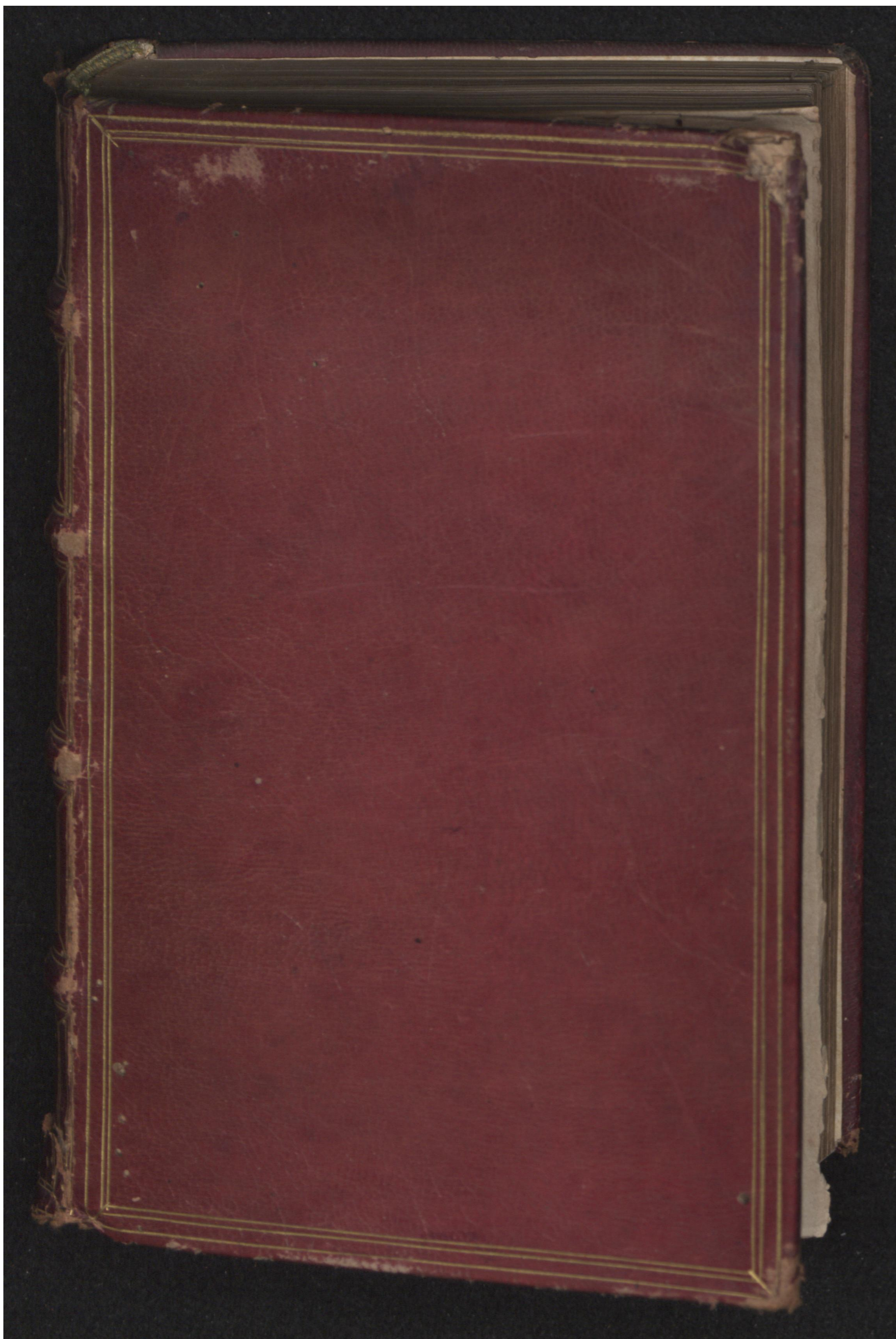
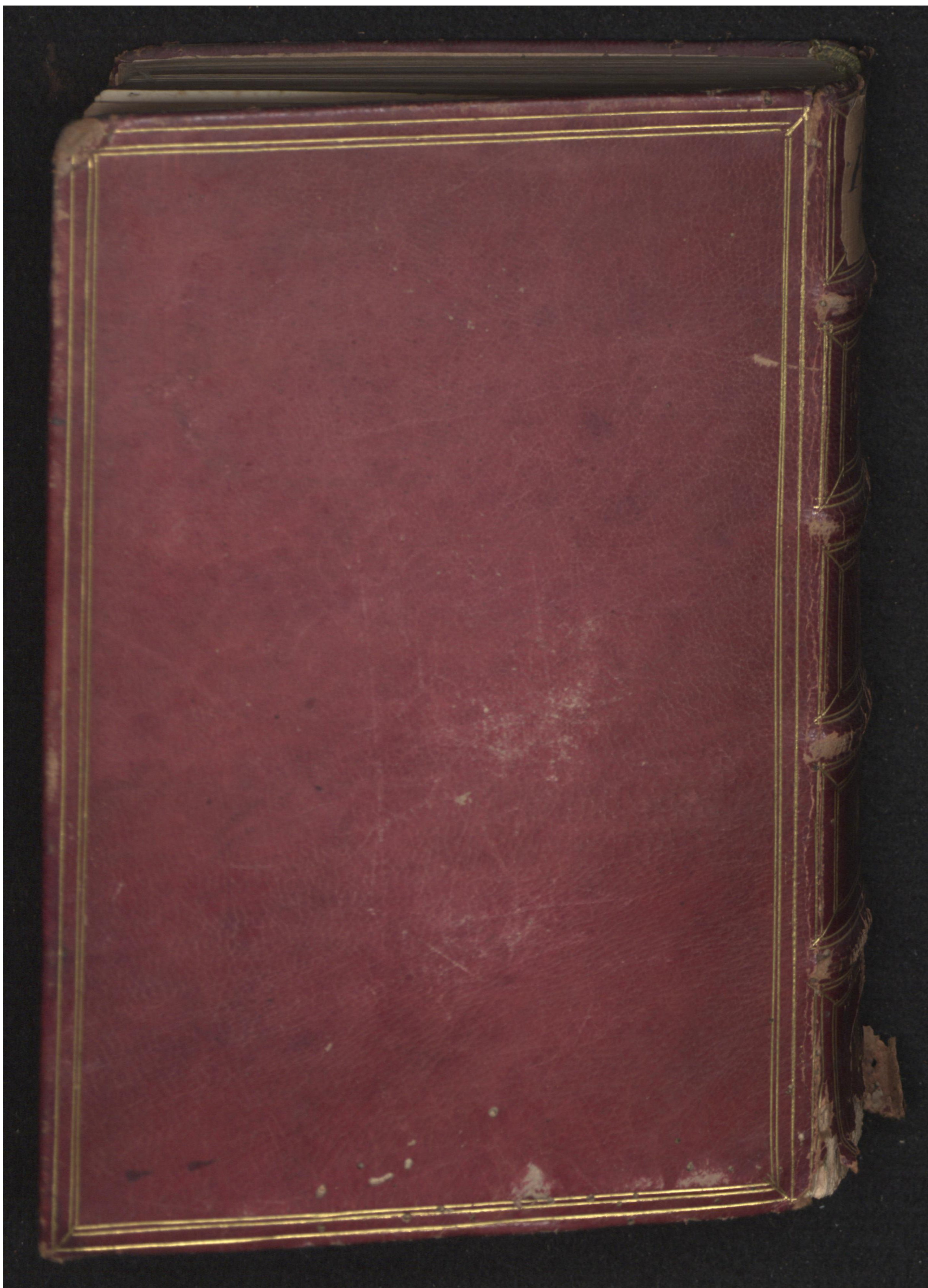
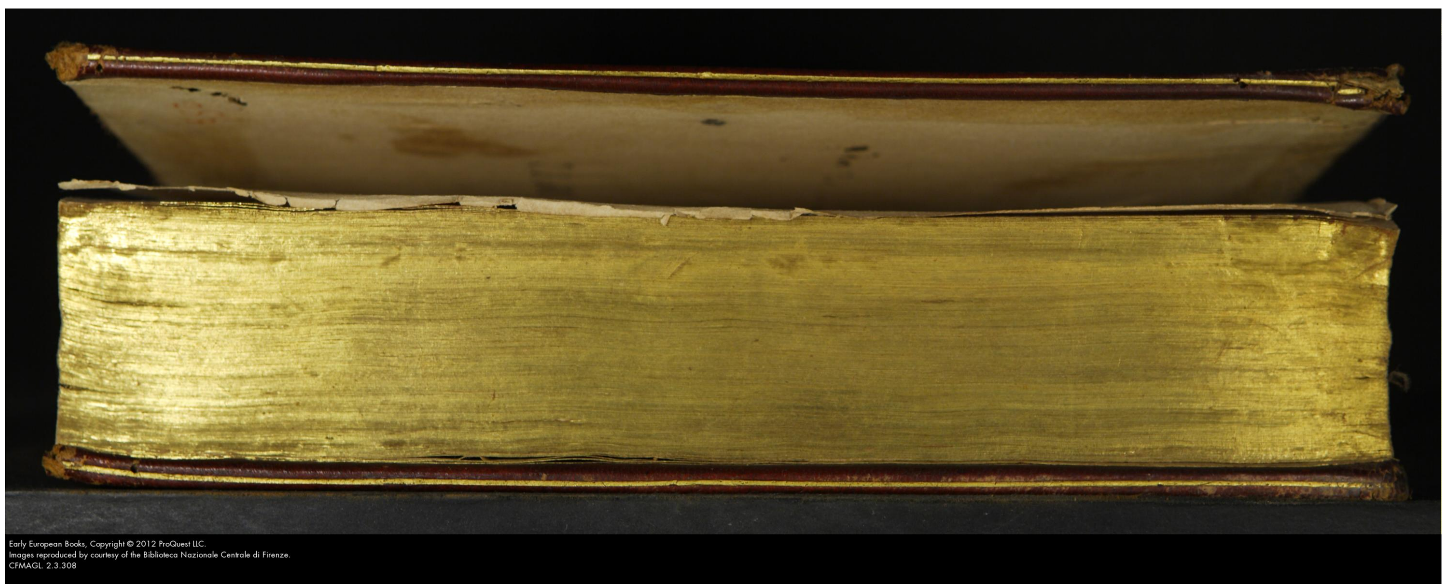

PERERIVS
IN GENESIM
·T·IIII·

BENEDICTI PERERII VALENTINI E' SOCIETATE IESV,

Tomus Quartus

COMMENTARIORVM IN LIBRVM GENESIS.

A capite vigesimo quinto, vsque ad quinquagesimum; & finem Libri.

Hic porrò quartus Tomus, præter copiosam verborum, & sententiarum Moysis expositionem, continet centum & vndecim principales Disputationes.

Editio altera, plurimis mendis quibus præcedens scatebat, repurgata.

LVGDVNI,

APVD HORATIVM CARDON.

M. DC.

PERMISSV SVPERIORVM.

CÆSARI BARONIO

S.R.E. REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO CARDINALI ET BIBLIOTHECARIO APOSTOLICO,

BENEDICTVS PERERIVS, S. D.

STI multa in te ſunt, Cardinalis Illuſtriſſime, à quibus verè potes, ac luculenter, copioſéque laudari: vnum tamen illud, quod crebro, de te, hominum ſermone celebratur, tanti eſt, vt vel ſolũ, ampliſſimis tuis laudibus ſatis eſſe poſsit. Tu enim inſignem eruditionem cum eximia integritate morum, ſingularíque animi modeſtia & pietate ita miſcuiſti, & quodammodo adæquaſti: vt virtúsne an doctrina in te præponderet, difficile ſit iudicium. Rara profectò ſocietas, & admiranda maximè, ſimúlque veneranda ſcientiæ atque innocentiæ coniunctio: hæc nempe conſummatam in Chriſtiana diſciplina ſapientis viri laudem continet. Hoc igitur quaſi coniugio quodam probitatis & doctrinæ, id tu, Baroni optime atque doctiſsime, aſſecutus es, vt & præſtabilis virtus tua, propter adiunctam ſapientiam, maiori etiam honore ac veneratione colatur: & excellens

ſcientia, quæ obnoxia multorum inuidiæ atque obtrectationibus eſſe ſolet, quòd in te mira ſit ingenij ac morum ſuauitate condita, & præſtantium virtutũ ornata comitatu, amorem tibi omnium & reuerentiã cõciliet. Ac me quidem huius rei contemplatio & admiratio impulit, vt tibi potiſsimum inſcriberem quartam hanc, extremámque Commentariorum meorum partem, in qua totius libri Geneſis Expoſitioni quaſi faſtigium impoſui. Sed præterea fuit altera quædam cauſa, grauior etiam apud me atque efficacior. Scio te, lectione ac meditatione ſacrarum literarum mirificè delectari: & hoc amplius, in eo ſtudio perdiligenter & aſsiduè verſari, atque ita excellere, quaſi non aliud vnquã ſtudium colueris. Teſtes ſunt Annales tui, omnem iam per orbẽ Chriſtianum celebrati, atque omni deinceps æuo celebrandi: qui vt multiiugi ſcatent eruditione: ita exquiſitis diuinæ Scripturæ ſententijs, doctíſque plurimorum difficilium locorum interpretationibus exuberant: Ex quo facile eſt intelligere, quantum præſtare in hoc ſtudio potueris, ſi ad hoc pręcipuè, iſto ingenio, & induſtria, curáque incumbere voluiſſes. Cõfido igitur, hoc, quod nunc ad te defero meorum ſcriptorum munuſculum, dupliciter gratum tibi futurum. Etenim continet ſacrarum hiſtoriarum quæ in primis memorabiles atque illuſtres ſunt, dulciſsimam, maximéque frugiferam cognitionem, cuius te cupidiſsimum eſſe noui: idémque ab homine, tui iam pridem amãtiſsimo, datum eſt: haud ſanè par meritis & dignitati tuæ: ſed quantum certè maximum, in pręſens, ſtudia noſtra ferre potuerunt. Vale.

AVCTOR

AVCTOR OPERIS LECTORI, S.D.

ABSOLVI tandem, iuuante Deo, quadripartitum opus Commentariorum meorũ in primum sacræ Scripturæ librum, qui inscribitur Genesis: arduum sanè atque impeditum opus, nec minùs laborioso, quàm longo studio curáque confectum. Ter namque in Romano Gymnasio eum librum publicè sum interpretatus: & Commentariis eius libri componendis, limandísque, atque in lucem edendis, vndecim annos impendi. Ac nisi vererer, ne fortè laborum commemoratio, commendatio quædam operis, & quasi vẽditatio cuipiam esse videretur: narrarem tibi, Lector, in horum molitione Commentariorum, quoties mihi, quantúmque desudandum fuerit: ingenti sæpe tædio susceptæ prouinciæ: interdum etiam non sine pœnitentia instituti operis, atque eius perficiendi & absoluendi desperatione. Verùm benignus & misericors Deus, mirè nostram tum animi, tum corporis infirmitatem adiuuit: nouos identidem exsuscitans impetus animi, alacritatémque ac vigorem subinde redintegrans, quo cœptum scribendi cursum, ad metam vsque constanter persequeremur. Ac nos quidem nec tam longinqui temporis tæderet, nec pœnite-

ret tot tantorúmque laborum, si operis absolutio, & præstantiæ libri, quem hisce Commentariis interpretati sumus, & aliorum expectationi, & nostro consilio, votóque responderet. Sed enim dignitatem & quasi pretium operis (si quod eius tamen pretium fuerit) verè ac prudenter æstimabunt homines hac in arte, studióque sacrarum litterarum periti ac perfecti. Sciat porrò Lector, Commentaria nostra in caput 49. Genesis, ante sex annos, sub titulo lib. de Benedic. Patriarch. coniunctè cum secundo Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim euulgata, nūc denuo à nobis recognita & aucta, in hoc quarto Tomo, suum in locum videlicet, propriámque sedem esse reposita. Quòd si diuina gratia, quæ nobis adhuc in scribendo benignè adfuit, aliquot deinceps annos in commentandi & scribendi studio ac labore nos itidem fouere, & adiuuare pergat: breui dabimus in publicum duos Tomos Electarum disputationum: alterum ad sacrā Scripturam veteris Testamenti, alterum ad Noui pertinētem, & vtrumque maxima iam in parte confectum. Sed quia nescimus quid nobis expediat, quidve de nobis statuerit is, sub cuius nutu vitæ nostræ momenta decurrunt, vsurpare iuuat illam fortißimi Ducis sanctique viri Iudæ Machabæi plenam pietatis sententiam: Sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat. *Vale.*

1. Mach. 3.

***

INDEX

INDEX

COPIOSISSIMVS

DISPVTATIONVM ET QVÆSTIONVM, RERVMQVE OMNIVM MEMORABILIVM,

quæ in hoc quarto Tomo tractantur. Est autem Index hic digestus, & distinctus per viginti sex capita, quæ in his Commentariis explicantur, id est, à capite vigesimo quinto, vsque ad quinquagesimum, & finem libri.

Notæ porrò numerorum adiectæ huic Indici, indicant numeros appositos in magine ad Commentaria singulorum Capitum.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM GENESIS.

Continet nouem Disputationes.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

SEPTIMA DISPVTATIO.

OCTAVA DISPVTATIO.

NONA DISPVTATIO.

CAPVT XXVI.

De

CAPVT XXVII.

DISPVTATIONES OCTO.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEPTIMA DISPVTATIO.

OCTAVA DISPVTATIO.

CAPVT XXVIII.

Decem Disputationes.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

varias

SEXTA DISPVTATIO.

SEPTIMA DISPVTATIO.

OCTAVA DISPVTATIO.

NONA DISPVTATIO.

DECIMA DISPVTATIO.

CAPVT XXIX.

Sex Disputationes.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

CAPVT XXX.

Quatuor disputationes.

PRIMA DISPVTATIO.

CAPVT XXXI.

VNA DISPVTATIO.

DISPVTATIO.

CAPVT

CAPVT XXXII.

QVINQVE DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

CAPVT XXXIII.

VNICA DISPVTATIO.

DISPVTATIO.

CAPVT XXXIIII.

DVÆ DISPVTATIONES.

Super

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

CAPVT XXXV.

QVATVOR DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

CAPVT XXXVI.

TRES DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

CAPVT XXXVII.

NOVEM DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

SEPTIMA DISPVTATIO.

tis

OCTAVA DISPVTATIO.

NONA DISPVTATIO.

CAPVT XXXVIII.

Sex Disputationes.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

CAPVT XXXIX.

CAPVT XL.

CAPVT XLI.

SEX DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

Pro

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

CAPVT XLII.

QVATVOR DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

Variæ

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

CAPVT XLIII.

DVÆ DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

Cur

SECVNDA DISPVTATIO.

CAPVT XLIIII.

DVÆ DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

CAPVT XLV.

CAPVT XLVI.

DVÆ DISPVTATIONES.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

CAPVT XLVII.

SEX DISPVTATIONES.

CVm dicitur Ioseph introduxisse ad Pharaonem extremos quinque fratrum suorum, variè disputatur inter auctores, quid per illud (extremos) intelligere oporteat.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

QVINTA DISPVTATIO.

Si

CAPVT XLVIII.

Duæ Disputationes.

CAPVT XLIX.

QVATVORDECIM DISPVTATIONES.

Licèt compluribus omissus per errorem fuerit titulus.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

PRIMA PROPHETIA. DE RVBEN.

QVARTA DISPVTATIO.

De

SECVNDA PROPHETIA DE SIMEONE ET LEVI.

TERTIA PROPHETIA. DE IVDA.

QVARTA DISPVTATIO.

SEXTA DISPVTATIO.

SEPTIMA DISPVTATIO.

OCTAVA DISPVTATIO.

NONA DISPVTATIO.

DECIMA DISPVTATIO.

QVARTA PROPHETIA.
DE ZABVLON.

QVINTA PROPHETIA.
DE ISSACHAR.

SEXTA PROPHETIA.
DE DAN.

VNDE

VNDECIMA DISPVTATIO.

SEPTIMA PROPHETIA.
DE GAD.

OCTAVA PROPHETIA.
DE ASER.

NONA PROPHETIA.
DE NEPHTHALIM.

DECIMA PROPHETIA.
DE IOSEPH.

DVODECIMA DISPVTATIO.

XI. PROPHETIA.
DE BENIAMIN.

13. DISPVTATIO.

14. DISPVTATIO.

CAPVT L.

PRIMA DISPVTATIO.

SECVNDA DISPVTATIO.

TERTIA DISPVTATIO.

QVARTA DISPVTATIO.

uorúm

INDEX

CENTVM SEXAGINTA OCTO LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRAE.

Qui hoc Quarto Tomo aut propriè signantérque tractantur, aut certè tractatu aliarum rerum non parum illustrantur. In quo Indice prior nota signat numerum capitum Libri Genesis: posterior autem, numeros adiectos in margine ad Commentarios singulorum Capitum.

Isaiæ

Actorum

FINIS.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM

TOMVS QVARTVS.

Ex capite vigeſimoquinto.

ARGVMENTVM.

De miro duorum Geminorum Iacob & Eſau conceptu, geſtatione in vtero, & partu: De diuerſitate ingeniorum & morum vtriuſque: De venditione primogenituræ Eſau ob vnam eſcam lenticulæ.

HÆ quoque ſunt generationes Iſaac filij VERS. 19.
Abraham: Abraham genuit Iſaac, qui 20
cùm quadraginta eſſet annorum, duxit
vxorem Rebeccam filiam Bathuelis Sy- 21
ri de Meſopotamia, ſororem Laban. De-
precatúſque eſt Iſaac Dominũ pro vxo-
re ſua, eo quòd eſſet ſterilis: qui exaudi- 22
uit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Sed collidebantur in
vtero eius paruuli; quæ ait: Si ſic mihi futurum erat, quod ne-
ceſſe fuit concipere? Perrexítque vt conſuleret Dominum.
Qui reſpondens, ait: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo 23
populi ex ventre tuo diuidentur, populúſque populum ſupe-
rabit, & maior ſeruiet minori. Iam tẽpus pariendi aduenerat, 24
& ecce gemini in vtero eius reperti ſunt. Qui prior egreſſus

25 est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus:vocatúmque
est nomen eius Esau. Protinus alter egrediens, plantam fra-
tris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexage-
26 narius erat Isaac, quando nati sunt ei paruuli. Quibus adul-
27 tis factus est Esau vir gnarus venandi & homo agricola: Ia-
28 cob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac ama-
29 bat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: & Re-
becca diligebat Iacob. Coxit autem Iacob pulmentum: ad
30 quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de co-
31 ctione hac rufa, quia oppidò lassus sum. Quam ob causam
32 vocatum est nomen eius Edom. Cui dixit Iacob: Vende mihi
33 primogenita tua. Ille respondit: En morior, quid mihi prode-
34 runt primogenita? Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iurauit ei Esau,
& vendidit primogenita. Et sic accepto pane & lentis edulio,
comedit, & bibit, & abijt; paruipendens quòd primogenita
vendidisset.

PRÆFATIO.

SATIS constat, ortum Iacob non minus quindecim an-
nis priorem fuisse, quàm excessum Abrahæ. Sexagenarius 1
enim cũ esset Isaac, genuit Iacob, vt in hoc capite scriptum
est. Abraham porrò centenarius generauit Isaac, & vixit
ad annos vsque centum septuaginta quinque. Quinetiam Ismahelis
mors tribus & sexaginta annis subsecuta est generationem Iacob. Erat
enim Ismahel quatuordecim annis grandior natu quàm Isaac, vt ex
cap. 16. & 21. Genesis colligitur. Si igitur sexagenarius erat Isaac, cum
genuit Iacob, fuisse id temporis Ismahelem septuaginta quatuor anno-
rum necesse est: vixit autem Ismahel centum triginta septem annos.
Cur igitur, dicet aliquis, Moses rectum historiæ ordinem inuertens, priùs
narrauit mortem Abrahæ & Ismahelis, quàm ortum Iacob? In prom-
ptu ratio est. Voluit scilicet Moses, quam orsus fuerat scribere historiam
Abrahæ, vniuersam continenti serie pertexere vsque ad vltimum, eáq;
finita, historiam rerum Iacob exordiri. De Ismahele porrò, quia proge-
nies eius non pertinebat ad populum Dei, non aliud dicturus erat, nisi
fuisse completum in eo promissionem Dei datam Abrahæ, cui promissum
erat, semen Ismahelis maiorem in modum iri multiplicatum: nec solùm

multi

multitudine, verùm & nobilitate principum, & ferocià gentis fore percelebre. Hoc igitur strictim explicauit Moses: & ita se totum ad historiam Iacob subtiliter, copiosè, & diligenter enarrandam contulit. Ergo apparet, figuras, quas vocãt, Anticipationis, & Postpositionis, siue Recapitulationis, & præposteras, quãtum ad ordinẽ temporũ, narrationes, nõ solùm frequentes esse in scriptis propheticis, sed in historicis etiam non rarò inueniri. Quapropter non semper ex ordine, quem tenet sacer & canonicus scriptor, de ordine temporum & rerum gestarum licet certum facere iudicium. Sed obseruari oportet, an scriptor, quem alioqui recti ordinis diligentem, atque obseruantem esse compertum est, eius commutandi idoneam aliquam, & probabilem causam habere potuerit, sicut habuisse Mosem in hoc loco, dictum est.

Cur Moses tam multa de Iacob, de Isaac verò tã pauca scripserit.

2 Sed cur reliquam huius libri partem, quæ viginti quinque capita continet, omnem fermè consumpsit Moses in enarranda historia Iacob, paucis admodum de patriarcha Isaac commemoratis? Ego quatuor eius rei causas possum afferre. Ac primò quidem, Iacob & totius, & solius populi Dei parens fuit: habuit enim duodecim filios, è quibus duodecim Tribus ortæ sunt, vnde vniuersus Hebræus populus proseminatus est. Id verò in Isaac dici non potest, alter enim filius eius Esau, sator fuit gentis Idumæorum, quæ ad populum Dei minimè pertinuit. Potius itaque hac ratione, Iacob, Patriarcha fuit Hebræorum, quàm Isaac. Deinde, id factum est propter varios admodum & insignes casus Iacob tam secundos, quàm aduersos; in quibus multarum, magnarúmque virtutum eius experimenta simul & exempla, ad posterorum eruditionem, atque imitationem, eluxerunt. His adde, quòd Iacob pluribus & excellentioribus Dei visionibus honoratus & nobilitatus est: Isaac quippe duas tantùm habuit diuinas visiones, quæ narrantur capite 26. Genesis: At Iacob quinque vel sex habuit, egregias sanè & admirabiles. Prima exponitur Gen. 28. Secunda 31. tertia 32. quarta 35. quinta eodem in loco: sexta 46. Accedit denique quarta causa, copia scilicet atque excellentia prophetici spiritus, quo Iacob, diuino munere, completus & illustratus est: cuius clarißimum specimen dedit, cùm proximus morti, quæ omnibus ac singulis filijs suis, multa post secula, euentura erant, mirabiliter prædixit; eiúsque prædicta omnia, euentorum veritas comprobauit.

Gene 49.

Vers. 20. Isaac cùm quadraginta esset annorum, duxit vxorem Rebeccam.

VIDE continentiam iuuenis Isaac; qui in tam feruida, & 3
ad libidines procliui ætate, ad quadragesimum vsque annum, virginalem continentiam purè conseruauit. Neque enim fas est putare, sanctissimum iuuenem, vllam illicitæ
Aetas idonea coniugio. voluptati operam dedisse ante coniugium. Commendatur præterea, exemplo Isaac, tempus hominis maturum, ætásque matrimonio tempestiua. A qua ætate proximè abest ætas, quam Aristoteles
Aristoteles. coniugio præscripsit, affirmans libro 7. Politicorum, idoneam coniugio ætatem mulieris, esse decem & octo annorum; viri autem, triginta septé.
Plato. Plato autem libro 5. de Repub. mulierem vult esse viginti annorum, vi-
Hesiodus. rum triginta. Hesiodus περὶ ἔργων, tempestiuam coniugio ætatem fore putat, si coniuges nec multo minores trigesimo anno fuerint, nec multo fuerint maiores. Matrimonia igitur nec præcocia, nec sera nimis esse cōuenit: magna enim vtrimque proueniunt incommoda, quæ Aristoteles eo quem dixi loco, verè ac luculentè demonstrat. Aetas porrò Isaac quadraginta annorum, respondet ętati viginti quinque annorum huius temporis; videlicet habita ratione proportionis totius vitæ nostræ, ad vitam priscorum illorum hominum: Isaac quippe annos vixit centum octoginta.

Quoniam autem Sara iam nonagenaria genuit Isaac, Genes. 21. & 4
mortua est centesimo vigesimo septimo anno ætatis suæ, Genes. 23. id est, anno Isaac trigesimo septimo, liquet, triennio post excessum Saræ, factum esse hoc matrimonium. Atque id quidem Rupertus trahit & cōuertit in allegoriam, ita scribens libro 7. Commentariorum in Genesim
Ruperti Allegoria. cap. 2. Ergo tribus annis ante nuptias Rebeccæ, Sara defuncta erat. Sic proculdubio ante passionem Christi, qua prædicationis Euangelicæ gratiam ille copulauit, tribus annis, à diebus, vel baptismo Ioannis, mortua est lex, & prophetiæ, non sibi, sed Iudæis, testante ipso Domino, cum di-
Matt. 11. xit: *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem prophetauerunt.* Nam ex quo pręsentem, & testimonio Ioannis declaratum Christum filium Dei viui blasphemare cœperunt; reliquit omnis sanctitas omnísque vita iniquos cœtus eorum, eo quòd essent Concilium vanitatis, & Ecclesia malignantium: præter paucos, qui fidem retinentes Abrahæ, tabernaculum Saræ
Psal. 17. esse meruerunt. De qualibus in psalmo dicitur: *In circuitu eius tabernaculum eius.* In hoc tabernaculum introduxit Isaac Rebeccam, & accepit vxorem, id est, apertis illorum sensibus, immisit Christus spiritualem scripturarum intellectum, & nouam sibi instituit Ecclesiam. Sic Rupertus. Non ait Rupertus, legem Moysis triennio ante Passionem Christi fuisse mortuam simpliciter: constat enim Theologorum omnium sententia, legalia Moysi non esse mortua, nisi per mortem Domini nostri; tunc enim obligatio eorum soluta est, virtúsque prorsus exinanita. Significat

igitur tantùm Rupertus, incredulis & perfidis Iudæis, qui Dominum Ieſum, & teſtimonio Ioannis, & tot tantíſque miraculis verum Meſſiam teſtatum atque declaratum recipere noluerunt; ex eo tempore, nec legem, nec prophetias quicquam profuiſſe.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis.

Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quòd eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. VERS. 21.

5 HÆc verba quatuor ferunt quæſtiones. Primam quæſtionem ponunt Origenes, Chryſoſtomus, & Theodoretus. Cur complures in veteri Teſtamento celeberrimi nominis fœminæ, clariſſimorum futuræ virorum matres, fuerint naturâ ſteriles; nec niſi ſupernaturali poteſtate, ſingularíque Dei munere prolem genuerint: tales fuiſſe legimus in ſacris literis, Saram, Rebeccam, Rachelem, matrem Samſonis & Samuelis, Eliſabeth quoque matrem Ioannis Baptiſtæ; idémque de Parentibus Deiparæ Virginis Mariæ traditum eſt. Tres eiuſce rei rationes ex prædictis auctoribus expromptas hîc ſtrictim attingam. Primam rationem Theodoretus lxxiiij. quæſtione in Geneſim exponit hiſce verbis: Volens Deus componere genus Iſraeliticum, oſtendit illud non naturali ſucceſſione, ſed gratiâ, & fauore ſuo eſſe multiplicandum. Hanc autem prouidentiam adeptus eſt genus illud, quia Chriſtus Dominus inde ſecundùm carnem naſci debebat. Hæc Theodoretus. Ad præmonſtrandam igitur futuram filiorum nobilitatem, atque claritatem, ſteriles voluit eſſe parentes eorum, quò præſtabilior & admirabilior ipſorum eſſet generatio. Duas alias rationes tangit Chryſoſtomus homilia 49. in Geneſim: Vt, inquit, ex mirabili partu ſterilium fœminarum, iam tunc præſtrueretur ac præmuniretur fides partui Virginis. Quamobrem & Angelus Gabriel fidem nunciati à ſe partus Virginis confirmare voluit exemplo partus Eliſabeth, quæ ſterilis erat. *Ecce*, inquit, *Elizabeth cognata tua ſterilis, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Exemplum item iſtarum ſterilium fœminarum valuit plurimum ad moderandos conſolandóſque animos coniugum ſterilium, vt nec viri propterea contemnerent vxores; nec mulieres iniquo animo ferrent ſterilitatem ſuam.

Cur complures in veteri Teſtamento pernobiles fœminæ fuerint ſteriles.

Theodoretus.

Chryſoſtom.

Luc. 1.

6 Altera quæſtio eſt: Ait Moſes, deprecatum eſſe Iſaac Deum pro ſterilitate vxoris. Sed vndénam exploratum & cognitum habuit Iſaac, ſte-

rilitatem esse vxoris, ac non suam potius? in vtrouis enim coniuge tum sterilitas, tum alia quædam generationis impedimenta esse possunt. Respondeo, certũ fuisse Isaac ex diuina promissione data parenti suo Abrahæ, Gen. 21. sibi non defuturam prolem: dixit enim Deus Abrahæ: *In Isaac vocabitur tibi semen.* Non igitur dubitabat se prolem habiturum, siue ex Rebecca, siue ex alia quapiam vxore. Sed enim, quia vehementer amabat Rebeccam, ex ea maximè promissam sibi atque optatam prolem suscipere cupiebat. Verùm quando cœpit Isaac precari Deum pro sterilitate vxoris, & quandiu in precando perseuerauit? Chrysostomus existimat precari cœpisse statim post initum coniugium, & totos viginti annos in precando perseuerasse: idque argumentatur ex eo, quod Moses dixit Isaac fuisse quadraginta annorum, cum duxit Rebeccam: & exauditis pro vxore precibus suis, genuisse prolem, cum iam esset sexaginta annorum. Chrysostomi verba ex homilia 49. in Genesim, hęc sunt: Non statim, inquit, exauditus est Isaac, nec assecutus quod optabat, sed viginti annos perseuerauit orans & deprecans Deum, & tunc denique assecutus est quod desiderabat. Si enim quadraginta annorum erat, quãdo Rebeccam duxit, sexaginta verò quando illa peperit: manifestum est, quòd viginti annis perseuerauit orans Deum; & sic vterum Rebeccæ inhabilem generationi, idoneum fecit. Vides orationis vim, quòd & naturam ipsam superat? Sic Chrysost. Sed quòd mulier statim post coniugium non pariat, non propterea iudicanda videtur sterilis. Sed ad id verè iudicandum, aliquot in coniugio annos præterfluere necesse est. Nempe naturale est, mulieres maturiùs quidem nonnullas, seriùs verò alias parere. Probabilius igitur dictu fuerit, transactis aliquot annis in cõiugio sine prole, tunc demum Isaac existimasse vxorem esse sterilem, & pro eius sterilitate abolenda, Deo supplicasse; non enim nisi post longum temporis spatium, ei sterilitas vxoris exploratè percepta esse potuit. Sed fuisse tamen deprecationem Isaac multam & diuturnam, patet ex verbo Hebræo (hatar) quod est hoc loco: significat enim multiplicare, siue verba, siue preces: vide super hoc loco Oleastrum.

Cur Isaac sterilem expertus Rebeccã, non alteram duxit vxorẽ, sicut Abrahã duxit Agar.

Tertia quæstio: Cum Isaac vidit sterilem Rebeccam, cur non aliam 7
duxit vxorem, ex qua prolem haberet; exemplo scilicet patris sui Abrahæ, qui propter sterilitatem Saræ duxit Agar? Friuolum est quod super ea re tradunt Hebræi, vt Lyranus, & Thostatus referunt, minimè improbantes eam traditionem. Aiunt Hebræi, ex eo tempore quo Isaac voluntariè passus est se ligari à patre vt immolaretur Deo, fuisse eum consecratum Deo, & idcirco non fuisse licitum ei accipere nisi vnam vxorem. Quasi verò, nec Samson, nec Samuel ex vtero matrum consecrati Deo, nisi vnam vxorem habere potuerint. Quid, quòd omnes primogeniti, secundùm legem Mosis, sanctificati & consecrati erant Deo? Sacerdotibus quoque, Deo vtique consecratis, interdictam fuisse polygamiã, nusquam legimus? Illud igitur probabilius est responsum: Abraham non fuisse ducturum aliam vxorem, viuente Sara, quàm vnicè diligebat, nisi Sara ipsa id suasisset, & ad id eum impulisset, Genes. 16. hoc autem non fecit

Gen. 16.

Futilis opinio Hebræorum.

Lyranus

Thostatus.

Gen. 12.

fecit Rebecca. Declaratum quoque ea re eſt, fuiſſe Iſaac amantiſſimũ caſtitatis & pudicitiæ: certiſſimámque ſpem & fiduciam habuiſſe, ſe non cariturum prole; confirmatum maximè Saræ matris ſuæ exemplo, quæ præter ſterilitatem, etiam ſenio grauata, nihilominus tamen Dei munere, prolem genuerat. Arctiſſimum porrò vinculum, & vehemens quaſi coagulum mutui inter coniuges amoris eſt, ſi mulier perſuaſum habeat, virum ſibi maritalem ſeruare fidem; ſuíque vnius amore contentum, alienis amoribus non affici. Quam ob cauſam fertur in Romanorum hiſtorijs, Pompeium Magnum ardentiſſimè dilectum eſſe ab vxoribus ſuis, quòd inuiolatam eis tori fidem præſtaret. Intellexit hoc, & ſcriptis prodidit Ariſtoteles libro 2. Oeconomicorum: Maximus, inquit, honor eſt ſobriæ mulieris, ſi cernat virum ſuum ſeruare ſibi caſtitatem: nec de vlla muliere alia cogitare, ſed præ cæteris omnibus ſe ab eo diligi. Tanto enim magis ſtudebit mulier, ſe talem præſtare viro, quanto ſe cognouerit & fideliùs & caſtiùs à viro diligi. Sic Ariſtoteles.

Iudic 13. 1. Reg 1. Exod. 12.

Quodnam ſit acerrimũ vxorij amoris erga virũ incitamentum.

Pompeius Magnus. Ariſtotel.

8 Neque verò, quia monogamia præſtabilior videtur eſſe polygamia, idcirco præferendum Iſaac putamus Abrahæ: virtutis enim & ſanctitatis præſtantia aliunde ſpectanda & æſtimanda eſt. Audiat Lector Beatum Auguſtinum in libro xvj. de Ciuitate Dei cap. xxxvj. ea de re præclarè diſſerentem. Non ideo, inquit, Iſaac præferre debemus Abrahæ, quia ille nullam fœminam præter vnam coniugem nouit. Erant enim proculdubio Abrahæ fidei & obedientiæ merita potiora quàm Iſaac: in tantum, vt propter Abraham dixerit Deus ſe benefacturum ipſi Iſaac, Geneſ. 26. Ex quo licet intelligere, quàm caſtè Abraham fecerit, quòd hominibus impudicis & nequitiæ ſuæ patrocinia de ſacra Scriptura requirentibus, videtur feciſſe libidinosè. Deinde, etiam hoc nouerimus, non ex bonis ſingulis, inter ſe homines comparari debere, ſed in vnoquoque conſideranda eſſe vniuerſa. Fieri enim poteſt, vt habeat aliquid in vita & moribus, quiſpiam, quo ſuperet alium, idque ſit longè præſtabilius, quàm eſt illud, vnde ab alio ſuperatur. Ac per hoc, ſano veróque iudicio, cùm cõtinentia cõiugio præferatur, melior tamẽ eſt homo fidelis cõiugatus, quã cõtinens infidelis. Sed cõſtituamus ambos fideles & bonos: etiam ſic profectò melior eſt cõiugatus fideliſſimus & obedientiſſimus Dei, quàm cõtinẽs minoris fidei, minoríſq; obediẽtiæ. Si verò paria ſint cætera, continẽtem cõiugato præferre quis ambigat? Hactenus Aug.

An Iſaac ob monogamiam præferendus ſit Abrahæ. S. Auguſt.

9 Quarta quæſtio: Si futura proles Iſaac, erat à Deo promiſſa Abrahæ; omnino igitur futura erat; ſiquidem fidelis eſt Deus in promiſſis ſuis, & impoſſibile eſt mentiri Deum: cur igitur Iſaac gnarus diuinæ illius promiſſionis, tantopere erat ſolicitus & anxius, & quaſi dubius de futura prole? Deinde Iacob prædeſtinatus erat à Deo; ergo generatio Iacob, neceſſariò futura erat. Diuina enim prædeſtinatio, eſt immutabilis, vt quæ de abſoluta & efficaci Dei voluntate proueniat, de qua ſola intelligendum eſt, quod dixit apud Iſaiam 46. Deus: *Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet.* Non igitur prædeſtinatio, aut quod prædeſtinatũ eſt, pendet ex homine, nec ab eo vel iuuari, vel impediri poteſt. Quamobrem

Cùm generatio Iacob promiſſa eſſet à Deo, & ipſe eſſet prædeſtinatus, qui dicitur ea facta propter preces Iſaac?

obrem meritò quæritur in hoc loco, quemadmodum verè dictum sit à Mose, Deum propter preces Isaac, dedisse conceptum Rebeccæ. Huius quæstionis duas, breuitate & distinctione scholastica, solutiones tradit Thomas Anglicus in cap. xxv. Genesis, ita scribens: Cur Isaac orauit pro fœcunditate vxoris, cum sciret à Deo infallibiliter promissam sibi esse prolem? Dicendum, quòd diuina promissio & prædestinatio non euacuat orationes. Deus enim non promittit aut prædestinat talia futura absolutè, & nullo habito respectu ad aliud quippiam: sed sub congruis conditionibus, & præsuppositis debitis dispositionibus. Prædestinat igitur Deus aliquem finem vel effectum, simul etiam prædestinans media, per quæ ad talem finē possit perueniri, & disponens causas secundas, per quas effectus ille produci debeat; inter istiusmodi autem media & causas, sunt orationes Sanctorum & opera. Posset etiam dici, quòd licèt Isaac esset certus ex diuina promissione, se habiturum prolem, non tamen erat certus, eam se prolem habiturum ex Rebecca; ex qua tamen suscipere filios flagrantissimè cupiebat; atque pro ea re Deo supplicauit: Sic Thomas.

Thomas Anglicus.

Primam huius Auctoris solutionem, quæ probabilior est, ante ipsum 10
tractauit accuratiùs S. Thomas prima Parte quæst. 23. art. 8. Disputans enim, prædestinationem iuuari posse precibus Sanctorum, ad id probandum, affert exemplum hoc Isaac, ob cuius preces dedit Deus conceptum Rebeccæ: ex illo autem conceptu natus est Iacob, qui prædestinatus fuit. Nec fuisset tamen impleta prædestinatio, si Iacob natus non esset. Ex quo apparet, prædestinationem, Sanctorum precibus iuuari posse. Verùm quia nonnihil in ea re latebat difficultatis, vt eam penitus exhauriret, distinctionem hanc subiungit. In prædestinatione duo esse consideranda, & ipsam præordinationem diuinam, quæ est æterna, & effectum eius. Priori modo, prædestinatio, cùm sit æterna, non potest iuuari Sanctorum precibus, quæ sunt temporales: posteriori autem modo, iuuari potest, quia prouidentia, cuius pars est prædestinatio, sic prouidet effectus, vt ad eos producendos, etiam ordinet causas secundas, sicut videre est in causis naturalibus. Quocirca sub ordinem prædestinationis non solùm cadit finis & effectus, sed etiam media & causæ ad eos consequendos & producendos ordinatæ. Neque verò Deus ad explendam prædestinationem aut prouidentiam suam, propter indigentiam, vtitur adiumento hominum vel rerum naturalium; sed vtitur eiusmodi causis & mediis, tum vt ordinis pulchritudo seruetur in rebus: tum vt creaturis quoque dignitatem causalitatis communicet. Quoniam verò secundæ causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis, sed ipsum exequuntur; ex eo fit, vt prædestinatio per creaturas adiuuari quidem possit, impediri verò nullo modo possit. Hactenus ex B. Thoma.

S. Thomas.

Quomodo Diuina prouidētia & prædestinatio, per causas secundas tam naturales quàm humanas iuuetur.

Hoc ipsum confirmari atque illustrari potest pulcherrima B. Gregorij sententia ex primo libro Dialogorum eius, & capite 8. huc transposita. Sic autem eo loco scribit Gregorius: Obtineri nequaquam possunt quæ prædestinata non fuerunt: sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita 11

S. Gregor.

præ

prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab Omnipotenti Deo disposita; vt ad hoc electi per laborem perueniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis Omnipotés Deus ante secula disposuit donare. Quod profectò videre licet in ipsa Scriptura, quæ narrat dixisse Deum Abrahæ: *In Isaac vocabitur tibi semen*. Et rursus: *Patrem multarum gentium constitui te*. Et, *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: & sicut arenam maris*. Ex quo apertè constat prædestinasse Deum multiplicare semen Abrahæ per Isaac. Et scriptum tamen est, deprecatum esse Isaac Dominum pro vxore sua, & exauditum esse à Deo, qui dedit conceptum Rebeccæ. Si ergo multiplicatio seminis Abrahæ per Isaac prædestinata fuerat, cur Isaac coniugem, sterilem accepit, quæ propter preces eius concepisse dicitur? Sed nimirum constat, quia prædestinatio precibus impletur: quádo is per quem Deus multiplicare semen Abrahæ prædestinauerat, oratione obtinuit vt filios habere posset. Sic B. Gregorius.

Genes. 21. & 17.
Infra 22.
Infra 25.

Versu 22.

Sed collidebantur in vtero eius paruuli: quæ ait; Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?

12 PRo illo *collidebantur*, Græcè ἐσκίρτων, id est, exultabant: verbo namque Exultandi vtitur S. Ambrosius hunc locum tractans in libro de Isaac, capit. 4. Similiter redditur idem verbum in vulgata editione. Psalm. 113. *Montes exultauerunt*. sanctus Augustinus quæstione septuagesima secunda in Genesim, & libro 16. de Ciuitate Dei, cap. 35. legit *gestiebant*. Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, verbum illud Græcum exponit, ludebant, siue calcitrabant: quod Aquila transtulit; constringebantur filij in vtero eius: Symmachus verò, in similitudinem nauis in superficiẽ ferebãtur. Scholiastes tamẽ ex Symmacho refert διεπάλαιον, id est, colluctabantur. Oleaster annotauit, verbum Hebræum (rasàs) significare frangere, siue confringere, verùm non omnino: sic enim differre à verbo (scabàr) quod significat; omnino, & vsquequaque confringere & conterere. Vtriusque verbi differens significatio apparet in illis verbis Isaiæ cap. 42. quibus loquens de Messia, inquit, *Calamum quassatum non confringet*. Quoniam igitur non planè liquet propria eius verbi significatio, idcirco non omnino, inquit Caietanus, certus est modus commotionis infantium in vtero Rebeccæ: an scilicet esset motus tanquam currentium contra se inuicem, an in modum pugnantium, an in similitudinem inuicem se collidentium. Certum tamen est, eum motum, qualiscumque fuerit, grauissimum fuisse ac molestissimum matri: propterea enim dixit ipsa: *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?*

Ambros.
Augustinus.
Hieronymus.
Oleaster.
Locus Isaiæ. cap. 42.
Caietanus.

An ille motus filiorum Rebeccæ in vtero eius, fuerit naturalis, néc ne.

SED quæritur, an ille motus filiorum in vtero Rebeccæ, fuerit naturalis, id eſt, ex natura profectus, an verò ſingulariter à Deo effectus, præter modum & ordinem naturæ. Fuiſſe eum motum naturalē, poſſet quiſpiam fortaſſe opinari, duabus hiſce rationibus adductus. Solet enim vſuvenire mulieribus, vt poſt conceptum, graues quoſdam motus concepti fœtus in vtero ſentiant, vel in dextro latere, vel in ſiniſtro; nimirum pro varietate ſexus vel maſculini, vel fœminini. Ariſtotelis libro 7. de Hiſtoria Animalium cap. 3. & 4. breuem ea de re ſententiam audiamus: Mares fœtus, inquit Ariſtoteles, magna ex parte circa quadrageſimum diem dextro potius latere mouentur, fœminæ autem ſiniſtro, circiter nonageſimum. Nihil tamen certi in his affirmari licet: multis enim ferentibus fœminam, motus agitur in dextro; & contrà in ſiniſtro, gerentibus marem. Plus etiam motus magna ex parte mas in vtero infert quàm fœmina, & celeriùs prodit; fœminæ enim partus tardior eſt. Dolor etiam ex fœmina continuus, ſed obtuſior; ex mare acer, & longè moleſtior. Sic Ariſtoteles. Quid igitur mirum, ſi duo ſimul fœtus in vtero, ſicut habebat Rebecca, grauem motum & moleſtiam efficerent; cum vel vnus fœtus maſculinus acrem & moleſtum cum agitatione dolorem naturaliter afferat? Deinde, naturaliter factum videtur, vt propter anguſtias vteri, qui geminos commodè non poterat capere, vnus alterum premeret, commodiorem ſibi locum quærens. Atque hæc dubitari poſſent in hac ſententia. 13

Ariſtotel.

Verùm contraria ſententia, non ſolùm probabilior, ſed planè vera & certa eſt. Etenim motus ille in vtero, fuit nouus, ſingularis, inuſitatus, præter modum & ordinem naturæ, tanquam duorum inter ſe certantium. Nam ſi propter anguſtiam loci eſſet id factum, non vtique Iacob, egredientis ex vtero Eſau plantam tenuiſſet, quaſi retrahere eum volens ab egreſſu; ſed eum potius extruſiſſet, & egredi coegiſſet, quò ſcilicet amplior ſibi locus in vtero relinqueretur. Sed quid ego quæro argumenta ad id probandùm? cùm certiſſimam eius rei fidem ſcriptura ipſa faciat, declarans eum motum eſſe diuinitus factum ad præfigurandum futuras diſcordias & contentiones inter poſteros Iacob & Eſau. Siquidem ſuper eo motu filiorum in vtero conſultus à Rebecca Deus, reſpondit: *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit: & maior ſeruiet minori.* Ergo ſi motus ille in vtero, factus eſt ad præfigurandum id quod poſt futurum erat, non potuit eiuſmodi motus, vel ex naturali, vel ex humana cauſa proficiſci; ſed ex tali cauſa, quæ prænoſceret futura, & ad ea ſignificanda poſſet ordinare quod agebat. Talis cauſa nec eſt natura, vt quæ non agit per intellectum, ordinans ad aliud quod agit; nec eſt homo vel Angelus, quibus, nempe futura, vt vocant, contingentia non ſunt nota. Ad hanc ſententiam ſpectat quod ſcribit Rupertus lib. 7. Commentariorum in Geneſim cap. 3. Collidebantur, ait ille, paruuli, non ſtudio contendendi, vel ſcientia certandi, ſiue affectatione vincendi: ſed eodem Dei nutu permoti, quo non ſolùm irrationalia pecora, verùm etiam inanimata elementa præſagio futurorum 14

Rupertus.

permo

permoueri ſolent,qualia ſæpe iam facta nouimus,& adhuc maiora futura ſunt,teſtante Domino Luc. 21. *Erunt ſigna in ſole,luna,& ſtellis*,&c. Sed iuxta myſticum ſenſum, colliſio paruulorum in vtero Rebeccæ, præſignabat id quod in Actibus Apoſtolorum legimus: Gentiles namque ad fidem & gratiam Chriſti admiſſos, Iudæi propellere contendebant, ſaluti eorum inuidentes. Hæc Rupertus.

Luc. 21.

Act. 11.

Perrexítque vt conſuleret Dominum.

Verſu 22.

ILLVD *perrexit* ſignificat eam ex eo loco vbi erat, conceſſiſſe
15 in alium locum, conſulendi oraculi gratiâ. Ariſtoteles quidem libro 7. Politic. cap. 16. tradit, ſalubre prægnantibus eſſe, ſi exercendi corporis gratia, quotidie aliquantulum ſpatij conficiant; atque huius rei gratia, ſacram aliquam ædem viſant, præſertim eorũ Deorũ, qui tuendæ ac proſperandæ generationi prolis humanæ præeſſe credũtur. Ariſtotelis verba, hæc ſunt: Mulieribus vterũ gerẽtibus, corporũ eſt adhibenda cura, vt neque deſidia torpeāt, nec cibo vtantur tenuiore. Quod facile fuerit Legislatori prouidere, ſi lege ſanxerit, vt ſingulis diebus ſpatium aliquod, deos, qui generationi præeſſe putantur, venerandi gratia, conficiant. Mentem autem, contra quàm corpus, tranquillam ſecuràmque gerere conuenit. Sic Ariſtoteles. Verùm non ob eam cauſam Rebecca perrexit ad conſulendum Deum: Sed, vt narrat Scriptura, territa prodigioſa illa filiorum in vtero colliſione, vt ſuper ea re diuinum ſciſcitaretur oraculum & reſponſum. Quare ſatis miror, quendam huius temporis ſcriptorem, virum ſanè nec indoctum, & valdè pium, in ſuis Commentarijs prodidiſſe, illam Rebeccæ profectionem non tam diuinę rei gratia ſuſceptam fuiſſe, quàm quòd prægnantibus commoda & ſalubris eſſe ſoleat nonnulla corporis agitatio, & ad Diuorum ſacra profectio.

Ariſtotel.
Prægnãtibus quotidianam, ſed modicam corporis exercitationẽ, eſſe ſalubrem; contràverò, quietem & tranquillitatem mentis.

Hamerus in in Geneſ.

Pro illo (vt conſuleret Dominum) Paraphraſis Chaldaica ſic habet: *Abijt, vt peteret doctrinam à facie Domini.* Paraphraſtes verò Hieroſolimitanus ita vertit. *Abijt, vt peteret miſericordiam à Domino, in domo vbi concionabatur Sem.*

SECVNDA DISPVTATIO.

Ad quem locum, siue ad quam personam perrexerit Rebecca, & quemadmodum consuluerit Deum.

Caietanus. CAIETANVS vtrumque esse putat incertum, cum neque hîc, neque alibi expositum sit à Scriptura. Hebræorum opinio est, Rebeccam iuisse ad Sem filium Noë, quem id temporis, sacris præfuisse ferunt, & per ipsum solitum esse DEVM, consulentibus, oracula & responsa reddere: cui sententiæ adstipulatur Paraphrastes Hierosolymitanus, vt ex verbis paulò antè memoratis manifestum est. Viuebat autem eo tempore Sem; immò vsque ad quadragesimum octauum, vel quinquagesimum ætatis Iacob annum vitam produxit. Aben-esra ait, Dominum responsum dedisse Rebeccæ per prophetam aliquem, vel per ipsum Abraham, quem vixisse constat quindecim annis post ortum Iacob & Esau. *Oleaster.* Oleaster super ea re ita scribit: Putarem iuisse Rebeccam ad sacrificium offerendum Domino, & ibidem à Domino responsum accepisse, sicut fecit Abraham. Nec sollicitus sis de Sacerdote, quoniam sine Sacerdote tunc quilibet Domino hostias offerebat, vt legimus supra de Abraham Genes. 15. & infra Genes. 33. de Iacob. Non enim audeo dicere, eam iuisse ad Melchisedech; quia nullum eius rei extat in Scriptura vestigium. Fortè tunc aliquis erat propheta Domini, à quo siscitari poterat; sed quis ille fuerit ignoratur. Sic Oleaster. Verùm nos antiquiorum & grauiorum auctorum super ea re sententias recenseamus. 16

Eusebius & Gennadius in Catena, in Genes. Eusebius & Gennadius tradunt, Rebeccam iuisse ad montem Moria, 17
& ad Melchisedec, qui eo in loco Sacerdotem agebat Dei altissimi, & tanquam diuinorum arcanorum conscius & interpres, consulebatur ab omnibus. *Diodorus.* Diodorus Tarsensis putat, Rebeccam recepisse se in locum aliquem secretum orandi causa, & post orationem fuisse reuelatum ei, quod scire auebat: sicut accidit Danieli, vt in eius libro, capite nono scriptum est. *S. Chrysostom.* Sanctus Chrysostomus existimat eam adijsse Sacerdotes. Sic enim scribit homil. 50. in Genesim: Quid est quod ait: *Perrexit vt consuleret Dominum*, nimirum cucurrit ad veram scientiam, & festinauit ad Sacerdotem, Dei ministrum, per quem latentium scientiam volebat discere. Et enarrans omnia quæ sibi contigerant, didicit diligenter omnia, misericorde Deo, per Sacerdotis linguam detegente ei omnia manifestè, & alacriorem eam reddente. Et vide quanta etiam tunc erat Sacerdotum dignitas. Nusquam enim dicit, quòd Sacerdos ei responderit, sed quòd Dominus ei responderit; nempe per Sacerdotem. Etenim & alio *Malach. 2.* loco Angelum vocat Sacerdotem diuina Scriptura, monstrans quòd ea loquatur Sacerdos, quæ inspirat ac suggerit ei diuini Spiritus gratia. Hæc Chrysostomus. Theodoretus quæstione 75. in Genesim arbitratur,

iuisse

iuisse ad altaria, in quibus sacrificari Deo à sanctis Patriarchis solebat. Quidam (inquit Theodoretus) Rebeccam adiisse dicunt ad Melchisedech, nempe Sacerdotem Dei altissimi, virum nobilem, & pietate insignem. Verùm, cum Patriarchæ consueuissent in locis in quibus habitabant construere altaria quędam, verisimile est illam, ad vnum ex istis supplicasse Deo, & ita nouisse quæ futura erant. *Theodo.*

18 S. Augustinus omnes fermè prædictas sententias complexus est, super eadem etiam ipse quæstione breuiter disserens in libro Quæstionum in Genesim, quæst. 72. Quæritur, inquit Augustinus, quónam abierit Rebecca, vt consuleret Dominum: non enim erant tunc Prophetæ aut Sacerdotes secundùm ordinem Tabernaculi vel Templi Domini: nisi fortè iuit ad locum, vbi aram constituerat Abraham. Sed illic, quomodo respōsa darentur, omnino tacet Scriptura; vtrum per aliquem Sacerdotem, quod incredibile est, si erat, non fuisse nominatum, & nullam Sacerdotū aliquorum factam esse mentionem. An fortè ibi, cum orando allegassent desideria sua ad Deum, dormiebant in eo loco, vt per somnium monerentur? An erant aliqui tales etiam illo tempore homines Dei, in quibus posset Deus interrogari? Quicquid horum est, & si quid aliud, quod me fortè, ne commemorarem, præterierit: mentiri tamen Scriptura non potest, quæ dixit, Rebeccam iuisse ad interrogandum Dominum, atque Dominum respondisse. Hæc Augustinus. *S. Augustin.*

19 Super eadem re Auctor Historiæ Scholasticæ in librum Genesis cap. 66. enarrans historiam huius loci, ad hunc modum scribit: Dicitur Rebecca iuisse ad consulendum Dominum. Fortasse igitur iuit ad montem Moria, vbi Abraham altare fecerat Domino: & immolatis hostiis, substratis earum pellibus incubans, per somnium accepit oraculum. Fortasse etiam more Gentium quem viderat apud parentes suos in Mesopotamia, speciem Lauri, quam Tripodem dicunt, capiti supposuit; & ramis arboris, quæ Agnus Castus dicitur, incubuit, vt sic visiones capitis phantasticas dormiens non sentiret, & diuinæ reuelationis ritè capax esset. Vel viuentem adhuc summum Sacerdotem Melchisedech cōsuluit. Quocumque autem modo id factum sit, eam bene fecisse satis indicat responsum diuinum ei redditum. Sic ille. Ego, si in rebus tam incompertis, & incertis locus est vllus coniecturæ, aut potius diuinationi, propensior sum ad sententiam Diodori, quam supra exposui, Rebeccam secessisse in locum aliquem abditum, remotúmque tanquam quoddam Oratorium; vbi in preces effusa, diuinum responsum super ea re quam scire cupiebat, studiosissimè expetiit. Et vel in somno, vel in vigilia per interiorē illustrationē Dei, aut per vocē aliquā cœlitus editam, & ad ipsam missam, vel per Angelum quempiam in figura humana cum ea loquentem, Diuinum oraculum, & responsum accepit. *Auctor Historiæ Scholasticæ.* *Auctoris opinio.*

TERTIA DISPVTATIO.

De quatuor modis conſulendi Deum, olim in populo Hebræo ante Saluatoris noſtri aduentum, vſitatis atque celebratis.

EX occaſione ſuperioris diſputationis, viſum eſt alteram hãc 20
adiungere bene cum illa cohærentem atque congruentem,
ipſam certè per ſe dignam tractatu atque cognitu: in cuius
explicatu, ſimul etiam non paucos alios Scripturæ locos il-
luſtrabimus. Legenti ſacras literas manifeſtum fit, ab exordio populi Hebræi, fermè ad tempora vſque principatus Machabæorum ſemper in eo populo fuiſſe inſignes aliquos viros ſapientia, pietate, ac ſanctimonia, diuinæ ſententiæ ac voluntatis conſcios & interpretes, quos populus in rebus maximè arduis & dubijs conſulebat, & per eos diuina reſponſa ſuper eiſdem rebus accipiebat. Horum primus ac præſtantiſſimus fuit Moſes: qui partim ad columnam nubis & ignis, partim intra Sanctuarium vbi erat Arca & Cherubin, & Propitiatorium, Deum ſibi loquentem audiebat, vel vltro edentem oracula, vel reſponſa eorum quæ ſciſcitatus fuerat populus, reddentem, vt in libro Exodi, Leuitici, Numerorum, Deuteronomij multifariàm proditum eſt. Verùm quia tantæ conſulentium multitudini vnus ipſe ſufficere ac ſatisfacere non poterat, iuſſit Deus Septuaginta Seniores deligi, quos ipſe ſimili prophetiæ ſpiritu implens, voluit quæſtionibus & dubitationibus populi ſatisfacere, vt ſcriptũ eſt in libro Numerorum, capite 11. Poſt Moyſen, iſtiuſmodi gratiam & poteſtatem poſuit Deus in ſummo Pontifice Eleazaro, ad quem adire conſulendi gratia voluit Deus, non modò populum, ſed ipſum etiam populi Ducem. Lege caput Numerorum 27.

Exod. 28. Heb. 9.

Cęterùm quatuor obſeruare licet fuiſſe in eo populo nobiles atque in- 21
ſignes, & ſolemnes Deum conſulendi modos, quos in præſens curſim attingam. Primus modus conſulendi Deum, erat per Prophetas: hos adibat populus vel publicè vniuerſus, vel priuatim ſinguli, cùm grauis aliqua & ardua dubitatio incidebat, quæ humano conſilio & prudentia explicari non poſſet. Exemplum huius rei habes illuſtre in primo libro Regum capite nono, vbi narratur hiſtoria Saulis euntis conſultum Samuelem ſuper aſinis quas amiſerat: ſic enim in eo loco ſcriptum eſt: *Ecce vir Dei eſt in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, ſi fortè indicet nobis de via noſtra propter quam venimus.* Et ſubditur: *Olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem: qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* Et paulo infra, cum adiiſſent Samuelem, & ſciſcitati eſſent quod volebant; is reſpondit Sauli: *Omnia quæ ſunt in corde tuo indicabo tibi. Et de aſinis quas nudius tertius perdidiſti, ne ſollicitus ſis, quia inuentæ ſunt:* nec ſolùm hoc quod rogatus fuerat, indicauit, ſed præterea

Primus modus conſulẽdi Deum per Prophetas.

Locus 1. Reg. cap. 9.

de

de Regno quod ei dandum erat, & alia quædam prædixit. Similia traduntur de Ahia Silonite propheta Domini, in 3. Reg. cap. 14. vbi sic est: *Dixit Ieroboam vxori suæ: Vade in Silo, vbi est Ahias propheta, qui locutus est mihi quòd regnaturus essem super populum hunc: ipse enim indicabit tibi quid euenturum sit puero huic.* & mox adiungitur responsum prophetæ super eo de quo fuerat consultus. Complura huius rei exempla habes apud Hieremiam cap. 36. & 42. & in Helia & Heliseo in 3. & 4. lib. Reg. apud Danielem item cap. 2. & 4.

Varia Prophetarum affectio animi erga ea de quibus cōsulebantur.

22 Sedenim, tripliciter affectos fuisse prophetas animaduerto erga ea de quibus consulebantur. Nonnumquam prædocebat eos Deus id quod alij consulturi erant, & ipsos sciscitaturi, vt de Samuele, & Ahia Silonite supradictis locis scriptum est. Interdum tunc reuelabatur Prophetis, cum consulebantur, vt de Helia colligitur 4. Reg. 1. & 2. & de Heliseo 4. Reg. 4. 5. 6. & 7. Aliquando Prophetæ nesciebant respondere statim vt consulebantur, sed aliquantisper post: nimirum excitata priùs & ad Deum erecta eorum mente, vel audiendo cantari Dei laudes, vt accidit Heliseo, qui interrogatus à tribus regibus de penuria aquarum quam eorum exercitus patiebatur, paulisper stetit, iussítque adduci ad se psaltem, quo psallēte, afflatus illico prophetiæ spiritu, prædixit quod futurum erat, sicut legitur 4. Reg. cap. 3. Vel per multam & feruentem deprecationem atque orationem, adiunctis etiam ieiuniis atque aliis corporis afflictationibus, sicut legitur de Hieremia in libro eius cap. 42. & de Daniele in eiusdem libri cap. 9. & 10. Nec solùm consulebantur viri, sed etiam fœminæ, diuinum & ipsæ habentes prophetiæ spiritum, vti fuit Debbora, de qua scriptum est Iudic. 5. & Holda, vt habes 4. Reg. 23.

Debbora & Holda fœminæ vates.

Secundus modus consulēdi Deum per sōnia.

23 Alter consulendi Dei modus erat in vsu per somnia, de quo legitur 1. Reg. 28. Deum à Saule consultum, nec per Prophetas, nec per somnia, nec per Sacerdotes ei respondisse: respondebat autem Deus, vel per propria consulentium somnia, vel per aliorum. Verùm vt iste modus ritè fieret, tria seruanda erant: primò, vt is modus non adhiberetur nisi cùm alia ratio consulendi Deum, verbi gratia, per Prophetas aut Sacerdotes, vel non aderat, vel non illis succedebat. Deinde, vt id non fieret nisi in rebus grauissimis, & vehementer vrgentibus, & humano consilio ac prouidentia inexplicabilibus. Ad hæc, præmitti oportebat ieiunia, & preces ab omni superstitione vacuas. Ad hanc sententiam pertinet, quod scribit Auctor Traditionum Hebraicarum in libros Regum, qui nomē fert S. Hieronymi. Nam super caput 28. primi libri Regum ita scribit: Respondebat Dominus per somnia, sicut Hebræi asserunt, eo quòd orando & ieiunando poscebant oraculum sibi fieri diuinum: & Deus illis per somnia reuelabat ea quæ futura erant.

Tertius modus consulēdi per sortes.
1. Reg. 10.
1. Reg. 14.

24 Tertius modus consulendi Deum fiebat per sortes: quo modo vsus est Samuel in electione regis Saulis, vt habes 1. Reg. 10. & ipse Saul, vt reperiret quis contra præceptum suū mādacasset ante vesperam, vt legitur 1. Reg. ca. 14. & item Iosue, vt deprehenderet eum qui peccauerat in anathemate, vt proditum est in libro Iosue cap. 7. Sedenim hic modus,

erat

erat rarus, nec in vſu circa criminalia & capitalia, niſi ex certo Dei inſtinctu vel etiam expreſſo mandato.

Quartus modus conſulendi per Sacerdotes, ſiue per Ephod.
Ephod pontificale.

Quartus modus multo nobiliſſimus & celeberrimus, ac priſcis illis tẽporibus poſt latam Moſis legem, atque inſtitutum Sacerdotium, & Pontificatum Aaronicum, ſatis frequentatus, fiebat per Sacerdotes, & vt ſcriptura loquitur, per applicationem Ephod. Erat autem Ephod, veſtis pontificia, quam Latinè dixeris Superhumerale, habẽs lapides pretioſos, qua tegebat humeros Pontificis, & in pectore habens Rationale iudicij, pannum ſcilicet quendam duplicatum vnius palmi, & omnino quadratum, in quo erant duodecim lapides pretioſi, trino diſpoſiti ordine, ſingulíque habentes nomina ſingulorum duodecim Patriarcharum. Huius veſtis & materiam & formã habes deſcriptam Exodi 28. Applicare autem Ephod dicebatur Sacerdos, cum ipſe ſe induebat ea veſte, vt ea ornatus, idoneus & dignus efficeretur diuina oracula & reſponſa accipere. Dicebatur item Sacerdos applicare Ephod ad aliquem, cum indutus Ephod, accedebat ad eum qui conſulendi cauſa ipſum adibat. Habes duo eius rei in 1. Regũ clariſſima exempla. Etenim cap. 23. ſic legitur: *Eo tempore quo fugiebat Abiathar ad Dauid in Ceilam, deſcendit, Ephod ſecum habens: & dixit Dauid ad Abiathar ſacerdotem: Applica Ephod: & ait Dauid; Domine Deus, audiuit ſeruus tuus quòd diſponat Saul venire in Ceilam vt euertat vrbem propter me: indica Domine Deus ſeruo tuo, ſi tradent me viri Ceila in manus eius. Et ait Dominus; tradent, &c.* Et in cap. 30. eiuſdem libri: *Et ait Dauid ad Abiathar ſacerdotem: Applica ad me Ephod. Et applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid Dominum, dicẽs, Perſequar latrunculos hos, & comprehendam eos an non? Dixítque ei Dominus, Perſequere; abſque dubio enim comprehendes eos; & excuties prædam.*

Locus 1. Re.c.23.&30

Quomodo Deus per Ephod daret reſponſa.
Hebræorum opinio.
Thoſtatus.

Sed qua ratione Deus, per iſtum modum dabat reſponſa? Opinio eſt Hebræorum, quæſtionem, ſuper qua conſulebatur Deus, ſcriptam inſeri conſueuiſſe plicaturis & commiſſuris Rationalis atque Ephod: poſtea verò educi cum reſponſo diuino, ibidem ſcripto. Lege quæ ſuper ea re diſputat Thoſtatus in 28. ca. 1. libri Regum, & item in 21. & 30. cap. eiuſdẽ libri. Sed probabilius eſt, duplici modo id fieri conſueuiſſe: vno modo, vt Pontifex ſacra illa veſte ornatus, cùm conſulebatur, diuino afflaretur ſpiritu prophetiæ, reuelatis ſibi quæ conſulentibus reſpondere debebat. Atque hoc fieri volebat Deus ad commendandam illius ſacerdotij & põtificatus dignitatem; quo ſcilicet ei maior apud omnes fides, honor, & veneratio haberetur. Altero modo fiebat per nouum quendam atque inſolitum ſplendorem emanantem ex pretioſis lapidibus, quos gerebat Pontifex partim in humeris, partim in pectore: quo fulgore, fauſtus ſuſcepti, vel ſuſcipiendi negocij exitus & ſucceſſus portendebatur. De hoc modo nihil proditum eſt in ſacris litteris; ſed Ioſephi rerum Iudaicarum peritiſſimi, & grauiſſimi ſcriptoris auctoritatem & ſententiam ſequimur, de iſtiuſmodi miraculo in tertio libro Iudaicarum antiquitatum ad hũc modum ſcribentis: Ex lapillis quos Pontifex in humeris geſtabat (erant autem ſardonyches) micabat alter, quoties litatum eſſet, is qui dextrum humerum

Ioſephus de mirabili &

24 and 25 (right margin: 24 beside "Quartus modus…", 25 beside "Sed qua ratione…")

merum occupabat:tantúmq.fulgorem emittebat, vt procul etiã intuentibus conſpiceretur:idque præter naturam ſuam & conſuetudinem. Sed mirabilius eſt quod nunc dicturus ſum. Per duodecim gemmas, quas in pectore Pontifex inſutas Eſſeni (id eſt Rationali)geſtas; in bello victoriam prænuntiare Deus ſolebat. Nam priuſquam exercitus ſe moueret,tantus fulgor ex eis emicabat,vt toti populo facilè innoteſceret,adeſſe Deum,opémque & auxilium ſuum inuocantibus eſſe laturum. Quapropter Græci,quotquot à noſtra religione non abhorrent,cum hoc miraculum pro compertiſſimo habeant,eſſena vocant λόγιον, hoc eſt,oraculum.Deſiit tam Eſſen,quàm Sardonyx fulgorem emittere, annis ducentis antequam hæc commentaremur,irato Deo propter legum ſuarum præuaricationem.Hæc Ioſephus.

quaſi fatidico fulgore lapidum qui erãt in Rationali.

26 Sed in iſtis Ioſephi verbis duas res lectori conſiderandas eſſe cenſeo. Primùm apertè indicat Ioſephus modum illum monſtrandi futura per fulgorem lapidum qui erant in Rationali,non fuiſſe generalem, nec pertinuiſſe ad prædictionem quarumlibet rerum futurarum; ſed in rebus tantùm bellicis locum & vim habuiſſe, valuiſſéq. ſolùm ad portendendum belli exitum atque ſucceſſum. Quocirca modus hic rarior erat ſuperioribus,minúſq. celebris. Deinde ait Ioſephus, miraculum illud fulgoris lapidum ceſſaſſe ducentis annis ante id tempus, in quo ſcribebat ipſe libros Antiquitatum Iudaicarum. Hos porrò ducentos annos ſi præcisè accipiamus;neceſſe erit dicere, ceſſaſſe miraculum illud in principatu Ionathæ, qui poſt fratrem ſuum Iudam Machabæum, princeps & Pontifex fuit apud Iudæos.Etenim Ioſephus libros Antiquitatum ſcripſit decimo tertio anno principatus Domitiani, vt in extremis verbis vigeſimi voluminis,totiuſq. operis ipſemet teſtatur: competit autem decimus tertius annus Domitiani in olympiadem ducenteſimam decimam octauam.Hinc porrò,ſi ad ſuperiora,retróq. lapſa tempora recurrens,percenſeas ducentos annos,comperies ducenteſimum annum cadere in olympiadem centeſimam ſexageſimam octauam, in quo ſcilicet tempore Ionathas principatum,ſimúlque.Pontificatum geſſit. At enim deſitum eſſe miraculum illud,aliquando ante Principatum Iudæ qui præceſſit Ionatham,videtur non temerè poſſe quiſpiam exiſtimare ex his quæ de Iuda ſcripta ſunt in prioris libri Machabæorum, cap. quarto. Eſt autem ſic ibi ſcriptum: *Et cogitauit de altari holocauſtorum, quid de eo faceret. Et incidit illis conſilium bonum,vt deſtruerent illud,ne fortè illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud Gentes:& demoliti ſunt illud:Et repoſuerunt lapides in monte domus,in loco apto,quoaduſque veniret Propheta, & reſponderet de eis.* Ex iſtis verbis liquet,iam tunc deſijſſe modum illum conſulendi per Prophetas,cum nullus id temporis in populo Iudaico propheta eſſet. Ceſſauerat item modus conſulẽdi per Sacerdotes,ſiue per applicationem Ephod, ſiue per nouum fulgorem lapidum, qui erant in Rationali. Si enim iſti modi conſulendi Deum tũc viguiſſent,proculdubio eis vſus eſſet Iudas, vt quid fieri oporteret ſuper altari holocauſtorum à Gentibus polluto & profanato,Dei ſententiam explorare ac nocte poſſet.

Expenditur ſententia Ioſephi circa ceſſationem illius miraculi.

Supradictos conſulẽdi Dei modos deſiiſſe ante Machabæorum principatum.

Locus 1. Machabæorum, cap. 4.

Cur lapides pretiosi qui erant in Rationali, dicti sint Vrim & Thummim.

Sed reuertamur ad Ephod. Quoniam igitur per Rationale iudicij, in 27
quo erant duodecim illi lapides pretiosi & sacri, Deus responsa dabat de futuris & de his quæ agenda erant, ideo lapides illos Deus appellauit duobus vocabulis Hebræis, Vrim, & Thummim, quæ virtutem illam Rationalis, reddendi responsa diuina significant. Vrim namque Latinè significat lumina siue illuminationes, quòd sacerdos diuinitus illuminaretur ad præuidendum & prædicendum futura. Quamobrem Septuaginta appellarunt δήλωσιν, id est, manifestationem. Hieronymus autem vertit, Doctrinam, quòd Sacerdos illuminatus à Deo doceret populum de ijs quæ consulebatur. At verò Thummim, significat perfectiones; quòd ea quæ respondebat Sacerdos, perfecta erant, id est, verissima, sine vllo veritatis defectu, & absque vlla admixtione mendacij: quocirca Septuaginta verterunt, ἀλήθειαν & Hieronymus eos secutus reddidit veritatem. De his lege caput XXVIII. Exodi. Cum igitur Deus iubet in Rationali poni Vrim, & Thummim, intelligat Lector significari, debere poni in Rationali duodecim illos lapides pretiosos, qui diuinam hanc virtutem haberent præmonstrandi futura, & prædocēdi quæ agenda erant. Ob eandem quoque causam Græci Rationale appellarunt λόγιον, quasi dicas fatidicum, reddénsque oracula. Latinè verò dictū est Rationale, vel ad expressionem vocis Græcæ; vel quòd cum per illud ederentur Diuina responsa, non videretur res quædam esse irrationalis, sed ratione atque intelligentia pollens. Dicebatur porrò Rationale iudicij, quòd per id docebantur homines quid faciendum esset: in Scriptura enim vocabulum iudicij, eandem sæpe vim & notionem habet atque vocabulum officij apud scriptores Latinos: significat enim id quod quisque facere debet.

Cur appellatū sit Rationale; & cur græcè λόγιον.

VERS. 23. Qui respondens ait: Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populúsque populum superabit, & maior seruiet minori.

OBSERVET Lector phrasim & modum loquendi scripturæ; dixit enim duas gentes esse in vtero Rebeccæ, significare volens duos filios, qui postea futuri erant capita & principia duarum gentium; gentem dico Hebræorum atque Idumæorum. Contrà verò fit, cum nomina auctorum ac principum alicuius gentis ponuntur pro ea gente, vt nomen Iacob & Israël pro eius posteris, & pro vniuerso populo Hebræo: & infra Genes. cap. 27. benedicti quam Isaac dedit Iacob, sub nomine eius pertinet ad populum ex ipso propagandum. Ergo ponendi auctorem gentis pro ipsa gente, & contrà, gentem pro auctore ac parente ipsius, haud infrequens est in Scriptura vsus. Sic igitur verba ista interpretemur: *Duæ gentes sunt in vtero tuo*: id est, virtute ac potestate continentur in duobus filijs quos vtero geris. *Et duo populi ex vtero tuo diuidentur.* Id est, ex vtero tuo prodibunt duo filij, 28

ſatores duorum populorum, qui diuiſi erunt ſedibus, moribus, legibus, religione; erúntque ſtudijs atque animis inuicē contrarijs; tales fuiſſe Idumæos & Hebræos, conſtat ex multis Scripturæ locis. Iam verò quod adiunctum eſt: *Et populus populum ſuperabit*, completum eſt in poſteris Eſau tempore Dauidis: is enim ſubiugauit Idumæos; ſibíque ſeruire coegit: in qua illi ſeruitute aliquot ſęculis permanſerunt. Atque hoc proditum eſt libro 2. Regum, cap. 8. *Poſuit David* (ait ſcriptura) *in Idumæa cuſtodes, ſtatuítque præſidiū, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens David.* Sequitur: *Maior ſeruiet minori.* Idumæus populus vocatur maior populo Hebræo, quòd progenitus eſſet ex Eſau fratre maiore natu quàm Iacob. Deinde, quòd multis ſeculis ante Hebræos, propriam Idumæi regionem poſſederant in monte Seir; quódq. multò ante proprium ipſi regimen habuerint, primò quidem Ducum, tum Regum. Ad hæc, quòd ab initio gens Idumæorum multò fuerit numeroſior quàm Hebræorum; id enim ſignificaſſe videtur Moyſes Deuteronomij cap. 7.

29 Hebræi quod de poſteris Eſau dicitur, id referunt ipſi ad Romanos; quos nugantur, originem & genus duxiſſe ex gente Idumæorum: dicunt enim Iulium Cæſarem, & qui poſt illum Romano præfuêre imperio, ex gente Idumæorum extitiſſe. Hanc fabulam tradunt David Chimhi in Abdiam prophetam, & in 34. cap. Iſaiæ, & Rabbi Salomon in Abdiam, & in cap. 4. Threnorum, denique multis in locis Talmud ſcriptum legitur. Sed longè vetuſtius fuiſſe id figmētum Hebræorum, declarat S. Hieronymus compluribus locis id commemorans ac deridens; præſertim verò in cap. 3. Ioëlis, ſuper illis verbis: *Aegyptus in deſolationem erit, & Idumæa in deſertum perditionis*: quo in loco ſcribit Hieronymus Hebræos vaniſſima ſpe deluſos tradere; quemadmodum Pharao, qui per quadringentos & triginta annos Hebræos captiuos afflixerat, & ipſe & omni eius exercitus in Mari rubro ſubmerſus eſt: Sic fore vt Romani, qui eodem annorum ſpatio Iudæos ſibi ſubiectos oppreſſuri ſunt, denique vltione Dei deleantur. Idem quoque diſertis verbis ſuper ea re diſputat in primum caput Abdiæ. Ergo quod hîc de Hebræis aduerſus Idumæos dictum eſt, *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*; ipſi de ſua gente interpretantur aduerſus Romanos. Hoc Hebræorum commentum, ſiue delirium, confutat Paulus Burgenſis in Additione ad primum cap. Abdiæ, & ad trigeſimum quartum Iſaiæ, & ad 7. cap. Danielis; & item Galatinus lib. 4. de Arcanis Catholicæ veritatis cap. 28. Ecquod autem magis ridiculum eſſe poteſt mendacium, quàm dicere Iulium Cæſarem, ceteróſq. deinceps Imperatores Romanorum genere fuiſſe Idumæos? Verùm, eſto. Sed ſi propterea Romani cenſeri debent nomine Idumęorum, quorum exitium & Abdias, aliíque complures prophetæ vaticinati ſunt, quia Iulius Cæſar Imperator Romanorum genus duxerit ex Idumæis; hinc neceſſariò efficitur ipſos Hebræos eſſe Idumæos; quippe qui regem habuerint Herodem, quem fuiſſe Idumæum negari non poteſt. ſed nugas & fabulas Hebræorum miſſas faciamus.

Hebræorū fabula, quoties prophetæ vaticinantur cōtra Idumæos, nomine Idumæorum denotari Romanos.

David Chimhi.

Rab. Salomō.

S. Hieronymus.

Exo. 14.

Paulus Burgenſis.

Galatinus.

Præter hiſtoricum huius loci ſenſum, ingens latet velut ſub cortice 3
Allegoria huius hiſtoriæ pertinens ad populũ Iudaicum & Chriſtianum.
hiſtoriæ, medullæ myſterium: & quod de Iſaac & Iſmahele dixit Paulus ad Gal.4.affirmans, quæ de illis in libro Geneſis ſcripſerat Moſes, fuiſſe dicta per allegoriam; idem profectò de Iacob & Eſau in præſentia dici poteſt: nam quæ de Iacob & Eſau in hoc loco tradita ſunt, ea ſecundùm allegoriam ſpectant ad populum Iudaicum & Chriſtianum. Atque hic ſenſus, licet myſticus ſit, videtur tamen principaliter à Spiritu ſancto intentus. Audiat Lector ſanctum Auguſtinum in lib.16.de Ciuit.Dei, cap.
S. Auguſtinus
25. Quod autem dictum eſt (inquit Auguſtinus) *Maior ſeruiet minori*, nemo ferè noſtrum aliter intellexit, quàm maiorem populum Iudæorum minori populo Chriſtiano ſeruiturum. Et reuera quamuis hoc videri poſſit impletum in Idumæorum gente, quæ nata eſt ex maiori fratre Eſau, cui & nomen fuit Edom, quia poſtea ſuperanda erat à populo Hebræorum ex Iacob orto, eíq. futura erat ſubiecta: attamen in aliquid maius intentam fuiſſe iſtam prophetiam, qua dictum eſt, *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*, conuenientius creditur. Et quid eſt hoc, niſi quod in Iudæis & Chriſtianis euidenter impletur? Sic Auguſtinus. Hanc porro Allegoriam articulatè ac diſtinctè declarat idem Auguſtinus in ſermonibus de Tempore, Serm.78.ad hunc modum ſcribens: Quod dictum eſt: *Populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*. Secundum literam in Eſau & Iacob non videmus impletum: non enim corporaliter beato Iacob ſeruiſſe Eſau commemorat Scriptura. Et quia niſi id fieri deberet, non commemoraſſet Scriptura, oportere id ſpiritualiter intelligere. Ergo id factum & impletum agnoſcimus in Chriſtianis, & Iudæis. Maior enim & ſenior populus Iudæorum, minori & iuniori, id eſt, populo Chriſtiano ſeruire probatur, dum per totum mundum libros diuinæ legis ad
Cur Deus per totum orbem diſpergi voluerit Iudæos.
inſtructionem omnium gentium portare cognoſcitur. Ideo enim per omnem terram Iudæi diſperſi ſunt, vt cum aliquem Paganum ad fidem Chriſti volumus inuitare, Chriſtum Dominum ab omnibus Prophetis prænuntiatum eſſe teſtantes, & ille reſiſtens dixerit, à nobis potius quàm à Spiritu ſancto libros diuinæ legis, & propheticos eſſe conſcriptos; nos habemus vnde eum redarguere certa ratione poſſimus, dicentes: Si de meis libris tibi dubitatio naſcitur, ecce Iudæorum libros, vtique inimicorum noſtrorum, quos certum eſt, ſi ego conſcribere vellem, mutare non potui; ipſos relege, & cum in ipſis hoc ipſum quod in meis libris inueneris, noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Hoc igitur ordine maior populus minori ſeruire cogitur, dum etiam per illorum libros, ad credendum in Chriſtum Gentium populus inuitatur. Hæc ibi Auguſtinus qui ſuper ea ipſa re, luculenta oratione diſputat in Pſalmos, exponens verba illa pſalmi 58. *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos: ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei: diſperge illos in virtute tua, &c.*

Rupertus.
Non eſt abſimile quod ſuper eadem re tradit Rupertus cap.4.lib.7.
hiſce verbis: Populus quide Gentibus venit, Iudaico populo ſecundùm 31
vocationis ordinem rectè minor dicitur; quippe hoſpes teſtamentorum erat, & promiſſionis, & ſine Deo in hoc mundo. Nam ille maior eſt, cuius

(vt Apo

(vt Apostolus ait ad Rom.9.adoptio erat filiorum, & gloria, & legislatio,& obsequium,& testamentum,& promissa, cuius Patres, ex quibus Christus secundùm carnem,qui est super omnia Deus benedictus. Quomodo autem minor maiorem superauerit, & maior seruierit minori,iuxta historiam notum est, quia percussit Dauid Edom (vt scriptum est libro 2. Regum cap.8.) & tributarium fecit.Iuxta spiritualem verò sensum pulchrè Apostolus ad Rom. 11.id docet per similitudinem oliuæ & oleastri. *Fracti sunt,inquit,naturales rami,& tu cùm esses oleaster,contra naturam insertus es in illis,& socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Propter incredulitatem fracti sunt illi,tu autem fide stas.* Ergo maiorem incredulitate fractum,minor in fide stans superauit: & maior seruit minori,dum oleastro, naturalis oliuæ ramus in societatem cedit radicis oliuæ & pinguedinis. Sic Rupertus. Sedenim non modò iuxta istũ sensum mysticũ,& secũdùm potentiam & gloriã spirituale͂; sed etiam temporali potentia & & dominatione, Christianus populus Iudaicum superauit, & maior ille seruit minori: quia Christiani principes in plerisque regionibus Iudæos seruitutem etiam corporalem & ciuilem seruire sibi cogunt: immò inferioris sunt conditionis,vilioréſque quàm fuere Idumæi subiecti Iudæis; nam illi etiam tunc proprios habuere Principes, propriámque regionem possederunt, quod Iudæis post excidium illud Titi & Adriani, ad hæc tempora,numquam datum est.

33 Alteram ex hac ipsa historia allegoriam excudit Augustinus,quæ pertinet ad ostendendum diuersam conditionem bonorum virorum atque improborum,qui sunt in populo Christiano. Qui cum ex eodem Christi semine,id est,per verbum eius,& in vtero Ecclesiæ sint concepti & generati,multum tamen inter se studijs atque moribus discrepant:& mali quidem,quorum maior est populus,hostiliter bonos insectantur atque infestant: verùm denique boni præualent, quia quicquid aduersus eos moliuntur improbi,ad maiorem eorum virtutem & gloriam proficit. Ponam hîc Augustini verba ex eodem illo sermone, quem dixi, 78. Ex vno,inquit,semine Isaac,& Esau nascitur,& Iacob: Sic de vno Baptismo Christi & Ecclesiæ vtero procreatur populus Christianus: qui tamen pro morũ diuersitate, sicut Esau & Iacob in duas partes diuiditur; cum ex fructibus operũ vnapars cognoscatur esse carnalis, altera spiritualis. Et que͂admodum illi duo paruuli in vtero Rebeccæ,sic & isti populi, in ventre Ecclesiæ,vsque in diem Iudicij colliduntur,dum improbi perpetuò insectantur bonos,& quantum possunt,lædere conantur. Et populus quidem improborum, rectè dici potest maior, quia semper maior est numerus malorum,&(vt Scriptura inquit) stultorum infinitus est numerus. Sed quomodo mali seruiunt bonis,cum dominari potius eis videantur? ad eũdem nempe modum,quo limæ & mallei seruiunt auro,& molæ seruiunt tritico,& panibus coquendis & conficiendis furnalia. Et quemadmodum in fornace aurificis,palea seruit auro,vbi sine dubio palea consumitur,& aurum probatur. Non ergo glorientur nec se extollant mali, quando bonis aliquas tribulationes immiserint: quia cum illos persequuntur in

Altera Allegoria eiusdem historiæ.

S. August.

Eccl.1.

corpore, ſeipſos occidere probantur in mente, & quibus nocere volunt, proſunt plurimum, ſibi autem ipſi maximè nocent. Hactenus ex Auguſtino.

Quod autem dixit Auguſtinus, populum malorum appellari maiorem, propter ampliorem eorum numerum quàm bonorum, non modò verum eſſe conſtat, ſed cauſam etiam eius rei probabiliſſimam expoſuit Gregorius Nazianzenus, in Apologia, ad hanc fermè ſententiam ſcribẽs: Deſiderabile quid & promptum eſt malitia; & nihil adeo facile & procliue exiſtit, vt facere malum, etiam ſi nemo ſit qui nos id facere doceat vel cogat. Contra verò res admodum rara & moleſta eſt boni acquiſitio, etiam ſi permulta ſint quæ nos ad illam prouocent & trahant. Bonum humanæ naturæ difficile acquiſitu eſt, ſimiliter vt ignem inhærere humidiori materiæ. Plurimi ad communicationem mali parati & apti ſunt, velut calamus quidam, qui ſcintilla & vento correptus, facile, propter ariditatem accenditur & conſumitur. Etenim citiùs quis modicam malitiam vbertim in ſe recipit, quàm copioſam virtutem paulatim. Nam & modicum abſinthij, amaritudinẽ ſuã multo etiam melli celerrimè indit; mel verò dulcedinem ſuam abſinthio non ita facile ingerit, etiamſi duplo maius adhibeatur: & modicus calculus ſubtractus, totum fluuium in decliuia diſtrahit: è contrario verò, vix illum, robuſtiſſimum munimentum coercet, vel ne exorbitet impedit. Sic Nazianzenus. 33

Nazianzenus.

Origenis. Tropologia.

Non eſt profectò etiam hoc loco non attingenda tropologica interpretatio, quam ex hac hiſtoria deductam Origenes hiſce verbis tradidit 34
in homil. 12. in Geneſim: Ego puto quòd etiam de ſingulis nobis hoc dici poſſit, duas gentes & duos populos eſſe in nobis. Nam & virtutum populus & vitiorum intra nos eſt. De corde enim noſtro prodeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, homicidia, hæreſes & his ſimilia: vides quantus malorum populus intra nos eſt? Si verò mereamur illam vocem dicere Sanctorum: *A timore tuo Domine concepimus & peperimus, & ſpiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram.* tunc & alter intra nos populus inuenietur per Spiritum Dei generatus; quem deſignauit Apoſtolus dicens: *Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, longanimitas, patientia, bonitas, manſuetudo, continentia, caſtitas, & his ſimilia.* Vides & hunc alterum populum, qui intra nos eſt? Sed hic minor eſt, ille verò maior: ſemper enim plures ſunt mali quam boni, & vitia numeroſiora virtutibus. Verùm ſi tales nos ſimus, quales Rebecca (cuius nomen Latinè interpretatum ſignificat patientiam) & mereamur de Iſaac (id eſt de Verbo Dei habere conceptum) etiam in nobis populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori: ſeruiet enim caro ſpiritui, & vitia cedent virtutibus. Ad hunc modum Origenes.

Matt. 15.

Iſa. 25.

Ad Gal. 5.

Reſtat vna quædam hoc loco dubitatio: Cur ſolus Iſaac dicatur ſupplicaſſe Deo pro ſterilitate vxoris, eiúſque precum merito tribuatur, 35
quod Rebecca conceperit; cum etiam Rebeccam pro eadem re oraſſe Deum, & ratio ipſa ſuadeat, & facile intelligi poſſit ex ipſo textu Hebręo.

Nam

Nam pro eo quod Latinè legitur, *Deprecatus est pro vxore sua*, Hebræa ad verbum hanc reddunt sententiam: *Multiplicauit* (*scilicet preces*) *è regione vxoris suæ, vel coram vxore sua.* quo significatur, simul eos orasse Dominum. At verò sola dicitur Rebecca pro collisione illa portentosa filiorum in vtero suo, consultum iuisse Deum, atque ei solùm à Deo datum esse responsum; cum etiam pro ea re Isaac supplicasse Deo, non sit dubitandum. Respondendum est, ea re non obscurè significatum esse, diuersa sanctorum esse merita, diuersaque Dei erga eos munera & priuilegia. Præterea, illud de sterilitate Rebeccæ, magis pertinebat ad Isaac, propter diuinam promissionem posteritatis ipsius, quam ille potissimùm ex Rebecca habere cupiebat. Hoc autem, magis attingebat Rebeccam, vt quæ ob illam prodigiosam filiorum in vtero concertationem, in maximum salutis & vitæ discrimen adducebatur. Adde quod voluit Deus super ea re potius à Rebecca, quàm ab Isaac consuli; vt illa diuino edocta responso intelligeret, ius primogenituræ diuina voluntate translatum esse ab Esau ad Iacob; vt postea fidenter ipsa Iacob impelleret ad præripiendam benedictionem Isaac contra eius voluntatem & opinionem. Verùm quia S. Paulus hoc exemplo Iacob & Esau, quasi fundamento vsus est altissimæ illius de Prædestinatione ac Reprobatione hominum disputationis; conueniens esse visum nobis est, vt locum illum B. Pauli, per aliquot breues disputationes, subtiliter ac diligenter explicemus.

QVARTA DISPVTATIO.

De germano sensu & intellectu verborum S. Pauli, quibus in Epistola ad Romanos capite nono locum hunc Genesis de Iacob & Esau tractat.

Ponam verba B. Pauli, & ea, quatenus proposito nostro cõducit, exponam. *Locus Pauli ad Ro. 9. fusè tractatur.*
36 Verba Pauli, quæ ad præsentem disputationem spectant, hæc sunt: *Non solùm autem illa: sed & Rebecca, ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret; non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia maior seruiet minori: sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* *Malac. 1.* Quidnam præcipuè eo loco docere voluerit Paulus, fusè declarat S. Hieronymus in Epistola 150. quam scripsit ad Heldibiam, in Responsione ad Quæstionem 10. & item B. August. lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2. & in Enchiridio c. 93. *S. Hieroni. B. August.* Nos breuissimè dicamus, voluisse Paulum eo loco insignem quendam errorem Iudæorum sui tẽporis, corrigere, atque eorum deprimere arrogantiam. *Consilium & propositum S. Pauli.* Arbitrabantur illi, se, quòd essent

eſſent filij Abrahæ ſecundùm carnem, diuinarum promiſſionum, quæ datæ ſunt Abrahæ, præſertim verò eius quæ ad Meſſiã pertinebat, ſolos eſſe debere participes: Gentes verò, tum quòd ad ſemen Abrahæ non pertinerent, tum propter Idololatriam, aliáque grauiſſima eorũ ſcelera, participatione doctrinæ & gratiæ euangelicæ excludi debere. Paulus igitur eiuſcemodi volens redarguere errorem, probat Diuinas promiſſiones datas Abrahæ, non pertinere ad filios eius ſecundũ carnẽ tantũ, ſed ad filios eius ſecundũ repromiſſionẽ, i. ſecundùm electionẽ diuinã. Id verò confirmat duobus exẽplis, altero Iſaac & Iſmahelis, altero Iacob & Eſau. Tã Iſaac quã Iſmahel, filij erant Abrahæ; immò aliquot annis prior natu erat Iſmahel; at ſolus Iſaac, eiúſq; poſteritas particeps fuit promiſſionũ Dei teſtãte Deo Ge. 21. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, id eſt, ſola progenies Iſaac, cẽſebitur poſteritas tua, cui ſoli pręſtabo quæ tibi promiſi. Idẽ ipſum euidentiùs cernitur in Iacob & Eſau: nam cum eſſent iiſdem parentibus orti, eodem conceptu generati, eodémque partu editi, quinetiam maior natu eſſet Eſau; dictum tamen à Deo eſt: *Maior ſeruiet minori*. Non igitur ad participandas Diuinas promiſſiones ſatis eſt, ſemen Abrahę ſecundùm carnem, ſed oportet ſemen eſſe ſecundùm electionem Dei: quæ non contingit homini propter eius merita; vt videre eſt in Iacob, qui ante ortum, cum nihil meruiſſet, electus tamen eſt ipſe, poſthabito & reiecto fratre ſuo Eſau. Non igitur obſtat veritati promiſſionum Dei, quòd illis priuati ſint pleríque de ſemine Abrahæ ſecundùm carnem; quoniam eas præſtitit Deus ſemini Abrahæ ſecundùm promiſſionem, quod præ illo, eſt propemodum innumerabile. Poſt hæc Paulus diſputationem ſuam ab hypotheſi, id eſt, populo Iudaico & Gentili, & à filiis Abrahæ, & Iſaac, transfert ad theſim, in vniuerſum diſputans, electionem ac prædeſtinationem bonorum, malorúmque reiectionem, non ex meritis bonis, aut malis, ſed ex gratuita Dei voluntate prouenire. Atque hæc eſt illius Paulinæ diſputationis ſententia. Verùm nos per partes verba illa Pauli perpẽdentes, germanam eorum ſententiam enucleemus.

Non ſolùm autem illa. Id eſt, Non ſolùm Sara, cuius filius fuit Iſaac, cõ- 37
firmat id quod diximus de diſtinctione ſeminis Abrahę ſecundùm carnẽ, atque ſecundùm promiſſionem & electionem: verùm etiam Rebecca euidentiùs idem confirmat, exemplo duorum ſuorum filiorum Iacob & Eſau. Nimirum animaduertit Paulus, exemplo quod adduxerat Iſaac & Iſmahelis, potuiſſe Hebræos opponere, idcirco Iſaac fuiſſe electũ à Deo, reiectum verò Iſmahelem, quòd ille natus eſſet ex matre libera, & patre iam circumciſo; hic autem ex ancilla, & incircumciſo patre: atque eos duos filios Abrahæ diuerſis temporibus eſſe generatos, vt non temere poſſet exiſtimari, maioris fuiſſe virtutis, & meriti, & gratiæ apud Deum Abraham, cum genuit Iſaac, quàm cum procreauit Iſmahelem. Quocirca Paulus, vt iſti occurreret obiectioni, ſubdidit exẽplum Rebeccæ, & filiorum eius, in quos nihil tale dici poterat; cum eiſdem parentibus, eodémque tempore generati eſſent: *Et vno concubitu habens Iſaac patris noſtri*. Longè diuerſa huius loci lectio eſt in libris Græcis qui nũnc extant:

quamobrem

quamobrem Valla, Faber, Erasmus, aliíque Latinæ translationis vulgatæ obtrectatores, in hoc loco vehementer oppugnant Latinum interpretem, eúmque manifestæ falsitatis conuinci & teneri affirmant. Sed pro veritate Latinæ translationis acriter contra istos propugnat pius admodum & doctus vir Titelmanus in collationibus quas scripsit super Epistolam Pauli ad Romanos, probans auctoritate multorum patrum, Græcorum iuxta & Latinorum, sic eos varijs in locis hunc Pauli locum legisse, ac citasse, vt vertit eum Latinus interpres: ex quo certum licet facere iudicium, codices Græcos qui eo tempore fuere, ab ijs qui nunc extant, fuisse in lectione huius loci diuersos. Verùm huius disputationis arbitrium & iudicium, non est à nobis, qui hæc in præsens obiter tractamus, Lectori expectandum. Sed vnde compertum fuit B. Paulo (nam & hoc fortasse Lector scire cuperet) vno atque eodem concubitu satos esse Iacob & Esau? Videlicet ex ipsa narratione scripturæ, tradentis in hoc loco, natos eodem tempore fuisse Iacob & Esau. Si autem idem tempus fuit ortus vtriusque, idem quoque tempus fuisse satus & conceptus eorum existimare conuenit; præsertim verò cum id non obscurè significet Scriptura, dicēs in hoc loco Genesis, exaudisse Deum preces Isaac, & dedisse conceptum Rebeccæ. *Sed collidebantur, inquit, paruuli in vtero eius*, significās paruulos generatos vno eo conceptu, quem Deus Rebeccæ dederat. Apparet igitur Iacob & Esau eodem patris satu, eodémque matris conceptu esse genitos.

Titelmanus.

38 Subdit Apostolus, *Cum nondum nati essent*. His verbis confutatur error Manichæorum, diuersitatem eorum, quę cuique hominum tota vita contingunt, natiuitati eorum adscribentium: vt cuiusque hominis vita & mors disponatur secūdùm constellationem, sub qua quisque natus est. Aduersus quem errorem valet illa Hieremiæ cap. 10. sententia: *A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.* Et quod scriptum est Deuteron. 4. Solem & Lunam, aliáque sidera non esse ab homine adoranda, quòd ea creata sint à Deo in ministerium & seruitium cunctarum gentium. Seruiunt igitur homini, non dominātur astra. Hunc ipsum errorem denuo suscitatum à Priscilliano, damnatum reperimus in Concilio Bracharensi. Sequitur: *Aut aliquid boni egissent aut mali.* Duo hisce verbis errores refelluntur: vnus quidem Pelagianorum, aientium homines eligi à Deo propter eorum antecedentia merita. At enim Paulus clamat scribēs ad Titum 3. *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit.* Et apud Ioannem in Euāgelio Saluator noster dixit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Nec verò dici potest, Iacob fuisse electum à Deo potius quàm Esau propter bona eius opera, non quidem ante electionem facta, sed post facienda: quæ tamen à Deo (quem nihil latet futurorum) præuisa, causa fuerint electionis Iacob. Hoc inquam dici non potest: id enim Paulinam huius loci rationem & argumentationem planè inualidam redderet. Paulus enim omnimodè excludit opera Iacob tam præterita quàm futura; & totam electionis eius causam ad solam refert diuinam voluntatem, dicens; *Cùm*

Manichæorũ & Priscilliani error.

Concilium Bracharense.

Ioan. 15.
Iacob non ob præuisa bona eius merita futura electũ esse à Deo.

nondum aliquid boni egiſſent aut mali: Vt ſecūdùm electionem propoſitum Dei maneret. Id eſt, vt propoſitum quo Deus decreuerat honorare Iacob præ Eſau, firmum, & immobile eſſet, non quidem propter opera eius, *ſed ſecundùm electionem.* Id eſt, ſpontaneam eius voluntatem. *Ex vocante,* id eſt gratia vocantis, de qua vocatione ſuprà dixerat: *Quos prædeſtinauit, hos & vocauit.* Palàm igitur eſt, Paulum penitus excludere opera qualiacumque illa ſint, & ſolam Dei gratuitam voluntatem, ac gratiam, agnoſcere cauſam electionis, ac prædeſtinationis. Quòd autem non ex futuris bonis operibus à Deo præuiſis electus fuerit Iacob, aut etiam Sancti eligantur, & prædeſtinentur, clariſſimè docet Paulus ad Epheſ. 1. dicens: *Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius in caritate, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ. In quo etiam nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius, qui operatur omnia ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius.* Ex his verbis liquidò perſpicitur, prædeſtinatos eſſe homines à Deo, non quia futuri erant Sancti, ſed vt eſſent Sancti, & cauſam electionis, ac prædeſtinationis Sanctorum, Paulum non aliam agnoſcere, aut prædicare niſi propoſitum, conſilium, beneplacitum, & gratuitam Dei voluntatem. Conſulat Lector Auguſtinum in Libro ad Simplicianum, quæſtione ſecunda ſuper hac re copiosè diſſerentem.

Ad Rom. 8.

Alter verò error ſupradictis Pauli verbis reiectus, fuit Origenis, & Priſcilliani: qui dixerunt animas hominum ſimul cum Angelis creatas 39
eſſe multo ante corpora; ac pro meritis eorum quæ tunc egerunt, priuſquam includerentur in corpora, diuerſitatem vitæ & conditionis ſortitas eſſe in corporibus. In libro ſecundo, Peri Archôn ait Origenes, Eſau animam in deteriori vita, ob antiqua peccata fuiſſe damnatam; Et in libro tertio, ob eandem cauſam dixit factum vt Deus Iacob diligeret, & odio haberet Eſau, refert hæc Hieronymus in epiſtolam quinquageſimam nouam, ad Auitum. Sed hoc apertè repellit quod hîc dixit Paulus: *Cum nondum boni vel mali aliquid egiſſent.* Facit etiam contra id, quod Deus dixit Iob capite trigeſimo octauo. *Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina & iubilarent omnes filij Dei?* potuiſſet enim ille, ſecundùm hanc Origenis opinionem (ſi quidem vera eſſet) reſpondere: Eram ipſe tunc inter ipſos Dei filios & Angelos iubilantes. Ceterùm fuiſſe Origenem propter hanc opinionem vehementer exagitatum, vexatúmque à Doctoribus Catholicis ſui temporis, coniecturam equidem facio minimè leuem & vanam ex his quæ ſcripſit ipſe in homilia 12. in Geneſim: vbi tractans hunc locum Geneſis de Iacob & Eſau, & ponens quæſtionem cur illi cum ad huc in vtero eſſent, Iacob prælatus fuerit Eſau; non auſus eſt ſecundùm hanc ſuam opinionem, eius rei cauſam reddere, ſed refugit diſputationem; nimirum veritus ac pertimeſcens grauiſſimam offenſionem & reprehenſionem doctorum Eccleſiæ, qui eo tempore aduerſus hanc opinionem acerrimè pugnauerant. Verba Origenis ex eo loco, huiuſmodi ſunt: Cum Iacob & Eſau nondum

B. Auguſt. tom. 4.

Origenis & Priſcilliani error.

B. Hieronym.

nati

nati essent, sed inclusi materno vtero continerentur, cur Iacob prælatus sit Esau, & maior subiectus minori, seruitute fuerit, & ille dilectus sit, hic autem odio habitus; non est meum discutere. Si enim voluero in altum fodere, & aquæ viuæ latentes venas aperire, continuò aderunt Philistini, & litigabũt mecum, & rixas mihi & calumnias commouebunt, & incipient replere terra sua & luto puteos meos. Nam vtique si permitterent isti Philistini, & ego volebam accedere ad Dominum meum potentissimum Iesum, qui dicit: *Eum qui venit ad me, non eijciam foras*. Volebam ad eum accedere, & sicut Discipuli interrogauerunt eum de cæco nato: *Domine quis peccauit, hic an parentes eius vt cæcus nasceretur?* Et ego volebam interrogare eum, Domine quis peccauit, hic Esau, an parentes eius, vt sic hirsutus & horridus nasceretur, & in vtero supplantaretur à fratre suo? Sed si voluero de his interrogare verbum Dei & inquirere, statim mihi lites Philistini & calumnias mouent. Et ideo nos relinquentes hunc puteum, & vocantes Inimicitiam, alium sine altercatione fodiamus. Ad hanc ferè sententiam Origenes. Sed redeamus ad Beati Pauli orationem & disputationem.

Ioan. 6.

Infra 9.

40 Duobus porro Scripturæ testimonijs vtitur Paulus ad id, quod intendit, eo loco probandum. Vnum est illud ex hoc loco Genesis depromptum: *Maior seruiet minori*. Quorum verborum sententiam nos paulò supra exposuimus. S. Thomas locum illum Pauli explanans in Commentarijs suis, tripliciter posse intelligi ait verba illa: *Maior seruiet minori*. Primò secundum singulares personas Iacob & Esau: quomodo intelligendum est Esau seruisse ipsi Iacob, non per se, & directè, sed indirectè, & per occasionem, quia dum odit, & insectatus est fratrem suum Iacob, id maximè ad bonum eius gloriámque profecit; nam vt scriptum est Prouerbiorum xj. *Qui stultus est, seruiet sapienti*. Deinde potest id referri ad duos populos ex illis duobus fratribus progenitos, Idumæorum scilicet & Hebræorum. Nam in eo loco Genesis, vnde verba hæc citata sunt à Paulo, ita scriptum est. *Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi diuidentur ex ventre tuo, & populus populum superabit, & maior seruiet minori*. Idumæi namque à Dauide bello subiugati, seruiere Hebræis: quamobrem dixit in quodam psalmo Dauid: *In Idumæam extendam calceamentum meum*. Tertio modo possunt ea ipsa verba intelligi figuratè & allegoricè, vt per Esau præfiguratus sit populus Iudæorum, per Iacob populus Christianus ex Gentibus collectus. Ille maior dici potest, quia prior ad fidem & cultum Dei vocatus & ascitus est, immò vocatur, Exodi 4. primogenitus Dei: hic verò minor dicitur, quia nouissimè ad fidem Christi vocatus & conuersus est; qui etiam figuratur in illa parabola euangelica per filium prodigum, Luc, 14. Iudæi autem dicuntur seruire Christianis, quia nobis ipsi custodiunt sacram Scripturam, non in suam vtilitatem, sed in vsus nostros atque eorum qui ex Paganismo conuertuntur ad Christianismum, vt ob id Iudæi tanquam Capsarij Christianorum rectè appellari queant. Hactenus ex S. Thoma.

S. Thomas.

Tribus modis Esau seruiuit ipsi Iacob.

Psal. 107.

41 Alterum testimonium Scripturæ quo Paulus vtitur, petitum est

Quatuor clarissimae eximiae dilectionis Dei erga Iacob argumenta.

ex primo capite Prophetiæ Malachiæ: *Iacob dilexi, & Esau odiu habui.* eximiæ autem dilectionis Dei erga Iacob, quatuor clarissima fuere signa. Vnum fuit signum, quòd ius Primogenituræ, id temporis magni honoris & vtilitatis, naturaliter debitum Esau, Deus transtulerit ad Iacob: quo factum est vt Esau quasi seruus constitueretur Iacob, & maior seruituti minoris subijceretur, sicut etiam indicauit Isaac infra Genes. 27. Alterum signum fuit, quòd Iacob progeniem & posteritatem, Deus multo potentiorem, & nobiliorem fecit, quàm Esau: immò verò posteros Esau seruire fecit posteris Iacob. Tertium signum fuit, quòd ipsi Iacob assignauit possessionem amplioris, fertilioris, amœnioris, celebriorísque terræ, ac demum fluentis lacte & melle. Quartum signum, quòd ex semine Iacob generari voluit Messiam, filium suum, Regem regum, Dominúmque dominantium, & Saluatorem mundi, in quo benedicendæ erant omnes gentes. Ob hæc igitur verè dictum est: *Iacob dilexi, Esau odio habuit:* quasi diceret Deus, Cùm fratres essent Iacob & Esau, ijsdem parentibus, & eodem satu generati, nullísque meritis prorsus dispares; nisi quòd Esau, quia primogenitus erat, præferendus hoc nomine videbatur Iacob: ego tamen gratuita mea dilectione, elegi Iacob, vt darem ei fertilem terram Chanaan, & vt ex ipso nasceretur Messias: Esau verò non elegi, sed reieci in aspera saxa, & montosa loca Seir. Sed numquid propterea Deus dilexit Iacob, Esau verò odio habuit, quia præuidit, iri se ab eo dilectum, nõ autem ab Esau? nam & hoc significari videtur illis verbis scripturæ Prouerbiorum 8. *Ego diligentes me diligo.* Minimè verò: dilectio enim Iacob præuenta est à dilectione Dei; non enim quia nos diligimus Deum, aut dilecturi sumus Deum, ideo Deus diligit, aut dilexit nos; sed contrà, quia ipse diligit nos, inde accipimus & habemus; quo possimus eum diligere, testante hoc ipsum dilecto Iesu discipulo Ioanne, cum ait primæ Epistolæ suæ capite quarto: *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos.* Nam si fides qua credimus Deo, est donũ Dei, vt inquit Paulus ad Ephes. 2. quanto magis charitas qua Deum diligimus? cum paulus dicat ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Deus autem diligentes se diligit, eorum dilectionem augendo, conseruando, tandémque remunerando. At prior ipse dilexit eos, gratiam illis immerentibus, atque charitatem donando, quo possent ipsum diligere. Si enim non sumus sufficientes cogitare aliquid boni ex nobis, quanto minus Deum, vt oportet, diligere?

An Iacob dilectus à Deo, electúsque sit propoer bona eius opera futura

2. Cor. 3.

QVIN

QVINTA DISPVTATIO.

An Iacob fuerit sanctificatus in vtero matris suæ.

42 On faciam, vt in hoc loco non indicem lectori, quod à nõnullis minimè obscuris & indoctis auctoribus, de sanctificatione Iacob in vtero matris suæ creditum & proditum est. Putarunt quidam, ex eo quod S. Paulus dixit, Deum dilexisse Iacob priusquam boni quicquam egisset, & cum adhuc esset in vtero matris suæ; significari, Iacob fuisse in vtero matris sanctificatum. Hoc isti sic argumentari voluisse videntur: Deum diligere aliquem hominem, non tantùm significat affectum voluntatis diuinæ, sed effectum quoque, & boni alicuius donationem: idem enim est, Deum diligere aliquem, ac facere & tribuere ei bonum aliquod. Quare, simpliciter Deum diligere hominem, est dare homini bonum simpliciter dictum; hoc autem est id quod pertinet ad sanctificationem hominis. Si Deus igitur simpliciter dilexit Iacob adhuc in vtero matris constitutum, hinc sequitur, vt bono simpliciter dicto eum affecerit; id autem est, vt eum sanctificauerit. Huc etiam applicari potest, quod apud Danielem cap. 3. scriptum est, vbi Azarias in oratione, quam habet ad Deum, hæc inter alia dicit verba: *Propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum.* Quid obsecro causæ est, vt Israel siue Iacob propriè appelletur sanctus, potiùs quàm Abraham & Isaac? Non alia sanè fingi videtur posse causa, nisi singularis sanctificationis eius in vtero gratia & priuilegium. Carthusianus, super istum locum Danielis, refert B. Augustinum videri sensisse, Iacob fuisse sanctificatum in vtero: sed vbi Augustinus id significet, equidem adhuc quæro. Nam ille locum Augustini citat nullum: & ego diu multúmque Augustini scripta peruolutando, tale nihil adhuc reperi. Idipsũ præterea tradit Auctor Historiæ Scholasticæ; cuius in capite 66. super librum Genesis, hæc sunt verba: Creditur in vtero iam tunc sanctificatus fuisse Iacob; & per illum motum collisionis eius in vtero cum Esau, id esse præfiguratum; quia non esset consensus Christi cum Belial.

Locus Danielis, cap. 3.

Dionysius Carthusianus

Auctor Historia Scholastica.

1. Cor. 10.

43 Ego de re tam graui, de qua nihil in sacris litteris proditum, nihil Ecclesiæ auctoritate constitutum, nihil Patrum & Theologorum sententia firmatum est, non satis tutum reor, asseuerare quidquam; sed satius esse, assensum pariter ac dissensum sustinere. Firmamenta certè illius opinionis parum firma sunt. Cùm enim Deus apud Malachiam dixit se dilexisse Iacob, continuò signum eius dilectionis subdit; non sanè sanctificationẽ eius in vtero, sed quia dederat ei possessionem melioris & stabilioris terræ, vt manifestum est consideranti locum illum Malachiæ. Paulus item citans hoc ipsum testimonium Malachiæ, Diuinam dilectionem Iacob,

Auctoris sententia.

non refert ad ſanctificationem eius in vtero, ſed, vt Auguſtinus, aliique complures interpretantur, ad Diuinam dilectionem & electionem, & prædeſtinationem eius ad vitam æternam. Neque verò quod ex Daniele ductum eſt, iſtam opinionem iuuat. Dicitur enim Iacob præcipuè ſanctus, vel quia primus omnium, ſanctificaſſe videtur ſeipſum, & dicaſſe Deo vouens ei decimas omnium quæ poſſideret, ac ſe totum Dei cultui obſtringens & mancipans: vel quia plenus Spiritu ſancto, futuros omnium filiorum ſuorum, & qui naſcituri ex illis erant, caſus & euentus mirabiliter præuidit atque prænunciauit: præſertim verò, quia nobiliſſimũ illud de tempore aduentus Meſſiæ vaticinium edidit; cuius expectatione ſeipſum conſolans Iacob, lætiſsimóque animo moriens, dixit: *Salutare tuũ expectabo, Domine*. Videat Lector Commentarios noſtros in Danielem ſuper eo ipſo loco.

Auguſtinus. *Geneſ. 28.* *Infra 49.*

SEXTA DISPVTATIO.

Quo ſenſu Paulus teſtimonio Scripturæ de Iacob electione & reprobatione Eſau ſit vſus, Hiſtoricóne an myſtico; & reſpectu vitæ æternæ, an tantummodo reſpectu bonorum temporalium.

Quo ſenſu Paulus teſtimonia ſcripturæ citauerit, an hiſtorico, in myſtico ſenſu: & reſpectu ne vitæ æternæ, an ſolùm reſpectu bonorum temporalium.

HVius quæſtionis ſolutionem percipiet Lector ex duarum 43
propoſitionum, quas hîc ſubiiciam, explicatione ac confirmatione. Prima propoſitio. Si Paulus teſtimonia illa Scripturæ ex libro Geneſis, & ex prophetia Malachiæ accepit in ſenſu hiſtorico, quem habent illa in proprijs ſuis locis, & ſecundùm quem à proprijs auctoribus ſcripta ſunt, videtur dicendum, B. Paulum non eſſe locutum de diuina dilectione & electione Iacob, quãtum ad gratiam prædeſtinationis eius ad vitam æternam; ſed quantum ad excellentiam bonorum temporalium, in quibus prælatus eſt fratri ſuo Eſau, & à Deo vehementer magnificatus. Hoc probatur dupliciter. Ac primò quidem in vigeſimoquinto capite Geneſis, vnde Paulus ſumpſit illud teſtimonium: *Maior ſeruiet minori*: manifeſtum eſt non agi de diuina electione ac prædeſtinatione Iacob ad vitam æternam, ſed de eminentia eius ſuper fratrem ſuum Eſau in poſteris vtriuſque: ſic enim ibi legitur: *Reſpondit ei (Rebeccæ) Deus: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi diuidẽtur ex vtero tuo, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori*. Quis non videt, hoc, ſecundùm hiſtoriam, non pertinere ad electionem & prædeſtinationem Iacob ad vitam æternam, ſed ad præſtantiam poſteritatis Iacob? Hebræi namque potentiores futuri erant, dominaturíque Idumæis. Similiter quod dixit apud Malachiam Deus: *Iacob dilexi, & Eſau odio habui*, Secundùm litteralem ſenſum, non ſpectare ad dilectionem Iacob reſpectu vitæ æternæ, verba quæ proximè ſequuntur, perſpicuè

Locus Malachiæ c. 1.

ſpicuè declarant: tale enim ſubdit Deus argumentum odij ſui,ſeu reprobationis Eſau, quòd ei dediſſet regionem aſperam in montibus Seir, & quòd eam deuaſtaturus & demoliturus eſſet in æternum; cum tamen Iacob fertilem & amœnam terram,ſtabiléḿque ſedem aſſignaſſet. Sed præſtat ex eo loco ipſa Scripturæ verba hîc ponere. *Dilexi vos, dicit Dominus: Et dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nōne frater erat Eſau Iacob, dicit Dominus; & dilexi Iacob, Eſau autem odio habui? & poſui Seir montes eius in ſolitudinem, & hæreditatem eius in dracones deſerti. Quod ſi dixerit Idumæa, Deſtructi ſumus, ſed reuertentes ædificabimus quæ destructa ſunt; hæc dicit Dominus exercituum: Iſti ædificabunt, & ego deſtruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt, & vos dicetis: Magnificetur Dominus ſuper terminū in Iſrael.* Ergo bona temporalia Hebræis,qui poſteri erant Iacob,tùm data,tū deinceps danda,argumentum & ſignum euidens ponit Deus dilectionis ſuæ erga Iacob: contrà verò,mala & calamitates poſterorum Eſau, odij ſui ac reprobationis Eſau.

44 Sic porrò ſumpta teſtimonia iſta Scripturæ dupliciter inſeruiunt propoſito Pauli: tum ad probandam illam diſtinctionem filiorum Abrahæ ſecundùm carnem & ſecundùm repromiſſionem,vt ſuprà docuimus: tū ad oſtendendum, in diuina electione hominum non eſſe ſpectanda propria eorum merita ſiue bona,ſiue mala,ſed æternum Dei propoſitum,beneplacitum,& gratuitam voluntatem.Quod autem Paulus teſtimonia illa Scripturæ ſecundùm ſenſum hiſtoricum citauerit de Diuina electione Iacob & reprobatione Eſau quantum ad bona temporalia,non autē quātum ad vitam æternam, eſſe præterea poteſt hoc alterum argumentum. Paulus commemorauit teſtimonium illud Scripturæ de Iacob & Eſau, tanquam rem notiſſimam Iudæis, & ex illis Scripturæ locis exploratiſſimam:erat autem Iudæis notum,Iacob fuiſſe dilectum & electum à Deo; Eſau verò reprobatum & quaſi odio habitum,propter inſignia bona quæ dederat Iacob & poſteris eius,nō autem Eſau;idque ex locis illis ſcripturæ cognitum habebant:quòd autem Iacob fuiſſet prędeſtinatus à Deo ad vitam ęternam,Eſau verò reprobatus,id non erat illis compertum,neque notum ex iſtis locis Scripturæ:non igitur Paulus de hac electione vel reprobatione locutus eſt,verùm de illa priori, quæ pertinet ad bona temporalia. Adde,ſi placet,in veteri Teſtamento,vt docet B. Hieronymus,aliique Doctores,de præmio vitæ æternæ, & de ſupplicio æternæ mortis, aut nullum fieri ſermonem, aut certè perquàm rarum; atque eum non niſi figuratum, & bonorum malorúmve tēporalium ſimilitudinibus inuolutum atq; opertum,vt quod de electione Iacob & reprobatione Eſau proditum eſt in ſacris litteris,non ad vitam æternam,ſed ad bona temporalia retuliſſe Iudæos,minimè dubitandum ſit.

Quomodo teſtimonia Scripturæ de electione Iacob & reprobatione Eſau sūpta à Paulo ſecundùm hiſtoricū ſenſum, reſpectu bonorum tantùm tēporaliū aptè congruant & inſeruiant propoſito eius.

S. Hieron. ad Dardanum epiſt. 129.

45 Secunda propoſitio. Si Paulus citauit illa Scripturæ loca loquēs de diuina dilectione & electione Iacob,atq; de odio & reprobatione Eſau quā tum ad vitā æternam; videtur dicendū,ea teſtimonia Paulum non citaſſe ſecūdùm litteralem & hiſtoricum ſenſum,ſed myſticum & allegoricum.

Si Paulus teſtimonia illa Scripturæ citauit de diuina electione

Hoc

Iacob & Esau quantum ad vitam æternam, citasse ea non historico, sed mystico sensu.

Hoc probatur dupliciter; tum ratione, tum auctoritate. Et ratio quidem euidens est, atque in promptu ex antecedentis propositionis confirmatione. Si enim scriptura illis locis secundùm historicum & litteralem sensum loquitur de electione Iacob & reprobatione Esau quantum ad bona tẽporalia, non autem de prædestinatione aut reprobatione quantum ad vitam æternam; vti iam ostensum est; hinc planè concluditur, si ea testimonia Paulus intellexit & vsurpauit de diuina electione & reprobatione eorum quantum ad vitam æternam, eum fuisse vsum illis testimoniis non historico sensu, sed mystico & allegorico. Idem ipsum confirmatur auctoritate B. Hieronymi: qui explanans verba illa Dei, quæ sunt apud Malachiam: *Iacob dilexi, & Esau odio habui*, Ad hunc modum scribit: Hunc locum Apostolus, mystica disputatione euentilans, egregiè tractat in Epistola ad Romanos. Ecce tibi, tractationem illam Pauli, mysticam Hieronymus appellat, non autem historicam & litteralem: nam, quæ est litteralis eorum verborum intelligentia, eam mox subiungit Hieronymus, talẽ nempe, qualem nos paulò superiùs tradidimus. Et Lyranus super eisdem illis verbis Malachiæ sic inquit: Iacob dilexit Deus, dando ei benedictionem paternam, & hæreditatis promissionem, quæ bona in eo tempore annexa erant Primogenituræ. Esau verò odio habuit, denegando ista bona illi, cum tamen esset primogenitus. Hæc autem dilectio Iacob & odiũ Esau, fuerunt signa electionis & reprobationis æternæ: & sic allegat ista verba Paulus ad Romanos 9.

B. Hieron.

Lyranus.

Electio Iacob & reprobatio Esau, cuiusnã rei mysterium & figuram habuerit.

Dupliciter porrò potuit vti Paulus figuratè ac mysticè isto exemplo Iacob & Esau. Primò quidem respectu ipsarum personarum Iacob & Esau; quasi docens, dilectionem Iacob quantum ad bona temporalia, & reprobationem Esau, fuisse figuram vel signum diuinæ electionis Iacob ad vitam æternam, & reprobationis Esau: & ad hunc modum putat Lyranus accepisse Paulum. Quemadmodum enim Deus ad possessionem primogenituræ, & ad hæreditatem terræ Chanaan, & vt pater esset Messiæ, elegit Iacob, ob nulla eius merita, sed gratuita voluntate sua: ita quoque ex beneplacito suo ab æterno dilexit, & elegit, & prædestinauit eum in adoptionem filiorum Dei, & participationem vitæ æternæ, reiecto ac reprobato Esau. Altero modo sic intelligi potest illud mysterium & allegoria: vt electio Iacob & reprobatio Esau, quantum ad bona temporalia, fuerit figura diuinæ electionis Gentium ad gratiam Euangelicam, & reprobationis Iudæorum, de qua videtur ibi Paulus disputare: ad eundem scilicet modum quo Paulus in epistola ad Galatas disputat, eiectionem Agar & Ismahelis ex domo Abrahæ, per allegoriam significasse eiectionem synagogæ à regno Dei: sicut Christus Dominus eis præminatus fuerat, dicens: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Vel electionem illam Iacob & reprobationem Esau, Paulus in vniuersum accepit vt figuram electionis hominum ad vitam æternam, & reprobationis, non ob merita hominum, sed ex beneplacito Dei. Ergo, vt in summa dicam, quod fusius hîc disputaui, vtrumuis licet probabiliter opinari, aut Paulum citasse testimonia illa Scripturæ de Iacob & Esau secundùm

Ad Gal. 4. Genes. 21.

Matt. 21.

dùm

dùm hiſtoricum & litteralem ſenſum, aut etiam ſecundùm myſticum & allegoricum: & item locutum eſſe Paulum de diuina electione Iacob & reprobatione Eſau quantum ad bona ſolùm temporalia ſecundùm hiſtoricum ſenſum: vel ſecundùm myſticum & allegoricum, etiam quantum ad vitam æternam. Vtrolibet autem modo teſtimonia illa fuerint à Paulo accepta, valdè congruunt & conducunt propoſito eius, vt per totam hanc Diſputationem manifeſtum Lectori fecimus.

SEPTIMA DISPVTATIO.

An Pauli argumentatio, ſi ea ducta fuit ex ſenſu myſtico, ſit valida.

47 ÆTERVM, poſſet illud dicere fortaſſe quiſpiam; ſi ad probandum diuinam electionem hominum ad vitam æternam & item reprobationem, non ex proprijs eorum meritis, ſed mera Dei voluntate prouenire; vſus eſt Paulus exemplo Iacob & Eſau, non ſecundùm hiſtoricum & litteralem ſenſum, ſed myſticum: ergo Pauli argumentatio & probatio fuit inualida. Siquidem ſolus litteralis ſenſus eſt, (vt nunc loquimur in ſcholis) argumentatiuus & probatiuus; ſolúſque valet ad reuincendos aduerſarios veritatis: myſticus verò ſenſus ad hæc inefficax eſt, & ſolùm ad eos qui iam fideles ſunt, & pietatis cultores, commonendos, cohortandos, erudiendos, ſolandóſque conducit. Verùm non ita res habet: & Pauli argumentatio exemplo Iacob & Eſau nixa fultáque, eſt præualida. Hanc enim illa vim habet: Electio Iacob & reprobatio Eſau, quantum ad bona temporalia, figura fuit diuinæ electionis & reprobationis hominũ, quantum ad vitam æternam. & hoc præfigurari per illud, Spiritus ſanctus voluit; cuius nimirum conſilio & voluntate, & res illa geſta eſt, & ſcriptis à Moſe prodita: ſed electio & reprobatio Iacob atque Eſau, facta eſt non ob propria eorum merita, quippe cum adhuc in vtero matris eſſent; ſed quia ſic Deo viſum & placitum eſt: ergo ſimiliter, neque diuina electio & reprobatio hominum, quantum ad vitam æternam, ex proprijs eorum vel bonis, vel malis meritis prouenit, ſed ex mera Dei voluntate. Palam igitur eſt, exemplum Iacob & Eſau etiam myſtico ſenſu acceptum, præbuiſſe B. Paulo firmum ad id quod eo loco probare volebat argumentum. Cæterùm hoc quod dixi, non poteſt, ita vt oportet, intelligi, & lectori perſuaderi, niſi duabus antè quæſtionibus breuiter explicatis.

Vnde cõpertũ fuerit B. Paulo, Iacob figuram à Spiritu ſancto intẽtã, fuiſſe electorũ, Eſau autem reproborum.

48 Prima quæſtio: Vnde compertum fuit B. Paulo, illam electionem Iacob & reprobationem Eſau quantum ad bona temporalia, figuram fuiſſe à Spiritu ſancto intentam, electionis & reprobationis quantum ad vitam æternam, tam ipſorum illorum fratrum, quàm aliorum quorumlibet hominum electorum, atque reproborum? Reſpondeo, potuiſſe id exploratũ & cognitum eſſe Paulò dupliciter. Primo quidem ex antiqua traditione,

quæ id temporis vigeret in Synagoga, & ex communi Doctorum eius temporis conſenſu. Multa quippe de Scripturarum intellectu occultiori & myſtico, minimè litteris expreſſa, nec in vulgus nota, per continuam Maiorum traditionem, apud proceres Synagogæ, ſapientéſque Iudæorũ, communi ſenſu & approbatione recepta erant; quibus Paulus & vt veris, & vt confeſſis libenter vtebatur. Atque id fortaſſe fuit quod de Iacob & Eſau eo loco Paulus vſurpauit. Illud tamen probabilius dictu fuerit, pernotuiſſe id Paulo ex diuina reuelatione: nam cum electus ipſe, conſtitutúſque à Deo eſſet maximus Eccleſiæ doctor, minimè dubitandum eſt, quin perfecta Scripturarum intelligentia, tam hiſtorica quàm myſtica, fuerit ei diuinitus inſpirata: quam ipſe tum verbis, tum ſcriptis Eccleſiæ cognoſcendam, colendam, & cuſtodiendam traderet. Secundùm hanc igitur Sapientiam (vt vocat Petrus ſecundæ Epiſtolæ capite vltimo) à Deo ſibi datam, intellexit Paulus hiſtoriam de duobus filijs Abrahæ, Iſaac & Iſmahele, allegoriam fuiſſe duorum teſtamentorum, Veteris & Noui, & Synagogæ atque Eccleſiæ, ad Galatas capitulo quarto & quod in coniu-

Gen. 2. Matth. 19.

gio primorum hominum dictum eſt: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erun: duo in carne vna*: vidit fuiſſe Sacramentum magnum & myſterium in Chriſto & Eccleſia, ad Epheſ. 5. tranſitum quoque Hebræorum per Mare rubrum ſubmerſis Ægyptijs, & ductum columnæ nubis ſignificare Chriſtianum baptiſma; & item Petram ex qua percuſſa ſcaturiuit aqua in potum populi Hebræi, figuram fuiſſe Chriſti, primæ ad Corinthios capite decimo. Et ideo confidenter pronuntiauit, legem Moſaicam vmbram habuiſſe futurorum bonorum, non autem ipſam veritatem, ad Hebræos 10. Ac demum omnia quæ illi populo contigerunt, in futurarum rerum figuram & ſignificationem contigiſſe, affirmat primæ ad Corinth. 10. Ad eundem igitur modum, Paulus cognouit, & pro vero & certo tradidit, gratuitam electionem Iacob fuiſſe figuram gratuitæ electionis tam ipſius quàm aliorum omnium prædeſtinatorum hominum ad vitam æternam.

Exod 14. Suprà 13. Num. 1.

Quiſnã ſẽſus myſticus ſit validus ad argumentandum.

Altera quæſtio: Quiſnam ſenſus myſticus ſit idoneus, & validus ad 49
argumentandum, & probandum. Non enim quemlibet ad id eſſe idoneum & accommodatum, in confeſſo eſt. Reſpondeo, talem eſſe eum, quem planè conſtet, ſub ſpecie & figura hiſtoriæ, præcipuè à Spiritu ſancto fuiſſe ſpectatum & deſignatum, atque intentum. Si enim de ſenſu quopiam myſtico liquet, eum à Spiritu ſancto eſſe intentum, neceſſe eſt confiteri, verum eſſe eum, certámque fidem facere; atque idcirco ab omnibus, quibus manifeſtum id fuerit, concedi & admitti oportere. Sed vnde, quæſo, conſtare nobis poteſt, hunc aut illum ſenſum myſticum, eſſe intentum à Spiritu ſancto? Hoc namque opus, hic labor eſt. Poteſt ſanè id exploratum & compertum eſſe duobus modis: vno modò certè atque indubitanter; altero modò ſolùm probabiliter. Priori modo cognoſcitur id dupliciter. Primo auctoritate ſacrorum ſcriptorum Noui Teſtamenti, qui complures hiſtorias Veteris Teſtamenti, ſecundùm myſti-

Quibus modis cognoſcatur, ſenſum aliquem myſticũ eſſe princi-

cum

cum ſenſum atque intellectum, Eccleſiæ tradiderunt:Eiuſmodi namque ſenſus myſticos,eſſe à Spiritu ſancto,dubitare fas non eſt.Talis eſt ſenſus myſticus,ſecundùm quem Matthæus captite ſecundo, illud Oſeæ: *Ex Aegypto vocaui Filium meum:*citauit de Chriſti reditu ex Ægypto:& illud Hieremiæ:*Vox in Rama audita eſt,&c.* de cæde ſanctorum Innocentium. Ioannes itidem capite decimo-nono,illud Exodi de Agno paſchali: *Os non comminuetis ex eo*,commemorauit de Chriſto Domino,cuius in cruce morientis,non ſunt fracta crura.Huius quoque generis eſt ſenſus ille, ſecundùm quem Dominus dixit,Ionam deuoratum à piſce, & triduo poſt, viuum in terras emiſſum;ſignificaſſe paſſionem & reſurrectionem ſuam: & exaltationem ſerpentis in deſerto,præmonſtraſſe futuram ſuam exaltationem per mortem crucis. Beatus etiam Petrus primæ Epiſtolæ capite tertio ait octo illos homines ſeruatos in Arca Noe ab exitio Diluuij,ſignificaſſe eos qui in Eccleſia ſaluantur per Baptiſmum. Quoniam verò talis ſenſus myſticus,vt diximus,principaliter eſt intētus à Spiritu ſancto; hinc fit,vt ſecundùm eum,res olim prædicta,denique impleta fuerit;quaſi per ſenſum hiſtoricum cœpta fuerit impleri;conſummatio tamen eius, in re per ſenſum myſticum ſignificata,demum facta ſit: Et ad hoc ſignificandum ſolent Euangeliſtæ illud dicere: *Vt adimpleretur quod dictum fuerat*. vel: *Tunc adimpletum eſt quod dictum fuerat.*

paliter à Spiritu ſancto intentum.
Oſeæ.11.
Hiere 31.
Exo.12.
Matt.12.
Ionæ.2.
Ioan.3.
Num.21.
Gen.7.

50 Idem ipſum certò etiam indicatur ex communi omnium fermè Patrū, ac Theologorum conſenſu:quando ſenſu aliquo myſtico vtuntur omnes ad ſententiam quampiam,& dogma Catholicum comprobandum.Exempli loco ſit,quod Iſaias cap.14.vaticinatur ſecundùm hiſtoriæ veritatem de infelici caſu regis Babylonis in ſummam miſeriam,ex altiſſimo proſperitatis gradu. Et quod Ezechiel prophetauit capite vigeſimo octauo de felicitate & copia,bonorúmque affluentia Principis Tyri:& in capite 31. de ſublimitate ac magnificentia regis Aſſur. Hiſce autem hiſtorijsatque exemplis Patres & Theologi,(diuino ſcilicet illuſtratu, atque inſpiratu, ſunt enim dati à Deo Eccleſiæ Doctores, & ſanctarum Scripturarum expoſitores)intellexerunt præfigurare voluiſſe Spiritum ſanctum,lapſum Angeli Luciferi ex ſumma felicitate cum qua creatus à Deo fuerat, in maximam miſeriam,ob eius peccatum:& idcirco illis prophetijs, ſecundùm myſticum ſenſum acceptis,ſæpiſſime vſi ſunt,ad probandum de caſu Luciferi ſententiam & doctrinam,in Eccleſia, vſque à primordijs eius, receptam & celebratam.

Conſenſus Patrum,ſenſu myſtico vtentium in argumentādo quippiā, declarat, illū fuiſſe principaliter intētum à Spiritu ſancto.

51 Alter modus idem cognoſcendi iudicandíque,non quidem, vt ſuperiores, certus atque indubitatus, verùm ſatis tamen probabilis, huiuſmodi eſt. Si ſenſus quiſpiam myſticus, hiſtoriæ, vnde ducitur, aptiſſimè, & quaſi ad amuſſim reſpondeat,non ſolùm quantum ad vnam & alteram ſententiam, vel pauca quædam verba;ſed quantum ad omnia, & antecedentia,& conſequentia,& quantum ad omnem hiſtoriæ contextum; & is præterea ſenſus pertineat ad res, quarum cognitio pulcherrima eſt,atque vtiliſſima,veluti ad illuſtranda Fidei noſtræ dogmata, Chriſti myſteria,Eccleſiæ Sacramēta,ad excitationem animorū ad amorem Dei

rerúmque cœlestium & ad studium cultúmque virtutum: hunc ego sensum mysticum, magna sanè probabilitate, magnóque, opinor, assensu omnium, dixerim à Spiritu Sancto esse intentum: Atque huius meæ opinionis rationem hanc, satis, nisi fallor, probabilem afferre possum. sensus mysticos, de quibus liquet, fuisse eos à Spiritu Sancto intentos, quorum nos paulo supra, aliquot posuimus exempla, videre est, planè tales esse, quales hîc à nobis descripti sunt, nimirum, maximè congruentes cum historia, & de rebus nobilissimis, atque vtilissimis: Ergo quicumque alij, similes eorum hac in re fuerint, similiter fuisse eos à Spiritu Sancto intentos, probabiliter existimari potest.

Vter sensus præstabilior, in exponenda Scriptura iudicari debeat, historicus, an mysticus.

Ex his porrò, quæ cursim in hac disputatione attigimus, illud enotescit, quòd etiam in quæstionem vocari posset; An sensus mysticus, eum dico, qui præcipuè intentus est à Spiritu Sancto, anteferendus sit historico, ac litterali sensui, necne. Breui præcidam. Ego ita sentio: historicum sensum, ratione necessitatis, esse præferendum; ratione verò dignitatis, atque vtilitatis, mysticum esse anteponendum. Etenim primò supponere necessarium est, ac bene firmare sensum historicum, vt sine quo mysticus constare nullo modo potest; non secus ac sine fundamento parietes, & tectum. Audi B. Hieronymum in cap. 13. Isaiæ: Spiritualis, inquit, interpretatio sequi debet ordinem historiæ: quòd plerique ignorantes, Lymphatico in scripturis vagantur errore. Consona Hieronymo scribit Augustinus ad hunc modum. Quando auditis Scripturam narrantem, quæ gesta sunt, prius credatis sic esse gestum, quemadmodum narratum est, ne subtracto fundamento rei gestæ, quasi in aëre quæratis ædificare. Sedenim nobilitate, atque vtilitate, sensus mysticus vsque eò præstat historico, vt præ huius dignitate, perexiguum ille momentum habeat; quinetiam quasi pro nihilo æstimari videatur. Equidem cunctanter hoc, & timidè dicerem, nisi auctorem haberem huius sententiæ, doctorémque B. Paulum: qui capite nono prioris Epistolæ ad Corinthios, docens, ministros Euangelij, secũdùm legem Dei, ab ijs ali, & sustentari debere, quibus, prædicando Euangelium, desudant, ac deseruiunt; id probat testimonio legis Mosaicæ ex vigesimo quinto capite Deuteronomij producto, & secundùm mysticum sensum interpretato. Hæc sunt Pauli verba: *Scriptum est in lege Mosis: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos vtique hoc dicit? nam propter nos scripta sunt, &c.* Plus hisce verbis significare videtur Paulus, quàm vult intelligi. Neque enim credi vult, boues non esse Deo curæ, reclamante apertissimis verbis Dauide Psalmo 103. & 144. *Omnia à te expectant, vt des illos escam in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Quomodo enim non sit Deo cura boum, cum tantam is curam gerat coruorum, vt scriptum reliquerit Iob capite trigesimo octauo, *Qui præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagantes, eo quòd non habeant cibos?* Vnde sumptum videtur illud Dauidis Psalmo 146. *Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Et in libro Sapientiæ dictum de Deo est: *Tibi cura est de omnibus.*

S. Hieronymus. *Aug. serm. 72 de Tempore.* *1. Cor. 9.* *Sap. 6.* 52

Voluit igitur Paulus illis verbis significare, curam ministrorum Euangelij, per allegoriam illo Dei præcepto significatàm, tanto priorem, & potiorem esse apud Deũ, vt præ illa, boum cura, quasi nulla æstimari queat. Non igitur abs re Sancti Patres in exponendo sacras Scripturas, atque in erudiendis fidelibus, tam diligentes, tam accurati, tam copiosi, in peruestigandis, eruendis, explicandísque sensibus mysticis fuere: vt quos scirent à Spiritu Sancto principaliter intentos, & ad illustrandam noui Testamenti doctrinam, spiritualésque fidelium vtilitates promouendas maximè accommodatos. Sed iam tempus est, vt quasi vela reflectentes eò vnde soluimus, ad historiam nos Mosis referamus. Tracti enim dignitate, atque vtilitate earum rerum, quæ in illius loci, ac sententiæ Pauli tractatum inciderunt, quasi quodam æstu abrepti, longiùs prouecti sumus.

Qui primus egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus: vocatúmque est nomen eius Esau. VERS. 25.

53 RVfus est color, non plenè ruber; sed ad flauum nonnihil declinans. Verùm de propria significatione, ac multiformi varietate coloris rufi, & rubri, videat Lector apud Aulum Gellium, libro 2. cap. 26. subtilem, atque elegantem M. Frontonis disputationem. Hispidus autem, siue hispidosus, siue hirsutus, is dicitur, qui crassis, & asperis pilis obsitus, & horridus est. Quàm porrò fuerit pilosus Esau, præsertim autem manibus, & collo, coniectare licet ex ijs, quæ infra cap. xxvij. scripta sunt de Iacob, qui vt simularet Esau, pelliculas hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit; vt ita pilosum Esau repræsentaret patri. Quapropter cùm Isaac tactu exploraret, vtrũ esset Esau dixit: *Vox quidẽ, vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau; & non cognouit eum, quia pilosæ manus, similitudinẽ maioris expresserant.* Sic autem esse natum Esau, fuit prodigiosum, & quasi monstruosum quippiam: contra naturam enim est, nasci hominem toto corpore pilosum: Secundùm enim naturam nascitur homo capite solùm, & supercilijs, ac palpebris pilosus; cæteris partibus per ætates pili adnascuntur. Hoc etiam libro 3. de Historia animalium testatur Aristoteles, cùm ait: Pili in homine, animalium omnium vno, partim simul, partim postea per ætates gignuntur. Congeniti sunt pili capitis, & superciliorum, & palpebrarum: post geniti; pubis primùm, mox alarum, postremò menti: Loca enim quibus pili proueniunt, totidem sunt congenitis deputata, quot postgenitis. Cuius verò rei faciat indicium in homine, copia pilorum, declarat idẽ Aristoteles in eiusdem operis libro quarto scribens, pilorum abundantiã, & hirsutiem, copiam indicare excrementi: atque ob eam rem pilosos homines, esse libidinosiores, & seminis copiosiores, quàm sint læues. Est præterea signum præferuidi temperamenti, robusti corporis, callidi &

A. Gellius.

Quàm fuerit pilosus Esau.

Pilorũ in homine copia cuius rei sit indicium.

Aristotel.

astuti ingenij, & ferocis, ac sæui animi : ad quæ vitia propensum fuisse Esau, scriptura varijs locis non obscurè indicat.

Sed enim illud: *Et vocatum est nomen eius Esau*, fert hanc quæstionem: 54

Cur vocatus sit Esau. Cur tale nomen ei fuerit inditum. Origenes homilia 12. scribit sic vocatum esse (vt censent qui vocabula Hebræa interpretantur) vel à rubore, quasi rubrum; vel à terra, quasi terrenum; vel, vt alijs visum est, à factura.

Hieronymus. B. Hieronymus in libro de Interpretatione nominum Hebræorum interpretatur nomen Esau vel rubrum, vel aceruũ lapidum, vel vanũ siue frustra, vel facturam.

Caietanus. Adiiciã Caietani expositionẽ: Aiunt, inquit, dictũ esse Esau, eo quòd natus sit quasi perfectus homo: pilositas enim, perfectæ ætatis signũ erat, quatenus erat effectus adulti hominis. Non est absimile

Oleaster. quod hoc loco annotauit Oleaster: Sonat, ait, vox Esau factũ siue facturã eius; sed qualiter alludat ad rem, ignoratur: nisi dicamus, eum sic vocari, quòd quasi factus & adultus homo, sit ex vtero matris egressus; ferẽs secũ pilos, qui in aliis pueris successu tẽporis nascuntur & crescunt. Sic isti: Et hãc ego probabiliorẽ iudico eius nominis significationẽ atq; interpretationem. Sed miror cur Scriptura nõ dixerit: *Et ideo vocatum est nomen eius Esau.* cũ tale nomẽ aptè respõderet modo generationis eius: quemadmodũ paulò infra in hoc ipso capite dixit tam de Iacob, quàm de ipso Esau.

Ceterùm sciat Lector, tribus nominibus hunc filium Isaac & Rebeccæ 55

Tria nomina, Esau, Edom, Seir. appellari solitum in Scriptura. Vocatur enim Esau, de quo nomine iam dictum est. Nominatur pręterea Edom, ab edulio rufo lentis, pro quo vẽdidit primogenita sua, vt paulò infra in hoc ipso capite traditur; & inde tractum est nomen gentis Idumæorum, & regionis Idumææ: ac demum appellatus est Seir; id autem significat pilosum, quòd natus sit, in pellis modum pilosus; ex quo datum est nomen regioni, quam ipse insedit ac tenuit, vt diceretur mons Seir. Ergo quod infra cap. 36. scriptum est; Esau digressũ à fratre suo Iacob, habitasse in monte Seir; & multo magis quod proditum est supra cap. 14. in tempore Abrahæ, Horrhæos, qui habitabãt montem Seir, bello victos & expulsos esse à quatuor regibus Asiæ; haud dubiè dictum id fuit per Anticipationem. Ponam hîc verba Hieronymi ex Commentariis eius in primum caput Abdiæ, quibus cõfirmatur quod diximus. In libro Geneseos (ait Hieronymus) manifestè legitur, Esau appellatum fuisse Edom; quia propter rufum lenticulæ cibum, primogenita vendiderit: Edom enim interpretatur rufus. In eodẽ volumine scribitur, hunc eundem vocatum esse Seir, id est, pilosum, quia hispidus erat, & non habebat læuitatem Iacob. Vnus ergo atque idẽ tribus nominibus appellatur, Esau, Edom, Seir. Posseditque eam regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, & in finibus est Eleutheropolis, vbi antea habitauerant Horrhæi, qui interpretantur Liberi: vnde & ipsa vrbs postea sortita vocabulum est. Nunc Idumæa viculus est, à conditore sic imposito nomine: cuius Latina quoque & Græca meminit historia. Hactenus ex Hieronymo. Rupertus libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 5. ait Esau vocatum sic esse à rubedine: verùm dubio procul, lapsus est, confundẽs nomen Edom, quod rubrum significat, cum nomine Esau.

Proti

Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eum Iacob. Sexagenarius erat Iſaac cum nati ſunt ei paruuli. 25.26.

56 NDICATVR his verbis, naturalis modus in naſcendo, & ex matris vtero egrediendi: primùm enim caput exit, poſtremi pedes. Ritu naturæ (ait Plinius libro 7.) capite hominem naſci, mos eſt, pedibus efferri. Et hoc ille mutuatus ex Ariſtotele eſt, cuius illa ſunt in libro 7. de Hiſtoria animalium verba: Secundū naturam, hominis partus fit in caput. Procedere autem in pedes, (quemadmodum ferunt Neronem eſſe natum) contra naturam eſt: ex quo difficillimus & ægerrimus fit partus, ob id ſic natis, Agripparum nomine vocatis. Scitum profectò eſt, quod M. Varro tradidit; confixos eſſe infantes in vtero matris, capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis: non vt hominis natura eſt, ſed vt arboris. Nam pedes hominis cruráque, referunt arboris ramos; caput, ſtirpem atque caudicem. Quando igitur contra naturam fortè conuertuntur in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri ſolent; ægriúſque tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ ſtatutæ erant Romæ duabus Carmētibus, quarum altera Poſtuerta nominata eſt, Proſa altera, à recti & peruerſi partus & poteſtate & nomine. Sic ex Varrone.

Plinius. *Ariſtot.* *Apud Gellium lib. 16. c. 16.*

57 Sed expendamus etymologiam nominis Iacob. *Et idcirco*, inquit Scriptura, *appellauit eum Iacob*. Significat vox Hebræa, Iacob, Supplantatorem: Supplantare verò duobus modis accipitur in Scriptura, propriè, & & metaphoricè. Propriè, ſupplantare ſignificat, plantam tenere alicuius impediendo ne quid agat, aut ne aliò procedat; & ſic appellatus eſt Iacob; quia tenebat plantam Eſau, quaſi obſtans ne prior egrederetur ex vtero. Altero modo ſumitur metaphoricè: ſignificat enim ſupplantare, idem quod decipere, ſumpta metaphora ab his qui ſimul in ſtadio currunt; cum vnus alteri pedem vel inijcit, vel ſupponit, ad caſum impellens eum, ne præcurrat, & vincat. Hac ſignificatione poſitum eſt in illa Chryſippi, quā memorat & laudat Cicero, ſententia: Qui ſtadium, aiebat Chryſippus, currit, eniti debet & contendere quàm maximè poſſit, vt vincat: ſupplātare autem eum quicum certat, aut manu depellere, nullo modo debet. Eſau in hanc ſignificationem detorſit nomen Iacob, videlicet in eius calumniam & odium, cum dixit Gen. 27. *Iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob: Supplantauit enim me, en altera vice: Primogenita mea tulit: & nunc ſecundò ſurripuit benedictionem meam.* Sed profectò nomen Iacob, non ſecundùm poſteriorem hanc ſignificationem, quæ eſt metaphorica, & in malam partem deflexa, ſed ex priori illa, quæ eſt propria, originē habuit. Oleaſter de nomine Iacob ad hūc modum ſcribit: Nomen Iacob ductū eſt à verbo (Iachab) quod Hebræi ſignificare dicunt ſupplantare: ſed meliùs dicerent, ſe propriam ignorare ſignificationē: dicunt enim ſignificare, ſeducere, ſupplantare, fraudare, aſtutè agere, & retardare: cum reuera ſignifi

Quid ſignificet nomen Iacob. *Chryſippus apud Ciceronem lib. 3. Officior.* *Oleaſter.*

ſignificet propriè, aut tortuoſum eſſe, aut à tergo inſequi, ſiue vt ſubſequatur, ſiue vt ſeducat, ſiue vt retineat aut retardet. Sic ille. Verùm quod paulò ſuperiùs dictum eſt, verius dictu eſt.

Quid illa retentio plantæ Eſau ſignificabat.

Sed quid obſecro portendebat illa retentio plantæ Eſau egredietis ex 58
vtero? nimirum ſignificabat colliſionem infantium in vtero, factam eſſe ob principatum natiuitatis occupandum, illis quidem ignorantibus, ſed ita volente & agente Deo. Iacob igitur tenebat plantam Eſau, quaſi occupare volens egreſſum ex vtero, & ius primogenituræ: tanquam audiſſet illud Dei oraculum matri ſuæ redditum: *Maior ſeruiet minori:* & ſciret Dei decreto & voluntate deberi ſibi ius primogenituræ.

Caietanus.

Sequitur illud: *Sexagenarius erat Iſaac cum nati ſunt ei paruuli.* quæ verba exponens Caietanus, hunc in modum ſcribit: Hinc planè apparet, Abraham tunc vixiſſe, vtpote centum ſexaginta tantùm annorum: & poſt natiuitatem Iacob & Eſau, annis vixiſſe quindecim. Ex quo manifeſtum fit, argumenta ex ordine narrandi ducta ad probandum ordinem rerum geſtarum, carere ſolido fundamento. Nam priùs narrata eſt mors Abrahæ, & benedictio diuina ſuper Iſaac poſt mortem patris ſui Abrahæ, & poſteriùs narrata eſt natiuitas Eſau, & Iacob, quæ tamen quindecim annis mortem Abrahæ anteceſſit. Et hanc regulam habeto prudens Lector ſemper ante oculos, ne ſuper infirmo fundamento ædifices. Hæc Caietanus. Sed enim regula, & documentum Caietani, eget ea moderatione, quam ſupra nos tradidimus numero primo, cum hac ipſa de re diſſereremus.

VERS. 27.

Quibus adultis factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola.

EQuidem non memini me legere in ſacris litteris, quemquam de ſanctis & in ſcriptura laudatis viris fuiſſe venatorem; vt, 59
nonnullos fuiſſe agricolas, multóſque paſtoralem vitam egiſſe, plurifariam in ſacris hiſtoriis proditum eſt. Quinetiam vocabulum venatoris & venandi ferè malam in partem in ſcripturis vſurpari ſolet. Nam Geneſ. 10. Nemrod, homo ſuperbus, crudelis, atque impius dicitur fuiſſe robuſtus venator: & ſcriptum eſt in Pſalmo 90. *Ipſe liberauit me de laqueo venantium.* Et Pſalm. 123. *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus* Et apud Micheam cap. 7. *Omnes in ſanguine inſidiantur: vir fratrem ſuum ad mortem venatur.* B. item Gregorius, Eſau, qui venationi & agriculturæ deditus fuit, præfiguraſſe ait vitam hominum improborum, & amatorum huius mundi. Sic enim ſcribit in libro 5. Moralium: Scriptura ait, factum eſſe Eſau virum gnarum venandi, & agricolam: Quid autem per venationē Eſau, niſi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fuſi, carnem ſequuntur? Qui etiam agricola eſſe ſcribitur, quia amatores huius

Venator, & venari, ſæpius in malam partē vſurpat Scriptura.

Micheæ 7.
S. Gregor.

huius seculi,tantò magis exteriora colunt,quanto magis interiora sua inculta derelinquunt.

60 Atenim studium, & exercitium venandi non esse malum, nec ob id culpabilem fuisse Esau,ex ipsa Scriptura colligi potest,quæ hoc loco ait, Isaac valde fuisse delectatum venationibus Esau, atque ob eam causam præcipuè dilexisse eum: *Isaac,*inquit,*amabat Esau,eo quòd de venationibus illius vesceretur.* Et infra cap.27. *Isaac dixit filio suo Esau: Sume arma tua, pharetram,& arcum,& egredere foras,cùmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum.* Vir nempe sanctus Isaac non esset delectatus venationibus Esau,nec ad eas suo imperio impulisset eum,si exercitium venandi malum esset. Legimus præterea Leuit.17. *Si quis venatione,atque aucupio ceperit feram,vel auem,quibus vesci licitum est,fundat sanguinem eius, & operiat illum terra.* Sed ad hoc ostendendum illud sanè accommodatum magis est testimonium ex psalmo 131. *Viduam eius benedicens benedicam.* Vbi pro illo vocabulo (viduam) Hebraicè,& Græcè est,venationem: & vt à quibusdam peritè obseruatum est,interdum Scriptura vocabulum venationis pro victu,& cibatu hominis vniuersè ponit. Quanta verò in laude,atque honore apud veteres fuerit studium,& exercitatio venandi, argumentum esse potest,inuentionem artis venatoriæ fuisse ab Æthnicis attributam Apollini, & Dianæ. Quapropter mos erat venatoribus, vt si quando feram insignem cepissent,partem eius,siue caput,siue pedem clauo affigerent alicui arbori eius Syluæ.vbi capta erat,ob honorem Dianæ. Xenophon etiam magnas aliquot venatoriæ exercitationis vtilitates disertissimè commemorat: Verùm duas præcipuè ad tuendam,firmandámque valetudinem,corpúsque aduersus graues labores roborandum,durandúmque:& ad bellicam artem. Est enim venatoria exercitatio, quasi bellorum,præliorúmque progymnasma.

Nec studium nec exercitiũ venandi, per se malum esse, nec obid fuisse culpabilem Esau.

Locus Leuitici c.17. Locus psalmi.131.

Quanta in laude, atque honore apud Ethnicos fuerit olim venatoria ars.

Xenophon.

61 Quod si de venatione ita sentiendum est,quanto magis de agricultura in sacris iuxta profanisque litteris mirificè laudata? *Non oderis,*ait sapiens Ecclesiastici 7. *laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.* Quãobrem non indignum esse duxit Saluator noster,Agricolæ Deum assimulare: *Pater meus,*inquit,*agricola est.* Et Aristoteles libro primo Oeconomicorum agriculturam dixit,omnium artium esse iustissimam; vt quæ citra cuiusquam iniuriam, & ingenti cum vtilitate omnium exerceatur. Non enim,inquit,ab hominibus, aut volentibus, vt cauponaria, & aliæ mercenariæ artes,aut ab inuitis, vt ars bellica commodum suum, & lucrum quærit:& est earum rerum,quę sunt secundùm naturam.secundùm enim naturam est,educatio omnium à matre,quare etiam hominibus est à terra.Non igitur quia Esau fuit homo improbus, ideo studium venandi,& agri colendi in quo ille versatus est, crimini, aut vitio verti debet; non enim ob hæc ille fuit improbus,quanquã quia ille improbus fuit, & figura hominũ improborũ;hinc fit,vt per allegoriã, studiũ,& exercitium vitæ eius,accipiatur tanquam typus quidam & imago eius vitæ, quam agunt ij,qui cupiditatibus rerum terrenarum,vitiísque sunt dediti.

Quàm honestum, & laudabile sit studiũ Agriculturæ.

Eccles.7.

Locus Ioa. cap.15.

Aristoteles.

Versu.28. Iacob vir ſimplex, habitabat in tabernaculis. Iſaac amabat Eſau, eo quòd de venationibus eius veſceretur : Et Rebecca diligebat Iacob.

Quid in ſcriptura ſignificet ſimplex. *Caietanus.* PRo voce illa (*ſimplex*) Hebræa vox *tham* Latinè ſignificat perfectum, ducta ſcilicet à verbo *thamam*, quod ſonat perficere, finire, complere. Hoc ſequutus Caietanus, Dictionem, inquit, Hebræã hîc interpretatam *ſimplex* multi interpretantur, *Perfectus*; pro certo affirmãtes, Hebraicam dictionem à plenitudine deduci, & ad perfectionem, ſeu plenitudinem animi referri. Alij ſignificari etiã putant ea voce innocentem: Et id oportere intelligi, vbicumque Latinus interpres ponit vocem *ſimplex*. Ad hanc quippe ſignificationem dictum eſt ſupra Geneſ. 20. Abimelech cum ob Saram ablatam Abrahæ arguere-*Geneſ. 20.* tur, excuſantem factum ſuum dixiſſe, id ſe feciſſe in ſimplicitate cordis, *Iob.1.* id eſt, non animo nocendi cuiquam, ſed ducendi eam vxorem. Iob item laudatur, vt ſimplex, & rectus, & Saluator noſter apud Matthæum capite *Locus Matthæi 10.* x. præcepit diſcipulis ſuis, vt eſſent ſimplices tanquam columbæ, & prudentes ſicut ſerpentes: id autem eſt, vt nemini nocerent, neminémque etiam à quo læſi eſſent, malo ipſi aliquo afficerent; Sic enim ea verba interpretati ſunt Græci expoſitores, eámque interpretationem confirmat auctoritas Sancti Pauli ſcribentis ad Romanos decimo ſexto, *Volo vos ſa-*
Locus Pauli ad Rom. *pientes eſſe in bono, & ſimplices in malo*: nimirum, vt neſcirent mali quidquam, cuiquam hominum facere: quod autem ipſis, aliiſve bonum foret, prudenter, & prouiderent, & facerent. Ad hanc intelligentiam ſpe-*S. Hieronymus.* ctat quod ſcribit ſanctus Hieronymus in caput x. Matthæi: Vt per prudẽtiam (ait Hieronymus) deuitent inſidias: per ſimplicitatem, non faciant malum. Serpentis aſtutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita eſt protegit. Ita, & nos toto periculo corporis noſtri, caput noſtrum, qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus Sancti ſpecie demonſtratur, vnde dicit Apoſtolus, *1. ad Cor.14.* *Malitiâ paruuli eſtote.* Idem explanans illa verba Oſeæ capite ſeptimo, *Oſeæ.7.* *Factus eſt Ephraim, quaſi columba ſeducta non habens cor*, ita ſcribit: Præcepit Dominus in Euangelio, vt eſſemus ſimplices, quaſi columbæ, & aſtuti quaſi ſerpentes: nimirum, vt nec alijs nocere velimus, nec ab alijs patiamur inſidias: ſed ſimplicitate, & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia, abſque bonitate, malitia eſt: & ſimplicitas abſque ratione, ſtultitia nominatur.

Sed quid eſt quod ſubditur, *Iacob habitaſſe in tabernaculis?* Secundùm *Caietanus.* Caietanum hanc habet ſententiam; Eſau ſtuduiſſe agriculturæ, & venationi: Iacob autem domeſticis officijs, & culturæ animi ſui vacaſſe. At ſe-*Hebræi.* cundùm Hebræos, vti referunt Lyranus, & Thoſtatus, nomine tabernaculorum ſignificantur Scholarum loca, quæ frequentabat Iacob addiſ-

cens

cens sapientiam,& Dei timorem. Et vnum quidem tabernaculum erat ipsius Melchisedec,qui erat sapiés,& sacerdos Dei excelsi:alterum tabernaculum,erat ipsius Heber,qui erat propheta,& de rebus diuinis auditores suos docebat.Et verò,cum ista Hebræorum expositione satis concordat Paraphrasis Chaldaica,quæ ita vertit hunc locum : *Iacob erat vir integer,minister domus doctrinæ*,quod sic exponunt:Iacob frequentasse scholas doctorum eius temporis,& diuinæ legi percipiendæ, pietatíque studuisse.Scholam enim,Hebræi vocare solent Domum doctrinæ. *Genes.14.*

64 Sanctus Gregorius hanc historiam de diuersitate ingeniorum,morum, & studiorum Esau,& Iacob conuertens in tropologiam , pulchrè docet, Esau figuram fuisse improborum hominum,& amatorum mundi,qui neglecta sui animi cura,cultúque,toti cupiditatibus, & curis rerum terrenarum addicti,mancipitati,affixíque sunt : Iacob verò typum gessisse Sanctorum hominum,qui extra se posita,nihil ad se pertinere putantes , procurando animorum suorum cultui,Deíque obsequio,& seruitio,ac cœlestium bonorum contemplationi penitus dediti , ac deuoti sunt. Verba Gregorij in libroquinto Moralium huiusmodi sunt : Qui rebus temporalibus occupantur,tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitè ad interiora refugiunt;cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt,sed apud semetipsos intus,in tranquillitatis sinu requiescunt. Prauæ namque mentes temporalium rerum tumultus in semetipsis versare non cessant,etiam cum vacant. In cogitatione enim seruant quasi depicta, quæ amant,& quamuis nihil exteriùs faciant, apud semetipsos tamen sub pondere inquietæ quietis laborant. Quibus si earum rerum administratio præbeatur, semetipsos funditus deserunt, & fugitiua bona temporalia per intentionis cursum,continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes,hæc nec cum desunt,quærunt,& grauiter,etiam cum absunt,ferunt;quia per exteriorum curam, à seipsis exire pertimescunt. Quod bene illa duorum fratrum vita præfiguratum est, de quibus scriptum est;*Factus est Esau vir gnarus venandi,& homo agricola:Iacob autem vir simplex,habitabat in tabernaculis.* Vel sicut in alia translatione legitur *habitabat domi*.Quid enim aliud per venationem Esau,nisi eorum vita figuratur,qui in exterioribus voluptatibus fusi , carnem sequuntur? qui etiam agricola fuisse scribitur , quia amatores huius sæculi , tanto magis exteriora colunt , quanto interiora sua inculta derelinquunt. Iacob autem vir simplex , in tabernaculis , vel in domo habitare perhibetur ; quia omnes qui in curas exteriores spargi refugiunt, simplices in cogitatione sua , atque in conscientiæ suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim , siue domi habitare , est se intra mentis secreta restringere , nec exteriùs per desideria dissipare : ne , dum ad multa foris inhiant , à semetipsis , alienati cogitationibus , recedant. Hæc S. Gregorius. *S.Gregorij allegorica,& perutilis super hoc loco disputatio.*

65 Sed cur Rebecca diligebat Iacob? Dictum est Isaac dilexisse filium suum Esau,verùm non simpliciter, sed quia de venationibus eius vescebatur:Nō enim persona Esau erat amabilis, nec aliud in eo dignū amore *De amore Isaac erga Esau,& Rebeccæ erga Iacob.*

patris erat, præter cibum venatione eius comparatum; quæ profectò amandi causa, admodum exilis, & leuis erat. At Rebecca præcipuè, & absolutè dicitur amasse Iacob, quia simpliciter ille, & absolutè amabilis erat. Nimirum, multa, & præclara erant in Iacob, quæ Rebeccam ad eius amorem allicerent, atque incenderent: primò, quietum, & lene, mitéque ingenium; tum animus simplex, & sincerus, modestúsque, & ad omnium virtutum studia propensissimus; deinde morum singularis integritas, & suauitas; ad hæc summa erga parẽtes reuerentia, & pietas aduersus Deum eximia. Et quia Iacob domi morabatur, continua matris cum eo consuetudo. quæ perefficax amoris esse solet conciliatrix, conciliatíque autrix, & conseruatrix. His adde, Rebeccam, Dei oraculo edoctam nouisse, Iacob præpositum iri Esau, & huius progeniem illius posteritati seruituram. Ad hanc ipsam sententiam Rupertus libro vij. Comment. in Genesim capite sexto ita scribit: Ecce iam in studijs horum fratrum tanta memoratur diuersitas, quantum Cain, & Abel studia fuere dissimilia, Nam & Iacob similiter vt Abel, simplex, & (vt sequentia declarabunt) pastor fuit ouiũ: Esau autem, sicut Cain, homo agricola, & quòd sequentia docebunt, inuidendo fratri licet non actu, voluntate tamen fuerit fratricida. Dixit enim (vt infra legitur Genes. vigesimo septimo, *venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum*. Ergòne talem filium pater sanctus amare debuerat, aut obliuisci, vel parui pendere poterat, quòd illi fratrem minorem cœleste iudicium prætulerat? Sed notandum, quia differt vtriusque dilectionis enunciatio. Absolutè namque Scriptura dicit *Rebecca diligebat Iacob*, cum adiunctione verò tantum dicit, *Isaac amabat Esau*, protinus adiungens: *Eo quòd de venatione eius vesceretur*. Ergo idem est, ac si hoc solùm diceretur. Isaac libenter de venationibus Esau vescebatur: nec hinc sequitur, vt eius moribus quoque delectaretur: Sicut de Iacob necessariò dicendum est, quem absolutè Rebecca diligebat: nemo enim, nisi propter virtutem, absolutè, & simpliciter amabilis, & diligendus est. Hactenus ex Ruperto.

Rupertus.

Genes. 4.

Hoc exemplo Iacob, & Esau, qui parentibus eisdem, vnóque satu, atq; 66
vno partu procreati, diuersissimis tamen fuere ingenijs, studijs, moribus, casibus, euentísque vtuntur Patres, quicumque scriptis disputationibus pugnarunt in Genethliacos, vanissimas eorum prædictiones ex natalitijs hominum astris deductas redarguendo. Et vt de multis, vnius duntaxat Augustini breuem hîc memorem sententiam in libro v. de Ciuitate Dei, cap. 4. sic ille scribit, Nati sunt duo Gemini antiqua patrum memoria, Iacob, & Esau, vt de insignibus tantùm loquar, sic alter post alterum, vt posterior plantam prioris teneret. Tanta in eorum vita fuit, moribúsque diuersitas, tanta in actibus disparilitas, tanta in parentum amore dissimilitudo, vt etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia. Vnus duxit mercenariam seruitutem, alius non seruiuit. Vnus à matre diligebatur, alter non diligebatur; vnus honorem, qui magnus apud eos habebatur, amisit, alter adeptus est. Quid de vxoribus, quid de filijs, quid de rebus alijs complurimis, quanta diuersitas? Sic Augustinus. Verum ad hoc,

Breuis disputatio in Genethliacos.

B. Augustinus

ad hoc, ex geminorum ortu petitum argumentum, ita respondere solent Genethliaci: Interstitium illud temporis, quo medio, Geminorum ortus interuallantur, etsi mortalibus angustissimum videtur, in cœlo tamen, ob ingentem eius vastitatem, & rapidissimam vertiginem, magnam habere distantiam & notabilem facere varietatem: atque hinc varietatem illam existere, quæ in geminorum vita, & moribus plerumque cernitur. Iuxta hoc est, quod Quintilianus dixit in Geminis languentibus: Quantum putas interfuisse temporis, dum primùm vteri pondus egeritur: dum partum per exonerata vitalia, altero rursus homine laxantur? breue fortasse, exiguúmque videatur mortalium oculis: sed si mente perspicere velis orbis huius vastitatem, scies multum esse, quod inter duas transcurrit animas. Hoc ipsum Nigidius Figulus tali exemplo demonstrabat, rotam, quã incitatissimè contortam, cum bis eodem loco signaret atramento, vel percutere, summa celeritate conatus esset, cessante postmodum rotæ circumactione, haud parua reperta est inter duas illas partes rotæ ab eo signatas, vel percussas distantia.

Genethliacorũ respõsum. *Quintilian.* *Nigidius Figulus.*

67 Sed hoc, inquit Augustinus, figmentum Figuli, fragilius est quàm ipsa sunt vasa, quæ rota finguntur. Si enim tam breui temporis momento mutantur omnia, & tam breui variatur ratio constellationis sub quaquisque nascitur, quis de nato infante possit certi quidquam prædicere, cum illud temporis punctum in quo est natus, ita vti est, nemini possit esse cognitum? Itaque, licet magna in homines esset astrorum vis, & potestas, quid ea tamen in singulorum hominum ortu, efficerent, incompertum nobis esset: Siquidem aspectus Cœli, & positus astrorum, qui est in tempore, quo quisque nascitur, certò nequit deprehendi, quòd incitatissimus astrorum motus tarditatem nostræ considerationis, & obseruationis transuolet. Festiuè item, simul & acutè istud responsum Genethliacorum confutauit B. Gregorius homilia x. super Euangelia. si propterea, inquit, Iacob, & Esau non censentur nati sub eadem constellatione, quòd non simul nati sunt, sed vnus post alterum, ob eandem profectò causam iudicandum esset, nullum hominem sub eadem constellatione totum nasci, quia non totus simul ex vtero procedit: erunt igitur tot hominis fata, quot membra corporis. Iacob enim proximè natus est post Esau, manu plantam eius tenens; perinde quasi (quemadmodum dixit August. libro 2. de Genesi ad litteram cap. 27.) vnus infans instar duorum, vel duplo longior nasceretur.

Refellitur Genethliacorum responsum. *S. Gregorius.*

Coxit autem Iacob pulmentum: ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum: quã ob causam vocatũ est nomen eius Edõ. VERS. 29. 30.

68 VIDE quæso frugalitatem victus priscorum illorum hominũ. In domo Isaac, ilicet opulentissima, atque omnium rerum copiosissima, filius eius Iacob pro lauto, & delicato cibo pulmentũ lẽtis parauerat. Hanc victus parcimoniam valde etiam

Simplicitas victus priscis tẽporibus valde culta, & laudata.

Aelian. de varia historia lib. 3.

placuisse Ethnicis, magnáque in laude, & honore fuisse testatur Ælianus, simplicitatem victus priscarum, & nobilium quarundam gentium commemorans. Arcades, inquit, glandibus vesci consueuerant: Argiui pomis, quæ Appia dicuntur: Athenienses ficubus: Tirynthij Syluestribus pyris: Indi arundinibus: Carmani palmis: milio Mœotæ, & Sauromatæ: terebintho, & nastursio Persæ. Celebrata olim fuit sententia illa

Euripides apud Athenæũ lib. 4. & Gelliũ li. 6. ca. 16.

Euripidis, parcimoniam cibi commendantis, & detestantis luxuriosam, & prodigam hominum intemperantiam: Fruges, & aquæ potum, naturalem esse homini, maximéque salubrem cibum, & victum: cuius nusquam desit copia, nec vnquam satietas capiat: Luxum verò, aliorum ciborum venari artificia. Quam sententiam Chrysippus Stoicus, non vt Poëtæ, sed vt scenici philosophi frequenter, & magna cum laude vsurpabat, affirmans, tanquam edendi quasdam illecebras, & irritationes repertas esse, non ob vsum vitæ necessarium, sed per luxum animi, parata, atque facilia fastidientis, propter improbam satietatis lasciuiam.

Lentis Aegyptiacæ, apud veteres commendatio.

Pulmentum, quod Iacob coxerat, fuisse lentis paulò infra dicitur: & 69
fuisse creditur lentis Ægyptiacæ; cuius maximus in Ægypto, atque optimus erat prouentus, quæ tum propter copiam, tum quòd ab externis gentibus, ob præcipuam eius commendationem expetebatur, exportabatur abundanter cum in alias terras, tum maximè in vicinam Chananitidem.

S. Augustinus

Hoc significans Augustinus super Psalmum 46. ad hunc modum scribit: Prior natus est Esau, & posterior natus est Iacob. Sed qui posteriùs natus est, prelatus est priùs nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Desiderauit enim lenticulam, & dixit ei frater eius: Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit, quod corporaliter concupierat, quàm quod spiritaliter, prius nascendo, meruerat, & deposuit primogenita sua, vt manducaret lenticulam: Lenticulam autem inuenimus cibum esse Ægyptiorum: nam ibi abundat in Ægypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hîc non nascatur Lenticula. Ergo desiderando Esau cibum Ægyptium, perdidit primatũ. Sic & populus Iudæorum, de quo dictum est: *Versi sunt corde in Aegyptum*; Lenticulam desiderauerat, & primatum perdiderat. Sic Augustinus.

Athenæus.

Sed quod ait de Lenticula Alexandrina, id explicatiùs dicitur apud Athenæũ lib. 4. Scribit enim in vrbe Alexandria cibo è Lẽticula parato statim à teneris vnguiculis pueros nutriri; totámque eam ciuitatem eo legumine refertam, videlicet plurifariàm apertis tabernis, in quibus ea Lenticula venalis erat. Gellius libro decimo septimo, capite octauo. Loquens

A. Gellius.

de Tauro Philosopho, qui Athenis cœna plerumque auditores suos excipiebat, Eius cœnæ, inquit Gellius, fundus, & fundamentum omne erat in olla vna lentis Ægyptiacæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Talis erat nobilissimi tunc Philosophi cœna. Narrat Athenæus sapradicto loco, decretum fuisse Stoicorum, Sapientem omnia rectè facere, atque a-

Zenonis lenticula.

deo prudenter condire Lenticulam: quinetiam Zenoninum esse dicebant, bene lenticulam coquere: tanquam aliter coqui non nosset lenticula, quàm ex Zenonis præcepto, qui 12. coriandri partem inijci mãdauit.

Sequitur : *Da mihi de coctione hac rufa.* Hebraicè est ad verbum : *Ciba me*, vel, *Fac me comedere de rufo, rufo isto.* Verbum (Laat) significare dicitur, largè cibare, vel more ferino, magnis & crassis bolis comedere. Tam ergo illa geminatione, quàm proprietate huius verbi expressa est summa gulæ intemperantia, & flagrantissima cupiditas edendi. Quoniam autem Esau speciem illius pulmenti ignorabat, ex conspicuo eius colore rufo, quem faciebat vel natura ipsius lentis, vel condimentum aliquod, vel aliarum rerum admistio, vocauit Rufam. Hinc postea ille appellatus est Edom, id est, Rufus, nimirum ob intemperantissimam eius cibi cupiditatem; pro quo etiam primogenita sua vendidit: sed à quo, & quando id nominis acceperit dubium est. Non erat sanè pulmentum illud commune domus & familiæ Isaac : sed in proprium vsum Iacob paratum : alioqui aliunde potuisset eum cibum habere. Fortasse iucundi odoris fragrantia, index optimi saporis, tantum eius cibi desiderium in Esau excitauit atque inflammauit. Sed profectò potuisset alio cibo, cuius ei copia in domo patris deesse non poterat, famem pellere. Dicens porrò : *En morior*, ostendit
69 ingenium gulosi hominis, & luxurioso cibatu vtentis: quicquid enim cōcupiscit, ita flagranter expetit, vt nisi protinus habeat, moriturū sese dicat.

OCTAVA DISPVTATIO.

An Iacob peccauerit inducendo Esau ad vendendum sibi ius Primogenituræ, cui adiunctum erat sacerdotium; præsertim tam vili pretio.

Super illis verbis,

Cui dixit Iacob : Vende mihi primogenita tua. VERS. 32.

Tres rationes ob quas videtur Iacob peccasse.

71 VIDETVR Iacob, inducendo Esau ad vendendum sibi Primogenituram pro edulio lentis, peccasse tripliciter. Etenim videtur peccasse inhumanitate, atque crudelitate, nolens, nisi tanta promissa mercede, cibum dare fratri suo petenti, ac ingenti lassitudine, cruciabilique fame affecto, cui sanè gratis dare, atque adeo offerre vltro debuerat. Deinde iniquum videtur fuisse, tam vili pretio, quale est lentis edulium, fecisse sibi vendi tantum bonum, quantum Primogenituræ ius, id temporis, continebat; abutendo scilicet fratris sui indigentia ac necessitate. Nec verò mundus videtur fuisse Iacob à peccato Simoniæ: siquidē ius Primogenituræ, in eo tēpore, adiunctum habebat sacerdotium; quamobrem, nisi cum crimine Simoniæ, venale non erat. Neque Esau sponte volūtatis suæ ad id vendendum paratus

paratus erat,quemadmodum de vſurarijs dici ſolet,ſed laſſitudinis & famis quaſi neceſſitate quadam ad id compulſus eſt à Iacob,non aliter indigentiæ ac neceſſitati ipſius ſatisfacere volente.

Caietani explicatio propoſitæ quæſtiõis.

Pleni, & propemodum abſoluti,ſuper hunc locum Geneſis,commẽtarij vicem implere poteſt, quod ſuper 2. 2. B. Thomæ ſcriptum reliquit 72
Caietanus. Namque inibi & ſubtiliter propoſitæ diſputationis difficultatem oſtendit, atque eam ſatis enucleatè declarat & diſſoluit. Verba S. Thomæ quæ tractat Caietanus, ex artic. 4. quæſt. 100. huiuſmodi ſunt: Ius Primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione, ſecundùm illud Malachiæ 1. *Iacob dilexi: Eſau autem odio habui:* Et ideo Eſau peccauit primogenita vendendo: Iacob verò non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Hæc S. Thomas. Super hiſce verbis acutè doctéque diſputans Caietanus, ita ſcribit: Inexcuſabilis videtur Iacob: tum quia inhumanitatis eſt, negare fratri laſſo, pulmentum paratum: tum quia induxit Eſau ad peccandum, vt venderet ſibi Primogenituram; ad quod ex ſe paratus non erat Eſau: tum quia Eſau non vexauit Iacob in iure Primogenituræ, ſed naturali iure illud poſſidebat pacificè, tanquam prior natu; quare non habet hìc locum redẽptio vexationis, quippe quæ præſupponit vexatorem. Nec ſufficit dicere, ius Primogenituræ debitum fuiſſe Iacob ex diuina electione: non enim ob hoc licitum erat, inducere fratrem ad peccandum, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, ad Rom. 3. nec Eſau tenebatur renuntiare iuri quod in Primogenitura habebat, cum nihil ei de voluntate ac decreto Dei compertum eſſet. Sed ad hoc dicẽdum eſt, quia Deus reuelauerat Rebeccæ, quòd maior filius eius ſeruiturus eſſet minori; nec dubitandũ eſt quin ipſa declarauerit hoc Iacob, vt quem vnicè diligebat; ex eo ſequitur, vt Iacob, certus ius Primogenituræ ex diuina electione ſibi deberi, id ab Eſau, tanquam ab occupatore iuris ſui, quoquomodo poſſet, redimere voluerit, præſertim autem in eo tempore, quo poterat commodè vti iniquitate illius, ad ſui iuris cõſecutionem. Vnde licet Eſau peccauerit, ſicut manifeſtè docet Paulus ad Hebræos 12. Iacob tamen excuſatur: primò quidem ab inhumanitate, tũ quia Eſau non neceſſitatis, ſed delectationis cauſa mouebatur: Tum quia prudentis eſt, negare aliquid occupatori iuris ſui, quando ſperat per huiuſmodi negationem, ſe quod ſuum eſt recuperare poſſe. Secundò excuſatur ab inductione ad peccatum, non minus quàm offerens pecuniam occupatori ſui beneficij eccleſiaſtici. Non enim eſt hoc inducere ad peccatum, ſed alij non ſolùm parato ad peccandum, verùm etiam actu peccanti, detinendo ſcilicet quod ſuum non eſt, offerre redemptionem ſecundũ veritatem, quamuis ſecundùm modum loquendi, & ſecundùm intentionem alterius videatur eſſe aliud. Vnde dicens Iacob: *Vende mihi primogenita tua*, reuera hunc ſenſum facit: Da mihi primogenita quæ verè ſunt mea: & quia non vis gratis darę, offero prandium abs te tantopere expetitum. Et ſecundùm hunc ſenſum intelliguntur omnes redemptiones vexationum. Non ergo Iacob induxit Eſau, ad peccandum, qui reuera occupator erat Primogenituræ, & ob id erat vexator, & tenebatur renunciare

ciare, quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi: ſed ipſe Eſau occaſionem peccandi accepit ex verbis Iacob. Nec obſtat ſi dicatur, Eſau inſcium diuinæ ordinationis, bona fide tenuiſſe Primogenituram, quoniam etiam ſi ſciuiſſet Eſau diuinam ordinationem, non propterea ceſſiſſet, ſed nihilominus retinere eam voluiſſet. Siquidem cognita poſt ordinatione patris, & Dei, cum Iacob præripuit ei benedictionem patris, dixit: *Venient dies luctus patris mei, & interficiam Iacob, Geneſ. 27.* Licuit ergo redimere vexationem ſuam ab ignorante; & quidem tantò magis, quantò minus peccandi occaſionem accipit ignorans ſe poſſidere alienum, quàm ſciens. Hactenus ex Caietano.

73 Ex hac diſputatione Caietani ſatis apparet, nec peccaſſe Iacob, ſimúlque quemadmodum primæ obiectioni earum trium quas in principio huius diſputationis poſuimus reſpondendum ſit. Obijciebatur enim inhumaniter crudelitérque Iacob egiſſe cum fratre ſuo Eſau, quòd ei multùm laſſo eſurientíque, niſi antè promiſſa venditione Primogenituræ, cibum dare noluerit. Reſpondetur enim, ſciuiſſe Iacob, illam cibi petitionem Eſau, non ex neceſſitate, aut magna indigentia proueniſſe, ſed ex immodica cupiditate, nimiæque gulæ intemperantia. Potuiſſet enim laſſitudinem & famem aliter tollere, quàm per eſum illius pulmenti, quare prudenter eam occaſionem atque opportunitatem Iacob arripuit, vt quod ſuum erat, ſibíque Dei voluntate delatum fuerat, obtineret. Si enim Eſau tunc in extrema fuiſſet neceſſitate, nec eam aliter propulſare, niſi per illud pulmentum lentis potuiſſet, haud dubiè non peccaſſet in eo quod egit, aut certè non tam grauiter; ſed grauiſſimè peccaſſet Iacob. Atqui grauiſſimum fuiſſe peccatum Eſau, teſtificatur B. Paulus, appellans eum profanũ, quòd ob eſcam vendiderit primogenita.

Diluuntur tres, ſupra poſitæ obiectiones.

Ad Heb. 12.

74 Altera obiectio illic poſita, hæc erat; videri peccaſſe Iacob, quòd fecerit ſibi tam vili pretio vendi ius Primogenituræ. Tradunt Hebræi (vt memorant hoc loco Lyranus & Thoſtatus) non fuiſſe pulmentum illud lentis, datum Eſau tãquam iuſtum pretium venditionis primogenituræ; illud enim principale pretium, fuiſſe magnum aliud quoddam pretium, quantum ſcilicet competens erat tanti boni venditioni: ſed pulmentum illud lenticulæ, fuiſſe datum per modum cuiuſdam humanæ conſuetudinis. In tranſlatione enim rei cuiuſpiam magni pretij, is qui eam emit, vltra pretium, præbet vrbanitatis cuiuſdam gratia, vinum vel prandium vendenti. Sed cõtra hanc Hebræorũ traditionẽ facit ſententia B. Pauli ad Hebr. cap. 12 affirmantis, Eſau propter vnam eſcã vendidiſſe ſua primogenita. Quãuis verba hæc Pauli ſic interpretari quiſpiã poſſet, illud (propter) nõ ſignificare cauſã principalẽ vẽditionis, totúmque pretiũ, ſed tantummodo motiuum quoddã, vt loqui in ſcholis ſolemus, quo Eſau adductus eſt vt pro tali pretio venderet primogenita: vel ſignificare rationem, ſine qua non vendidiſſet; fames enim, vel vt veriùs dicam, gulæ intemperantia fecit, vt qui nullo pretio Primogeniturã vendidiſſet, tunc venderet conſtituto aliquo pretio. Verùm iſtam Hebræorum opinionis defenſionẽ excludit hiſtoria huius loci, quæ nullum aliud pretium nominat, præter edulium len-

Traditio Hebræorum quòd Iacob præter edulium lentis aliud magnũ pretium dederit Eſau pro venditione Primogenituræ, ſed id refellitur.

Lyranus.

Thoſtatus.

tis,quo venditio Primogenituræ inter illos pacta ſit. Id ipſum conuincũt ſupradicta Pauli verba: Si enim magno alio pretio vendidiſſet primogenita Eſau,non dixiſſet Paulus præcisè & abſolutè,vendidiſſe eum Primogenituram propter vnam eſcam. Quocirca vera eius obiectionis ſolutio, hæc eſt. Sciebat Iacob ius Primogenituræ ſuum eſſe,nec legitimum illius eſſe poſſeſſorẽ Eſau;& idcirco poterat ſine pretio vllo eam accipere. Illud ergo non obtulit vt verum pretium,cum vera nec emptio nec venditio eſſet:ſed quò traheret Eſau ad id dandum ſibi,nõ aliter daturum. Nec ſanè Iacob voluit emere;quippe cum emptio ſit alienæ rei,& ab alio iuſto eius rei poſſeſſore ac domino. Abuſus itaque eſt Iacob verbo vendendi, propter ignorantiam & malitiam Eſau:ignorantiam dico , quia neſciebat Primogenituram,Dei decreto tranſlatam eſſe ad Iacob : malitiam verò, quia licet ſciuiſſet,non tamen ei ceſſiſſet.

Reſtat tertia obiectio,quomodo Iacob emerit,& vendi fecerit ſibi ius 75
Primogenituræ,cui eo tempore annexum erat Sacerdotium;qua ex parte quiddam erat ſpirituale, atque ob eam cauſam nequaquam venale. Sed huius obiectionis communis fermè omnium eſt illa ſolutio: Eſau peccaſſe vendendo,quia quod ſuum eſſe putabat,nec eſſe quadamtenus ſpirituale ignorare poterat, victus cupiditate gulæ,vendidit: At Iacob non voluit emere,quia ſuum id eſſe ſciebat:ſed voluit redimere ſuam vexationẽ,quoquomodo poterat acquirens, & recipiens ab Eſau,qui tunc id occupabat, & tenebat. Hanc peruulgatam,& communem ſolutionem bene Lippomanus explicuit in catena ſuper hunc ipſum locum Geneſis. Primogenituræ,inquit, de qua hîc agitur,fuit ſucceſſio patris in principatu, atque honore eius,ita vt ceteri fratres aſſurgerent ei,& miniſtrarẽt,ſicut filij patri. Accipiebat item Primogenitus, ex omnibus bonis paternis, duas portiones. Præterea in ſolennitatibus,& cõuiuijs publicis,ſolitus erat benedicere iunioribus,& Deo victimas,ac ſacrificia offerre. Quocirca Primogenitura aliquid ſpirituale includebat,maximè verò Sacerdotium,& auctoritatem benedicendi. Quomodo ergo Iacob petijt ſibi talem primogenituram vendi,cùm hoc eſſe Simoniacum videatur ? Reſpondetur , Iacob, docente matre,cognouiſſe ius Primogenituræ,Dei volũtate , & decreto, ſibi eſſe delatum,vnde ſuam intelligitur vexationem redemiſſe,reuocando prudenter ad ſe,quod ſibi ex gratia Dei competebat,licet tum ab Eſau occuparetur. Dicunt etiam nonnulli ſicut ius Patronatus , partim eſt ſpirituale,& partim temporale; propter quod per ſe quidem vendi non poteſt,ſed poteſt tamen cum fundo vendito transferri in alium : ita ius primogenituræ cum redditibus,aliiſque bonis temporalibus ad ſe pertinentibus,transferri poterat per venditionem. Sic Lippomanus.

Lippomanus.

Verumenimuerò, iſtud ipſum,quod ab omnibus fermè receptum , & 76
vſurpatum eſt, ius Primogenituræ , in illo tempore , coniunctum fuiſſe cum ſacerdotio,ita vt primogeniti ſolùm ſacerdotali dignitate,ac munere fungerentur,poſſet in dubium vocari. Si quidem legimus, Abel,qui erat ſecundus natu filius Adam,non ſolùm ſacrificaſſe,verùm etiam ſacrificaſſe coram fratre ſuo primogenito Cain,idque ſacrificium,à Deo fuiſſe cœleſti

Breuis diſputatio,anprimogeniti omnes eſſent Sacerdotes.

Geneſ 4.

lesti signo approbatum. Caietanus certè obscurum sibi, dubiúmque esse id non dissimulauit, ita scribens hoc loco, An primogenitura esset non venalis, eo quòd sacerdotium haberet annexum, sacra scriptura non tradit: immo Rubenitæ aduersus Mosen non pro sacerdotio, sed pro principatu, tanquam debito primogenito, contendebant, vt patet ex capite xvj. Numerorum. Et nisi Iacob, ob reuelationem factam matri diuinitus excusetur à prouocatione fratris ad huiusmodi peccatum vendendi, excuset ipsũ, qui nouit: ego enim aliter excusare nescio. Sic Caietanus. At Oleaster non dubitanter id negauit super hunc ipsum locum ita scribens: Sacerdotium putarem non fuisse ante legem Mosis debitum primogenito. Post legem tamen primogeniti illud requirebant, quasi sibi iure debitum. Patet etiam de Eleazar, qui patri suo Aaron successit in sacerdotium, cum esset primogenitus eius filius. Et quanquam ante legem multi asserunt hoc fuisse obseruatum in populo Dei, mihi tamen non liquet, quicquid fuerit apud Gentiles. Cum videam Abel, non secus, quàm Cain, sacrificasse Deo. Neque filij Ruben vnquam (quod ego sciam) de sacerdotio contenderũt. Sed enim post sacerdotij Mosaici institutionem, cum filius esset hæres in patris dignitate, credibile est, Primogenitum, etiam Sacerdotium hæreditasse. Sic Oleaster.

Caietanus. *Num. 16.* *Oleaster.*

77 Ex aduerso tamen est communis doctorum sententia, aientium, ante legem Mosis, & post diluium, omnes primogenitos fuisse simul sacerdotes. Huius sententiæ prima origo, ac præcipuum fundamentum, est antiqua, ac percelebris Hebræorum traditio, quam Hieronymus hisce verbis commemorat in Epistola cxxvj. quam scripsit ad Euagrium: Tradunt Hebræi, quod vsque ad sacerdotium Aaron, omnes primogeniti, ex stirpe Noë, cuius series, & ordo describitur in scriptura, fuerint sacerdotes, & Deo victimas immolarint: & hæc esse primogenita, quæ Esau vendiderit fratri suo Iacob. Ex hisce verbis Hieronymi elicitur solutio illius obiectionis supra positæ de Abel, qui sacrificauit coram fratre suo primogenito: siquidem, quòd sacerdotium fuerit proprium primogeniti, id fuisse institutum post diluuium in posteris Noë docet sanctus Hieronymus. Idem in traditionibus Hebraicis in Genesim super caput xxvij. In eandem sententiam scribens: Traditum est, inquit, ab Hebræis, primogenitos esse functos officio Sacerdotum, & habuisse vestimentum Sacerdotale, quo induti, Deo victimas offerebant, antequam Aaron in sacerdotem eligeretur. Hæc Hieronymus, quem penè omnes post secuti sunt Doctores. Neque B. Augustinus non id significauit super psalmum quadragesimum sextum, scribens, Esau cupiditate gulæ spiritualem, quam nascendo acceperat dignitatem vendidisse: sed quæ, obsecro, erat spiritualis dignitas Esau nascendo accepta, nisi primogenitura coniuncta cum sacerdotio, sine quo dici spiritualis nullo modo posset?

Hebræorũ traditio ex S. Hieronymo.

78 Hæc porrò sententia communis potest cõfirmari dupliciter. Ac primo quidem Exodi 19. sic est scriptũ, *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Sed qui erant tunc illi Sacerdotes, cum nondum esset institutum Sacerdotium legale? non alij sanè, nisi primogeniti, &

Locus Exodi. 19.

principes ſingularum tribuum; quos paulò infra in XXIIII. capite eiuſdem libri proditum eſt, obtuliſſe victimas & ſacrificaſſe Deo. Atque hunc locum explanans Caietanus, abiecta dubitatione, quam præ ſe tulerat in libro Geneſis, vt diximus, ſine cunctatione diſceſſit in hanc communem ſententiam. Similis, inquit, proteſtatio fit ad Sacerdotes, qui illo in tempore erant primogeniti: ne Sacerdotes putarent ſe exemptos conteſtationi quæ fiebat populo. Et facta eſt ſpecialiter mentio ſacerdotũ, eo, quòd ipſi, *vtpote ſacrificantes Deo*, eſſent propinqui Deo, & hinc occaſionem fiduciæ aſcendendi in montem, aſſumere poterãt. Hæc Caietanus. Oleaſter quoque eundem locum Exodi tractans, tranſit ad hanc ſententiam communem; ſic enim ſcribit: ſed cum nondum eſſent ſacerdotes inſtituti à Deo; dubium eſt, qui fuerint illi ſacerdotes. Hebræi dicunt eſſe primogenitos filiorum Iſraël, qui tunc ſacerdotio fungebantur. Dictio Hebræa (Cohen) non modo ſacerdotem ſignificat, ſed etiam principem; quare poſſet ibi loco ſacerdotum, verti principes. Sed quia proximè additur, *qui appropinquant Domino* videtur ſermo eſſe de ſacerdotibus. Legimus infra cap. 24. pueros principum populi Iſraël, obtuliſſe Domino holocauſta & ſacrificia pacifica. Vnde videtur acceptanda illa Hebræorum traditio. Hactenus bene Oleaſter. Verùm extemplò reſiliens ex hac opinione, ſubdit: Mihi tamen iſta traditio non plenè ſatisfacit: & ideò crediderim, iam tum fuiſſe ſacerdotes inſtitutos, licet Scriptura id poſtea commemoret. Manifeſtè enim conuincitur, Scripturam ſæpius non ſeruare ordinem rerum geſtarum, vt infra cap. 24. oſtendemus. Sic Oleaſter. Atenim, ante datam legem Moſis, fuiſſe tunc Aaronicum ſacerdotium conſtitutum, nec verum eſt, nec veriſimile, ſed contra omnium Hebræorum iura, Chriſtianorúmque Doctorum ſententiam, contra ſacram Scripturam, & contra ipſam rationem; quod quidem, ſi id nunc ageretur, multis & firmis rationibus probare poſſem.

Caietanus. — *Oleaſter.*

Altera ratio probandi hanc communem ſententiam ducta eſt ex verbis 79
B. Pauli. Sic enim ille ſcribit in cap. 12. epiſtolæ ad Hebræos: *Ne quis ſit fornicator, aut profanus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua.* Illud (fornicator) non pertinet ad Eſau; non enim talis flagitij arguit eum ſcriptura: ſed refertur ad id quod paulò antè dixerat Paulus, ſanctimoniam eſſe colendã, *Sine qua nemo videbit Deum.* Illud verò (profanus) propriè ſpectat ad Eſau. Sed cur is appellatur profanus? nempe, quia vendidit primogenituram, quadam ex parte ſacram & ſpiritualem, cui videlicet adiunctum erat ſacerdotium. Si enim Primogenitura, res fuiſſet omnino corporalis, & ſecularis, propter eius venditionem, non debuiſſet appellari profanus, ſed vel prodigus, vel intemperans, vel inſipiens. Sanè vox ipſa, profanus, cum in perſona quapiam dicitur, ſignificat hominem non initiatum ſacris, remotum à ſacris, expertem ſacrorum, & irreligioſum. Cuius vocis antitheta, ſunt, ſanctum, ſacrum, & Religioſum. Et hoc animaduertere eſt in ſacra Scriptura. Etenim Leuit. 10. ſic legitur: *Vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum.* Et cap. 19. *Si quis poſt biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus: portabítque iniquita-*

Locus Pauli ad Hebr. cap. 12. — *Quid in Scriptura ſignificet, Profanus, & profanare.* — *Locus Leuit. 10. & 29.*

tem

tem suam, quia sanctum Domini polluit. Et apud Ezechielem capite vigesimo secundo, *Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum & profanum non habuerunt distantiã.* Ac demum in primo lib. Regum cap. 21. *Achimelech pontifex petenti Dauidi panes in cibum suum, & sociorum, respondit: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum.* Pro illa voce (laicos) Hebræa vox (Chol) ibi posita significat profanum, & sic alibi vertitur à Latino interprete, vt ex supradictis scripturæ locis manifestũ est. Quocirca sicut apud Latinos profanũ & sacrum, siue sanctum, sunt antitheta, & opposita: ita Chol & Chados apud Hebræos. Verbum item Profanandi significat in scriptura rem sacram polluere, vel humanos aut mundanos in vsus conuertere: vnde legitur Nehemiæ 13. profanare diem sabbati: & Psalmo 88. profanare testamentum Dei, & sanctuarium, & iustitias Dei. Apparet igitur, propterea dictum esse à B. Paulo Esau profanum, quòd is rem sacram & spiritualem, id est, Sacerdotium Primogenituræ adiunctum, quasi rem quampiam omnino corporalem & secularem, irreligiosè atque impiè vendiderit.

80 Miror igitur cur Græci expositores in illo Pauli loco, vocem Græcam βέβηλος, pro qua ibi est Latinè, profanus, verterint Gastrimargum, id est, ventri gulæque deditum; nam Gastrimargiam definit Cassianus initio libri quinti, Gulæ concupiscentiam: Nusquam enim ea vox tali significatu vsurpata reperitur, sed apud Græcos idem significat, atque vox, *profanus*, apud Latinos. Suidas quippe βέβηλον interpretatur τὸν ἀμύητον, καὶ μιαρὸν, id est, sacris non initiatum, & impurum. A quo prope abest Chrysostomus, interpretans intemperantem, mundanum, & spiritualia repellẽtem. Et quamuis eo loco B. Thomas, profanum, exponat gulosum, haud dubiè respiciens non ad venditionem Primogenituræ, sed ad causam propter quam Esau vendidit Primogenituram: attamen in Commentario eius loci Pauli, sententiam hanc communem de sacerdotio cum Primogenitura coniuncto, apertis verbis confirmat, ita scribens: Ius primogeniti habebat duplicem portionem, & ante sacerdotium Aaron habebat honorem sacerdotalem: Vnde in hoc commisit Esau Simoniam: Iacob tamen non peccauit Simoniacè, illud emendo; quia per Spiritum sanctũ intellexit illud sibi deberi: & ideo non emit, sed quod sibi debebatur, ab iniusto possessore redemit. Similiter Caietanus eundem Pauli locum exponens: Fuit, inquit, illa venditio Primogenituræ Esau profana; eo quòd Primogenituræ ius sacrum erat: Siquidem primogeniti erant sacerdotes ante legem Moysi.

Animaduersio in expositores Græcos super voce Græca βέβηλος.

Cassianus.

Suidas.

Chrysosto. in ho. 12. Epistola ad Hebræ.

Caietanus.

NONA DISPVTATIO.

De peccato Esau; quale, quantum, & quotuplex fuerit admissum in illa venditione Primogenituræ.

Super illis verbis,

VERS. 34. Et sic accepto panis & lentis edulio, comedit, & bibit, & abijt, paruipendens quòd primogenita vendidisset.

ANTE omnia constituendum est, non peccasse Esau tenendo ius primogenituræ, & non vltro illud tradendo Iacob, 81
cui nempe Dei voluntate ac decreto delatum fuerat. Etenim bona fide illud possedisse Esau, tribus constat argumentis. Primùm enim, sciebat, sibi, vt prius genito, naturali iure, dignitatem & honorem primogenituræ deberi. Deinde, videbat se, vt primogenitum, cum ab alijs omnibus, tum præcipuè à patre suo Isaac, cuius erat id declarare, haberi & honorari. Quid quod, ei non liquebat de reuelatione Dei facta Rebeccæ, & de iure primogenituræ per Dei sententiam & decretum à se in Iacob translato?

Quinque vel sex peccata Esau in venditione primogenitorũ admissa, & primum Gulæ peccatum.

S. Gregorius de sex modis peccandi per intemperãtiã Gulæ.

Quodnam igitur fuit peccatum Esau? Non vnum sanè, nec vnius mo- 82
di, nec leue; sed multiplex, pluriforme, multóque grauissimum. Ac proprium quidem & principale peccatum eius, fuit intemperantia gulæ: hac enim tentatus & victus, vendidit primogenituram, quam alioqui nullo modo vendidisset. Atque hoc manifestum & certum facit illa Pauli sententia; *Sicut profanus Esau, qui propter vnam escam, vendidit primogenita sua.* S. Gregorius in lib. 30. Moral. recenset quinque modos peccandi secundùm gulam: primò anticipando tempus comedendi, vt de Ionatha legitur 1. Reg. 14. Secundò, delicatiorem quàm necesse est, cibum concupiscendo: vt de Hebræis carnem in deserto concupiscentibus proditum est Num. 11. Tertiò, delicatiorem ciborum cocturam, & conditurã expetendo, vt traditur de filijs Heli, 1. Reg. 2. Quartò, ob nimiam copiam ciborum, & saturitatem ventris, vt de Sodomitis scribit Ezech. cap. 16. Quintò, ob ardentissimam edendi cupiditatem, vt hoc loco Moses narrat de Esau. His addi fortasse posset sextus modus peccãdi secundùm gulã, comedendi scilicet, quæ graui præcepto, & sub graui pœna interdicta sunt, vt Adã, & Eua de ligno scientiæ, boni, & mali, sicut narratur Gen. 3.

Verba S. Gregorij hæc sunt: Sciendũ est, quia quinque modis nos gulæ 83
vitium tentat. Aliquando enim indigentiæ tempora præuenit: aliquando cibos lautiores quærit: aliquando, quæ sumẽda sunt, præparari accuratiùs expetit: interdum in ipsa quantitate cibi sumendi, mensuram moderatæ refe

refectionis excedit. Nonnumquam verò & abiectius est quod desiderat: & tamen ipso actu immensi desiderij deteriùs peccat. Mortis quippe sententiã, patris ore, Ionathas meruit; quia in gustu mellis, præscriptũ edendi tẽpus anteuertit. Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit, quia despecto manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et culpa filiorum Heli fuit, quòd noluerunt, antiquo more, coctas carnes de sacrificio accipere, sed crudas, vt accuratiùs coctas ederent. Et cum ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: apertè ostenditur, quod iccirco salutem perdidit, quia superbiæ vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit quia magno actu desiderij, vilem cibum lenticulæ concupiuit, quam dum primogenitis prætulit, quo in illum appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde, & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu Cõscientiæ degustamus. Esau primatũ ob lenticulam perdidit; & Helias in eremo, virtutem spiritus, carnes edẽdo seruauit. Quare Diabolus sciẽs non cibũ sed cibi concupiscientiã esse causã dãnationis, & primũ sibi hominẽ, non carne, sed pomo, subdidit, & secundùm nõ carne, sed pane tentauit. Hinc fit, vt plerũque Adã culpa cõmittatur, etiã cùm abiecta, & vilia sumuntur. Neque enim Adã solus, vt à vetito se pomo contineret, præceptũ prohibitionis accepit; siquidẽ cum alimẽta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab ijs nos quasi per sententiam prohibitionis vetat. Et dum concupiscentes, noxia attingimus, quid aliud quàm vetita degustamus? Sunt itaque sumenda, quæ naturæ necessitas quærit, & non quæ edendi libido suggerit. Hæc B. Gregorius.

3. Reg. 19. *Genes. 3.* *Matth. 3.* *Genes. 2.*

84 Alterum peccatum Esau fuit vecordia, & vilitas animi, tantum bonum primogenituræ, tam paruo, vilique pretio vendentis. Tertium peccatum, fuit Simoniæ: vendidit enim rem sacram, id est, sacerdotium eo tempore annexum Primogenituræ. Quartum peccatum, fuit ingratitudinis; hanc enim in isto facto Esau, agnoscit, & exaggerat Chrysostomus homilia 50. in Genesim. Vendidit Esau propter cibum, ait Chrysostomus, dignitatem naturâ sibi datam, & ideo ingratus fuit, atque indignus ea. Hoc autem totum factum est, vt illius demonstraretur ingratitudo, & Dei oraculum adimpleretur. Hæc igitur nos audientes, discamus, numquam negligere dona à Deo nobis data, neque perdere magna, propter parua, & vilia. Hæc Chrysostomus. Quintum fuit, peccatum obstinationis in malo, atque impœnitentiæ: non enim tantùm peccauit ex perturbatione animi dum flagrans libidine gulæ propter vnam escam, vendidit primogenita: sed postea, iam expleta fame, exsaturatáque cupiditate, nihilominus permansit in peccato, nec resipuit. Idque, secundùm Caietanum, satis indicauit Moses dicens, illum cibo, & potu satiatum abijsse, paruipendentem venditionem primogenitorum. Nec erraret fortasse quispiã si diceret, eum perfidiæ quoque, ac periurij crimine peccasse. Iccirco enim paruipendit, quod pollicitus, & interposito iureiurando pactus cum Iacob fuerat, quia non habebat in

Secũdum peccatum stultitia, & vilitas animi. *Tertium peccatum Simonia.* *Chrysostom.* *Quartũ peccatum, ingratitudo.* *Caietanus.* *Sextum peccatum, perfidia, & periurium.*

in animo id ſeruare: & quia putabat patrem ſuum, tale eius promiſſum irritum caſsúmque facturum: & ſperabat numquam ſe fratri ſuo ceſſurum iure primogenituræ. Et idcirco dicitur, eum abijſſe, paruipēdentem quòd primogenita vendidiſſet.

Eſau duodecim in rebus præfiguraſſe impiorum, ac reproborũ hominum ingenia, mores, ſtudia facta, exitus denique, & fines.

Cæterum quia Patres tradunt, Eſau geſſiſſe typum impiorum homi- 85
num, ac reproborum, curſim captímque declarandum eſt, quibus in rebus Eſau reprobos homines præfigurauerit. Licet autem huiuſcemodi res ad duodecim fermè capita redigere. Ac primò quidem Eſau ſecundùm legem naturæ, prior fuit, & apud homines præſtabilior, atque honorabilior: contrà verò Iacob, talis fuit non apud homines, ſed apud Deum. Sic plerumque; Malos videas excellere naturalibus donis ingenij, memoriæ, prudentiæ, nobilitatis, ſanitatis, roboris, pulchritudinis, & ab hominibus præcipuè coli, & honorari: coram Deo autem inglorios, & ignobiles, & abiectos eſſe: *Homo enim videt ea quæ apparent, Deus autem intuetur cor.* Secundò de Eſau, & poſteritate eius dictum eſt: *Maior ſeruiet minori.* Ita reprobi videntur dominari bonis, ſed profectò ſeruiunt illis: tum in hac vita, quia illorum dominatio deſeruit promouendæ Sanctorum in terris virtuti, & amplificandæ in cœlis felicitati: tum maximè poſt hanc vitam; tunc enim, vt ſcriptum eſt Sapientiæ 3. *Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Tunc etiam complebitur quod promiſit Deus Sanctis (referente B. Ioanne Apocalypſis 2.) *Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, &c.* Tertiò, colliſio, & concertatio Eſau cum Iacob intra vterum matris, ſignificabat malos Chriſtianos, ſiue in hoc mundo, ſiue in Eccleſia, ſiue in religioſis congregationibus, commoturos pugnas, & bella, & perſecutiones contra bonos, & perfectos Dei ſeruos. Quartò; Prior egreſſus eſt ex vtero Eſau; ſed eius egredientis calcaneum, proximè ſubſequens Iacob, apprehenſum tenebat. Ad eundem modum, Reproborum priora ſunt læta, & proſpera, & in ſpeciem expetenda: at extrema, & nouiſſima, ſunt luctuoſa, & funeſta, & plena ſempiternæ infelicitatis, & miſeriæ. Victoria igitur, & præſtantia Electorum ſuper Reprobos apparet in calcaneo, id eſt, in nouiſſimis eorum. Quocirca Dauid pſalmo 72. cum ſuper impiorum proſperitate multa diſputaſſet, illud denique adiunxit, *Exiſtimabam vt cognoſcerem, hoc labor eſt ante me. Donec intrem in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum.* Et ſæpe diuina ſcriptura ſuadet, ne commoueamur proſperitate impiorum cernentes præſentem eorum felicitatem: ſed ſpectemus, æſtimemúſque eorum vltima, & nouiſſima. De quo nos etiam ſuo exemplo monet Dauid, dicens Pſalmo 36. *Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat; quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius.* Quintò, Eſau totus erat piloſus, & hiſpidus: quod quidem denotabat aſperos eius mores, ferocem animum, verſutum, & aſtutum ingenium & libidinoſum affectum: tales ſunt fermè impij, & reprobi. Sextò, Erat Eſau venator, & agricola: & hac re præſignabantur ſtudia, & curæ eorum, qui amatores ſunt temporalium bonorum, & toto pectore incumbunt ad conſectandam,

1. Reg. 6.

Locus ex ca. 3. Sap.

& com

& comparandam mundanam felicitatem. Hoc autem pulcherrima diſputatione S. Gregorius declarauit; quam nos paulò ſupra numero 60. commemorauimus. Septimò pro vna eſca lenticulæ vendidit magnum Primogenituræ bonum: ad eundem modum Reprobi, ius adoptionis filiorum Dei, & ſpem vitæ æternæ, commutant cum amore & voluptate breuiſſimorum, & viliſſimorum bonorum: quorum ſanè commutatio, ſtultior, & ſtolidior eſt multò, quàm illa Diomedis & Glauci armorum commutatio, apud veteres celebratiſſima. Octauò. Eſau tātum damnum, quòd vendita primogeniturâ fecerat, paruipependit: Sic Reprobi amiſſionem diuinæ gratiæ, & cœleſtis gloriæ pro nihilo ducunt. Nonò. Eſau vxores ducens mulieres Chananæas, vehementer parentes ſuos offendit, vt ſcriptum eſt in fine capitis xxvj. Ita prorſus mali Chriſtiani, ardentiſſimo amore copulati bonis terrenis, & Deum grauiter offendunt, ſanctam Eccleſiam valdè contriſtant. Decimò. Senſit denique Eſau mala, & damna ſua, & ingemuit, & fleuit, & pœnituit: Sed irrita, & caſſa pœnitentia. In libro etiam Sapientiæ deſcribitur ſera, & infructuoſa pœnitentia, quam in nouiſſimo agunt Impij non ex dolore culpæ, & amore Dei, ſed ex damno perditionis æternæ ſuſceptam. Vndecimò; Eſau perpetuò oderat Iacob, & vitæ eius inſidiabatur. Similiter Dominus dixit diſcipulis ſuis: *Mundus vos odit: Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat, diligeret: quia verò de mũdo non eſtis, propterea odit vos mundus*: Duodecimò. Iſaac diligebat Eſau, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quia de eius venatione veſcebatur, quæ ſatis leuis erat diligendi cauſa: at Rebecca præciſè, & ſimpliciter, & abſolutè diligebat Iacob: cum enim eſſet vir innocens, & ſanctus, vſquequaque amabilis, & diligendus erat. Mali quoque homines, non ſunt diligendi, niſi ſecundùm quid; quòd propter eorum nonnulla opera, & artificia, & inuenta corporalia, ſæpe proſunt, & vtiliter deſeruiunt Societati humanæ; at electi, & Sancti, vt magni ſunt, & honorati coram Deo, ita ſimpliciter amandi ſunt, & honorandi. Conſidera quid per Malachiam dixerit Deus: *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

Gregor. lib. 5. Moral.

Sapien. 5.

Ioan. 3.

Malach. 1.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN GENESIS

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

ARGVMENTVM.

De profectione Isaac ob famem, ex terra Chanaan in Vrbem Geraram, ad Regem Abimelech: de prosperitate item eius dum ibi peregrinaretur: simúlque vexatione quam passus est à Philistinis: denique de fœdere inter ipsum & Abimelech: & de coniugio Esau.

1 R T A autem fame super terram, post eam 1
sterilitatẽ quæ acciderat in diebus Abra-
ham, abijt Isaac ad Abimelech regem Pa-
2 læstinorum in Gerara. Apparuítque ei
Dominus, & ait: Ne descendas in Ægy-
3 ptum, sed quiesce in terra quam dixero
tibi. Et peregrinare in ea, eróque tecum,
& benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo vniuersas re-
giones has, complens iuramentum quod spopondi Abraham
4 patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: dabó-
que posteris tuis vniuersas regiones has: & benedicentur in se-
5 mine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obedierit Abraham
voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremo-
nias legésque seruauerit. Mansit itaque Isaac in Geraris. Qui
cùm interrogaretur à viris loci illius super vxore sua, respõdit:
soror

ſoror mea eſt:timuerat enim confiteri quòd ſibi eſſet ſociata 6 7
coniugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius
pulcritudinem.Cúmque pertrãſiſſent dies plurimi, & ibidem 8
moraretur,proſpiciens Abimelech Rex Palęſtinorum per fe-
neſtram,vidit eum iocantem cum Rebecca vxore ſua. Et ac- 9
cerſito eo,ait:Perſpicuum eſt quòd vxor tua ſit:cur mentitus es
eam ſororem tuam eſſe?Reſpondit:Timui ne morerer propter
eã.Dixítque Abimelech: Quare impoſuiſti nobis?potuit coi- 10
re quiſpiam de populo cum vxore tua, & induxeras ſuper nos
grande peccatum.Præcepítque omni populo,dicens: Qui te- 11
tigerit hominis huius vxorẽ, morte morietur.Seuit autẽ Iſaac 12
in terra illa,& inuenit in ipſo anno centuplum: benedixítque
ei Dominus.Et locupletatus eſt homo,& ibat proficiens atque 13
ſuccreſcens, donec magnus vehementer effectus eſt; habuit 14
quoque poſſeſſiones ouium & armentorum,& familiæ pluri-
mum. Ob hoc inuidentes ei Palæſtini, omnes puteos quos 15
foderant ſerui patris illius Abraham, illo tempore obſtruxe-
runt,implentes humo:in tantum, vt ipſe Abimelech diceret 16
ad Iſaac:Recede à nobis; quoniam potentior nobis factus es 17
valdè.Et ille diſcedens,vt veniret ad torrentem Geraræ,habi- 18
tarétque ibi, rurſum fodit alios Puteos, quos foderant ſerui
patris ſui Abraham, & quos, ille mortuo, olim obſtruxe-
rant Philiſtijm: appellauítque eos eiſdem nominibus qui-
bus ante pater vocauerat. Foderúntque in Torrente, & re- 19
pererunt aquam viuam.Sed & ibi iurgium fuit paſtorum Ge- 20
raræ aduerſus paſtores Iſaac, dicentium: Noſtra eſt aqua.
quamobrem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocauit
Calumniam:Foderunt autem & aliũ:& pro illo quoque rixati 21
ſunt,appellauítque eũ,Inimicitias. Profectus inde,fodit alium 22
puteũ,pro quo non contenderunt:itaque vocauit nomen eius
Latitudo,dicẽs:Nunc dilatauit nos Dominus,& fecit creſcere
ſuper terram. Aſcendit autem ex illo loco in Berſabee, vbi ap- 23 24
paruit ei Dominus in ipſa nocte,dicens,Ego ſum Deus Abra-
ham patris tui, noli timere, quia ego tecum ſum: benedicam
tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meũ Abra-
ham.Itaque ędificauit ibi altare:& inuocato nomine Domini, 25
extendit tabernaculum:præcepítque ſeruis ſuis vt foderẽt pu-
teũ. Ad quem locum cùm veniſſent de Geraris Abimelech & 26

Ochozath amicus illius,& Phicol dux militum,locutus est eis
27 Isaac: Quid venistis ad me hominem quem odistis & expuli-
28 stis à vobis? Qui responderunt, Vidimus tecum esse Dominũ,
29 & idcirco nos diximus: Sit iuramentum inter nos, & ineamus
fœdus, vt non facias nobis quicquam mali, sicut & nos nihil
tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet: sed cum pace
dimisimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo eis con-
30. 31 uiuium,& post cibum & potum, surgentes manè, iurauerunt
32 sibi mutuò: dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum. Ecce
autem venerant in ipso die serui Isaac annuntiantes ei de pu-
33 teo, quem foderant, atque dicentes, Inuenimus aquam: vnde
appellauit eum Abundantiam: & nomen Vrbi impositum est
Bersabee, vsque in præsentem diem. Esau verò quadragena-
34. 35 rius duxit vxores, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Basemath
filiam Elon eiusdem loci: quæ ambæ offenderunt animum
Isaac & Rebeccæ.

PRÆFATIO.

S. August.

N quod narratur hoc vigesimo sexto capite, factum sit post ea quæ memorata sunt capite præcedenti vigesimo quinto; an verò factum sit antea, & hîc narretur per recapitulationem, disputat B. Augustinus in quæstione 75. in Genesim. Et primò docet, non repugnare, quo minus historia huius capitis, secundùm ordinem tẽporis, subsecuta sit antecedentis capitis historiam. Verùm denique concludit, quæ traduntur in hoc capite, non in suo loco narrari; quippe cum multo ante gesta sint: sed ea propter commoditatem narrationis Mosaicæ, esse postposita, & in hoc loco per recapitulationẽ, vt dixi, commemorari. Verba ipsa quæ ad rem faciunt B. Augustini, hæc sunt: Quæritur, hoc quod narratur de profectione Isaac ad regem Abimelech, quando sit factum: vtrum postquam Esau vendidit primogenita sua, quem ordinem habet narratio Mosis: an, vt fieri solet, per recapitulationem narrator ad ea reuersus sit, cum processus de filijs Isaac ad eum locum peruenisset, qui de lenticula & venditione primogenituræ commemoratur. Mouet autem difficultatem, quia hoc loco nominatur Abimelech ille ipse qui Saram concupierat. 1

Genes.

Genes.20. nec solùm ille, sed etiam paranymphus eius & princeps militiæ, ijdem illic atq; hîc commemorantur. Ex quo dubitari posset, vtrum illi tanto tempore viuere potuerint: Etenim, cùm ille Saram accepit, nõdum erat natus Isaac, sed promissus. Ponamus igitur antequam nasceretur Isaac, id esse factum: Isaac porrò generauit Iacob & Esau, natus annos sexaginta: cum autem Esau vendidit primogenita, iam erat iuuenis, nec minor anno vigesimo; sicut Abimelech cum accepit Saram, vigesimum annum excedebat: quare ab eo tempore vsque ad hanc profectionem Isaac ad ipsum, exactis octoginta annis, centum annorum, vt minimum, erat nunc Abimelech; quorum, atque etiam multo amplius, illius temporis hominũ ætas capax erat. Quod igitur attinet ad rationem temporis, nulla necessitate cogimur dicere, profectionem Isaac ad Abimelech, non esse hîc suo loco, sed per recapitulationem, expositam. Verumtamen, quia Isaac diuturno tempore fuisse illic dicitur apud Abimelech, & puteos fodisse, & de his contendisse cum Philistæis, & valdè ditatum esse pecunia; mirum, nisi recapitulando ista commemorantur: quæ ideo fuerant prætermissa, vt primùm de filijs eius, vsque ad illum locum de venditione primogenituræ, narratio perueniret. Hactenus ex Augustino.

2 At enimverò, fundamentum opinionis Augustini videtur infirmum, & probabilior contraria sententia. Sumit ille pro certo, regem Abimelech hîc nominatum, fuisse illum ipsum qui nominatur Gen. 20. Quod non solùm Remigius & Thostatus, & alij negarunt, sed ratio ipsa dissuadere videtur. Cum enim accidit quod narratur hoc capite, Isaac propè centenarius erat: sub finem enim capitis huius adiungitur, Esau, cum iam esset quadragenarius, duxisse vxores Chananæas: quod si fuisset idem Abimelech, ille Abrahæ, & hic Isaac, cum ille tunc iam grandæuus esset rex, habens nempè vxores, sequeretur regnasse eum plus centum annos; quod non esset admodum credibile, testante Scriptura Ecclesiastici 10. Omnis potentatus vita breuis. Adijce quod si fuisset idem Abimelech, acrius expostulasset cum Isaac, qui dixerat ei Rebeccam esse sororem suam; commemorans nempe iam se antea simili dissimulationis artificio delusum & deceptum fuisse à patre eius Abraham. Nec moueat quemquam similitudo nominis Abimelech: vt enim testatur S. Hieronymus, tale nomen erat in eo tempore, commune regum Palæstinæ: quemadmodum nomen Pharaonis regum Aegypti; & post Alexandrum Magnum, nomen Ptolemæi, & nomen Cæsaris & Augusti commune erat Romanorum Imperatorum.

An fuerit idẽ Rex Abimelech, qui nominatur hoc loco, & qui supra Gen.20. memoratus est. Remigius. Thostatus.

S.Hier.li. 9. Commentariorum in Ezechielẽ.

Nulla igitur ratio vetat credere, historiam huius capitis in loco esse narratam, & non per recapitulationem. Non sum nescius Iosephum lib. 1. Iosephus. *Antiquitatum significare, fuisse eundem regem Abimelech, nihilominus tamen contraria sententia videtur probabilior.*

VERS. 1. Orta fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abrahæ, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerara.

VM dicitur fuisse fames super terram, intelligendum est de terra Chanaan, quam vniuersam fames ob frumenti penuriam inuaserat. Itaque, Geraris quoque, & in regione Palæstinorum fames erat; non enim illuc Isaac iuit, quòd ibi copia esset frumenti, vt inibi maneret; sed vt illac transiret in Ægyptum; vel iussus est à Deo ibi commorari, quo illustrior fieret benignitas Dei erga ipsum: quem in tanta sterilitate, non modò sustentauerit, sed etiam frumenti abundantissimum, multóque ditissimum fecerit. Rupertus & Caietanus putant, Isaac primò non cogitasse ire Gerara, sed solùm in Ægyptum: visione tamen Dei præceptóque monitum, illuc iuisse. Itaque quod priùs narratur de profectione eius in vrbem Gerara, id factum est post visionem Dei posterius memoratam: & Moses priùs scripsit quod factū est; posteriùs autem, rationē cur id factum esset, exposuit. 3

Rupertus. Caietanus.

Fames porrò quæ fuisse dicitur in diebus Abrahæ, videtur ea fuisse, 4
quæ contigit, cum primùm venit Abraham Chananitidem, annos natus septuaginta quinque, vt traditur Gen. 12. ex quo tempore vsque ad hanc secundam famem, anni amplius centum transierunt. In hoc enim tempore, Isaac fuisse videtur annorum non minus nonaginta; siquidem iam sexagenarius genuerat Iacob & Esau; & istis iam adultis, & Esau in venatione & agricultura exercitato, & post venditionem primogenituræ, quo tempore Esau proculdubio minor trigesimo anno non erat; post hæc, inquam, accidit quod in principio huius capitis narratur de fame: à septuagesimo autem quinto anno Abrahæ, vsque ad nonagesimum Isaac, qui centenario iam patre natus est, numerantur anni centum quindecim. Quanquam potest dici, famem hîc memoratam fuisse recentiorem ea fame, quæ memoratur Genes. 12. eam dico famem, ob quam Abraham, licet id Moses expresse non scribat, profectus est Gerara in terram Palæstinorum, vt supra dictum est Genes. 20. & nos ibi in tertio Tomo indicauimus, numero primo. Neque enim Abraham, nisi magna vrgente necessitate, famis nempe, demigrasset ad Philistæos: à quibus videlicet timens vitæ suæ, coactus est dissimulato coniugio, Saram appellare sororem. Sed vbi erat Isaac tunc, & ex quo loco profectus est Gerara? Aut erat in vrbe Bersabea; aut in locis vicinis, iuxta puteum Videntis & Viuentis: Sic enim paulò supra capite 25. scriptum est: *Post obitum Abrahæ, benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum Videntis & Viuentis.*

Genes. 21.

uentis. Erat autem Isaac,cum mortuus est Abraham,septuagintaquinque annorum; cum autem nunc profectus est Gerara,erat sicut diximus,annorum circiter nonaginta: habitauerat igitur illic per quindecim annos: immo plures; nam cum accepit Rebeccam coniugem,(erat autem tunc quadragenarius) dicitur Genes. 24. ambulasse tunc per viam quæ ducit ad puteum nomine Videntis & Viuentis, habitabat enim in terra australi.

5 Verùm quærat aliquis,cur ob famem, Ægyptum potius quàm alias regiones petere voluerit Isaac. Id sanè fecit ille,tum ob vicinitatem, tum ob maximam eius terræ fertilitatem:sic fecerat pater eius Abraham, sic fecit post ipsum filius eius Iacob. Causam tantæ fertilitatis Ægypti fert Nilus,annua exundatione terram Ægypti latissimè irrigans;quæ alioqui, ob solis ardorem, nimium arescens solueretur in puluerem: nec solùm irrigans, sed oblimans etiam atque fœcundans; eo quippe limo pinguescit & fœcundatur terra. Quocirca fertilitas ibi perfrequens est; & rara sterilitas; cuius tamen sterilitatis causæ sunt tam nimius, quàm exiguus Nili effluxus. Auctus verò eius fluminis,per puteos, mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum,est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardiùs recedendo. Hæ serendi tempora absumunt solo madente: illæ non dant,sitiente: vtrumque reputat Prouincia. In duodecim cubitis famem sentit; in tredecim, etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim saturitatem: sexdecim delicias. Sed cur Isaac iturus in Ægyptum, transire voluit vrbem Gerara? Quia ex terra Chanaan in Ægyptum, vel contrà, ex Ægypto in terra Chanaan breuius & commodius est iter per terram Philisthinorum, cuius metropolis erat vrbs Gerara; vt colligitur ex illis verbis Moysis, quæ sunt in capite 13. Exodi: *Cum emisisset Pharao populum,non eos duxit Dominus per viam terræ Philistijm,quæ vicina est: reputans ne fortè pœniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Aegyptum.*

De fertilitatis, & nonnũquam sterilitatis Aegypti causis.

Pli. lib 5. ca. 9.

Apparuit ei Dominus,& ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra quam dixero tibi: & peregrinare in ea, eróque tecum, & benedicam tibi. VERS. 2.

6 HÆc est prima Dei apparitio & visio facta Isaac. Sed qualis ea fuerit, & quemadmodum facta, in somnóne an in vigilia, per Angelúmne sub forma humana, an in spiritu per ecstasim,quia Moses non indicat, incertum est. Caietanus existimat,quod expresè dictum non sit, factam in somno, intellegi debere factam esse in vigilia. Sed cur Deus noluit Isaac ire in Ægyptum,quò tamen ire voluit antea patrem eius Abraham, & postea filium eius Iacob? Audi Theodoretum in quæstione 76. in Genesim: Per omnia Deus demonstrat sapientiam ac prouidentiam suam. Etenim permisit Abraham

Cur noluerit Deus Isaac ire in Aegyptum, quò tamen iuerat Abraham.

Theodoret.

ex Chananæa propter famem ire in Ægyptum ; non quòd eum illic non posset alere, sed vt Ægyptijs ostenderet viri pietatem & religionē, eósque prouocaret ad imitandam eius virtutem. Filium autem eius illuc ire prohibuit, eique rerum necessariarum copiam in terra sterili suppeditauit; demonstrans vtique, quòd hæc patri largiri potuisset, quæ filio abūdè præbuit. Cum enim omnes eius regionis incolæ in summa inopia, & rerum necessariarum penuria versarentur, & terra nihil produceret; multiplicem ille fructum accepit. Hæc Theodoretus. Hebræi, referente Thostato, aiunt, idcirco non debuisse Isaac egredi Terram promissionis, quòd esset ipse consecratus Deo, cùm eum pater, iussu Dei, immolare voluit. Quasi verò Terra promissionis, tunc sanctior esset quàm Ægyptus, aut aliæ regiones; cùm eius incolæ, propter immanitatem scelerum, inde sint à Deo exterminati, vt scriptum est Leuit. 18. Nazaræi quoque consecrati erant Deo, non idcirco tamen prohibebantur exire Terram promissionis; vt manifestum est legenti, quæ de eorum consecratione & officio traduntur Numerorum 6. Quinetiam Iacob seipsum dicauit & consecrauit Deo, vt patet infrà Genes. 28. nec ea re tamen prohibitus est egressu ex Terra Chanaan.

Hebræorū ridicula opinio. Genes. 22.

Nota varios modos prouidentiæ Dei, circa eius seruos.

Poterat igitur Deus facere cum Isaac, quod fecerat ante centum an- 7
nos cum Abraham, permittendo ire eum in Ægyptum, & inibi seruando eum; quemadmodum potuisset tunc facere cum Abraham, quod nunc fecit cum Isaac, retinendo eum in Terra Chanaan, & vbi fame ceteri premebantur, ibi copiam frumenti & bonorum omnium abundantiam ei suppeditare. Voluit igitur Deus in istis duobus Patriarchis ostendere varios modos & rationes prouidentiæ suæ, quibus mirabiliter vtitur in seruis suis variè liberandis, tuendis, magnificandis, & ad prædestinatam ipsis æternam felicitatem perducendis. Sequitur: *Quiesce in terra quam monstrauero tibi.* Hæc fuit terra Philistinorum, cuius metropolis erat vrbs Gerara: quam terram Deus non statim à primo nominatim ostendit Isaac; sed postquam ille accinxerat se ad iter, aut etiam tacito Dei ductu iam iter ceperat; quo nimirum magis fidem eius & obedientiam probaret: itidem namque fecerat cum Abraham, quando eum de Chaldæa euocauit, dicens: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi.*

Genes 12.

VERS. 4. & 5. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: dabóque posteris tuis vniuersas regiones has: & benedicentur in semine tuo omnes gentes: eo quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legésque seruauerit.

HINC apparet, tres illas nobiles promissiones, quas Deus Abra- 8
hæ dederat, vnam de multiplicando & magnificando eius semine instar stellarum; alteram de tradenda ei possessione Terræ

Chanaan;

Chanaan;tertiam de Meſſia ex eius ſtirpe generando, in quo benedicendæ erant omnes gentes; fuiſſe ei datas ob ſingularia & eximia eius vnius merita. Sed quæ fuere iſta merita? Quatuor præcipua. Primum fuit excellentis obedientiæ, qua iubenti Deo relinquere ipſum patriam, & cognatos, & ire in terram longinquam atque ignotam, promptiſſimo & alacri animo paruit, vt patet in exordio capitis xij. Geneſis. Alterum meritum fuit excellentis fidei qua Deo promittenti (quod humana ratione videri poterat impoſſibile) innumerabilem poſteritatis multiplicationem, nulla cunctatione, nullâque dubitatione credidit: quam fidem magnificans Moſes Geneſ. 15. ait: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Tertium meritum fuit egregiæ pietatis & religionis erga Deum: non enim ipſe ſolùm piè, ac religiosè Deum coluit, ſed itidem docuit, & inſtituit ſuos ad cultum & amorem Dei: eámque inſtitutionem & formam pietatis, etiam ad poſteros tranſmiſit: de eo quippe dixit Deus Geneſ. decimo octauo. *Scio quòd præcepturus ſit filiis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iuſtitiam: vt adducat Dominus propter Abraham omnia, quæ locutus eſt ad eum.* Quartum meritum fuit illius obedientiæ, omnibus ſeculis admirandæ, atque prædicandæ: cùm, iuſſu Dei paratus fuit etiam proprium filium vnigenitum immolare. Quod eius factum adeo Deus approbauit, & vſque eo gratum, & acceptum habuit, vt diceret illi, *Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti primogenito tuo propter me: multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli: & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.*

Quatuor Abrahæ merita, ob quæ Deus tam ampla & magnifica promiſſa dedit ei atque ſemini eius.

Geneſ. 18.

Geneſ. 22.

9 Cæterum expendamus illa verba: *Eo quòd obedierit Abraham voci meæ.* Ex his verbis argumentatur S. Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei, capite trigeſimo ſexto, fuiſſe proculdubio maiora, & potiora fidei, & obedientiæ Abrahæ merita, quàm Iſaac; quod Deus apertis verbis dicat ſe benedicturum Iſaac, & præſtiturum quæcumque promiſerat propter obedientiam Abrahæ; idémque dictum fuit ſupra Geneſ. 18. Attamen Thomas Anglicus putat ex hoc loco non concludi euidenter, quod ait S. Auguſtinus: Sed illud tantùm, promiſſa illa Dei data Abrahæ, fuiſſe præſtãda eius poſteris, propter illius ſolius merita. Quantum igitur ad alia, fieri potuit, vt alicuius poſterorum eius, aut maiora, aut certè paria eſſent merita. Quinimo viſum eſſe ait quibuſdam, tres illos Patriarchas, Abraham, & Iſaac, & Iacob, omnibus benè penſitatis, fuiſſe virtutum præſtantiâ, meritóque pares; tanquam aſſumptos, & propoſitos à Deo in ſpeculum, & exemplar perfectæ probitatis, & Sanctimoniæ ſecundùm diuerſas virtutes; Abraham ſecundùm fidem, & obedientiam; Iſaac ſecundùm puritatem animi atque innocentiam; Iacob ſecũdùm patientiã, & conſtãtiã. Nec tamen eſt negandum, fuiſſe in Abraham ſingularem quandam eminentiã meritorum ſecũdùm originalem, vt ita dicam, primitatem, quòd Abraham, tanquam primus, & parens, tum ſequentium Patriarcharum, tum populi Hebræi, quædam meruit ſequentibus, non autem contrà.

S. Auguſtinus.

An maiora fuerint merita Abrahæ, quàm Iſaac. Thomas Anglicus.

Obserua excellentiam meritorum in Fũdatoribus, & Patriarchis religioſorum Ordinum, & Cõgregationum. Gen.49.& 31.

Quin etiam fermè Sancti, qui primi fuêre in aliquo gradu, & ordine, & quaſi parentes aliorum, habent cauſalem quandam rationem; ſecundùm quam merita eorum, etiam in ſequentes redundarunt. Et idcirco Iacob infra Geneſ.49. dixit filio ſuo Ioſeph: *Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius.* Et Geneſ.31. dixit ad Laban: *Niſi Deus patris mei Abraham, & timor Iſaac affuiſſet mihi, forſitan modò nudum me dimiſiſſes.* Eſt præterea huius rei ratio hæc: quia Sancti, dum in terris viuunt, nondum viam ſuæ peregrinationis, & profectum in virtutibus compleuerunt, & necdum mutabilitatem arbitrij exuerunt, nec peruenerunt ad ſtatum immobilis ſecuritatis, propterea expedit eis vt ſemper in timore verſentur, & de ſe demiſſè ſentiant, minora de ſe, de alijs autem maiora exiſtimantes: & idcirco ſolet Deus præcedentium Patrum merita commendare, & præferre.

Caietanus. Circa illud: *Et cuſtodierit præcepta mea & mandata mea, & cæremonias legeſque ſeruauerit.* Adnotauit Caietanus ſecundùm lectionem hebraicam ſic eſſe: *Et cuſtodierit cuſtodiam meam, præcepta mea, ſtatuta mea, & doctrinas meas.* Ab obſeruatione, inquit Caietanus, quatuor diuinarum 10
Geneſ.22. rerum commendatur Abraham. Prima res, eſt cuſtodia diuina, hoc eſt, circumſpectio, atque vigilantia diuinæ curæ circa ea, quæ ipſi ſunt placita. Huic vſque adeo ſtuduit Abraham morem gerere, vt non pepercerit cariſſimo filio ſuo Iſaac. Secunda res comprehendit omnia præcepta moralia. Tertia verò continet omnia ſtatuta cæremoniarum, quarum Circumciſio erat præcipua. Quarta demum complectitur documenta omnia Fidei, Spei, & Charitatis reuelata. Sic Caietanus. *Hebræorũ falſa opinio.* Ex hoc loco Hebræi probare voluerunt, Abraham ſeruaſſe præcepta omnia, quæ poſtea per legem Moſis præſcripta Populo Hebræo fuerunt. Sed falſum eſt: nam neq; Sabbatum obſeruauit; nec ritum edendi Agni Paſchalis, nec ſexcenta alia quæ erant in lege Moſis; vt fusè docet ſuper hunc locum Thoſtatus.

Verſ.7. Qui cum interrogaretur à viris loci illius ſuper vxore ſua; reſpondit: Soror mea eſt: timuerat enim confiteri quòd ſibi eſſet ſociata coniugio, reputans ne forè interficerent eum propter illius pulchritudinem.

IDENTER Iſaac vſus eſt huiuſcemodi diſſimulationis artificio ob imminens vitæ periculum: nimirum patris ſui Abraham incitatus, & confirmatus exemplo eſt: qui ſimili periculo ſimilem obtenderat diſſimulationem, proſpero admodum ſucceſſu. Nec dicens Iſaac Rebeccam eſſe ſororem ſuam, mendacium dixit: non enim negauit eſſe vxorem, ſed tacuit: & quæ cognata ſibi erat, ſororem, more ſuæ gentis, verè appellauit. Etenim Bathuel pater Rebeccæ, conſobrinus erat Iſaac: ſiquidem Abraham pater Iſaac, & Nachor pater Bathuelis, erant germani fratres, & filij Thare. Vide caput xj. & xxij. Geneſis. Huc ſpectat quod B. Auguſtinus in Fauſtum ſcripſit libro xxij. 11

cap.

cap.xlvj.his verbis:Mirabili ſanè impudentia Fauſtus Iſaac quoque filium Abrahæ criminatus eſt;quòd Rebeccam,quæ vxor erat, ſororem finxerit.Genus enim Rebeccæ nō eſt tacitum, & eam per notiſſimam propinquitatem,ſororem eius fuiſſe manifeſtum eſt. Vt autem taceret eſſe vxorem,quid mirum,aut quid prauum, ſi imitatus eſt Patrem; cum eius eadem iuſtitia defendatur,qua pater eius de ſimili obiectu inculpatus inuētus eſt? Quæ igitur pro Abraham,quod ad hanc rem attinet,aduerſus criminantem Fauſtum ſupra diximus, eadem etiam pro Iſaac filio eius valent.Hæc Auguſtinus. An verò peccauerit Iſaac tali diſſimulatione obijciens Rebeccam in diſcrimen perdendæ pudicitiæ,& occaſionē in adulterium delabendi Philiſtæis præbens, quo periculum ipſe mortis declinaret;nihil attinet in hoc loco diſputare;cum in ſimili facto Abrahæ, diſputatum id à nobis copiosè fuerit in tertio Tomo ſuper caput xij.Geneſis,in Quinta diſputatione,Numero 102.

Quæ cognatio fuerit inter Rebeccā & Iſaac.

S. Auguſtinus.

Proſpiciens Abimelech rex Palęſtinorum,per feneſtram vidit eum iocantem cum Rebecca vxore ſua. Et accerſito eo, ait: Perſpicuum eſt, quòd vxor tua ſit: cur mentitus es, eam ſororem tuam eſſe? VERS. 8.9.

12 EANDEM vocem Hebræam quam Latinus interpres vertit hîc (iocantem) idem ſupra Geneſ.21.interpretatus eſt ludentem,cum Sarā dixit vidiſſe Iſmahelem ludentem cum Iſaac. De cuius vocis multiiugi ſignificatione, diſceptationem Burgenſis,& Thoſtati cum Lyrano,nos pertractauimus in tertio Tomo, ſuper caput xxj.Geneſis Numer.9.Putant quidam, honeſtè ſignificari eo vocabulo copulam carnalem.Sed nō fit veriſimile,Iſaac prudentiſſimum, & ſanctiſſimum virum,tam in propatulo, & tam incautè rem habuiſſe cum vxore,vt id per feneſtram proſpicere,vt Scriptura inquit,poſſet Rex Abimelech. Credibilius igitur eſt, eo vocabulo ſignificatos eſſe tales iocos,& blanditias,in amplexando, & oſculando, quales inter coniuges agitari turpe non eſt:extra coniugium verò,nefas eſt. Atque hoc ſanè luculentum eſt teſtimonium caſtitatis & ſanctimoniæ Iſaac:de quo ita benè exiſtimabat Abimelech,vt talia cum niſi cum legitima vxore,minimè facturum pro certo haberet.

Qualis fuerit ille iocus Iſaac cum Rebecca.

13 B. Auguſtinus eo,quem proximè memoraui,loco,omnem ab eo ioco Iſaac cum Rebecca,laſciuiæ ſuſpicionem, non ſolùm veram, iuſtámque criminationem & reprehenſionem defendens, hunc in modum ſcribit: Non ſine figuræ Sacramento accipiendum eſt, quòd rex alienigena Rebeccam viri ſui coniugem tunc eſſe cognouit, quando eum cum illa ludentem vidit:quod nō cognouiſſet,niſi cum coniuge ille ſic luderet,quo modo cum ea quæ coniux non eſſet,ludere non deceret. Quod cum ſancti coniuges faciunt,non inaniter faciunt,ſed prudenter:deſcendūt enim quodammodo ad fœminei ſexus infirmitatem,vt aliquid blanda hilarita-

B. Auguſtinus iocos Iſaac cū vxore,ab omni vindicat ſuſpicione laſciuiæ.

te vel dicant, vel faciant; non eneruantes, sed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei, quæ vxor non est, qui dixerit, aut fecerit, turpe est. Nec quisquam durus homo, & sine affectu, id ipsum pro crimine obijciat sancto viro, quòd cum coniuge sua luserit. Tales enim homines inhumani, si aliquem grauem virum, ludicrum aliquid garrientem cum pueris etiam paruulis viderint, quo eorum lacteum sensum affabili & nutritoria facilitate permulceat; tanquam delirantem reprehendunt: obliti vnde creuerint ipsi, aut ingrati, quòd creuerint, Hæc Augustinus.

Sed extremam hanc sententiam Augustini, quòd graues in primis viri nonnunquam relaxandi, recreandíque animi gratia, ad ludicros etiam 14
cum puerulis lusus & iocos descendant, maximè ornant & illustrāt exempla clarissimorum Principum, quæ super ista re commemorat Ælianus libro 12. de Varia Historia, ad hunc modum scribens: Herculem ferunt, post illa nobilissima certamina, celeberrimósque labores, puerilibus ludis se recreasse: Ludebat enim cum puerulis. Quod & apud Euripidem Hercules ipse significat, cum ait: *Ludo, vicissitudines laborum amans*. hoc autem dixit, puerum complectens. Socrates quoque aliquando deprehensus est ab Alcibiade, ludere cum Lamprocle adhuc infante. Agesilaus etiam, tantus imperator in arundine equitabat cum filio puero: & ad ridentem conuersus; nunc, inquit, tace, cum verò & ipse fueris pater, tunc huiuscemodi verbis apud patres vteris. Architas etiam Tarentinus, magnus nempe philosophus, & administrator Reipublicæ, cum multos haberet seruos, ludebat cum eorum liberis, quibus inter conuiuia præcipuè oblectabatur. Sic Ælianus. Nec prætereundum est quod in isto genere fecisse duo clarissima Romani Senatus lumina, Lælium & Scipionem, memorat apud Ciceronem lib. 2. de Oratore, Crassus his verbis: Sæpe ex socero meo audiui, cum is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari, eósque incredibiliter repuerascere solitos, cum rus ex vrbe, tanquam ex vinculis euolauissent. Non audeo dicere de talibus viris: sed tamen solet narrare Scæuola, Conchas eos & vmbilicos ad Caietam & ad Lucrinum legere consuesse, & ad omnem animi remissionem ludúmque descendere.

Aelianus. Exempla clarissimorū virorum ob recreandum animū etiam ad pueriles ludos & iocos descendentium. Hercules. Socrates. Agesilaus. Architas.

Sed quodnam in illa collusione Isaac cum Rebecca latet mysterium? 15
Audi B. Augustinum: Quid sibi velit in Sacramento Christi & Ecclesiæ, quòd sanctus Patriarcha cum coniuge sua luserit; cōiugiúmque illud inde sit cognitum: videt profectò quisquis, ne aliquid errando in Ecclesiā peccet, secretū viri eius in scripturis sanctis diligenter intuetur. Inuenit enim maiestatem suam, qua in forma Dei æqualis est Patri, paulisper abscondisse in forma serui, vt eius capax esse humana infirmitas posset, eóque modo se coniugi suæ congruenter aptaret. Quid enim absurdum, immò quid non conuenienter futurorum prænuntiationi accommodatum est, si propheta Dei carnale aliquid lusit, vt eum caperet affectus vxoris; cum ipsum Verbum Dei caro factum sit, vt habitaret in nobis? Hæc Augustinus. Addam ad hæc, quæ in eandem ferè sententiam scripsit. Thomas Anglicus, significatur, inquit, per iocum Isaac cum Rebecca, quasi ludus

Allegoria super lusū Isaac cum Rebecca. S. August. Ad Philipp. 2. Ioan. 1. Thomas Anglicus.

quidam

quidam studiosi animi cum Sapientia tanquam cum sponsa sua: de quo ludo scriptum est Ecclesiastici trigesimo secundo. *Precurre prior in domum tuam, & illic auocare, & lude, & age conceptiones tuas.* Vel significatur ludus Filij Dei, qui est Sapientia Patris, de quo dicitur Prouerbiorum 8. quòd erant ludens in orbe terrarum, & quòd erant deliciæ eius esse cum filijs hominum.

Seuit Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum, benedixítque ei Dominus. VERS. 12.

16 SAAC Dei præceptis obtemperans, promissísque confidens, nec solicitus famis qua vehementer vrgebatur; nec periculorum metuens, quæ in terra Philistinorum timeri poterant; manet in ea regione, id temporis, sterilissima; ceterísque desperantibus, certa ipse plenus spe, sementem facit: & Deo, cuius est terra & plenitudo eius, mirabiliter prouentum multiplicante, vberrimam, & quasi pleno copiæ cornu effusam, & vt Scriptura narrat, centuplam messem inuenit: condignam nimirum suæ fidei & obedientiæ mercedem, atque ingens miraculum indigenis, simúlque mox insecutæ inuidiæ atque insectationis eorum seminarium. Verissimum igitur est illud Dauidis psalmo 33. *Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierunt: requirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.* Considera, inquit, Chrysostomus homil. 52. in Genesim, Dei sapientiam, quemadmodum ostendat se conditorem esse naturæ, & quæ difficillima sunt hominibus, facilia posse facere: & qui ab initio, terræ virtutem dedit procreandi fruges: idem possit quouis tempore efficere, vt illa centuplices reddat pro ijs quæ sata sunt, manipulos, tantáque in affluentia constituit iustum Isaac, vt nullius indigeret, quinetiam abundaret bonis, quorum alij penuria & egestate premebantur, vt inde omnes intelligerent, quanta Dei gratia Iustus ille foueretur. Omnipotens enim & Sapiens Deus ita benefacit suis, vt etiam adhuc ij qui in Gentilium errore versantur, potentiam ipsius & prouidentiam agnoscere ac demirari cogantur. Hoc postea & in Ægypto fecit: illis enim graues pœnas irrogabat, Israëlitas vero illæsos conseruabat. Discebant itaque Ægyptij nō solùm per indignationem Dei, qua ipsi puniebantur, præpotentis Dei virtutem: sed etiam per misericordiam, quam Hebræis mirabiliter indulgebat. Hæc Chrysostomus.

Psalm. 33.

B. Chrysost.

Gen. 1.

Ac ne quis tantam Isaac opulentiam & prosperitatem, vel fato, vel hu-
17 manæ arti & industriæ ferret acceptam; postquam dictum est, seuisse Isaac, & inuenisse centuplum, continuò adiungitur: *Et benedixit ei Dominus.* Quo significatur, tantam eius viri bonorum abūdantiam, ex benignitate Dei esse profectam. Illa namq; particula (&) vt alibi sæpè in Scriptura, sic etiā hîc, vim habet causalis cōiunctionis, *quoniā vel quia*; vt ostēdimus in tertio Tomo, super cap. 14. numero 49. Vt sic hic sensus: Isaac,

eius quod seuerat, inuenit centuplum, quia Deus ei benedixit. Etenim vt Sapiens ait: *Benedictio Domini diuites facit*, & Dauid de homine iusto canit psalmo 111. *Gloria & diuitiæ in domo eius*. & de ipso Deo scriptum est Prouerbiorum 3. *Longitudo dierum in dextera eius; & in sinistra illius diuitiæ & gloria*. Rectè igitur B. Augustinus tractans hunc locum in quæstione 76. in Genesim, ita scribit: Quanquam centupla messis Isaac in tempore famis, spiritale aliquid significat: attamen etiam secundùm id quod ita contigit, vtile habet documentum. Idcirco enim præmissum est: *Benedixit ei Dominus*, vt sana fide intelligamus, etiam ista temporalia bona, nec dari posse, nec sperari debere, etiam cum ab infirmioribus appetuntur, nisi ab vno Deo: vt qui in minimis fidelis est, etiam in magnis fidelis sit; & qui in Mammona iniquo fidelis est, etiam verum accipere mereatur, sicut Dominus in Euangelio loquitur. Talia etiam de Abraham dicta sunt, quòd ei bona multa, munere Dei, prouenerint. Vnde non parum ædificat sanam fidem, piè intelligentibus, ista narratio, etiam si de istis rebus allegorica significatio nulla posset exculpi. Sic Augustinus.

Prouerb. 10.

B. Augustin.

Verùm quid sit illud: *Inuenit centuplum in ipso anno*, excutiamus. Inuenisse eum centuplum, variè potest exponi: primò, inuenit centuplo plus, quàm seminauerat; id est, pro vno modio sementis, centum modios messis: vel centuplo plus inuenit, quàm alij eius terræ indigenæ: vel centuplo plus quàm solebat ea terra reddere: vel centuplo vberiorem messem, quàm ipse expectabat. Sed prima expositio, vt simplicior, ita probabilior est. Illud *In ipso anno*, significat in vno & eodem illo anno quo seuerat, & in quo anno magna erat vbique sterilitas, centuplum collegisse. Ne quis putet, centuplam illam messem, non vnius sed multorum fuisse annorum: & illustrius sit diuinæ benignitatis miraculum, in tanta eius regionis sterilitate, tantam sancto viro Isaac fertilitatem & abundantiam contigisse. Septuaginta Interpretes habent hoc loco, inuenisse Isaac centuplum hordei; cum tamen non solùm lectio Latina, sed Hebraica scriptura, & Paraphrasis Chaldaica præcisè habeat *centuplum*: & intelligi debeat vel de tritico, quod frugum tenet principatum; vel vniuersè de prouentu omnium frugum. B. Hieronymus lectionem hanc Septuaginta minimè approbans in traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesis, cum memorasset hunc locum secundùm Septuaginta, subdit hæc: Licet in aliena terra seminauerit Isaac; tamen non puto quòd tanta ei fertilitas hordei fuerit. Vnde melius puto esse quod habetur in Hebræo, & Aquila quoque transtulit: *Et inuenit in illo anno centuplum æstimatum*. Licet enim eisdem litteris Hebraicè scribatur æstimatio, & hordeum: tamen æstimationes, Searim leguntur, hordea verò, Seorim. Tacens autem Scriptura genus frugum quod centuplicauerit, videtur mihi cunctarum in illo virtutum ostendisse multiplicationem. Deinde sequitur: *Et benedixit ei Dominus, & magnus factus est vir, &c.* Felicitas autem multiplicati hordei, ignoro, si quem possit facere gloriosum. Hæc Hieronymus. 18

Lectio Græca huius loci expenditur.

Hieronym.

Huius porrò centuplæ messis, quæ cōtigit sancto Isaac, similem postea 19

in

in alijs quibuſdam terris vbertatem prouenisse, tum Herodotus, tum etiam Plinius, memoriæ commendarunt. Nec id ſanè mirabilitatem eleuat eius, quod accidit Iſaac. Aliud eſt enim, campos in toto terrarum orbe celebratiſſimæ fertilitatis, tuliſſe fructum centeſimum, aut etiam ampliorem, in tempore maximæ vbertatis: & aliud eſt, ſanctum virum Iſaac, peregrinantem in terra, id temporis ſteriliſſima, omnibúſque indigenis ſterilitate ac fame laborantibus; vnum ipſum ex omnibus, centuplam meſſem habuiſſe. Lubet hîc ponere quod Herodotus & Plinius prodiderunt. Ille libro quarto ita ſcribit: Bonum ſolum & illud eſt, quod Euheſperitæ colunt. Nam quoties id eximiam fert vbertatem, centuplum reddit: at illud Cynipum circiter trecenta. Plinius ad hunc modum ſcribit libro 18. cap. 10. Tritico nihil eſt fertilius; hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem: vtpote cum è modio; ſi ſit aptum ſolum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquegeni modij reddantur. Miſit ex eo loco diuo Auguſto procurator eius, ex vno grano (vix credibile dictu) quadringenta, paucis minus, germina; extántque de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter trecentas quadraginta ſtipulas ex vno grano. Cum centeſimo quidem, & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliíque, & tota Bœtica, & in primis Ægyptus. Hæc Plinius. Quod autem Hebraica lectio habet in hoc loco, Iſaac centuplum æſtimatum inueniſſe; poteſt exponi dupliciter: vel quòd non eſſet exploratè certum, an meſſis illa præciſè eſſet centupla; ſed quòd iudicio omnium tanta æſtimaretur; vel quòd Iſaac centuplo plus meſſis collegerit, quàm æſtimabat ſe collecturum.

Comparatio vbertatis huius, cum vbertate aliarum terrarum.

Herodot.

Plinius.

Et locupletatus eſt homo, & ibat proficiens atque ſuccreſcens: donec magnus vehementer effectus eſt; habuítque poſſeſſiones ouium, & armentorum, & familiæ plurimum. VERS. 13. & 14.

20 DMIRANDVM fortaſſe cuipiam accidet, quomodo Iſaac in tanta diuitiarum affluentia, quanta deſcribitur in hoc loco, ſanctiſſimus vir fuerit, Deóque cariſſimus, & nunc beatiſſimus in regno cœlorum prædicetur; cum diuina Scriptura apertè dicat Eccleſiaſtici 10. *Si fueris diues, non eris immunis à peccato.* Et in capite 31. eiuſdem libri: *Beatus vir, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecuniæ theſauris: quis eſt hic, & laudabimus eum?* & Dominus noſter Matth. 19. dixit, facilius eſſe camelum introire foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum, & alio in loco diuitias appellat fallaces, quæ ſuffocant verbum Dei. Sed iſti admirationi, vel dubitationi ſatisfacit S. Hieronymus in libro primo aduerſus Pelagianos, ſcribens his verbis: Nec mihi Abraham, & ceteros quos in veteri Teſtamento diuites legimus, in exemplum proponas, qui diuites ingreſſi ſunt regnum cœlorum, cum ipſis diuitiis ad bona vtentes opera, diuites eſſe deſierint; immò cum non ſibi, ſed aliis diuites fuerint, & diſpenſatores magis Dei, quàm diui

S. Hierony.

diuites appellandi ſint. Sic Hieronymus. Ergo quia perdifficile eſt facere id, quod præcepit Dauid Pſalmo 62. *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Id autem eſt, diuitiis affluentem, non his delectari & capi, nec immodeſtè, & iniquè abuti, ſed ad pietatis virtutúmque officia perficienda conferre: idcirco Scriptura, iuxta vulgarem conſuetudinem, quod difficillimum & rariſſimum eſt, appellandi impoſſibile, perinde loquitur de homine diuite, quaſi nullus diues bonus, aut ſaluus eſſe poſſet. Verùm huiuſce rei copioſum fecimus tractatum in tertio Tomo, ſuper caput Geneſis 13. in prima Diſputatione.

Sed perpendendum eſt, Moſen narrare, non repentè ac ſubitò, Iſaac eſſe ditatum, ſed paulatim, & quaſi per gradus quoſdam, & proceſſu temporis. Nec enim aliud certius eſt diuitiarum iniuſtè partarum ſignum, quàm ſi præpropera ſit, ac nimis feſtinata earum copia: præſertim autem ſi inquilinum & peregrinum in alieno ſolo, præter ceteros, breui contingat locupletari. Syllæ ſuam iactanti felicitatem, ſcitè quidam dixiſſe fertur: Quomodo tu vir bonus eſſe potes, qui tantas poſſideas opes; cùm à patre tuo nihil tibi ſit relictum? Et ille Menandri verſus meritò laudatur: 21

Feſtinata opulentia, nec inculpata, nec diuturna, necnon inuidioſa & odioſa eſſe ſolet.

Plutarchus in Sylla.

Menander.

Nunquam vir iuſtus, diues euaſit citò.

Cui conſonum eſt illud Prouerbiorum 28. *Qui feſtinat diteſcere, non erit innocens.* Nimirum repentina opulentia, nec à crimine vacat, nec diuturnitatem habet, & inuidioſa atque odioſa eſt apud homines. Itaque longo vſu, exemplíſque multorum exploratum eſt, id quod Salomon dixit Prouerbiorum 13. *Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.* Cuius perſimile eſt illud Menandri,

Idem.

Ne feſtina diteſcere, ne citò pauper fias.

Neminem ſubitò fieri optimum.

Nec verò id tantùm euenit in diuitiis, ſed etiam in moribus atque in ſtudio virtutum. Nemo enim repente fit optimus: ſed per gradus aſcenditur ad culmen virtutis. Sunt initia, ſunt proceſſus & auctus, eſt denique perfectionis meta. De homine iuſto ſcribens Salomon: *Iuſtorum*, inquit, *ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem.* Et de Samuele propheta 1. Regum 2. ſcriptum eſt: *Puer Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Deo quàm hominibus.* Et B. Paulus ad Philippen. 2. ſcribit, ſe priora obliuiſcentem, extendere ſe ad anteriora. Quinetiam Saluator noſter, cum ab initio perfectiſſimus eſſet tam gratia, quàm ſapientia, attamen ſeſe ad captum noſtræ intelligentiæ, & modum humanæ conditionis temperans, & aptans, Lucæ 2. dicitur pariter cum ætate profeciſſe gratia & ſapientia: videlicet, quòd maioris in dies, pro ætatis incremento, virtutis & ſapientiæ ſpecimen & ſigna ederet. Atque huius rei perilluſtrem figuram habes, non ſolùm in eo, quod ſcriptum eſt de profectu Iſaac in diuitiis; verùm etiam in eo quod proditum eſt de Dauid 1. Regum 3. *Facta*, inquit Scriptura, *longa concertatio inter domum Dauid & inter domum Saulis: Dauid ibat proficiens, & ſemper ſeipſo robuſtior: domus autem Saul decreſcens quotidie.* 22

Locus ex cap. Prou. 3.

23 Origenes in homilia 12.in Genesim, quòd in hoc loco scriptum est, inuenisse Isaac centuplã messem hordei(sic enim,vt diximus,habet translatio LXX.Interpretum,quam ille sequitur)allegoricè tractans, egregiã super ea re habet disputationem, quam ego non esse hîc, silentio prætereundam iudicaui. Scribit autem ille ad hunc modum: Quid est quod Isaac hordeum seminauit,& non frumentum? & benedictus est in messe hordei:& valdè magnificatus est? Apparet igitur nondum eum fuisse magnum,sed postquam seminauit hordeum,& collegit centuplum, esse factum valdè magnum.Hordeum iumentorum maximè cibus est,aut seruorum rusticorum:est enim species asperior, & quæ velut acuminibus quibusdam se contingentes stimulat.Isaac sermonem siue verbum Dei significat:quod verbum in lege vetere hordeum seminauit, & in Euangelio triticum.Hunc quippe cibum perfectioribus & spiritualibus,illum imperfectoribus quasi animalibus parauit:quia scriptum est Psalmo 35.*Homines& iumenta saluabis Domine*.Isaac,id est,sermo legis,hordeum seminat, & tamen in ipso hordeo inuenit centesimum fructum: inuenimus namque etiam in lege vetere Martyres,quorum est centesimus fructus.Quin etiam in Euangelio reperimus,& hordeum dari,& triticum; nam perfectiora quæque Apostolis loquebatur Dominus, turbis autem plebeia, & communia.Vis scire,etiam ipsius hordei cibos in Euangelio exhiberi incipientibus?Scriptum est in Euangelio,Dominum nostrum secundò pauisse turbas:sed illos quos primò pauit, id est incipientes, hordeaceis panibus pauit:postea verò,cum iam profecissent in verbo & doctrina, triticeos eis panes exhibuit.Addit Moses,Deum benedixisse Isaac , & magnum valdè esse factum.Paruus erat Isaac,id est sermo Dei ante legem,& in ipsa lege,sed processu temporis,magnus factus deinde est in Prophetis. Creuit etiam per Prophetas Dei notitia, & rerum diuinarum doctrina. Cùm verò peruenerit ad hoc vsque,vt velamen legis abijciatur;tunc erit sermo Dei magnus valdè.Cùm enim cœperit littera legis velut palea hordei eius secerni,& apparuerit quòd Lex spiritalis est(quod per doctrinam Euangelicam est patefactum)tunc Isaac magnificabitur,id est,sermo Dei maiorem in modum excrescet, & exuberabit:Considera quia Dominus in Euangelio paucos panes fregit, & multa hominum millia refecit, & multi reliquiarum cophini superfuerunt.Donec integri erãt panes, nemo saturatus est, nemo refectus; nec ipsi panes multiplicati sunt. Considera tu,quemadmodum & nos in Ecclesia,paucos panes frangimus:de scripturis diuinis paucos sermones tractamus,& multa hominum millia saturantur:sed nisi fracti fuerint isti panes, & in partes comminuti, hoc est, nisi minutatim littera sit discussa & fracta;intimus eius sensus qui salutaris & viuificus est,ad omnes peruenire non potest.Cum autem singula quęque discutimus,tunc quidem turbæ quantum possunt,accipiunt,&implentur: quod autem non possunt,& captum earum transcendens,superest;id colligi, & recondi, & ad perfectiorum mentium pastum conseruari debet. Hacte nus ex Origene.

Pulchra disputatio allegorica Origenis.

Matt. 14.
Matt. 15.

1.Cor. 2.

VERS. 15. Ob hoc inuidentes ei Palæstini, omnes puteos quos foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo.

Magnum Inuidiæ malum.

EMPER prosperitatis pedissequa est inuidia, magis aliorum bonis dolens; quàm proprijs suis malis. Rectè igitur Poëta ille dixit: 24

Horatius lib. 1. ep. 2.

Inuidus alterius macrescit rebus opimis.

Sunt quidem malefici, qui acriter & malignè quempiam intuendo, fascinant eum ac lædunt: at inuidi prosperitatem alienam liuido animo intuentes, fascinantur ipsi, & vtũtur animo, & cruciantur, atque tabescũt. Ouidius libro 2. Metamorphoseos eleganti fictione Poëtica, quale sit inuidiæ domicilium, quo vulnus malignitatis eius aperiret, scitissimè declarauit his versibus:

Ouidij pulcherrima Inuidiæ descriptio.

Protinus Inuidiæ nigro squallentia tabo
Tecta petit. Domus est imis in vallibus huius
Abdita, sole carens, non vlli peruia vento:
Tristis, & ignaui plenissima frigoris, & quæ
Igne vacet semper, caligine semper abundet.

Et post hæc, paucis interpositis, qualis Inuidiæ sit forma & habitus, quale item eius ingenium, moresque, aptissimis quasi lineamentis & coloribus graphicè depingens, subdit:

Pallor in ore sedet, maciésque in corpore toto:
Nusquam recta acies: liuent rubigine dentes.
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visu fecere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos; intabescitque videndo
Successus hominum; carpitque, & carpitur vnà,
Suppliciúmque suum est.

Cùm inuidia porrò sociatum semper copulatúmque odium est & malignitas, & malitia, & obcæcatio, & insectatio, & voluntas quoquomodò nocendi, etiam plusquam possit: hoc autem in eo quod moliti sunt Philisthæi aduersus Isaac, perspicuè licet cernere: puteos enim, quos in eorum terra Abraham foderat, post eius mortem, inuidentes prosperitati Isaac, vt ei nocerent, penitus obstruxerunt. Atqui vsus & commoditates illorum puteorum, non ad solius familiam Isaac, verùm etiam ad ipsorum quoque Philistinorum emolumenta pertinebant. Sed nimirum inuidia cæca est; & aliorum inuidens bonis, sua non videt mala: & dummodo, quibus inuidet, quoquomodo incommodare atque obesse queat, sua ipsius incommoda nihil pensi habet; magísque aliorum incommodis delectatur, quàm propriis dolet malis & calamitatibus. Quemadmodum verò Palæstini obstruendis illis puteis, nocere Isaac voluerint, satis liquet. Etenim aquarum copia, vt agriculturam & rem pecuariam, atque omnes propemodum humanæ vitæ partes tuetur & continet: sic earum penuria vehementer 25

Quàm sit cæca Inuidia.

affligit

affligit & perdit. Præsertim autem in Palæstina, ob terræ ariditatem, aquarúmque penuriam, vsus puteorum carissimus & pretiosissimus habebatur. Itaque quod in vniuersum dixit Plinius libro 31. cap. 1. Omnes terræ vires, omniáque bona, aquarum esse beneficij; id potissimùm in terram Palæstinæ dici potest. *Plinius.*

26 Subdit Moses, ipsum regem Abimelech dixisse ad Isaac: *Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.* Non est profectò credibile, quòd iste Rex dixit, Isaac fuisse potentiorem, tam ipso Rege, quàm omni gente Philistinorum: sed Rex ille dissimulando, supra verum exaggerauit potentiam Isaac, timorem eius obtendens suæ, suorúmque, qua in eum ardebāt inuidiæ & odio, & iustam esse causam demonstrare volens, cur eum iuberent inde abscedere. Tres autem Abimelecho & Philistinis fuisse causas abigendi Isaac, cogitare possumus. Vna fuit causa, Inuidia: nam præ Inuidia, præsentis Isaac prosperitatem, æquis neque oculis, neque animis aspicere poterant: quare, vt animi morsu & cruciatu, ob eius prosperitatem, leuarentur, iusserunt eum ab ipsis recedere. Altera causa fuit huic proxima, natura scilicet & vis inuidiæ; quæ semper maiora æstimat bona eorum, quibus inuidet, quàm sua. Quamobrem Ouidius quodam loco, talia Inuidorum hæc verba memorat: *Tres causæ cur Palestini abigerent Isaac.*

Fertilior seges est alienis semper in aruis:
Vicinique pecus grandius vber habet. *Ouid. lib. 1. de Arte.*

Tertia causa esse potuit, verus timor potentiæ Isaac: non quòd solus ille Palæstinis formidandus esset; sed quòd timere poterant, ne si bellum aduersus ipsos aliunde ingrueret, Isaac vir prædiues ac præpotens, coniunctus hostibus, magnum eis malum daret. Simile quippiam de Hebræis timuisse Ægyptios, legimus in capite primo Exodi: *Surrexit interea rex nouus super Aegyptum* (ait Scriptura) *qui ignorabat Ioseph: & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur; & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis, egrediatur de terra.*

27 Ponam hîc luculentum huius loci commentarium B. Chrysostomi ex homilia 52. in Genesim. Considera, inquit, quanta illorum hominum fuerit malitia, qui aquas iusto viro inuiderunt: neque Rex in tanta potestate constitutus, inuidiam eorum coërcere potuit: immò & ipse dixit: *Recede à nobis, quia potentior nobis factus es.* Magna profectò maleuolentia, Cuius gratia Iustum abigis? num aliqua in re tibi nocuit, aut iniuriam vllam fecit? Verùm ita se habet inuidia, nihil cum ratione operatur. Sed oportebat eos diligere potiùs & laudare eum, quem tanta Dei gratia prosperatum & munitum videbant; vt honore in illum collato, etiam ipsi diuinum sibi fauorem conciliarent. Sedenim inuidia non potest benignè aliorum videre felicitatem: quin proximi felicitatem, suam ducit infelicitatem: bonísque proximi magis, quàm proprijs malis intabescit. Ecce tibi Rex, sub cuius potestate erat tota illa ciuitas & regio, homini peregrino ac vago, & huc illuc subinde migranti inuidens, dicit: *Recede à nobis, quia potentior factus es nobis.* Et verò *Chrysost.*

potentior erat, supernum præsidium habens in omnibus, dexteráque Dei munitus. Sed quò iustum abigis? ignoras, quòd quocumque illum ire coëgeris, semper erit in ijs quæ Domini sui sunt? non te docuit experientia, quòd Dei manus est, quæ diuitem & potentem faciat iustum? Quare igitur abigendo eum, erga Dominum ingratus atque impius es? neque tuam inuidiam tanta viri mansuetudo reprimere ac domare potest? Nescis quòd licet in abditissimam solitudinem eum fugaueris, habebit tamen ibi potentem dominum, qui non solùm eum iuuare, sed multo clariorem facere possit? nihil enim fortius, quàm frui superno præsidio: sicut contrà, nihil est infirmius quàm Dei auxilio destitui. Hæc Chrysostomus.

Versu.18. Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, habitarétque ibi, rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistini: appellauítque eos ijsdem nominibus, quibus antè pater vocauerat.

NARRAT Moses, quater fodisse puteos Isaac in terra Philistinorum, iuxta vrbem Geraram. Primò puteos olim factos à seruis patris sui Abrahæ, sed postea obstructos à Philistinis, refodit, ac repurgauit, atque refecit; ijsdémque nominibus, quæ olim habuerant, appellauit. Tum fodit puteum in torrente Geraræ, & reperit aquam viuam. Sed quia pro eo puteo iurgati sunt Philistini cum seruis suis, vocauit eum, Calumniam, vel, vt alij interpretantur, litigium, siue Iurgium. Septuaginta verterunt (Iniustitiam) & inde, dimisso puteo, discessit. Deinde fodit alium puteum: & pro eo similiter iurgium & rixa fuit: & iccirco vocauit eum (Inimicitias.) Cedens itaque Isaac Palæstinorum inuidiæ atque insectationi, abijt aliò, & nouum fodit puteum: super quo cùm nulla esset facta altercatio & rixa, nominauit eum (Latitudinem) dicens: *Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terram.* 28

Sed cur Isaac, primo, veteres patris sui puteos refodere, ac reficere 29
maluit, quàm nouos efficere? Quatuor scilicet ob causas. Iam enim experimento Abrahę compertum erat, esse in locis eorum puteorum venam aquæ erumpentis: quod alibi exploratum non erat: certam itaque spem inueniendæ ibi aquæ, præposuit incertæ reperiendi aliubi. Deinde, facilius erat iam factos puteos repurgare ac renouare, quàm moliri nouos. In illis enim terra semel iam fossa, & fracta, & mollita, facilis effossu atque egestu erat: operosius autem & laboriosius futurum erat, terram integrã & solidam, & duram, altè, ad figuram & vsum putei perfodere. Adhæc, cum illi putei fuissent patris sui Abrahæ, hereditario vtique iure ad se pertinebant: nec vllam poterant Palæstini, eos sibi vendicandi probabilem causam prætexere: & ideo, quo magis id constaret, ijsdem

nomi

nominibus vocare eos voluit, quibus à patre suo fuerant appellati. Ac de-
mum id fecit Isaac, vt memoriam patris sui, paternorúmq; operum inibi
renouaret, & perennem, quoad eius fieri posset, conseruaret, suíque iuris
testatam, manifestámque rationem repræsentaret.

30 Huius historiæ de puteis Isaac allegoricum tractatum fecit Origenes *Origenis di-*
in Homilia 13. in Genesim, perquàm eruditum & disertum, ac pium. *sputatio alle-*
Lubet igitur ex eo loco præcipuam disputationis eius partem huc trans- *gorica super*
positam, lectori cum voluptate legendam, fruendámque præbere. Pu- *puteis factis*
teos quos foderant pueri Abraham (ait Origenes) Philistini repleuerunt *ab Isaac.*
terrâ: sed eos primùm purgare aggressus est Isaac. Intuere nostrum Isaac, *Ephe.2.*
qui pro nobis oblatus est hostia, & venit in vallem Geraræ, quam inter- *Esai.59*
pretari licet sepem siue maceriam: vt medium scilicet parietem destrue-
ret, & maceriam auferret, id est, peccatum, quod inter nos separat &
Deum, & cœlestes Virtutes; vt faceret vtraque vnum, & ouem quæ *Luc.15.*
errauerat, humeris suis reportaret ad montes, & reduceret ad alias no-
naginta nouem, quæ non errauerant. Hic ergo noster Isaac cum in
hunc mundum venisset, primò illos puteos refodere & purgare vo-
luit, quos foderant pueri patris sui, puteos dico Legis, & Prophetarum.
Puer patris sui fuerat Moses, qui foderat puteum Legis. Pueri patris sui
fuerant Dauid, & Salomon, & Prophetæ, qui libros scripserunt veteris
Testamenti, quos terrena & sordida repleuerat intelligentia Iudæorum.
Hi nempe terrenam & carnalem intelligentiam tantum in lege ponebãt,
& spiritalem ac mysticam claudebant, vt neque ipsi biberent, neque alios
bibere permitterent. Audi Dominum nostrum dicentem in Euangelio
Lucæ ca. 11. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quoniam tulistis clauem
scientiæ, & neque ipsi introistis, neque intrare volentes permisistis.* Nimirum
isti sunt qui legem tantùm secundùm litteram & carnaliter docent, & a-
quam sancti Spiritus maculant & conspurcant: qui puteos ad hoc habẽt,
non vt aquã proferant, sed vt eos terrâ impleant. Hos igitur puteos cum
vellet purgare noster Isaac, & ostendere quia lex spiritalis est, & quòd *Rom.7.*
quæcumque lex & Prophetæ dixerant, de ipso fuerant dicta; rixati sunt
cum eo. Quare discessit ab eis: & dixit eis: *Ecce relinquetur vobis domus
vestra deserta*, &, *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fru-
ctum.* Foderunt porrò nouos puteos pueri Isaac: pueros appello quatuor
Euangelistas, & Sanctos Apostolos, qui omnes Noui Testamenti puteos
foderunt. Sed & pro his altercantur illi, qui terrena sapiunt, quíque nec
noua condi patiuntur, nec purgari vetera. Euangelicis scriptis contradi- *Mat.23.*
cunt, Apostolicis quoque doctrinis aduersantur: & quoniam in omnibus
contradicunt, & litigant & repugnant, dicitur ad eos Actorum cap. 13.
Quoniam indignos vos fecistis gratiæ Dei, ex hoc iam ad Gentes ibimus. Post-
hæc ergo fodit Isaac tertium puteum, & appellauit nomen illius (Latitu-
do) dicens: *Quia nunc dilatauit nos Dominus, & auxit nos super terram.*
Verè enim dilatatus est noster Isaac, & auctum est per omnem terram
nomen eius: postquam reuelauit nobis Trinitatis mysterium, & publici-
tus toto mundo prædicari voluit. Nimirum antea notus in Iudæa tantùm

erat Deus; & tantùm in Iſraël magnum erat nomen eius: at pòſt id
Pſal.75. temporis, in omnem terram exiuit ſonus eius, & vſque in fines omnis
Pſal.18. terræ peruenit doctrina eius. Euntes enim pueri huius Iſaac per vniuerſum terrarum orbem, vbique foderunt puteos, & aquam viuam oſtenderunt omnibus, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, &
Matth.vlt. Spiritus ſancti; declarantes quia *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis*
Pſal. 23. *terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo.* Hactenus ex Origine.

VERS. 19. Foderúntque in torrente, & repererunt aquam viuam.

PAVLO ſuprà dictum eſt, Iſaac veniſſe ad torrentem Gerarae, 31
& ibi habitaſſe. In illo igitur ipſo torrente, ſerui Iſaac foderunt hunc puteum. Verùm vtroque in loco pro voce, Torrente,
S.Hieron. Septuaginta habēt, Vallem: quam lectionem non ſatis approbat Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis, ſuper hunc locum Geneſis. Nam cum memoraſſet lectionem huius loci, ſecundum Septuaginta, quæ hæc eſt: *Et abiit inde Iſaac, & venit in vallē Gerararum, & habitauit ibi*, Subdit: Pro Valle, Torrentem habet Hebraica lectio. Neque
Pſal. 109. enim Iſaac, poſtquam magnificatus eſt, in valle habitare poterat, habitauit autem in torrente, de quo ſcriptum eſt: *De torrente in via bibit.* De quo etiam Elias tempore famis bibit, 3. Regum cap. 17. Sed quia Elias
Ioan.18. non erat perfectus vt Chriſtus; ideo ei torrens ille aruit. Dominus verò noſter etiam in torrente traditus eſt, dedicans regenerationem noſtram, & Baptiſmi Sacramentum. *Et foderunt pueri Iſaac in valle Gerararum, & inuenerunt ibi puteum aquæ viuæ.* Etiam hîc pro Valle, in Hebræo Torrens, ſcriptum eſt, numquam enim in Valle inuenitur puteus aquæ
Lippomanus in Catena in Geneſim, ſuper hunc locū. viuæ. Hæc Sanctus Hieronymus. Sed enim Lippomanus patrocinium lectionis Septuaginta Interpretum ſuſcipiens, vox, inquit, Hebræa, Nahal, hîc poſita, tam Torrentem ſignificat, quàm Vallem: vnde vtroque modo Interpretes verterunt: Chaldæus enim habet, in Torrente, vt Latina tranſlatio: Septuaginta verò habent, in Valle. Vocatur autem Torrens, aqua ex inundatione imbrium, vel reſolutione niuium decurrens, nec iugiter fluens. Ideóque in Torrente puteos effodere potuerunt. Et repererunt aquam viuam, hoc eſt, ſubter è terra ſcaturientem, & ſalientem, quæ inſtar rerum viuentium ſe mouere videtur. Dominus itaque, ne fruſtrà eſſet conatus ſeruorum Iſaac, prouidit illis aquas viuas, iuges & ſalubres in Torrente, iuxta quem illi, vnà cum pecoribus ſuis viuebant.

Atenim quærat fortaſſe quiſpiam, quorſum illi puteum foderint in 32
Torrente, qui aquas habebat: aut quemadmodum in alueo Torrentis,
Thoſtatus ſuper hunc locū Geneſis. aquas vehentis, puteum fodere potuerint. Reſpondet Thoſtatus: Torrens, inquit, eſt aqua collecta ex pluuiis, vel ex niuibus reſolutis, & fluit ferè tantùm ad certum quoddam tempus, hoc eſt, in hyeme, non autem

in æſtate, quo tempore, ſiccato torrente, commodè potuerunt fodere puteum. Vel fortaſſe, torrens ille ex paruis fontibus originem habens, non poterat omni tempore aquas ſuas extrà deriuare. Quapropter iſtum puteum fecerunt ſerui Iſaac, vt quotieſcumque plueret, cadens aqua,& per torrentem fluens, in ipſum puteum reciperetur atque colligeretur. Vel fortaſſis, puteus iſte non eſt factus in ipſo alueo torrentis, ſed iuxta eum: ita vt torrentis aqua facilè, decliui lapſu, in puteum deduci & defluere poſſet. Nam quia exigua erat aqua torrentis, nec in ſuo alueo potandis pecoribus ſufficiens: propterea in vicinum puteum deriuabatur, vt ibi collecta,atque impleto puteo,ſufficeret potui hominum & pecorũ. Non igitur videntur ſerui Iſaac fodiſſe puteum, vt in eo reperirẽt aquam viuam,ſed vt in eum aquam torrentis deriuarent atque colligerent. Quare inuentio aquæ viuæ, fuit præter expectationem eorum, atque hoc etiam iucundior & carior fuit,& pro magno Dei beneficio accepta. Aquã porrò viuam appellat in hoc loco Moſes, vel magnum quoddam caput fontis, exuberantiámque maiorem aquæ, quàm ſolet eſſe putealis aqua. Vel dicitur aqua viua,quælibet vena aquæ,ſiue putealis ſiue fontanæ, ea ratione vt diſtinguitur ab aqua mortua,id eſt,ab ea, quæ non habet in eo loco principium ſuæ originis,ſed vel ex imbribus ibi collecta eſt,vel aliũde illuc confluit, nec motum & curſum habet, vt ſunt paluſtres & ſtagnantes aquæ.

33 Tentemus nos etiam,atque enitamur (ait Origenes homilia 12.in Geneſim) fodere nobis ipſi puteum,& aquam viuam reperire in torrente ſacrarum Scripturarum,vt cùm ſacros libros ſumpſerimus ad legendum & meditandum, conemur etiam nos proprio ſtudio & diligentia, bonum aliquem intellectum proferre, & vtilia documenta quaſi exſculpere,ſecundùm ea quæ in Eccleſia didicimus: vt nos etiam de fonte ingenij & ſtudij, & laboris noſtri poſſimus aquam bibere ſapientiæ. Eſt intra nos aqua viua,ſunt venæ perennes, ſunt rigua fluenta, rationabiles ſenſus: ſi modò non ſint terra & ruderibus,& cœno oppleta. Satagamus igitur fodere terram noſtram, & purgare ſordes, id eſt, ingenij noſtri amouere deſidiam,& torporem cordis excutere. Audi quid dicit Scriptura: *Punge oculum, & profer lacrymam: punge cor, & profer ſenſum.* Purgemus & nos ingenium, & mentem, & cor noſtrum vitiorum errorúmque ſordibus, vt puram veræ ac ſalutaris doctrinæ aquam viuam de noſtris puteis haurire & bibere poſſimus. Si enim verbum Dei dignè, atque vt oportet,in nobis acceperimus, & ſtudioſè ac diligenter excoluerimus, fiet illud in nobis fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Sic Origenes.

Origenis Allegorica expoſitio.

Ecc.22.

***

Sed

Sed & ibi iurgium fuit paſtorum Geraræ aduerſus paſtores
Vers. 20. Iſaac, dicentium, Noſtra eſt aqua. Quamobrem nomen
putei ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam.

ÆC verba enarrans allegoricè Origenes homilia 13. in Geneſim: Non ſolùm, inquit, Iudæi atque Hæretici litigant, & 34
Origenis Allegoria. rixantur nobiſcum in ſacrarum litterarum tractatu & intelligentia: verùm Gentiles etiam ſecularis litteraturæ ac ſapientiæ profeſſores, Eccleſiaſticis Doctoribus, ſuper doctrina diuinarum & humanarum rerum eruditè, diſertéque diſputantibus obſtrepunt & obtrectant, & acriter aduerſantur. Noſtra ſunt, inquiunt, iſta quæ dicitis: noſtræ artis iſta eſt eruditio: noſtra eſt dialectica, qua ſubtiliter & acutè diſſeritis, noſtra eſt philoſophia, qua ſapienter & vtiliter diſputatis; noſtra eſt eloquentia, qua copioſè & ornatè dicitis; noſtri ſunt fontes iſtarum diſciplinarum; noſtra eſt aqua iſta. Et mouent nobis lites, velut Philiſtini aduerſus Iſaac, dicentes, In noſtro ſolo fodiſtis puteos, & indidem aquam hauſiſtis: & videbuntur ſibi meritò iſta vendicare, quaſi propriæ eorũ terræ ſint. Verùm ad iſta nos reſpondemus: habet omnis terra aquas; ſed qui Philiſtinus eſt, & terrena ſapit, neſcit vbique terrarum inuenire æquã: neſcit in omni anima inuenire rationabilẽ ſenſum ad imaginẽ Dei: neſcit fidẽ, pietatẽ, & religionem poſſe in omnibus inueniri. Quid prodeſt tibi eruditionem habere, & neſcire, vtiliter ea vti, & habere ſermonẽ, & neſcire, vt expedit, loqui? Opus iſtud proprium eſt puerorum Iſaac, qui in omni terra fodiunt puteos, & reperiunt aquam viuam, id eſt, omni animæ verbum Dei loquuntur, & fructum inueniunt. Denique, vis hoc perſpicuè videre? Vnus puer Iſaac quantos puteos in terra alienigenarum
Roma. 15. fodit? Vide Paulum Apoſtolum, qui ab Hieruſalem, in circuitu vſque ad Illyricum, repleuit omnem terram Euangelio Chriſti. Sed vix credibile dictu, quantas iſte puer Iſaac, per ſingulos puteos, perſecutiones Philiſti-
2. Cor. 11. norum paſſus ſit, quas ipſemet copioſè quodam in loco memorat. Ad hanc fermè ſententiam Origenes & hæc & quædam alia; ſed minùs memorabilia, breuitatis ſtudio, hîc omiſſa.

Ceterùm expendamus nomen, quod impoſuit illi puteo Iſaac, vocans eum Calumniam, ex eo quod ſuper eo acciderat. Verbum (Heſſach) ait 35
Lippoman. Lippomanus, cum puncto ſibôlet ſcriptum, ſignificat calumniari, vim inferre, per violentiam vel fraudem aliquid obtinere, aut extorquere. At verò ſcriptum cum puncto Sibôlet, ſignificat iurgari: quo modo Hebraicè ſcribitur in hoc loco; ídque poſcere videtur ipſa verborum Moſis ſententia; ait enim, ex iurgio quod inter paſtores Geraræ, & ſeruos Iſaac acciderat, nomen illi puteo fuiſſe inditum. Latinus interpres altero modo ſcriptum legiſſe videtur, & ideo vertit Calumniam, alij interpretantur litigium. Septuaginta verterunt, Iniuſtitiam, quia iniquè atque
Oleaſt. iniuſtè egerunt illi cùm Iſaac. Oleaſter ſic vertit hunc locum: Vocauit nomen putei, Occupationem, vel Detentionem, quam lectionem explanans: Sic, inquit, appellatus eſt puteus, qúia eum Philiſtini occupauerunt, &

runt,& detinueruut,sibi asserentes. Est porrò admodum incerta significatio verbi(Hassach) quod occupare vel detinere vertimus. Rabbi Dauid in libro Radicum, ponit discrimē inter verbum (Hassach) & (Gazàl) quoniam (Hassach) est nolle reddere, aut restituere rem proximi sui, quæ peruenit ad manus cuiuspiam, vel per depositum, vel per mutuum, vel per obligationē, vt est merces mercenariorum, quam quis retinet, cum reddere illis deberet. Sed (Gazàl) est rapere, & per vim auferre. Rabbi verò Abraham in Commentarijs suis super caput vj. Leuitici dicit (Gazàl) esse palam per vim auferre ac rapere. S. Hieronymus ferè solet vertere Calumniari. Mihi probatur magis sententia Rabbi Dauidis, & id verbi significare mihi propriè videtur, aut detinere, aut opprimere. Atque huius meæ coniecturæ adiumentum est locus ille apud Isayam cap. lij. Et Assur pro nihilo (Hassachò) idest, detinuit eum, vel occupauit, vel oppressit. Pro quo Latina lectio habet: *Et absque causa calumniatus est eum.* Sed ego rem hanc non planè definio: quia nondum habeo eam penitus exploratam & compertam. Sic Oleaster.

Rabbi Dauid. *Rab. Abrahā.*

36 B. Gregorius in libro 31. Moralium tractans verba illa, quæ sunt in 39. capite Iob: *Terram (equus) vngula fodit*, Historiam hanc Mosis de fossione puteorum Isaac, ad pulcherrimam, & perfectioris viuēdi disciplinæ amatoribus atque sectatoribus apprimè vtilem, tropologicam intelligentiam & disputationem traducens, hunc in modum scribit: Sancti viri quamuis intento mentis oculo supernis inuigilent, quamuis cūcta quæ in imo præterfluunt pede rigidi contemptus calcent: ex corruptione tamen terrenæ carnis, cui adhuc alligati sunt, plerūque cogitationum puluerem in corde patiuntur. Cúmque foris persuadent alijs appetere cœlestia, semetipsos semper intrinsecus subtili inquisitione discutiunt; ne qua immorante in se diu infima cogitatione polluantur. Equus ergo iste vngula terram fodit, cùm prædicator quisque forti inquisitione terrenas in se cogitationes discutit. Vnde benè & Isaac apud alienam gētem puteos fodisse describitur. Quo videlicet exemplo discimus, vt in hac peregrinationis ærumna positi cogitationum nostrarum profunda penetremus: & quovsque nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ab effodienda cordis terra torpescat. Quos tamen puteos Philistini insidiantes terra replent; quia immundi spiritus, cum nos studiosè cor nostrum fodere conspiciunt, congestas in illud tentationum cogitationes ingerunt. Vnde semper mens euacuanda est, incessantérque fodienda: ne si indiscussa relinquitur, vsque ad tumorem peruersorum operū, cogitationum super nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis fode parietem.* Id est, cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe. Hinc ad Isaiam Dominus dicit: *Ingredere in petram, abscondere, fossa humo, à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius.* Petram quippè ingredimur, cum cordis nostri duritiem penetramus. Et à facie timoris Domini fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti Iudicis, in humilitate nostræ mentis celamur: quo enim plus terra fodiendo egeritur, eo pauimentum semper inferiùs demonstratur.

B. Gregorij pulcherrima disputatio Tropologica, super fossione puteorū Isaac. *Ezechiel. 2.* *Isaiæ. 2.*

Vnde & nos quanto studiosiùs terrenas cogitationes à nobis eijcimus, tantò humilius perfugium, vbi abscondamur, inuenimus. Hinc etiam populo Israëlitico per Moysen iubetur à Domino, vt cum egreditur ad requisita naturæ, mittat paxillum in baltheo, & fossa humo, abscondat quæ egesta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere grauati, à mentis vtero quædam cogitationum superflua, quasi mentis grauamina erumpunt. Sed portare paxillum sub baltheo debemus, vt videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus: qui incessanter terram mentis nostræ pœnitentiæ dolore confodiat, & hoc, quod à nobis fœtidum erumpit abscondat. Ventris quippè egestio, fossa humo per paxillum tegitur; cum mentis nostræ superfluitas, subtili redargutione discussa ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur. Hactenus ex B.Gregorio.

Deuter. 23.

VERS. 24. Ascendit Isaac ex illo loco in Bersabee, vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraham.

DISCEDENS Isaac, ex vrbe Gerara, & terra Philistinorum, 37
abijt ad Vrbem Bersabee: quæ, quia situ loco erat altiori quàm vrbs Gerara, idcirco ascendisse illuc dicitur Isaac. De ista vrbe; quæ lectorem scire conuenit, diximus in Tertio Tomo super cap.xx. Genesis Numero 23. *Vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte.* Vt expulsum Isaac à Rege, & à Philistinis iniuriosè vexatum, & puteis suis spoliatum, Deus solaretur, ac recrearet; apparuit ei, & amplissima promissa patri eius Abrahæ data, renouando, & confirmando, nimium quàm lætum, fidentem, & alacrem facit; simúlque eum paternæ virtutis commemoratione, atque exemplo ad eandem virtutem imitandam inflammat. Est autem hæc visio, & Apparitio Dei, secunda, quæ facta est Isaac: nec præter hanc, aliam vllam expressam legimus, ei contigisse. Illud: *in ipsa nocte*, significat ea ipsa nocte, qua venit ille ad vrbem Bersabee, hâc ei visionem accidisse. Sed vigilantíne illi an dormienti? Thostatus, & Caietanus, dormienti putant contigisse: Lippomanus autem, vigilanti, & per Angelum: sed vtrumque incertum est. Nam cum vtroque modo fieri potuerit, & vtro modo sit factum, Moses tacuerit, diuinare prorsus est, alterutrum horum definire: neque enim, quia noctu facta est non potuit fieri vigilante Isaac.

Thostatus. Caietanus. Lippoman.

Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere. Ego sum (inquit Chrysostomus homilia 52. in Genesim) qui patrem tuum glorificaui: &, cum 38
peregrinus esset, illustriorem omnibus indigenis feci: ego illi semper adfui,

Chrysostomus

fui, & in omnibus curam eius gessi. Ne te perturbet, quòd à Rege Abimelech sis expulsus, & à Philistinis iniuria sis affectus. Multa talia, & Pater tuus pertulit, & inde gloriosior, me iuuante, factus est. Noli terreri, ego tecum sum: iccirco fieri hæc permitto, vt & tuam virtutem declarem, & manifestam mentis illorum prauitatem. Ego tecum sum, & ideò inuictus eris, & infestantibus eris tu potentior, & inuadentibus fortior: & tantam curam tui habebo, vt inuidiosus illis futurus sis. Considera misericordiam Dei: etenim se Deum dicens esse Abrahæ, ostendit quantum sibi vendicauerit illum, & proprium fecerit sibi. Nam cum Dominus sit omnium, conditor, vnius tamen hominis se Deum appellat, non concludendo, & abbreuiando cum Patriarchæ appellatione suum dominium, sed peculiarem, & maximam in illum beneuolentiam suam demonstrando, quasi dicat, Ita eum mihi feci proprium, vt apud me tantum vnus ipse valeat, quantum alij omnes. sic Chrysostomus. *Cur Deus omnium, dictus sit propriæ Deus Abrahã*

Sed hoc ipsum paulò enucleatiùs dicamus, & declaremus. Qui est communiter omnium Deus, ob generalem omnium creationem, conseruationem, ac gubernationem, is propriè, ac singulariter dictus est Deus Abrahæ, tùm ob peculiarem, & admirabilem Dei curam, & beneuolentiam in eo tuendo, regendóque, atque amplissimis bonis cumulando: tùm etiã ob singularem, & eximiam Abrahæ fidem, & obedientiam, pietatémque, qua vnum ille Deum vnicè coluit. Ob hanc quoque causam, Deus appellatus est peculiariter Deus Hebræorum, sicut ipse dixit Exodi decimo nono. *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum: eritis mihi in peculium, de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*: & in capite quarto Deuteronomij dixit Moses Hebræis. *Hæc est vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens, & intelligens, gens magna. Nec est alia Natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustáque iudicia, & vniuersam legem, quàm ego proponam hodie ante oculos vestros?* Et hinc sumptum est illud Dauidis psalmo 147. *Qui annuntiat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* *Deuter. 4.* *Psal. 147.*

39 Apud Ethnicos, variæ gentes, varios ex hominibus sibi Deos fecerunt, varióque ritu, & cæremonijs eiusmodi factitios coluerunt deos. Ad eos verò fictitiæ diuinitati consecrandos adducti sunt, partim admiratione virtutum, quas in illis cernebant: partim meritorum, & beneficiorum magnitudine, partim repertarum ab illis artium commoditatibus. Virtutes autem eorum perinsignes dico, aut corporis, vt inusitatam proceritatem, pulchritudinem, robur: aut animi, vt exuberantem sapientiam, fortitudinem, iustitiam, & beneficentiam. Quanquam, nec vera in illis virtus fuit, & ea, qualis erat, nec paucis, aut paruis mixta, & inquinata vitijs fuit. Super hac re copiosè disputat *De variarũ gentium, varijs, & proprijs Dijs.*

in 1.lib.Lactantius,affirmans deos esse factos ex hominibus, aut virtutis gratia,vt Herculem:aut munerum, vt Cererem, ac Liberum; aut artium repertarum,vt Æsculapium,& Mineruam. Quod autem ob prædictas causas variarum gentium varij fuerint quasi proprij Dij, multis cōstat exemplis.Etenim Belus Assyriorum,&Chaldęorum proprius habebatur Deus: Isis Ægyptiorum:Baal Sidoniorum, & Tyriorum,Minerua Atheniensiū: Iuno Samiorum:Vulcanus Lemniorum:Latinorum Faunus: Sabinorum Sancus:Quirinus Romanorum.

Ceterum diligenter,& attentè consideranda sunt illa verba:*Noli time-* 40
re,quia ego tecum sum. Pro quibus paraphrasis Chaldaica huiusmodi reddit sententiam:*Noli timere,quia adiumento tibi erit verbum meum.*Magna profectò hæc diuinæ protectionis assistentiæ gratia est. Quam breuibus describens Dauid in psalmo 31.ex persona Dei sic ait:*Intellectum tibi dabo,& instruam te in via hac,qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Hanc sibi gratiam contigisse,idem propheta lætabundus prædicat psalmo 15.*Prouidebam*,inquit,*Dominum,in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear.Propterea lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea,insuper,& caro mea requiescet in spe.*& psalmo 22.*Etiamsi ambulauero in medio umbræ mortis,non timebo mala,quoniam tu mecum es.* Hac nempe fretus diuinæ protectionis gratia, fidenter dixit Iob: *Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Et Paulus ad Romanos 8. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*Huius porrò diuinæ assistentiæ,&protectionis quadruplex virtus,& modus est: Etenim fit,aut illuminando nos,vt pericula & mala ingruentia prospicientes,ea præcaueamus. Aut malorum occasiones amoliendo,& à nobis amouendo,ne in ea labamur; Aut coërcendo, & compescendo Diabolum, ne vel per occultas insidias nos circumueniat, vel per graues,ac vehementes tentationes nos prosternat:aut demum in ipsis tentationibus, siue diabolicis,siue humanis,quas accidere nobis permittit,tantum impertiendo animi robur, & constantiam, vt non solùm non succumbamus tentationibus;sed illis superatis,ingentem capiamus ex ipsis tentationibus virtutis auctum,& vberrimum cœlestis gloriæ meritum comparemus.Quam autem Deo pro huius protectionis suæ gratia, obligati sint,quibus ea est data,exultans Dauid,declarauit illis verbis, psalmo 17.*Diligam te Domine fortitudo mea:Dominus firmamentum meum,& liberator meus,Deus meus,adiutor meus,& sperabo in eum.Protector meus, & cornu salutis meæ,& susceptor meus.* Animaduertere est, hanc protectionis, & assistentiæ suæ gratiam promisisse Deum tribus istis Patriarchis, Abrahæ, Isaac,& Iacob: Vt propter hanc quoque causam propriè,ac singulariter illorum Deus appellatus sit.De Abraham habes Genes.15. *Noli timere Abraham,ego protector tuus sum,&merces tua magna nimis.*De Isaac hoc loco: *Noli timere quia ego tecum sum.*De Iacob Genes.28. *Ero custos tuus, quocumque perrexeris.*

Quāta sit gratia diuinæ protectionis,& assistentiæ.

Iob. 17.

Quatuor modi protectionis diuinæ.

Ad

Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol, dux militum, locutus est eis Isaac, Quid venistis ad me hominem, quem odistis, & expulistis à vobis? Qui responderunt, vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos dicimus: Sit iuramentum inter nos, vt non facias nobis quicquam mali, &c. VERS. 26. vsq; ad 30.

41 POENITVERAT iam Regem Abimelech, & Satrapas eius iniuriæ, qua affecerant immerentem Isaac: simúlque metuebant iustam contra se iram Dei, quem adesse illi viro, & vehementer fauere, clarissimè cernebant. Quamobrem supplices ad illum adierunt, amicitiam eius expetentes, fœdúsque cum eo inire percupientes. Nempe magna est vis conscientiæ, etiam nullo accusatore, ac iudice, suorum quemque scelerum acriter accusantis, rigidéq; condemnãtis. Magna item, & insuperabilis est potentia virtutis: quæ oppugnari quidem, & infestari potest, sed expugnari, atque opprimi nõ potest. Est quoque improbis hominibus valdè formidabilis diuina protectio iustorum hominum. Rectè igitur Chrysostomus homil. 52. in Genesim. Vide, inquit, quemadmodum isti semetipsos, impellente conscientia, reprehendere festinant, cùm nullus ad id cogeret, aut crimina illis obijceret. Sed ita se habet iniustitia: quotidie conscientiam mordet; & silente eo qui offensus est, pœnam & rationem exigi à se putant, qui iniustitiam operati sunt: quotidie arguuntur, & sibimetipsis quasi præscribunt, & prænuntiant suorum flagitiorum supplicia: semper sibi adesse iudicem, & præsto esse vindicem, & vltorem cogitant.

Quãta vis cõscientiæ, ac virtutis.

Chrysostomus

42 *Et Ochozat amicus eius.* Sic etiam vertit Pagninus: sic legunt etiam Hebræorum nonnulli, sed B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc ipsum locum, vocem (Ochozat) sumit non vt nomen proprium hominis, sed vt nomen significans collegium, vel comitatum amicorũ. In Hebræo, inquit, legitur venisse Ochozat, & collegium amicorum eius: vt non tam hominem significet, quàm amicorum turbam, quæ Regem illuc comitata sit. Atque hanc interpretationem Hieronymi secuti sunt Rupertus, Lyranus, Thostatus & Vatablus, eandem habet paraphrasis Chaldaica. Lippomanus ait dictionem Hebraicã, quæ in hoc loco est (Merechu) significare *amicus eius*, vt habet Latina translatio; addita nimirum littera (Men) dictioni (Rea) quæ amicum, vel socium significat. Septuaginta verterunt *Abuzat promubus eius*, quæ lectio nullam cum Hebraica sententia affinitatem habet. Isidorus, & Latinus interpres Originis legunt *Gener eius.* Interpres Chrysostomi vertit, *Præfectus Gynecæi.*

S. Hieronym.

43 *Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis?* O miram lenitatem, & mansuetudinem Isaac! à quibus tam inhumaniter tractatus, tam iniustè læsus, & vexatus fuerat, nihil de illis quæritur, nihil

expostulat cum illis, nec illorum humilitate, ac metu factus est insolentior,& arrogantior,nec fiducia diuinarum promissionum, nec Dei præsidio, virtutéque confisus, aduersus illos insurrexit: sed perpetuam præ se ferens mansuetudinem,magna cum lenitate verborum dixit eis, *quare venistis ad me?* Itaque mitior etiam patre suo Abraham visus est; hic enim (vt scriptum est Genes. 21.) eiusdem gentis, atque eiusdem nominis 34
Regem increpauit, propter puteum aquæ quem vi abstulerant serui eius. At Isaac de tot puteis suis partim obstructis, partim ablatis verbum fecit nullum. Iam ergo tanto ante seruasse videtur sanctissima illa Pauli documenta,& præcepta. *Nulli malum pro malo reddentes, non vosmetipsos defendētes. Noli vinci à malo, sed vince in bono malū. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Videlicet ex Sanctorum virorum moribus,& factis, duplex hæc præcipuè virtus exsplendescit: mala sibi data patienter ferre, nec pro malis malum, sed bonum potius reddere. Faciles illi sunt ad ignoscendum, prompti ad eorum, qui læserunt excusationem, & satisfactionem accipiendam; propensi ad amoris reconciliationem; illud Saluatoris nostri documentum cordi,& memoriæ perpetuò habentes, *Dimittite,& dimittemini: date,& dabitur vobis:* Namque illud:

Ad Rom. 12.

Luc. 6.

Vir. 1. Aeneid.

--- manet alta mente repostum,
Iudicium Paridis,

Et mortalium offensas immortali odio, atque inexorabili venia conditas animo tenere, non seruorum Dei, non Christiani hominis, non hominis, sed Diaboli est. Meritò itaque illud Menandri celebratur dictum: *Mortalis cùm sis, immortales inimicitias ne geras.*

Menander.

Origenes.

Origenes in homilia 14. in Genesim historiā hanc Regis Abimelech partim diffidentis cum Isaac, & partim concordantis, & trium istorum hominum Abimelech, Ochozath, & Phicol accessum ad Isaac, pacem ab eo, & amicitiam postulantium, per allegoricam expositionem pulchrè applicat ad sapientiam Gentilium, & tripartitam philosophiam, Naturalem, Moralem, rationalem siue diuinam. Hæc enim à verbo Dei,& sacra doctrina, per Isaac figurata, in quibusdam dogmatibus discrepat, sed in nonnullis etiam cum ea consentit. Hæc à primo vehementer obstitit, atque obnixè aduersata est prædicationi verbi Dei, & doctrinæ euangeli- 35
cæ, vbique terrarum eam insectans & conans vndique extrudere. Sed vbi vidit, suis ipsam insectationibus inclarescere magis, ac vigere; suorúmque cladibus, viuidiorem,& alacriorem, ac numerosiorem euadere; tum etiam permota tot tantorúmque miraculorum effectione, obstupescens item heroicas Christianorum hominum virtutes, & facta: persuasa denique est,& veram,& salutarem,& diuinam, & de cœlo missam esse Christianorum disciplinam, & idcirco sibi eam esse amplectendam, & vt certissimam verè sentiendi, ac bene viuendi magistram, & ad beatā vitam ducem, perpetuò sequendam. Itaque completum in istis sapientibus fuit illud Zachariæ vaticinium cap. 8. *In diebus illis apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium fimbriam viri Iudæi, dicentes, Ibimus vobiscum:*

Locus Zachariæ capite 8.

vobiſcum: audiuimus enim quoniam Deus vobiſcum eſt. Decem homines vocauit, id eſt, multos, ex more Scripturæ, quæ numero denario, interdũ perfectionem, ſæpe multitudinem denotat. Viros Iudæos appellat primos illos prædicatores Euangelij, & doctores Gentium, & fundatores Eccleſiarum tales enim fuêre Apoſtoli, & plerique ex diſcipulis eorum. *Cyrillus, Alexandri.* Apprehendere fimbriam, ideſt, extremam veſtis partem, puerorũ eſt (inquit Cyrillus ſuper eum locum) qui patres ſuos ſequuntur, & eorum fimbrias apprehẽdũt ne cadãt: ita Gentiles adhærebãt Apoſtolis, & prædicatoribus Euangelij, & ab eis duci ſe, ac regi ſinebant, ne caderent, putabãt enim caſuros ſe, ſi vel minimũ ab eorũ præceptis, & monitis receſſiſsẽt.

45 Sed ponamus hìc verba ipſa Origenis, varia, & iucunda eruditione aſperſa. *Origenis per pulchra disputatio allegorica.* Rex Abimelech (ait Origenes) perſonã tenet Philoſophorum, & ſapientium huius ſeculi, qui per eruditionẽ philoſophię, multa etiã ſecundùm veritatem comprehendebant. Iſaac autẽ verbi Dei quod ex lege eſt, tenet figuram. Hic igitur Abimelech, neque in diſſenſione ſemper eſt cũ Iſaac, neq; in pace; Philoſophia enim, neq; in omnibus diuinæ legi, & doctrinæ contraria eſt, neque in omnibus conſona. Etenim multi Philoſophorum, vnũ eſſe Deũ, qui cuncta creauit, docuerũt; & in hoc conſentiũt legi Dei. *Ioan.1.* Aliquot præterea tradiderunt, per Verbũ Dei omnia eſſe facta, & omnia regi, ac moderari: in quo nõ ſolùm legi Dei, ſed etiã Euangelio conſentanea dixerunt. Moralis verò philoſophia, & phyſica, penè omnia, quæ noſtra ſunt, ſentiunt, & tradunt. Diſſident tamen à nobis, cùm dicũt materiam eſſe coæternã Deo: cũ negant curare Deũ mortalia, ſed prouidentiam eius ſupra lunaris globi ſpatia cohiberi. Cùm ſempiternum faciunt hunc mundũ, & nullo fine claudendũ: Ac demũ, cùm vitas omniũ naſcentium, ex ſtellarũ curſibus, viribúſque pendere affirmant. Et idcirco Abimelech, ſecundũ hanc figurã, aliquando in pace eſſe cũ Iſaac, aliquãdo diſſidere deſcribitur. Nec illud otioſum eſt, aut myſterio vacat, quòd vnà cum Abimelech dicitur, veniſſe alios duos Ochozach generũ eius, & Phicol ducẽ exercitus eius: interpretatur autẽ Ochozat (*tenẽs*) Phicol autẽ *Os omnium*: ipſe verò Abimelech *Pater meus Rex.* Qui tres gerunt imaginẽ totius Philoſophiæ, quæ tripartita apud Gentiles celebratur, Rationalis, Naturalis, & Moralis. Rationalis eſt, quę Deũ omniũ patrẽ, ac regẽ cõfitetur, vt Abimelech. Naturalis eſt, quæ fixa eſt, & tenet omnia, velut naturæ ipſius viribus nitens, quam profitetur Ochozat, qui dicitur *tenens*. Moralis eſt, quæ omniũ ſermone celebratur, & ad omnes pertinet, & pro communi ſimilitudine præceptorum in ore omnium verſatur: hãc deſignat Phicol, qui *Os omnium* interpretatur. Hi ergo tres huiuſcemodi doctrinis inſtituti, veniunt ad legem Dei, & dicunt: *Vidimus quia eſt Deus tecum. Fiat conuentio inter nos, & inter te, & conſtituamus tecum pactum, ne facias nobis mala.* Aſcendens enim ad legẽ Dei neceſſariò dicit, *Iuraui, & ſtatui cuſtodire mandata tua.* *Pſa.118.* Sed quid petunt iſti? *Ne facias*, inquiunt, *nobis mala.* Remiſſionẽ vtique peccatorum per hæc verba poſcere videntur; quaſi ſignificãtes illud, *Non ſecũdũ peccata noſtra facias nobis, neq; ſecundũ iniquitates noſtras retribuas nobis, ſed ſecundũ miſericordiã tuã ſaluos nos fac.* *Pſa.102.*

Poſſunt

Possunt etiam isti tres figuram prætulisse illorum trium Magorum, qui Dominum Iesum natum in Bethlehem venere adoratum, ex Orientis partibus profecti, & paternis libris, atque institutis Maiorum suorum eruditi, dicentes: Vidimus natum Regem, & vidimus quia Deus est cum ipso, & venimus adorare eum, pacémque cum eo perpetuam habere cupimus. Hactenus ex Origene. Pro illo: *Sit iuramentũ inter nos*, septuaginta verterunt: *Sit execratio inter nos*, & sic ex Hebræo vertendum esse arbitrabatur Oleaster. Quam lectionem exponens S. August. quæst. 77. in Genesim. Execratio, inquit, hoc loco est iuratio, quæ maledictis obstringit, quæ accidant ei, qui peierauerit.

Matth. 2. — Oleaster. — S. Augustinus

Vocabulũ pacis in Scriptura quàm varias habeat significationes.

Circa illud, quod subditur, *Cum pace dimisimus te auctum benedictione* 46
Domini, Obseruãdum est, vocẽ Hebræam [Scialom] quæ Latinè redditur [Pax] multo amplioris, & multiformis apud Hebræos esse significatus, quàm apud Latinos nomen pacis. Significat enim Hebræis [Scialom] sanitatem, & animi corporísque salutem, integritatem, securitatem, gaudiũ, & lætitiam, tranquillitatem animi, prosperos rerum successus, votorum complementum, rerúmque desideratarum adeptionem. Verum eius vocis notio, & vis, appositis hoc loco exemplis è Scriptura depromptis, erit apertior, atque illustrior. Hinc sunt illa: *Pax multa diligentibus legem tuã. Non est pax impiys. Fructus iustitiæ pax: pax hominibus bonæ voluntatis: pacem relinquo vobis, pacẽ meã do vobis.* Sanè significatur in istis sentẽtiis nomine pacis, tranquillitas, salus, gaudium, securitas, & prosperitas tam corporalis, quàm spiritualis. Illa quoque frequentantur in sacris litteris: Dimitti in pace: Ire, vel colligi in pace, ad patres suos recipi in pace spiritum suum: In pace dormire, ac requiescere, quorum hæc est sententia: Læto & tranquillo animo, & votorum suorum compotem factum emori. Legimus item in scriptura: *Vade in pace.* id autem est: Esto animo tranquillo, & lęto, ecce quod optabas, iam adeptus es; haud indubiè adipisceris. Et illa: *Estne pax puero Absalom?* Id est: Estne Absalom saluus? Et Pax tibi, vel vobis, idem apud Hebræos significat, quod Latinis, Aue, vel Salue, & sanus sis, & saluus; & felix: idémque valet, Pax huic domui. Loqui porrò alicui pacem, est, beneuolè, & amicè ad eum loqui, & verbis suis illum facere securum, & tranquillum. Ambulare in pace cum Deo, est placere illi, atque ei recto, & sincero animo seruire. Iam verò illud tam crebrum in Epistolis Apostolicis: *Gratia, & pax* significat gratiam sanctificantem, & quæ ex ea accidunt homini bona, quietem dico conscientiæ, fiduciam, securitatem quandam, & gaudium, & iucunditatem spiritualem. Hoc igitur in loco, *Dimisimus te in pace*, Significat, saluum te, atque illæsum, & planè indemnem, & quietum dimisimus. Oleaster putat, Hebræam vocem [Scalom] significare integritatem potiùs, quàm pacem: & idcirco sic interpretatur hunc locum: Dimisimus te integrum, ac sine vlla rerum tuarum diminutione, & iactura.

Psal. 118. — Esa. 48. — Ad Gal. 5. — Luc. 2. — Ioan. 14. — Luc. 2. — 2. Reg. 17. — Matth. 10. & Luc. 10. — Oleaster.

Fecit

Fecit ergo eis conuiuium: & post cibum & potum surgentes manè, iurauerunt sibi mutuò, dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum. VERS. 30.

47 CONVIVALIS Societas, & iucunditas, maximè idonea, & accommodata semper visa est ignoscentiæ, ac munificentiæ, & institutioni amicitiarum, aut, si quæ fortè essent diremptæ redintegrationi, veritatis etiam declarationi, & simplicitatis animorum, sinceritatísque demonstrationi. Meritò igitur laudata est Iulij Cæsaris clementia, qui Catullo poetæ, cuius maledicentissimis versibus perpetua sibi esse imposita stigmata non dissimulauerat, satisfacienti, statim ignouit: & quo fidem depositæ simultatis, recôciliatique animi maiorem faceret, eodem die ipsum cœnæ adhibuit. Contrà verò crimini datum est Alexandro, quòd Philotam coniurationis suspicionem à se amolientem, deprecantémque, benignè audierit, sibíque satisfactum ab eo esse simulauerit, dexterámque, reconciliatæ pignus gratiæ obtulerit, quinetiam ad epulas ipsum inuitauerit, & familiariter tractauerit, ingenti scilicet perfidiosæ dissimulationis crimine. Nempe quem iam neci destinauerat, & mox daturus erat, inopinantē atque incautum opprimere voluit; hostili dissimulatione, conuiuij gratiam & religionem polluens atque corrumpens. Nequissimi etiam, sæuissimíque mortalium Caligulæ Imperatoris execranda fuit in conuiuijs voluptas; non minùs hominum sanguine, cædibúsque, quàm cibo potúque gaudentis, & satiari cupientis. Non sic noster Isaac: sed ex animo, regis Abimelech satisfactionem accepit; & citra vllam disceptationem, aut expostulationem, iniurias omnes, quibus affectus fuerat, magna facilitate & clementia remisit: & quò clariùs & certiùs ostenderet nihil apud se residere veteris offensæ, Regem ipsum & Satrapas eius familiari excepit conuiuio; quasi veteris simultatis in perpetuum obliteratæ testimonium; ipsósque pacificè ac benignè dimisit.

Inclemens & atrox factum Alexãdri Magni.

Caligulæ Imperatoris plena crudelitatis voluptas.

48 Sed perpendamus in illis verbis: *Fecit illis conuiuium*, significationem & vim huius nominis *conuiuium*, tam in lingua Latina, quàm in Græca & Hebraica. Apud Ciceronem in libro De Senectute Cato ille Censorius epularem amicorum côuentum & coitionem, aptiori & honestiori vocabulo probat esse à Romanis, quàm à Græcis appellatam: Bene, inquit, maiores nostri accubationē epularē amicorū, quia vitæ côiūctionē haberet conuiuiū nominarunt, meliùs quàm Grçci, qui hoc idē tū côpotationē tū, concœnationē vocant; vt, quod in eo genere minimum est, id maximè probare videantur. Et ipse Cicero in quadam Epistola ad Papirium Pætum libro nono Epistolarum: Extra iocum, inquit, moneo te, vt cum viris bonis, iucundis, amantibus tui viuas. Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè viuendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitæ, atque victus, remissionémque animorum; quæ maximè

Meliùs latinos conuiuium nominasse, quàm Compotationē Græcos.

Cicero.

ſermone afficitur familiari, qui eſt in conuiuijs dulciſſimus: vt ſapientiùs Noſtri quàm Græci: illi aut compotationes aut concœnationes: Nos conuiuia, quòd tum maximè ſimul viuitur. Hæc Cicero.

Cur tam Græci quam Hebræi epulare in conuictum, à potando appellauerint.
Oleaſter.

48 Atenim, ſicut Græca lingua, ita quoque ſacra lingua Hebræa, epularẽ congreſſum à bibendo vocat; dicitur enim Hebraicè [Miſcte] id eſt, potatio, vel quemadmodum ficta voce interpretatur Oleaſter [Bibale] Nempe datum ei tale nomen eſt, tum ex eo quid præcipuè fit in conuiuijs, maiorique iucunditate atque hilaritate, tum quod finis conuiuij is eſſe videtur, vt per iucundam remiſſionem hilaretur, ac recreetur animus: id autem maximè præſtat largior vini potatio. Etenim de mira vini virtute lætificandi animum, multa & illuſtria ſunt Scripturæ teſtimonia: vt Pſalmo 103. *Vinum lætificat cor hominis.* Et Eccleſiaſtici 31. *Vinum ad iucunditatem creatum eſt.* Et ibidem: *Exultatio animæ & corporis, vinum.* Et Prouerbiorum 30. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis qui amaro ſunt animo: bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordantur amplius.* Et Hippocrates in Libello de Flatibus, ſi tamen ille, auctor eius libri eſt, Ebrij, inquit, fiunt præſentium malorum obliuioſi, ac futurorum bonorum fœcunda ſpe beantur. Nec prætermittendum eſt, quòd ad hanc ſententiam ſcripſit Seneca libro primo de Tranquillitate vitæ. Interdum, inquit, magnum dant vigorem conuictus, & liberalior potio; nonnunquam & vſque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, ſed vt deprimat curas. Eluit enim curas, & ab imo animum mouet, & vt morbis quibuſdam, ita triſtitiæ medetur. Libérque non ob licentiam linguæ dictus eſt inuentor vini, ſed quia liberat ſeruitio curarum animum, & aſſerit, vegetátque, & audaciorem in omnes conatus facit. Sed vt libertatis, ita vini ſalubris moderatio eſt, & Solonem, & Arceſilaum indulſiſſe vino credunt. Cato etiam vino laxabat animum, curis publicis fatigatum. Sed nec ſæpe faciendum eſt, ne animus malam conſuetudinem ducat; & aliquando tamen in exultationem, libertatémque extrahendus, triſtiſque ſobrietas remouenda pauliſper. Sic Seneca. Quænam porrò ex largiori lautiorique vini nonnunquam in conuiuijs potu, animis hominum corporibúſque vtilitates accidant, luculentam ex ſententia Platonis, diſputationem habet Gellius libro decimo quinto, capite ſecundo. Apparet igitur non ſine cauſa, & idonea ratione Hebræos & Græcos epularem conuictum ex potando potiſſimum appellaſſe.

Hippocrates. *Seneca.* *Cur inuentor vini dictus ab Ethnicis Liber.* *Plato.* *A. Gellius.*

VERS. 31.

Et poſt cibum & potum ſurgentes manè, iurauerunt ſibi mutuò.

De multiplici opportunitate accõmoditate temporis matutini.

RGO conuiuium illud veſpere, aut nocte factum fuerat, & inſequenti mane pactum iureiurando initum & firmatum eſt: vtrumque profectò tempeſtiuè, & aptiſſimo tempore. Etenim agitandis conuiuijs veſpertinum, aut nocturnum tem- 49

pus;

pus;capiendis verò consiliis,& grauibus negotijs tractandis & exequendis matutinum est conuenientissimum. Itaque quod vulgo dictitant: *De sero conuiuium, de mane consilium* minimè vulgarem habet sententiam; quippe cum veritate,simúlque cum ratione ipsa congruentem. Tempus namque matutinum grauissimis rebus humanis iuxta diuinísque ritè meditandis & administrandis accommodatissimum est. Quis enim nescit hoc temporis peropportunum esse Orationi,& Meditationi rerum cœlestium?Idcirco Dauid Psalmo quinto:*Ad te orabo Domine, & manè exaudies vocem meam.*& Psalmo sexagesimo secundo:*Memor fui tui super stratum meum:in matutinis meditabor in te.* Et Psalmo octuagesimo septimo, *Manè oratio mea præueniet te.* Est item hoc tempus exercendæ iustitiæ, ac vindictæ malorum conueniens;idque se Dauid obseruasse testatur Psalmo centesimo illis verbis:*In matutino interficiebam omnes peccatores terræ vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* In hoc ipso tempore plerumque fit diuina visitatio & consolatio hominum,sicut dixit Iob:*Visitas eum diluculo,*iuxta quod est illud Dauidis:*Auditam fac mihi manè misericordiam tuam,&c.Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* In hoc autem tempore præcipuè verbum Dei à Prophetis prædicari solitum legimus in libris Prophetarum : in quibus scriptum est,Deum per suos Prophetas diluculo surrexisse ad docendum, præmonendum,corripiendum,& grauissimis comminationibus, deterrendum à sceleribus suis populum Hebræum. At verò inter epulas & pocula,cum nec animus sui potens est, nec prudentis vllius cogitationis capax,de grauissimis rebus consulta & decreta facere,barbarum prorsus & belluinum est,quódque tristes plerumque ac funestos habeat exitus. Talem fuisse Persarum morem, in veteribus historijs traditum est: quibus impendio magis placuisse,& certiora esse visa consilia, quæ ipsi agitauerant temulenti, quàm quæ cœperant sobrij, vix crederet quisquam,nisi cùm alij, tum grauis auctor in primis Strabo in libro xv. prodidisset.

Iob.7. *Psal.142.* *Psal.29.*

Barbarusmos Persarum. Strabo.

50 Origenes persequens superiorem illam suam Allegoriam (quam nos supra enarrauimus) de Philosophis ad Verbi Dei ac diuinæ legis capessendam disciplinam venientibus; super isto conuiuio cum citasset hunc locum:*Et fecit illis conuiuium magnum Isaac, & manducauerunt, & biberunt*, ad hunc modum philosophatur : Certum est, quia qui ministrat verbum, sapientibus & insipientibus debitor est : quoniam igitur nunc conuiuium exhibetur sapientibus, idcirco dicitur, non paruum, sed magnum conuiuium esse factum. Et tu, si non sis adhuc paruulus,& lacte indigens,sed exercitatos deferas sensus,& eruditione plurima præmissa, ad intelligentiam verbi Dei capacior venias; fiet etiam tibi conuiuium magnum. Non tibi olera, languidorum parabitur cibus, nec lacte nutrieris, quo paruuli nutriuntur: sed faciet tibi minister verbi conuiuium magnum:loquetur tibi sapientiam, quæ inter perfectos profertur: sapientiam Dei in mysterio absconditam aperiet tibi, quam nemo principum huius sæculi cognouit.

Allegoria Origenis,super cōuiuio,Isaac.

Hebr.5.

1.Cor.2.

Reuelabit se tibi Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ
Coloss. 2. sunt absconditi. Faciet igitur tibi conuiuiũ magnum, & ipse tecum epulabitur: si tamen non te inuenerit talem, vt dicat tibi quod Paulus dixit Corinthiis, primæ Corinthiorum 3. *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus; tanquã paruulis in Christo, lac vobis potũ dedi.* Ergo qui eruditos, & doctrinis exercitos sensus ad verbũ Dei audiẽdũ deferũt, bonáque mente, sanáque fide accedũt; istis fit magnũ conuiuiũ; cum istis epulatur Isaac: & non solùm epulatur, sed & surgens cum iuramento, eis pacem de futuris promittit. Vtinam & nos dignetur Deus magno
Locus Prouerbiorum cap. 8. illo conuiuio, quod apparasse dicitur Sapientia, Prouerbiorum cap. 8. Sapientia, inquit, iugulauit hostias suas, miscuit in cratere vinum suum, & misit seruos suos, qui omnes quotquot inuenerint, perducant ad conuiuium suum. Tantum est vt nos ingressi conuiuium sapientiæ, non rursus deposita semel insipientiæ atque impietatis indumenta resumamus: nec peccatis, quibus abluti & mundati sumus, iterum nos inquinemus ac fœdemus; sed in simplicitate & puritate cordis, recipiamus verbum Dei, quasi fœcundissimum bonorum omnium semen, & diuinæ sapientiæ documentis & præceptis fidem & obsequium adhibeamus. Hactenus ex Origene.

VERS. 32. 33. Ecce autem venerunt in ipso die serui Isaac, annunciantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Inuenimus aquã. Vnde appellauit eum Abundantiam: & nomen vrbi impositum est, Bersabee, vsque in præsentem diem.

PAVLO suprà in hoc ipso capite scriptum est, Isaac, vbi ascen- 51
dit Bersabee, mandasse seruis suis, vt foderent puteum. Huius igitur fossionis putei, lætum successum venere serui illi nunciatum Isaac, dicentes: *Inuenimus aquam.* Aquam intellige, abundantem: & quæ largissimum, ad satietatem vsque, hominibus pecoribúsque potum præbere posset: idcirco enim appellauit Isaac eum pu-
S. Hieron. teum, Abundantiam, vel, vt Sanctus legit Hieronymus, saturitatem. Hoc autem tam lætum nuncium inuentæ aquæ incidit in eum ipsum diem, quo Abimelech & Isaac de mutua beneuolentia, fide, atque innocentia, iureiurando inuicem pacti sunt: & hoc significatur illis verbis: *Ecce vene-*
Tres quæstiũculæ. *runt in ipso die serui Isaac, &c.* Veruntamen hæc Mosis verba tres excitãt quæstinculas. Prima quæstio est, An hic puteus sit idem, atque is quem Abraham in eisdem illis locis foderat; & de quo sibi per vim à Philistæis erepto expostulauit cum rege Abimelec. Sic enim supra legimus Genes. 21. *Et increpuit Abraham Abimelech propter puteum Aquæ: quem vi abstu-*
Caietanus. Thostatus. *lerant serui eius.* Caietanus & Thostatus censent, fuisse eundẽ ipsũ puteũ, quia omnia quæ tam hîc, quàm illic dicuntur, in vnum & eundẽ illũ puteũ probè competunt. Quorum tamen opinationi videtur illud contrarium, quòd

quòd illic appellatur Puteus iuramenti; hîc autem nominatur Puteus abundantiæ, vel ſaturitatis. Sed hoc non magni negotij eſt expedire: nihil enim prohibet eãdem rem diuerſis appellare nominibus, ob diuerſa quæ circa eam acciderunt. Illic propter iuſiurãdum inter Abimelech & Abraham ibi factum, dictus eſt Puteus iuramenti: hîc autem, propter copiam inuentæ aquæ, appellatus eſt Puteus abundantiæ, vel ſaturitatis. Neque illud obſtat, quòd iam ille Puteus erat factus, ſerui autem Iſaac videntur fodiſſe nouum puteum: repetendum enim memoria eſt, quod paulò ſuperiùs in hoc capite dixit Moſes; Philiſtæos poſt mortem Abrahæ, obſtruxiſſe puteos olim factos à ſeruis Abrahæ. Vnum ergo quempiam de iſtis puteis refoderunt ſerui Iſaac, & ingentem aquæ ſcaturiginem inuenerunt.

52 Altera quæſtio eſt, An quæ in hoc loco nominatur Berſabee, & quæ Geneſis cap. 21. nomine eodem appellatur, ſit idem locus. Non enim videtur eſſe idem, quia hîc nominatur vrbs, illic verò tantùm vocatur locus, & non vrbs. Sed hoc, leue ac nihili eſt; nomen enim loci, adeò latè patet, vt etiam vrbes ſignificatione ſua comprehendat. Illud fortius eſt: cùm iam id nominis ante centum annos, impoſuiſſet ei loco Abraham: quorſum Iſaac, ſi fuiſſet eadem vrbs, iterum nomen idem ei diceretur hoc loco impoſuiſſe? Soluit hoc Thoſtatus, dicens, non eſſe inuſitatum, ſæpius eidem rei nomen idem imponere diuerſis temporibus, & ob diuerſa eius rei accidentia: quemadmodum Patriarchæ Iacob diuinitus impoſitum eſt idem nomen Iſrael bis; ſemel, cùm luctatus eſt cum Angelo, Geneſ. cap. 32. iterum autem, cùm rediens ex Meſopotamia, venit in locum Bethel, Geneſ. 35. Quanquam nec hic dicitur Iſaac impoſuiſſe iſtud nomen, nec illic Abraham. Sed vtrobique dicitur, fuiſſe tale nomen impoſitum ob ea quæ ibi acciderant vtrique Patriarchæ. De huius vrbis appellatione, ſitu, & ſorte, ſiue tribu diximus in tertio Tomo ſuper caput 21. Numero 23. In exordio capitis 29. libri Ioſue hæc vrbs dupliciter vocatur, & Berſabee, & Sabee, & vtrumque nomen iũctim ponitur. Eſſe autem duo illa nomina eiuſdem vrbis, peruincit ſumma tredecim vrbium ibi facta: ſi enim duæ fuiſſent vrbes, non tredecim, ſed quatuordecim numerari neceſſe eſſet; & in primo Paralipomenon capite 4. alterum iſtorum nominum, vt ſuperuacaneum, omittitur. Propterea verò illic duo eſſe ſcripta nomina eiuſdem vrbis exiſtimat Rabbi Iſaias, vt in memoriam celebris illius putei rediremus, apud quem fœdus percuſſit Abraham cum Abimelech: quæ res & vrbi, & Puteo nomen dedit: vocatus enim eſt Berſabee, id eſt, Puteus iuramenti, vel Puteus ſeptem, agnorum videlicet, quos Abimelecho ſelectos dedit Abraham, vt dictum eſt Geneſ. 21.

Secũda quæſt. *Thoſtatus.* *Rabbi Iſaias.*

53 Tertiam quæſtionem mouet Latina lectio huius loci, quæ ſic habet: *Vnde appellauit eum, Abundantiam.* Siquidem quæ in hoc loco eſt Hebræa vox [Sciungha] non ſignificat Abundantiam, vel vt legit Sanctus Hieronymus, Saturitatem, ſed iuſiurãdum. Et qui ſe fideliter ex Hebræo interpretari putant, ita vertunt & exponunt: aut certè verbum ipſum He-

Tert. quæſtio.

Caietanus. bræum retinent,vt Pagninus & Chaldaica interpretatio. Caietanus tribus argumentis probans ita legi debere, ſic ait: Quod legitur: *Vocauit eum Abandantiam*, iuxta Hebræum habetur: *Vocauit ipſum Iuramentum.* Hoc enim nomen quadrat,tũ Hebraicę dictioni;tum euentui,qui illo die fuit, id eſt, Iuramento facto inter Abimelech & Iſaac; tum etiam ſuprà dictis; quia Iſaac nominauit puteos reſtauratos,iiſdem nominibus, quibus nominati fuerant à patre ſuo Abraham. Conſtat enim ex capite 21. Geneſis, Abraham puteum quem ibi habebat, nominaſſe puteum iuramẽti. Sic Caietanus. Sed Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis

S. Hieronym. in Geneſim ſuper hunc locum, primò, quaſi obiter & obliquè carpit lectionem huius loci,quæ eſt apud Septuaginta Interpretes,qui locũ hunc ita reddiderunt: *Venerunt pueri Iſaac dicentes, Non inuenimus aquam: & vocauit nomen eius Iuramentum.* Deinde tranſlationem ſuam defendens, rationem exponit,cur verterit Saturitatem. Sunt autem hæc Hieronymi verba: Neſcio quomodo in Septuaginta Interpretibus habeatur, pueros Iſaac nunciaſſe ei ſe non inueniſſe aquam, & ideo vocatum eſſe puteum illum,Iuramentum. Quæ enim etymologia eſt, propterea vocari Iuramentum, quòd aquam non inueniſſent? E contrario in Hebræo, cui interpretationi Aquila conſentit & Symmachus,hoc ſignificatur,quòd inuenerint aquam,& proptetea appellatus ſit puteus ipſe Saturitas, & vocata Ciuitas,Berſabea,hoc eſt,Puteus Saturitatis. Licet enim ſuprà Gen. 21. ex vocabulo Iuramenti, ſiue ex ſeptenario ouium numero, quod [Sabe] dicitur, aſſeruimus [Ber-Sabe] appellatum: tamen nunc ex eo quòd aqua inuenta eſt,Iſaac, ad nomen Ciuitatis, quæ ita priùs vocabatur,alludens,declinauit paululum litteram, & pro ſtridulo Hebræorum [Sin] à quo [Scabe] incipitur,Græcum ſigma,id eſt,Hebræum [Samech] poſuit. Alioquin & iuxta allegoriæ legem poſt tantos puteos in fine virtutum,nequaquam congruit,vt Iſaac aquam non repererit. Hæc Hieronymus. Lectionem huius loci,ſecundùm Septuaginta Interpretes,quã Hieronymus proximè dictisverbis reprehendit, vide quemadmodum defendat Auguſt.quæſt.79.in Geneſim.

Lippomanus in Catena in Geneſim. Lippomanus paulò ſubtiliùs enucleatiúſque ſuper hac ipſa re diſſerẽs, 54
Notandum,inquit, [Scebaa] ſiue [Sciungha] cum puncto [Sibôlet] ſignificare ſeptem,& quando eſt generis maſculini, tunc ſcribitur cum [He] in fine; cùm autem eſt generis fœminini,ſine [He] ſcribitur. Dictio etiam [Sceuungha] ſiue [Sciuangh] à verbo [Sauang] quod eſt,Iurare, deſcendens, ſignificat Iuramentum, ſed quia eiſdem litteris radicalibus ſcribũtur,accipitur [Sciũgha] pro [Sceuungha] hoc eſt,ſeptẽ,pro,Iuramento. Dictio verò [Sauangh] ſiue [Souoangh] cum pũcto Scibôlet,à verbo [Subaa] quod eſt ſaturare& replere,deſcẽdit,& ſignificat ſaturitatem,vel abũdantiã. Verùm quia in præſenti loco [Sceuangh] ſcriptum eſt,idcirco pleriq; reddiderunt: *Et vocauit eum Iuramentum*,& ſic verterunt Septuaginta. Videtur autem Beatus Hieronymus legiſſe Sabaa cum pũcto [Scibôlet] & ideò Abundantiam vel Saturitatem reddidiſſe. Quoniam igitur vno & eodem die, & iuramentum factum eſt inter Palæſtinos, &

Iſaac;

Iſaac; & nunciatum eſt de puteo aquam habente, ideo vrbi nomen impoſitum eſt, Berſabee, vtrumque ſcilicet, vno eo nomine complectens, & puteum, & iuſiurandum. ſic Lippomanus. Lippomani ſententia non diſplicet: præſertim cùm Hebræi quoque magiſtri hoc loco ſcribant, hanc vocem, quibus punctis nunc legitur, ſignificare ſeptẽ, ſed eſſe [Sceuágh] ſeptem pro [Sceuungha] iuſiurandum: cum alioquin litteræ conſonantes & radicales quæ appellantur, vtrobique ſint eædem. Quinetiam addi poteſt, quod plerique Rabbini docent, verbum [niſiuangh] iurare, & nomen [Sceuunga] iuſiurandum, à voce [Sciuangh] id eſt, ſeptem, eſſe deductam, quod Iuſiurandum non niſi ſeptem, hoc eſt, multis, grauibúſque cauſis & teſtibus adhibendum ſit. Atque hinc etiam vocem [Sauangh] id eſt, ſaturitatem ſeu abundantiam, nonnulli deriuatam volunt; quòd, ſeptem, ſit numerus multitudinis, & pro multis indefinitè vſurpetur. At S. Hieronymus ſecutus videtur id, quo hac in re magis præcipuum, ac probabile videbatur, hoc eſt puteum, propter aquæ copiam inuentam, ita potiſſimùm nuncupatum; quanquam nihil impedit, quo minus Iſaac ad iuſiurandum quoque, aliqua ratione reſpexerit.

Eſau verò quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Baſemath filiam Elon eiuſdem loci: quæ ambæ offenderunt animum Iſaac, & Rebeccæ. VERS. 34. 35.

55 VPERIORIBVS ſermo hìc continuandus eſt (ait Rupertus libro 7. Commentariorum in Geneſim cap. 12.) vbi dictum eſt: *Et abiit paruipendens quòd primogenita vendidiſſet.* Et ecce etiam hìc degeneratio Eſau iam ſupplantati, & adhuc ſupplantandi denotatur, qui magis ac magis declinando, minori fratri locum fecit, vt magis ac magis imminens teneret plantam eius. Nam quemadmodum antea, propter eſcam, primogenita ſua vendiderat, ita & nunc per concupiſcentias ſuas, ducens vxores alienigenas, animam Iſaac, & Rebeccæ offendit, quia benedictionem ſeminis Abrahæ contempſit. Si enim ſecundùm illam benedictionem filios generare optaſſet, nequanquam duxiſſet vxores de filiabus eorum, quos & pater ſuus improbaſſet, & auus Abraham vitandos iudicaſſet, & propter quos matrem ſuã Rebeccam vitæ ſuæ tæderet. At ille & horum iudicium contempſit, nec Dei promiſſiones curauit; videlicet affinitate hominum habitatorum eius terræ honoratum, & inclytum ſe poſſe fieri credens, magis quàm ope, vel gratia Dei. Vnde, & nomina cognationis eximia præſens ſcriptura non omiſit: nam Iudith interpretatur *Laudans:* Beeri *Putei mei:* Baſemath *in nominibus:* Elon, *Roboreus ſiue quercus.* Ipſis igitur nominibus manifeſtè coargui videtur, quod laudari, & ſine Deo ditari, & nominatus eſſe, & in terra roborari appetens, peccatorum ſe affinitatibus immer

Rupertus.

Geneſ. 25.

immerſerit,ſuper quos meritò irruat formido,& pauor,ſecundùm nomē Hethei,quod ſignificat *fortitudinem,& pauorem.* Qui ergo intus à gratia Dei excidit,meritò foris quoque reprobatus eſt, & benedictione priuatus,quod protinus ſequens proximè narratio declarabit. Hæc Rupertus. Caietanus tamen putat, Eſau duxiſſe illas vxores,non planè renitente ac repugnante Iſaac,ſed(quamuis id ei diſpliceret)conniuente,atque indulgente filij cupiditati. Huius rei ſignum eſſe nō obſcurum exiſtimat,quòd poſt tale coniugium eum dilexerit,& venationibus eius delectatus ſit, ac denique benedicere ei voluerit quaſi primogenito filio.

Caietanus.

S.Chryſoſtom.

Sanctus Chryſoſtomus homilia 53. in Geneſim ait ſignanter declaratam hîc ætatem Eſau,cùm dicitur fuiſſe eum quadraginta annorū, quo 56
intelligeretur fuiſſe tunc Iſaac in profundiſſima ſenectute,nempe centeſimum iam annum agentem, ſiquidem ſexagenarius erat cùm genuit Eſau,& Iacob,vt ſuprà dictum eſt Geneſ. cap. 25. deinde ne mirum videretur quod mox narrat Moſes initio ſequentis capitis, caligaſſe Iſaac præ ſenio. Sedenim neutrum hoc Chryſoſtomi dictum probabile videtur. Etenim cùm Iſaac vixerit centum octoginta annos,vt dicitur Geneſ. 35. erat tunc centenarius, paulò plus dimidium ætatis ſuæ tranſgreſſus: non igitur erat in profundiſſima ſenectute; ſicut nunc,quia vita hominis ferè determinatur ſeptuaginta annis, qui agit quinquageſimum annum, is verè dici non poteſt deueniſſe in profundiſſimam ſenectutem: Putat præterea Chryſoſtomus, poſt illud coniugium Eſau, ſtatim contigiſſe, quod narratur ſubſequēti capite vigeſimo ſeptimo, quod longè ſecus eſt: nam poſt coniugium Eſau annis triginta ſeptem, accidit, quod ſequenti capite memoratur; erátque tum Eſau ſeptuaginta ſeptem annorū, Iſaac verò centum triginta ſeptem;quod nos certiſſimis rationibus addicemus, vbi ventum erit ad eum locum.

Lapſus Thoſtati circa tempus mortis Sē filij Noe.

Thoſtatus arbitratur,hoc ipſo anno quadrageſimo Eſau, & centeſimo 57
Iſaac mortuum eſſe Sem filium Noe, quem Hebræi cenſent fuiſſe alio nomine appellatum Melchiſedech,ſacerdotem Dei altiſſimi,de quo ſcriptum ſuprà eſt,Geneſ.14. At enim manifeſtè Thoſtatus in ratione temporum falſus eſt,non opinor,per inſcitiam Chronologiæ, ſed per quandam incuriam,atque incogitantiam, quæ, vel doctiſſimis viris interdum obrepit. Mors enim Patriarchæ Sem, non in quadrageſimum annum Eſau,vel centeſimum Iſaac incurrit,ſed in illius quinquageſimū,huius verò centeſimum decimum. Si quidem Sem biennio poſt Diluuium genuit Arphaxad,& poſt eius ortum,vixit quingentis annis,id eſt,quingentis duobus poſt Diluuium,vt traditur Geneſ. 11. At verò à Diluuio,vſq; ad centeſimum annum Iſaac,ſiue quadrageſimum Eſau,numerantur anni duntaxat quadringenti nonaginta duo: quorum annorum ratio ita ſubducitur: à Diluuio vſque ad ortum Abrahæ anni ducenti nonaginta duo,Geneſ.11.hinc vſque ad ortum Iſaac,centum anni: Abraham enim centenarius erat,cùm genuit Iſaac,Ge.21.hinc vſque ad quadrageſimum annum Eſau,qui eſt idem,atque centeſimus annus ætatis Iſaac, anni fluxerunt centum: ex his omnibus conficitur,quam dixi, ſumma annorum

qua

quadringentorum nonaginta duorum post Diluuium. Atqui Sem mortuus est quingentesimo secundo anno post Diluuium. Genes. 11.

58 *Quæ ambæ offenderunt animum Isaac, & Rebeccæ.* Hebræa sonant ad verbum eas fuisse amaras, vel exacerbantes spiritum Isaac, & Rebeccæ, vel, vt habent Septuaginta, cum illis contendentes, & altercantes. His porrò verbis notatur earum mulierum aduersus Isaac, & Rebeccã irreuerentia, petulantia, procacitas, & contumacia. Videtur itaque offensio Isaac, & Rebeccæ accidisse, ob impietatem, quòd more illius gentis, deditæ essent Idololatriæ. Certè hoc expressit Thargus Hierosolymitanus his verbis: Et fuerunt rebelles, & inflato animo, colentes Idola, nec recipientes doctrinam, neque ab Isaac, neque à Rebecca. Enimuerò lex ipsa naturalis iubet, & recta ratio docet, probúsque gẽtium mos, & vsus monet, virum & vxorem ita socrus, & soceri reuerentes, obseruantésque, atque obsequentes esse oportere, vt parentum suorum. Hoc secutus Aristoteles sub finem libri secundi Oeconomicorum, de ea re sic præcipit: studeant primò vir & vxor curam omnem parentibus exhibere: vir quidem vxoris parentibus non minus quàm proprijs, vxor autem, viri. Idque comprobat auctoritate Homeri, inducentis Helenam ingenti reuerentia & verecundia alloquentem socerum suum Priamum huiuscemodi verbis:

Thargus Hierosolymitanus *Reuerentiam vxoris, & viri erga socerum, & socrũ quãtam esse oportet.* *Aristoteles.* *Homerus.*

O metuende mihi semper, sempérque tremende
Care socer.

Egregia Ruperti disputatio, omnem huius Capitis historiam pulcherrimo tractatu allegorico explicantis.

59 RIPARTITA est huius capitis historia, quàm Rupertus Abbas lib. 7. Commen. in Genes. c. 8. commodissimè aptauit ad tria tempora, siue tres legis Euangelicæ, atque Ecclesiæ Christianæ status. Prima pars huius historiæ narrat, Isaac ex terra Chanaan, ob famem, transmigrasse ad Regem Abimelech in terram Philistinorum: & metu mortis, ob pulchritudinem vxoris dissimulasse cõiugium Rebeccæ, appellando eam sororem suam; cúmque in ea terra seminasset, centuplum messuisse, maiorémque in modum esse locupletatum. Hoc Rupertus applicat ad translationem Euangelicæ prædicationis à Iudæis eam auersantibus, atque repellentibus ad Gentes, incredibili multitudine, ingentíque gaudio eam accipientibus: apud quas mirabiliter vbique terrarum, ac gentium, Ecclesia Christi propagata est. In altera historiæ huius parte memoratur inuidia, & insectatio Philistinorum aduersus Isaac, ob eius opulentiam, & prosperitatem, tùm expellendo eum ex terra sua, tum puteos eius partim obstruendo, partímque per iurgia, & vim auferendo. Quare præclarè Rupertus docet, præfigurata esse ingenia, mores, studia, & conatus Hæreticorum, quoquo modo insectantium, & vexantium, & profligare conantium Catholicos. Tertia pars huius historiæ commemorat, Regem & Principes Philistinorum, partim ductos

pœnitentia inhumanitatis, & crudelitatis, qua vsi fuerant aduersus Isaac virum innocentem: partim metu perculsos opulentiæ, ac potentiæ Isaac, sed maximè diuini præsidij, & gratiæ, qua protegi eum, & muniri cernebant, vltro adijsse ad ipsum, eiúsque amicitiam expetijsse, & fœdus cum eo sancire voluisse. Hoc porrò pulcherrimè accommodat Rupertus ad extremum sanctæ Ecclesiæ, atque adeo ipsius Mundi statum. Tunc enim, etiã Iudæi ad Christum conuertentur, & vnà cum gentibus, vni Christo seruient, fiétque vnum omnium Ouile, vnúsque Pastor. Atque hæc est fermè totius disputationis Ruperti sententia.

In primam partem historiæ allegoria super transmigratione Isaac ex Chananæis ad Philistinos.

Ceterùm, quoniam ipsa Ruperti verba, mirificæ cuiusdam pietatis, & 90 spiritalis dulcedinis, & varietatis doctrinæ, tam sacræ, quàm Ecclesiasticæ referta sunt, visum nobis est, ea distinctè in hoc loco iuxta tres illas, quas diximus historiæ partes commemorare: Rupertus igitur ad hunc modum disputat. *Orta fame, post eã sterilitatem, quæ acciderat in diebus Abrahæ, abijt Isaac ad Abimelech regem Palestinorum in Gerara.* Postquam Esau vendidit primogenita, id est, Iudaicus populus abijciens à se Christum, cœlesti se hæreditate priuauit, orta est Christo, & Apostolis fames inter Iudæos; illam dico famem, de qua prophetatum erat psalmo 58. *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, vt canes circuibunt ciuitatem: ipsi verò dispergentur ad manducandum.* Etenim egregij illi canes, Apostolos dico, aliosque Euangelij prædicatores, de quibus prædictum fuerat psalmo 67. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*; non inueniebant copiam escarum apud inimicos Christi Iudæos, ex quibus & ipsi secundùm carnem erant: paucos enim ex ipsis manducare, id est conuertere, & sibimet incorporare poterant. Quocirca Petro esurienti, quia de Iudaismo parum comederat, ostensum, atque præceptum est, vt Gentes apprehenderet, & manducaret, vt dicitur Actorum 10. Ex eo igitur tempore, qui famem patiebantur, dispersi sunt ad manducandum, & conquerentes, ac dolentes quòd non essent saturati in Iudæa, dicebant Iudæis Act. 13. *Vobis quidem primùm loqui verbum Dei oportebat: sed quia repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.* Abijt igitur Isaac in Gerara ad Regẽ Abimelech in terram Philistinorum, abijt Christus inquam ad gentes, ascendens super equos suos, prædicatores scilicet suos, de quibus vtique scriptum est Habacuc 3. *Qui ascendit super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio.* Et peregrinari cœpit in Gerara, id est, in Gentibus, quas antea nesciebat. Erat autẽ Gerara metropolis Philistinorũ, quòd interpretatur [ruentiũ] significátque Romã, siue Romanorũ Imperiũ, caput quondã pereuntiũ. Nomen verò Abimelech, exponitur [Pater meus Rex] vel [Patris mei regnum] quo significatur multitudo Gentium in Christum credentiũ: non quòd antea tales essent, sed quia post acceptam Christi fidem & legem, tales fuerint, vt rectè tali nomine appellari possent. *Interrogatus à viris loci illius super vxore sua, dixit, Soror mea est: timuerat enim profiteri quòd sibi esset sociata coniugio, reputans ne interficerent eum propter pulchritudinem illius.* Sic planè vrgente persecutione, fideles timebant palàm euangelicam celebrare gratiam: & in latibulis se continentes, tractabant, vt poterãt religionem

Prædicatores Euangelij tanquam Canes Domini.

Ad Hebr. 11.

Christi

Christianam, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in mõtibus, in speluncis, in cauernis terræ. Sed, & illuc vsque perscrutatus est illos, quia eis dignus non erat mundus. Vnde sequitur: *Cùm pertransissent dies plurimi, prospiciens Abimelech per fenestram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxore sua.* Baptizantes namque clam in cryptis, & Cœmeteriis Martyrum, & cetera celebrantes, vt poterant fidei sacramenta, quæ pro ioco erant Sapientibus mundi, quorum sapientiam Deus stultam fecit, *1. ad Cor. 1.* persæpe deprehenderunt eos, & ad publicum auditorium pertraxerunt. Tandem & ipsi terreni principes iugum Christi susceperunt; & eius, quam priùs impugnabant, euangelicæ fidei, & Christianæ religionis defensores esse cœperunt: & idcircò protinus subditur: *Præcepitque populo dicens: Qui tetigerit hominis huius vxorem, morte moriatur.* Nempè primus omnium Constantinus lege edixit, quid pateretur quisquis Christianis esset molestus. Atque ex eo tempore, tam gladio Principum, quàm verbo Sacerdotum, Christiana religio defensatur. *Seuit autem Isaac in terra illa, & inuenit in anno illo centuplum, &c.* Serere, pacati & quieti temporis est, vix enim, aut nunquam tempore belli, terra bene culta seritur, præsertim verò ita, vt semen in messe centuplicetur. Ergo per sationem Isaac, cuius centupla messe locupletatus est, proficiens, & succrescẽs, & valde magnificatus, illa rectè intelligitur magnificentia nominis Christi, qua in pace Ecclesiæ, nomẽ eius dilatatũ, & multiplicatum est semine verbi Dei, cum sacerdotali auctoritate, concurrente potestate imperiali: scilicet, vt liceret operariis Euangelicis exire ad seminandum, & non liceret aduersariis Christi, latissimum totius orbis, erroribus suis vindicare, agrum.

61 Sequitur altera pars historiæ de inuidia, & insectatione, ac vexatione, quam Isaac passus est à Philistinis: super quo ita disserit Rupertus: *Ob hoc inuidentes ei Philistini, omnes puteos, quos foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: in tantum, vt ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.* Postquam magnificentia Nominis Christi Romanum etiam cœpit Imperium, & Idola contempta sunt; Inuidia suborta est Hæreticorum: per quos Diabolus, quia non poterat vi persecutionis extirpare Euangelium, veritatem corrumpere conatus est scripturarum. Bene igitur, postquam magnus factus est Isaac, Philistini inuidentes, puteos patris illius obstruxerunt, implentes humo. Nam putei, quos foderunt serui Patris Christi, Dei, omnes Scripturæ sanctæ sunt, quas cõdiderunt Moyses, & Prophetæ, & Apostoli, serui Dei. Hos puteos scripturarum Hæretici ita nonnunquam obturarũt, quantũ in ipsis fuit, vt non facile inueniri posset ab omnibus, vbinam esset doctrina veritatis. In tantùm verò aucta est inuida Hæreticorũ vis, vt Regũ quoq;, & Imperatorũ corda obtineret, eorúmq; gladiis vtens, penè atrocius quàm Gentiliũ furor, in Christianos desæuiret. Porrò quod dicit Abimelech: *Quia potentior nobis factus es*, etiã iuxta hunc intellectũ allegoricum veram habet sententiã. Etenim terreno Imperio potentius factum est in Gentibus cœleste Imperium: in tantũ vt feros Principes, & barbaras nationes, quas Imperatorũ gladius nõ attingit,

Allegoria super altera parte historiæ de Philistinis vexãtibus Isaac, id est Hæreticis Catholicos

Sacerdotum lingua liget: & latiùs Romanæ Ecclesiæ Pontifices, quàm Romani Imperij dominentur Cæsares. Quamuis enim (vt dixit Beatus Leo) multis aucta victorijs Roma, ius Imperij sui terra maríque protulerit; minus tamen est, quòd illi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit. *Et ille discedens, vt veniret ad torrentem Geraræ, &c.* Ab Hæreticis discedit Christus: nihil enim illi cum Deo, nihil cum Christo, nihil cum Spiritu Sancto operantur: sed totum, quicquid illorum est, Diaboli est, & Diabolo relinquitur. Venit autem Christus ad torrentem, id est ad veros tractatores Scripturarum proficiscitur, ad eos, qui de cælo imbrem expectant, quem & accipientes, in magnum excrescunt sapientiæ torrentem. *Rursus fodit alios puteos, quos foderant serui patris Isaac, & quos illo mortuo, olim obstruxerant Philistini.* Semper enim cùm noua quæcumque hæresis exurgit, præstò etiam Christus adest, & de suis aliquos præparat, scientia, & sermone ornatos, qui stare valeant aduersus loquaces Hæreticos, & pura veritate Scripturarum, sitientes potare paruulos. *Appellauítque eos eisdem nominibus, quibus pater eius ante appellauerat.* Id est, eadem veritate, eodemque Spiritu veritatis fecit eos intelligere Scripturas, quo Spiritu auctores illarum, quos Deus Pater ante aduentum Christi filij sui præmiserat, & quos ipsi Filio dederat, scripserunt eas. *Foderúntque in torrente, & repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua.* Quos foderant puteos serui Abrahæ, illos Philistini replentes obturauerunt: quos autem foderunt serui Isaac, non quidem illi obturauerunt eos, sed pro illis iurgati sunt, & contenderunt. Sic profectò Hæretici sacras Scripturas, quæ magna ex parte ante aduentum Christi conscriptæ sunt, terrenis sensibus suis obturauerunt: quæ autem post passionem & resurrectionem Christi Sacramenta viuæ aquæ, id est, charismata Spiritus Sancti data sunt, non quidem obstruxerunt, sed pro illis contéderunt dicentes: *Nostra est aqua:* Quod est dicere, nostra Sacramenta, vera sunt Sacramenta: nos quod damus, Sanctum est, vitale, & viuificum est: Apud nos solos Ecclesia est. Hoc dicentes, mentiuntur Hęretici: non enim in angulo vno terræ, vel in parte cuiusquam Hæresiarchæ conclusa, vel coangustata, sed in omnes gentes diffusa credi debet Ecclesia, iuxta id quod Filio suo promisit Deus Pater, loquens per Prophetam Psalmo secundo, *Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Sunt autem putei tres, quos serui huius Isaac foderunt. Namque inter alia, tria sunt Spiritus Sancti charismata, Baptismus scilicet, & impositio manuum, & Renouatio cunctorum in generali resurrectione mortuorum: sicut & Dauid in typum Christi & Ecclesiæ ter vnctus est Rex. Et pro duobus quidem puteis altercatio fuit inter pastores Isaac, & Philistinos; pro tertio verò puteo non est facta contentio: quia licet de Baptismo, & de Impositione manuum rixentur nunc Hæretici cum Catholicis: vbi tamen vniuersali regeneratione, immutatio hominum facta erit, rixari non poterunt, contendere non audebunt. *Itaque vocauit nomen eius Latitudo, dicens: Nunc dilatauit me Dominus, & fecit crescere super terram.* Denique inter calumnias,

B. Leo ser. 1. in Nati. Apost. Petri, & Pauli.

In omni tempore cõtra nouas emergẽtes Hæreses, Christus excitauit nouos Doctores, & propugnatores catholicæ doctrinæ.

& inimicitias dilatatur nomen Christi, & ipsis aduersantibus clarescit magis, & propagatur Ecclesia eius, & Dei gloria super omnem terram magnificatur.

62 Restat tertia, & postrema historiæ huius pars de ascensu Isaac in vrbē Bersabee, & Dei apparitione in eo loco facta; & item de fœdere, & iureiurando inter Isaac, & Regem Abimelech facto, & de conuiuio quod Regi præbuit Isaac. Quam historiam Rupertus, allegoricam disputationem suam pertexens, & ad extremum perducens, ita pertractat: *Ascendit Isaac ex illo loco in Bersabee: vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, ego sum Deus Abraham patris tui, &c.* Futurum hoc est in fine seculi, vt sopitis cūctis iurgijs, tam Iudæorum, quàm Hæreticorum, ascendat, & altare suum ædificet Christus, vbi nunc non est, & fodiat puteum abundantiæ, seu saturitatis reliquiis Israël, vt bibant aquam viuam Scripturarum: simúlque Iudæi, & Gentiles cum Christo fœdus inibunt. *Fecit ergo eis conuiuium. Et post cibum, & potum surgentes manè, iurauerunt sibi mutuò: dimisitque eos Isaac in domum suam pacificè.* Cùm fœdus inierint nouissimum, faciet illis conuiuium Christus in regno Patris sui, & vnumquemq; dimittet in locum suum, id est, retribuet vnicuique secundùm opus & meritum proprium, locúmque; & mansionem in cœlis, cuiusque meritis condignam assignabit; *in domo enim Patris eius, mansiones multæ sunt. Ecce autem venerunt in ipso die serui Isaac dicentes: Inuenimus aquam: vnde appellauit eum Abundantiam: & nomen vrbi impositum est Bersabee vsque in præsentem diē.* Finis omnium quæ de Isaac sunt, gratulatio est dicentium: *Inuenimus aquam,* & rectè. Nam in ipso die quo complebuntur omnia, quæ de Christo sunt, laus, & gratiarum actio personabit, dicentium: Per te Christe, inuenimus fontem aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Ciuitas ergo aquarum viuentium, id est, electorum omnium beata societas, puteus saturitatis, siue abundantiæ vocatur, completo videlicet quod ei Dauid imprecatus est dicens: *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis:* & alio loco: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Apud te est fons vitæ.* Et allegorica quidem super historiam huius Capitis Ruperti disputatio hactenus procedit.

Allegoria super tertia, & vltima parte huius historiæ de futura in fine mundi Iudæorū, de Gētium conuersione ad fidē, & cultum, & obsequium Christi.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

Psal. 121.

Psal. 15.

Hunc ego tractatum allegoricum Ruperti, propterea maximè probo, & commemorare hîc volui, quòd in eo leges ritè allegorizandi sacram Scripturam exactè seruentur omnes. Non enim allegorizantur verba, vt non pauci faciunt, sed res gestæ, vnde solùm ducitur & conficitur allegoria. Nec ex vniuersitate alicuius historiæ, vna tantùm pars eius in allegoriam trahitur, sed omnes historiæ partes, continenter, seruata consequentia, & conuenientia, ad figurandas res in nouo Testamento gerendas, commodissimè aptantur. Et fundamentum allegoriæ est, non vulgaris, aut leuis, sed egregia, & nobilis in veteri testamento historia: Id verò ad quod figurandum applicatur, res est in nouo testamento, apprimè memorabilis, & plenam dignitatis, atque vtilitatis doctrinam continens.

Qualis debet esse ratio benè & cōdignè allegorizādi.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA SVPER

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob per habitus, verborúmque simulationem, paternam benedictionem occupauit, atque obtinuit.

1 SENVIT autem Isaac, & caligauerunt o-
culi eius, & videre non poterat: voca-
uítque Esau filium suum maiorem, &
2 dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.
Cui Pater: vides, inquit, quòd senuerim,
3 & ignorem diem mortis meæ. Sume ar-
ma tua, pharetram, & arcum, & egredere
4 forâs: cúmque venatu aliquid apprehenderis, Fac mihi inde
pulmentum sicut velle me nosti, & affer, vt comedam, & be-
5 nedicat tibi anima mea antequam moriar: Quod cùm audis-
set Rebecca, & ille abiisset in agrum, vt iussionem Patris im-
6 pleret, dixit filio suo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem
7 cum Esau fratre tuo, & dicentem ei: Affer mihi de venatione
tua, & fac cibos, vt comedam, & benedicam tibi coram Do-
8 mino antequam moriar. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis
meis:

meis: & pergens ad gregem affer mihi duos hœdos optimos, 9
vt faciam ex eis escas patri tuo; quibus libenter vescitur: quas 10
cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquam moria- 11
tur. Cui ille respondit: Nosti quòd Esau frater meus homo pi- 12
losus sit, & ego læuis; Si atttectauerit me pater meus, & sen-
serit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam su- 13
per me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In 14
me sit, ait, ista maledictio, fili mi: tantùm audi vocem meam,
& pergens, affer quæ dixi, Abiit, & attulit, dedítque matri. Pa-
rauit illa cibos, sicut velle nouerat patrem illius. Et vestibus 15
Esau valdè bonis, quas apud se habebat domi, induit eum: pel- 16
liculásq; hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda pro-
texit. Dedítque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit. 17
Quibus illatis dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio: Quis 18 19
es tu fili mi? Dixítq; Iacob, ego sum primogenitus tuus Esau:
feci sicut præcepisti mihi: Surge, sede, & comede de venatio-
ne mea, vt benedicat mihi anima tua. Rursúmque Isaac ad fi- 20
lium suum: quomodo, inquit, tam citò inuenire potuisti, fili
mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit, vt citò occurreret quod 21
volebã, Dixítq; Isaac; Accede huc, vt tanquã te fili mi, & pro- 22
bẽ vtrum tu sis filius meus Esau, an non. Accessit ille ad Patrẽ,
& palpato eo, dixit Isaac: Vox quidẽ vox Iacob est: Sed ma- 23
nus, manus sunt Esau. Et non cognouit eum, quia pilosæ ma-
nus similitudinem maioris expresserant. Benedicens ergo illi, 24 25
ait: Tu es filius meus Esau? Respondit, ego sum. At ille: Affer
mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, vt benenedicat ti-
bi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam
vinum, quo hausto, dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi 26
osculum, fili mi. Accessit, & osculatus est eum. Statímque vt 27
sensit vestimentorũ illius fragrantiam, benedicens illi, ait, Ec-
ce odor filij mei, sicut odor agri pleni: cui benedixit Domi- 28
nus. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abun- 29
dãtiã frumẽti, & vini. Et seruiãt tibi populi, & adorẽt te tribus:
esto dominus fratrum tuorum; & incuruẽtur ante te filij ma-
tris tuæ, qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui bene- 30
dixerit tibi, benedictionibus repleatur. Vix Isaac sermonem 31
impleuerat: & egresso Iacob foras, venit Esau, coctósque de
venatione cibos, intulit patri, dicens: Surge pater mi, & co-
mede

mede de venatione filij tui:vt benedicat mihi anima tua.
32 Dixítque illi Isaac:Quis es tu?Qui respondit: ego sum filius
33 tuus primogenitus Esau.Expauit Isaac stupore vehementi: &
vltra quàm credi potest,admirans ait: Quis igitur ille est, qui
dudum captam venationem attulit mihi,& comedi ex omni-
bus priùs quã tu venires?benedixítq; ei,& erit benedictus. Au-
34 ditis Esau sermonibus patris,irrugiit clamore magno,&cõster
35 natus,ait:Benedic etiã &mihi,pater mi. Qui ait: Venit germa-
36 nus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuã. At ille
subiunxit: Iustè vocatum est nomem eius Iacob: supplan-
tauit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, &
nunc secũdò surripuit benedictionem meam. Rursúmque ad
patrem: Numquid non reseruasti, ait, & mihi benedictio-
37 nem? Respondit Isaac; Dominum tuum illum constitui, &
omnes fratres eius seruituti illius subiugaui, frumento, & vi-
38 no stabiliui eum,& tibi post hæc fili mi,vltra quid faciam?Cui
Esau, Non vnam,inquit,tantùm benedictionem habes,pater?
39 mihi quoque obsecro vt benedicas. Cúmque eiulatu magno
fleret,motus Isaac,dixit ad eum:In pinguedine terræ,& in ro-
40 re cœli desuper erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri
tuo seruies: tempúsque veniet,cùm excutias, & soluas iugum
41 eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo semper Esau Iacob,pro
benedictione qua benedixerat ei Pater;dixítque in corde suo:
Veniẽt dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meũ.
42 Nunciata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Iacob
filium suum, dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur vt
43 occidat te. Nunc ergo fili mi,audi vocem meam,& consurgẽs
44 fuge ad Laban fratrem meum in Haran: habitabísque cum
45 eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui. & cesset in-
dignatio eius,obliuiscatúrque eorum quæ fecisti in eum: po-
stea mittam,& adducam te inde huc. cur vtroque orbabor fi-
lio in vno die? Dixítque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ
46 meæ propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorem de stirpe
huius terræ,nolo viuere.

PRÆ

PRÆFATIO.

1 VO tempore contigerunt, quæ in hoc vigesimo septimo capite narrantur, in eo tempore agebat Isaac ætatis annum centesimum trigesimum septimum, Iacob verò & Esau septuagesimum septimum. Ex quo apparet, inter coniugium Esau iam quadragenarij, memoratum in extremo capite præcedenti, & inter ea quæ traduntur hoc capite, intercessisse non minus quàm triginta septem annorum spatium temporis: tunc enim fuisse diximus Isaac centum annorum; nunc autem erat centum triginta septem. Mirum igitur videri potest, tanti temporis interstitium, planè tacitum à Mose præteritum fuisse. Quod autem Iacob fuerit id temporis annorum septuaginta septem, & quod est necessariò consequens, Isaac centum triginta septem, ex ipsa Scripturæ historia ratiocinari ad hunc modum licet. Iacob paulo post acceptam benedictionem missus est in Mesopotamiam: statim namque Esau acerbissimè dolens, atque iniquissimo animo ferens præreptam sibi benedictionem patris, cœpit cogitare de necando Iacob: cuius mali euitandi causa, Rebecca persuasit Isaac, vt mitteret Iacob in Mesopotamiam. Iam verò cum Iacob eò profectus est, annorum erat septuaginta septem. Nam post quatuordecim annos seruitutis, quam ibi pro vxoribus seruiuit socero suo Laban, genuit filium Ioseph, vt scriptum est Genes. 30. cum autem genuit Ioseph, erat ipse vnius & nonaginta annorum. Hoc nempe manifestum fit ex eo, quod Iacob ingressus est Aegyptum post septem annos vbertatis, & duos famis, vt scribit Moses Genes. cap. 45. Erat porrò in eo tempore Ioseph, annorum triginta nouem, vt colligitur, comparando historiã capitis 41. cum historia capitis 45. Fuisse autẽ id tẽporis Iacob centum triginta annorum, ipsemet dixit regi Pharaoni, cum primùm ad eius conspectum & colloquium admissus est Gen. 47. Si igitur de centum triginta annis Iacob, detrahas triginta nouem annos ætatis Ioseph, reliqui erunt, vnus & nonaginta ipsius Iacob, in qua ætate procreauit ille filium suum Ioseph. Atqui genuit eum post quatuordecim annos, quàm venerat in Mesopotamiam, & quibus seruierat Laban pro vxoribus: Ergo cum Iacob post acceptam benedictionem Isaac, missus ab eo est in Mesopotamiam, agebat septuagesimum septimum annum, & Isaac centesimũ trigesimũ septimũ; nam hic sexagenarius illũ genuerat.

Atque hoc nos probandum ad præsens suscepimus. Apud Eusebium libro nono de Præparatione Euangelica, capite vltimo, Alexander perantiquus historicus tradit, fuisse tunc Iacob septuaginta quinque annorum, Isaac verò centum & trigintaseptem. In qua sanè pugnantia loquitur, nā si erat Isaac centū triginta septem annorū, necesse est fuisse tūc Iacob septuaginta septē, cū is genitus sit à patre sexagenario, vt dicitur Gen. 25.

Eusebius.

Vers. 1. Senuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius, & videre non poterat.

SIMILE est illud de Heli Pontifice in primo libro Regū cap. 3. *Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre.* Non solùm autem in senectute, oculorum aciem, sed alios quoque pręcipuos hominis sensus deficere, testatur de se in lib. 2. Regum cap. 19. Berzellai, hæc verba loquens ad regem Dauidē: *Octogenarius sum hodie, numquid vigent sensus mei ad discernendum suaue & amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus aut potus? vel audire possum vltra vocem cantorum, atque cantatricum? quare seruus tuus fit oneri domino meo regi?* Rectè igitur Poëta quidam dixit: 1

Horatius in arte Poëtica.

Multa senem circumueniunt incommoda.

Sed quæ sunt ista senectutis incommoda? Plinium audi: Non reputantur infantiæ anni, qui sensu carent: nō senectæ, in pœnam viuaces. Hebescunt enim sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus; dentes etiam ac ciborum instrumenta deficiunt. Salomon quoque in libro, qui inscribitur Ecclesiastes capite 12. Sexdecim incommoda, & mala senectutis (vt ex verbis eius elicit Caietanus) pulcherrimis significationibus allegoricis tectè significat. De quibus, vnum illud est ad caliginem oculorum Isaac pertinens: *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas; Non mihi placent.* Id est, ante senectutem. *Antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ.* Senes enim caligantibus iam oculis, astra & lumina clarè non queunt cernere. *Et tenebrescant videntes per foramina,* sic appellat oculos, seu vim videndi, quæ per organum oculi, quasi per fenestram prospectat extrinsecus obiectas res aspectabiles, qui præ senio tenebrescunt, id est, cæcitate, vel ex toto, vel maxima ex parte obducuntur.

Plin lib. 7. cap. 50.

Sexdecim incōmoda senectutis. Locus Ecclesiast. 12. Caietanus.

Ergo paucissimis senum contingit, quod in extremo libro Deuteronomij proditum est de Mose, illis verbis: *Moses centum & viginti annorum erat quando mortuus est: Non caligauit oculus eius, nec dentes eius moti sunt.* Perpaucorum item senum est, quòd B. Hieronym. de Paulo Concordiensi scriprum reliquit epist. 21. Qui, cùm iam centenarius esset, sola canitie ac prudentia senex erat, cetera iuuenis. Lubet elegantissima verba Hieronymi hîc apponere. Ecce iam, inquit, centenus ætatis suæ circulus voluitur. & oculi puro lumine vigent: pedes imprimūt certa vestigia: auditus penetrabilis: dentes candidi: vox sonora: corpus solidum & succi plenum: canicum 2

Exēplum viuacissimæ ac vegetissimæ senectutis. B. Hieron. de Paulo Concordiensi.

cum rubore discrepant,& vires cum ætate dissentiunt.Non memoriæ tenacitatem,vt in plerisque cernimus,antiquior senecta dissoluit:non calidi acumen ingenij,frigidus sanguis obtundit:non contractam rugis faciem, arata frons exasperat:non denique tremula manus, per curuos ceræ tramites errantem stylum ducit.Futuræ nobis resurrectionis virorem, in te Deus ostendit,vt peccati sciamus esse, quòd ceteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne:iustitiæ,quòd tu adolescentiam in aliena ætate mentiris. Sic Hieronymus.Scitè itaque Plinius:Ergo,inquit, pro miraculo, & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum Musicum, centum & quinque annis vixisse sine vllo corporis incommodo.

Plinius in loco supr.citato. Xenophilus Musicus.

Vocauítque Isaac Esau filium suum maiorem: & dixit ei: Vides quòd senuerim & ignorem diem mortis meæ. VERS. 2.

4 ILLVD: *Et ignorem diem mortis meæ*, hoc significat: Cùm tam graui & affecta sim ætate (annos scilicet centum triginta septem natus) non potest mihi mors esse longinqua; & ideo quotidie,atque in singulas horas eam expecto. Hæc est profectò vera,& salutaris philosophia;perpetua nempe mortis meditatio; vt rectè Plato,Philosophiam definiens,dixerit esse meditationem mortis. Sed enim si mortem in omni ætate meditari,& ad eam se comparare cōuenit,quanto magis in senectute? Præclara sanè, meritóque celebrata est illa Catonis sentētia:Sed hoc meditatum ab adolescentia debet esse,mortem vt negligamus:sine qua meditatione, trāquillo esse animo nemo potest.Moriendū enim certè est,& id,incertū,an eo ipso die.Mortem igitur omnibus horis impendentem,timens;quî poterit animo consistere? Sic ille. At enim Isaac,falsus opinione sua est:nā qui mortē sibi vicinā & instātem putabat,vltra id temporis,tres & quadraginta annos vitam produxit.

Perfecta philosophiæ cōmētatio,est assidua mortis meditatio. Apud Ciceronem in libro de senectute.

Sume arma tua, pharetram & arcum,& egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderis,&c. VERS. 3.

5 VARIA esse venationum genera, modósque, vno venationis nomine comprehensos,disputat Plato in libro 7. de Legibus. Est enim venatio animalium, vel aquatilium, vel volucrum, vel terrestrium: & fit,vel hamis, vel retibus, vel laqueis, vel visco,vel canibus,vel propriis etiam viribus,& armis.Reiectis autem aliis omnibus venandi modis,optimam esse venandi rationem, Plato arbitratur,quæ fit equis,canibus,corporibus suis, viribúsque,per quam feræ capiuntur, cursibus, vulneribus, retibus, suis etiam propriis manibus. Talis enim exercitatio firmandæ valetudini, viribúsque plurimum conducit; nec parum confert ad res militares, tum roborando & durando corpus ad labores bellicos, tum erudiendo, instruendóque animum ad solertiam & prudentiam militarem. Talem porrò fuisse

Ex variis modis & generibus venationū & quid eorū sit optimum, auctore Platone.

venationem Esau,dubitare non sinunt verba illa Isaac: *Sume arma tua,pharetram & arcum,& egredere foras.*

VERS. 4. Cúmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum,sicut velle me nosti,& affer mihi vt edam : & benedicat tibi anima mea,antequam moriar.

EGETAE ac viuidæ senectutis argumentum est, tantopere 6
venatitias & ferinas carnes in cibum appetere, eóque cibatu non solùm iucundè,sed etiam salubriter vesci. Tales enim carnes; vt multi succi,&copiosi ac solidi sunt alimẽti;ita,vt probè concoquantur,& ad bene nutricandum proficiant, valido indigent stomacho. Ergo Isaac,etsi infirma erat acie oculorum, robustissimo tamen, atque optimo fuisse stomacho (qui est officina vitæ) necesse est: vt non adeo mirandum sit, eum post hæc in tres & quadraginta annos ætatem protulisse. Nec intemperantiæ fuit tales cibos appetijsse,sed prudens consilium,delicatioribus & iucundioribus cibis,labantem iam, deficientémque senio vitam,fulcire ac sustentare.

Et affer mihi vt comedam,& benedicat tibi anima mea antequam moriar. 7
Illud, *benedicat tibi anima mea*, Hebraismus est, hoc significans: Vt tibi ex animo fausta & prospera imprecer. Vel ponitur anima pro ipsomet homine, vt sæpe; quasi dicat: Vt ego tibi benedicam. Monui aliàs, vocabulum animæ, variè vsurpari in sacris litteris, & pro vita, & pro desiderio, & pro persona, & propriè pro anima rationali, vt eo in loco: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Pro isto, *Vt benedicat tibi anima mea,* paulo infra Rebecca loquens filio suo Iacob, refert Isaac dixisse Esau: *Vt benedicam tibi coram Domino, antequam moriar,* quod habet hãc sententiam: Vt benedicam tibi, annuente & fauente Domino; & ab illo deprecer omnia tibi fausta & prospera dari. Locutio Hebraica est: *coram Domino,* tam in bonis rebus, quàm in malis vsurpata. In malis, vt Genes. 7. *Corrupta est terra coram* Deo. Et cap. 13. *Homines Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* In bonis & quæ Deo placent, vt hoc loco; & cum dicuntur Sancti ambulare coram Deo vel esse perfecti corã Deo.

Auctor in 2. Tomo suo in Genesim lib. 24. Numero marginali. 29

Matt. 10.

Cur Isaac benedicturus filio suo Esau, requisiuit ab eo prius cibatum ex venatione.

Lyranus

Sed cur Isaac, antequam benediceret filio suo Esau, requisiuit ab eo tale obsequium & officium venatitias carnes præbendi sibi? Lyranus indicat fuisse eo tempore positũ in more, vt primogenitus, recepturus benedictionem à patre, priùs obsequium aliquod, & officium ei præstaret; atque ei ministraret in mensa. Vnde hoc acceperit Lyranus, haud equidem scio. Sanctus Augustinus in quæstione septuagesima nona in Genesim, nullam reperit causam & rationem eius rei litteralem: sed nihilominus tamen putat, ea re mysterium quodpiam adumbratum & significatum esse: quale autem istud mysterium sit, ipse, vel studio breuitatis, vel quia tunc ei non occurrebat, nequaquam indicauit. Hæc sunt ex eo loco Augustini verba: Quoniam tantus Patriarcha Isaac, antequã moriatur, quęrit à filio suo venationem & escam, qualem amat, pro magno beneficio, 8

S. August.

& pro

& promittit benedictionem;nullo modo vacare arbitramur significatione prophetica: maximè quoniam festinat vxor eius, vt illam benedictionem minor filius accipiat,quem ipsa diligebat. Nec solùm hoc,sed etiam cetera in eadem narratione, multum mouent,ad maiora intelligenda,vel requirenda. Sic Augustinus. Ceterùm B.Gregorius mysterium,de quo dixit Augustinus,breuiter in homil.6.in Ezechielem aperuit hisce verbis: Quid est quod Isaac de maioris filij sui venatione vesci concupiscit? Nisi quod omnipotens Deus Iudaici populi bona operatione pasci desiderabat? Sed illo tardante,minorem Rebecca supposuit: quia dum Iudaicus populus bona opera foris quærit, Gentilem populum mater Gratia instruxit,vt omnipotenti Patri cibum boni operis offerret,benedictionémque maioris fratris acciperet. Hæc Gregorius. *S. Gregor.*

9 Thomas Anglicus duas eius rei minimè aspernandas rationes affert: quas ego propriis eius verbis commemorabo. Prima,inquit,ratio est,vt Esau meritoriè ad suscipiendam paternam benedictionem disponeretur per opus prouidæ obedientiæ, obsequiosæ ac filialis dilectionis,& reuerentiæ in sanctum patrem suum. Secunda ratio est,quia sicut Isaac non humanitus,sed diuinitus mouebatur ad benedictionem de futuris secundùm illud Apostoli dictum ad Hebræos 11. *Fide, & de futuris benedixit Isaac*:ita credendum est,quòd etiam ad prædicta diuinitus moueretur,& in figuram rerum spiritualium & futurarum id filio suo præceperit. Vnde illa omnia erant figuralia & sacramentalia. Sic ille. Sunt qui putent ea re præsignificatum fuisse, licitum fore, ac iustum, & laudabile in Ecclesia Christi,vt qui spiritualia mysteria & munera traderent discipulis,vicissim ab illis acciperent carnalia obsequia & officia: quò spectat illud Pauli ad Galat. 6. *Communicet is, qui catechizatur verbo,ei qui se catechizat,in omnibus bonis.* Et 1.ad Corinthios 9. *Si nos*,inquit, *spiritualia vobis seminamus, magnum est,si nos carnalia vestra metamus.* Super qua re breuiter & præclarè disserit Augustinus, explanans Psalmum octuagesimum,super illis verbis: *Accipite psalmum,& date tympanum.* Vtrumque,inquit,dicitur, & accipite & date. Sed quid est Accipite psalmum,& date tympanum. Dicit quodam loco Paulus,reprehendens & dolens, quòd nemo illi cōmunicasset in ratione dati & accepti:quid est in ratione dati & accepti? illud nempe quod alio loco ipsemet exposuit apertè: *Si nos vobis spiritualia seminamus,magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Et tympanum quidem fit ex corio, & ad carnem pertinet; psalmus verò ad spiritum pertinet. Psalmus,inquam,spiritalis est,tympanum verò carnale. Ergo vos,ô plebs Dei, accipite psalmum,& date tympanum: accipite spiritualia, & date carnalia. Si auidi estis in spiritualibus accipiēdis,deuoti estote in carnalibus erogandis. Accipite psalmum,& date tympanum: accipite voces nostras,& reddite manus vestras. Sic Augustinus.

Thomas Anglicus.

S. Augustinus

Ad Philip. 4.

Pro spiritualibus bonis acceptis reddi debere temporalia.

Rupertus hunc locum allegoricè tractans, ait,isto facto Isaac, præfiguratos esse Prælatos & Pontifices Ecclesiæ,nequaquam synceros & integros: qui carnali sensu & iudicio ducti, & humanis obsequiis ac muneribus deliniti, benedictiones & dignitates Ecclesiasticas nonnunquam

Ruperti disputatio allegorica in Prælatos Ecclesiasticos parum syncerè beneficia & dignitates Ecclesiasticas dispensantes.

perſonis minùs idoneis & dignis tribuunt,poſthabitis melioribus. Verba Ruperti hæc ſunt : Iſaac requirens cibatum ex venatione,vt benediceret Eſau filio ſuo,ſecũdùm carnem quidem maiori,at ſecundùm virtutem,& coram Deo,longè inferiori quàm Iacob : Perſonam geſſiſſe videtur eorum, qui proprer commoda vel obſequia fauorabiliter aliquos ordinare & promouere contendunt. Cùm enim dicit : *Sume arma tua ,pharetram & arcum,& egredere foras , cúmque venatu aliquid apprehenderis , fac mihi inde pulmentum.* Et deinde ſubiungit : *Vt benedicat tibi anima mea antequam moriar.* Nónnevidetur manifeſtè commodum pro benedictione flagitare ? Nec tamen in hoc,derogatur ſancto illi viro : ſed magis placet id, quod in illo prouiſor futurorum Spiritus ſanctus ad ædificationem noſtram operatus eſt. Igitur præſente loco , Iſaac perſonam gerit Prælati & Pontificis : Rebecca Eccleſiæ , quæ Pontifici ſubiecta eſt:duo filij,Iacob & Eſau, illos repræſentant , qui in domo Eccleſiæ contrariis moribus & diuerſo fine ad ſanctum propoſitum erudiendi proponuntur. Et quidem Pontifex , commiſſæ ſibi Eccleſiæ tanquam vir coniugi , vel tanquam caput corpori præeſt. Verumtamen ordinandorum electio, non penes ipſum ſolum eſt , ſed , quantum ad repræſentationem , etiam penes Eccleſiam eſt. Illo nempe in curis plurimis ſeneſcente , & interdum curarum exteriorum puluere oculis eius caligantibus ; ipſa Eccleſia filios ſuos clariùs & expeditiùs videt , nouit actus , intuetur propoſitum, conſiderat profectum vel defectum ſingulorum. Cùm ergo audierit, quòd Pontifex ſuus, cuiuſpiam maligni delinitus obſequiis,eum promouere,& meliori præferre voluerit ; exemplo Rebeccæ debet vti , quæ & viri ſui placitum non reprehendit ; & tamen egit prouidè,ne pater maiorem, venationibus eius delectatus , præferret minori : memor vtique dictum fuiſſe ſibi à Deo,maiorem ſeruiturum minori. Itaque nequaquam Iacob damnabili furto ſurripuit benedictionem,ſed potius ordine ſeruato iuſtitiæ,dignus acceſſit,& voluntate Dei,& eius electione , quæ fuerit conſcia meriti.Hactenus ex Ruperto.

Geneſ.25.

VERS.5.6. & 7. Quod cùm audiſſet Rebecca, & ille abiiſſet in agrum , vt iuſſionem patris impleret , dixit filio ſuo Iacob : Audiui patrem tuum loquentem cum Eſau fratre tuo , & dicentem ei : Affer mihi de venatione tua ; & fac cibos vt comedam , & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.

PROFECTIO Eſau ad venandum,vt patris iuſſa perficeret,& 11
liquanti temporis abſentia eius , magnam dedit Rebeccæ & Iacob opportunitatem & commoditatem ſtruendi,ornandique piam fraudem , dolúmque minimè malum peragendi, ad occupandam & præripiendam benedictionem paternam. Eſt porrò

rò animaduertendum, vtiliter esse factum, vt amor Isaac & Rebeccæ duos in filios esset partitus, nec totus vtriusque parentis affectus in vnum modò congestus. Isaac diligebat Esau tanquam maiorem: Rebecca diligebat Iacob vt meliorem: nec vterque vnum tantummodò diligebat, altero contempto. Sic enim domestica pax, & quies, & concordia probè seruatur: sin aliter fiat, exardescit continuò filij non dilecti aduersus dilectum inuidia, odium, dissidia familiæ, confusio domus & ruina; quinetiam vitæ insidiæ, & necis machinatio. Fidem huic rei certam facit, quod infrà legimus, Genes. 37. accidisse Ioseph, ob inuidiam fratrum suorum, propterea quòd is à patre plus omnibus diligeretur. Et Esau, vbi vidit fratrem dignitate atque imperio prælatum sibi, & benedictonem paternam ab eo præreptam; æstuare odio, ac furere cœpit aduersus Iacob, atque ei mortem machinari.

12 Perpulchra igitur & perquàm salutaris est Ambrosij, in filijs ex æquo diligendis & tractandis, illa parentum admonitio & exhortatio. Cauendum, inquit, ne parentes iniquum inter filios habeant iudicium, vt alterum diligendum putent, alterum posthabendum. Hinc enim excitantur odia fraterna, & de pecuniæ vilis incremento, facinus parricidale componitur. Eadem foueat prolem mensura pietatis. Esto, vt aliquid sibi amplius circa blandiorem, aut similiorem filium rapiat affectus: par tamen circa omnes esse debet forma iustitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur; plus autem adimitur ei, qui prælationis iniustæ oneratur inuidia. Accipe bonum certamen inter parentes, exemplo Isaac & Rebeccæ. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater circa iuniorem tenera pietate propendeat; pater circa seniorem, naturæ honorificentiam seruet. Hic magis honoret, hæc plus diligat: dum singuli singulos foueant, non in vnum vterque conspirent, & defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuersa certamina; & disparibus studiis, par vtrique filio, parentum amor & gratia conferatur: compenset alter, quod alter imminuit. Sic pro affectu Isaac Patriarcha, & sancta Rebecca certabant; vt neutrum inferiorem facerent, sed vtrumque æqualem. Vicit tamen ille, qui præferebatur oraculo: vicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiam. Dum alter venatu aspero prædam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiam, hic teneræ mansuetudinis, atque pietatis dulces patri epulas ministrans, benedictionem eius occupauit. Hactenus ex Ambrosio.

Ambr. li 2. de Iacob & vita beata, cap 2. Egregia Ambrosii monita & documenta in diligendis, tractandisque filiis, valdè obseruanda parentibus.

***

Nunc

VERS. 8. Nunc ergo, fili mi, acquieſce conſiliis meis, & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur; quas cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priuſquàm moriatur.

RO illo, *Acquieſce conſiliis meis*, Hebraica, Græca, & Chaldaica verba maiorem habent emphaſim: hoc enim ſonant, obedi voci meæ in eo quod præcipio tibi. Etenim præceptũ talis matris, & quam valdè Iacob reuerebatur grauius procul dubio, & efficacius erat ad permouendum Iacob, quàm ſimplex, & nudum cõſilium. Ergo quod habet Latina lectio: *Acquieſce conſiliis meis*, denotat conſilium ſimul cum mandato, & præcepto materno coniunctũ. Sed cur iuſſit duos afferri hœdos? vnus enim ſatis, ſupérque fuiſſet cibatui ſenui. Verùm, quia nolebat ei apponere totum & integrũ hœdũ, ſed aliquid ex eo tãtùm, quod tenerius, & delicatius erat, & palato Iſaac iucũdius; idcirco ex duobus hœdis erat id deligẽdũ & decerpendũ: vel fortaſſe voluit variis modis coctos, varieq́; conditos viro apparare. Rupertus hiſtoriam hanc in libro VII. Commentariorum ſuorum in Geneſim cap. 15. ad huiuſmodi allegoriam non inſcitè accommodat ita ſcribens: Senuit verus Iſaac, videlicet Dei Filius, & caligauerunt oculi eius, quando vetuſtate, & ſenio noſtræ naturæ indutus, morte quoque corporea fuit obſcuratus. In ipſa caligine ſenectutis dixit primogenito ſuo Eſau: *Sume arma tua, cùmque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum*: etenim & in vita ſua, & in morte priorem populum ad pœnitentiam per ſemetipſum inuitabat, & per Apoſtolos ſuos poſt gloriam ſuæ reſurrectionis: vt in ipſum credendo, eum ſibi cibum offerret, de quo ipſe dixerat (Ioan. 4.) *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei*. At maior ille populus tardauit, & vſque nunc vagatur foris. Interim Rebecca, id eſt, mater Gratia, cuius affectus, ab humano affectu patris huius, in alium filium declinauerat, iuniorem filium, id eſt, populum Gentium ſubintrare ſuaſit, ad præoccupandum hæreditatem benedictionis, non tamen vacuum, ſed cum duobus hœdis: vetabat enim lex diuina Exod. 23. hominem apparere vacuum in conſpectu Dei ſui. Et quidem vnus ſufficere poterat hœdus ad eſum Iſaac, cùm vix quiſquam, vel vnum integrum hœdum comedere valeat: ſed & hoc in figura contingit; quia oportet eum, qui accedit ad gratiam benedictionis Chriſti, profeſſionem habere noui pariter, ac veteris Teſtamenti, & talis confeſſio cibus eſt Chriſti filij Dei. Sic Rupertus. Appoſitè porrò & circumſpectè diuina Scriptura in hac narratione illud poſuit: *Vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur*: & paulò infrà; *Parauit illa cibos ſicut velle nouerat patrem illius*: Non enim ſatis eſt delicatum, & optimum eſſe cibum, niſi accommodatè ad guſtatum eius, cui apponendus eſt, & coctus & conditus ſit. Feſtiuè enim quidam poëta dixit, ſolam artem non eſſe ſatis coquo; ſed potiſſimùm ſeruire eum debere palato domini, atque eius quaſi guſtum, & palatum habere ipſum

Rupertus. 13

Martialis.

opor

oportere. In hoc etiam Rebeccæ facto cernitur eius mulieris industria, & sagax cura viri, & officiosa erga eum pietas. De duobus illis hoedis, aliam Hyppoliti martyris allegoriam Lector apud sanctum Hieronymum reperiet in Epistola cxxv. ad Damasum, in responsione ad Tertiam quæstionem.

Cui ille respondit, Nosti quòd Esau frater meus homo pilosus Vers. 11.
sit, & ego lœuis. Si ergo attrectauerit me pater meus, & sen- 12.13.
serit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi.

14 CAVTE admodum, & prudenter Iacob: temerè noluit se ipsum in discrimen committere: nec minùs erga patrem pium se ac reuerentem declarauit, tantopere veritus patrem. Nouerat enim offensam, & indignationem, atque maledictionem patris, valdè formidandam & horrendam esse debere filijs; exemplo Cham, qui patrem suum Noë, præ temulentia, nudato corpore iacentem, fratribus suis deridendum ostendit: quamobrem acri paternæ maledictionis, quasi telo, non modò caput eius, sed tota eius posteritas percussa est. Enimuerò in sacris litteris, non solùm maleficia, iniuriæ, contumeliæ, sed etiam contumacia, & inobedientia, & irreuerentia aduersus parentes, tanquam res quædam Deo vehementer execrata, & graui animaduersione vindicanda proponitur. Lege caput 21. Exodi, & Leuitici 20. & Deuteronomij. 27. Prouerbiorum 20. 28. & 30. Ecclesiastici 3. Nec solùm in diuinis litteris, & in populo Dei, sed etiam apud Ethnicos grauissimum ducebatur crimen, filiorum aduersus parentes impietas & irreuerentia: & parentum contra tales filios imprecationes & maledictiones, terribiles habebantur, nec inefficaces, aut inanes fore existimabantur. Lubet hîc adscribere præclaram ea de re sentétiam & orationem Platonis, quam multis ille verbis pertractat libro xj. de legibus. Parentes negligere (ait Plato) nec Deus, nec homo mentis compos vnquam probauerit. Oedipus à filijs suis contemptus, ea filijs imprecatus est, quæ exaudita, affectaque à Dijs, apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phoenici filio iratum, illi maledixisse ferunt. Hyppolito Theseum, plurimósque alios alijs. Quibus exemplis pernotuit, precationes parentum aduersus filios, à Dijs exaudiri. Nihil enim imprecatione parentum perniciosius filijs accidere potest. Nemo verò cum pater aut mater ab eo contemnitur, tũc solum putet eorum precationes à Deo exaudiri: Sed non minus etiam cùm honorantur; atque idcirco cum lætiores bona liberis à Deo petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus. Omnes igitur, nisi fuerint insani, vereri & colere debent parentum orationes; non ignorãtes, multis sæpe eas profuisse aut nocuisse. Hæc Plato. Memorabile præterea est huius rei exemplum, cuius B. Augustinus non solùm narrator & scriptor, sed etiam spectator

Quàm graue, ac detestabile crimen sit filiorum in parentes, iniuriæ contumeliæ, etiam contumacia, atque irreuerentia. Genes. 9.

Præclara Platonis doctrina.

fuit. Sic autem in libro xxvij. de Ciuitate Dei cap. viij. scribit Augustinus: Vnum est, quod apud nos factum, tam clarum fuit atque illustre miraculum, vt nullum putem esse Hipponensium, qui hoc vel non viderit, vel didicerit: nullum qui obliuisci vlla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum septem sunt mares, tres fœminæ, de Cæsaræa Cappadociæ, suorum ciuium non ignobiles: qui maledicto matris, recenti patris eorum obitu, destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissimè tulit: tali pœna sunt diuinitus coërciti, vt horribiliter omnes quaterentur tremore membrorum. In qua fœdissima specie, oculos suorum ciuium non ferentes, quaqua versum cuique ire visum est, toto pene vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater & soror, Paulus & Palladia, multis alijs locis, miseria diffamante, iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha fermè dies quindecim Ecclesiam quotidie, & in ea memoriã gloriosissimi Stephani frequentabant, orãtes, vt iam sibi placaretur Deus, & salutem pristinam redderet. Post hæc narrat Augustinus quemadmodum per misericordiam Dei, & inuocatam ab ipsis B. Stephani intercessionem, prorsus liberati, & sanati fuerint. Sic Augustinus.

August. memorabilis historia.

Sed redeo ad Iacob: quem narrans Moses, magnopere esse veritum ne 15
fortè simulando fratrem suum Esau, patrem videretur illudere voluisse; satis indicauit verum esse, quod supra scriptum de eo fuerat Genesis 25. Iacob fuisse virum simplicem, id est, sine fuco, & fallaciis; & nescium lædendi, aut fallendi, quemquam. Quod expendens Sanctus Augustinus libro decimo sexto de Ciuitate Dei, capite trigesimo septimo ita scribit: Dolus Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, sed in eo potiùs magnæ cuiuspiam rei mysterium quæreretur, superiùs prædixit Scriptura: *Erat Esau homo sciens venari, & agrestis; Iacob autem homo simplex, habitans domum.* Hoc nostri quidam interpreti sunt, sine dolo. Siue autem sine dolo, siue simplex, siue potius, sine fictione dicatur, quod est græcè ἄπλαστος; quis est in præripienda benedictione patris dolus, hominis sine dolo? quis est dolus simplicis? quæ fictio non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis? Sic Augustinus. Rectè item Caietanus: Hinc, inquit, clarè apparet bona intentio Iacob, exequendi præceptum maternum, fultum diuina reuelatione facta olim matri de ipso præponendo fratri suo Esau. Itaque non animo fallendi patrem, sed animo assequendi diuinum promissum, manifestat se attentaturum, quod mater iubebat. Sed vereri se tamen ait, ne patri appareat tanquam illusor: quamquam enim animus aberat illudendi, factum tamen ipsum, suaptè natura videbatur fallax.

Quanta sinceritas, & innocentia Iacob.

S. August.

Caietanus.

Sanctus Basilius de istiusmodi simplicitate, & innocentia Iacob obiter 16
loquens, in expositione illorũ verborũ Salomonis: *Vt dẽ innocentibus prudẽtiã:* Sic enim ipse legit, quod nos legimus: *Vt detur paruulis astutia*, duplicẽ facit innocentiæ speciẽ: Altera est, inquit, à peccatis alienatio, mẽte ac proposito per longam bonorum exercitationem acquisita, ac malitiæ radice penitus extirpata, quæ est præstantissima virtus, maximúmque hominis bonum. Altero modo innocentia dicitur, ignoratio mali, & inexpe

Prouerbiorũ 1

S. Basilius duplicem facit speciẽ, & rationem Innocentiæ.

inexperientia,siue ob ætatem, vt in infantia, & prima pueritia; siue quòd alicuius artis,& vitæ rationem minimè callentes,fraudes in ea prouidere, & cauere non sunt edocti. Sic pueruli dolos,& astutias,& superbiam minimè norunt. Sic etiam qui in agris versantur, à rebus agendis remoti, mercatorum fallacias,opificum fraudes,& iudiciorum,ac fori varias cautiones,captionésque ignorant. Huiuscemodi autem appellare solemus innocentes: non quia ex proposito, & electione à malo abstineant: sed quòd mali experientiam, & habitum nondum contraxerint. Innocens autem propriè talis est,qualis erat Dauid dicens Psalmo 28. *Ego in innocentia ingressus sum*,omnem scilicet iam ille ex animo suo iniquitatem,per assiduam virtutum exercitationem fugauerat. Talem porrò innocentiam, ostendit morum simplicitas, & candor: qualis profectò erat Iacob,minimè fictus,& habitans domum, vt ait Scriptura Genes. 25. hoc est,naturæ vtens simplicitate,nihil ex arte simulatum,fucatúmve retinēs, nullámque in verbis,& factis,simulationis, & deceptionis vmbram præ se ferens. Hæc Basilius. Iam verò illud,quòd dixit Rebecca, *Super me sit ista maledictio*,modus quidam loquendi est, etiam in alijs linguis vsurpatus,satisque vulgaris. Reddit autem talem hanc sententiam: Noli timere, fili,patris maledictionem,sed expecta potiùs faustam, & quantam maximam optare posses,benedictionem, ac talem, qualem ego percuperem mihi contingere. Id autem idcircò tam fidenter,& indubitanter dixit Rebecca,quòd ob Dei oraculum sibi olim datum,persuasa,& certa erat,omnino ita futurum,vt ipsa promittebat. Vide Theodoretum in quæstione 78. in Genesim.

Et vestibus Esau valdè bonis,quas apud se habebat domi, induit eum, pelliculásque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. VERS. 15.

17 LIA littera,inquit Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum,sic habet: *Et sumpsit Rebecca vestimenta Esau filij sui maioris,quæ erant desiderabilia, apud se domi*. Et in hoc loco tradunt Hebræi,primogenitos,sacerdotum officio esse functos;& habuisse vestimentum Sacerdotale,quo induti,Deo victimas offerebant,antequam Aaron in Sacerdotium eligeretur. Sic Hieronymus. Vox Hebræa [Hamudoth] significat concupiscibiles, siue desiderabiles,vel pretiosas: Chaldæus interpretatus est [mundas] lxx. Interpretes [pulchras] Latinus interpres omnia ista complectens, dixit: [valdè bonas] siue igitur vestes illæ pretiosæ,sacerdotales fuerint,siue ornamenta propria primogenitorum, & insignia principatus inter fratres, ipsa certè materfamilias, pro more eius temporis, & gentis apud se custodiebat. *S. Hieronymus*

Non abs re fuerit,illius simulati habitus Iacob,quatuor celebres adscribere in hoc loco expositiones allegoricas à quatuor sáctissimis,& doctissi- *Quadruplex allegorica expositio.*

mis Patribus traditas. Prima expoſitio eſt Hyppoliti martyris, quam refert Sanctus Hieronymus in epiſtola CXXV. ad Damaſum. Rebecca, inquit, plena Spiritu ſancto, quæ futura nouerat in Chriſto, ea meditabatur antea in filio ſuo Iacob. Vnde dixit ei: *Vade ad gregem, & affer mihi duos hœdos optimos*, præfigurans carneum Saluatoris aduentum, in quo eos maximè liberaret, qui peccatis tenerentur obnoxij: ſiquidem in omnibus Scripturis hœdi pro peccatoribus accipiuntur. Quòd autem duos iubetur afferre, duorum populorum ſignificatur aſſumptio: quòd verò teneros, & bonos; dociles, & innocentes animæ ſignificantur. Veſtes Eſau, fides, & ſcripturæ ſunt Hebręorum, quibus Gentilium indutus eſt populus. Pelles, quæ brachijs eius circundatæ ſunt, peccata ſunt vtriuſque plebis, quæ Chriſtus in extenſione manuum cruci ſecum pariter affixit. Altera expoſitio eſt Ambroſij lib. 2. de Iacob, & Vita beata cap. 2. Iacob, inquit, ſtolam accepit Eſau, quia ſenili præſtabat ſapientia. Ideo iunior frater ſeniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc ſtolam, Eccleſiæ typo, Rebecca protulit, & dedit filio iuniori, ſtolam ſcilicet veteris Teſtamenti, ſtolam propheticam, & ſacerdotalem. Hæc ſtola data eſt populo Chriſtiano, qui vti amictu ſciret accepto, quoniam populus Iudæorum, eam ſine vſu habebat, & proprios neſciebat ornatus. Iacebat hæc ſtola in vmbra, abiecta atque neglecta. Obſcurabatur enim tenebroſa impietatis caligine, nec in auguſto corde populi Iudaici, latiùs poterat explicari. Induit eam Chriſtianus populus, & refulſit, illuminauítque eam ſuæ fidei claritate, & piorum luce factorum.

Hyppolitus martyr. *S. Ambroſ.*

S. Auguſt. Tertia expoſitio eſt B. Auguſtini in libro cõtra Mendacium cap. x. qui ait, Iacob amictum veſtibus Eſau, & pellibus hœdinis, præfiguraſſe Saluatorem noſtrum, quaſi indutum peccatis, & maledictis hominum, quæ aſſumpſit, vt ea deſtrueret, ac prorſus deleret per mortem ſuam: ac ſeipſe tanquam hoſtiam viuam in ara crucis immolans, Deum Patrem noſtris offenſum ſceleribus placauit, ac propitiauit nobis, & ab eo benedictionem, id eſt, ſcelerum veniam, & cœleſtium bonorum promiſſionem deprecatus eſt. Hanc igitur ob cauſam dictus eſt Chriſtus Dominus factus in ſimilitudinem carnis peccati, & quaſi peccatum, & maledictum pro nobis. Audi Paulum ad Romanos 8. *Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus mittens Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm Spiritum.* Audi eundem Paulum in Epiſtola ad Galatas capite tertio, ad eandem ſententiam, ita ſcribentem: *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in ligno) vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, vt pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.* Atque hoc ipſum multis ante Paulum ſæculis, fore prænunciauerat Iſaias capite lij. illis verbis: *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſumus: omnes nos, quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viã ſuam* 19

Galat. 3. *Deut. 21.* *Iſai. 52.*

declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Atque hæc est allegorica interpretatio B. Augustini, sed adiunctis Scripturæ testimoniis, latiùs à nobis explicata. Augustini namque verba, hæc sunt: Iacob hœdinis pellibus membra contexit. Si causam proximam requiramus, mentitum putabimus; hoc enim fecit, vt putaretur esse, qui non erat. Si autem hoc factum, ad illud, propter quod significandum reuera factum est, referatur; per hœdinas pelles, peccata; per eum verò, qui eis se operuit, ille significatus est, qui non sua, sed aliena peccata portauit. Quarta expositio est B. Gregorij in sexta Homilia super Ezechielem: Quid est, ait Gregorius, quòd Iacob manus, & brachia, & collum hœdinis pellibus texit nisi quòd hœdus pro peccato sumi consueuit? Et Gentilis populus, carnis quidem in se peccata mactauit, & coopertum se peccatis carnalibus confiteri non erubuit. Quid autem est, quòd Iacob vestimentis induitur fratris maioris, nisi quòd sacræ Scripturæ præceptis, quæ maiori populo per legem data fuerant, iunior populus in bona operatione vestitus est? Et eis minor in domo vtitur, quæ maior forâs exiens, intus reliquit: quia Gentilis populus præcepta illa tenet in mente, quæ Iudaicus populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit.

S. Gregor.

PRIMA DISPVTATIO.

An peccauerit Iacob, cùm indutus vestibus Esau, & collo, ac manibus, tectus hœdinis pelliculis, vt pilositatem Esau repræsentaret, simulauit apud patrem se esse Esau.

20 IDETVR peccasse Iacob. Primò, quia sicut simulatio in verbis, cùm is, qui loquitur, aliud verbis significat, quàm ipse sentit, est peccatum mendacij: ita in factis, cùm per exteriorem habitum, vel actionem, vel signum aliquod exterius, denotatur aliud quàm interius est in animo facientis, appellatur peccatum simulationis, vt docet S. Thomas 2. 2. Quæstione 111. art. 1. quæ est de simulatione. Huius autem generis fuisse illam simulationem Iacob, res ipsa ipsa loquitur. Deinde, propterea magnum est hypocritarum crimen, & meritò eos vituperamus, & execramur, quòd dissimulant id quod sunt; & quod non sunt, simulant: sicut Iacob dissimulabat se esse Iacob, & simulabat se esse Esau, vt sic ei benedictionem paternam præriperet. Ad hæc, inducere alios in fraudem & errorem, peccatũ est: hoc autem fecit Iacob, per quem deceptus Isaac, fraudauit maiorem filium benedictione sua. Postremò omnis fraus alijs præsertim noxia, peccatum est: tali autem fraude esse vsum Iacob, testis est ipsemet Isaac, dicens filio suo Esau, *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.*

Quatuor argumenta quibus probari videtur peccasse Iacob.

S. Thomas.

Apud Ethnicos quoque, hoc genus simulationis, fuisse admodum vi- 21
tuperabile, ac probrosum, & in turpis mendacij loco habitum, existimare licet ex ijs, quæ memorat Ælianus in extremo libro de varia historia, hisce verbis: Senex quidam Cæus, Lacedæmonem profectus est, & cùm vanus admodum, & superbus esset, propter senectutem erubescebat, & idcirco conabatur canos tinctura occultare. Progressus itaque ad Lacedæmonios, tali ostenso capite, exposuit ea quorum causa venerat. Tunc Archidamus Lacedæmoniorum rex, Quidnam veri, inquit, dicturus est hic, qui non solùm in animo, sed in capite etiam mendacium circũfert? Illius itaque hominis dicta reiecit, ingenium eius, moresque ex ijs quæ cernebantur redarguens.

Aeliani lepida historia.

Archidamus Lacedæmoniorum rex.

Iacob in simulatione habitus Esau nihil peccasse, communis Patrũ, & Theologorum sententia.

At enim contraria est patrum & Theologorum sententia, qui factum 22
illud Iacob à peccato vindicant. Ac de Augustino quidem nihil attinet dicere; Is enim quæstione 74. in Genesim, & libro 16. de Ciuitate Dei cap. 37. sed præcipuè in libro contra mendacium cap. 10. pugnaciter, à sancto Iacob omnem mendacij, & fraudis, ac malæ simulationis culpam, & reprehensionem defendit, & docet isto facto Iacob, non modò nihil esse peccati admissum, sed magnum etiam significatum mysterium, ad quod significandum, principaliter illud factum Iacob relatum est. Augustini verba, quia paulò superiùs commemorauimus, idcirco referre nunc prætermittimus. Idem sensit Sanctus Gregorius homilia 6. in Ezechielẽ, cuius hæc sunt verba: Et ipsa, quæ paruuli iuxta litteram intelligunt, docti viri per spiritalem intelligentiam, in altum ducunt. Quis namque paruulorum, & simplicium, in facto Esau & Iacob, quòd alter ad venationem mittitur, vt benedicatur; alter verò per suppositionem matris à patre benedicitur, nisi iuxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet historia, si ad intellectum paulò subtiliùs adstringatur, videtur quòd Iacob primogeniti benedictionem non per fraudem surripuit, sed vt sibi debitam accepit, quam, concedente fratre, data lentis mercede emerat. At verò siquis altiùs sentiens, vtrorumque facta velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia ad mysterium surgit. Beatum quoque Hieronymum idem super hac re sensisse, ac dicturum fuisse nemo quispiam, opinor, dubitabit, qui legerit disputationem eius super reprehensione B. Petri Apostoli facta à Paulo, quam tractat ipse in Commentariis suis super caput secundum Epistolæ ad Galatas. Arbitratur enim, simulatam fuisse illam reprehensionem, id est, in speciem tantùm factam, & ad eruditionem aliorum, non autem ex animo, & veritate profectam. Huiusmodi autem simulationes, non esse vituperabiles, sed bonas & laudabiles confirmat aliquot Scripturæ exemplis, ita scribens: Vtilem esse simulationem, & assumendam in tempore, Iehu regis Israel nos docet exemplum: qui cùm non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi finxisset velle se Idolum illud colere, dixit: *Congrega mihi omnes sacerdotes Baal; si enim Achab seruiuit Baal in paucis, ego seruiam in multis.* Dauid quoque mutauit faciem suam coram rege Achis, simulans amentiam & insaniam, vt vitæ discrimen effugeret. Nec mirum, quamuis iustos homines,

S. Augustinus
S. Gregorius.

Genes. 25.

B. Hieronym.

4. Reg. 10.

1. Reg. 21.

mines, tamen aliqua ſimulare pro tempore, ob ſuam & aliorum ſalutem; cùm & ipſe Dominus noſter, non habens peccatum, nec carnem peccati, ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſerit; vt condemnans in carne peccatum, nos in ſe faceret iuſtitiam Dei. Sic Hieronymus.

23 Eiuſdem ſententiæ adſtipulatorem probatorémque habemus ſanctum Chryſoſtomum: qui Homilia 53. in Geneſim, & verba, & facta Iacob, quæ hîc narrantur, extra culpam omnem ponit; affirmans, ea optimo animo, mentéque, & incitante ac dirigente Deo, contigiſſe. Idem Homilia 6. in Epiſtolam Pauli ad Colloſſenſes, explanans illa verba Pauli: *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem deceptionem.* Eſt, inquit, & bona quædam deceptio, qua decepti ſunt multi: quæ non eſt deceptio vocanda. De hac dixit Hieremias capite vigeſimo: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Nam iſtud non debet vocari deceptio: alioqui & Iacob patrem ſuum decepiſſet: Verùm non erat deceptio, ſed diſpenſatio. Sub finem verò primi libri de Sacerdotio, copioſam ſuper ea re texit diſputationem; & inter alia ſcribit hæc, nonnullos eſſe ſimulatores & deceptores, quos prudentes rerum æſtimatores, non modò non culpent & accuſent, ſed approbent etiam ac laudent. Tam lucroſa enim interdum & fructuoſa eſſe ſolet opportuna, & recto animi iudicio facta ſimulatio & fraus, vt permulti pœnas etiam ſæpenumerò luerint, hoc ipſo, quòd rem fraude non egiſſent. Cúmque hoc exemplis Imperatorum & medicorum fusè demonſtraſſet, ſubdit hæc: Fraudis igitur (dummodò non fraudulento animo fiat) magna vis eſt: quam ipſam ego ne fraudem quidem nominandam putauerim, verùm œconomiam quandam potius ac ſapientiam; artémque, qua poſſis è mediis, atque imperuiis deſperatarum rerum anguſtiis, correctis, emendatíſque animi vitiis euadere. Nam ſi res ipſas per ſe nudas, & ab auctorum conſilio & propoſito ſeparatas expendere libuerit, nemini ſanè non licebit, vel Abraham ipſum parricidij accuſare, vel nepotem eius Iacob doli & fraudis, qui ius ſibi primogenitorum vſurpauit: vel abnepotem eius Moſem maleficij & furti; qui opes Ægyptiorum Hebræis attribuit. Cùm tamen eos viros non ſolùm culpa liberemus, ſed etiam vel eo maximè nomine admiremur. Ergo verè illuſoris, deceptoríſque nomine dignus fuerit, quiſquis iniquo animo, & ſtudio nocendi ſimulationem & fraudem contexit: alioqui ſæpenumerò profuit decepiſſe; & per hanc artem ſæpenumerò in maximis periculis ſaluti multorum ſubuentum eſt. Qui autem recto ſemper calle ingreditur, de eo nunquam deflectens; ſæpe fit, vt ei cui non aliquam fraudem ſtruxerit, plurimorum malorum atque incommodorum auctor ſit. Hæc Chryſoſtomus. In cuius ego verbis, non perpendo ad præſens ſententiam eius, nec an ea ſit vſquequaque vera, necne, ad iudicium reuoco, ſed illud attendo & approbo, quod apertè ſuffragatur huic opinioni, quæ ſimulationem Iacob, culpæ facit expertem.

S. Chryſoſtom.

Ad Col. 2.

Bonam eſſe, & vtilem nõnullam deceptionem.

Geneſ. 22.

Exod. 12.

Thostati laus.

Ad eandem comprobandam sententiam, multa doctè Thostatus dis- 24
putat, vir sanè, non solùm ob scriptorum multitudinem, verùm etiam ob subtilitatem fœcunditatémque ingenij, & iudicij grauitatem, & multiiugis doctrinæ præstantiam, antiquis illis, magnísque patribus, & doctoribus meritò annumerandus. Is autem in quæstione octaua super hoc caput 27. Genesis, simulationem istam Iacob, de qua nunc disserimus, culpa omni fuisse vacuam, ad hunc modum ostendit: Fraus potest considerari dupliciter; vel respectu eius cui fit fraus, si damnum ei aliquod infertur, & iuri eius subtrahitur aliquid: aut respectu eius qui fraude vtitur, quia aliter facit, & ostendit, quàm in re ipsa est, & quàm ipse sentit. Priori modo, non est vocanda fraus, sed prudens solertia, & industria qua vsus est Iacob, occupans benedictionem paternam, sibi, vt vero primogenito conuenientem, & debitam; & extorquens, quomodo potuit, ius suũ de manu iniusti possessoris. Nec posteriori modo fraus illa culpabilis fuit, nam etsi significare verbis aliud quàm est in re, & quàm loquens sentit, semper est peccatum mendacij, non itidem tamen res se habet in simulatione, quæ adhibetur non in verbis, sed in factis. Est enim quædam fraus & simulatio, ex diuina inspiratione & reuelatione profecta: quemadmodum Hebræi inspirante, & mandante Deo, quasi commodato acceperũt ab Ægyptiis multas pecunias, & vasa argentea, & aurea, & vestes pretiosas, cùm eas ipsi auferre secum vellent, & abstulerint. Talis fuit fraus, & simulatio Iacob, nempe diuinæ inspirationis: quia Rebecca, à Spiritu sancto mota, id suasit Iacob, & ad id faciendum eum impulit. Ergo licèt Iacob dicendo se esse Esau, peccauit venialiter, induendo tamen sibi vestes Esau, & pelliculas hœdinas, repræsentando eius pilositatem, nullum admisit peccatum, neque enim ea re cuiquam verè nocuit, atque ea ratione, quod suum erat, consequi voluit. Non enim putandum est, nocuisse eum fratri suo Esau: quia nihil ei, quod proprium eius esset, abstulit, sed cuius ille non erat verus, & iustus possessor, id sibi vindicauit. Sic Thostatus.

Cæterum, quia variè admodum adhiberi potest simulatio, quæ fit per 25
exteriora facta, & signa, nonnunquam fit sine culpa, sæpe autem cum vitio, & culpa; prius indicare conuenit istiusmodi simulationum varietatẽ. Scotus in Tertio Sententiarum, Distinctione 38. Vbi de mendacio, & simulatione disputat, quinque facit species simulationum; & alias esse ait in rebus per se bonis & malis, alias verò in rebus indifferentibus. Prima species est, simulare bonum quod quis non habet, & per externa quædam signa ostendere, & persuadere velle, se bonum illud habere: sicut hypocritæ per crebras & longas genuflexiones & precationes simulant magnam deuotionem animi, & sanctimoniam; cùm tamen earum virtutum sint prorsus expertes. Et hæc simulatio peccatum est, quod vocatur hypochrisis, siue id fiat animo fallendi alios, siue magnum aliquod commodũ vel honorem sibi comparandi. Secunda species est, dissimulare mala siue vitia, quæ quis habet, per externa signa demonstrando, se illa vitia omnino auersari & abominari: vt si quis maximè voluptuarius & libidinosus,

Scotus facit quinque species simulationum.

cùm

cùm audit aliquid impudicè dici aut fieri, verbis & gestibus ostendat, se huiusmodi vitia perhorrescere, & ab illis esse alienissimum. Hoc etiam peccatum est, & pertinet ad hypocrisin. Tertia species est, dissimulare vitia sua, non quidem per externa signa demonstrando se ab illis esse alienum & auersum: sed celando tantùm ea vitia, & externa signa, quibus ea produntur, nulla dando; sicut vulgo dici solet, Si non castè, saltem cautè. Et hoc non est culpabile; quin etiam, si qua est in malo laus, est laudabile: est enim vituperabile, publicare atque euulgare flagitia sua, de quo reprehenduntur quodã loco Hebræi in scriptura Isaiæ cap. 3. *Peccatũ suum,* inquit, *sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt.* Etsi enim malum est, mente & animo malum esse; exhibere tamen signa externa suorum vitiorum, est addere malum malo. Sunt præterea duæ aliæ species simulationis, quæ versantur in rebus indifferentibus. Quarta itaque species simulationis est, cum quis facit aliquid, quod natura sua videtur esse signum alterius; sicut sudare, est signum lassitudinis & fatigationis, vel alicuius resolutionis corporalis, & id simulat qui facit, cum non sit tamen ita in re. Et hoc per se, aut non est malum, aut non est graue malum; nisi accedat circumstantia quæpiam id aggrauans. Immo talia signa non sunt necessaria, cum possint ex alijs causis prouenire: quemadmodum quidam ioculatores exercent in suis corporibus motus aliquos, significantes affectiones quasdam naturalesque humani corporis, quæ tamen in eis non sunt, nec præcesserunt. Quinta species simulationis est, si fiant aliqua exteriùs, quæ per se quidem non sunt certa signa alicuius rei; qui tamen ea facit, scit à spectantibus, vel circunstantibus, accipi ea signa eius rei: sicut ore spumare, & sinere saliuã defluere per barbam, non est proprium, & certum signum insanæ mentis; potest tamen id à circunstantibus, pro tali signo accipi. Tali autem simulatione vti, præsertim autem magni cuiuspiam mali euitandi gratia, aut boni comparandi, nullum est peccatum: hac enim ratione Dauid inculpatè coram rege Achis, & Satrapis eius, vt scriptum est 1. Regum 21. insaniam simulauit, vt discrimen vitæ, in quo se versari cernebat, effugeret. Hactenus ex disputatione Scoti. Qui licèt de hac simulatione Iacob, nihil signanter, & nominatim dixerit, tamen videtur, si de ea dixisset, ad quartam, vel quintam speciem simulationis fuisse eam relaturus.

26 Nobis, & ad intelligendum apertiùs, & ad enodandum quæstionem propositam expeditiùs videtur, si quadripartitam faciamus simulationis rationem modúmque. Est quædam simulatio noxiæ deceptionis ad fallendum alios perniciosè, vel ad quidpiam improbè, ac iniquè consequendum: hoc genus simulatores sunt hypocritæ, atque improbi opifices, & mercatores. Est item nonnulla simulatio, in loco, & tempore vtiliter vsurpata, quæ iuuandi, aut se, aut alios, vel admonendi, vel instruendi, vel etiam corripiendi causa adhibetur. Hac ratione Dauid simulauit insaniam apud Regem Achis, in summo vitæ discrimine constitutus. Sic etiam non rarò prudentes medici, grauiter ægrotantibus, salubrésque curationes recusantibus, vtili simulatione deceptis, & quæ volunt, præbent medicamenta, & restituunt sanitatem. Ad eundem modum magistri, quo meliùs perten-

Auctoris sententia, & de quadruplici specie simulationis, & fraudis.

Locus ex 1. Reg. 21.

tent ſolertiam,& intelligentiam diſcipulorum,Sophiſticas & captioſas rationes proponunt,tum vt eas,vbi retectæ illis ac euolutæ fuerint, explorate noſcant;tum vt earum laqueis ſe irretiri in futurum caueant. Hoc etiam modo Ioſeph Patriarcha iuſſit pecunias poni in ſaccis fratrum ſuorum,& ſcyphum ſuum in ſacco Beniamin Geneſ.42.& 44. Simulatè poſtea furti eos arguens:vt tali metu, & afflictione animi, leuiter eos corriperet,adducens in recordationem, & pœnitentiam nefarij ſceleris in ſe admiſſi:quod adeo ita euenit.Nam cùm in illa vexatione eſſent, dicebant inter ſe verba illa,quæ refert Moſes Geneſ.42. *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum,videntes anguſtias animæ illius,dum deprecaretur nos,& non audiuimus:idcirco venit ſuper nos tribulatio.* Et Ruben ait, *Nunquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerũ,& non audiſtis me? En ſanguis eius exquiritur.* Eſt tertium genus ſimulationis ex diuino inſtinctu & monitu profectum,quo vſi ſunt Hebræi ſpoliantes Ægyptios, & Ioſue contra hoſtes,ſimulando metum,& fugam, vt eos in præparatas inſidias deduceret,vt legitur Ioſue 8.Ad quartam ſpeciem ſimulationis pertinent artificioſæ,& callidæ ſimulationes,ac diſſimulationes,per quas dans operam rei licitæ,opportunè ingens quodpiam malum auertere, ac ſuperare curat,aut magnum quodpiam bonum ad ſe pertinens, nec aliter adipiſci, facilè conſequi,& obtinere.Huius generis ſunt bellicæ ſimulationes contra hoſtes in bello iuſto,quæ vocantur ſtratagemata militaria, quale fuit illud Ioſue paulò ante memoratum.Horum quatuor generum ſimulationis,& fraudis,primum eſt improbum,& damnandum,tertium etiam laudandum,cetera ſine peccato,in tempore,& loco vſurpari poſſunt;de quorum vtili & laudabili vſu diſputat copioſè S. Chryſoſtomus ſub finem primi libri de ſacerdotio,& ad quodlibet iſtorum trium poſteriorum generum ſimulatio illa Iacob referri poteſt.

Sedenim poſſet quiſpiam obijcere, ſimile eſſe mentiri factis,vt verbis, 27
ſed mentiri verbis,quocumque modo,ſemper eſt peccatum; ergo mentiri factis,id eſt,per facta ſignificare aliud,quàm reuera eſt, & quàm ſentit is qui facit, ſemper erit cum peccato coniunctum. Reſpondeo diſparem eſſe rationem verborum,atque factorum:licèt enim facta adhibeantur etiam vt ſigna interioris ſenſus,& voluntatis,ad id tamen verba per ſe ex natura ſua,atque eo ipſo,quo verba ſunt, inſtituta fuerunt : facta verò nonniſi ſecundariò tantum,&per accidens.Deinde verba ſunt conceptuũ animi ſigna diſtinctè,determinatè,ac propriè;facta verò confuſè,& indefinitè.Quamobrem mendacium in verbis nunquam poteſt eſſe licitum, ſimulatio autem per acta, & ſigna quædam externa, quæ alij accepturi ſunt in alium,& diuerſum finem,quàm intendatur à nobis,& ad quem ſignificandum, nec per ſe, nec ſecundùm intentionem noſtram illa ordinantur, talis inquam ſimulatio poteſt fieri licita, ſi nec malo fiat animo,nec alijs damnum adferat,nec ſcandalum pariat. Eſt enim ſimulatio per facta,ſicut vſus vocis,vel orationis ambiguæ,quæ non eodem ſenſu accipitur ab audiente,atque à loquente:talis autem locutio, per ſe non eſt mala,imo & à Domino noſtro, & à Sanctis viris non rarò vſurpata.

Si quis

Si quis porrò ſimulans facto aliquid, quod non ita eſt, intenderet illud ſignificare, & ab alijs intelligi, haud dubiè peccaret. Iacob porrò per ſimulationem aſſumpti habitus Eſau, noluit ſignificare ſe eſſe Eſau ſecundùm carnem, ſed quantum ad ius primogenituræ; naturaliter quidem debitum Eſau, ſed ſecundùm Electionem diuinam ſibi: ſimúlque ſignificare voluit diuinum myſterium ea re figuratum, & ſuperiùs expoſitum. Ergo ſimulationem illam Iacob fuiſſe inculpabilem, cum & bonis rationibus, & grauiſſimis Patrum, ac Theologorum auctoritatibus, exemplíſque in diuina Scriptura traditis, ſatis comprobatum ſit, equidem ad eandem quoque ſententiam libenter acceſſerim.

Quibus illatis, dixit: Pater mi; at ille reſpondit, Audio, quis es tu fili mi? Dixítque Iacob, ego ſum primogenitus tuus Eſau: feci ſicut præcepiſti mihi. Surge, ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. VERS. 8.19

28 PERDIFFICILEM, ac perarduam, & multorum Patrum, ac Theologorum diſſidentium inter ſe diſputationibus nobilitatam, hæc verba quæſtionem habent: An Iacob iſta verba dicens, verè mentitus ſit, & peccauerit, ſaltem venialiter. Videntur enim tria in iſtis verbis manifeſta contineri mendacia. Primum mendacium eſt, cum ait: *Ego ſum Eſau.* Non enim erat Eſau, ſed Iacob. Alterum mendacium fuit, cum dixit: *Feci ſicut præcepiſti mihi*; nihil enim ei tunc Iſaac de afferendo ſibi cibo præceperat, ſed id præceperat Eſau, vt dicitur in exordio huius capitis. Tertium mendacium fuit, cùm dixit: *Comede de venatione mea*, neque enim eos cibos parauerat ex animalibus venatione captis, ſed ex duobus hœdis de grege domeſtico ſumptis. Ex aduerſo autem pugnat magnorum Patrum, & nobilium Doctorum auctoritatis, ſic interpretantium iſta verba Iacob, vt nullum in ijs mendacium eſſe probent. Ego ſuper hac quæſtione quatuor diſputationes tractabo, quò liquidius, diſcuſſis omnibus vndequaque exorientibus difficultatibus, veritas pernoteſcat.

***

SECVNDA DISPVTATIO.

An excusabilis, aut tolerabilis sit eorum sententia, qui dixerunt, Iacob verè in istis verbis esse mentitum, non tamen vllo modo peccasse.

VI sic opinantur, duplex eorum est opinio. Vna est opinio peruetus, & percelebris: cuius, inter Ecclesiasticos viros, auctor habetur Origenes. hic sensit, mentitum esse Iacob, nec mentiendo tamen peccasse: quia est quoddā mendacij genus, minimè improbum, quinetiam bonum, & laudabile, quod magni cuiuspiam boni acquirendi, vel propulsandi mali causa, in loco, & tempore dicitur. Tale autem fuisse ait mendacium Iacob, & item mendacium illius admirabilis fœminæ Iudith. Sed quia Platonem huius dogmatis auctorē, doctorémque secutus est Origenes, primò, quid Plato super ea re præceperit, prædocendum est. Cum sub finem libri secundi de Republica, Plato egregiè probasset, omne mendacium esse Deo inutile, atque indecens, nec vllo modo ferendos esse, qui dicunt mentiri Deum aliquando, & mali cuiuspiam esse auctorem: postea non longè post initium libri tertij de Republica, de mendacijs hominum verba faciens, ita scribit; Si rectè paulò ante dicebamus, Deo inutile esse mendacium omne, hominibus tamen nonnunquam est vtile, & quasi pro medicamento: quare publicis medicis concedendum est, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Itaque Rempublicam administrantibus, præcipuè, si quibus alijs mentiri licet, vel hostium, vel ciuium causa, ad communem Ciuitatis vtilitatem: reliquis autem à mendacio abstinendum est. Sed aduersus Principes, & publicos Rectores priuatim mentiri, maius peccatum est, quàm ęgrotum mentiri suo medico, in his, quę ad morbum suum pertinent, vel discipulum ludi magistro, vel qui sunt in naui, gubernatori nauis. Hæc Plato. 29

Iudith. 10. & 11.

Platonis opinio de mendacio.

Licet omne mendacium sit Deo indecens ac inutile, nō tamē similiter homini secundùm Platonē.

Eusebius.

Eusebius in libro xij. de Præparatione euangelica cap. xxj. licèt de hoc Platonis loco nominatim verba non faciat, confessus tamen Platonem legum latoribus, & Principibus concedere, vt interdum falsa dicant vtilitatis causa: eam Platonis sententiam interpretatur ipse de ijs mendacijs, quæ secundùm propriam verborum significationem ab audientibus accepta, falsum sensum generant, sed perutilem tamen auditoribus. Qui tamen ea dicunt, cum Sapientes viri sint, secundùm altiorem, ac penitiorem intellectum ex ijsdem verbis figuratè sumptis expressum, veram sententiam, quàm ipsi spectant, cum loquuntur, animo comprehensam habent. Eusebij verba sunt hæc: Non existimat Plato alienum esse à grauitate legislatoris, si nonnunquam falsum quippiam, quod vtile tamen esse queat, dicat: maximè si quod falsò dicitur, audientes ita trahat, vt non vi, sed sponte iustitiam velint amplecti: solidum quidem bonum est veritas, sed non ita facilè, plerumque persuadet. Innumerabilia 30

verba

verba huiuſmodi ſunt in Scriptura, vt puta, cũ pœnitere Deum aut dormire, aut iraſci, aut furere, aliiſve perturbationibus affici ſcribitur: quæ licèt altiùs interpretata, non procul à veritate ſint, verba tamen ipſa, vel terrendo, vel permulcendo, non parum proſunt ijs, qui altiorem peruestigare ſenſum nequeunt. Sic Euſebius.

31 Sed venio ad Origenem, qui vt dixi ſupradictam Platonis ſententiam ſecutus eſt. Eius opinionem de mendacio nonnunquam vtili, & laudabili, cognoſcere licet ex ijs, quæ ſcripta reliquit ille in lib. 6. Stromatum. Ponã Origenis verba, vti refert ea S. Hieronymus in libro primo Apologiæ aduerſus Ruffinum. Sic ſcribit Hieronymus: Indignantur, quòd Origeniſtas ſcripſerim inter ſe Orgiis mendaciorum fœderari. Nominaui librum Origenis, in quo hoc ſcriptum legerim, id eſt, ſextum Stromatum, in quo Platonis ſententiæ noſtrum dogma componit. Poſthæc, ſubdit Hieronymus verba Platonis, quæ paulò ſuprà memorauimus. Deinde, ſubiungit hæc Origenis verba: Et nos igitur illius præcepti memores: *Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo*, non debemus dicere, Quis eſt proximus meus? ſed conſiderare quomodo Philoſophus (Plato) cautè dixerit: Deo indecens, & inutile eſſe mendacium, hominibus interdum vtile: & quòd ne per diſpenſationem quidem putandus ſit Deus aliquãdo mentiri. Si quando enim commodum audientis exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per ænigmata, quæ vult, profert; vt & veritatis apud eum dignitas conſeruetur, & quod noxium eſſe poterat, ſi nudum proferatur in vulgus, quodam tectum velamine proferatur. Homo autem, cui neceſſitas incumbit mentiendi, diligenter attendat, vt ſic vtatur interdũ mendacio, quemadmodum vtitur condimento ac medicamento; ſeruando nempe menſuram; ne excedat terminos, quibus vſa eſt Iudith contra Holofernem, & vicit eum prudenti ſimulatione verborum. Imitetur Eſther, quæ Artaxerxis ſententiam, diu tacita veritate correxit: ſed in primis Patriarcham Iacob, quem legimus Benedictionem patris artifici impetraſſe mendacio. Ex quo perſpicuum eſt, quòd niſi ita mentiti fuerimus, vt magnum nobis ex hoc aliquod quæratur bonum, iudicandi ſimus quaſi inimici eius, qui ait: *Ego ſum veritas*. Hactenus ex Origene. Quæ cùm commemoraſſet Hieronymus, ſubiicit deinde: Hæc Origenes ſcripſit: negare non poſſumus: & ſcripſit in ijs libris quos ad perfectos, & ad diſcipulos ſuos loquebatur: docetque magiſtris mentiendum, diſcipulos autem non debere mentiri. Qui ergo bene mentitur, & abſque vlla verecundia, quicquid in buccam venerit, confingit in fratres; magiſtrum ſe optimum probat. Hæc Hieronymus.

Epheſ. 4.

Sententia Origenis de Mendacio nonnũquam licito.

Iudith. 11.

Ioan. 14.

32 Huic ſententiæ Origenis adhæſiſſe Caſſianum, diſputatio eius de Mendacio in collatione xvij. ex perſona Ioſeph Abbatis fusè tractata, perſpicuè demonſtrat. Nam in capite xvij. ſic ait: Taliter de mendacio ſentiendum, atque ita eo vtendum eſt, quaſi ei natura inſit hellebori. Quòd ſi imminente exitiali morbo ſumptum fuerit fit ſalubre: cæterum abſq; ſummi diſcriminis neceſſitate perceptum, præſentis exitij eſt. Et infrà cap. 25. Quis, inquit, enumerare ſufficiat, omnes propemodum Patriarchas,

Caſſiani opinio de Mendacio.

Sanctósque innumerabiles alios pro vitæ tutamine, alios pro desiderio benedictionis, alios pro misericordia, alios pro alicuius occultatione mysterij, alios pro zelo Dei, alios pro veritatis examinatione, patrocinium (vt ita dixerim) assumpsisse mendacij? Idem, cùm dixisset capite xj. in omnibus causis, non processum operis, sed voluntatem operantis esse intuendam, nec quid quis egerit, sed quo voto egerit, inquirendum: nam & nõnullos pro his factis, ex quibus magna bona deinde orta sunt, fuisse damnatos; & contrà, quosdam per reprehensibiles actus, ad summam peruenisse iustitiam: hæc igitur cùm dixisset, mox subdit in sequenti capite: Quid criminosius dolo atque mendacio, etiam in extraneum, ne dicam in germanum fratrem commisso? Et tamen, non modo nullam pro his damnationem, aut reprehensionem Iacob Patriarcha contraxit, verùm etiam perpetua benedictionis hæreditate ditatus est. Nec immeritò: benedictionem enim primogenito destinatam, non ex præsentis lucri auaritia, sed ex fide sanctificationis perpetuæ concupiuit. Ideóque iustissimus iudex, excusabilem, immmò laudabilem talis mendacij censuit præsumptorem; quia sine eo ad benedictionem primitiuorum non poterat peruenire. Nec debuit in crimen vocari, quod desiderio benedictionis exortum est. Alioquin non modò Iacob iniquus in fratrem, sed etiam circumuentor in patrem, & sacrilegus extitisset; si habens aliam viam, quæ ad benedictionis illius gratiam perueniret, hanc, quæ fratri damnosa esset ac noxia, expetere maluisset. Videtis ergo apud Deum non processum operis sed destinationem mentis inquiri? Hæc Cassianus. Qui editis in Cassianum obseruationibus conati sunt (cùm id fieri commodè potuit) nonnullas eius sententias ab errore, vel prorsus vindicare, vel excusare quadamtenus; hanc disputationem eius de Mendacio ad Origenis pertinere opinionem, ingenuè, apertéque confessi sunt.

Chrysostomi sententia de mendacio Iacob.

Nec ab ista opinione remouendus videtur S. Chrysostomus (quem vt 33
magistrum discipulus secutus est Cassianus.) Is enim Homilia quinquagesima tertia in Genesim scribit, verba ista Iacob, si per se, nudáq;, & solitaria considerentur, haud dubiè mendacium continere ac fraudem, nec noxa vacare. At si spectetur animus, consilium, sensus, & propositum Iacob; & quod Deus verbis iuxta, factísque eius mirè cooperabatur, omnia ritè dirigens & prosperans, dilucebit, nulli culpæ ac reprehensioni mendacium eius fuisse obnoxium. Ponam hîc verba Chrysostomi, cùm dixisset, Deum verbis & factis Iacob esse cooperatum: atque idcircò prosperum fuisse eorum, & qualem ipse optabat, exitum; subdit hæc: Quid igitur? cooperatus est Deus mendacio? Dilecte, ne tantùm perpendas id quod fit, sed attende etiam scopum facientis: & quòd id non factum sit temporalis commodi vel auaritiæ causa, sed quia patris benedictionem sibi comparare studuit. Alioqui, si quæ facta sunt, ea simpliciter examinare velis; vide, ne & Abraham parricidam, & Phinees homicidam fuisse iudices. Non igitur considera, quòd mendacia fuerint, quæ dicebantur à Iacob: sed illud cogita, quòd volens Deus prædictionem impleri, omnia, vt sic fierent, dispensauit. Et vt scias, quòd Deus omnia facilia reddebat, etiam

etiam quæ difficilia erant; vide quomodo ſanctus Iſaac non potuit ſubolere fraudem, ſed perſuaſus verbis Iacob, cùm edulium comediſſet ab eo allatũ, benedictionibus eum renumerauit. Nec priùs à venatione reuerſus eſt Eſau, quàm omnia fuerint peracta: vt planè intelligatur, illa eſſe geſta Dei voluntate. Hactenus ex Chryſoſtomo.

34 At enim non ſatis eſt, finem agentis quidpiam, eſſe bonum, vt actio eius bona cenſeatur, niſi etiam quod agitur, ex genere ſuo bonum ſit; bonum enim, vt apud Theologos & Philoſophos peruulgatum eſt, & à B. Dionyſio traditum, ex integra cauſa conſtat, omnibúſque requiſitis circumſtantiis; quarum vna quælibet ſi deſit, verè bonum eſſe non poteſt. Exempli cauſa, furari, quo des eleemoſynam indigenti; vel vt à ſummo corporis aut animæ periculo quépiã liberes, nec bonũ nec peccato caret. Illa igitur verba Iacob, ſi per ſe mendaciũ continent, bona mens & intẽtio eius, nõ valet excuſare à peccato. Ac licèt Deus cooperaretur Iacob & eum moueret ac regeret, quantum ad voluntatẽ adipiſcendi benedictionem patris, & quantum ad eius rei effectum, vtrumque enim bonum erat, & placitum Deo, quin etiam ab eo prædeſtinatum: non tamen cooperatus eſt ipſi Iacob quantum ad modum perueniendi eò, quò intendebatur, videlicet per mendacium, fallacibus verbis decipiendo patrem. Quare neceſſum videtur, Chryſoſtomum, vel concedere Iacob mentiendo peccaſſe, vel ſi hoc non concederet (vt planè oſtendit) ſequendo ſupradictam Platonis & Origenis opinionem, fateri, mendacium aliquod dici poſſe ſine peccato. Atque ita de quodam mendacij genere nequaquã improbo, nec reprehendendo, vt ipſi putabant, ſed vtili ac laudabili, ab antiquis & magnis auctoribus traditum eſt. *Chryſoſtomi ſententia excutitur.*

35 Verùm iſtam opinionem confutare, haud operoſum fuerit. Námque mendacium omne, qualecumque id ſit, dummodo verè mendacium ſit, malum eſt ac fugiendum, nullámque ob cauſam, nullóque in loco ac tẽpore eſſe vtendum, ita ſecundùm ſacram Scripturam, & rectam rationem manifeſtum eſt, vt id non animaduertiſſe doctiſſimos viros, permirum videri poſſit. Multifariàm in diuinis litteris legimus, omne mendacium vituperari, atque interdici, ſic enim eſt Epheſ. 4. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo.* Et primæ Ioannis 2. *Omne mendacium non eſt ex veritate.* Id eſt, ex Deo, ſed ex Diabolo, qui ab initio mendax eſt, & pater mendacij, & cùm mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. Iob, qui erat vir ſimplex, & rectus, & timens Deum, ab omni genere mendacij abhorrebat: quapropter de ſeipſo dixit capite 27. *Donec ſupererit halitus in me, & ſpiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.* Et cap. 24. *Quis me poteſt arguere eſſe mentitum, & ponere ante Deum verba mea?* Theonem Abbatem, in veteribus Sanctorum Patrum memorijs reperimus, nunquam eſſe mentitum, cum innumerabiliũ Monachorum curam & regimem haberet. Hoc autem perfectæ virtutis eſt, teſtante B. Iacobo cap. 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Quocirca Dauid Pſal. 118. orat Deũ dicẽs: *Nõ auferas de ore meo verbum* *verita*

Omne mendacium eſſe malum tripliciter probatur. *Ioan. 8.*

Theon Abbas nunquam in vita ſua mentitus eſt.

veritatis vsquequaque. Et Salomon Prouerb. 30. *Verbum mendacij longè fac à me.* Dictum enim ab ipso fuerat Prouer. 12. *Abominatio est Domino, labia mendacia.* Et Psalmo 5. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem: & perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Meritò igitur B. Ioannes in Apocalypsi capite 14. Inter præcipuas laudes illorum centum quadraginta quatuor mille Virginum, cum laude Virginitatis coniungit laudem non mentiendi. *Virgines,* inquit, *sunt, & in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.* Hisce igitur Scripturæ sententiis & testimoniis persuasus ac permotus Innocentius Tertius, asseueranter dixit, in Scriptura prohiberi mendacium, etiam pro seruanda alterius vita dictum. Siquidem in Titulo de Vsuris cap. 4. super eo, reprehendens nonnullos, eo fine exercentes vsuras, vt inde captiuos redimere possent, sic ait: Cùm vsurarum crimen, vtriusque Testamenti pagina detestetur, super eo dispensationem aliquam posse fieri non videmus. Etenim cùm Scriptura sacra prohibeat, etiam pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui, vsurarum crimine inuoluatur. Sic ille.

Locus Apocalypsis cap. 14.

Innocentius Tertius.

Id præterea concluditur euidenti ratione; & probatur, mendacium per 36
se, atque hoc ipso quod mendacium est, & malum, & fugiendum esse, nec peccato carere posse. Quod est secundùm se malum ex genere, id nullo modo potest fieri bonum & licitum: quò enim aliquid bonum sit, requiritur vt ad id omnia rectè concurrant. Bonum enim ex integra causa est, malum verò ex singulis defectibus, vt Dionysius dicit cap. 4. de Diuinis nominibus. Mendacium autem, est malum ex genere, quia est actus per se inordinatus, & peruersus, & ordini naturæ Deique contrarius. Cùm enim voces naturaliter sint signa eorum quæ sunt in intellectu, contra naturæ ordinem est, vt aliquis voce significet id, quod non habet in mente, immò cuius contrarium habet in animo. Vnde & Aristoteles in 4. Ethicorum ait, omne mendacium esse per se prauum & fugiendum. Omne igitur mendacium est peccatum, sicut etiam Augustinus asserit in libro contra Mendacium. Mendacium itaque secundùm intrinsecam rationem continet naturalem quandam obliquitatem & deformitatem, & peruertit ordinem naturæ ac Dei. Verba enim data sunt homini, & in eũ finem instituta, vt per ea, quod ipse inclusum & occultum habet in animo, aperiat & declaret aliis: non enim alia est via, qua possit animus & voluntas vnius hominis, nisi per verba notificari aliis hominibus: sine quibus, vnus homo non est aliis hominibus intelligibilis. In mendacio autem, verba significant contrarium eius, quod est in animo. Si magnam habet deformitatem discrepantia, & vt ita loquar incongruentia membrorum humani corporis inter se, vel cum toto corpore: quanto insignior deformitas existimari debet, cum lingua, principale ac maximè necessarium hominis membrum, discrepat ab animo, & oratio contraria est rationi?

Ratio qua probatur omne mendacium per se malum esse.

B. Dionys.

Aristotel.

B. Augustin.

Cur facultas loquendi data sit homini, & ad quem finẽ & vsum instituta sint verba.

Obruitur etiam atque opprimitur ista sententia, auctoritate eorum, 37
qui contrà sentiunt. Et Platoni quidem opponimus, haud multo minorẽ,

ne dicam maiorem philosophum, Aristotelem: qui omne genus mendacij, quale fuerit, vituperans in libro 4. Ethicorum, cap. 7. memorabilem illam pronuntiauit sententiam: *Mendacium per se improbum est: & vituperabile: Verum autem, probum ac laudabile.* Et libro primo Elenchorum: *Est,* inquit, *in vnoquoque opus sapientis, non mentiri de quibus nouit, & mentientes alios manifestare.* Refert Ælianus libro 12. de Varia Historia, Pythagoram dicere solitum, duo hæc præclara data esse hominibus à Deo, vera dicere, & beneficia in alios conferre: hæc enim, & maximè propria esse Dei, & propter hæc simillimum Dei hominem fieri. Inter Theologos autem, princeps, & quasi dux eorum, qui acerrimis disputationibus, in istos mendacij probatores ac defensores pugnarunt, fuit B. Augustinus: cuius totus ille, qui contra Mendacium inscriptus est liber, grauissimis ad id probandum sententiis, argumentísque validissimis confertus est, cuius illa est inter alias, celebrata sententia: Quisquis esse aliquod genus mendacij putauerit, quòd peccatum non sit; decipiet seipsum turpiter, cùm honestum se deceptorem arbitretur aliorum.

Aristotel.

Ælianus.

Pythagoræ egregia sententia.

S. August.

38 Sed non est silentio prætereunda super hac ipsa re B. Gregorij disputatio: est quippe memorabilis, & obseruanda. Is enim libro 18. Moralium explanans illa verba Iob capitis 27. *Donec superest halitus in me, & Spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium;* graui admodũ, & peracri oratione mendaciũ omne confutat, omnes eius excusationes defensionésque discutiens. Scribit autem ad hunc modum, Quod dixit Iob priùs iniquitatem, id postmodum repetens, mendacium dicit. Nam & omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendaciũ: quia profectò ab æquitate discrepat, quicquid à veritate discordat. Sed inter hoc quod ait, loqui, & postmodum subdit meditari, magna distãtia est. Nonnunquam enim peius est meditari mendacium, quàm loqui: Loqui enim plerumque præcipitationis est: meditari verò, studiosæ prauitatis: magna siquidem culpæ distantia est, si præcipitatione aliquis, vel studio mentiatur. Sed vir Sanctus, vt perfectæ adhæreat veritati, nec studio perhibet se, nec præcipitatione mentiri. Summoperè enim cauendũ est omne mendaciũ: quãuis nõnunquam sit aliquod mendacij genus, leuioris culpæ, vt si quis vitam aliis præstando mentiatur. Sed quia scriptum est, Sapientiæ 1. *Os quod mentitur occidit animam.* Et Psal. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium:* hoc quoq; mendacij genus, perfecti viri magnoperè fugiunt, vt ne vita quidem cuiuslibet, per eorum fallaciam defendatur; ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ. Quanquam hoc ipsum peccati genus, facillimè credimus relaxari. Nam si quælibet culpa, sequenti solet pia operatione purgari: quanto magis hæc facillimè abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Hæc ibi Gregorius.

B. Greg. memorabilis sententia.

Mendacium officiosum leuem habet culpam, & facilem veniam.

39 Posthæc subdit Greg. quod attentè, consideratéq; legẽdum & perpendendum est. Disputans enim in eos, qui exemplo Ægyptiarũ obstetricum abutebantur ad excusandum, defendendúmq; mendacium officiosum, sic ait: Nonnulli de obstetricũ fallacia conantur asserere hoc mendacij genus

Animaduersio in dictum Gregorij de mendacio obstetricum.

Locus Exodi cap. 1. Vide etiam infra, numero 41.

non esse peccatum: maximè quod illis mentientibus scriptū est, quia Dominus ædificauit illis domos. In qua magis recōpensatione cognoscitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces quæ in æterna vita potuit eis retribui, pro admissa culpa mēdacij, in terrenam est recompensationem declinata: vt in vita sua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea quę fecerunt bona reciperent: & vlterius quod expectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsentis mentitæ sunt: parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere: mentiendo suam. Sic eo loci Gregorius.

Significat igitur Gregorius illud obstetricū mendacium obstitisse, ne pro officio illo pietatis earum erga Hebręos, & pro reuerētia timoris Dei, mercedē æternā acciperēt, sed solùm temporalem. Hoc autē verū non videtur. Aut enim putauit Greg. officiū illud pietatis obstetricū, & reuerentiā timoris Dei non fuisse meritoriā vitæ æternæ ob mendaciū ab ipsis dictum; sed hoc non est credibile: mendacium quippe illud, non paruo tempore post illud officium pietatis subsecutum est: non igitur prohibere potuit, tantò ante præcedentis boni actus meritum & præmium. Aut putauit Gregorius, per illud officium pietatis & timoris Dei meruisse obstetrices vitam æternam; sed ob subsequens posteà mendacium, perdidisse meritum illud mercedis æternæ, & pro ea solùm temporalem mercedem accepisse. Ad hoc dici nullo modo potest. Meritum nempe æternæ vitæ non perditur, nisi ob peccatum mortale, sicut nec gratia nec charitas: mendacium autem obstetricum, cùm fuerit officiosum, suæ nimirum & aliorum tuendæ vitæ gratia dictum, fuit tantummodò veniale & leue peccatum, vt ipsemet Gregorius, in isto ipso loco, paulò antè dixerat.

Cur Deus olim pro benefactis mercede æterna dignis, tantū promittebat bona temporalia.

Cur igitur, dicet aliquis, pro illo charitatis & pietatis obstetricum offi- 40
cio, non aliud legimus datum eis præmium, nisi temporale, ædificationem scilicet domorum, id est, amplificationem rei familiaris, & propagationem posteritatis? Videtur enim hoc præcipuè in illam opinionem induxisse B. Gregorium. Verùm isti obiectioni responderi posset dupliciter: aut enim bonus ille actus obstetricum non processit ex tali gratia Dei & charitate, qualis necessaria est ad efficiendum actum meritorium vitæ æternæ, sed tantum boni cuiuspiam temporalis. Aut fuit actus ille, meritorius vitæ æternę, simúlque boni eius temporalis, quod illis retributum est. Præmium verò æternæ vitæ, propterea tacuit Scriptura, quia occultum est mortalibus, ideóq; inefficax ad permouendos homines carnales. Hanc enim ob causam in veteri Testamento, etiam viris sanctissimis, & pro factis ac meritis præstantissimis, promittebat Deus & reddebat bona temporalia, tacitis æternis, quæ sine dubio illi principaliter promeriti fuerant. Videre hoc est in Abraham Genes. 22; cui Deus pro excellentissimo eius facto circa immolationem proprij filij. repromisit bona temporalia, nullum de bonis æternis verbum faciens; idémque animaduerti potest in Dei promissione data Phinees pro singulari eius zelo, vt legitur Numerorum 25. Nimirum expressa regni cœlestis, & æternæ vitæ promissio, propria est Noui testamenti: & Euangelij Christi, vt ait Sanctus

Hierony

Hieronymus in epistola quam scripsit ad Dardanum. S. Heronym. S. Thomas.

41 Cæterum, videamus quemadmodum Sanctus Thomas in Secunda Secundæ Quæstione 110. Art. vltimo, ad quartum dictum illud Gregorij, ne falsum videretur, in bonam partem accipere & interpretari conatus sit. Sic autem scribit: Mendacium obstetricum potest dupliciter considerari: vno modo, quantum ad effectum beneuolentiæ in Iudæos, & quantum ad reuerentiam diuini timoris; & sic debebatur ei remuneratio æterna. Altero modo considerari potest, quantum ad exteriorem actum mẽdacij: quo actu ęternam quidem remunerationem mereri non potuerunt, sed fortè aliquã remunerationem temporalem; cuius meritò non repugnabat deformitas illa mẽdacij, sicut repugnabat merito remunerationis æternæ. Et sic intelligenda sunt verba Gregorij; non autem quòd per illud mendacium mererentur amittere remunerationem æternam, quam iam ex præcedenti affectu meruerant. Sic B. Thomas. Verùm quod ait S. Thomas (vt piè S. Gregorium exponat) obstetrices per exteriorẽ illum actum mendacij, fortasse meruisse remunerationem aliquam temporalem, haud scio an sit improbabile: videtur certè dissonum sacrę historiæ, nec rationi consentaneum, & cum Gregorij sententia verbísque dissentiens, quinetiam discrepans ab ipsius S. Thomę doctina, quam paulò ante tradiderat. Si enim per mendacium meruerunt obstetrices remunerationem temporalem, non aliam sanè meruisse putandum est, nisi eam, quam fuisse eis datam memorat Scriptura; quia nimirum Deus ædificauit illis domos: sed hanc non meruisse illas per mendacium, sed per officium pietatis præstitum Hebræis, & ob reuerentiam timoris Dei legimus Exodi 1. Sic enim ibi scriptum est: *Timuerunt obstetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti, sed conseruabant mares. Bene ergo fecit Deus obstetricibus: & quia timuerunt Deum, ædificauit eis domos.* Ratione quoque manifesta concluditur, non posse mendacium esse meritorium vllius boni apud Deum. Nempe, mendacium est actus intrinsecè malus moraliter, & semper est peccatum, vt suprà ostensum est: & est vetitum à Deo in Scriptura, & displicet Deo, atque ipsum offendit: non igitur potest esse meritorium alicuius boni apud Deum. Cúmque mendacium sit peccatum, & omni peccato debita sit pœna: quomodo, quod per se est meritorium pœnæ apud Deum, poterit simul esse meritorium boni apud eundem? Neque sanctus Gregorius dixit, obstetrices per mendacium meruisse remunerationem illam temporalem, sed per officium pietatis pręstitum Hebręis: per quod tamen potuissent promereri mercedem æternam, nisi adiuncto mendacio officium illud suum contaminassent. Et ipsemet Sanctus Thomas in Articulo præcedenti eiusdem Quæstionis, in responsione ad secundum, docuerat hoc ipsum quod nos probare volumus; hoc enim modo ait: Obstetrices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & beneuolentia, ex qua processit mendacium. Vnde signanter dixit Exodi capite primo. *Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos.* Mendacium verò postea sequens non fuit meritorium. Hæc Beatus Thomas.

Vide S. Tho. 2. 2 q. 110. art. 3 ad 2. vbi ex propria loquitur sententia.

An mendaciũ officiosum possit esse meritorium boni cuiuspiã temporalis apud Deum.

Sed benè habet, quòd Sanctus Doctor non dixit illud affirmatè, sed dubitanter, adiecta illa particula (fortasse) nec tam ex suo sensu id ait, quàm vt ostenderet (tanta erat in Sanctos Patres reuerentia & pietate) quemadmodum illud Gregorij dictum piè posset exponi.

Sed reuertor ad Auctores, qui mendacium omne per se malum, & fugiendum esse censuerunt. Nominaui Sanctum Augustinum & Gregorium: eadem fuit omnium fermè posteriorum Scriptorum sententia. Vniuersa item cohors Theologorũ Scholasticorum, huic sentẽtiæ subscripsit, vt videre licèt apud Magistrum Sententiarum in Tertio, Distinctione 38. Ergo istam opinionem tam manifestis Scripturæ testimonijs, tam grauibus Philosophorum & Theologorum auctoritatibus, & tam firmis rationibus confutatam, nullum esse, aut fore vnquam puto, qui animum inducat probare, aut defendendam suscipere. Quare non solùm falsa, verùm etiam perniciosa, & pestilens fuit oratio illa, & sententia Darij Hystaspis, qui postea rex Persarum fuit, quam memorat Herodotus libro tertio: cuius Darij, in consultatione habita cùm aliis Satrapis de interimendis Magis, qui Persicum inuaserant Imperium, hæc fuêre verba: Vbi expedit mendacium dicere, dicatur. Nam idem optamus, & qui mendacium dicimus, & qui veritatem. Quippe, qui mentiuntur, tunc mentiuntur, cùm tali mendacio lucri quippiam facturi sunt: & qui verùm dicunt, ideò dicunt, vt verum dicendo, aliquod lucrum consequantur. Et alius huc, alius illuc magis propensus est, atque ita non idem factitando, idem tamen obtinemus. Quòd si nihil lucri faciendum esset, æquè verax foret mendax, & mendax esset verax. Sic ille. 42

Magister Sent.

Pestilens Darij Hystaspis, regis Persarũ, de Mendacio sententia.

TERTIA DISPVTATIO.

An probanda sit eorum opinio, qui concedunt Iacob esse mentitum, sed negant peccasse: quia fecit id ex reuelatione, & consilio Dei.

EXPLICATA est opinio eorum, qui dixerunt Iacob mentitum esse sine peccato, quia mendacium eius fuit officiosum, quod putant illi esse inculpabile. Sequitur altera opinio eorum, qui confessi sunt, mentitum esse Iacob, propterea tamen aiunt non peccasse, quòd ad illud mendacium dicendum, adductus est Dei reuelatione, sibi per matrem manifestata, & interiori suasu ac familiari consilio Spiritus Sancti: quamobrem mendacium eius à peccato excusandum est. Thostatus super hunc locum Genesis, refert istam opinionem, non tanquam opinionem vel dictum aliquorum, sed tãquam id quod fortasse à quopiam existimari & dici posset. Verùm istiusmodi sententiam non displicuisse Innocentio Tertio, ex verbis eius non temerè existimari potest. Sic enim scribit in Titulo De Diuortijs, capite Gaudemus. Nulli vnquam licuit simul plures vxores habere; 43

Thostatus.

Innocentius Tertius.

Exod. 12. Iudic. 16. *Gabriel Biel.* *B. Aug. lib. 1. cont. Mendacium cap. 10.* *Petrus Aliacenſis.*

habere; niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum: quæ, mos quandoque, & interdum fas cenſetur. Per quam reuelationem, ſicut Iacob à mēdacio, Iſraëlitæ à furto, & Samſon ab homicidio, ſic & Patriarchæ, qui plures leguntur ſimul habuiſſe vxores, ab adulterio excuſantur. In eadem ſententia fuit Gabriel Biel in Tertio Diſtinct. 38. Nam quæſtionem hanc de mendacio Iacob ſoluit duplici reſponſo. Primò enim fatetur, mentitum eſſe & peccaſſe; nec eſſe neceſſarium excuſare ipſum vel alios Patriarchas à peccato veniali, à quo ne ipſos quidem Apoſtolos, multò illis perfectiores, excuſamus. Subiungit deinde alterum reſponſum, quod exponit hiſce verbis. Secundò dicitur, ſi falſum illi dixerunt, non oportere concedere, in illo falſo dicto peccaſſe eos. Poterant enim ſic dicere ex familiari conſilio Spiritus ſancti; ſicut de Iacob dicit Auguſtinus: Quod Iacob matre fecit auctore, vt falleret patrem, ſi diligenter attendatur, non eſt mendacium, ſed myſterium. Intendebat enim Iacob matri obedire, quæ per Spiritum ſanctum nouerat myſterium, & ideo propter familiare conſilium Spiritus ſancti quod mater acceperat, à peccato excuſatur. Non quin verba Iacob fuerint verba falſa, & prolata cum intentione fallendi patrem; ſed quia non illa dixit inordinatè & iniuſtè, ſed adductus conſilio familiari Spiritus ſancti, per quod excuſabatur à peccato. Hæc Gabriel. Idem tradit Petrus Aliacenſis in primo Sententiarum ſub finem quæſtionis duodecimæ: Multa ſunt, inquit, in antiquo Teſtamento, vt de Iacob & Rebecca, qui familiari conſilio Spiritus Sancti excuſantur à mendacio; & tamen per illud deceperunt Iſaac, vt patet Geneſ. 27. & multa ſimilia exempla poſſent induci ad oſtendendum quòd Deus per bonos aliquando decipiat alios.

Deus nec auctor, nec præceptor, nec ſuaſor mendacij eſſe poteſt.

44 Sed iſtam ego ſententiam nec probaui vnquam, & ſæpe miratus ſum, eam nonnullis nec indoctis, & ſanè Catholicis ſcriptoribus viſam eſſe probabilem. Principio, mendacium, eſt actus intrinſecè malus moraliter, & per ſe peccatum eſt, diſplicens Deo, & nonnullam eius offenſam habens; ergo non poteſt id à Deo vel præcipi, vel ſuaderi; nec inſtinctu & incitatu eius fieri poteſt. Deinde, quod quis mandat & præcipit fieri, aut etiam vehementer ſuadet, & auctor eſt vt fiat; id facere ipſe dicitur: Si igitur Deus ſuaderet, vel præciperet mendacium dicere, auctor ipſe mendacij eſſet, & perinde eſſet, quaſi ipſemet mendacium diceret. Quemadmodum autem quia Deus eſt prima & infinita bonitas, repugnat vt malum ipſe faciat, vel faciendi mali ſit auctor; ita, qui eſt prima & infinita veritas, repugnat vt vel mentiatur ipſe, vel aliis cauſa & auctor ſit mentiendi. Prętereà, ſi ex inſtinctu, vel mandato, vel ſuaſu Dei poſſet quis mentiri, dubium profectò & incertum eſſe poſſet, an per Prophetas, & Apoſtolos, & Euangeliſtas mendacia aliqua eſſent dicta, vel litteris tradita; quamuis quod illi dixerunt, & ſcripſerunt, id afflatu & inſpiratu Dei dixiſſe & ſcripſiſſe eos credamus. Hoc autem ſi admitteretur, haud dubiè fides & veritas ſacrarum ſcripturarum prorſus concideret ac periret. Ad hæc (vt propriè, quod attingit rem præſentem, vrgeam) Deus non reuelauerat, nec Iacob, nec Rebeccæ, nec ſuaſerat vt mendacium illud diceretur: ſed

tantùm reuelauerat Rebeccæ, ius & dignitatem primogenituræ translatum iri ab Esau ad Iacob: ipsúmque primogenituræ honoribus & muneribus potiturum. Nec Rebecca suasit illud Iacob, exponens ei mandatum aliquod Dei, sed suum tantùm consilium & iudicium commendauit: certámque spem ostendit prosperi euentus futuri. verba Rebeccæ ad Iacob fuêre huiusmodi. *Nunc ergo, fili mi, acquiesce consilijs meis* (vel vt Hebræa sonant) *præceptis meis*. Vides Rebeccam, ad impellendum Iacob, non diuinum proponere mandatum, sed proprium consilium suum? Et cùm Iacob vereretur, ne pater, simulatione illa retecta, irasceretur, ac malediceret sibi; ad eum metum adimendum, non dixit Rebecca, Deũ reuelasse & præcepisse, sed tantùm respondit: *In me sit ista maledictio: tantùm audi vocem meam, & pergens ad gregem, affer quæ dixi.* Postremò, si Iacob certus fuisset de reuelatione & mandato Dei super ea re, non ita cunctabundus, & timidus, atque incertus futuri euentus fuisset, vt ipse ostendit, ad hunc modum respondens matri: *Nosti quòd Esau homo pilosus sit: & ego lenis: si attrectauerit me pater meus: & senserit; timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione.* Sed pergamus ad alia.

QVARTA DISPVTATIO.

An probabilis sit eorum sententia, qui dixerunt, Iacob mentitum esse: & peccasse venialiter.

SVPERIORIBVS duabus disputationibus conclusum est, si Iacob verè mentitus est, excusari & purgari non posse à peccato; siquidem omne mendacium, qualecunque sit, cum peccato esse coniunctum. Deinceps absolutè disputandum est, an verè mentitus sit, & an peccauerit, saltem venialiter. Est igitur opinio nec paucorum, nec ignobilium Doctorum, Iacob dicendo illa verba: *Ego sum Esau primogenitus tuus, &c.* dixisse mẽdacium officiosum, & idcircò accusari non posse à peccato veniali. Ad hanc sententiam valdè propensi sunt & Scotus in Tertio Sententiarum, Distinctione 38. & Lyranus super hunc ipsum locum Genesis. Nam etsi non negãt, verba illa Iacob posse aliquo modo sic exponi, vt non contineant mendacium; affirmant tamen, non oportere nos in excusando illo mendacio esse anxios & scrupulosos. Nam quamuis Iacob fuerit vir sanctissimus, non fuit tamen sanctior Apostolis, quos à peccato veniali excusare non est necesse. Thostatus autem pro ista opinione multa disputat super hunc locum Genes. quæst. 4. Adrianus idem tradit in Quodlibeto primo, in responsione ad tertium principale argumentum. Ad eandem se opinionem applicat Lippomanus Catena in Genesim, super hunc locum. Ac ne longus sim, eidem sententiæ adhæsit Caietanus, qui exponens illa verba Iacob: *Ego sum Esau primogenitus tuus*, hæc scribit: si dixisset: *Ego sum primogenitus tuus*, & non addidisset illud *Esau*, excusaretur, qui emerat primogeni

Scotus.
Lyranus.
Adrianus.
Caietan.
Lippom.

mogeni

mogeníturam: ſed dicendo, *Ego ſum Eſau*, inexcuſabilis videtur à mendacio officioſo. Et paulò infrà declarans illa verba Iſaac: *Tu es filius meus Eſau?* Sic ait. Iuxta Hebræum legitur: *Tu ipſe filius meus Eſau?* nihil dicens de primogenitura, ſciens quòd Iacob emiſſet illam: ex induſtria ſiquidem interrogationem reſtrinxit ad perſonam Eſau. Quocirca reſpondens Iacob, *Ego ſum*, inexcuſabilis fuit à mendacio officioſo. Intentio igitur Iacob, bona fuit; ſed locutio, mala moraliter fuit. Hactenus ex Caietano.

46 Confirmari autem poteſt hæc ſententia multis & firmis admodum rationibus. Prima ratio: mentiri, eſt ita loqui, vt aliud verbis ſignificetur, quàm ſentit is qui loquitur, volens ſic audientem fallere: tale autem fuit illud dictum Iacob: *Ego ſum Eſau*: nam nec ipſe erat Eſau, & hoc ipſe ſciebat; ſed id patrem ſuum credere & ſentire volebat. Secunda ratio. Illa verba Iacob nullo modo poſſunt à mendacio purgari: *Feci ſicut præcepiſti mihi*, nihil enim tunc Iſaac præceperat ipſi Iacob de cibo ſibi afferendo: ſed id ſoli Eſau præceperat. Et item illud eiuſdem dictum mendax fuit: *Surge & comede de venatione mea*: non enim Iacob eas carnes, quas offerebat Iſaac, parauerat ex animalibus venatione captis, ſed ex grege domeſtico ſumptis. Tertia ratio. Satis apparet ex hac narratione Moſis, id maximè verbis & factis curaſſe, atque egiſſe Iacob, vt perſuaderet patri ſuo Iſaac, ſe eſſe Eſau, cui velle eum benedicere audierat ex matre: hoc autem & falſum erat, & contra ipſius Iacob mentem ſenſúmque. Quarta ratio. Hæc narratio Moſis, eorum quæ dixit & fecit Iacob, non eſt figurata & parabolica, ſed hiſtorica, non ſecus ac ſuperiorum, & ſequentium capitum huius libri narrationes: In hiſtorica porrò narratione & oratione, verba, quibus ea conſtat, propriè & prout in vulgari ſermone, communíque vſu loquendi vſurpantur, accipienda ſunt. Sic autem accepta verba Iacob, falſum ſignificare, ac mendacium continere, in confeſſo eſt apud omnes. Nam & ipſe Auguſtinus *B. Aug. c. 10.*
in libro contra Mendacium id fatetur, & quicunque excuſare Iacob à mendacio conantur: non enim aliter excuſant, niſi dicentes, eum non propriè, ſed figuratè locutum eſſe; nec verba eius ſecundùm propriam eorum & vſitatam ſignificationem eſſe interpretanda, ſed ſecundùm myſticam; magnum enim in illis latere myſterium, opertè ſignificatum à Iacob. Quinta ratio. Quærentibus ſenſum litteralem ſacræ Scripturæ, non eſt à propria ſignificatione vocum (præſertim autem in hiſtoricis narrationibus) recedendum: niſi fortè neceſſitas cogat, relicto ſenſu litterali, perueſtigare myſticum, & locutionem figuratam eſſe arbitrari: At in hoc loco nulla eſt talis neceſſitas: non enim neceſſe eſt à mendacio officioſo, id eſt, à peccato veniali excuſare Iacob. Quanquam enim fuerit is Patriarcha magnus & Propheta, & de numero eorum, quorum Deus in Teſtamento veteri, tum dicta, tum facta propoſita eſſe voluit in exemplum poſteris: verumtamen Iacob nec ſapientia, nec gratia, nec ſanctimonia præſtantior fuit Apoſtolis; quos tamen, etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum, nunquam peccaſſe, ſentire

nequa

nequaquam necessarium est. Etenim communis Theologorum est opinio, nixa B. Augustini auctoritate, simulationem illam qua vsus est B. Petrus Antiochiæ cum Iudæis & Gentilibus, non omnino caruisse peccato; quippè cum de ea Paulus eum reprehendit, & ipse scriptum reliquerit ad Galatas 2. fuisse eum reprehensibilem.

Denique nullum Sanctorum omnium, qui vel in veteri, vel in Nouo 47
Testamento fuerit, præter sanctam & Deiparam Virginem, ab omni prorsus peccato mundum fuisse: sententia fuit & decretum Patrum in Concilio Tridentino, in Decreto de Iustificatione cap. xj. quorum hæc sunt verba: In hac mortali vita quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt; nec propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax: *Dimitte nobis debita nostra*. Et in Canone 23. eiusdem Sessionis, anathema dicitur in eos, qui dicunt posse iustos in tota vita, peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia. Hoc porrò sumpsisse videntur Patres, ex Beato Augustino, qui capite trigesimosexto eius libri, quem de Natura & Gratia scripsit contra Pelagianos, sic ait: Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, habere volo quæstiónem: si omnes Sanctos & Sanctas, cum hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato: quantalibet essent sanctitatis excellentia, vna voce clamarent; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Sic Augustinus. Neque verò quia Scriptura nec hîc, nec alibi arguit mendacij Iacob, propterea concludi potest, ipsum non esse mentitum. Sæpenumero enim Scriptura, simplici narratione commemorat hominum peccata, sine vlla eorum reprehensione, vt mendacia Iudith, & obstetricum, & Dauidis apud Achimelech 1. Regum 21. & regis Iehu 4. Reg. cap. 10.

Concilium Tridentinum.

Præter B. Virginem, nullus Sanctorũ per totam vitam ab omni peccato veniali mundus fuit. Matth. 6. S. August.

1. Ioan. 1.

Iudith. 19. Exod. 1.

Verumtamen posset illud huic sententiæ opponi: Si Iacob verè mentitus est, videtur mendacium eius fuisse graue peccatum, nempe perniciosum fratri eius Esau, qui per illiusmodi simulationem eius, paterna benedictione, simúlque primogenituræ bono priuatus est. Fuit item iniuriosum patri eius Isaac; quippe qui fraudulenter ab eo deceptus, non benedixit ei, cui maximè volebat benedicere. Sed non ita res habet. Nam ius primogenituræ iam Dei sententia fuerat adiudicatum & attributum Iacob, quocirca erat ipse verus ac legitimus primogenitus Isaac: Esau verò primogenituræ dignitatem, vt alienum quid, non verus ipse dominus & possessor obtinebat. Quare primogenituræ bonis spoliatus, nihil perdidit Esau quod suum esset, nullóque rerum suarum damno affectus est. Isaac porrò nulla est, facto illo Iacob, iniuria affectus: nam neque Iacob id egit vt patri faceret iniuriam; neque pater ipse, vbi resciuit quod erat factum, vllam se accepisse iniuriam significauit. Immò verò, Dei voluntate & consilio id factum esse agnoscens, datam à se benedictionem Iacob, ratam & validam esse voluit, dicens: *Benedixi ei, & erit benedictus.* 48

An mendaciũ Iacob fuerit perniciosum Esau, & iniuriosum Isaac.

Hanc

Hanc ego ſententiam, non ſolùm probabilem eſſe cenſeo, verùm etiam cum ſacra hiſtoriá (quod attinet ad litteralē ſenſum narrationis Moſaicæ, quæ traditur hoc loco) maximè congruentem. Atque eam ipſe toto penitus aſſenſu complecterer, niſi me, quaſi manu, retraheret plurimorum, maximorúmque Doctorum reuerentia; qui pro defenſione ac purgatione Iacob à mēdacio, pugnarunt acerrimè. Hos autem, tam multos, & tam graues Auctores, non vidiſſe, aut etiam non penſitaſſe argumenta, quibus in hac Diſputatione probatum eſt, mentitum eſſe Iacob, vix eſt dictu credibile. Quare ſubijt animum meum exiſtimare, non ſine Diuino afflatu, tot tantóſque viros, ad vindicandum Iacob à mendacio, & tanto ſtudio conſpiraſſe omnes, tantóque opere incubuiſſe. Hanc igitur communem Theologorum ſententiam perſequenti mihi, faciundum eſſe duxi, vt doceam, quemadmodum verba illa Iacob, ſecundùm litteralem ſenſum, commodè ſic exponi queant, vt nihil mendacij continere videantur: & vt contrarias huic ſententiæ rationes ſupra expoſitas, diſſoluam.

QVINTA DISPVTATIO.

Declaratur & defenditur communis Theologorum ſententia, quæ in ſupradictis verbis, excuſat & purgat Iacob ab omni mendacio.

49 PERTRACTANS B. Auguſtinus verba illa Iacob, ab omni eum mendacij peccato vindicat. Diſputans enim ſuper ea re in quæſtione 74. in Geneſim, & in libro decimo ſexto de Ciuitate Dei, cap. 37. ſubtiliter autem, copioséque in libro contra Mendacium, cap. 10. non negat, ſi verba Iacob propriè accipiantur, habere mendacium: ſed ait, orationem illam Iacob, eſſe figuratam, & ad ſignandum aliud, quàm per propriam verborum ſignificationem denotetur, eſſe vſurpatam. Tales porrò locutiones figuratæ, perquàm crebræ ſunt in ſacris litteris: nec ſolùm in oratione prophetica, ſed in narrationibus hiſtoricis: quinetiam ſecundùm proprietatem & elegantiam linguæ Hebrææ, frequentes admodum erant, familiaréſque Hebræis in vulgari & quotidiano ſermone. Et quod magis mirum eſt, hyperbolicæ locutiones, & antiphraſes, cùm contrarium intelligitur eius quod dicitur, vſitatæ ſunt in ſacris litteris: ponitur enim nonnunquam benedicere pro maledicere, vt videre eſt Iob cap. 1. & 2. & 3. Regum 21. Quodnam autem myſterium illis verbis Iacob ſignificatum eſſe putet Auguſtinus, hiſce verbis exponit: Cùm Iacob dixit patri ſuo: *Ego ſum Eſau primogenitus tuus,* ſi referatur id ad duos illos fratres geminos, mendaciū videbitur. Si autem ad illud referatur, propter quod ſignificādum iſta geſta, dictáque litteris conſcripta ſunt; ille eſt hîc intelligendus in corpore ſuo, quod eſt eius Eccleſia, qui de hac re loquens, ait: *Cum videritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelli forâs. Et venient ab Oriente & Occidente, Aquilone & Auſtro, & accumbent in regno Dei, & ecce ſunt nouiſſimi qui erant primi, & ſunt primi qui nouiſſimi*

S. *Auguſtinus.*

Luc. 13.

Sic enim quodammodo minor frater maioris primatum abstulit, atque in se transtulit fratris. Cum igitur tam vera, tamque significentur veraciter, quid hîc debet putari factum dictúmve mendaciter? Hæc Augustinus.

Verumenimuerò non est procliue creditu, istum quem dicit Augustinus, fuisse à Iacob, illa verba loquente, primò ac principaliter intentum 50
verborum suorum sensum: cum sit is longè remotus ab eo quod tunc ille tam factis quàm verbis intendebat, persuadere nimirum Patri, se primogenitum esse, cui danda erat eius benedictio. Planior igitur & commodior illorum verborum Iacob interpretatio hæc est: *Ego sum Esau*, non quidem quantum ad substantiam & personam, sed quantum ad ius & dignitatem primogenituræ: quæ secundùm naturæ ius debita erat Esau, verùm secundùm electionem Dei translata fuit in Iacob. Similiter Dominus Matthæi 11. & 17. dixit Ioannem Baptistam esse Eliam, non secũdùm personam, sed quia venit in spiritu & virtute Eliæ, vt prædixerat Gabriel. *Lucæ.1.* Non equidem inficior, motum esse diuinitus Iacob, & quasi spiritu prophetico afflatum, vt tali locutione mystica vteretur: & ita figuraretur, ac significaretur fore, vt iunior populus Gentilium substitueretur in locum prioris populi Iudæorum, & benedictionem diuinam huic promissam, ille occuparet & obtineret.

Theodoretus. *An Iacob iusto titulo iureque habere deberet primogenituram Esau quia illam emerat ab illo.* *Genes. 25.*

Non est dissimile quod tradit Theodoretus quæstione 80. in Genesim, 51
ita scribens: An non est visus Iacob mentiri, cùm dixit: *Ego sum Esau primogenitus tuus?* Minimè verò. Emerat enim ille priuilegia primogenituræ ab Esau. Verè igitur se ipsum appellabat primogenitum. Sic Theodoretus. Eandem rationem excusandi Iacob à mendacio tangit S. Gregorius Homilia vj. in Ezechielem. Sedenim, si ius primogenituræ, in illo tempore erat quodammodo spirituale, propter annexum ei sacerdotium, necesse profectò est, emptionem eius, prorsus inualidam, & nullam fuisse, non igitur ratione illius emptionis, & venditionis, poterat Iacob verè dicere se esse primogenitum. Sed vera ratio fuit quam supra exposuimus, quod Dei sententia, & decreto primogenitura fuerat ab Esau translata ad Iacob, idque à Rebecca, cui talis Dei sententia reuelata fuerat, patefactum est Iacob.

Theodoretus. *B. Gregor.* *Genes. 25.* *Isidorus.* *Beda* *Rupertus.* *Innocent 3.* *Gratianus, & Scholastici.*

Idem post Augustinum sensit Theodoretus quæstione 80. in Genesim, cuius verba paulò supra commemorata sunt. In eadem sententia fuisse Beatum Gregorium, illa eius verba in libro decimo septimo Moraliũ, 52
vbi loquitur de mendacio officioso, perspicuè declarant. Licèt in Testamento veteri (ait Gregorius) nonnulla possunt talia mendacia reperiri, penè nunquam tamen hoc vel tale genus mendacij à perfectis viris admissum, studiosus ibi lector inueniet. Et in homilia vj. in Ezechielem: Iacob primogeniti benedictionem, inquit, non per fraudem surripuit, sed vt sibi debitam accepit, quàm concedente fratre, data lentis mercede emerat. Idem tradunt super hunc locum Genesis Isidorus, Beda, & Rupertus. Et Innocentius Tertius hoc ipsum confirmat in Titulo de Diuortijs, cap. Gaudeamus, & Gratianus xxij. Quæst. 11. cap. Quæritur, & item Alexander Halensis 2. parte, Quæstione 139. Membro 6. & S. Thomas 2.2.

quæſt.110.art.3.ac demum Magiſter Sententiarum in Tertio,diſt. 38.& inibi omnes fermè Scholaſtici.Sed qui vberiùs,& diſtinctiùs,atque enucleatiùs quæſtionem hanc explicauerit,quàm Thomas Anglicus,legi adhuc neminem.Fuit hic ordinis Prædicatorum,& ante ducentos propè annos inter ætatis ſuæ Theologos in primis clarus,& nec paucis, nec aſpernandis in Scripturam Commentarijs memorabilis ſcriptor, legíque, ac laudari dignus;præſtanti,namque eſt ingenio, & ſano, grauíque iudicio, multámque Theologiæ doctrinam, breuitate, ac methodo Scholaſtica tractatam,Commentarijs ſuis,plurifariam immiſcet.Quamquam ſcripta, propter nominis ſimilitudinem Thomæ Doctoris Anglici, cum Thoma Doctore Angelico,vulgò adſcribuntur B. Thomæ.

Magiſter.Sēt. De Thoma Anglico. Iudicium Auctoris.

53 Hic igitur auctor ſuper hunc locum Geneſis,quæſtionem,qua de nunc diſſerimus,ponit,& ſoluit hiſce verbis. Quod Iacob dixit patri ſuo:*Ego ſum Eſau*,non fuit mendacium,ſed quaſi dolus quidam ſimplicis,& fictio non mentientis,velatum continens profundum myſterium veritatis. Sicut enim Chriſtus non eſt mentitus,cum dixit Matth.xi.de Ioanne Baptiſta:*Ipſe eſt Elias,qui venturus eſt*, vbi Eliæ nomen non accipitur pro perſona,ſed pro conformi officio & virtute:ita & Iacob verè dixit, ſe eſſe Eſau,nō ſecūdùm,perſonā ſed ob prærogatiuā iuris & dignitatis primogenituræ,ſibi diuinitus traditæ, & iam prius ſacramentali emptione promeritæ.Verum eſt tamen, quod ſi iſtud non eſſet factum inſpiratione prophetica,& auctoritate diuina, non ſolum excuſari non poterat à duplicitate mendoſa; ſed nec ab impietate iniurioſa & perfidioſa in proprium fratrem, nec à ſacrilegio in Deum;quia in Dei Sacramentis,ſcienter immiſcere aliquid falſi, eſt ſacrilegum & profanum. Donatio autem & acceptio eiuſmodi benedictionis,erat quiddam ſacrum:aliàs enim, quilibet pater potuiſſet ſuis filijs benedictionem æqualis virtutis & vtilitatis conferre:& ſuperſtitioſum fuiſſet credere, quòd propter benedictionem paternam, ſolùm humanitus factam, obtineret quis in poſterum bona temporalia, vel æterna. Sed quia nonnulli illuſores Scripturæ, dicere ſolent, Doctores noſtros excuſare à mendacio & peccato quos volunt, & quos item volunt,accuſare: attendant iſti & intelligant, non ex noſtro ſenſu, ſed ex veriſſimo ſenſu ipſius Scripturæ prædictam excuſationem Iacob exprompcam eſſe. Etenim Iacob nihil hîc dixiſſe aut feciſſe fallaciter & mendaciter,liquidò apparet ex multis. Primò ex eo quòd pater eius,vbi poſtmodùm veritatem facti deprehendit,non ei,vt timeri poterat,eſt iratus atque indignatus, nec datam ei benedictionem reſcîdit, ſed magis etiam confirmauit, vel potius à Deo profectam & firmatam eſſe oſtendit,dicens:*Benedixíque ei,& erit benedictus*. Deinde,quia ab initio vſque conceptionis illorum fratrum, præſagium diuinitus factum eſt,dato reſponſo Dei Rebeccæ, quòd minor frater, Dei ſententia, prælatus eſſet maiori.Præterea quia prædictum fuit Geneſis 25.Iacob fuiſſe virum ſimplicem,& quietum,id eſt,ſine fuco,& fallacijs,& prorſus innocentem. Ad hæc, quia ſtatim poſt hoc factum Iacob, Scriptura narrat, Deum multifariam apparuiſſe Iacob, & ampliſſimis ei datis promiſſio-

Cur doctores tanto conati ſint opere,purgare ac vindicare Iacob à mendacio.

nibus, singularem, atque eximium suum erga illum amorem, ac curam declarasse. Adijce, quòd hi tres Patriarchæ, Abraham, Isaac, & Iacob, in tantùm per omnem fermè Scripturam prædicantur, & magnificantur, vt Deus Exodi 3. glorietur se in æternum vocari Dominum Abraham, Isaac, & Iacob. Moyses quoque cùm Deum, vehementer eum obtestans, & adiurans, flectere vult ad clementiam & misericordiam, singulariter eum adiurare solet per istos Patriarchas, dicens: *Recordare Abraham, & Isaac, & Iacob seruorum tuorum, quibus iurasti, &c.* Similiter in Isaia, & ceteris Prophetis, crebras, & miras istorum laudes reperies. Et in Psal. 114. de istis dicitur: *Non reliquit (Deus) nocere hominem eis, & corripuit pro eis Reges, & nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Et sicut hîc vocantur Christi Dei, & prophetæ Dei; ita Dominus noster loquens de Electis in cœlestem gloriam recipiendis, istos tres facere videtur, quasi principes in regno Cœlorum, dicens Matth. 8. & Lucæ 13. *Multi venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Cœlorum.* Quid igitur mirum est, si tales, tantósque viros, & tantoperè commẽdatos in Scriptura, studeãt Doctores quãdo id cõmodè fieri possit, in factis & dictis corũ, ab omni mẽdacio, & peccato excusare eos? Hactenus ex Thoma Anglico.

Exodi 32.

Solutio obiectionum Caietani, Thostati, & aliorum contra hanc communẽ Doctorũ sententiã.

54 Restat vt Caietani, & Thostati, aliorúmque aduersus hanc sententiam obiectiones diluamus. Prima est obiectio Caietani, ad hunc modum argumentantis: Si dixisset Iacob; Ego sum primogenitus tuus, posset id bonam in partem accipi, & excusari à mendacio, quòd primogenituram eius iam emerat, vel quòd ea sibi fuerat à Deo assignata. Sed quia dixit: *Ego sum Esau*, quod nomen est personæ, non autem dignitatis, aut officij; videtur id à mendacio prorsus inexcusabile. Nam quamuis hic, nomini Esau adiunxerit nomen primogeniti: attamen paulò post interrogatus ab Isaac præcisè, an esset Esau, ipse respondit præcisè: *Ego sum Esau*, nihil addens de primogenito: quod sine mendacio, dici nullo modo potuit. Sic Caietanus.

Consuetudo scripturæ.

55 Verùm huic obiectioni, ita respondendum est: Vsitatum esse in Scriptura, vt vnus homo, appelletur alterius hominis nomine significãte personam eius, propter similitudinem alicuius proprietatis, vel dignitatis, vel muneris. Legimus enim Matth. xj. dixisse Dominum de Ioanne Baptista, *Ipse est Elias*, significare volẽtem, ipsum venisse in Spiritu, & virtute Eliæ, vt parentibus eius prædixerat Gabriel Archangelus. Et apud Ezechielem cap. 37. Deus consolans Iudæos in captiuitatem abductos, & amplissima bona per Messiam illis præstanda, commemorans, ait tunc eorum pastorem, ac Regem futurum Dauidem: sine dubio, Dauidis nomine denotans Messiam: nam Dauid ante multa secula mortuus fuerat, nec postea vnquam reuocatus est ad vitam. Ergo illud dictum Iacob: *Ego sum Esau*, dupliciter exponi potest. Primò sic; *Ego sum Esau*, non quantum ad personam, sed quantum ad ius, & prærogatiuam & dignitatem primogenituræ; quam tu pater existimas pertinere ad Esau: sed ea mihi destinata à Deo, & assignata est. Potest item sic intelligi: nomen *Esau* Latinè significat facturã, vt suprà disputauimus super capite vigesimo quinto, numero 55.

Luc. 1.

Locus Matthæi xi. & Ezechielis 37.

Iacob sine mẽdacio de se dixisse Ego sum Esau dupliciter ostẽditur.

Iacob

Iacob igitur dicens illa verba: *Ego ſum Eſau*, hunc animo tenebat eorum verborum ſenſum atque intellectum; Ego ſum factura tua, id eſt, proles & ſoboles tua, & primogenitus tuus à Deo inſtitutus.

56 Altera eſt obiectio Thoſtati. Cùm vnus homo, per figuratam locutionem appellatur nomine alterius hominis (inquit Thoſtatus) ſolet notum eſſe apud audientes, de conſilio & intentione loquentis: quòd non velit ſignificare identitatem perſonæ, aut ſubſtantiæ, ſed inſignem quampiam ſimilitudinem eorum hominum ſecundùm aliquam proprietatem, aut virtutem, aut munus. Hoc patet in exemplo paulò ſuperiùs adducto de Ioanne Baptiſta & Elia: notum enim erat diſcipulis, cùm Dominus dixit Ioannem Baptiſtam eſſe Eliam, non loqui eum de identitate eorum ſecundùm perſonã. At Iſaac audiens loquentem ſecum dicere, ſe eſſe Eſau, planè intellexit de perſona Eſau: & hoc ab eo intelligi volebat, & tum verbis, tum factis, procurabat Iacob: quòd tamen falſum erat, apertúmque mendacium. Hæc Thoſtatus. Sed enim rationem eius diſſoluere, nõ eſt operoſum. Vſitatum namque eſt in Scriptura, vnam rem vocari nomine alterius rei, omnino aliud intelligẽtibus qui audiebant, quàm quod ſentiebat loquens. Cuius rei, duo mihi nunc ſuppetit exempla memorare: Alterum eſt eius quod dixit Dominus Iudæis, vt refert Ioannes in Euangelio cap. 2. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Iudæi de templo, quod erat Hieroſolymis dictum eſſe putarunt, atque ea de re poſtea Dominum accuſarunt apud Principes Sacerdotum. At Dominus id dicebat de corpore ſuo quod poſt triduum mortis ſuſcitandum erat ad vitam. Alterum exemplum eſt apud Tobiam capite 5. Angelus Raphael ſub ſpecie mercenarij, interrogatus à Tobia de genere, & parentibus, reſpondit: *Ego ſum Azarias, Ananiæ magni filius.* Et Tobias quidẽ id accepit de inſigni quadam perſona inter Iudæos ſic nominata: Raphael figuratè id dixit, ſignificat enim Azarias, Adiutorem Dei; Ananias verò, gratiam Dei: omnes autem Angeli ſunt adminiſtri & adiutores Dei, & filij gratiæ, per quam ſcilicet habent adoptionem filiorum Dei. Audi quid, iſtum locum breuiter explanans, dicat Lyranus. Iſta, inquit, loquens Angelus, verum dixit, quia oratio eius non propria fuit, ſed figurata, & myſtica: Azarias enim interpretatur, Adiutor Dei: Angeli verò ſunt adiutores Dei, quia per eorum miniſterium electi diriguntur & deducũtus ad ſalutem æternam: Nam ſi Paulus 1. ad Corinthios 3. & ſe, & alios prædicatores Euangelij non dubitauit appellare adiutores Dei, quanto id veriùs dici poterit in Angelos? Ananias verò exponitur gratia Dei, cuius filij ſunt Angeli eo modo quo dicuntur filij gloriæ, quæ non eſt aliud niſi gratia conſummata. Non tamen ſic intellexit Tobias: ſed quòd ille eſſet filius cuiuſdam perſonæ de filijs Iſrael, quæ tali nomine vocaretur. Nec in hoc Angelus decepit Tobiam, quia ſic ille meliùs habuit intentum ſuum, vt ſcilicet filius ſuus bonum haberet ductorem, quàm ſi ille fuiſſet homo aliquis de genere, quamuis nobiliſſimo & clariſſimo. Tantum Lyranus.

Thoſtati obiectio, & ſolutio eius.

Locus Io. c. 2.

Matt. 27.

Locus Tobiæ cap. 5.

Lyranus.

57 Tertia obiectio eſt: quamuis iſtud, *Ego ſum Eſau* poſſit exponi ſatis

An illa verba Iacob, feci sicut pręcepisti mihi. Et illa: comede de venatione mea, purgari à mendacio, queant.

Caietanus.

commodè, ita vt dictum est: non videntur tamen purgari à mẽdacio posse illa eiusdem Iacob verba: *Feci sicut præcepisti mihi*, & *Comede de venatione mea.* Nihil enim Isaac præceperat filio suo Iacob de ferendis sibi cibis ex venatione, neque cibos illos ex venatione, sed ex domestico grege comparauerat. Neque videtur in istis verbis patere locus aliquis figuratæ expositioni, quemadmodum in superioribus. Sed isti obiectioni, vti occursum sit à quibusdam, dicamus. Caietanus super hunc locum Genesis illa verba Iacob, *Feci sicut præcepisti mihi*, sic exponit: Sicut præcepisti primogenito tuo, is autem sum ego: námque duplex intentio Isaac spectanda est in illo eius præcepto, vna primaria, & altera secundaria. Primaria intentio fuit, præcipere illud primogenito suo: volebat enim supremam, & solemnem benedictionem dare primogenito suo ante mortem suam. Secundaria autem intentio erat præcipere illud Esau, quia eum putabat esse primogenitum suum. Iacob igitur spectans primariam intentionem patris sui Isaac, non autem secundariã, quod ille præceperat primogenito suo, id sibi qui verus eius primogenitus erat, pręceptum fuisse dixit. Ad eundem fermè modum istam obiectionem diluit Thomas Anglicus. Ad alterum illud eiusdem Iacob dictũ, *Comede de venatione mea*, reperi apud Lippomanum in catena super Genesim, & super hunc locum, Glossæ cuiusdam Græcæ tale hoc responsum: venationem, Iacob metaphoricè appellasse pulmentum, quod offerebat patri suo, quòd per eum cibum paternam benedictionem primogenito conuenientem ac debitam venari ipse, ac sibi asserere satagebat. Verùm haud scio, an ista responsa nequaquam expletura sint lectoris animum. Ego non dissimulabo sensum animi mei, nam vt nõ inficior dictum illud Iacob, *Ego sum Esau*, in quo vno, ad verum intellectum interpretando, purgandóque à mendacio, Doctores laborarunt, satis commodè in verum sensum redigi posse, ita fateor, duo alia eiusdem Iacob dicta: *Feci sicut præcepisti mihi*, &, *Comede de venatione mea*, perdifficiliter ad veritatis sententiam accommodari posse.

Thomas Anglicus.

Lippoman.

Cæterùm (vt hoc quasi pro clausula huius disputationis cursim attingam) monendus mihi lector est, multa olim à defensoribus mendacij, ad eius patrocinium, & defensionem proferri solita de sacris litteris exempla: verùm ad ea omnia promptissimum est, facillimúmque responsum, adhibitis quinque documentis, tanquam certis quibusdam ad iudicandum, regulis. 57

Quinque Regulæ cognoscẽdi, & iudicandi, quæ sint in scriptura pro mendaciis habenda, quæ minimè.

Prima Regula. Aliud est dissimulare veritatem, & aliud est mentiri, hoc nunquam licet, illud sæpe licitum est, ac laudabile: ad hunc modum Abraham dissimulabat Saram esse vxorem suam, appellans eam sororem: Et Dauid dissimulauit integritatem, & sanitatem mentis, motu corporis, gestúque, aliísque rebus simulans insaniam coram Rege Achis. Secunda Regula. Aliud est mentiri, & aliud figuratè loqui. Sunt enim quædam locutiones in sacris litteris, quæ si accipiantur secundùm proprietatem verborum, falsæ sunt, figuratè autem acceptæ, veram sententiam continent, hoc genus sunt locutiones hyperbolicæ, vti est illud, semen Abrahę instar

Ge.12. & 20.

pulueris

pulueris terræ multiplicatum iri: tales ſunt etiam antiphraſes, cùm eius quod dicitur, contrarium intelligi debet, vt benedicere Deo, vel Regi, pro maledicere. Tertia Regula. Quædam ita dicuntur, vt non ſecundùm propriam verborum ſignificationem intelligi debeant, ſed ſecundùm arcanũ quendam, ac myſticum ſenſum. Sic Angelus Raphael dixit ſe eſſe Azariam, filium Ananiæ; & Iacob dixit ſe Eſſe Eſau. Quarta regula. Æquiuocè, & ambiguè loqui, non eſt mentiri, quamuis ſciat qui loquitur, aliud ex verbis ſuis intellecturos audientes quàm ipſe velit ſignificare. Sic Dominus dixit Io. 2. *Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* Quinta Regula. Non quia Scriptura laudat inſignes aliquos viros, aut fœminas, propterea eorum omnia dicta, & facta, quæ commemorantur, ſimiliter approbari, & commendari debere putandum eſt. Sicut viros etiam ſanctiſſimos, & laudatiſſimos non putamus excuſari oportere ab omni peccato veniali: ita neque omnia eorum dicta ab omni mendacio, etiam leuiſſimo purgare neceſſe eſt. Huius generis mendacia ſunt Saræ Geneſis 18. Obſtetricum Ægyptiarum, Exodi 1. Dauidis coram Pontifice Abimelech 1. Reg. 21. Iudith. in libro eius, capite decimo, & vndecimo: quamuis nonnulli hæc ritè interpretari & excuſare, æqui boníque conſulant.

1. Reg. 21. Geneſ. 13. Iob 1. & 2. & 3. Reg. 21.

Dixítque Iſaac: Accede ad me, vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Acceſſit ille ad Patrem; & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem vox Iacob eſt: Sed manus, manus ſunt Eſau. VERS. 21. & 22.

58 DVPLICEM hæc verba quæſtionem ingerunt. Quæritur enim primò cur tam ſollicitus, & anxius fuit Iſaac in percunctando, & explorando, an is qui ſecum loquebatur, eſſet Eſau. Quater enim de ea re quæſiuit: primò cùm dixit Verſu 18. *Quis es tu fili mi?* Deinde verſu 20. *Quomodo tam citò inuenire potuiſti fili mi?* Præterea verſu 21. dixit Iſaac. *Accede ad me, vt tangam te, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non,* ac demum Verſu 24. *Tu es filius meus Eſau?* Reſpondeo, idcircò ſatagentem, & ſolicitum fuiſſe Iſaac cognoſcendi, vtrum ille eſſet Eſau, quòd omninò vellet ſupremam benedictionem ſuam tribuere Eſau: ſciebat enim ipſum eſſe priorem natu, ideóque primogenitum; quapropter ei, cùm alia primogenitorum prærogatiua iure deberi, tum maximè poſtremam, ac ſolennem benedictionem paternam, dari ſolitam primogenitis ante mortem parentum. Ad eandem ſententiam ita ſcribit Theodoretus Quæſtione 77. Volebat Iſaac ſecundùm legem naturæ, benedictionem ſuam dare Eſau, vtpote primogenito ſuo: primogenitorum autem prærogatiua erat, & primam & duplicem portionem bonorum accipere. Auxit præterea paterni amoris occaſionem, quòd Eſau perofficioſus eſſet in patrem, venationibus quippe ſuis cibum comparabat expetitum valdè, iucundúmque patri ſuo.

Cur Iacob tã ſolicitè, & anxiè volebat explorare an ille eſſet Eſau.

Theodoretus.

Obſe

Obſequium porrò, etiam crudeliſſimos quoſque mitigare, ac deuincire poteſt, nedum patrem humaniſſimum. Et verò legimus etiam diuinum Apoſtolum copioſis benedictionibus remuneraſſe eos, qui ſibi obſequiũ præſtitiſſent. Sic Theodoretus. Atque hæc vna fuit cauſa ſolicitudinis, & anxietatis Iſaac in percunctando, & explorando an ille eſſet Eſau. Altera cauſa fuit, quòd nonnulla ei ſuſpicio, & dubitatio acciderat, ne fortè ille non eſſet Eſau, tum ob vocem, quæ non Eſau, ſed Iacob videbatur; tum ob tam celerem, & præproperum ex venatione reditum: & quia iam inaudierat de primogenitis olim ab Eſau venditis ipſi Iacob. Quapropter non ſine ſuſpicione, ac dubitatione erat alicuius fallaciæ ac fraudis.

Cur Iſaac tactus maximè iudicio explorare voluit an ille eſſet Eſau.

Altera quæſtio ex ſupradictis verbis exiſtens, huiuſmodi eſt: Cur Iſaac 59
vt exploraret vtrum ille eſſet Eſau, ſenſus, potiſſimum tactus adhibere voluit iudicium, ratus ita ſe certiorem fidem eius quod ſcire auebat, capere poſſe. Reſpondeo, cauſam eius rei fuiſſe hanc: deficiebatur Iſaac ſenſu viſus; nec multùm pollebat auditu; nam etſi vox loquentis ſecum, videbatur ſibi eſſe Iacob, quia tamen non id liquidò cognitum habebat, non putauit eſſe Iacob. Vſus itaque eſt ſenſu tactus, qui ſecundùm viſum, primas tenet in certitudine noſcendi. Vnde antiquum prouerbium extitit: Oculis manibúſque aliquid tenere, pro eo quod eſt, Non ſuſpicionibus, aut coniecturis, ſed certiſſimè compertum, ac notum habere.

Locus 1. Ioannis cap. 1.

Quocirca B. Ioannes, vt oſtenderet ſe, & alios Apoſtolos certiſſimam habere cognitionem eorum, quæ prædicabant de Chriſto, ita ſcripſit in exordio primæ ſuæ Epiſtolæ: *Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, hoc annuntiamus vobis.* Et apud eundem Ioãnem cap. 20. Euangelicæ hiſtoriæ, Thomas aſſeueranter negauit, crediturum ſe, Dominum reſurrexiſſe, niſi videret figuram clauorum in manibus eius, & item digitum ſuum in locum clauorum, & manum in latus eius inferret.

Ariſt. lib. 2. de ani. Text. 94.

Ariſtoteles tradit ſenſuum omnium, qui ſunt in homine exactiſſimum & certiſſimum eſſe tactum. Eius verba ſunt hæc: Senſum tactus habet homo certiſſimum: in alijs quippe ſenſibus ſuperatur à multis animalibus: Secundùm autem tactum, multo quàm cetera excellentiùs percipit, vnde prudentiſſimum animalium eſt. Cuius rei ſignum eſt in genere hominum, ſecundùm ſenſorium hoc, non autem ſecundùm alia ſenſoria, iudicari homines ingenioſos eſſe aut non ingenioſos: duri enim carne, inepti mente; molles autem carne, bene apti cenſentur.

Ariſt. in principio Metaph.

Sic Ariſtoteles. Cuius ſententia vera eſt, ſi contentio fiat de præſtantia inter ſenſus hominis reſpectu aliorum animalium, non autem reſpectu viſus: cui ſcilicet, ipſemet inter ſenſus omnes principatum certitudinis in cognoſcendo tribuerat: Viſus, inquit, omnium ſenſuum maximè facit nos res cognoſcere, multáſque differentias manifeſtat.

SEXTA

SEXTA DISPVTATIO.

Cur Deus Sanctum Isaac, ita decipi passus sit, vt is non cui volebat, sed cui non volebat, Benedictionem suam tribueret.

Super illis verbis,

Et non cognouit eum, quia pilosæ manus, similitudinem maioris expresserant.

60 HINC apparet, quàm idoneè Rebecca, & quàm accommodatè ad decipiendum senem Isaac, adornauerit filium suum Iacob, vt pilositatem Esau, per hœdorum pelliculas manibus eius appositas, repræsentaret. Simul, & illud intelligitur, fuisse Isaac aliquantisper animo dubio, & ambiguo, num qui secum loquebatur, esset Esau: tum ob vocem eius quæ non Esau: sed Iacob videbatur: tum ob tam festinum ex venatione reditum: videbatur enim incredibile, potuisse tam breui tempore, Esau in agros & syluas ire, & inibi venando animalia capere, & domum redire, & tam bene coctum, conditúmque cibum ipsi afferre. Verumtamen, quatuor res denique omnem ex animo Isaac suspicionem fallaciæ ac fraudis sustulerunt. Primò quidem persuasit ei, illum esse Esau, tam constans asseueratio eius, qui secum loquebatur, sæpius affirmantis se esse Esau: deinde pilositas manuum, quæ propria erat Esau: ad hæc fragrantia odoris vestimentorum, talia enim vestimenta in domo Isaac alius non habebat nisi Esau. His adde, quòd Isaac benè nouerat ingenium, & animum filij sui Iacob: sciebat enim simplicem esse, ac sincerum, & ab omni fallendi artificio alienissimum: quare nihil tale sibi ab eo metuebat, quale factum ab eo est. Putauit item Isaac, se præceptum illud de adferendo sibi ex venatione cibo; dedisse soli Esau, alio nemine audiente. Et quanquam vox, quæ videbatur Iacob, nonnihil ei dubitationis ingerebat, existimauit tamen mutatam tunc aliquantulum fuisse vocem Esau, vel ex aliqua corporis affectione: vel quòd Esau consulto vocem suam submitteret, & extenuaret, partim ob reuerentiam paternæ auctoritatis, partim ob deuotionem percipiendæ benedictionis. Et fortasse vox Esau crassior, atque rigidior, & ferocior erat, vox autem Iacob, tenuior, & mollior, atque suauior.

61 Sed existit hoc loco non leuis quæstio: Cur Deus sit passus ita decipi sanctum virum Isaac, & (vt mox ostensum fuit) diuino prophetiæ spiritu præditum, vt is non cui volebat, sed cui non volebat, per errorem, benediceret? Hanc quæstionem Damasus Papa proposuit S. Hieronimo. Is enim in Epistola quam scripsit ad Hieronymum, quæ est numero 124. tres quæstiones posuit Hieronymo, quarum tertia fuit hæc, cur Isaac, vir iustus, & Deo carus, non illi cui voluit, sed cui noluit, deceptus errore, benedixit? Ad quam Hieronymus quæstionem in epistola proximè se-

Cur Deus sit passus decipi Isaac circa benedictionẽ Iacob.

Damasus Papa.

S. Hieronym.

quenti, quæ est 125. ita respondet: Ad istud, inquit, distincta responsio est, nullum hominem, excepto eo, qui ob nostram salutem, carnem est dignatus assumere, plenam habuisse scientiam, & certissimam veritatem: nam vt Paulus ait: *Nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*: Plura sunt, quàm vt exemplis debeamus docere, sanctos viros, ea tantùm sciuisse, quæ reuelata eis à Deo sunt, ignorasse verò quæ reuelata eis non fuerunt. Et ad singulas visiones, Zachariam atque Danielem videmus interrogare Angelum, & suppliciter deprecari, vt sibi exponeret illa quæ viderant. Vnde non mirum est, etiam Isaac, in suam maximè vtilitatem, nesciuisse quid faceret; cum magis eo tempore erraret, quo filium sanguinariæ deditum voluptati, & eum qui posteà fratrem, si posset, occideret, prætermisso illo, qui innocẽter habitaret domi, vellet efferre, & suam magis voluntatem facere, quàm Dei. Ego puto diuinæ dispensationis fuisse, vt oculis cæcaretur Isaac: & cùm ipsi diceret: *Vox quidem, vox Iacob est; manus autem, manus sunt Esau*, tamen non intelligeret minorem esse filium, qui ad benedictionem fratris præreptor adstiterat. Hæc S. Hieronymus. Cuius responsi, in summa, hæc est sententia: Non soli Isaac contigisse, sed compluribus aliis sanctissimis viris, vt multa ignorarent, & nonnunquam opinionis errore fallerentur: Errorem verò Isaac, fuisse illi vtilem, & domui eius: quod autem ille animo destinauerat, indignum, exitiosúmque fuisset, si ex sententia eius successisset.

Zach. 4.
Daniel 9.

B. Gregorius duplicem eius quæstionis solutionem tangit, vnam propriam & litteralem; alteram verò allegoricam. Prior solutio, quæ est litteralis, nec est absimilis eius quam tradidit S. Hieronymus, ducta est ex variis modis, quibus à Deo spiritus Prophetarum tangitur & afficitur; vel circa præterita tantùm, vel circa pręsentia, vel circa futura, vel circa ista omnia, vel plura. Verba Gregorij hęc sunt: Aliquando prophetiæ spiritus animum prophetantis ex futuro tangit, ex præsenti autem non tangit: sicut apertè libri Geneseos historia testatur, cum Isaac filium suum Esau ad venandum misit, cui minorem filium Rebecca ad benedicẽdum supposuit; qui hœdinis pellibus indutus, paterno palpatui corpus fraternum finxit. Cui ille minori filio tanquam maiori benedictionem dedit, quæque ei essent longè futura, nunciauit: sed quis esset qui coram se assisteret, scire non potuit. Prophetiæ ergo spiritus, ex futuro animum Isaac prophetantis tetigit, sed ex præsenti non tetigit, quando caligantibus oculis pater, & ventura prædicebat, & præsentem filium nesciebat. Sic Gregorius. Alteram eiusdem rei rationem, sed allegoricam & mysticam reddit idem Auctor Homilia vj. in Ezechielẽ: Quid est, inquit Gregorius, quòd Isaac eundem filium nescit, quem benedicit? Nisi illud quod Dominus de populo Gẽtili dixit: *Populus quem non cognoui, seruiuit mihi?* Quid item est, quòd præsentem filium non agnoscit, & tamen quę in futuro ei ventura erant, videt? Nisi quòd Omnipotens Deus, cum per Prophetas suos prædicaret, Gentilitati gratiam prærogandam, eam & in præsenti per gratiam non vidit, quia tunc in errore dereliquit: & tamen quia eam quãdoq; collecturus erat, per benedictionis gratiã præuidit. Hactenus Gregorius. 62

S. Gregor.
Psalm. 17.

Cæterum

63 Cęterum exoritur altera quęstio: Cur Deus isto modo, id est, per talem in verbis factísque simulationem, voluit Iacob peruenire ad benedictionem paternam, & Primogenituræ confirmationem: ac non potiùs ante patefecit voluntatem & sententiam suam Isaac, vt is sciens volénsque, sine fuco & fallaciis benedictionem suam impartiret Iacob; ipsúmque Dei iudicio & decreto constitutum esse primogenitum declararet? Tres huiusce rei afferri possunt rationes. Prima ratio ducitur ex multiplici ac multiformi ratione, & via Diuinæ prouidentiæ, in perducendo ad exitum atque effectum, quęcumque fieri omnino statuit. Cum igitur sint variæ admodum vię & modi Diuinæ prouidentię in dirigendis & perficiendis rebus, nunc hac, aliàs illa vel alia pro libertate suę voluntatis, & impenetrabili sapientię suæ ratione, via, & modo vtitur. Altera ratio est, ne si Esau vidisset, se à patre suo sciente & volente fuisse priuatum benedictione, aut intellexisset id voluntate & sententia Dei factum esse, vt erat homo feroci & superbo ingenio, & animo parum pio; vehementiùs acerbaretur & incitaretur aduersus parentem & Deum, vtriusque magnum animo concipiens odium, quòd se tanto bono spoliassent. Tertiam rationem Chrysostomus Homilia 53. in Genesim, & Theodoretus quæst. 79. in Genesim, hanc exponunt: Vt ita notior atque illustrior existeret singularis, eximiáque Dei erga Iacob cura & prouidentia: simúlque fieret manifestum, quòd Deus fieri voluit, quódque factum iri prędixit, id, quo minus ad effectum perueniat, nulla ratione impediri posse: sicut ipsemet Deus per Esaiam declarauit, cap. 46. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et per Dauidem Psalm. 113. *Deus noster in cœlo, omnia quæcunque voluit, fecit.* Ponam hîc verba Theodoreti: Quare Deus non reuelauit ipsi Isaac voluntatem suam circa Iacob? Vt nota fieret prouidentia Dei erga Iacob. Nam cum Isaac modis omnibus conaretur benedicere Esau, gratia tamen Dei, contrà quàm putabat Isaac, benedictionem transtulit in Iacob. Quod denique etiam intellexit ipse Isaac. Nam cùm Iacob illi cibum offerret, sæpiùs interrogauit, essétne ipse primogenitus suus Esau: nec id solùm, sed insuper manibus suis palpauit corpus eius. Sed mox, post datam ei benedictionem, ingresso Esau, obstupuit maiorem in modum Isaac, ob id quod factum erat: nihil tamen est indignatus, quasi esset à filio deceptus: sed intentionem Diuinam agnouit, & quam dederat benedictionem, confirmauit. Hæc Theodoretus.

Cur voluit Deus vt Iacob per deceptionē patris, Benedictionē eius obtineret.

Chrysost. Theodoretus.

Statímque vt sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait, Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni: cui benedixit Dominus. *Versu 27.*

64 NTE alia obseruet Lector hoc loco, quàm sit antiquus mos, quem hodiéque cernimus permanere, personas dignitate quapiam præcellentes & primarias, preciosas gerere vestes, optimísque odoribus fragrantes. Apud Homerum legitur

Homerus.

Calypso vestibus induisse Vlyssem fragrantibus; ille appellat ea vestimenta θυώδεα, qualia nimirum gestare solebant sacrificantes Diis, id est, preciosas, & bene olentes, nam θύω, quod est sacrifico, dictum videtur quasi θυμιάω, quod significat euaporare, adolere & suffire. Nec ab hoc videtur remotum, quod legitur Canticorum 4. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.* Rupertus libro vij. Commentariorum in Genesin, vestimenta ista Iacob tam bono fragrantia odore, secundùm intelligentiam allegoricam sic interpretatur: Has vestes, pater familias in Euangelio nominibus suis expressit, reuerso ad se filio qui perierat, & inuentus fuit: mortuus fuerat, & reuixit: *Citò,* inquit, *proferte stolam primam, & induite eum, & date annulum in manum eius, & calceamentū in pedibus eius.* Prædicta igitur vestimenta, scilicet stola prima, quam habemus in lauacro Baptismi; & calceamenta pedum, quæ sunt antiquorum exempla Sanctorum, annulus quoque, id est, fidei signaculum, ceteræque virtutes, siue orationes pœnitentium, optimi & suauissimi odoris sunt apud Deum: talibus enim plurimùm delectatus Deus, amplissimam benedictionem suam, id est, cœlestium donorum suorum abundantiam largitur.

Locus Canticorum c. 4. Rupert. c 15. & 17.

Luc. 15.

Sequitur illud: *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni: cui benedixit Dominus.* Rustica hæc ac pastoralis similitudo fragrantiæ vestimentorum Iacob cum odore agri, bellè congruebat cum instituto ac ratione vitæ quam agebat Isaac; cuius omnis penè res familiaris atque opulentia erat in gregibus & armentis, & in frumento, & vino, atque oleo: videlicet tales similitudines reperire est frequentes in Bucolicis apud Virgiliū & Theocritum, necnon & in Canticis Canticorum. Solent profectò tum sacri, tum externi scriptores, earum rerum similitudinibus, exemplísque crebrò ac libenter vti, in quibus rebus eorum maxima in parte, ars & vita versatur. Audi B. Hieronymum, ad istam sententiam, super illis verbis prophetæ Amos cap. 1. *Dominus de Sion rugiet*, ita scribentem. Naturale est, vt omnes artifices, suæ artis loquantur exemplis; & vnusquisque, in quo studio triuit ætatem, illius similitudines & exempla proferat. Exempli gratia, qui nauta est, & gubernator nauis, tristitiam suam comparat tempestati; damnum suum vocat naufragium; inimicos suos, ventos contrarios appellat. Contra verò prosperitatem & lætitiam, secundos nominat ventos, & auram placidam, tranquilláque maria, & æquora, campis similia. E regione, miles, quicquid dixerit, scutum, gladium, loricam, galeam, lanceam, arcum, sagittam, mortem, vulnera, & victoriam sonat. Sec cur hæc diximus? vt scilicet ostendamus, etiam Amos prophetam, qui pastor de pastoraliibus fuit, non in locis cultis, nec inter arbores & vineas, aut inter syluas & prata virentia; sed in lata eremi vastitate, in qua versatur leonum feritas, & intefectio pecorum, artis suæ vsum esse sermonibus: vt vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum & fremitum nominaret. Sic Hieronymus. 65

Documentum bene obseruandum. S. Hieronym.

Verùm paulò attentius supradicta Isaac verba perpendamus. Pro illo: *Ecce odor filij mei*, Hebraicè est, *Vide odorem filij mei, tanquam odorem agri.* Consuetum enim Hebræis est, imperatiuo illo [Vide] vti pro aduerbio 66

Oleaster.

demon

demonstrandi [ecce:] quanquam Oleaster dicit positum esse [vide] pro, Olfac; ex more scilicet linguæ Hebrææ, sæpe vni sensui tribuentis, quæ sunt alterius sensus. Chaldaica interpretatio, & Septuaginta Interpretes habent, vt nos: quod autem in quibusdam libris additum legitur [pleni] quod non est in Hebræo, vbi præcisè est, *sicut odor agri*, sciat Lector sumptum esse ex trāslatione Septuaginta Interpretum. Thargum Hierosolymitanum hunc locum paraphrasticōs ita transtulit: *Sicut odor incensi ex optimis aromatibus, quæ tandem offeruntur in monte, vbi erit domus sanctuarij: siue templum: cui benedixit qui viuit in æternum.* Ergo illorum verborum Isaac, hæc est sententia: Ecce, fragrantiam sentio filij mei, similem ei quam exhalare solet fertilis ager, odoriferus floribus, & suaue olentibus fructibus plenus, cui Dominus benedixit, magnam vtique fœcunditatem vberémque terra nascentium prouentuum præstando. Tribus porrò de rebus Scriptura solet laudare agrum: De suauitate odoris, vt hoc loco: De plenitudine & copia, sicut in præsentia dicitur, agri pleni cui benedixit Dominus: talis autem plenitudo tribus in rebus est, in abundantia frumenti, vini & olei, de quibus dicitur Psalmo quinto: *A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt:* ac demum à pulchritudine, sicut Dominus dixit Psal. 49. *Pulchritudo agri mecum est*, cuius pulchritudinis luculentissimum est testimonium, quod perhibuit Dominus Matth. 6. de pulchritudine, ac naturali ornatu liliorum agri, affirmans, ne ipsum quidem Salomonem omni splendore ac gloria sua æquare eam potuisse.

67 Sed quæri possit hoc loco, quisnam sit odor ille agri, tantopere commendatus ab Isaac. Thostatus super hunc locum Genesis ait, odorem agri pleni, non per se delectabilem ac iucundum esse, sed tantùm per accidens: quia plenitudo eius ob abundantiam frumenti, vini, & olei, est homini, super omnem suauitatem odoris, iucunda & delectabilis. Non secus atque multùm esurienti, bonæ carnes, ac bene assæ, odorem exhalant iucundissimum; non propter se, sed propter cibum ab eo vehementer expetitum. Alioquin, nec frumenta, nec vineæ, nec oleæ, præcipua agri bona, iucundum per se ac suauem odorem reddunt. Verùm Thostatus falsus opinione sua est; non enim solùm per accidens, vt ipse putauit, sed etiam per se iucundissimus est odor agri. Huius porrò iucunditatis duplex causa est; vna in ijs quæ terra nascuntur; altera in ipsamet terra. Ager enim afflat suauissimos odores propter multa odoriferarum genera herbarum, propter innumerabilem suaue olentium florum varietatem; ac demum propter inenarrabilem odorum iucunditatem, ex piris, pomis, plurimarúmque arborum fructibus manantem. Nec terra modò nascentia talem spirant odorē, sed ipsamet terra, si naturaliter bene affecta sit, si bene proscissa, mollis, nec madida, nec sitiens, póstque vomerem nitescens. Cui rei vt testimonium reddam lectori, credibile, fidémq; faciens, testem hoc loco producam Plinium, cuius in libro 17. cap. 5. hæc sunt verba: Cicero, lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, vnguenta sunt, quæ terram, quàm quæ crocum sapiunt: hoc enim maluit dixisse, quàm redolent. Ita est profectò: illa erit optima terra, quæ vnguenta sapiet. Quod si admonendi su-

An odor agri pleni sit per se laudabilis.

Thostatus refellitur.

Terra per seipsa quando suauissimè oleat.

Plinius.

mus,qualis ſit terrę odor ille qui quæritur,contingit ſæpè etiam quieſcenti ea ſub occaſum ſolis; in quo loco arcus cœleſtis deiecerit capita ſua : & cum à ſiccitate continua,immaduit imbre.Tunc emittit illum ſuum halitum diuinum, ex ſole conceptum , cui comparari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe odor, in commota debebit; repertúſque neminem fallet, ac de terra odor optimè iudicabit. Talis ferè eſt in noualibus,cæſa vetere ſylua, quæ conſenſu laudatur. Sic Plinius. Sunt qui putent,cùm Iſaac laudauit odorem agri pleni,ſignificare voluiſſe tempus anni vernum;quo ſcilicet tempore, ſuauiſſimis odoribus fragrat ager ob florum prouentum. Audi Plinium libro 16. Pariunt arbores,cum florent. Arborum flos,eſt pleni veris indicium, & anni renaſcentis:flos, gaudium eſt arborum. Tunc ſe nouas aliáſque quàm ſunt, oſtendunt: tunc variis colorum picturis in certamen vſque luxuriant; tunc liliorum eximius candor, paulatim ſeſe laxat,effigie calathi, reſupinis per ambitum labris: & campos longè, latéque violaria reddunt purpureos ac ſuaue olentes.

Plinius.

Pulcherrima Gregorij allegorica expoſitio.

B.Greg. iſtum agrum odoriferũ,per allegoricam intelligentiã compa- 68
rat Eccleſię,quę ſecundùm varios hominũ ordines,variáq; gratiarũ genera,variis etiã modis ſpiritualem redolet ſuauitatem.Et quia oratio Gregorij ,non ſolùm pietatis plena eſt,ſed etiam ſpiritualis cuiuſdam eloquẽtiæ, lubet eam hoc loco apponere.Sic autem ſcribit ille Homilia 6. in Ezechielem:Dominus in Euangelio dixit agrũ eſſe hunc mundum.Quoniã igitur Gentilis populus ad Fidem perductus, per electos ſuos in vniuerſo mũdo virtutibus redolet, rectè dicitur, *Odor filij mei, ſicut odor agri pleni.* Aliter namq; olet flos vuæ: quia magna eſt vis & doctrina prædicatorũ,qui inebriant mentes audientium. Aliter olet flos oliuę,quia ſuaue eſt opus miſericordiæ. Aliter olet flos roſæ : mira namq; eſt fragrantia, quæ redolet ex cruore Martyrum. Aliter flos lilij:quia candida vita carnis,eſt de incorruptione virginitatis. Aliter olet flos violę:quia magna eſt virtus humilium, qui ex deſiderio loca ima tenentes, ſe per humilitatem à terra in altum non ſubleuant , & cœleſtis regni purpuram in mente ſeruant. Aliter redolet ſpica , cum ad maturitatem perducitur:quia bonorum operum perfectio,ad ſatietatem eorum qui iuſtitiam eſuriunt,præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis ſuis vbique per mundum ſparſus, magnis virtutibus & benefactis, omnes qui intelligunt, odore bonę operationis replet; idcircò rectè dicitur : *Odor filij mei, ſicut odor agri pleni.* Sed quia virtutes illas non ex ſeipſo habet, ſed ex Deo, propterea illud adiungitur: *Cui benedixit Dominus.* Sic Gregorius.

Luc.17. Matth.13.

S. Ambroſ.

Nec diſſimilis admodum eſt,nec relinquenda in præteritis altera huius 69
loci expoſitio ſimiliter allegorica , quam diſertè tractat S.Ambroſ. lib. 2. de Iacob, & vita beata, cap. 1. ſcribit autem ad hunc modum : Pulchrè, & verè de Iacob dictum eſt : *Ecce odor filij mei : tanquam odor agri pleni.* Erat enim Iacob perfectus in omni flore virtutum , & ſacræ benedictionis, atq; cœleſtis beatitudinis redolebat gratiam.Ipſe enim ager eſt,quem benedixit Dominus; non ager terrenus , qui ſæpe horridus eſt ſyluis , aut fragoſus torrentibus,aut paluſtris pigrioribus aquis, aut ieiunius frumentis,aut

tis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea ſaxoſus, aut hiulcus & aridus ſiccitate, aut nimiùm aquis madidus, aut ſentibus incultus. At ager hic, eſt is, de quo dixit Dominus: *Et ſpecies agri mecum eſt.* In hoc agro vua illa reperitur, quæ expreſſa ſanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro eſt ficus illa, ſub qua Sancti requieſcunt, ſpiritalis gratiæ ſuauitate recreati. In *Pſalm 49.* hoc agro eſt oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis vnguento. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt, & quodam fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula ſequebatur, & tutum ſe eius vbique deductione credebat. Nam licèt dulcis & ſuauis odor ſit agri, quia eſt odor naturæ; tamen in ſancto Patriarcha virtutum ſpirabat gratia. Quàm continens erat parcimonia, qui cibum ſibi paratum non expetiuit, ſed petenti fratri ſine dilatione conceſſit; à quo primatum benedictionis accepit? Quàm pius erga parentes, vt præferri germano ſeniori, materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere ſacraretur? Quàm religioſus, vt fratrem recuſaret lædere? Quàm verecundus, vt patrem timeret fallere? Quàm reuerens parentum, & honorificus, vt matri quod iubebat, non poſſet negare? Sic Ambroſius.

Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini. Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum; & incuruentur ante te filij matris tuæ: qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. VERSV 28 vſque ad 30.

70 ÆC verba cõtinent benedictionem ampliſſimam, quam Iſaac diuino Spiritu afflatus, contulit in Iacob, tanquam in ſuum primogenitum; quanquam ipſe opinionis errore, putauit illum eſſe Eſau. Ac licèt forma huius benedictionis modum habeat optantis & precantis; reuera tamen vim habet propheticam denunciantis quod futurum eſt. Sic itaque intelligenda & interpretanda eſt: *Det tibi,* id eſt, Dabit. *Seruiant tibi, & adorent te,* id eſt, ſeruient & adorabunt. *Eſto dominus,* id eſt, eris dominus. *Incuruentur ante te,* id eſt, incuruabuntur. *Sit ille maledictus*, id eſt, erit ille maledictus. *Benedictionibus repleatur*, id eſt, replebitur. Ad hunc item modum imprecationes malorum æternorum, multifariam in Scriptura poſitas interpretari conuenit. Cuiuſmodi ſunt illa: *Conuertantur in infernum*, id eſt, *Pſalm 9.* conuertentur. Et, *Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non* *Pſalm. 68.* *ſcribantur*, id eſt, delebuntur, & non ſcribentur. Ioſephus primo libro Antiquitatum, benedictionem hanc Iſaac enarrans, non parum à ſacra hiſtoria, & narratione Moſis receſſit: variat namque tum formulam Benedictionis, tum ſacrorum verborum ſententiam. Sunt autem hæc Ioſephi verba: Poſtquam iam cœnatus fuerat Iſaac, ad Deum precibus inuocandum ſe conuertit: Domine, inquit, omnium ſeculorum, & con

Ioſephus parũ fideliter refert, quod in ſacra hiſtoria traditur.

& conditor rerum omnium: Tu patri meo maxima bona pollicitus, etiam mihi præsentem felicitatem es largitus: meis quoque posteris propitium te fore, & maioribus beneficiis eos cumulaturum promisisti. Hic tuus fauor perpetuus sit precor, néve me propter hãc debilitatem despicias, quæ facit, vt magis etiam ope tua egeam. Serua puerum hunc propitius, & ab omni calamitate illæsum custodi: da ei vitam felicem, & possessionem bonorum, quæ in tua sunt potestate: fac eum formidabilem inimicis, & apud amicos gratiosum. Sic ille Deum inuocabat, putans se Esau bene precari. Hactenus ex Iosepho.

Quatuor bonorum genera, per benedictionem Isaac promissa Iacob & posteris eius.

Hæc porrò benedictio Isaac denotat quatuor maxima, id temporis, & optatissima bona: Primum spectat ad opulentiam, & copiam terrenorum bonorum, quæ beneficio cœli, terræque bonitate, atque vbertate proueniunt. Alterum continet imperium in gentes & populos, summúmque honorem, ac venerationem ab illis exhibendam. Tertium comprehendit præstantiam domesticæ cuiusdam dominationis, & dignitatis super alios fratres; qui primogenitum fratrem, non secus ac parentem aut dominum reueriturí, atque honoraturi erant. Quartum bonum pertinet ad prosperitatem, & gloriam Iacob; quæ tanta futura esse dicitur, vt eius amicis, fautoribus, & adiutoribus prosperè omnia successura essent: contra verò, eius inuidis, insectatoribus atq; inimicis, calamitosè, atque infeliciter futurum. Hæc verò quatuor bona promissa Iacob, intelligendum est, præstanda fuisse partim eius posteris tantùm, non autem ipsi, vt secũdum & tertium: non enim Iacob adoratus est à fratre suo Esau, sed contra potius eum ipse adorauit Genes. 33. nec Iacob fuit dominus populorum & gentium, sed id completum est in posteris eius, maximè verò regnante Dauide, ac Salomone. Primum autem, & quartum bonum, communiter Iacob, & posteris eius contigit. Audi quid in hanc sententiam scribat Thomas Anglicus, hunc locum pertractans. Et hæc quidem promissa secundùm corticem veteris Testamenti, vmbratiliter in populo Israël impleta fuerunt. Quod si aliquando contrarium legimus in sacra Scriptura, Hebræos nonnunquam talibus bonis non modò caruisse, verum etiam grauissimis malis, ac calamitatibus afflictos & obtritos esse; sciendum est, id accidisse propter eorum peccata, præcipuè ob contemptum iustitiæ, ac legis diuinæ, & alienationem à veri Dei cultu, ac religione. Id præterea contigit, vt ea ratione pernotesceret, in talibus promissis, principaliter spiritalem intelligentiam esse requirendam: & istiusmodi promissa referenda esse ad bona spiritalia, & cœlestia, quæ principaliter & propriè respiciunt Regem Christum, secundariò autem & participatiuè Ecclesiam Electorum. Semper itaque, ac simpliciter istiusmodi promissa, secundùm spiritalem intelligentiam, in regno Christi, & in Ecclesia Electorum completa sunt, secundùm autem historicum sensum, prout significant terrenam prosperitatem, ad tempus, & prout expediebat, in veteri Testamento impleta sunt. Sic ille. 71

Thomas Anglicus.

Cur Isaac solius roris meminerit, taceãs imbres, niues, & ventos, & calorem cœlestem.

Det tibi Deus de rore cœli. Cur inter bona & commoda quæ de cælo in terras defluunt, solius roris meminerit Isaac, nihil dicens de pluuia, de vento, niue & calore Solis, meritò quæri hoc loco potest. Præsertim verò, 72

cum

cùm imber & nix ad fœcunditatem vbertatémque terræ præcipuè commendentur in Scriptura. Sic enim per Esaiam capite 55. loquitur Deus. *Quemadmodum descendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo; non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud.* Et in vigesimo octauo capite Deuteronomij ita scriptum est: *Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, vt tribuat pluuiam terræ suæ in tempore suo, & benedicat cunctis operibus manuum tuarum.* Huic quæstioni sic est respondendum; solius roris mentionem esse factam tres ob causas. Ros enim leniter è cœlo cadens, nunquam suo lapsu lædit ea quæ de terra nascuntur, sicut non rarò imbres, & nimio impetu ruentes venti, nimiáque copia niuis, & præter modum ardens Solis calor. Deinde, ros molliter affusus terra nascentibus, & illis tanquam incubans, temperatissimo frigore, & humore, fouet ea & fœcundat. Sed illa est potissima causa, quod in Palæstina, maximè verò in Iudæa, non ferè cadunt imbres, nisi bis per annum. Primùm mense Octobri, qui dicitur imber temporaneus, iactis iam in terram seminibus maximè vtilis: pluit deinde Mense Maio, vel Aprili, quæ dicitur pluuia serotina, plurimùm valens ad maturandos fructus. Ros igitur, quoniam in eam terram à mense Maio ad Octobrem plurimùm non cadit imber, vtilissimus est, & optatissimus. Præstat enim vicem pluuiæ non sinens germina, assiduo æstu arescere, & interire, sed refrigerans ea, & augens, & ad suam quodque perfectionem adducens.

Non nisi duobus anni temporibus ferè in Palæstina pluere.

73 *De pinguedine terræ.* Pinguē terram appellans, significat terram natura bene affectam, & comparatam ad fœcunditatem, atque vbertatem: cui terræ, contraria est macra, perarida, & puluere fatiscens, qualis porrò esse terra debeat, quæ promittat vbertatem, & præstet, hisce notis ex Catone descripsit Plinius libro xvij. cap. v. Cato breuiter, atque ex suo more, terræ vitia, & virtutes determinat. Terram, inquit, cariosam caue: néve plaustro, néve pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, vt penè vestigijs quoque interdicat? Cogitemus ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abominatur, terræ vitia, aridæ, fistulosæ, scabræ, senescentis, exesæ, & pumicosæ. Plus dixit vna significatione, quàm possit vlla copia sermonis enarrari, est autem quædam, non ætate, sed interpretatione verborum, anus terra: & ideò infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem optimam terram, appellat teneram, quæ vocetur etiam puella. Intelligendum autem est, dictam mira significatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inueniri. Illa enim temperatæ vbertatis est, illa mollis, facilísque culturæ, nec madida, nec sitiens: illa post vomerem nitescens, & quam recentem exquirunt improbę alites vomerem comitantes, coruíque aratoris vestigia ipsa rodentes. Illa suauissimi est odoris, nonnunquam emittens quasi diuinum quendam halitum, cui comparari suauitas nulla possit. Hactenus ex Catone, vel Plinio. Sicut igitur Cato appellans teneram terram, eo nomine omnes

Signa bonæ, ac fœcũdæ terræ ex Catone, & Plinio.

eius virtutes,& bona significare voluit,ita quoque sanctus Isaac, vocans pinguem terram.

74 Sequitur, *Abundantiam frumenti,& vini.* Pro(vino)Hebraicè est mustum,vt significetur, non vinum exotericum, & aliundè aduectum, sed vinum ibi natum,& quasi indigena. Nonnulli codices, præter frumẽtum, & vinũ,habent,oleum;sed id nec Hebræi,nec Chaldaici,nec Græci codices habent,nec Latini emẽdatiores. Sub nomine autem frumenti,& vini, quæ sunt principes humani victus partes, significantur cætera, vt oleum, mel,mãna,& quæ ex herbis,& oleribus,fruticibus,arboribus,& animalibus suppeditantur humanæ vitæ commoda:ista enim ex rore cœli,& pinguedine terræ proueniũt. Est porrò mira societas terræ,ac cœli ad procreationem eorum,quæ in terris nascuntur: ad id enim vtriusque virtute, ac benignitate opus est. Quocirca Dominus Leuit.26. Violatoribus legis suę minatur daturum se cœlum ferreum & terram æneam: ea re significans, summam sterilitatem,& penuriam omnium terra nascentium. Est igitur quasi coniugium quoddam inter cœlum,& terram:idque Poëtas, & philosophos non latuit,qui cœlum vocauerunt Iouem, Terram verò Iunonem,quòd terra cœlestibus fœcundata & grauidata seminibus, varia frugum, aliarúmque rerum genera pariat. Sic enim Beatus Augustinus libro quarto de Ciuitate Dei, capite decimo interpretatur illos Virgilij versus.

Mira societas & quasi cõiugium quoddã cæli, ac terræ vnde procreatio omnium terra nascentium.

Locus Leuitici cap.26.

S.Augustinus Virgilius.

Tunc Pater omnipotens,fœcundis imbribus Aether
Coniugis in gremium latè descendit.

75 Atque hæc quidem dicta sunt de historica interpretatione, & litterali intelligentia illorum verborum. *Det tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ.* Eorundem porrò verborum allegoricam expositionem breuiter tradit B.Gregorius hunc in modum scribens Homilia vj. in Ezechielem: Quoniam inter Electos alij in contemplationem surgunt, alij verò per actiuę vitæ solummodò opera pinguescũt:rectè in benedictione illa Isaac dicitur: *Det tibi Dominus de rore cœli, & de pinguedine terræ:* Ros etenim desuper,& subtiliter cadit:& nos toties de rore cœli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimè de supernis aliquid tenuiter videmus. Cùm verò bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Sic Gregorius. Memoranda item est Theodoreti eorundem verborum allegorica similiter interpretatio. Nam quæstione 81. in Genesim docens,quod istis verbis dictum est Iacob. *De rore cœli,& pinguedine terræ.* Id potissimum pertinere ad Saluatorem nostrum, quem Iacob multis rebus mirificè præfigurauit,& cuius secundùm carnem etiam pater fuit:Ros itaque cœli,diuinitatemChristi pręsignat:pinguedo autem terræ,Humanitatem eius de terrena substantia nostra acceptam. Etenim Beatus Dauid Psalmo 71. hæc prænuntians,inquit: *Descendet sicut pluuia in vellus,& sicut stillicidia stillantia super terram.* Sicut enim ros inuisibiliter quidem descendit, deorsum autem consistens manifestò apparet: Sic Deus cum sit inuisibilis,per carnem visus est super terram;& cum hominibus conuersatus est. Frumentum autem,& vinum, ænigmata sunt diuinorum

B.Greg.& Theodoreti allegorica expositio.

Theodoretus.

Baruch.3.

norum myſteriorum. Ergo promiſſum iſtud roris cœleſtis, & pinguedinis terræ, ſymbolica ſignificatione promiſſionem continet Domini noſtri, qui verus Deus, verúſque homo, & ex ſemine Iacob generatus ſecundùm carnem, ſalutem attulit mundo. Vt ſecundùm hanc intelligentiam, illud: *Det tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ,* hoc ſignificet: Dabit tibi Deus Filium, Deum ſimul, & hominem & totius mundi Saluatorem. Et hanc quidem interpretationẽ valdè adiuuat quod mox ſubditur: *Seruiãt tibi populi, & adorent te tribus,* namque hoc cumulatiſſimè, & abſolutiſſimè in Chriſto factum eſt, vt prædictum de eo fuerat pſalmo. 2. & 71. & apud Danielem cap. 2. & 7.

76 Non prætermittam obiter commonere lectorem, ex iſtis verbis Iſaac, voluiſſe Tertullianum fidem aſtruere, firmaréque illius opinionis ſuæ de Regno Chriſti, per annos mille in terris, maxima Sanctorum omnium felicitate futuro. Quæ fuit quondam multorum, & apprimè nobilium Auctorum ſententia, & poſtea, cùm eſt ab Eccleſia reiecta, hæreſis chiliaſtarum, quos Latinè ad verbum Millenarios dicas licet, appellata eſt. Memorabo hîc, ad eam ſententiam, nonnulla Tertulliani verba, ex libro eius tertio contra Marcionem. Quid tibi videtur, ait Tertullianus, cum Abrahæ ſemen, poſt primam promiſſionem, quæ in multitudidem arenæ repromittitur, ad inſtar quoque ſtellarum deſtinatur? nónne & ter renæ, & cœleſtis diſpoſitionis auſpicia ſunt? Cur Iſaac item benedicens filium Iacob ait: *Det tibi Deus de rore cœli, & de opimitate terræ,* nonne vtriuſque indulgentiæ exempla ſunt? Si quidem & iuſtum eſt, & condignum Deo, illic quoque exultare famulos eius, vbi ſunt, & ipſius nomine afflicti. Sic Tertullianus. Verùm cõtra iſtam opinionem cum alij copioſè, tum nos etiam non inaccuratè, nec ieiunè diſſeruimus ſub finem libri octaui Commentariorum noſtrorum in Danielem.

Tertulliani de terreno Chriſti & Sanctorum regno ex hoc loco argumentatio.

Geneſ. 35.

77 *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus.* Et hoc, & reliquum benedictionis Iſaac, ad præſtantiam dominationis, & dignitatis, & proſperitatis, non tam in ipſo, quàm in poſteris eius pertinens, tranſlatio, ſiue paraphraſis Hieroſolymitana, quam vocant Thargum, expreſſiùs, & diſtinctiùs ſic interpretatur, Seruient coram te omnes populi: omnes ſcilicet filij Eſau. Et ſubijcientur tibi omnia regna: nimirum omnes filij Iſmaëlis. Eſto Dominus, & princeps ſuper omnes filios Cæturæ. Præuenient, & petent pacem tuam omnes filij Laban fratris matris tuæ. Qui maledixerit tibi, erit maledictus, vt Balaam filius Beor. Et qui benedixerit tibi, erit benedictus, vt Moyſes propheta Legiſlator Iſraëlis. Sic ibi. Quanquam autem Balaam, cum ductus eſt ad maledicendum Hebræis, pro maledictione, egregiam dedit illis benedictionem: is tamen poſtea dans conſilium Madianitis, per formoſas mulieres decipiendi Hebræos, & ad idololatriam alliciendi; non incommodè poteſt intelligi, tali eum ratione maledixiſſe Hebræis. Verùm quiſpiam fortaſſe hic ſcire cuperet, cur promittantur Iacob, quæ non ipſi, ſed poſteris eius præſtanda erant. Sciat igitur is, conſuetudinem eſſe diuinæ ſcripturæ, promittere aliquibus magna quædam bona, quæ non ipſis, ſed multo poſt tempore alijs præſtãda ſint:

Conſuetudo Scripturæ in dandis promiſſionibus.

promittuntur autem illis, quòd sint illi tanquam caput, & principium, & radix eorum, in quibus ea promissa sunt complenda. Dantur itaque illis promissa, ad ostẽdendum dignitatem eorum, declarandúmque meritum: quippe talia dari posteris suis, egregijs ipsi virtutibus, & factis promeruerunt. Facit præterea id ad consolationem eorum mirificè gaudentium, talia promissa posteris suis aliquando esse præstanda. Huius ferè generis fuere promissa data tribus istis Patriarchis, & quæ Iacob vicinus morti filijs suis ventura prædixit. Videat lector, quæ super ista re disseruimus in Tomo 3. Commentariorum nostrorum in Genesim super caput xiij. numero 44. & 45.

Allegoria in benedictione Isaac. *S. August.*

Cæterum totius benedictionis huius, qua Isaac benedixit Iacob, alle- 78
goricam, & perbreuem explanationem huiuscemodi tradit Augustinus lib. xvj. de Ciuitate Dei, cap. xxxvij. Benedictio Iacob, ait Augustinus, benedictio Christi est in omnibus gentibus. Hoc fit, hoc agitur. Lex, & prophetia est in Isaac: etiam per os Iudæorum Christus ab illa benedicitur, velut à nesciente; quia ipsa nascitur. Odore nominis Christi, sicut ager, mundus impletur. Eius est benedictio de rore cœli, hoc est, de verborum pluuia diuinorum: & de vbertate terræ, hoc est de congregatione populorum. Eius est, multitudo frumenti & vini, hoc est, multitudo quam colligit frumentum & vinum in sacramento corporis, & sanguinis eius. Ei seruiunt gentes, ipsum adorant Principes. Ipse est Dominus fratris sui, quia populus eius, dominatur Iudæis. Ipsum adorant filij patris eius, hoc est, filij Abrahæ secundùm fidem; quia & ipse filius est Abrahæ secundùm carnem. Ipsum qui maledixerit, maledictus, & qui benedixerit, benedictus est. Christus etiam ex ore Iudæorum, quamuis errantium, sed tamen legem, Prophetasque cantantium, benedicitur; id est veraciter dicitur; licèt alius benedici putetur, qui ab illis errantibus expectatur. Hæc Augustinus, qui omnem benedictionem Isaac refert ad Christum.

Rupertus. *Ephes. 1 & Col. 1.*

Paulò ampliorem; nec minùs eruditam, atque obseruandam eiusdem
generis interpretationem Rupertus in libro vij. Commentariorum in 79
Genesim cap. xvij. talem ponit, vt priorem Benedictionis partem exponat de Congregatione fidelium, quod est corpus Christi; posteriorem autem partem de Christo qui est caput Ecclesiæ. Scribit verò Rupertus hoc modo: Est rationali creaturæ ros cœli, non aliud, nisi gratia Spiritus sancti, quæ peccata remittit: pinguedo autem terræ, vel abundantia frumenti & vini, est adapertio sensus ad intelligenda quæ latent in Scripturis mysteria regni Dei. Illic enim latet granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuit, & multum fructum attulit: Est vinum, quod lætificat cor hominis: & oleum in quo facies hilarescit. Erga ista dicens Isaac; prophetat simul, & optat illud, quod nunc factum est, & fit vsque in finem seculi, videlicet, quòd seminis Abrahæ per fidem, tanquam vnus est ager, latitudo totius mundi, gemino fœcundatus munere Spiritus sancti: altero, quod est in remissione peccatorum, quo vero cœli rore innouetur facies hominis: altero, quod est diuersarum distributio gratiarum,

Ioan. 12. *Psal. 103.*

eiusdem

eiuſdem Spiritus Sancti, quo diteſcimus in omnibus, vt in nulla gratia nihil nobis deſit, ſicut ait Apoſtolus. His dictis quaſi de toto corpore, deinceps ad caput verba conuertit, ſubiungens: *Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus, &c.* Quis enim eſt ille, cui ſeruiunt populi, & quem adorant tribus, niſi caput ſeminis Abrahæ Chriſtus Dominus, non tantùm homo, ſed Deus & homo, vnus Ieſus Chriſtus? Coram illo incuruantur omnes filij matris eius, id eſt, omnes ciues ſupernæ Hieruſalem, quæ eſt mater omnium noſtrum. Et iurè incuruantur: Nam licèt ipſi etiam ſint fratres, & filij Dei, verùm per adoptionem tantùm, ipſe verò ſecundùm naturam; & quà homo frater eſt, quà Deus, fratrum adorantium, & ſeruientium eſt Dominus. Nec in Chriſtum non bellè quadrat: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Maledicit Chriſto, qui Chriſtum blaſphemat, eius vel doctrinam, vel facta obtrectans, & calumnians, ſicut venenata lingua Scribarum, & Phariſæorum dicentium: *Dæmonium habes: in Beelzebub eijcit dæmonia.* E contrario benedicit Chriſto, qui confitetur & laudat Chriſtum, corde, & lingua dicens: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Dicit autem Apoſtolus, quòd nemo loquens in Spiritu Dei dicit anathema Ieſu: Et quòd nemo dicit, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu Sancto. Igitur qui Chriſto maledicit, Spiritu ſancto caret, quod eſt verè maledictum eſſe; & qui benedicit illi, in Spiritu ſancto loquitur, quod eſt verè benedictum eſſe. Spiritus quippe Sanctus vera eſt, & ſola benedictio Dei: ideo rectè dictum eſt: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus impleatur.* Hactenus ex Ruperto.

1. ad Cor. 1. *Ad Gala. 4.* *Ioan. 8 & 10.* *Matth. 12.* *Infr. 21. & 23* *1. Cor. 12.*

Expauit Iſaac ſtupore vehementi: & vltrà quàm credi poteſt admirans ait: Quis igitur ille eſt, qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priùs quàm tu venires? benedixíque ei, & erit benedictus. VERS. 33.

80 SECVNDVM Græcam verſionem huius loci cenſet Beatus Auguſtinus, tunc Iſaac paſſum eſſe ecſtaſim, & mente diuinitus illuſtrata, cognouiſſe Dei voluntate illa eſſe acta, & ab eo prælatum eſſe Iacob Eſau, deſignatúmque primogenitũ, atque hæredem ſuarum promiſſionum. Verba S. Auguſtini in tractando quæſtionem octogeſimam in Geneſim, hæc ſunt: quod habent Latini codices: *Expauit Iſaac pauore magno valdè,* Græci habent ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα. Vbi tanta commutatio intelligitur, vt quædam mentis alienatio ſequeretur, ipſa enim propriè dicitur Ecſtaſis. Et quia ſolet Ecſtaſis in magnarum rerum reuelationibus fieri, in hac intelligendum eſt factam eſſe ſpiritalem admonitionem vt confirmaret benedictionem ſuã filio minori, cui potius iraſcendum fuerat, quòd fefelliſſet Patrem. Sic ibi Auguſtinus. Idem lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 37. Ecce, inquit, benedictionem promiſſam repetenti maiori filio, expaueſcit Iſaac, & alium pro

Ecſtaſis Iſaac. *Auguſtin.*

alio se ber ... cognoscit. Miratur, & quisnam ille sit, percunctatur, nec tamen se deceptum esse conqueritur: immò confestim reuelato sibi intus in corde magno sacramento, deuitat indignationem, & confirmans benedictionem: *Benedixi eum, & sit benedictus.* Quis non hîc potiùs maledictionem expectaret irati, si hæc non superna inspiratione, sed terreno more gererentur? O res gestas in terra, sed cœlitus! per homines, sed diuinitus! Sic Augustinus. Memoratu quoque dignus est Commentarius
Caietanus. huius loci, qui est apud Caietanum, ita super hoc loco scribentem. Pro illo: *Expauit Isaac stupore vehementi*, iuxta Hebræum est, *Tremuit Isaac tremitu magno valdè*, non erat sanè ratio timendi, aut tremendi, sed admirandi potiùs, & irascendi secundùm causas naturales, & humanas. Quocirca pauor iste, ac tremor tam magnus ac repentinus, fuit diuinitus. Et quoniam quæ exteriùs fiunt à Deo, signa sunt internorum, sicut tremor est motus compositus ex motibus diuersis, tum elemẽti grauis, tum ipsius animæ: ita animus Isaac mixtus erat ex affectu proprio erga Esau, aduersus Iacob, & ex motione diuina in fauorem Iacob, quæ tãdem præualuit. Diuina nãque reuelatio, non qualiscunque, sed cum huiusmodi pugna in animo Isaac describitur, inchoando ab ipsa contrarietate motuum in corpore, & in animo Isaac. Et hæc est tertia reuelatio diuina facta Isaac. Sic Caietanus. Quoniam autem supradiximus ex sententia Augustini, Isaac fuisse abstractum à sensibus, & in Ecstasi cognouisse mysterium quod antea ignorauerat, hîc lectorem obiter monemus, Philonem egregiam disputationem scripsisse de quadruplici Ecstasis modo, ac ratione in diuinis litteris celebrata: Eius verba hîc non adscripsimus, quòd ea posueri-
Philo de quadruplici Ecst. mus in 3. Tomo nostrorum Comment. in Genesim super caput 15. numero marginali 66. Pro illo verbo, *Expauit*, Hebraicè est (harad) quod
Oleaster. Oleaster propriè significare putat commoueri, sollicitum, & anxium, & conturbatum esse: quare hîc verti potuisse: Commotus est Isaac commotione vehementi. Sed reuera significat etiam pauere, ac vehementer admirari. Vehementer itaque obstupuit Isaac, subitò cognoscens voluntatem, sententiam Dei super Iacob, cui contradicere, nec debuit, nec voluit. Simúlque animaduertit, honorem primogenituræ, multis rebus fuis-
Gen. 24. se præsignatum ac præmonstratum, minori filio fuisse deferendum. Hoc enim præsignauit colluctatio Iacob, & Esau intra vterum maternum: hoc retentio plantæ Esau egredientis ex vtero: hoc venditio primogenituræ,
Ibidem. iureiurando firmata, hoc demum, supremæ ac solemnis, ante mortem primogenitis dari solitæ benedictionis per Iacob occupatio.

VERS. 34. Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.

Caietanus.
CAIETANVS ex his verbis argumentatur, peccasse veniali- 81
ter Iacob, cùm dixit mendacium illud officiosum, *Ego sum Esau*: illud enim, vocat nunc Isaac, aduentum Iacob ad se fraudulentum. Verùm non ita res habet: nos enim suprà in

Disputa

Diſputatione huius capitis prima expoſuimus varia ſimulationũ, & fraudũ genera,& oſtendimus eſſe aliquot ſine vitio, quò retulimus,quod Iacob egit cũ patre ſuo. Thomas Anglicus interpretatur, Iacob adiiſſe fraudulenter patrem ſuum, non quantum ad rei veritatem, ſed quantum ad exteriorem modum exequendi eam, ſimulando nomen Eſau,& piloſitatem eius. Vel fraudulenter,inquit, dictum eſt pro cautè,ſolerter,callidè, ac prudenter. Thoſtatus ideo ait Iacob dici fraudulẽter egiſſe cum Iſaac, quia ita ſe geſſit tum verbis,tum factis,vt pater deciperetur,non agnoſcẽs ipſum eſſe Iacob,ſed putans eſſe Eſau, idque ſine peccato fieri potuit, vt ſuprà oſtenſum eſt.

Thomas Anglicus.
Thoſtatus.

82 Hoc loco altercatur Paulus Burgẽſis cum Lyrano ſuper voce Hebræa, quam Latinus interpres in hoc loco vertit, fraudulenter. Sic autem ſcribit Lyranus: Hebræi pro (fraudulenter) interpretantur, prouidenter, quia dictio Hebraica, quæ eſt ibi, eſt æquiuoca: aliquando enim accipitur pro dolo,& aliquando pro prudentia, ſeu bona cautela,& ſic debet hîc accipi. Iam enim cognouerat Iſaac diuina voluntate, & ordinatione Iacob recepiſſe benedictionẽ,& ideo eius factũ non poterat imputari fraudi, ſi propriè,atque in malam partẽ ea vox accipiatur. Sic Lyranus. At Burgenſis ei contradicens, negat vocem Hebræam eſſe æquiuocam ad fraudem, & cautelam, ſed propriè ſignificare dolum, & fraudem prout in malum accipitur. Non tamen inficiatur ea voce per abuſum ſignificari cautelam, & ſolertiam, ſicut apud ſanctum Palum 2. Corinth. 12. *Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi:* Et ſic ait ſumi hoc loco. Vel fortaſſe, inquit, volens Iſaac excuſare ſe apud Eſau, vocauit Iacob fraudulentum ſecundùm propriam eius vocis ſignificationem. Sed hoc extremum Burgenſis dictum bene confutatur vltimis Lyrani verbis proximè poſitis.

Lyranus.
Altercatio inter Lyranum, & Paulum Burgenſem.
Burgenſis.

Mihi placet Lippomani ſententia, quam proprijs eius verbis hîc adſcribam: Dictio, inquit (rama) inter cætera ſignificat interdum decipere vnde (mirma) deſcendit, dolum & fraudem ſignificans. Rectè igitur Latinè redditum eſt, fraudulẽter,& à ſeptuaginta, cum dolo. Sed diſtinguere oportet triplicem fraudem, vnam eruditionis, qua Ioſeph ſcyphum ſuũ poni iuſſit in ſacco Beniamin: alteram inſpirationis diuinæ, qua filij Iſrael mutuati ſunt ab Ægyptijs vaſa aurea, ac tali Iacob vſus eſt cum patre ſuo Iſaac: tertiam noxiæ deceptionis, qua Propheta Bethel decepit virum Dei de Iuda, vt ſecum comederet, & hæc vitioſa eſt, non autem priores duæ. Simulatio item quadruplex eſt: vna prouidentiæ, & cautelæ, qua vſus Ioſue ſimulauit fugam: altera doctrinæ, ſic Chriſtus coram duobus diſcipulis finxit ſe longiùs ire: tertia ſignificationis, de qua eſt hîc ſermo: quarta duplicitatis,& calliditatis, ſecundùm quam ſæpe Angelus Satanæ transfigurat ſe in Agelum lucis,& hæc cenſetur culpabilis & damnabilis. Hæc Lippomanus.

Lippoman. in catena.
Geneſ. 44.
Exod. 12.
3. Reg. 13.
Ioſue 8.
Luc. 24.
2. ad Cor. 11.

83 Septuaginta Interpretes pro illo (fraudulenter) habent μετὰ δόλου, ideſt, cum dolo. Videtur autem vox doli plerumque dici cum vitio in Scriptura vt eſt illud: *Non eſt in ſpiritu eius dolus*, & illud: *Rationabile, & ſine dolo lac concupiſcite.* Et item illud: *Verè Iſraelita in quo dolus non eſt.* Id ipſum patet

An vox dolus ſæpe in vitio ponatur.
Pſalm. 31.
1. Pet. 2.

Ioann.1. B. Aug. patet ex deſcriptione doli, quam B. Auguſtinus in tractatu 7. in Ioannem tradit his verbis: Dolus eſt, cùm aliud agitur, & aliud fingitur. Dolus fraus eſt, & ſimulatio eſt. Cùm aliquis aliud tegit in corde, & aliud loquitur, dolus eſt, & tanquam duo corda habet, vnum quaſi ſinum cordis habet, vbi videt veritatem, & alterum ſinum, vbi concipit mendacium. Et vt noueritis hunc eſſe dolum, dicuntur in Pſalmis: *Labia doloſa*. Quid eſt *Labia* Pſal. 11. *doloſa*? ſequitur: *In corde, & corde locuti ſunt mala*. Quid eſt, *in corde, & corde*, niſi duplici corde? Sic Auguſtinus. Ergo ſecundùm Auguſtinianam doli & fraudis deſcriptionem, vocabulum doli & fraudis in vitio ponendum eſt. Atenim licèt nunc ferè dolus in malam partem accipiatur pro fraude, ſeu machinatione ad fallendum quempiam, veteres tamen etiam in bonam partem accipiebant pro ſolertia, & calliditate, præſertim aduerſus hoſtes, aut latrones. Quocirca cùm ſumere in malum volebant dolũ, non præcisè dicebant dolum, ſed cum adiunctione, malum dolum, quia Terentius in Eunuch. eſſet bonus etiam dolus. Tale illud Comicum:

Iam tum ſuſpicio, dolo malo hæc fieri omnia.

In libro quarto Digeſtorum, Titulo tertio de Dolo malo, tale memoratur edictum Prætoris: Quæ dolo malo facta eſſe dicentur, ſi de his rebus alia actio non erit, & iuſta cauſa eſſe videbitur, iudicium dabo. Super Vlpianus. quibus verbis Vlpianus ſic ait, Non fuit contentus Prætor dolum dicere, ſed adiecit malum: quoniam Veteres etiam bonum dolum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebant, maximè ſi aduerſus hoſtem, latronémve quis machinaretur. Idem ipſum à Gellio reperimus obſeruatum, Gellius. & proditum lib. 12. cap. 9. Scribit enim, huiuſmodi vocabula, tempeſtas, valetudo, facinus, dolus, gratia, induſtria, periculum, venenum, contagiũ, quinetiam honos, fuiſſe apud Veteres ancipiti ſignificatione, & vtroque verſus, in bonum æquè, ac in malum dici ſolita. Ex his apparet, quòd Septuaginta Interpretes dixerunt, Iacob veniſſe ad Iſaac cum dolo, & per dolum paternam benedictionem præripuiſſe fratri; interpretandum eſſe de bono dolo. Conueniens porrò fuit, vt Iſaac diceret iſta de Iacob, quo declararet ipſi Eſau, ſe nec volentem, nec ſcientem benedixiſſe Iacob, ſed per errorem, ex ſimulatione Iacob natum; vt ſic agnoſceret Eſau, non fuiſſe patris animum erga ſe mutatum, nec Iſaac vllo ſimulationis artificio vſum, voluiſſe benedicere potiùs Iacob, quàm ſibi. 83

Vtrum benedictio, quã Iſaac dedit Iacob, per errorem perſonæ, putãs eſſe Eſau, cenſeri deberet valida.

Verùm exiſtit hoc loco non leuis, nec ſilentio inuoluenda quæſtio, An benedictio, quam Iſaac dedit Iacob, priuſquam Dei voluntatem & ſententiam ſciuit, rata & valida fuerit. Nam cùm ea fuerit contra intentionem & voluntatem Iſaac, volentis eam dare Eſau, & per errorem perſonæ, tribuentis eam Iacob; non videtur fuiſſe valida: talis enim error perſonæ, ſolet humanos contractus, maximè verò Matrimonij, irritos & inualidos facere. Reſpondendum eſt, poſito, Iacob fuiſſe Dei voluntate ac decreto verum primogenitum Iſaac, licèt id tunc latuerit Iſaac; fuiſſe planè validam benedictionem hanc ei à patre datam; quinetiam fuiſſe ſecundùm intentionem ipſius Iſaac. Etenim primaria intentione 84

voluit

voluit Iſaac benedicere primogenito ſuo, quia ei debebatur benedictio: ſecundaria autem voluit benedicere Eſau, quòd eum putaret verum eſſe primogenitum ſuum. Ergo Iſaac principaliter intendit, & voluit benedicere primogenito ſuo ſibi tūc adſtanti, præſentíque; & illi collata benedictio, erat ſecundùm intentionem & voluntatem eius, & idcirco erat valida. Sed is qui tunc erat præſens ipſi Iſaac, & qui erat primogenitus eius, fuit Iacob: ergo data ei benedictio, fuit ſecundùm primariam intentionem Iacob, ob ídque rata & valida cenſeri debuit. Quare cùm Iſaac reſciuit diuinitus, primogenitum ſuum eſſe Iacob, declarauit benedictionem eius eſſe validam, dicens, *Benedixi ei, & erit benedictus.*

SEPTIMA DISPVTATIO.

Cur tantopere Iſaac recuſauerit benedicere Eſau: & hic tantopere benedictionem illius expetierit.

Super illis verbis,

Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui: frumento, & vino ſtabiliui eum; & tibi poſt hæc fili mi, vltra quid faciam? Cui Eſau: Num vnam, VERS. 37.
53 inquit, tantùm benedictionem habes, pater? mihi quoque obſecro, vt benedicas.

OPVS diuinæ prædeſtinationis, & gubernationis, ſiue ſpiritualis, ſiue temporalis, ſoli Deo competentis; vti eſt, hominum alios deſtinare ſeruitio aliorum, alijs dominatum & imperium tribuere, & copiam bonorū temporalium largiri; Iſaac ſibi aſſumit, tanquam vicem Dei gerens, vel potius Dei nomine iſta denuntians. Illud autem *Num vnam tantùm benedictionē habes, pater?* dupliciter intelligi poteſt; vel, Num tibi ius & poteſtas non eſt, iſtam benedictionem dare pluribus? quaſi dicat, Quid prohibet, quam dediſti benedictionem Iacob, etiam mihi dare? Et cum hoc intellectu congruit quod adiecit Eſau: *Mihi quoque obſecro, vt benedicas.* Vel poteſt etiam hoc modo intelligi: Numquid vnum tantùm habes genus benedictionis? Eſto, dederis iſtam benedictionem Iacob; an mihi aliam quampiam dare non potes? Et pro hac interpretatione facit quod ſupra dixerat Eſau: *Nunquid non reſeruaſti & mihi benedictionem?* Et quod ei reſpondit Iſaac: *Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui; frumento, & vino ſtabiliui eum; & tibi poſt hæc, fili mi, vltra quid faciam?* Tradit Philo non tam cordi fuiſſe Eſau paternam benedictionem ob ſpiritualem eius virtutem; quàm ne frater eius Iacob ſibi præferretur, & opulentior, atque honoratior eſſet: inuidus enim erat, & ideo præ inuidia exclamauit: *Benedic etiam mihi pater.*

Cur Isaac non poterat benedicere duobus filijs suis, Iacob & Esau; cùm Iacob benedixerit 12. filiis suis.

Verùm offerunt se hoc loco tres quæstiones, cursim exsoluendę. Prima 86 quæstio; Cur Isaac, post benedictionem quam dederat Iacob, non poterat item benedicere Esau, vt non sine causa dixerit ei Esau, *Nunquid non reseruasti etiam mihi benedictionem?* Et rursus, *Num vnam tantùm benedictionem habes pater?* Illud quoque auget difficultatem: Iacob enim benedixit duobus filijs Ioseph, Ephraim dico & Manassem, vt legitur Genes. 48. Immò duodecim filijs suis Iacob distinctè ac sigillatim benedixit, propriam cuique eorum benedictionem impertiens: sic enim scriptum est Genes. 49. *Hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis benedictionibus propriis.* Sed huic quæstioni sic respondendum est: Solemnis illa benedictio patrum dabatur ijs tantùm filijs qui futuri erant hæredes & participes earum promissionum quæ datæ fuerant Abrahæ & semini eius, & qui futuri erant de populo Dei. Quapropter Abraham è domo sua eiecit Ismaëlem, dicente Sara: *Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ*: testantéque Deo, *In Isaac vocabitur tibi semen*, Genes. 21. & ante mortem suam segregauit omnes filios suos ab Isaac, vnum ipsum declarans hæredem suum. Similiter Isaac, vbi diuinitus illustrata mente resciuit, solum Iacob hæredem fore diuinarum promissionum, & dignitatem Primogenituræ ab Esau trāslatam in Iacob: ipsum porrò Esau ac posteros eius segregatum iri à populo Dei; benedictionem à se priùs (licet inscienter) datam Iacob, comprobauit: nec vllis Esau precibus & lacrymis adduci potuit, vt talem benedictionem conferret in ipsum. At verò filij omnes Iacob, & filij Ioseph, Ephraim & Manasse, eorúmque posteri, patres futuri erant populi Dei: ex illis enim exortæ sunt duodecim tribus, ex quibus vniuersus populus Hebræus constabat: & idcircò omnes illi futuri erant participes diuinarum promissionum pertinentium ad semen Abrahæ: vt mirum videri non debeat, communicatam esse cum illis omnibus benedictionem Iacob, idémque dicendum est de filijs Ioseph. Quanquam in benedictionibus filiorum Iacob, animaduertere est notabilem differētiam benedictionis Iudæ, atque aliorum filiorum: illa enim talis fuit, qualis dari solebat primogenitis, quantum ad principatum & imperium, honorémque ac dignitatem: super omnia verò, quia de stirpe eius generandus prædicitur Messias.

An Abrahā benedixerit filio suo Isaac.

Altera quæstio: Cur Isaac talem benedictionem non expetijt à patre 87 suo Abraham, & ab eo accepit: cum videamus tam studiosè fuisse eam expetitam, & tam sollicitè atque anxiè quæsitam à Iacob & Esau? Respondeo, non quia in sacris litteris non est proditum, Abraham talem benedictionem dedisse filio suo Isaac, propterea factum esse id negari debet: multa enim illorum patrum facta, dictáque, litterarum monumentis consignata non sunt. Verùm concedamus, talem benedictionem, Abraham non dedisse filio suo Isaac, rationem eius rei satis idoneam & probabilem hanc possumus reddere: Deus non semel, tum ante conceptum Isaac, tum post eius generationem declarauerat, filiorum omnium Abrahæ solùm Isaac hæredem futurum suarum promissionum: solámque progeniem Isaac, censendam esse semen Abrahæ, ad quod promissiones diuinæ pertinerent: ad hoc igitur declarandum superuacanea erat illa benedictio

paterna. Quid quòd eiusmodi benedictionis cumulatissimè vicem expleuit tam eiectio Ismaëlis ex domo Abrahæ, quàm separatio aliorum omnium filiorum Abrahæ à contubernio & societate Isaac? vt narratur Genes. 21. & 25.

88 Tertia quæstio: Cur talis benedictio paterna tantoperè expeteretur à filijs, & tam anxiè procuraretur: & an cuiuslibet patris similiter efficax esset benedictio? Quoniam multis exemplis, longóque vsu obseruatum fuerat, benedictionem pariter atque maledictionem patris plurimum valere in vtramque partem: & quia per talem benedictionem declarabatur, & quodammodo constituebatur, in qua persona, & in cuius semine diuinas promissiones, quæ datæ fuerant Abrahę, compleri deberent; ob hanc profectò causam, meritò talis benedictio maiorem in modum filijs cordi, & curæ erat. Talis porrò benedictio non in quolibet patre certam habebat efficaciam: sed in magnis illis Patriarchis, & Propheticis viris, vt in Noë, Genes. capite nono in Isaac, Genes. capite vigesimo septimo, in Iacob, Genes. capite quadragesimo octauo, & 49. in Moyse Deuteronomij cap. vltimo. Adijciam hoc loco ad explicationem primæ quæstionis, Ruperti auctoritatem & sententiam. Is septimo libro Commentariorum in Genesim, capite octauo ad hunc modum scribit: Hîc iam prætereundum non est, cur vnam tantùm benedictionem habuerit Isaac: sic enim Esau eiulando dixit: *Num vnam tantùm benedictionem habes pater? mihi quoque obsecro benedicas.* Quærendum igitur, cur vnam tantùm benedictionem habuerit. Ac primò dicimus, non multa esse semina, sed vnum esse semen, quod est Christus: in quo secundùm promissionem datam Abrahæ, benedicendæ erant omnes gentes. Quam verò, præter illud semen benedictũ, habere poterat Isaac benedictionem? Erant autem duo fratres, & ex illis duo populi contra alterutrum diuidendi; iuxta veritatem dicentis: *Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi de vtero tuo diuidentur.* Quomodo igitur illis diuisis communicari poterat vnum semen, quod est Christus? ille quippe vnus est, & non in diuisione, sed in vnitate est. Oportebat igitur alterum alteri præferri: & prælatus est, quem Deus commendauit, non quem caro & sanguis commendare voluit, secundùm naturale ius primogeniti.

Cur tanti fieret benedictio paterna, & an cuiuslibet patris benedictio æqualem vim haberet.

Rupertus.

Ad Gal. 3.

Gen. 25.

VERS. 39.

Cúmque eiulatu magno fleret, motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper erit benedictio tua.

89 EIVLATVS, est planctus ex ingenti tristitia, & dolore proueniens: & propter magnitudinem, acerbitatémque doloris, in altam vocem, sonúmve forâs erumpens. Verùm de eiulatu nihil habent Hebræa, sed hoc tantùm: *Cúmque leuans vocem fleret.* Sed videtur tantus eiulatus fuisse admodum indecens & turpis Esau, tum propter dignitatem eius, tum etiam propter ætatem. Erat enim tunc Esau vir magnæ auctoritatis, vtpote secundùm suum

Varro de ling. Lat.

patrem Isaac, omnium maximè honoratus. Erat item graui iam ætate, non minor vtique septuagesimo septimo anno. Sed enim priuatio, & amissio tanti boni, quanti æstimabatur eo tempore, & paterna benedictio, & dignitas primogenituræ, mirum videri non debet, si ea vberes ex oculis Esau lacrymas excutere, & ex imo pectore profunda trahere suspiria, & crebra lamenta, atque eiulatus extundere potuit. Sequitur, *Motus Isaac.* Hoc nec est in Hebręo, nec in alijs translationibus: Verùm quò expressiùs redderetur sententia, additum est à nostro interprete. Sed quatenus Isaac precibus & lacrymis Esau motus est? Non sanè vt benedictionem datam Iacob antiquaret, ac rescinderet: neque vt eam communicaret etiam cum Esau; id enim fieri non poterat. Siquidem illa propria erat primogeniti, qui vnus tantùm erat: & per illam benedictionem Iacob constitutus erat dominus Esau: si autem eandem tribuisset Esau, factus esset dominus fratris sui Iacob: fuisset igitur idem, & seruus & dominus fratris sui Iacob. Hactenus itaque motus est Isaac lacrymis Esau, vt paruam & exilem quandam benedictionem ei largiretur. 90

In pinguedine terræ, & rore cœli desuper erit benedictio tua. Pro illo *benedictio tua*, Hebraicè est *habitatio tua.* Istorum autem verborum hic est sensus: Possidebis terram bonam, & fertilem earum rerum quæ ad degendam commodè vitam conducunt, simúlque bonitate terræ, ac cœli benignitate frueris. Nec tamen hîc adiecit id quod supra posuerat in benedictione Iacob, *Abundantiam frumenti & vini.* Licèt enim bona fuerit regio Idum æorum, qui posteri fuerunt Esau; non tamen nec amœnitate, nec vbertate cum terra Hebræorum comparãda fuit, quippe quæ ob eam causam Terra lacte ac melle fluens appellata sit. Considerare est in hoc loco, terrenorum bonorum copiam communiter bonis & malis dari à Deo: ipse enim oriri facit solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nemo igitur de istiusmodi bonis, quorũ improbi abun-
Matth. 5. dantiores esse solent, quàm probi, nimium lætetur, aut glorietur. Ergo quæ ad commoda bonorum temporalium pertinebant, non sunt denegata Esau: quæ autem ad honorem & dignitatem, quæ ad dominationem & Sacerdotium, & ad progeniem ipsius Messiæ, ea cum Esau nullo modo communicata sunt.

OCTAVA DISPVTATIO.

De dissonantia quæ videtur esse inter hunc locum Genesis, & sententiam quandam Beati Pauli, super benedictione Esau.

NARRAT hoc loco Moses, lacrymis Esau permotũ Isaac, benedixisse illi: At cõtraria videtur esse Beati Pauli sententia in capite xij. Epistolæ, quæ est ad Hebræos, affirmantis, Esau, tametsi lacrymis petentem benedictionem, non tamen 91

eam

eam impetrasse. Verba Pauli sunt hæc: *Ne quis sit fornicator, siue profanus vt Esau, qui propter vnam escam vendidit primitiua sua: scitote enim quoniã & postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam.* Hæc Paulus. In cuius verbis duplex est difficultas: vna, quòd Paulus negat Esau obtinuisse benedictionem à Patre: quam tamen accepisse eum, apertè tradit Moyses hoc loco. Altera est difficultas, quòd Paulus ait, eum etiam cum lacrymis non inuenisse pœnitentiæ locum; At Isaac lacrymis eius permotus, licèt aliquandiu recusasset ei benedicere, denique tamen benedixit. Quòd si Paulus loquitur de pœnitentia suorum peccatorum, videtur eius sententia Nouatiani hæresim adiuuare; quasi peccatum quodpiam sit in hac vita, vt sic loquar, impœnitibile atque irremissibile; contra id quod disertis verbis pronuntiauit Dominus per Ezechielem, capite 18. & 33. *Locus Pauli ad Heb. 12 fusè tractatus.*

92 Beatus Thomas explanans locum illum Pauli, non tangit priorem difficultatem: sic enim ait: Narrat historia libri Genesis cap. 27. postquam Isaac benedixerat Iacob, venisse Esau, & petijsse benedictionem, quam tamen non obtinuit; licèt pater per ignorantiam ac errorem benedixisset Iacob. Namque in illo stupore quem habuit, factus in ecstasi, doctus est à Spiritu sancto, vt non retractaret quod iam fecerat: vnde dixit: *Benedixi ei, & erit benedictus.* Et sic Esau consilio Spiritus sancti reprobatus fuit. Quod attinet ad posteriorem difficultatem, S. Thomas dictum Pauli interpretatur de pœnitentia siue de venia & remissione suorum peccatorum: quam iccirco Esau non inuenit, quia eius pœnitentia non syncera, sed fucata fuit: neque ex dolore culpæ, sed ex inuidia fratris, & accepti à se damni æstimatione profecta. Sic autem scribit Sanctus Thomas: Quomodo Paulus dicit, Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, tametsi cum lacrymis eam requisisset: cum dicatur Ezech. 18. *Quacumque hora ingemuerit peccator*, &c. Dicendum est: Quandiu præsens vita agitur, posse agi semper veram pœnitentiam. Interdum tamen aliquis pœnitet nõ propter amorem iustitiæ, sed propter timorem pœnæ vel damni temporalis, & sic pœnituit Esau, non quia vendiderat primogenita, sed quia perdiderat: vnde non dolebat de peccato venditionis, sed de damno perditionis. Quocirca pœnitentia eius non fuit accepta, quia non erat vera. Isto enim modo etiam damnati pœnitent in inferno, vt dicitur Sapientiæ quinto, non quia peccauerunt, sed quia exclusi sunt. Hactenus ex Beato Thoma. *S. Thomas.*

93 Theodoretus in explanando locum illum Pauli, tacita priori difficultate, posteriori respondet similiter ac S. Thomas: Cuius responsum non est aliud, nisi Commentarius ipse Chrysostomi, succinctè tamen ac restrictè commemoratus. Declarans enim illud Pauli: *Non inuenit pœnitentiæ locum, cùm lacrymis quæsiuisset eam.* Nouatiani, ait Theodoretus, sua esse arma existimant, hæc Pauli verba: verùm illi suis ipsorum telis confodiuntur: Esau namque non fleuit agens pœnitentiam, sed fratris felicitati inuidens: quod etiam accidit Cain. *Concidit enim*, inquit Scriptura, *Theodoretus.* *Hebr. 12.* *Genes. 4.*

facies eius: Sed non ideo quia malè obtulerat, ſed quia fratrem viderat
Heb. 12. diuina honoratum ſententia. Atque id etiam diuinus Paulus ſignificauit, dicens: *Non inuenit pœnitentiæ locum,* pro eo quod eſt, Non inuenit viam veræ pœnitentiæ; lugens nempe ob ea quæ improbè egerat. Verùm ille non fleuit peccatum, ſed proſperum Iacob ſucceſſum: idque teſtãtur illa eius verba: *Venient dies luctus patris mei, vt occidam fratrem meum Iacob.* Hæc Theodoretus.

Caietanus. Caietanus primam quæſtionem ſoluẽs, duas facit benedictiones Iſaac; vnam magnam & principalem; & hanc Eſau non potuit ab Iſaac conſequi: alteram, paruam & tenuem, quam Eſau impetrauit à patre ſuo Iſaac. Paulum autem dicit non de benedictione parua loqui, ſed de illa magna
Thoſtatus. & principali. Et idem tradit Thoſtatus ſuper hunc locum Geneſis. Alteram quæſtionem enodans Caietanus, ait, Paulum in eo loco non agere de pœnitentia Eſau reſpectu ſuorum peccatorum ſimpliciter: ſed reſpectu ſolùm amiſſæ Benedictionis, & iuris atque honoris primogenituræ. Verba Caietani ſic ſe habent: Quod dicitur Eſau non inueniſſe locum pœnitentiæ, ad literam verum eſt, intelligendo eum non inueniſſe pœnitentiam ab homine Iſaac patre ſuo: ab ipſo enim cum lacrymis non impetrauit benedictionem primogeniti: quamuis impetrauerit benedictionem minorem. Simile quid accidit pœnitentibus poſt perditam virginitatem, aut aliquod ſimile donum: nunquam enim inueniunt locum pœnitentiæ apud Deum, quoad priorem dignitatem, ſicut nec Eſau quoad primogenituram. Et hæc dicuntur, vt caueat quiſque ne cadat: quoniam incerta eſt futura pœnitentia, & multo incertior fructus eius. Sic Caietanus.

Mihi opinio Caietani maiori ex parte probatur: ſed ea paulò explicatiùs declaranda, firmiúſque comprobanda eſt. Per partes igitur ſententiã 94
& verba Pauli perpendamus. *Poſtea cupiens hæreditare benedictionem:* Nõnne vides Paulum apertè loqui, non de qualibet benedictione; ſed de hæreditaria, id eſt, de illa principali & ſolemni, quæ coniuncta erat cum hæreditario iure paternarum facultatum, & cum dignitate primogenituræ? Huiuſmodi autem benedictionem Iſaac dedit Iacob, nec talem dare voluit Eſau; quanquam flagrantiſſimè eam concupiuit, & inſtantiſſimè petijt. *Reprobatus eſt.* Non loquitur Paulus de reprobatione Eſau reſpectu vitæ æternæ, ſed reſpectu benedictionis quam petebat: & eſt ſenſus, in ſua poſtulatione reprobatus & reiectus eſt. *Non inuenit pœnitentiæ locum.* Vox illa *pœnitentiæ* non refertur hîc ad Eſau, nec ad veniam & remiſſionem peccatorum eius: ſed referri debet ad Iſaac; & eſt ſenſus: Neque precibus, neque lacrymis ſuis potuit Eſau adducere patrem ſuum Iſaac ad pœnitentiam eius quod fecerat: vt ſcilicet pœnitens benedictionis datæ Iacob, etiamſi per ignorantiam & errorem data fuerat, eam reſcinderet ac mutaret, & conferret in Eſau. Hoc enim loco, vox *pœnitentiæ*, ſignificat mutationem facti vel diſpoſitionis, cùm id quod vel factum, vel deſignatum eſt, mutatur. Sic Paulus ad Romanos cap. 11. dixit, dona Dei eſſe ſine pœnitentia, vel, vt ad verbum ſonant Græca, impœnitibilia, &

Quid denotet vox pœnitentiæ.

ſuper quibus Deus non mutat ſententiam ſuam. Et apud Hieremiam cap. 26. ait Dominus Hieremiæ: *Noli ſubtrahere ab illis verbum, ſi fortè audiãt, & conuertantur à via ſua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis,* id eſt, mutem, & prohibeam, & auertam mala, quæ minatus ſum illis. *Locus Hieremiæ cap. 26.*

Eandem ſignificationem habet illud Geneſ. 6. Pœnituit eum, quòd
95 feciſſet hominem, id eſt, voluit interimere, ac delere hominem à ſe conditum. Super quibus verbis diſputans Theodoretus Quæſtione 50. in Geneſim: Quomodo, inquit, pœnitentia cadit in Deum, qui ſua præſcientia regit vniuerſa? Sed pœnitentia Dei nihil eſt aliud niſi mutatio diſpenſationis eius. *Pœnitet me,* inquit ipſe, 1. Reg. cap. 15. *quòd conſtituerim Saul regem.* Pro eo, quod eſt, ſtatui illum deponere, & alterum Regem creare. Et: *Pœnitet me feciſſe hominem,* hoc eſt, decreui perdere hominum genus. Hæc Theodoretus. Nam quem verè, & propriè pœnitet eius quod egit, is profectò ſi poſſet, mutaret quod egit, & infectum redderet. Sed quia id non poteſt, mutat animum, mutat conſilium, & propoſitum. Quod enim priùs ardenter amauerat, poſta odit, & deteſtatur. Mutat amorem in odium, & delectationem in dolorem. Mutat item conſilium & propoſitum: nam quod priùs deliberauerat facere, id poſtea firmiſſimè ſtatuit apud ſe, nunquam in poſterum facere. Liquet igitur, in vocabulo *pœnitentiæ* notionem eſſe ac ſignificationem mutationis. Ergo, non inuenit Eſau locum pœnitentiæ apud Iſaac; id eſt, nulla ratione potuit efficere vt Iſaac mutaret quod egerat circa benedictionem Iacob. Quare ſuper iſta re fuit Iſaac impœnitens, id eſt, inflexibilis, atque immutabilis. *Theodoretus.*

Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies. Vers. 40.

96 ILLVD *viues in gladio* denotat non ſolùm perſonam Eſau, ſed multo magis poſteros eius, gentem dico Idumæorum perpetuò accinctos fore gladijs, & arma verſantes, & bellicoſos, ſæuos, ſanguinarios, bellicis turbis, ac tumultibus, rapiníſque, ac cædibus gaudentes. Tales porrò fuiſſe Idumæos, ſatis ad cognoſcendum fuerit vel vnius Ioſephi teſtimonium. Is enim lib. 4. de bello Iudaico narrat, in tempore obſidionis Hieroſolymitanæ Zelotas in auxilium ſuum acceſiſſe Idumæos; gentem, inquit Ioſephus, turbulentam, & mutationibus rerum ſtudentem, atque gaudentem; & quæ vel paruis ſupplicantium adulationibus, & blandimentis arma moueret, & in aciem tanquam ad feſtum pergeret. Et paulò poſt: Idumæi, ait, nulli parcebant, cum ſint naturâ ſuâ crudeliſſimi ad occidendum: atque indifferenter tam ſupplicantes ſibi, quàm repugnantes; etiam communem ſanguinem, & communis templi reuerentiam commemorantes, gladiis tranſuerberabant, ædes diripiebant, obuios quoſlibet occidebant; contemptáque plebe, Sacerdotes veſtigabant, captóſque ſtatim occidebant. In tantum præterea impietatis proceſſerunt, vt occiſos abiicerent inſepultos, cùm tamen tanta ſemper Iudęis ſepulturæ cura fuerit, vt etiam cruce *Idumæorũ ingenia, & mores.* *Ioſephus.* *Deut. 21.*

cruce damnatos, ante solis occasum tollendi, & sepeliendi præceptum diuinum habuerint. Sic Iosephus. Ex quo liquet, posteros Esau fuisse armigeros, & feroces, & sanguinarios, vt bene in illos, sub persona Esau parentis eius gentis, prædictum sit ab Isaac, *Viues in gladio*.

Et fratri tuo seruies. Seruire alijs, naturaliter durum, asperum, & odio- 97
sum est. Verùm seruitus Esau dupliciter mitigatur ab Isaac, tum quòd non erat seruiturus Esau alienigenis, aut barbaris, aut inimicis: sed fratri, & consanguineis suis: tum quòd futura non erat ea seruitus perpetua, sed aliquando excutienda, erátque posteris Esau, non libertas modò, sed etiam regnum comparandum. Nec istud vaticinium Isaac completum est in duobus illis fratribus Iacob & Esau, sed in eorum posteris. Regnante enim Dauide, Idumæi subiecti sunt Imperio Hebræorum. Sic enim scriptum est libro 2. Regum cap. 8. *Posuit in Idumæa custodes, statuétque præsidium: & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid*. Hoc itaque vaticinium Isaac de subiectione Idumæorum sub imperium Hebræorum completum est, 70. annis, & eo amplius, postquam ab eo enunciatũ fuerat. Ac licèt pro magno malo duceret Esau, posteros suos seruituros esse posteris Iacob, fuisset tamen ipsis, si eo vti, vt par erat, voluissent, bonum & vtile. Improbos namque & insipientes, prudentum ac bonorum imperio teneri & regi, magno illis bono est. Audiat lector elegantem super ea re Philonis sentẽtiam. Disputans enim omnes probos esse liberos, improbos autem seruos, cùm ad id quandam memorasset Zenonis sententiam, subiũgit: Ista Zenonis sentẽtia, tanquã è fonte hausta videtur ex Iudæorũ legibus. In his quippe narratur de duobus fratribus, altero frugi, altero luxu perdito: quòd cõmunis amborũ pater miseratus eũ qui à virtute desciuerat, precatus ei est, vt fratri suo seruiret; seruitutẽ (quæ videtur malũ maximũ) arbitratus rẽ esse insipienti vtilissimã; ne si suo relinqueretur arbitrio, in omnẽ prolaberetur licentiã. At verò sub imperio melioris viuẽs, per eius curã, emendatis moribus, in melius etiã ipse proficeret. Hæc Philo in eo libro quem prænotauit: *Quòd omnis probus liber*. Et in libro, quem scripsit *de nobilitate*, in eandem sententiam hæc addit: Ex Isaac nati sunt gemelli, diuersis admodũ corporibus, atque animis. Minor vtriusque parentis beneuolentiam demerebat obsequiis, laudatus ob id Dei testimonio: maior, ventri & libidini addictus, iure primogeniti cessit minori. Sed mox cessisse pœnitens, fratri molitus est necem: amarus etiam, atque odiosus parentibus: quocirca illi vota pro minore fecêre amplissima, quæ Deus rata esse voluit: Alterum verò filium miserati, hoc affecêre beneficio, vt fratri eum subijcerent; rati fore perutile, si homo nequam, suæ potestati & arbitrio minimè relinqueretur. Qui si eam seruitutem libenter tulisset, potuisset mereri secunda virtutis præmia. Sed quia iugum excussit contumax, sibi & posteris suis magnam lucratus est ignominiam. Sic Philo.

Locus 2. Reg. 8.

Philonis sententia, Improbis melius esse vt seruiant bonis, quàm vt dominentur.

Hanc Philonis sententiam æmulatus Ambrosius, disertiùs eam, & lu- 98
culentiùs tractasse mihi quidem visus est. Verùm eius rei arbitrium & iudicium permitto lectori, vtriusque orationem inter se componenti, atque

comparanti. Sic autem ſcribit Ambroſius libro ſecundo de Iacob, & Vita Beata, capite tertio: Eſau, vt benediceretur à patre, cogendo elicuit, & impetrauit: Sed eam tamen benedictionem accepit, quæ cum ſuperiore congrueret, & conueniret, vt ſeruiret fratri ſuo. Etenim qui imperare non poterat, & alterum regere, ſeruire debebat, vt à prudentiore regeretur. Neque enim fuit ſancti Patriarchæ, vt filium ſuum degeneri conditioni ſeruitutis addiceret, ſed vt bonus pater, cùm duos haberet filios, vnum intemperantem; ſobrium & prudentem alterum, vtrique conſuluit. Intemperanti præfecit ſobrium, & prudenti inſipientem ſtatuit obedire, quia inſipiens non poteſt voluntarius eſſe virtutis diſcipulus, nec perſeuerare in ſtudio, quoniam ſtultus ſicut luna mutatur. Meritóque ei libertatem proprij negauit arbitrij, ne velut nauis in fluctibus ſine gubernatore fluitaret, ſed ſubdidit eum fratri, ſicut ſcriptum eſt; Seruit imprudens prudenti; vt ſic regentis imperio ſuum melioraret affectum; & ideò ait: *Super gladium tuum viues, & ſeruies fratri tuo.* Domina enim eſt pietas crudelitatis; & manſuetudo duris moribus præſtat. Seruit omnis, qui auctoritatem puræ non habet conſcientiæ: Seruit quicumque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel trahitur cupiditatibus, vel indignatione exaſperatur, vel mœrore deiicitur. Seruilis enim eſt omnis paſſio, ſiquidem Dominus dixit Ioan. cap. 8. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Et quod peius eſt, multorum ſeruus eſt, qui ſubiectus eſt vitiis, & ita ſe multis dominis addixit, vt ſeruitio ei exire vix liceat. Hactenus ex Ambroſio.

S. Ambroſ.
Eccleſ. 27.

99 Ad hunc locum ſpectat illa Baſilij egregia diſputatio in libro de Spiritu Sancto, capite vigeſimo diſertè ab eo tractata. Apud homines, inquit, nullus eſt naturâ ſeruus. Aut enim, qui viribus preſſi ſunt, ſub iugum ſeruitutis miſſi ſunt, vt in bello capti, aut ob paupertatem in ſeruitutem redacti ſunt, velut ægyptij ob famen ſeruitio Pharaonis obſtricti ſunt. Aut iuxta ſapientiam quandam, & arcanam diſpenſationem, qui inter filios deterrimi ſunt, parentum voce; & ſententia, ſapientioribus & melioribus in ſeruitutem addicti ſunt: id autem non in ſupplicium, ſed in beneficium potiùs duxerit æquus rerum æſtimator. Nam qui ob ſenſus inopiam non habet in ſeſe id quod natura imperat, huic expedit in alterius eſſe poteſtate; vt dum potentioris prudentiâ gubernatur, ſimilis ſit currui qui aurigam recepit, aut naui quæ nauclerum habet clauo aſſidentem. *Baſilius.*

Hanc ob cauſam Iacob dominus fratris ſui Eſau ex benedictione patris factus eſt, vt ſtultus à ſapiente, vel inuitus beneficio afficeretur, quippe non habens proprium creatorem, videlicet mentem: Et Chanaam ſeruituti adiudicatus eſt fratrum ſuorum, quoniam indocilis erat ad virtutem, & patrem habebat Cham hominem inſipientem. Sic Baſilius. *Geneſ. 9.*

* * *

VERSV. 40 Tempúsque veniet, cùm excutias, & soluas iugum eius de ceruicibus tuis.

Idumæi quàdiu permanserint sub iugo Iudæorum, & quoties.

IDVMÆI, qui fuêre posteri Esau, regnante Dauide subiecti sunt imperio Hebræorum, vt suprà dictum est: & in ea seruitute permanserunt annis plus centum quinquaginta, vsque ad Ioram regem Iudæ, filium regis Iosaphat. In huius enim principatu recesserunt Idumæi ab imperio Iudæorum, & proprium sibi regem constituerunt, sicut scriptum est in libro quarto Regum cap. octauo. *In diebus eius (Regis Ioram) recessit Edom, ne esset sub Iuda: & constituit sibi regem.* Ea porrò seruitute soluti, tunc Idumæi permanserunt liberi vsque ad Hircanum Simonis filium, ex Asmonæorum familia, Iudæorum Pontificum simul; regémque, à quo Idumæi non solùm rursus Iudæis subiugati sunt, sed insuper religionem Iudaicam, cæremoniasque accipere coacti sunt, vt narrat Iosephus libro decimo tertio Antiquitatum, ita scribens: Hircanus, etiam Idumeæ vrbes cepit Adora, & Marissam: edixítque, vt circumcideretur, nisi mallent à propriis pelli sedibus. At illi amore patriæ admiserunt circumcisionem, & reliquam, iuxta Iudaicos ritus, viuendi formulam: atque ex eo tempore primùm inter Iudæos censeri cœpti sunt. Sic Iosephus. Ex eo autem tempore, quo defecerunt à dominatu Regis Ioram, vsque ad principatũ Hircani, cùm imperio Iudæorum iterum subditi sunt, anni fluxerunt ampliùs octingenti: Siquidem Iosephus initium principatus Hyrcani statuit in Olympiade centesima sexagesima secunda.

Idumæi quàdo iterum, & à quo subiecti sunt Iudæis. Iosephus. Hircanus Pōtifex, & Rex Iudæorum.

Pro illo, *Excutias*, siue, vt habent septuaginta, *cum deposueris*, verbum 101
Hæbræum, quod est in hoc loco, interpretantur quidam *dominari*, vt sit sensus, Tempúsque veniet cùm dominaberis. Talis porrò dominatio potest dupliciter accipi, vel absolutè, vt significetur, Idumæos non solùm seruitute Iudæorum liberatum iri, sed habituros insuper proprium regnum, propriósque Reges. Quod ita contigisse, perspicuum est ex illis verbis Scripturæ in quarto Regum, capite octauo: *Recessit Edom ne esset sub Iuda, & constituit sibi Regem.* Potest etiam intelligi, Idumæos fuisse aliquando dominaturos Iudæis, sub quorum ipsi fuerant dominatione. Id verò factum est, cùm Herodes regnauit in Iudæa: fuit enim ille patre Antipatro Idumæo genitus: nec ipse modò, verùm etiam posteri eius, Iudæis dominati sunt vsque ad excidium Hierosolymitanum, Tito Imperatore factum, per annos, scilicet centum quinquaginta. Nimirum Herodes Romanorum auctoritate factus est Rex Iudæorum in Olympiade centesima octogesima quarta, vt tradit Iosephus libro decimo quarto antiquitatum. Excidium autem Hierosolymitanum competit in Olympiadem ducentesimam duodecimam. Videat lector quæ super hisce rebus scripta reliquit Iosephus, tum libro primo de Bello Iudaico, tum initio libri xiiij. Antiquitatum.

Quãdo Idumæi, & quandiu dominati sint Iudæis.

Oderat

Oderat ergo ſemper Eſau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei Pater: dixítque in corde ſuo: Venient dies luctus patris mei,& occidam Iacob fratrem meum. Vers. 41.

102 CCE tibi immodicum ambitionis ſtudium, & execranda fames auaritię, omnia rumpit, quãuis fortiſſima, naturalis amoris vincula. Eſau ob ſibi præreptam benedictionem paternam, fraternum amorem conuertit in hoſtile odium fratris ſui Iacob, vſque ad firmum propoſitum, & deliberatam occidendi eius voluntatem, procedens. Ac ne putares fuiſſe repentinum, & breue odium, dixit Scriptura: *Oderat ſemper*, vt continuum, atque obfirmatum odium intelligeres. Quanquam illud aduerbium *ſemper* nec Hebræi codices habent, nec Græci. ſed quid eſt illud *dixit in corde ſuo?* Non ſanè aliud, niſi, Apud ſe ſtatuit, animo ſuo agitauit, & deliberauit; non id forâs proferens, ſed tacitum, & corde cęlatum continens, ne patrem videlicet offenderet, vel optatam rei peragendæ occaſionem perderet. Diodorus, vt fertur Catena in Geneſim, ſic illud *dixit in corde ſuo*, expoſuit: Non repentina & ſubita ira, ſed profectò mentis aſſenſu, firmáque deliberatione conſtituit fratrem occidere. *Diodorus.*

103 *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Senſus eſt: Veniet tempus mortis patris mei, & eo mortuo interficiam fratrem meum. Mortem Patrisfamiliâs conſequitur luctus filiorum, & cognatorum. Itaque per id quod ſequitur, ſignificauit quod antecedit. Voluit autem Eſau occidere Iacob, vel vt ita vlciſceretur iniuriam, & damnum ſibi ab eo factum; vel ſperans fortaſſe, eo interfecto, rediturum ad ſe ius primogenituræ, & inualidam fore benedictionem paternam in eum collatam. Sed cur non eſt auſus occidere Iacob, viuente patre? nimirum, patrem à quo eximiè dilectus & honoratus fuerat, non ſuſtinuit, nimio dolore ob filij necem, opprimere, & obruere, ſimúlque perhorruit maledictionem eius. Matrem verò ſuam Rebeccam nihil videtur curaſſe, paratus poſt mortem patris, etiam viuente matre, necem fratri afferre: nam neque eam multùm amabat, quòd ea ſemper fratrem ſibi prætuliſſet, & auctor fuiſſet occupandi benedictionem paternam; & offenſam eius, ac maledictionem paruipendebat: Quanquam vtriuſque parentis maledictionem perhorreſcendam, Scriptura docet Eccleſiaſtici tetio: Vbi de maledictione matris, ſic eſt: *Benedictio patris firmabit domus filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.*

***

Nunciata ſunt hæc Rebeccæ;quæ mittens, & vocans Iacob filium ſuum, dixit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur vt occidat te. Nunc ergo fili mi,audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haram: habitabíſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui: & ceſſet indignatio eius,obliuiſcatúrque eorum quæ feciſti in eum:poſtea mittam,& adducam te inde huc.cur vtroque orbabor filio in vno die?Dixítque Rebecca ad Iſaac:Tædet me vitæ meæ propter filias Heth:Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ,nolo viuere.

Verſu 42. vſque ad 46.

QVOMODO reſciuit Rebecca quod Eſau tantùm dixerat in corde ſuo? S. Auguſt. in quæſt.81.in Geneſim, ait fuiſſe id per diuinam reuelationem patefactum, & cognitum Rebeccæ. Verùm iſtud minimè cógruere videtur cum narratione ipſius Scripturæ,quæ non ait,fuiſſe verba,vel cogitata, & conſilia Eſau reuelata Rebeccæ, ſed nunciata. Illud igitur verius dictu fuerit, licèt Eſau conſilium occidendi fratrem, à primo tacitum & occultum tenuerit, poſtea tamen vel ex occaſione alicuius nouæ indignationis & offenſæ; vel per imprudentiam,atque incogitantiam id aperuit, præſertim ſermocinãdo cum fidis ſibi,& intimis hominibus:& iſta via permanauit ad aures & notitiam Rebeccæ. *Habitabis cum eo dies paucos*.Hebraicè eſt(*dies vnos*;)id eſt dies aliquot,ſiue paucos;quam phraſim, hodiéq; habet ſermo Hiſpanus. Nam quia vnum in numeris minimum eſt, Hebræi *vnos dies*, vocant breuiſſimum,& minimum tempus. Et Rebecca quidem ita cogitabat,verùm ſecus euenit:habitauit enim Iacob in Meſopotamia per annos viginti. 104

B. Auguſt.

Donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque eorum quæ feciſti in eum.Hinc apparet, quanta in Iacob ira,& odio inflammatus fuerit Eſau. Simul & illud liquet ad extinguendam, vel certè ad mitigandam iram valere plurimum, tum abſentiam eius qui læſit, tum longinquitatem temporis: dies enim, vt de mœrore ac dolore, ita de ira multùm minuit ac deterit. Ariſtoteles libr.4. Ethicorum duplex facit genus iratorum hominum, alios enim dicit eſſe procliues ad ſuſpiciendam, & deponendam iram; & vt facilè irritabiles, ità citò eſſe placabiles, quos vocat ἀκροχόλους,id eſt ſummæ & incenſæ bilis; alteros autem vocat πικροχόλους,id eſt amaræ bilis homines,implacabiles,atque iræ pertinaces, nec niſi ſumpta vltione acquieſcentes: atque in hoc poſteriori iraſcentium genere fuiſſe Eſau, ſupradicta Scripturæ verba non obſcurè indicant. Verba Ariſtotelis, ſi ea noſſe auet lector, huiuſcemodi ſunt: Iracundi ſunt irritabiles,celeritérque iraſcuntur: Sed iidem ſunt placabiles, iraſcendíque finem citò faciunt, quod quidem in illis optimum eſt. quod illis propterea contingit, quia iram non comprimunt, neque cohibent, ſed ſtatim iniuriam acceptam,ſi quidem poſſunt,referunt:iccircò vocant eos ἀκροχόλους 105

Ariſtoteles duo facit Iratorum hominum genera.

quaſi

quasi dicas summoperè biliosos, & iracundia exardescentes, vnde nomen natum est. At qui sunt amari, quos πικρόχολοι nominant; propemodum sunt implacabiles, diúque in iracundia perseuerant. Iram enim comprimunt, quæ tum quiescit cùm iniuriam vlti fuerint. Vltio enim iram sedat, doloris loco voluptatem afferens. Sed si non possint vlcisci, quasi graui quodam onere premuntur, intra se iram concoquentes. Ad iram verò in se ipso conquendam longo tempore opus est. Sic Aristoteles.

106 *Postea mittam, & adducam te inde huc.* An hoc fecerit Rebecca, non est proditum in sacris litteris. Hebræi tradunt, Rebeccam misisse nutricem suam Deboram, quæ secum venerat ex Mesopotamia, accersendi Iacob gratiâ: quam fuisse in comitatu Iacob cùm rediјt ex Mesopotamia in Palæstinam, patet ex historia, quæ narratur infra capite trigesimo quinto. *Cur vtroque orbabor filio in vno die?* Vnde hoc sequitur? An quia si Esau adoriretur occidere Iacob, & hic se fortiter defenderet, fieri poterat vt mutuis vterque vulneribus conciderent? An quia Esau, occiso fratre, & parentum indignationem, ac maledictionem timens, longè à conspectu, & societate parentum aufugeret, & sic eo Rebecca orbaretur? An quia si Esau fratrem occidisset, eum Rebecca, pro filio non erat habitura, sed maledictis & diris eum deuoueret, & pro mortuo haberet?

⁂

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

IN CAPVT *VIGESIMVMOCTAVVM* GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob profectus in Mesopotamiam, habet in itinere admirabilem cuiusdam scalæ visionem, Deiq; amplissima sibi dantis promissa. Quapropter locum illum consecrat, vouetq; Deo suorum bonorum decimas.

1 VOCAVIT itaque Isaac Iacob, & bene-
dixit eum, præcepítque ei, dicens: Noli
accipere cõiugem de genere Chanaam:
2 sed vade & proficiscere in Mesopota-
miam Syriæ, ac domum Bathuel, patris
matris tuæ, & accipe inde tibi vxorem
de filiabus Laban auunculi tui. Deus au-
3 tem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atq; mul-
4 tiplicet, vt sis in turbas populorum. Et det tibi benedictiones
Abrahæ, & semini tuo post te: vt possideas terram peregrina-
5 tionis tuæ, quam pollicitus est auo tuo. Cúmque dimisisset
eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban
filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. Videns au-
6 tem Esau, quòd benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum
in Mesopotamiam Syriæ, vt inde vxorẽ duceret; & quòd post
benedictionem præcepisset ei, dicens, Nõ accipies vxorem de
filiabus

filiabus Chanaam: quódque obediens Iacob parentibus ſuis 7
iſſet in Syriam: probans quoque quòd non libenter aſpiceret 8
filias Chanaam pater ſuus: iuit ad Iſmaëlem, & duxit vxorem, 9
abſq; ijs quas prius habebat, Maheleth filiam Iſmaël filij Abra-
ham, ſororem Nabaioth. Igitur egreſſus Iacob de Berſabee, 10
pergebat Haran: Cúmq; veniſſet ad quendam locum, & vellet 11
in eo requieſcere poſt Solis occubitum, tulit de lapidibus, qui
iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco. Vi- 12
dítque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen il-
lius tangens cælum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſ-
cendentes per eam: & Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſi-
bi: Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac: 13
Terram, in qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo. Erítque ſemen 14
tuum quaſi puluis terræ: dilataberis ad Occidentem, & Orien-
tem & Septentrionem, & Meridiem: & Benedicentur in te, &
in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Et ero cuſtos tuus quocun- 15
que perrexeris: & reducam te in terram hanc: nec dimittam,
niſi compleuero vniuerſa quæ dixi. Cúmque euigilaſſet Iacob 16
de ſomno, ait: Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſcie-
bam. Pauénſque, Quàm terribilis eſt, inquit, locus iſte! non eſt 17
hic aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. Surgens ergo Iacob 18
manè, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in
titulum, fundens oleum deſuper. Appellauítque nomen vrbis 19
Bethel, que priùs Luza vocabatur. Vouit etiam votum, dicens: 20
Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego
ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimen-
tum ad induendum, reuerſúſque fuero proſperè ad domum 21
patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem 22
erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorúmque quæ
dederis mihi, decimas offeram tibi.

PRÆFATIO.

PVD *Euſebium libro nono de præparatione Euangelica, capite vltimo, Alexander Hiſtoricus tradit, Iacob eſſe à patre ſuo miſſum in Meſopotamiam, cùm is ageret ætatis annum quintum & ſeptuageſimum, patre eius annos nato cen-* *Euſebius.*

to centum triginta septem. Sed enim aperta in paucis istius scriptoris verbis est discrepantia & repugnantia. Cùm enim Isaac sexagenarius genuerit Iacob & Esau, vt dictum est Genes. 25. necesse profectò est, in anno ætatis Isaac centesimo trigesimo septimo, fuisse Iacob non septuagintaquinque, vt ille auctor ait, sed septuagintaseptem annorum. Hac igitur ætate Iacob, relicta paterna domo, & vrbe Bersabee, cepit iter in Mesopotamiam: & hoc nos suprà, in exordio Capitis vigesimi septimi euidenti argumentatione conclusimus.

Tempus mortis Ismaëlis.

Hinc porrò efficitur, ante istam profectionem Iacob, annis quatuordecim, mortuum fuisse Ismaëlem fratrem Isaac. Ismaël quippe annis quatuordecim fuit prior natu quàm Isaac, vt ex capite decimosexto & vigesimoprimo Genesis manifestum est. Vixit autem centum trigintaseptem annis, vt scriptum est Genes. 25. Ergo, si erat Isaac annorum centum trigintaseptem, cùm misit Iacob in Mesopotamiam; id quatuordecim annis post mortem Ismaëlis euenisse necesse est. Quod igitur in hoc capite, & versu nono scriptum est, Esau iuisse ad Ismaëlem, & vxorem duxisse eius filiam, non de persona Ismaëlis intelligendum est, vtpote aliquot iam annis vita defuncti, sed de Ismaëlis familia & gente. 2

Quo autem animo Esau acceperit vxorem filiam Ismaëlis, an vt gratificaretur parentibus suis valdè offensis ob vxores eius Chananæas, vt supra dictum est sub finem Capitis vigesimi sexti, & in hoc ipso loco capitis vigesimi octaui: an potiùs quo vehementiùs irritaret & offenderet parentes, tanquam malè de se meritos, ablata nimirum sibi dignitate primogenituræ, denegatáque Benedictione, in dubio & incerto reliquit Rupertus: illud tantùm affirmans, quocunque id animo egerit, malè eum atque insipienter egisse. Scribit autem Rupertus ad hunc modum; Aut velut insipiens, aut tanquam verè stultus fecit hoc Esau. Nam si tædium matris, aut offensionem paterni animi lenire voluit, insipientiæ fuit facere id consultis parentibus, quos iam in alijs vxoribus offenderat, ad seruilia nempe declinando tabernacula, & cum eiectis è domo Abrahæ, exhæreditatísque, ob ídque patri suo infensis, coniugij societatem contrahere. Sin autem, quod verius est, quia parentibus quoque propter Iacob iratus erat, id fecit, quò amplius eos offenderet, proculdubio stultus fuit. Sed verisimilius est, fecisse id Esau cupientem gratificari parentibus, ex gente tam consanguinea ipsis, vxorem accipiendo, vt ex ipsa Scripturæ narratione non obscurè significatur.

Rupertus.

S. August.

Præmonendus & prædocendus hoc loco est Lector, id quod scitè adnotauit Augustinus libro 16. de Ciuitate Dei cap. 38. quemadmodum cùm 3

supra

ſuprà Gen.21. Deus Abrahæ dixit: In Iſaac vocabitur tibi ſemen, *Ceteri omnes filij Abrahæ, tam ex Agar, quàm ex Cetura excluſi ſunt participatione diuinarũ promiſſionũ, quæ datæ ſunt Abrahæ ac ſemini eius: ita cùm Iſaac miſit Iacob in Meſopotamiam, dixitque ei (vt traditur in hoc capite)* Det tibi Deus benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te, vt poſſideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt auo tuo: *Segregatum eſt ſemen Iſaac per Eſau, à participatione diuinarum promiſſionum, quarum ſolum ſemen Iſaac per Iacob futurum erat particeps. Verba Sãcti Auguſtini hæc ſunt: Hîc iam intelligimus ſegregatum ſemen Iacob ab alio ſemine Iſaac, quod factum eſt per Eſau. Quando enim dictum eſt Abrahæ:* In Iſaac vocabitur tibi ſemen, *pertinens vtique ſemen ad ciuitatem Dei, ſeparatum eſt inde aliud ſemen Abrahæ, quod erat in ancillæ filio, & quod futurum erat in filijs Ceturæ. Sed adhuc erat ambiguum de duobus Geminis filijs Iſaac, ad vtrumque, an ad vnum eorum tantùm, illa benedictio pertineret: & ſi ad vnum, quiſnam eſſet illorum. Hoc autem nũc declaratum eſt, cum prophetic è Iſaac benedixit Iacob, & dixit ei,* Et eris in congregatione gentium: *&,* Det tibi Deus benedictionem patris tui. *Sic Auguſtinus.*

PRIMA DISPVTATIO.

An locus, in quo Iacob vidit ſcalam pertingentem vſque ad cœlum, fuerit mons Moria, in quo fabricatum poſtea eſt templum Hieroſolymitanum.

Super illis verbis,

Cũmque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt Solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco. VERS. 11.

4 MVLTORVM eſt ſententia, eum locum, in quo Iacob habuit Viſionem huius ſcalæ, & Dei ſecum loquentis, fuiſſe montem Moria, vbi Abraham voluit immolare Deo filium ſuum Iſaac; & vbi multa poſt ſecula ædificatum eſt tẽplum à Salomone, vt traditur 2. Paralipomenon cap. 3. Arbitrantur enim iſti, quòd Iacob poſt illam viſionem dixit, Dominum eſſe in loco illo, & ibi eſſe Domum Dei, & portam cœli; & quòd vbi ſtatuerat ipſe lapidem in titulum & monumentum ſuæ viſionis, vocatũ iri domum Dei; hæc inquam verba manifeſtam continere prophetiam Hieroſolymitani templi ædificandi aliquando in eo loco. Sed qui ſunt iſtius opinionis Gen. 24.

probatores & ſectatores? Hoc ſcilicet autumant Hebræi: Hebræos ſecuti
Hebræi, Lyranus, Caietanus, Hiſtoria Scholaſtica. ſunt Lyranus, Caietanus, Lippomanus, aliique complures: idémque habet
Hiſtoria Scholaſtica ſuper librum Geneſis capite. 73. Quinetiam Beatus
Auguſtinus hoc ipſum innuere videtur Quæſt. 83. in Geneſim: nam cùm
S. Auguſt. memoraſſet illa verba, *Dominus eſt in loco iſto, & non eſt hîc aliud, niſi domus
Dei, & porta cœli,* ſubiungit ipſe: Hæc verba ad prophetiam pertinere, quia
ibi futurum erat tabernaculum, quod conſtituit Dominus in hominibus
in primo populo ſuo. Portam autem cœli ſic intelligere debemus, tanquã
inde fiat aditus credẽtibus ad capeſſendum regnum cœlorum. Et paulò
infra, Quæſtione 85. Quod Iacob, inquit Auguſtinus, voto promiſit de-
cimas domui Dei futuræ in loco illo, prophetia eſt domus Dei ibi olim
futuræ, & iccirco appellauit locum illum, Domum Dei. Hæc Auguſtinus.

Verùm, iſtam opinionem multis rationibus Thoſtatus ſuper cap. 12. & 5
18. Geneſis arguit, & conuincit falſitatis, & ante illum Borchardus. Nos
Prima Ratio. aliquot, grauiores ſcilicet, firmioréſque rationes breuibus exponemus. Ia-
cob profectus eſt ex vrbe Berſabee, vt hîc dicitur, in Meſopotamiam, quæ
quidem Orientalis eſt, multúmque Septentrionalis comparatione Palæ-
ſtinæ: Hieruſalem autem, magis eſt occidentalis, quàm Berſabee. Iacobo
igitur ex Berſabee, quæ magis orientalis eſt, quàm Hieruſalem, eunti in
Meſopotamiam, valdè remotum & deuium fuiſſet, tranſire vrbem Hie-
ruſalem, multùm nempe declinando à recto itinere. At verò tranſire vrbẽ
Bethel, quæ erat magis Orientalis quàm Berſabee, conueniens erat itioni
in Meſopotamiam. Cuius rei non leue argumentum eſt, quòd Abraham
veniens ex Meſopotamia in Chananitidem, primò venit in vrbem Sichẽ,
Secunda ratio & Hai & Bethel. Deinde, locum, in quo Iacob habuit illam viſionem, i-
pſemet appellauit Bethel, cum prius diceretur Leuza, quæ quidem vrbs
erat iuxta Sichem, & Hai, & prope celebres illos montes Garizim &
& Hebal: hæc autem loca ſatis multum diſtabant ab vrbe Hieruſalem. Eu
ſebius certè, ſiue Beatus Hieronymus in libro de locis Hebraicis ait, Be-
Tertia ratio. thel duodecim milliaribus diſtare Hieroſolymis. Adhæc, ſi locus ille fuiſ-
ſet, vt aiunt, mons Moria, non ſanè dixiſſet Iacob: *Verè Dominus eſt in loco
iſto, & ego neſciebam.* Siquidem Iacob ignorare non potuit, montem Moria
multis de cauſis fuiſſe Deo ſacratum. Illic enim Abraham iuſſu Dei, ſa-
Geneſ. 22. crificare voluit filium ſuum Iſaac. Illic Deus ei apparens immolationem
prohibuit Iſaac, & pro eo ſacrificandum exhibuit arietem. Illic magnifica
data ſunt Abrahæ promiſſa, ſanctiſſimo Dei iureiurando firmata: ac de-
mum illum locum appellauerat Abraham, *Dominus videt*, & inde poſtea
manauit illud prouerbium ſuper eo loco: *In monte Dominus videbit*, vt
ſcriptum eſt Geneſ. 22.

Quarta ratio Illud quoque magnam huic ſententiæ fidem adſtruit, quod legitur in 6
Locus lib. 3. Regũ cap. 12 libro 3. Regum cap. 12. Ieroboam, primum regem Iſraël poſt diuiſionem
regni Salomonis factam ſub eius filio Roboam, poſuiſſe in Bethel Vitu-
lum aureum, vt in eius cultu detineret populum, ne cupido eum inceſſe-
ret eundi ad templum Hieroſolymitanum, vbi regnabat Roboam. Ex quo
apparet, locum Bethel, longè diuerſum ac diſſitum fuiſſe à monte Moria,
& vrbe

& vrbe Hierusalem. Verba Scripturæ in eo loco hæc sunt: *Dixit Ieroboam in corde suo, Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste vt faciat sacrificia in Domo Domini, in Hierusalem, & conuertetur cor populi huius ad dominum suum Roboam regem Iuda, & interficiet me, & reuertetur ad eum. Et excogitato consilio, fecit duos Vitulos aureos, & dixit eis, Nolite vltra ascendere in Hierusalem. Ecce dij tui Israël, qui te eduxerunt de Terra Aegypti. Posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan.* Propter hoc tam impium regis Hieroboam factum, locus Bethel, antea religiosissimus & sanctissimus, factus est postea infamis, & probrosus, atque abominandus: nec amplius Bethel, quod significat Domum Dei, sed Bethaneu, quod sonat Domum Idoli, nominatus est, vt tradit B. Hieronymus in libro de locis Hebraicis in voce Bethel.

7 Præterea in isto loco, qui visione Iacob nobilitatus est, vrbs fuit, cui nomen erat Luza; quem locum Iacob, ob admirandam visionem, quæ in eo loco sibi contigerat, appellauit Bethel. At vrbem istam Bethel, quæ dicta fuerat Luza, diuersam fuisse ab Vrbe Hierusalem, manifestissimum est ex eo, quod in lib. Iudicũ cap. 1. traditur hisce verbis: *Iebusæum habitatorẽ Hierusalẽ non deleuerunt filij Beniamin: habitauitque Iebusæus cum filiis Beniamin in Hierusalem vsque in præsentem diem. Domus quoque Ioseph, ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nã cum obsiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominẽ egredientẽ de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostẽde nobis introitum ciuitatis; & faciemus tecum misericordiã. Qui cum ostendisset eis, percusserunt vrbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Qui dimissus abiit in terram Hethin, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitque eam Luza, quæ ita appellatur vsque in præsentem diem.* S. Hieron. Quinta ratio

8 Ex istis verbis scripturæ alia ratio conficitur ad id quod probare volumus, cõfirmandũ. Dicitur enim istic, Bethel captã & possessam esse à filijs Ioseph, idémque traditur in lib. Iosue c. 16. At Hierusalẽ pertinuisse primò ad tribũ Beniamin, postea verò ad tribũ Iuda, perspicuũ est ex cap. 18. Iosue, vbi Hierusalem numeratur inter ciuitates, quæ ceciderunt in sortem Beniamin: pertinuisse autem Montẽ Moria & Hierusalem ad tribum Iuda, patet ex illis verbis Psalmi 77. *Repulit tabernaculũ Ioseph, & tribũ Ephraim non elegit: sed elegit tribum Iuda, montẽ Sion quem dilexit.* Idemque patet ex vltimis verbis cap. 15. Iosue. Et locum illum partim fuisse sortis Beniamin, partim Iuda, significatur Iosue 18. Si quis autem nobis contradicat, propterea quòd in eodẽ capite, & in eodẽ Catalogo ciuitatũ tribus Beniamin memoretur etiam Bethel; & B. Hieronymus in libro de locis Hebraicis dicat, Bethel cecidisse in sortem Beniamin: hoc sanè non eleuat robur & vim rationis nostræ. Nam vt sit verum, quod tradunt duo Hebræorũ Rabini, Kimhi & Isaias, duas fuisse vrbes Bethel; quarum vna fuit in sorte filiorum Ioseph, altera in sorte filiorum Beniamin: vtrãque certè diuersam fuisse ab vrbe Hierusalem, confiteri necesse est. Ac de illa quidem extra controuersiam est: de hac verò Beniamitica, etiã dubitari non potest: cùm in Catalogo vrbium Beniamin, primò memoretur Bethel, deinde post aliquot alias vrbes memoratas, recenseatur Hierusalem. Sexta ratio. Obiectio, eiúsque solutio. Hierony.

Septima ratio. His accedit, nuſquam vel in diuina Scriptura, vel apud Auctores probatos, qui de locis Palæſtinæ ac Terræ ſanctæ diligenter ſcripſerunt, reperiri, vrbem Hieruſalem fuiſſe aliquo tempore nominatam Bethel, ſaltem tanquam vno & proprio nomine: hoc autem dico, quia prout Bethel ſignificat domum Dei, conueniebat id nomen in Hieruſalem ob templũ Dei quod in ea vrbe erat, in quo ſolo totius orbis terrarum loco, cultus Dei, ſecundùm legales cæremonias agi & celebrari poterat. Lubet hoc loco, ad eiuſdem rei confirmationem adſcribere ſententiam Borchardi, qui ante annos trecentos vixit: cuius auctoritas, cum agitur de locis ſanctis Palæſtinæ, haud paruipendenda eſt. Adijt enim ipſe regionem illam, omniáque eius loca pedibus ſuis obire, oculiſque ſpectare, & contemplari voluit: atque in his ſæpiùs perluſtrandis, & curioſè obſeruandiis totum decennium conſumpſit. Nec ſua contentus priuata vtilitate, laborem hũc ſuum ac diligentiam, in commune ſtudioſorum ſacræ Scripturæ bonum conferens, librum, breuem quidem, ſed perutilem, edidit, qui *Deſcriptio Terræ ſanctæ* prænotatus eſt. Borchardus igitur in prima Parte huius libri, & capite ſeptimo, numero 37. ſcribens de vrbe Bethel, ſic ait: Ex Hai, ad leucam vnam ferè contra Aquilonem, paululum tamen declinando, eſt Bethel ciuitas, quæ priùs Luza vocata eſt, in tribu Beniamin. In hoc loco Iacob, cùm proficiſceretur in Meſopotamiã, fugiens Eſau fratrem ſuum, lapidem capiti ſupponens obdormiuit; viditque in ſomnis ſcalam, & Angelos aſcendentes ac deſcendentes: & erexit lapidem in titulum, appellauitque nomen loci illius Bethel, id eſt, Domus Dei. Errant igitur, qui putant, hanc Bethel fuiſſe Hieruſalem: cùm eo tempore Melchiſedech regnaret in Hieruſalem; eſſetque tunc vrbs illa glorioſa. Si autem Bethel fuiſſet Hieruſalem, non vtique Iacob dormiuiſſet foris in agro, ſed diuerſatus fuiſſet apud Melchiſedech, aui ſui Abrahæ amiciſſimum. Præterea, adhuc hodie in hac vrbe Bethel, oſtenditur lapis erectus à Iacob in titulum; & ſepulchrum Debboræ nutricis Rebeccæ ſubtus in valle, de quo ſcriptum eſt infra Geneſ. 35. Hæc autem monumenta, conſtat non eſſe in vrbe Hieruſalem. Auctores porrò iſtius opinionis non aliud habent fundamentum, niſi certos quoſdam verſus qui vulgo feruntur, & nullius ſunt auctoritatis. Sunt autem verſus huiuſmodi:

Borchardi laus.

Solyma, Luza, Bethel, Hieruſalem, Iebus, Helia:
Vrbs ſacra Hieruſalem dicitur atque Salem.

Cæterum à ſic opinantibus, libenter equidem doceri vellem, in quo loco veteris, aut Noui Teſtamenti legerint, Hieruſalem aliquando dictã fuiſſe Luza, vel Bethel; niſi fortè velint, templum Hieroſolymitanum appellari Bethel; quia eo nomine ſignificatur Domus Dei. Sed hoc eſt laborare in æquiuoco; ad hanc enim ſententiam, omnis Eccleſia dici poſſet Bethel. Hactenus ex Borchardo.

SECVN

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur Iacob, & incomitatus, & pedes atque inops missus sit in Mesopotamiam.

Super illis verbis,

Cúmq; venisset ad quendam locum,& vellet in eo requiesce- re post Solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant,& supponens capiti suo,dormiuit in eodem loco. Vers. 11.

10 MIRANDVM fortasse cuipiam accidat, Sāctum virum Iacob, opulentissimi patris filium, & ad ducendum vxorem missum ab eo in longinquam regionem, non esse missum cum numeroso famulorum seruitio, honoratóque amicorum comitatu,atque ingenti copia,tum rerum itineri commodè faciendo conducentium,tum etiam pretiosorum munerum,ad Laban socerum,aliósque cognatos sibi demerendos. Æstimet lector,quanta cum opulentia,& magnificentia,seruus Abrahæ, eundem in locum missus sit,vt inde vxorem duceret ad Isaac. Sic enim supra Gen. 24. scriptum est, *Tulit (seruus Abrahæ) decem camelos de grege domini sui,& abiit,ex omnibus bonis eius portans secum, profectúsque perrexit in Mesopotamiam.* Verumenimverò, tantæ solitudinis, & paupertatis Iacob, rationes aliquot satis idoneas, & probabiles tradunt Doctores. Theodoretus quæstione in Genesim. 82. refert hoc ad illustrioré Diuinæ prouidentiæ erga Iacob declarationem, ita scribens: Cur Iacob tantas benedictiones adeptus,fratrem fugit,& solus,rebúsque necessariis carens,abiit peregrè? Sed nimirum id factum est, quò manifestiùs diuina prouidentia declararetur in rebus quæ videntur aduersæ: Nam quibus omnia prospere succedunt, non satis intelligunt quantis bonis fruantur. Hac de causa Iacob aufugit, & solus est peregrinatus, vt locupletissimus postea rediens,& ipse experiretur quanta sit prouidentia Dei hominum;& alios doceret hanc Dei curam & prouidentiam. Sic Theodoretus. *Theodoretus.*

11 Præterea voluit Deus id fieri,quo sancti Iacob in Deum fides, & pietas & fiducia vehementiùs excitaretur, & augesceret, atque illustrior apud omnes existeret,vt qui humanis opibus,præsidiísque omnibus orbatus,ex diuinarum modò promissionum expectatione, ac diuinæ munificentiæ fiducia totus penderet. Et vt ille postea ex pauperrimo factus opulentissimus,maximas Deo gratias perpetuò ageret, cuius solius benignitate, ex tanta rerum omnium inopia,in tantas bonorum copias euasisset. Id porrò ille gratissimo animo agnouit,& prædicauit. Rediens nempe in Chananitidem ex Mesopotamia his verbis precatus est Deum,vt legimus Genesis 32. *Deus patris mei Abraham,& patris mei Isaac,Domine,qui dixisti mihi: Reuertere in terram tuam,& in locum natiuitatis tuæ,& benefaciā*

tibi: minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quā expleuisti seruō tuo. in baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. S. Augustinus aliam quandam huius rei, sed allegoricam rationē exposuit. Ait enim sanctum Iacob missum in Mesopotamiam ad ducendam vxorem, præfigurasse filium Dei, qui descendit in terras, vt Ecclesiam sibi desponsaret in fide, ac misericordia. Humilitas igitur & paupertas Iacob euntis in Mesopotamiā, nec aliud secum ferentis nisi baculum, typū gessit humilitatis, & paupertatis Domini nostri; & sanctissimæ crucis eius. Verba S. Augustini in sermone de tempore 79. huiusmodi sunt: Beatus Isaac, quando filium suum mittebat in Mesopotamiam, Dei Patris typum præferebat. Iacob verò Christum Dominū præfigurabat. Isaac neglectis mulieribus regionis quam ipse incolebat, misit filium suum Iacob ad regionem longinquam, vt ibi vxorem acciperet, quia Deus Pater missurus erat Vnigenitum suum, qui repudiata synagoga, de gentibus sibi Ecclesiā sociaret. Hoc tunc in veritate completum est, quando Iudæis Apostoli dixerunt: *Vobis quidem primùm oportebat loqui verbum Dei, sed quia vos indignos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.* De Beato Iacob non legimus, quòd cum equis aut aut camelis abiret: sed hoc tantùm legimus, quòd baculum in manu portauerit. Sic enim ipse dum supplicaret Domino, dixit; *Minor sum omnibus miserationibus tuis, cum baculo meo transiui Iordanem istum, & ecce cum duabus turmis regredior.* Iacob ergo ad accipiēdam vxorem, exhibuit baculum: & Christus ad redimendam Ecclesiam, detulit crucis lignum. Sic Augustinus. Similiter Rupertus allegoricè tractans hunc locum in libro septimo Commentariorum in Genesim, capite 21. ait, paupertatem istam, rerúmque omnium inopiam sancti patriarchæ Iacob, fuisse propositam, tanquam exemplum olim æmulādum prædicatoribus euangelicis, missis in vniuersum mundum, vt ex cunctis gentibus, quasi spōsam euocarent, & adducerēt ad Christi Ecclesiam. Enimuerò cum Dominus noster mitteret Apostolos, & Discipulos ad prædicandum, in primis commendauit eis, ac præcepit studium atque obseruantiam humilitatis & paupertatis. 12

S. Aug. *Actor. 13.* *Rupertus.*

Thomas Anglicus.

Thomas Anglicus super hunc locum Genesis duas reddit rationes cur Iacob ab omnibus humanis adiumentis & præsidiis imparatus, atque inops iuerit in Mesopotamiam. Sic enim scribit, Si quęrat quispiam, quomodo Iacob filius tanti patrisfamiliâs, qui, vt suprà legitur, plurimos seruos, multásque diuitias habebat, ibat ita solus, & ita pauper, vt non haberet ne stratum quidē ceruical in quo de nocte dormiret: Potest dici primò, Iacob voluisse iter suum esse fratri suo Esau occultum, quò melius consilia eius, & insidias, conatúsque nocendi sibi falleret, ac declinaret. Potest etiam dici, sanctos illos Patriarchas, licèt diuitiis abundarēt, & seruis, modico tamen, vilíque victu, atque humili corporis cultu esse vsos. Vnde & Esau agricola erat, ac fessus de agro rediens, simplicem cibum Iacob expetiuit, videlicet non aliud tunc pulmētum domui suæ paratum inueniens. Rebecca quoque, etsi multas haberet puellas, & seruas, cum hydria tamen scapulis imposita haustum aquam ibat. Nimirum prisci & sancti

Genes. 25.

sancti illi viri nolebant filios suos molliter educari, nec delicatè, nec luxuriosè nutriri, sed eos formabant, durabántque ad labores. Ad hanc sententiam spectat, quod scribit Chrysostomus homil. 54. in Genesim, hæc ipsa verba, super quibus nunc disputamus, pertractans. Vide, inquit, præstabilem vitæ philosophiam. Considera quemadmodum antiqui illi patres iter faciebant. Iacob, vir domi educatus, longè peregrinaturus, neque iumentis, neque seruis, neque viatico vsus est: sed iam tunc Apostolicum morem imitatus, iter fecit: & cùm occumberet Sol, ibi dormiuit, vbi eum nox comprehendit, super lapide caput reclinans: quoniam igitur bene moratam animam habebat, & virilem spiritum ab omni luxu, vanitatéque liberum, idcirco admirabilem visionem illam meruit. Iustorum itaque conuersatio & vita, totius Philosophiæ continet doctrinam: hic iuuenis, domi educatus, nunquam antea peregrinatus, neque graue quippiam aut durum expertus; longum iter, solus, & pauper, omnibúsque humanis subsidiis ac solatiis distitutus, arripuit. Hæc Chrysostomus.

S. Chrysostom.

13 Philo, cuius allegoricos in sacris litteris & doctrinis tractatus, & disputationes, propter ingenij acumen, & abundantiam, grauitatémque, atque copiam sententiarum, & multi iugis eruditionis varietatem, mirámque orationis amplitudinem, Patres, tam Græci, quàm Latini vehementer admirati, æmulatíque sunt; hic inquam Philo in libro de somniis, hoc exemplo Iacob, tam vili, & paupere victu, cultúque vtentis, acriter inuehitur in homines molles, delicatos, atque effœminatos, qui omnem in deliciis ætatem agunt, à studio sapientiæ ac virtutis alienissimi. Contrà verò magnopere cohortatur amatores virtutis & sapientiæ, ad laboriosam & duram, & ab omni fastu, luxúque remotam vitæ rationem amplectendam, & colendam: quæ Philonis disputatio hisce verbis ab eo tractatur: Miranda, inquit, sunt hæc de Iacob in sacris libris tradita, non solùm propter allegoriam & physiologiam, sed etiam propter simplicem narrationem: continent enim perillustre laboris & patientiæ exemplum. Non enim decet virtutis sectatorem vita delicata, nec imitatio istorum hominum, qui vocantur beati: sunt autem reuera miserrimi, quorum tota vita, vt scitè in sacris libris scriptum est, quasi somnus quidam, & somnium est. Hi postquam totum diem in tribunalibus, in curiis, in theatris, & vbique molesti fuêri aliis, reuersi domum suam destruunt infelices. Non loquor de domestico ædificio, sed de animæ cognata domo, hoc est corpore, quod immodicis deliciis aliis super alias ingestis obruunt: Et mero multo rigant, donec ratio mersa pereat, & affectus qui sub ventre nascuntur ex saturitate, in effrenem rabiem conciti, quicquid obuiam fit corripiát ad sedandũ libidinis furentis ardorã. Noctu verò dormituri, super auratas spondas, pictósq; tapetes decumbunt molliter more mulierum, quibus natura victum delicatum permisit, & ideo corpus etiã earum mollius fecit opifex. Talium hominum nullus sacro verbo familiaris est, amatórve sobrietatis, honestatis, & pudoris. Cúmque ad continentiam, & frugalitatem, ac patientiam, ceu ad crepidines quasdam, iactati vitæ

Philo in allegoriis celebratissimus.

Qualis vitæ ratio deceat amatorem, sectatorémque virtutis ac veræ sapientiæ.

pro

procellis animam tãtùm non mergentibus, in stationem tutissimam se recipiunt, contẽptores pecuniæ, voluptatis, gloriæ, atque etiam cibi, & potus, nisi quantum ad arcendam famem, sitímque opus est: parati propter virtutem perferre sitim, æstus, frigora, labores, & pericula quælibet: quos victus non pudet simplicissimi; immò luxum vestium vt ignominiosum fugiunt. Hisce viris, pro cubili pretioso, est solum herbidum; pro stragulis, congestæ frondes, & folia; pro puluino, saxum aliquod, aut tumulus paulò accliuior. Horum victum delicati homines durum & asperum vocant: honestatis autem sectatores existimant iucundissimum & peroptandum: conuenit enim viris, qui reuera viri sunt, id est, virtutis cultoribus. Vide quemadmodum Iacob nutritus regiis facultatibus, athleta virtutis inducitur, humi cubans; & saxo, pro puluino capiti supposito vtens: nec aliud deprecans à Deo, quàm panem, & vestem, naturæ scilicet diuitias; vtpotè cui nunquam fastus, & luxus, & mollities vitæ placuisset. Hic igitur vir exemplar verum & perfectum est animæ in virtutibus exercitatæ, imitandum vtique iis, qui ad perfectæ virtutis & sapientiæ perceptionem contendunt. Hactenus ex Philone.

B. Gregorij allegorica expositio huius historiæ de Iacob.

Beatus Gregorius hanc historiam Iacob in itinere dormientis humi, 14
capite super lapidem posito, & in quiete admirabilem illam visionem habentis, ad allegoriam, more suo, traducens, docet, electum quoddam esse genus hominum, qui ab exteriorum rerum negotiis, curisque, ac studiis, quàmmaximè possunt, remoti, in diuinarum rerum contemplatione, quasi dulci quodum somno capti, conquiescunt. Tractans enim Gregorius libro quarto Moralium verba illa Iob quæ sunt in capite 4. *Quando solet sopor occupare homines*: Quisquis, inquit, ea quæ mundi sunt, agere appetit, quasi vigilat: quisquis verò internam quietem quærens, huiusmodi strepitum fugit, velut obdormiscit. Deinde ostendit somnum tribus modis dici in Scriptura. Primò enim vsurpatur pro morte carnis, sicut apud Paulũ 1. ad Thessalonicenses quarto; *Nolo vos ignorare, fratres, de dormiẽtibus*. & Dominus apud Ioannem capite 11. *Lazarus amicus noster dormit*. Ponitur etiam pro torpore negligentiæ, quemadmodum Paulus dixit ad Romanos decimo tertio, *Hora est iam nos de somno surgere*. Ac demum sumitur pro quiete mentis, & vitæ, calcatis iam carnis desideriis, quò spectat illud Sponsæ Canticorum quinto: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Nimirum sancta mens, quo se magis à strepitu temporalis concupiscentiæ retrahit, eo veriùs interna cognoscit: & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto magis se ab exteriorum inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur: qui ad caput lapidem posuit, & obdormiuit; & sic à terra scalam cœlo inhærentem, & innixum scalæ Deum, ascendentes quoque & descendentes Angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu à rerum temporalium amore quiescere: in itinere dormire, est in dierum labentium cursu, ab aspectu visibilium mentis oculos claudere, quos primis hominibus seductor aperuit. Culpæ quippe oculos concupiscentia aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos verò ascendentes & descendentes

Nomen somni tribus modis in Scriptura sumi.

Genes. 3.

cerne

cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari, vel quanto amore auctori suo se ipsos transcendendo inhæreant, vel quanta compassione charitatis nostris infirmitatibus condescendant. Et notandum est valdè, quòd Iacob dormiens Angelos vidit, qui caput in lapide posuit: quia nimirum ille ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat; qui intenta mente, quæ principale est hominis, imitationem sui Redemptoris obseruat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim à præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt; sed videre Angelos nequaquam possunt, quia caput in lapide tenere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum, torpore, non studio dormiunt, & idcirco interna non conspiciunt, quia caput non in lapide sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit vt quanto securiùs ab externis actionibus cessant, tanto latiùs immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Hæc Beatus Gregorius.

Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes, & Dominum innixum Scalæ, dicentem sibi, &c. VERS. 11.

15 D historiam huius loci propriè ac signatè spectat quod de Beato Iacob dicitur in libro Sapientiæ, capite decimo, his verbis: *Hæc (sapientia) profugum iræ fratris iustum deduxit: per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam Sanctorum, honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. In fraude circumuenientium illum, & adfuit illi, & honestum fecit illum. Custodiuit illum ab inimicis, & à seductoribus tutauit illum, & certamen fortè dedit illi, vt vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.* Appellat Iacob profugum iræ fratris, quia discessit ex domo paterna, vt fratris sui Esau, sibi vehementer irati, declinaret insidias. Deduxit autem eum per vias rectas, id est, per vias bonas & securas, & perducentes ad prosperum finem, in quibus ille ambulans, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinaret, id est, neque in rebus secũdis, neque in aduersis ab æquo, & recto aberraret, & nusquam offenderet, nullisque aut corporis, aut animi malis vinceretur. Et hoc Deus illi promiserat, cùm dixit ei, vt legitur in hoc loco; *& ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc; nec dimittam: nisi compleuero vniuersa quæ dixi.* Quomodo autem Deus ostenderit Iacob regnum Dei, liquidò notum est ex visione, quæ narratur hoc loco: vidit enim scalam à terra vsque ad cœlum pertingentem: vidit ascendentes per eam, & descendentes Angelos, vidit etiam Dominum desuper innixum scalæ: Hæc autem significationem faciebant regni Dei tam cœlestis quàm terrestris, & significabant quemadmodum ipse regnet, prouidentiam & curam gerens omnium, & Angelorum opera & ministerio vtens. Putat

Explicatur diligenter locus sapientiæ cap 10. pertinens ad historiam Iacob huius loci Gen.

Lyranus habuisse tunc Iacob reuelationem de statu regni cœlestis, & patriæ, ac felicitatis æternæ. Quapropter dixit ipse, *non est aliud nisi Domus Dei, & porta cœli.* Sunt qui putent, ideo dici Deum ostendisse ei regnum Dei, quia tunc reuelauit ei, fuisse ipsum à se electum & prædestinatum ad vitam æternam, quo scilicet deinceps fortior, & constantior, & alacrior esset ad perferenda quantalibet mala, Deóque fideliter, & feruenter, perseuerantérque seruiendum. *Dedit illi scientiam Sanctorum.* Græcè est γνῶσιν ἁγίων id est cognitionem Sanctorum. Et illud *Sanctorum* potest accipi, vel tanquam in masculino genere, vel neutro positum. Priori modo, vt plerique accipiunt, denotat visionem Sanctorum Angelorum, per illam scalam ascendentium, & descendentium: ex quo intellexit Iacob, quale Angelorum esset ministerium inter Deum, & homines. Posteriori autem modo acceptum, significat à Deo Iacob doctum esse, quæ res ad sanctitatem & animi sui, & cultus diuini pertinerent: tale fuit, erigere lapidem in titulum, & desuper oleo vngere, vota Deo facere, & decimas bonorum suorum Deo promittere, locúmque in quo visionem illam habuerat, dicare, ac sacrare diuino cultui.

Honestare pro locupletari, & ditare, poni nō semel à Latino Interprete.

Sed quid est, quod subiungitur, *Honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius?* Frequenter in hoc libro Latinus interpres vertit, honestare, & honestum facere, quod Græcè est, locupletare, vel ditare, & diuitem facere. Nam hîc pro, *honestauit*, est Græcè εὐπόρησεν, id est locupletauit: & paulò infra pro *honestum fecit illũ*, est Græcè ἐπλούτισεν, id est ditauit. Quantopere autem Iacob ditatus fuerit in Mesopotamia (maximis licèt suis laboribus) liquet ex illis verbis Genes. 30. *Ditatúsque est homo vltra modum, & habuit greges multos, ancillas, & seruos, camelos, & asinos.* Pro, *Compleuit labores illius*, Græca sonant *multiplicauit*, quo significatur, Deum labores Iacob in pascendibus gregibus Laban, multiplici admodum fœtu ouium compensasse, vt narratur Genesis 30. Sequitur: *in fraude circumuenientium illum adfuit illi.* Hoc spectat ad fraudes Laban, & filiorum eius: qui ob auaritiam sæpiùs debita mercede fraudabant labores Iacob: & vt taceam cetera, decem vicibus mutarunt eius mercedem, vt ipse attestatus est Genes. 31. Licèt pro fraude Græcè sit πλεονεξία, id est, auaritia, bene tamen, & ad sententiam veritatis appositè Latinus Interpres vertit fraudem: ex auaritia namque prodibant fraudes, quas illi struebant; Iacob, & mala, quibus eum opprimere callidè conabantur. Eôdem spectant quæ sequuntur: *Custodiuit illum ab inimicis, & à seductoribus tutauit illum.* Sic enim appellat Laban, & filios eius. Quanquam hoc etiam referri potest ad Esau, & Chananæos, & Pherezæos, quos vehementer timebat post cædem Sichimitarum: Sic enim dixit filijs suis illius cædis auctoribus. *Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus huius terræ. Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea. Genes. 34.* Verùm adfuit illi Deus, qui gentes illas magno perculsas pauore, ne sanctum Iacob lædere, aut inuadere auderent, cohibuit. Sic enim legimus Genes. 35. *Cúmque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes.*

Restat

Restat illud, *Et certamẽ forte dedit illi, vt vinceret*: Græcè est ἐβράβευσεν αὐτῷ, significat autem verbum βραβεύω proponere, & instituere certamen, vnà cum eius præmio: vt sit sensus, Etsi varijs Iacob certaminibus exercitatus est, amplissima tamen ex eorum victoria retulit pręmia. Secundùm nostrá lectionem, quidam ista verba referunt ad luctam, qua Iacob cum Angelo certauit, vt narrat Moses Genesis cap. trigesimo secundo; in eo enim certamine videtur quodammodo præualuisse, & vicisse Iacob. dixit enim ei Angelus: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* Sed præstat in vniuersum interpretari de varijs certaminibus laborum & periculorum, in quibus illum Deus exercuit, ad eum finem, vt præualens ac vincens, potentior, & clarior, atque gloriosior existeret. Verùm quæ pertinebant ad interpretationem illius loci libri Sapientiæ, qui propriè spectabat ad visionem Iacob, quæ hîc narratur, & à nobis deinceps fusiùs explicanda est, hactenus cursim dicta sint.

TERTIA DISPVTATIO.

Quæ fuerit propria, & primaria significatio eius scalæ quam in somno vidit Iacob.

Super illis verbis,

Vidítque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen eius tangens cœlum. &c. VERS. 12.

18 XTRA controuersiam est, Scalam illam fuisse Symbolum, & signum magnæ cuiuspiam rei, cuius significandæ gratia, potissimùm dormiẽti Iacob visum illius scalæ oblatum est. Sed quia multiplex admodum esse potuit, & à Doctoribus multiformis tradita est illius visionis significatio; Quæritur, quænam maximè propria, & primaria illius scalæ significatio fuerit. Hanc ego puto fuisse declarationem prouidentiæ, ac curæ, quam gerit Deus, tum in commune omnium rerum tam cœlestium, quàm terrestrium; tum quam singulariter, ac propriè gerebat ipsius Iacob, vt clarè ostendunt ea verba, quæ Deus in illa visione dixit ad Iacob, & in hoc loco, à Mose commemorantur. Primùm igitur demonstremus, quemadmodum illa scala symbolum fuerit vniuersalis rerum omnium prouidentiæ diuinæ: tum ostendamus, quomodo istiusmodi visum singulariter ac propriè pertineat ad Iacob, & ad ipsum aptari & accommodari queat.

Quomodo Scala illa figura fuerit diuinæ prouidentiæ.

Scala illa pertingens à terra vsque in cœlum, est diuina prouidentia: hac enim Deus omnia, tam cœlestia, quàm terrestria gubernat, atque moderatur: Sicut Ecclesia confitetur in quadam oratione dicens:

Omnipotens sempiterne Deus, qui cœlestia simul, & terrena moderaris. Illa namque vehementer execranda impiorum oratio est, quam refert Iob cap. 12. *Quid enim, inquiunt, nouit Deus? quasi per caliginem iudicat. Nubes, latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.* Contrà verò præstantissimæ pietatis, certissimæque veritatis plena est illa Dauidis sententia in Psalmo 112. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra?* Et quod scriptum est in libro Sapientiæ cap. 14. *Tua Pater prouidentia, ab initio gubernat.* Et cap. 12. *Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus.* Doctissimus Philosophus, simúlque Poëta Boëtius, cuius poëma ex intima philosophia promptum est, in libro v. de Consolatione philosophica, Metro 3. quod Homerus dixit de Sole. Πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει. Id est, omnia videt, & omnia audit; ostendit, nec in Solem verè dici, & in Deum verissimè conuenire. Audiat lector pulcherrimos eius versus,

Boëtius.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt.
Non nox atris nubibus obstat;
Vno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniántque:
Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Idem Auctor, Scalam istam diuinæ prouidentiæ, mirificè atque graphicè descripsit in libro 3. Metro 9. cuius super ea re elegantissimos, & doctissimos versus qui legerit, suauissima complebitur omni voluptate. Sicut autem hoc loco per scalam significatur Dei prouidentia; sic eandem significauit Homerus per catenam quandam auream ab Ioue de cœlo demissam in terras, omnia comprehendentem, atque constringentem, & ad ipsum Iouem retrahentem: sicut videre est apud Homerum Iliados θ.

Iouis catena secundùm Homerum.

Varij gradus istius scalæ, quorum alij sunt inferiores, alij superiores, figurant multiplices vias, & multiformes rationes, variósque modos, quibus res à se conditas Deus regit, & gubernat, pro varietate scilicet ipsarum rerum, vel ratione carentium, vel ratione & intelligentia, & libero arbitrio præstantium. Et res quidem expertes rationis gubernat Deus, & ad suum quemque finem dirigit, per formas, & qualitates à principio eis ingeneratas, & per naturales propensiones; & irrationales quosdam instinctus qui tamen instar rationis, & cuiusdam prudentiæ in illis sunt. At verò animal hoc rationis & intelligentię particeps, proprio arbitrio, & volũtate pollẽs, capáxque religionis, virtutis, sapientiæ, ac felicitatis, quod hominem appellamus, non vno modo, sed multifariã gubernat; primò per leges tã naturales, quàm scriptas siue diuinas, siue humanas; tũ per prosperitatẽ rerũ, & aduersitatẽ, atque vtriusque temperamentum: deinde vel præmiorum spe, & expectatione alliciens, & incitans, vel suppliciorum metu deterrẽs, ac reuocans; adhæc, per internas inspirationes, externáq; monita, & documenta, & exempla tam honorum hominum, quàm malorum, necnon 20

Varijs gradibus scalæ significari varios modos prouidentiæ pro ipsarum rerum varietate.

& per

& per miracula, atque prodigia. Hęc porrò Dei erga homines prouidētia, comprehendit quatuor hominum genera, id autem est vniuersum genus hominum; & eos, qui viatores appellantur, qui vitam adhuc in terris agūt, & iam præsenti vita defunctos, atque hos, vel damnatos æternis Inferni suppliciis, vel qui temporariis cruciatibus expiandi in Purgatorio detinentur, vel in cœlis beato & immortali æuo perfruentes.

21 Duo ligna, quæ sunt latera scalæ, & quibus vtrimque inserti, atque infixi tenentur gradus, sunt duæ virtutes, siue proprietates diuinæ prouidētiæ, fortitudo & suauitas. Fortitudo quidem, ac potentia diuinę prouidentiæ, prorsus insuperabilis & indeclinabilis est: omnia comprehendit, nihilque patitur extra Regnum suum esse, aut vim suam effugere. Non potest frustari effectu, non impediri, non tardari, nusquam deflecti, nec vllo modo falli. Verissimum enim est, quod Ecclesia in quadam oratione dicit: Deus, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur: Et meritò quidem. Nam si cuncta prospicit Deus (vt Boëtius argumentatur lib. 5. de Consolatione philosophica, Prosa 3. neque falli vllo modo potest, euenire necesse est, quod prouidentia futurum esse præuiderit. Si enim res, aliorsum, quàm prouisæ sunt, detorqueri valent, non iam erit futuri firma præscientia, sed opinio potius incerta, quod ego de Deo credere nefas iudico. Sic Boëtius.

Latera scalæ significant diuinæ prouidētiæ fortitudinem, simulque suauitatem.

Boëtius.

Atenim huic sententiæ ita posset occurri: Si omnia sunt Dei Sapientissimi, potentissimi, atque optimi subiecta prouidentiæ, vnde tot in rebus vitia, defectus, peccata, & mala, tum in rebus naturalibus, tum maximè in humanis? Hoc enim, inquit Boetius initio libri quarti de Consolatione philosophica, vel maximæ est admirationis hominum, & querimoniæ causa; quod cùm rerum omniū bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Etenim imperante, florentéque nequitia, virtus non solùm præmiis caret, verùm etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno Scientis omnia, Potentis omnia, sed bona tantummodò volētis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Verùm huiusmodi obiectionem benè, breuitérq; soluit Sanctus Thomas Prima Parte, Quęstio. 22. articulo 2. ad hunc modū scribens: Corruptiones & defectus qui sunt in rebus, dicuntur esse contra naturam particularem, sunt tamen secundùm intentionem naturæ vniuersalis, in quantum scilicet defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi: Siquidem corruptio vnius, est generatio alterius, per quam species conseruantur. Cùm igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat nonnullos defectus esse in quibusdam rebus particularibus, ne bonum vniuersi perfectū impediatur. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent vniuerso: non enim esset vita Leonis, si non esset occisio aliquorum animalium, nec esset patientia Martyrum, si non esset persecutio Tyrannorum. Vnde dicit Augustinus in Enchiridio, capite vndecimo; Deus Omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens, & bo-

Obiectio, An mala, quæ cernuntur in rebus, cohærere queāt cum perfectissima Dei prouidētia.

Boetius.

Solutio obiectionis. Egregia doctrina S. Tho.

B. Augustin.

nus, vt benefaceret etiam de malo. Hactenus ex Beato Thoma. Hoc ipsum legere est apud Boëtium libro quarto, Prosa sexta, paucis verbis, sed appositissimis, & significantissimis expressum. Hæc autem sunt eius

Praclara Boëtij sententia.

verba: Sola est diuina vis, cui mala quoque bona sint; cùm eis competenter vtendo, alicuius boni effectum elicit. Ordo enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem, licèt in alium, tamen in ordinem relabatur: ne quid in regno prouidentiæ liceat temeritati. Sic ille. Ea porrò, quæ videntur, & dicuntur fortuita, no-

Idem Boët.

bis quidem fortuita sunt non Deo; cuius nimirum prouidentiæ legibus tenentur ductúque, ac ratione eius gubernantur. Scitè igitur Boëtius lib. 5. Metro primo.

Et quæ permissis fluitare videtur habenis
Fors, patitur frenos, ipsáque lege meat.

Altera virtus, siue proprietas diuinæ prouidentiæ, est inenarra- 22
bilis quædam eius suauitas, non minor vtique, quàm ea est, de qua iam diximus, eusdem Prouidentiæ fortitudo: vtramque enim pariter in diuina prouidentia contineri, atque indissolubili societate per omnia pertinere ac permeare, scriptum est in libro Sapientiæ: Nam in septimo capite dicitur Spiritus diuinæ Sapientiæ (eadem autem est prouidentia) Sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, mobilis, certus, suauis, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omniáque prospiciens; & in se permanens, omnia tamen innouans: denique attingens à fine, vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Sic enim diuina prouidentia se rebus accommodat, vt nulli vim afferat, nihil contra cuiusquam rei naturam faciat: sed ita res omnes, & singulas moueat, ac regat, vt poscit cuiusque rei natura: tantáque id agit suauitate, vt vix sentiatur, & ob eam causam non pauci fuerint, qui nullam

Præclara B. Dionysij de prouidentia Dei sententia, in libro de diuinis nominibus. c. 4. parte 4.

esse dixerint prouidentiam. Audiat Lector pulcherrimam Beati Dionysij super ista diuinæ prouidentiæ admirabili suauitate sententiam: In omnibus, inquit, quæ subsistunt, diuina prouidentia est, nihílque non Dei prouidentia agitur. Quinetiam ijs, qui fiunt mali, benignè prouidentia vtitur ad illorum, siue aliorum communem, siue priuatam vtilitatem. Ideóque absurdam multorum rationem non admittimus, qui aiunt oportuisse prouidentiam inuitos etiam nos ad virtutem ducere: atqui non est prouidentiæ diuinæ, violare naturam. Sed est cuiusque naturæ conseruatrix, eis, quæ per se mouentur, & libero aguntur arbitrio, conuenienter prouidens, omnibúsque, & singulis propriè, vt omnium, singulorúmque natura capit, pro modo cuiusque, prouidentissimas bonitates impartiens. Hæc Beatus Dionysius.

Administros diuinæ prouidentiæ esse Angelos.

Administri huius diuinæ prouidentiæ, sunt beati spiritus Angelici:
quos iccirco Paulus ad Hebræos 1. Administratorios vocat Spiritus, mis- 23
sos in ministerium, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Et Iob capite nono dixit, eos portare orbem: *Deus, inquit, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur, qui portant orbem.* Daniel capite quarto appellat Vigiles, id autem est, perpetuò intentos exequen-

dis

dis Dei iussis, iniunctísque sibi ministeriis diuinæ prouidentiæ obeundis: Idémque capite decimo, vocat eos Principes Regnorum, & Prouinciarum. Sanè Dauid psalmo 102. paucis verbis eleganter exposuit ministerium angelicum circa Dei prouidentiam. Nam primò prouidentiam Dei significãs, ait: *Deus in cœlo parauit sedem suam, & Regnum ipsius dominabitur.* Tum indicat, qui sint, & quales huius prouidentiæ ministri; dicens: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute facientes verbum illius, ad audiendum vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius.* Inducuntur autem in hac visione Angeli ascendentes & descendentes, quia in hoc maximè versatur ministerium angelicum. Ascendunt enim, referentes ad Deum preces, & vota, & necessitates mortalium; descendunt verò deferentes à Deo ad homines, diuina consilia, & arcana eis reuelanda, & item dona & auxilia cœlestia eis præstanda, ac demum optatos, lætósque petitionum & votorum effectus. Huius angelici ascensus & descensus, multa extant in Sacris litteris documenta, cùm alibi, tum in Apocalypsi, sed illud valdè luculentum, & in hoc loco memorandum est, quod in libro Tobiæ capite duodecimo de Angelo Raphaele proditum est. Vis nosse eius Angeli ascensum ad Deum? Audi quid ipse dicat Tobiæ: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.* Vis descensum eiusdem Angeli cognoscere? attende quid ipse post ista verba proxima dicat. *Et nunc misit me Dominus, vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à Dæmonio liberarem. Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.* Ergo descendunt Angeli, cùm à Cœlo veniunt in terras mandata Dei perferentes inibi peragenda, ascendunt autem, vel eo, quo dixi, modo, vel cùm iam confectis mandatis diuinis in Cœlos reuolant, ad Deum reuertentes. Quare Raphael expedito negotio, cuius perficiendi gratia missus à Deo fuerat ad Tobiam, dixit: *Tempus est ergo, vt reuertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & memorate omnia mirabilia eius, & cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & vltra eum videre non potuerunt.*

Quidascẽsus, & descensus Angelorũ per scalam.

Locus Tobiæ cap. 12.

24 Sanctus Thomas secunda secundæ Quæstione 181. Articulo vltimo ad 2. ascensum istum, & descensum Angelorum, interpretatur munera & functiones vitæ angelicæ, tam actiuæ, quàm contemplatiuæ, hoc modo scribens: De ijs quæ pertinent ad dispensationem ministeriorum Dei, vnus Angelus docet alium purgando, illuminando, & perficiendo. Et secundùm hoc, habent Angeli de vita actiua, quandiu mundus durat, eo quòd administrationi inferioris creaturæ intendunt. Id autem significatum est per illam visionem Iacob. Vidit enim Angelos in scala ascendentes, quod pertinet ad contemplationem: & descendentes, quod pertinet ad actionem. Verùm Angeli, vt ait Gregorius libro secundo Moralium, non sic à diuina visione forâs exeunt, vt internæ contem

S. Thomas.

S. Gregorius.

contemplationis gaudiis priuentur. Quo fit, vt in eis non separetur vita actiua à contemplatiua, sicut in nobis separatur; qui per opera vitæ actiuæ impedimur à contemplatione. Sic B. Thomas qui mutuatus id videtur ex B. Gregorio: cuius in eandem sententiam in lib. 5. Moralium hæc sunt verba: Angelos ascendentes & descendentes cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari: vel quanto amore auctori suo semetipsos trāscendendo, inhæreāt; vel quanta compassione caritatis, infirmitatibus nostris condescendant. Sic ille.

S. Gregorius.

Dominus in culmine scalæ, innixus ei quid significaret.

Quod autem Iacob vidit Deum in fastigio scalæ innixum ei, siue vt Hebræa sonant, stantem super eam; id significabat, Deum esse primum principium, atque vltimum finem totius prouidentiæ; ab ipso mitti Angelos cum mandatis peragendis in terra, atque his peractis, ad ipsum reuerti. Visus est in fastigio Scalæ prospiciēs inde inferiora, quia licèt Deus excelsissimus sit, & in cœlis habitare dicatur, omnia tamen, quamuis minima, & abditissima, atque occultissima sint, clarissimè cernit. Neque verò De⁹, ascēdere aut descēdere, aut aliquo quopiā motu visus est moueri, sed innixus scalę, stans atque immotus. Quo significatum est, Deum, cum sit ipse per se immobilis, atque immutabilis, nec apud eum sit trāsmutatio vlla, aut vicissitudinis obumbratio; omnia tamen per suam potentiam, atque efficacitatem prouidentiæ mouere, atque omnium esse auctorem mutationum. Quo fit, vt in libro Sapientiæ, capite septimo, diuina sapientia dicatur esse mobilior omnibus mobilibus, quantum videlicet ad potentiæ suæ & gubernationis effectus: & ideo mox subditur: *Attingit autem vbique propter suam munditiam.* Nam quòd ipsa per se immobilis, cuncta moueat, & regat, declaratur ibi verbis illis: *Et cùm sit vna, omnia potest: & in se permanens, omnia innouat.* Cùm quibus pulchrè consonant versus illi Boetiani in libro tertio, Prosa nona. 25

Iacob 1.

Locus lib. Sapientiæ. ca. 7.

Boetiani.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, Cœlique Sator: qui tempus ab æuo
Ire iubes; stabilisque manens, das cuncta moueri.

An prouidentia mundi à solo Deo proueniat, an etiā alijs ex rebus

Si quis porrò de me quærat, an prouidentia mundi à solo Deo pendeat, an etiam ab Angelis, aliisve rebus: Ego breuibus isti quæstioni satisfacerem, hac distinctione adhibita. Aut nomine prouidentiæ, intelligitur præordinatio rerum omnium, & directio ad fines suos, & item præfinitio mediorum, quibus ad suum quæque res finem perducenda est. Aut intelligitur nomine Prouidentiæ, executio istius ordinationis, cùm talis præordinatio, & præfinitio explicatur, atque deducitur in actū & vsum, quæ solet propriè vocari gubernatio. Priori modo sumpta prouidentia, indubiè tota pendet à Deo, qui vt solus res omnes ab initio cōdidit, ita sapiēter eas sol⁹ ordinauit, proprios singulis fines præfigēs, propriáq; ad eos fines consequendos media præfiniens. Sic autem intelligi oportet quod dixit Iob cap. 34. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbē, quē fabricatus est?* Quasi dicat, nullus alius præest rectioni mundi, nisi solus is, qui eū condidit. Per se quippe mundū regit (ait 26

Locus Iob cap. 34.

Grego

Gregorius lib. 24. Moralium, iſta verba exponens) quem per ſe condidit: nec eget alienis adiutorijs ad regendum, qui non eguit ad faciendum. Solus igitur præſens eſt in regimine, qui ſolus auctor fuit in creatione. B. Greg.

27 Sin autem poſteriori modo nomen prouidentiæ accipiatur, non dubium eſt, quin diuina prouidentia per alias res medias ad executionem, & operum abſolutionem veniat, id eſt, per cauſas ſecundas, vel naturales, vel Angelicas, vel humanas. Hunc certè ordinem cernimus in executione diuinæ prouidentiæ: inferiora enim corpora reguntur per ſuperiora, hæc verò per ſubſtantias ſpirituales: idque fit non propter defectum diuinæ virtutis, ſed ob diuinæ bonitatis potius abundantiam, vt etiam cum rebus à ſe creatis, dignitatem efficientiæ, atque, vt ita loquar, cauſalitatis communicet. Ex his apparet, falſam & impiam fuiſſe ſententiam, quam memorat Gregorius Niſſenus libro octauo de prouidentia, cap. tertio, Platonicorum, triplicem diſtinguentium Prouidentiam: quarum prima erat ſummi Dei, primò ac principaliter prouidentis ſpiritualibus & cœleſtibus ſubſtantiis, conſequenter autem toti mundo, ſed ſolùm tamen, quantum ad genera, & ſpecies, & cauſas vniuerſales. Secunda prouidentia erat, qua prouidetur rebus ſingularibus, generalibus, & corruptibilibus, intra orbem Lunæ poſitis, quam aſſignabant, Diis ſecundis, qui mouent orbes cœleſtes. Tertia erat Prouidentia rerum humanarum, cui præficiebant Dæmones, quos aiebant eſſe medios inter Deum & homines: ſuper quo diſputat copioſè Auguſtinus initio libri noni de Ciuitate Dei. Et ante eum Apuleius in libro, quem ſcripſit de Deo Socratis.

Falſa Platonicorum de prouidentia mundi opinio. Niſſenus.

Auguſtinus. Apuleius.

28 Sequitur altera pars huius Diſputationis breuibus expedienda: Quomodo viſio illius ſcalæ pertinuerit ad declarandam ſingularem prouidentiam, & curam, quam Deus gerebat patriarchæ Iacob, id eſt ad magnam eius viri, tunc vehementer anxij & afflicti, conſolationem & confirmationem. Quatuor verò potiſſimùm res animum ſancti viri Iacob, id temporis, valdè ſollicitum, & triſtem, & anxium habebant. Ac prima triſtitiæ cauſa, fuit diſceſſus à chariſſimis parentibus, ſub quorum paterna diſciplina, & cura ſeptem & ſeptuaginta annos quietiſſimè, ac iucundiſſimè vixerat, vtrum autem eos aliquando poſtea reuiſurus eſſet, incertum habebat. Sed contra hoc, dixit ei Deus, *Ego ero cuſtos tuus quocumque perrexeris: Et non dimittam te, niſi compleuero vniuerſa, quæ dixi.* Quaſi polliceretur ei ſe beneuolentia ſingulari, curáque, parentum vicem præſtiturum. Deinde triſtem faciebat eum itio in Meſopotamiam, longinquam terram videlicet, & ad gentem ignotam: præſertim autem, derelicta terra Chanaam, quam ille multum diligebat; non eo tantùm, quòd in ea terra natus, educatúſque, ac tot annos commoratus eſſet, ſed eo maximè, quòd eius terræ poſſeſſionem Deus auo ſuo Abrahæ, atque eius poſteris promiſerat, nec ſciebat vtrum ad eam rediturus eſſet aliquando. Verùm contra hoc voluit, quod dixit ei Deus, *Terram in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo*, Et paulò poſt: *Reducam te in terram hanc.* Tertia cauſa mœroris & angoris, erat ſolitudo eius, quòd omnium, & cognatorum, & amicorum ſocietate, conſuetudinéque orbatus erat, nec quem-

Quomodo viſio iſta propriè ad eruditionem & cōſolationem, & confirmationē Iacob pertinuerit.

quam habebat, cuius vel consilio regi, vel opera iuuari, vel præsidio defendi, vel solatio recreari posset. Ad hunc verò mœrorem, metúmque animo eius eripiendum pertinuit visio Angelorum ascendentium, & descendentium per scalam, à Deo scilicet ad ipsum, & ab ipso ad Deum qua visione significabatur ea, quam habent Angeli hominum, & quam propriè habituri erant ipsius Iacob, custodia, protectio, & defensio. Quod illustrari potest altera visione, quæ accidit ministro Elisæi Prophetæ, vt narratur quarto Regum, capite sexto. Nam cùm ille videns Ciuitatem in qua erat, validissimo exercitu hostili circumdatam, maiorem in modum perterritus fuisset, Deus illi, ad preces Elisæi, aperiens oculos, ostendit totum montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Elisęi, vt meritò tunc ei dixerit Elisęus, *Noli timere, plures enim nobiscum sunt quàm cum illis.* Quarta res, quæ mentem animúmque Iacob afflictabat, erat huiusmodi: videbat se pauperrimum, atque omnium rerum inopem, nec habere suum, vel tantulum terræ, vbi pedem poneret: ire porrò ad gentem, cui quòd esset ignotus nihilque speciosum & splendidum ferret, futurum se putabat obscurum & ignobilem, ideóque vilem & contemptum. At Deus istam ei adimens opinionem, & timorem, dixit ei: *Dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem & Meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo omnes tribus terræ.*

Cernis, opinor, ex ijs, quæ breuiter dicta sunt Lector, visionem illius 29
scalæ, non solùm pertinuisse ad declarandam prouidentiam Dei in vniuersum, sed etiam propriè eam, quam singulariter Deus ipsius Iacob habebat, & in posterum habiturus erat. Possunt hęc confirmari auctoritate Theodoreti idipsum affirmantis in Quæstione 82. in Genesim. Nam cùm docuisset, iccircò Iacob profugum, & solitarium atque inopem digressum à parentibus, iuisse in Mesopotamiam, vt clariùs Dei prouidentia erga ipsum agnosceretur, subiungit hæc: Quam quidem prouidentiam, apparitione sua confestim Deus declarauit. Ostendit enim ei scalam ad cœlum vsque pertingentem, & sanctos Angelos ascendentes & descendentes. Ipse verò Dominus sursum consistens, confirmabat eum, & metum expellebat. Horum autem vnumquodque poterat securum reddere Patriarcham. Docetur enim, nihil negligenter & sine cura ab omnium Deo administrari: sed ipsum omnia dispensare sanctorum Angelorum vtentem ministerio: ipsos enim Angelos dixit B.Paulus administratorios esse Spiritus, in ministerium missos propter eos qui hæreditatatem capiunt salutis.

Theodor.

ad Hebr. 1.

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

De varijs eiusdem scalæ interpretationibus allegoricis.

29 PROPRIA & primaria, & quam vocant litteralem, expositio illius scalæ, superiore Disputatione satis copiosè tractata est. Deinceps disputandum est de mysticis eiusdem scalæ interpretationibus partim allegoricis, partim tropologicis. Allegoria super ista scala duplex traditur: harum vna pertinet ad Christum Dominum; altera ad Ecclesiam eius. Itaque scala illa fuit figura generationis Filij Dei secundùm carnem, quam, descripta eius genealogia, duo Euangelistæ Matthęus & Lucas tradiderunt: ille, descendendo ab Abraham vsque ad Ioseph & Mariam; hic autem ab his ascendendo vsque ad Adamum & Deum. Multigena igitur Christi prosapia, similitudine illius scalæ pręsignata est. Gradus scalæ, fuerunt omnes illæ generationes, & personę, quę in genealogia Christi memorantur, per quas scilicet Christus, secundum rectam lineam descendit ex Abraham. Latera scalæ, quibus eius nititur stabilitas, & quibus inserti, fixique tenentur gradus, sunt Dei misericordia, & veritas, siue fides: nam duabus hisce rebus maximè nititur diuina promissio venturi Messiæ. Etenim magna Dei fuit misericordia ac benignitas, tanto seruum suum Abraham honore dignari voluisse, vt ex eius semine, Filium suum hominem generatum iri promitteret. At veritatis & fidei ac iustitiæ diuinę fuit, promissum hoc suum constanter tueri atque inuiolatum seruare, & in tempore pręstare. Quare licèt complures earum personarum, quæ in genealogia Christi recensentur, ob insignem earum improbitatem atque impietatem indignissimæ essent, vt ex ipsis Christus progigneretur: attamen veritas diuinæ promissionis præualuit, nec istorum hominum scelera Dei promissa mutare aut exinanire potuerunt. Manserunt igitur gradus, licèt per se essent pessimi, quia lateribus scalæ firmissimè infixi erant. Inferior porrò scalæ pars hęrebat in terra, suprema verò contingebat cœlum. Hoc significabat duas Christi naturas, diuinam & humanam. Vel pręfigurabat duas in Christo partes; inferiorem, secundùm quam in terris versabatur mortalis, & passibilis, & quasi viator; & superiorem partem, secundùm quam erat beatus in cœlis, & comprehensor. Deus scalæ innixus fastigio, quid aliud significabat, nisi Diuinitatem vnitam Humanitati, & quod Paulus dixit, *Caput Christi Deus.* Angeli ascendentes per scalam ad Deum, erant ij, qui ferebant ad Deum ardentissima desideria, & deuotissimas preces Patriarcharum & Prophetarum, aliorúmque Sanctorum hominum super aduentu Messiæ in terras. Cuiusmodi fuère illa: *Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes.* & , *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum; aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Et illud Iacob, *Salutare tuum expectabo, Domine:* necnon & illud Moysi, *obsecro, Domine, mitte quem missurus es.* Descendebant verò Angeli, deferentes ad sanctos homines

Prima Allegoria illius scalæ pertinẽs ad Incarnationem Christi.
Matth. 1.
Luc. 3.
1 Corinth. 11.
Isai. 64.
Supra 45.
Genes. 49.
Exod. 4.

Genes. 49. diuina oracula de tempore aduentus Messiæ; quale est illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Et
Dan. 9. celeberrimum illud Danielis vaticinium de septuaginta hebdomadibus, & item de loco natiuitatis eius, de qualitate matris eius, de genere doctrinæ quam prædicaturus erat, de admirandis eius operibus & miraculis; ac demum de atrocissima eius morte: quibus de rebus multa diuinitus Isaiæ reuelata sunt, & ab eo scriptis prodita. Omnino Angeli mysteriorum ad Christum pertinentium, tam in veteri, quàm in nouo Testamento, & Nuntij, & Procuratores, & Administri fuerunt.

Allegoria S. August. Sanctus Augustinus visionem istius scalæ interpretatur allegoricè de 30
Christi non solùm Incarnatione, Generatione, vt in superiore expositione, verumetiam de paupere ac humili eius in terris vita, & conuersatione; præcipuè autem de morte in cruce pro nobis ab eo suscepta & oppetita. In sermone igitur 79. de Tempore, istiusmodi Allegoriam ad hunc modum tractat: Isaac filium suum mittens in Mesopotamiam, Dei Patris typum præfigurauit: Iacob autem illuc missus, præsignauit Christum Dominum. Isaac neglectis mulieribus regionis quam incolebat ipse, misit filium suum Iacob in terram longinquam, vt inde sibi vxorem acciperet: quia Deus Pater missurus erat in hunc mundum Filium suum, qui repudiata Synagoga, de Gentibus sibi Ecclesiam sociaret. Quod tunc verè completum est, cum Iudæis dixêre Apostoli: *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei: sed quia vos indignos iudicastis æterna vita: ecce conuertimur ad Gentes.* (Act. 13.) Non legimus Iacob iuisse in Mesopotamiam cum equis & camelis, sed baculum duntaxat manu portasse: *Cum baculo meo*, inquit ipse, *transiui Iordanem istum, & ecce cum duabus turmis regredior.* (Genes. 32.) Iacob igitur ad accipiendam vxorem exhibuit baculum; & Christus ad redimendam Ecclesiam, detulit Crucis lignum. Iacob vidit Dominum in cacumen scalæ incumbentem. Quid est, in scalam incumbere, nisi in ligno Crucis pendere? Sed quare id factum est in itinere, priùs quàm Iacob vxorem acciperet? quia verus Iacob Dominus noster, prius in scala, id est, in Cruce occubuit, & postea sibi Ecclesiam sociauit, dans ei in præsenti arram sanguinis sui, daturus dotem postmodùm sui regni. Angeli ascendentes ad cœlum, & descendentes in terras, præfigurabant sanctos Prædicatores, qui cum alta & diuina mysteria tractant, quæ non à quibuslibet, sed à perfectis solùm intelliguntur, ascendere dicuntur ad Deum: audi Paulum: (1. Cor. 2.) *Sapientiam*, inquit, *loquimur inter perfectos: sapientiam verò non huius sæculi, sed arcanam & absconditam, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Cùm autem prædicatores ea docent, quæ pertinent ad corrigendos mores, & ab omni populo intelligi possunt, tunc descendunt in terram; vt cum Paulus dicebat: *Fugite fornicationem. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Radix omnium malorum est cupiditas.* (Ephes. 5. 1. Tim 6.) Ioannes quoque in exordio sui Euangelij altissimè ascendit, dicens: *In principio erat verbum: & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil.* (Ioan. 1.) Sed idem nihilominus profundissimè descendit, cùm subiunxit: *Et verbum caro factum*

ctum est: & habitauit in nobis. Hoc itaque ordine & aſcenditur & deſcenditur, cùm & perfectis cibus ſolidus tribuitur; & doctrinæ lac, etiam imperfectis, tanquam infantibus, non negatur. Hactenus ex Auguſtino. *1. ad Cor. 3.*

Tertullianus extremo libro tertio aduerſus Marcionem, interpretatur per illam Scalam Iacob præmonſtratum eſſe iter ad cœlum, quo alij perueniant, & vnde alij decidant. Cùm autem Iacob euigilans dixit: *Vere non est hic aliud niſi Domus Dei, & Porta cæli:* planiſſimè Dominum noſtrum prænunciauit. Ipſe eſt enim templum Dei, in quo non ſolùm plenitudo omnium gratiarum, ſed etiam plenitudo ipſius diuinitatis corporaliter inhabitauit. Ipſe eſt porta cœli, ſicut ipſe dixit: *Ego ſum oſtium: per me ſiquis introierit, ſaluabitur; & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.*

Tertull. Allegoria.

Coloſſ. 2.

31 Altera huius viſionis Allegoria refertur ad Eccleſiam Chriſti: quam ſcitè admodum, & appoſitè tractat Caietanus, in Commentario huius loci, ad hunc modum ſcribens: Quoniam ſimilitudines corporales Dei & Angelorum, & ſcala monſtrata Iacob, ſunt figuræ rerum ſpiritualium: ideo ad literam viſio iſta pręfigurauit Eccleſiam Dei, hoc eſt, Congregationem iuſtorum hominum in vna fide, ſpe, & charitate Dei: hæc enim viua Domus Dei eſt, quæ incœpit ab Abel iuſto. Ad hanc ſolida ſtat ſcala vſque ad cœlum, hoc eſt via gradatim per ordinata merita & officia gratiáſque pertendens ad cœlum. Et in ea continuè Angeli aſcendunt à nobis, referendo noſtra in Deum; & deſcendunt ad nos, adferendo diuina nobis. Et quamuis ſimpliciter prior ſit deſcenſus Angelorum ad homines, quàm aſcenſus eorum ab hominibus: in ſcala tamen à terra in cœlum erecta, prior eſt aſcenſus in terra, quàm deſcenſus à cœlo. Etenim quamuis Angeli priùs ad cuſtodiam hominum venerint, quàm noſtra retulerint ad Deum: inchoata tamen iam eccleſia, priùs noſtra referuntur ad Deum, quàm deferantur diuina ad ipſam congregationem iuſtorum. Intelligendum enim eſt, merita Eccleſiæ prouocare Angelos ad deſcendendum: & Angeli qui priùs quàm ſcala fieret, deſcendebant ſine ſcala ad conſtituendam Eccleſiam; poſt eam iam conſtructam, præueniunt aſcendendo per ſcalam, eos qui deſcendunt per eandem ſcalam: ideo enim priùs nominantur in hoc loco aſcendentes Angeli per ſcalam, quàm deſcendentes per eam. Nam etſi aſcendentes priùs deſcenderant, non enim nati fuerant in terris, ſed venerant de cœlo, non tamen deſcenderant per ſcalam. Hęc Eccleſia, eſt verè Domus Dei: in hac ſola via eſt ducens ad portam cœlorum: extra hanc nulli patet acceſſus ad cœleſtem patriam: in hac ſupremus Deus & Creator omnium præſidet, & iudicia ſua exercet, & bona maláque pro cuiuſque meritis retribuit. Hæc Caietanus. Cui non aſſentior, iſtiuſmodi expoſititionem eſſe litteralem; eſt enim myſtica, & allegorica; litteralis verò ea eſt, quàm nos in ſuperiore diſputatione tradidimus.

Allegoria illius ſcalæ ſpectans ad Eccleſiam bene à Caietano explicatur.

Geneſ. 4.

***

QVINTA DISPVTATIO.

De tropologica illius scalæ interpretatione, quæ ad disciplinam vitæ, ad normam Euangelicæ perfectionis agendæ spectat.

ISIO illius scalæ, secundùm intelligentiam tropologicam, 32
pulchrè accommodatur ad Christianam disciplinam & vitam; eam maximè, quæ ad normam Euangelicæ perfectionis conformatur & dirigitur, quam vocare solemus disciplinam & vitam religiosam. Scala igitur hærens in terra, & vsque ad cœlum erecta, est Christianæ vitæ ratio, & disciplina rectissima & sublimissima. Sancti nãque homines, licèt corpore versentur in terris, conuersatio tamen eorum in cœlis est. Sunt quidem in mundo, sed non sunt ex mundo: ambulant in terris, & cum hominibus etiam mundanis conuersantur, sed contemptis mundanis bonis, quærunt quæ sursum sunt, & quæ sursum sunt sapiunt. Et sicut ascensus per illam vsque adeo sublimem & arduam scalam fuisset laboriosissimus: ita profectò vita Christiana, & Religiosa, laboris & asperitatis plena est. Et ad hoc ipsum significandum, bellè quadrat similitudo istius scalæ: quæ præter vulgatum, notúmque omnibus significatum, etiam (si credimus Suidæ) significat instrumentum. Scala, inquit ille, est instrumentum quoddam torquendi, quo eorum torquentur corpora, qui supplicio afficiuntur. Hoc apertè indicant illa Aristophanis verba:

Sola quid. *Philip. 3.* *Coloss. 3.* *Scala erat, auctore Suida, instrumentum quoddam torquendi. Aristophanes.*

Modis omnibus de illo quæstionem habe,
Scalæ impone, suspende, loris cæde:
Deglube, torque, acetum naribus infunde,
Lateres impone.

Latera scalæ, quæ. *A. Gellius.*

Duo latera scalæ, sunt in Christiana disciplina, & vita; Fides, & Opera: aut verbum Dei, & Sacramenta: siue illa duo præcipua philosophiæ moralis capita, *Sustine, & abstine,* quæ duo verba, si quis cordi habeat (vt solitum dicere Epictetum, refert Gellius lib. 17. cap. 19.) eaq; sibi imperando atq; obseruando curet; is erit plerumq; impeccabilis, vitamq; viuet tranquillissimam. Sunt enim duo validissima firmamenta, & præsidia humani animi, aduersus plurima & grauissima vitia, maláque, quorum fœcúdissimi parentes sunt Intolerantia, & Incontinentia. Gradus porrò scalę, si quis dixerit esse varias gratiarum, & virtutum species, quarum cultu & exercitatione ascensus fit ad culmen vsq; perfectionis, haud ille quidem à vero aberrauerit. Nisi quis fortè malit intelligere, tres illos celebres gradus studentium virtuti, ac Deo seruientium; vnum Incipientium; alterum Proficientium; tertium Perfectorum. Enimuerò, ad istiusmodi gradus mysticos, per quos ascenditur ad Deum, non ineptè referri potest quod cecinit Dauid in Psalm. 83. *Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit Legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.*

Gradus scalæ qui sint.

Angelorum per scalam ascensus & descensus, denotabat duplicem 33
Sanctorum

Sanctorum hominum vitam in terris: vnam, quæ vocatur Contemplatiua, per quam mente ascenditur ad Deum: alteram, quæ dicitur Actiua, per quam descenditur ad erudiendum, consolandum, corrigendum, iuuandúmque homines. Vel descensus Angelorum significat, eorum, qui magnos in studio perfectionis fecerant processus, horribilem casum, lapsúmque in grauissima peccata, & ad terrenas cupiditates, & voluptates turpem regressum. Contrà verò, ascensus è terra vsque ad verticem scalæ, indicat admirabilem quorundam hominum ex vitiis ad virtutes conuersionem: qui, cùm terrenis cupiditatibus, ac vitiis penitus immersi ac infixi essent, inde tamen per Dei gratiam non solùm emerserunt, sed etiam in fastigium vsque perfectæ atq; absolutæ virtutis euaserunt: quod B. Magdalenæ, aliorúmque plurimorum clarissimis exemplis confirmari posset. Non est autem visus in illa scala Angelus quisquam aut residere, aut sub sistere: omnes enim vel ascendebant, vel descendebant: quod sanè symbolum magnæ cuiuspiam, & admodum obseruandæ rei fuit. Etenim qui versantur in studio ac professione Euangelicæ perfectionis, nisi ascendant, continuò descendere eos necesse est: nam qui non proficiunt, necessariò deficiunt: medius enim status inter profectum & defectum nullus est. Cum enim homo Religiosus debeat esse perfectus, id est, perpetuò currere ad consequendam perfectionem, & in ea acquirenda in dies magis ac magis proficere: Si à tali cursu & profectu cessat, deflectat necesse est à statu, & instituto, professionéque Religionis. Deus porrò in vertice scalæ insistens, vel innixus, significabat, se in viris maximè perfectis, & qui ad culmen perfectionis ascenderint, habitare, requiescere, & (vt ita loquar) deliciari, atque illis perfectè vniri.

Duplex Sanctorum in terris vita.

34 Cæterum hæc à nobis concisè ac ieiunè dicta, latiùs & luculentiùs, appositis Sanctorum Patrum testimonijs & sententiis, exponenda sunt. S. Bernardus in Sermone de verbis illis Euangelij: *Ecce nos reliquimus omnia*, (qui alio nomine inscribitur: Declamationes B. Bernardi) istam scalam, ait, esse disciplinam religiosam cuiusque Ordinis Religiosorum hominum, probati in Ecclesia. Quisque enim habet certam, & propriam disciplinam à fundatore eius Ordinis præscriptam: quam obseruando, qui in eo Ordine seruiunt Deo, tanquam per scalam ascendunt ad perfectionem, & in cœlestem patriam. Hanc dicit fuisse scalam, per quam B. Benedictus, post mortem, visus est quasi per viam quandam rectam, pretiosis stratam palliis, & innumeris corruscantem lampadibus, ab eius cella in cœlum vsq; tendentem, ascendere ad cœlestem patriam. Et ijs qui istud videbant, dixit quidam venerando vultu & habitu vir: Hæc est via, qua dilectus Domini Benedictus cœlum ascendit. Duo latera huius scalæ, dicit esse præcipua disciplinæ Religiosæ firmamenta, Asperitatem vitæ, & Humilitatem mentis. Illa cõtinet iuge-studium & exercitium mortificationis corporalis, per ieiunia, vigilias, verberationes, aliásque afflictiones corporis. Hæc autem contemptum & fugam habet humanæ laudis, honoris, & gloriæ; è contrario autẽ studium & amorẽ rerum vilium, atq; abiectarum nec modò cõtẽptum habet seculi, sed etiã sui. Vbi si (ait Bernard.) stabi

S. Bernard. Matth. 19.

Latera scalæ.

ſtabilieris & firmaueris in corde tuo, aſperitatem corporalis abſtinentiæ & laboris amplecti; ſimúlque omni vilitate, & extremitate eſſe contentum; habes bona ſcalæ latera; ſecurus iam inſere gradus exercitij ſpiritualis, vt totum, quod mundo & carni ſubtrahis, ſtudio pietatis impendas: & oblitus quæ retrò ſunt, extentúſque in anteriora, aſcenſiones in corde tuo diſponens, de virtute proficias in virtutem, vt videre Deum deorum in Sion merearis.

Philip.3.
Pſalm.83.

Meritò autem ſpiritualis diſciplina aſcenſui per gradus ſcalæ comparatur. Nam vt illic alios ſuper alios gradus conſcendere oportet, nec vſquam inſiſtere, quoad perueniatur ad culmen ſcalæ: ſic in diſciplina capeſcenda perfectionis, ſemper ad vlteriora currendum, & magis in dies proficere conandum eſt. Audi egregiam Bernardi ſententiam ex epiſtola eius 253. ad Abbatem Garinum Alphenſem: Nunquam vir iuſtus (verba ſunt hæc Bernardi) arbitratur ſe comprehendiſſe: nunquam dicit, Satis eſt, ſed ſemper eſurit, ſitiſque iuſtitiam: ita vt ſi ſemper viueret, ſemper, quantum in te eſt, iuſtitior eſſe contenderet, ſemper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus inſtar mercenarij, ſed in æternum diuino ſe mancipat famulatui. Audi verbum iuſti: *In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas.* Itaq; indefeſſum proficiēdi ſtudium, & iugis conatus ad perfectionē, perfectio reputatur: Quòd ſi ſtudere perfectioni, & velle ſemper proficere, eſt perfectum eſſe; profectò nolle proficere, deficere eſt. Vbi ergo ſunt, qui dicere ſolēt, Sufficit nobis, nolumus eſſe meliores quàm patres noſtri. O Monache, non vis proficere? Non, inquit. Vis ergo deficere? Nequaquam, ait. Quid ergo? Manere, inquit, volo, in eo, quò perueni: nec peior fieri volo, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod eſſe non poteſt. Vidit enim ſcalam Iacob, & in ſcala Angelos, vbi nullus reſidens, nullúſve ſubſiſtens apparuit: ſed vel aſcendere vel deſcendere videbantur: quo palam daretur intelligi, inter profectum, & defectum, in hoc ſtatu mortalis vitæ, nihil medium inueniri, ſed vt ipſum corpus noſtrum continuè aut creſcere conſtat, aut decreſcere; ſic neceſſe ſit, & Spiritū aut proficere ſemper, aut deficere. Hactenus ex Sācto Bernard.

Semper in via Dei progrediendum eſſe vlteriùs: nam non progredi, eſt regredi. Bernard.

Locus Pſalm. 118.

Digniſſimum quoq; memoratu, cognitúq; videtur, quod ſuper iſta ipſa ſcala diſputat D. Baſilius, ſcalam iſtam à terra vſque in cœlum porrectam, 35
referens ad ſublimen & arduū aſcenſum, ad perfectę, conſummatæq́; virtutis perceptionem. In qua ſcala inchoandus eſt aſcenſus à primo gradu terræ proximo, vt primus aſcenſus, ſit receſſus à terra, quia primus in diſciplina virtutis gradus, eſt declinare à vitijs. Deinde fit gradus, & aſcenſus ad ſublimiora, & difficiliora. Si enim ſuprema virtutis proponerentur prima, cùm ea inexercitatis admodum difficilia & aſpera videantur, multorum animi à ſtudio virtutis abſterrerentur. Sapientiſſimū eſt igitur & ſaluberrimum illud diuinæ Scripturæ documentum: *Declina à malo, & fac bonum.* Cum quo ſatis concordat illud Poëtæ:

Pulchra diſputatio allegorica S. Baſilij, ſuper illa ſcala quam vidit Iacob.

Pſalm.33.

Horat.

Virtus eſt vitium fugere & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe.

Baſilius igitur explanans primum Pſalmum, ſuper eo quod diximus, ad 36
hunc

hunc modum scribit : *Declina à malo:*inquit Scriptura, *& fac bonum*, sapienter profectò, & artificiosè adducens nos ad virtutem, declinationem mali principium fecit bonorum. Si enim statim perfecta tibi præciperet, piger esses ad conatum: nunc verò ad faciliora te assuefacit, vt postmodũ ad sublimiora & difficiliora audentior fias. Equidem non dubitanter dixerim, studium pietatis assimilari scalæ illi, quam vidit Iacob: cuius infima humi erant, & vicina terræ; superna verò, ad cœlum vsque porrecta. Opus igitur est, vt qui virtutis ingredi viam cupiunt, primis gradibus vestigia admoueant, deinde insequentes & altiores inscendant, donec ad summũ fastigium paulatim, quantum humanæ fragilitati datum fuerit, euadant. Quemadmodum itaque primus per scalam ascensus, est recessus à terra; sic in diuino negocio primus est profectus à malis recessus. Hæc Basilius.

Primus gradus scalæ spiritualis.

Recensentur decem gradus scalæ spiritualis, per quos ascēditur ad culmen vitæ spiritualis.

37 Primus igitur & infimus scalæ spiritualis gradus, siue primus per eam ascensus, est abscessus à terra; id autem est, renuntiatio terrenarum, & secularium rerum, cum proposito sequendi Christum. Idque primò fecere Apostoli: Vnde fidenter dixerunt Christo: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Secundus gradus, & ascensus est, præter externarum istiusmodi rerum secularium renuntiationem, earum etiam amorem, & memoriam ex animo nostro abijcere, vt fecit Paulus, quæ retrò sunt, obliuiscens. Et sub nomine Sponsæ, cuilibet perfectæ virtutis amatori dicitur: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.* Tertius gradus est, non solùm ista bona terrena iam relicta obliuisci, verùm etiam ceu stercora, & detrimenta contemnere, auersari, & odisse, quemadmodum Beatus Paulus testatur, quæ sibi antea fuerant lucra, postquam ad Christum conuersus est, ea se tanquam stercora & detrimenta æstimasse. Quartus gradus est, non solùm externarum rerum, sed etiam amicorum, & cognatorum, atque adeo ipsorum parentum, & filiorum amoré exuere; quinetiam si seruitus Christi, & studium disciplinæ perfectioris postulet istiusmodi personas odisse: id enim est quod Dominus per similitudinem significauit, cùm dixit : *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te.* Quintus gradus, & supremus renunciationis est, non solùm alias res, vel personas, sed etiam animam suam propter Christum odisse. Hic enim est terminus perfectissimæ Renuntiationis, si quis amore Christi, studióque perfectionis vitæ spiritualis cõsequendæ, præsentem vitam nihil curet, mortem horis omnibus qualemcumque paratus accipere. *Si quis venit ad me* (ait Dominus Luc. 14.) *& nõ odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Audiat Lector in hanc sententiam pulcherrima Basilij verba, in Regulis fusiùs disputatis, ad Interrogationem octauam respondentis. Cum enim proximè dicta Domini nostri verba commemorasset, subdit: Perfecta igitur renunciatio in eo consistit, si quis id assecutus fuerit, vt ne de vita quidem sua quicquam affectus sit omnino, etiamsi habeat mortis responsum, ita vt nihil sibi confidat. Eiuscemodi autem renunciatio initium sumit à derelictione rerum externarum, vt

Matt. 19.
Secundus gradus.
Philipp. 3.
Psal. 44.
Tertius gradus.
Philip. 3.
Quartus gradus.
Matt. 8.
Quintus gradus.
Lucæ Locus cap. 14.
S. Basilius.

possessionum,humanæ gloriæ,consuetudinis vitæ superioris,& ad res in-
Matt.4. utiles affectionis. Cuius renunciationis exemplum nobis præbuêre San-
Locus Lucæ. 5.& Matth.9 cti Apostoli Iacobus,& Ioannes,relicto patre Zebedæo, & de quo tota
illorum victus ratio pendebat,nauigio. Matthæus quoque statim vt à Do-
mino vocatus est, relicto telonio secutus est eum. Qua in re non lucra
modò reliquit,sed pericula etiam contempsit,quæ ipsi,totique eius fami-
liæ,à ciuitatis magistratibus imminebant,quòd redemptorum à se vecti-
Gal. 6 galium rationes,tam repentè discedens,non confectas reliquisset. Beato
Phil.3. Paulo totus mundus crucifixus erat, ipséque vicissim mundo: & quæ
priùs ei fuerant lucra & ornamenta, postea, tanquam fœdissima ster-
cora,& magna sibi detrimenta, propter Christum æstimauit. Est igitur
Quid sit renunciatio. renunciatio, vinculorum crassæ huius ac temporariæ conuersationis ab-
solutio,quæ nos,dum emancipat, & eripit anxijs & humanam vitam co-
mitantibus negocijs,& curis,promptiores facit,magísque idoneos ineun-
dæ viæ,quæ ad Dei contemplationem rectè perducit. Est item Renun-
Ad Ph.3. ciatio,cordis ab humano viuẽdi ritu,ad cœlestem conuersationem trans-
latio, vt illud Pauli verè dici queat: *Conuersatio nostra in cœlis est.* Sic Ba-
silius.

Conscensis supradictis quinque gradibus, qui ad perfectam rerum 37
omnium renunciationem pertinent,reliqui sunt alij quinque gradus con-
scendendi,in quorum vltimo,qui decimus numero est, Dominum inni-
Sextus gradus xum fastigio scalæ reperiemus. Sextus igitur gradus est abnegatio sui: Se-
ptimus verò,quotidiana crucis gestatio, id est perpetua sui mortificatio:
Septimus gradus. Vtriusque ascensum gradus Dominus præcepit ei qui perfectus esse vel-
let,dicens, *Abneget semetipsum,& tollat crucem suam quotidie.* Abnegatio
Luc.9. sui præcipuè ad propriam voluntatem,& iudicium pertinet, vt non suam
faciat voluntatem,sed eius quem in via, & vita spirituali, magistrum &
ducem suscepit:huic enim se regendum omnino, & quocumque velit,
ducendum permittat necesse est,nec sua nitatur prudentia, sed à rectoris
sui iudicio,& sententia totus pendeat. Iugis verò,& perpetua mortificatio
potissimùm versatus in reprimendis frænandísque sensibus,& in frangẽ-
dis,ac perdomandis cupiditatibus,& in laborum,ac periculorum,& quo-
Egregium sanctæ Ecclesiæ de B.Lucæ testimonium. rumlibet malorum,quæ acciderint perpessione. Huius laudatissimæ,& ad
consequendam perfectionem necessariæ mortificationis, clarissimum te-
stimonium & laudem Ecclesia perhibet Beato Lucæ Euangelistæ,dicens,
eum crucis mortificationem iugiter in corpore suo pro diuini nominis
honore portasse. Post venditionem omnium suarum rerum, & abnega-
tionem sui,& continuam mortificationem, extremo loco præcepit Do-
minus: *Et sequatur me;* Est autem Christum sequi, nihil aliud, nisi pro
Octauus & nonus gradus. virili eius virtutes imitari. Verùm duas potissimùm virtutes suas Domi-
nus imitandas nobis proposuit,quæ ad duos istius scalæ gradus, id est, o-
ctauum,& nonum pertinent. Prior virtus est humilitas, cuius indiuidua
comes est mansuetudo,quam nobis commendans Dominus,dixit: *Disci-*
Matth.11. *te à me quia mitis sum,& humilis corde.* Posterior,est perfecta charitas pro-
ximi. *Mandatum,* inquit, *dedi vobis,vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.*

Triplex

Triplex porrò charitatis Christi perfectio nobis imitanda est. Non enim ille ad tempus dilexit, sed perseueranter vsque in finem, testante hoc Ioãne: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Nec ille dilexit lingua tantùm, & verbo, sed opere, & veritate, ita vt etiam mortem vltrò pro nobis oppetierit. *Ego*, inquit, *animam meam pono pro ouibus meis*: Et. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat pro amicis suis.* Nec modò amauit amicos, verùmetiam inimicos, pro ijs orans Patrem, dum in cruce penderet, à quibus crucifixus erat. Restat decimus, & supremæ scalæ gradus, in quo Dominus esse visus est, figurans vtique perfectam animæ cum Deo vnionem, vt tota penitúsque ei adhæreat, & qua si vnus fiat spiritus: & verè illud Pauli vsurpare possit: *Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus.* Nam qui tales sunt, auctore Beato Dionysio, non tam humanitus agunt ipsi se, quàm aguntur à Deo. Atque hæc dicta sint de Tropologica totius scalæ intelligentia, cuius gradus placuit nobis ad numerum denarium redigere, quod is numerus tum vniuersitatem, tum perfectionem in diuina Scriptura denotare solet.

Ioan. 15.
Triplex charitatis Christi perfectio imitanda nobis.
Ioan. 10.
Infra 15.
Luc. 23
Decimus gradus.
Gal. 2
B. Dionysi.
Cur decẽ gradus assignati sint scalæ spiritualis.

SEXTA DISPVTATIO.

Exponuntur, & perpenduntur tres eiusdem Scalæ interpretationes, quæ traduntur à Philone.

38 PHILO in libro de somnijs enarrans visionem diuinitus oblatam Iacob, & de scala, quam ille vidit, accuratè differens, tres eius scalæ interpretationes tradit, quas commemorare in hoc loco, nec instituto nostro alienum, nec iniucundum fore lectori, visum nobis est. Prima interpretatio ad hunc modum ab eo tractatur. Scala, inquit, in hoc mundo, aër figuratè intelligitur, cuius basis, terra; caput, cœlum est. Nam à Lunari orbe vsque ad superficiem terræ, per totum id interstitium aer extenditur. Hoc est animarum corpore carentium domicilium; mundi namque opifici omnes eius partes implere animalibus placuit. Etenim animalia terrestria terris attribuit, aquis indidit aquatilia, & cœlis sidera: quæ non solùm animalia dicuntur, sed & mentes purissimæ. Necessum igitur est, in alia item parte mundi, videlicet aëre, propria esse creata, & locata animalia. Nec mirum si ea non patẽt sensibus, cùm & animus noster inuisibilis sit. Quid enim absurdius, quàm in aqua esse animalia, non esse autẽ in aere, cùm & aquatilia ipsa animentur aëre? Animalibus enim imaginatione, & motu vtentibus, aër est quasi anima, vt contra rationem sit, elementum, quo animantur cetera, carere ipsum animabus. Enimuerò, non solùm aër habet animas, sed instar populosæ ciuitatis, incorruptibiles habet animas, stellis numero pares. Harũ quædã descendũt, illigandæ corporibus mortalibus, nimirũ quæ viciniores sũt terris, & amãtiores corporũ; aliæ sursũ ascẽdũt,

Philo.
Hic platonizat Philo.

ſegregatæ à corporibus poſt certos à natura præfinitos terminos. Ex his porrò, aliæ deſiderio tactæ huius vitæ rurſum ad corpora recurrunt: aliæ vanitatem pertæſæ præſentis vitæ, corpus, ceu ſepulchrum aut carcerem fugiunt, & ſublimem ætherem petentes pennis leuibus, totum ibi æuum exigunt. Sunt aliæ quædam puriſſimæ, atque omnium optimæ, quæ altiùs, diuiniúſque ſapiunt: & aſpernatæ iſta terreſtria, & humilia, miniſtræ ſunt Omnipotentis Dei, tanquam magni Regis videlicet aures, & oculi videntes, audientéſque omnia. Has Philoſophi Genios vocant; Angelos, ſacræ litteræ, vocabulo ſanè aptiſſimo: ſunt enim internuntiæ, Patris mãdata perferentes ad filios, & ad illum viciſſim preces & vota filiorum. Quapropter inducuntur aſcendere, & deſcendere: non quòd indicibus opus Deo ſit, qui antè ſcit omnia, etiam antequam fiant: ſed quia conducit nobis mortalibus tales habere mediatores & arbitros, quò magis rerũ omnium effectoris & prçſidis Dei potentiam & maieſtatem reuereamur: hanc enim quidam vehementer reueriti, dixeruntMoyſi: *Loquere tu nobis, & non loquatur nobis Deus, ne fort moriamur.* Pulchrè autem ſcala infima ſui parte inhærens terræ, figurat aërem: exhalationes enim è terra expiratæ, attenuantur in aërem, vt terra quaſi radix, cœlum verò quaſi caput ſit aëris. Nec deſunt qui dicant, lunam non eſſe globum puri ætheris, vt cetera ſydera, ſed mixtum ex æthere & aëre, & apparentem in ea maculam, quam vocant nonnulli faciem, nihil aliud eſſe, niſi admixtum aërem, qui ſuaptè natura niger vſque in cœlum tendit. Cùm autẽ dicitur innixus ſcalæ Deus, nemo intelligat Deum laborare vt eam molem ſtabiliat: illud potius cogitet, his verbis ſignificari, Deum eſſe robur, firmitatémque rerum omnium, & quibuſcunque rebus aſſignare ſtabilitatem perpetuam: tantiſper enim dum ab illo ſuſtentantur, inconcuſſæ manent, atque integræ, atque hæc eſt illa mundi ſcala, quam in præſenti figura intelligimus. Hæc Philo: cuius hæc interpretatio, tota ex Platonis dogmate, & doctrina concinnata dupliciter falſa eſt: tum quà facit animos noſtros ab initio ante corpora eſſe creatos; tum quà cenſet, eos ſæpius corpora humana ingredi, & egredi, nec eos eſſe tanquam formas proprias corporum, & naturali quodam vinculo eis copulatos: ſed tanquam habitatores, in corpus, vt in carcerem intruſos atque incluſos. Vtrumque porrò non ſolùm diuinarum litterarum doctrinæ, ſed etiam rectæ philoſophiæ ac rationi aduerſatur.

Exodi 19.

Origenes ſuper illa ſcala Iacob philoniȥat.

S. Hieronimus

Origenes, idem Platonis dogma ſecutus, itidem atque Philo ſca- 39
lam illam in quiete oſtenſam Iacob interpretatur. Cuius rei grauem in primis teſtem laudare poſſum Beatum Hieronymum: cuius in Epiſtola 161. aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani ſcripta ad Pammachiũ, hæc ſunt verba: Docet Origenes per ſcalam Iacob paulatim rationabiles creaturas ad vltimum gradum, id eſt ad carnem, & ſanguinem deſcendere, nec fieri poſſe, vt de centenario numero, ſubitò quis ad vnum numerum præcipitetur, niſi per ſingulos numeros, quaſi per ſcalæ gradus, ad vltimum vſque perueniat: & tot mutare corpora, quot de cœlo ad terrã mutauerit manſiones. Hæ ſunt ſtrophæ veſtræ, atque præſtigiæ, quibus nos

nos Pelusiotas,& iumenta,& animales homines dicitis,quia non recipimus ea quæ spiritus sunt: vos Hierosolymitæ etiam Angelos deridetis. Pertrahuntur in medium vestra mysteria;& de Gentilium fabulis dogma contextum,Christianis auribus publicatur.Hoc quod vos miramini,olim in Platone contempsimus; contempsimus autem,quia Christi stultitiam recepimus: Recepimus Christi stultitiam, quia fatuum Dei sapientius est hominibus. Si fuit anima antequam Adam in paradiso formaretur,in quolibet statu,& ordine: & vixit, & egit aliquid(neque enim possumus naturam incorporalem,& æternam,in modum glirium immobilem,torpentémque sentire)necesse est vt aliqua causa præcesserit, cur quæ prius sine corpore fuit,postea circumdata sit corpore. Si autem animæ est naturale,esse sine corpore,ergo contra naturam est,esse in corpore. Si contra naturam est,esse in corpore;ergo resurrectio corporis contra naturam erit. Sed non fiet resurrectio contra naturam; ergo iuxta sententiam vestram, quod contra naturam est, resurgens, animam non habebit. Sic Hieronymus ex Origene contra Origenem. Ex eius namque sententia validè concludit, aut nullam fore corporum resurrectionem,aut si resurgent corpora,resurrectura prorsus inanimata,quorum alterum manifestè contrarium est diuinæ scripturæ, alterum etiam philosophicæ rationi. Nam quid obsecro à ratione magis remotum esse potest, quàm dicere, generationem hominis esse contra naturam,interitum autem eius,id est, separationem animæ à corpore,secundùm naturam esse,& quod his consequens est, mortem ipsam naturaliter esse homini optabilem, & iucundam ei accidere? cui opinioni non ratio tantùm, sed omnes quoque sensus aduersantur. Verùm alteram Philonis expositionem illius scalæ commemoremus.

1. ad Cor. 1.
Quid absurdi sequatur ex hac opinione.

40 Si scalam illam, inquit Philo, quæramus in homine, reperiemus esse animam: cuius basis est penè corporea,& tanquam terrea,sensus videlicet: caput verò est quiddam cœleste,mentem dico purissimam.Per hanc sursum deorsúmque feruntur perpetuò diuinæ intelligentiæ. Ascendunt enim,trahentes eam secum ad rerum supernarum contemplationem, amorémque; diuellentésque à rerum mortalium cupiditatibus,& mira,& iucunda ei cœlestium rerum, quasi spectacula ostendentes. Descendunt item propter caritatem, vt occurrant misero generi nostro, & animam quasi à flumine raptam,fauore suo seruent incolumem. Et purgatissimas quidem mentes solus Deus inuisibiliter, atque insensibiliter dignatur inuisere: Sicut legimus diuino dictum oraculo: *Inambulabo in vobis,& ero Deus vester.* Eas verò,quæ adhuc lauantur, nondum penitus abstersis sordibus ex corpore contractis,interuisunt Angeli,& exhilarant aspectu honestissimo. Da igitur operam, ô anima,vt fias Dei domus Sacrosancta,vt ex debili fias robusta, potens ex impotente, ex imprudente prudens, sapiens è stulta. Quid si suammet ipsius vitam meditator in somnis vidit Scalæ similem? Est enim naturaliter inæqualis res meditatio, nunc proficiens in altitudinem; nunc deficiens in contrarium: & tanquam nauis, nunc secundis, nunc aduersis ventis nauigans. Alternis enim diebus, vt

Secunda expositio Scalæ secundùm Phil.
Leuit. 26.

quidam ait, mutatur vita exercentium se in virtutis stadio, modò viuens & vigilans; modò dormiens,& quasi mortua. At verò qui consummatæ virtutis & sapientiæ compotes sunt, cœlestem regionem habitandam sortiti sunt, docti petere semper altiora: mali verò inferorum specus infimos tenent. At meditatores inter extremos medij, susque déque per Scalam feruntur: aut meliore fato subducti, aut reiecti contrario. Donec huius contentionis, & digladiationis præses Deus, parti potiori addicat præmium, in totum profligata deteriore. Et hæc est secunda Philonis interpretatio. In qua vocabulum meditatoris significat hominem, nec improbum, nec tamen optimum: sed eum qui in studio, & exercitatione virtutis cum labore versatur, pugnans acriter cum pristinis vitiis, & contra insitas atque inueteratas cupiditates.

Tertia scalæ interpretatio Philonis.

Tertia eiusdem scalæ interpretatio, prioribus aliquanto probabilior, 41
hisce verbis à Philone traditur. Est & alterius cuiusdam rei similitudo hęc scala, non prætereunda silentio. Res humanæ naturalem habent quãdam scalæ imaginem, propter cursum inæquabilem atque inconstantem. Vna enim dies (vt ait ille) alios de summo fastigio in imum deijcit, alios ex imo tollit in altum, nihílque in eodem statu apud nos perpetuò manet, sed cuncta varijs, & omnifarijs mutantur vicissitudinibus. Quoties enim visum est, ex plebeis principes effici, & plebeios ex principibus, pauperes è diuitibus, è pauperibus locupletissimos, honoratos ex vilissimis & contemptissimis, ex clarissimis & nobilissimis, obscuros & despicatissimos? Hæc est via rerum humanarum accliuis pariter decliuísque, & incertis obnoxia casibus, quorum inæquabilitatem, ipsum tempus veritatis amicissimum, non obscuris argumentis ostendit. Somnium porrò denuntiabat innixum vertici scalæ Principem Angelorum Deum. Credendum est enim, sicut in curru aurigam, aut in naui gubernatorem; ita rebus omnibus superstare eum: Qui est, corporibus, animabus, animantibus, mentibus humanis, Angelis, cunctis demum, quæ terra, vel aëre, vel cœlo continentur, naturis tum visibilibus, tum inuisibilibus: totum enim ille mundum à se pendentem regit. Sic Philo. Philonianæ huius interpretationis, non est absimile quod legitur apud Ælianum libro secundo de varia historia de Pittaco Mytilenensi, qui scalam fecit Imaginem, & figuram fortunæ. Pittacus apud Mytilenem, ait Ælianus, scalam in templis extruxit, ad vsum quidem nullum idoneam, tantùm vt donarij loco esset, latenter ea re multiplicem fortunæ vicissitudinem significans, quæ facit alios quidem felices ascendere, contra autem descendere alios infelices, quinetiam in vnum atque eundem vtrumque conferens.

Pittacus cuius rei scalam fecerit symbolũ. Aelianus.

Cúmque

Cúmque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. VERS. 16.

42 ICVT Deus vbique est secundùm potentiam, & scientiam & essentiam suam, vt ex diuina Scriptura docent Theologi: ita vbique à nobis spiritu & veritate adorandus & orandus: nec vllus ad id non idoneus, & opportunus locus est. Etenim in medio mari Moyses Deum exorauit, Iob in sterquilinio, Ezechias rex in lectulo, Hieremias in luto, Ionas in ceto, Daniel in lacu Leonum, tres pueri in fornace ignis, latro in cruce, Petrus & Paulus in carcere. Iccirco B. Paulus: *Volo*, inquit, *viros orare in omni loco, leuantes puras manus*: Et Dauid in Psalmo. 102. *In omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino.* Nihilominus tamen in certis quibusdam locis potiùs quàm in alijs dicitur esse, aut fuisse Deus: non quidem noua scientiæ aut potentiæ suæ præsentia: sed noua quadam declaratione singularis gratiæ & virtutis suæ. Vnde Moysen, & Iosue Deus iussit deponere calceamenta sua, propter sanctitatem terræ, in qua Deus illis mirabiliter apparuerat: vtrique enim dictum est à Deo: *Solue calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est.* Hanc etiam ob causam, certa quædam, & ab humanis negocijs separata loca dicari voluit Deus publico sui nominis cultui: ad quæ nimirum fideles conuenirent ad orandum Deum, ad verbum Dei audiendum, ad percipienda sacra mysteria, ad diuinæ benignitatis exoptanda, petendáque, & accipienda beneficia. Audi B. Augustinum in epistola 137. ita scribentem: Vbique quidem Deus est, nec vllo continetur, aut clauditur loco, qui condidit omnia: oportétque eum à veris adoratoribus, spiritu & veritate adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet. Verùmtamen ad ista, quæ visibiliter hominibus nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari quare in quibusdam locis miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolani corpus conditum est, & cetera quæ subdit ibi Augustinus. Duo eius rei perillustria & memorabilia exempla in veteri Testamento reperire est, vnum de columna nubis, & ignis; & de propitiatorio, vbi Deus mirabiliter præsentiam suam declarabat, crebra edendo miracula, & ad consulta respondendo: alterũ de Piscina illa Hierosolymitana, in cuius aquas ab Angelo commotas & agitatas, qui primus ægrotorum descendisset, à quouis morbo curabatur. Similiter igitur Iacob ex admirabili viso, quod in eo loco sibi oblatum fuerat, & ex diuina præsentia ibi demonstrata intellexit eum locum singulari quadam religione ac sanctitate factum esse venerabilem.

Ioan. 4. Exod. 15. Iob 1. 2. Esa. 38. Ierem 38. Ioann. 2. Dan. 6. & 14. Dan. 3. Luc. 23. 1. Timoth. 2.

Cur certa quædam loca propriè Deo sacrata sint.

Exod. 3. Iosue 5.

S. Augustinus

Ioann. 4.

Exod. 13. Et inde passim Ioann. 5.

43 B. Gregorius verba ista Iacob ad mystologiam transferens, docet, eos qui in obedientiæ subiectione, humilibúsq; seruitijs, & laudabilibus pietatis, ac misericordiæ ministerijs vtiliter versati & exercitati sunt, si quãdo incitante, iuuantéque Deo ad statum ascendant contemplationis Dei, & cœlestium rerum, tanto eos plerumque diuinæ cognitionis lumine illu

Egregia B. Greg. sententia.

illuſtrari, tantóque diuinæ ſuauitatis guſtu affici, vt tunc verè Deum noſſe, & guſtaſſe, & antea ignoraſſe eum ſibi videantur, & vſurpare queant verba iſta Iacob: *Verè Deus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.* Sed audiamus ipſum Gregorium, ſua illa ſpirituali eloquētia egregiè ſuper iſta re diſputantem. In libro enim ſecundo ſuæ Expoſitionis in primum librum Regum enarrans verba illa: *Porrò Samuel necdum ſciebat Dominum, neque reuelatus ei fuerat ſermo Domini*, quæ ſunt in 3. cap. eius libri, hunc in modum ſcribit: Quod de Samuele hîc dicitur, id conuenienter in conuerſatione fidelium accipitur. Etenim plerique ſub aliena inſtitutione bene proficiunt, & nouitatis ſuæ tempore omnipotenti Deo miniſteria ſedulò perſoluunt, qui tamen puritate contemplationis ad internæ pulchritudinis eius ſpeciem non pertingunt. Verùm ſi ſubiectionis ſuæ merito donũ diuinæ contemplationis accipiant, experientiâ internę viſionis intelligũt, quia ſic nondum ſciebant, cui miniſtrabant. Quod bene Iacob ad accipiendam coniugem proficiſcens, deſignauit; qui poſt laborem itineris, per ſoporem quietis, Dominum vidit, ſed à ſomno vigilans; ait, *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.* Neque eſſe illic Deum antea dubitare poterat, qui eſſe eum vbique ſentiebat: ſed quia tunc eum perfectiùs didicit, ignoraſſe ſe illum antea perhibuit: quia priùs eum familiariùs nõ agnouit. Via porrò qua ad coniugem pergitur, intentio deuotæ obedientiæ eſt, qua fœcunditas internæ charitatis obtineri deſideratur. Iacob itaque dormit in via, cùm fidelis ſubiectus, & maligni ſpiritus ſupplantator per laborem obedientiæ ad quietem internæ viſionis admittitur. Qui profectò tunc Dominum agnouiſſe fatebitur: quia dum eam, ad quam nouiter eſt aſſumptus, internæ lucis miratur ſpeciem, quantum antea neſcierit, experientia reuelatæ pulchritudinis agnoſcit. Fide namque velut fama Deum cognoſcimus: amore autem contemplationis is qui fama innotuit, velut ex oſtenſione præſentiæ nobis reuelatur.

Differētia cognitionis Dei, per fidē à cognitione eiuſdem per donũ contēplationis

VERS. 17. Pauénſque, Quàm terribilis eſt, *inquit*, locus eſte non eſt hîc aliud niſi domus Dei, & porta cœli.

TRIA in illo loco accidiſſe Patriarchæ Iacob tradidit Caietanus: dormienti quidem, viſionem Dei, & locutionem: vigilanti verò, tum illius viſionis reuelationem atque intelligentiam, tum animi quendam internum pauorem ac terrorem. 44
Reuelationem & intelligentiam illius viſionis habuiſſe Iacob indicant illa eius verba: *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*, &, *Non eſt hîc aliud niſi domus Dei, & porta cœli.* Pauorem animi eius ac terrorem clarè oſtendit Scriptura, narrans de eo, *Quàm terribilis eſt*, inquit, *locus iſte*! Terribilem nominauit locum, ex terrore quo ſe inibi perculſum ſenſit. Sed quid timuit Iacob? Timuit videlicet diuinum Iudicium, quemadmodum cùm primum venimus in conſpectum & præſentiam maximi cuiuſpiam, & ſapientiſſimi Principis, vehementer timemus, ne quid ſibi diſplicens in nobis videat. Sic etiam Iacob timuit, conſiderando ſeipſum,

cum

cum respectu ad præsentiam Dei,& frequentiam Angelorum, metuens ne sua sibi peccata & defectus imputarētur. Appellat autem locum illum, Domum Dei,quòd in illa parte cœlorum videret Deum ad illam terræ partem spectantem:nec ea appellatione demonstratur locus terræ, nec locus cœli,sed vniuersus ille situs à terra, super quam stabat scala, vsque ad illam cœli partem, in qua apparuerat Deus super scalam. Verè item agnouit esse ibi portam cœli, ex eo quòd scala ad portam cœlorum pertingebat,ex qua egrediebantur Angeli descendentes, & quam ingrediebantur ascendentes. Et ad litteram,visio ista fuit figura, & quasi prophetia Templi Dei in eo loco postea ædificandi,Nam vt ex primo libro Paralipomenon capit. 22.& ex secundo libro cap. 3.clarè habetur, Bethel est mons Moria,in quo ædificatum est templum à Salomone, & vbi positus fuit Isaac super altare immolandus Deo.Hactenus ex Caietano,cuius extrema sententia,falsa est:Bethel enim distantem,diuersúmque fuisse locũ à monte Moria,suprà ostendimus in prima disputatione super hoc capite vigesimo octauo, nec vsquam in tota scriptura legitur Bethel fuisse montem Moria:nec potest id clarè, vt ait Caietanus,ex ipsa Scriptura colligi.

45 Sed cur Iacob dixit,locum illum esse terribilem, ac non potius visum illud,quod habuerat Dei & Angelorum,dixit terribile? Verùm Iacob,dicens terribilem esse locum illum,intelligi voluit,causam eius terroris fuisse id quod viderat ipse in eo loco.Ergo terribilem locum interpretamur, locum maximè religiosum, & ingenti cum animi submissione, & reuerentia,ac tremore colendum,propter Dei & Angelorum præsentiam admirabiliter ibi ostensam. Alteram eiusdem rei causam,sed planè allegoricam,affert Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. xxiij.Notandum,inquit Rupertus, quòd Iacob, non ipsum Dominum, sed locum expauescit,& terribilem esse dicit.Sed quidnam pauoris,& terroris per se locus ille poterat habere? An quia Dominum in eo loco viderat in quiete? Nempè,& in alijs locis tam ipsi, quàm patri, & auo eius, idem Deus apparuerat.Ergo non dubium,quin hoc,per spiritum prophetiæ dilatato corde,præuiderit quidnam illo somnio significaretur, & augustiorem alium,sanctiorémque locum,cuius ille erat figura,pertimuerit. Talis autem locus,Ecclesia Dei est;vnde psalmo sexagesimo septimo,dictum est:*Deus,qui inhabitare facit vnius moris in domo.* Ecclesiam igitur Dei futuram,& in ea terribilia Dei opera (quam ob causam dixit Apostolus ad Ephes.cap. 3.per Ecclesiam innotuisse Principatibus, & Potestatibus in cœlestibus multiformem Dei sapientiam) Iacob vehementer miratus expauit,sicut expauerat prophetiæ nihilominus spiritu Habacuc,quando dixit:*Domine audiui auditum tuum,& timui:consideraui opera tua,& expaui.*Quorum videlicet operum summa hæc est, Per humanitatem Christi apertam esse portam cœli, & cœlestia iuncta esse terrenis:quod significauit etiam Iacob dicens:*Non est hic aliud,nisi domus Dei, & porta cœli.*Sic Rupertus. *Rupertus.*

Non est dissimile quod Sanctus Bernardus dixit in sermone sexto de 46
S. Bernardus. anniuersario die dedicationis Ecclesiæ: vbi, quod Iacob de illo loco dixit: *Vere Dominus est in loco isto, &c. Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli.* Docet id multo iustius, multóque congruentius in sacra Christianorum templa dici posse. Immò verò quod ibi manifestatum fuit Iacob, propter quod ille tantopere veneratus est illum locum, præfigurauit ea quæ in templis Christianorum peragenda erãt. Verba Bernardi sunt huiusmodi: Vnus homo erat Iacob, & dormiens vidit ascendentes Angelos, & descendentes. Parum est hoc, etiam Dominum Angelorum adesse testatus est, dicens: *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.* Miratur enim gratiam, & magnitudinem dignationis expauescit. Quanto terribilior est locus hic noster, quanto euidentiùs, certiúsque Dominus est in hoc loco, vbi nimirum non modò duo aut tres, sed tam multi in ipsius congregati nomine perseuerant? Terribilis planè locus est, dignus omni reuerentia, quem fideles viri inhabitant, quem Angeli sancti frequentant, quem sua quoque præsentia Dominus ipse dignatur. 47
Quomodo enim tantus Patriarcha nescire poterat quòd non esset locus, vbi non esset Deus? Sed fortè aliud esse miratus est, vbi ait: *Verè Dominus est in loco isto.* Ibi verè est, & verè Dominus est, vbi in eius nomine Angeli simul, & homines congregantur. Licèt enim in omni loco sit, qui nullo
Matth. 6. clauditur loco: signanter tamen dicimus: *Pater noster qui es in cœlis.* Quod aliter illic, & proprio quodam modo præsentem se exhibeat: non quidẽ ipse diuersus, sed diuersa distinguens. Est igitur in omni loco, omnia vniuersaliter continens, omniáque disponens: Sed longè tamen aliter, atque aliter. Apud homines malos est præstans, atque dissimulans: apud electos
Matth. 5. homines est operans, & seruans: apud superos est pascens, & cubans: apud inferos, est arguens, & damnans. Facit quidem solem suum oriri super malos: sed vbi malorum interim dissimulatio est, quodammodo veritas non est. Itaque, si dicere licet, apud impios est in dissimulatione; apud Iustos, in veritate; apud Angelos, in felicitate; apud inferos in feritate sua. Durum sonat vobis, quòd feritatem dixerim? ego verò, & iram vereor, &
Psa. 6. & 37. & furorem. Audite Prophetam, *Domine ne in furore tuo arguas me.* Verè inquit, *Dominus est in loco isto.* Vbi enim pluit super iustos, & iniusto; Pater
Heb. 12. est misericordiarũ, expectans homines ad pœnitentiam. Vbi damnat obstinatos, iudex est, & horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Vbi cubat, sponsus est: & beata anima, quam introduxerit in cubiculum suum. 48

Verè profectò Dominus in hoc loco est, si tamen seruiamus ei in spiritu, & veritate. Non enim verè Dominus erat apud eos, quibus dicebat:
Luc. 6. *Quid vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Testantur sacræ litteræ, in paradiso fuisse olim positum primum Adam vt operaretur, & custodiret illum: ita secundus Adam versatur in Ecclesia Sanctorum, in
Genes. 2. congregatione suorum, in horto deliciarum (si quidem deliciæ ipsius sunt
Prouerb. 8. esse cum filijs hominum) Denique est in loco isto, vt operetur, & custo-
Psal. 126. diat. *Nisi enim Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauernt, qui ædifi*

ædificant eam, &, *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eã.* Porrò Angelos ascẽdẽtes & descendentes, esse in loco isto patriarchalis ipsa visio manifestat. Ascendentes, vt videant faciem Patris: descendentes, vt prouideant nobis. Quid ergo nos? cum quanta reuerentia in loco isto versari debemus, vbi Deus est operans, & seruans ascẽdẽtes? atque descẽdẽtes? Nimirum pœnitẽtes, & expectantes esse nos conuenit: ad hoc enim venimus, in hoc positi sumus. Hæc sunt, quæ exiguntur à nobis, præteritorum pœnitũdo peccatorum, & futurorum expectatio præmiorum. Hactenus ex Bernardo. *Matth. 18.*

Surgens Iacob manè, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. VERS. 18.

47 R o voce *titulum* Hebræa vox *Mazebba* inter alia statuam significat, à verbo Iazab, quod est stare: quemadmodum etiam Latini statuam denominarunt à stãdo. Verùm Hebræa illa vox, non statuam modò significat, sed, & titulum, & columnam, & aliud quodlibet signum, & monumentum alicuius rei. Hoc tamen loco erat simplex lapis, priùs iacens in terra, postmodum à Iacob secundùm longitudinem erectus, & ad similitudinem quandam altaris compositus, & ad sacrificandi vsum accommodatus. Nec fuisse vnum tantummodò lapidem necesse est existimare; fortasse enim plures fuerũt; & singularis numerus, vt sæpè fit, positus est pro plurali. Aut si vnus duntaxat fuit principalis lapis, quo vsus est Iacob in dormiendo vice puluini, postea tamen sunt alij adiuncti ad eum, vt similitudo quædam redderetur altaris, & commoditas præberetur administrando cultui diuino. Oleaster, cùm pro titulo, vertisset statuam, in suis notationibus dicit, vocem Hebræam propriè significare eleuationem: nam verbum *naza*, vnde ea vox descendit, eleuare significat. Neque intelligas, inquit, ex eo lapide fecisse Iacob idolum, ac sculptile, sed simplicem lapidem, qui oblongus erat, eleuasse tanquam signum diuinæ visionis, quam ibi habuerat, & amplissimæ promissionis datę sibi à Deo. Sic ille. *Oleaster.*

48 Sequitur; *Fundens oleum desuper.* Non intelligas fusum esse oleum super totum lapidem, sed super solam eius partem supremam: nam Græcè est, *Super summitatem eius*, Hebraicè autem: *Super caput eius.* Oleum autem illud aut secum tulerat ex domo paterna Iacob, cibatus, vel vnctionis gratiâ, aut manè ingressus vrbem, ibi emerat. Bene monet S. Augustinus, non fuisse superstitiosum vngere oleo lapidem: quasi ritu idololatrarum adorare voluerit Iacob, & diuino cultu honorare illum lapidẽ. Sic enim scribit lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 38. Hoc quod Iacob fecit, ad prophetiam pertinet: neque enim more Idololatriæ lapidem perfudit oleo, quasi faciens eum Deum, neque enim adorauit eum lapidem, neque ei sacrificauit, sed quoniam Christi nomen, à chrismate est, id est ab vnctione, profectò figuratum est hinc aliquid, quod ad magnum pertinet *S. Augustinus*

Sacramentum. Sic August. Theodoretus ait, hoc exemplo Iacob oleo vngentis lapidem, commonitas atque commotas sui temporis fideles atque religiosas fœminas, sacrorum locorum ianuas, & cancellos vngere oleo consueuisse. Sic autem ille scribit 83. Quæstione in Genesim: Iacob cùm erexisset lapidem, quē capiti supposuerat, perfudit eum oleo. Quod etiam nunc fieri solet à permultis vxoribus fidelium, qui Domino crediderunt. Nam consueuerunt in templis diuinis oleo vngere adytorū cancellos, & Sanctorum Martyrum thecas, ad demonstrandam animi pietatem; atqui non respuit etiam minima benignissimus Dominus, gratam habens operis intentionem. Sic ille.

Theodore.

Vide antiquā fœminarum Christianarū pietatem.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Super eo, quod fecit Iacob erigendo lapidem in Titulum.

VÆRITVR an rectè fecerit Iacob lapidem erigendo in 49
titulum: videtur enim id fuisse superstitiosum: nam vt tale, damnatum est lege Mosaica, & à Deo vetitum. Sic enim scriptum est Leuit. 26. *Ego Dominus Deus vester. Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignē lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum: ego enim sum Dominus Deus vester.* Sed hūc nodum exsoluere haud magni fuerit negocij. Quo tamen planior & probabilior sit huius quæstionis explicatio & solutio, prædocendus est lector, vocabulum Tituli quatuor modis vsurpatum in sacris litteris inueniri. Nonnunquam significat, quam Græci vocant ἐπιγραφήν, Latinè appellamus Inscriptionem, quæ rebus superponitur, vt primò statim aspectu, quid res illa sit, notescat omnibus. Ad hanc significationem pertinet, quod sacri Euangelistæ tradiderunt de titulo crucis Domini, quem Pilatus Hebraicis, Græcis, & Latinis litteris inscriptum superposuit Cruci, vt causa mortis Domini omnibus exposita & aperta esset. Nec rarò id nomen significat etiam marmoreas columnas, pyramides, & fornices, nominibus & elogijs præstantium virorum inscriptas, ad conseruādam rerum ab illis præclarè gestarum memoriam. Huc spectat quod in libro 2. Regum capite decimo octauo scriptum est his verbis: *Absalon erexerat sibi, cum adhuc viueret, titulum, qui est in valle Regis. Dixerat enim, non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei. Vocauitque titulum nomine suo. Et appellatur manus Absalon vsque ad hanc diem.* Hoc ipsum enarrans Iosephus libro septimo Antiquitat. hunc in modum scribit: Absalon erexerat sibi columnam marmoream cum inscriptione, duobus stadijs ab vrbe Hierusalem dissitam, quem appellari voluit, *manum Absalonis*, dicens: Etiamsi liberos suos perire contingeret, in eo tamen monumento nomen suum perpetuò mansurum.

Locus Leuitici c. 26. Vide infra num. 44.

Quatuor significationes vocis Titulus.

Locus 2. Reg. c. 18.

Iosephus.

Tertia eius vocis significatio comprehendit statuam, imaginem, & qualecunque simulacrum, ob venerationem, cultúmque alicuius positū; & hoc modo accipitur Leuit. 26. cum dicitur (sicut proximè antè memoratū est)

est) *Non erigetis vobis titulos.* Postremò nomen tituli denotat, siue lignum, siue lapidem, siue aliam quamlibet rem, etiam rudem, & sine vlla artis politura, positam, vt alicuius rei præteritæ quoddam signũ & monumentum sit: talis fuit titulus, quem hoc loco legimus fecisse Iacob, lapidem enim, quem supposuerat capiti ad dormiendum, postea euigilans, erexit in titulum, id est, in signum mirificæ illius visionis, & promissionis Dei, quã in eo loco habuerat: Hæc enim sunt verba Iacob: *Erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste in titulum.* Ex quo liquet titulum illum non fuisse statuam, aut pyramidem, aut columnam, aut quippiam aliud affabrè & artificiosè factum, sed naturalem, nudúmque lapidem, priùs humi iacentem, postea erectum in sublime, ad perpetuam recordationem, & commemorationem eorum quæ in eo loco Patriarchæ Iacob contigerunt.

Obiectionem porrò productam ex Leuitico, vbi erectio titulorum, &
50 positio lapidum grauissimis Dei verbis prohibetur, dupliciter possumus diluere. Etenim factum illud Iacob, aliquot seculis antecessit promulgationem legis Mosaicæ: nulla verò lex in præteritum quicquam valet, sed vim tantùm habet in futurum. Verùm illud est dictu probabilius, legem istam, si verba eius considerate perpendantur, non esse illi facto Iacob contrariam. Ibi enim prohibetur erectio insignis lapidis; vocat autem insignem lapidem, egregiè dolatum, & pulchrè effigiatum, & ad repræsentandam alicuius similitudinem, polita arte figuratum: talis enim non erat lapis, quem erexit Iacob, sed planè informis, & rudis, & omnino inartificiatus. Illud præterea in eo loco Leuitici adiunctum est: *Vt adoretis eum.* Vnde liquet eam tantùm prohiberi erectionem tituli, & lapidis, quæ fit adorandi eius causâ: Sicut Idololatræ, istiusmodi rebus quasi diuini numinis quippiam habentibus, honorem, & adorationem, & qualis Deo conuenit, cultum adhibebant. Iacob autem erexit lapidem in titulum, nõ vt eum adoraret, sed vt quasi monumentum statueret eorum quæ sibi eo loco diuinitus manifestata & promissa fuerant. Nam rudes lapides constituere tanquam signum eorum quæ gesta sunt, vsitatum fuit in populo Dei, quin etiam nonnunquam à Deo imperatum. Vnum ad præsens huius rei ex 4. cap. lib. Iosue proferam exemplum. Narratur ibi iussu Dei, duodecim prægrãdes & perduros lapides de medio Iordanis alueo sublatos, ad perpetuam miraculi in transmissione Iordanis facti memoriam, apud posteros custodiendam, positos esse in Galgalis, vbi primùm Iosue traiecto Iordane castra metatus est. Transponam inde hunc in locum, diuinæ Scripturæ verba quæ ad eius rei commemorationem spectant: *Duodecim lapides* (ait Scriptura) *quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad filios Israel: Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos; Quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos, atque dicetis: Per* Exod. 14. *arentem alueum transmisit Israel Iordanem istum, siccante Domino aquas eius in conspectu nostro, donec transiret is: sicut fecerat priùs in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: vt discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, & vt vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.*

OCTAVA DISPVTATIO.

An rectè fecerit Iacob, oleo lapidem vngendo; & cur id fecerit.

IDETVR factum illud Iacob olere Paganorum superstitionem. Eorum namq; magna putabatur religio, & pietas, 51
lapides, ligna, specus, & arbores, vngere, ornare, coronare. Apuleius initio primi libri Floridorum, multigenas istiusmodi superstitiones, vt pios & religiosos ritus cursim memorans, ita scribit: Neque istius religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca floribus inumbrata, aut Quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Sic ille. Arnobius item de se ipso, cùm adhuc Paganismi teneretur erroribus implicatus, hæc in primo libro aduersus Gẽtes scribit: Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliuæ vnguine irrigatum, tamquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam, nihil sentiente de trunco. Nec solùm stulta illa, & cœca Gentilitas pulchrè effigiatos lapides, atq; in hominum, vel animaliũ similitudinem politè figuratos vngebat & colebat: verùm etiam impolitos & planè rudes, & quales ipsa procreat natura, eos præsertim qui erant in agris, & quorum ad terminandos agros vsus erat, vt indicant verba illa Siculi Flacci de conditionibus agrorũ, cùm terminos, inquit, disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terrã collocabant; proximè ea loca, quibus, fossis factis, defixuri eos erant, & vnguento, & velaminibus, & coronis eos ornabant. Ex quo palam est, quousque vanissima illorum hominũ progressa sit superstitio; vt qui quodlibet in via oblatum, sacratum aliquo modo venerarentur, siue ara, siue lapis, siue stipes esset.

Apuleius.

Arnobius.

Siculus Flacc.

Sed redeo ad vnctionem lapidis factam à Iacob. Hæc sanè, tantum abest vt ab Idololatris fuerit accepta, vt potiùs existimari possit, superstitiosas Paganorum vnctiones, aliósque non paucos ritus, ex hoc facto Iacob, similibúsque alijs priscorum Patrum, insincera, atque adeo impia quadã æmulatione, esse deriuatos. Enimuerò, à Iustino Philosopho & Martyre, Clemente Alexandrino, Origene, Eusebio, & compluribus alijs obseruatum, & proditum est, falsam, vanámq; Idololatrarum superstitionẽ, multis in rebus, veræ, ac piæ religionis fuisse æmulam. Vesanus enim diuinitatis affectator Diabolus, quæ à sanctissimis viris in colendo & honorando vero Deo, magna pietate, magnáq; cum laude acta cernebat, ea sibi quoque exhiberi voluit ab ijs, quos impijs erroribus à se deceptos (sui cultores fecerat. Inscitum porrò est (ne dicam stolidum, quia similes Idololatrarum vnctiones, improbę atque impię, & execrabiles sunt) ex eo velle argumẽtari, qua vnctione vsus est Iacob, eam quoque malã & damnandã fuisse. Nempè in similibus factis, nimium quantũ interest, quo fine, cuius auctoritate, ac præscripto, qua item ratione, modóq; fiant. Quod fecit Iacob, id 52

Vnctionem lapidis factam à Iacob, nõ fuisse superstitiosam.

afflatu

afflatu & instinctu Dei, aut etiam fortasse Maiorum suorum exemplo, documentóque fecit. Nec ille vncto à se lapidi diuinum cultum, honorémq; adhibuit: nec lapidi vota fecit, sed Deo: nec in eo lapide numinis quidpiã diuini esse putauit, sed monumentũ esse voluit eorũ, quæ sibi eo loco cõtigerãt, & in posterũ dicauit eũ lapidẽ cultui diuino, inibi post felicem ex Mesopotamia reditum à se peragendo, videlicet hoc fecisse eum legimus
53 infrà. Genes. 35.

Triũ porrò memorabiliũ rerũ, quæ postea tũ in Synagoga tum etiã in Christi Ecclesia religiosè admodum vsurpatæ ac celebratæ sunt, primus Iacob in hoc loco simul exemplũ dedit, simul & documentum. Ac prima quidem res fuit, vngendo lapides & altaria consecrare ea diuino cultui: altera fuit, nuncupare vota Deo: tertia fuit decimas bonorum suorum, & has quidẽ votiuas offerre Deo. Audiat lector obseruantẽ imprimis, & diligentem, rituum & cæremoniarum, & consuetudinum Ecclesiasticarum Scriptorem Rabanum. Is libr. 1. de institut. Cleric. cap. 45. Altare, inquit, post aspersionem aquæ, chrismate vngitur ad imitationem Patriarchæ Iacob, qui post visionem illam terribilem erexit lapidem in titulum, fundẽs oleum desuper, vocánsq; eum locum, Domum Dei. Et S. Cyprianus scribens de vnctione Chrismatis; Oleo, inquit, antiquitus Sacerdotes sacrabantur, & Reges: & ipsi altariũ lapides delibuti, spiritalẽ intelligi volebãt sacris mysteriis inesse pinguedinẽ. In Ecclesia quidem duplicis olei sacri vsus est: quorum alterum est principale, maximéque sacrum, ex oleo & balsamo confectum, quo vngi solent, qui Baptismi, & confirmationis, & sacrorum ordinum sacramenta suscipiunt. Alterum est, simplex oleum, ab Episcopo tamen consecratũ, cuius, ad Catechumenos, ante Baptismũ;
54 & ad Energumenos, necnon etiam ad infirmos vngendos est vsus.

Rabanus.

S. Cyprianus.

Duplex oleũ sacrum in Ecclesia.

Sed cur tam frequens, & varius in sacris rebus est olei vsus, fuitq; olim in veteri Testamento? Respondeo, ob multas, & perinsignes olei proprietates & virtutes factum est, vt ipsum vsitaretur in Ecclesia, tamquã eximium quoddam symbolum cœlestium, & spiritalium virtutum, atque gratiarum. Sed quæ sunt istæ proprietates, & virtutes olei? Cursim eas percensebo. Prima est illuminandi, qua videlicet pabulum, & alimentum lucis, est oleum. Secũda est condiendi cibos, & ad sanitatem vtiliter, & iucundè ad gustatum. Tertia, supernatandi aliis liquoribus. Quarta, fouendi vulnera, doloresque mitigandi: apud Lucam enim cap. 10. ei, quẽ latrones grauissimis plagis impositis semiuiuum relinquerant, Samaritanus ille obligauit vulnera, oleum infundens, & vinum. Quinta, exhilarãdi faciem, lassáque, & languida membra recreandi, ac reficiendi. Inde illud est in psalmo 103. *Vt exhilaret faciem in oleo.* Sexta, leuandi labores, minuendique molestias: quò spectat illud Isaiæ. 10. *Computrescet iugum à facie olei.* Septima, vegetandi, roborandique corpus, & habile reddendi ad luctandi certamen, vt in athletis fieri solebat. Octaua, molliendi, & impinguandi, vnde Dauid psalmo 22. *Impinguasti in oleo caput meum.* Ex quo, propter mollitiem & pinguedinem, solet oleum denotare misericordiam.

Locus Luc. c. 8

An

NONA DISPVTATIO.

An Bethel, & Luza fuerint duæ Vrbes loco sitúque disclusæ; An verò vna & eadem fuerit vrbs.

Super illis verbis,

VERS. 19. Appellauit nomen vrbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

PERTE Moses hisce verbis ostendit, eandam vrbem 55
fuisse Bethel, & Luzam, sed diuersis nominibus in diuersis
temporibus appellatam: liquet id etiam ex illis verbis ca-
pitis decimi octaui libri Iosue: *Pertransiens iuxta Luzam
ad meridiem, ipsa est Bethel,* & libro Iudicum capite primo:
Domus quoque Ioseph, inquit Scriptura, *ascendit in Bethel, fuitque Dominus
cum eis: Nam cùm obsiderent vrbem, quæ priùs Luza vocabatur, &c.* Ex ad-
uerso autem fuisse diuersas vrbes, & interstitio loci diuisas perspicuè tra-
ditur in libro Iosue, capite decimo sexto, illis verbis: *Cecidit sors filiorum
Ioseph ab Iordane contra Hierico, & aquas eius ab Oriente: Solitudo, quæ ascē-
dit de Hierico ad montem Bethel, & egreditur de Bethel Luzam.* Si ex loco
Bethel egressio fiebat in locum, & vrbem Luzam, ergo Bethel & Luza
diuersa erant loca, distinctæque vrbes. Lyranus, Lyranique adstipulator
Lyranus, & Thostatus. Thostatus super caput 16. Iosue; aiunt, fuisse antiquitus duas vrbes Be-
thel, & Luzam: sed quia erant paruæ admodum, & propinquæ, postea ex
duabus vna est facta, sed adeo erant principales vnius vrbis partes, vt reti-
nerent priora nomina, quibus vocabantur, priusquam in vnam vrbem es-
sent coniunctæ. Itaque, si quis ex vna parte transiret ad alteram, diceba-
tur transire de Bethel Luzam, vel contra. Quod Lyranus declarat exem-
plo ciuitatis Parisiorum, quæ solet propriè vocari ea tantùm, quæ est in-
tra pontes fluminis Sequanæ; quæ autem extra pontes sunt, extra ciui-
tatem esse dicuntur; vt qui inde abeant aliò, ciuitate egredi, ac decedere
dicantur; qui autem illuc veniunt aliunde, ire ad ciuitatem. Idem profe-
ctò manifestissimum est in nostra vrbe Roma, cuius quæ cis Tiberim est
pars, propriè appellatur Roma; Trans-Tiberina verò minimè, & qui
hinc, transito Tiberi, eunt, Romam ire dicuntur. Similiter accidit Bethel,
& Luzæ: & iccirco nonnunquam appellantur vt diuersa loca, sicut Iosue
16. interdum verò tanquam vnus locus, sicut Iosue 18. & Genes. 28. Hęc
Lyranus, & Thostatus. Verùm ista eorum opinio mihi suspecta est falsi-
tatis. Etenim sumunt isti quasi certum, Bethel & Luzam fuisse antiquitus
diuersas vrbes, & postea vnam in vrbem coaluisse: at cùm neque id vs-
quam diuina Scriptura tradat, aut etiam significet, neque ipsi, vel ratione
aliqua, vel auctoritate cuiusquam probent, satis apparet, proprium fuisse
Lyrani commentum.

Duo

56 Duo Hebræorum, in primis nobiles, Rabbini, Isaias, & Chimhi, arbitrantur fuisse duas vrbes nominatas Bethel; vnam quidem in tribu Ephraim, de qua fit mentio initio Capitis decimi sexti Iosue, ijs verbis, quę paulò ante commemorata sunt: alteram verò fuisse in tribu Beniamin, vt patet ex cap. 18. Iosue; & hanc fuisse eam, quæ priùs dicta est Luza, postea verò nomen Bethelis à Iacob accepit. Videtur etiam S. Hieronymus in hac fuisse sententia: quippe cum in libro de locis Hebraicis (quanquam eius libri non tam ille fuit auctor, quàm interpres, & corrector simul etiam amplificator) scriptum reliquerit, vrbem Bethel, quę priùs Luza vocabatur, cecidisse in sortem filiorum Beniamin. Atenim id planè falsum est, scripturæque contrarium; quæ Luzam, postea dictam Bethel, ponit extra terminos sortis Beniamin. Siquidem in capite 18. Iosue manifestè ponitur extra sortem Beniamin, proxima tamen termino eius sortis versus meridiem, cum dicitur: *Pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel.* Et apud Oseam capite quinto, idipsum significatur metaphoricè: dicitur enim Bethel esse post tergum Beniamin. Oseæ verba sunt hæc: *Vlulate in Bethauen: post tergum tuum Beniamin.* Cur Bethel Propheta vocauerit Bethauen, paulò infra causam indicabimus. Dixit autem Bethel, siue Bethauen esse post tergum Beniamin, quia est iuxta terminum sortis Beniamin meridionalem: vbi enim tribus finitur Beniamin (ait Hieronymus, illum Oseæ locum exponens) non procul inde, in tribu Ephraim vrbs Bethel condita est. Ex quo intelligitur, B. Hieronymum, qui priùs dixerat in libro de locis Hebraicis, Bethel cecidisse in sortem Beniamin, id postea correxisse in Commentariis suis in Oseam, quos haud paruo tempore post librum de locis Hebraicis, ab eo conscriptos esse, non obscurè significat ipsemet in extremo libro de Scriptoribus Ecclesiasticis.

R. R. Isaias & Chimhi faciũt duas vrbes Bethel.

S. Hieronym.

Hieronymus.

S. Hieronym. mutauit priorem sententiã suã de tribu in qua erat vrbs Bethel.

57 Andreas Masius, in caput xvj. Iosue, super versu eius capitis secundo, censet vnicam fuisse Bethel: eámque modò diuersam à Luza, modò eandem dici. Nam cum reuera locus ille, in quo diuina illa visio scalæ, & per eam ascendentium, & descendentium Angelorum contigit Patriarchæ Iacob, paululùm abesset primùm ab oppido Luza, posteris temporibus, adeo est celebratus quadam religionis opinione, vt Luzæ vrbis propinquę nomen diluerit, atque obscurauerit. Itaque cum Bethelis nomen minimè adhuc peruagatum esset, dixit Iacob iam vicinus morti, id est, annis circiter septuaginta, postquam visionem illam habuerat, dixit, inquam, Deum sibi apparuisse in Luza: *Deus Omnipotens* (inquit Iacob Genes. 48) *apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaam, Benedixitque mihi, & dixit, &c.* Quanquam Genes. 35. legamus, Deum nominasse Bethel, tacito nomine antiquo Luzæ. Sic enim ibi scribit Moyses; *Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, fácque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum.* Quod autem dixit Iacob, sibi visum illud obtigisse in Luza, non sic est accipiendum, quasi contigerit intra ipsam vrbem, cum ex narratione Mosis, quæ est in capite 28. libri Genesis certissimum sit, non in oppido, sed in agro, dormienti Iacob Deum apparuisse, sed quia ager ille erat proprius Luzæ vrbique ipsi

Opinio Andreæ Masij de Bethel excutitur.

proximus, quod ibi factum est, in vrbe accidisse dicitur. Præter hanc verò Luzam, fuisse alteram eiusdem nominis ciuitatem apud Hethæos, manifestum est ex primo capite libri Iudicum. Scriptum enim illic est, eum hominem, qui filijs Israël prodidit vrbem Luzam, abijsse postea in terram Hethin, & ædificasse ibi ciuitatem: quam eodem nomine appellauit Luzam. Apparet igitur ex ijs quæ dicta sunt, Masium negare duas fuisse vrbes Bethel; quod tamen videtur, neminem qui legerit attentè, consideratéque caput decimum octauum libri Iosue, posse inficiari. Primò enim Bethel, quæ priùs dicta est Luza, nominatur ibi tanquam extra terminos sortis Beniamin posita: deinde verò paulò infra, cum describitur catalogus vrbium sortis Beniamin, inter eas vrbes numeratur Bethel.

Opinio quorundã, Bethel primò fuisse in tribu Ephraim, postea sorti Beniamin attributam esse.

Legi apud quosdam, Bethel fuisse primùm sortis Ephraim; verùm postea, cum esset vicinissima Beniamitis, sorti eorũ esse attributam: quemadmodum contingit vrbi Hierusalem, qui primo fuit sortis Beniamin, postea transijt ad ditionẽ, & possessionem Iudæ. De causa porrò & modo translationis Bethel ex sorte Ephraim ad Beniamin, nullum apud istos verbum reperire est; vt id propiùs figmento, quàm vero existimari possit. Verùm enimuerò, siue vna, siue duplex fuerit Bethel, nihil prorsus id refert ad enodandam initio positam difficultatem. Conuenit enim inter omnes, Bethel, quæ fuit in sorte Ephraim, fuisse eam, quæ memoratur Genes. 28. & quæ priùs Luza vocabatur, & deinde nomen Bethelis induit. Quomodo igitur, si ista Bethel erat eadem vrbs atque Luza, in libro Iosue initio capitis 16. ponantur Luza & Bethel, tanquam diuersa & dissita loca deinceps inquirendum est. 58

Auctoris sententia.

Equidem nihil in præsens habeo dicere super ista quæstione, quod mihi planè expleat animum, aut quod docto lectori omnino satisfacturum esse confidam. Verùm ne nihil dicam, quod nunc succurrit, huiuscemodi est. Vocabulo Bethelis duas res in Scriptura denotari arbitror: primò quidem eum locum, in quo Iacob memorandum illud visum habuit: nimirum ei loco maximè Bethelis nomen attribuendum esse, conuincunt verba, quæ de eo loco dixit Iacob: *Verè Dominus est in loco isto*, &, *Quàm terribilis est locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli.* Et sic accipitur nomen Bethelis infra in Exordio capitis 35. Talis autem locus, non erat intra vrbem Luzam, sed extra, non procul tamen. Denotatur etiam non rarò vocabulo Bethelis, vrbs vicina, quæ prius vocabatur Luza: & ex visione Iacob, quæ prope eam vrbem contigerat, nomen ipsa Bethelis acceperat: dicitur enim Genes. 28. *Appellauitque nomen vrbis, Bethel: quæ prius Luza vocabatur.* Quo fit, vt sæpenumero in Scriptura cùm nominatur Luza, continuò adiungatur, *Ipsa est Bethel*, vel cognomento Bethel, vt videre est Genes. 28. & 35. Iosue 18. & Iudic. 1. His expositis atq; constitutis, haud magni fuerit negotij positam supra quæstionem expedire. Etenim nonnunquam nomen Bethel sumitur propriè, pro eo tantùm loco, vbi venerabile illud visum habuit Iacob: Et erat is locus ab vrbe Luza diuersus & distans, non longè tamen, Atq; ita vsurpatum est nomen Bethel Iosue 16. vbi sic est: *Solitudo qua ascendit de Iericho ad montem Bethel,* 59

Locus Iosue cap. 16.

& egre

& egredietur de Luza. Si egressus erat ex Bethel in Luzam; ergo Bethel & Luza inibi nominantur vt loca diuersa, & inter se distincta. Sed enim plerumq; ponitur Bethel pro ipsa vrbe Luza: cui scilicet locus ille Iacob propriè appellatus Bethel nomen suum commodauit, tum ob vicinitatem, tum ob illius visionis Iacob admirabilitatem. Non enim insolens est, magnas & celebres ciuitates nomen capere ex vicinis locis, re quapiam maxima insignitis, atque nobilitatis.

60 Vrbs porrò Bethel, dicta est posterioribus temporibus Bethauen: Sic enim appellatur ab Osea cap. quarto, illis verbis: *Nolite ingredi in Galgala: & ne ascenderitis in Bethauen*, & cap. quinto. *Vlulate in Bethauen, post tergum tuum Beniamin*, & capite decimo. *Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ.* In tribus istis locis, Bethauen esse positum pro Bethel, oratio ipsa, & sententia Prophetę demonstrat, & docet Hieronymus enarrans ea Prophetæ loca. Nomen autem Bethauen, compositum est ex Beth quod significat *domum*, & Auen, quod Theodotion vertit *iniquitatem*: Symmachus autem, & Aquila transtulerunt *inutile*, siue *nihilum*, id est, *Idolum*: Sic enim vocari solet in Scriptura. Nam & Paulus 1. ad Cor. 8. *Scimus*, inquit, *quòd Idolum nihil est in mundo.* Septuaginta interpretes pro Bethauen, id est, *Domo iniquitatis*, vel *nihili*, verterunt domum *On*, quod quantum ad sententiam, in idem recidit: namque *On*, significat iniquitatem, & dolorem, quem iniquitas parere solet. Sed quando, & quam ob causam Bethel appellata fuit Bethauen? Id habuit originem ex eo quod fertur in lib. 3. Regum cap. 12. fecisse Ieroboam, primum Regem Israël post discessionem decem tribuum à tribu Iuda. *Fecit enim duos Vitulos aureos, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan: & dixit populo, Nolite vltra ascendere in Hierusalem: Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti: & factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum Vitulum, constituitque diem solemnem in mense octauo, quintadecima die mensis, in similitudinem solemnitatis quæ celebratur in Iuda. Et ascendit adorare quod fecerat in Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat.* Quoniam igitur in Bethel execrabilis idololatria celebrabatur à populo; iccirco Prophetæ partim ad irrisionem, partim ad execrationem, Bethel vocauerunt Bethauen: significantes, indignum esse eum locum deinceps vocari Bethel, id est *Domum Dei*; sed appellari oportere Bethauē, id est *Domum iniquitatis*, aut *nihili*, propter Idolum ibi positum. Vide S. Hieronymum in libro de locis Hebraicis, & super Oseam cap. 4. 5. & 10. vbi Oseas Bethel vocat Bethauen, vt suprà ostendimus. Ceterùm ne quispiam fortè putet, nomen Bethauen soli Bethel, ob quam dixi causam, esse positū sciendum est; fuisse id proprium nomē certi cuiusdam loci distincti à Bethel, non longè tamen ab ea distantis, & prope quingentos annos fuisse antiquius regno Ieroboā, & Idololatria decē tribuū in Bethel.

Cur Bethel dicta sit Bethauen.

S. Hieronym.

Fuisse Bethauen distinctum locum à Bethel, annis fermè quingentis ante regnum Ieroboam, liquidò cernitur ex verbis illis, quæ sunt in libro Iosue cap. 7. *Cumq; mitteret Iosue de Hiericho viros contra Hai, quæ est iuxta Bethauē, vel ad Orientalē plagā apud Bethel.* Istud autē factū est haud multo

Bethauen fuisse locum diuersum, sed propè distantem à Bethel.

post quadrasimum annum egressionis Hebræorum ex Ægypto, & paulo post euersionem vrbis Hierico: ex quo tempore vsque ad regnum Ieroboam, non minùs quadringentis octoginta annis effluxit temporis. Verùm circa Bethauen, vt erat locus distinctus à Bethel duę res sunt incertæ. Obscurum enim est, an fuerit tantùm solitudo, & desertum; an verò etiam fuerit vrbs aliqua, isto nomine appellata, quæ nomen adiacenti solitudini dederit, vel contrà nomen ipsa ab ea solitudine acceperit. Sanè in libro Iosue cap. 18. vocatur solitudo Bethauen; alibi tantùm præcisè vocatur Bethauen, vt Iosue 7. & in primo Regum 13. 14. nec vspiam nominatur vrbs Bethauen. Cur item locus iste dictus fuerit Bethauen, quod sonat *Domũ iniquitatis*; An eo, quòd in ea solitudine latrocinia, vel cędes hominum fieri solerẽt, aut cultus alicuius Idoli celebrari, mihi quidẽ non liquet.

DECIMA DISPVTATIO.

Super voto quod fecit Iacob, Et narratur à Mose illis verbis:

VERSV 20 Vouit etiam votum dicens, Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum: reuersúsque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorúmque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Prima dubitatio.

EX istis verbis quatuor exoriuntur dubitationes. Prima du- 61
bitatio hæc est: Iacob vouet habiturum se Dominum pro Deo, si is dederit sibi victum & vestitum, & prosperum in patriam reditum; Ergo si hæc non daret Deus, non erat eum habiturus pro Deo. Talis porrò mens, consilium, sensus, propositum animi, & deliberatio, erant planè impia. Deus namque omnino colendus est, siue det, siue non det bona temporalia. Ob hanc enim causam impensè laudatur responsum illud datum Regi Nabuchodonosor à tribus illis socijs Danielis. Sic enim legimus Daniel. 3. dixisse eos: *Ecce Deus noster, quem colimus, potest, eripere nos de camino ignis ardentis; & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam, quam erexisti non adoramus.* Cuius responsi sanctitatem, simulque prudentiam animaduertens Theodoretus, Quasi, ait, istis verbis significare vellent, nos pro mercede aliqua Deo nostro non seruimus, sed eius amore, rebus omnibus cultum ipsius præferimus, quare ne ab his quidem malis temerè liberari petimus: sed ipsi omnem nostri gubernationem & prouidentiam committimus. Et

Theodoretus.

quoniam

quoniam eius, quod futurum est, ignari sumus, gubernatori nostro, quocumque ei libuerit, nauem dirigendam committimus: pro certo enim habemus, posse illum nos è tuis manibus eripere. Vtrum verò id facere velit, ignoramus. Sed cùm sapiens sit, ei rerum nostrarum moderationem committimus, quamlibet iudicij eius sententiam, vt meliorem, nobisque vtiliorem libenter accepturi. Sic Theodoretus. Sed enim huic dubitationi nihil relinquetur loci, si germana voti Iacob sententia probè intelligatur. Non vouit Iacob, si Deus suppeditaret sibi victum & vestitum, cum se pro vero Deo habiturum; eiusmodi namque votum non impium modò fuisset, sed planè stolidum, vecordiæque & amentiæ plenum. Vouit igitur, si Deus largiretur quæ postulabat, se speciali quodam cultu veneraturum Deum. Non itaque vouit generalem cultum Dei, quem ei exhibere naturali lege adstrictus erat, sed certum quendam & singularem cultum duabus in rebus positum, quas mox ipse subdidit; nimirum quòd eum locum, in quo diuinam visionem habuerat, dicaret & sacraret diuino cultui, quem ipse inibi, post reditum ex Mesopotamia, agitare & celebrare vellet; perinde quasi locus ille esset Domus Dei, id est templum diuino cultui consecratum. Et hoc significauit Iacob: nam cum diceret: *Erit mihi Dominus in Deum*, id ipsum exponens subdit: *Et lapis iste: quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei.* Altera pars specialis illius cultus, quem vouerat Iacob, fuit promissio decimarum de omnibus quæ possideret. nam præterea subiunxit; *Cunctorúmque, quæ dederis mihi: decimas offeram tibi.*

Secunda dubitatio, huiusmodi est. Videtur imprudens fuisse illud votum Iacob. Vouentur enim ea, quæ liberum est nobis facere & non facere: talia enim sunt quæ in promissiones cadunt, & vota. At colere Deum, obligatus erat Iacob tum lege naturali, secundùm quam Deus vt omnium creator, & Dominus, & infinitè perfectus, ab omnibus est colendus, & super omnia amandus: tum etiam lege, ac pacto Circumcisionis; in cuius susceptione, diuini cultus professio & obligatio continebatur, vt suprà Genes. 17. fusè declaratum est. Verùm solutio antecedentis dubitationis, etiam bellè quadrat ad explicationem huius. Non enim Iacob vouit in genere, velle se Deum colere; sed in speciali, velle colere eum hoc, vel illo ritu, & ceremonia, ad quod faciendum nulla erat lege obligatus. Responderi præterea illud potest nihil prohibere ad obseruantiam eiusdem rei pluribus vinculis quempiam obligari, vt ad colendum Deum, lege naturali, & lege circumcisionis, & nouo aliquo voto. Sic Dauid ad obseruantiam mandatorum Dei, præter obligationem, quam habebat ex lege Mosis, obligauit etiam se iureiurãdo, sicut ipse testatur Psalmo 118. *Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.* Vtramque hanc solutionem breuissimis verbis comprehensam à nobis significantiùs, & expressiùs tradit Caietanus, ita scribens super hunc locum Genesis: Quæstio hîc mouetur de materia huius voti Iacob, quæ videtur incongrua, si quidem materia voti debet esse bonum supererogationis, ad quod scilicet vouens aliâs non teneretur. Iacob autem vouit se habiturum Deum pro Deo, ad quod ille tenebatur sine suo voto. Verùm soluitur quæstio dupli-

Secunda dubitatio.

Caietanus.

Consuetudo sacræ Scripturæ.

citer: primò, habere Deum pro Deo, non debet intelligi vt verba sonant solitaria, sed vt mox ipse declarauit. Sæpè enim Scriptura ita loquitur, vt quæ explicanda sint singillatim, priùs proponat in vno tanquam confusè, & mox illud per partes explicet. Sic in præsentia illud: *Erit mihi pro Deo,* statim exponitur per duas res subiunctas: quarum altera est, quòd lapis ille erat futurus ei Domus Dei, instar scilicet templi, in quo diuinum cultum celebrare volebat: altera verò est, quòd decimas omnium suorum bonorum offerret Deo. Est porrò manifestum vtrumque horum fuisse supererogationis bonum. Ceterùm etiam seruato verborum rigore potest quæstio ad hunc modum solui: Non esse inconueniens, materiam voti esse bonum, ad quod quispiam alio nomine tenebatur; vt ex duplici vinculo ad idem teneatur; vinculo scilicet præcepti diuini, siue naturalis iuris, & item vinculo proprij voti. Sic Caietanus.

Tertio dubitatio.

Tertia dubitatio est. Cùm paulò ante Deus promisisset Iacob, nulla re 63
defuturum se illi, dicens: *Ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc:* Quomodo postea Iacob, quasi dubius, & incertus de diuinæ promissionis euentu, atque effectu vouit dicens: *Si fuerit Dominus meum, & custodierit me in via, per quam ambulo: reuersusque fuero prosperè in domum patris mei, &c.* Respondeo vereri potuisse Iacob, vt illa Dei promissio esset conditionalis, nimirum sibi data sub ea conditione, si permaneret ad extremum in ipsius Dei cultu & obsequio, & se ab omnibus vitiis abstineret: de quo cùm certus ipse non esset, votum illud fecit.

Quarta dubitatio.

Quarta dubitatio, cùm decimæ offerri solerent sacerdotibus, etiam an- 64
te legem Mosis; Abraham enim decimas dedit pōtifici Melchisedec: quæritur, cuinam eo tempore Iacob decimas suorum bonorum dederit. Nam quod nonnulli dixerunt, dedisse eas Melchisedec, sicut dederat ei auus eius Abraham; id profectò (vt alia omittam) obseruata ratione temporum, non est verisimile: tunc enim vixisse Melchisedec ægrè admodum crediderim. Si quidem Iacob implere cœpit votum hoc, post reditū suum ex Mesopotamia: erat autem eo tempore annorum propè centum. Atqui si ab eo tempore quo Abraham dedit decimas Melchisedec, vsque ad centesimum annum Iacob, intermedios annos computes, non pauciores centum octoginta reperies. Et Melchisedec quidē, tunc erat iam grandæuus, vtpotè celeberrimus in tota ea regione pontifex Dei altissimi. Non est autem credibile, Melchisedec ad ducentos annos regum & pontificatum administrasse. Illa est igitur verior istius dubitationis solutio, Iacob votiuas decimas persoluisse non sacerdotibus, sed ipsi Deo, hoc est, impendisse, atque insumpsisse eas in vsum & exercitium diuini cultus ab ipsomet celebrandi, præsertim autem in sacrificiis, quorum quædam omnino consumebantur, & comburebantur, vt holocausta, aliorum verò pars comburebatur, pars ab offerentibus comedebatur. Rectè igitur Caietanus hanc dubitationem diluens dixit: Si quæras, inquit, cui sacerdoti dandæ erant istæ decimæ, Respondeo, nulli: sed in honorem Dei fuisse offerendas Deo iuxta ritum tunc solitum: & quod erat cōsuetum comburi, comburebatur sacrificando, reliquum autem comedebatur, non tanquam cibus

Cuinam daret Iacob decimas. Genes. 14.

Caietanus partim laudatur, partim refellitur.

bus profanus, sed vt quid Deo oblatum: sicut mos erat offerentes ad sacrificandum, participes esse sacrificiorum & libaminum. Hæc Caietanus. Sed illud non laudo, quod nomine decimarum intelligi debere putat, non decimas propriè dictas, sed aliquotam bonorum partem decentem illam quidem, & quam didicerat ab auo suo Abraham, & patre Isaac solitam offeri Deo. Idem dixit supra in cap. 14. Genes. de decimis oblatis Regi Melchisedec à patriarcha Abraham: quam opinionem nos in tertio Tomo super caput 14 Genes. in Disputatione sexta, & numero marginali septuagesimo quinto confutauimus.

65 Verùm si propiùs inspiciamus, & penitus scrutemur votum Iacob, optationem & petitionem eius, frugalissimam & modestissimam fuisse reperiemus. Quid enim aliud exoptauit, & petijt à Deo, nisi tantùm sufficientem degendæ, tuendæque vitæ cibatum, & vestitum? *Si dederit mihi*, inquit, *panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum.* Nomine autem panis & aquæ significari solet in Scriptura, omnis cibatus & potus, sed frugalis admodum & parcus; quemadmodum docet B. Hieronymus exponens illa verba Isaiæ cap. 3. *Auferet à Hierusalem, & à Iuda validum, & fortem; omne robur panis, & omne robur aquæ.* Idipsum etiam significare volens B. Gregorius, dixit per panem significari aliquando subsidium præsentis vitæ. In libro namque 23. Moralium explanans illa verba Iob cap. 33. *Abominabilis ei fit in vita sua panis.* In sacra Scriptura, inquit, panis aliquando dicitur ipsemet Dominus, aliquando spiritualis gratia, aliquando diuinæ doctrinæ eruditio, aliquando Hæreticorum prædicatio, aliquando iucunditas humanæ delectationis, aliquando subsidium præsentis vitæ, sicut Iacob ad Laban proficiscens, ait, *Domine Deus si dederis mihi panem ad manducandum, & vestem ad induendum.* Nec modò votum illud Iacob, modestissimi animi eius clarissimum fuit argumentum: verùm etiam Apostolicum habuit documentum, quod tot post secula B. Paulus Euangelicæ doctrinæ, & virtutis sectatoribus tradidit, ita scribens ad Timotheum: *Est quæstus magnus pietas cum sufficientia: nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Vel ex hoc igitur verbo Iacob elucet, quanta fuerit animi eius modestia, quã nulla diuitiarũ cupiditas, cùm tam modico & tenui victu contentus, sic vitam omnẽ agere paratus esset.

S. Hieronym.

Quot modis sumatur in Scriptura nomen panis ex sententia B. Gregor.

Locus Pauli 1. Tim. 6.

66 Duo sunt in mari nauigantibus vtrinque maximè infesta, & periculosa loca, olim præcipuè à veteribus celebrata, Scylla, & Charybdis; inter quæ nauigantibus summa erat opus prouisione & cautione, ne dum alterum vitare cuperent, inciderent in alterum: de quibus locis Circe præmonuit Vlyssem, vt est apud Virgilium dicens:

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis.
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vasto
Sorbet.

Virgilius.

Similia

Similia istorum in rebus humanis, sunt affluentia diuitiarum,& extrema inopia, atque egestatis miseria: vtrumque enim acerrimum est mortalibus ad flagitia & scelera incitamentum. Quocirca vtrumque istorum vehementer deprecatus est Salomon Prouerbiorum 30. ita supplicans Deo: *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria, ne fortè satiatus, illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, peierem nomen Dei mei.* Media igitur vitæ humanæ conditio, & facultatum mediocritas, optanda maximè est hominibus: multa quippe arcet flagitia, vitámque facit, & frugalem, & quietam, & iocundam. Neque hoc non etiam à Poëtis cognitum, & laudatum est. Cuiusdam enim versus illi prædicantur:

Locus Prouerbiorum cap. 30.

Horatius lib. 2. od.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.

Iuuenal. Satyr. 14.

Et alius, quasi ad mensuram huius voti patriarchæ Iacob demetiens sufficientem homini censum, sic ait:

Mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam.
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt.

Hesiodus.

Illud celebre, sed obscurum dictum Hesiodi:

Dimidium plus toto.

Plato.

Sic Plato interpretatur libro 3. de legibus, vt eo mediocritatem, quam diximus, commendari dicat. Cùm totum, inquit, accipere noxium est, dimidium autem, moderatum & conducibile.

Aristoteles.

Quinetiam censuit Aristoteles lib. 4. Politicorum cap. 11. nimia ciuium vel opulentia, vel egestate statum perturbari ciuitatis, & publicum bonum corrumpi: facultatum verò mediocritate, ciuium probitatem, & modestiam, quietem item, & concordiam faciliùs, & diutiùs comparari, atque conseruari. Neque enim, inquit, ditissimi, nec pauperrimi sunt ad ciuilem societatem idonei. Alteri enim nimis superbi, alteri nimis deiecti fiunt: alteri contemnunt: alteri inuident: alteri imperant vt Domini: alteri parent vt serui: Ciuitas autem ex paribus, & similibus constare debet, quod mediocribus accidit. Itaque plurimùm ciuitas ex mediocribus consistens, conseruatur: eaque optima est, & à seditionibus abhorret. Sic ille. 67

Egregium dictum.

Verum igitur, scitúmque arbitror Verbum illud, quod apud veteres in primis ferebatur, & celebrabatur: *Cui parum non est satis, ei nihil est satis:* vel vt alij referunt: *Cui, quod satis est, non est satis, ei nihil est satis.* Error itaq; & furor est, quo minus egeas, plus semper habere velle: & metu egestatis sine termino, ac modo studere opulentiæ, cum potius contra eueniat, contráque faciendum sit. Verum enim profectò est, quod obseruato rerum vsu sapientes viri tradiderunt (vt de sententia Phauorini Philosophi refert Gellius lib. 9. cap. 8.) multis egere, qui multa habeat: magnamq; indigentiam nasci, non ex inopia magna, sed ex magna copia: multa enim desiderari, ad multa quæ habeas, tuẽda. Quisquis igitur multa habens

A. Gellius.

habens, cauere atque proſpicere velit, nequid egeat néve quid deſit, iactura ei opus eſt, non quæſtu: & minus habendum eſt, vt minus deſit.

68 Ad hanc diſputationem, & ad hunc locum pertinet quod ſuper iſto voto Iacob ſcitè Rupertus lib. 7. Commentariorum in Geneſim capite 25. ſcripſit. Hoc ego hîc apponam, quaſi clauſulam Commentariorum meorum in caput hoc vigeſimum octauum. Exponens Rupertus verba illa Iacob: *Si dederit mihi panem ad edendum, & veſtimentum ad induendum.* Hoc, inquit, tanquam pauper, & vt verè Dei mendicus dixit. Nec mirum, cùm, & Rex maximus, & fortiſſimus Dauid in pſalmis, egenum ſe, ac pauperem, & mendicum profeſſus ſit. *Ego* (inquit) *mẽdicus ſum, & pauper.* Et rurſus: *Quoniam inops, & pauper ſum ego.* Bonum ergo ex patribus exẽplum nobis filijs prouiſum eſt, vt quantumcumque diuites ſimus, dicamus tamen mendici omnes ante fores ſupernæ gratiæ: *Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie.* Nec verò ſolùm panem ſpiritualis alimoniæ, ſed panem quoque vitalem à Patre omnium flagitemus, vt illum quoque ex dono eius fateamur nobis eſſe, qui ſolus potuit, & dignatus eſt creare, non minùs Regi in ſolio fulgenti, quàm viduæ ad molam ſedenti, neceſſarium panis alimentum. Triplicem itaque, vt veri pauperes precemur panem à Patre, ſub vno nomine: panem ſcilicet vitæ æternæ, de quo dicit Dominus: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et panem intelligentiæ, de quo dictum eſt, *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Ac demum panem vitalem confirmantem cor hominis, quem ſolus ipſe producit de rore cœli, & de pinguedine terræ. Sic Rupertus.

Rupertus. *Pſal. 39.* *Pſal. 85.* *Matth. 6.* *Triplex panis petẽdus à Deo.* *Ioan 6.* *Matt. 4.* *Deut. 8.*

Ceterùm quid eſt, ſecundùm ſpiritualem intelligentiam bonorum ſuorum decimas offerre Deo? Denarius numerus, ſymbolum eſt vniuerſalitatis, & perfectionis: Ergo decimas offerre bonorum ſuorum, eſt perfectionem omnem bonorum ſuorum deferre Deo: id autem duabus in rebus, duplicique in officio faciendo poſitum eſt. Primò quidem vt agnoſcamus, bonorum omnium largitorem eſſe Deum, nos eſſe mendicos, & quorumcumque egemus, ab illo eſſe expetenda, & poſtulãda: de eo namque cecinit Dauid: *Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempore. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Deinde bonorum, quæ poſſidemus perfectio, conſtat bono eorum vſu, quem debemus offerre Deo: vt partem bonorum noſtrorum conferamus in miniſterium, & vſum diuini cultus, partem in ſubſidium egentium, partem ad virtutum munera, functionéſque expeditiùs, & perfectiùs obeundas: hæc qui ſincerè, ac piè fecerit, is profectò decimas bonorum ſuorum Deo acceptiſſimas offeret.

Pſal. 103.

⁂

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

IN CAPVT VIGESIMVM NONVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Peruenit Iacob in Mesopotamiam, & exceptus domo à Laban, duas eius filias, seruitute quatuordecim annorum, sibi vxores comparauit.

1 PROFECTVS ergo Iacob, venit in ter-
2 ram orientalem. Et vidit puteum in agro,
tres quoque greges ouium recubantes
iuxta eum: nam ex illo adaquabãtur pe-
3 cora, & os eius lapide claudebatur. Mós-
que erat, vt cunctis ouibus congregatis,
4 deuoluerẽt lapidem: & refectis gregibus,
5 rursum super os putei ponerent. Dixítque ad pastores, Fratres,
6 vnde estis? Qui responderunt, de Haran. Quos interrogans,
Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Noui-
7 mus. Sanús ne est? inquit; valet, inquiunt: & ecce Rachel filia
eius venit cum grege suo. Dixítque Iacob; Adhuc multũ diei
superest, nec est tempus vt reducantur ad caulas greges: date
8 ante potum ouibus, & sic eas ad pastum reducite. Qui res-
ponderunt: Non possumus donec omnia pecora congregen-
tur, & amoueamus lapidẽ de ore putei, vt adaquemus greges.

Adhuc loquebantur,& ecce Rachel veniebat cum ouibus pa- 9
tris sui:nam gregem ipsa pascebat:Quam cum vidisset Iacob, 10
& sciret consobrinam suam, ouésque Laban auunculi sui : a-
mouit lapidem : quo puteus claudebatur ; & adaquato grege, 11
osculatus est eam, & eleuata voce fleuit, & indicauit ei quòd 12
frater esset patris sui,& filius Rebeccæ:at illa festinans nũcia-
uit patri suo.Qui cùm audisset venisse Iacob filiũ sororis suæ, 13
cucurrit obuiam ei:cõplexúsque eum,& in oscula ruẽs, duxit
in domum suam. Auditis autem causis itineris, respondit : Os 14
meum es,& caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis
vnius,dixit ei:Nũ quia frater meus es, gratis seruies mihi? dic 15
quid mercedis accipies.Habebat verò duas filias:nomen ma- 16
ioris.Lia;minor verò appellabatur Rachel.Sed Lia lippis erat 17
oculis.Rachel decora facie,& venusto aspectu. Quã diligens 18
Iacob,ait : Seruiã tibi pro Rachel filia tua minore, septẽ annis. 19
Respõdit Labã:Melius est vt tibi eã dẽ,quàm alteri viro,mane 20
apud me.Seruiuit ergo Iacob pro Rachel septẽ annis : & vide-
bantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixítque ad 21
Labã:Da mihi vxorẽ meã:quia iãtempus impletum est,vt in- 22
grediar ad illã.Qui vocatis multis amicorũ turbis ad cõuiuiũ, 23
fecit nuptias.Et vespereLiam filiã suã introduxit ad eum,dans 24
ancillam filiæ,Zelfã nomine.Ad quã cum ex more Iacob fuis-
set ingressus,facto mane vidit Liam : & dixit ad socerũ suum: 25
Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel seruiui tibi? 26
quare imposuisti mihi?Respondit Laban:Non est in loco no-
stro consuetudinis,vt minores ante tradamus ad nuptias.Im- 27
ple hebdomadam dierum huius copulæ, & hãc quoque dabo
tibi pro opere quo seruiturus es mihi septem annis alijs. Ac- 28
quieuit placito:& hebdomada trãsacta,Rachel duxit vxorem 29.30
cui pater seruã Balam tradiderat.Tandémque potitus optatis
nuptijs,amorẽ sequentis priori prętulit,seruiens apud eũ septẽ 31
annis alijs.Videns autẽ Dominus quòd despiceret Liam , ape-
ruit vuluã eius sorore sterili permanẽte. Quę cõceptũ genuit 32
filiũ,vocauitq; nomen eius,Ruben,dicens:Vidit Dominus hu 33
militatem meam , nunc amabit me vir meus. Rursúmque
concepit,& peperit filium,& ait : Quoniam audiuit me Do-
minus haberi contemptui,dedit etiam istum mihi,vocauítq; 34
nomen eius Simeon.Concepítque tertiò,&genuit aliũ filium,

dixítque, Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus: eo
quòd pepererim ei tres filios: & idcirco appellauit nomẽ eius,
Leui. Quartò concepit, & peperit filium, & ait: Modò confite-
35 bor Domino, & ob hoc vocauit eũ Iudam: cessauítque parere.

PRIMA DISPVTATIO.

An Iacob honestè ac decorè fecerit, in publico Rachelem osculando, nunquam à se visam antea, cui & ipse planè ignotus erat.

Super illis verbis,

VERS. 11. Et adaquato grege osculatus est eam: & eleuata voce fleuit: & indicauit ei, quòd frater esset patris sui.

NON videtur Iacob satis prudenter ac decenter fecisse, osculando in publico Rachelem puellam formosissimam, quam nunquam antea viderat. Nam osculari, etiam notissimam mulierem (præter concessa inter coniuges, & parentes, ac liberos oscula) pudendum, & turpe ducitur. Dupliciter igitur videtur reprehendendus Iacob, & quòd osculatus sit puellam, & quòd ignotam. sed vtrumque diluit breuiter Augustinus in quæstione 87. in Genesim: Consuetudinis, inquit, fuit, maximè in simplicitate Antiquorum, vt propinqui propinquos oscularentur: Et hoc fit etiam hodie multis in locis. Sed hoc quæri potest, quomodo ab incognito Rachel osculum acceperit? Ergo intelligendum est, aut illum, qui eam à pastoribus audierit, quænam illa esset, fidẽter in eius, tanquã consobrinæ suæ, osculum irruisse: aut postea Scripturam narrasse per racapitulationem quod primò factũ erat: vt priùs Iacob indicauerit ei quisnam ipse esset, & post expositam cognationem, dedisse ei osculum. Sic ex Augustino. Est igitur hîc obseruanda figura orationis, quàm vocant Hysterologiam, id est, præposteram rerum narrationem, cùm posteriùs gesta, priùs commemorantur. Plurima eius rei sunt in libris propheticis, nec pauca etiam in Historicis exempla. Quod autem Scriptura Iacobi fletum & oscula narrat, id Iosephus in primo libro Antiquitatum, vbi hanc refert historiam, non attribuit Iacob, sed Racheli. Sic enim scribit: At Rachel memor eorum, quæ de Rebecca ex patre audierat, sciénsque parentes desiderare aliquid de ea cognoscere, præ amore patris, lacrymabunda ruit in collum Iacob, complexóque eo, Optatissimam, inquit, & maximam voluptatem affers patri cum tota familia, qui nunquam matris tuæ obliuiscitur, crebrã illius mentionem faciens: quare tale nuntium cum quantauis felicitate nõ cõmutaret. Sic Iosephus. Apparet tum ex hoc, tum ex alijs per multis, quorũ partem 1

B. August.

Iosephus non fideliter memorat sacras historias.

partem ſupra indicauimus; partim in poſterum, vbicumq; res feret, aperiemus; Ioſephum in ſacris hiſtorijs commemorandis parum fuiſſe aut diligentem, aut fidelē, nec rarò tam in hiſtoria quàm in Chronologia eſſe lapſum; quapropter cautè admodum, & circumſpectè legendus eſt, ne falſus ipſe, lectores itidem fallat.

2 Sed redeo ad oſculum Iacob. Ac ne quis fortè miretur (caſtiſſimum) & ſanctiſſimum virum Iacob oſculari pulcherrimam virginem tunc primū ſibi viſam, non erubuiſſe, ſciat is, tum in ſacris litteris, tum in profanis, ſex oſculorum genera quondam vſurpata, & vſitata reperiri. Primum genus oſculi erat impudicum, libidinoſum, turpe, ac probroſum, ac perefficax peccandi illecebra. Huius generis erant oſcula meretricia, quæ tanquam peſtem, mortémque fugienda præcepit Salomon Prouerbiorum 7. hiſce verbis; *Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, garrula, & vaga, quietis impatiens, & præparata ad capiendas animas, apprehensúmque deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditiis labiorum pertraxit illum.* Ad huius ſententiæ Salomonis imitationem & ſimilitudinem, videtur illa ſcripſiſſe Theocritus: Conſurget, inquit, in oſcula, noli conſentire. Mala ſunt hæc oſcula: *Labra veneno tota tument, atque ipſa malum ſunt labra venenum.* Alterum genus oſculi caſtum erat, atque honeſtum, ex naturali quodam beneuolentiæ motu & affectu natum: præcipuè verò inter valdè propinquos, & cognatos vſurpari ſolitū. Sic oſculatus eſt Iſaac filium ſuum Iacob, vt ſuprà dictum eſt Geneſ. 27. & ad hoc genus pertinet oſculum, quod Iacob dedit Racheli conſobrinę ſuæ; vt in hoc loco ſcriptum eſt. Tertium erat genus oſculi, quod pro humanitatis & vrbanitatis officio dabatur. Erat autem vſus eius maximè in obuiorum amicorum vel notorum hominum ſalutationibus, vel in accipiendis hoſpitio, aut conuiuio hominibus. Hic mos Romæ adeo percrebuerat, vt oſcula paſſim frequentarentur, adúſque intolerandam moleſtiam, atque tædium: quam ob cauſam ea Tiberius Cæſar publico edicto, vt refert Suetonius, prohibuit. Sed præualuit tamē inueteratus mos: moleſtiſſimum namque atque odioſiſſimum morem hunc oſculandi paſſim obuios quoſque inſectatur Martialis illis verſibus:

> *Effugere non eſt, Baſſe, baſiatores;*
> *Hinc ſtant, morantur, perſequuntur, occurrunt,*
> *Et hinc, & illinc, vſquequaque, quacumque.*

Fuiſſe hoc genus, tempore Saluatoris noſtri maximè vſitatum apud Iudæos, perſpicuè oſtendunt verba Domini, quæ ſunt apud Lucam capite ſeptimo, inſimulantis Phariſæum prætermiſſi ſolitæ humanitatis officij, quòd ſibi domum eius ingreſſo, & ad conuiuium inuitato, non dediſſet oſculum.

3 Quartum genus oſculi pertinebat ad Romanas fœminas, quas propinqui & cognati, cùm ſibi obuios ſalutarent, tentamenti gratiâ, oſculabantur: vt explorarent videlicet an vinū bibiſſent: id enim tunc perquàm fœdum ac probroſum, nec inultum erat. Audi Plinium libro. 14. cap. 14. Non licebat, inquit, vinum fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter

Sex oſculorū genera in ſacris litteris tradita.

Locus Salomonis prou. ca. 7.

Theocritus.

Suetonius.

Martialis.

Locus Lucæ cap. 7.

Plinius.

exempla, Egnatij Mecennij vxorem, quòd vinum bibiſſet è dolio, interfectam fuiſſe à marito, eúmque cædis à Romulo abſolutum. Cato idcirco propinquos fœminis oſculum dare ſcripſit, vt ſcirent an temetum olerẽt: hoc tunc vino nomen erat: vnde & temulentia appellata. Sic Plinius. Ad *A. Gellius.* eandem ſententiam, quæ prodidit Gell. lib. 10. ca. 23. legi poſſunt: Quintum genus oſculi erat fraudulentum, ſpecie amoris & pacis, odium celãs, & perniciem, atque exitium afferens. Tale fuit oſculum Iudæ, cui dixit *Luc:22.* Dominus, *Iuda, oſculo Filium hominis tradis?* Tale quoque fuit oſculum, quo Ioab incautum faciens Amaſiam, interfecit eum, vt narratur in 2. lib. Reg cap. 20. De tali oſculo ſcriptum eſt Prouerb. 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis.*

Sextum atque vltimum genus oſculi ſacrum erat & ſanctum apud 4
Locus Pauli ad Ro. 16. & 2. ad Cor. 13. Chriſtianos primæuæ Eccleſiæ, non ſolùm caſtè, ſed etiam ſanctiſſimè vſurpatum: de quo nempe Sanctus Paulus ad Romans 16. & 2. & ad Corinthios 13. ſcribens: *Salutate,* inquit, *inuicem, in oſculo ſancto.* Huiuſmodi oſculi præcipuus erat vſus in Chriſtianorum conuentibus ad orandum, & ad percipiendam ſacram Euchariſtiam: finitis namque precibus, & ante perceptionem Euchariſtiæ, mutuo ſe oſculo conſalutabant, dicentes alter alteri, Pax tecum. Huius conſuetudinis rationem videat lector apud *Iuſti. Martyr. Origenes.* Iuſtinum Martyrem in oratione ad Antoniũ Imperatorem, & apud Origenem in cap. 16. Epiſtola ad Romanos, & in cap. 13. ſecundæ ad Corin- *Cyrill. Hiero.* thios, ſuper illa verba Pauli: *Salutate inuicem in oſculo ſancto:* Et apud Cy- *Quas partes corporis oſculari mos fuerit, & cur.* rillum Hieroſolymitanum, Catecheſi quinta. Mos porrò, & modus oſculandi erat, non ſolùm os & labia ſuauiari, ſed caput etiam, & genas, & frõtem, & oculos & manus, maximè verò dexteram, quinetiam pedes. Varias autem partes oſculabantur pro variorum animi affectuum ſignificatione, id eſt, vt indicia facerent, vel teneri & flagrantis amoris; vel obſeruantiæ ac reuerentiæ; vel cuiuſdam ciuilitatis, atque vrbanitatis; vel petitionis, aut gratiarum actionis; vel ſupplicationis pro commiſeratione, aut venia.

Allegoria huius loci ſecundùm Auguſt. Cæterùm dicamus quemadmodum hiſtoriam huius loci tractans al- 5
legoricè Sanctus Auguſtinus, pulchrè accommodauerit eam ad Chriſtum, & Eccleſiam. Sic autem ille ſuper ea re diſputans in ſermone octogeſimo de Tempore ſcriptum reliquit: Sæpe dixi, beatum Iacob typum geſſiſſe Saluatoris noſtri. Sicut enim iuit Iacob in regionem longinquã, vt coniugem acciperet; ita Chriſtus venturus erat in mundum, vt iungeretur Eccleſiæ. Abijt Iacob in Meſopotamiam, & cùm veniſſet ad quendam puteum, vidit Rachelem venientem cum ouibus patris ſui, & cùm cognouiſſet eſſe conſobrinam ſuam, adaquato eius grege, oſculatus eſt eam. Non fuit profectò ſine cauſa, quod tres magni Patriarchæ vxo- *Geneſ. 24. Exod. 2.* res iuxta puteos, aut fontes inuenerunt: nam & Rebecca, quæ iungenda erat Iſaac, iuxta puteum inuenta eſt: Ita Rachel, quæ futura erat vxor Iacob: necnon etiam Sephora, quæ matrimonio iuncta eſt Moyſi. Sine dubio igitur aliqua in hoc Sacramenta debemus agnoſcere. Quoniam igitur tres iſti Patriarchæ typum Domini noſtri prætulerunt, ad fontes,

vel

vel puteos vxores inuenerunt, quia Christus ad aquam Baptismi inuenturus erat Ecclesiam. Et Iacob veniens ad puteum, priùs gregem Rachelis adaquauit, & deinde osculatus est eam: Similiter etiam, nisi prius per aquam Baptismi, Christianus populus à peccatis omnibus abluatur, osculum à Christo accipere, id est, pacem eius habere non meretur. Poterat quidem Iacob prius oscurari Rachelem, quàm potare gregem eius: sed id factum non est, vt locus daretur mysterio: oportebat enim prius à peccatis ablui per Baptismum Ecclesiam, & deinde pacem, & amicitiam, & quasi coniugium quoddam spirituale cum Deo inire. Hactenus ex Augustino.

6 Circa illa verba: *Vidit puteum in agro, & tres ouium greges accubantes iuxta eum.* Annotanda est præclara quædam interpretatio allegorica ex B. item Augustino super psalmo 99. deprompta, quæ ad tres greges quorum *Idem August.* hic fit mentio commodè aptari potest. sed antè doceamus, quid ille puteus significet. Puteus ille præfigurauit gratiam, & doctrinam Christi, vnde hauritur aqua salutaris, & vitalis ad abluendas sordes animæ, ad refrigerandum ardorem concupiscentiæ, ad fœcundandam sterilitatem humani cordis; deinde ad explendam sitim æternæ veritatis, & vitæ. De tali aqua dixit Christus Ioan. 4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Et apud Isaiam cap. 12. Verè dictum est. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Tres porrò greges accubantes iuxta puteum, præsignabant tria genera hominum in Ecclesia Christi viuentium, & disciplinam eius profitentium; quos parabolica oratione complexus est Christus Dominus verbis illis quæ refert Matt. cap. 24. *Tunc duo erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duæ erunt molentes in mola: vna assumetur, & altera relinquetur. Tunc duo erunt in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.* Hæc Domini verba pertractans Augustinus in Expositione Psalmi 99. ita scribit: Qui sunt isti duo in agro? Nimirum hoc est quod dixit Apostolus, *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* Et idem, *Dei agricultura estis.* Duo igitur in agro, sunt clerici, & Rectores animarum, qui plebem Christi quasi agrum, docendo, & rigando percolunt. Ex istis vnus assumetur, bene fungens munere suo, alter tanquam malus, relinquetur, & reijcietur; Sunt enim in ordine Clericorum, & boni, & mali. Duæ, quæ sunt in molendino, plebes significant. Sed cur in molendino? quia deinctæ in seculo, circuitu rerum temporalium voluuntur, & quasi ad molam continentur. Ex istis autem vnus assumitur, ad æternam nēpe salutem, qui permanet in obseruantia diuinæ legis, & opera misericordiæ perseueranter exercet, diligens non solùm amicos, sed etiam inimicos, & in diligendo Deo, ac proximo perseuerans vsque in finem. At, qui contra fecerit, relinquetur, & abijcietur. Sunt etiam in populo Dei, quietem amantes, nihil pati volentes, fugientes turbas, & in securitate, ac tranquillitate viuere cupientes. Isti tanquam in lecto recumbunt, & sine vlla sollicitudine requiescerē volunt: & quia istud, & benefieri potest, & malè,

Tria genera hominū in Ecclesia Christi.

S. Augustinus *2. ad Cor. 3.* *Ibidem.*

& malè, etiam in isto genere hominum reperire est nonnullos bonos, & complures malos. Nemo vos fallat, fratres, inquit Augustinus. Scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi, omnem hominē in Ecclesia esse fictum; sed omnem professionem habere fictas aliquas personas. Ad hanc fermè sententiam Augustinus. Hi sunt igitur tres ouiū greges iuxta puteum accubantes, quos Christus viuifica suæ doctrinæ a-

Psalm. 22. qua potat, ac reficit: vt verè illud Dauidis possint dicere: *Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.*

Sed quispiam fortasse de nobis quæreret, cur in ea, quam suprà memo- 7
rauimus, Domini sententia, quod de mola dictum est, propriè attributū sit mulieribus; sic enim dictum est, *Duæ erunt molentes in mola, vna assumetur, & altera relinquetur*, cum tamen quod dictum est de agro, & lecto, nō ad mulieres, sed ad viros tantùm relatum sit. Sed sciendum est morem fuisse veteribus, ancillas, & seruas, atque harum vilissimas, huic labori, & operi molendi addicere: id autem tum ex sacris, tum ex profanis litteris intelligi potest: In Exodo enim c. 11. sic est: *Morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius, vsque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam.* Et Isaias cap. 47. prænuncians Babylonijs venturas illis calamitates, loquitur de ea gente quasi cum muliere quadam; & inter alia dicit, *Descende, sede in puluere filia Babylon, quia non vltra vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam; denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, denuda crura, &c.* Homerus quoq; in Odyss. canit Alcinoum Regem Phęacū quinquaginta seruas habuisse, quæ aulico famulitio farinam molebant. Et in eodem opere de Vlysse ait, fuisse in ædibus eius duodecim famulas, quæ continuò frumenta molerent.

More antiquo vilissimæ mulieres opus molendi frumēta faciebant.

Locus Exod. cap. 11.

Auditis autem causis itineris, respondit, Os meum es, & caro mea.

CAVSÆ suscepti à Iacob illius itineris in Mesopotamiam, 8
fuerunt duæ; vna, vehementiùs, atque instantiùs vrgens profectionem, fuit declinatio iræ, atque insidiarum Esau, moliētis necem Iacob propter benedictionem paternam sibi præreptam. Altera causa fuit, vt non ex pessima gente Chananæorum, quam parentes Iacob maximè oderant, sed ex cognatione sua, & familia matris suę vxorem acciperet. Narrauit item Iacob, quemadmodum ipse, Dei voluntate, ac sententia prælatus fuerit fratri suo Esau, & primogenituræ ius, cum omnibus eius bonis obtinuerit. Fecit hæc narratio Iacob, ne Laban miraretur tantam eius paupertatem, & solitudinem, & quod filius tam opulenti patris, pauper, & incomitatus, & pedibus tam longum, & laboriosum iter fecisset, vt non ob eam rem vilis, & contemnendus videretur: quin imo permagni eum faceret, futurum nempè bonorum Isaac hæredem.

Circa illud: *Os meum, & caro mea.* Sciendum est hanc esse phrasim peculiarem Hebręæ linguæ, à qua non longè diuersus est Latinorum sermo, qui

qui cognatos,&propinquos vocant consanguineos,quasi eiusdem carnis & sanguinis. Et sicut Hebræi dicunt, *Os meum & caro mea*: Sic Virgilius dixit: Sanguis meus: facit enim lib. 6. Æneidos Anchisem hortantem Iulium Cæsarem nepotem suum, vt à cæde ciuili abstineat, dicens: *Proyce tela manu, sanguis meus.*

8 Adam vbi vidit ex se formatam Euam, dixit, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Et Abimelech, vt traditur libro Iudicum cap. 9. persuadere volens Sichimitis vt ipsum crearent regem, *Considerate*, inquit, *quòd os vestrum, & caro vestra sum.* Et in secundo libro Regum cap. 5. *venerunt*, inquit, *vniuersæ tribus Israël ad Dauid in Hebron, dicentes, ecce nos os tuum, & caro tua sumus.* Similis est altera quædam, secundùm linguam Hebræam, locutio, communicare carni, & sanguini, pro eo, quod est hominē esse. Sic enim legimus apud Paulum ad Hebræos 2. *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem.* Id est quia quos redemptum & seruatum venerat, hi erant homines; idcirco Filius Dei eiusdem naturæ humanæ particeps esse voluit. Apud Matthæū quoque cap. 16. Dominus dixit Petro: *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* Id est, Istud quod de me tanta fide confessus es, non didicisti ab homine vllo, nec humano ingenio, aut ratione comprehendisti, sed per solam reuelationem perfectum tibi est.

Explicatio trium locutionum hebraa lingua.

Genes. 2.

Locus Pauli ad Hebr. 2.

Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie & venusto aspectu. VERS. 7.

9 HEBRAICE pro *Lippis*, est, *teneris oculis*, vel, vt vult Oleaster, mollibus, siquidem verbum *achach*, mollire significat. Nec diuersa est interpretatio lxx. Interpretum, qui pro lippis, siue teneris reddiderūt *infirmis oculis*. Caietanus sic exponit: Erat, inquit, in Lia indigesta materia oculorum, nec reducta ad naturalem soliditatem. Thostatus hunc in modum interpretatur; Ex teneritudine, ac debilitate oculorum Liæ, fluebat assiduè crassus humor ex oculis, ita vt videretur Lippa; & similis lacrymāti. Sunt, qui putēt significari hoc loco Liā fuisse lusciosam, quod genus homines nōnisi oculis proxima, ac penè cōtigua vident, & qui limis, & transuersis, & qui penè clausis oculis aspiciūt: quod in quouis homine deforme est, in muliere verò turpe admodum & fœdum. Hoc autem propterea dictum est de Lia, vt ea re intelligeretur causa cur Iacob non Liam, quæ maior natu erat, sed Rachelem dilexerit, atque vxorem sibi optauerit: nimirum causa fuit deformitas Liæ, & pulchritudo Rachelis. Atenim Chaldæus paraphrastes, quos Hebræa Scriptura vocauit teneros oculos, interpretatus est formosos, & venustos: quòd interdum vsurpari solet tenerum pro delicato, & eleganti, & venusto, cuius lectionis hæc fuerit sententia: Liam sola oculorum venustate fuisse commendabilem, & amabilem: Rachelem autem vsquequaque pulchram fuisse, & amabilem: dicitur enim fuisse decora facie, quod pertinet ad pul-

Oleaster.

Caietanus.

Thostatus.

Pharaphrasis Chaldaica.

chritudinem oris,& vultus,& item venusto aspectu,quod spectat ad pulchram totius corporis compositionem,decentémque omnium membrorum inter se proportionem. Verùm nos consideremus Latinam versionem. Lippitudo,est crassus humor pituitæ,nonnunquam putridus,& marcidus,assiduè profluens ex oculis. Quanquam Cornelius Celsus libro 6. duo faciat lippitudinis genera,vnum lippitudinis humidæ, de quo modò dictum est:alterum,lippitudinis aridæ , quam Græci ξυροφθαλμίαν vocant. Sic enim scribit;Est etiam genus aridæ lippitudinis , ξυροφθαλμίαν Græci appellant:neque tument,neque fluunt oculi;sed rubent tantùm, & cum dolore quodam grauescunt,& noctu præ graui pituita inarescunt : quantoque minor generis huius impetus,tanto finis minus expeditus est. Sic ille.

Duplex genus lippitudinis auctore Celso.

Explicatio pulcherrima loci Leuitici c.21. secundum Gregorium.

In Leuitico capite secundo duo memorantur oculorum vitia , Lippi-
tudo,& albugo:prohibetur enim sacerdos ascendere ad ministerium al- 10
taris,si maculosus fuerit:inter maculas verò complures , numerantur hæ duæ: *Si fuerit*,inquit,*Lippus,si albuginem habuerit*:quem locum eruditissimè,ac disertissimè tractans S.Gregorius in Prima Parte Pastoralis curę cap.xi.super lippitudine,& albugine,secundùm tropologicam intelligentiam,hoc modo disputat:Lippus est,cuius ingenium ad cognitionem veritatis emicat,sed id tamen per opera carnalia obscuratur. In lippis quippe oculis pupilla sanæ sunt:sed humore defluente , infirmatæ palpebræ crassescunt:&quia infusione crebra atteruntur,etiam acies pupillæ vitiatur.Similiter nonnulli sunt , quorum sensum operatio carnalis vitæ sauciat,qui profecto videre subtiliter per ingenium rectè poterant , sed vsu prauorum actuum caligant. Lippus itaque est,cuius sensum natura exacuit,sed conuersationis prauitas confundit : cui bene per Angelum dicitur:*Collyrio inunge oculos tuos,vt videas.*Hoc tunc bene fit,cùm ad cognoscédã veri luminis claritatem,per mendicamen bonæ operationis,intellectus nostri aciem adiuuamus.Albuginem porrò habet in oculo , qui lucẽ veritatis propterea videre non finitur,quia arrogantia sapientiæ , seu iustitiæ suæ cæcatur.Pupilla namque oculi nigra bene videt : quia videlicet sensus humanæ cogitationis si stultum se,ac peccatorem agnoscat,cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi iustitiæ , vel sapientiæ tribuit , à luce supernæ cognitionis seipsum excludit : & eo claritatem veri luminis non penetrat,quo se apud se per arrogantiam exaltat. Sicut de quibusdam dictum est: *Dicentes se esse sapientes , stulti facti sunt.* Sic Gregorius.

Locus Apocalypsis c.3.

Ad Ro.2.

***

SECVN

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur Iacob ſeptennem exhibuerit ſeruitutem pro vxore.

Super illis verbis,

Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore ſeptem annis. VERS. II.

11 PROMITTIT in hoc loco Iacob ſe pro vxore ſeruiturum ſeptem annis, & infra cap. xxx. & xxxi. teſtatur ſe pro duabus vxoribus, annis quatuordecim ſeruiſſe Laban ſocero ſuo. Et apud Oſeam cap. xij. Sic eſt: *Seruiuit Iſrael in vxore, & in vxore ſeruiuit.* Eſt autem Hebraiſmus, hunc habens ſenſum: Primò ſeruiuit pro Rachel ſeptem annis, & poſtea totidem ſeruiuit pro Lia. Sed cum ſolemne fuerit in omni tempore, & apud omnes fermè gentes, vt dotem vxor daret marito: cur in iſto matrimonio Iacob cum filiabus Laban, nullum ſit verbum de dote, quam vxores attulerint Iacob: immò nullam ei dotem eſſe allatam, paulò infra oſtendetur? Contra verò Iacob longiſſima, & grauiſſima ſeruitute, quæ quantamlibet dotem præpōderabat, iſtud ſibi coniugium comparauit. Verùm enimuerò ſcire cõuenit, antiqui fuiſſe moris apud gentes illas Meſopotamiæ, Paleſtinæ, aliáſque orientales, quin etiam poſtea apud Græcos, & Romanos; vt in contrahendis matrimonijs, ſicut vxor dotem afferebat marito, ita viciſſim maritus pecunias, & munera (quaſi dotem quandam) futuræ vxori, vel eius parentibus daret: & per hæc quaſi ſe inuicem maritus & vxor coëmerẽt, ita vt maritus quodammodo eſſet vxoris, & vxor itidem mariti. Quod ſi vir pecunias, & munera non haberet, operam ſuam locabat quaſi ſeruiendo aliquandiu parentibus vxoris, quemadmodum feciſſe Iacob, narrat in hoc loco Moſes. Quæ porrò Maritus dabat, ea nonnunquã in Scriptura appellantur Sponſalia: ſic vocantur in primò libro Regum cap. 18. *Dixit Saul ſeruis ſuis; Sic loquimini ad Dauid, Non habet Rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centum præputia Philiſtinorum, vt fiat vltio de inimicis regis.* Quæ verba enarrans Ioſephus libro ſexto Antiquitatum: Dicite, inquit, me nihil curare pecunias, aut dona quæ ſponſæ offerat: & Dauid 2. Regum, c. 3. *Redde mihi vxorem meam Michol, quam deſpondi mihi centum præputijs.* Interdum verò quæ maritus offerebat munera, nomine dotis appellantur. Sic enim vocantur Geneſ. 34. vbi Sichem dixit hæc verba ad filios Iacob: *Inueniam gratiam coram vobis, & quæcumque ſtatueritis, dabo vobis: augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuã quod petieritis: tãtùm date mihi puellã hãc in vxorẽ.*

Mos antiquus in matrimonijs, vt vir, & mulier ſeinuicem emerent.

Locus 1. Reg 18. Ioſephus.

12 Maritus igitur & vxor ſe inuicem quaſi emebant, vtrinque data dote, vel quod eius vicem impleret: & tale matrimonium apud Romanos dicebatur per coëmptionem. Nam cùm tres apud illos modi eſſent contrahendi matrimonij, vnus per vſum, alter per confarreationem, tertius per

coemptionem, de quo nunc agitur, hic vltimus frequentissimus erat, simúlque celeberrimus, per quem mulier & vir, alter in alterius, & bonorum, & sacrorum communionem transibat. De quo quicquid scire curiosus Lector velle posset, scripsit eruditè, copioséque Brissonius in eo libro, quem inscripsit, de ritu nuptiarum. Ad hanc proculdubio consuetudinẽ spectat, quod Oseas dicit capite tertio de muliere, quam iussus fuerat à Deo vxorem ducere, *Et fodi*, inquit, *eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio cori*. Nam verbum Hebræum quod ibi redditur *fodi*, significationem habet emendi; vt super eum locum obseruatè, sciteque adnotauit noster Ribera, Et ad id probandum apposite vsus est loco illo Genesis capite 50. vbi referũtur hæc verba Iacob: *In sepulchro, quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me*, dixit *fodi* pro *emi*: quo verbo apertè vsus est Interpres Iosue capite vltimo, in illis verbis, *Ossa Ioseph sepelierunt in Sichem, in parte agri, quam emerat Iacob de filijs Hemor*. Iuxta consuetudinem hãc in carnali matrimonio vsurpari solitam, qua vir datis pecunijs, & muneribus dicebatur vxorem quodammodo emere; est id quoque, quod in spirituali matrimonio dici legimus in sacris litteris. Ad hanc nempe sententiam dixit apud Oseam capite secundo Deus. *Desponsabo te mihi in iustitia, & in misericordia, & fide*. Quasi vellet hisce donis eam sibi sponsam emere. Et Paulus Actorum 20. dixit Christum Ecclesiam sibi acquisiuisse sanguine suo: quasi diceret, Ecclesiam sibi Christus sponsam emit, & comparauit maxima dote, pretio scilicet sanguinis sui.

Brissonius.

Franciscus Ribera.

Cæterum super eo, quod dictum est de dote, ac muneribus, quæ in cõtrahendo matrimonio vir, & mulier inuicem afferre solebant, non estignoãrdum fuisse antiquitus variam, pro varijs Gentium institutis, & legibus consuetudinem. Plutarchus narrat in Vita Solonis, & Lycurgi, duos istos nobilissimos Legumlatores salubriter consulentes, ne Sponsæ magno coniugia inirent, viris dotes ab vxoribus dari, legibus vetuisse. Cornelius Tacitus in eo libro quem de moribus Germanorum scripsit, vetus fuisse institutum eorum, ait, vt viri dotes vxoribus dare cogerentur, quibus non datis, nihil consociatum aut confederatum sponsalia haberent. Eundem morem fuisse Cantabris memorat Strabo libro tertio: apud eos namque nisi à viro dos esset sponsæ soluta, nullũ matrimonij fœdus esse ducebatur. Narrat idem auctor libro xv. apud Indos, pari boum viros quasi mercari vxores: & cum in plures illi diuiderentur ordines, vnius tribus viros diuersæ tribus vxorem sumere non licebat. Apud Massilienses (sic proditũ est è Strabone lib. 4.) vltra centum aureos, dotem nulli dare fas erat. Cretensibus mos fuit, vt dimidia pars bonorũ, quæ fratri cõtingebat (sic est apud Straboné libro 10.) Sorori, dotis nomine, daretur. Apud veteres illos Gallos (sicut à Cæsare scriptum est libro 6.) Quantã pecuniam vir ab vxore accipiebat dotis nomine, tantam ipse de suo conferre debebat: vt quod inde redundaret cum fructibus alterutri coniugum superstiti accederet. Ægyptij vsque adeo auersabantur dotes muliebres (sic enim in veteribus eorũ memorijs, & monumentis reperimus) vt qui dotes ab vxore acciperent, eos velut mancipia, vxori addicerent. Brissonius in lib. 13

Varia quondã consuetudo Gẽtium circa dotes matrimoniales Germanorum mos.

Cantabri.

Indi.

Massilien.

Cretenses.

Galli.

Ægyptii.

in lib. de ritu nuptiarum moris fuisse Saxonibus, ait, vxores suas à parentibus emere trecentis solidis. Sed redeo ad Iacob. Saxones.

14 Quoniam igitur Iacob ex more illius gentis, pecunias, & munera pro Rachele, quam vxorem ducere cupiebat, patri eius Laban dare debebat; ipse autem pauper erat, atque istiusmodi rerum prorsus inops, eorum vice, ac nomine, septennem ipsi Laban seruitutem obtulit. Verumtamen Laban dupliciter iniquè grauauit, fraudauitq; sanctum virum Iacob: tum quòd finitis quatuordecim annis seruitutis pro cōiugio duarum filiarum eius, seruire insuper eum sibi sex alios annos, quodammodo coegit: tum quòd filiabus suis nihil, dotis nomine dedit, quo scilicet onera matrimonij leuiùs tolerari, ac ferri possent: sed eas indotatas, & quasi nudas dedit genero: immo tāquam seruas vendidit Iacob pro seruitio eius. Quam ob causam illæ de patre suo amarissimè sunt conquestæ, dicentes ea verba, quæ refert Moses infrà cap. 31. *Responderunt*, inquit, *Rachel, & Lia. Nunquid habemus residui quidquam in facultatibus, & hæreditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputauit nos: & vendidit, comeditque pretium nostrum?* Sed enim non est in præteritis relinquendum in hoc loco, quod Iacob septem annorum seruitute obstrinxerit se pro futuro coniugio Rachelis, tanto tempore optatissimas eius nuptias expectans, manifestum est, magnúmque singularis eius viri continentiæ argumentum; præsertim cum assiduè eius aspectu frueretur, & in eodem habitarent domicilio. Verùm omnem in eo libidinis titillationem, tres maximè res, aut prorsus arcebāt, aut planè cōprimebant: sanctissimus Dei timor penitus in animo eius à pueritia vsq; infixus; tū multus, & assiduus labor, atq; occupatio in exercitio artis pastoralis, ac demū vitæ frugalitas, victúsq; parcimonia.

Dupliciter Labā iniquè grauauit, & fraudauit ipsum Iacob.

Singularis cōtinētia Iacob.

Sed quæri posset hoc loco, vtrum Iacob initio illorum septem anno-
15 rum, contraxerit matrimonium cum Rachel in præsens, ita vt iam ex eo tempore legitima eius vxor esset: an tantummodo in futurum, vt tunc facta sit solùm promissio, & pactum ineundi post illud septennium matrimonij, in modum videlicet spōsalium. Breuiter isti quæstioni respondendum est: matrimonium illud esse contractum per verba de præsenti initio illius septennis seruitij Iacob, & fuisse iam tunc ratum, & ex illo tēpore Rachel fuisse veram, & legitimam vxorem Iacob. Hoc patet ex verbis illis Iacob, quæ hic paulò infrà memorantur: expleto namque illo septennio, dixit ad Laban: *Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum est, vt ingrediar ad illam.* Ex quo palam est, Rachelem ante finem septennij, fuisse vxorem legitimam Iacob: nec Iacob expectasse finem septennij, vt matrimonium conficeret, sed vt id consummaret per copulā carnalem. At enim quia ex pacto inter Laban & Iacob facto, suspensa fuit consummatio eius matrimonij secundùm carnalem copulam, vsque in finem septennij, inde factum est, vt toto eo tempore Rachel maneret in potestate patris, non autem mariti; & quòd Iacob non posset eam cognoscere, quia ipse sibi, data fide, talem vsum matrimonij ad tempus illud interdixerat. Quod si tūc fortè Iacob cognouisset Rachelem, haud dubiè peccasset: quia perfidiosè egisset frangens fidem, qua se obstrinxerat: Si

Quando cōfectum fuerit matrimonium inter Iacob & Rachel.

tamen tunc filios genuisset, fuissent illi sine dubio legitimi, tanquam ex legitima matre, & legitima vxore progeniti. Sed cur istud fecit Laban, nolens ante completum septennium filiam dare in potestatem Iacob? nimirum callidè istud fecit, optiméque consuluit rebus suis, ratus fore, vt Iacob fidelius, & ardentius seruiret sibi in expectatione, & desiderio potiundæ vxoris, quàm si à primo, amorum suorum potitus esset.

Allegoria Ruperti. Restat allegorica huius loci, & breuis, miniméque contemnenda Ruperti expositio, quam lib. 7. Comment. in Genes. cap. 29. his verbis tradit. 16
Proprium fuit Patriarchæ Iacob, quod in suscepta peregrinatione pro ducenda vxore, semetipsum tradens spontaneo seruitio, subditus fuit: neque enim hoc de aliquo ceterorum legimus alicubi. Sicut & patris eius Isaac proprium fuit, quod à patre suo Abraham ductus est ad immolandum: & filij eius Ioseph, quòd à fratribus suis venditus, venditoribus suis in fame subuenit, proprium fuit. In quibus omnibus manifestè singuli istorum, quia sterilibus erant matribus, Dei dono geniti, propriam prætulêre similitudinem nasciturі de Virgine Filij Dei. Verùm omissis ad præsens aliis, quæramus quænam fuerit seruitus, qua Christus pro Rachele, id est, Synagoga seruiuit? nempe illa, de qua dixit Apostolus: *Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: Sed semeipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Annon seruire mundo fuit, pœnitentiam agere, immo, & pœnitentiæ baptismo baptizari propter peccata mundi, vt iuxta Michæam cap. 7. ea proijceret in profundum maris: tandémque in crucem ascendendo seruilia portaret onera sæculi, id est, super se tolleret peccata mundi, quibus erat grauatus? Huius seruitutis merces esse debuit Rachel, id est, Synagoga: illã namque propter Patres valdè amabat Christus, & propter illam ad seruitutem se venisse testatus est, cum dixit: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.* Sedenim Laban pro Rachele subintroduxit Liam: quia videlicet subsistente Synagoga, Ecclesia Gentium de toto mundo quasi nesciens, ad Christi thalamum introiuit: dum populus quem non cognouerat, vt dicitur psalmo 17. & Gens, quæ secundùm Isa. capite 55. nomen eius non inuocauerat, ad seruitium eius, & ad delicias amoris eius, id est, ad Spiritus sancti gratiam properauit. Sic Rupertus.

Genes. 22. Infrà 37. Locus Ad Ph. 2. Ioan. 1. Mat. 15.

***

TERTIA

TERTIA DISPVTATIO.

Vtrum amor, quo Iacob tantopere dilexit Rachelem, fuerit inordinatus, atque immoderatus, & culpabilis.

Super illis verbis,

Et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

RIA videntur arguere improbitatis amorem illum Iacob. Primò, quia Rachelem tantopere dilexit propter pulchritudinem: & ob eam maximè videtur voluisse habere eã vxorem. Sic enim scriptũ est, *Rachel erat decora facie, & venusto aspectu: quam diligens Iacob, ait, &c.* Deinde, illud declarat exuperantiã amoris, quòd vir honestus, & nobilis seruire voluerit septem annis, vt habere vxorem illam posset, idque temporis perexiguum illi videbatur: Tantus scilicet erat amoris ardor. Sic enim loquentem eum facit Scriptura, *Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Ac demum illud facere videtur culpabilem amorem Iacob, quòd ob solam pulchritudinem Rachelis, ei longè postposuit Liam, quæ maior natu erat: atque eam despexit præ Rachelis amore. Quod non sine culpa fecisse Iacob, indicat Scriptura, cùm ait: *Videns Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vuluam eius, sorore sterili permanente.* Atque hæc sunt, quæ super præsenti disputatione difficultatem afferunt.

17 Verùm antea declarandum est, quomodo, si Iacob ardentissimè diligebat Rachelem, pauci videbantùr ei dies, quibus coniugium eius differebatur, cùm ratio doceat contrarium, & comprobet experientia, quinetiã dictum illud Salomonis Prouerb. 13. celeberrimum sit: *Spes, quæ differtur affligit animam.* Nimirum amanti omnis mora longa est. Et ille apud Virgilium amator dicebat;

Quomodo septẽ anni videbantur Iacob dies pauci, cũ vehemẽs amor sit impatiens moræ.

Si mihi non hæc lux, toto iam longior anno est.

Terentianus Phædria fortis videbatur sibi, & quasi magnam virtutem prædicabat, quòd totum triduum amoribus suis carere possit.

Tandem ego, inquit, non illa caream.
Si sit opus, vel totum triduum?

Quem deridens seruus eius Parmeno,

Hui, vniuersum triduum? Vide quid agas.

S. Augustinus quæstione octogesima octaua in Genesim breuissimè ponit, & soluit hanc quæstionem. Quærendum, inquit, quomodo dictum sit, quod videbantur ei dies pauci præ amoris magnitudine, cùm potius quantumlibet breue tempus, longum videri soleat amantibus. Dictum est igitur ita, propter laborem seruitutis, quem facilem, & leuem amor faciebat. Hæc Augustinus. Paucos ergo dies interpretatur Augustinus labo

S. Augustinus

Thomas Anglicus. labores illorum septem annorum, qui pauci, & parui, & leues visi sunt Iacob. Thomas Anglicus ait: Si amor Iacob fuisset libidinosus, non fuissent visi pauci dies, sed plurimi, eo quòd talis amor, est impatiens moræ, nec rationem attendit: quamuis post factum, multus labor pro amasia iam toleratus, videatur paruus etiam libidinoso amori. Sic ille. Atenim omnis

Expeditior solutio quæst. siue probus, siue improbus sit amor, dũmodò intentus, vehemens, & ardens sit, impatiens est moræ. Quare expeditius fuerit ita soluere quæstionem; Tempus illud septenne seruitutis Iacob, dupliciter potest considerari; vel secundùm iudicium, vel secundùm affectum amoris: secundùm iudicium videbantur Iacob pauci dies. Siquidem reputanti secum præstantiam rei amatę, septenne illud seruitium videbatur exiguum pretium, quo tantum illud bonum compararetur. Itaque si Laban viginti annos seruitutis postulasset, ne tam grauem quidem, & diuturnã, atque iniquam conditionem recusasset Iacob. At verò secundùm affectum, id est ardorẽ amoris, & flagrantissimum desiderium cupito bono potiundi, non pauci, sed plurimi videbantur dies. Enimuerò vehementer quidpiam desiderãti, velocitas ipsa tarda est. Si loqui lubet more Scholastico, breuiter expedies quæstionem, si dicas, appretiatiuè paucos visos esse Iacob dies: affectiuè verò, plurimos.

Sed principalem quæstionem illam suprà positam enodemus: An fuerit culpabilis amor, quo Iacob dilexit Rachelem propter eius pulchritu- 18

Thomas Anglicus. dinem. Thomas Anglicus tribus modis purgat à vitio amorem illum Iacob. Aliud est, inquit, propter se, & principaliter in pulchritudinem alicuius corporalem ferri tanquam mouentem ad impudicas voluptates, & ad virilem animũ eneruandũ: & hoc, malum & culpabile est. Aliud verò est in pulchritudinem alicuius personæ ferri, vt ea moueat ad honestam societatem, & amicitiam habendam cum ea. Et hoc, malum non est; Videmus enim eum, qui multos filios habet, vel amicos vel socios, moueri ad

Hugo S. Vict. diligendum vnum eorum præ alijs, propter decorem corporis, aut hilaritatem, aut festiuitatem. Et Hugo de S. Victore in quodam suo libro scripsit: Quemadmodum idem ferculum placet magis in patina munda, & eleganti, quàm contra: Sic etiam æqualis caritas, & virtus plus nobis placet, & vehementius nos ad sui amorem allicit, si fuerit in persona, quæ habeat suauem vocem, venustos gestus, lepidum sermonem, quàm in persona rusticana, & agresti. Deinde, sciendum est, esse quædam genera rerum, in quibus exercendis necessarium est esse nonnihil voluptatis, qua

B. Augustin. fiant delectabiles; sine qua, vix possent ad effectum, & finem suum perduci. Vnde Augustinus in libro Confessionum ait, In actu comedendi opus esse aliqua iucunditate gustus: nam sine ea, neque corpus reficeretur, nec cibus gustari, aut deglutiri posset, nisi ad modum medicamenti, quod cum horrore sumitur. Idem vsu-venit in exercitio discendi: nisi enim, quæ audiuntur, & leguntur, & discuntur, delectabilia fuerint, aut nemo eis studebit, aut in eorum studio diu non permanebit. Est autem de istiusmodi rerum genere, ac numero actus coniugalis generatiuus prolis. Quocirca adiunctas eiusmodi actibus iucunditates, non prorsus

auer

auerſari, & damnari, ſed moderari ſecundum rationem oportet; quod in his vitioſum eſt, deteſtando; nec eas propter ſe, ſed vt moleſtiæ operis leuamenta, & quaſi condimenta quædam ciborum expetenda. Illud præterea non eſt ignorandum, egregios virtute, ac perfectos viros in circunſtantijs quibuſdam ſuorum operum interdum debilitari, ac deficere, etiam reſpectu eorum operũ, quæ alioquin perfectè admodum exercent. Exempli cauſa: Sunt aliqui iuſtitiæ, ac veritatis præferuidi Zelatores: qui tamen ex nimio zelo nonnunquam impetu potius quodam, quàm iudicio feruntur ad reprehendenda, & caſtiganda vitia, & in ea re modum excedunt. Sunt etiam Sancti quidam viri multùm liberales erga pauperes, & hoſpitales; qui tamen nonnunquam, vel in ipſo dono, vel in lætitia, & hilaritate accipiendi, tractandiq́ue hoſpites, modum tranſgrediuntur. Huiuſmodi porrò exceſſus, ſiue defectus, partim propter ipſius operis perfectionem, & aliarum circumſtantiarum excellentem bonitatem, excuſantur: partim proceſſu temporis, & continuo incremento virtutis expurgantur, & expiantur: partim verò per alias perfectiones ceterarum virtutum, & operum, quodammodo compenſantur. Ergo iuxta tres modos præditos, amor Iacob erga Rachelem æſtimari, & excuſari debet. Hactenus ex Thoma Anglico.

19 Equidem breuiſſimè quæſtionem iſtam ſic expedirem: Velle vxorem ducere propter pulchritudinem, quò ſcilicet in pulchra vxore voluptuoſiùs libidinari, & oblectari quis poſſit, flagitioſum eſt. Etenim primarius finis ineundi matrimonij, eſt prolis generatio: Secundarius, euitatio fornicationis. At, ſpectato, & ſibi propoſito eo, quem diximus, matrimonij fine, hanc fœminam vxorem velle ducere, potiùs quàm illam, quòd hæc pulchra ſit, & amabilis, illa minimè, extra vitium, & culpam eſt. Amatur enim pulchritudo non per ſe, neque vt ad improbas ducens voluptates: ſed quòd vir habens pulchram vxorem, libètius cum ea viuat, & tranquilliorem, ac iucũdiorem cum ea ſocietatem, & conſuetudinem habeat: & vt pulchra vxore contentus, ad alias mulieres animum non adijciat; non alienum torum appetat. Et hanc rationem ſecutum eſſe Iacob, non obſcurè indicat hiſtoria huius loci. Cum enim duæ eſſent ſorores, quarum coniugia inire poſſet, Lia, & Rachel; & hæc decora eſſet facie, & venuſto aſpectu, illa verò ob fœdam oculorum lippitudinem, inelegans, atque inamabilis; Rachelem magis dilexit, & vxorem præoptauit, quàm Liam. Intelligendum porrò eſt, pulchritudinem, bonum quoddam eſſe naturæ, & in bonis naturalibus, & corporalibus permagnum, & peramabile. Nimirum, de tribus bonis humani corporis, ſanitate, robore, pulchritudine, hæc ceteris amabilior eſt, hominúmque demerendi beneuolentiam, & gratiam efficacior. Plato vocauit eam principatum naturæ: Carneades, regnum ſine cuſtodibus: Cuius ſimile illud Socratis fertur, appellantis Tyrannidem non diuturnam. Ariſtoteles pulchritudinem potiorem omnibus epiſtolis in commendando eſſe dicebat. Et interrogatus cur tam libenter pulchros videamus, & cum his loquamur; reſpondit, cæci eſſe hominis talem interrogationem. Ergo in amanda pulchritudine

Auctoris ſententia.

Quale bonũ pulchritudo
Plato.
Carneades
Socrates.
Ariſtoteles.

non est peccatum, sed in modo tantùm amoris, si ea nimirum, præter modum ametur; si quæratur respectu cuiuspiam mali; si fuerit cum alterius contemptu, & iniuria. Scitum enim est quod scribit Aristoteles lib. 7. Ethic. cap. 4. Quasdam esse res, quarum amor bonus, & laudandus est, sed amoris exuperantia obnoxia est vitio. Quemadmodum Niobe nimio filiorum amore excessit vsque in contemptum Deorum: & quidam, cui nomen Satyrus, patris amore furebat, & insaniebat: his enim duobus exemplis in eo loco, vtitur Aristoteles.

VERSV 22 Qui vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.

Thostatus.

ICET de substantia matrimonij, inquit Thostatus, non sit celebritas nuptialis, magna tamen in ea est honestas, & decentia, & ingens Reipublicæ vtilitas, tum quò matrimonialis contractus testatior, & firmior existat; tum quò filij cognoscantur legitimi, & liquidò discernantur ab illegitimis: quam etiam ob causam Ecclesia iubet matrimonia publicè denunciari facienda, & publicè fieri. Sed perpendamus verba. Nec est Hebraicè, nec Chaldaicè illud, *Fecit nuptias*, id enim Latinus Interpres ex lxx. Interpretibus mutuatus est. Sic autem Hebraicè legitur hic locus: *Congregauit Laban omnes homines loci, & fecit conuiuium.* sed enim interpres Latinus illud: *Omnes homines loci.* quod etiam habent lxx. Interpretes, commodè interpretatus est illis verbis, *Vocatis multis amicorum turbis*: non enim omnes simpliciter Laban vocauit ad conuiuium, sed cognatos, amicos, & familiariter notos; vt locutio Græca & Hebraica hoc loco sapiat hyperbolem. Quoniam verò conuiuium illud erat nuptiale, atque eius finis erat tradere publicè nuptam filiam in potestatem viri: rectè additum est Græcè ac Latinè illud. *Et fecit nuptias*, Nimirum in principio septennis seruitutis Iacob, confectum est matrimonium inter Iacob & Rachelem, quantum ad substantiam; & ex eo tempore, ratum fuit matrimonium, & Rachel vera eius vxor, & exacto septennio, perfectum est matrimonium quantum ad consummationem eius per copulam carnalem. Hoc enim petijt Iacob à socero suo Laban, finito septennio seruitutis dicens: *Da mihi vxorem meam: quia iam tempus impletum est, vt ingrediar ad illam.* Pro Latina voce (nuptias) Græcè est vocabulum γάμος, quæ vox teste Iulio Polluce, & nuptias significat, & conuiuium. Γάμος, inquit (quod Latinè dicimus nuptias) non solùm vocatur vnio & congressus viri, ac mulieris, sed etiam conuiuium ipsum ea voce appellatur ab Homero. 20

Iulius Pollux.

Conuiualis nuptiarum celebritas, quàm fuerit antiquitus solennis.

Nuptias porrò conuiuali lætitiæ celebrari solicitas non modò apud Ethnicos, vt ex multis eorum historijs notum est; verùm etiam apud Iudæos, satis liquet ex historia Euangelica, vt de nuptijs factis in Cana Galilææ Ioan. 2. Idque patet ex duabus parabolis Domini nostri, quarum alteram refert Matthæus capite 22. alteram Lucas cap. 14. Idémq; cernere est in veteri Testamento pluribus locis, velut in libro Iudicum cap. 14. Et in 21

libro

libro Tobiæ cap. 9. Nec solùm in nuptijs agitabantur conuiuia, sed ludi adhibebantur, & ioci, & sales, ac saltationes, & cantus, variiq; musicorum instrumentorum soni, etiam in antiquissimis illis temporibus: Homerus quippe nuptias filiæ Menelai describens: Et hi quidem, ait, epulabantur in magna domo vicini, atq; socij illustris Menelai: inter eos autem canebat diuinus cantor pulsans citharam: duo autem saltatores in ipsis cantum incipientes, colluctabantur per medios. Et alio loco: Duas, inquit, ciuitates fecit hominum mortalium pulchras, & in hac quidem nuptiæ erant, & conuiuia. Pueri autem saltatores colluctabantur, in his tibiæ lyræque vocem habebant, &c.

Homerus. Odyss. 4.

Iliad. 6.

22 Solebant nonnunquam nuptialia conuiuia vsque in luxum prope immensum excedere: quod vnius exemplo Alexandi Magni manifestum fieri potest. Ponam verba Æliani ex libro eius octauo de Varia Historia, quibus nuptias celebratas ab Alexandro post victum Darium Regem Persarum, in hunc modum enarrat: Cum Alexander Darium superasset, suas, & & amicorum nuptias celebrauit. Erant, qui vxores ducebant, nonaginta, totidémque thalami. Eratque locus vbi viri conuiuabantur, lectis centum ornatus, & argenteus tripes in vno quoq; positus; in Alexandri verò, aureus: omnésque mensæ stratæ purpura, & pictis stragulis barbarico more, & pretioso textis. Ad conuiuium quoque adhibuit suos hospites, quos è regione voluit accumbere. In aula conuiuabantur copiæ pedestres, nauales, equites, legati, & peregrini Græci. Tubæ signo accumbebant, eodémque, sed vario, finem esse significabatur. Quinque integros dies, propter nuptias, sacris operam dedit. Interfuerunt etiam cantores, actorésque multi Comœdiarum, & Tragœdiarum: Indici quoque præstigiatores, qui in ea arte ceteris eo tempore præstabant, dicuntur affuisse. Sic Ælianus.

Alexandri Magni nuptiale conuiuium ex Æliano.

23 Sed enim Plato, vt è nuptijs luxum penitus tolleret, & conuiuij nuptialis sumptus minueret, moderatus est numerum conuiuarum. Sic enim in libro quinto suarum legum de conuiuijs nuptialibus præcipit, Amicos quidem, & amicas non plures quinque, ex vtraq; parte conuocare liceat; Consanguineorum verò, & domesticorum, itidem tot ex vtraque parte accersere. Sumptus verò, quàm cuiusque fortuna, maior non erit. Ebrietatem porrò arcendam esse à nuptijs, præsertim verò à Sponso, & sponsa, quos maximè in nuptijs sobrios esse decet, his verbis docet in eodem libro: Bibere vsque ad ebrietatem, neque vsquam fas est, nisi in festis Dei, qui vinum dedit: & id maximè alienum est à nuptiis: in quibus potissimum esse prudentes decet Sponsum, & sponsam, vt qui iam vitæ non paruam incipiant mutationem, simúlq; vt fœtus quàm maximè à prudentibus nascatur. Hæc Plato.

Quemadmodũ Plato sumptus minuerit nuptialium conuiuiorum.

***

QVARTA DISPVTATIO.

De fraude, quam Laban fecit genero suo Iacob, Liliam introducens ad eum pro Rachele.

Super illis verbis.

VERSV 23 Et vesperi Liam filiam suam introduxit ad eum: dans ancillam filiæ, Zelpham nomine.

Cur vespere sponsa ducebatur in domum viri. Prima quæstio.

N huius disputationis tractatu tres quæstiones explicandæ sunt. Quarum prima, hæc est: Cur vespere sponsa ducebatur ad virum eius? Responsum in prompu est: nimirum sic antiquitus in more fuit: quapropter etiam apud Græcos, & Romanos, sponsa sub noctem accensis, & prælucentibus facibus, ducebatur in domum viri. Quinque porrò faces è spina alba confectæ à pueris patrimis, & matrimis preferebantur, quas vocabant nuptiales, siue geniales tædas. Huius verò consuetudinis duplicem fuisse rationem coniicere possumus; alteram, quia nuptiale conuiuium sub noctem fiebat, & in longum protrahebatur: pòst, deinde sponsa in ædes viri ducebatur. Id quoque institutum, & obseruatum reor, pudoris & verecundiæ causa, qui quasi pro integumento sunt nocturnæ tenebræ. Tunc enim sponsa tradedatur in potestatem mariti, mox ab eo virginitatis flore priuanda. Namque ob hanc etiam pudoris causam, moris fuit, vt ne sponsa pedibus suis viri domum ingrederetur, sed manibus aliorum sublata, illuc inferretur: vt ea re significaretur, auctore Plutarcho in Romanis quæstionibus, eam inuitam illuc ire, vbi esset virginitatem amissura. Quinetiam eiusdem pudoris gratia, velata facie tunc incedebant; vnde scilicet nuptiarum nomen ductum est, ab obnubendo, id est tegendo, & velando. Sed fuit præterea Laban propria, vt id faceret causa; quò facilius, quem ipsi Iacob struebat dolum, supponendo ei pro Rachele Liam, in tenebris nocturnis exequeretur. 23

Plutarchus.

Secunda quæstio.

Altera quæstio est, quomodo Lia sustinuit ingredi à Iacob, cuius sciebat se non esse vxorem, & cuius illicito congressu flagitiosè amissura erat virginitatem, mulieris nempè optimam, & præstantissimam dotem? Respondeo, Liam esse id facere ausam, tum patris non solùm cõsilio, & monitu, sed etiam mandato, præceptoque impulsam: patris autem voluntati omnino esse obsequendum putauit. Confidit præterea fore, vt se postmodum in vxorem Iacob acciperet, siue casum eius, & conditionem miseratus, ne videlicet ab eo repudiata, maneret in posterum innupta, & ludibrio, atq; infamiæ obnoxia. Ad id præterea vehementer incitata est desiderio prolem ex Iacob suscipiendi, vtpotè quem videbat esse insignem virum, honoratum ab omnibus, Deiq; gratia preditum, ob idque prosperè omnia agentem: eiúsq; posteritati amplissima data esse à Deo promissa, sæpius inaudierat. Verumtamen Lia, sine dubio grauiter peccauit, volun- 24

tariè

tariè stuprum passa, & quantum in ipsa fuit, etiam Iacob inducens ad committendum adulterium, & probabili admodum periculo perpetuæ in posterum infamiæ seipsam committens.

25 Tertia quæstio. Quot modis, & quàm grauiter peccauit Laban, pro Rachele fraudulenter supponens Liam. Peccauit ille primum perfidiæ crimine; quia contra datam fidem, in tempore, pacto constituto, non dedit Rachelem vxorem Iacob, sed Liam, de qua nullum inter eos pactum, & conuentum fuerat. Deinde, Laban quodammodo coëgit ipsum Iacob facere matrimonium cum Lia, quod ipse non quæsierat, nec optauerat: compulítque, sibi eum alios septem annos seruire. Præterea, Laban facti sui causam mendaciter attribuit consuetudini illius terræ; cum vera causa fuisset, vt Liæ coniugium obtruderet Iacob, & quo diutius eum in seruitio suo detineret. Ad hæc, quantum in ipso fuit, induxit Iacob ad stuprum, deflorandam subiiciens ei virginem, quæ non erat vxor eius: immò ad adulterium, quia Iacob erat iam coniugio Rachelis adstrictus: quin etiam induxit ad incestum: siquidem Lia, cum soror esset Rachelis, veræ vxoris Iacob, in primo affinitatis gradu attingebat ipsum Iacob. His quoq; accessit crimen pellicatus: Lia quippe, extra coniugium mixta cum Iacob marito Rachelis, fiebat eius pellex. Postremo, in maximum dedecoris, & infamiæ discrimen obiecit Laban eo facto filiam suam Liliam. Nam si Iacob noluisset eam ducere vxorem, vt iure poterat nolle, mansisset Lia probrosa, & infamis, per flagitiosum stuprum, atque incestum amissa virginitate, nec amplius fuisset idonea, vt honesto alicui viro posset nubere. Sed cur Laban dedit Liæ ancillam, nomine Zelpham? In obsequium videlicet eius, & famulitium, & vt quæ futura erat domus, ac familiæ Iacob domina, haberet ancillas, quarum ministerio multa faceret, quæ per se ipsam facere indecens fuisset. Dedit præterea in solatium; vt si fortè in longinquas regiones, ignotásque gentes à marito ducta fuisset, haberet inibi de ciuibus, & domesticis suis antiquis, quicùm fidenter, ac familiariter, & iucundè confabulari posset. Factum istud Laban, etiam nunc imitandum esset: conduceret enim multum, quo paupérculæ virgines, in familiam locupletum, & nobilium fœminarum receptæ, honestiùs alerentur, bonisq; artibus ex vsu postea futuris, probè instituerentur.

Tertia quæst. Quàm graue fuerit & multiforme peccatum Labã.

Cur Laban dederit ancillam filiæ suæ Liæ.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, facto manè vidit Liã: & dixit ad socerum suum, Quid est hoc quod facere voluisti? nónne pro Rachele seruiui tibi? quare imposuisti mihi? Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores antea tradantur ad nuptias. Imple hebdomadam dierum huius copulæ: Et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi septem annis alijs. VERS. 25. 26.27.

Prima quæst.

Iosephus.

Æc verba tres ferunt quæstiones. Primò quæritur, quî fieri potuerit vt Iacob per totam illam noctem non ex tactu, non ex voce cognouerit Liam, & à Rachele discreuerit, præsertim tot iam annos in earum domo versatus. Iosephus libro primo Antiquitatum, causam ignorantiæ Iacob refert, tum ad nocturnas tenebras, tum ad ebrietatem, quod in cōuiuio nuptiali, multo largius solito bibisset. Sed cum alium eius rei, commodioremque inuenire exitum possimus, quid attinet sanctissimo viro temulentiæ crimen impingere? Ergo ne Liam de facie cogosceret Iacob, causa fuit in tenebris nocturnis, & quòd ad ipsum velata facie, vt moris erat, deducta esset, & in cubiculum, & cubile collocata. Quod autem Lia ex voce, & nomine non fuerit à Iacob cognita, id perpetuo Liæ silentio factum est, quod virginali pudori, ac verecundiæ Iacob tribuebat: sed Lia id facere à patre docta, & iussa fuerat. Atq; hic error, castissimi, & pudentissimi animi eius magnum est argumentum: Quippe qui tantùm spectando solidum coniugij fructum, generationem prolis, non blanditijs vsus est cum Lia meretricijs, nec lasciuos adhibuit tactus, nec amatorios miscuit sermones: quòd alij facere solent, quo vehementiùs libidinem inflamment, ampliorique perfundantur voluptate. Hæc Iacob penitus abhorrens, eo solùm animo, eóque modo coniugalem copulam exercuit, vt generationi filiorum conducere posse existimabat.

Singularis castitatis Iacobi.

Secūda quæst.

Altera quæstio: An excusatio Laban ex consuetudine illius regionis 27
petita, fuerit probabilis. Erat quidem illa consuetudo satis bona, & probabilis, hodieque, quoad fieri possit, obseruanda: verùm ea, quod fecit Laban, nequaquam excusare, ne dum honestare potuit: si quidem Labā non vt oportuit, sed flagitiosè, atque iniquè tali consuetudine vsus est. Nulla quippe consuetudo contra ius naturale, vel primùm induci, vel iam inducta seruari debet, tametsi antiquissima sit, diutissimeque viguerit. Immò verò consuetudo contraria legi naturali, tanto peior est, quanto antiquior, & diuturnior: sicut & ipsum peccatum, quod vetustate, & diuturnitate non eleuatur, nec minuitur, sed augescit etiam magis, atque ingrauescit. Fornicari porrò, & adulterari, manifestè aduersantur legi naturali, cùm ea sint in præceptis Decalogi nominatim interdicta. Nulla igitur consuetudine licet hæc facere, vel ad ea facienda quempiam inducere. Consuetudo erat, filias natu maiores tradere nuptum ante minores: verùm illæ priùs desponsabantur, & apertè tradebantur marito: vt autem marito non volenti, nec scienti latenter, ac fraudulenter iungerentur, nullis antè præmissis coniugij pactis, nullisque sponsalibus, nec mutuò vtrinque postulato consensu, id sanè nulla ferebat consuetudo. Quid multa? fallacia, & fraus Laban, ex eo apparuit euidenter, quòd Iacob ignarus illius consuetudinis, expetijt coniugium Rachelis minoris filiæ Laban: neq; tunc dixit ei Laban, obstare ei rei consuetudinem, sed protinus petenti Iacob assensus, confecit matrimonium. Postea verò per fraudem Liam pro Rachele supposuit ei, de cuius matrimonio nullum antea pactum, nullúmque verbum factum fuerat.

Tertia quæstio, quid significare voluerit Laban illis verbis, *Imple hebdomadam dierum: & hanc quoq; dabo tibi.* Quidã putant corũ verborum hanc esse sententiam: Exple alterum septenarium annorum, seruiendo mihi, & postea tradam tibi Rachelem in matrimonium. Verùm hanc interpretationem meritò abiecerunt Hieronymus in traditionibus in Genesim super hunc locum, & Augustinus quæst. 89. in Genesim. Enimuerò narratio ipsa Mosis, quæ est in hoc loco, trifariam, & apertè istam opinionem refellit. Etenim dicit: *Imple hebdomadam dierum*, non autem annorum: quare septem dies, non autem septem anni expectandi erant Iacob, dum ei traderetur Rachel. deinde Laban dixit: *Et hanc dabo tibi pro opere, quo seruiturus es mihi alijs septem annis.* Non dixit dabo tibi eam, postquam serueris mihi septem alios annos: quare Rachel tradita est Iacob, ante septem annos seruitutis. Idem præterea liquet ex illis verbis: *Tandémque potitus optatis nuptijs, amorem sequentis priori prætulit, seruiens apud eum septem annis alijs.* Priùs igitur Iacob potitus est nuptiis Rachelis, & posteà seruiuit septem annis. Nimis enim, inquit Augustinus, durum & valdè iniquum fuisset, vt fallaciter deceptum Iacob, vellet adhuc Laban differre septem alios annos, & tunc ei dare Rachelem, quam primò tradere debuisset. Est igitur eorum verborum hæc sententia, Imple hanc Septiduanam nuptiarum celebritatem pro Lia, qua finita, dabo tibi vxorem Rachelem, sub promissione alterius Septennij, quo mihi pro ea seruiturus es. Similiter exponit Hieronymus ita scribẽs: Postquam Liam Iacob fraude deceptus, pro Rachele vxorem acceperat, dicitur ei à socero Laban, vt septem dies pro nuptijs prioris sororis expleat, & sic accipiat Rachelem, pro qua iterum septem annis aliis seruiturus sit. Non igitur, vt quidam malè existimant, post septem annos alios, Iacob vxorem accepit Rachelem, sed post septem dies nuptiarum prioris vxoris: nam sequitur, *Et ingressus est ad Rachel, & dilexit Rachel magis, quàm Liam, & seruiuit ei septem annis alijs.* Sic Hieronymus.

Tertia quæst. *S. Hieronym.* *S. August.*

26 Adnotauit Sanctus Augustinus, quæstione 89. in Genesim, durasse in eo tempore, & apud illas gentes septem diebus celebritatem nuptialem. Nam præter hunc locum Genesis, id etiam perspicuè indicat locus ille, qui est in libro Iudicum cap. decimo quarto. Vbi sic est: *Descendit pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium, sic enim iuuenes facere consueuerant. Cum ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta, qui essent cum eo. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema, quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta Sindones, & triginta tunicas &c.* Apud Græcos, tres dies nuptiales celebrabantur; vnus pridie nuptiarum, alter postridie, tertius erat dies, in quo sponsus in soceri domo à sponsa accipiebatur. Hi dies à Iulio Polluce sic appellantur Græcè; προαύλια, ἐπαύλια, ἀπαύλια. Apud Romanos verò postridie nuptiarum, apud nouum maritum cœnabatur, quod illi appellabant, Repotia, quia pridiana potatio, quasi reficeretur.

August. *Quot dies antiquitus duraret celebritas nuptiarũ. Locus libri Iudicum c. 14.* *Iulius Pollux.*

SEXTA

SEXTA DISPVTATIO.

An Tetragamia Iacob fuerit licita, & honesta.

NARRAT in hoc loco Scriptura, Iacob quatuor duxisse si- 30
múlque habuisse vxores: duas sorores, Liam, & Rachelem;
duas item earum ancillas, Zelpham, & Balam. Hæc historia
duas habet quæstiones: Vnam, An talis polygamia fuerit eo
tempore licita: Alteram, An id fuerit indicium, Iacob fuisse
libidinosum, & salacem. Priori quæstioni sic est respondendum: Nullo
modo esse dubitandum, fuisse eo tempore licitam polygamiam: hac nem-
pe viri sanctissimi, & pręter cæteros in Scriptura laudati, Abraham, Iacob,
Moses, & Dauid vsi sunt. Licitam porrò fuisse in tempore legis Mosaicæ,
tum exemplis multorum constat, tum ex libri Deuteronomij cap. vigesi-
mo primo, non obscurè colligitur. Accedit Beati Hieronymi auctoritas in
S. Hieronym. epistola octogesima tertia, quæ scripta est ad Oceanum, ad hunc modum
aientis: Sciebat Paulus, lege concessum, & exemplo Patriarcharum fa-
miliare fuisse populo Hebræo nouerat, in multis vxoribus liberos spar-
gere: ipsisque sacerdotibus, huius licentiæ patebat arbitrium.
S. August. B. Augustinus libro 22. contra Faustum capite 47. respondens Fausto 31
Manichæo, Polygamiam, pro magno crimine sancto Patriarchæ Iacob,
impudentissimis verbis obiectanti, hunc in modum scribit, Quando mos
erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est.
Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra
præcepta. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus
simul habitis vxoribus obiicitur sancto viro Iacob? Si naturam consu-
las, non lasciuiendi, sed gignendi causa illis mulieribus vtebatur. Si mo-
rem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur, Si præceptum,
nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est si quis hoc faciat; nisi
quia & moribus, & legibus non licet? Quæ duo quisquis contempserit,
etiamsi tantummodo causa generandi vti possit pluribus fœminis; peccat
tamen, & ipsam violat humanam societatem, cui necessaria est procrea-
Id. August. tio liberorum. Sic Augustinus. Idem libro tertio de Doctrina Christia-
na capite duodecimo, sic ait: Sufficiendæ prolis causa, erat vxorum plu-
rium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo. In huiusmodi
autem vxoribus quicquid illorum temporum sancti viri non libidinosè
faciebant, quamuis ea facerent, quæ hoc tempore nisi per libidinem fieri
non possunt, non culpat Scriptura. Sicut enim talares, & manicatas tuni-
cas habere, apud Romanos veteres flagitiũ erat: nunc autem honesto lo-
co natis, non eas habere, flagititiosum est; sic animaduertendum est, in ce-
tero quoq; vsu rerũ abesse oportere libidinẽ, quę non solùm ipsa eorũ in-
ter quos viuit cõsuetudine nequiter abutatur, sed etiã sæpe fines eius trãs-
gressa, fœditatem suam, quæ intra claustra solemnium morum latitabat,
flagi-

flagitiosissima eruptione manifestat. Hæc Augustinus. Verùm quod ille quasi obiter dixit de tunicis manicatis, id apertiùs enarrans Gellius libro septimo, capite duodecimo, Tunicis, inquit, vti virum prolixis vltra brachia, & vsque in primores manus, ac propè in digitos, Romæ, atque omni in Latio indecorum fuit. Solis namque fœminis vestem longè, latéque diffusam, non indecoram existimauerunt, sed vlnas, cruráque aduersus oculos protegenda. Viri autem Romani, primò quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt, postea substrictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habuerunt: quod genus Græci dicunt, ἐξωμίδας Hæc Gellius.

32 Si quis porrò ex me quæreret, an concubitus carnalis cum multis vxoribus per se ac citra vllam dispensationem, dici debeat contra naturam; huic ego sic responderem. Tribus modis dici potest concubitus carnalis esse contra naturam: primò dicitur contra naturam, quia est contra principalem finem naturæ in concubitu carnali; is autem est generatio prolis. Atque hac ratione concubitus viri cum viro, est omnino contra naturam, & sic appellat eum Scriptura in libro Iudicum cap. 19. Cum enim senex quidam reuocare vellet Gabaonitas ab eiusmodi scelere patrando cũ hospite suo, dixit eis: *Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.* Altero modo carnalis concubitus dicitur contra naturam, quia est contra rectum ordinē naturæ, secundùm quem in concubitu carnali debet intendi generatio prolis, non autem delectatio, quæ actum illum consequitur, vel comitatur. Exempli gratia, qui cum meretrice fornicatur, licèt possit eo modo generare prolem, id tamen ille nequaquam intendit, sed voluptatem solùm, & delectationem. Atqui hi duo modi concubitus carnalis ita sunt contra naturam, vt sint indispensabiles, nec liciti esse possint. Tertio modo dicitur concubitus, vel coniunctio viri cum fœmina esse contra naturam, quia est contra conuenientissimum modum, & perfectissimam rationem naturæ in concubitu matrimoniali viri cum fœmina: is autem modus est, vt vnus vir sit vnius vxoris. Namque hoc modo Deus ab initio instituit matrimonium, vni Adam vnicam tantùm fœminam Euam dans in matrimonium: cum tamen maximè tunc necessaria videretur polygamia, propagandi humani generis gratia. Et hic modus, dispensabilis est: eam verò dispensationem primùm factam esse post diluuium Noë pro eius posteris, ostendimus in Tertio Tomo super caput decimo sexto numero 17.

An Polygamia sit contra naturam.

Locus libri Iudicũ c. 19.

Genes. 2.

33 Altera quæstio, An ista polygamia Iacob, arguat hominem voluptuarium, & libidinosum? Minimè, etenim Iacob vnam duntaxat Rachelem ducere voluit vxorem: atque ea vna contentus fuisset. Liam autem duxit, tum miseratione, ac pietate adductus, ne cui per ignorantiam abstulerat virginitatem, nisi eam duceret vxorem, in perpetuo dedecore, atque infamia relinqueret: tum id fecit necessitate quodam modo coactus, propter importunitatem videlicet, & perfidiam Laban: non aliter vtique optatam, pactámque Rachelem accepturus ab eo, nisi coniugem acciperet

Secunda Quæstio.

Liam. Ancillas porrò non ſponte voluntatis ſuæ, ſed vxorem inductu atque impulſu ſibi iunxit matrimonio. Sic enim de Rachele initio capitis trigeſimi ſcriptum eſt: *Cernens Rachel quòd infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait marito ſuo, Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus reſpondit Iacob, Num pro Deo ego ſum, qui priuauit te fructu ventris tui? At illa. Habeo,* inquit, *famulam Balam: ingredere ad illam, vt pariat ſuper genua mea, & habeam ex illa filios, deditque Balam in coniugium, &c.* Similiter fecit Lia tradens Iacob, vt ancillam ſuam nomine Zelpham, acciperet coniugem. Sic enim eodem in capite paulò infra ſcribit Moſes: *Sentiens Lia, quòd parere deſiiſſet: Zelpham ancillam ſuam marito tradidit.* Sed cur voluit Deus vxores habere Iacob duas ſorores? Nimirũ quòd populus Dei ex vno Iacob totus propagandus, propter maternæ originis coniunctionem, arctiſſimo inuicem vinculo neceſſitudinis deuinctus, mutuo amoris & concordiæ affectu vehementiùs contineretur.

Verùm ſuperiorem noſtram purgationem Iacob ab intemperantia libidinis ob vxorum multitudinem, Theodoreti auctoritate confirmare poſſumus: qui ſuper hac ipſa re diſputans in quæſtione 84. in Geneſim, his verbis ſcribit: multi ſibi prætexunt occaſionem laſciuiæ, quòd quatuor vxores Iacob habuit: verùm vniuſcuiuſque facti ſcopus præcipuè ſpectãdus eſt: ſic enim iudicantes, reperiemus Iacob ſolam ſibi Rachelem deſponſaſſe, & præter animi voluntatem Liam attigiſſe. Mox igitur, vt dolum ſenſit, ægrè tulit, & cum ſocero queſtus eſt. Balæ verò permixtus eſt non voluptatis gratiâ, ſed vt coniugem placaret. Nam cum Rachel angeretur, quòd liberis careret, ſtolidéque diceret: Da mihi liberos, alioquin moriar: piè obiurgans eam Iacob, docuit quiſnam eſſet naturæ creator, & quòd nuptiæ non darent liberos, ſed qui nuptijs legem poſuit Deus: dixit enim ad illam: *Numquid ego ſum tibi pro Deo, qui te fructu ventris tui priuauit?* Verumtamen volens eam placare, poſtulationi annuit: petierat enim, vt ancillæ ſuæ iungereretur, vt puerum inde natum vocaret ſuum. Idem, & in altera ancilla, cui nomen Zelpha, contigit. Cum enim Lia parere deſijſſet, rogauit eum, vt in agrum illum ſemen ſuum immitteret: quod quidem nullam libidinem denotat, ſed viri manſuetudinem vxoribus ſuis gratificari cupientis. Ad hæc, illud aduertendum eſt, tunc temporis non datam fuiſſe vllam legem, quæ multiplices nuptias prohiberet: & quòd feliciſſimi tunc exiſtimabantur, qui multorum liberorum patres erant. Nam pro maximo bono Deus ſæpius Abrahæ promiſit multiplicationem ſeminis, vt Geneſ. 13. 15. 17. 22. idémque promiſſum dedit Iſaac Geneſis 26. & Iacob Geneſis vigeſimo octauo. Nihil autem tale illis promiſiſſet, niſi copioſam ſobolem, quàmmaximum bonum eſſe exiſtimaſſet. Hactenus ex Theodoreto.

Theodore. 34

SEPTIMA DISPVTATIO.

An quemadmodum vnius viri coniugium cum pluribus fœminis licitum aliquando fuit, & honestum: Ita vicissim vnius fœminæ coniugium cum multis viris fuerit vllo tempore licitum, aut esse possit.

35 VNQVAM tale coniugium fuit licitum. Principio, id repugnat dignitati sexus virilis, vir enim vt ait Paulus 1. ad Corinth.xi.caput est mulieris: at esse plura capita prima, & principalia vnius, & eiusdem, pluráque vnius rationis principia eiusdem rei, & prima, & proxima, & æquè perfecta, non fert rerum natura. Deinde, pax, & tranquillitas, bonáque dispositio œconomicæ gubernationis nulla esse posset: quot enim capita, tot sententiæ: quisque autem eorum virorum, quod sibi visum, & liberum esset, mãdaret vxori, & idem fieri vellet, nec alter cederet alteri. Sæpe item eueniret, vt plures eodem tempore debitum peterent ab vxore, quibus illa simul satisfacere non posset, vnde contentiones, & altercationes inter ipsos. Præterea, id planè cõtrarium est fini, quem natura intendit in matrimonio, generationem dico prolis. Nam mixtio inuicem, & confusio diuersorum virilium seminum in eadem muliebri vulua, planè corrumpit virtutem seminis proliferã, vt animaduertere est in meretricibus. Quare mulier pluribus nubens viris, non id faceret propter generationem prolis, sed quo maiorem caperet voluptatem, vel quæstum faceret: id autem crimen est, aut lasciuiæ, aut auaritiæ. Ad hæc, si qui fortè ex huiusmodi matrimonio filij gignerentur, istorum incertus haberetur pater: quocirca præstantia nobilitatis paternæ, quæ ad filios deriuatur, planè tolleretur, nec ius hæreditarium constaret: hæreditas enim nisi filijs certò cogniti, non obuenit. Quin etiam periret patrum erga filios, & vicissim filiorum erga patres naturalis illa paterni, & filialis amoris flagrantia, & dulcedo. Quid quòd amor, & fides, & omnium consiliorũ, curarũque, & officiorũ cõmunicatio, quæ inter virũ, & vxorẽ esse debet, & vbi est, ingentẽ affert vtilitatẽ, & solatiũ, atque voluptatẽ, nulla esset in tali coniugio? His accedit, quòd vnus vir, sciens vxorem amari, & carnaliter cognosci ab alio viro, non solùm eam non valdè amaret, sed fastidiret, abhorreret, auersaretur, tanquã ab alio compressam, fœdatámque; immò cum ea familiariter conuersari nollet; vt taceam frequentem inter viros zelum, quod vxor plus vnum virum, quàm alium diligere, atque honorare putaretur. Octaua, & postrema ratio est Sacramentalis: Matrimonium enim, sacramentum magnum esse inter Christum, & Ecclesiam, interpretatus est Apostolus Paulus ad Ephesios, capite quinto. Est igitur carnale matrimonium, sed licitum, & honestum, figura spiritualis matrimonij inter Christum, & Ecclesiam: atqui Ecclesiæ vnicus sponsus est Christus,

Probatur octo rationibus vnius fœminæ cõiugium cũ pluribus viris nunquã fuisse licitum.

nec plures esse possunt. Alij Sancti quantauis sanctimoniæ præstantia
Ioan 3. fuerint, non sunt Ecclesiæ sponsi, sed sponsi eius amici. Audi eum, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit; *Qui habet*, inquit, *sponsam, Sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi, hoc ergo gaudium meum impletum est*. Potuissemus hæc, illustribus auctorum, tum sacrorum, atque Ecclesiasticorum, tum Ethnicorum sententijs exornare: sed non id agimus, vt rem extra præsentem diuinæ Scripturæ locum positam, subtiliter, eruditéque pertractemus. Quare prudenti Lectori, quod in præsens breuiter, ac velut in transcursu attigimus, satis erit.

Huius de coniugio Iacob cum duabus sororibus Lia, & Rachele, historiæ duplicem allegoriam tradunt Patres. B. Augustinus sermone de 36
S. August. Allegoria huius historiæ. Tempore 80. & Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. 29. & 30. Allegoriam istius coniugij referunt ad duos populos, Iudaicum, & Gentilem. Sed Augustinus Liam, populi Iudaici figuram facit, Rachelem Gentilis. Contrà Rupertus Liam, Gentilis, Rachelem Iudaici populi typum fuisse ostendit. At B. Gregorius libro sexto Mortalium
S. Gregor. super illis verbis Iob cap. 5. *Ingrediens in sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo*. Et item homilia 14. in Ezechielem, Matrimonium Iacob cum Lia, & Rachele, interpretatur allegoricè de vita contemplatiua, & actiua, hanc interpretationem deinde Rupertus libro 7. Commentariorum in Genesim cap. 31. egregiè tractauit, nihil eorum quæ tradita fuerunt à Gregorio (quod quidem obseruatu, memoratúque dignum es-
Rupertus. set) omittens, & insuper non pauca de suo addens: Ruperti verba in eam sententiam, huiuscemodi sunt: Viro Ecclesiastico ad perfectionem tendenti sciendum est, duas esse vitas, actiuam atque contemplatiuam, quas & gentiles philosophi adulterantes, alteram practicam, & alteram theoricam dixerunt: & per actiuam ordinatè procedendo, perueniri posse ad contemplatiuam, certissimo historia hæc Iacob exemplo est. Iacob enim de terra sua egressus, ad puteum venit; & illic Rachelem pulchra facie, venustóque aspectu videns, statim eius amore incensus est. Similiter quoties quisque supplantator vitiorum, & Christum sequi cupiens, diuinæ Scripturæ studijs incumbit, inde contemplatiuæ vitæ pulchritudinem delectabilem esse comperiens, protinus in eius amplexus irruere gestit. Optimam quidem ille partem eligere vult, sedere nimirum ad pedes Domini, & iugiter audire verbum illius, iuxta consilium dicentis, *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus*: psal. 45. Sed altera prior esse debet, quę sollicita est, & turbatur erga plurima, & in misericordiæ operibus exercetur, in quibus eruditum, atque exercitatum, tandem ad contemplatiuam
Threnc. 3. posse progredi, & hunc esse legitimum viuendi ordinem, Propheta quoque testatur dicens: *Bonum erit homini, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & leuabit se supra se*. Et apud Iob scriptum est, *Ingredieris in abundantia in sepulcrum*. Id est, cùm ditatus fueris actiuæ vitæ reditibus, tũc demum non defecturus quiescere poteris intra

con

contemplationis latibulum. Hæc vita per Liam, (quod nomen interpretatur, laboriosa) fœcundam quidem, sed minùs videntem, rectè figuratur: nam quasi lippis oculis, minùs contemplatur spiritualia, dum sollicita est, & turbatur erga plurima. Rachel porrò pulchra quidem, sed sterilis, vitam contemplatiuam designat, quæ dum vni, quod necessarium est, intẽdit, venusto aspectu plus videt, sed sancto vtens otio, quasi minùs parit. Igitur dum repentè quis omissis gradibus, festinando ad arcem contemplationis, Rachelem præripere contendit, bene nonnunquam cum illo agitur, si prius Liæ teneatur nuptijs, videlicet protractus forâs ad actiones laboriosas frequentis ministerij, qui si contra quid mussitat, vel querulo gestu strideat, dicit ei sancta Scriptura: *Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores antè tradantur ad nuptias*: Id est: Non ita se habet ordo, vt ad contemplatiuam vitam, quæ minus operando, minor est, ante vsum, & exercitium actiuæ quisquam prosiliat: Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque poteris obtinere. Nam sicut sex diebus cuncta Deus operatus est, & in septimo die requieuit: sic prius oportet quẽque in sex commemoratis apud Matthæum cap. 25. misericordiæ operibus exerceri, vt tunc demum iure in vita contemplatiua sabbatizare possit. Et notandum, quia videns Deus quòd Iacob Liam despiceret, non in eo misertus est eius, vt de lippa venustam aspectu faceret; sed in eo, vt sorore eius sterili permanente, vuluam ipsius aperiret. Semper enim actiua vita minùs videt, & lippis perseuerat oculis, & est talis, qualem Paulus mulierem in Ecclesia docere non permittit: Saluabitur autem, inquit, per filiorum generationem, id est, per operum misericordiæ administrationẽ.

Luc. 10.

Genes. 1.

1. Cor 2. 14. & 1. Tim. 2.

Ergo vita eorum, qui in solis actibus remanserunt, & nunquam ad contemplatiuæ vitæ gratiam profecerunt, iustificabitur per bonorum operum executionem. Hactenus ex Ruperto. Verumetiam S. Augustinus copiosè hanc ipsam allegoriam pertractat lib. 22. contra Faust. cap. 52. & aliquot sequentibus.

* * *

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Generatio aliorum septem filiorum Iacob; nouúmq; pactum de seruiendo alijs sex annis ipsi Laban mirabili mercede, sed mirabiliore euentu.

1 CERNENS autem Rachel quòd infœcun-
da esset, inuidit sorori suæ, & ait marito
2 suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.
Cui iratus respondit Iacob: Nũ pro Deo
ego sum, qui priuauit te fructu vẽtris tui?
3 At illa: Habeo, inquit, famulã Balam: in-
gredere ad illam, vt pariat super genua
4 mea, & habeam ex illa filios. Dedítque illi Balam in coniugiũ:
5 6 quæ, ingresso ad se viro concepit, & peperit filium. Dixítque
Rachel, iudicauit mihi Dominus, & exaudiuit vocem meam,
7 dans mihi filium: & idcirco appellauit nomen eius, Dan. Rur-
súmque Balã concipiens peperit alterum, pro quo ait Rachel,
8 Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui. Voca-
9 uítque eum, Nephthali. Sentiens Lia quòd parere desijsset,
10 Zelpham ancillam suam suam marito tradidit. Qua post cõ-
11 ceptum edente filium, dixit. Feliciter: & idcirco vocauit nomẽ
12 13 eius, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Dixítq; Lia: Hoc
pro

pro beatitudine mea: Beatã quippe me dicẽt mulieres: propte-
rea appellauit eum, Aser. Egressus autẽ Ruben tempore messis 14
triticeæ in agrum, reperit mandragoras, quas matri Liæ detu-
lit. Dixítque Rachel: da mihi partem de mandragoris filij tui.
Illa respondit: Parúmne tibi videtur quod præripueris mari- 15
tum mihi, nisi etiam mandragoras filij mei tuleris? Ait Rachel:
Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Redeun- 16
tíque ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius
Lia; & ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxi te pro
mandragoris filij mei. Dormiuítq; cum ea nocte illa. Et exau- 17
diuit Deus preces eius: concepítq;, & peperit filium quintum,
& ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam 18
viro meo, appellauítque nomen eius Issachar. Rursum Lia cõ- 19
cipiens, peperit sextum filium, & ait: Dotauit me Deus dote 20
bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quòd ge-
nuerim ei sex filios: & idcirco appellauit nomen eius Zabulõ.
Postquem peperit filiam, nomine Dinam. Recordatus quoq; 21 22
Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluã eius. Quæ 23
concepit, & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium
meũ. Et vocauit nomen eius, Ioseph, dicens: Addat mihi Do- 24
minus filium alterum. Nato autem, Ioseph dixit Iacob socero 25
suo: Dimitte me vt reuertar in patriam, & ad terram meam. 26
Da mihi vxores, & liberos meos, pro quibus seruiui tibi, vt
abeam: tu nosti seruitutem qua seruiui tibi. Ait illi Laban, In- 27
ueniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici quia
benedixerit mihi Deus propter te: constitue mercedem tuam 28
quam dem tibi. At ille respõdit: Tu nosti quomodo seruierim 29
tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum 30
habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es: be
nedixítque tibi Dominus ad introitum meum. Iustum est igi-
tur, vt aliquando prouideam domui meæ. Dixítque Laban, 31
Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris, quod po-
stulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua. Gyra omnes 32
greges tuos, & separa cunctas oues varias, & sparso vellere:
& quodcumq; furuum, & maculosum, variúmq; fuerit, tam in
ouibus, quàm in capris, erit merces mea. Respondebítq; mihi 33
cras iustitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te:
& omnia, quæ non fuerint varia, & maculosa, & furua, tam
in

34 in ouibus,quàm in capris, furti me arguent. Dixítque Laban:
35 Gratum habeo quod petis.Et separauit in die illa capras,& o-
ues,& hircos,& arietes varios,atque maculosos: cunctum au-
tem gregem vnicolorem,id est albi,&nigri velleris,tradidit in
36 manu filiorum suorum.Et posuit spatium itineris triu dierum
37 inter se,& generum,qui pascebat reliquos greges eius. Tollens
ergo Iacob virgas populeas virides,& amygdalinas,& ex pla-
tanis,ex parte decorticauit eas:detractísque corticibus,in his,
quæ spoliata fuerant,candor apparuit: illa verò, quæ integra
fuerant viridia permanserunt:atq; in hunc modum color effe-
38 ctus est varius. Posuítq; eas in canalibus, vbi effundebatur a-
qua:vt cùm venissent greges ad bibendum,ante oculos habe-
39 rent virgas,& in aspectu earum conciperẽt. Factúmq; est vt in
ipso calore coitus,oues intuerentur virgas, & parerent macu-
40 losa,& varia,& diuerso colore respersa. Diuisítq; gregẽ Iacob,
& posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erãt autem
alba,& nigra quæque,Laban: cetera verò, Iacob,separatis in-
41 ter se gregibus. Igitur quando primo tempore ascendebantur
oues,ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos
arietum,& ouium, vt in earum contemplatione conciperent:
quando verò serotina admissura erat, & conceptus extremus,
42 non ponebat eas.Factáq; sunt ea,quæ erant serotina, Laban:&
43 quæ primi temporis,Iacob.Ditatúsq; est homo vltra modũ,&
habuit greges multos,ancillas,& seruos,camelos, & asinos.

VERS. I. Cernens autem Rachel quòd infœcunda esset, inuidit sorori suæ,& ait marito suo;Da mihi liberos,alioquin moriar.

ON doluit Racheli,sororem suam Liam esse fœcundam, & tam numerosæ prolis parentem: verùm se esse sterilem,cum soror tot iam filiorum mater esset,id verò perdoluit: hoc autem,zelo,quàm inuidiæ, similius est. Nam si propriè loquamur,Inuidia est aliorum bonis,& prosperitate tristari,dolere, atque animo cruciari: quod non fuit in Rachele; non enim dicitur inuidisse sorori, quòd esset illa fœcunda, sed quòd ipsa infœcunda esset. Zelus porrò tribus modis dicitur: Est enim dolor,aut quòd improbis, & impijs prosperè sit;aut quòd viris optimis improsperè, ac miserè:aut quod æquè dignis non similiter bona contingant.Certè B.Augustinus libro 22.contra Faustum cap.54.citans hæc verba Genesis pro verbo *inuidit,* refert, *Zelauit*: ita memorans hunc locum: *Et zelauit Rachel sororem suam.*

Triplex Zeli ratio.

S.Augustinus

Da

Da mihi liberos, alioquin moriar. Impotentia desiderij liberorum, fecit hæc verba insipienter admodum, stultéque loqui Rachelem. Quanquam Hebræorum quidam honestam faciunt petitionem istam Rachelis, *Da mihi liberos.* Ad hanc sententiam interpretantes: Quando tu apud Deum tam gratiosus es, vt postulatis & optatis tuis nihil ille abnuat; deprecare mihi à Deo liberos, quemadmodum pater tuus precibus impetrauit conceptum Rebeccæ matri tuæ. Verùm istam expositionem proximè sequens responsum Iacob dupliciter excludit: dicit enim Scriptura, iratum, & indignatum fuisse Iacob Racheli, propter istam petitionem: at cum illa esset valdè honesta, & iusta, irascẽdi nulla profectò erat ratio. Et illud, quod dixit Iacob: *Num pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui?* planè ineptum, atque inconueniens fuisset petitioni Rachelis, secundùm istam interpretationem. Cæterum error ipsius Rachelis ignoscibilis est; nihil enim in coniugio antiquius & optabilius est generatione liberorũ, non solùm propter perpetuitatem naturæ humanæ, quæ per huiusmodi propagationem filiorum conseruatur: sed etiam quòd parentes à liberis non solùm vitæ alimenta, sed etiam solatio, & honoris, & gloriæ ornamẽta expectant. Itaque coniugium imperfectum videtur, si desint liberi; non secus atque arbor sine fructibus.

Ad hanc sententiam facit, quod Aristoteles tradit primo libro Oeconomicorum cap. 2. his verbis. Nõ essendi causa solùm, verùm etiam bene essendi, mas & fœmina naturæ ope coniunguntur: filiósque procreant, non solùm vt id naturæ tributum ferant, verum etiam vt commoda inde suscipiant. Etenim valentes ipsi, imbecilles filios labore suo tuentur, & alunt; mox ipsi ob senium imbecilles facti, à filijs iam valentibus eadem reportant. Et simul natura per hunc circuitum adimplet æternitatem, quando secundùm numerum non potest, saltem secundùm speciem. Sic enim diuinâ prouidentiâ, mulieris & viri ad societatem ordinata est natura: tendunt enim eorum omnia in eiusdem vtilitatem, licèt contraria naturæ eorum videatur conditio: alterum enim robustum fecit natura, alterum imbecillum; vt hoc ex timore, cautius; illud ob fortitudinem, pugnacius esset. Et alterum comparat foris, alterum comparata domi conseruat. Ad operum verò effectionem, alterum sedulitatem intra limen præstat, ad externam euagationem non idoneum; alterum verò ad sedulitatem domesticam minimè aptum, ad motus verò, externásque actiones valentius. Circa prolem autem, generatio quidem propria est, vtilitas verò communis: alterius enim nutrire est, alterius erudire. Sic Aristoteles. *Aristotel.*

Sed redeo ad Rachelem, cuius animum tres maximè res vesana pro-
3 pemodum liberorum cupidine inflammarunt. Primò quidem inuidia fœcunditatis Liæ sororis suæ, quod non tacet Scriptura dicens: *Cernens Rachel quòd infœcunda esset, inuidit sorori suæ.* Tum quòd sciret nulla re mulierem viro amabiliorem effici, quàm numerosam pulchrámque prolem generando. Ad hæc, quòd audisset, soboli, ac posteritati Iacob, amplissima esse à Deo & magnificentissima promissa bona. Illud *alioquin moriar*, vel, vt est in Hebræo, *quòd si non morior*, dupliciter exponitur: Vel ita: si mihi

non dederis filios, præ tristitia vitam pertæsa moriar. Vel sic: Si nullos suscepero liberos, nomen meum, meíque memoria penitus emorietur, atque obliterabitur. Sed prior sententia, vt simplicior, & planior, ita est probabilior.

VERS. 2. Cui iratus respondit Iacob, Num pro Deo sum ego, qui priuauit te fructu ventris tui?

BONVS & sapiens maritus vxorem docet vnde prolem optare, & petere debeat; à Deo scilicet, qui naturæ omnis est creator, & prout ei libitum fuerit, in cōtrarias partes commutator. Videtur Iacob agnouisse, sterilitatem Rachelis fuisse à Deo loco pœnæ irrogatam, quòd Rachel superba ob pulchritudinem, & quòd flagrantissimè diligeretur à marito, aspernaretur Liam: nec solùm ipsa, sed etiam Iacob quodammodo eam despiceret. Id enim paulò supra non dissimulauit scriptura, cum dixit: *Videns autem Dominus quòd despiceret Liā, aperuit vuluam eius sorore sterili permanēte.* Ceterùm duplex causa sterilitatis esse solet: frequens enim causa sterilitatis siue in viro, siue in fœmina, ex natura est: non raro tamen ex singulari consilio, & volūtate Dei, vel in malum, & pœnam hominis; vel in bonum, & gratiam. Varias causas naturales tam muliebris, quàm virilis sterilitatis in libro 2. de generatione animalium cap. 2. paucis verbis exposuit Aristot. Nam à primo ortu, inquit, naturæ locis, ad coitum commodis, oblæsis, steriles, & mulieres & viri redduntur: vt alteræ non pubescant, alteri non barbescant, sed spadonum similes sint. Alijs in processu ætatis idem accidit affectus, propter corporis nutricationem pleniorem: mulieribus enim pinguioribus factis, virísque corpore valdè obesis, excrementum seminale in corpus absumitur: itáque fit vt illis menstrua desint, his genitura. Aut id accidit ex morbo; cùm à viris semen humidum, & frigidum emittitur; mulieribus verò purgationes vitiantur, & copia morbificorum excrementorū adest; quæ vitia partim curabilia sunt, partim incurabilia. sed maximè steriles tūc perseuerant, cum primo à natura ortu, tales fuerunt: gignuntur enim & mulieres viragines, & viri fœminales: alteris menstrua desunt, alteris semen exile frigidúmque est. Hactenus ex Aristotele.

Causæ naturales sterilitatis secundùm Aristotelem.

Altera causa sterilitatis non est naturalis, sed diuina: nonnunquam enim Deus præter ordinem naturæ steriles fecit mulieres; & contrà de sterilibus fœcundas. Cuius rei non pauca, nec obscura sunt in sacris litteris exempla. Sara dicit se conclusam fuisse à Deo, ne pareret, Genes. cap. 16. Omnium item mulierum domus regis Abimelec dicitur Genesis cap. 20. Deus conclusisse vuluas, ne parerent. Et hoc loco fidenter Iacob dixit, Deum priuasse Rachelem fructu ventris sui. De Anna quoque Samuelis matre scriptum est 1. Regum cap. 1. *Deus autem concluserat vuluam eius.* Contra verò sterilibus mirabiliter dedit fœcunditatem, vt Saræ, Annæ, Elisabethæ matri Ioannis Baptistæ, & Racheli, de qua in hoc loco paulò

paulò infra sic est: *Recordatus Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius.* Meritò igitur Dauid cecinit: *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.* Domum dicit, more Hebraico, pro ampla & opulenta familia, & numerosa claráque posteritate. Non est silentio inuoluendum quod legi apud Paraphrasten Hierosolymitanum super hoc caput ita scribentem: Quatuor claues positæ sunt in manu Domini vniuersi mundi, quas non tradidit Dominus nec Angelis, nec Seraphino: Clauis scilicet pluuiæ: clauis cibationis: Clauis sepulchrorum: Et clauis sterilitatis. De claue pluuiæ, ita dicit Scriptura Deuteronomij capite vigesimo octauo: *Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo.* De claue cibationis habes in psalmo 144. *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* De claue sepulcrorum dixit Deus apud Ezechielem capite trigesimo septimo; *Ecce ego aperiã tumulos vestros; & educã vos de sepulcris vestris.* De claue sterilitatis habes in hoc capite: *Recordatus Dominus Rachelis, exaudiuit eã, & aperuit vuluam eius.* Sic ille. Significare autem voluit iste auctor his verbis, quatuor potissimùm res in manu & potestate Dei esse, pluuiam cœlestem, Alimoniam, Mortuorum resurrectionem, & Procreationem liberorum.

Psal.112.

Quatuor claues solius Dei

6 Omnino Ethnici quoque agnouerunt fœcunditatem, & liberorum generationem, vt singulare Dei munus, ei maximè acceptum ferri oportere. Audi Platonem in Symposio, Ex viri, inquit, & vxoris congressu partus existit: atque res hæc diuina est; & quamuis in mortali semper animante fiat; tamen & prægnatio, & genitura ab immortalibus est. Romani etiam certos quosdam Deos coluerunt, tanquam nuptiarum feliciter contrahendarum præsides, tanquam gerendæ prolis opitulatores, & iam genitæ quasi altores, tutorésque ac seruatores. Sedenim illa fuit perridicula Romanarum mulierum superstitio, quam narrat Plutarchus in Cæsare, in festis Lupercalibus, quæ in Februario mense à nobilibus iuuenibus nudis agebantur, vsurpari solita. Plutarchi verba super ea re huiusmodi sunt: Multi ex nobilibus, & claris iuuenibus, nudi per vrbem discursant, & scuticis hirsutis obuios per ludum, & risum cædunt. Quinetiam multæ in primis claræ mulieres data opera illis obuiam eunt, & seipsas plagis tanquam in schola offerũt, manus his præbentes: persuasæ eas plagas prægnãtibus, ad faciliorem partum; sterilibus verò, ad fœcunditatem proficere. Hæc Plutarchus.

Plato.

Romanorum Gentilium superstitio.

Plutarch.

Dedit illi Balam in coniugium; *Versu quinto. Et paulò infra versu nono,* Zelpham ancillam, marito tradidit.

7 HINC euidenter apparet, vxores illas Iacob non libidine lasciuisse, sed prolis sola cupiditate, atque eâ flagrantissima arsisse: alioqui nunquam in communionem maritalis amoris, & tori ancillas adsciuissent. Quemadmodum porrò supra ostendimus, coniugium duarum sororum, fuisse figuram populi Iudæi, & Gentilis, & item vitæ actiuæ, & contemplatiuæ: ita coniugium duarum ancillarum quodnam habuerit mysterium,

In cõiugio Iacob cum duabus ancillis, quidnam lateat mysterij.

cuiúſque typum geſſeris, diſputat Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum
S. Auguſt. ſub finem capitis 54. & per totum caput 55. Sed hoc ipſum enucleatiùs & luculentiùs tractauit Rupertus libro 7. Cōmentariorũ in Geneſim cap.
Rupertus. 39. ad hunc modum ſcribens: Aures nimiùm pudicas præſens lectio diuerberat; nimiùm fatigantur audiendo æmulationes quatuor mulierum de vno viro concertantium. Sed habeant cum ſimplicitate ſua prudentiã, ſciéntque totum, quicquid eſt dictum, factúmque, redolere magnum liberorum deſiderium, atque earum exemplo, tanto inſtantius properent animæ prudentes, ſpirituale de Chriſto viro ſuo, ſemen concipere, & parere, quantâ illas auiditate virum ſuum inuicem præripere, quantóque audiunt gaudio filios ſuos in partu ſuſcipere. Nam Chriſti, vnius viri, ſunt coniuges liberæ, ſunt & concubinæ ancillæ. *Sexaginta*, inquit, *ſunt reginæ,*
Cant. 4. *& octoginta ſunt concubinæ.* Quæcumque eſt regina ſiue libera, vel amore ingemiſcit, & parturit, vti Paulus cùm dicebat: *Filioli mei, quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis.* Sed non eo contenta ſit; ſed tãta hu-
Ad Gal. 4. ius beati ſeminis multiplicandi auiditate flagret, vt ancillas quoque huic viro permittat, & dicat: *Quid enim? dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue*
Ad Ph. 1. *per veritatem Chriſtus annuncietur? & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo.* Fieri namque poteſt, quia ſæpe iam factum eſt, vt quem ancilla, vel concubina concepit, eum ſuper genua liberæ pariat: id eſt, vt qui per prædicationem inuidentis, diuinum audiuit verbum, confiteatur, & teneat in catholica matre Eccleſia veræ & vnicæ perfectionem fidei, & ita nihil differat à legitimis filijs in acceptione paternæ hæreditatis. Sicut etiã quando Deus terram promiſſionis ſorte diuiſit filijs Iſraël, Gad, & Aſer, & Dan, & Nephthali, nihil, vel minùs, vel tardius acceperũt, propterea quòd eſſent cõcubinarũ, vel ancillarũ filij. Ergo in huiuſmodi aſperitate exterioris paleæ talis hiſtoriæ, ſimpliciũ ſenſus offẽditur; ſed interiore grano perfectiores,
1. Cor. 3. quorum eſt ſolidus cibus, non parum delectantur. Hactenus ex Ruperto. 8

Sed perpẽdenda ſunt verba illa, quæ dixit Rachel viro ſuo Iacob, cùm ei dedit in matrimonium famulam ſuam Balam. *Habeo*, inquit, *famulam*
Verſu. 3. *Balam, ingredere ad illam, vt pariat ſuper genua mea, & habeam ex illa filios.*
Phraſis hebraica, Parere ſuper genua. Quid eſt, *Vt pariat ſuper genua mea?* Hebraica phraſis eſt, & alibi, nec ſemel vſurpata. Continet autem hanc ſententiam, Vt pariat filios, quos poſſim ego adoptionis lege quaſi meos ſuper genua mea collocare; & illis (vt facere matres ſolent) cum voluptate arridere, alludere & blandiri. Ad hũc morem reſpexit Iob, cũ dixit cap. 3. *Quare non in vulua mortuus ſum, egreſ-*
Locus Iob cap. 3. *ſus ex vtero non ſtatim perii? quare exceptus genibus? cur lactatus vberibus?* Sed ille illuſtrior Iſaiæ locus capite 66. *Hæc dicit Dominus: Quia ego declinabo ſuper eam quaſi fluuium pacis, & quaſi torrentem inundantem gloriam gentium, quam ſugetis: ad vbera portabimini, & ſuper genua blandientur vobis quomodo ſi cui mater blandiatur, ſic ego conſolabor vos.* Nec Homerus huiuſ-
Homerus. modi phraſi non eſt vſus Iliados 2. illis verſibus:

Qui Diis infenſus gerit immortalibus arma,
Non penes hunc genibus nati ſuper vſque ſedebunt.
Blandiri aſſueti.

PRIMA DISPVTATIO.

De natura, & virtute Mandragoræ.

Super illis verbis,

Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitq; Rachel, Da mihi de mandragoris filij tui. VERS. 14.

ERAT tunc Ruben admodum puer: nempe minor sexto anno. Etenim Lia intra posterius septennium seruitutis Iacob, peperit sex filios, & vnam filiam, Genes. 30. post allatas verò sibi mandragoras à Ruben, genuit tres liberos: Issachar, & Zabulon, & filiam nomine Dinam: quocirca Ruben id temporis, summùm, quinquennis esse poterat. Puerulus igitur, tum pulchritudine coloris, tum suauitate odoris mandragoræ permotus videtur, vt eam ferret matri. Messis porrò triticea fit in Palæstina sub finem veris, & interdum non longè à tempore Paschæ, vt colligi potest ex lib. Iosue cap. 3. & 5. Verùm de Mandragora, & longa, & litigiosa est disputatio, quænam eius natura sit, quæ virtus, & effectus, vt satis idonea causa reddi possit, cur ea fuerit à Rachele tantoperè expetita. Sanè à diuersis Auctoribus tam variè, atque etiam contrariè de ea proditum est, vt vix certum quippiam, & quod exploratè perceptum sit, tradi posse videatur. Enarrabo itaque primùm quæ ab Auctoribus Ethnicis, & Hebræis, tum à Christianis, tam vetustioribus, quàm recentioribus tradita sunt. Postremò sensum quoque animi mei & iudicium, quale quale in re incerta esse potest, paucis indicabo.

9 Xenophon in symposio non obscurè significat virtutem Mandragoræ soporiferam, cùm ait: Re vera vinum, rigans animas, ipsas tristitias, quémadmodum Mandragora hominem, soporat. Dioscorides libro 4. cap. 61. de Mandragora in hunc modum scribit: Mandragoram aliqui Antimolum, alij Circæam vocant, quoniam videatur ad amatoria códucere. Duo eius genera: nigrum, quæ fœmina existimatur, angustioribus folijs, & minoribus quàm lactucæ, virosis & graueolentibus in terra sparsis. Mala gerit sorbis similia, pallida & odorata; in quibus semen veluti pyrorum. Radicibus inhæret benè magnis; binis, ternísve inter se conuolutis, extrinsecus nigris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alterum genus Mandragoræ candidum, qui mas dicitur: cuius folia magna, alba, lata, læuia, vt betę: mala, quàm sunt fœminæ, duplo maiora: colore in croceum inclinante, iucundo, cum quadam grauitate olentia: quorum esu opiliones aliquantum soporantur. Radix similis fœmineæ, sed maior, & candidior, similitérque caulem non habens. Posthæc, Dioscorides multiplicem in medicamentis Mandragoræ vsum exponés, satis indicat, omnia

Xenophon.
Dioscorides.
Descriptio Mandragoræ.
Virtutes & effecta Mádragoræ.

prouenire ex virtute eius frigorifera, & soporifera. Addit præterea eius poma soporem afferre, tum olfactu, tum esu, & nimio odore percussos obmutescere, seménque pomorum purgare vuluas: appositúmque cum sulphure ignem nō experto, rubra fœminarum profluuia sistere. Est quoque Mandragora, cui nomen Morion, in opacis iuxta specus nascens: quæ mollis est, ac candida, paulò maior palmo, pollicémque adæquans crassitudine. Tradunt eam in pane, offa, vel obsonio, drachmæ pondere deuoratam, vsum rationis intercipere. Etenim qui edit, continuò obdormiscit, eo ferè habitu, quo erat comedens, sensus inops, ternis, quaternísve ex quo sumpta est, horis. Hac medici vtuntur, cùm scindendi, vrendíque necessitas est, vt sensum stupefaciant. Ad hanc fermè sententiam Dioscorides. De virtute autem sanandi sterilitatem, iuuandiq; fœcunditatem, aut conciliandi amorem, siue ad libidinem incitandi, nullum ab eo, ex proprio sensu, verbum fit.

Plinius. Plinius lib. 25. cap. 13. eadem Dioscoridi scribit de Mandragora, quátum ad magnitudinem, figuram, colorem, & varietatem eius. Hoc Plinius 10 non solùm eo loco fecit, sed alijs compluribus, simillima tradens Dioscoridi. Vt propterea quidam suspicati sint, multa Plinium ex Dioscoride, tacito eius nomine mutuatum, sparsim inseruisse scriptis suis. Sed id esse falsum, arguit ratio temporum, qua constat, non paucis annis Dioscoridē posteriorem fuisse Plinio, vt subtiliter, eruditéque super ea re disputans, egregiè probat libro 2. Variarum obseruationum, cap. 28. Marsilius Cagnatus amicus meus, & familiaris, pernobilis medicus, & insigni tam Philosophiæ, quàm aliarum disciplinarum simul, & linguæ Græcæ cognitione præstans. Cæterùm de virtute, atque effectu Mandragoræ pauca hæc tradit Plinius: Odor eius grauis, sed radicis, & mali grauior, folia seruantur in muris efficaciùs; aliâs recentium succus, pestis est: Sic quoque noxiæ vires, grauedinem afferunt etiam olfactu: quanquam mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmutescunt ignari; potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones, punctionésque, ne sentiantur. Ob hæc, satis est, aliquibus somnum odore quæsisse. Hæc Plinius. De tollenda verò sterilitate, & concilianda fœcunditate, nihil.

An Plinius sū pserit ex Dioscoride.

Marsilius Cagnatus insignis medicus.

Galenus. Galenus libro 7. Simplicium Medicamentorum, Mandragoræ vires paucis hisce verbis describit: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam; adeo vt tertij sit ordinis refrigerantium. Verumtamen, & caliditatis cuiusdam particeps est, & humiditatis in pomis: Proinde soporem conciliandi vim ea habent: radicis cortex, cùm sit valentissimus, non tantùm refrigerat, verùm etiam exsiccat: reliquum quod intus est, imbecillum existit. Sic Galenus.

Auicenna. Auicenna vnum hoc scribit de Mandragora (quam Arabicè vocant Iabro) habere vim purgandi matricem muliebrem, qua quidem re videtur posse mulieribus conducere ad conceptum. Sed veniamus ad Nostros.

Epiphanius. S. Epiphanius in Philologo cap. 4. vbi agit de Elephanto, hæc tradit: 11 Fœmina herbam, quæ Mandragora dicitur, quærit; quam vbi gustauit, coeundi

coëundi cupiditate accensa, ad marémque properans, illam offert ipsi. Mas verò, vt comedit, ardet eiusdem libidine, ac fœminæ miscetur. Iam verò cùm instat pariendi tempus, fœmina lacum ingreditur, & aquã pertentat, qua mammillas vsque pertingente, parit: Si enim in terra fœtum ederet, nequaquam eleuari posset, cùm membrorum compagibus careat. Sic Epiphanius. B. Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 56. hæc scribit de Mandragora: Scio quosdam opinari pomum Mandragoræ acceptum *S. Augustinus* in escam sterilibus fœminis fœcunditatem afferre: & idcirco putant tantoperè institisse Rachelem sumere id à Ruben filio Liæ, cupiditate videlicet pariendi: quod ego quoque arbitrarer, si tunc Rachel concepisset. Nunc verò, cum post Liæ duos alios ab illa nocte partus, Dominus eam prole donauerit, nihil est cur de Mãdragora tale aliquid suspicemur, quale in nulla fœmina experti sumus. Dicã ego quid sentiã: dicent hinc inde meliores, doctioresque. Cum enim hæc mala ipse vidissem, & propter istum ipsum sacræ lectionis locum id mihi obtigisse gratularer, rara enim res est; naturam eorum diligenter, quantum potui, perscrutatus sum. Nec id feci aliqua à communi sensu remotiore scientia, quæ docet virtutes radicum, & potestates herbarum; sed quantum mihi, & cuilibet homini, renunciabat visus, & olfactus, & gustus. Proinde rem comperi pulchram, & suauecolentem, sapore autem insipido. Quocirca cur eam mulier illa tantopere concupierit, ignorare me fateor; nisi fortè propter pomi raritatem, & odoris iucunditatem. Sic Augustinus. *Suidas.*

12 Suidas dixit, Mandragoræ fructum, somnum, vel obliuionem efficere, *Rhodiginus.* Rhodiginus lib. 7. Lectionum antiquarum ca. 3. sic ait: Ridendos censeo, qui à Philosopho vitandos putant poëtas: id præcipiendum fuerat potius, vt in poëmate philosopharemur. Nam quemadmodum Mandragoram, tradunt rerum periti, vitibus adnatam, transmittere in illas potestatem somnificam; vt vinum ex illis bibentes, faciliùs, & procliuiùs in soporem delabantur; Mandragoram enim potu haustam insequitur Κάρος, Paulo auctore, & cataphorica affectio præualida (id est, grauis, & profundus somnus) ita, & poëticis commentis permixta philosophia, tum lenem, tum gratam amabilémque efficit disciplinam poëticam. Sic ille.

13 Matthiolus, qui luculentissimos in Diosc. scripsit Commentarios, su- *Matthiolus.* pradictam de Mandragora sententiam Dioscoridis, super eo ipso loco, explanans, ad hunc modum scribit: Vtrumque genus Mandragoræ frequens nascitur in Apuleia, monte Gargano: vnde radicum cortices, & poma, Herbarij ad nos conuehunt. Habentur, & in viridariis, spectaculi gratiã, nósq; vidimus Romæ, Neapoli, Venetijs, vtramque Mandragoram in hortis, & vasis fictilibus satã. Radices porrò Mandragoræ humanã effigiem repræsentare, vt vulgò creditur, fabulosum est. Nam quas sub figura hominis circulatores circumferunt, & medicari sterilitati nugantur, factę ab ipsismet sunt, ex arundinum, Brioniæ, aliarúmq; plantarum radicibus, quod nos Romæ cùm essemus, manifesto experimẽto comperimus. Nec tamen sine ratione putamus, Mandragoram dictam esse à Pythagora

Anthro

Cur Pythagoras mandragoram vocauerit Anthropomorphon.

Anthropomorhon, quòd humanam reddat formã: siquidem omnes fermè radices Mandragoræ à medio ad imum bifurcatæ proueniunt, ita vt crura hominum habere videantur. Quare si bene effodiantur, cùm fructum gerunt, qui pomi instar super folia terræ procumbentia, breui pendiculo appensus, parum à radice distat, hominis cui brachia desint, effigiem quadamtenus repræsentant. Hactenus ex Matthiolo.

Oleaster.

Oleaster, explanans hunc locum Genesis, cùm probasset vocem Hebræam *Dudaim* continere significationem mammæ, aut eius quod similitudinem mammæ habet, aut cum ea conuenientiam aliquam, aut relationem ad eam; cùm inquam, hoc probasset, subiungit: Sunt etiam, inquit, in Scriptura duæ coniecturæ ad venandam propriam eius nominis significationem. Vna est coniectura, rem esse odoriferam, quia Cantic. capite septimo scriptum est *Dudaim*, id est Mandragoram, *dedisse odorem.* Altera coniectura est, eam rem nasci solitam in agris, tempore messis triticeæ, vt dicitur hoc loco. Significat igitur *Dudaim* rem, in qua tria hæc simul inueniuntur, scilicet figura mammæ, & odor suauis, & quòd tempore triticeæ messis inueniatur. Reperio autem genus quoddam albi lilij, in quo prædicta tria concurrunt. Etenim radix eius quasi cæpe est, similitudinẽ habens mammæ: flos est albus optimum odorem emittens: & ad finem Aprilis, aut in Maio facilè in agris inuenitur. Quare arbitror, *Dudaim* significare hoc genus lilij albi, non autem Mandragoram. Si tamen Mandragoris delectaris, quod non prohibemus, scito teste Dioscoride, tria esse in mandragoris, primò poma inter folia sita: tum folia ipsa: ad hęc, radices vel binas, vel ternas mutuis inuicem complexibus conuolutas, nec puero dissimiles. Tradunt Medici eam habere vim ciendi menstrua, & muliebrem vuluam ad conceptum mirificè accommodandi. Sed miratur Abẽ Esra, quomodo talem virtutem habere queat, cùm sit frigidissimæ qualitatis. Rabbi Dauid duo eius genera agnouit; candidum, qui mas; & nigrũ, qui fœmina existimatur; & ferre mala, auellanarum nucum magnitudine; vim eius esse somniferam, tam in potu, quàm in olfactu. Sed non video, inquit Oleaster, qualiter textui hoc possit accõmodari. Sic Oleaster. Eãdẽ sententiam secutus Franciscus Georgius in primo Tomo suorum Problematum, problemate 215. carpit Sanctm Hieronymum, quòd vocem Hebræam *Dudaim*, & hîc, & Canticorum capite septimo verterit mandragoram, nam nec mandragora odorifera est, sicut de *Dudaim* dicitur Cant. 7. Et cùm sit frigidissima, contraria est fœcunditati: præterea non fuisset tantopere expetita à Rachele incredibiliter cupida prolis. Sic ille. Hanc sententiam referens libro quinto Bibliothecæ Sanctæ in Annotatione 109. Sixtus Senensis, nullum contra eam verbum fecit; quod nonnullis fortasse suspicionem mouebit, istiusmodi opinionem nequaquam ei displicuisse. Atque hæc de Mandragora apud Auctores tam antiquos, quàm recentiores (quos ego adhuc viderim) scripta reperi.

Aben Esra. *Dauid Kimhi* *Franciscus Georgius.* *Sixtus Senẽsis*

Auctoris sententia de Mãdragora.

Sed quænam est nostra sententia? nam hoc, opinor, à nobis Lector expectat. Nos, quo breuiùs, & apertiùs dicantur, quæ dicere volumus, sentẽtiam nostram in quinque Propositiones digessimus, atque distinximus.

PRIMA PROPOSITIO: Vox Hebraica *Dudain* non ſignificat lilium, vt viſum eſt Oleaſtro, & Franciſco Georgio: ſed mandragoram ſignificat, vt habent omnes Græci, & Latini codices: cùm enim ea vox nuſquam alibi reperiatur niſi hoc in loco, & Canticorum ſeptimo cùm dicitur: *Mandragoræ dederunt odorem ſuum*, vtrobique ſeptuaginta interpretes verterunt mandragoram: Erant autem illi Hebrææ linguæ doctiſſimi, & nomina herbarum, arborum, & animalium terræ ſuæ, in ſacris Biblijs commemorata, haud ſanè paulò meliùs nouerãt, quàm Oleaſter, & Georgius. Similiter etiam S. Hieronymus intellexit vocem *Dudain* vir peritiſſimus Hebraicè, & in ea regione permultos annos vſque ad mortem verſatus, omniáque diligenter contemplatus, & ignota ſibi, vel ambigua, ex Hebræorum eruditiſſimis curioſè ſciſcitatus. Sed nobis opponunt iſti, Mandragoram non eſſe odoratam: quod tamen de *Dudain* ſcriptum eſt Canticorum ſeptimo. At nos contrà iſtis opponimus auctoritatem B. Auguſtini: qui vt ſupra dictum eſt, viſu, olfactu, guſtúque naturam mandragoræ periclitatus, affirmat eam ſuaueolentem eſſe: & fieri poteſt vt in terris calidioribus, qualis eſt Mauritania, & Palæſtina, & Meſopotamia, maioris, & melioris ſint odoris. Nec dicere neceſſe eſt, mandragoram fuiſſe tantopere expetitam à Rachele, quòd ea vim haberet fœcundandi mulierem; ſed vt Auguſtinus ait, vel ob raritatem plantæ, vel ob pulchritudinem, vel odoris iucunditatem.

Locus Cantic. 7.

16 SECVNDA PROPOSITIO. Nonnulla quæ vulgò feruntur de Mandragora, ſunt fabuloſis ſimillima. Tale eſt illud, effigiem virilis & fœminei ſexus in mãdragoris expreſſam cerni: hoc autem Matthiolus, vt ſupràdictum eſt, manifeſto experimento falſum eſſe comperit. Nec illud à falſo remotum eſt, mandragoram habere vim amatoriam; & ideo vocatam Circæam. Tale namq; hoc eſt, qualia de Circe à poëtis confiĉta ſunt. Dioſcorides id memorat, ſed ex aliorum ſenſu, non ſuo. Et natura mandragoræ ſummè frigida, & virtus eius valdè ſoporifera, iſti opinioni planè contraria eſt. Nec admodum quempiam moueat Epiphanij auctoritas id tradentis in Philologo: nimirum is non tam in eo libro diligens & curioſus fuit veritatis hiſtoriæ earum rerum, quas inibi memorat, quàm eas res interpretandi appoſitè, piéque ſecundùm intelligentiam allegoricam, & tropologicam. Quare proprietates animalium, & plantarum vulgo creditas, & conſilio, & propoſito ſuo accommodatas, libenter aſſumpſit.

Quæ dicantur de Mandragora.

Animaduerſio in Philologum Epiphanij.

17 TERTIA PROPOSITIO. Mandragora per ſe non opitulatur mulieribus aduerſum ſterilitatem, vt vulgò creditur. Auguſtinus nempe ait, id nullius mulieris experimento compertum eſſe. Neque id à Dioſcoride, vel Plinio, vel Galeno, vel vllo probato auctore traditur. Enimuerò id eſſe falſum, conuincitur exemplo Rachelis: hæc enim poſt eſum mandragoræ, vel alium quempiam eius vſum, non eſt fœcundata, ſed manſit poſtea ſterilis tres circiter annos: ſiquidem poſtea genuit Lia ſucceſſiuè duos filios, & vnam filiam, vt in hoc capite narrat Scriptura verſu 17. vſque ad 21. Concepit quidem poſtea Rachel, & peperit; verùm non mandragoræ virtute, ſed ſingulari benignitate, & munere Dei, quod Scriptura non ta-

Mandragorã per ſe nõ conducere mulierum fœcunditati. S. Auguſt.

cuit: versu enim 22. sic ait: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius.* Quid? quòd cùm Mandragora summè frigida sit, sterilitatis potius, quàm fœcunditatis causa esset; quare mulieribus ad concipiendum aduersatrix erit magis, quàm auxiliatrix?

Quomodo Mandragora possit per accidens conducere fœcũditati.

QVARTA PROPOSITIO. Per accidens, vt vocant, Mandragora potest conducere mulieribus, & proficere ad conceptum. Tradit enim Dioscorides, idémque confirmat Auicenna, vt suprà expositum est, mandragoram sistere nimium menstrui muliebris profluuium, & item purgare matricem: quibus rebus confert ad fœcunditatem, cui prædicta aduersantur. Adhæc, cùm mandragora sit frigidissima, potest mulieribus prodesse, quæ ob nimij caloris vteri intemperiem concipere non possunt, per eum autem mitigato & temperato eiusmodi calore, habiles fient concipiendo. Placet enim mihi, quod super ea re scripsit Leuinus Lemnius in eo libro quem inscripsit de Herbis in diuina Scriptura memoratis in capite secundo eius libri: An mandragora, inquit, vim fœtificandi mulieribus conferat, atque vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubium vocari posset. Cum enim soporifero effectu prædita sit, & sit impensè frigida, ea qualitas ad id præstandum prorsus inefficax videtur. Hoc tamen ita dilui posset; vt in frigidis, & humidis regionibus, atque in vteris muliebribus valdè humidis, & frigidis, tale quiddam perficere nequeat: sed in torridis, æstuantibúsque terris, & in valdè calidis, aridísque vteris. Quapropter in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, & Ægypto, in quibus regionibus fermè mulieres adustos & arentes habent vteros, & item squalidos, ac strigosos; non incommodè hoc pomum adhiberi posse crediderim, & valere ad fœcunditatem. Si quidem eius esu corpus muliebre ad temperiem reduceretur, & vterus retinendi seminis vim acciperet, ne id in fumos, ac fuliginem euanesceret, vt in calido, atq; æstuanti vtero fieri assolet, in quo vtriusque semina magis coalescunt, atque vniuntur. Sic ille. 18

Leuinus Lemnius.

Vera naturæ proprietas, & virtus, & effecta Mandragoræ.

QVINTA PROPOSITIO. Vera mandragoræ natura, vel potius naturæ proprietas est, esse perfrigidam, & vt Galenus dixit, in tertio ordine refrigerantium. Germana item eius virtus est, esse somniferam, & soporiferam: quin etiam immodico eius vel esu, vel odoratu stuporem, obliuionem, priuationem sensus, amentiam, & interdum etiam mortem accidere, ex verbis Plinij, & Dioscoridis suprà memoratis, manifestum est. Adscribam hîc quod de se narrat Lemnius: Cùm æstiuis, inquit, mensibus in Musæo nostro amabile, ac speciosum mandragorę pomum per imprudentiam collocassem, adeo somnolentus factus sum, vt soporem ægrè possem excutere; quamuis obnixè obluctarer somnolentiæ, eamque conarer eijcere. Et cùm rationem tanti veterni non possem inire; tandem, cum quaquauersum circumtulissem oculos, obtulit se à tergo pomum mandragoræ, quo inde transposito in alium locum, factus sum alacrior, depulso torpore, omnique oscitantia penitus discussa. Sic ille. Verissimile porrò est, talem fuisse mandragoram in Mesopotamia, & Palæstina, qualem in Mauritania vidit S. Augustinus visu pulchram, odore suauem, gustatu insipidam 19

sub

ſub finem veris prouenietem in agris: namque hoc ipſum ſignificari videtur in Canticis cap.7. illis verbis: *Mandragoræ dederunt odorem.*

Ait Rachel, Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui. Redeuntíque ad Veſperam Iacob de agro, egreſſa eſt in occurſum Lia; & ait: Ad me intrabis: quia mercede conduxi te, pro mandragoris filij mei. Dormiuítque cum ea nocte illa, & exaudiuit Deus preces eius, concepítque, & peperit filium quintum. VERSV 15 16. & 17.

20 SATIS apparet ex hoc loco, nec Iacob mixtum eſſe pluribus vxoribus, nec vxores tantoperè appetiiſſe concubitum eius, improbæ libidinis intemperantiâ, ſed honeſta flagrantíque prolis cupiditate. Cui rei manifeſtum hoc loco perhibet ſcriptura teſtimonium, quæ ſæpius dicit exaudiſſe Deum iſtarum mulierum preces, & vota, & vuluas earum aperuiſſe, & optatam dediſſe prolem. Et mulieres ipſæ vbi prolem ediderunt, gratulabundæ Deo gratias agebant; & nomen filio imponebant, quod eſſet diuini muneris teſtimonium. Iacob item, vt omnibus, & ſingulis vxoribus ſatisfaceret, tolleré tque de medio altercationes, & iurgia mulierum, certa ſingulis præfiniebat tempora, in quibus eis operam daret: quod manifeſto eſt indicio, eum non dominante libidine, ſed regente, ac moderante ratione, coniugalia munera ordinaſſe, tractaſſéque. Rectè igitur B. Auguſtinus ex hoc loco refutat calumnias, & criminationes impias Fauſti Manichæi indigniſſimè loquentis de Iacob, & eius vxoribus. Audi eius verba ex capite 48. libr. 22. aduerſus Fauſtum: Quid ego de viris loquar, quibus excellentiſſimum teſtimonium diuina Scriptura perhibetur? cum ipſas fœminas ſatis eluceat, nihil aliud in concubitu appetiiſſe, quàm filios? quippe ſe nequaquam parere viderunt, famulas ſuas dederunt viro ſuo, vt illas facerent matres carne, & ipſæ fierent voluntate. Nam quod mendaciſſima criminatione Fauſtus obiecit, habuiſſe inter ſe, veluti quatuor ſcorta certamen, quænam eum ad concubitum raperet: vbi hoc legerit, neſcio: nulla enim ancillarum virum Iacob ab altera rapuit, nulla de illius concubitu cum altera litigauit: ideo magis ordo erat, quia libido non erat: & tanto firmiùs ſeruabantur coniugalis poteſtatis iura, quanto caſtiùs vitabatur carnalis cupiditatis iniuria. Quod enim & ab vxore conducitur, vbi vera noſtra manifeſtatur aſſertio: quid enim opus erat vt eum altera conduceret, niſi quia ordo alterius erat, vt ad eam maritus intraret? neque enim ad aliam vnquam acceſſiſſet, niſi eum conduxiſſet; ſed vtiq; iuſtis ad eam vicibus accedebat, de qua tot filios procreauerat. Verùm tunc Rachel noctem habebat in ordine, vt maneret cum viro: tunc penes eam poteſtas illa erat, de qua Paulus dixit: *Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.* 1. Cor. 7. Hic igitur Iacob, quem Fauſtus tanquam impudicum, clauſis, vel potiùs extinctis oculis criminatur, ſi concupiſcentiæ, non autem iuſtitiæ

S. Auguſt.

ſeruus fuiſſet, nónne per totam diem in voluptatem illius noctis æſtuaſſet, qua erat cubiturus cum vxore pulchriore, ſibíque cariori? Cum ergo iam die peracto in eius iret amplexus, quomodo inde auerteretur, ſi talis fuiſſet, qualem Manichæi opinantur? nónne placito mulierum contempto, intraret potiùs ad ſpecioſam ſuam, cui noctem illam non ſolùm coniugis more, verùm etiam ordinis iure debebat? Itaque vir temperantiſſimus, tam viriliter fœminis vtebatur, vt delectationi carnali non ſubiiceretur, ſed dominaretur. Nam maritus iuſtus, & prouidus pater, cùm vxores ſuas prolis curam gerere videret, & ipſe nihil aliud de concubitu quæreret, earum voluntati obtemperandum iudicauit, quæ ſibi ſigillatim filios optabant; intelligens ſibi nihil minui, cui ambæ pariebant: tanquam diceret, Vobis inter vos, vt vultis, cedite, atque concedite, quænam veſtrum fiat mater: ego quid contendam, quando, ſiue hinc, ſiue inde naſcenti, non erit alius pater? Hanc profectò modeſtiam, & concupiſcentiæ coërcitionem, & in commixtione corporum coniugalium, ſolam poſteritatis humanæ appetitionem, vt erat acutus Fauſtus, in illis litteris, & intelligeret, & laudaret, niſi eius ingenium deteſtabili ſecta deprauatum, & quid reprehenderet, quæreret; & nuptialis conuentionis honeſtatem, qua mares & fœminæ liberorum procreandorum cauſa copulantur, crimen maximum deputaret. Sic Auguſtinus.

Quomodo Iacob facilè, ac plenè ſatisfacere potuerit quatuor vxoribus.

Cæterum ſcire fortaſſe quiſpiam cuperet, quemadmodum vnus Iacob, 21
quatuor vxoribus, iiſque cupidiſſimis gignendi prolem, in reddendo illis debito, ſufficere, ac ſatisfacere potuerit. Sed duas cauſas afferre poſſum, cur Iacob vxoribus ſuis plenè ſatisfacere potuerit: & vna cauſa erat in Iacob, altera in vxoribus eius. Erat ſanè Iacob valentiſſimus, & poteńtiſſimus ad ſatisfaciendum vxoribus, & ad generandum numeroſam prolem, ob quatuor cauſas: primò, quia erat firmiſſimo, & optimo corporis temperamento, abundans calore naturali, optimóq; ſemine. Deinde, ob perfectam prioris ætatis continentiam: ab ortu enim ſuo, vſque ad coniugium continentiſſimus fuit: erat enim vir ſanctiſſimus, & virtutis amantiſſimus. At qui à pueritia libidinantur aſſiduè, enerues, imbecilli, & infœcundi efficiuntur. Ad hæc, quia erat ætate valdè integra, & matura & idonea ad generandum: cùm primùm enim vxorem attigit, quartum, & octogeſimum agebat annum; quæ ætas in comparatione totius ætatis eius, quæ fuit annorum centum quadraginta ſeptem, integra erat, maximéque idonea ad functiones coniugales, vt eſſet hoc tempore virilis ætas quadraginta annorum. Poſtremò, propter ſobrietatem, & temperantiam in victu, & potu, & aſſiduam corporis agitationem in exercitio paſtorali. Altera cauſa erat in vxoribus; quæ cum eſſent mulieres admodum honeſtæ, ac pudicæ, non appetebant viri concubitum, exſaturandæ libidinis, ſed progignendæ prolis gratiâ: alioqui non tradidiſſent in matrimonium viro famulas, ſuas, quo videlicet ipſæ frequentiùs, & diutiùs cum viro eſſe poſſent.

Inter vxores Iacob, alias

Verùmenimuero fuiſſe inter vxores Iacob ordinem quendam dignita- 22
tis, vt aliæ aliis præponerentur, & priores, atq; potiores apud virum partes haberent, & veriſimile eſt, & hac ratione perſuaderi poteſt. Rachelem

& Liam

& Liam priori loco fuisse apud Iacob, quàm Balam & Zelpham, credibile facit, tum earum conditio, quòd illæ liberæ, & dominæ essent, hæ seruæ, & illarum ancillæ: tum quòd hæ, nisi illarum voluntate, immò rogatu & impulsu, non fuissent in matrimonium à Iacob assumptæ. Inter Liā porrò & Rachelem aliqua fuit differentia dignitatis. Cùm enim Rachelē Iacob primò, & solùm voluerit habere vxorem, & pro illa sola pactus fuerit seruitutem septēnemij; nec Liam acceperit, nisi deceptus, & quasi coactus, vt Rachelem habere posset; quis dubitet, Rachelem priore potioréque fuisse loco apud Iacob? Sedenim vt Iacob omnes altercationum & iurgiorum occasiones inter mulieres ob petendum à viro debitum, prorsus de medio tolleret, certa præfiniuit tempora, in quibus ad singulas accederet, distinctas singulis noctes assignans: nam dies extra domum agebat in pascendo greges vsque ad vesperam. Hoc planè cernitur in eo, quod ita scriptum est hoc capite, Versu 16. *Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui; redeuntique ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius Lia, & ait, Ad me intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filij mei, dormiuitque cum ea nocta illa.* Quanquam credibile dictu est, plus temporis tribuisse Iacob principalibus vxoribus, quàm ancillis; & plus fortasse Racheli, quàm Liæ, ob rationes superiùs tactas.

præponi alijs, in coniugij functionibus oportuisse.

Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo; Dimitte me, vt reuertar ad patriam meam, & terram meam. VERSV 25

23 HINC manifestum fit, Ioseph natum esse decimoquarto anno, quàm venerat Iacob in Mesopotamiam, & in domum Laban: nam vbi eò venit, post vnum mensem, pactus est cum Laban septenne seruitium pro Rachele: quo finito, data est ei per fraudem Lia, & necesse fuit alterum septennium pro Rachele seruire. Intra secundum hoc septennium genuit Iacob vndecim filios, & vnam filiam. ex Lia genuit hos, & hoc ordine, Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Issachar, Zabulon, & Dinam. Ex Rachele genuit Ioseph: ex Bala ancilla Rachelis, Dan & Nephthalin: ex Zelpha Liæ ancilla, Gad, & Aser. Sed ordo istorum filiorum Iacob, secundùm tempus cuiusq; eorum ortus, hic est: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephthalim, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Dina, Ioseph: Beniamin autem, qui nouissimus omnium liberorum Iacob fuit, non in Mesopotamia, sed in terra Chanaam, post reditum ex Mesopotamia natus est. Quoniam igitur nato Ioseph, continuò egit Iacob cum socero suo Laban de reditu suo in patriam; inde palam est, Ioseph esse natum sub finem decimi quarti anni, postquam Iacob venit in Mesopotamiam, in quo finiabatur pacta quatuordecim annorum seruitus Iacob cum Laban: neque enim iusta fuisset postulatio Iacob, si ante finem secundi septennij abire voluisset. *Genes. 35.*

24 Ortus porrò Ioseph competens in decimum quartum annum post aduentum Iacob in Mesopotamiam, rationem annorum vitæ Iacob, multifariam notificat: & est quasi clauis quædam Chronologiæ rerum ad Iacob

Tempus ortus Ioseph bene cognitũ, quasi clauis quædã est, ad totius fermè chronologiæ Iacob notitiam aperiendam.

pertinentium. Nam Ioseph natus est decimo quarto anno, quàm venerat Iacob in Mesopotamiam; cùm autem Iacob fuerit centum triginta annorum, Ioseph tunc nonum, & trigesimum annum agente, vt patet ex cap. 41.45.47. Genesis; necesse est, in ortu Ioseph fuisse Iacob vnius, & nonaginta annorum. Hinc etiam liquet, quãdo Iacob venit in Mesopotamiam, id est quatuordecim annis ante ortum Ioseph, fuisse eum septuaginta septem annorum. Et quia septem annis pòst, cœpit filios generare, fuit Iacob, cùm primùm vxorem cognouit, & filios generare cœpit, annorum octoginta quatuor, septem nimirum annis ante natum Ioseph. Quando autem ex Mesopotamia discedens, rediit in terram Chanaan, id est, sex annis ab ortu Ioseph, erat Iacob septem & nonaginta annorum. Quo tempore autem Ioseph, annum decimum sextum agens, venditus est à fratribus suis, fuisse in eo tempore Iacob septem & centum annorum necesse est. Ecce tibi, quàm multa concludantur ad Chronologiam Iacob pertinentia, ex tempore ortus Ioseph signato, & constituto in decimo quarto anno post aduentum eius in Mesopotamiam. Si porrò verum esset, quod prodidit Alexander historicus apud Eusebium lib. 9. cap. 3. Rachelem vixisse cum Iacob tribus, & viginti annis, inde posset probari, Iacob fuisse septem, & centum annorum, cum ei natus est Beniamin, & hunc fuisse annis sexdecim minorem Iosepho, &, quod hinc consequens est, in eo ipso anno fuisse ortum, quo Ioseph à fratribus venditus est.

Eusebius.

VERSV 27. Ait illi Laban, Inueniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te; constitue mercedem tuam, quam dem tibi.

Quanta in gratia sit vir bonus apud Deum.

ONSIDERET Lector quanti sit vir bonus, & Sanctus apud Deum: cuius videlicet respectu, sæpe Deus etiam improbos, 25
atque impios homines secundat, & prosperat. Non erat ignarus Laban, quantopere res sua familiari, fideli, sedulóque seruitio Iacob amplificata fuisset: idcirco obnixè cupiens retinere eum diutiùs apud se, dixit, *Experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.* Ergo bonorum hominum societas, & conuictus, sæpenumero, etiam malis, & sceleratis, magno bono, & præsidio est. Non erat Laban vsquequaque bonus, & erat insincerus Dei cultor: ob domesticam tamen consuetudinem Iacob, & contractam cum eo necessitudinem, maiorem in modum locupletatus à Deo fuerat. Simile est, quod infra Genesis 39. scriptum est, Benedixisse Deum domui Ægyptij propter Ioseph. Prudentis igitur Patris familiâs fuerit, in deligendis famulis, aut conuictoribus, & contubernalibus, quoad eius fieri possit, exploratæ probitatis, & pietatis homines eligere, per quos Deus res, & negotia sua secundet, & prosperet. Verissimum enim est, quod Cyrus dixit apud Xenophontem libro 2. Fieri non posse, vt domus illa bene administretur, quæ improbis seruis vtatur. Videtur autem in sententia huius loci desiderari aliquid, quo sit perfecta

Bonum documentum.

Cyri apud Xenophõtem obseruanda sententia.

fecta

fecta: hoc nimirum: *Mane apud me*: Vt sit hæc integra lectio: Inueniam gratiam in conspectu tuo: mane apud me; experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te. Quod si non subauditur illud, *Mane apud me*; Legenda sunt per parenthesim illa: (experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te) vt ordo lectionis sit: *Inueniam gratiam in conspectu tuo: constitue mercedem quam dem tibi: experimento enim didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.* Atque hoc, quod diximus, euidentiùs cernitur in lectione Hebraica, quæ sic habet: *Si inueni gratiam in oculis tuis &c.* Hìc enim necessariò, vel supplendum est illud, *Mane apud me*, vel vt diximus, intermedia, legenda sunt per parenthesim.

26 Cæterum Græca lectio huius loci, obscuritatem habet: talem enim reddit sententiam, *Si inueni gratiam coram te, auguratus sum vtique; benedixit enim me Deus in tuo ingressu.* Augustinus in locutionibus in Genesim, huiusmodi citat ex Græco, lectionem huius loci, *Si inueni gratiam ante te, auguratus essem: benedixit enim me, Deus in introitu tuo.* Et subdit: Non videtur, inquit, consequens quod hìc dicendum fuit: *Si inuenissem gratiam ante te, auguratus essem.* Non autem dicitur: *Si inueni.* Ordo autem est: *Si inueni gratiam ante te, permitte me augurari.* Sic enim dixit: *auguratus essem*, quasi diceret, ô si auguratus essem, id est, ad bonum augurium te in domo mea haberem. Hæc Augustinus. Græcæ igitur lectionis hic est sensus; Si tibi charus sum, & quod cupio, abs te impetrauero: auguratus vtique sum, id est, habebo id optimi augurij, & auspicij loco, vel putabo me optimo augurio recepisse te in domum, & familiam meam, vel, auguratus sum fore me fortunatum, si tu diutiùs apud me fueris measque res administraueris. Sed vnde istam lectionem habuerunt septuaginta? ex verbo nimirum Hebræo ambiguo, multarúmque significationum. Etenim verbum Hebræum *Nahas* variè à septuaginta, & à S. Hieronymo vertitur: alicubi enim, *Experiri*, & vsu percipere significat, alicubi autem augurari: hinc ergo factum est, vt quod Hebraicè est in hoc loco *Nihasti*, Hieronymus verterit, *experimento didici*. Septuaginta *auguratus sum*. Sed probabiliorem esse Latinam translationem, constat etiam testimonio doctissimorum Hebræorum. Si quidem Aben Esra interpretans verbum Hebræum, *Nihasti*, inquit, hoc est, quasi tentaui, & probaui. Origenes annotauit, verbum illud, *auguratus sum*, esse verbum profanum, & à fidelibus Dei cultoribus alienum. *Non est*, inquit Scriptura, *augurium in Iacob*: Sed Laban, quia erat Gentilis, dixit *auguratus sum*, quasi alienus ab instituto Iacob. Explicatiùs hoc ipsum Theodoretus Quæst. 86. in Genesim; exponens enim illud quod dixit Lia Versu 10. nato sibi ex ancilla filio Gad, *Feliciter*, pro quo Græcè est *cum fortuna*, vel *cum bona fortuna*, hoc inquam, exponens Theodoretus, sic ait: In Scriptura, piorum hominum diuinæ institutiones, Spiritus sunt eloquia: Reliqua autem verba, historico more proferuntur. Non solùm igitur sermo ipse spectandus est, sed etiam quæ loquitur persona: porrò verbum *fortuna* non est verbum Iacob, sed vxoris eius Liæ, quæ in impietatibus fuerat à parētibus educata, & parum in diuinis instituta. Sic & pater eius dixit: *Auguratum sum*, cum diuina lex prohi

S. August.

Aben Esra.

Origenes.
Num. 23.

Theodore.

Deut. 18. prohibeat augurijs vti: nemo igitur putet, tales ſermones eſſe diuinæ Scripturæ. Moſes enim vt qui ſcriberet hiſtoriam, verba impiorum inſeruit, ſicut Pharaonis blaſphemiam dicentis: *Non noui Dominum.* Qui non eſt ſermo diuini Spiritus, ſed Regis impijſſimi. Sic Theodoretus. Similia ſuper verbo *fortuna* reperiet Lector apud S. Auguſtinum quæſt. 91. in Geneſin.

Exod. 5.

S. Auguſt.

VERSV 30 Benedixit tibi Dominus ad introitum meum.

PR o illo *ad introitum meum* Hebraicè eſt *ad pedem meum*, vel, vt 27
vertit Pagninus, *ad ingreſſum pedis mei*, quomodo etiam verterunt Septuaginta. Eſt autem Hebraiſmus, ſignificans ad ingreſſum meum, vel, ad præſentiam meam, ſiue aduentum meum. Bene igitur Hieronymus Hebraiſmum cõuertit in conſuetam Latinis locutionem: ex iſto Hebraiſmo prouerbium manauit, non modò vſitatum apud Africanos, ſed etiam à Latinis vſurpatum; *Homo boni pedis*, cum de felici alicuius aduentu loquimur. Et item, *ſecundo pede venire*, id eſt propitium eſſe, fauentémque. Afri tempore B. Auguſtini, talem hominem appellabant Namphanionem, id eſt, hominem boni pedis. Extat inter Epiſtolas Auguſtini Epiſtola 43. cuiuſdam Maximi Mileuitani, hominis Ethnici, & nobilis Grammatici, indignantis Chriſtianis, quòd quendam archimartyrem Namphanionem, omnibus dijs gentium anteferrent. Deridet autem in primis nomen illud Namphanionis. Cui reſpondens Auguſtinus Epiſt. 44. miratur, cur Maximus homo Afer Punica nomina deridiculo haberet. Nam ſi vocabulum, inquit, interpretetemur, non aliud certè ſignificat, niſi hominem boni pedis, id autem eſt, cuius aduentus ſit fauſtus, & felix; ſicut etiam dicere ſolemus, ſecundo pede introijſſe, cuius introitum proſperitas aliqua conſecuta ſit. Euander cùm Herculi ſacra faceret, inuitat eum, vt ad ea ſecundo pede venire velit.

Prouerbium Homo boni pedis.

S. Auguſt.

Virg. lib. 8. & 10. Æneidos.

Et nos, & tua dexter adi pede ſacra ſecundo,

Et alio loco magnam Deorum matrem inuocans: vt Phrygibus propitiata adeſſe vellet, ſecundo pede id fieri poſtulat;

Phrygibúſque adſis pede diua ſecundo.

Ruperti Allegoria. Non eſt prætereunda, quam ſuper his verbis pulchrè tractat Rupertus, allegoria. Quid, inquit, habebat hic mundus, antequam Chriſtus veniret? Quid, niſi modicum legalis ſcientiæ, quam & pauci nouerant, modicúmque carnalium ceremoniarum, quarum ritu vmbratico perpauci vnum Deum verúmque colebant. At nunc diues (poteſt Chriſtus iure mundo dicere) effectus es, benedixítque tibi Deus ad introitum meum. Verè diues effectus eſt mundus vniuerſus, præclara vnius veri Dei notitia: benedixítque Deus ad introitum Chriſti Filij ſui, omni benedictione ſpirituali, qua & primò illis omnia peccata condonauit (licèt plerique retrorſum abeant, & conuertantur poſt Satanam) & deinde multiplicia dona contulit Spiritus ſancti. Sic Rupertus libr. 7. Commentariorum in Geneſ. capite 37.

Iuſtum

Iustum est igitur, aliquando prouideam domui meæ. VERS. 30.

EBRAICE est, *Et nunc quando faciam ego etiã pro domo mea?* Hebraismus est, Domum ponere pro familia, progenie, po-
28 steritate: Sic populus Hebræus dicitur domus Iacob, psalmo 113. *In exitu Israel de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.* Et Isaias cap. 7. *Audite domus Dauid*, significans posteros Dauid: Similiter etiam loquuntur Latini: nam Virgilius Assaraci domum, appellauit posteros eius Troianos, vnde oriundi erant Romani. Aristoteles in Oeconomicis, nomine domus comprehendit homines eius habitatores, & possessionem eorum. Et Xenophon in Oeconomicis, Quid tandem, inquit, nobis videtur esse domus? nunquid sola habitatio? annon etiam quæcumque quis extra domum acquisiuit, & omnia nomine domus censenda erant? nam etiam si non sint in ciuitate, quæ dominus habet; quæcumque tamen possidet, ea vocantur domus eius. Significat igitur Iacob, sui officij esse prouidere domui suæ, id est, familiæ, quę constabat quatuor vxoribus & vndecim liberis: eratque ipse iã grandæuus, iam nonaginta annos transgressus: Cuius intererat, tot filijs non solùm in præsens; sed etiam in futurum consulere. Horum verborum allegoriam talem exponit Rupertus libro septimo Commentariorum in Genesim cap. 37. Quænam, inquit, est domus Christi, nisi illa domestica eius familia, quæ altari deseruit, & de sacramentis spiritualibus rationales plebium greges pascit? hic est ordo Apostolicus, sacerdotalisque, ac Leuiticus qui priùs gratis seruiuit, annuncians Euangelium regni Dei, non solùm gratis, sed etiam periculosè, recipiendo scilicet mala pro bonis: donec Lia pariter & Rachel Christo coniungerentur, id est, vtriusque, actiuæ scilicet, & contemplatiuæ vitæ varietates, per orbem terrarum in ordinibus suis multiplicarentur. Tandme ad ipsum Laban, id est, ad ipsos mundi Reges, Imperatores, cæterósque Principes, ac summos hominum abundantia gratiæ peruenit. Iustum igitur fuit Christum, aliquando prouidere domui suæ, id est, de Regum palatijs, de Principum prædijs, & thesauris suas Ecclesias ditare, vt esset, vnde haberet sufficientiam in vsus necessarios altari seruientium: in vsus pauperum, ac peregrinorum: in restaurationes Ecclesiarum, vel cœmeteriorum.

Quid nomine Domus significetur in Scripturis & apud Aristotelẽ & Xenophontẽ.

Ruperti Allegoria.

Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oues varias, & sparso vellere, & quodcumque furuum & maculosum, variúmque fuerit, tam in ouibus, quàm in capris, erit merces mea. VERS. 32.

29 VÆ ab hoc loco ad finem vsque capitis huius sequuntur, multifariam habent perobscuram sententiam, nec facilẽ explicatum, tam in scriptura Hebraica, quàm in translatione Græca & Latina. Verùm enarratio huius loci posita in Tradi-

ditionibus Hebraicis in Genesim à B.Hieronymo, satis boni Commentarij vicem præstare Lectori potest. Ad hunc autem modum scribit Hieronymus: Multum apud Septuaginta Interpretes confusus est sensus, & vsque in præsentem diem nullum potui inuenire Nostrorum, qui ad liquidum, quid in hoc loco diceretur, exponeret. Hæc autem videtur esse sententia: Vis, inquit Iacob, me seruire tibi etiam alios septẽ annos? fac quod postulo. Separa omnes discolores & varias, tam oues, quàm capras, & trade in manus filiorum tuorum: rursúmque ex vtroque grege alba & nigra pecora, id est, vnius coloris da mihi. Si quid ex albis & nigris, quæ vnius coloris sunt, varium natum fuerit, meum erit: si quid verò vnius coloris, tuum. Rem non difficilem postulo; tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra nascantur ex nigris; mecum erit iustitia mea, dum Deus humilitatem meam respicit & laborem. optionem datam Laban libenter arripuit; & triũ dierũ iter inter Iacob & filios suos separauit, ne quis ex vicinitate pecoris nasceretur dolus. Iacob porrò nouam stopham commentus est, & contra naturã albi & nigri pecoris, naturali arte pugnauit. Tres enim virgas, populeas, amygdalinas, & mali granati (quanquam Septuaginta, Styracinas, & nucinas, & plataninas habeant) ex parte decorticatas, varium virgarum fecit colorem: vt vbicumque in virga corticem reliquisset, antiquus permaneret viridis color; vbi verò tolleret corticem, color candidus panderetur. Obseruabat ergo Iacob, quo tempore ascendebantur pecora, & post calorem diei ad potandum auida pergebant, & in eo tempore discolores virgas ponebat in canalibus: & admissis arietibus & hircis, in ipsa potandi auiditate, oues & capras faciebat ascendi: vt ex duplici desiderio, dum & auidè bibunt, & ascenduntur à maribus, tales fœtus conciperent, quales vmbras arietum & hircorum desuper ascendentium, in aquarum speculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus positis, varius erat etiam imaginum color. Postquam autem nati fuerant hœdi & agni varij & discolores, ex albis & vnius coloris gregibus; separabat illos Iacob, & procul esse faciebat à pristino grege. Si qui autem nascebantur vnius coloris, id est, albi siue nigri, tradebat in manus filiorum Laban. Sic Hieronymus. Ergo pacti inter Iacob & Laban, & itẽ artis & industriæ, qua vsus esse dicitur Iacob, vt breuiter & summatim dicatur, hæc est sententia: Proposuit Iacob conditionem hanc socero suo Laban, vt mercedis loco acciperet è grege, quem pasturus erat, partus omnes versicolores, & varios. Laban accepta libenter conditione, separauit à grege quicquid erat varium, & diuersi coloris, tradens curæ filiorum suorum: vnicolorem autem gregem, reliquit Iacob pascendum. Hoc artificio vsus est Iacob, vt è grege vnicolore sibi tradito, versicoloria nascerentur. Nam virgas partim detracto cortice, partim integras, ac proinde partim albas, partim virides, & subnigras, ouibus potatum venientibus in canalibus proposuit, vt diuersum virgarum colorem oculis hauriẽtes, diuersos itidem fœtus conciperent, ac parerent. Quod etiam euenit, & præter opinionem Laban, mirandum in modum ditatus est Iacob.

Sed quod S.Hieronymus in superioribus verbis dixit, promisisse Iacob

seruiturum se Labā alios septem annos, vnde acceperit, equidem nescio. Nam verba Iacob ad Laban, quæ hoc loco refert Scriptura, huiusmodi fuerunt: *Si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.* Non dixit Iacob, pascam septem annos: sed pascam iterum. Verùm, quia Iacob priùs bis custodierat gregem Laban, & vtroque tempore, septē annis pro duabus vxoribus; Idcirco S. Hieronymus illud (Iterum) interpretatus est, septem annos. Sed videtur ista interpretatio pugnare cum ipso euentu, ac veritate historiæ. Siquidē infra Gen. 31. apertis verbis dicitur, extremam hanc seruitutem Iacob, non fuisse nisi sex annorum. Hæc sunt enim verba Iacob expostulantis cum Laban: *Per viginti annos seruiui tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis.* Sed responderet Hieronymus, tale quidem fuisse primum pactum inter Iacob & Laban, vt ipse dixit: sed Iacob, compulsum iniquitate Laban, per summum nefas & iniustitiā, sæpenumero commutantis pactam mercedem; tum etiam filiorum eius aduersum se maleuolentia, inuidia, & malignitate incitatum, noluisse finire septennium: sed expleto anno sexto discessisse. Atenim facit cōtra hoc, quòd Laban vbi fugientem Iacob consecutus est, inter ea, quorum accusauit eum, de non expleto septennio seruitutis, vti conuentum inter ipsos fuerat, verbum fecit nullum; quod in primis tamen exprobrasset ei, si id fuisset in pacto. Verùm missa hæc faciamus, & perpendamus verba Scripturæ, quæ supra proposuimus ad explicandum.

Excutitur sententia quædā B. Hierony.

31 S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, talem ex Hebræo citat huius loci lectionē: *Trāsibo in vniuerso pecore tuo hodie: separa inde omne pecus variū & discolor: & omne pecus vnius coloris in agnis, & variū & discolor in capris, erit merces mea.* Sed proculdubio illud: *Omne pecus vnius coloris in agnis*, mēda nō caret cū pugnet cū ipsa sententia, & sit cōtra pactū, quod Iacob inire voluit cum Laban. Quare pro illo: *Vnius coloris*, legi potiùs deberet *Varij coloris*. Pagninus, ad Hebraicæ lectionis sententiam, sic est hunc locum interpretatus: *Transibo per omnes pecudes tuas hodie, remouendo inde omne pecus punctis paruis respersum; & aspersum maculis latis, & respersum punctis in capris, erit merces mea.* Græca translatio, sic ad verbum habet hoc loco: *Transeant omnes oues tuæ hodie, & separa inde omnem ouem fuscam in agnis: & omne subalbum & sparsum in capris, erit mihi merces.* Miror cur solùm in translatione Græca mentio facta sit caprarum versicolorum? quasi hæ tantùm, & non item oues, pertinuerint ad mercedem Iacob, & ad pactum quod fecit cum Laban, cum hoc manifestè contrarium sit narrationi Scripturæ, tam iuxta lectionem Latinam, quàm Hebraicam & Chaldaicam.

32 Cæterum quò planior sit & apertior sententia, per partes verba hæc pertractemus. *Separa cunctas oues.* Hîc nomine ouium, intelligere oportet tam fœminas, quàm mares, id est, etiam arietes, vt ex subsequenti narratione manifestum est. Nimirum, eadem causa est, quin etiam maior, vt color paternus sit in prole, quàm maternus: siquidem paternum semen principalius est in generatione prolis, & vis actiua quæ format fœtum, & fingit ad omnem figuram vel colorem, in semen virile deriuatur

potius, quàm in muliebre, quòd vicem gerit materiæ magis quàm agentis, & mobilis potiùs quàm mouentis.

Quatuor autem ponuntur hîc nomina diuersorum colorum gregis, videlicet, esse varias, & sparso vellere, & maculatas, & furuas siue fuluas. Variæ oues dicuntur, quæ habebant quasi virgulas quasdam albi coloris vel nigri, ita vt totum fermè corpus circumdarent, & quasi cingerent. Dicũtur sparso vellere, id est, pleno vellere maculis paruis diuersorum colorũ; & hoc differt à vario; quòd varium habet diuersitatem colorum, vt diximus, in modum lineæ per transuersum circundantis; sparso autem vellere est, quod multifariam paruis quasi maculis notatum est. Quanquam apud Hieremiam cap. xiij. varium ponitur pro multigenis coloribus, quasi maculis varijs distinctum, in illis verbis: *Si mutare potest Aethiops pellem suã, aut pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere, cum didiceretis malè.* 32

Furuus color. Varietates enim pardi, sunt diuersa genera colorum, quasi paruis maculis similia. Furuum idem est ac nigrum, nam furuæ hostiæ dicebantur Ethnicis Romanis, quæ erant nigri coloris: quod genus hostiæ Dijs inferis gratissimæ putabantur. Sed quia furuum ponitur pro eo, quod est distinctum à perfectè albo, vel nigro; necesse est intelligere nomine furui, non perfectè nigrum: non enim tantùm voluit Iacob separari à grege, & tradi in potestatem Laban pecora varij coloris, sed etiam quæ non erant tota perfectè vel alba, vel nigra. Alij Codices habent fuluum, & sic legit Thostatus. Fuluus autem color, vt est apud Gellium libro 2. cap. 26. videtur de rufo atque viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus rufi habere. Sic Poëta verborum diligentissimus, fuluam aquilam dicit, & Iaspidem fuluum, & fuluos galeros, & aurum, & arenam, & leonem, & æs, fulua. Septuaginta fuscum dixerunt, quod est subnigrum,

Fuluus color.
Thostatus.
Gellius.

In Hebræo sunt tres voces, *Nachod, Talu, & Hum. Nichud,* punctum, 33
siue stigma, siue paruam maculam diuersi coloris significat: Vnde *Nachod* dicitur animal album, habens veluti paruas maculas nigri coloris: vel contra animal nigrum habens quasi maculas, & velut puncta quædam alba. *Talu,* dicitur animal maculosum, sed quod maculas habet latas, & tanquam frusta quædam diuersi coloris. *Hum,* poni solet pro fuluo, & rufo, & fusco, interdum etiam pro nigro: descendit enim ab *Hom*, quod calorem significat, quia calor, & nigrum & rufum, & nigrum declinans ad rufum, solet facere. Paulò aliter Oleaster; Dicunt, inquit, tam Hebræi, quàm Nostri, *Nachod,* significare punctatum, & maculis paruis respersum; *Talu* verò, magnis maculis notatum. Sed si radices istarum vocum spectes, deprehendes oppositum esse: *Nachod* enim, significat maculosum, siue paruis, siue magnis maculis: *Talu* verò, punctatum, seu paruis punctis respersum. Et hoc probat ipse ex multis Scripturæ locis. Potest etiam, inquit, *Nachod,* significare cinctum, seu cingulo maculæ circumdatum. Ergo sensus huius loci, tam secundùm Latinam, quàm Hebraicam lectionem, hic est: Separa à cuncto grege pecora varijs coloribus, vel tanquam punctis, & paruis maculis notata, vel tanquam latis maculis & frustis distincta, siue circumdata, & item subnigra, & subrufa: & hæc omnia trade

trade pascenda tuis filijs, & seruis: mihi autem solùm relinque, quæ fuerint tota perfectè vel alba, vel nigra. Ex his porrò, quæ nascentur similiter alba vel nigra, tua erunt; quæ verò diuersi coloris, mihi erunt loco mercedis.

34 Diodorus præceptor S. Chrysostomi, adnotauit (vt citatur in Catena) in Mesopotamia candidas oues & nigras capras, potissimùm exquiri, & magni fieri cõsueuisse: in Palæstina verò versicolores: quare quod cõtigit Iacob, Deo operante factum est in emolumentum eius, qui mox rediturus erat in Palæstinam. Verùm, dicet aliquis, cur hîc ouium tantùm, & caprarum fiat mentio, quasi hæc tantùm pasceret & custodiret Iacob, non autem boues, equos, & camelos nominet: cum tamen hæc Iacob habuisse, in extremis verbis huius capitis proditum sit. Verùm Iacob non accepit pascenda & custodienda à Laban, nisi supradicta animalia, oues dico, & arietes, capras & hircos: cetera verò animalia, quæ habuisse dicitur Iacob, non à Laban accepit; sed ipse sibi comparauit. Nam venditis animalibus, quæ sibi ex pacto, mercedis loco incredibili copia obuenerant, emit boues, asinos & camelos: quæ postmodum eius industria, sed potissimùm Dei benignitate, mirandum in modum propagata sunt.

Respondebitque mihi cras iustitia mea, quando placiti tempus aduenerit coram te: & omnia, quæ non fuerint varia, & maculosa, & fulua, tam in ouibus, quàm in capris, furti me arguent. VERS. 33.

PRo illo: *Respondebit mihi iustitia mea*, Græcè est; *Exaudiet*
35 *me iustitia mea*. Id est, exaudiri me faciet apud Deum; sic in-
terpretante Augustino in Locutionibus in Genes. Pro verbo, *respondere*, Hebraicè est verbum *ana*, quod & respondere significat, & testificari, siue testimoniũ perhibere. Est igitur sẽsus: Tuis ipse oculis videbis euidẽter, cum tempus mercedis meæ venerit, quàm copiosè Deus remuneraturus sit iustitiã meã; id est, quia sincero animo, bonáq; fide, magnáq; cura, & diligentia seruiã tibi. Vel iustitia Iacob non est referenda ad copiosam mercedem, quæ ei ventura erat; sed ad innocentiam, & integritatem eius: quòd licet durissimã conditionem fecisset cum Laban; attamen nihil in grege suo reperiendum esset, quod non ex pacto ad ipsum pertineret. Huc enim spectat quod ipse dixit: *Si quid repereris in animalibus, quæ ad me pertinent, non diuersi coloris, vt inter nos conuentum est, furti me argue, & ego furti pœnæ subiacebo*. S. Hieronymus in Traditionibus *S. Hieronym.* Hebraicis in Genesim, sic enarrat hunc locum: Tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra nascantur ex nigris, mecũ erit iustitia mea; dum Deus humilitatem meam respicit, & laborem.

36 Sed singulatim expendamus verba: *Respondebit mihi*. Nonnunquã in Scriptura verbum, *Respondeo*, idem significat, atque reddo quod meritũ & debitum est, siue præmium sit, siue pœna. Et idcirco dicitur, iniquitas alicuius respondere ei, cùm Deus irrogat pœnam iniquitati eius debitam. *Respõdere pro eo quod est, Reddere cuipiam pro meritis.*

Ad hanc sententiam legitur Isaiæ 59. *Multiplicatæ sunt iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis.* Et apud Hiere. ca. 14. *Si iniquitates nostræ responderint nobis.* Itaq; responsio iniquitatis vel peccati, est irrogatio pœnæ debitæ peccato: responsio autem iustitiæ, est Dei fauor, & benignitas remunerantis iustitiam, vt meritum eius est. Videtur porrò significatio istiusmodi esse metaphorica, & sumpta ab agricolis; quibus terra perinde vt curata, & culta, & seminata ab illis fuerit, ita respondet vel benignitate, vel malignitate fructuũ. Huius significationis exemplum

Virgilium. habes apud Virgilium 1. Georg.

Illa seges demùm votis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit,

Sequitur vox illa *cras.* In Scriptura sunt hæ tres voces, *heri, hodie, cras*, peculiarem habentes significationem. Nam *heri* significat omne tempus præteritum, *hodie* tempus præsens, & nonnunquam ipsam æternitatem; *cras* tempus omne futurum designat. Vnde illud Pauli ad Heb. 13. *Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula.* Vult ergo Iacob dicere, non solùm fuisse se iustum per quatuordecim annos quibus antea seruierat Laban: sed etiã post initum pactum, iustitiam suã qua seruiturus illi erat, fore etiã ipsi conspicuam. *Quando placiti tempus aduenerit:* Placitum vocat pactũ, & conuentum inter se & Laban, cuius placiti exequendi tempus erat in tempore generationis nouorum fœtuũ ex ouibus, vel capris. Tunc enim adueniebat Laban, & quæ ex albis, vel ex nigris orta erant alba & nigra, sibi sumebat: quæ verò non ex toto erant, vel alba, vel nigra, ea mercedis loco, relinquebat genero suo Iacob.

Quomodo Iacob citra iactãtiam prædicauerit suam iustitiam.

Mirabitur fortasse quispiam, quomodo Iacob cùm fuerit vir sanctissi- 37
mus, prædicet suam iustitiam. *Iustus enim*, vt inquit sapiens, *accusator est sui:* non est autẽ laudator. Sedenim aliud est præcisè, & absolutè commemorare ac prædicare iustitiam suam, & hoc nec faciunt Sancti viri, nec fecit Iacob: aliud est memorare iustitiam suam quantum ad aliquid, vel quantum ad crimina sibi obiecta, purgando se ab illis, vel quantum ad aliquid à se factum, demonstrando non malignè, nec iniquè, sed sincerè & rectè factum esse. Idem sæpius fecisse Dauidem multis in psalmis testatum est.

S. Hieronym. Audiat Lector S. Hieronymum in Epistola 135. quam scripsit ad Suniã, & Fretelam: Nam commemorans illa verba Dauidis ex psalmo 7. *Iudica me Domine secundùm iustitiam meam*, subdit hæc: nec videatur cuiquã temerarium, quòd iudicari se postulet secundùm iustitiam suam; cum, & sequẽs versiculus hoc ipsum confirmet: *Et secundùm innocentiã meã super me.* Et psalm. 16. hoc sit exordium: *Exaudi Domine iustitiam meam:* & in 17. similiter dicat: *Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum reddet mihi:* Et psalmo 85. *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Iacob quoque loquitur in Genesi: *Et exaudiet me cras iustitia mea.* Sic Hieronymus. Iacob igitur prædicat iustitiam suam, non quâ putaret se absolutè iustum coram Deo, sed quâ fideliter, ac sincerè, atque innocenter seruiturus erat Laban.

SECVNDA DISPVTATIO.

An laudari possit iustitia Iacob in eo quod egit cum Laban.

Super verbis illis iam expositis,

Respondebit mihi cras iustitia mea.

38 ON videtur iustè egisse Iacob cum Laban: immò verò multùm ei per fraudem nocuisse. Nã cum accepisset à Laban pascendum gregẽ vnicolorẽ, ille artificio suo fecit, vt ex eo non vnicolores fœtus, sicut natura ipsa ferebat, nascerentur, sed versicolores; magno scilicet cum detrimento soceri sui Laban. Rupertus lib. 7. Commentar. in Genes. cap. 38. ponit hanc ipsam quæstionem, tractans illa verba: *Respondebitque mihi cras iustitia mea*; ita scribens: Hìc iam quæritur; vtrum verè in eo, quod egit Iacob, iustitia sua ei responderit. Quid enim ille egit? nónne stropham nouam commentatus est? & contra naturam albi & nigri pecoris, naturali arte pugnauit? & cùm memorasset Rupertus, quod egit Iacob circa virgas positas in canalibus ante conspectum ouium, subdit; Hoc ergo quæritur, vtrum rectè à Iacob in tali facto iustitiæ suæ responsum speratur, in quo dolus, vel impostura manifestè conuincitur. Posthæc, solutionem quæstionis tradit proximè sequenti capite, hisce verbis: Ad hæc dicimus, ante hanc stropham iã dudum Iacob causam iustitiæ suæ habuisse contra Laban: ac si tempus sibi idoneum coram illo, cum legitima defensione datum esset, substantiam Laban iure tollere debuisse. Ille namque vnam postulanti filiam in coniugium, & pro vna seruitium suscipienti, alteram quoque homini peregrino, & aduenæ imposuit; illam videlicet cuius nuptias, quia despicabilis erat, difficiles sibi fore sciebat. Nec enim sine magna dote quis illam strenuus vir acciperet, quam facies, quæ multùm valet in huiusmodi, nequaquam expetibilem faciebat. Si igitur, Iacob opportunitatem habuisset, potuisset vtique vocare in ius Laban, quòd filias suas alendas ipsi absque dote vlla imposuerat: insuper & pro ea quam non expetitam sibi obtruserat, seruitium septem annorum extorserat. At ille peregrinus erat, & aduena, idcirco violentum & potentiorem indigenam in ius vocare non poterat. Arte igitur necessariò pro filia contra patrem vsus est, vt ad filiam cui competebant, bona patris aliqua deuenirent. Et in hoc verè iustitia eius respondit ipsi. Sic Rupertus. Significat igitur Rupertus causam, cur Iacob iustè potuerit ex bonis Laban, per artem, & industriam suam, magnum capere emolumentum, fuisse potissimùm, quod contra ius, & morem gentium, maximè verò illius regionis, filias dederat Iacob in matrimonium sine vlla dote, & fermè nudas.

Rupertus.

Auctoris sententia.

Nos Ruperto assentientes, quantùm ad sententiæ eius veritatem pau- 39
lò enucleatiùs eam ipsam sententiam declarabimus, subiectis tribus Propositionibus.

PRIMA PROPOSITIO. Factum illud Iacob, si per se ipsum consideretur, videtur fuisse fraudulentũ, & iniquũ, magno nẽpe coniunctum cum dãno soceri sui Laban. Nã si Iacob sua illa industria & arte, citra cuiusquã iniuriã & dãnum sibi profuisset, bona sua amplificans, fuisset illa eius industria & honesta & laudabilis. At ea fuit cum ingenti detrimento Laban. Siquidem greges vnicolores, secundùm naturam, & nisi oppositũ fuisset impedimentum, vnicolores quoque fœtus procreassent; albi nimirum albos, & nigri nigros, & hoc erat lucrum Laban: id autem lucrũ Iacob auertit ab eo; & in seipsum conuertit. Itaque priuauit Laban certo lucro futuro, & ex damno illius emolumentum sibi comparauit: quod esse contra ius & fas, nemo negabit.

Triplex iniustitia Laban cõtra Iacob.

SECVNDA PROPOSITIO. Laban triplici vsus est iniustitia cõtra 40
Iacob, non dans ei quod debitũ ei erat. Prima iniustitia fuit, cùm per dolum substituit ei Liã pro Rachele: & eã vxorem ducere quodãmodo coëgit, nullã pro ea tribuens dotẽ; quã tamen, quia inelegans erat, nemo quisquã vir honestus sine magna dote accepisset: immò verò, quod fuit iniquius, pro eius coniugio septẽ annos seruitutis ab eo exegit. Secunda iniustitia fuit, quòd filias in matrimonium dedit, nullã eis dotem assignans, contra ius & consuetudinem gentium, maximè verò illius regionis, sed quasi seruas vendidit eas Iacob pro seruitute, quã illi seruierat. Tertia iniustitia fuit, quòd pactã ei mercedẽ decies iniquissimè commutauit. Has igitur ob causas, Deus bona Laban transtulit in vxores & filios Iacob. Sed hoc perspicuũ magis fiet appositis verbis Iacob, & vxorũ eius, quæ paulò infrà ca. 31. commemorantur. Verba Iacob ad vxores suas hæc sunt versu 7. *Nostis ipsæ, quòd totis viribus seruierim patri vestro: Sed, & pater vester circumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus, & tamen non dimisit eum Deus, vt noceret mihi. Si quando dixit; Variæ erunt mercedes tuæ; pariabant omnes oues varios fœtus. Quando verò è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt, tulítque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi.* Quærimonia porrò, vxorũ Iacob de patre suo Laban narratur illis verbis Versu 14. *Responderúntque Rachel, & Lia: Nũquid habemus residui quicquam in facultatibus, & hæreditate domus patris nostri? Nonne quasi alienas reputauit nos? & vendidit, comeditque pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris nostri, & tradidit nobis, & filijs nostris. Vnde omnia, quæ præcepit tibi Deus, fac.*

TERTIA PROPOSITIO. Potest quispiã duplici nomine, siue, vt
loquimur in scholis, titulo, iustè accipere sibi bona, quæ sunt in potestate 41
alterius hominis, etiã inscio eo, & nolente ipso: Primò quidem, si ea bona iure ad ipsum pertineant, nec alia ratione possit ab eo recipere, nisi, vel occultè, vel per artẽ aliquã, & industriã: vt si debitam sibi mercedẽ, aut creditã à se pecuniã illi, aliáve bona eius fidei commissa nolit reddere eo tẽpore quo deberet, vel quamuis alterius bona ad alterum nullo iure pertineant,

neãt,tamẽ ſi Deus iubeat ea cuiquã auferri,& dari alteri,cùm ipſe dominus ſit omnium,iuſtiſſima eſt eiuſmodi bonorum acquiſitio & poſſeſſio. Cuius rei exemplum illuſtre Lector habet in terra Chanaan, quam Deus abſtulit Chananæis indigenis, & antiquis eius poſſeſſoribus, dedítque Hebræis. Prioris autem iuris exemplum extat in libro Exodi, vbi narratur, Hebræos abſtuliſſe ſecum Ægyptiorum bona, quæ commodato ab ipſis acceperant; Deo id iubente fieri, propter iniuſtitiam Aegyptiorum, qui pro diuturnis & magnis laboribus, quos Hebræi ſeruiendo ipſis pertulerant, non ſolùm meritam debitámque illis mercedem non reddiderunt; ſed inſuper inhumaniter & crudeliter eos longo tempore vexauerũt. Idcirco ſcriptum eſt de Hebræis in libro Sapientiæ cap. 10. *Reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum*: quaſi diceret, Cùm Deus bonis Aegyptiorum locupletauit Hebræos, non aliena eis dedit, ſed propria, quæ videlicet ſeruiendo meruerant. Iacob autem vtroque nomine bona Laban in ſuum emolumentum conuertit; tum iuſſu Dei, tum iure ſuo, nimirũ pro dotibus vxorẽ, & pro ſeruitio ſuo, cuius mercede ſępius eũ fraudauerat.

Exod.12.

Locus libri Sapientiæ cap. 10.

Et ſeparauit in die illa capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculoſos: cunctum autem gregem vnicolorem, id eſt, albi, & nigri coloris, tradidit in manu filiorum ſuorũ. VERS. 35.

42

HIc locus quantum ad illa verba: *Cunctum autem gregem vnicolorem tradidit in manu filiorum ſuorum*: obſcuriſſimum habet intellectum, & vix vllum capit idoneum, ac probabilem explicatum: videtur enim lectio Latina huius loci, lectioni tam Hebraicæ, quàm Græcæ non modò diuerſa, ſed aduerſa. Hebraicè ad verbum ſic eſt, vt vertit Pagninus: *Et remouere fecit in illa die hircos maculis reſperſos in locis vbi colligari ſolent, & omnes capras punctis reſperſas, & maculis aſperſas, & omne in quo erat cãdor, & omne rufum in pecudibus, & dedit in manu filiorũ ſuorũ.* Græca lectio hãc cõtinet ſententiã: *Et ſeparauit in die illa hircos ſparſos & ſubalbos, & omnes oues ſparſas, & ſubalbas, & omne quod erat fuſcũ in agnis, & omne quod erat albũ in eis: & dedit in manu filiorũ ſuorũ.* Dupliciter igitur Latina huius loci lectio differt à Græca, & Hebraica: tum quòd illa duplex genus gregis diſtinguit, vnum verſicoloris, alterum vnicoloris: hæ verò vnum tantùm genus verſicoloris gregis commemorant: tum quòd illa duas facit diſtinctas ſententias in hac periodo: vnã ab initio periodi, vſque ad illud: *Cunctum autem gregem vnicolorem*: alteram ab his verbis, vſque ad finem periodi: hæ verò totam periodum habent ſub vno contextu orationis, & ſub vna ſententia. Vidètur præterea hæc verba falſam continere ſententiam: nam in pacto inter Iacob & Laban expreſſum fuerat, vt diſcolor grex remoueretur à cura Iacob, datus curæ Laban: vnicolor autem relinqueretur Iacob: hîc autem contrarium dicitur. Hanc igitur ob cauſam, & in tota hiſtoria huius facti

Diſceptatio ſuper Latina lectione huius loci.

Iacob, præſertim autem hoc loco, non pauci auctores Catholici, & cumprimis graues Theologi Latinam tranſlationem huius loci, & mutilam, & confuſam, atque adeo mendoſam improbant. Caietanus ſuper illa verba: *Gyra omnes greges tuos, &c.* Verſu 32. ad hũc modum ſcribit; Scito prudẽs Lector, quòd vniuerſa hæc pars textus, vſque ad finem capituli, apud Latinum interpretem paraphraſis eſt potius quàm textus, & propterea non mireris, ſi alia pacta in hoc textu noſtro legas, & non illa, quæ ſolitus eſt legere. Antiquus enim interpres neſcitur quo Spiritu hæc ita ſummauerit. Sic Caietanus. Sed plura ad iſtam ſententiam leguntur apud Lyranum. Is enim ſuper hoc ipſo loco, de quo nunc diſputatur, ita ſcribit: Videtur quod dicitur hìc, contradicere ei, quod paulò ſupra dictum eſt, ſcilicet quòd variæ pecudes pertinerent ad curam filiorum Laban, vnicolores autem relinquerentur curæ Iacob. Doctores noſtri vt difficultatem expedirent, dupliciter expoſuerunt hunc locum. Dicunt primò nomine filiorũ Laban, intelligi debere hoc loco filios Iacob, qui erant nepotes Laban: nã ſicut auus in Scriptura dici ſolet pater nepotis, ſic contrà, nepos filius aui. Ergo quod dicitur vnicolorem gregem traditum eſſe in manu filiorum Laban, idem ſignificat ac ſi diceretur, traditum fuiſſe in manus filiorum Iacob. Sed iſtam expoſitionem repellit ætas filiorum Iacob; quorum natu maximus Ruben, minor erat, id temporis, ſeptimo anno. Siquidem pactum illud inter Iacob & Laban, narratio Scripturæ demonſtrat eſſe factum ſtatim poſt ortum Ioſeph, qui natus eſt ſeptimo anno poſtquam Iacob vxores cognouit, & filios generare cœpit. Cùm igitur Ruben nondũ eſſet ſeptennis, & alij minores eſſent, in qua ætate paſcendo, & cuſtodiẽdo gregi nequaquam erant idonei, non eſt credibile dictu, Laban cuſtodiam gregum tradidiſſe in manum illorum puerorum. Quocirca Doctores altero modo exponunt hunc locum, dicentes intelligi quidem id debere de filijs Laban, ſed dictum hoc fuiſſe per anticipationem: non enim hoc loco locutum eſſe Moſen de prima ſeparatione gregum, facta ſtatim poſt pactum; ſed de ſecunda, quæ deinde poſt virgarum poſitionem in canalibus, & poſt generationem fœtuum fiebat. In qua diuerſicolores relinquebantur Iacob: vnicolores autem accipiebantur à Laban, & curæ filiorum ſuorum tradebantur. Verùmtamen expoſitio hæc videtur multum extorta: & hac poſita, nihilominus Latina lectio diſcrepat à littera Hebraica. Namque vbi nos habemus; *Cunctum autem gregem vnicolorem:* in Hebræo ſic eſt: *Omne quod habebat album in ſe ipſo, & omne rufum in arietibus:* Quod ſic exponunt Hebræi, & omne quod habebat maculam albam quantumcumque minimam, & omne quod habebat partem quampiam rufam, quantumcumque minimam: licet totum reſiduum, vnius eſſet coloris. Diſcrepat item Latina lectio ab Hebraica in pũctuatione, quia facit principium verſus diſtinctum à præcedenti ibi, *Cunctum autem gregẽ vnicolorem:* in Hebræo autem totum continetur ſub vno contextu orationis, & ſub vno verſu, & ſub vna ſententia ab initio vſque ad finem. Hactenus ex Lyrano. Idem ſenſit, & ſcribit Thoſtatus, ad vnum omnia mutuatus ex Lyrano.

Caietanus.

Lyranus & Thoſtatus.

Mihi

43 Mihi placet secunda expositio, quamuis eam Lyranus vt duram & extortam reijciat: meliorem quidem certè huius difficultatis exsoluendæ modum, reperire adhuc non potui. Censeo igitur in hoc loco Mosen loqui de secũda diuisione gregum, & pecudum, non autem de prima, quod meliùs intelligetur, si Lector aduertat duplicem factam esse diuisionem gregum à Laban; prior diuisio gregum, & pecudum facta est, statim post initum pactum inter Iacob & Laban: in qua diuisione diuersicolores pecudes segregatæ sunt ab vnicoloribus, & illæ remotæ sunt à cura Iacob, & traditæ in manus filiorum Laban: Hæ verò relictæ sunt curæ Iacob. Posterior diuisio pecudum fiebat eo tempore, quo pecudes vnicolores, quas pascebat Iacob, generauerant fœtus suos. Tunc enim Laban veniebat ad greges Iacob, & despiciens generatos agnos, vel hœdos, quicumque erãt vnicolores, eos sibi ex pacto sumebat, & aggregabat ad alias pecudes quas pascebant filij eius: qui autem versicolores erant, eos relinquebat Iacob; tanquam laboris eius mercedem. Secundùm hanc igitur expositionem facilis est huius loci explicatio: sic enim commodè exponitur; *Et separauit in die illa*, non in ea, qua factum, sed in eo tempore, quo separatio fieri debebat, post generationem ouium, & caprarum: *Capras, & oues, & hircos, & arietes varios, atque maculosos.* Ista separauit, & dedit Iacob, quòd ex pacto ad mercedem eius pertinerent: *Cunctum autẽ gregem vnicolorem tradidit in manu filiorum suorum.* Si quidem ex gregibus vnicoloribus relictis curæ Iacob, quæcumque similiter vnius coloris nascebantur, ea pertinebant ex pacto ad Laban, & idcirco ad greges, quos pascebant filij eius adiungebantur. Et quamuis huiusmodi separatio facta sit post virgarũ positionem in canalibus, hîc tamen ante narrata est per anticipationem, figuram vtique frequentem in Scriptura, quæ perturbato huius narrationis ordine, magnam fecit obscuritatem. Hæc itaque est nostra sententia. Equidem spero alios maiori & ingenio & doctrina, maioríque cura, & animi contentione, ad huius difficultatis explicationem incumbentes, commodiorem aliquam, & probabiliorem solutionem reperturos: nam damnare, quod illi faciunt, Latinam lectionem huius loci, quam omnes Latini codices cõcordissimè habẽt, etiã, qui nouissimè iussu Sixti V. Pontificis Maximi diligenter emendati in publicũ prodierũt, nefas esse duco.

Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, VERS. 37.
& ex platanis, ex parte decorticauit eas: detractísque corti- 38. 39.
cibus in his quæ spoliatæ fuerãt, candor apparuit: illa verò,
quæ integra fuerant viridia permanserunt: atque in hunc
modũ color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus
vbi effundebatur aqua: vt cùm venissent greges ad bibẽdũ,
ante oculos haberent virgas, & in aspectu earũ conciperẽt.
Factúmque est vt in ipso calore coitus, oues intuerẽtur virgas, & parerẽt maculosa, & varia, & diuerso colore respersa.

ATINÆ lectioni huius loci, quam memorauimus, diuersa 44
nonnullis in rebus est Græca & Hebraica: id manifestum erit Lectori, si vtramque lectionem hîc adscriptam, considerandam ei proponamus. Hebraica lectio, vt eam Latinè Pagninus expressit, sic habet: *Et tulit sibi Iacob virgam populeam viridẽ: & amygdalinam, & castaneam. Et decorticauit in eis cortices albos, denudans candorẽ, qui erat in virgis: Et statuit virgas, quas decorticauit in canalibus, in potorijs aquarũ, ad quæ veniebant pecudes, è regione pecudũ, & coirent, dũ venirent ad bibendum. Et coibant pecudes ad virgarum aspectum, & pariebant pecudes maculis respersas in locis, vbi colligari solent, & pũctis respersas: & maculis latis respersas.* Pagninus igitur pro virgis plataninis, vertit castaneas. Græca lectio hãc reddit sẽtẽtiã: *Sũpsit sibi Iacob virgã styracinã viridẽ, & nucinã, & platani: & decorticauit eas, decorticationes albas: & detrahẽs viride, apparebat in virgis albũ: quod decorticauerat, variũ; & apposuit virgas, quas decorticauerat, in alueis canaliũ aquæ, vt cùm venissent oues bibere in cõspectu virgarũ, veniẽtibus ipsis ad bibendũ, conciperent oues in virgas, & pariebãt oues subalbas, & varias, & cineritias sparsas.* Apparet ex hac lectione pro virgis populeis, & amygdalinis, quas posuit Latinus interpres, septuaginta vertisse styracinas, & nucinas, nec mira videri debet hæc nominum arborum diuersitas, quia, vt doctissimi linguæ Hebrææ obseruarunt, Hebræa vocabula arborum, & animalium, quam propriè speciem eorum denotent ignotum est Hebræis. Et ideo alij alias species arborum ponunt. Nec est incredibile, ex illis omnibus generibus, fuisse virgas, quas elegit Iacob, & posuit in canalibus.

S. Hieron. Sed excutiamus, & expendamus lectionem Latinam. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum pro virgis pla- 45
taninis legit virgas mali granati, & nominat tres tantùm virgas, sed ibi nomen virgæ, non vnam numero virgam, sed speciem virgæ significat: complures enim erant ex vna quaque specie virgæ. Declarat item qua arte, & obseruatione vsus sit Iacob, cum ponebat virgas in canalibus. Obseruabat, inquit, Iacob quo tempore ascendebantur pecora, & post calorẽ diei, ad potandum auida pergebant: & in eo tẽpore discolores virgas ponebat ipse in canalibus, & admissis arietibus, & hircis, in ipsa potandi auiditate oues & capras faciebat ascendi, vt ex duplici desiderio dum auidè bibunt, & ascenduntur à maribus, tales fœtus conciperent, quales vmbras arietũ, & hircorum desuper ascendentium, in aquarum speculo contemplabantur: ex virgis enim in canalibus positis, varius erat etiam imaginum color. Sic ille. Videtur autem his verbis significare Hieronymus, pecudes generasse diuersicolores fœtus, non ob aspectum virgarum multicolorum: sed ob aspectum imaginum arietum, & hircorum, quæ imagines in aqua, quasi virgarum varijs coloribus & ipsæ coloratæ, repræsentabantur ouibus & capris.

Hoc porrò quemadmodum fieret, subtiliter, & enucleatè declarat Tho-
Thostatus. status ad hũc modum scribens: Ponebat Iacob virgas in canalibus potius 46
quàm in alijs locis, quia mares tunc potius, quàm alio tempore ascende-
bant

bant fœminas in canalibus bibentes. Vel potiùs id fiebat, quia conceptio fœtuum versicolorium efficiebatur propter apprehensionem & imaginationem quam habebant fœminæ de formis marium à quibus ascendebãtur. Et quia forma marium ascendentium fœminas, non poterat ab illis apprehendi per radium directum, cùm essent illis à tergo, apprehendi oportebat per radium reflexum: Reflexio autem non fit, nisi in corpore aliquo speculari, qualis est aqua. Ponebantur igitur virgæ in canalibus immediatè sub aqua, ita vt clarè videri possent earum colores: & species visibilis maris ascendentis fœminam inibi bibentem, multiplicabatur directè vsque ad aquam; & deinde fiebat reflexio eiusdem formæ maris ad oculos fœminæ, & quia fœmina recipiebat simul speciem arietis reflexam, & speciem virgarum multicolorium directam, vtrumque faciebat quasi eandem visionem, quia species visibiles arietum recipiebantur super loca virgarum. Quoniam igitur tam color virgarum, quàm imagines arietum simul repræsentabantur visui fœminę, idcirco figurabat illa apud se formam maris variati, vel maculosi ex candido, & viridi. Sed quia color viridis non conuenit pilis, vel carnibus pecorum, loco viridis coloris pingebatur in fœtibus subniger, siue fuluus. Sic Thostatus.

TERTIA DISPVTATIO.

An quod fecit Iacob, vt ad virgarum multicolorium obtutum pecudes generarent versicolores fœtus, id fuerit miraculum diuinæ omnipotentiæ, an effectus, & opus naturæ.

47 SANCTVS Chrysostomus homilia 57. ait, id transcendisse vim, & ordinem naturæ, & idcirco assignat miraculo. Sic enim scribit: Hæc faciens iustus, non à se ipso mouebatur, sed inspiranti menti eius superna gratia. Non enim iuxta naturæ ordinem erat quod fiebat, sed valdè admirandum, & naturæ modum transcendens. Totum autem hoc factum est, vt iustus re ipsa compertam haberet Dei erga se prouidentiam: & Laban liquidò cerneret, quantam Dei gratiam haberet Iacob. Hæc Chrysostomus. Iuxta Chrysostomi opinionem est, quod scribit Theodoretus super hunc locum. Nam cùm posuisset hanc quæstionem, quæ est numero 88. Cur virgas decorticatas bibentibus ouibus opposuit Iacob? Ad eam sic respondet: virgas decorticatas obiecit ouibus Iacob, non illis confidens, sed opẽ diuinam expectans: vnde factum est, vt audierit Angelum, sibi dicentem: *Vide oculis tuis hircos, & arietes ascendentes super oues, & capras: Vidi quæ fecit tibi Laban.* Cùm enim animalia fusca, & varia filijs Laban commissa essent, & illorum greges, trium dierum itinere distarent; Deus, qui certat pro iniuriam passis, ostendit Iacob variegatos hircos, & arietes coëuntes cum femellis: vt perspicuũ fieret per experientiam, quanta

S.Chrysostom.

Theodoretus.

Dei prouidentia fruantur, qui Deo omnium auctori confidunt. Sic Theodoretus.

Factum illud Iacob ex causis naturalibus existere potuisse.

48 Verùmtamen contraria opinio censetur probabilior. Intentissimum enim obtutum in aliquam rem, cum vehementi eius rei imaginatione, in ipso ardore coëuntium, & in articulo conceptionis, valere plurimũ ad variè colorandum & afficiendum conceptum, ad similitudinem nempe illius rei, quæ tunc visa & cogitata fuerit, multis auctoritatibus, certísque constat experimentis. *Plinius.* Plinius libr. 7. cap. 12. super ea re in hunc modum scribit: Similitudinum in mente reputatio est, in qua creduntur multa fortuita pollere. Visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu: Cogitatio etiam vtriuslibet animum subitò transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur. Ideóque plures in homine, quàm in ceteris animantibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationũ, animíque celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit; cùm ceteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulísque in suo cuique genere. Hęc Plinius. *Galenus.* Galenus in libro, quem scripsit de Theriaca ad Pisonem, narrat mulierem quandam intuitu pulcherrimæ picturæ pulchrum infantem ex deformi marito concepisse: Visu, inquit, opinor, naturæ imaginem transmittente. Verùm luculenta est super hac ipsa re, *S. Hieronym.* & à posterioribus expositoribus celebrata Beati Hieronymi oratio in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum: Nec mirum, inquit ille, hanc in conceptu fœminarum esse naturam, vt quales perspexerint, siue mente cogitauerint in extremo voluptatis æstu, in quo concipiunt, talem sobolem procreent: cum hoc ipsum etiam in equarum gregibus apud Hispanos fieri dicatur. *Quintilianus* Quintilianus certè in ea controuersia, in qua accusabatur matrona, quòd Æthiopem peperisset, pro defensione illius argumentatur, hanc conceptus esse naturam, quã dudum diximus. *Hippocrat.* Et scriptum reperitur in libris Hippocratis, fuisse fœminam quandam suspicione adulterij puniendam, quòd pulcherrimum infantem peperisset vtrique parenti generíque dissimilem: nisi memoratus Medicus soluisset quæstionem, admonens vt quærerent, si fortè talis pictura fuisset in eius mulieris cubilo: qua inuenta, mulier à supplicio, & suspicione liberata est.

S. Augustinus

49 Similia Hieronymus vel potius eadem tradit Augustinus in Quæstione 93. in Genesim, ita scribens. Facto Iacob multa dicuntur similiter fieri in animalium fœtibus: Sed & mulieri cuidam traditur simile quid accidisse, sicut in libris antiquissimi & peritissimi Medici Hippocratis reperitur: illa enim suspicione adulterij fuerat punienda, quòd puerum pulcherrimum peperisset, vtrique parenti, generíque dissimilem, nisi memoratus medicus soluisset quæstionem, illis admonitis quærere ne fortè aliqua talis pictura esset in cubiculo: qua inuenta, mulier à suspicione liberata est. Sic Augustinus. Animaduertit, opinor, lector, hæc ad verbum ex Hieronymo Augustinum esse mutuatum. *Apis bos numen Aegyptiorum.* Idem Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei ca. 5. simile quid eius, quod fecit Iacob in ouibus, & capris, scribit dolosè fecisse Dæmonem in Api boue, quem pro diuino numine colebant Ægyptij.

Ægyptij. Auguſtini verba hæc ſunt: Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Ægyptus in honorem Serapidis, delicijs affluentibus colebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabatur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt, albis quibuſdam maculis ſimiliter inſignitus, mirum quiddam, & diuinitus ſibi procuratum eſſe credebant. Non enim magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos, phantaſiã talis tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti, atque prægnanti: vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtu iam corporaliter appareret: Sicut Iacob de virgis variatis, vt oues, & capræ variæ naſcerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus varijs; hoc Dæmones figuris fictis facillimè poſſunt animalibus concipientibus exhibere. Sic Auguſtin.

His præterea ſunt adijcienda quæ in eandem ſententiam ſcripta reli-
50 quit Iſidorus ſub finem primi capitis lib. 12. Etymologiarum, ſiue Origi- *Iſidorus.*
num. Sic autem ille ſcribit: Iacob contra naturam, ſimilitudines colorũ procurauit, nam oues illius tales fœtus concipiebant, quales vmbras arietum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpeculo contemplabantur. Denique, & hoc ipſum in equarum grege fieri dicitur, vt generoſos obijciãt equos viſibus concipientium, quo ſimiles eorum concipere & creare poſſint. Nam & columbarum dilectores ponunt pulcherrimas columbas, ijſdem locis, quibus illæ verſantur, quo videlicet rapiente viſu, ſimiles generent. Inde eſt, quòd quidam grauidas mulieres vetant intueri turpiſſimos animalium vultus, vt cenocephalos, & ſimias, ne viſibus occurrentes, ſimiles fœtus parerere faciant. hanc enim fœminarum dicunt eſſe naturam, vt quales perſpexerint, ſiue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æſtu, dum concipiunt, talem ſobolem procreent. Etenim anima in vſu venereo formas extrinſecas intus tranſmittit, eorúmque ſatiata typis, rapit ſpecies eorum in propriam qualitatem. Sic Iſidorus.

51 Memorabile in primis eſt, quod legi, exemplum cuiuſdam fœminæ. *Memorabile*
Hæc longè abſente marito, quatuor filios genuit ex adultero, legitimi vi- *exemplum.*
ri diſſimillimos, quam ob cauſam ille adulterinos reputans, pro filijs ſuis minimè habebat. Eadem poſtea marito item abſente, adulterino concubitu filium generauit, non adulteri, ſed legitimi mariti ſimillimum. Cuius ſimilitudinis cauſa fuerat, quòd in ſingulos dies mariti aduentum expectans, diu multúmque ſuper eo cogitauerat, valdè anxia, & vehementer metuens, ne inopinato illius aduentu oppreſſa, deprehenderetur in flagitio. Ex quo factum eſt, vt imaginem & ſimilitudinem viri, quam tantopere animo & cogitatione verſauerat, perfectè imprimeret fœtui. Maritus porrò ſimilitudinis ratione deceptus, hunc ſolum filium, qui tamen etiam adulterinus erat, tanquam genuinum, & verum, pro ſuo habuit: ceteris tanquam ſolis adulterinis, reiectis & abdicatis. Extant ſuper ea re lepidiſſimi verſus Thomæ Mori, viri tum alijs rebus inclyti, tum maximè ob martyrij gloriam, omnibus ſeculis prædicandi: quos verſus, vt tanti viri memoriam renouarem atque honorarem, hîc libuit adſcribere:

Quos

Thomæ Mori Martyr. vers.

Quos ante coniux quatuor
Natos, Sabine, protulit
Multum, ecce, dissimiles tui,
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulum,
Enixa iam nuperrimè est,
Solùm tibi simillimum,
Pro quatuor complecteris:
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atqui graues tradunt sophi
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter
Dum liberis datur opera,
Eius latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modóque inexplicabili,
In semen ipsum congeri.
Quibus receptis intimè,
Simúlque concrescentibus,
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abesses millibus,
Dum gignit vxor quatuor,
Quòd esset admodum tui
Secura, dissimiles parit.
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem;
Quod mater hunc dum concipit,
Sollicita de te plurimum,
Te tota cogitauerat;
Dum pertimescit anxia,
Ne tu, Sabine, incommodus,
Velútque Lupus in fabulam
Superuenires interim.

Hinc satis apparet, ex prolis dissimilitudine, aut similitudine, argumentari falsum esse; aut verum parentem, infirmam esse, ac leuem, miniméq; probabilem argumentationem.

Quod factum est in pecudibus Iacob ex aspectu virgarum, id fuisse simpliciter naturale, secundùm quid autem minimè.

Sed reuertamur ad quæstionem suprà positam. Quæsitum est, an illud factum Iacob fuerit naturæ opus, an supra naturam, & miraculum Diui- 52
næ omnipotentię. Nos arbitramur, quod in animalibus illis factum est ex virgarum aspectu, id factum esse naturaliter, & ex causis naturalibus; ad id enim perficiendum, sufficiens in natura vis, & potestas erat; vt ex memoratis paulò suprà auctoritatibus, experimentísq; manifestum est. Quáquam non temerè credi potest, illud non esse perfectum sine interuentu, & opera Angeli, qui non solùm docuit Iacob arcanam illius rei peragendæ artem; verùm etiam effecit, vt pecudes Iacob, in supremo coitus ardore, & in tempore concipiendi, virgarũ colores exteriùs intentissimè aspicerent, eosdémque interiori phantasia vehementer imaginarentur, ad id eas incitando, & applicando. Nimirũ quod egit Iacob didicisse id ex Angelo, non obscurè significatur infrà Genes. 31. versu 12. vbi narratur apparitio Angeli, & sermo eius cum Iacob super ista ipsa re. Nam quamuis apparitio ista memoretur post factum illud virgarum, & partum animalium, existimandum tamen est, ante id accidisse, & id narrari per recapitulationem; alioqui & inutilis, & inanis, & nullius rei fuisset illa apparitio. Ergo factum illud Iacob simpliciter naturale fuit, quodammodo autem non fuit naturale. Ad eundem modum, Salomonem per scientiam rerum naturalium sibi diuinitus traditam, mira efficere potuisse, atque adeo perfecisse, non est dubitandum, præsertim autem cùm eius rei testem habeamus Iosephum libro octauo Iudaïcarum antiquitatum. Similiter iuuenis ille Tobias, admirabilem virtutem piscis, quem in Tigri ceperat, Angelo Raphaële docente cognouit. Sic enim Tobiæ dixit Raphaël, vt legitur

Iosephus.

capi

capite septimo eius libri: *Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, fel autem eius valet ad vngendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.* Quanquam nonnullis visum est, istiusmodi virtutem non fuisse naturalem pisci. Verùm super ea re disputatum à nobis est copiosè in libro quarto Commentariorum nostrorum in Danielem, in expositione Cantici trium puerorum, super illis verbis: *Benedicite cæte, & omnia quæ mouentur in aquis, Domino.*

QVARTA DISPVTATIO.

Quæ sit physica ratio, & causa cur pecudes in obtutu virgarum multicolorum concipientes, genuerint fœtus similes virgarum coloribus.

53 VPER isto facto Iacob dubitandi ratio duplex est: Legimus enim in veterum scriptis, pecudes quarundam aquarum potu mutasse ipsas colorem, & item fœtibus suis certum quendam colorem impressisse. Id quippe ab Aristotele lib. 3. de historia animalium cap. 12. hisce verbis proditum est: Sunt aquæ multis in locis, quas cum oues biberint, móxque inierint, nigros generant agnos: vt in terra Assyritide agri Chalchidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrum vocāt: & in Antandria duo sunt fluuij, quorum alter cādorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oues creditur; quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant. Sic Aristoteles. Solinus Varronem laudat auctorem, à quo traditum sit, in littore maris Rubri esse fontem, quem si oues biberint, mutent vellerum qualitatem; & antea candidas, post haustum fuluo nigrescere colore. Hoc igitur ex veteribus monumentis notum est: sed quòd pecudes in concipiendo, ob aspectum variorū colorum, fœtum quoq; colorarint ad similitudinem eorum, id profectò, extra sacram Scripturam, in nulla veterum extat memoria. Deinde, quid habet commune facultas videndi, siue imaginandi, cum facultate generandi, & cum virtute formatrice corporis, quæ est in semine? nam & diuersarum animarum facultates sunt, illę enim sentientis animæ, hæ verò alentis: & longè sunt diuersæ locis, illæ in capite sedem habent, hæ autem in genitalibus membris.

Aristoteles.
Aquarū potu mutari colorē pecudum.
Varro.

54 Emimuero persuasum lectori certúmque esse debet, permagnam esse conuenientiam, & coniunctionem, atque consensum inter facultatem imaginatricem, & generatricem: ita vt altera mota, continuò alteram quoque moueri manifestū sit. Etenim si genitalia redundent semine; phantasia quoq; libidinosis, & obscœnis scatet imaginibus. Et viciſſim si phantasia obscœnarum rerum imagines concipiat, versétque, protinus etiam genitalia turgent, & irritantur ad libidinem.

Illud præterea multis, & certis experimentis in omni ætate exploratum,

& compertum eſt, habere animam ad demutandum, & variè afficiendum corpus, ſæpe quidem propriũ, interdum verò etiam alienum, permagnam vim atque poteſtatem; idque vel per vehementem alicuius rei imaginationem, vel ob affectum aliquem potentiſſimum, & violẽtam quampiam animi perturbationem. Marſilius Ficinus in libro 13. de Platonica Theologia cap. 1. nonnulla eius rei memorat exempla, quę hîc breuiter adſcripta noſſe, non iniucundum erit Lectori. Phantaſiam, inquit ille, quatuor ſequuntur affectus, Amor, Gaudium, Metus, Dolor, hi omnes ſi fuerint vehementiſſimi, ſubitò corpus proprium omnino; interdum verò etiam alienum afficiunt. Quantos ardores, vel cupiditas vindictæ accendit in corde, vel libido voluptatis in iecore? Immò ex immoderato amore, & mira pulſus commotio ac variatio exiſtit, & animi atque corporis ægritudo. Eraſiſtratus nobilis medicus agnouit Antiochum filium Seleuci Regis Aſiæ, amore Stratonicæ nouercæ ſuæ captum eſſe, quod ad eius ingreſſum, & aſpectum, illico vultus ægrotãtis, mirandum in modum commutaretur. Cupido quoque nocendi aliis per frequentem ac malignum intuitum, quàm perniciosè pueros, alióſque teneriores faſcinauerit, multis experimentis teſtatum eſt. Prægnantis quoque mulieris auiditas, & vehemens imaginatio, tenerum fœtũ conſignat, atque inficit rei cogitatæ nota. Quàm varios filiis ſuis geſtus, figuráſque, & colores, & quàm ſibi diſſimiles imprimunt parentes, propter vehemẽtem rerum diuerſarum in ipſo coitu imaginationem? Ingens, & inopinata lætitia interitum nonnullis attulit. Philippides Comœdiarum poëta haud ignobilis, cùm in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet, & lætiſſimè gauderet, inter illud gaudium repentè mortuus eſt. Præterea in Romanis annalibus ſcriptum eſt, qua tempeſtate Apud Cannas exercitus Romanus cæſus eſt, anum matrem nuncio de morte filio allato luctu atque mœrore affectam eſſe. Sed is nuncius non verus fuit: atque is adoleſcens non diu poſt ex ea pugna in vrbem rediјt: anus repentè filio viſo, copia atque turba, & quaſi ruina incidentis inopinati gaudiј oppreſſa exanimataque eſt. Moleſtia item ex tetro & fœdo aliquo ſpectaculo, interdum inficit guſtum, & prouocat nauſeam ſolo aſpectu. Quid miſericordia, quæ dolor quidam eſt ex alieno dolore? nónne miſerantis corpus ita nonnunquam malè afficit, vt miſeri, & miſerandi alterius corpus affectum viderit? Multi ſanguinis humani aſpectu, ſpiritu deficiente labuntur. Quid metus? nónne altis è feneſtris in terram deſpicientes caligamus præ formidine, & contremiſcimus, & nonnunquam etiam ruimus? pallent repentè timentes: trepidat illis cor: arrectæ ſtant comæ: vox faucibus hæret: deficit interdum vita, vel morbi diuerſi ſequuntur. Nonnunquam verò morbos quoſdam curat metus, & ſingultum, & quartanam febrim. Hactenus ex Marſilio.

Eraſiſtrati ſolertia.

A. Gellius lib. 3. cap. 15.

S. Auguſt.

Eòdem ſpectare videtur, quod à B. Auguſtino traditum eſt libro decimo quarto, capite vigeſimo tertio de Ciuitate Dei, de quodam, qui quan- 55
documque ei placebat, ad imitatas quaſi lamentantis cuiuſlibet hominis voces, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mortuo, vt non ſolùm vellicantes, atque pungentes non ſentiret, ſed aliquando etiam

igne

igne vreretur admoto, sine vllo doloris sensu, nisi post modum ex vulnere. Hunc porrò non obnitēdo, sed non sentiendo, non mouisse corpus suum, eo probabatur, quòd tāquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces si clariùs loquerentur, tanquam de longinquo inaudisse se, postea referebat. Sic Augustinus. Verisimile autem est, illum hominem per vehementem imaginationem, seipsum abstraxisse à sensu rerum præsentium.

Quatenus, & in quibus imaginatio vehemēs possit commutare corpus.

S. Thomas.

56 Sed quemadmodū, & quatenus, anima possit corpus proprium immutare, docet S. Thomas in tertia parte Quæst. 13. art. 3. hūc in modum scribens: Imaginatoni, si fuerit fortis, naturaliter obedit corpus, quantum ad aliqua; puta quantum ad casum de trabe in alto posita, quia imaginatio nata est, esse principium motus localis, vt dicitur 3. de Anima. Similiter etiam quantum ad alterationem, quæ est secundùm calorem, ac frigus, & alia consequentia: eo quòd ex imaginatione consequēter natæ sunt subsequi animæ passiones, secundùm quas mouetur cor, & sic per commotionem spirituum totū corpus alteratur. Aliæ verò dispositiones corporales, quæ non habent naturalem ordinem ad imaginationem, non transmutantur ab imaginatione, quantumcumque sit fortis, putà figura manus, vel pedis, vel aliquid simile. Hæc S. Thomas. Et huc pertinet quod dixit Dominus in Euangelio: *Quis vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum?*

Matth. 6.

Thostatus.

Ratio, & causa cur vehemēs imaginatio generātis, fœtum imaginatæ rei similem faciat.

Aristotel.

57 Cæterum aperienda ratio, & causa est, ex qua fiat, vt qualis fuerit in ardore coitus, & sub ipso conceptu vehemens imaginatio generantium, talis fingatur in vtero fœtus. Thostatus super hoc caput, in tractatu quæstionis decimæ, rationem huius rei huiusmodi affert. Anima, quæ corpori iuncta est, principium est omnium actuum compositi: Et est principium quoddam superius, dirigens corpus secundùm suam naturam. Siquidem, vt ait Philosophus in libro secundo de anima, vnitur anima corpori tanquam forma, & vt finis, atque vt motor. Prout autem est motor corporis, mouet, & dirigit ipsum, assimilando id naturæ suæ quantum potest. Et habet se ad illud, sicut artifex ad opus artificiatum: sicut enim artifex per formam exemplaris, quod mente conceptum gerit, imprimit similitudinem eius in rem fabricatam: ita sensitiua anima imaginem sensibilem, quam concepit in ipso vltimo æstu, & ardore libidinis, & sub ipso conceptu, imprimit fœtui. Non quòd tunc actualiter talis forma semini imprimatur: color namque, vel crispitudo capillorum, quæ interdum fœtibus contingunt, propterea quòd matres, dum concipiunt, tales formas intento obtutu contemplantur, non possunt immediatè formari in semine, quod talium colorum, & capillorum non est capax: sed anima ipsa quæ principium est decidendi, atque infundendi in semen virtutem quandam formatiuam fœtus, est quoque principium decidendi virtutem quandam in semen, secundùm quam in fœtu iam formato talis color, talésve capilli procreantur. Nam vt scribit Augustinus 3. de Trinitate; sæpenumerò adhibentur extrinsecus quædam causæ, quæ etsi non sint naturales, tamen secundùm naturam adhibentur; vt ea quæ in secreto naturæ sinu abdita

S. August.

continentur, erumpant, & forâs cernantur, explicando menſuras, & numeros ſuos, & pondera, quæ in occulto acceperunt ab eo, qui omnia in pondere, numero, & menſura diſpoſuit. Hæc Thoſtatus.

Cap. 11.

Franciſcus Valleſius.

Affert eiuſdem rei duas rationes philoſophicas minimè aſpernabiles 58
Franciſcus Valleſius vir in ætate noſtra, Medicinæ ſcientiâ, vſúque, & ingenij operibus clariſſimus, & Philippi Secundi Regis Catholici, complures annos Archiatros. Is capite vndecimo eius libri, quem de ſacra Philoſophia conſcripſit, priorem rationem eius rei ad hunc modum contexit, & exponit: Imaginari, non eſt animæ neque corporis, ſed coniuncti: ſicut odiſſe, amare, reminiſci, vt tradit Ariſtoteles in primo libro de Anima. Deinde animal ſentiens, vel imaginans quippiam, fit eius ſimile, quod imaginatur, & cognoſcit, immò fit quaſi illud ipſum, quia cognoſcens recipit in ſe ſpeciem, & ſimilitudinem rei cognitæ: Quamobrem dixit Ariſtoteles, Animam eſſe quodammodo omnia, quòd omnia cognoſcat. Ergo vehementer aliquid imaginans in concipiendo, & generando, fit eius rei ſimile, & quodammodo illud ipſum: ex quo efficitur, quod intendimus: nam generans facit ſibi ſimile, hoc enim eſt generale; & quod actu imaginatur aliquid, eſt ei ſimile: ergo quod ſimul gignit, & vehementer aliquid imaginatur, gignit ſimile ſui, non ſolùm ſecundùm naturam, ſed etiam ſecundùm id quod imaginatur actu: non enim animal generat ſibi ſimile ſecundùm id, quod fuit, aut erit, ſed ſecundùm id quod actum eſt.

Ariſtot.

Mira vis genitalis ſeminis.

Poſteriorem verò eius rei cauſam Auctor ille his verbis exponit: Se- 59
men habet à generante diuinam quandam vim fingendi omnia membra, & faciendi tale, quale eſt ipſum generans, non modò ſecundùm proprietates ſpecificas, verùm etiam nonnunquam ſecundùm indiuiduales. Eſt enim ſemen potentiâ totum animal; & quia ex omnibus corporis partibus deciditur, omnes quoq; partes corporis ſimiliter vt illæ erant, efficiẽdi poteſtatem habet. Talis porrò ſeminis poteſtas, data eſt à generante, non ratione corporis, ſed ratione animæ: ſi quidem facere ac mouere, ad formam ſpectat; pati, & moueri, ad materiam, vt ait Ariſtot. in libris de Generatione & corruptione. Conſentaneum igitur eſt, vt ea potius ex generante deferat ſemen, & conferat in fœtum, quem format, quæ generanti inſunt ſecundùm animam, quàm quę illi inſunt ſecundùm corpus, eáque potius in corpus rei generandæ trãsferat, quàm in animam: quocirca in corpore geniti, fiet corporaliter quod in generante quodammodo erat ſpiritualiter: Atque hinc fiet, vt animal album in ipſo actu generandi, vehementer imaginãs nigrum quippiam, generet nigrum, potius quàm album. Hoc autem tunc potiſſimùm continget, cum tam mari, quàm fœminæ, in ipſo actu generandi, vehemens eiuſdem rei imaginatio ſimul acciderit: quod non obſcurè indicauit Scriptura Geneſ. 30. dicens Iacob poſuiſſe virgas ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent. Et hoc valdè congruit cum opinione Medicorum arbitrantium tam marem quàm fœminam, & vim efficientem & materiam conferre ad generationem prolis. Cur autem tam rara ſint exempla eius quod fecit Iacob, duplex videtur eſſe cauſa. Altera, quòd vtrumq; parentem in eiuſ-

Ariſtot.

Quando maximè imaginatio generantis, fœtum afficiat, & cur id rarò contingat.

dem rei imaginatione, dum ſunt in actu generandi, vehementer hærere, nonniſi fortuitò, & rarò, vel diuina quadam ratione accidit. Altera cauſa eſt, quòd hoc in animalibus mutis potius quàm in hominibus aptum eſt fieri; animalia verò non poſſunt imaginationes ſuas, quas id temporis habent, indicare nobis. Hactenus ex Valleſio.

Igitur quando primo tempore aſcendebatur oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum, ante oculos arietum, & ouium, vt in earum contemplatione conciperent; quando verò ſerotina admiſſura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. VERSV 14

60 LATINA lectio huius loci duas fœturas pecudum his verbis denotat: priorem vocans primi temporis; poſteriorem appellans ſerotinam admiſſuram. Nec quãtum ad ſententiam, quidquam differt lectio Hebraica, & Chaldaica. Græca autem lectio non ſolùm ab illis diuerſa eſt, ſed valdè imperfectam & mutilam, neque ſubſiſtentem continet ſententiam. Sic enim ad verbum habet: *Factum eſt autem in tempore, quo concipiebant oues in vtero accipientes, poſuit Iacob virgas coram ouibus in canalibus, vt ipſæ conciperent ſecundùm virgas, cum verò peperiſſent oues; non ponebat.* De qua lectione audiat lector iudicium S. Hieronymi, is enim cùm lectionem huius loci ex Hebræo memoraſſet, ſubdit: Hoc in lxx. interpretibus non habetur, ſed pro ſerotinis & temporaneis, aliud neſcio quid, quod ad ſenſum non pertinet, tranſtulerunt. *S. Hieronym.*

61 Sed quid per temporaneum ſiue primitiuum conceptum ouium, quid item per ſerotinum intelligere oportet? Valleſius loco paulò ſuprà commemorato, interpretatur conceptum, qui fit tempore diei matutino, & qui fit veſpertino: diſputans illum eſſe fœcundiorem & meliorem, hunc deteriorem. Huius autem rei duplicem affert cauſam, vnam ex ratione victus animalium ductam, alteram ex natura ipſius temporis. Congreſſus enim maris, & fœminæ matutinus, fit poſt ſomnum, & ante cibum: manè autem concoctius eſt, & cerebrum, in quo præcipuè viget imaginatio, purius eſt à vaporibus cibi, & vegetum ad functiones ſenſuum. Si quidem ſomnus concoctionem cibi maximè adiuuat, & cerebri vapores conſumit: vigorémque præſtat animali ad functiones eius proprias, quæ ſunt ſentire, & mouere. Quamobrem ſemen ob meliorem concoctionem erit fœcundius: & imaginandi vis, ob recentem ſpirituum ex ſomno refectionem, purgationémque cerebri à vaporibus, ex ventre, multis & craſſis aſcendentibus, & grauantibus caput, efficacior erit ad imaginandum. In tempore autem veſpertino prorſus contrà res ſe habet. Ex natura ipſius temporis idem patet. Etenim tempus diei matutinum, reſpondet tempori verno anni: meridianum æſtiuo: veſpertinum autumnali: nocturnum hyberno. Sicut ergo corpora ſalubriora ſunt & valentiora, & ad generandum validiora in Vere, quàm in autumno; ita generatio

Quis dicatur primi temporis conceptus ouium, quis item Serotinus.

Franciscus Valleſius.

meliùs ſuccedit matutino tempore inita, quàm veſpertino. Sic ille. Cuius, vt vera ſit ſententia, non congruit tamen cum hiſtoria huius loci, in qua perſpicuè indicantur duo anni tempora, in quibus pecora concipiebant, & pariebant: erant enim in illa regione, vt ſunt in compluribus aliis, pecudes bis in anno fœtiferæ.

Communis igitur tam Hebræorum, quàm Chriſtianorum expoſito- 62
rum ſententia eſt, per temporaneam admiſſuram, ſiue conceptum, ſignificari eum, qui fit verno tempore; tunc enim pecora robuſtiora ſunt, & viuidiora, & generandi cupidiora: ex quo fit, & numeroſior, & melior fœtura. Optima igitur verborum Scripturæ huius loci expoſitio eſt, quam tradidit S. Hieronymus hiſce verbis: Quod autem hoc loco dicit Scriptura, hoc eſt Iacob prudens & callidus, iuſtitiam, & æquitatem, etiam in noua arte ſeruabat: Si enim omnes agnos & hœdos varios pecora procreaſſent, fuiſſet aliqua ſuſpicio doli, & apertè huic rei Laban inuidus contrà iſſet. Ergo ita omnia temperauit, vt & ipſe fructum ſui laboris acciperet, & Laban non penitus ſpoliaretur. Si quando enim oues, & capræ primo tempore aſcendebantur, quia melior vernus eſt fœtus, ante ipſas ponebat virgas, vt varia ſoboles naſceretur, quęcumque autem oues, & capræ ſerò quærebant marem, ante earum oculos non ponebat virgas, vt vnius coloris pecora naſcerentur. Et quicquid primum naſcebatur, ſuum erat, quia diſcolor, & varium erat; quicquid poſtea, quòd vnius eſſet tam in nigro, quàm in albo coloris pecus, ad Laban pertinebat. Sic Hieronymus.

S. Hieronym. in traditionibus Hebraicis in Geneſ.

Pulcherrimam huius hiſtoriæ allegoriam aperit, & explicat S. Grego- 63
rius in libro 21. Moralium in ipſa Præfatione eius libri: Quid eſt, inquit, virgas virides amygdalinas, & ex platanis ante gregum oculos ponere, niſi per Scripturæ ſacræ ſeriem, antiquorum patrum vitas, atque ſententias in exemplum populis præbere? quæ quia iuxta rationis examen rectæ ſunt, virgæ nominantur, virgis autem ex parte cortex à Iacob ſubtrahitur, vt intimus candor appareat: & ex parte cortex ſeruatur, vt in viriditate permaneant; variuſque virgarum color efficitur, partim ſubtracto cortice, & partim eo retento. Ante oculos enim conſiderationis noſtræ præcedentium patrum ſententiæ, quaſi virgæ variæ ponuntur, in quibus dum plerumque intellectum litteræ fugimus, quaſi corticem ſubtrahimus: & dum plerumque intellectum litteræ ſequimur, quaſi corticem reſeruamus. Dúmque ab ipſis cortex litteræ ſubducitur, interior allegoriæ candor demonſtratur: & dum cortex relinquitur, exterioris intelligentiæ virentia exempla monſtrantur. Benè autem Iacob virgas in aquæ canalibus poſuit, quia & Redemptor noſter in libris eas ſacræ ſcientiæ, quibus nos intrinſecus infundimur, fixit. Has virgas aſpicientes arietes, cum ouibus coëunt, quia rationales noſtri Spiritus cùm in Patrum vitis, & doctrinis contemplandis defixi ſunt, ſingulis quibuſque actionibus permiſcentur, vt tales fœtus operum procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident, & diuerſum colorem proles boni operis habeant, quia & nonnunquam ſubtracto litteræ cortice, acutiùs interna conſiderat; & ſeruato nonnunquam hiſtoriæ tegmine, bene ſeſe in exteriori-

Allegoria huius hiſtoriæ ex S. Gregor.

bus

bus format. Nam quia diuinæ ſententiæ aliquando interiùs rimandæ ſunt, aliquando exteriùs obſeruandæ, propterea dictum eſt per Salomonem Prou. 30. *Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem.* Vbera quippe fortiter premimus, cum verba ſacri eloquij ſubtili intellectu penſamus: qua preſſione, dum lac quærimus, butyrum inuenimus; quia dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, vbertate internæ pinguedinis vngimur. Hoc tamen nec nimiè, nec ſemper agendum eſt: ne dum lac quærimus ab vberibus, ſanguis ſequatur. Plerique enim, dum verba ſacri eloquij pluſquam debent, decorticant, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer mungit; quia carnale efficitur, quod ex nimia ſpiritus diſcuſſione ſentitur. Sic Gregorius. Cuius paulò ſupra hæc verba ſaluberrimum eſt documentum, omnibus, qui tractant ſacras litteras obſeruatu vtiliſſimum; Intellectus, inquit, ſacri eloquij inter textum, & myſterium, tanta eſt libratione penſandus, vt moderata vtriuſque partis lance, neque hunc nimiæ diſcuſſionis pondus deprimat, neque rurſus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe ſacri eloquij ſententiæ tanta allegoriarum conceptione ſunt grauidæ, vt quiſquis eas ad ſolam tenere hiſtoriam nititur, earum notitia per ſuam incuriam priuetur. Nonnullæ verò ita exterioribus præceptis inſeruiunt, vt ſi quis ea ſubtilius penetrare conetur, intus quidem nihil inueniat; quin etiam hoc ſibi quod foris loquuntur, abſcondat. Hactenus ex Gregorio.

Locus Prouerbiorum ca. 30.

Vtile documentum B. Gregor.

⁎

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM PRIMVM GENESIS.

Reuersio Iacob ex Mesopotamia in Chananitidem cum vniuersa familia sua; & pactum inter ipsum, & Laban.

1 POSTQVAM autem audiuit verba filio-
rum Laban dicẽtium: Tulit Iacob omnia,
quæ fuerunt patris nostri, & de illius fa-
cultate ditatus, factus est inclytus: ani-
2 maduertit quoque faciem Laban, quòd
non esset erga se sicut heri, & nudius ter-
tius, maximè dicente sibi Domino, Re-
3 uertere in terram patrum tuorum, & ad generationem
tuam, eróque tecum. Misit, & vocauit Rachel, & Liam in
4
5 agrum, vbi pascebat greges, dixítque eis: Video faciem
patris vestri quòd non sit erga me sicut heri, & nudius ter-
6 tius: Deus autem patris mei fuit mecũ. Et ipsæ nostis quòd to-
7 tis viribus meis seruierim patri vestro. Sed & pater vester cir-
cumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus:
8 & tamen nõ dimisit eum Deus vt noceret mihi. Si quãdo dixit:
Variæ erunt mercedes tuæ: pariebãt omnes oues varios fœtus.
quando

quando verò è contrario ait: Alba quæquæ accipies pro mer-
cede:omnes greges alba pepererunt. Tulítque Deus ſubſtan- 9
tiam patris veſtri,& dedit mihi. Poſtquã enim conceptus ouiũ 10
tempus aduenerat,leuaui oculos meos, & vidi in ſomnis aſcẽ-
dentes mares ſuper fœminas,varios,& maculoſos , & diuerſo-
rum colorum.Dixitque Angelus Dei ad me in ſomnis:Iacob; 11
& ego reſpondi:Adſum.Qui ait:Leua oculos tuos,& vide vni- 12
uerſos maſculos aſcendentes ſuper fœminas,varios,maculoſos
atque reſperſos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. Ego 13
ſum Deus Bethel,vbi vnxiſti lapidem, & votum vouiſti mihi.
Nunc ergo ſurge,& egredere de terra hac,reuertens in terram
natiuitatis tuæ.Reſponderúntque Rachel & Lia:Nunquid ha- 14
bemus reſidui quicquam in facultatibus,& hæreditate domus
patris noſtri? Nonne quaſi alienas reputauit nos , & vendidit, 15
comedítque pretium noſtrum?Sed Deus tulit opes patris no- 16
ſtri,& eas tradidit nobis,ac filijs noſtris:vnde omnia, quæ præ-
cepit tibi Deus,fac.Surrexit itaque Iacob, & impoſitis liberis, 17
ac coniugibus ſuis ſuper camelos,abijt.Tulítque omnem ſub- 18
ſtantiam ſuam,& greges,& quicquid in Meſopotamia acqui-
ſierat,pergens ad Iſaac patrem ſuum in terram Chanaan. Eo 19
tempore ierat Laban ad tondendas oues , & Rachel furata eſt
Idola patris ſui , Noluítque Iacob cõfiteri ſocero ſuo quòd fu- 20
geret.Cúmque abijſſet tam ipſe, quàm omnia quæ iuris ſui e- 21
rant,& amne tranſmiſſo pergeret contra montem Galaad,nũ-
ciatum eſt Laban die tertio quòd fugeret Iacob. Qui aſſum- 22
ptis fratribus ſuis,perſecutus eſt eum diebus ſeptem : Et com- 23
prehendit eum in Monte Galaad. Vidítque in ſomnis dicen- 24
tem ſibi Deum;Caue ne quidquam aſperè loquaris contra Ia-
cob.Iámque Iacob extenderat in eodem Monte tabernaculũ: 25
cúmque ille conſecutus fuiſſet eum cum fratribus ſuis,in Mõ-
te Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Iacob : Quare ita egiſti, 26
vt clam me abigeres filias meas quaſi captiuas gladio? Cur ig- 27
norante me fugere voluiſti,nec indicare mihi, vt proſequerer
tecum gaudio,& canticis,& tympanis,& citharis;Non es paſ- 28
ſus,vt oſcularer filios meos,& filias:ſtultè operatus es:Et nunc 29
quidem valet manus mea reddere tibi malum : Sed Deus pa-
tris veſtri heri dixit mihi ; Caue ne loquaris contra Iacob
quidquam durius.Eſto,ad tuos ire cupiebas, & deſiderio erat 30

31 tibi domus patris tui:cur furatus es Deos meos?Respondit Ia-
cob? Quòd inscio te profectus sum,timui ne violenter aufer-
32 res filias tuas.Quod autẽ furti me arguis:apud quẽcũque inue
neris deos tuos,necetur coram fratribus nostris:scrutare, quic
quid tuorum apud me inueneris,& aufer:hæc dicens, ignora-
33 bat quòd Rachel furata esset Idola. Ingressus itaque Labã ta-
34 bernaculum Iacob & Liæ, & vtriusque famulæ, non inuenit.
Cúmque intrasset tentorium Rachelis,illa festinans, abscon-
dit idola subter stramenta cameli,& sedit desuper, scrutantí-
35 que omne tentorium,& nihil inuenienti,ait: Ne irascatur do-
minus meus quòd coram te assurgere nequeo:quia iuxta con-
suetudinem fœminarum nunc accidit mihi. Sic delusa solici-
36 tudo quærẽtis est.Tuménsq; Iacob cũ iurgio ait:Quã ob cul-
pã meã,& ob quod peccatũ meũ sic exarsisti post me, & scru-
37 tatus es omnẽ supellectilẽ meã?Quid inuenisti de cuncta sub-
38 stantia domus tuæ?pone hîc corã fratribus meis, & fratribus
39 tuis,& iudicẽt inter me,& te.Idcirco viginti annis fui tecũ;O-
40 ues tuæ,& capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui nõ co-
41 medi:nec captũ à bestia ostendi tibi,ego dãnũ omne reddebã:
quidquid furto peribat,à me exigebas:die,noctúque æstu vre-
bar,& gelu,fugiebátque somnus ab oculis meis, sicque per vi-
ginti annos in domo tua seruiui tibi, quatuordecim pro filia-
bus,& sex pro gregibus tuis:immutasti quoque mercedẽ meã
42 decem vicibus. Nisi Deus patris mei Abrahã, & timor Isaac
affuisset mihi,forsitan modò nudũ me dimisisses:afflictionem
meã,& laborem manuũ mearũ respexit Deus,&arguit te heri.
43 Respondit ei Laban:Filiæ meæ,& filij, & greges tui,& omnia,
quæ cernis, mea sunt; quid possum facere filijs, & nepotibus
44 meis?Veni ergo,& ineamus fœdus: vt sit in testimonium in-
45 ter me & te.Tulit itaque Iacob lapidem, & erexit illum in ti-
46 tulum,dixítque fratribus suis:Afferte lapides.Qui congregan
47 tes fecerunt tumulum,comederúntque super eum: quem vo-
cauit Laban Tumulum testis, & Iacob Aceruum testimonij,
48 vterque iuxta proprietatem linguæ suæ.Dixítque Laban:Tu-
mulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcirco appellatũ
49 est nomen eius Galaad,id est,Tumulus testis.Intueatur,& iu-
dicet Dominus inter nos,quando recesserimus à nobis,si affli-
50 xeris filias meas,&si introduxeris alias vxores super eas:nullus
sermo

ſermonis noſtri teſtis eſt abſque Deo, qui præſens reſpicit.Di- 51
xítque rurſus ad Iacob:En tumulus hic,& lapis quem erexi in-
ter me & te,teſtis erit:tumulus,inquam,iſte, & lapis ſint in te- 52
ſtimonium,ſi aut ego tranſiero illum pergens ad te,aut tu præ-
terieris malum mihi cogitans.Deus Abrahã, & Deus Nachor 53
iudicet inter nos,Deus patris eorum. Iurauit ergo Iacob per
timorem patris ſui Iſaac:immolatíſque victimis in monte,vo- 54
cauit fratres ſuos vt ederent panẽ.Qui cùm comediſſent,man 55
ſerunt ibi.Laban verò de nocte conſurgens,oſculatus eſt filios
& filias ſuas,& benedixit illis:reuerſúſque eſt in locum ſuum.

Mutauit mercedem meam decem vicibus. VERS. 7.

1 ILLVD, *decem vicibus*,tribus modis exponitur.Caietanus putat eſſe dictum hyperbolicè : non enim toties eſſe mutatam mercedem Iacob;ſed quia non ſemel,ſed aliquoties vulgari loquendi more dixit per hyperbolem, decies mutatam eſſe. Atenim cùm nihil abſurdi ſit fuiſſe mutatam decies,nec id repugnet narrationi huius loci,immò quàm maximè congruat;alienum videtur,poſthabita propria verborum ſignificatione,ad hyperbolicam,ſine cauſa, confugere. Alij putant,poſitum eſſe numerum definitum pro indefinito,vt fit ſæpe in Scriptura,& poſitum eſſe,decies,pro ſæpiſſimè; ſiue fuerit decies, ſiue ſæpius. Sic dixit Deus,vt ſcriptum eſt Numeror.14. *Tentauerunt me iam per decem vices:*Et Iob capite decimo nono.*En*,inquit, *decies confunditis me.*Sedenim Hieronymus, & Auguſtinus, & hos ſecuti complures alij,propriè accipiunt illud,*decem vicibus*,ita vt verba ſonant. Aiunt enim, in illis ſex annis,quibus Iacob pro mercede curauit gregem Laban,decies factam ei mercedis immutationem à Laban. Audi Hieronymum in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum ita ſcribentem : Per ſingulos fœtus ſemper Laban conditionem mũtabat. Si videbat varium naſci pecus, poſt fœtum dicebat: Volo vt in futurum mihi varia naſcantur. Rurſus cùm videliſſet vnius coloris naſci pecora (Iacob quippe,hoc audito , virgas in canalibus non ponebat)dicebat,vt futuros fœtus vnius coloris ſibi pecora procrearent. Quid plura? vſque ad decem vices ſemper à Laban pecoris ſui,ſiue Iacob,mutata conditio eſt : Et quodcumque ſibi propoſuerat vt naſceretur,in colorem contrarium vertebatur. Ne cui autem in ſex annis,decem pariendi vices incredibiles videantur, legat Virgilium, à quo dicitur; *Bis grauidæ pecudes.* Natura autem Italicarum ouium , & Meſopotamiæ vna eſſe traditur.Hactenus ex Hieronymo.Facit etiam ab hac interpretatione lectio huius loci ſecundùm lxx. Interpretes , de qua deinceps eſt dicendum.

Caietanus. *Locus numer. 14.& Iob.19.* *S.Hieron.* *Virg lib.3. Georgic.*

2 Pro illo,*decem vicibus*,lxx.Interpretes nimiùm quantum diuerſa inter-

pretatione posuerunt, *decem agnis*: quam lectionem S. Hieronymus quasi mirabundus: Septuaginta, inquit, interpretes, pro *decem vicibus*, vt est in libro Hebræo, posuerunt *decem agnis*: nescio qua opinione ducti; cùm verbum Hebraicum *Monim*, numerum magis quàm agnos sonet, & hic sensus ex consequentibus magis probetur. Sic Hieronymus. Aquila vertit *decem numero*: Symmachus, *decies numero*. Sed S. Augustinus in quæstione 95. in Genesim lectionem hanc septuaginta interpretum ad rectã, & probabilem sententiam exponit. Audiat Lector eius verba: Decem agnos, vel decem agnas, pro decem temporibus posuerũt, quibus oues, quas Iacob pascebat, per sexenniũ pepererũt: bis quippe pariebãt in anno. Cõtẽ erat autẽ vt primo anno, quo inter se pacti sunt, & ad pascendas oues accessit Iacob, semel parerẽt in fine anni; quia cùm accessit, iã semel pepererant. Reuersúsque sexto anno, id est, vltimo, cũ semel peperissent, exorta necessitate profectionis, priùs recederẽt, quàm iterũ parerent: ac per hoc cùm primus annus, atq; vltimus, duos tantùm ouiũ partus sub illo haberẽt; medij verò quatuor anni, binos, fiũt omnes decẽ. Nec mirũ quòd hæc decem tempora nomine agnorum appellarunt, qui iisdem temporibus; nascebantur veluti si quispiam dicat per tot vindemias, aut per tot messes, quibus numerus intelligatur annorum. Vnde quidam dixit,

S. August.

Virg. Eclo. 1.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Per aristas videlicet, messes: per messes, annos significans. Pecudũ autẽ illius regionis fœcunditas, sicut Italorum, tanta fertur, vt bis in anno pariant. Tantum est quod ex Augustino memorandũ in hoc loco duximus.

PRIMA DISPVTATIO.

Super furto Idolorum Laban, facto à Rachele, Et super illis verbis.

VERSV 19

Et Rachel furata est Idola patris sui.

Prima quæstio Quid significet vox Teraphim.

HÆc verba tres habent quæstiones: quarum prior est super Hebræa voce *Teraphim*, quam Latinus Interpres, & hoc loco, & alibi, vertit *Idola*, vt in libro Iudicum capit. 17. & 18. In primo autẽ lib. Reg. 19. vertit statuã in cap. 3. Osee retinuit Hebræum ipsum nomen *Teraphim* præcisè, cùm in libro Iudicum, quibus dixi locis, posuerit vocem Teraphim, subiecta eius interpretatione Latina per vocem Idola. Significat autem *Teraphim*, imagines, siue simulacra, siue figuras qualescumque, & qualiumcumque rerum, sed plurimùm, vel hominum, vel deorum, quæ Idola vocantur: imagines dico, & figuras, vel per picturam, vel sculpturam, vel texturam expressas. Huius interpretationis probatorem, 3

& au

& auctorem habeo S. Hieronymum, qui in Epist. 113. scripta ad Marcellam super voce *Teraphim* disserit hisce verbis: Scito *Theraphim* ab Aquila μορφώματα interpretari, quę nos figuras, siue figurationes possumus dicere. Nam 1. Reg. 19. vbi dicitur Saul misisse nuncios, vt caperent Dauidem, lxx. sic verterunt: *Et venerunt nuntij, & ecce* κενοτάφια *in lecto*, pro cenotaphiis, in Hebręo est *teraphim* significãs puluinum de caprarum pelle consutum, qui intonsis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur. Apud Oseam capite 3. sic est secundùm Septuaginta: *Diebus multis sedebunt filij Israel, sine Rege, & Principe, sine sacrificio, sine altari, & sine sacerdotio, & manifestationibus:* pro *sacerdotio, & manifestationibus*, in Hebræo est, sine ephod, & sine teraphim, sicut Theodotion, & Symmachus verterunt. Ex quo intelligimus, in Ephod iuxta septuaginta, qui sensum magis quàm verba interpretati sunt, sacerdotium interpretari: in *teraphim* verò, quæ figuras, vel figurationes dicimus; varia opera, quæ *teraphim* vocantur, intelligi. Nam & in Exodo, ceterísq; locis vbi describuntur vestes plumaria arte contextæ, opus Cherubim; id est, varium, atque depictum, dicitur esse factum: ita tamen, vt vox Cherubim, litteram *vau* non habeat; quia vbicumque cum hac littera scribitur, animalia potius quàm opera significat. Iuxta igitur hunc sensum, & in libro Iudicum cap. 17. Micha cum veste sacerdotali, cetera quoque, quæ ad sacerdotalia pertinent ornamenta, per *Teraphim* fecisse monstratur. Hæc S. Hieronymus. Quod autem simulacrum illud Dauidis in lecto positum à Michol, quod ibi dicitur Hebraicè *teraphim*, septuaginta interpretes appellauerint Cenotaphium, scitè factum ab illis puto. Est enim Cenotaphium, inane quoddam simulacrum, repræsentans sepultum hominem, aut impositum tumulo, vt sepeliatur, cum tamen ibi corpus hominis mortui nullum sit. *Cenotaphium.*

4 Cæterum videamus quidnam Hebræi, & de nostratibus qui vocantur Hebræizantes, super ista voce *Theraphim*, commentati sint. Aben Esra, quem secutus est Arias Montanus in Commentarijs suis in librum Iudicum super caput decimum septimum eius libri, arbitratur, voce *Teraphim* significari Imagines, cœli astrorúmque certa obseruatione confectas, & ritu sacratas ad augurandi & diuinandi abusum. Iuxta sententiam hanc est, quod tradidit Rabbi Chimhi in libro Radicum, *Teraphim* esse imagines, per quas futura prænoscebantur: consulentibus enim ipsas, Diaboli arte, responsa reddebantur. Hanc vocis eius interpretationẽ maximè probans Oleaster, huiusmodi facit notam super hoc loco: Non cõuenit, inquit, inter Hebręorum doctores, quid significet dictio *Teraphim*, quam Idola vertimus: hoc tamen certi de ista voce habemus, quod significet Imagines hominum, quæ loquebantur. Nam Ezechielis 21. dicitur, Regem Babylonis consuluisse Teraphim: quo significatur fuisse imagines, quæ consulentibus responderent. Et Zachariæ cap. 10. scriptum est: *Quia Teraphim locuta sunt mendacium.* Thostatus hoc loco narrat, quemadmodum istiusmodi simulacra per artem Astronomicam, & Necromanticam conficerentur idonea ad reddenda responsa. Sic enim ait: Erant quæ-

Aben Esra. Arias Montanus. *Rab. Chimhi.* *Oleaster.* *Thostatus.*

dam capita ex metallo in quodã certo tempore, & sub certis siderũ aspectibus, & coniunctionibus planetarũ facta; vt inde virtus è cœlo deriuaretur in illud caput, fieretque potens respondendi consulentibus, & interrogantibus ipsum: idque fiebat partim per Astrologiam, & partim per Necromantiam. Fecit huiusmodi caput Albertus Magnus de Ordine Prædicatorum, quod discipulus eius S. Thomas quadam die confregit. Dicunt etiam Hebræi, fieri consueuisse *Teraphim*, accipiendo caput alicuius pueri primogeniti, & sacrificati in honorem Dęmonis; & istud caput abscissum sale, & aromatibus condiebatur, vt à putredine illæsum diu perduraret: & super linguam eius lamina aurea ponebatur, Dæmonis cuiusdam nomine insignita, & sic dabat responsa consulentibus, & interrogantibus. Sed de veritate, & ratione istorum latè disseruimus super cap. 21. libri Num. Hactenus ex Thostato.

Albertus Magnus, & S. Thomas.
Hebræi.

Auctoris sententia.

Licèt igitur negari non possit vocabulo *Teraphim* sæpe significari Idola Gentiũ, per quæ non rarò Diabolus dabat responsa; non tamen id perpetuũ est in Scriptura: nã in 1. Reg. ca. 19. Simulacrũ illud Dauidis in lecto positum à Michol, appellatur ibi *Teraphim*; nec tamen per illud Dæmon dabat responsa: non enim tale simulacrũ domi suę habuisset Dauid; immò verò raptim fuisse tunc illud factum, historia ipsa loquitur. Illud certum est, Teraphim quæ furata est Rachel patri suo, fuisse Deorum simulacra: de istis enim paulò infrà loquens Laban, queribundus dixit Iacob: *Cur furatus es Deos meos?* Cui respondens Iacob, *Apud quemcumque*, inquit, *inueneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris.*

Secunda quæstio.
Cur furata sit Rachel Idola patris sui.
Aben Esra.
Thostatus.

Altera quæstio est, quo animo, & consilio, & quam ob causam Rachel abstulerit idola patri. Quinq; causas eius rei afferre possumus. Prima causa; Ne pater Idola illa inspiciendo, vel consulendo, per quod iter Iacob abijsset, cognoscere posset. Et hæc placet Aben Esræ, nec displicet Thostato. Cum primùm enim nunciatum est Labano, fugisse Iacob, protinus iuit consultũ Idola sua, de itinere quod ceperat Iacob; sed ea non inuenit: ex quo putauit, surrepta sibi fuisse à Iacob, vt ipse dixit super ea re cum eo expostulãs. Altera causa fuisse dicitur, vt si pater eos insequeretur, & fortè comprehenderet, ad eius Deos confugientes, irã ipsius deprecarentur. Hanc rationem tradit Iosephus lib. 1. Antiquitatũ ita scribens: sigilla verò Deorum suorum ferebat Rachel, non quòd Deos coleret, quorum contemptũ à marito didicerat, sed vt si fortè pater fugientes assequeretur, haberet, quò confugeret, veniam impetratura. Sic Iosephus. Tertia causa à multis hæc traditur, vt ita Rachel patrem deduceret ab idololatria; & hoc placet Rabbi Salomoni. Huius etiã sententiæ sunt Basilius, Nazianzenus, & Theodoretus. Basilius super initio libri Prouerbiorũ disputans, vocabulum astutiæ non semper malam in partem accipi, sed esse, & malam, & bonam astutiam, inter alia sic ait: Bona fuit astutia Hebræorum, quando Ægyptios decipiebant: tunc enim mercedem accipiebant ciuitatum à se conditarũ, & sibi ipsis materiam suppeditabant ad construendũ tabernaculũ. Laudabilis fuit astutia obstetricũ Ægyptiarũ conseruantiũ masculos Hebræorũ. Pulchra fuit astutia Rebeccæ, cũ magnam illam benedictionem

Iosephus.
Rabbi Salomon.
Basilius.
Nazianzenus.
Theodoretus.
Exod. 1.

5

ctionem filio minori acquireret: præclara fuit aſtutia Raab,& Rachelis: illius quidem exploratores ſaluos preſtantis; huius verò, patrem decipien do, ab idololatria illũ liberãtis. Sic Baſilius. Nazianzenus in Oratione de Sancto Paſchate: Si quæpiam, inquit, Rachel es anima patriarchalis,& magna, patris tui cũ inueneris Idola, ſurripe, non vt conſerues, ſed vt deleas. Sic ille. Accedit etiam huic ſententiæ Lyranus, idémque ſentit Theodoretus, cuius verba paulò infrà memorabimus.

6 Quarta cauſa hæc fuiſſe traditur, quòd Rachel quoque ſtudioſa eſſet Idololatriæ, vt quæ à puellari ætate, per educationem, & inſtitutionẽ paternam, culturæ Idolorum aſſueuiſſet. Hæc eſt ſententia B. Chryſoſtomi, & Ruperti,& Caietani, atque Oleaſtri. Verba Chryſoſtomi in homil. 57. in Geneſ. hæc ſunt: Non ſine cauſa dictum eſt, nobiſque propoſitum, furatam eſſe Rachel idola patris ſui: Sed vt ſciamus, mulieres illas adhuc paternam habentes conſuetudinem, Idolorum cultui addictas fuiſſe. Animaduerte enim quantum in hoc ſtudium impenderint, cum nihil aliud patri auferre voluerint, niſi Idola eius: id verò faciebant ignorante viro, neque enim ille fieri id permiſiſſet. Hæc Chryſoſtomus. Rupertus autem lib. 7. Commentariorum in Geneſ. cap. 42. hunc in modum ſcribit: Hoc loco primùm Scripturæ auctoritas, idolorum nomen, vel cultũ commemorat,& repræſentat. Porrò Rachel, quæ Idola furata eſt, liquet, quia perfectæ fidei nondum erat: ſed antequam obiret, opportunè admodum dictum eſt à Iacob, domeſticis ſuis: *Abijcite deos alienos, qui in medio veſtri ſunt, & mundamini, & mutate veſtimenta veſtra. Dederunt ergo ei: at ille infodit eos ſubter terebinthum.* Nec multo poſt inibi ſcriptum eſt: *Mortua eſt Rachel,& ſepulta eſt in via, quæ ducit* Ephratam: *hæc eſt Bethlehem.* Non igitur paruo bono ſuo Rachel virum fidelem ſortita & ſecuta eſt, cuius nimirum fide ſaluata eſt: Sanctificata eſt quippe mulier infidelis per virum fidelem. Quocirca rectè, ac rationabiliter dictũ à Paulo eſt 1. ad Corinth. 7. *Si quis frater habet vxorem infidelem,& hæc conſentit habitare cum eo, non dimittat eam: & ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum ea, non dimittat virum. Vnde enim ſcis mulier, ſi virum ſaluum facias? aut vnde ſcis vir, ſi mulierem ſaluam facias?* Hæc Rupertus.

S. Chryſoſtom. Rupertus. Caietanus. Oleaſter.

7 Ad extremum nonnulli arbitrantur, Rachelem abſtuliſſe Idola patri ſuo, quòd ea conſtarent ex pretioſa materia, vel auri, vel argenti, vel alia quapiam; tum pro mercede, qua maritum ſuum Iacob fraudauerat: tum pro dote ſibi,& ſorori ſuæ debita, qua ipſas priuauerat, tradens ferè nudas marito,& quaſi ſeruas vendens, ſicut indicat earum ſuper iſta re querimonia, quam in hoc capite verſu 15. expoſuit Moſes. Ex his porrò quinq; cauſis mihi quidem poſtrema hæc præter ceteras probatur, vt planior, & hiſtoriæ congruentior. Ex quo item apparet, illud non fuiſſe furtũ: impropriè autem hoc loco ſic appellari, non ad veritatem, ſed ad externam ſpeciem & opinionẽ hominũ. Solet enim Scriptura aliquid appellare tale, non quòd tale ſit, ſed quod tale vulgo putetur & appelletur. Exempli cauſa, poſt longam diſceptationem vltrò citróque habitam inter Iob, & amicos eius, denique Scriptura ſic ait: *Omiſerunt autem tres viri iſti reſpondere*

Scriptura nõnunquam aliquid eſſe dicit tale, non quia tale ſit, ſed quia videatur, & putetur tale.

reſpondere Iob, eo quòd iuſtus ſibi videretur. Super quibus verbis B. Gregorius diſſerẽs: Hoc, inquit, quod de Iob dicitur, quòd Iuſtus ſibi videretur, ſacræ huius ſcriptor hiſtoriæ ad amicorum illorum iudicium retulit, non autem beatum Iob de elationis tumore reprobauit.

Tertia quæſtio, an illud Rachelis furtum Idolorum, arguat fuiſſe Rachelem id temporis cultricem Idololatriæ? Præter Ioſephum, & Baſiliũ, & Nazianzenum id negantes, quorum verba paulò ſuprà commemorata ſunt; Theodoretus quæſtione 89. in Geneſim, diſerta, & valida argumentatione probat, Rachelem non fuiſſe cultricem Idolorum. Ad hunc autẽ modum ſcribit: Quidam dixerunt Rachelem ſurripuiſſe Idola, quòd & ipſa Idololatriæ ſtudio teneretur. Ego verò contra ſentio, propterea patri abſtuliſſe Idola, quòd ſic vellet patrem ab impio Dæmonum cultu liberare: pietatem namque eius mulieris ſatis docuit Scriptura dicens Geneſ. 13. *Recordatus eſt Deus Rachelis, & exaudiuit eam, & aperuit eius vuluam.* Cùm enim audiſſet à Iacob: *Nunquid ego tibi ſum pro Deo, qui te priuauit fructu ventris?* Vehementiores Deo preces obtulit, & adepta eſt quod poſcebat. Quinetiam poſt partum, ſuam in Deum pietatem demonſtrauit: nato enim filio Ioſeph, dixit: *Abſtulit à me Deus opprobrium, & vocauit nomen eius Ioſeph, dicens; Addat mihi Deus alterum filium.* Quomodo igitur talis mulier in Deum affectu prædita, Idolis, quæ non ſunt dij, inſeruire potuiſſet? Verùm arbitror & aliud per hæc ſignificari: Iacob typum Dei creatoris omnium gerebat: nam duos populos Deus habuit: ſeniorem quidem, habentem ſuper cor velamen: iuniorem verò, decore fidei exornatum. Ita Iacob, duas vxores habebat, Liam videlicet, quæ oculis erat infirmis: Et Rachelem ſpecie pulchram, & viſu valdè formoſam: & ſeniorem liberis abundantem: iuniorem verò ſterilem. Ex Gentibus quippe congregata Eccleſia, ſterilis antea fuerat: ſed poſtea, liberis maximè fœcundata eſt, ſicut prædixit Iſaias 54. *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quoniam plures erunt filij deſertæ, quàm eius, quæ virum habet.* Quoniam igitur Eccleſia, quæ credidit Deo Saluatori, primitiuum Idololatriæ errorem radicitus extirpauit: Rachel typum eius gerens, furata eſt Idola patris; vt in eo quoque veritatem adumbraret. Hactenus ex Theodoreto. Cuius opinionem eſſe veram, non obſcurum dat indicium, id quod Rachelem feciſſe Idolis quæ abſtulerat, narrat Moſes in hoc capite, verſu trigeſimo quarto: *Cùmque*, inquit, *intraſſet Laban tentorium Rachel, illa feſtinans, abſcondit Idola ſubter ſtramenta cameli, & ſedit deſuper.* At ſi Rachel Idola illa, vt Deos ſuos, coluiſſet, non ita indecenter, neque irreuerenter, neque abiectè ea tractaſſet. 8

An Rachel coluerit idola. Theodoretus.

Verùm contraria eſt ſententia Chryſoſtomi, & Ruperti, cauſam illius furti aſſignantium ſtudio Idololatriæ, quod erat in Rachele; verba illorum paulò ſuperiùs poſuimus. Idem ſentit Caietanus, cuius verba paulò infrà exponemus. Oleaſter item hoc loco, veriſimile id eſſe ſic argumentatur. Fuiſſe Idola in domo Iacob, etiã poſt digreſſum à Laban, & diſceſſum ex Meſopotamia, Scriptura ipſa indicat infrà, Geneſis 35. vbi Iacob admo

Chryſoſtom. Rupertus. Caietanus. Oleaſter.

admonens domum suam, dicit: *Abijcite deos alienos qui sunt in medio vestri: & mundate vos, & mutate vestimenta vestra; & dederũt ipsi Iacob omnes deos alienos qui erant in manu sua, & inaures quæ erant in auribus suis: & abscondit ea subter quercum, quæ erat apud Sichem.* Non est autem credibile fœminas, & seruos, aliósque comites Iacob Idolis assuetos, tam facilè omnia reliquisse, cultúmque deorum suorũ sic esse oblitos, vt nõ secum Idololatriæ aliquod vestigiũ deferrẽt; pręsertim si Teraphim, id est, idola illa, futura prędicebant, quę sciẽdi omnes sumus auidissimi. Sic Oleaster.

9 Sed mihi prior sententia probabilior videtur. Nam quod obijcitur de idolis postea repertis in domo Iacob, nõ est necesse id referre ad Rachelem, sed ad seruos alios, qui erãt in domo Iacob, nec fortasse idola habuerunt colẽdi gratiâ, sed propter materiæ præstantiã. Et verisimile est, idola illa nõ fuisse allata ex Mesopotamia, sed in recẽti direptione, ac cæde Sichimitarum fuisse cũ cætera præda eis ablata. Verùm Iacob, vel cognito, aliquos de suis domesticis ea Idola colere, vel cauẽs ne quispiam suorum in eorum cultum delaberetur; abiecit ea ex domo sua, & sub terra penitus defodit. Quanquam autem, vt dixi, sententiam hanc propiorem vero esse iudicem, non tamen prorsus improbo, neque damno posteriorem opinionem. Immò verò non satis iustam, nec satis æquam cẽseo animaduersionem Catharini in Caietanum, impẽdio acerbiùs, quàm res merebatur, notationem quandam Caietani, super hoc loco exagitantis atque reprehendentis. Ascribam hîc primò verba Caietani, tum censuram Catharini. Verba Caietani, interpretantis illud: *Furata est Rachel idola patris sui,* huiusmodi sunt: Hinc apparet, partim DEVM verum, partim Idola coluisse Laban, domúmque eius: traditione siquidem aui sui Nachor colebat verum DEVM: exemplo autem Gentium, inter quas viuebat, simul etiam colebat Idola. Hinc quoque prudens Lector habes, quòd disparitas cultus, nõ est ex naturali iure impediens cõiugium: ex hoc enim quod Iacob vir fidelis & iustus coniugium iniuit cum idololatris, & quòd vxor eius in hoc loco idololatra scribitur, discimus connubia fidelium cum infidelibus fieri, non esse aduersus ius naturale. Iacob enim vir iustus non duxit vxorem contra ius naturæ. Hæc Caietanus.

Disceptatio Catharini cũ Caietano, An Rachel fuerit infidelis, & An cõiugium inter fidelem & infidelem sit vetitum iure naturæ.

Caietan.

Censura Catharini.

10 Audi nunc Catharini censuram. Sic enim scribit libro 5. Annotationum in Caietanum: Inter dispares cultu non esse illicitum naturali iure matrimonium asserit Caietanus. Quod vt impium dogma notaui, cum Apostolus id naturali ratione prohibeat, scribens 2. Corinth. 6. *Nolitè iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio CHRISTI ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Deinde confirmat id Catharinus testimonio Ambrosij, & ipsiusmet Caietani super eo loco Pauli: posthæc subdit Catharinus: Rachelem porrò fuisse idololatram; quàm inefficaciter colligit Caietanus, ex eo quòd surripuerit idola patris sui Laban! Nam Hebræa vox *Teraphim*, non semper falsos deos significat, sed quælibet simulacra; vt notãt Hebræi: & credibilius est, Rachelẽ ea patri abstulisse, nõ quòd ea coleret ipsa, sed vt colẽdi ea, occasionẽ patri adimeret. Deniq; nõ

solùm fidelem,sed piam fœminam fuisse Rachelem, satis indicat historia capitis 30. Genesis,narrans eam & ante partum, & post partum, Deum esse precatã,eiúsque preces fuisse à Deo exauditas. Hæc Catharinus. Sed enim licet probabilius sit,vt nos suprà docuimus, Rachelem non fuisse cultricem Idolorum;contraria tamen opinio,non ita est improbabilis, vt facit eam Catharinus.Nam & auctoritas Chrysostomi ac Ruperti potest eam probabilem facere; & ratio,quam attulit Oleaster, non est planè aspernabilis.

Quod autem Catharinus impium esse arbitratur dicere, Coniugium 11
inter fidelem & infidelem non esse illicitum & prohibitum iure naturali; si præcisè & absolutè intelligat,vehementer fallitur.Talia quippe coniugia non pauca in sacris litteris memorantur à viris sanctis facta. Ioseph vxorem duxit Aseneth filiam Phutipharis Sacerdotis Æliopoleos,Genes. 41.Moyses accepit Sephoram vxorem,filiam Sacerdotis Madian, Exodi. 2.Samson Dalidam Philisthæam.Iudic.14.Dauid Maacham filiam regis Gessur.2.Reg.3.Salomon filiam Pharaonis.3.Reg.11. Denique Esther nupsit Assuero.Isti autem viri cùm essent sanctissimi,talia matrimonia,si quidem essent contra ius naturæ,nullo modo iniuissent.Præterea,tale matrimonium esse prohibitum iure naturali, dupliciter potest intelligi: vno modo,vt etiam secluso omni iure positiuo, & tãtummodo secundùm ius naturale,si tale matrimonium fiat,esset irritum ac nullum.Sed hoc perspicuè falsum est.Sic enim si duorum coniugum infidelium alter conuerteretur ad Fidem,matrimonium dirimeretur,nec posset fidelis manere, quasi cum coniuge,cum infideli muliere: quod est tamen contra consiliũ B.Pauli,suadentis coniugi fideli,ne deserat coniugem infidelem,si tamen velit cum eo citra calumniam Dei,quem ipse colit,manere. Sin autem Catharinus intelligit,tale coniugium esse contra ius naturæ, quia sit inconueniens & indecens,& irrationabile, & periculosum, & idcirco mortali peccato, quã tale est obnoxium, id libenter ego confiteor, & assentior ipsi:& ad hoc ostendendũ, & persuadendum pertinent verba illa Pauli, quæ ipse citauit.Id tamen non prohibet, quin remoto iure positiuo, & stando tantùm in iure naturali,posset tale matrimonium fieri, non modò licitè & honestè,sed etiam salubriter ac laudabiliter:tum nimirum, si vir fidelis contrahat cum infideli,securus omnino,sibi nihil ex eius societate & contubernio, mali, quantum ad religionem & mores, euenturum: immò permagnam spem habens, per tale coniugium infidelem mulierẽ ad Christi fidem conuersum iri. Verùm de hac inter Catharinum & Caietanum altercatione,quod hactenus dictum est,satis Lectori sit.

Coniugia inter fideles & infideles in sacris litteris prodita.

Restat vt scitam huius historiæ allegoricam expositionem à B.Grego- 12
rio traditam hoc loco adscribamus.Sic autem ait libro 30. Moralium super illa verba Iob 39.*Clamorem exactoris non audit.* Potest,inquit,per Laban mundus intelligi: qui cum furore persequitur Iacob, quia Electos quosque,qui Redemptoris nostri membra sunt,persequendo opprimere conatur. Iacob,filiam Laban abstulit,quia Christus Ecclesiam ex Gentilitate congregauit;& de domo paterna eam abstrahens,dicit ei per Prophetam:

B.Gregorij allegorica huius historiæ expositio.

Psal.44.

phetam: *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.* Quid verò per Idola quæ tulit Rachel, niſi auaritia deſignatur, teſte Paulo: *Et auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus?* Laban non inuenit Idola apud Iacob, quia oſtenſis mundi theſauris, Diabolus in Redemptore noſtro veſtigia concupiſcentiæ terrenæ non reperit. Per Rachel enim, quæ ouis interpretatur, Eccleſia figuratur: ſedere autem, eſt humilitatem pœnitentiæ appetere, ſicut ſcriptum eſt Pſalmo 126. *Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris.* Rachel ergo Idola ſedendo operuit; quia Eccleſia Chriſtū ſequēs, terrenæ concupiſcentiæ vitia pœnitendo texit. Quò ſpectat illud Pſalmi 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Nos igitur Rachel illa ſignauit; tunc enim Idola ſedendo premimus, quando culpas auaritiæ pœnitendo damnamus. Nec ſolet auaritia euenire his, qui in via Domini viriliter currunt; quibus dicitur, Pſalmo 30. *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum.* Sed ijs maximè, qui effœminato greſſu gradientes, per blandimenta ſeculi reſoluuntur. Quod ſignificauit Rachel, cùm ſedens ſuper Idola, dixit patri ſuo ſcrutanti: *Iuxta conſuetudinem fœminarum nunc accidit mihi.* Sic Gregorius.

Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus noſtris. VERS. 32.

13 CVM Iacob non haberet tunc alios in comitatu ſuo, niſi vxores, & filios & ſeruos; quæritur, quóſnam hîc appellet fratres ſuos? Communis ſententia eſt, quæ nititur auctoritate B. Hieronymi, in hoc loco nomen fratrum eſſe poſitum pro cognatis, etiam arctiſſima neceſſitudine, qualis eſt inter auum & nepotē, & inter Patrem & Filium, inuicem iunctis. Ergo filij Iacob, qui erant nepotes Laban, vocantur hîc fratres vtriuſque. Ad eundem modum, quod ſupra dictum eſt Geneſ. 25. Iſmaëlem mortuum eſſe coram fratribus ſuis, de filijs & nepotibus eius interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper eum locum. Idem porrò Hieronymus in eo libro, quem ſcribit in Heluidium, tradit, fratres dici in Scriptura quatuor modis, Naturâ, Gente, Affectu, Cognatione. Naturâ, vt Iacob & Eſau; Gente, vt omnes Iudæi inter ſe; Affectu, vel ſpirituali, vt omnes inter ſe Chriſtiani, vel naturali, vt omnes inter ſe homines, cùm eandem habeant omnes naturam, eundémque Patrem, & Creatorem Deum. Denique cognatione; quacunque enim ſanguinis coniunctione ſint inter ſe copulati, appellantur fratres; exempli causâ, auunculus, & filius fratris, vocantur fratres, vt Abraham & Lot, Geneſ. cap. decimo tertio Iacob, & Laban Geneſ. cap. 29. Quinetiam pater, & filius, auus, & nepos appellantur fratres. quod probat Hieronymus tum ex hoc loco Geneſ. cap. trigeſimo primo, tum ex illo Geneſ. cap. vigeſimo quinto. Atque hæc eſt & Beati Hieronymi, & communis expoſitorum ſententia. Quam ego vt non improbo, ita probabiliorem cenſeo Thoſtati opinionem. Qui nomine fratrum interpretatur cognatos Laban quos ipſe duxerat ſecum ad

Hieronymus. Nomē fratris quatuor modis vſurpari in Scriptura.

insequendum,& capiendum Iacob, isti enim,quia erant cognati Laban, erant item affines Iacob,& ex consuetudine illarum gentium dicebantur fratres. Omnino illud quod dixit Iacob: *Apud quemcunque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris.* Significat voluisse Iacob, vt illi fratres essent arbitri & iudices,cum potestate inquirendi & cognoscēdi, & damnandi quemcunque deprehendissent eius furti reum. Hoc autem minimè cōpetit in filios Iacob,tum quòd essent paruæ ætatis; maximus enim eorum natu Rubē, nondū erat transgressus decimum tertiū annū, tum quòd omnes,qui erant in familia Iacob,suspecti habebātur eius furti,& apud eos inquirendum,& scrutandum erat. Quapropter filij Iacob, tum propter ætatem,tum propter hanc,quam dixi,causam, minimè idonei fuissent,qui eius controuersiæ arbitri, & iudices constituerentur.

Versu 41.

Nisi Deus patris mei Abraham,& timor Isaac affuisset mihi,forsitan modò nudum me dimisisses.

INFRA quoque in hoc ipso capite Versu quinquagesimo tertio dicitur Iacob iurasse per timorem patris sui Isaac. Quæritur itaque hoc loco, quis fuerit ille timor Isaac, qui affuit ipsi Iacob,& per quem Iacob,tanquam per quid sanctum, & diuinum iurauit. Quinque sunt huius rei expositiones. Prima est expositio quorundam Hebræorum, referentium id ad timorem illum maximum, quem eo tempore habuit Isaac,cum ligatus à patre suo Abraham, & impositus super altare,vidit supra se districtum gladiū, quo iugulandus erat. Verùm hoc sic refellitur: ille timor non fuit arbitrarius, & voluntarius; sed planè naturalis,& ideo minimè laudabilis, sicut nec vituperabilis: timor verò Isaac, per quem iurauit Iacob, & quem dixit affuisse sibi, erat quid laudabilissimum, Deóque gratissimum. Secunda expositio: significari timorem,& pietatem,qua ipse Iacob colebat & venerabatur patrem suum Isaac:insigni enim pietate eum colebat. DEVS autem benefacere solet filiis gratis,& pijs erga parentes;talémque se aduersus eos exhibere,quales filij sunt erga parentes,Quod autem iurauit per timorem Isaac, significat iurasse per ipsum Isaac, quem ipse timebat, timore scilicet, vt vocant,reuerentiali, & filiali. Similiter vulgo solent homines iurare,vel per vitam patris sui,vel per vitam Regis,vel alius cuiuspiā personæ,quam ipsi vnicè amant,& honorant. Non est mala hæc expositio,sed aliæ, quas subijciam,sunt aptiores,& meliores.

Quinque expositiones, quis fuerit iste timor Isaac.

Genes. 22.

Tertia expositio,significari timorem,id est, eximiam reuerentiam & pietatem,qua Isaac colebat,& venerabatur DEVM. Nam etsi omne genus virtutibus excellebat Isaac,inter omnes tamē religio,& pietas aduersus Deum,elucebat maximè,atque eminebat. Quanquam Hebræi,cur tacitis aliis virtutibus Isaac,solus eius timor,& pietas erga DEVM cōmemorata sit, hanc reddunt rationem, quòd Isaac adhuc viueret, & quoad viuit quisque mortalium, quia peccare potest, viuere eum in timore necesse est. Celebratur enim dictum illud Sapientum Hebræorum:

Sanctus,

Sanctus, & benedictus Deus non tribuit nomen ſuum iuſtis adhuc viuẽtibus. Quo ſignificare voluerunt, Deum appellari, mortuorum Deum veriùs, quàm viuorum. Quarta expoſitio eſt Aben Eſræ, eſt etiam Caietani, qui ſignificari putant, merito timoris Iſaac, id eſt pietatis, & deuotionis, qua ille pro filio ſuo Iacob aſſiduè ſupplicabat Deo, fuiſſe Iacob ſeruatum, cùm ab alijs calamitatibus maliſque, tum à fallacijs omnibus, & fraudibus, atque calumnijs ſoceri ſui Laban, & inſuper omnia ei, etiam ſupra votum, proſperè contigiſſe. Atque hæc melior prioribus eſt interpretatio. *Aben Eſra. Caietanus.*

15 Quinta, quæ omnium videtur optima interpretatio, huiuſmodi eſt: Timor Iſaac, ſignificat ipſum Deum. Solet enim Scriptura Deum appellare timorem, & terrorem, quòd maximè timendus ſit, ſummèque terribilis, non ſolùm propter omnipotentiam & iuſtitiam, atque ineuitabilem ſcelerum vindictam, quarum rerum pauore plerique mortalium ad colendum Deum impelluntur: Verùm maximè propter infinitam eius maieſtatem, quæ reuerentiam, & venerationem exigit quantam humanus animus maximam capere poteſt, immò verò infinitis partibus maiorem. Quòd autem dicatur Deus timor, clariſſimum habes apud Iſaiam locum in cap. 8. vbi ſic eſt: *Santificate Dominũ Deum Iſrael, ipſe eſt pauor veſter, ipſe terror veſter:* Ceterùm in huiuſmodi locutione monendus Lector eſt, morem eſſe Scripturæ, Deum dicere eſſe hoc, vel illud, non quia propriè ſit talis, ſed quia talis eſt, vel effectiuè, vel obiectiuè (lubet enim ad præſens loqui more Scholaſtico) Effectiuè dicitur Deus eſſe aliquid, quòd ſit efficiens eius rei: hoc modo in Pſalmis frequenter dixit Dauid, Deum eſſe ſuam lucem, ſalutem, & fortitudinem, quòd eſſet illuminans ipſum, & ſaluum, & fortem faciens. Obiectiuè autem Deus dicitur eſſe aliquid, quòd in ipſo Deo, vel circa ipſum Deum, illud verſetur; quo ſignificatu dixit Dauid: Dominus ſpes mea, patientia mea, expectatio mea, quòd ipſe ſperaret in Deo, ipſúmque expectaret, & ſuſtineret, propter ipſum cuſtodiẽs vias duras, vt ipſe dixit. Ad hunc quoque modũ dictus eſt hoc loco Deus timor Iſaac, quòd Iſaac Deum eximio, ac ſingulari timore, pleno videlicet reuerentiæ, ac pietatis vnicè coleret, ac veneraretur.

Auctoris expoſitio cur Deus dicatur timor, & terror.

Obſeruandus modus loquẽdi ſcripturæ.

Pſal. 15.

Cúmque abijſſet, & amne traſmiſſo pergeret contra montem Galaad; nunciatum eſt Laban die tertio, quòd fugeret Iacob. Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem, & comprehendit eum in monte Galaad. VERS. 22. 23.

61 QVIS fuit ille amnis, hîc propriè innominatus, quem Iacob ex Meſopotamia iter faciens in Palæſtinam traiecit? Haud dubiè fuit Euphrates: hic enim venientibus ex Meſopotamia in Palæſtinam, neceſſariò traijciendus eſt. Euphrates porrò ſolet in Scriptura, ad denotandam eius præſtantiam, dupliciter appellari, *Euphrates.*

vel fluuius magnus, vt Gen. 15. Et Iosue 1. vel præcisè, & sine vlla adiunctione, Fluuius, vt hoc loco & Exod. 23. & Iosue 24. Vnde illud (trans Flumen) satis frequens in Scriptura, idem significans, atq; trans Euphratem, vnde scilicet parens gẽtis Hebrææ Abraham vocatu & iussu Dei venit in Palæstinam. Tali verò laude dignatus est Euphrates, quòd tribus nominibus sit fluminum nobilissimus: primò quia est maximus omnium Asiæ fluminum: quinetiam omniũ terræ fluminũ, quæ id temporis nota erant Iudæis, post Nilum, maximus habebatur. Deinde quia erat vnus de

Genes. 2. quatuor fluuijs ex Paradiso emanãtibus. Denique quòd fuerat à Deo designatus, & constitutus quasi terminus amplissimæ ditionis, & imperij quod promiserat Deus Hebræis, sic enim dixerat Abrahæ Genes. 15. *Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Ægypti, vsque ad fluuium magnum Euphratem.*

Consideratio mõtis Galaad.

Ceterùm verba illa: *Et comprehendit eum in monte Galaad:* requirere 17
videntur à nobis, vt de monte hoc in sacris litteris percelebri, & qui primùm in Scriptura hoc loco memoratur, pauca dicamus: & ante alia quid

S. Hieronym. de eo prodiderit. S. Hieronymus in libro de locis Hebraicis. Hoc autem modo ille scribit; Galaad mons, ad quẽ septimo die perfectionis è Charris, Iacob profugus venit, est ad tergum Phœnices & Arabiæ collibus Libani copulatus: extenditúrque per desertum vsque ad eum locũ, vbi trãs Iordanem habitauit olim rex Sehon Amorrhæorum. Cecidit hic mons in sortem filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse. Sed & Hieremias loquitur cap. 22. *Galaad tu mihi initium Libani;* à quo monte, & ciuitas in eo condita, sortita est vocabulum, quam accepit de Amorrhæorum manu Galaad filius Machir, filij Manasse; Numerorum 26. Hæc Hieronymus.

Situs, & longitudo & initiũ atque finis Galaad.
Ptolomæus.

At enimuerò ab ijs, qui post Hieronymum, de isto monte distinctiùs, 18
& vberiùs scripserunt, hæc fermè prodita sunt: Mons Galaad, qui à Ptolomæo vocatur Hippus, montium omnium, qui trans Iordanem sunt, altissimus est: & quinquaginta circiter milliaria longus: Ab Austro iuxta ciuitatem Iaer, rupésque Arnon initium sumit: & versus Septentrionem, per duo regna, Amorrhæorum scilicet & Basan: ad Orientem verò per deserta loca, diuersis cacuminibus vsque ab Libanum montem porrigitur, & in diuersis locis diuersa sortitur nomina. Namque à rupibus Arnon vsque ad ciuitatem Cedar, vocatur Galaad, qua parte cæteris fertilior, & altior est, vt hîc ob loci eminentiam, reliquarum partium caput esse videatur. Deinde verò, quo vsque Bosram, siue Phialam fontem protenditur, Seir vocatur. Hinc porrò Trachonitidem regionem circumiens, Hermon appellatus est, & è regione Cæsareæ Philippi vsque Damascum excurrens, Libano monti iungitur: quam ob causam Hieremias ipsum vocauit caput Libani.

Altitudo, & fertilitas.

Antecedit hic mons fertilitate, & vbertate alios omnes, qui vltra Iordanem sunt montes: est enim arborũ, aromatum, & graminis feracissimus. Abundat pinis vbertim resinam sudantibus, quæ quidem optima, & laudatissima olim habebatur, vel teste ipso Hieremia cap. 8. & 46. *Numquid resina,* inquit, *non est in Galaad, aut medicus non est ibi?*

quare

quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei? & alio loco: *Ascende in Galaad, & tolle resinam, virgo filia Aegypti: frustrà multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Est enim resina humor ex arboribus, præsertim verò pinis distillans, cuius medicamine vulnera curantur.

19 Sed quæ fuerit causa cur isti monti positum fuerit nomen Galaad, narratur in hoc capite versu 48. Iacob enim fœdus percussurus cum socero suo Laban, strui iussit aceruum, siue tumulum lapidũ, super quo epulantes fœdus inuicem inierunt; & inde aceruum illum appellarunt aceruum testimonij: sed vterque secundùm proprietatem linguæ suæ. Nam Laban Syriacè vocauit Iegar Sahaduta, Iacob verò Hebræa lingua nominauit Galhed, siue Galaad, vtroque autem vocabulo tam Syro, quàm Hebræo idem significatur, nempe aceruus testimonij, quòd ille aceruus lapidum futurus esset in posterum percussi fœderis inter eos monumentum, ac velut testimonium. Ex eo verò factum est, vt etiam mons ipse, in quo id gestum erat, simili etiam nomine appellaretur: nec solùm mons, sed etiam ciuitas in eo condita, & regio ei adiacens. *Origo, & causa nominis.*

20 Monendus hoc loco est lector, quod scriptum est versu 47. *Vterque iuxta proprietatem linguæ suæ*, id non esse neque in Hebraicis, neque in Græcis codicibus, sed adiectum esse à Latino Interprete, quo distinctior, & dilucidior esset sententia. Quemadmodum contrà Latinus Interpres non habet, quod est in libris Græcis, & Hebraicis, in nostra enim translatione vnum duntaxat nomen legitur fuisse impositum: id autem fuit, Galaad, quod significat, vt diximus, acerũũ testimonij. At Hebraicè, & item Græcè duo nomina leguntur fuisse imposita, vnum quidem, illud quod dixi, Galaad, alterum verò Mispha, quod propriè significat speculam; vel, vt septuaginta verterunt, visionem. Nam quia dixerat Laban: *Intueatur, & iudicet Dominus inter nos*, siue vt ad verbum sonant Hebræa: *Speculetur Dominus inter me, & te*, inde appellatus est locus specula, siue visio. Lectio igitur eius loci Hebraica huiusmodi est: Et dixit Laban: *Cumulus iste sit testis inter me, & te hodie, idcirco vocauit nomen eius Galhed, & Mispha: quia dixit: Speculetur Dominus inter me, & te.* Græca verò eiusdem loci lectio huiusmodi reddit sententiam: *Propterea vocatum est nomen, Aceruus testatur, & visio quam dixit, Respiciat Deus inter me, & te*, quæ lectio perplexum habuit S. Augustinum in quæst. 98. in Genesim, ambigentem de qua visione id esset intelligendum: sed tandem refert ad visionem Dei, quam habuit Laban in itinere, cùm insequeretur Iacob, in qua visione Deus eum deterruit à malefaciendo, maléque loquendo ipsi Iacob. *Diuersitas lectionis Latina, Græca, & Hebraica.*

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM SECVNDVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob pertimescens fratrem suum Esau, placandi eius, conciliandíque sibi gratiâ, legationem ad eum mittit, & duplici Angelorum visione confirmatur, & nouum ei nomen imponitur Israël.

1 IACOB quoque abijt itinere quo cœpe-
rat: fuerúntque ei obuiam Angeli Dei.
2 Quos cùm vidisset, ait: Castra Dei sunt
hæc: & appellauit nomen loci illius Ma-
3 hanaim, id est, Castra. Misit autem, & nũ-
cios ante se ad Esau fratrem suum in ter-
ram Seir, in regionem Edom, præcepítq;
4 eis dicens: Sic loquimini Domino meo Esau: Hæc dicit frater
tuus Iacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui vsque in
5 præsentem diem: Habeo boues, & asinos, & oues, & seruos,
& ancillas: mittóque nunc legationem ad dominum meum,
6 vt inueniam gratiam in conspectu tuo: Reuersíque sunt nun-
cij ad Iacob dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, & ec-
7 ce properat tibi in occursum cum quadringentis viris. Timuit
Iacob valdè, & perterritus diuisit populum, qui secum erat,
greges

greges quoque & oues, & boues, & camelos in duas turmas,
dicens: Si venerit Esau ad vnam turmam, & percusserit eam, 8
alia turma, quæ reliqua est, saluabitur. Dixítque Iacob; Deus 9
patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui di- 10
xisti mihi: Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis
tuæ, & benefaciam tibi: minor sum cunctis miserationibus
tuis, & veritate tua quam expleuisti seruo tuo. In baculo meo
transiui Iordanem istum: Et nunc cum duabus turmis regre- 11
dior. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo:
ne fortè veniens, percutiat matrem cum filijs. Tu locutus es 12
quòd benefaceres mihi, & dilatares semẽ meum sicut arenam
maris, quæ præ multitudine numerari non potest. Cúmq; dor- 13
misset ibi nocte illa, separauit de his quæ habebat munera
Esau fratri suo, capras ducentas, hircos viginti, oues ducentas, 14
& arietes viginti, camelos fœtas cum pullis sui triginta, vaccas
quadraginta, tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum de- 15
cem. Et misit per manum seruorum suorum singulos seorsum
greges, dixítq; pueris suis: Antecedite me, & sit spatium inter 16
gregem, & gregem. Et præcepit priori, dicens: Si obuium ha- 17
bueris fratrem meum Esau: & interrogauerit te: cuius es? aut,
quo vadis? aut cuius sunt ista, quæ sequeris? respondebis: serui 18
tui Iacob; munera misit domino meo Esau: ipse quoq; post nos
venit. Similiter dedit mandata secũdo, & tertio, & cunctis, qui 19
sequebãtur greges, dicens: Iisdẽ verbis loquimini ad Esau cum
inueneritis eum. Et addetis, Ipse quoque seruus tuus Iacob iter 20
nostrũ sequitur: dixit enim; placabo illũ muneribus, quæ præ-
cedunt, & postea videbo illum, forsitã propitiabitur mihi. Præ-
cesserunt itaq; munera ante eum, ipse verò mansit nocte illa in 21
castris. Cúmq; maturè surrexisset, tulit duas vxores suas & to-
tidem famulas cum vndecim filiis, & trãsiuit vadum Iaboch. 22
Traductísq; omnibus quæ ad se pertinebant, mansit solus: & 23 24
ecce vir luctabatur cum eo vsq; manè. Qui cùm videret quòd
eum superare non posset, tetigit neruũ fœmoris eius, & statim 25
emarcuit. Dixítq; ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit au- 26
rora. Respondit; non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait er- 27
go: Quod nomẽ est tibi? Respõdit: Iacob. At ille: Nequaquam, 28
inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam
si contra Deũ fortis fuisti, quanto magis contra homines præ-

29 ualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris no-
mine? Respondit, cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in
eodem loco. Vocauítq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicēs;
30 Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Or-
túsq; est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse
verò claudicabat pede. Quam ob causam non comedunt ner-
uum filij Israel, qui emarcuit in femore Iacob, vsq; in præsen-
tem diē, eo quòd tetigerit neruū fœmoris eius, & obstupuerit.

Versv I. Iacob autem abijt in itinere, quod cœperat: fuerúntque ei obuiam Angeli Dei. Quos cùm vidisset, ait; Castra Dei sunt hæc: & appellauit nomē loci illius, Mahanaim, id est Castra.

Æc est tertia visio diuina, quæ cōtigit Iacob. Nam prima visio fuit admirādæ illius scalæ, Genesis 28. altera fuit, cùm Angelus in somno demonstrauit ei arietes ascendētes super oues, ad conspectum diuersicolorum virgarum, Genes. 31. Tertia verò hæc visio, qualisnam fuerit, & quemadmodum facta, vtrum sub specie visibili, an tantùm per visionem imaginariam: & vtrum in vigilia an in somno, incertum est. Mihi quidem Caietani non displicet coniectura, ad hunc modum super his verbis scribentis: Tertia hæc est visio diuina Iacob: Verùm de ea nihil scriptura dicit qualis fuerit, an in vigilia, an in somno, & vtrum in Ecstasi, an vtendo corporali visione. Librando tamen verba Hebraica, apparet non fuisse visionem corporalem, sed internam; sic enim Hebraicè legitur; *Et occurrerunt in eo Angeli Elohim*, dicendo, *In eo*, occursum significat internum. Ambiguum tamen restat, an id acciderit vigilando, an dormiendo: sed quia nulla hactenus narrata est visio Iacob nisi in somnis, suspicor hanc quoque fuisse in somno. In cuius signum, nulla intercessit locutio Angelica; sed sola apparitio per modum occurrentium cum intelligentia Iacob, quòd erant castra Dei. Hæc Caietanus. (*Caietanus.*)

(*Hebræi.*) Hebræi, quia vox *Mahanaim*, est numeri dualis, putant fuisse bina castra Angelorum, vna anteriora, occurrentia Iacob ingredienti Palæstinam, & erant Angeli custodes, & præsides illius regionis, qui læti, & quasi gratulabundi excipiebant eum, parati ad eius custodiam, & defensionem. Altera erant Castra Angelorum, qui ex Mesopotamia deduxerunt eum in eum vsque locum. Hanc autem visionem obiecit Deus Iacob, vt omni eum timore, & angore liberaret, intelligentem sibi diuina custodia & tutela protecto, nihil esse à quodam metuendum.

(*Locus psa. 33.*) Ad hanc historiam spectasse videtur Dauid, cùm dixit in Psalmo 33. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Pro illo *Immittet*, Hebræum verbum propriè significat, *castrametabitur:* nec verbum Græcum, quod inibi est, ab ea significatione remotum est. Similis quodammodo visio accidit Helisæo, vt narratur quarto Regum 6. cùm

ostendit puero ministro suo ingentem multitudinem igneorum equorum, & curruum in defensionem ipsius. Fuit igitur exercitus ille Angelorum quasi equestris; hic autem tanquam pedestris. Et in Psalmo nonagesimo in vniuersum de protectione virorum iustorum quam habet Deus singularem, atque eximiam, scriptum est: *Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, &c.* Atque hæc, quæ de Angelorum custodia, & tutela diximus, mirandum in modum viros iustos recreant, & confirmant, non dubitantes, quamuis vrgeantur & premantur grauissimis malis & calamitatibus, quarum nullum, ratione humana, & consilio, videant exitum, certum sibi tamen affore diuinum auxilium; in memoria, & in pectore perpetuo illud habentes, *Plures sunt pro nobis, quàm contra nos.*

2 Non est silentio prætereunda interpretatio huius loci, quę est apud Rupertum, scita profectò, & luculenta. Sic enim scribit ille libro octauo Commentariorum in Genesim cap. secundo & tertio, Locum hunc pertractans: Ad singularem & insignem B. Iacob laudem & gloriam pertinet, quòd non dicantur Angeli apparuisse ei, quod & multis accidit, sed dicatur quòd angeli Dei fuerunt ei obuiam: id enim sonat quasi quoddam insigne victoris & emeriti viri, cui pro gloria triumphi, pompa cœlestis obuiam procedens, festina exceptione lætum obsequium præbuerit. Et rectè talem habuit occursum, qui sub obedientia patris sui peregrè militauerat, in fide certauerat, in spe victoriam perfecerat, in caritate dilatata eius anima, profundissimas beneficiis diuinis gratias agebat, dicens: *Minor sum cunctis miserationibus tuis, &c.* Peracta igitur patris sui obedientia, reuertenti ad patrem occurrerunt sancti Angeli: vt sciamus quia post obedientiæ laborem, cuique fideli datur supernis ipsum reuelationibus visitari, & cœlestium spirituum crebra visione, in hac etiam vita remunerari. Sic Dominus etiam ipse noster postquam tentationes Diaboli vicerat, exceptus est victor ab Angelis ministrantibus ei. Sic pro modulo suo electi, quanto superiores hominibus fiunt, tanto propinquiores Deo effecti, Angelorum præsidio, & solatio, atque etiam ministerio fruuntur: non enim Paulus dubitauit dicere, *Omnes esse administratorios Spiritus in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Nec vacat mysterio, quòd locus ipse vbi visitatio ista angelica facta est, castra sunt appellata. Siquidē & ipsa Ecclesia in qua sunt electi, & in qua, & per quam tales visitationes angelicæ fiūt, terribilis dicitur, vt castrorum acies ordinata. Sic Rupertus.

Rupertus. *Matth. 4.* *Hebr. 1.* *Cantiq. 6.*

3 Nec illud non est hîc adnotandum obiter, quod doctissimus inter Hebræos Rabbinus Moyses Ægyptius, de ministerio Angelorū apud homines obseruatè prodidit: Scias, inquit Hebręa voce (sicut etiam gręca) Angelum significare nuncium. Non solùm autem hominum, sed etiam motus animalium irrationalium dicit Scriptura agi, & regi per manus Angelorum: cum illi videlicet motus fuerint pręparati per substantiam aliquam spiritualem, quæ dedit eiusmodi animalibus potentiam, vt sic mouerentur, sicut dixit Daniel: *Misit dominus Angelum suum, & conclusit ora Leonum, & non me contaminauerunt.* Motus etiam asinæ Balaam, fuerunt omnes

Rabbi Moyses Ægyptius. *Dan. 6. & 14.*

Num.22. Psal.103. Exod 23.

Vetus sententia Patrum, quòd suum quæq; Gens Angelum habeat præsidē vnde sit ducta.

per manū Angeli: Elementa quoq; vltima vocātur Angeli, sicut dixit Dauid: *Qui facit Angelos suos: spiritus; & ministros suos ignem vrentem.* Angelum quoque Scriptura appellat Prophetam, vt cùm dicit: *Misit Angelum suum, & eduxit nos de Aegypto*: Angelum enim interpretantur Mosem. Sic ille. Vetus porrò omnium fermè patrum sententia, cuiq; genti præfectum esse à Deo Angelum aliquem, proprium eius Gentis custodem, ac præsidem, videtur, præter Scripturam Danielis cap. 10. deriuata ex Cantico Mosis in Deuteron. vbi secundùm translationem lxx. sic est: *Quando diuidebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei*: pro quo legitur Hebraicè: *iuxta numerum filiorum Israel.* Et apud Danielem cap. vij. legimus de quatuor ventis cœli, qui pugnabant in mari magno, quos ventos, super eo loco

S. Hieronym.

S. Hieronymus interpretatur quatuor Angelicas potestates, quibus principalia regna commissa fuerant, sui quaque regni singularem, ac præcipuam gerente curam. Et in Apocalypsi non semel legitur de septem spiritibus à Deo missis in terram, ad ministeria diuinæ prouidentiæ potissimùm curanda, & administranda.

VERSV 10

Minor sum cunctis miserationibus tuis, & virtute tua quam expleuisti seruo tuo.

S. Hieronym.

SANCTVS Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Gene- 4
sim sic legit hunc locum: *Minor sum omni misericordia tua, & omni veritate tua, quam fecisti pro seruo tuo*: Et subdit: Pro eo, quod nos posuimus, *Minor sum*: aliud nescio quid quod sensum turbet, in Græcis, & Latinis codicibus continetur. Videtur istis verbis Hieronymus innuere id, quod Græcè hoc loco sic legitur: *Sufficiat mihi ab omni iustitia, & ab omni veritate, quam fecisti puero tuo.* Cuius lectionis hæc est sententia: Satis mihi supérque esse deberet, quòd me tot tantísque ad hanc vsque diem beneficiis prosecutus es. Hebraicè autem locus hic ad verbum reddit sensum hunc: *Minor sum præ omnibus misericordijs tuis, & præ omni veritate tua, quam fecisti seruo tuo.* Vt sit sensus; Misericordiæ tuæ, & veritates tuæ, longè præcellunt merita mea. Per misericordias, intelligit gratuita eius dona, & beneficia: per veritates, denotat promissa Dei data sibi, iam magna in parte impleta. Aduertendum autem est, Hebræis non esse vsum comparatiui, sed eius loco vti eos præpositione, à, vel ab, adiuncta nomini positiuo, quæ præpositio Latinè conuerti debet in præpositionem præ, vel super: non enim Hebraicè diceretur, Melior sum te, sed, Bonus sum à te, id est, præ te. Quare illud, *Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine*: Hebraismus est, pro: Melius est confidere in Deo, quàm in homine. Sic etiam intelligitur illud Euangelicum de Publicano, & Pharisæo, *Discessit hic iustificatus in domum suam ab illo*, id est, præ illo, vel, magis quàm ille. Sic hoc loco: *Paruus sum à misericordijs tuis*, id est, præ misericordiis tuis, & vt bene vertit noster interpres: *Minor sum misericordiis tuis*: Quasi dicat, Nullo modo ego mereor tantam misericor-

Obseruatio de vsu comparatiui apud Hebræos. Psalm.117. Luc 18.

diam tuam erga me. Hebræum autem vocabulum *Hased* non tantùm misericordiam, quæ compassionem animi sonat, sed plerunque beneficia, & gratuita dona gratiarum, quæ largitur Deus hominibus, significare solet. Eximia verò est animi gratitudo, quam istis verbis declarauit Iacob, agnoscere indignum se diuinis beneficiis, & immerentem: neque enim accipiendis beneficiis est idoneus, qui non est gratus acceptis. Et illud sanè documentum Caietani verum, & obseruatu dignum est: Veræ, inquit, humilitatis theologicæ professio est, quòd homo soleat reddere se ipsum minorem, quàm exigunt diuina beneficia: sumus enim impares diuinis beneficiis; & ipsam imparitatem nos ipsi efficimus, tum minùs præparando, & disponendo nos ad suscipienda Dei beneficia, tum minùs gratè respondendo iam acceptis. *Caietanus.*

In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. VERSV 10

5 VIDE in hac oratione Iacob gratissimi erga Deũ animi excellentem virtutem. Memorat ille priorem paupertatem suam, simulque præsentem opulentiam, quo mirabiliorem videlicet, & prædicabiliorem ostendat ex vtriusque inter se comparatione Dei erga se beneficentiam. Dicens igitur Iacob, se in baculo suo transisse Iordanem, significare voluit, se iter ex Chananitide in Mesopotamiam fecisse sine vllo cultu, paratúque rerum ac familiæ, sine vectabulo, sine seruitio aliquo, & comitatu, sed solitarium, rerúmque omnium inopem, sibiq; baculum suum fuisse pro comite, ac vehiculo. Vocat porrò duas turmas, cum quibus regreditur, vnam quidem gregum, alteram verò armentorum, vel vnam animalium, alteram verò seruorum, & ancillarum.

Cæterum illud: *In baculo*, non est in præteritis reliquendum: illa enim præpositio *in* varias admodum habet in sacris litteris significationes, accuratè animaduertendas lectori, ne in lectione Scripturæ, earum ignarus passim hærea. Equidẽ videor mihi assidua lectione sacrarum litterarum duodecim eius præpositionis vsurpationes obseruasse. Primò, *in*, sæpe ponitur pro, cum, & significat instrumentum, quo aliquid fit, vt cum dicitur: Percutere in gladio, vel in ore gladij; & illud in Cantico Zachariæ: *Seruiamus ei in sanctitate, & iustitia.* Sic, & hoc loco dixit Iacob: *In baculo meo*, pro, cum baculo meo. Secundò *in*, pro, per, vt psalmo 62. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo*, id est, per eum; & in Psalmo 88. *Iuraui in sancto meo*, id est, per sanctum meum. Tertiò, *in*, pro, per, denotando tamen potestatem & opem, vt Psalmo 17. *In te eripiar, à tentatione; & in Deo meo transgrediar murum*, id est per te, & tua potentia adiutus; Et apud Paulum: *Omnia possum in eo, qui me confortat:* Et Actorum 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Quartò *in*, pro, vt, vel ad, vt Psalmo 135. *Fecit solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis.* Id est, vt ille præesset diei, & hæc nocti: & illum fecit ad illuminandum diem; hanc verò ad discutiendas noctis tenebras. Quintò, *in* pro, Propter, vel pro, vt psalmo 30.

12. Variæ significationes præpositionis in.

Luc. 1.

Philip. 4.

discutiendas noctis tenebras. Quintò, *in*, pro; Propter, vel pro, vt Psal. 30. *In iustitia tua libera me*, id est, propter iustitiam tuam: Vox autem Hebræa, quæ ibi Latinè redditur, iustitia, significat bonitatem, & benignitatem, & misericordiam. Et apud Oseá cap. 5. *Ruent in iniquitate sua*, id est, propter iniquitatem suam. Et apud eundem cap. 21. dicitur Iacob seruisse in vxore, & in vxore, id est, seruisse pro duabus vxoribus. Sextò, *in*, pro, contra, in Psal. 43. *In nomine tuo spernemus insurgentes in nobis*, id est, contra nos. Septimò, esse in aliquid, vel in aliquem, pro esse illud, vel loco, & vice illius, vt Psal. 30. *Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugy*, id est, Deus protector, & tanquam domus refugij: Et 2. Reg. cap. 7. *Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium*. Octauò, *in*, pro, inter, vt Ioan. 1. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, pro, inter nos. Nonò, *in*, pro apud, vt 1. Petr. 5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei*, pro, apud vos, vel curæ vestræ commissum. Decimò, pro, ex; Michææ 5. *Qui ædificāt Sion in sanguinibus*. Id est, ex sanguinibus, hoc autem est, ex rapinis pauperum, vnde sequitur eorum mors, præ paupertate, & miseria. Vndecimò pro coram, vel ante: *In nomine Iesu omne genu flectatur*, id est, Ante vel coram: Duodecimò, *in*, pro, sub: vt Psalm. 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur*, Id est, sub adiutorio, sub protectione.

Philip. 2.

VERS. 11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valdè eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filijs.

Cur Iacob tantoperè timuerit fratrē suum Esau.

MIRATV profectò, quæsitúq; dignum videri potest, cur Ia- 6
cob tanto fratrem suum Esau opere metueret, cùm certissimam diuinæ custodiæ, ac protectionis sui promissionem accepisset. Etenim ante viginti annos ex Chananitide in Mesopotamiam eunti, visus per quietem Deus dixerat Genesis vigesimo octauo: *Ero custos tuus quocunque perrexeris: nec dimittam te, nisi compleuero vniuersa quæ dixi tibi*. Quinetiam ipsemet Deus iusserat abire eum ex Mesopotamia, & regredi in terram Chanaam, fretúmque diuino præsidio nihil timere. Immò verò proxima ante eum ipsum diem nocte viderat Angelorum castra, qui ad custodiam & defensionem eius præstò erant.

Sanctus Augustinus ait, Iacob non omnino timuisse, verùm illud modò esse veritum, ne sine magna suorum clade non posset manus fratris effugere. Sciebat enim ferociam animi eius, sæuumque, & ad cædes hominum propensum ingenium, nec ignorabat eum sibi esse infensissimum, ob paternam benedictionem præreptam, ablatámque primogenituræ dignitatem. Quæ Augustini sententia satis congruere videtur cum verbis Scripturæ, quæ sunt hoc loco. *Erue me*, inquit Iacob, *de manu Esau: quia valdè eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis*. Augustini verba ex quæst. 102. in Genesim, hæc sunt; Quæri potest, quomodo Iacob fidem habuerit promissis Dei, dicens. *Si venerit ad castra prima: & exciderit ea, erunt secūda in salutem*. Sed fieri potuit, vt Esau euerteret castra

S. August.

eius,& tamen Deus post illam afflictionem adesset, & liberaret eum, & quæ promisit, impleret. Et admonendi sumus hoc exemplo, vt quamuis credamus in Deum, faciamus tamen quæ facienda sunt ab hominibus in præsidium salutis, ne prætermittentes ea, Deum tentare videamur. Denique post hæc verba, Iacob loquitur ea, quibus se fidem & spem habere promissus Dei apertè demonstrat. Quare satis hinc, & humana viri infirmitas, & fides pietatis apparet. Sic Augustinus.

7 Lyranus super hunc ipsum locum, quæstionem hanc dupliciter dissoluit. Ac primò ait, causam timoris fuisse Iacob, quòd iter facturus esset per montem Seir, & regionem quam habitabat, & obtinebat Esau, vbi nulla difficultate circumueniri ab eo, atque omnibus bonis, vitaque ipsa spoliari poterat; præsertim cùm putaret, eum acceptam iniuriã, alta mente repositam tenere, sibique necem, quoquo modo posset machinaturum. Ob hanc igitur causam ingenti metu, vt homo, correptus est; licèt fuisset & diuinis oraculis, & Angelicis visitationibus confirmatus. Sic Lyranus. Verùm quod ait Lyranus, Iacob transiturum fuisse tunc terram Esau, procuIdubio falsum est: siquidẽ Iacob ex Mesopotamia venienti in Chananitidem, valdè alienum, & remotum, & deuium erat iter per Idumæam: præsertim verò cùm iam ipse tunc transgressus montem Galaad, & appropinquans Iordani, intrasset terram Chanaam, extra quam est Idumæa. Altera Lyrani solutio eiusdem quæstionis, huiusmodi est: Quia Iacob per viginti annos versatus fuerat in domo Laban & filiorum eius, hominum nempe improborum, & Idola colentium; timuisse eum, ne quam ipse peccatorum labem ex tam diutina cum talibus hominibus domestica consuetudine contraxisset, & in Dei offensam aliquam incurrisset; quam ob causam indignum se fecisset diuinæ promissionis effectu: non enim ignorabat multas Dei promissiones esse conditionales, nec nisi seruata conditione, qua datæ sunt efficaces. Sedenim nec Iacob de diuinis promissis, sine vlla prorsus conditione, sed absolutè, præciséque sibi datis, dubitare poterat; nec vereri debebat, ne fortè esset in gratia Dei: cùm talem metum, tot Angelorum ad ipsius custodiam, & defensionem venientium occursus proximè ante factus, penitus ex animo eius eximere debuisset. *Lyranus.*

8 Verius igitur dictu fuerit, Causam timendi Iacob fuisse; quòd audisset, Esau, quem sibi putabat inimicissimum, venire ad se cum quadringentis equitibus. Quamuis Esau placato, & beneuolo animo tunc venisse ad Iacob, manifestum fecit indicium, id quod egit Esau erga Iacob. Namq; amplexatus est eum, stringénsq; collum, & osculatus eum fleuit, voluissétq; eum ipse comitari, aut partem sui equitatus ad eius comitatum, & custodiam ei relinquere. Venit porrò Esau cum tanto equitatu in occursum Iacob ad ostendendam potentiam suam, simúlq; honorandum ipsum. Sed redeamus ad timorem Iacob. Qui etsi secundùm rationem superiorem, diuinis oraculis & promissis eruditam & confirmatam sciret nihil sibi esse metuendum: attamen secundùm partem inferiorem, & humani sensus, ac iudicij infirmitatem, obiecta specie tanti periculi, non

non ſolùm ingruentis, ſed propemodum præſentis; naturalis cuiuſdam pauoris motu, ictúque quatiebatur, ac feriebatur. Tales quippe motus timoris naturalis ſunt non ſolùm vehementes ac violenti, verùm ſæpe rapidi & inconſulti, atque ipſius rationis imperium præuertentes, iudiciúmq; ad breue tempus, quaſi cohibentes. Mox tamen vbi ſe animus collegit, quid in tali ſpecie terroris inſit veri, acutè diſpiciens, timorem omnem penitus diſcutit, vigorémque animi, & conſtantiam retinet.

Sed quia Stoicorum decretum eſt, Sapienti, etſi certa ratione comper- 9
tum ſit, nihil ſibi eſſe timendum, poſſe tamen citra vllam eius culpam, timorem accidere; Et Epictetus, probatiſſimus & nobiliſſimus in diſciplina Stoica philoſophus, in quinto libro ſuarum Diſſertationum, quatenus, & quemadmodum cadat in ſapientem timor, egregiè diſputauit, non abs re fuerit, ſummam eius diſputationis cum ſacra doctrina mirificè congruentis, ſtrictim in hoc loco apponere. Viſiones, inquit ille, animi, quas phantaſias philoſophi appellant, quibus mens hominis prima ſtatim ſpecie accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis ſunt, neque arbitrij, ſed vi quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. Probationes autem, & iudicia, quibus eadem viſa noſcuntur, & diiudicantur, voluntaria ſunt, fiúntque hominum arbitratu. Propterea cùm ſonus aliquis formidabilis aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus neſcio cuius periculi nuncius, vel quid aliud eiuſmodi factum eſt, ſapientis quoque animum pauliſper moueri, & contrahi; atque ipſius os & vultum palleſcere neceſſum eſt; non opinione alicuius mali præcepta, ſed quibuſdam motibus rapidis & inconſultis officium mentis atque rationis præuertentibus. Mox tamen ſapiens ille, viſa iſthæc animi ſui terrifica non approbat, ſed abiicit, & reſpuit, nec ei metuendum eſſe in his quicquam videtur. Atque hoc inter ſapientis, & inſipientis animum differt, quòd inſipiens, qualia ſibi eſſe primo animi ſui pulſu viſa ſunt, ſæua nimirum & aſpera, talia verè eſſe putat, & tanquam ſi verè metuenda ſint, ſua quoque aſſenſione approbat. Sapiens autem, cùm breuiter & ſtrictim colore, atque vultu motus eſt, mox ſeſe reuocans, nequaquam eis cedit, ſed ſtatum, vigorémque ſententiæ ſuæ retinet: Viſa eſſe iudicans minimè metuenda, ſed fronte falſa, & formidine inani territantia. Sic Epictetus.

Epicteti præclara ſententia quatenus ſapienti timor accidere queat.

VERSV 23 Tranſiuit Iacob vadum Iaboch, traductíſque omnibus quæ ad ſe pertinebant, manſit ſolus: & ecce vir luctabatur cum eo vſque manè.

Fluuius, vel torrens Iaboch.

IABOCH, fluuius erat paruus, ex ſiniſtris Galaaditidis monti- 10
bus profluens, & in Iordanem influens: Qui & torrens in Scriptura vocatur, quòd ſtatis anni temporibus, aduentitiis aquis in modum torrentis exuberet, ac niſi reperto vado, pedibus tranſiri nequeat. Quocirca hîc dicitur Iaboch tráſiuiſſe vadũ eius. Iaboch (ait Hieronymus libro de locis Hebraicis) fluuius eſt, quo tranſmiſſo, luctatus eſt Iacob aduerſus eum qui ſibi apparuerat: vocatúſque

S. Hieronym.

eſt

est Israël. Fluit autem inter Philadelphiam, & Gerasam, in quatto milliario eius, & vltrà procedens Iordani fluuio commiscetur.

Verùm historiam huius luctæ Angelicæ cum Iacob, scito, & breui cõmentario totam enarrat Theodoretus. Nam cùm posuisset hanc quæstionem, quæ est inter quæstiones eius in Genesim nonagesima prima: Quãobrem Angelus luctatus sit cum Iacob, quæstioni hunc in modum respondit. Voluit illum fiducia roborare, qui fratrem timebat: quam etiam ob causam victoriam illi concessit, dicens: *Si fortis fuisti cum Deo, quanto magis aduersus homines eris?* Verùm ne superbiret, quòd sibi Deum superasse videretur, attactu fœmoris, se volentem esse victum indicauit, solo enim tactu ei torporem induxit. At enim Iacob sentiens virtutem eius qui sibi apparuerat, postulauit ab eo benedictionem, quam ille dedit, simúlque nomen eius mutauit ex Iacob in Israël, dicens: *Quia præualuisti contra Deum, etiam contra homines potens eris.* Cùm verò expergefactus esset, fœmur remansit stupidum, & claudicabat, ne putaret id quod viderat, esse nudam imaginationem, sed exactiùs nosset mysterij veritatem. Sciscitanti autem Iacob nomen ipsius, non solùm non indicauit, sed etiam obiurgauit eum, tanquam excedentem naturæ metas. *Quid enim, quæris,* ait, *nomẽ meum cum hoc sit admirabile?* Notandum etiam est, quòd eundem & hominem, & Deum vocauit Scriptura dicens; *Præualuisti contra Deum:* Et item Iacob: *Vidi Deum facie ad faciem.* Per hæc autem omnia docemur, quòd etiam hoc loco vnigenitus Dei Filius, idémque verus Deus, apparuit ipsi Iacob. Hactenus ex Theodoreto. *Theodore.*

PRIMA DISPVTATIO.

An qui luctatus est cum Iacob, fuerit Angelus, an Filius Dei.

OBSERVANDA porrò sunt extrema istius Commentarij Theodoreti verba, quibus ait, eum, qui sub specie humana luctatus est cum Iacob, fuisse Filium Dei. Nimirum in hac opinione secutus est Theodoretus complures veterum Patrum, qui censuerunt, diuinas visiones, & apparitiones factas in veteri Testamento Patriarchis, & Prophetis, in quibus dicitur vel Deus, vel etiam Angelus apparuisse hominibus, fuisse apparitiones Dei, sed propriè non Patris (is enim nunquam hominibus apparuit in veteri Testamento) sed fuisse Filij Dei. Quocirca eum qui apparuit Mosi in flãma ignis, de medio rubi, licèt Scriptura secundùm lectionem Græcam, appellet Angelum, Theodoretus tamen dupliciter argumentatur fuisse Filium Dei, & non Angelum propriè dictum: Tum quia ipsemet dicit se esse Deum Abraham, & Isaac, & Iacob: tum quòd declarãs nomen suum, ait: *Ego sum, qui sum:* ista verò conuenire in Angelum, nullo modo queũt. Nec mirum appellari Filium Dei Angelum, cum Isaias capite nono secũdùm translationem septuaginta, apertè vocet eum magni consilij Angelũ:

Theodoret. *An qui apparuerunt Sãctis in veteri Testamento, fuerint Angeli, an Filius Dei.* *Exod. 3.*

Et Malachias capite tertio, nominet eum Angelum Testamenti à Iudæis desideratum. Nempè quia Filius à Deo Patre missus est in mundum, vt enunciaret hominibus voluntatē, & consilia, & decreta Patris; sicut ipse dixit Ioā. 17. *Omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis*, idcirco nomē Angeli, in eum optimè congruit. Et Theodoreti quidem super ista re disputatio, paucis verbis à nobis comprehensa, huiusmodi est.

Sedenim cupiet fortasse lector nosse, quinam veterum, & nobiliorū 12
Iustinus Martyr. Auctorum istius sententiæ probatores & sectatores fuerint. Sciat igitur in ista sententia fuisse Iustinum Martyrem, vt disputat ipse in eo sermone, quē habitū à se cū Tryphone Iudęo mandauit ipse litteris: isti quoque *Tertullian.* opinioni accessit Tertullianus libro secundo contra Marcionem, & in li- *Hilarius.* *Ambrosius* bro contra Praxeam, & Hilarius libro quarto & duodecimo de Trinita- *Chrysostomus* te, Ambrosius item libro primo de Fide, capite quinto, necnon & Chry- *Augustin.* sostomus super caput septimum Actorum Apostolicorum. Augustinus porrò anceps super ista re, ac dubius fuisse videtur. Disputans enim in vtramque partem, nihil certi statuit ac decernit, vt apud eum videre est libro secundo de Trinitate, capite xiij. & fusiùs in tractatu illorum ver- *Exod. 3* borum: Ego sum qui sum, qui ponitur in Sexto Tomo Operum eius, quē si quis fortè neget esse Augustini, scriptoris certè prudentis, & docti esse, inficias non ibit.

Auctoris contraria sententia. AT ego contrariam sententiam censeo probabiliorem esse. Nā quod 13
ab istis Auctoribus proditum est, Deum Patrem nunquam in veteri Testamento per visionem vllam, siue imaginariā, siue sensibilem apparuisse hominibus, videtur id manifestariæ falsitatis argui posse auctoritate Danielis: is enim capite septimo narrat apparuisse sibi in visione Antiquum dierum sedentem in throno, quem circumstabant millia millium ministrantium, & decies centena millia assistentium ei, & postea quasi Filium hominis in nubibus cœli venientem vsque ad Antiquum dierum peruenisse, & accepisse ab eo regnum æternum, & potestatem super omnē terram, & vt ei seruiant omnes gentes. Palam est, in hac visione Antiquum illum dierum, repræsentasse Deum Patrem, & illum Filium hominis, fuisse Christum, qui per passionem suam meruit exaltari super omnia, atque omnium rerum dominatum, & imperium accipere. Nimirū quod in ista visione patefactum est Danieli, id ipsum multis antè seculis prophetico spiritu afflatus præcinuerat Dauid, in psalmo secundo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ:* Et in Psalmo 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.*

Quod autem in apparitionibus quæ Patriarchis, & Mosi, & Prophetis 14
Eum, qui luctatus est cū Iacob fuisse Angelum, nō autem Filium Dei. factæ narrantur in Scriptura, is qui tunc illis apparuit, immediatè, & secūdùm personam propriam non fuerit Filius Dei, sed Angelus quispiam, possum multis, & firmis rationibus probare. Verùm ne longior sim, eligā aliquot apertiores, & firmiores. Principio, eum qui luctatus est cū Iacob fuisse Angelum, apertè nos docet Oseas capite duodecimo ita loquens de Iacob

de Iacob. *In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus est, fleuit, & rogauit eum, in Bethel inuenit eum, & ibi locutus est nobiscum.* Ecce tibi luctatorem illum appellat Oseas simpliciter, & præcisè Angelum, quomodo nusquam reperire est in sacris litteris appellari Filium Dei: Nam vbi vocatur Angelus, ibi semper adiungitur aliquid, quo significetur non vocari eum Angelum quantum ad personam, sed quantum ad similitudinem quandam muneris angelici; & ideo dicitur, *Magni consilij Angelus, & Angelus Testamenti.* Idem dici potest de eo, qui apparuit in rubo, & in flamma ignis Mosi: istum enim Beatus Stephanus Actorum 7. præcisè, & simpliciter appellat Angelum. Ac licèt in Latina translatione præcisè, & simpliciter appelletur in illo Exodi loco, Dominus, Hebraica tamen Scriptura, & Paraphrasis Chaldaica, & Græca translatio, Angelum nominãt: Et verò vtroque nomine appellari potuit: quantum enim ad personam, Angelus erat; quantum autem ad repræsentationem & auctoritatem, Deus erat: Angelus enim vocem illam, & verba formabat, sed verba illa non Angelum, sed eum à quo missus fuerat, Deum significabant. Dicam itaque breuiter, & apertè more Scholastico: Personaliter erat Angelus, repræsentatiuè, auctoritatiuéque erat Deus.

Isai. 9.
Malac. 3.
Qui apparuit in rubo Moysi, non Deus, sed Angelus propriè fuit.

15 Audi egregiam super ista re Sancti Gregorij sententiam in Præfatione sua super librum Iob, ad hunc modum scribentis: Angelus, inquit, qui Moysi apparuisse describitur modò Angelus, modò Dominus memoratur. Angelus videlicet propter hoc, quòd exteriùs loquendo seruiebat: Dominus autem dicitur, quia interiùs præsidens loquendi efficaciã ministrabat. Cùm ergo loquens exteriùs ab interiori regitur, & per obsequium Angelus, & per inspirationem Dominus nominatur. Hinc Dauid ait Psalmo septuagesimo septimo: *Attendite popule meus legem meam:* Atqui nec lex illa, nec populus erat Dauidis, sed Dei: attamen personam eius ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. Hoc fieri quotidie cernimus in Ecclesia. Nam stans in medio populi lector clamat: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Et quòd Deus ipse sit, verè profectò non dicit, nec tamen per hoc quod dicit, veritatis regulam deserit, quia cui ministerium lectione exhibet, eius dominium voce prætendit. Sic Gregorius.

S. Gregor.

16 Si qua porrò in Apparitione, is qui apparuit, existimari deberet Dei Filius, id maximè putandum esset de eo, qui apparuit in monte Sina, & dedit legem Hebræis: fuit enim apparitio illa omnium nobilissima, & celebratissima, & non vno loco Scriptura dicit descendisse Deum in montẽ Sina, & dedisse legem. Immò verò ille ipse qui apparuit, apertè Deum se appellat, & sui amorem super omnia, & cultum, & obsequium, & suæ legis obseruantiam ab Hebræis deposcit. Non fuisse tamen Deum, qui apparuit immediatè Mosi, & per quem lex illa data est, manifestum faciũt verba S. Pauli, & B. Stephani. Ille quippe in cap. 3. epistolæ ad Galatas scribit, legem illam per Angelos fuisse ordinatam. Hic autem Actorum 7.

Exod. 19. & 20.
Qui apparuit in monte Sina fuit Angelus.

dixit, Iudæos legem accepisse per dispositionem Angelorum. Signanter verò dictum est pluratiuo numero per Angelos datam esse legem, id est, per vnum quempiam de numero Angelorum; ne si numero singulari dictum esset, per Angelum, supradictæ opinionis assertores id de Filio Dei, qui nonnunquam appellari solet Angelus, interpretarentur. Sed lubet ad

B. Hieronym.

huius rei confirmationem adscribere in hoc loco verba B. Hieronymi explanantis locum illum Pauli ad Galatas: Sic autem ille scribit, Quod ait Paulus, legem fuisse ordinatam per Angelos, hoc vult intelligi, quòd in omni veteri Testamento, vbi Angelus primùm visus refertur, & postea quasi Deus loquens inducitur, Angelum quidem verè fuisse vnum de ministris plurimis Dei, eum qui visus sit, sed in illo mediatorem locutũ esse,

Zacha.1.

qui dixerit; *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Nec mirum si Deus loquatur in Angelis, cùm etiam per Angelos, qui in hominibus sunt, loquatur Deus in Prophetis, dicente Zacharia: *Et ait Angelus, qui loquebatur in me;* ac deinceps inferente: *Hæc dicit Dominus Omnipotens,* Sic Hieronymus. Ad hoc, si Deus immediatè apparuisset in visionibus & Reuelationibus propheticis, cumprimis fuisset conueniens immediatè factam esse Deo Deiparæ semper Virgini Mariæ reuelationem Incarnationis Filij Dei, propter summam videlicet tum reuelati mysterij, tum personæ cui reuelabatur dignitatem: atqui reuelationem illam factam esse per Gabrielem Archangelum, loquitur apertè Historia Euangelica, cuius rei exemplo, & argumento confirmat S. Dionysius Areopagita sententiam hanc nostram, vt mox dicturi sumus.

Postremò generalis illa sententia Beati Dionysij iampridem recepta, 17
& probata Scholasticis Theologis, videtur item probanda esse omnibus. Affirmat ille, omnes diuinas visiones, apparitiones, & reuelationes ante Christi aduentum, siue in Lege, siue ante Legem factas, qualescũque fuerint, & qualiumcumque rerum, & quibuscumque personis contigerint, eas non esse à Deo immediatè profectas, sed opera, & ministerio Angelorum peractas. Verba Dionysij in capite quarto eius libri, qui est de cœlesti hierarchia, ita se habent: Idcirco, & præ omnibus, Angelicum cognomen

Notabilis sententia, & doctrina S. Dionysij Areopagitæ.

meruerunt cœlestes Spiritus, quòd cùm in eos primò diuinæ claritatis fulgor emanet, ipsi postmodùm in nos enunciationes illas sublimiores supernè traijciant. Sic enim & Lex, vt Scriptura diuina testatur, per Angelos nobis indulta est; Inclytósque illos Patres nostros, qui ante Legem,

Actor.7.
Ad Gal.9.

quíque fuerunt post Legem, Angeli ad Deum subuexêre, siue quid agendum esset, admonentes, & ab errore sacrilego, vitáque profana ad rectum veritatis iter traducentes: siue sacra quæuis instituta, seu cœlestium Sacramentorum occultas visiones, siue diuinas aliquas prædictiones docendo pandentes. Et nonnullis interpositis subdit: Huiusmodi verò diuinas visiones celeberrimi illi Patres nostri, ministerio cœlestium virtutũ ediscebant, opponit autẽ sibi Dionysius, quòd Lex nõ semel in Scriptura dicatur data esse à Deo: An, inquit, non ipsam quoque Legis sanctionem vt ex Deo Mosi traditam Scripturæ sacræ traditio loquitur? At id quidẽ nos veriùs instituit, diuinæ illam fuisse, sacratiorísque Legis effigiem,

Ex quo

Ex quo, & illud sapientissima Theologia videtur innuere; quod scilicet idcirco illa Lex per Angelos ad nos quoque manauerit, vt id sanctissimæ, ac diuinæ Legis institutione caueretur; priora sequentibus iter ad Deum sternere. Hactenus ex Dionysio.

Solutio rationis Theodoreti.

18 Restat vt duas suprapositas Theodoreti rationes huic sententiæ contrarias, breuissimè diluamus. Obijcit ille, eum qui luctatus est cum Iacob, vocari Deũ: dixit enim ille: *Si fortis contra Deum fuisti, quanto magis contra homines?* Quinetiam interroganti Iacob de nomine ipsius, respondit, *Quid quæris nomen meum, quod est admirabile?* Verùm difficultas huius obiectionis, per ea quæ docuimus, penitus discussa est. Nam qui apparuit, etsi secundùm personam erat Angelus, tamen Dei maiestatem, & auctoritatem repræsentabat: quocirca mirandum non est, eum vocari Deum, & nomen eius dici admirabile. Quanquam verba illa, *quod est admirabile:* licet in multis exemplaribus Latinis, & in vetustioribus Græcis legantur; ea tamen nec Hebraica scriptura, nec Paraphrasis Chaldaïca, nec Græca translatio correcta nuper, & Romæ edita, nec Latina Biblia iussu Sixti V. emendata, & publicata, habent in eo loco. Altera ratio Theodoreti fuit, quod Iacob flagrantissimè concupiuit, & flagitauit benedictionem eius, qui sibi apparuit, eáq; accepta, lætabundus, & gloriabundus dicebat, *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Nec talem ille benedictionem ab Angelo postulasset, cùm eam dare proprium sit Dei: nempe de quo cecinit Dauid; *Gratiam, & gloriam dabit Dominus:* Sed leuis est ista ratio: benedicere enim, non tantùm Dei est, sed & Angeli, & hominis; diuerso tamen modo. Idem certè Iacob infrà cap. 48. benedicens filijs Ioseph, precatus est illis primùm benedictionem Dei, tum etiam Angeli. Ita enim locutus est: *Deus qui pascit me ab adolescentia mea, & Angelus, qui eripuit me de cunctis malis, benedicat pueris istis:* Nec solùm ab Angelo benedictio optari & peti potest, sed etiam gratia, & pax; non tanquam ab auctore, & largitore eius, sed tanquam à gratiosissimo apud Deum deprecatore, & procuratore, & administro.

91 Audiat, quæso, Lector, pensitétque verba B. Ioannis, quæ sunt in 1. ca. Apocalypsis: magna enim opinioni nostræ fidem adiungunt. Sic ille ait: *Gratia vobis, & pax ab eo, Qui est, & Qui erat, & Qui venturus est; & à septẽ Spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.* Ecce Ioannes, non solùm benedictionem, sed etiam quod est maximè diuinum Dei donum, gratiam, & pacem à septem spiritibus dari optat, & precatur. Non me fugit, Victorinum, Primasium, Bedam, aliósque complures interpretatos esse ista verba de Spiritu Sancto, ea ratione, vt est septiformis gratiæ largitor: Septem enim dona Spiritus Sancti Isaias capite vndecimo appellat Spiritus: *Requiescet*, inquit, *super eum Spiritus sapientiæ, & intellectus, &c.* Volunt igitur sensum istorum verborum esse istiusmodi, Gratia vobis, & pax sit à Spiritu Sancto, cuius sunt septem Spiritus, id est, septem dona; vt persona Spiritus sancti per septiformem eius effectum in Scriptura celebratum, denotata sit hoc loco. Sed enim duæ res istam expositionem faciunt improbabilem. Durum enim est, atque inusitatum in sacris litteris, vt gratia di-

catur prouenire à septem donis Spiritus sancti, gratia quippe gratum faciens, cùm sit quasi fundamentum istorum donorum, ea præcepit ordine naturæ. Deinde illud: *Qui in conspectu throni eius sunt*, non potest aptè cōpetere, nisi in personam quampiam, eámque ministrantem, & inseruientem Deo: quare nec Spiritui sancto, nec septem donis eius verè potest attribui. Verior igitur sententia est, septē Spiritus dici, multitudinem ipsam & vniuersitatem Angelorum, ex consuetudine Scripturæ, tali numero significantis non rarò, vel vniuersitatē aliquarū rerū, vel magnam quampiam multitudinem. Quanquam satis probabile est quod tradunt Aretas, & Lyranus, & ante ipsos Andreas Cæsariensis Archiepiscopus, veterum fuisse Patrum sententiam, & in primis B. Irenæi, septem esse principales Angelos, qui primarij sint inter cæteros diuinæ prouidentiæ super gubernatione Mundi, vel Ecclesiæ, ministri: Quos haud dubiè significauit Raphaël, cùm dixit se esse vnum de septem Spiritibus, qui sunt ante conspectū Dei, vt legitur Tobiæ 12. Et in ipso libro Apocalypsis, non semel nominantur septem Spiritus, & Angeli missi à Deo in omnem terram, & inducuntur vel tubis canentes, vel habentes phialas plenas iræ Dei. Sed reuertamur ad historiam luctæ Angelicæ cum Iacob.

Quinam sint septem Spiritus stantes in conspectu Dei.

Aretas. Lyranus. Andreas Cæsariensis.

SECVNDA DISPVTATIO.

Qualis fuerit lucta illa Angelica cum Iacob, corporalísne an spiritualis: & vtrum cum bono Angelo, an cum Diabolo.

Super illis verbis,

VERS. 24. 25. Ecce vir luctabatur cum eo vsq; manè; qui cùm videret quòd eum superare non posset, &c.

OBSCVRVM est, qua ex occasione, quóve modo lucta illa inter Angelū & Iacob inita & incepta fuerit. Quapropter Caietanus exponens hunc locum: In specie, inquit, viri, apparuit Angelus, assumpto corpore & figura humana: fuítque ista apparitio quarta earum, quæ factæ sunt Iacob, & fuit sensibilis, vigilante Iacob, & corporeis vtente sensibus, vt quæ in ea, & gesta, & dicta sunt, apertè demonstrant. Qualiter autem & qua ratione præuia fuerit inita hæc lucta, Scriptura non memorat; vtrúmne Angelus priùs ad luctandum prouocauerit Iacob, an ex improuiso apparens, nō verbis sed factis ipsius corpus inuadens, atque complectens prouocauerit ad luctandum.

De certamine luctæ, atque in eo de vsu arenæ Nili.

Inter varia certamina ad exercitationē corporū antiquitus in diuersis 20
locis apud varias gentes instituta, peruetustū & percelebre fuit certamē luctæ, de quo Argiui, Græciæ principes, atq; egregij bellatores, valdè laudati sunt. Mos autem erant luctantiū, vt corpora puluere siue arena conspergerent; certè locū in quo luctabantur, arenâ sternebant, quo scilicet si con

cõtingeret eos cadere, aut in terrã prouolui, mollior esset casus, minúsque noxius: In cuius rei vsum præcipue commendabatur arena Nili, vtpotè tenuissima. Suetonius in Nerone scribit; Cùm publica fame Vrbs vehementer afflictaretur, Alexandrinam nauem, Niloticam arenam luctatoribus aulicis aduexisse; cùm omnes eam, tanquam frumento onustam auidissimè expectarent. Nec istius luctatorij pulueris, in hac lucta Iacob, non est latenter data significatio. Nam verbum Hebræum *Abach*, quod Latinè redditum est luctari, quidam putant significare puluerem; quia luctantes pedibus multum puluerem ciere soleant, vt ad verbum sic exponi locus hic possit: Et vir aspersus cũ eo est puluere, vel more Latino, descendit cum eo in arenam: & ad hoc quidem probandum, adducunt locũ illum Deuteronomij cap. 28. *Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, puluerem*, Hebraicè *Abach*. Verùm Oleaster cum istis dissentit, contendens nomen *Abach* in Scriptura significare potiùs exhalationem, siue nebulam tenuẽ, quàm puluerem: & ipsum verbũ significare primò ac propriè idem quod exhalare, & flatum emittere; consequenter autem etiam luctari, ab euentu scilicet luctæ, quòd qui luctantur, propter multum laborem corporis, & anxietatem animi, frequenter multúmque anhelent, & flatum exhalẽt. Hoc autem ille productis aliquot scripturæ testimonijs confirmare nititur, nec tamen negat, non aptè positum esse à Latino interprete verbum luctandi; sed quòd ratio significationis verbi Hebræi, non ducatur à puluere, sed ab anhelitu, siue exhalatione luctantium.

Suetonius.

Oleaster

21 Cæterum existit quæstio; An lucta illa fuerit corporalis & externa, an interna & spiritualis, tanquam Iacob visus sibi sit luctari cum aliquo; & an luctatus sit cum Angelo bono, an verò cum malo & cacodæmone, aduersus quem ei opem & auxilium tulerit bonus Angelus, vt nonnullis grauissimis Ecclesiæ doctoribus visum est. B. certè Hieronymus, huius videtur opinionis fuisse, si quis attendat animum ad ea quæ scribit in Cõmentarijs suis in Epistolam ad Ephesios, explanans verba illa Pauli, quæ sunt in cap. 6. eius Epistolæ: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, &c.* Sic enim ait: Dicat quispiam: Hoc quod ait Paulus de lucta aduersus inuisibiles hostes, ideo dici, vt doceamur, ne ea quidem, quę nobis ministrari vitia putamus ex carne, carnis esse vel sanguinis, sed à quibusdam spiritualibus nequitijs suggeri. Sunt enim quidam Dæmones amoribus & amatorijs canticis seruientes, quos significauit Hoseas, capite 4. dicens: *Spiritu fornicationis seducti sunt.* Nam & barbara quædam nomina eorum esse dicuntur, vt sępe confessi sunt hi, quos verè vulgus maleficos vocat; & incantationes, & colores varij, & diuersa vel metallorum genera, vel ciborum, ad quæ inuocati assistere Dæmones, & infelices animas capere memorantur. Alij verò iras, & furores & bella cõmouere: alij præesse inimicitijs, & inter homines odia concitare. Quoniã igitur Paulus docere nos vult, non ex natura corporũ, neque ex materia carnis & sanguinis hæc vitiorũ genera procreari, sed ex instinctu Dæmonum, propterea dixit: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principatus, & Potestates.* Ideo

An illa lucta fuerit corporalis & cum Angelo bono necne.

S. Hieronym.

Nota hæc.

Ideo autem nunc eorum, qui magicis artibus seruiunt, in medium exem-
pla protulimus; vt retundamus eorum opinionem, qui putant omnia vi-
tia esse carnis & sanguinis, & nullam habere Dęmones potestatem, vt nos
incitent ad peccata. Talem luctationem & Iacob Patriarchæ putamus
fuisse, quando remansit solus, & luctabatur cum eo homo, adiuuans eũ,
& corroborans aduersus alium, nimio sudore dimicantem. Et simul vide,
ne fortè ridiculi sint, qui arbitrantur in ritum luctantiũ, tota nocte Iacob
esse luctatum. Quid enim grande, si, vt illi aiunt, luctans, aut superauerit,
aut victus sit? Sed iuxta rationabilem, & conuenientem tanto Patriarchæ
luctam, talem illi colluctationem fuisse credendum est, qualem hi habẽt,
qui possunt dicere: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem,
&c.* Sic Hieronymus.

Origenes. Hæc procul dubio sententia ex 3. lib. Periarchon Origenis deprompta 22
est, vbi sic ille scribit: Angelus luctatus dicitur cum Iacob: quod nos non
ita intelligimus, quasi luctatus fuerit Angelus contra Iacob, sed quòd is,
qui ei salutis causâ aderat, atque ei nomen Israel imponebat, ille idem cũ
ipso luctatus, id est, cùm in agone & in certamine adiuuit eum, cùm sine
dubio alius quidam esset aduersus quem Iacob dimicaret; denique Pau-
lus non dixit, nobis esse luctamen cum Principatibus, & Potestatibus, sed
aduersus Principatus, & Potestates. Vnde, etsi Iacob luctatus est, sine du-
bio aduersus aliquam harum virtutum luctatus est, quas humano generi,
& Sanctis præcipuè aduersari, & mouere certamina Paulus affirmat. Sic
Procopius Gazæus. Origenes. Procopius Gazæus in Commentario huius loci refert, accepis-
sese ex docto quodam viro, proditum esse à nonnullis, cum Iacob cer-
tasse Diabolum in specie Esau, conantem vincere eum. Cæterũ à Iacobo
stetisse Angelum auxiliarem, & idcirco Diabolum præualere non potuis-
se: ne autem Iacob putaret suis viribus à se profligatum aduersarium, sed
Lyranus. boni Angeli, tactus est ei neruus, & claudicatio subsecuta. Sic ille. Hanc
ipsam opinionem Lyranus assignat Hebræis.

At enimuerò luctam illam, & fuisse corporalem, & cum bono Ange-
Auctoris sententia. lo actam, præter communem Patrum tam Græcorum, quàm Latinorum 23
expositorum sententiam, historia ipsa, quæ narratur hoc loco, perspicuè
ostendit. Nempe peracta est lucta vigilante Iacob, & vtente sensibus ex-
ternis, & inter luctandũ adeo violentè percussus ei neruus fœmoris est,
vt is obtorpuerit, & emarcuerit, ob ídque Iacob claudicare coactus est.
Quinetiam id ipsum demonstrat continuatio luctæ per totam noctẽ vsq;
ad auroram, & laudata est Iacob fortitudo, dicente Angelo: *Si fortis fuisti
contra Deum, quanto magis contra homines?* & ex eo inditũ ei nomen Israe-
lis. Hoc præterea confirmat Hoseas cap. 12. hanc ipsam historiam com-
memorans, & de Iacob dicens: *Inualuit ad Angelum, & in fortitudine sua
directus est cum Angelo: & confortatus est, fleuit, & rogauit eum.* Quæ omnia
corporalem, & sensibilem actionem apertè declarant. Quòd autem Ia-
cob non cũ Dæmone, sed cũ bono Angelo luctatus sit, manifestũ ex mul-
tis fit, quæ in hac ipsa historia dicuntur: veluti quòd dictus est fuisse for-
tis contra Deũ: ergo contendebat cum Deo, siue Angelo, sub specie viri.
Dein

Deinde quia is,quicum luctabatur,volens discedere ab eo,dixit: *Dimitte me*:at Iacob renitens,&retinere eum volens,dicebat:*Non dimittam te nisi benedixeris mihi*:à bono autem Angelo,non à malo benedictionem petebat. Id quoque liquet ex ipso nomine Israël, quod accepit Iacob ab eo, quicum luctabatur. Denique in hanc sententiam conueniunt, & conspirant omnes expositores.

24 Ceterum Thomas Anglicus super hoc loco,putat non fuisse illam veram luctam,quasi se inuicem Angelus & Iacob sint complexi,& inuicem constringendo atque coagitando in terram prosternere conarentur: sed fuisse in modum violentæ cuiusdam tractionis & retentionis,Iacobo videlicet Angelum abire volentem trahere ad se,& retinere conante,vt diutius eius aspectu,& colloquio frueretur, & ab eo benedictionem quam optabat,consequi posset. Talis videtur fuisse lucta inter Mosem, & Deũ, quasi Moses Deum constringeret ad deponendam iram aduersus Hebræum populum,eique parcendum. Nam quasi Moses constrictum teneret Deum,dixit Deus,*Dimitte me,vt irascatur furor meus contra eos.* Moses verò contrà,tanquam obnitens Deo,dicebat: *Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum*? & cetera, quæ leguntur in capite trigesimo secundo Exodi. Verba porrò Thomæ ex Commentarijs eius super hũc locum,hæc sunt: Non puto quòd Iacob eo modo luctaretur cum Angelo, quo solent communiter luctanctes:sed potius quòd Angelus, siue Deus in specie hominis ei apparens,precibus,& attractiuis manibus,atque amplexibus tenebatur à Iacob. Cúmq; ille fingeret se omnino velle discedere,tunc eum vehementiùs & firmiùs Iacob retinebat, & ad se retrahebat, quasi nitens ipsum apud se retinere,quousque preces, quas pro conseruatione sui & suorum,& liberatione à manibus Esau,ipsi offerebat, exaudiret. Et hoc sonant verba,quæ Deus subdidit,dicens:*Dimitte me*: & quod dixit Iacob; *Non dimittam te nisi benedixeris mihi*. Sic Thomas. *Thomas Anglicus refellitur.*

25 Cui videtur etiam Rupertus suffragari. Ponam hoc loco eius verba,ex quibus manifestum erit consimilem eius de illa lucta fuisse opinionem; simúlque palàm erit cuiusnam rei luctam illam fuisse figuram, & præsagium,Rupertus arbitretur. Sic autem ille scribit libro octauo Commentariorum in Genesim cap.6. Famosa lucta,& totius ore Ecclesiæ per orbẽ vniuersum celebrata,qua homo cum Deo luctatus est, & tam diu tenuit, donec à victo benediceretur ille qui vicit,& accepta benedictione,victor claudicare cœpit. Res,cuius hoc præsagium est, ab exitu Hebræorum ex Ægypto,vsque ad incarnationem, & Passionem Christi protracta est: Tã longa colluctatio fuit fortissimi victoris Iacob, & Dei victi, qui tamen fortissimus prædicatur spirituum vniuersæ carnis. Sed primò sciendum est,luctam fuisse eiusmodi,vt Deus abire contenderet ab Iacob,& Iacob certaret abeuntem Dominum retinere: Sic enim ille discedere volens, ait: *Dimitte me,iam enim ascendit aurora.* Sed renitens Iacob, & retinere eum contendens: *Non dimittam te*,inquit, *nisi benedixeris mihi*. Igitur Iacob cum Deo luctatur,& victor benedictionem extorquet,quasi inuito, & nolenti videlicet sic futurum erat, vt comminaretur Deus recessurum *Rupertus.* *Num.16.*

se à semine eius, propter peccata eius gentis rebellis, & incredulæ, quod
vbi primùm locutus est, dicens Exod. 32. *Cerno quòd populus iste duræ cer*
uicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciam-
que te in gentem magnam. Moyses magnitudine periculi percitus, & quo-
dammodo brachijs illum, more luctantium, arctiùs stringens, & táquam
dicens: Non dimittam te, nisi peperceris populo isti: *Cur,* inquit, *Domi-*
ne, irascitur furor tuus contra populum tuum? Et cætera, quæ ibi leguntur.
Tunc igitur in conflatione & adoratione vituli vehemens colluctatio in-
choata est. Ex eo namque tempore Deus ab Iacob discedere conatus est;
& quoties peccauerunt Hebræi seruiendo Dijs alienis, toties iratus Do-
minus, & auersus ab illis, quasi luctando se excussit, vt dimissus abiret. Sed
nihilominus perseuerauit omni tempore fortitudo Iacob: nunquã enim
3.Reg.19. defuerunt fideles in illo populo, qui Deum placarent, & abire volentem
retinerent. Itaque cùm solum se esse putaret Elias relictum veri Dei
cultorem, dicens: *Domine altaria tua destruxerunt, & Prophetas tuos occide-*
runt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam: dixit ei
Dominus: *Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, quorum genua non*
sunt curuata ante Baal. Longo igitur luctamine detentus est Deus in illo
populo, nec ante dimissus, donec benediceret Iacob, id est, compleret
promissionem eius seminis, in quo benedicendæ erant omnes gentes: tũc
enim Deus reuera benedixit Iacob, quando de semine eius Christus car-
nem assumpsit, tunc antiquam maledictionem soluit, & vtramque be-
nedictionem, id est, gratiam Spiritus sancti per suam passionem effudit.
Sic Rupertus.

SED profectò, non videtur negari posse, quin illa verè ac propriè fue- 26
rit lucta: hoc enim significat Latinum verbum *luctari*, quod hîc simpli-
citer ponitur: & Græcum παλαίω, & Hebræum, *abhac*, de quo suprà di-
ctum est, necnon quod verterunt Aquila, & Symmachus, qui pro *lucta-*
batur posuerunt ἐκυλίετο, id est versabat se, & iactabat cum illo: Sic enim
luctantes facere solent: atque hunc in modum interpretati sunt Hebræi,
Græcíque, & Latini expositores; vt à tam probabili, acceptáq; interpre-
tatione, sensúque temerè recedendũ non sit. Fletus autem, & preces Ia-
cob, quas memorat Hoseas ca. 12. contentiosam aliquanti temporis cor-
poralem luctam subsecutæ sunt: nempè postquam Iacob aduertit augu-
stius quiddã homine, & cœlestẽ referẽs virtutẽ in eo esse, quicũ luctaba-
tur. Quoniã autem ex ea lucta Iacob consecutus est benedictionẽ Dei, &
tantam fortitudinem, vt sine dubitatione speraret præualiturum se om-
nibus aduersariis suis; idcirco dixit Hoseas, Iacob fuisse directum Angelo,
id est prosperè ipsi luctam cum Angelo successisse. Etenim verbum diri-
gendi ponitur sæpe in Scriptura pro eo, quod est, quò quisque intendit,
eò directò tendere, ac feliciter peruenire, & prosperos, & à se optatos ha
Verbum dirigendi. *quid significet in scriptura.* bere successus. Vt Psalmo 5. *Dirige in conspectu tuo viam meam*: id est,
Fac vt via mea prosperum exitum habeat, & Psal. 100. *Qui loquitur ini-*
qua, non direxit in conspectu oculorum meorum, id est, loquentibus iniqua
non benè erit apud me, nec in domo mea. Et Prouerb. 28. *Qui abscondit*
scelera

ſcelera ſua, non dirigetur. Sed luculentiſſimum huius rei exemplum in hoc ipſo libro, capite 39. extat, vbi de Ioſeph ita ſcriptum eſt: *Fuit Dominus cum Ioſeph, & erat in cunctis proſperè agens: habitauitque in domo Domini ſui, qui optimè nouerat Dominum eſſe cum eo, omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius*: Et paulò infra; *Fuit Dominus cum Ioſeph, & dedit ei gratiã in conſpectu principis carceris, & Dominus erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.*

Explicantur varij loci ſcripturæ.

TERTIA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum ſit, Angelum non potuiſſe luctando ſuperare Iacob; & de neruo Iacob, qui tactus ab Angelo emarcuit.

Super illis verbis,

VERS. 25.

Qui cùm videret, quòd eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum fœmoris eius, & ſtatim emarcuit.

27 VPER iſtis verbis duæ quęſtiones tractandæ ſunt; quarum prior eſt huiuſmodi: Cùm minimus omnium Angelorum nimio valentior & potentior ſit, quàm quivis hominum, quæri dignum eſt, quî factum ſit, vt Angelus luctans cum Iacob, ſuperare eum non potuerit. Tres huius quæſtionis exſoluendæ rationes apud Auctores reperio, Ac primò quidem, Thomas Anglicus, & Thoſtatus aiunt, facilè Angelum potuiſſe ſuperare Iacob, ſed noluiſſe; quinetiam ſimulaſſe ſe ſuperare eum non poſſe. Itaque ſecundùm iſtos, non fuit vera in Angelo impotentia ſuperandi Iacob, ſed ſimulata, & volũtas cedendi ei in illa lucta, vt per hoc audacior fieret Iacob ad reluctandũ & fidẽtior, atq; animoſior factus, nec fratris ſui Eſau, nec cuiuſquam hominũ iras, odia, minas, inſidias, virẽſque pertimeſceret. Verba Thomæ ſunt hæc: Cùm videret quòd eum ſuperare non poſſet, id eſt, non vellet bono modo; & loquitur, ſicut cùm dicimus: Deus non poteſt ſeipſum denegare ſuis amicis. Dixit autem non poſſe ſuperare, pro, non poſſe à manibus illius diuelli. Thoſtatus autem ita ſcribit: Angelus fingebat ſe nõ poſſe ſuperare Iacob, qui tamen facilè potuiſſet eum vel breuiſſimo tempore redigere in puluerem. Verùmtamen talem ſe oſtendebat Angelus, quo magis animus, & audacia creſceret Iacob, tanquam potenti reſiſtere Angelo Dei. Hæc Thoſtatus. At enim iſta expoſitio manifeſtè diſcrepat à ſacra hiſtoria, quæ hoc loco narratur, ſi quis attendat verba Scripturæ ſecundùm eum ſenſum, quem illa planiſſimè reddunt. Non enim, ait Scriptura, quod Angelus non volebat ſuperare, ſed quod

Refellitur Thomas, & Thoſtatus.

non poterat superare. aliud autem est non velle, & aliud non posse: nec ista duo vspiam in Scriptura pro eodem sumi, potest ostēdi. Deinde si fuit simulatio rei, & non veritas; ergo leuis, & futilis, & ridicula fuit laudatio Angeli, prædicantis fortitudinem Iacob, & dicentis: *Si fortis fuisti contra Deum, quanto magis contra homines præualebis?* Ergo splendidum illud nomen Israël ab Angelo inditum Iacob, significans Fortem cum Deo, inane fuisset, ac nihili. Dicam verbo, quæ in hac historia, & acta, & dicta simpliciter memorātur; Ea non vera, non solida, non sincera fuissent, sed adūbrata, & simulata, & ficta; quod sanè respuit animus credere, ac sentire.

Hebræi. Altera dissoluendæ huius quæstionis ratio ab Hebræis, vt refert Thostatus, traditur, aientibus ideo Angelum nō potuisse superare Iacob, quia Deus maiorem vim, & robur tribuit Iacob ad reluctandum, & repugnandum Angelo, quàm erat vis, & potestas Angeli ad eum prosternendum & superandum. Si autem illud obijcias, hominem ex corpore mortali concretum, non esse capacem maioris virtutis, quàm sit virtus Angeli: Respondebunt, Deum simul auxisse capacitatem Iacob, simúlque tantæ virtutis incrementum dedisse: Non displicet mihi hac interpretatio. 28

Caietanus. Tertiam rationem profligandæ huius quæstionis à Caietano traditam, proprijs eius verbis hîc exponam. Sed quæstione non caret (inquit Caietanus) quo pacto verificetur, quòd Angelus non potuit vincere Iacob luctando. Solutio est, quòd Angelus vtitur potentia sua non ex necessitate, sed secundùm arbitrium, & præscriptum, præcipuè diuinæ voluntatis; & quod dispositione diuina decretum, factúmque est, vt Angelus assumeret corpus in tanta mensura virium, quòd non posset, secundùm eam luctando superare vires Iacob: & sic verificatur quod Angelus experimento vidit, quòd non potuit superare Iacob luctando. Sic Caiet. Ad huius rei cōfirmationem valet quod legitur Ge. 19. Angelum dixisse Loth: *Festina: & saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Cur non poterat Angelus facere quicquam? prohibitus videlicet à Deo fuerat, non antè, gentem & regionem illam euertere, quàm ex illo exitio seruatus esset Loth. Posset etiam dici, Deum hactenus concurrisse cum virtute Angeli ad luctandum cum Iacob, vt eum vehementer quidem in illa lucta iactare & fatigare posset; non autem vt superare eum posset. 29

Secunda quæstio de neruo fæmoris Iacob quem percussit Angelus. Thostatus. Sequitur altera quæstio super illis verbis: *Tetigit neruum fœmoris eius; & statim emarcuit.* Iste est neruus, ait Thostatus, inter duas fœmoris cauitates latens in parte superiori, vbi crura terminantur, multáque carne crurum operta sunt: atque inibi duo sunt ossa se inuicem cōnectentia, & vnū est concauum, alterum autem conuexum: capútque vnius rotundum intra concauitatem alterius recipitur, atque ei connectitur: in quibus ossibus tota corporis moles innititur. Et quia os alligari ossi non potest, cum sint dura, nisi medio aliquo vinculo, & retinaculo, enascitur inter ea, de cartilaginosa vtriusque substantia, quidam neruus, vtrumque os connectens, & continens: qui quoniam est in concauitate vnius illorum ossium, est inuisibilis, nec apparet nisi in dilaniato, & dilacerato animali. Hæc Thostatus. 30

Sed

Sed enim propter obſcuritatem vocis Hebrææ (Caph) quam noſter interpres vertit (neruũ fœmoris) varias hic locus capit expoſitiones. Septuaginta tranſtulerunt, *latitudinem fœmoris*, itémque Paraphraſtes Chaldęus. Oleaſter reddit, *curuitatem fœmoris*: Eſt enim, inquit, locus, vbi genu ſcuruatur ad ſimilitudinem volæ manus: Et ideo Vatabili noua tranſlatio habet hoc loco: *Volam fœmoris eius*. Nec ſanè diſcrepat Caietanus ita ſcribés: Iuxta Hebræũ habetur: *Tetigit in femine coxæ eius*. Hebraica dictio, quam interpretati ſumus Femen, non ſignificat neruũ, aut latitudinem, propriè loquendo: Si quidem eſt illa eadem vox, quæ ſignificat plantam pedis, & plantam manus, & ſimiliter plantam coxæ, ſi vſus admitteret plantæ nomen in coxa. Hanc enim coxæ partem ſupremam ex parte interiori, hoc eſt, è regione alterius coxæ, Angelus tetigit tactu violento. Sic Caietanus. Rabbi Kimhi in Radicibus ſuis, ſcribens ſuper hunc locum Geneſis, ad verbum ſic habet: Os illud, in quod os fœmoris ingreditur, *Caph* vocatur, eo quòd recuruatum eſt. Alij verò ſentiunt ſic vocari, eo quòd caro, quæ eſt circa os cotylæ ſuperioris formam habeat manus recuruatæ. Sic ille. Nec diſſimile eſt quod alij dicunt, Hebræa voce *Caph* ſignificari oſſis concauitatem, in qua abſconditur, & innititur illa pars feminis, quod Iſchion Græcis dicitur, & etiã caput illud fœmoris, quod in ipſum Iſchion inſeritur. Videtur igitur Angelus violento quodam ictu percuſſiſſe inter luctandum, in Iacob locũ illum fœmoris ex parte interiori, vbi ſupremũ cruris iungitur cum imo feminis: quo factum eſt vt & oſſa illa, de quibus paulo ante dictum eſt, luxata ſint, & muſculus, atque neruus motum localem miniſtrans, reſolutus, atque debilitatus ſit, atque inde claudicandi neceſſitas extiterit.

Caietanus.

Rabbi Kimhi.

31 Sed cur ita percuſſit Angelus neruum Iacob? Ne videlicet (vt Theodoretus ait) videns Iacob ſe fortiter reluctari, & quodammodo præualere Angelo, ſibi de ſuo robore nimiùm placens, & præfidens, ſuperbiret; ſed agnoſceret victoriam ſuam, & fortitudinem, Deo acceptam ferri oportere: ſenſit enim manifeſtè, facilè potuiſſe ab eo, quicum luctabatur, non modò vinci ſe, ſed etiam occidi, niſi Deo aliter viſum, & placitũ fuiſſet. Thoſtatus aliam addit rationem. Percuſſit, inquit, Angelus neruum Iacob, vt ei maiorem faceret animum, & audaciam, quòd quamuis violenter percuſſus, & grauiter dolens, non ceſſiſſet aduerſario, ſed nihilominus in luctando fortiter perſeueraſſet. Vel id fecit, oſtendens, ſe quia non poſſet eum ſuperare, velle iſta ratione ex manibus eius auelli, & ab eo diſcedere. Sic enim in lucta facere ſolent impotentes ſuperare aduerſarium: conantur enim quomodocumque eum lædere, vt illum à ſe repellere, & diuellere poſſint. Thomas Anglicus huiuſmodi rationem affert: Hoc inquit, fecit Deus, vt efficaciam ſuæ virtutis, per quam facillimè poteſt omnibus præualere, ſenſibiliter experiretur Iacob, etiam tunc cùm Deo pręualere videbatur. Deinde, id factum eſt, vt viſionis illius memoria vehementiùs animo eius infigeretur, & poſtea in poſterorum eius notitia, & memoria perduraret: ne putari à quopiam poſſet, non fuiſſe verã illam luctam, ſed inanem quampiam viſionem, & fallacem imaginationem ipſius

Cur Angelus percuſſerit neruum Iacob.
Theodoretus.

Thoſtatus.

Thom. Anglic.

Iacob. Factum est id præterea in figuram, & mysterium. Nimirum carnalis concupiscentia hominis, quæ viget in fœmore, si diuina virtute tangatur, protinus torpescit, & languescit. Et item quòd caro Iudæorũ, & carnalis sensus Legis, & litteræ, per luctam, seu pugnam Christi cum eis, erat resoluendus & exsiccandus: ex quo claudicare cœpit Iudaïsmus, quia vna eius pars iuit sursum ad Christum, & est benedicta ab eo, altera verò iuit deorsum, & ideo est ab humore gratiæ exsiccata. Quapropter veri filij Israel non comedunt neruum carnalis litteræ, & intelligentiæ, quæ occidit. Sic ille.

Et statim emarcuit. Paulo infrà vertit, *obstupuit.* Septuaginta verterunt, 32 *Obtorpuit.* Oleaster, *extendit se*: Nam verbum Hebræum *Iachac* propriè significare ait, idem quod extendere se, & recedere à loco suo: licèt enim interdum significet suspendere, ideo est, quod suspensi extendantur penduli. Plerique vertunt: *Mota est*, scilicet loco suo, Latinè diceretur, luxata

Caietanus est. Hebraicè (inquit Caietanus) pro illo *emarcuit*, sic est: *Fuit motum femẽ coxæ eius*, proculdubio à dispositione sua naturali, & quia motus localis insinuatur; soluta illa pars à naturali vinculo loci sui intelligitur. Ista igitur marcedo, vel torpor, vel stupor nerui accipiendus est, non quantũ ad substantiam, sed quantum ad naturalem eius dispositionem, & quantum ad virtutem mouendi localiter. Nec tamen iste defectus, & vitium claudicationis perpetuum fuit in Iacob, aut etiam diuturnum, sed breui sublatum est. Immò secundùm Thostatũ, die proximè sequenti iam erat sanatus Iacob: sic enim scribit: Iacob post solis ortum sanatus est ab illa claudicatione: siquidem illa ipsa die occurrit fratri suo Esau: nec tamen tunc claudicabat, sed rectè ambulabat, alioqui, ob vitium illud, & fœditatem claudicationis, irrisui & contemptui esse potuisset fratri suo: & ille occasionem habuisset interrogandi, vnde talis claudicatio ei contigisset, cum tamen indignus esset, vt ei mysterium visionis, & luctæ, quam habuit Iacob cum Angelo, reuelaretur.

Quãdiu claudicatio illa Iacob durauerit secundùm Thostatum.

QVARTA DISPVTATIO.

De allegorico, & tropologico illius luctæ Iacob cum Angelo tractatu, & intellectu.

Philo.

PHILO in libro de præmijs, & pœnis, allegoricè tractat quadamtenus historiã istius luctæ, disputans, duo non exigua bona tunc adeptum esse Iacob: quorũ vnum fuit magnificum illud nomen Israelis tunc ei inditum, id est, supremus gradus contemplationis & cognitionis Dei: Israel quippe Dei visionem denotat. Alterum fuit, quantum ad res humanas & terrenas, torpor quidam, & contractio, atque claudicatio, & tanquam impedimentum, quo ab istiusmodi rerũ consectatione retardabatur: & quoniam diserta est, & erudita disputatio Philonis, placet hîc eam, circumcisis qui 33

ſis quibuſdam apponere. Facit autem Philo,& diſtinguit tres gradus hominum cognoſcentium,& colentium Deum,infimum, medium, & ſupremum,ita ſcribens: Sunt quidam,inquit, qui eſſe diuinum numen,aut negant,aut ambigunt. Alij ſecuti Maiorum ſuorum ritus,& inſtituta potius quàm certam rationem aliquam, talem Deum cogitant, qualem didicerunt à ſuis educatoribus,atque ita ſe egregiè pios exiſtimant,ſi ſuperſtitionem pro pietate amplectantur. Quòd ſi qui adiuti ſcientiâ,valuerūt imaginari rectorem,atque conditorem huius vniuerſitatis, ab inferis, vt aiunt,promouerunt ad ſupera. Ingreſſi enim hunc mundum, veluti pulchrè conſtitutam Rempublicam, & conſpicati eorum quæ in eo ſunt admirabilem varietatem,pulchritudinem,potentiam,& ordinem,tracti admiratione, cœperunt cogitare tam bene ornatas,ordinatáſq; res non moueri temerè:vnde neceſſariò colligebant,eas ab aliquo Mundi opifice regi magnâ prouidentiâ. Nimirum lex naturæ iubet, opificem,ſui operis curam gerere. Cæterùm iſti diuiniores ceteris,vt dixi,ab inferis progreſſi ſunt ad ſupera,quaſi per quaſdam cœleſtes ſcalas,rationibus probabilibus tendentes ad ipſum opificem. Quòd ſi qui abſque vllo externo auxilio potuerunt ad hoc ſpectaculū euadere; hi profectò inter ſanctos,veréque pios Dei cultores referendi ſunt.Inter hos fuit, qui Chaldaicè nominatus eſt Iſrael: quæ vox interpretatur, Videns Deum,non ſanè qualis Deus eſt,id enim impoſſibile eſt,ſed quia eū eſſe à nullo didicit vel terreſtriū,vel mortaliū,vel immortaliū,ſed ab ipſo ſolo attactus,nec tamen dignato aperire ſuam eſſentiam. Id verò quemadmodū contigerit, operæ pretiū fuerit contemplari per quandam ſimilitudinem. Solem hunc viſibilē,num alia re,quàm ſole ipſo adiuti cernimus?quid ſtellas?ánnon ſola ſtellarū ope aſpicimus?denique lucis aſpectū nónne ipſi luci debemus? Ad eūdem ſanè modū etiam Deus per ſe ipſum illuſtrat ſui notitiam cooperante nemine, quòd ea res excedat vires omniū. Sedenim coniectores iſti, qui per creaturas peruenire contendunt ad Creatoris cognitionem,perinde faciunt,ac ſi cognito binario, ſcrutentur naturam vnitatis: cùm contra potiùs ab vnitate procedere debuiſſent ad conſiderationem binarij. Eximij autem Dei cultores,& contemplatores, Deū,adiuti Deo, quærunt,& lumen ope luminis. Atque hoc præſtantiſſimū Dei cognitionis genus,quaſi maximū virtutis præmiū adeptus eſt Iacob, & ad illuſtrē eius rei ſignificationem,mutato nomine,appellatus eſt Iſrael. Sed & aliud accepit Iacob, apud non intelligentes, ominoſum quidem dictu; Si tamen rectè intelligatur,optimū maximéq; expetendū: id nominatur figuratè in Scriptura torpor: tactus enim in latitudine fœmoris, obſtupuit, & claudicabat. Nēpe arrogantia & ſuperbia per latitudinem ſignificatur, dum ſe anima diffundit,& dilatat. Per torporem verò ſignificatur faſtus, & tumentis animi, ac magnificè de ſe ſentientis contractio. Nihil autem vtilius,quàm effuſos impetus,& animoſas contentiones,torpore quodam retundere, vt immodicum affectuum robur debilitatum, latius præbeat ſpatium potiori partri animi. Hactenus ex Philone.

Tria genera hominū cognoſcentiū Deum, vel triplex ratio cognoſcendi Deum.

Pulchra ſimilitudo.

Sanctus

S. Augustinus allegoria. Sanctus Augustinus historiam istius luctæ, per allegoricam interpreta- 34
tionem conuertit ad Christũ, & gentem Iudaïcam; vt Angelus ille præfigurauerit Christũ; Iacob autem, populum Iudaicum. Hic enim luctatus est cũ Christo peruicaciter ei repugnando, & hostiliter eum insectando. Visus est autem præualere ei, quia mortem ei attulit: veruntamen neruus Iacob percussus est, & factus est ipse claudicans, quia post passionẽ Christi, per Apostolorum prædicationem tacta & commota gens Hebraica; partim eius iustificata est credens in Christũ; partim reprobata, obstinato animo in sua infidelitate perseuerans: sicut Patriarchæ Iacob alter pes sanus erat, alter verò claudicãs. Et illa quidem pars Hebrææ gentis electa & sanata, quæ ad Christum conuersa est, benedictionem accepit ab ipso Christo, quem antea oderat, & vsque ad necem insectata fuerat. Augustini verba ex lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 39. hæc sunt: Iacob nomen Israelis accepit ab Angelo qui fuit cum eo in itinere de Mesopotamia redeunte luctatus: quæ res typũ Christi euidentissimè gessit. Nam quòd ei præualuit Iacob, vtique volenti, vt mysterium figuraret, significat passionem Christi, vbi visi sunt ei præualere Iudæi, & tamen benedictionem ab eodem Angelo, quem superauerat, impetrauit: ac sic huius nominis impositio, benedictio fuit. Interpretatur enim Israel, videns Deum, quod erit in fine præmiũ omnium Sanctorũ. Tetigit porrò Angelus ipsi Iacob, velut præualenti, latitudinem femoris, eúmque isto modo claudum reddidit. Erat itaque vnus, atque idem Iacob, & benedictus & claudus. Nimirum benedictus in his, qui in Christo ex eodem populo crediderunt: claudus verò in his, qui in sua infidelitate manserunt. Fœmoris quippe latitudo, generis, siue posteritatis est multitudo: plures quippe sunt in ea stirpe, de
Psal. 17. quibus propheticè dictũ est: *Et claudicauerunt à semitis suis.* Sic ibi Aug.

Veruntamen distinctiùs, expressiúsque super eadem re idem disseruit 35
sermone 80. de Tempore: Iacob, inquit, in prima colluctatione cum Angelo Iudæorum populum figurabat: Angelus autem, qui cum illo luctabatur, typum Saluatoris nostri præferebat. Luctatus est populus Iudaicus cum Christo, & quodammodo vicit; quia non destitit eum persequi, donec morti tradidit. Et quia non totus populus Iudæorũ fidem Christi repudiauit, sed non parua eius multitudo in eum credidit; ideo in eius rei figuram, Angelus tetigit fœmur Iacob, & claudicare cœpit: pes enim ille in quo claudicabat, Iudæos non credentes in Christũ significabat: alter verò pes, qui sanus remanserat, figurabat eos qui Christi fidem receperant. Denique diligenter attendendum est, quòd Iacob in illa colluctatione & vincebat, & tamen benedictionem victor à victo petebat, dicens: *Non dimittam te nisi benedixeris mihi.* Iacob enim vincens, Iudæos persecutores, & occisores Christi futuros præmonstrabat, idem petens benedictionem ab Angelo, Iudæos qui Christum adoraturi, & veneraturi erant, eiúsque cœlestibus donis cumulandi, ostendebat. Denique dixit Angelus ei: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* Hoc tunc impletum est, quando populus Iudæorum Christum Dominum crucifixit: *Dimitte me,* inquit Angelus, *iam enim ascendit aurora*: hoc iam resurre

resurrectionem Domini figurauit, quem constat ante auroram resurrexisse à mortuis. Nec illud non pertinet ad eandem allegoriam, quod idem Iacob dixit: *In baculo meo transiui Iordanem, & ecce cum duabus turmis regredior.* Sic profectò est; Baculo crucis Christus apprehendit mundum, & cum duabus turmis, id est, cùm duobus populis, Iudaico & Gentili, ad patrem rediit cum triumpho. Hactenus ex Augustino.

36 S. Gregorius eandem historiam secundùm Tropologicam intelligentiam tractans, docet quòd in exercitio vitæ contemplatiuæ, per diuinas vsitationes, & visiones, quanto Spiritus humanus magis extollitur, & vegetatur, ac roboratur, tanto magis caro deprimitur atq; debilitatur; idque fit, tum propter vehementē Spiritus à carnis societate abstractionem. *Spiritus enim promptus est, caro autem infirma*, tum ad custodiendam humilitatem animi, arcendamque mentis elationem. Nam & Paulus de se dixit: *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ.* &c. Cumque, vt ea molestia liberaretur, obnixè rogasset Deum, tale responsum ab eo accepit: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* Ponam hîc verba Gregorij ex libro eius 4. Moralium super illis verbis Iob. cap. 3. *Ibi cessauerunt impij à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore.* Humana mens (inquit Gregorius) dum occultæ locutionis diuina aspiratione tangitur, à statu suæ fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio liquatur: & inde se apud semetipsam fessam inuenit, vnde vltra se esse conspicit fortitudinem quam conscendit. Hinc Propheta Daniel cap. 8 cùm visionem Dei se conspexisse diceret, adiungit: *Elangui, & ægrotaui per dies plurimos*: quia cùm ad virtutem Dei mens adstringitur, à propria fortitudine caro laxatur. Hinc Iacob, qui Angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero Dei amore sublimia respicit, is iam in hoc mūdo duplicibus incedere desiderijs nescit. Vno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: Cui necesse est, vt alter pes marcescat, quia mētis virtute crescente, necesse est vt carnis fortitudo torpescat. Sic Gregor.

S. Gregor.

Matth. 26.

In exercitio vitæ contemplatiuæ, quanto magis spiritus eleuatur, & vegetatur, tanto magis caro deprimitur & debilitatur.

2. Cor. 12.

37 Nec est prætermittenda altera eiusdem Gregorij in alio loco, & ad historiam huius luctæ pertinēs tropologica disputatio. Disputat enim in decima quarta homilia super Ezechielem, viros sanctos eximiè deditos studio contemplationis, in ipso exercitio contemplationis magnam sentire vicissitudinem, & velut quandam luctam, & concertationem experiri. Interdum enim vigore spiritus, & singularis cuiusdā diuini luminis, & gratiæ participatione præualere, ac seipsos superare videntur, id est, transcendere cuncta visibilia, & temporalia ad quendam vsque velut prospectum æternitatis euecti. Sæpe verò aliàs infirmitate carnis grauati, ac deficientes, quasi succumbentes in lucta, deprimuntur, & prosternuntur ad ima. Scribit autem Greg. eo quem dixi loco, ad hunc modum: Est in contemplatiua vita magna quædam lucta, & contentio; cùm sese mens ad cœlestia erigit, cùm in rebus spiritualibus animus extenditur, cùm transgredi nititur omne quod corporaliter videtur, cùm sese angustat, vt dilatet. Et aliquando quidem vincit, & reluctantes tenebras suæ cæcitatis exuperat, vnde ex incircumscripto lumine quiddam furtim, & tenuiter attingat.

Mirabilis vicissitudo proficiendi & deficiēdi, quæ sentitur in exercitio contemplationis.

Sed tamen ad semetipsam protinus mens quasi reuerberata reuertitur, atque ab ea luce, ad quam respiciendo transijt, ad suæ cæcitatis tenebras suspirando atque lamentando redit.

Hoc bene sacra historia designat, cùm Iacob luctatum esse cum Angelo narrat. Reuertens enim Iacob ad proprios parentes, in via Angelum inuenit, cùm quo per luctam magnum certamẽ habuit: is autem, qui luctando certat, aliquando se aduersario suo superiorem, aliquando inferiorem inuenit. Iacob porrò & Angeli lucta, cuiuslibet perfecti viri, & in contemplatione versantis exercitium denotat. Cuius quippe anima, dum contemplari Deum nititur, tanquam in certamine quodam posita, modò quasi exuperat, quia intelligendo, & sentiendo de diuino lumine aliquid degustat: modò succumbit, quia & degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur Angelus quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum, quòd idem victus Angelus neruum fœmoris Iacob tetigit, & marcescere statim fecit; & ex eo tempore Iacob altero claudicauit pede. Videlicet Omnipotens Deus, cùm iam per desiderium & intellectum cognoscitur, omnem in nobis voluptatem carnis arefacit: & qui priùs, quasi duobus pedibus nitentes, & Deum videbamur quærere, & mundum tenere; post agnitionem suauitatis diuinæ, vnus in nobis pes sanus remanet, & alter claudicat: quia necesse est, vt quisque debilitato amore mundi, conualescat ad amorem Dei. Si ergo tenemus Angelum, vno tantum claudicamus pede: quia dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, pariter infirmatur fortitudo carnis. Omnis quippe, qui vno pede claudicat, illo solùm pede nititur, quem sanum habet: similiter & is, cui iam desiderium terrenum arefactum fuit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet, & in ipso stat; quia pedem amoris seculi, quem ponere in terra consueuerat, iam à terra suspensum portat. Et nos ergo, si ad parentes proprios, id est, ad spiritales patres nostro tendimus, teneamus in via Angelum, vt suauitate intima apprehendamus Deum. Contemplatiua namq; vita, amabilis valdè dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena omnia contemptui esse debere ostendit, spiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Vnde bene sancta Ecclesia Cantic. 4. dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Vigilanti enim corde dormit, qui per hoc, quod interius contemplando proficit, ab inquieto foris opere quiescit. Atque hæc sunt melliflui Gregorij verba dulcissima.

Contemplationis dulcedo, & efficacitas.

VERS. 26. 27. Dixit ad eum, Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et interrogauit eum Iacob, Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit quid quæris nomen meum, quod est mirabile? Et benedixit ei in eodem loco.

Iosephus.

ISTORIAM huius loci breuiter enarrans Iosephus primo Antiquitatum: Cùm trãsisset, inquit, torrentem Iaboch, & relictus ab agmine mansisset Iacob solitarius, incidit in spectrum, prior ipse

ipse ab eo lacessitus, & erat in lucta superior. Exclamat illud, Macte virtute, qui non quemuis aduersarium, sed Angelum Dei viceris: idque esse illi prænunciat magnæ felicitatis præsagium: genus namque eius nullo tempore defuturum, neque vllis viribus hominum oppressum iri. Iussitque illum post id temporis vocari Israelem, quod Hebræis, Angelo reluctantem significat. Hæc sunt prædicta Iacobo id ipsum roganti. Cùm enim sensisset Angelum esse Dei, precatus est: vt ex eo fatum suum cognoscere sibi liceret. His dictis spectrum illud euanuit. Iacob autem lætus auditis, imposuit ei loco nomen Phanuel; id significat Dei faciem. Sed quia latum neruum inter luctandum læsit, & ipse pòst eo cibo abstinuit, & nobis eo cibo propter ipsum vesci non licet. Hæc Iosephus. In cuius breui narratione nonnulla sunt aduertenda. Primò Angelum visum Iacob, vocat spectrum, Græcè dicitur Phantasma, vel Idolum, quòd Angelus videretur esse id, quod non erat, videbatur enim esse corporeus, & naturæ humanæ compos, cùm secus esset. Deinde nomen Israëlis interpretatur, Reluctantem Angelo. Adhæc benedictionem, quam Iacob petiit ab Angelo, appellat Fatum, dicens Iacob precatum esse, vt sibi fatum suum aperiret, Fatum appellans, diuinam dispositionem eorum, quæ ventura erant Iacobo; præsertim circa fratrem suum Esau, cuius ille tunc aduentum valdè formidabat. Prætera dicit Iacobum cognouisse eum, cum quo luctabatur, Angelum fuisse Dei: & idcirco preces ei adhibuisse, & futuros euentus, & casus suos ab eo scire voluisse. Illud autem videtur sacræ historiæ minimè consonum, quod significat Iacobum, sibi ipsi inter luctandum læsisse neruum fœmoris, quod tamen factum esse ab Angelo perspicuè tradit Scriptura. Ad extremum significat, etiam vsque ad sua tempora, illicitum fuisse Iudæis tali neruo fœmoris vesci.

36 Sed quid illud est, *Iam enim ascendit aurora?* Meritò enim quæritur, cur Angelus tam sollicitus fuerit discedendi ante auroram. Ridiculum est, quod nugantur hoc loco Hebræi: aiunt enim, propterea voluisse Angelum discedere ante auroram, quòd illud tempus sit, in quo Angeli consueuerint cantare diuinas laudes, iuxta illud quod dictum est à Deo ipsi Iob cap. 38. *Vbi eras cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* Tanquam Angelus diceret: Sine, vt hinc discedens, possim in tempore choris Angelorum manè laudantium Deum, interesse. Quasi verò habeant Angeli certa diei tempora, & alia canendi laudes Dei, aliaque ab eo cantu vacandi: ac si non, qui semper vident faciem Dei, etiam dum sunt in terris, & iniuncta sibi à Deo munia exequuntur apud homines, in perpetua Dei laudatione versentur; & vt scriptum est in Apocalypsi cap. 4. nullam requiem habentes, id est, sine vlla cessatione, aut intermissione trisagium illud canant Deo: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Hic profectò cœlestis est ille dulcissimus concentus, in quem verè dici queat, quod apud Iob 38. scriptum est: *Concentum cœli quis dormire faciet?* Glossa interlinearis sic exponit hunc locum: Dixit Angelus: *Dimitte me, quia iam ascendit aurora.* Quasi diceret; Iam tibi tempus est ab inuisibilibus & diuinis, ad corporalia & humana negocia tractanda, descendẽdi: tanquam

Hebræorum commentum.

Glossa interlinearis.

nocturnum tempus vsque ad exorientem Solem conueniens sit contemplationi rerum diuinarum, & spiritualium rerum tractationi: diurnum verò, temporalium negotiorũ functionibus & officijs, quæ proximo, vel ex obligatione, vel ex caritate pręstanda sunt. Conueniẽter sanè iis, quę cecinit Dauid Psalm. 103. *Ortus est Sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam*; Oleaster putat, idcirco Angelum discedere voluisse ante ortum Solis, ne quantum ad effigiem cognosceretur: nolunt enim Angeli vulgo sui videndi, aut alloquendi copiam facere, nec familiariùs cognosci, sed raro admodum & parcè: quam etiam ob causam sciscitanti Iacob nomen suum indicare noluit. Præcipuè autem nolebat Angelus videri ab aliis, qui illucescente die venturi erant ad Iacob: huiuscemodi enim mysteria non sunt publicanda, & inuulganda; sed idoneis tantùm, dignísq; secretò tradenda. Thomas verò Anglicus hanc reddit rationem: Loquitur, inquit, Angelus more alicuius domini, grauis & honorati viri, qui erubescit videri ab aliis, agere quæ parum condigna sunt, vti erat lucta. Vel loquitur ad similitudinem alicuius, qui festinat ire aliò; & causam citò discedendi, obtendit festinationem suam. Et quia iste modus loquendi, humanitatem quandam, & affabilitatem, atque familiaritatem sapit, idcirco Deus cum eximiis, & intimis amicis suis tali solet nonnunquam vti locutione, quo penetrabiliùs, & familiariùs, & suauiùs in eorum se corda insinuet, atque ingerat.

Locus Psal. 103

Oleaster.

Thomas Anglicus.

Quod autem dixit Angelus Iacob quærenti nomen eius: *Cur quæris nomen meum?* Thostatus sic interpretatur: Voluit Angelus docere Iacob, non (vt fit in hominibus) ita esse Angelorum propria nomina, per quæ alij ab aliis cognoscantur. Nam cùm Angeli se inuicem secundùm substantiam distinctè, ac propriè cognoscant, non indigent significatione nominum quorum tunc est vsus, cùm circa rem quampiam accidere dubitatio, vel æquiuocatio potest. Sunt autem Angelis imposita nomina non secundùm naturas ipsorum, sed secundùm ministeria, & officia. Et quia contingit, eundem Angelum in diuersis temporibus diuersa exequi officia, possunt ei similiter diuersa nomina imponi: cùm igitur quispiam nouerit tale nomen Angeli, & ista notitia nec fixa sit; nec stabilis mutabitur in aliud, & non cognoscetur. Quod autem in multis libris sequitur: *Quod est mirabile*, cùm nec legatur, nec reperiatur in Græcis, nec Latinis libris emendatioribus, licèt Theodoretus id legat in Quæstione 91. in Genesim, non est ex ipso textu huius scripturæ, sed ex cap. decimo tertio tertio libri Iudicum vbi hoc legitur, transpositum est in hunc locum. 40

Thostatus.

Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Senserat vtique Iacob, in eo, cum quo luctabatur, esse quid maius homine, ac diuinum, vel ex aliis rebus eius, quæ hîc non memorantur, vel ex notabili percussione nerui fœmoris sui, qua non modò corpus eius vehementer commotum est, sed animus etiam fuit mirabiliter affectus: vel interiori quodam sensu, & instinctu sibi diuinitus indito, atq; illustratione mentis cognouit eum esse Angelum Dei. Benedictionem porrò istam Angeli hîc tãtùm dicitur petiisse Iacob. 41

Verùm

Verùum quàm ardenter eam concupierit, quàm obnixè, & instanter flagitauerit, & quàm piè ac religiosè pro ea supplicauerit, multis & precibus fusis, & lacrymis; reticuit hoc loco Moses, sed enarrauit Hoseas propheta cap. 12. ita scribens de Iacob: *In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit aduersus Angelũ, & cõfortatus est: fleuit, & rogauit eum.* S. Hilarius lib. 5. de Trinitate, arbitratur cognouisse Iacob, eum, qui luctabatur, fuisse Filium Dei, eúmq; pro salute hominum aliquando factum iri hominem, & humiliandum, atq; infirmandum per passionem, & mortem. Sic enim scribit: Adesto nunc mecum fidei tuæ spiritu, aduersus venenata infidelitatis sibila, Sancte Patriarcha Iacob, qui in lucta hominis inualescens, benedici te ab eo fortiter deprecaris. Quid istud est, quòd imbecillum oras, quòd ab infirmo benedictionem expetis? hunc cuius benedictionem rogas, amplexu tuo validior elidis. A gestis corporis tui, mentis tuæ opus dissidet: aliud profectò agis, quàm sentis. Tenes in lucta tua hominem infirmum: Sed hic tibi homo, Deus verus est, non ex nuncupatione, sed ex natura: non enim adoptiuis benedictionibus benedici te postulas, Patriarcha, sed veris. Cum homine luctaris, sed Deum facie ad faciem te vidisse testaris, non hoc oculis tui corporis cernis, quod visu fidei tuæ sentis. Infirmus secundùm te homo est, sed anima tua secundùm visum Deum saluata est. Iacob in lucta es; post fidem postulatæ benedictionis, Israel es. Subditur tibi secundùm carnem homo ad mysterium passionis in carne, Deum in carnis infirmitate non nescis, ad sacramentum benedictionis in Spiritu. Nec aspectus impedit quin fides maneat; nec infirmitas auocat quin benedictio postuletur; nec homo efficit qui quin homo est, Deus sit. Nec qui Deus est, non Deus verus est, quia non potest non Deus verus esse, qui Deus est, & ita benedixit. Sic Hilarius.

S. Hilarius putauit Angelum fuisse Filium Dei.

Vocauítque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens, Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Ortúsque est ei statim Sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse verò claudicabat pede. Quambrem non comedunt neruum filij Israel, quia emarcuit in fœmore Iacob vsque in præsentem diem, eo quòd tetigerit neruum fœmoris eius, & obstupuerit. VERS. 30. 31. 32.

42 MOs fuit illorum veterum, & Sanctorum Patrum, insignem sanè erga Deum pietatem eorum, atq; animi grati eximiam virtutem declarans, vbicumque insigniter aliquid memorabile contigisset ipsis, ei loco, ex tali casu, euentúque nomen imponere, vt perpetuum videlicet apud posteros monumentum esset, tum pietatis ipsorum erga Deum, tum Dei erga ipsos singularis beneuolentiæ, ac munificentiæ; vt & ipsi tali spectaculo, & recordatione, ad colendum Deum, & suam in eo spem omnem collocandam incitarentur. Hoc népe

secutus Iacob, ei loco vbi ab Angelo, cùm quo luctatus fuerat, faustum Israëlis nomen, & optatam benedictionem acceperat, indidit nomen Phanuelis. Quo in loco postea eiusdem nominis est ædificata ciuitas: quæ Gedeonis exercitui (vt legitur Iudicum 8. panes denegasset, parta victoria, Gedeon turrim Phanuel subuertit, habitatorésque occidit, sed eam multis pòst seculis Ieroboam ædificijs reparauit. Ista ciuitas posterioribus temporibus ex vocabulo Hebræo ab Iacob indito, appellabatur, Facies Dei: meminit Strabo lib 16. in descriptione vrbium Phœniciæ, cuiusdam loci, qui suo etiam tempore appellabatur Facies Dei: Sic enim scribit: Tripoli coniuncta est ea quæ Dei facies appellatur, in qua Libanus mons desinit. Inter hæc est locus quidam nomine Trieris. Hi duo montes sunt, qui eum faciunt, qui concauus Angulus dicitur, quasi inter sese pares. Libanus, & Antilibanus paulò vltra mare incipientes: Libanus vltra Tripolitanũ mare circa Dei Faciem: Antilibanus vltra mare Sidoniũ, desinunt. Hæc Strabo.

3. Reg. 12.

Strabo.

Quomodo intelligendum sit quod dixit Iacob se vidisse Deum facie ad faciem.

Sed quomodo verè dicere potuit Iacob illud: *Vidi Dominum facie ad faciem*: cùm Deus ipse dixerit Mosi Exodi 33. *Faciem meam videre non poteris, non enim videbit me homo, & viuet*: Et sanè quem viderat Iacob, non erat Deus, sed Angelus Dei, vt suprà dictum est. ac ne ipsum quidem Angelum propriè viderat, sed tantùm corpus ab eo acceptum, & in similitudinem hominis figuratum, quod nihil profectò pertinebat ad naturam Angeli. Hanc quæstionem S. Thomas prima parte Quæst. xij. art. 11. ad prim. ita soluit: Secundùm Dionysium, inquit, in 4. capite de Cœlesti Hierarchia dicitur aliquis in Scriptura Deum videre, in quantum formatæ sunt, & obiectæ illi aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundùm aliquam similitudinem, Diuinum aliquod repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob: *Vidi Deum facie ad faciem*, referendum est non ad ipsam diuinam Essentiam, sed ad figuram in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel Deus ipse loquens, licèt per imaginariam visionem, vt infra patebit, cum de gradibus prophetiæ loquemur, secunda secundæ Quæst. clxxiiij. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum. Sic Sanctus Thomas. Verùm sciat lector, phrasim esse linguæ Hebrææ peculiarem, & frequentem in Scriptura, videre aliquem facie ad faciem, pro, videre præsentem, & clarè, ac distinctè; non per obscuras imagines, aut similitudines: similiter loqui cum aliquo facie ad faciem, est præsentis vocem & verba distinctè & expressè audire, licèt nulla eius figura, & forma videatur. Nam Deuteronomij 5. dicitur Deus esse in monte Sina locutus Hebræis facie ad faciem, nec tamen illi tunc vllam speciem eius aut figuram viderunt, vt ait Moses Deuter. 4. Sed quia clarè & expressè audierunt vocem, & verba Dei loquentis, idcirco dicuntur audisse loquẽtem Deum facie ad faciem. Similem habet sententiam, & intellectum, Loqui ore ad os cum aliquo, quomodo dicitur Numerorum 12. Locutus Deus cum Mose: *Ore*, inquit, *ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Similiter negociari cum aliquo facie ad faciem, vel ore ad

Quid sit in Scriptura videre, vel loqui facie ad faciẽ.

Locus Deut. cap. 5.

os, est

os,est agere non cum absente per litteras, vel nuncios, vel procuratores, sed immediatè cum præsenti. B. Paulus primæ ad Corinth. 13. Visionem Dei facie ad faciem, vocauit claram diuinæ Essentiæ ac beatificam visionem, nimirum Dei sicut est; opponens eam obscuræ visioni, seu cognitioni, quam per fidem habemus in hac vita. *Videmus*, inquit, *nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem:* Iacob igitur quia viderat Angelum sub aspectabili specie, ac figura hominis, ipsúmque familiariter secum loquentem audierat, dixit se vidisse eum facie ad faciem. *Locus Pauli 1. Cor. 13.*

44 Sequitur, *Et salua facta est anima mea.* Dupliciter hoc exponi potest: Primò quidem vt sic hic sensus: Vidi Dominum, nec tamen mortuus sum, sed saluus, & incolumis euasi. Vetus enim, & communis erat illorum hominum opinio, nemini mortalium visionem Dei, citra mortem eius contingere. Dixit enim Deus Moysi: *Faciem meam videre non poteris; non enim videbit me homo, & viuet.* Quocirca de Gedeone in libro Iudicum cap. 6. ita scriptum est: *Videns Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait, Heu mi Domine Deus, quia vidit Angelum Domini facie ad faciem. Dixítque ei Dominus, Pax tecum, ne timeas, non morieris.* Et in eodem libro cap. 13. de Manue patre Samsonis sic est proditum: *Statim intellexit Manue Angelum Domini esse, & dixit ad vxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Et in Deuteronomio cap. 5. traditur, Hebræos dixisse Mosi: *Vocem Domini audiuimus de medio ignis, & probauimus hodie: quòd loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur? Si enim audierimus vltra vocem Domini Dei nostri, moriemur. Quid est omnis caro, vt audiat vocem Dei viuentis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audiuimus, & possit viuere?* Altero modo: illud, *Salua facta est anima mea:* licet interpretari ad hunc modum: *Vidi Dominum, & salua facta est anima mea*, id est, vehemēter recreatus, & confirmatus sum, tam præclarum, & prosperum Israëlis nomen accipiens, & optata eius benedictione affectus: vel liberatus sum omni solicitudine, ac timore, quo aduentum fratris mei Esau formidabam. Itaque quod hîc dicitur: *Salua facta est anima mea*, idem esse videtur, quod dixit Hoseas cap. 12. de Iacob. *Et confortatus est.*

45 Restat illud: *Ob quam causam, non comedunt neruum filij Israel, qui emarcuit in fœmore Iacob.* Non negatur (ait Caietanus) esus cuiuslibet nerui, sed nerui duntaxat illius, qui est in femine coxæ: cuius nerui in coxa Iacob abstractio, hoc est, motio ex naturalis loci dispositione, causa ei fuit claudicandi. Hinc porrò clarè apparet, quòd quemadmodum non quamcunq; coxæ partem, sed illam quæ femen dicitur, ita cùm etiam ipsum femen distinguatur in plures partes, carnem scilicet, neruum, venas, & ossa, non quamcunque feminis partem, sed neruum feminis violento tactu læsit Angelus, remouendo eum à naturali vinculo loci sui. Vbi clarè vides, quòd nullus est sermo de membro generationis, sicut putarunt quidam Hebræi, vocabulo nerui interpretantes membrum generationis, nimium profectò insciтè ac stupidè: non enim ob læsionem talis membri, necesse fuisset pedibus claudicare Iacob. Hinc quoque liquet, falsum esse quod scripsit Rupertus. lib. 8. Commentariorum in Genes. cap. 7. Iudæos nullum *Caietanus. Iudæorũ abstinentia ab esu nerui qualis fuerit.* *Rupertus.*

nullum neruum comedere, propter illum vnum fœmoris neruum, qui caput,& quoddam principium eſt omnium corporis neruorum, cùm ſignatè, & apertè Scriptura de neruo tantùm fœmoris id tradat. Nec verò iſtiuſmodi ab eſu nerui abſtinentia,fuit Hebręis lege aliqua,aut pręcepto, vel ex voto, ſed religione & reuerentia quadam vltrò ſuſcepta primùm, vt credibile dictu eſt, ab ipſo Iacob,tum a poſteris eius, propterea nempè quòd talis neruus fuiſſet in Iacob percuſſus ab Angelo: & vt tali obſeruantia, & memoriam illius luctæ, & noui nominis Iſraëlis impoſitionis, & benedictionis Angelicæ perpetuò cuſtodirent;eam verò obſeruantiam *Ioſephus.* ad ſuam vſque ætatem perduraſſe Ioſephus ſignificat, affirmans talem cibum apud Hebræos haberi pro illicito,vt ſuprà dictum eſt.

QVINTA DISPVTATIO.

De germana & propria ſignificatione nominis Iſrael,quod Patriarchæ Iacob impoſitum eſt ab Angelo.

Super illis verbis,

VERSV 28 Ait ergo, Quod nomen eſt tibi?reſpondit; Iacob. At ille Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?

S.Hieronym. VPER vera interpretatione nominis Iſraël diſputat Sãctus 46
Hieronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis,cuius diſputationis,è re fuerit,vt hoc loco per partes ſententiam ponamus, ſimul, & quamque partem ſeparatim excutiamus. Primo loco refert Hieronymus interpretationem nominis Iſraël traditam à Ioſepho: Ioſephus, ait Hieronymus in primo Antiquitatum, Iſraël ideo appellatum putat, quòd aduerſus Angelum ſteterit; quod ego diligenter excutiens, in Hebræo penitus inuenire non potui. Sic Hieronymus. Verba Ioſephi ſunt hæc: Iuſſitq; eum (Angelus ſcilicet ipſum Iacob) poſt id temporis vocari Iſraëlem, quod Hebræis,Reluctantem Angelo ſignificat,Hęc Ioſephus.Equidem neſcio, cur interpretatio Ioſephi diſplicuerit Hieronymo; cum eadem ipſa ſit ei, quam tradidit Angelus, quid enim aliud eſt, validè reluctatum eſſe Angelo, quod ait Ioſephus,niſi quod dixit Angelus, fortem fuiſſe cum Deo ſiue cum Angelo?

Secundo loco aperit Hieronymus, quam putet ipſe veram eſſe nominis Iſrael interpretationem,docens, ea voce ſignificari, *Princeps cum Deo.* Ecquid me neceſſe eſt, ait Hieronymus, opiniones quærere ſingulorum, cùm etymologiã nominis exponat ipſe,qui poſuit, *Non vocabitur*, inquit, *nomen tuum Iacob*; *ſed Iſrael erit nomen tuum.* quod autem ſequitur: *quia inua-*

inualuisti cum Deo, & cum hominibus inualebis: Sic interpretatus est Aquila: ὅτι ἦρξας μετὰ Θεοῦ. Symmachus autẽ: ὅτι ἦρξω ἰσχύι Θεόν. lxx. verò & Theodotion ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ. *Sarith* enim, quod ab Israel vocabulo deriuatur, principem sonat. Sensus itaq; est, non vocabitur nomen tuum Iacob, hoc est, supplantator; sed vocabitur nomen tuum Israel, hoc est princeps cũ Deo: quomodo enim Princeps ego sum, sic & tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. Si autẽ mecum, qui Deus sum, siue Angelus (quoniam plerique variè interpretantur) pugnare potuisti, quanto magis cum hominibus, hoc est, cum Esau, quem formidare non debes? Sic ibi Hieronymus. Verùm ipse paulò pòst ait, significari eo nomine idẽ quod, Rectus Dei, siue Rectissimus Dei, & hoc idem scribit in Commentarijs suis in Esaiam super caput 44. Propriè, inquit, iuxta Hebræos, & literarum fidem, Israël rectus interpretatur: vir autem videns Deum, vt multi exponunt, non in elementis, sed in sono vocis est. Vnde & liber Geneseos appellatur liber εὐθέων: id est, rectorum, siue iustorum, Abraham nimirũ, & Isaac, & Iacob. Et in c. xij. Hoseæ super illis verbis: *Et in fortitudine sua directus est cum Angelo:* Quia, inquit, directus est cũ Angelo, ideo εὐθυτάτου, hoc est, dirigentis, vel directi nomen accepit. Et in primum caput Malachiæ: Israël, inquit, interpretatur vir, siue mens cernens Deum; siue, vt ego meliùs puto, rectissimus Dei. Hactenus ex Hieronymo.

S. Hieronymi opinio de interpretatione vocis Israël varia.

48 Atenim Pagnino, vt prior Hieronymi interpretatio perplacet, quòd Israël sit idem, atque Princeps cum Deo: ita posterior, quòd sit idem, atque rectus, siue rectissimus Dei, minimè placet. Sic enim ille scribit in libro de Interpretatione nominum Hebraicorum, Israël, secundùm D. Hieronymum in libro Hebraicarum quæstionum, interpretatur, Princeps cum Deo. Et cùm posuisset verba Hieronymi, quæ paulo suprà sunt à nobis commemorata, subdit: Hæc ad verbum D. Hieronymus. Dicitur ergo Israël à *Sara*, cum puncto in sinistro cornu ipsius *sin*, quod est principatum habere. Vnde Gen. 32. dicitur: *Nequaquam Iacob appellabitur nomẽ tuum, sed Israel, quia Sarith, id est, princeps fuisti cum Deo, vel Angelo.* Et Hoseæ 12 de Iacob dicitur, Sarah cum Angelo, id est, Princeps fuit cum Angelo. Vnde subditur, *vaisar elmalach*, id est, & inualuit ad Angelum, sicut ibi vertit Hieronymus. Idem tamen ipse super caput 44. Esaiæ ait, Israël significare rectum Dei: Et ita, *sin*, habet punctum in dextro cornu, & dicitur à *iacar*, quod est rectus, vt psalmo 7. (qui saluos facit ire, id est, rectos corde.) Ego autem tenendum censeo, quod ipse dicit in libro Hebraicarum quæstionum, motus auctoritate libri Geneseos, capite 32. & Hoseæ 12. Israël namque scribitur vbique cum puncto in sinistro cornu. Sic Pagninus.

Pagninus.

49 Ego assentior Pagnino. Nam licèt vox Israel pro varietate Scripturæ eius accommodari possit ad significandum rectum, vel rectissimum Dei, istiusmodi tamen significatio nullum hîc locum habet. Quid enim, appellari Rectum Dei, conuenit cum eo quod est fortiter luctatum esse cũ Deo, atque ob eam causam vocatum esse Israel? quid item appellatio ista congruit cum vocis Israelis interpretatione, quam tradidit Angelus, *quia,*

Auctoris iudicium.

inquit. *si fortis fuisti contra Deum, quanto magis contra homines præualebis?* Immò & illud, quod priore loco dixit Hieronymus, si probari debet, ad hoc ipsum adaptandũ videtur, vt reddat hunc sensum; Animosè, ac generosè restitisti, & quodam modo præualuisti Deo. Germana igitur, & propria nominis *Israel* interpretatio ea profectò est, quam habet in hoc loco Latina trãslatio: *fortem esse cum Deo*: præsertim verò cum ad eundem modum eam vocẽ interpretati sint hoc loco lxx. Interpretes, & Symmachus, & Theodotion. Hebræus ille, qui doctor Caietano, & dictator fuit eorũ, quæ passim ille in suis Commentarijs hebraizat, de vocis *Israël* etymologia ita loquitur: Pro eo quòd Latina translatio habet: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* in Hebræo sic est: *quia dominatus es cum Elohim, & cum hominibus potuisti*: his verbis ratio nominis Israel redditur à dominatione, & posse, Vbi scito, quòd *Israel* est dictio cõposita ex *Isra*, quod est dominari, & EL, quod est Deus, & ex vtraque dictione conflatũ nomen significat, Dominabitur Deus. Et ex hoc quòd tu dominatus es luctando cum Angelo; præualere enim, species quædam dominationis est, & quia etiam certando cum hominibus, videlicet cũ Laban & consanguineis potuisti, siue prçualuisti, ideo Israel appellaberis: hoc est, Deus dominabitur: ad significandũ, quòd quia Deus pugnat pro te aduersus omnes, ideo tu præualebis. Sic ille. Sed enim vox Israel nõ significat dominantem Deum, sed dominantem Deo, vel cum Deo, secundùm primam expositionem B. Hieronymi. Nã quia in luctando ex æquo luctatus est cum Deo, siue Angelo: immò & quadamtenus visus est præualere, idcirco dictus est, Princeps vel Dominator cum Deo.

Hebræus doctor Caietani.

Tertio loco S. Hieronymus improbat opinionem eorum qui vocem Israel interpretantur, *vir*, siue *Mens videns Deum*, Illud, inquit, quod in libro nominum Hebraicorum interpretatur *Israel, vir*, siue *Mens videns Deum*, & omnium penè sermone detritum est, non tam verè, quàm violenter mihi interpretatum videtur. Hîc enim *Israel* per has litteras scribitur, *Iod, sin, res, aleph, lamed*, quod interpretatur Princeps Dei, siue directus Dei. Vir autem videns Deum, his litteris scribitur, vt vir ex tribus litteris scribatur, *aleph, iod, sin*, vt dicatur *Is*: videns verò ex tribus item litteris *rese, aleph, & he*. Et dicatur *rahe*; denique EL, id est Deum, ex duabus *aleph, & Lamed*. Quamuis igitur grandis auctoritatis sint, & eloquentiæ, & ipsorum vmbra nos opprimat, qui Israel, virum, siue Mentem Deum videntem transtulerunt; nos magis Scripturæ & Angeli, vel Dei, qui ipsũ Israel vocauit, auctoritate ducimur, quàm cuiuslibet eloquentiæ secularis. Hæc Hieronymus Auctores porrò quos innominatim significat Hieronymus, sunt complures, veterum, atque in primis nobilium Scriptorum: horum princeps est Philo, qui sic interpretatur nomen Israel in libro *de Temulentia*, & in libro *De congressu quærendæ eruditionis gratia*, & in libro, qui inscribitur, *Quisnam sit rerum diuinarum hæres*, & in libro *de Præmijs, & pœnis*. Eandem tradidit etymologiam Origenes homilia 2. in lib. Numerorum & in Prologo in Cantica Canticorum, & Basilius super primum caput Isaiæ; Nazianzenus oratione secunda de Theologia; Chryso

Auctores, qui interpretati sunt Israel, vir videns Deum, *sunt Philo, Origenes, Basilius, Nazianze.*

Chryſoſtomus homilia 58.in Geneſim & 14.in Ioannem, Auguſtinus lib. 16.de Ciuit.Dei cap.39. Gregorius lib. 3. Expoſitionis in caput vij. libri 1. Reg.& libro 4.in cap.ix.eiuſdem libri. Quinetiam Hieronymus ipſe cõmunem videlicet ac permulgatam ſequens opinionem,candẽ ponit interpretationẽ ſuper cap.xij.Hoſeæ ſuper illis verbis: *fugit Iacob*:& in cap.3.Ioelis,& in libro de interpretatione nominũ Hebraicorũ ſuper librũ Exodi.Quanquã ibi lectorem mittit ad librũ ſuum Hebraicarũ quæſtionum,quẽ tunc moliebatur,vt indicat ipſe in Præfatione eiuſdẽ libri.

Chryſoſto. Auguſtinus Gregorius & ipſemet. Hieronym.

51 Iuxta iſtam Hieronymi ſententiam, eſt adnotamentũ quoddã Eugubini in ſua Recognitione veteris Teſtamenti ad Hebraicam veritatẽ ſuper hunc locum Geneſis: Patet hoc loco, inquit ille,verum eſſe quod ait Hieronymus,quoſdam argutè magis,quam verè interpretari voluiſſe nomen *Iſraelis,virum* ſiue *mentem videntem Deum*: quam eſſe falſam interpretationem,manifeſtum eſt ex litteris Hebraicis:nam Hebraicè *Sara*:dominari ſonat, à quo *Sar*, princeps ac dominator dicitur, idem verbum in futuro profertur *Iſra*, huic futuro adiungitur EL, id eſt Deus, atque inde nomen *Iſrael* conflatur, quod ſonat dominator Dei, vel princeps cum Deo,quemadmodum ipſe Angelus hoc loco appellauit Iacob.Quare qui putarunt *Iſrael* ſignificare virum videntem Deum,decepti ſunt vocum ſimilitudine.Nã cum *Iſra*,ſit futurum à *Sara*, vt vidimus, & vt ipſe litteræ indicant,arbitrati ſunt iſti eam vocem è duobus eſſe conflatam,ſcilicet ex *raa*, quod eſt vidit,& *Is*, quod eſt vir:quod certè commentũ eſt. Fallitur quoque Nicolaus de Lyra,qui nomen Iſraelis aſſerit poſſe interpretari directum cum Deo:ſiquidem *Ishar*, hoc eſt, rectus,ſcribitur per *ſcin* craſſum: at Iſrael per *ſin* exile: eo quòd ducitur à *Sara*.Sic Eugubinus.

Eugubinus.

52 Sed tres hoc loco exiſtunt quæſtiunculæ, quarum prima eſt hæc; Non videtur Angelus optatis, & poſtulatis Iacob ſatisfeciſſe. Nimirum ille optauerat,& petierat ab Angelo benedictionem eius,ipſe autem non benedixit ei,ſed nouum ei nomen Iſraelis impoſuit, nihil pertinens ad optatam benedictionem:ſiquidem nomen Iſraelis; quod ſignificat Fortem eſſe cum Deo,non aliquod ei bonum contulit,aut promiſit, ſed bonum,& virtutem fortitudinis quæ fuerat in Iacob,declarauit. Ad hoc ſic reſpondet Thomas Anglicus; Impoſitio eius nominis, fuit benedictio commendans,& confirmans donum gratiæ prioris datum, & ſic animũ Iacob ampliùs lætificans, & confirmans; & hoc amplius,inuictum fore Iacob,ſempérque victorem non modò reſpectu fratris ſui Eſau,quẽ tũc magnoperè timebat,ſed omnium etiam aduerſariorum, impoſitio illius nominis promittebat. Atque in hoc ipſo includitur collatio efficaciæ,& promiſſio auxilij contra omnes hoſtes:perinde quaſi dixiſſet ei Angelus: Ne paueas Iacob,ſed eſto ſecurus,quippe qui tuis violẽtis precibus apud Deũ,quanquam renitentẽ,obſtinuiſti,vt aduerſus hoſtes tuos ſis inſuperabilis,& victor. Poſſet etiam dici,Angelum, poſt impoſitionẽ nominis Iſrael,ſeparatim,ac propriè benedixiſſe ei:nam de Angelo ſubdit Scriptura: *Et benedixit ei in eodem loco*:Sic Thomas.Iſtã porrò benedictionẽ

Quæſtio,quænam fuerit benedictio,quam Angelus dedit Iacob.

Thomas Anglicus.

exponens Caietanus, Qualis, inquit, fuerit ista benedictio, non est scriptum: dubium tamen non est sub ista benedictione comprehendi confortationem Iacob, & excussionẽ ex eius animo, timoris fratris sui Esau. Vnde & Hoseas ca.12. ait, *Inualuit ad Angelum, & confortatus est.* Quanquam istud, *Confortatus est,* non ad effectum benedictionis Angelicæ referendum videtur, sed ad magnitudinem fortitudinis Iacob luctãtis cum Angelo, quo visus est quodammodo valentior & fortior fuisse.

Caietanus.

Altera quæstio est, an impositio nominis Israël fuerit hoc loco facta; 53
an tantummodò prænunciatum & promissum sit, fore vt ei postea tale nomen imponeretur: sicut videtur post cædem Sichimitarum, & aduentum Iacob in locum Bethel fuisse istud nomen impositum Iacob: sic enim legimus infra Genes. 35. *Venit Iacob Luzam cognomento Bethel, & apparuit ei Deus iterum, postquam reuersus est de Mesopotamia, & benedixit ei dicens, Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum, & appellauit eum Israel.* Tertia quæstio est, quomodo verum fuerit quod dictum est Iacob, ipsum non vltra vocatum iri Iacob, sed Israëlem: cùm post id temporis, & per omnem vitam eius, non alio fermè nomine, quàm Iacob sit appellatus, & post mortem ipsius per omnes ferè libros veteris, & noui Testamenti, frequentiùs nomine Iacob, quàm Israëlis appelletur.

Verùm duas posteriores istas quæstiones opportuniùs, & commodiùs tractaturi sumus infrà, cùm ad expositionem cap. 35. ventum erit: earum igitur quæstionum tractatum, explicatúmq; illic à nobis, si Deo placuerit, lector expectet.

***

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob multiplici demißione corporis, & verborum, fratrem suum Esau honorans, non modò placatum eum; sed beneuolum, & perhumanum expertus est: à quo digressus, iuxta Salem vrbem Sichimorum habitauit.

ELEVANS autem Iacob oculos suos, vidit 1
venientem Esau, & cum eo quadringen-
tos viros: diuisítque filios Liæ & Rachel, 2
ambarúmq; famularum: & posuit vtram-
que ancillam, & liberos earum in princi-
pio: Liã verò, & filios eius in secundo lo-
co: Rachel autẽ, & Ioseph nouissimos. Et 3
ipse progrediens adorauit pronus in terram septiés, donec ap-
propinquaret frater eius. Currens itaque Esau obuiam fratri 4
suo amplexatus est eum, stringénsq; collum eius, & osculans
fleuit. Leuatísq; oculis vidit mulieres, & paruulos earũ, & ait: 5
Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit; Paruuli
sunt, quos donauit mihi Deus seruo tuo. Et appropinquantes 6
ancillæ, & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoque Lia cũ 7
pueris suis: & cùm similiter adorassent, extremi Ioseph, & Ra-

8 chel adorauerunt. Dixítq; Esau: Quænam sunt istæ turmæ,
quas obuiam habui? Respondit: Vt inuenirem gratiam coram
9 domino meo. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.
10 Dixítq; Iacob: Noli ita, obsecro: sed si inueni gratiã in oculis
tuis, accipe munusculum de manibus meis: Sic enim vidi faciẽ
11 tuam, quasi viderim vultum Dei. Esto mihi propitius, & susci-
pe benedictionem, quã attuli tibi, & quã donauit mihi Deus
12 tribuens omnia. Vix fratre cõpellente, suscipiens, ait: Gradia-
13 mur simul, eróq; socius itineris tui. Dixítq; Iacob, Nosti domi-
ne mi, quòd paruulos habeam teneros, & oues, & boues fœtas
mecum: quas si plus, in ambulando fecero laborare, morien-
14 tur vna die cuncti greges. Præcedat dominus meus ante seruũ
suũ: & ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro paruulos
meos posse, donec veniam ad dominum meũ in Seir. Respon-
15 dit Esau: Oro te, vt de populo, qui mecum est, saltem socij re-
maneant vitę tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc vno tantùm in-
16 digeo, vt inueniam gratiam in conspectu tuo, domine mi. Re-
17 uersus est itaq; in illo die Esau itinere quo venerat in Seir. Et
Iacob venit in Socoth: vbi ædificata domo, & fixis tentorijs
18 appellauit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula. Tran-
siuítq; in Salem vrbẽ Sichimorum, quæ est in terra Chanaan,
postquã reuersus est de Mesopotamia Syriæ, & habitauit iux-
19 ta oppidũ. Emítque partem agri in qua fixerat tabernacula, à
20 filijs Hemor patris Sichem centum agnis. Et erecto ibi altari,
inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.

PRÆFATIO.

Quibus rebus & placãtur irati, & alieni conciliantur.

ISTORIA huius capitis planè docet nos exẽplo Iacob, 1
artem & rationem placandi, atque adeo demerendi & cõciliandi animos hominum, tametsi alieni nobis, aut etiam irati atque infensi fuerint. Hæc ars & ratio his maximè rebus continetur, Demissione animi per verba externósque corporis motus declarata: Affabilitate item, & comitate atque dulcedine quadam sermonis: Demonstrando præterea quanti faciamus eorum erga nos beneuolentiam, & gratiam: Denique multis atque amplis muneribus largiendis. Talibus profecto rebus etiã agrestes & barbari, & feri homines demulcentur, alliciuntur, capiuntur, vinciuntur. Hæc autem omnia exactè

Iacob

Iacob & cumulatè perfecisse ostendit Moses in hoc capite: Principio a it, legatos misisse Iacob ad fratrem suum Esau, qui de suo eum aduẽtu certiorem facerent: Misit, *inquit Genes. 32.* nuncios ante se ad Esau: præcepítque eis dicens, Sic loquimini domino meo Esau, &c. *Deinde varia præmisit ad eum munera. nam paulò post supradicta verba subdit Moses:* Separauit, *Iacob*, de his, quæ habebat, munera fratri suo, capras ducentas, & arietes viginti, camelos fœtas cũ pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decẽ; & misit per manum seruorum suorum singulos seorsim greges. *Ad hæc obuiam procedens fratri, septies, antequam ad eum perueniret, pronus in terram adorauit:* Et ipse Iacob progrediens, adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. *Ingenti præterea eum cum reuerentia allocutus est, semper se nominans eius seruum, atque ipsum appellans dominum suum. Postremò, quanti faceret, quantóq; opere beneuolentiam & gratiam eius sibi optaret, satis declarauit illis verbis:* Si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: Sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei. Esto mihi propitius, & accipe benedictionem, quam attuli tibi. *Et infrà*, hoc vno tantùm indigeo, vt inueniã gratiam in conspectu tuo domine mi. *Hac porrò arte, atque hisce rebus, Iacob adeo fratris animum demitigauit, molliuit, permulsit, & ex veteri odio in amorem conuertit vt de ipso Esau Scriptura dixerit Gen. 33.* Currẽs Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, stringénsq; collũ eius, & osculans fleuit. *Partem quoque sui equitatus, quinetiam seipsum comitem, & socium itineris Iacob obtulit.*

Et ipse progrediens, adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. VERS. 3.

2 LAtinũ verbũ adorandi, ferè non est in vsu neq; apud Theologos, neq; in vulgari Christianorũ sermone, nisi in veri, soliúsque Dei cultu. At verbũ Hebræũ, *Sahab*, significat in Scriptura, reuereri, & honorare cũ declinatione aliqua corporis personam quampiam dignitate aut potestate excellentem, siue diuinam, siue Angelicam, siue humanã. Verùm ea de re pleniùs disseruimus in 3. Tomo Comment. nostrorum in Gen. super cap. 18. Gen. Num. 7. & super ca. 23. Nu. 25. Istiusmodi porrò adorationẽ per externa signa corporis & verborum exhibitã quinque modis fieri solitam legimus. Primò fieri solebat corpore prono, & prostrato ad terrã: Sic Nathã Propheta dicitur 3 Reg. c. 1. *Venit ad Regẽ Dauid, & adorauit pronus in terram:* atq; itidem Iacob dicitur

Quinque modi exterioris adorationis.

dicitur hoc loco honorasse, & adorasse fratrem suum Esau. Alter modus adorationis fiebat per incuruationem corporis, declinando scilicet caput cum modica corporis demissione. Tertius modus fiebat per genuflexionem, de qua Dominus per Isaiam 45. inquit, *Mihi curuabitur omne genu*, & 3. Regum 19. Dixit Eliæ Deus, reliquisse sibi septem millia virorum qui non curuauerunt genua sua ante Baal: & Paulus ad Philippenses 2. scripsit, Christum ita exaltatum fuisse à Deo, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quartus modus adorandi fiebat olim, eo, qui adorabat quempiam, propriam dexteram ad os suum referente, & osculante coram illo, quem adorabat: de qua consuetudine sic Plinius scribit libro 26. cap. 2. In adorando, dexteram ad osculum referimus, totúmque corpus circumagimus; quod in læuum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Ad quem modum haud dubiè spectans Iob capite trigesimo primo dixit de se: *Si vidi Solem cum fulgeret*; *& Lunam incedentem clarè*; *& lætatum est*, siue vt eo loco sonant Hebræa, & Græca, *lactatum*, id est, deceptum, *in abscondito cor meum*, *& osculatus sum manum meam ore meo*, *quæ est iniquitas maxima*, *& negatio contra Deum altissimum*. Quia (inquit Hieronymus in primo libro Apologiæ aduersus Ruffinum) qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere; quod se Beatus Iob clementis, & idolis fecisse negat. Quocirca & in psalmo 2. pro illo: *Apprehendite disciplinam*: Hebræa sonant *osculamini filium*, id est, adorate. Et in tertio Regũ cap. 19. cùm dixisset Deus relicta sibi esse septem millia virorum, qui non curuauerant genua sua ante Baal, posthæc proximè subiungit, *Et omẽ os quod non adorauerit eum, osculans manum*. Quintus & postremus modus, cum adoratione quadam supplicandi fiebat, attingendo genua, & mentum apprehendendo: quem morem repræsentauit Homerus inducens Thetidem Achillis matrem, adorabundam supplicasse Ioui; læuâ genua attingendo, dextráque mentũ apprehendendo. Meminit & huius moris Plinius lib. 11. cap. 45. Hominis genibus quædã, inquit, religio inest obseruatione gentium. hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, vt aras adorant: fortasse, quia inest his vitalitas: namque in ipsa genu vtriusque commissura, dextrâ, læuáque à priori parte, gemina quædam buccarum inanitas inest; quâ perfossa, ceu iugulo, spiritus fugit. Inest & alijs partibus quædam religio, sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ, in supplicando mentum attingere mos erat.

Plinius. *Locus Iob cap. 31. & libr. 3. Reg. cap. 19.* *S. Hieronym.* *Homerus.* *Plinius.*

VERS. 10. Sic vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei.

An Iacob adulatus sit fratri suo Esau.

IDETVR Iacob ista verba dicens, non solùm mentitus, verùm etiam effusus in adulationem, tanto viro planè indignã. S. August. disputans super istis verbis in Quæst. 105. in Genesim, conatur vindicare Iacob à peccato adulationis. Sic autem ipse locũ hunc legit: *Sic vidi faciem tuam, quemadmodum videt aliquis faciem Dei*: Sũma eius disputationis, & sententiæ, huiusmodi videtur: Nomen

men Dei in hoc loco non sumi propriè pro vero Deo, sed more Gẽtium, pro ijs quos tanquã Deos, siue cœlestes, siue terrestres colebant, & quorum beneuolentiã, & gratiam summoperè ambiebant. Talia sunt verba Augustini: Quid sibi vult quod Iacob dixit fratri suo: *Vidi faciem tuam, quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei*? Vtrum pauentis, & perturbati animi verba vsq; in adulationem proruperunt? An secundùm aliquẽ intellectum sine peccato dicta accipi possunt: fortasse enim, quia dicti sunt & Gentium dij, quæ sunt Dæmonia, non præiudicatur ex his verbis honori Dei, non enim dixit, Quemadmodum si viderem faciem Dei, sed *quemadmodum cum videt aliquis faciem Dei*. Ipse enim *aliquis*, quem significare possit, incertum est, atque ita fortasse temperata sunt verba, vt & ipse Esau sibi delatum tantum honorem gratè acciperet; & qui hæc etiam aliter intelligere possunt, eum, à quo dicta sunt, nullo crimine impietatis arguerẽt. Quod (etsi benigno animo dicta hæc verba fraterna sunt) quoniam & post bonam susceptionem metus ipse transierat; potuit sic dici, Quemadmodum & Moyses Pharaonis Deus dictus est, secũdùm id quod dicit Paulus 1. ad Corinth. 8. *Etsi sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo, siue in terra; sunt enim dij multi, & domini multi*: maximè quia sine articulo hîc positum est in Græco nomen Dei: quo articulo euidentissimè solet veri & vnius Dei fieri significatio, non enim dicit πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, sed πρόσωπον Θεοῦ. Facilè hoc intelligunt, qua distantia dicatur, qui Græcum eloquium audire atque intelligere solent. Sic Augustinus.

S. August.

Exod. 1.

4 Thostatus ait, ista verba esse dicta per modum adulationis cuiusdam licitæ. Nam quia Iacob valdè timebat Esau, vt eum placaret, dicit se ita gauisum esse aspectu eius, quasi vidisset Angelum Dei. Vel potest intelligi, id dixisse Iacob ex animo, ac sincerè: Verum enim erat, cùm Iacob vehementer paueret aduentum Esau, postea expertus eius beneuolentiam, & humanitatem, perinde lætatum esse, ac si aspectu Angeli exhilaratus, & confirmatus fuisset. Non enim tantùm liberatus est metu mortis, quam valdè formidabat, sed etiam perhumaniter, ac peramanter acceptus est ab Esau, præter omnem eius expectationẽ. Hactenus ex Thostato. Sed enim mihi breuis, expedita, planáque responsio hæc esse videtur; locutionem esse hyperbolicam, & in communi sermone, & in sacris litteris. Significatur enim abundantia, & exuperantia quædam gaudij ac lætitiæ, vt sit hîc sensus, Maiorem in modum lætatus sum aspectu tuo, maximóque affectus sum gaudio.

Thostatus.

Præcedat quæso dominus meus ante seruum suum, & ego sequar paulatim vestigia eius sicut videro paruulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir. VERS. 14.

5 QVÆRITVR an ista verba dicens Iacob, mentitus sit: nam nec postea iuisse Iacob in terram Seir, subsequens historia huius libri ostendit: ac ne tum quidem cùm ista dixit, cogitasse, & voluisse illuc ire, simillimum vero est. Nimirum magnæ

Quæstio an Iacob hoc loco mentitus sit.

imprudentiæ ac temeritatis, fluxæ atque instabilis fratris beneuolentiæ, ac fidei, qui diu antea, multúmque infensus ei fuerat, suam suorúmque salutem credere. Ex aduerso autem, quemadmodum supra cap. 27. Iacob à mendacio vindicatus est, cum eius tamen verba multo apertius mendacium, quàm quæ sunt in hoc loco, viderentur continere, ita videtur etiam nunc à mendacio excusari eum oportere. B. Augustinus ait in Quæstione 106. in Genesim, Iacob cùm ista dixit, cogitasse ire in terram Seir ad fratrem suum Esau, sed postea mutasse sententiam. Sic enim scribit: Quæritur, vtrum mendaciter promiserit Iacob fratri suo quòd venturus esset ad eum in Seir: hoc enim sicut Scriptura deinde narrat, non fecit: sed eò perrexit ex itinere, quò dirigebat ad suos. An fortè veraci animo promiserat, sed aliud postea cogitando delegit? Sic Augustinus.

S. August.

Thostatus.

Thostatus duas eiusdē quæstionis affert solutiones: quarum vnam, sub quorundam nomine memorat, sed eadem est, atque ea quam tradit Augustinus. Ad alteram solutionem videtur ipse propensior, quòd Iacob mentitus fuerit: sed quia mendacium fuit officiosum, fuisse veniale ac leue peccatū, à quo peccati genere non est necesse Patriarchas excusare, cum ne ipsos quidem Apostolos vindicemus. Hæc autem sunt verba Thostati: De Iacob fortè meliùs dicetur, ipsum nunquam intendisse, & voluisse ire in terram Seir ad fratrem suum Esau, ne tum quidem cū id promisit. Quare mentitus est: fuit tamen mendacium officiosum, quod non est negandum fuisse in Patriarchis. Quidam tamen aiunt, Iacob cùm ista verba dixit, non esse mentitum, quia tunc intendebat ire, sed postea meliori consilio capto, quòd sibi talem profectionem periculosam fore prospexit, mutasse sententiam: Falsum itaque dixit, sed non est mentitus. Et afferūt exemplum de B. Paulo, qui promisit se iturum in Hispaniam, vt scribit ipse ad Romanos 15. postea tamen non iuit, Deo propositum eius, & voluntatem impediente. Ego istam opinionem, quantum ad Iacob non improbo; quantum verò ad Paulum, quod non iuerit in Hispaniam, falsam puto. Nam licet id asserat Gratianus, vt patet in decretis xxij. Quæst. 2. cap. Beatus. Maiores tamen nostri Chronographi, & Historici, oppositum tenent, quibus magis quàm Gratiano credendum est. Hoc enim tradit Isidorus, & Lucas Tudensis in Chronicis & Ioannes Ægidij Zamorensis in libro de laudibus Hispaniæ. Sic Thostatus.

Apostolum Paulum iuisse in Hispaniam tradiderunt Hippolytus. Athanasius. Cyrillus Epiphan. Chrysost. Hierony. Theodore. Gregorius. Sophron.

6 Verùm enimuerò, quod sentit Thostatus de itione B. Pauli in Hispaniam, & verum est, & potuisset ab ipso plurium multo, & nobiliorū Scriptorum auctoritate confirmari: hoc nempe scriptis prodiderunt, Hippolytus in libro de Septuaginta duobus Discipulis: Athanasius ad Dracontium: Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi xvij. Epiphanius in Hæresi 27. Chrysostomus hom. 77. in Matthæum, & de laudibus Pauli homil. 7. & in Præfatione in Epistolam Pauli ad Hebræos S. Hieronymus in ca. xj. Isaiæ: & in caput 5. Amos, & in epist. 28. Theodoretus in cap. vltimo Epist. 2. ad Timotheum, Et in psalmum 116. & in caput primū epistolæ ad Philippenses. Sophronius præterea Episcopus Hierosolymitanus in sermone de die Natali Apostolorum Petri, & Pauli: & S. Gregorius lib.

3. Mora

3. Moralium cap. 22. vt omittam Isidorum, Bedam, Metaphrastem, & omnia Martyrologia. quanquam istis contraria sensisse videntur duo summi Pontifices, Gelasius, vt refertur in decretis xxij. Quæst. 2. cap. Beatus. Gelasium sequitur S. Thomas in cap. 15. epist. ad Romanos, & Innocentius primus ad Decentium. Sed istorum Pontificum verba, quam ad sententiam interpretanda sint, ne tot, tantorúmque patrum auctoritati videantur aduersari, prudenter, & scitè docet illustrissimus Baronius, hoc ipso anno, quo hæc scribimus, ad Cardinalatus dignitatem, maiore suo merito quàm gaudio, sublatus.

Gelasius. Innocent. Cardinalis Baronius 1. Tomo Annalium in anno Domini 61. & in Notationibus in Marty rol. die 22. Martij.

VERSV 18.

Transiuit Iacob in Salem, vrbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan.

7 QVONIAM vox *Salem* potest esse nomen proprium vrbis, cuius nimirum vrbis regem fuisse Melchisedec, supra Gen. 14. scriptum est: potest etiam esse nomen appellatiuum, significans pacem, vel integritatem, atque incolumitatem: idcirco dupliciter potest hic locus exponi: primò vt significetur venisse Iacob in vrbem, quæ appellabatur Salem, quæ erat in terra Sichimorum; & hoc modo tam Latinus Interpres, quàm lxx. Interpretes locum hunc intellexerunt, & verterunt. potest etiam accipi vox Salem, prout significat integrum, saluum, incolumnen, ita vt reddat hanc sententiam, Iacob saluus, & incolumis, ac nullo sui, suorúmq; accepto detrimẽto, venit ad vrbem Sichem. Atque hoc intellectu interpretatus est locum hunc Paraphrastes Chaldæus, & Pagninus: & quicunque in hac nostra ætate nominantur Hebraizantes, sic vertendum esse censuerunt, quorum sententiam paulò infrà exponam. Neque hoc fugit B. Hieronymũ, in Hebraicis quippe Traditionibus super hunc ipsum locum Genesis, scribit in hunc modum: Quæstio oboritur quomodo Salem appelletur Sichem ciuitas, cùm Hierusalem, in qua regnauit Melchisedec, Salẽ antè sit dicta. Aut igitur vnius vtraque vrbs nominis est, quod etiam de pluribus Iudææ locis possumus inuenire, vt idem vrbis & loci nomen in alia atque alia tribu sit: aut certè istam Salem, quæ nunc pro Sichem nominatur, dicitur hîc interpretari consummatam atque perfectam, & illam, quæ postea Hierusalem dicta est, pacificam nostro sermone transferri: vtrumque enim accentu paululùm declinato hoc verbum sonat. Tradunt Hebræi quòd claudicantis fœmur Iacob ibi conualuerit, & sanatum sit, propterea eandẽ ciuitatem, curati atque perfecti vocabulum consecutam. Sic Hieronymus. Verùm germanam eius sententiam, quam prodidit ipse, cùm super ista vrbe Salem seriò, ac presse disseruit, infrà ostendemus.

Quæstio An Salem hoc loco sit nomen propriũ vrbis.

S. Hieron.

8 Hebræi, atque huius seculi Hebraizantes, negant vocem Salẽ hoc loco esse nomen propriũ vrbis, sed arbitrãtur esse nomen appellatiuum, significans saluum, incolumẽ, perfectum: & ideo sic vertendũ fuisse; *Veni*

Caietanus. *Iacob ſaluus,ſiue integer in Sichem.* Audi Caietanum hoc loco: Ambiguitas,inquit, vndique conſurgit, tum ex æquiuocatione vocis Salem,quæ interdum eſt nomẽ proprium vrbis, & interdum eſt nomen appellatiuũ, ſignificans integrum,ſiue cõpletum:tum ex defectu præpoſitionis, cùm nulla ſit hoc loco antecedens vocem Salem,vel ciuitatem. Subiuncta tamen manſio Iacob ante ciuitatem,teſtatur quòd Salem hoc loco eſt nomen appellatiuum,ſignificans integrum. Narratur enim,quòd cum manſiſſet Iacob in Socoth aliquandiu,nempè ſecundùm Hebræos, per annũ & dimidium,venit inde incolumis quoad coxam, propter quam claudicabat,& quantum ad omnem familiam & ſubſtantiã ſuam:venit,inquã, in vrbem Sichem,quæ eſt in terra Chanaan: Nam Socoth nõ eſt in terra Chanaam,ſed vltra Iordanem,verſus montẽ Galaad. ſic Caietanus. Nec Oleaſter. diſſimilia horum ſcribit Oleaſter ſuper hoc loco Geneſis: Sic enim legit hunc locum, *Venit Iacob integer in ciuitatem Sichem.* Et ſubdit,Significatur iſtis verbis,veniſſe eum cum omnibus,quæ ſua erant,& ſine alicuius rei defectu. Vox autem,Salem, non ſignificat pacificum eſſe, vt multi tam ex noſtris,quàm ex Hebræis arbitrantur, ſed integrum eſſe, & cui nihil deſit. Quare quod noſtri interpretantur: *Eſt ne pax?* tu verte: *Eſt ne integritas?* & ſic alias ſimiles locutiones: ad quod probandum valet hic locus,vbi Salem non ſignificat pacem, ſed integritatem. Scio quoſdã voluiſſe vocem Salem hîc eſſe nomen proprium vrbis, de qua dictũ eſt ſuprà Gen.14.Sed iſtorum ego ſententiã non approbo.Hæc Oleaſter.

Thoſtatus. Thoſtatus,quãuis opinionis iſtorum nõ eſſet inſcius,vt quam ipſe hoc 9
loco indicauit,aſſentiri tamen maluit B.Hieronymo, qui nomen Salem hoc loco pro nomine proprio vrbis poſuit. Scribit autẽ ille ad hunc modum:Quidam ex noſtris Doctoribus volunt,iſtam vrbem Salem,eſſe eã, S.Hieron. 3. quæ Ioan.3.vocatur Salim,in qua Ioannes baptizabat in Iordane,vt ſcriptum eſt Ioan. 3. At iſta Salem,vel eſt vrbs Sichem, vel iuxta eam:quare diſtat à Iordane. Nec poteſt dici iſtam Salem eſſe eam,quæ dicta eſt Hieruſalem. Siquidem hæc erat ad partem Occidentalem terræ promiſſionis,illa verò ad partem Orientalẽ:& inter iſtas erat diſtantia triginta mille paſſuũ.Putant autẽ Hebræi iſtud nomen Salem, nõ eſſe hîc proprium nomen ciuitatis,ſed eſſe nomen cõmune ſignificans Pacẽ;vt ſit hæc ſententia: *Venit* I*acob in pace Sichem,* id eſt nullo,in itinere,affectus detrimẽto. Verùm quãuis hoc non ſit improbabile, potiùs tamen credendum eſt B.Hieronymo quàm Iudæis,quippe qui totam illam regionẽ, omniáque loca eius,quæ in ſacris libris memorantur, adhibitis Hebræorum peritiſſimis,peragrauit,atque obſeruauit diligẽtiſſimè, vt ſcriptum ipſe reliquit in Prologo librorũ Paralipomenon. Mihi quidẽ videtur iſta ciuitas Salẽ, eſſe eadem ipſa,quæ appellata eſt Sichem, vt illa vrbs fuerit binomia, ſicut etiã Bethel dicta eſt Luza,& Segor appellata eſt Bala.Hæc Thoſtatus.

Locus Ioan. Cęterum nomẽ Salem in hoc loco debere accipi pro nomine proprio 10
vrbis non ſolùm B.Hieronymus indicauit in trãſlatione huius loci Geneſis,ſecutus nimirum lxx.Interpretes,verùmetiam,& multo quidem apertiùs id oſtendit in Epiſt.126.quam ſcripſit ad Euagriũ,vbi ad hũc modũ ſcribit:

ſcribit: Salem, non vt Ioſephus, & noſtri omnes arbitrantur, eſt Hieruſalem, nomen ex Græco, & Hebraico compoſitum: quod abſurdum eſſe, peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat. Sed eſt Salem oppidũ, iuxta Scythopolim, quod vſque hodie appellatur Salem; & oſtenditur ibi palatium Melchiſedech, ea magitudine ruinarum antiqui operis oſtendens magnificentiam. De quo Geneſ. 33. ſcriptum eſt, *Tranſiuit Iacob in Salem ciuitatem regionis Sichem, quæ eſt in terra Chanaan*, de quo etiam legitur in Euangelio Ioan. 3. *Erat Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim, quia aquæ erãt multæ ibi.* Nec refert vtrum dicatur Salem, vel Salim, cùm vocalibus in medio litteris perrarò vtantur Hebræi, & pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba diuerſis ſonis atque accentibus proferantur. Sic Hieronymus: Super illis autem verbis, *Quæ eſt in terra Chanaã*: Sciendum eſt, terram Chanaan, ſi propriè accipiatur, fuiſſe tantùm eam, quæ erat citra Iordanem ad Orientem, vt patet Num. 34. vbi ponuntur termini terræ promiſſionis, quæ non tranſiuit Iordanem, vt eſt in cap. 3. Deuter. Verùm amplè terram Chanaan accipiendo, vbicumque videlicet habitabant Chananæi, nonnulla regio trans Iordanem ad Orientem dicebatur terra Chanaan, nimirum illa, quam tenuerunt duo illi Reges, Og, & Seon, qui erant Amorrhæi, ac proinde etiam Chananæi.

Tẽpore S Hie non vtebantur Hebræi vocalibus litteris. Terram Chanaan dupliciter accipi.

Emítque partem agri, in quo fixerat tabernacula, à filijs Hemor patris Sichem centum agnis. VERS. 19.

11 PRIMVS Iacob Sanctorum Patriarcharum legitur emiſſe partem terræ in regione Chanaan, in vſum habitationis, & in paſtum animalium: Abraham namque, licèt emiſſe agrum cum duplici ſpelunca dictum ſit ſuprà Geneſ. 23. non tamen ad habitandum, ſed in vſum ſepulturæ. Nec verò quia perexiguum videtur fuiſſe pretium centum agnorum, exiſtimare conuenit paruum fuiſſe agrum illum: amplo namque loco indigebat Iacob ob amplitudinem familiæ, & copiam animalium quæ habebat. Sed id temporis, cùm terra nõ multùm eſſet habitata, & frequentata hominibus, multum terræ paruo vendebatur. Illud, *à filijs Hemor patris Sichem*, dupliciter intelligi poteſt: Aut enim filij Hemor erant fratres Sichem, ſed quia hic erat primogenitus, & princeps ciuitatis, idcirco propriè appellatur Hemor, pater Sichem: & quoniam ager poſſidebatur ab alijs filijs Hemor, propterea dicitur emptus ab illis: vel filij Hemor, vocatur populus ei ſubditus, priſco videlicet more, quo reges, principes, & domini, appellabantur patres; ſubditi autem, & famuli, dicebantur filij. Legimus enim in lib. 4. Reg. cap. 5. ſeruos Naaman, principis militiæ regis Syriæ, appellaſſe dominum ſuum, nomine patris.

12 Cæterum verba illa, *centum agnis*, litigioſam hoc loco habent quæſtionem. Etenim pro voce illa, *agnis*, Hebraicè eſt *Cheſità*, quam vocem Hebræi, & Hebraizantes contendunt ſignificare hoc loco, non agnos, ſed ge-

Quæſt. ſuper voce Hebræa Cheſità.

nus quoddã monetæ, ac pecuniæ, & ideo vertendũ fuisse centum nũmis, vel denarijs, vel obolis: Sic Caietanus, & alij. Sed nemo quisquam erectiori supercilio, ac seueriori censura Latinam lectionem huius loci improbat ac damnat, quàm Eugubinus. Audiat lector eius verba super hoc loco: Non centum agnis, inquit, sed centum denarijs, aut obolis vertendum fuit. Sed noster Hierony. ex lect. 70. hausit errorem: quæ vt nunc, ita tẽpore ipsius corrupta erat: ipsi enim reddiderunt ἑκατὸν ἀμνῶν, id est, centum agnis: quanquam puto non sic vertisse Septuaginta, sed μνῶν pro ἀμνῶν, id est, centum mnis, ponendo mnas pro quolibet numismate, siue pro eo numo, cuius hîc fit mentio. Verùm postea, vel incuria librariorũ, vel iniuria temporum, pro μνῶν positum esse ἀμνῶν. Hoc mendum, iam pridem inolitum secutus est Hieronymus, in voce præsertim ambigua. Emendanda igitur nostra editio hoc loco est, vt pro agnis legatur numis. Sic enim interpretandum esse hîc vocabulum Hebræum censent doctores Hebræorum, atque huic sententiæ fidem facit auctoritas B. Stephani, qui Actorum 7. ait, istum agrum esse emptum pretio argenti. Sic Eugubinus.

Eugubini insolentia.

13 At enimuerò, & Paraphrasis Chaldaica, & Septuaginta, & Pagninus, similiter verterunt, atque Latinus Interpres: & Iob vltimo capite eandem vocem, quę ibi est, *& vnusquisque dedit ei ouem*, significare, vt Latinus vertit, ouem, affirmant Hebræorũ doctissimi Rabbi Abraham, & Aben Esra. In extremis verbis libri Iosue eandem vocẽ transtulit Latinus Interpres, nouellas oues. Sed audi Oleastrum super hoc loco Genesis: Ignota est, inquit, propria significatio nominis *Chesità*. Probat autem Rabbi Achibac significari ea voce numum, quoniam obseruauit ipse Arabes numum vocare *Chesita*. Ex quo cognosce Lector, quemadmodum Iudæi significationes nominum mendicent ab Arabibus. Mihi verò magis probatur, significari ea voce agnam, aut pecudem: nam Iob 42. vbi ponitur ista vox, aptiùs vertitur per ouem, quàm per numum: mox enim subditur, benedixisse Deum nouissimis Iob, magis quàm primis, & fuisse ei quatuordecim millia ouium. Quasi oues illæ paucæ datæ Iob ab amicis, propter Dei benedictionem, in tantum creuerint numerum: deinde quia tunc temporis rarus erat numorum vsus. Concordat etiam Chaldæus Paraphrastes cum vulgato interprete in hac sententia. Sic Oleaster. Lippomanus in catena ait, Hebræam vocem esse homonymam, & tam pecuniam, quàm agnam siue ouem significare, & vtrâ potius significatione in hoc loco ea vox accipienda sit, ipsorum etiam Hebræorum variare sententias. Sed cõiectare se ait, fuisse genus pecuniæ, quod nomine agnæ, vel ouis appellaretur: sicut apud Basileenses, denarius vocatur coruus.

Rab. Abrahã Rabbi Aben Esra. Oleaster. Lippoman.

14 Argumentum porrò, quod putant nonnulli, & in primis Andreas Masius in extrema verba libri Iosue, esse firmissimum ad probandum vocem Hebræam significare hoc loco pecuniam, non agnam vel ouem, quòd B. Stephanus Actor. 7. dixerit istum agrum emptum fuisse pretio argenti: hoc, inquam, argumentum leuissimum est, immò nihili: non enim ibi locutus est B. Stephanus de emptione agri facta à Iacob, quæ narratur hoc loco,

loco, sed de ea, quæ facta est ab Abraham, & commemorata fuit suprà Genes. 23. Id autem liquet, tum quia Stephanus factam esse dicit emptionem ab Abraham, non à Iacob: tum quia factam ait in vsum sepulturæ: Iacob autem non emit agrum ad vsum sepulturæ, sed ad habitationem, & in vsum prædij, & pascuorum: quam etiam ob causam Ioan. 4. vocatur prædium Iacob. Verùm super isto loco Stephani amplissimè disseruimus in Tertio Tomo nostrorum Commentariorum in Genesim super ca. 23. in disputatione 2. & numero 33. & sequentibus. Sed enim quæstionem affert, quod dixit infrà Gen. 48. Iacob filio suo Ioseph, se istum agrum tulisse de manu Amorrhæi in gladio, & arcu suo: verba eius sunt hæc: *Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.* Sed istius quæstionis tractatum & explicationem in eum vsque locum differamus.

***

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM QVARTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Dina filia Iacob, rapta, & vitiata est à Sichem principe Sichimitarum, quam ob causam filij Iacob, Sichimitas dolo circumuentos interfecerunt, vrbémque vastarunt.

1 EGRESSA est autem Dina filia Liæ, vt vi-
2 deret mulieres regionis illius. Quam cũ
vidisset Sichẽ filius Hemor Heuæi, prin-
ceps terræ illius, adamauit eam: & rapuit,
& dormiuit cum illa, vi opprimens virgi-
3 nem. Et conglutinata est anima eius cum
ea, tristémque deliniuit blanditijs. Et per-
4 gens ad Hemor patrem suum. Accipe, inquit, mihi puellam
5 hanc coniugem. Quod cùm audisset Iacob, absentibus filijs,
6 & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent. Egres-
so autem Hemor patre Sichem, vt loqueretur ad Iacob, ec-
7 ce filij eius veniebant de agro: auditóque quod acciderat, ira-
ti sunt valdè, eo quòd fœdam rem operatus esset in Israel, &
8 violata filiâ Iacob, rem illicitam perpetrasset. Locutus est ita-
que Hemor ad eos: Sichẽ filij mei adhæsit anima filiæ vestræ:

date

date eam illi vxorem:& iungamus viciſſim connubia:filias ve- 9
ſtras tradite nobis,& filias noſtras accipite. Et habitate nobiſ- 10
cum:terra in poteſtate veſtra eſt,exercete,negotiamini,& poſ-
ſidete eam. Sed & Sichem ad patrē, & ad fratres eius ait:Inue- 11 12
niam gratiam corā vobis : & quæcūq; ſtatueritis , dabo:augete
dotem,& munera poſtulate,& libenrer tribuā quod petieritis:
tantùm date mihi puellam hanc vxorem.Reſponderūt filij Ia- 13
cob Sichē, & patri eius in dolo, ſæuientes ob ſtuprum ſororis:
Non poſſumus facere quod petitis, nec dare ſororem noſtram 14
homini incircūciſo : quod illicitum, & nefarium eſt apud nos.
Sed in hoc valebimus fœderari,ſi volueritis eſſe ſimiles noſtri, 15
& circūcidatur in vobis omne maſculini ſexus; tunc dabimus, 16
& accipiemus mutuò filias veſtras , ac noſtras:& habitabimus
vobiſcū , erimúſq; vnus populus: Si autē circuncdi nolueritis,
tollemus filiam noſtram,& recedemus. Placuit oblatio eorum 17
Hemor, & Sichē filio eius:nec diſtulit adoleſcens, quin ſtatim 18
quod petebatur,expleret:amabat enim puellam valdè , & ipſe 19
erat inclytus in omni domo patris ſui.Ingreſſiq; portam vrbis, 20
locuti ſunt ad populū:Viri iſti pacifici ſunt, & volunt habitare 21
nobiſcū:negotientur in terra,vt exerceāt eam,quæ ſpatioſa, &
lata cultoribus indiget:filias eorum accipiemus vxores,& no-
ſtras illis dabimus. Vnum eſt , quo differtur tantum bonum:
Si circuncidamus maſculos noſtros , ritum gentis imitantes. 22
Et ſubſtantia eorum , & pecora, & cuncta quæ poſſident , no- 23
ſtra erunt : tantùm in hoc acquieſcamus : & habitantes ſimul,
vnum efficiemus populum. Aſſenſique ſunt omnes, circunci- 24
ſis cunctis maribus. Et ecce die tertio quando grauiſſimus 25
vulnerum dolor eſt : arreptis duo filij Iacob , Simeon , & Leui
fratres Dinæ , gladijs , ingreſſi ſunt vrbem confidenter : inter-
fectiſque omnibus maſculis, Hemor & Sichem , pariter neca- 26
uerunt , tollentes Dinam de domo Sichem ſororem ſuam.
Quibus egreſſis , irruerunt ſuper occiſos cęteri filij Iacob : & 27
depopulati ſunt vrbem in vltionem ſtupri. Oues eorum , & 28
armenta & aſinos , cunctaque vaſtantes , quæ in domibus , &
in agris erant,paruulos quoque eorum,& vxores duxerunt ca-
ptiuas. Quibus patratis audacter,Iacob dixit ad Simeon: Tur- 29 30
baſtis me,& odioſum feciſtis me Chananæis & Pherezæis ha-
bitatoribus terræ huius:nos pauci ſumus : illi congregati per-

cutient me, & delebor ego, & domus mea. Responderunt: Nunquid vt scorto abuti debuêre sorore nostra?

PRÆFATIO.

Disputatio de tempore quo accidit raptus Dinæ, & cædes Sichimitarum.

Alexander Polyhistor refellitur.

VOD *in hoc cap. narratur, id quo tempore acciderit, ante alia declarandũ est. hoc autem manifestum fiet, si ostensum fuerit cuius ætatis tunc Dina fuerit, & item fratres eius Simeon, & Leui, qui tanquam principes faciendi cædem Sichimitarum hic memorantur: simúlque, quanto tempore id euenerit post reuersionem Iacob ex Mesopotamia, & incæptam habitationem eius apud Sichimitas. Alexander Polyhistor, apud Eusebium lib. 9. de Præparatione Euangelica cap. vltimo, tria prodidit ad præsentem quæstionem pertinentia. Primò enim ait, Iacob post reuersionem suam ex Mesopotamia, mansisse apud Hemor principem Sichimitarum, decem annis. Deinde facit Dinam fuisse 10. annorum, & quatuor mensium cùm rapta est, & violata à Sichem. Affirmat præterea, Simeon fuisse tunc vnius, & viginti annorum, supérque quatuor mensium: Leui autem viginti annorum, & sex mensium. Sed auctor iste, proculdubio falsus est in ætate Dinæ: ídque dupliciter ostendi potest. Tunc enim Dina per ætatem iam nubilis erat, vt quæ à Sichem, in coniugem tantopere expetita, & flagitata fuerit: ætas autem decem annorum, præsertim in illo tempore, immatura erat, miniméque idonea coniugio. Ad hoc, si raptus Dinæ contigit post decem annos mansionis apud Hemor, vt iste ait; cum antea mansisset Iacob aliquandiu in eo loco qui dictus est Socoth, & quidem secundùm Hebræos, per annum & dimidium post reuersionem suam ex Mesopotamia; hinc necessariò efficeretur, Dinam fuisse natam in Socoth, non autem in Mesopotamia; quod tamen apertissimis verbis tradit Scriptura Genes. 30.*

Excutitur opinio Caietani.

Propiùs verò accessisse videtur Caietanus, cuius sententia, vt eam distinctè exponam, bipartita est. Primùm enim ait, Dinam, cùm Iacob reuersus est ex Mesopotamia in terram Chanaam, vix fuisse quadriennem. Id verò argumentatur ille ad hunc modum: Iacob mansit in Mesopotamia viginti annis, vt ipse dixit socero suo Laban Genes. 31. Primis septem annis, quibus seruiuit pro Rachel, non cognouit vxorem, sed initio secundi septennij cœpit cognoscere vxores, & primùm genuit ex Lia filios. Demus, statim octauo anno genuisse Ruben, & nono Simeon, & 2

decimo

decimo Leui, & vndecimo Iudam: hos enim quatuor continenti serie, ac successione genitos memorat Scriptura Genes. 29. Hinc apparet, Simeonem fuisse genitum duodecimo anno ante discessum Iacob ex Mesopotamia, Leui autem vndecimo: erat igitur Simeon duodecim annorum, & Leui vndecim, cum reuersus est Iacob ex Mesopotamia in terram Chanaam. Post genitos porrò quatuor prædictos filios, Lia desijt parere: ídque tempus non fuisse paruum, sed minimum, trium aut quatuor annorum, eo patet, quòd Lia putans se non amplius parituram, dedit in coniugium Iacob ancillam suam Zelpham, vt ex ea saltem filios susciperet. Deinde tamen Lia genuit duos alios filios Issachar & Zabulon: & denique post hos, peperisse dicitur Dinam. Dina igitur nata est decimo septimo anno mansionis Iacob in Mesopotamia. Si quidem Iacob octauo anno, quam venerat in Mesopotamiam, cœpit generare: & octauo, nono, decimo, & vndecimo genuit continenti successione quatuor filios ex Lia, Ruben, Simeō, Leui, Iudam. Deinde non paruo tempore cessauit à pariendo, ita vt putaret se non ampliùs parituram, quod vtique tempus minus quàm quatuor vel trium annorum esse non potuit. Posthæc decimo quinto anno genuit Issachar, & decimo sexto Zabulon. Et post hos, decimo septimo anno Dinam. Quocirca expletis viginti annis mansionis Iacob, cùm ex Mesopotamia reuersus est in terram Chanaam, Dina vix erat quadriennis. Atque hæc prior est pars sententiæ Caietani.

Posterior eiusdem sententiæ pars, hæc est. Quod narratur in hoc capite de raptu Dinæ, id contigisse multis annis post reditum Iacob ex Mesopotamia, & vt minimum, decem iam exactis. Etenim Dina tunc erat nubilis: quare minor decimo quarto anno esse non potuit: erat autem fermè quadriennis cùm venit ex Mesopotamia. Similiter Simeon, & Leui minores vigesimo primo anno esse non poterant: quippe qui fuisse dicantur primarij effectores cædis Sichimitarū; minor verò ætas tanto facinori designando, patrandoq́; satis idonea minimè fuisset: atqui cùm Iacob redijt ex Mesopotamia, Simeonem fuisse duodecim, & Leui vndecim annorum suprà ostensum est. Decem itaque annis post reditum Iacob ex Mesopotamia euenit quod narratur hoc capite. Verba Caietani si fortè cupit ea Lector cognoscere, in Comment. eius super verba illa huius capitis: Et ecce die tertio quādo grauissimus vulnerū dolor est, &c. *vers. 25. huiusmodi sunt: Confer, prudens Lector, tēpus natiuitatis Dinæ, & item Simeonis, ac Leui, cum tempore egressus Iacob ex Mesopotamia, & inuenies, Dinam vix quatuor annorū, ad summū fuisse tunc, Simeonē autem, & Leui duodecim annorum. Nam Iacob, vt dixit ipse socero suo Laban,*

viginti annis mansit in Mesopotamia: quorum primis septem nullũ genuit filium. Sed esto, quòd statim octauo anno genuerit Ruben, nono Simeon, decimo Leui; clarè patet, quòd neuter duodecim erat annorũ tempore egressus ex Mesopotamia. Dina porrò cùm post sex filios Liæ genita fuerit, & multum temporis intercesserit inter quartum & quintum filium Liæ, vsque adeo vt ipsa putaret se non ampliùs parituram; rationabile est, vt ipsa genita fuerit decimo, aut potius vndecimo anno à connubio matris, ac per hoc in egressu ex Mesopotamia non erat quadriennis. Multis igitur annis post reditum ex Mesopotamia peractis, accidit quod memoratur in hoc capite. Et ad minus videtur, quòd anni fluxerint decem: vt & Dina esset tunc nubilis, & Simeon, ac Leui ad bellum dispositi essent. Sic Caietanus.

Auctoris opinio.

Ego sententiam Caietani, quantum ad posteriorem hanc eius partem, 3
non improbo: sed quia ille dicit Dinam, in reditu Iacob ex Mesopotamia in Chananitidem, fuisse trium annorum, id quidem minimè probo. Satis enim liquet ex ordine ac serie narrationis Mosaicæ, generationis filiorum Iacob, quæ suprà in cap. 30. posita est, Dinam fuisse genitam paulò ante Ioseph, aut certè eodem fermè tempore. nam cùm memorasset generationem Dinæ Moses, mox subdidit, recordatum quoque Deum fuisse Rachelis, & aperuisse vuluam eius, & peperisse filium, quem vocauit Ioseph. Ioseph porrò natum esse sex annis ante discessum Iacob ex Mesopotamia, cùm sit ex narratione Scripturæ manifestum, extra controuersiam est: quare Dina, cùm Iacob discessit ex Mesopotamia, minimum, sex annorum erat. Nam quod argumentatur Caietanus, tempus illud interjectum inter generationem Iudæ, & Issachar, quo tempore cessauit Lia à pariendo, fuisse longum, id est, vel quatuor, vel trium annorum: id creditu neq; necessarium est, nec probabile: satis enim est, fuisse tempus vnius anni. Nam quia viderat Lia, se prioribus quatuor annis genuisse continenti successione quatuor filios; cùm eo anno nullum filium concepisset, putauit iam se factam effætam, nec ampliùs parituram. Hanc opinionem nostram adiuuat etiam Hebræorum Traditio, quæ legitur in Maiori eorum Chronologia, quam vocant illi sua lingua Seder Olam Rabba, & Latinè redditam, superioribus annis edidit in publicum, suæ Chronologiæ adiunctam, egregius catholica doctrina, & pietate vir Genebrardus. Tradunt enim Hebræi, omnes filios Iacob, & item filiam eius Dinam, præter vnum Benjamin, esse generatos intra secundum septennium seruitutis Iacob, & sex annis ante discessum eius ex Mesopotamia. Quin etiam tradunt, singulos filiorum Iacob septimestri partu generatos

Hebræorum Traditio.

neratos

neratos esse. Sciat prætera Lector, Dinam, quo tempore raptus eius contigit, grandiorem natu esse non potuisse decimosexto anno. Suprà enim ostensum est, Dinam esse natam eodem propemodum tempore, quo Ioseph, aut certè paulo antè: at Ioseph aliquanto tempore post raptum Dinæ, & cædem Sichimitarum, legitur infra cap. 37 fuisse sexdecim annorum, cum venditus est à fratribus suis. Verisimile igitur est, Dinam, cum est rapta, fuisse quindecim circiter annorum, vt iam matura viro: & idonea coniugio ritè iudicari potuerit. Simeon porrò: qui sex annis natus fuerat ante Dinam, fuit id temporis, vnius, & viginti annorum; Leui autem, viginti. Quare subit animum meum vehementer mirari præferocem istorum animum, qui vixdum adolescentiam egressi, tam atrox facinus, & animo conceperint, & audacissimè exequentes perfecerint.

Restat vt indicemus, quanto tempore id contigerit post reditum Iacob ex Mesopotamia, & incæptam eius habitationem apud Sichimitas. Verùm id paucis expediri potest. Si Dina fuit sex annorum, cum egressus ex Mesopotamia est Iacob, & quindecim annorũ, cum est rapta, & violata: apertè concluditur, fuisse id gestum nouem annis post reditum Iacob ex Mesopotamia. Iacob autem ex Mesopotamia reuersus, primùm mansit in Socoth, postea verò habitauit iuxta Salem vrbem Sichimorum, vt dictum est suprà Genes. 33. In Socoth porrò aliquandiu mansisse eum, non obscurè significat impositio eius nominis: Certè secundùm Hæbræos in supradicta Chronologia, mansit ibi per vnum annum, & dimidium. Reliquum igitur tempus, ex quo habitare cæpit apud Sichimitas, vsque ad raptum Dinæ, & cædem Sichimitarum, fuisse apparet septem annorum, & sex mensium. Verùm de his satis: & nos aggrediamur ad explanandam historiam huius capitis planè tragicam.

Egressa est autem Dina filia Liæ, vt videret mulieres illius Regionis, &c. VERS. I.

4 INDICAT Moses his verbis occasionem raptus Dinæ, & cædis Sichimitarũ: quòd Dina egressa paterno domicilio quod extra vrbem erat, visum iuit ciuitatem, & mulieres eius regionis, & otiosè, curiosèque versata in publico, multorum patuit oculis, & libidini, ingentísque mali, quod mox & ipsi contigit, & plurimis aliis, satis magnam dedit occasionem. O Dina (inquit Bernardus) quid necesse est vt videas mulieres alienigenas? qua necessitate? qua vtilitate? an sola curiositate? quod si tu otiosè vides, sed non otiosè videris. Tu curiosè spectas, sed curiosiùs spectaris. Quis crederet, tunc illam tuam curiosam

Bernardus in Tract. de Gradibus Humilitatis, & in primo gradu superbiæ, qui est curiositas.

otiositatem, vel otiosam curiositatem fore paulò pòst non otiosam, sed tibi, tuis, hostibúsque tam perniciosam? Sic Bernardus. Mulier igitur extra paternam, vel mariti domum in publico vagabunda, & corpore, oculis, animóque errabunda, quantum sibi, & alijs sæpenumero accersat, & asciscat mali, vel vnius huius Dinæ liquet exemplo. Salutare igitur est illud sapientis documentum: *Filiæ tibi sunt, serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* Nempè, nulla parentum in custodiendo filiarum corpore, ac pudore, cura, & vigilantia satis magna censeri debet. Præsertim verò inter tot Pharaones, Abimelechos, Sichemos, atque inter tot Theseos, Parides, & Iasones, quot in omni tempore & vbique terrarum reperiuntur, muliebris pulchritudinis, & pudicitiæ acerrimos exploratores, insidiatores, raptores, corruptores. Cur autem eo potissimùm tempore incesserit Dinam cupido videndi res vrbanas, & mulieres illius regionis, causam aperuit Iosephus, scribens, tunc festum diem, magno illius regionis hominum conuentu, luxúque celebratum fuisse apud Sichimitas. Et cùm esset celebritas, inquit Iosephus, apud Sichimitas, Dina vnica Iacobi filia venit in vrbem ad visendum cultum mulierum illius regionis; & paulo infrà ait, filios Iacob, Sichimitas in die festo, voluptati, & conuiuiis deditos, facilè opprimere potuisse. Pro eo, quod nos legimus: *Vt videret mulieres illius regionis*, apud Septuaginta Græcè est καταμαθεῖν, id est, vt condisceret. Sic enim Latinè reddit legit Augustinus quæst. 140. in Genesim. Sed quid voluit Dina condiscere? Ingenia videlicet, & mores, & studia, & instituta, & victum, & habitum, atque cultum illarum mulierum, & quemadmodum se in consuetudinem, & amicitiam earum insinuare, ac penetrare posset.

Eccles 7. — *Iosephus. lib. 1. Ant.*

VERS. 3. **Et conglutinata est anima eius cum ea, tristémque deliniuit blanditijs.**

VIBVS blanditiis? exaggerabat ille videlicet flagrantissimũ erga puellam amorem suum: amor enim efficax illecebras est amoris: simul & ostentabat, & magnificabat suam nobilitatem, opulentiam, & potentiam; promittebat, si sua esset coniux, fore eam instar reginæ, maximo in honore, & gloria, omniúmque bonorum affluentia. Deniq; tantùm non aureos montes pollicebatur. Talibus nimirum blanditiis puellas stultè credulas, vesani, & fallaciosi amatores permulcere, lactare, & ad suæ libidinis assensum trahere solent. Atque hoc etiam in suis amatorijs documentis posuit poëta ille, malæ artis pessimus magister, tales enim eius feruntur illi versus: 5

Ouidius.

Blanditias molles, auré sque iuuantia verba
Affer, vt aduentu læta sit illa tuo.

Loqui ad cor. — *Locus Isa. & Oseæ.*

Cæterùm sciat Lector pro illo, *deliniuit blanditiis*, sic esse ad verbum Hebraicè, *Locutus est ad cor puellæ.* Loqui porrò ad cor cuiuspiam, est Hebraismus non infrequens in Scriptura, significans, blãdis & dulcibus verbis consolari quempiam, læta ei ac prospera nunciando, & promittendo,

omnémque mœrorem ac metum ei adimendo. Ad hanc nempe sententiam, intelligendum est illud Isaiæ cap. 40. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Dominus, loquimini ad cor Hierusalem.* Id est, læta, ac prospera ei nunciando, mœrorem, & dolorem eius in gaudium, & lætitiam conuertite. Simile illud etiam est apud Hoseam cap. 2. *Lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.* Hebraicæ huius lectionis affine est, quod septuaginta Interpretes, prædictum exprimentes Hebraismum, hoc loco posuerunt: Sic enim habent Græcè: Ελάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένε αὐτῇ; id autem est: Locutus est secundùm sensum virginis ipsi: Sic enim Latinè citat hunc locum S. Augustinus Quæst. 103. in Genesim. Sensus verò istius lectionis, hic est, Ea locutus puellę est, quæ delectabilia, & iucunda ei acciderent, animúmque eius, atque intimos sensus permulcerent; & mœrorem, dolorémque ex accepta iniuria, & dedecore penitus abstergerent, & voluntatem puellæ, ad cupiditatem coniugij Sichem vehementer allicerent.

6 Tropologicum historiæ huius tractatum breuem, pulchrúmque fecit S. Gregorius in Tertia parte pastoralis curę, & in Admonitione trigesima, hunc in modum scribens: Plerumque hostis callidus, mentem quam peccato supplantat, cùm de ruina sua afflictam respicit, securitatis pestiferæ blanditiis seducit. Quod figuratè exprimitur, cùm factum Dinæ memoratur. Scriptum quippe est: *Egressa est Dina vt videret mulieres regionis illius: quam cùm vidisset Sichem filius Hemor Heuæi, princeps terræ illius, adamauit, & rapuit, & dormiuit cum illa, vi opprimens virginem, & conglutinata est anima eius cum ea, tristémque blanditiis deliniuit.* Dina quippe vt mulieres videat extraneæ regionis, egreditur; quando vnaquæque mens, sua studia negligens, actiones alienas curans extra habitum, atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem princeps terræ illius opprimit: quia videlicet inuentam in curis exterioribus diabolus corrumpit. *Et conglutinata est anima eius cum ea*: quia vnitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cum mens à culpa resipiscit, ad se ducitur, atque admissum flere conatur; corruptor autem spes, & securitates vacuas ante oculos reuocat, quatenus vtilitatem tristitiæ subtrahat, rectè illic subiungitur: *Tristémque blanditiis deliniuit.* Modò enim aliorum facta grauiora, modò nihil esse quod perpetratum est, modò misercordem Deum loquitur, modò adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicetur. Vt dum per hæc, decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur, quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala non contristant; & tunc pleniùs obruatur suppliciis, quæ nunc etiam gaudet in delictis. Hæc Sanctus Gregorius.

Tropologica expositio Sancti Gregorij.

Genes. 34.

***

Augete

VERS. 12. Augete dotem,& munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis:tantùm date mihi puellam hanc vxorem.

SVPRA,cùm explanaremus verba illa cap. 29. *Seruiam tibi pro Rachele filia tua minore septem annis*: latè disputauimus, moris 7
fuisse apud Antiquos,vt quemadmodum mulier nuptura viro, afferebat ei dotem; ita vicissim ducturus vir vxorem, pro ea quasi dotem quandam,daret parentibus eius pecuniam, vel alia quæpiam bona,vel si aliud non haberet,operam suam,& laborem, & seruitium offerret:Sicut Iacob, qui pauper erat, pro coniugio Rachelis, obtulit patri eius septennem seruitutem. Potest igitur quæri hoc loco, cùm dixit Sichem: *Augete dotem*,de vtra dote sit locutus,muliebrine, an virili. Et primori quidem specie,videtur locutus de virili,id est, de eo quod vir,instar dotis, dare solebat parentibus vxoris, quæ propriè appellantur dona, & munera;nonnunquam tamen impropriè vocantur nomine dotis;in primo autem libro Regum cap.18.nominantur sponsalia.Quare, quod hîc proximè subditur, *Et munera postulate*, videtur expositio prioris illius dicti, *Augete dotem*: Veruntamen probabilius fortasse dictu fuerit, si dicamus, Sichem esse locutum de muliebri dote, quam Dina, si voluntate parentum ei nupsisset, afferre ipsi debuisset. Significat igitur Sichem istis verbis,se non modò velle accipere Dinam prorsus indotatā à parentibus, sed insuper velle dotem ei dare,quæ propria ipsius esset, & hanc, quantumlibet ipsi postulassent. Quinetiam,præter istam dotem, daturum se munera parentibus, & cognatis eius,vt mos erat tunc facere viros, cùm ducerent vxores. Nimirum quia Sichem insigni affecerat iniuria & dedecore tum puellam, tum parentes,& fratres eius, per vim rapiendo, & vitiando ingenuam & nobilem virginem;idcirco voluit ista ratione talem iniuriam compensare,damnúmque famæ resarcire.Certè postea per legem Mosaicam in populo Hebræo institutum & præceptum fuit, vt si quis puellam seduxisset, & pudicitiam eius violasset; daret ei dotem, & vxorem duceret;quòd si pater virginis dare eam nollet vxorem;nihilominus tamen ille dotem puellæ daret; quantum nupturæ virgines accipere consueuerant. Verba Scripturæ super ista re in 22.cap.Exodi hæc sunt: *Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cùm ea: dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit: reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt.* Verisimile itaque est, & hoc ipsum ante legem Mosis,fuisse in more & instituto apud illas gentes.

VERS. 13. Responderunt filij Iacob Sichem,& patri eius in dolo, sæuientes ob stuprum sororis.

Dolum quo filij Iacob vsi sunt cum Sichimatis fuis-

NVGANTVR hoc loco, vt sæpe aliâs, Hebræi. Aiunt enim 8
istum dolum, quo vsi sunt filij Iacob, non fuisse improbum & culpabilem, sed honestum ac laudabilem. Voluerunt illi videlicet ista ratione, Sichimitas per sacramentum

Circum

Circũcisionis, ab impia superstitione Idololatriæ, ad vni⁹ veri Dei cultum, & religionem traducere. Cur igitur postea Sichimitas interfecerunt? Quia, inquiunt, Hemor, & Sichem fregerunt pactum, quod percussum erat cum Hebræis, habentes in animo spoliare Hebræos omnibus suis bonis. Hoc enim affirmatè dixerunt populo Sichimitarum illis verbis, quæ paulò infrà memorantur: *Substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident nostra erunt:* Tam perfidiosam itaque pacti violationem, vlciscendam esse censuerunt filij Iacob, & occupandum scelus, quod illi iam animo designauerant. Sic Hebræi. Sed nugæ sunt ista, & friuola commenta, quæ Scriptura in hoc ipso loco apertè confutat. Ait enim, filios Iacob per dolum fecisse pactum cum Sichimitis, *Sæuientes,* inquit, *ob stuprum sororis.* Non igitur zelo salutis Sichimitarum, & conuertendi eos ad cultum veri Dei, verba illa dixerunt; sed quòd indignissimum facinus videretur illis, nec sine vltione prætermittendum, quod fecerat Sichem tanto cum dedecore sororis, & totius familiæ. Quo igitur facilius vltionem exequi possent, dolum istum de necessitate Circumcisionis prius inuicem, communicato consilio, machinati sunt. Non enim putandum est, statim respondisse eos petitioni Sichẽ: quomodo enim poterat idem ipsum consilium subitò venire omnibus in mentem? Sed sumpto aliquanto ad deliberandum tempore, inter se consultantes concorditer in illum dolum consenserunt. Deinde cum Iacob increparet filios suos de cæde Sichimitarũ, illi ad excusãdũ illud facinus non sunt causati violationem pacti, & perfidiam Hemor, ac Sichẽ; sed iniuriam, & dedecus sororis, qua tanquam scorto abusi fuerãt.

se malum, & culpandum cõtra opinionem Hebræorum.

Falsum præterea est quod aiunt Hebræi, Hemor & Sichem dixisse populo Sichimitarum, promisisse Hebræos, & pactos esse, si fieret illud coniugium, traditaros se bona omnia sua Sichimitis. Namque in his verbis, quæ dixisse eos refert Scriptura, nihil tale est. Hæc enim fuêre verba illorum: *Substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt.* Quorum tamen verborum non est is sensus, quem fingunt Hebræi, sed germana eorum sententia hæc est: Hebræorum bona, propter eorum negociaciones, & commercia, & commutationes rerum factas cum Sichimitis, communicatum iri cum ipsis, & fore ipsos eorum bonorum participes, & quodammodo compotes, & quod ex diligentia, & industria, & peritia Hebræorum colentium terram illam desertam, & incultam, & fertilem pecoris, & tritici, & vini, rerúmque aliarum sua cultura reddentium, plurimum emolumenti peruenturum ad Sichimitas. Quoniam igitur bona Hebræorum magno futura erant bono Sichimitis, idcirco dixerunt illi, bona Hebræorum fore Sichimitarum. Ad hæc, licèt illi dixissent istud Sichimitis, nequaquam tamen eis persuasissent. quis enim induceret in animum credere, Hebræos suis se bonis spoliaturos, eáque traditaros Sichimitis pro vnius mulieris coniugio? Quòd si causa interficiendi Sichimitas fuisset violatio illius pacti, filij Iacob duos illos tantùm pacti violatores, Sichem, & Hemor, interfecissent. Nam Sichimitas, qui talis in pacti violationem minimè con-

senserant, nulla ratio erat interficere. Explosa igitur ista opinione Hebræorum, proculdubio censendum est, dolũ quo filij Iacob locuti sunt Sichimitis, fuisse malum, immò sacrilegum, atque impium: quippe, qui abusi sint sacramento circumcisionis, ad celandum dolum, scelúsque patrandum.

VERS. 14. Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: hoc enim illicitum & nefarium est apud nos.

Vtrum ante legem Mosis, illicitum esset Hebræis inire matrimoniũ cum incircumcisis.

Caietanus. Genes. 17.

IDETVR his verbis significari, fuisse interdictũ Hebræis 9 cõnubia facere cum hominibus incircumcisis. Id certè putat Caietanus clarè istis verbis ostendi. Exponẽs enim hũc locum, ita scribit: Hinc habetur, quòd decreta à DEO Abrahæ circumcisione masculorum, decretũ simul est, vt fœminæ seminis Abrahæ non nuberent, nisi circumcisis. Hæc Caietanus. Verùm id fortasse posset non temerè in dubium vocari. Principio, supra in cap. 17. Genesis, vbi primùm data est Abrahæ, & posteris eius Lex Circumcisionis, & quæ circa eam obseruanda essent, distinctè & expresse præcepta sunt, nullum de tali prohibitione verbum ibi factum est. Deinde, isti sententiæ non pauca illorum Patriarcharum exempla videntur esse contraria: quippe qui matrimonia contraxerunt cum gentibus incircumcisis. Immò verò ipsemet Abraham, qui primus legem istam accepit, auctor fuit coniugij filij sui Isaac cum Rebecca, quæ erat de genere incircumcisorum hominum Gen. 24. & Iacob vxores duxit duas filias Laban, hominis incircumcisi: & Iudas vxorem accepit mulierem Chananæam, Gen. 38. & Ioseph mulierem Aegyptiam Gen. 41. & Moses Madianitem atque Aethiopissam Exod. 2. & Numerorũ 12. Sed enim forsitan quispiam diceret, fuisse tunc in ista re apud Hebræos diuersam rationem fœminarum, atque virorum: fuisse enim illicitum, fœminas Hebræas in matrimonium tradere viris incircumcisis: non similiter autem fuisse illicitum viros Hebræos coniugio iungere sibi filias hominũ incircumcisorum: quod solùm probatur supradictis exemplis. Verùm ego rationem aliquam probabilẽ istiusmodi diuersitatis adhuc quæro.

Illud creditu probabilius posset videri, filios Iacob, non simpliciter locutos esse de ineundo coniugio cum incircũcisis, sed præter hoc, adiunxisse, habitare simul cũ illis & fieri vnũ populũ cũ illis. Hac enim ratione, permutua cõiugia sociari, miscerique cũ incircũcisis, facilè crediderim fuisse illicitũ tũc ab Hebræis habitũ, nõ ex aliquo diuino præcepto expressè illis tradito, sed ex Traditione Maiorũ suorũ, quę vel ex inspiratione diuina, vel etiã ex reuelatione quapiã originẽ habuerit. Etenim consociatio, & coadunatio hominum in vnum populum, requirit vnitatem legis, & religionis, quæ si diuersa fuerit, malè coalescet populus in vnum corpus, pacificè, & quietẽ viuens. Hebræi verò, etiam tunc temporis suas habebant peculiares cæremonias & leges, & instituta,

pro

propriósque ritus à Maioribus suis acceptos, in primis autem Sacramentum Circumcisionis, quo tanquam insigni quodam discernebātur à ceteris gentibus, & in vnum Dei populum coadunabantur. Enimuerò de sancto Patriarcha Abraham, dixit Deus Gen. vigesimo sexto filio eius Isaac: *Eo quòd Abraham obedierit voci meæ, & custodierit præcepta, & mandata mea, & cæremonias, legésque seruauerit.* Hæc verò quæ custodiuit Abraham, etiam custodienda tradidit posteris suis: id nāque factu rum eum, prædixit ipsemet Deus, vt legitur Genesis decimo octauo illis verbis: *Scio quia præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiāt viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiam.*

Hebræos etiā ante legē Mosis, habuisse proprias quasdam leges, & cæremonias, ritúsque à Deo traditos, licèt literis, & scriptis minimè consignatos.

10 Verùm non sunt silentio prætereunda verba illa huius capitis in versu 17. *Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.* Mirum enim valdè lectori videri potest, quomodo filij Iacob (quorum hæc sunt verba) appellent hoc loco Dinam filiam suam, cùm ea filia esset patris eorum Iacob, & germana soror ipsorum; & in hoc ipso Capite non semel nomine sororis appelletur. Quid est igitur illud, *Tollemus filiam nostram*? Potest id (quātum ad præsens mihi succurrit) tribus modis exponi. Vel enim illud, *filiam nostram* idem significat, atque filiam patris nostri, siue vnicam filiam, quæ est in domo, & in familia nostra. Vel sicut nomen patris & nomen fratris, secundùm proprietatem, & vsum linguæ Hebrææ, latè patet, & ad alios quoque gradus cognationis applicatur, itidem nomen filij vel filiæ, etiam pro fratre, vel sorore, præsertim si minor ætate sit vsurpatur. Vel denique, nomē *filiæ* positum sit hìc, pro *puellæ*, vt sensus sit; Tollemus puellam nostram. Vocabulum enim *filij*, nonnunquam poni pro puerulo, non obscurè indicat quod de Saule scriptum est in primo libro Regum cap. 13. *Filius*, inquit, *vnius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset*: id autem est, vt plerique interpretantur, erat Saul cum regnare cœpit, tanquam puer innocens vnius anni. Atque hæc sibi Lector habeat, quoad melius aliud repererit.

Quomodo filii Iacob sororem suam Dinam appellauerint filiam suam.

Et ecce die tertia, quando grauissimus vulnerum dolor, &c. Vers. 25.

11 IOSEPHVS in primo libro Antiquitatum infideliter admodum historiam huius loci enarrat: quod fecisse eum non rarò alibi, monui aliàs Lectorem. Id verò fecisse eū existimo, vel obliuione, & incuriâ tunc legendi sacras literas, vel vt grauiora suæ gentis scelera, & errata silentio celaret Lectores Ethnicos suorum Scriptorum: vel vt probabiliora illis, & plausibiliora faceret, quæ de sua gente narrabat, additis de suo nōnullis. Atque id sanā in hoc loco videre est. Primò enim Iosephus historiam hanc referens, dissimulat dolum filiorum Iacob, & pactum perfidiosè factum ab illis cum Hemor, & Sichem, & perfidiosiùs violatum, nullum verbum faciens de Circumcisione, quam exegerunt filij Iacob à Sichimitis, vt Dinam vxorem darent Sichem. Deinde, rationem, qua factum est, vt filij Iacob, cùm pauci essent, tanta felicitate Sichimitarum populum

Iosephus arguitur infidelitatis, in referendo sacras historias.

trucidare potuerint, non refert ad recentis Circumcisionis vulnus, & dolorem, quo Sichimitæ præpediti, & quasi vinculis quibusdam constricti, inuadentibus se filijs Iacob repugnare non quiuerunt, sicut tradit hoc loco sacra Scriptura. At ille rationem eius rei confert in diem quendam festum, quem magno luxu in conuiuijs, & delicijs agitabant Sichimitæ, in quo tempore Sichimitas prorsus inopinantes, atque incautos, & insuper vino, somnóque captos, & grauatos, non fuerit difficile à filijs Iacob, & seruis, & socijs eorum armatis, subita irruptione opprimi, atque interfici. Verba Iosephi (vt quod diximus, planiùs cognoscat Lector) hæc sunt: & cùm esset celebritas apud Sichimitas, Dina vnica Iacobi filia venit in vrbem, ad visendum cultum mulierum eius regionis: qua visa Sichemus Hemoris regis filius, raptæ stuprum obtulit: Et correptus amore, patrem suum rogauit, vt puellam vxorem habere liceret. Ille morem ei gerens, venit ad Iacobum, rogans, vt filio suo Dinam in matrimonium collocaret. Iacobus verò, qui neque negare poterat propter maiestatem rogantis, neque fas putabat alienigenæ filiam nuptum tradere, deliberandi spatium poposcit. Rex sperans Iacobum assensurum, abijt. Ille verò indicata filijs iniuria sororis, & Hemoris petitione, iussit eos consultare, quid factos opus esset. Maior pars hærebat, incerti quid esset agendum. Simeon verò, & Leui vterini puellæ fratres, tale consilium inter se capiunt. Obseruato festo die, quo Sichimitæ voluptati, & conuiuijs operam dabant, inuasis noctu custodibus, sopitos contrucidant: atque ita facilè vrbe potiti, mares vniuersos interimunt, vnà cum rege, ac filio, solis parcentes fœminis. Quo facinore citra consensum patris perpetrato, sororem reducunt. Hæc Iosephus. Nimirum Iosephus, filiorum Iacob, id est Principum suæ gentis, inprobum dolum, & sacrilegum obtentum, atque abusum Circumcisionis, & perfidiam violati pacti, & ferinã rabiem, atque crudelitatẽ in tali, ac tanta cæde Sichimitarum, infamare apud Ethnicos noluit.

PRIMA DISPVTATIO.

Quæ sit physica, & propria ratio, & causa, cur ijs qui circumcidebantur, tertio die post factam circumcisionem grauissimus dolor accideret.

Super illis ipsis verbis,

VERS. 25. Et ecce die tertio, quo grauissimus vulnerum est dolor.

QVOD Sichimitæ tertio die, quàm circumcisi fuerãt, grauissimo affecti sint dolore, non id fuit extraordinarium, & aliàs insolitum, quódque casu aliquo, vel ex singulari quapiam causa ipsis cõtigerit: sed fuisse id solemne atque vsitatum in omnibus, qui circũcidebantur, satis indicant verba 12

verba illa Scripturæ: *Quando grauissimus vulnerum est dolor*; quasi eo die semper circumcisionis vulnus grauiùs doleret. Atque hoc verum esse, præter auctoritatem diuinæ Scripturæ, & quotidiana Hebræorum experimenta, testantur etiam auctores Aethnici: in primis verò medicorũ princeps Hippocrates id ipsum affirmat, non sanè propriè ac nominatim de circumcisione, sed in vniuersum de omni genere vulnerũ, atque vlcerum. Is enim in libello de fracturis, hunc in modum scribit: Tertio, & quarto die omnia vulnera minimè sunt exagitanda: & vt in summa dicam, specilli quoque omnes admotiones vitãdæ sunt, omniáque alia quibus vulnera irritantur. In totum enim, tertius & quartus dies in plerisque vulneribus exacerbationes parit, & quæ in inflammationes & sordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt. Vnde magni admodum momenti, si quod aliud, documentum hoc est: non enim pertinet ad vlcera tantùm, sed ad alios quoque morbos complures. Sic Hippocrates: qui apertis verbir ostendit, in omni genere vulnerum, atque vlcerum, tertio, & quarto die grauiores fieri dolores solere. Atque eius rei causam significare visus est illis verbis: (& quæ in inflammationes & sordes incitantur, & quæcunque in febres tendunt) nam quia inflammationes, & fluxiones, & febres, solent tertio & quarto die vulneratis partibus superuenire, idcirco dolor tunc maximè ingrauescit. Etenim prima die, qua quis vulneratus est, dolor tantùm accidere solet ex ipsa carnis per vulnerationem diuisione, dum actu vulneratur, aut cùm vulnus ipsum manu chirurgi tractatur; post curationem verò statim conquiescit, cessante videlicet doloris causa. Cùm enim dolor sit sensus rei corrũpẽtis, moueat autem sensum passio nõ quæ facta est, sed quæ actu fit, nõ accidit dolor cùm secta iã pars corporis est, sed cũ actu secatur. *Hippocra.*

13 Verum cur nõ ante tertium diem, aut post eum diem, sed ipso potiùs tertio die istiusmodi causa granioris doloris aduenire soleat, nõ declarauit apertè Hippocrates; subindicasse tamẽ visus est extremis illis verbis, quibus dixit, quod de grauiori dolore vulnerum in tertio, & quarto die dixerat, id non solùm ad vlcera & vulnera, verùm etiam ad complures alios morbos pertinere; quasi causa eius rei communis sit vulneribus & vlceribus cum alijs etiam morbis, qui pendent ex materia & humorum agitatione, & fluxione. Hæc enim est natura humorum, qui cõmoti & exagitati morbos faciunt; habent enim certos & statos circuitus suos, vel quotidianos, vel tertianos, vel quartanos: eo quòd sunt in corpore humano partes quædam paratæ recipere huiusmodi fluxiones humorum, aliæ verò eas mittere. Et præparatio quidem partium ad recipiendum, est debilitas earum, & dolor mittentium verò partium, est copia succorum, aut vitiosa qualitas. Vulnerata ergo siue vlcerata particula parata est recipere; siquidem necessariò debilis est, nec doloris expers: nisi ergo corpus reliquum purgatissimum esse contingat, nihil deerit ad humorum influxus. Cùm autem naturalis quidam sit ordo in humorum influxu, influet die secundo pituita, succus nimirum mitis, & moderatus, miniméque irritans: tertio die, bilis flaua, succus acer, mor- *Cur tertio die quàm facta sunt vulnera, grauior existat dolor.*

dax,& impensè calidus;cum quo,propter dolorem quem infert, & calorẽ,necessariò concurrit sanguis,parítque febres. Quæ cùm mitescere intra diem vnum non possint,sed,cùm citissimè, intra viginti quatuor horas;necessariò incidunt in diem sequentẽ,qui est quartus ab accepto vulnere. Hæc itaque est causa cur vulnerum dolores die tertio grauiùs acerbari solent. Quam etiam ob causam Chirurgi,vt supradictis verbis monuit Hippocrates,non debẽt,post primam,siue admotionẽ labiorũ vulneris,siue consuturam,siue vt res exiget, vsque ad quartum diẽ vulnera irritare,neque aliter tãgere,quàm leuiter;quæ inflammationes arceant admouẽdo. Verùm super huiusmodi disputatione,quæ planè medica est,consulat Lector doctissimũ artis medicinæ Valesium, ea de re differentẽ in 13.cap.suæ sacræ Philosophiæ:ex cuius pleniori tractatu, pauca hæc delibata exponere hoc loco Lectori cognoscenda,& consideranda,nec fore iniucundum ipsi, nec alienũ instituto nostro visũ est.

Valesius.

SECVNDA DISPVTATIO.

An filij Iacob in tam atroci facienda cæde Sichimitarum,peccauerint, necne.

Super illis verbis,

VERS. 26. Arreptis,duo filij Iacob,Simeon & Leui,fratres Dinæ,gladiis, ingressi sunt vrbem confidenter: interfectísque omnibus masculis;Hemor & Sichem pariter necauerunt.

VIDETVR diuina Scriptura occasionem dedisse tracta- 14
toribus sacrarum litterarum, super ista re vtramque in partem disputandi; quinetiam contrarias in sentẽtias discendendi. Ea quippe quodam in loco cædem istorum Sichimitarũm improbat,& damnat:in alio autem loco eandem laudat,& vt auctore,& adiutore Deo factam celebrat. Etenim Sãctus Patriarcha Iacob,cùm iam proximus morti,& prophetico afflatus spiritu,quę filiis suis atque eorum posteris ventura erant,prę̨nunciaret, cædem istam,præcipuè factam à Simeone,& Leui, nõ solùm vituperat, accusat,damnat;verùm etiã grauissimis maledictis, & detestationibus suis defigit. Verba eius infrà cap.49.à Mose perscripta,hæc sunt: *Simeõ & Leui fratres,vasa iniquitatis bellantia: in consilium eorum non veniat anima mea & in cœtu illorum non sit gloria mea:quia in furore suo occiderunt virum,& in voluntate sua suffoderunt murum:maledictus furor eorum,quia pertinax:& indignatio eorum,quia dura.* Quorum verborum sententiam nos diligenter explanauimus in eo libro, quem superioribus annis de Benedictionibus Patriarcharum, vnà cum secundo Tomo Commentariorum nostrorũ in Gen. edidimus. Iacob igitur Simeonem & Leui,auctores illius cædis dãnat iniquitatis,furoris,pertinaciæ,& crudelitatis.

Locus Iudith cap. 9.

Ex aduerſo autem, admirabilis illa fœmina Iudith magnam in laudem Simeonis cædem illam interpretata eſt. Sic enim cùm Deo ſupplicaret, de iſta cæde locuta eſt, vt legimus in libro eius capite nono: *Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerũt fœmur virginis in confuſionem: & dediſti mulieres eorum in prædam, & filios illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuiſionem ſeruis tuis qui zelauerunt zelum tuũ.* Apertè his verbis tria Iudith dixit, quæ faciũt ad illius facinoris approbationem & commendationem. Primò enim ait, Deũ dediſſe illis gladium in vltionem patrati ſceleris, id eſt, Deum incitaſſe eos ad vlciſcendum illud ſcelus, & adiuuiſſe. Deinde ait, Deum bona Sichimitarũ, & mulieres earum tradidiſſe in prædam & captiuitatem filiis Iacob. Dicit denique eos in facienda illa cæde zelauiſſe zelum Dei. Ex his videtur rectè concludi, cædem illam iuſte factam eſſe à filiis Iacob.

Defendere, *nonnumquã ponitur pro vindicare.*

Locus Iudith capite 1 & ad Roma. cap. 12.

In verbis ſupradictis Iacob aduertat Lector, illud, *in defenſionem alienigenarum*, dictum eſſe à Latino interprete, pro, in vltionem & vindictã alienigenarum, id eſt, Sichimitarum. Solet enim Latinus interpres verbum *defendere*, ponere pro eo, quod eſt, vlciſci, aut vindicare. Hac ſignificatione legitur extremis verbis capitis primi libri Iudith: *Iurauit* (Nabuchodonoſor) *per thronum, & regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus his regionibus*, id eſt, quòd vlciſceretur eas gentes, quæ eum recipere regem & Dominum noluerãt. Et in cap. 12. epiſtolæ ad Romanos ſic eſt: *Non nos defendentes cariſſimi*, id eſt, vlciſcentes, & vindicantes à quibus læſi eſtis: Pro illo *defendentes*, Græcè eſt ἐκδικοῦντες, cuius participij nomẽ ἐκδίκησις, proximè pòſt Latinus Interpres vertit vindictam, illis verbis: *Mihi vindictã, & ego retribuam*, quæ verba ita citat Tertullianus libro 2. contra Marcionem, *Mihi defenſam, & ego defendam.* Atque hæc ſignificatio verbi defendere ſatis videtur cõgruere, cum ea ſignificatione verbi, qua vſos eſſe veteres, & cumprimis elegantes in Latina lingua ſcriptores, tradit Gellius lib. 9. cap. 1. vſurparunt enim illi verbum, *defendere*, pro eo quod eſt, Arcere, vel repellere: vt, defendere hoſtes à mœnibus, & defendere vim & iniuriam ab aliquo, id eſt, arcere, propulſare. Similiter defendere ſe ab aliquo, dixit Latinus Interpres, pro, Iniuriam ſibi ab aliquo factam vlciſcẽdo repellere à ſe. ſed redeo ad propoſitam quæſtionem de cæde Sichimitarũ: cuius difficultas ex duobus ſupradictis Scripturæ locis, qui videntur in ſpeciem contrarias ſuper ea cæde ſententias cõtinere, ſatis demonſtrata eſt. Deinceps igitur varias eas de re Auctorum ſententias exponamus; noſtrum denique iudicium etiam, atque ſententiam indicemus.

Deut. 32.

Gellius.

Prima opinio, Hiſtoria Scholaſtic. & Carthuſianus.

15 Auctor hiſtoriæ Scholaſticæ, & Carthuſianus ſuper locum ſupra memoratũ ex lib. Iudith, breuiter præſentem quæſtionem ita explicarunt: Tripliciter, inquiunt, cõſiderari poteſt cædes Sichimitarũ; vel ex parte Dei, & ſic proculdubio iuſta fuit: decuit enim Deũ tã fœdum, & turpe flagitium eorum non inultum dimittere. Vel cõſiderari poteſt ex parte Sichimitarum, quorum vel aſſenſu, vel etiam cooperatione, flagitium

gitium illud admissum est, nec postea de eo pœnitentiam egerũt; & idcirco digni tali supplicio fuerunt. Et has quidem duas ob causas, cædes illa laudari potest, & laudata fuit à Iudith. Vel deniq; spectari cædes illa potest ex parte Simeonis, & Leui auctorum eius; & sic planè iniusta fuit; quia cum dolo, & contra datam fidem facta est, qua quidem ratione accusatur, & damnatur à patriarcha Iacob. Sic isti. At enim siquis verba illa Iudith pensiculatè consideret, facilè aduertet istiusmodi responso minimè propositam difficultatem exhauriri. Iudith namque laudat Simeonem, quòd in ea cæde facienda, zelum Dei zelauerit: significat igitur, etiã ex parte Simeonis, iustã fuisse cædem illã, atq; laudandã.

Secunda opinio. Caietanus.

Caietanus in Commentarijs suis in Genesim, super illis verbis huius 16
capitis: *Et depopulati sunt vrbem in vltionem stupri:* propositam quæstionẽ attingens; huiusmodi tradit solutionem eius. Aduerte, inquit, quòd tam clades, quàm præda Sichimitarum, potest æstimari, & iudicari dupliciter, vel secundùm rem, vel secundùm modum. Et quidem si libretur secundùm modum dolosum, manifesta est iniustitia modi: qui tamen excusatur à tanto, si non à toto. Si verò libretur secundùm rei veritatem, iusta fuit tã cædes, quàm præda: eo quòd ciuitas erat in culpa tanti sceleris: nec in veritate filij Iacob pacem cum eis fecerat, sed fictè, ad hoc vt possent vindictam exercere. Quapropter modus, vt dictum est, fuit iniquus valdè. nam fides etiam hosti seruanda est. Sic Caietanus. Cuius, & illud dictum satis dubium, & incertum est, omnem populum Sichimitarum in culpa fuisse illius stupri. Et item quod ait, filios Iacob non verè, sed fictè, pacem fecisse cum Sichimitis; id enim non minuit peccatum, quinetiam auget propter mendacium, & dolum, & sacrilegium Circumcisionis, illic admixtum.

Tertia opinio.

Thomas Anglicus refert tres opiniones super hac quæstione.

Thomas Anglicus in Commentarijs suis in Genesim tractat super hunc locum eandem ipsam, quæ nunc agitatur, quęstionem. Tres refert opiniones, quas omnes satis probabiles ratus (licèt in tertiam aliquanto propensior videatur) melioris, ac probabilioris iudiciũ, electionémque permittit Lectori. Cuius ego disputationem eruditè variam, atque omnia propemodum attingentem, quæ in huius tractatum quæstionis aptè competũt, adscribam hoc loco breuibus, sed proprijs fermè ipsius auctoris verbis comprehensam. Prima, inquit ille, opinio est, peccasse filios Iacob, sic interficiẽdo Sichimitas. Primò quidem, ratione immoderatæ iræ, & furoris quo vsi sunt. Secũdò, propter dolum, quo pactum fecerunt cum illis, qui dolus præterquàm quòd in omni pacto & fœdere illicitus & proditorius est, insuper fuit illic sacrilegus, nempe ad eum celandum interposito Circumcisionis Sacramento. Tertiò, quia pœna excessit culpam; non tantùm interficiendo illius stupri reum, sed alios etiam insontes, atque adeo omnem populum: atque in eo tempore, quo maximè erant miserandi, videlicet cùm ob recẽtis circumcisionis vulnus, acriori dolore vrgebãtur. Ad illam verò auctoritatem Iudith, respondetur, non quia Deus adiuuit illos in faciendo cædem, ex eo sequitur eos non peccasse; quia Deus multis ex causis iuuat temporaliter

pec

peccatores. Et zelus ille, quo bene moti fuerāt, propter excessum modi vindicandi, in nimiam crudelitatem vitiatus & deprauatus est.

Altera opinio est, cædem illam sine crimine factam esse à filijs Iacob, nec eos vsos esse malo dolo, sed bona cautione, prudentíque consilio. Sichimitæ namque illius patrati facinoris participes fuerant, ideóque digni erant supplicio. Non enim credibile fit, filios Iacob in vniuersam plebem propter vnius hominis crimen vsque adeo ira exarsisse, & tam atrociter vindicasse. Nam quòd Sichem, & Sichimitæ consenserunt accipere circumcisionem, potiùs id fecerunt propter carnalem amorem puellæ, & vt gratificarentur Principi, & Domino suo, quàm propter amorem diuini cultus, & religionis, & insuper eo adducti sunt studio auaritiæ, spe nimirum promissi eis lucri ex bonis Hebræorum ad ipsos deuoluendis. Adhæc, si filij Iacob istud dolosè atque impiè fecissent, fuissent vtique apud Deum & homines maxima digni pœna: neque sufficiens fuisset increpatio eorum ob illud factum, qua vsus est Iacob dicens, *Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis, &c.* Præterea hìc dicitur, post cædem filios Iacob deprędatos esse bona Sichimitarum, & mulieres earum duxisse captiuas, hoc autem iniquissimum fuisset si cædes illa fuisset iniusta, & Iacob iussisset ea omnia restitui, quod tamen fecisse eum non legitur. Postremò infra capite quadragesimo octauo Iacob istum agrum Sichimiticum in hæreditariam possessionem tradidit filio suo Ioseph, qué ait acquisiuisse se in arcu, & gladio, scilicet per filios suos. Iure igitur iusti belli id factum est. Et hæc quidem opinio ducta videtur ex veteri quodā libro apocrypho, cui titulus erat Testamentum duodecim Patriarcharum, vbi Simeon, & Leui dicūt se fecisse id bono animo, nec de eo se accusant, sed commendant potiùs. Illā porrò contra Simeon & Leui reprehensioné, & maledictioné Iacob, censent fuisse prophetiam de Christi morte, quā procurarunt imprimis sacerdotes, qui erant ex tribu Leui: & Scribæ, quorum plurimi erant ex tribu Simeon. Hanc morté Christi prophetico Spiritu præuidens Iacob, sub nomine Simeonis, & Leui, posteros eorū, Scribas & sacerdotes præcipuos eius mortis auctores accusat, & damnat.

Tertia opinio inter duas superiores media est, vtramq; tēperans ac moderans. Est autem Ricardi, affirmantis filios Iacob primùm à Deo motos fuisse ad faciendā eam cædem: sed eos postea furioso quodā impetu zeli sui vindictę modū excessisse. Illud sanè dixerim, ait Ricardus, flagitium illud meritò displicuisse filiis Iacob, nec propter susceptam Circūcisioné placari potuisse, vt quæ nō propter Deū, sed propter Dinam facta fuisset. Culpabile tamen in illis fuit, seueritatis modum excessisse, & in vlciscenda iniuria, æquitatis mensuram non seruasse. Meritò igitur Iacob inconsultam eorū audaciam redarguit, seueritatémq; indiscretam reprehēdit. Nec mirandum, idem opus aliqua ex parte rectum, & ex zelo procedens esse, alia verò ex parte esse temerarium, inordinatum, atque immoderatū: cùm etiam dictum Caiphæ, quā fuit ab occulto Dei instinctu, propheticum fuerit: quā verò à malo eius animo & intentione processit, impium censeatur. Si autem quispiam obijciat, zelum illum filiorum Iacob bo-

Ricardus.

Ioan. 11.

num esse non potuisse, quippe qui impulerit eos ad faciendum dolosè pactum, ipsúmque violandum sub spe amicitiæ, & religionis: Ad hoc responderi posset: quia Deus videbat cor Sichimitarum in eo pacto nō esse rectum, sed prauum, & ad carnalem concupiscentiam, & temporalē auaritiam conuersum, potiùs quàm ad ipsius Dei cultum, & religionem spectans; iccirco non cessauit mouere cor filiorum Iacob ad zelum vltionis. Quanquam quòd id inconsulto, atque inscio patre fecerint, excusari à peccato non potest. Quòd si quis dicat, quemadmodum Iudith diuino instinctu iustè potuit simulare, velle se vti matrimonio cum Holoferne, vt sic opportunitatem haberet eum occidendi: Et sicut Hebræi petierunt mutuò ab Ægyptijs, quod non intendebant reddere ipsis; ita fieri potuisse in isto facto filiorum Iacob: Ego isti sententiæ, inquit Thomas, non contradico: quamuis non ita mihi clara sit in hoc casu, sicut in illis. Hactenus ex Thoma Anglico, paucis aliquot verbis commutatis, quo plenior, & breuior esset, gratiórque Lectori hæc nostra disputationis eius commemoratio.

Iudith. 13. *Exod. 12.*

Auctoris sententia.

Ego non abnuo filios Iacob à primo bonum zelum habuisse: nempe odium stupri sororis, desideriúmque vindictæ tanti flagitij, vt qui eius auctores fuerant, meritas luerent pœnas: dolor item & indignatio ob tam insignem sororis iniuriam, atque infamiam, totiúsque dedecus familiæ: hæc, inquam, omnia, non solùm non improba, miniméque culpanda fuerunt; verùm etiam honesta, rationíque & iustitiæ consentanea, meritóque laudanda, sicut laudata sunt à fœmina sancta Iudith. Sed nihilominus tamen sine vlla dubitatione dixerim, filios Iacob, in eo quod egerunt cum Sichimitis, multa peccasse grauissimè. Ac si quis attentè, consideratéque pensitet Mosaïcam istius historiæ narrationem, quæ posita est in hoc capite, octo, vel nouem peccata filiorum Iacob fuisse comperiet. Horū tria præcesserunt cædem Sichimitarum: alia tria circa ipsam cædem admissa sunt; tria item alia cædem factam sunt consecuta. Primum eorum peccatum fuit, quòd inconsulto, atque inscio patre suo Iacob, proprio iudicio, & auctoritate, cæcóque impetu animi, & furioso consilio, ac temerario ausu, facinus illud aggressi sunt. Cùm tamen iniuria, ac damnum acceptum, propiùs, magísque attingeret patrem eorum Iacob, quàm ipsos: & paternæ auctoritatis atque officij interesset prouidere & decernere quid in ea re facto esset opus: ipsósque oporteret ex patris iudicio & sententia, & decreto instituere quæ agenda erant, & regere, & moderari, & exequi. Et hoc quidem minimè dissimulauit Iacob: Siquidem facinus eorum reprehendens, dixit: *In consiliū eorum non veniat anima mea, & in cœtu eorum non sit gloria mea:* Quorum verborum hæc est sententia; Absit vt ego, vel auctor, vel approbator, vel etiam conscius fuerim tam atrocis eorum consilij de cæde Sichimitarum: absit item, vt istud eorum facinus ego ad honorem, & gloriam meam pertinuisse existimem, quod prorsus auersor, & detestor. Alterum peccatum eorum, fuit mendacium perniciosissimum, & cum pessimo dolo coniunctum: ea quippe locuti, & pacti sunt cum Sichimitis, quæ non solum ipsi seruare nole

18

Octo, vel nouē peccata filiorū Iacob circa cædem Sichimitarum.

Tria peccata ante cædem.

nolebant, sed illis contraria iam animo designauerant: Volentes eiusmodi fallacibus promissis, & pactis suis Sichimitas deceptos trucidare. Et hoc Scriptura non tacuit, dicens in hoc ipso capite: *Responderunt filij Iacob Sichem, & patri eius in dolo, sæuientes ob stuprum sororis.* Dolosè autem pactũ facere, etiam cum hoste, factúmq; perfidiosè violare in eius perniciem, nefarium apud barbaras etiam gentes semper est habitum. Tertium peccatum fuit tanquam sacrilegium. Sacramento namque Circumcisionis, quo nihil habebant illi religiosius & sanctius inter cæremonias diuini cultus, impiè abusi sunt ad celandum dolum suũ, & machinandum exitiũ Sichimitis: & quod in salutem hominum comparatum erat, ipsi conuerterunt in exitium.

19 Iam verò circa ipsam cædem Sichimitarum tria eroum fuêre peccata. *Tria peccata circa cædem.* Primum fuit peccatum extremæ inhumanitatis, immò ferinæ crudelitatis. Sichimitas enim promissis & pactis eorum circumuentos, atque ipsorum suasu & impulsu accepto Circumcisionis Sacramento, in eorum leges, & religionem traductos; in eo ipso tempore, quo maximè miserandi erant, nempe cùm propter recentis circũcisionis vulnus grauissimo cruciarentur dolore; inermes, incautos, inopinantes, & ad resistendũ prorsus inualidos, furiosè inuaserunt, sæuissiméque occiderunt. Neque hoc in eorum facti accusatione prætermisit Iacob Gen. 49. cùm dixit: *In furore suo occiderunt virum.* Et item, *Maledictus furor eorum, quia pertinax; & indignatio eorum, quia dura.* Si fortè autem putetur hoc non fuisse peccatũ specie diuersũ ab homicidio, certè fuit circũstantia maiorẽ in modũ cædis crudelitatẽ exaggerans, & prægrauans. Alterũ peccatũ, fuit notabilis admodũ & culpabilis vindictæ excessus: nimio enim maior pœna fuit, quã de Sichem illi sumpserunt, quàm fuerat peccati eius meritũ, & culpa.

Quãuis enim Sichem grauissimè peccauerat, per vim rapiendo & vitiando virginem ingenuam & nobilem, is tamen postea turpitudinem flagitij multùm diluerat, factámque iniuriam multis modis compensauerat. Primùm enim voluit puellam à se vitiatam ducere vxorem: quod matrimonium, cùm esset ille princeps eius ciuitatis, & gentis, perhonestum & honorificum filijs Iacob videri debebat. Deinde voluit puellam à parentibus accipere indotatam: quin etiam dotem ei daturum se promisit, quantamlibet illi postulassent. Adhæc cùm negassent illi, fas esse sibi sororem dare vxorem homini incircumciso; daturum autem se promisissent ei, si secundùm morem ritúmque suum, circumcîdi vellet: ille lubẽter & confestim eam conditionem accepit. Nec solùm ipse circumcisus est; verùm etiam vt itidem circumciderentur, persuasit omnibus Sichimitis. Ex hac igitur conditione & pacto à filijs Iacob oblato, & à Sichem accepto & firmato, liquidò cernitur, filios Iacob promisisse, non solùm condonaturos se Sichem iniuriam ab eo acceptam; sed etiam sororem ei tradituros in coniugem. Quare his rebus inter eos iam transactis, Sichem, aut nullã ampliùs merebatur pœnam, aut certè non talem, tantámque, quanta punitus ab illis est. Quòd autẽ inter filios Iacob & Sichẽ promissio & pactum intercesserit, quòd dixi, apertè narrat Scriptura in hoc

capite: hæc enim sunt verba filiorum Iacob ad Sichem, & Hemor: *In hoc valebimus fœderari vobiscum, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omnis masculini sexus. Tunc dabimus, & accipiemus mutuò filias vestras & nostras: & habitabimus vobiscum, erimúsque vnus populus. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio eius: nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret.* Cúmque istam conditionem Sichem, & Hemor proposuissent Sichimitis, eam quoque ipsi protinus acceperunt, & impleuerunt. Subdit enim Scriptura: *Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus*: Tertium peccatum fuit, quòd filij Iacob non contenti tā atroci cæde Sichem, qui flagitij auctor fuerat, in omnes præterea Sichimitas crudelissima nece sæuierunt, homines quantum ad illud flagitium, planè insontes, & innocentes.

Nā quod dici solet, eos fuisse assensores, & approbatores patrandi eius flagitij, id profectò videtur sine ratione dici. Siquidem nec id Scriptura significat, nec est verisimile. Illud tantùm dicit Scriptura, eos pactum de suscipienda circumcisione sibi proposita, suo omnes assensu approbasse, & fideliter seruasse. Quòd autem ad raptum, & stuprū Dinæ perficiēdū, operas illi suas contulerint, nec dicit, nec vllo modo significat. Immò verò istud nō fit credibile. Neq; enim Sichem ad vnam puellam, quæ intra vrbem ipsius vagabatur, rapiendam, domúmque suā deducendam, opus habuit viribus omnium Sichimitarum: sed ad id efficiendum satis supérque famulorum suorum opera & ministerium esse poterat.

Peccata post cædem.

Postremò filij Iacob post immanitatem patratæ iam cædis, nondum 20
exsaturata ira, tanto tot hominum exitio, in omnia bona Sichimitarum hostili furore grassati sunt: depopulantes eorum agros, deprædantes cunctos greges, & armenta, diruentes mœnia vrbis, vel, vt Iacob dixit Genes. 49. suffodientes murum, diripientes vrbem, cunctáque vastantes, quę in domibus erant, & in agris. His accessit alterum peccatum, quòd tali præda, tantóque excidio non contenti, etiam paruulos, & fœminas subiugantes captiuitati, in seruitutem abstraxerunt. Audi Scripturam hæc omnia breuiter enarrantem; *Quibus egressis, irruerunt super occisos cæteri filij Iacob: & depopulati sunt vrbem in vltionem stupri, oues eorum, & armenta, & asinas, cunctáque vastantes, quæ in domibus & in agris erant, paruulos quoque eorum, & vxores duxerunt captiuas.* Tertium peccatum fuit, quòd istiusmodi facinore, tanta temeritate, furoréque patrato, in summum discrimen, & patris sui, suámque vitam, & fortunas omnes, cunctámque familiam præcipitarunt. Si quidem haud dubiè futurum erat, nisi Deus mirabiliter auertisset vt ab illius terræ habitatoribus, finitimísque gentibus Iacob cum filiis omníque familia trucidaretur, ac deleretur. Hoc ipsum benè prospiciens Iacob, cùm Simeon, & Leui de tali facinore increparet, dixit verba illa: *Turbastis me, & odiosum me fecistis Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.*

Egregia Platonis sentētia de modo, & mensura in vlciscendo seruanda.

Plato tale genus vindictæ, quali aduersus Sichimitas vsi sunt filij Ia- 21
cob, non solùm improbat, verùm etiam cum detestatione reijcit à sua Republi

Republica. Facit enim li. 5. de Repub. duplex genus belli; alterũ propriè dictum bellũ, quod geritur cum gentibus prorsus extraneis, & barbaris; qualia erant Græcorum bella cum alijs gentibus quas ipsi vocabant barbaras: alterum verò bellum quod inter eos geritur, qui sunt eiusdem nationis & gentis, vt cùm inter se belligerebant Græci, quod negat propriè dici debere bellum, sed potiùs seditionem. Atque in hoc genere belli, siue potiùs, vt dixit, seditione, iniquum atque impium esse censet, promiscuè in omnes sæuire: cùm sæuire tantùm oporteat in eos qui sontes sunt, aut etiam tantùm in eos qui præcipui factæ iniuriæ & damni auctores sunt. Depopulari autem agros, omniúmq; bona deprædari, subruere mœnia, incendere, aut euertere domos, vastare vrbes, & rapinis, cædibus, incendíisque grassari, inhumanum, crudele atque impiũ iudicat: latísq; grauissimis legibus in optima Republica, quam informat, vetandũ esse affirmat. Ergo Platoni, vindicta quam filij Iacob in Sichimitas exercuerunt, minimè placuisset. Nam etsi priùs fuerant Sichimitæ Hebræis extranei & alienigenæ: post factum tamen cum ipsis pactum, & post susceptam circumcisionem iam fuerant confœderati cum illis; & in vnum populum, tum habitatione, tũ mutuis inuicem matrimonijs contrahendis, rerúmq; omnium commercijs, & legum, atque consuetudinũ communione congregandi atque consociandi. Verba Platonis, in eo quem dixi loco huiusmodi sunt: Videtur mihi, sicut nomina hæc duo sunt, bellum, & seditio: ita duo quędã duabus subesse differentijs. Dico autem duo hæc, aliud quidẽ proprium, & cognatum; & aliud alienum, atque extraneũ: & inimicitiam quæ inter nos est, seditionem; quæ inter extraneos, bellum vocari. Talia sunt, & quæ Græci inter se, tanquam propinquos genere & cognatione; & quæ cum barbaris, taquam diuersis & extraneis gentibus dimicando gerunt. Itaque contentionem sibi aduersus alios Græcos exortam, tanquã cum suis geri putabunt, seditionémque vocabunt, non bellum. Pia quoq; sententiâ, & temperato animo rem agent, non ad seruitutẽ aut necem respicientes, tanquam qui hostes minimè sint. Non ergo Græciam, cùm Græci sint, destruent, neque domos incendent: neque putabunt in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersarios esse, & viros, & mulieres, & pueros: sed paucos admodum inimicos ducent, eos, duntaxat, qui fuerint discordiæ causa. Quamobrem neque regionem vastabunt eorũ, neque domos subuertent, sed eatenus decertabunt, quatenus qui discordiæ causam dederunt, insontibus pœnas soluant. Ponamus itaque legem hanc custodibus vt neque populentur agros, neque igne ædes absumant. Hactenus ex Platone.

Tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. VERS. 26

22 NOVUM, & mirum accidit mihi, quod legi apud Rupertum de ista Dina filia Iacob. Ait enim, post tragicũ illũ & funestũ stupri Dinæ, & cædis Sichimitarũ casum, eã fœminam nupsisse sãcto viro Iob, & ex eo genuisse eos filios, & filias, qui in libro Iob memorantur; atque hanc ipsam historiam, siue traditionem

Philonis auctoritate confirmat. Sic enim Rupertus scribit lib. 8. Comm. suorum in Gen. cap. 11. Hanc Dinam, vxorem fuisse Iob, Philo asserit: Et hanc esse ex qua quatuordecim filios, & sex filias genuerit, septem videlicet filios, & tres filias ante percussionem, totidémque filios, ac totidem filias post percussionem. Hæc Rupertus.

Opinio Ruperti, Dinã fuisse vxorem Iob excutitur.

Verùm ista Ruperti opinio, siue Traditio, mihi quidem falsitatis admodum suspecta est. Primùm, ægrè possum inducere in animum, vt credam, sanctum Iob, virum vtique diuitiis, potentiâ, nobilitate, auctoritate, sanctitatéque, ac sapientiæ famâ inter omnes illos Orientales præcellentem, & quem alij omnes quasi regem quendam eximiè reuererentur, atque honorarent, vt scriptum est in principio libri eius, & fusiùs in ca. 29. eiusdem libri, talem dico, tantúmque virum, vxorem ducere voluisse fœminam tam fœdi stupri flagitio contaminatam, & famosam & cuius causâ, tam atrox; & immanis fuerat cædes tot hominum facta. Deinde istam opinationem suam siue aliorum traditionem Rupertus Philonis firmat auctoritate. At si celeberrimi nominis Philonem illum Hebræum intelligat, cuius nunc extant opera, equidem nusquam istud de coniugio Dinę & Iob in scriptis eius reperi. Nec aliud de ista Dina inuenire potui, nisi quòd ipse mystico quodam intellectu, & tractatu de historia huius capitis disputat in extremo libro, quem de migratione Abrahã inscripsit: quo in loco hæc sunt eius verba: Viden' vt & quercus procera in Sichem excreuit? per quam subindicatur firmum, solidum, nulla vi flectendum fatigãdúmve robur, quod viro ad perfectionem tendenti necessarium est ferendis laboribus: ne animæ tribunal, nominatum Dina (vox hæc *iudiciũ* interpretatur) in potestatem veniat ærumnosi laboris, insidiatoris prudẽtiæ. Nam Sichem, qui nomen huic loco dedit, filius est Hemoris, brutæ videlicet naturæ; Hemor enim *asinum* significat, qui deditus impudentię, & alumnus temeritatis, iudicium mentis violare scelestus, & corrumpere ausus est. Verùm celeriter prudentiæ familiares & discipuli, Simeon & Leui, munitis priùs rebus domesticis, expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptuario labore, nec circumcisos ab affectibus, repentè oppresserunt. Propter oraculum enim quod vetat meretricem esse inter filios Israel, hi virginem animam eripuerunt, fortiter contempto periculo. Videbatur enim defore vltores violati fœderis. Sed error ille mox euanuit: mox enim res ipsa falsam opinionem coarguit. Est profectò seuera scelerum vltrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iustitia: quæ frustratur illudentes virtuti: quibus pessumdatis, in virgineam integritatem restituitur quæ videbatur constuprata anima. Videbatur enim; nunquã enim corrupta fuit: nam vbi deest assensio, nec qui patitur, verè patitur, nec qui præter animi sui sententiam lædit alium, reus est patrati facinoris. Hactenus ex Philone. An verò tempora, quibus Dina, & quibus Iob vixêre, cõgruant inter se, ita vt verè synchroni fuerint, diligenter disputabitur paulò infrà, cùm ad expositionem 36. capit. ventum erit: atque inibi de genere, atque ætate Beati Iob disputabitur.

Philonis mystologica disputatio super historia huius capitis.

Deut. 3.

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM QVINTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob Dei iussu ascendit Bethel: Idola apud domesticos suos reperta defodit subter terebinthum: Moritur ibi, & sepelitur Debbora nutrix Rebeccæ. Apparet Dominus Iacob, benedicens ei, mutans nomen eius Iacob in nomen Israelis. Rachel moriens parit Beniamin; & sepelitur iuxta Bethlehem. Ruben dormit cum Bala vxore patris sui. Iacob venit Hebron; & ibi moritur Isaac centum octoginta natus annos.

INTEREA locutus est Deus ad Iacob: 1
Surge, & ascende Bethel, & habita ibi,
facque altare Deo qui apparuit tibi quãdo fugiebas Esau fratrem tuum. Iacob 2
verò cõuocata omni domo sua, ait: Abijcite deos alienos qui in medio vestri sũt,
& mundamini, ac mutate vestimenta vestra. Surgite, & ascendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare 3
Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & socius fuit
itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos ha- 4
bebant, & inaures quæ erant in auribus eorum: at ille infodit ea subter terebinthum, quæ est post vrbem Sichem.
Cúmque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per 5
cir

6 circuitum ciuitates,& non sunt ausi persequi recedentes. Ve-
nit igitur Iacob Luzam,quę est in terra Chanaan,cognomen-
7 to Bethel:ipse, & omnis populus cum eo:ædificauítq; ibi alta-
re,& appellauit nomen loci illius,Domus Dei:ibi enim appa-
8 ruit ei Deus cùm fugeret fratrem suum.Eodem tempore mor
tua est Debbora nutrix Rebeccæ,& sepulta est ad radices Be-
thel super quercum:vocatúmque est nomen loci illius,Quer-
9 cus fletus. Apparuit autem iterum Deus Iacob postquam re-
10 uersus est de Mesopotamia Syriæ,benedixítq; ei,dicens. Non
11 vocaberis vltrà Iacob,sed Israel erit nomen tuum. Et appella-
uit eum Israel,dixítq; ei,Ego Deus omnipotẽs ; cresce,& mul-
tiplicare:gentes,& populi nationum ex te erunt,Reges de lũ-
12 bis tuis egredientur. Terrámq; quam dedi Abraham,& Isaac,
13 14 dabo tibi,& semini tuo post te.Et recessit ab eo. Ille verò ere-
15 xit titulum lapideum in loco,quo locutus fuerat ei Deus:Li-
bans super eum libamina,& effundẽs oleum : Vocánsq; nomẽ
16 loci illius, Bethel. Egressus autem inde,venit verno tẽpore ad
terram quæ ducit Ephratam , in qua cùm parturiret Rachel,
17 ob difficultatem partus periclitari cœpit.Dixítq; ei obstetrix:
18 Noli timere,quia & hunc habebis filium.Egrediente autẽ ani
ma præ dolore,& imminente iam morte , vocauit nomen filij
sui Benoni,id est,filius doloris mei:pater verò appellauit Ben-
19 iamin,id est,filius dextræ. Mortua est ergo Rachel,& sepulta
20 est in via quæ ducit Ephratam,hæc est Bethleem. Erexítq; Ia-
cob titulum super sepulcrum eius:Hic est titulus monumenti
21 Rachel,vsque in pręsentem diem.Egressus inde,fixit taberna-
22 culum trans Turrem gregis. Cúmq; habitaret in illa regione,
abijt Ruben, dormiuit cũ Bala concubina patris sui:quod illũ
23 minimè latuit.Erant autem filij Iacob duodecim.Filij Liæ:pri
mogenitus Ruben,& Simeon , & Leui,& Iudas,& Issachar,&
24 Zabulon.Filij Rachel : Ioseph,& Beniamin. Filij Balæ ancillæ
25 Rachelis:Dan & Nephthali.Filij Zelphæ ancillæ Liæ : Gad &
26 Aser.Hi sunt filij Iacob , qui nati sunt ei in Mesopotamia Sy-
27 riæ. Venit etiam ad Isaac patrem suũ in Mambre , Ciuitatem
Arbee,hæc est Hebron : in qua peregrinatus est Abraham , &
28 Isaac. Et completi sunt dies Isaac, centum octoginta annorũ.
29 Consumptúsq; ætate mortuus est:& appositus est populo suo
senex,& plenus dierũ : & sepelierunt eũ Esau,& Iacob filij sui.
PRÆ

PRÆFATIO.

1 EORVM quæ narrantur hoc capite trigesimo quinto, quasi plenum quoddam argumentum, & instar breuis Commẽtarij esse possunt, quæ scripsit Iosephus lib. 1. Antiquitatũ, paraphrastica breuitate hanc ipsam historiam enarrans. Scribit autẽ ille hunc in modum: Iacobũ obstupefactum tanta filiorum suorum audacia, atque eorum facinus indignè ferentem, Deus, per quietem ei visus, bono animo esse iussit, & lustrare præcepit domum, & familiam, sacrificiúmque, quod olim, post somnium illud proficiscenti sibi in Mosopotamiam oblatum, vouerat, persoluere. Dum igitur lustrat familiam, reperit Labani deos: nesciuerat enim eos furatam esse Rachelẽ. His apud Sicyma defossis in terra sub quadam quercu, profectus inde, sacrificauit apud vrbem Bethel, vbi quondam diuinum somnium viderat, proficiscens in Mesopotamiã. Progressus deinde in agrum Ephratanum, Rachelem ex partu mortuam ibi sepelit: solam monumento cognatorum in Hebrone non illatam. Quam cum vehementer lugeret, editum infantem nominauit Beniamin, eo quòd doloris causa matri fuisset. Atque hic est filiorum Iacob numerus: mares duodecim, femina vna. Ex his, octo legitimi: sex è Lia, duo è Rachele: quatuor verò è pedissequis, è singulis duo. Inde venit Hebronem in Chananæa sitam, vbi Isaac habitabat: nec diuturnus fuit eorum conuictus. Non enim multo post reditum Iacob mortuus est Isaac, & sepultus à filijs, iuxta vxorem Rebeccam in Hebrone, in monumento parentum suorum: exactis cum virtute annis octoginta quinque supra centum. Vir profectò carus Deo, & magna prouidentia dignatus ab eo, post Abrahamum patrem ipsius. Hactenus ex Iosepho. Iosephus.

2 Sed in istis Iosephi verbis, quinque sunt animaduersione & correctione digna. Principio ait, idola, quæ apud suos reperit Iacob, fuisse ea, quæ Rachel furata fuerat patri suo Laban, vt dictum est suprà Genes. 30. quod non esse vero simile, paulo infrà ostendemus. Deinde scribit, Iacob filio suo imposuisse nomen Beniamin, quòd causa doloris, & mortis fuisset matri suæ: cum Scriptura dicat apertè in hoc ipso capite, appellatum quidem fuisse eum à matre Benoni, id est, filium doloris: à patre verò Iacob, nominatum esse Beniamin, id est filium dexteræ: Ex quo apparet, quàm confusè, & mendosè Iosephus hanc historiam retulerit. Præterea, solos filios Iacob ex Lia, & Rachele susceptos, dicit fuisse legiti- Animaduersio in Iosephum.

mos, cùm perspicuum sit etiam filios ancillarum legitimos fuisse: tum quia matres eorum, legitimæ fuerunt vxores Iacob: tum quòd & ipsi, siue posteri eorum, non secus ac filij, siue posteri Rachelis, & Liæ, hæreditariam possessionē iussu Dei acceperint in terra promissionis. Adhæc, censet Iosephus, Iacobum, vbi ex Mesopotamia rediit ad patrem suum Isaac, paruo tempore fuisse cum eo, mox videlicet subsecuta eius morte: atenim mansisse apud eum per annos tredecim, ostendemus sub finem huius capitis trigesimi quinti. Illud denique apud Iosephum manifestā habet mendam tam in Latinis, quàm Græcis eius libris: sed quæ librario, vel typographo videatur assignanda: dicitur enim vixisse Isaac centum octoginta quinque annis. Verùm isti summæ annorum superest illud, quinque, vt in fine huius ca. 35. traditur: quamquam historia Scholastica in historia libri Gen. ca. 85. istum eundem numerū attribuit Iosepho: fuit autem ille auctor ante annos 450. Atque hisce breuiter in Iosephum disputatis, ad expositionem capitis 35. aggrediamur.

Historia Scholastica.

VERS. I. Interea locutus est Deus ad Iacob, Surge, & ascēde Bethel, & habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum.

POST horrendam illam cædem Sichimitarum, & agrorum depopulationem, vastationémque regionis, post direptionē & excidium vrbis, puerorúmque, ac mulierum captiuitatem, non ignarus erat Iacob, se ac suos factos esse finitimorum populorum implacabili odio, & iræ vehementer obnoxios: foréque prospiciebat, vt illi tam atrox gentis, & vrbis Sichimitarum exitium vlturi, in suam, & suorum necem quamprimùm hostili animo & armata manu ruerent: quibus tamen ipse, longè scilicet viribus impar, propulsare eorū impetum, aut sustinere non posset. Quapropter cùm maximo conflictaretur metu & angore animi, instantis periculi magnitudine; cúmque humanis omnibus destitueretur præsidiis, toto animo sibi ad diuinum præsidium opémque confugiendum esse censuit. Nec sanè Deus æquum iudicauit, vt pius & sapiens pater filiorum temeritatis & crudelitatis pœnas lueret, quam illi inconsulto, & prorsus inscio patre designauerant: sed contrà potiùs, vt (quemadmodum Deo dignum, & solenne est) filiorum peccata patris pietati, & sanctimoniæ condonarentur, & quod ab illis iuuenili furore peccatum fuerat, eximia patris innocentiâ, & pietate expiaretur. Deus itaque Iacobum iamiam hostium impetum summo animi pauore expectátem, iubet in locum Bethel secedere; vbi nempe olim fratrem suum Esau, fugitabundus, diuinum sibi adfuisse præsidium meminerat. Magnum ergo hîc præiudicium diuini auxilij Iacob accepit, vt

vbi iam ſemel diuinam opem expertus fuerat, ibi eandem ſibi non defuturam minimè dubitaret.

3 Obſeruatè conſideranda ſunt illa verba: *Fac altare Deo, qui apparuit tibi quando fugiebas Eſau.* Videtur enim his verbis non obſcurè ſignificari diſtinctio duarũ diuinarum perſonarum; vnius, quæ nunc apparuit, & locuta eſt Iacob, iubens eum ire Bethel: alterius verò, cui iubet eum ſacrificare, & quæ apparuit illi olim, cum iret in Meſopotamiam. Deus igitur iubet ſacrificari alteri perſonæ, quam tamen ſimpliciter appellat Deum. Beatus certè Hilarius lib. 4. de Trinitate, ex hoc loco argumentatur Filiũ Dei eſſe verum Deum, quippe cùm Deus pater iubeat Iacob ſacrificare Deo qui apparuerat ſibi; vt enim hoc ſignificaretur, nõ dixit Deus qui apparuit Iacob, Sacrifica mihi, ſed Deo, qui olim apparuit tibi; ſignificans perſonam quæ & diſtincta eſſet, & tamen Deus eſſet. Hilarij verba, hæc ſunt: Deus honorem Deo poſtulat, & poſtulat cum alterius ſignificatione perſonæ, *qui apparuit,* inquit, *tibi cùm fugeres Eſau*; ne qua perſonæ eiuſdem confuſio naſceretur. Deus ergo, & qui loquitur cum Iacob, dicitur Deus, & de quo is loquitur; honoris confeſſio naturæ nomen non diſcernit quos ſignificatio ſubſiſtentes eſſe diſtinguit. Sic Hilarius: idémque ipſum pluribus refert proximè ſequenti libro quinto. S. Auguſtinus & idem tradit quod Hilarius, & monet fortaſſe iſtam locutionem eſſe Hebraiſmum. Sic enim ſcribit quæſt. 110. in Geneſim: Quid eſt, quòd non dixit, Fac ibi aram mihi, qui apparui tibi? ſed dixit Deus quaſi de alio loquens, *Fac ibi aram Deo, qui apparuit tibi?* Vtrùm Filius ibi apparuit, & Deus Pater hoc dixit? an hoc in aliquo genere locutionis annumerandum eſt? Sic Auguſtinus.

An myſteriũ, Trinitatis ſignificatũ fuerit hoc loco.

S. Hilarius.

S. Auguſt.

4 Sciat porrò Lector, locutionem eſſe peculiarem Hebrææ linguæ, & admodum frequentatam in ſacris litteris, inducere perſonam quampiã, ſiue diuinam, ſiue angelicam, ſiue humanam loquentem de ſe in tertia perſona, quaſi de alia quapiam perſona loqueretur: verbi gratiâ: Dixit Deus illis: *Timete Deum, & mandata eius ſeruate:* pro eo quod eſt, *Timete me, & mandata mea ſeruate.* Proferam vnum, & alterum Scripturæ locũ, vt id perſpicuè cernat Lector. In libro Numerorum capite duodecimo inducitur Deus ſic loquens: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini,* id eſt, propheta meus, *in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes: ore enim ad os loquar ei, & palàm, & non per ænigmata, ac figuras Dominum videt.* id eſt, me videt. Similem locutionem reperiet Lector bis in eodem fermè loco vſurpatã apud Hieremiã cap. 2. Inducitur enim Deus ita loquens in Iudæos: *Nunquid non iſtud factũ eſt tibi quia dereliquiſti Dominum Deum tuũ eo tempore quo ducebat te per viã?* Et paulò pòſt: *Scito, & vide quia malum & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem eius apud te,* Similiter igitur hoc loco dixit Deus Iacob: *Fac ibi aram Deo, qui apparuit tibi,* id eſt, mihi, qui apparui tibi. Quanquã cupio Lectorẽ meminiſſe eius documenti, valdè profectò obſeruandi, quod tradidimus in tertio Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, ſuper cap. 19. numero 42. eſſe in diuina Scriptura

Locus Num. cap. 12.

Locus Hieremiæ cap. 2.

multas locutiones,quæ ſecundùm proprietatem linguæ Hebrææ ſint hebraiſmi,& elegantię orationis,ſecundùm tamen diuinam ordinationem, latere in illis maximarum rerum myſteria:quæ non vulgo paterent, ſed illi ſolùm perſpicerent,& intelligerent,qui ſingulariter à Deo illuminati eſſent,quales fuere in veteri Teſtamento Sancti Patriarchæ, & Prophetæ. Hæc igitur locutio,de qua diximus, hebraiſmus eſt; & nihilominus tamen myſtologica eſt,diuinarum perſonarum diſtinctionem illuminatis à Deo viris ſignificans, cùm alij tantùm per eam, diuinæ ſubſtantiæ vnitatem intelligerent.

VERS. 2. Iacob verò conuocata omni domo ſua,ait; Abijcite deos alienos,qui in medio veſtri ſunt:& mundamiui ac mutate veſtimenta veſtra. Surgite, & aſcendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare.

Quid nobis agẽdum in rebus aduerſis.

ECCE tibi,quemadmodum exemplo ſancti Iacob,cùm gra- 5
uiſſimis vrgemur periculis, imminentia mala propulſanda
& auertenda ſint. Iacob iuſſit domeſticos ſuos, Idola quæ
penes ipſos erant,abijcere,& ſeipſos mundare, ac veſtimenta
mutare,& ſecum ire Bethel ad ſacrificandum Deo. Similiter faciendum
nobis eſt:nempe idola peccatorum, errorúmque,ac malarum cupiditatũ
ex animo penitus abijcienda ſunt:munditia item ac ſinceritas, non interior
ſolùm animi coram Deo,ſed exterior quoq; in verbis & factis apud
homines conſeruanda eſt;Deúmque in Spiritu & veritate condignè ado-
Ioan. 4. rando,& colendo eius nobis auxilium implorandum eſt. Sic autem præparatis,& affectis nobis vel nihil mali accidet;vel,ſi quid contingat, nihil ſanè nocebit,quinetiam magno erit bono,materiam ſcilicet præbens augendæ virtutis,cœleſtiſque amplificandi præmij: verúmque in nobis ipſis experiemur eſſe,quod in quadam oratione ſua canit Eccleſia,dicẽs: Tuere Domine populum tuum,& ab omnibus peccatis clementer emũda:quia ei nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla ei dominetur iniquitas. Sed qua ratione cognouit Iacob, Idola eſſe penes domeſticos ſuos? Rupertus putat,id reſciuiſſe eum per diuinam viſionem proximè habitam,Deo ipſum ea de re docente,ac monente. Sic enim ſcribit libro octauo in Geneſim capite duodecimo. Hac eadem viſione Iacob tandem perdoceri potuit,eſſe in domo ſua ſcelus Idololatriæ:nec poſſe ſtare ſe coram inimicis ſuis,eóſque fugare,quandiu domus ſua illo contaminata eſſet ſcelere. Quemadmodum Deus dixit Ioſue capite ſeptimo: *Non poterit*, inquit, *Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos,eóſque fugare: quia pollutus eſt anathemate: non ero vltra vobiſcum,donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt. Dic eis: Sanctificamini in craſtinum. hæc enim dicit Dominus, Anathema in medio tui eſt Iſrael;non poteris ſtare coram hoſtibus tuis,donec deleatur ex te,qui hoc contaminatus eſt ſcelere.*

Oratio Eccleſiæ in veſperis ſer. 6. poſt Cineres.

Rupertus.

Quæ fuerint Idola quæ re-

Ceterum ſuper iſtis verbis locus quæſtioni eſt, Quęnam fuerint Idola 6
illa,

illa, quæ Iacob reperit apud domesticos suos? Iosephus lib. 3. Antiquitatum (quæ communis est multorum sententia) scribit fuisse Idola quæ furata Rachel fuerat patri suo Laban, vt suprà scriptum est Genes. 31. Atenim Iacob non apud vnam tantùm Rachelem, sed apud alios complures domesticos reperisse Idola satis indicat pluralis numerus, quo vtitur hîc Scriptura: Sic enim dixit Iacob: *Abijcite deos alienos, qui in medio vestri sunt*. Et paulò infrà: *Dederunt ei omnes deos alienos, quos habebant*. Immò verò, non fit mihi verisimile eo tempore fuisse Idola Labani apud Rachelem: neque enim tanto tempore Rachel ea Idola celare potuisset virum suum Iacob, neque si Iacob resciuisset, passus esset ea domi suæ, & apud vxores, & filios esse: vir vtique religiosissimus, & sanctissimus, diuiníque cultus obseruandissimus. Ab eo autem tempore, quo Rachel furata est Idola patri suo, vsque ad id temporis, quo Iacob locutus est cum suis de abiiciendis Idolis, anni prætierant non minùs decem; vt tanto tempore fuisse apud Rachelem Idola, Iacobo prorsus inscio, nequaquam credibile sit. Erant igitur Idola illa penes famulos ipsius Iacob; habebat enim numerosissimam familiam, atque ea potissimùm Idola fuisse reor, quæ in direptione vrbis repererant apud Sichimitas: & cum cetera præda propter magnificentiam & pretiũ operis, abstulerant.

perit Iacob apud suos.
Iosephus.

7 Sed cur illa vocauit Iacob deos alienos? An quia cùm Iacob, & sui verũ Deũ colerent, alios deos suæ religioni alienos & extraneos vocabant? An potiùs quòd alienigenæ, & gentes extraneæ sanguini Hebræo istiusmodi deos colerent, soláque gens Hebræa veri Dei cultum teneret? An quia, cùm reuera essent Dæmones, mentes atque animos hominum à veri Dei cognitione, cultúque abalienabant? An quia simulabant se beneuolos, & beneficos esse homini, cùm essent humano generi alienissimi, inimicissimi, & hostes accerrimi? An denique, quia nomen Dei prorsus alienum illis, & nullo modo conueniens erat? Etenim verus Deus est, vt sæpenumero prædicat Scriptura, qui fecit cœlum, & terram; isti autem erant huius Dei creaturæ, & inter eas pessimi, abiectissimi, & detestatissimi. Audi Hieremiam cap. 10. *Dominus noster, vnus Deus est: ipse est Deus viuens, & rex sempiternus: ab indignatione eius commouebitur terra, & non sustinebunt gentes comminationem eius. Qui facit terram in fortitudine sua, & prudentia suâ extendit cœlos. Sic ergo dicetis eis: Dij, qui cœlos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cœlo sunt.*

Cur Idola Iacob appellauerit deos alienos.

8 Illis porrò verbis, *Mundamini, & mutate vestimenta vestra*: Iacob duplicem imperauit munditiam: alterã interiorem ipsius animi ab immunditia idololatriæ, aliorúmque omnium flagitiorum: alteram verò exteriorem, quæ in lotione vel mutatione vestium posita erat, sed priorem illam, nimirum quantum præferat huic posteriori diuina Scriptura, videre est apud Isaiam cap. 1. verbis illis: *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestarum ab oculis meis.* Sed Iudæi potissimùm in posteriore munditia toti versabantur, & occupabantur. Deus legẽ daturus Hebræis in monte Sina, iussit eos sanctificari & lauare vestimenta sua: Sic enim scriptũ est Exod. c. 19. *Vade ad populũ, & sãctifica illos hodie & cras, lauétq;*

Cur Iacob iusserit mutari vestimenta.

vestimenta sua, & sint parati in diem tertium: quæ verba aptè respondent etiam verbis Iacob; nam illud *sanctificari* respondet illi quod dixit Iacob *mundamini*: & illud *lauare vestimenta sua*, respondet ei quod dixit Iacob, *mutate vestimenta vestra*. Sed cur Iacob iussit mutari vestimẽta? An quòd essent, tum propter idololatriæ immunditiã, tum propter cædem Sichimitarũ polluta? An potius vt mundiori, & decentiori habitu atque cultu corporis, ad ritè sacrificandum Deo, paratiores accederent? An vt tali cæremonia exteriori, singulari quadam religione mentes eorum imbueret, & interio rem aduersus Deum in animis eorum pietatem excitaret?

VERS. 5.

At ille info dit ea subter terebinthum, quæ est post vrbem Sichem.

Oleaster.

ANNOTAT super hoc loco Oleaster, quia doctores Hebræorum ignorant proprias significationes nominum Hebræorũ significantium certas arborum species, idcirco cùm nomen quodpiam eiusmodi occurrit, videre est diuersas admodum de significatione eius sententias, alijs ad aliam speciem arboris nomen illud referentibus. Hoc igitur loco nomen Hebræum, *Elah*, quidam significare aiunt quercum, alij terebinthum, alij castaneam. Si tamen inspiciatur radix eius nominis, quæ est, *alah*, quæ significat execrari, siue malum imprecari; existimari non temerè posset, eo nomine significatam esse arborem execrabilem, & funestam, id est talem, quales erant arbores, quæ iuxta Idolorum delubra plurimùm plantari solebant: atque ob eam causam Iacob sub tali arbore execranda, illa Idola defodere voluerit. Terebinthus porrò est arbor lentæ materiæ, & nigra, lauri folio, oleæ flore, sed puniceo: baccis primùm herbaceis, mox rubris; & cùm maturuerint nigricantibus, magnitudine fabæ, resinosis, & sulphurosis, radice valida, & in profundum acta. Est vterque sexus; sed mas, Theophrasto teste, sterilis. præcipua commendatio resinæ, super omnes laudatissimæ, propter odoris atque leuitatis excellentiam. Cuius arboris insignis est in Syria, tum copia, tum proceritas. Vide Plinium lib. 25. 9

Terebinthi descriptio.

Theophr.

Sed quæritur an istiusmodi Idola Iacob defoderit integra, & solida; An priùs liquefacta & fusa, vel resoluta & contrita. Rationabile est, ait Caietanus, vt accelerans discessum, caruerit Iacob commoditate consumendi simulacra igne: & ideo absconderit ea sub terra, vbi erat quercus. Verùm ne materia ærea, vel argentea, vel aurea Idolorum, & ornamentorum, quæ in illis erant, remaneret apud domesticos Iacob, demisit ea sub terra defossa, & abscondita. Sic Caietanus. At verò Thostatus contrà sentit: Fecit, inquit, Iacob magnam & profundam fossam, & omnem Idolorum metallicam materiam priùs liquefactam, deiecit in illam fossam: quæ penetrauit in profundum per viscera terræ vt inde à nemine posset accipi. Noluit autem argentum & aurum illud transfiguratum in aliam formam, penes se suósque haberi; ne quod semel fuerat dicatum 10

Caietanus.

Thostatus.

cultui

cultui dæmonum, aliquando id ad vsus hominum applicaretur. Historia Scholastica in historia libri Genes. cap. 83. tria hunc ad locum pertinentia, minimè probabilia tradit. Primò ait, Idola quæ reperit Iacob, fuisse illa quæ Rachel furata est patri suo: ea verò Rachel propterea tandiu celauit virũ suũ Iacob, quòd ea condita in terra sub quadam arbore haberet. Subdit deinde, idola quæ defossa sunt à Iacob, multis post sæculis à Dauide fuisse reperta, & in vsum ędificandi templi Hierosolymitani collata. Tertio loco putat eandem fuisse arborem, sub qua sepulta fuit Debbora nutrix Rebeccæ, vt paulò infrà dicitur; licèt illa vocetur terebinthus à tino interprete, hæc autem quercus. Verùm & priora illa duo futilissima sunt Hebræorum commenta: & hoc tertium refellunt non solùm Latina nomina diuersarum arborum, vti sunt terebinthus & quercus; sed etiam Hebræa vocabula, *Elah*, idest, terebinthus, *& alon*, id est quercus, vt probat Oleaster.

Historia Scholastica. *Oleaster.*

Cúmque profecti essent, terror Dei peruasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausæ persequi recedentes.

VERS. 5.

11 HINC aduertere licet (ait quæst. 112. in Genes. Augustinus) quemadmodum Deus operetur quod vult in hominum mẽtibus. A quo enim terror Dei factus est in illis ciuitatibus, nisi ab illo, qui sua promissa in Iacob filiisque tuebatur? Et Chrysostomus homi. 59. in Ge. Vide, inquit, quanta prouidentia, & quàm euidens Dei tutela erat erga Iacob. Nam quia timuerat ille, ne ipse & sui, qui pauci erant comparatione illarum gentium, ab illis delerentur, idcirco Deus admirabili modo eum tutatus est, ingentem animis eorum terrorẽ immittens, vt quibus illi formidabiles videbantur, eos ipsi vehementer formidarent. Etenim quando Deus sua gratia quempiam dignatur; inualidos, fortiores potentibus; & paucos, potentiores plurimis facit: nihílque beatius est eo, qui supernam gratiam assecutus est. Sic Chrysostomus. Tali terrore Deus innumerabiles, & robustissimas gentes, quæ terram promissionis tenebant, ab Hæbræis, duce Iosue, debellari fecit: quemadmodum ipse in monte Sina promiserat, vt legitur Exodi 19. dicens: *Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quẽ ingredieris: cunctorúmque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum.* Et in Deuter. cap. 2. dixit Deus: *Hodie incipiam mittere terrorem, atque formidinem tuam in populis, qui habitant sub omni cœlo: vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.* Hoc ipsum quoque confessa est Raab exploratoribus missis à Iosue, vt in libro eius scriptum est, cap. 2. *Noui* (dixit illa) *quòd Dominus tradiderit vobis terram istam: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus quòd siccauerit Dominus aquas maris rubri*

B. August. *S. Chrysost.*

rubri ad vestrum introitum, & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Iordanem, Seon, & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes, pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.

Exod. 14.

Quàm mirabiliter Deus hostes populi sui terrore immisso profligare solitus sit.

Sed istiusmodi terroris diuini illustre admodum legimus exemplum, 12
& admirabilem effectum in lib. 2. Paral. cap. 14. Commemorabo id proprijs Scripturę verbis. *Egressus est*, inquit, *cōtra eos*, (Iudęos) *Zara Aethiops cum exercitu suo decies centena millia, & curribus trecentis. Porrò Asa-* (rex Iuda) *perrexit obuiam ei, & instruxit aciem ad bellum, & inuocauit Dominum Deum, dicens, Domine, non est apud te vlla distantia, vtrū in paucis auxilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine Deus noster tu es, non præualeat contra te homo. Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Asa, & Iuda, fugerúntque Aethiopes, & persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, & percusserunt ciuitates omnes per circuitum Geraræ: Grandis quippe terror cunctos inuaserat.*

Allegoria huius historiæ pulcherrima ex Ruperto.

Non est silentio supprimendus huius historiæ breuis, sed pulcherri- 13
mus Ruperti tractatus allegoricus, qui est apud eum lib. 8. Commentar. in Genes. cap. 12. Verba eius sunt huiusmodi: Planè hoc ordine, & his profectibus ascendendum est in Bethel, id est, in domum Dei, quæ non est alia, quàm Ecclesia Christi. Primùm est, pristinos abdicare errores, & vnius veri Dei profiteri fidem, quod est auferre deos alienos de medio nostri: deinde baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: quod est mundari: ac deinceps ambulare in nouitate vitæ, quod est vestimenta mutare. Et Iacob datas sibi inaures, quæ erant in auribus simulacrorum, infodit subter terebinthum, inaures enim habebant viri, more cęterorum orientalium populorum, quod mollis & effœminati animi erat instrumētum. Significant porrò inaures, falsæ doctrinæ phaleras, sermone nitidas, sed sensu veritatis vacuas: cuius nos fabulosa dicacitas, cùm essemus gentes, ad simulacra muta, tanquam Sirenarum cantus pertrahebat. Terebinthus autem resinam generans pretiosissimam, lignum crucis, quod virtutis est optimæ, significat, subter quam omnia peccata nostra sepeliuntur, vt eorum vltra nullum vestigium reperiatur. Cúmque id fecisset Iacob, terror Domini inuasit omnes gentes per circuitum, vt eum insequi non auderent. Non igitur frustrà, sed valdè vtiliter & necessariò suggestum diuinitus fuit beato Iacob vt auferri iuberet de domo sua deos alienos: nam antea ipse timidus, & periculosè incedens adorabat Esau, & domus eius cædibus, ac sanguine turbabatur: nunc autem terror Domini inuasit omnes, & non sunt ausi eum persequi recedentem. Hactenus ex Ruperto.

Eodem tempore mortua eſt Debbora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad radices Bethel, ſubter quercum: vocatúmq; eſt nomen loci illius, Quercus fletus.

14 VOMODO Debbora tunc erat in comitatu Iacob? Hanc dubitatiunculam tangit, & ſoluit Chryſoſt. ſub finem homiliæ 59. in Geneſim, ita ſcribens: Et quo modo, dixerit quiſpiam, iſta Debbora nutrix Rebeccæ fuit, cùm Iacob tūc primùm venerit è Meſopotamia? Fortè hoc dicendum eſt, quòd quando à Laban diſceſſit Iacob, hæc ſimul cum eo venire cupiuerit, vt poſt longum tempus Rebeccam reuiſeret: ſed priuſquàm ad illam perueniret, defuncta ſit. Hæc ſcribens Chryſoſtomus, ſignificare videtur, Debboram, cùm ex Meſopotamia profecta eſt Rebecca in terram Chanaan, remanſiſſe in Meſopotamia: & longiſsimo poſt tempore, cùm Iacob inde diſceſſit, voluiſſe eam cum Iacob viſum ire Rebeccam: quod tamen verum non eſt. Debboram enim vnà cum Rebecca ex Meſopotamia veniſſe in terram Chanaan, apertè Scriptura tradidit ſupra Gen. 24. Probabilior itaque ſententia eſt Caietani: Si quæras, inquit Caietanus, qualiter Debbora erat cum Iacob, quam nunquam legimus receſſiſſe à Rebecca, cum qua venerat ex Meſopotamia in terram Chanaan: Reſpondetur, quòd mortua Rebeccâ, cum audiſſet Debbora, Iacob dilectum filiū Rebeccæ, rediјſſe ex Meſopotamia cum vxoribus, & habitare in terra Chanaan (multis enim iam annis ibi habitauerat) venit ad eum, cupiens vitam agere potiùs cum mulieribus Meſopotamiæ, vxoribus Iacob, quàm cum Chananæis, vxoribus Eſau. Tempus enim mortis Rebeccæ, quamuis non ſit ſcriptum, ex hac tamen abſentia Debboræ à domo Iſaac inſinuatur: non enim fas eſt credere Debboram inde receſſiſſe, viuâ Rebeccâ. Sic Caietanus. Hebræi tradunt, Rebeccam miſiſſe Debboram nutricem ſuam in Meſopotamiā ad filium ſuum Iacob, vt inde ſuo & patris nomine reuocaret ac duceret eum vnà cum familia in terram Chanaan, ſicut ipſa promiſerat ei, cum mitteret eum in Meſopotamiam. Sic enim ſuprà extremis penè verbis capitis vigeſimi ſeptimi ſcriptum eſt: *Nunc ergo fili mi* (dixit Rebecca filio ſuo Iacob) *audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran, habitabiſque cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque eorum, quæ feciſti in eum: poſtea mittam, & adducam te inde huc.* Debboram porrò anum fuiſſe annoſiſſimā, cùm eſt mortua, facile eſt cognoſcere ex ipſa Scriptura. Ab eo nāque tempore quo illa venit cum Rebecca in terram Chanaan, vſque ad hoc tempus, quo dicitur eſſe mortua, præterierunt anni centum viginti ſeptē: tunc autem credibile eſt non fuiſſe minorem quinquageſimo anno; quippe quæ nutrix fuerat Rebeccæ, quæ tunc nuptum tradebatur Iſaac, nec minor erat vigeſimo anno, Iſaac verò tunc erat quadraginta annorū, vt dicitur Gen. 25. & ſexagenarius genuit ipſum Iacob, vt ibidem traditur. Hoc autem tempore quo Debbora obijt, Iacob fuiſſe annorum circiter ſeptē & centum ſuprà oſtenſum eſt: erat itaque Debbora cùm exceſſit, annorum centum, & propè octoginta.

Chryſoſto.

Quomodo fuerit Debbora in comitatu Iacob, & quā fuerit annoſa.

Hebræi.

De nomine hebræo Menecher, & Latino nutrix.

Oleaster.

SED perpendamus nomen illud *nutricis*, pro quo in Hebræo est *menechet*, de cuius vocis significatione breuiter hoc loco disputās Oleaster, 15
Omnes, inquit, nostri hic vertunt nutricem, quod non prohibeo: sed dictio Hebræa potest tam collactaneam, quàm nutricem significare. Verbum enim Hebræum propriè significat *sugere*; licet in *hiphil* significet lactare: cuius rei coniectura est magna illud quod legitur Canticorum 8. *Ionech*, id est, sugentem vbera matris meæ. In quarto tamen libro Regū capite vndecimo ista vox Hebræa non potest habere significationē aliam nisi *nutricis*, cùm dicitur, Iosabam filiam Regis Ioram, & sororē Ochoziæ de medio filiorum regis qui interficiebantur, tulisse Ioam filium Ochoziæ, & nutricem eius de triclinio, & abscondisse eum à facie Athaliæ vt non interficeretur. Sic ex Oleastro. Nec sanè Latina vox *nutricis*, vel *nutricij* significat altricem tantùm, vel altorem infantis: verùm etiam primum educatorem, atque institutorem: qua significatione Plato libro tertio de Republica scribit Achillem fuisse nutritum à sapientissimo Chirone; à quo nimirum etiam doctrinâ medicinæ eruditus est. Et S. Hieronymus in epistola quam scripsit ad Lætam, hortando eam vt filiolā suam Paulam mitteret Bethleem, vt ibi Christianam disciplinam meliùs edoceretur, spondet se illi fore nutritium, & magistrum: Ipse, inquit Hieronymus, si Paulam miseris, & magistrum, & nutritium spoedeo, gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo: multo gloriosior mundi Philosopho (significat Aristotelem) qui non regem Macedonum, Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cœlestibus offerendam.

Plato.

Achilles alūnus, & in medicina discipulus Chironis.

S. Hierony.

Cæterùm nutricem non idoneam solum ad bonam pueri nutricationem, verum etiam ad primam eius institutionem, bono ingenio, linguâ, & moribus esse oportere, rectè pręcipit Quintilianus. Ante omnia, Quintilianus inquit, ne sit vitiosus sermo nutricibus, quas si fieri posset, sapientes Chrysippus optauit, certè quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et morum quidem in illis sine dubio prior ratio est, rectè tamen etiam loquantur. Has enim primùm audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur: &, natura ipsa, tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus. Sic ille. Ingens porrò apud veteres semper fuit alumnorum erga nutrices amor, & obseruantia, & pietas, non secus profectò quàm erga matres. Docere hoc voluit Virgilius exemplo Æneæ, qui ex Troianæ vrbis excidio secum in Italiam duxit fortunę suæ comitē Caietam, nutricē suam: eam in Cāpano littore extinctā magnificè funerauit, exstructa etiam vrbe, quæ nomē eius ferret: vt illi eius versus indicāt:

Quintilianus lib. 1.

Chrysip.

Magna olim pietas alumnorum erga nutrices.

Virg. lib. 7. Aeneidos.

Tu quoque littoribus nostris Aeneïa nutrix,
Aeternam moriens famam Caieta dedisti.

Ruperti allegoria.

RVPERTVS disputans hoc loco cur Moses mortem & sepulturam
Rebeccæ tacuerit, quę in domo Isaac erat materfamiliâs, & domina; mortem verò & sepulturam Debboræ, quæ nutrix & ancilla erat, tam accuratè cōmemorauerit: huiusmodi rationē allegoricam tradit lib. 8. Commentariorū in Gen. c. 13. Quid hoc est, inquit Rupertus, quod Debboræ 16

nutricis

nutricis mors hîc memoriæ commendatur: & Rebeccæ, cuius illa nutrix fuerat,mors nusquã legitur? Num dignior existimata est nutrix, quàm alumna? Ergo hîc granum sub palea quærendum est. Nẽpe sicut Rebecca Spiritus sancti gratiam significauit, sic Debbora legem Mosis, & iustam & sanctam præsignauit: quod ex ipso eius vocabulo licet intelligere: *Debbora* namque, *apes* interpretatur. Scimus autem quòd apes & mel in ore dulcifluum, & molestum sub cauda gestat aculeum. Sic planè lex sancta, in facie sua, quæ Iudæis velata est, viuificantem Spiritum continet: in posterioribus autem suis, quæ Paulus obliuiscebatur, occidentem habet litteram. Igitur Debboræ quidem, quæ Rebeccam nutriuit, mors inuenitur: quia videlicet ascendentibus in Bethel, id est, domum Dei, occidens littera legis relinquitur; viuificans autem Spiritus perseuerat, & vbique glorificatur, Debbora sepelitur sub quercum: quia videlicet in principio surgentis Ecclesiæ, & in primodijs Christianæ religionis, quæ tota spiritualis est, carnalis sensus legis, & cunctæ carnales cæremoniæ sub ligno crucis obruuntur. Quod quia vsque ad hanc diem à Iudæis sine sacerdotio & sine templo sedentibus deploratur, rectè vocatum est nomen loci illius, Quercus fletus. Hæc Rupertus.

2. Cor. 3. Ad Philip. 3. 2. Cor. 3.

Apparuit iterum Deus Iacob postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ: benedixitque ei, dicens: Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuũ: & appellauit eum Israel.

17 ILLVD *Apparuit iterum*, non significat, istam fuisse secundã apparitionem diuinam factam Iacob, siquidem hæc septima fuit; Etenim primò apparuit ei Deus eunti in Mesopotamiã, in visione illius scalæ, Gen. 28. Secunda apparitio fuit in Mesopotamia cùm in somno vidit Angelum demonstrantem sibi fœcundã generationem suorum pecorum, Gen. 30. Tertia fuit etiam in Mesopotamia, cum Deus iussit eum abire ex Mesopotamia, & redire in terram Chanaan, Gene. 31. Quarta fuit, cùm ei iam ingresso Chanaan, & valdè formidanti aduentum fratris sui Esau, occurrerunt Angeli tanquam milites armati ad eius defensionem, & idcirco locum illum appellauit Castra Dei, Gene. 32. Quinta apparitio fuit sub specie illius viri, qui cum eo luctatus est, vt ibidem memoratur. Sexta fuit, cùm post cædem Sichimitarum, vehementer timentem finitimorum populorum hostilem in se vim & impetum, Deus iussit ire Bethel, & ibi sacrificare sibi, vt in exordio huius capitis trigesimi quinti dictum est. Septima fuit, quæ narratur hoc loco. Illud igitur, *Apparuit iterum* referri debet ad proximè antecedentem apparitionem, in qua iussit eum ire Bethel ad sacrificandum sibi, ne videlicet hæc eadem putaretur esse illi.

18 Benedixitque *ei dicens, &c.* Benedictio ista, fuit ea ipsa mutatio nominis Iacob in Israel, quam proximè subiungit. Et quia Benedicere Dei, est benefacere, & denotat magnam quãpiam gratiam ei, cui benedixit Deus, donari idcirco mutatio illa nominis significauit fuisse tunc vberiorem

gratiam datam Iacob, eúmque mutatum fuisse in virum meliorẽ, & prouectum ad præstantioris virtutis statum. Antea enim tanquam vir proficiens in studio virtutum, maxima ex parte versatus, & exercitatus est in vita actiua: nunc autem ampliori virtute, & gratia Dei auctus, ad excellẽtiorem vitæ contemplatiuæ statum præcipuè deinceps tuendum & colendum promotus est. Cui sententiæ, atque intelligentiæ mirificè respon-

Thostatus. dent & congruunt nomina Iacob, & Israel. Nam, vt ait Thostatus, Iacob interpretatur *luctator*, siue *supplantator*, talis autẽ est cultor vitæ actiuæ; quæ meritò vocari potest lucta, in qua pugnatur contra concupiscentias carnis, & concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, & cõtra Dæmonem, mundum, & carnem. Nam quod Iob dixit ca. 7. *Militia est vita hominis super terram*, id potissimùm competit in vitã actiuam. Cùm autem quis diu, multúmq; in actiua vita exercitatus, quasi pertransitis gradibus peruenit ad culmen vitæ contemplatiuæ, tunc omnis cura, & solicitudo

Luc. 10. humani cordis in vno Deo conquiescit: sicut Magdalena quieta sedebat ad pedes Domini, fruens eius sermonibus, interea multùm sollicita & satagente Marthâ sorore circa frequens ministerium. Tunc felix anima cũ sponso suo Christo toto corde lætatur, eius contemplatione satiata, quem tamen adhuc in ænigmate videt, quia nondum corporis carcere exsoluta est, in quo dum manet, magis sibi amare Deum videtur, quàm cognoscere. Ergo sensus illorum verborum, *Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum*, hic est: Antehac principaliter fuisti cultor vitæ actiuæ, & minùs principaliter vitæ cõtemplatiuæ, id quod denotat nomẽ Iacob, quovsque adhuc vocatus es; at verò posthac contrà fiet: nam potissimùm versaberis in vita contemplatiua: & idcirco tali statui respondens, & congruens nomen habebis. Vocaberis enim Israel, quod est nomen contemplantis Altissimum Deum; & gratiâ præpollentis, & præualentis apud Deum. Sic fermè Thostatus.

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum.

VERS. 9. **Quomodo dicatur hîc mutatum fuisse nomen Iacob in Israel, cùm id ante decem fermè annos factum fuerit ab Angelo, qui luctatus est cum Iacob, vt suprà Gen. 32. proditum est.**

Prima opinio Oleastri.

PROPTER hanc difficultatem, ambigit Oleaster, vtrum 19
hæc apparitio diuersa fuerit ab illa, in qua luctatus est Angelus cum Iacob, quòd in ea mutatum fuisse nomen Iacob in Israel, apertis verbis scripserit Moses: Dubium mihi est, inquit Oleaster, an hæc noua sit apparitio, vel potiùs referatur illa quâ Deus antea illi apparuerat, quando cum eo in arenam descen-

descendit: non enim videtur necessaria noua impositio nominis, cùm ea ipsa fuerit antea à Deo facta. Nisi dicamus Deum confirmasse nominis impositionem factam priùs ab Angelo. Sic Oleaster. Sed profectò dubitari non potest, hanc apparitionem fuisse diuersam ab illa esse factam. Illa quippe contigit prius quàm Iacob veniret in Socoth, & habitaret iuxta Salem, quibus in locis propè decennium commoratus est, vt suprà ostensum est. Hæc autem apparitio facta est post cædem Sichimitarum, & discessum Iacob ex illa regione: Siquidem discedenti illinc Iacob, & finitimarum gentium in se impetum formidanti, apparuit Deus, & iussit ire Bethel, & ibi sacrificare sibi, vt in exordio huius cap. 35. scriptum est. Hoc autem Dei mandatum confestim executum fuisse Iacob, paulò pòst narrat Moses: venisse enim eũ Bethel scribit, & ædificasse ibi altare Deo; & mox subdit hanc ipsam apparitionem, de qua nunc agimus. Non itaq; in dubium vocari potest, an hæc apparitio diuersa fuerit ab ea, quæ commemorata fuit suprà Genesis 32.

20 Altera est fermè communis sententia, suprà Gen. 32. nomen Israëlis non fuisse impositũ ipsi Iacob, sed tantummodò prænunciatũ & reuera non fuisse impositũ ipsi Iacob, sed tantummodò prænunciatũ & promissum, nunc verò impositionem eius nominis verè factã esse, priorẽ promissionem explendo. Huius sententiæ primus, & principalis auctor videtur fuisse B. Hieronymus: cuius in traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, hæc sunt verba: Dudum nequaquam ei ab Angelo nomen impositum fuit; sed quod imponendum esset à Deo ab ipso prædictum: quod igitur ibi futurum promittebatur, hîc docetur expletũ. Sic Hieronymus. Idem sensit Auctor Historiæ Scholasticæ: nam in historia lib. Gen. c. 83. enarrans hunc locum ita scribit: Ecce patet quòd supra nomen Israelis promisit tantùm, hîc autem imposuit. Et Thomas Anglicus super hunc locum refert istam opinionem, minimè eam improbans. Suprà, inquit, priùs promiserat ipsum sic appellandum: hîc autem de facto ipsi nomen istud imposuit. Horum adstipulator est Lippomanus in Catena super his ipsis verbis: ídque confirmat vel declarat exemplo B. Petri, cui Christus Dominus cùm primum venit ad se, dixit: *Tu es Simon filius Ionæ: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Quibus verbis non imposuit ei tunc nomen Petri, sed promisit tantùm: imposuit autem postea, cùm dixit ei, vt refert Matthæus cap. 16. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Vel potius tunc nomen istud est impositum, cum Christus elegit duodecim Apostolos: de tali namque scribens electione Marcus cap. 3. *Et imposuit*, inquit, *Simoni nomen Petrus*, eandémque referens electionem Apostolorum Lucas in cap. 6. *Elegit*, inquit, *duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, Simonem, quem cognominauit Petrum, &c.*

Secũda opinio.

S. Hieronym.

Historia Scho.

Tho. Anglic.

Lippomanus.

Ioan. 1.

21 Cæterùm explicatiùs istam opinionem tractauit Caietanus, tum supra super cap. 32. vbi talis impositio nominis Israelis memoratur, tum super hoc loco, in quo eadem impositio nominis traditur. Illic enim Caietanus ad hunc modum scribit: Pro illo. *Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel*, in Hebræo est: *Non vocaberis vltra Iacob, quòd si Israel?* Non hoc loco mu- *Caietanus.*

tauit Angelus nomen Iacob in Iſrael, ſed poſtea facta eſt hæc mutatio in loco qui dicitur Bethel, vt clarè patet infrà capite trigeſimo quinto. Sed hoc loco prænunciatur nomen iſtud imponendum ipſi, non quidem aſſertiuè, ſed cum ambiguitate quadam tanti nominis ſpes datur, admirationem ingerendo, cùm dicitur, *Quod ſi Iſrael erit nomen tuum?* Oratio ſiquidem ambigua eſt, ſpem tamen magnam præbet, ex futura negatione nominis Iacob aſſerta. Sic ibi Caietanus. Super hoc autem loco ita ſcribit: Pro illo: *Sed Iſrael erit nomen tuum*, iuxta Hebræum habetur: *Quod ſi Iſrael erit nomen tuum?* Iiſdem verbis vtitur Deus, nunc quibus vſus fuerat antea Angelus luctator, ſed alia ratione: quia ille ad inchoandam ſpem tanti nominis; hìc ad paulatim eleuandam mentem Iacob ad tantum donum accipiendum. Eleuata quippe mente ipſius Iacob ad tantum donũ, confertur ei nomen nouum; quod, vt dictũ eſt, ſonat, *Dominabitur Deus.* Ex quo intelligere poſſent omnes, & ipſemet Iacob, ſignificari eo nomine diuinum beneficium in Iacob, & in populo eius, videlicet non humanum, ſed diuinum beneficium. Et ſic verè impletum legimus: nam quando Deus dominatus eſt in cordibus eorum, habuerunt etiam humanum dominium à Deo: quando autem abiecerunt à ſeipſis dominium Dei, perdiderunt etiam dominium humanum: Sicut pluribus verbis dixit Holoferni Dux Ammonitarum Achior, vt ſcriptum eſt in libro Iudith. Hactenus ex Caietano.

Iudith cap. 5.

Refellitur ſecunda opinio.

Et hæc eſt ſecunda opinio multis probata. Quam tamen duæ res videntur improbabilem facere. Mutatio enim Iacob in Iſrael, vtroque in loco iiſdem omnino verbis exponitur, vt ex modo loquendi non poſſit elici priùs fuiſſe promiſſam, poſteriùs autem collatam. Nam ibi dicit Angelus: *Nequaquam appellabitur nomen tuum Iacob, ſed Iſrael*; hìc autem dicitur: *Non vocaberis vltrà Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum:* Vtrobique igitur per verba futuri temporis expoſita eſt noui nominis impoſitio. Deinde fuiſſe tunc ab Angelo luctatore verè impoſitum ei nomen Iſrael, videtur eſſe non leue argumentum, quòd ante ſecundam hanc impoſitionem iam bis nomine Iſraelis appellatus fuit Iacob; ſemel capite trigeſimo tertio, illis verbis: *Et erecto ibi altari, inuocauit ſuper ipſum fortiſſimum Deum Iſrael.* Et iterum capite trigeſimo quarto ibi: *Audiróque quod acciderat, irali ſunt valdè, eo quòd fœdam rem operatus eſſet in Iſrael.* 22

Tertia opinio Thoſtati.

Tertia opinio eſt Thoſtati. Hic arbitratur, bis fuiſſe B. Iacobo impoſitum nomen Iſrael; primum ſuprà cap. 32. deinde hìc cap. 35. Verùm binam iſtam impoſitionem ex diuerſa ratione, & ad diuerſum quid ſignificandum eſſe factam. Etenim ſuprà eſt appellatus Iſrael, vt ſignificaretur, eum omnibus ſuis inimicis præualiturum, foréque inſuperabilem. Quocirca cùm Angelus dixiſſet ei: *Non vocaberis Iacob, ſed Iſrael*; proximè rationem iſtius impoſitionis adiecit, dicens: *Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?* In hoc autem cap. 35. Idem nomen iterum eſt impoſitum ipſi Iacob, ſed ob aliam quandam rationẽ. Nimirum voluit Deus talis nominis impoſitione, ſignificare, Iacob ex 23

ſtatu

ſtatu imperfectiori, actiuæ ſcilicet vitæ, promoueri debere, & eleuari per diuinam gratiam ad ſublimiorem, & perfectiorem ſtatum vitæ contemplatiuæ, & ideo nomen Iacob, quod ſignificat *Luctatorem*, vel *ſupplãtatorem*, ob idque denotat vitam actiuam, mutari in nomen *Iſrael*, quod ſignificat *eum qui videt Deum*, vel ſignificat *principem*, ſiue *fortem cum Deo*, quod haud dubiè vitam contemplatiuam adumbrat. Verba Thoſtati hæc ſunt: Quæritur quo modo dicatur hîc Deus mutaſſe nomen Iacob in Iſrael, cùm ea mutatio nominis iam antea eſſet facta ab Angelo, qui luctatus eſt cum Iacob, vt dictum eſt Geneſ. 32. Reſpondetur, iſtam mutationem nominis Iacob in Iſrael bis fuiſſe factam, ſed ob diuerſas rationes. Tunc enim Angelus fecit illam mutationem, vt oſtenderet Iacob per illam luctam, multo fortiorem fuiſſe factum quàm fuerat antea: nã antea dicebatur Iacob, quia ſupplantauerat fratrem ſuum in vtero, quòd erat paruæ fortitudinis, & dignitatis: Angelus verò appellauit eum Iſrael, quòd ſignificat fortem cum Deo, quæ appellatio longè maiorem procul dubio fortitudinem, & dignitatem ipſius arguebat. Itaque poſt illam luctã, nomen Iſraelis magis ei conueniebat, quàm nomen Iacob. Hoc autẽ in loco Deus mutauit illi nomen Iacob in Iſrael, ad ſignificandum ſtatũ perfectum vitæ, ad quem ille tunc euehebatur, nimirum ex imperfecto ſtatu vitæ actiuæ, ad perfectum ſtatum vitæ cõ-templatiuæ: nã illa ſignificatur per Iacob, id eſt, luctatorem, vel ſupplantatorem; hæc autem per Iſrael, id eſt, videntem Deum, quemadmodum in hac vita videri poteſt per contemplationem; vel, Priincipem cum Deo, quòd perfecti contemplatores magnæ ſint dignitatis apud Deum, vel fortem cum Deo, quòd fortiter in contemplatione Dei permanentes, nullis ab ea curis rerum temporalium abſtrahi poſſint, vel quòd ex tali contemplatione fortes euadant ad debellandos hoſtes inuiſibiles, & viſibiles. Et ad hanc fermè rationem Thoſtatus.

24 Verùm opinionem hanc Thoſtati dupliciter quis refutare poſſet. Primùm enim nomen Iacob ſecundùm propriã eius vocis ſignificationem ſignificat ſupplantatorem, cultorem autem vitæ actiuæ non ſignificat propriè, ſed tantùm metaphoricè. Similiter nomen Iſraelis propriè ſignificat fortem cum Deo, cultorem verò contemplatiuæ vitæ, non niſi figuratè. Cùm igitur oratio Moſis de mutatione nominis Iacob in Iſrael in hoc loco ſit hiſtorica, palàm eſt opinionem Thoſtati (eadem autem videtur etiam fuiſſe Lyrani ſuper hoc loco) qui nomen Iacob, & Iſrael interpretatur vitam actiuam & contemplatiuam, non congruere cum narratione Moſis ſecundùm litteralem, & hiſtoricum ſenſum, ſed veram tantùm eſſe ſecundùm myſtologicum ſenſum: quo fit, vt ſecundùm iſtam opinionẽ quæſtio ſuperiùs poſita nequaquã benè ſolui, & explicari queat. Deinde quod Thoſtatus ait, impoſitionem nominis Iſrael bis eſſe factã, ſed ob diuerſas rationes ſuperiùs ab ipſo expoſitas, non videtur Sacræ hiſtoriæ conſentaneũ: immò videtur potiùs veritas ſacræ hiſtoriæ demonſtrare eandẽ fuiſſe rationẽ & cauſam, & tunc & nunc appellandi Iacob nomine Iſraelis. Tunc enim Deus propterea nomen Iſraelis impoſuit ei, vt ex

Thoſtati opinio refellitur.

vt ex animo ipsius demeret ingentem metum fratris sui Esau, venientis ad ipsum cum quadringentis equitibus: Et ideo appellauit eum Israel, quod significat fortem cum Deo, dicens, *Si contra Deum in lucta fortis fuisti, quanto magis apud homines præualebis?* Non igitur metuendus tibi est frater tuus Esau. Consimili quoque ratione, & ob eandē causam nunc iterum appellauit eum Israelem: erat enim nunc Iacob in magno pauore & angore animi, maiorem in modum formidans finitimorum populorū contra se hostilem impetum propter Sichimitarum cædem à suis factam. Rursus igitur Deus reducit ei in memoriam nomen Israelis ipsi olim impositum; quasi diceret, Noli timere: propterea enim appellari te volui Israelem, qui significat fortem cum Deo, vt scires te, meo præsidio tectum & confisum, fortiorem omnibus aduersarijs tuis fore. Ex his aduertit, opinor, lector, eandem fuisse & tunc, & nunc imponendi nominis Israelis rationem, & causam.

Quarta opinio, quæ magis probatur Auctoris.

Quarta opinio, quæ prioribus videtur probabilior, huiusmodi est: im- 25
positionem nominis Israel hoc loco factam, non fuisse nouam, sed prioris, olim factæ renouationem quandam & confirmationem, quo scilicet diuinæ promissionis per nomen Israel significatæ, fides & fiducia certior in animo Iacob firmaretur. Suprà igitur Gen. 32. verè facta est impositio istius nominis, vt contra secundā opinionem paulò suprà disputauimus; nunc autem eiusdem impositionis renouatio & repetitio fit ob eā quam proximè antè causam diximus: ad eundem namque modum cùm suprà Genesis vigesimo octauo, Locum, in quo Iacob viderat illam scalam, appellauit Bethel, id est, Domum Dei: eundem ipsum locum nunc, cùm in eo sacrificaret Deo, appellauit iterum Domum Dei, id est, Hebraicè Bethel.

Mox diuinæ Scripturæ.

Non enim inusitatum aut rarum est in Scriptura, easdem promissiones, vel prædictiones, vel res alias semel iam datas, & commemoratas, postea diuersis temporibus tanquam nouas denuò tradere, & commemorare. Exempli gratiâ, promissiones de multiplicando semine, & de possidenda terra Chanaan, primùm datæ sunt Abrahæ, cum euocatus à Deo est ex terra Chaldæorum, vt suprà legimus Genesis duodecimo. Easdem verò postea iterum atque iterum, perinde quasi nouæ essent, dedit ipsi Abrahæ, vt patet Genesis 15. & 17. & 22. Easdémque dedit Isaac, & Iacob, quasi etiam nouas. Nec mea tantùm est opinio hæc, idem enim sentit B. August. in quæstio. 114. in Genesim, cuius verba in proximè sequenti disputatione commemorabimus. Idem tradit Rupertus

Rupertus.

libro 8. in Genesim cap. 14. Nam exponens illud, *Et appellauit eum Israel;* sic ait: Vbi votum soluit Iacob, benedictionem percipit, qua & illud quod in somnis viderat, quando votum fecit fugiens Esau, & id quod nouissimè audiuit cum Deo luctatus, repetitione confirmatur: *Non*, inquit, *vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum:* Et adiecit Scriptura dicens ex ore suo, *Et appellauit eum Israel*, quo dicto firmissimam vocabuli auctoritatem tenendam expressit, quia profectò mutabilis non est vocatio Dei. Porrò quod addidit, *Ego sum Deus omnipotens, Cresce, & multiplicare, &c.* iam antè expositum est: multis enim vocibus idem promissum

est,

eſt; vnde rectè non iam promiſſiones, ſed propter iterationem frequentem, dicere potiùs debemus repromiſſiones Dei. Sic Rupertus. Ad hanc ipſam opinionem propenſior eſt Thomas Anglicus, qui cùm ſecundam opinionem paulò ſuperiùs enarratam breuiter commemoraſſet, ſubdit, vel nomen Iſraelis ſibi anteà impoſitū, nunc pleniùs confirmauit Deus; fuítque id in ſignum perfectioris virtutis & amplioris principatus ipſius Iacob, & in ſignum maioris aſſiſtentiæ Dei ad ipſum, atque etiam in ſignum, quòd per ſupplantationem hoſtium ſpiritualium aſcenditur ad viſionem ſeu contemplationem Dei, & ad inſuperabilem Dei principatum. Sic ille. *Tho. Anglic.*

SECVNDA DISPVTATIO.

Cum Iacob poſt impoſitionē nominis Iſrael, & dum vixit, & poſt mortem, frequentiùs appellatus ſit nomine Iacob, quā Iſraelis, quomodo verè dictum eſt ei, Non vocaberis vltrà Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum?

26 HANC diſputationem, ſuprà ſuper cap. 32. Gen. vbi primùm impoſitio nominis Iſrael commemoratur, propoſuimus; ſed eius tamen explicationem hunc in locum diſtulimus. Exponamus igitur breuiter Auctorum ſententias, ac denique quid vero ſimilius videatur nobis, indicemus. Prima eſt ſententia B. Auguſtini, qui ponit & ſoluit hanc ipſam quæſtionem: verùm ſolutio eius figurata potius quàm propria; & anagogica magis, quàm hiſtorica videtur. Ait enim iſta mutatione nominis Iacob in Iſrael, magnum quoddam myſterium eſſe ſignificatum. Etenim quia nomen Iacob ſignificans *ſupplantatorem*, denotat labores & certamina præſentis vitæ; nomen autem *Iſrael* ſignificans *eum qui videt Deum*, ſignificat cœleſte præmium beatæ viſionis Dei, quod in præſenti vita promittitur, nec niſi exigua quadam in parte datur; ſed planè dandum eſt poſt hanc vitam: idcirco huius rei ſignificandæ gratiâ, promittitur Iacobo nomen Iſrael: quo tamen dum vixit, rariùs quàm nomine Iacob, appellatus eſt. Ponam hîc Auguſtini verba, quæ ſunt in li. quæſt. eius in Gen. in Tractatu quæſt. 114. Scribit autem ad hunc modum: Iterū Deus ei benedicit, & nomen Iſraelis iterum ei imponit: quæ repetitio confirmat magnum promiſſum hoc nomine. Nam hoc mirum eſt, quibus ſemel dictum eſt ampliùs eos non eſſe vocandos hoc nomine, quo vocabantur, ſed nouo nomine quod eis imponebatur, eos non ampliùs veteri nomine, ſed nouo eſſe appellatos: iſtū autem Patriarcham, & per vitam ſuam, & deinceps poſt vitā ſuā appellatū eſſe Iacob, cui tamen non ſemel Deus dixerat, *Nō iā vocaberis Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuū.* Nimirū ergo nomē hoc ad illā rectè intelligitur pertinere promiſſionē, vbi ſic videbitur Deus, quo modo nō eſt antea Patribus viſus, vbi nō erit nomē vetus; quia nihil remane- *Prima opinio B. Auguſtini.*

bit vel in ipſo corpore vetuſtatis,& Dei viſio ſuũ erit præmiũ.Sic Augu-ſtinus. Sed,vt dixi,liquidò apparet hanc opinionem & interpretationem Auguſtini,non eſſe propriam,& hiſtoricam;ſed figuratam, & anagogicã. Quapropter propoſita quæſtio per iſtam expoſitionem minimè ſoluitur; cùm & ſermo ipſius Scripturæ in hoc loco ſit hiſtoricus, & conſtet ſanctum illum Patriarcham poſt id temporis,quo dictum eſt ei, *Non vltra vocaberis Iacob, ſed Iſrael*, frequentiùs nomine Iacob, quàm Iſraelis eſſe appellatum.

Secunda opinio Lyrani, & Thoſtati.

Altera opinio eſt Lyrani, & Thoſtati ſuper huius loci expoſitione; 27
Quoniam illi putarunt per mutationem nominis Iacob in nomen Iſrael, quę narratur in hoc capite trigeſimo quinto,ſignificatum eſſe tranſitum, ſiue promotionem Iacob ex vitæ actiuæ ſtudio,& exercitio,ad ſtatum,& cultum vitæ contemplatiuæ,vt ſuprà nos ex iſtorum ſententia expoſuimus:iccirco nunc iſti ſuæ opinioni videlicet conuenienter & conſequenter reſpondentes propoſitæ quæſtioni;dicunt,eum,qui ex vita actiua trãſit ad contemplatiuam,non omnino vacare ab exercitio vitæ actiuæ; ſed propterea vocari contemplatiuum potiùs quàm actiuum,quòd principalius ſit contemplatiuus,minus autem principaliter ſit actiuus. Sicut poſt factam iſtam nominis mutationem ex Iacob in Iſrael,habuit quidem Iacob vtrumque nomen,verùm principalius nomen Iſraelis; minus autem principaliter,nomen Iacob. Adſcribam hoc loco verba Lyrani,ex quo ſumpſit Thoſtatus quæ in eandem ſententiam tradit ſuper illis verbis: *Non vocaberis vltra Iacob*, ſic ait,cùm poſtea in eodem capite vocatus ſit pluries Iacob,quæritur quomodo illud accipiendum ſit?Sed intelligendum eſt,non vocatum iri vltra nomine Iacob, tanquam nomine principali,non tamen excludi quin vocandus eſſet poſtea eo nomine,tanquam ſecundario. Et huius ratio eſt,quia iſta nominis mutatio facta eſt ad deſignandum tranſitum Iacob ex vita actiua ad cõtemplatiuam; quia actiua vita imperfectior eſt;ſed præcedere debet,& diſponere hominem ad cõtemplatiuam,iuxta illud Gregorij in Moralibus: Qui contemplationis arcem tenere deſiderant,neceſſe eſt,vt priùs ſe in actionis campo exerceant,& probent:pugnando videlicet contra paſſiones rationem perturbantes. Sic autem tranſit homo ad vitam contemplatiuam, quæ perfectior eſt tali actione,ſicut finis reſpectu eius quod eſt ad finem. Homo autem,quando ex actiua vita tranſit prædicto modo ad contemplatiuam, non deſerit ſimpliciter ipſam vitam actiuam; ſiquidem neceſſe eſt ipſum per actiuam vitam exerceri,ne propter ceſſationem ab actiua rurſus inſurgant paſſiones rationem perturbanres. Et ad hoc deſignãdum, Iacob, etiam poſtquam vocatus eſt Iſrael,nihilominus appellatus eſt etiam Iacob. Hæc Lyranus.

B. Gregor.

Lyranus, & Thoſtatus refelluntur.

At enim iſta opinio tota nititur & ſuſtentatur priore altera opinione 28
iſtorum Auctorum,quam in Tractatu præcedentis diſputationis confutauimus:quòd nimirum mutatio nominis Iacob in Iſrael,facta hoc loco, primò,& per ſe ſignificauerit tranſitum, & promotionem Iacob ex vita actiua ad contemplatiuam.Hoc,quia falſum eſſe,ſuprà oſtendimus;con-

ſequens

ſequens eſt hanc quoque opinionem eſſe falſam. Deinde hæc ſententia Lyrani & Thoſtati nequaquam cohæret cum veritate, miniméque ſubſiſtit. Si quidem, vt iſti dicunt, qui ex vita actiua tranſit ad contemplatiuã, licèt non deſinat vitam actiuam, propterea tamen eſt, ac dicitur contemplatiuus potiùs, quàm actiuus, quia frequẽtior eſt in cõtemplatione, quàm in actione. At contrà cernere eſt in illa mutatione nominis Iacob in nomen Iſrael: poſtea enim non ſolùm aliquando appellatus eſt Iacob, quo ſignificabatur (vt placet iſtis) vita actiua, ſed multo frequentiùs eſt appellatus Iacob, quàm Iſrael: cùm tamẽ nomine Iſraelis, vt iſti dicũt, denotaretur vita contemplatiua, ad quã tum tranſibat & promouebatur Iacob, & quam frequentiùs & principaliùs exercere & colere debebat.

29 Tertia ſententia eſt Caietani, Vatabli, & aliorum. Iſti aiunt cùm dicitur, *Non vocaberis Iacob, ſed Iſrael*, ſic eſſe accipiendum, vt ſubaudiatur aduerbium *tantum*, hoc ſcilicet intellectu: Poſthac nõ vocaberis tantùm Iacob, ſicut antehac vocatus es, ſed etiam cum maiori, laude, & dignitate vocaberis Iſrael, quod eſt honorificentius nomen. Nõ igitur iſtis verbis declaratur negatio prioris nominis Iacob, ſed additio noui & præſtantioris Iſrael. Audi Caietanum: Iuxta Hebræum (inquit) habetur: *Nomen tuum Iacob* ſubaudi (eſt) *non vocabitur nomen tuum adhuc Iacob*, ſubaudi duntaxat) non enim prohibet Deus vocari ipſum Iacob, ſed vult adijcere ei diuini nominis inſignia. Sic iſte.

Tertia opinio Caietani Vatabli & Hebræorum.

Sedenim iſtam expoſitionem planè reſpuunt & excludunt verba ipſius Scripturæ, quibus dicitur: *Non vocaberis vltra Iacob*: illud enim aduerbium, *vltra*, apertè indicat negationem prioris nominis in poſterum, & ſolam noui nominis *Iſrael*, quod imponebatur, appellationem eſſe futuram. Si dixiſſet, Tu vocaberis Iacob: & tu vocaberis Iſrael, nihil erat quæſtionis: non enim iſtâ locutione tollebatur appellatio prioris nominis Iacob; ſed promittebatur, vel prænuntiabatur ſimul etiam alterius nominis appellatio, ſicut Dominus dixit Petro, Ioan. 1. *Tu es Simon filius, Ionæ, & tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus*: nec tamen poſtea deſijt appellari Simon, quanquam frequentiùs Petri nomine appellatus eſt. Mutare porrò aduerbium *vltra* (quo vtitur Scriptura) in aduerbium *tantùm*, vel *duntaxat* ab iſtis auctoribus adhibitum, non eſt Scripturam exponere, ſed expoſitionem ſuam quoquomodo probare, & obtrudere velle.

30 Dicam ego breuiter quod mihi ſuper iſta quæſtione nec ſemel, nec incurioſè cogitanti occurrit, & quod cum conſuetudine loquendi Scripturæ valdè conſentiens, atque adeo ſatis probabile viſum eſt. Solet Scriptura dicere, rem quampiam, vel perſonam, hoc vel illo nomine vocatum iri, non quòd habitura ſit illud nomen, aut tali nomine vulgo appellanda ſit; ſed quòd verè ac planè habitura ſit rem tali nomine ſignificatam: ita vt verè atque conuenienter tali nomine poſſet vocari. Multa ſunt in ſacris libris huius rei exempla. Ego vnum & alterum proferam quo res manifeſta & certa ſit Lectori. Iſaias capite ſeptimo dixit: Meſſiam vocatum iri Emanuelem: *Et vocabitur*, inquit, *nomen eius Emanuel*,

Quarta opinio, quæ placet Auctori. Mos diuinæ Scripturæ valdè obſeruandus.

nec tamen legimus, vulgò appellatum esse isto nomine Dominum nostrum. Sed quia habiturus erat perfectè id quod eo nomine significabatur (Emanuel enim interpretatur, Nobiscum Deus) idcirco tale nomen ei conuenientissimum erat. Idem propheta capite octauo ait, loquens de Messia: *Et dixit Dominus ad me, voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, Festina prædari.* & capite nono: *Et vocabitur*, inquit, *nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.* Et Hieremias cap. 23. *Et hoc est nomen*, inquit, *quo vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Et apud Zachariam capite sexto. *Ecce vir, Oriens nomen eius.* Ad cõsimilem igitur sententiam & intelligentiam interpretandum est quod hîc dicitur, *Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum*: hoc népe intellectu: Tanta fortitudinis præstantia donatus & roboratus à Deo es, vt non sit conueniens & decens vocari te deinceps Iacob, id est, supplantatorem fratris, id enim paruam fortitudinem, & dignitatem significat, sed appellari debes Israel, id est, *Princeps*, vel *Fortis cum Deo*; quippe qui virtutem, & fortitudinem certandi cum Deo, & quodammodo præualendi habueris. Non eo inficias, Deum voluisse appellari eum deinceps nomine Israelis, sicut reuera appellatus est, sed aio, illud *Non vocaberis vltrà Iacob*, quo veram intelligentiam habeat, ad prædictam sententiam & interpretationem referendum esse.

Consuetudo Scripturæ circa verba futuri temporis. Franciscus Ribera Societatis Iesu.

Illud præterea lubet hîc monere Lectorem, consuetudinem esse Scripturæ, secundùm proprietatem Hebrææ linguæ, verba futuri temporis sæpe vsurpare, ita vt significent debitum, siue, vt Latini loquuntur, officium, & conuenientiam quandam, & decentiam. Huius consuetudinis animaduersionem, ante me proditam, à nostro Francisco Ribera, viro in studio sacrarum litterarum peritè versato, hîc apponam, vt ab eo explicata est in primum caput Malachiæ super illis verbis: *Filius honorat patrem.* Futura, inquit ille, apud Hebræos sæpe debitum indicant, & decorum, vt Genesis vigesimo, *Quæ non debuisti facere, fecisti nobis*, Hebraicè est ad verbum, *Opera quæ non fient, fecisti nobis.* Latinus igitur Interpres prudenter Hebraismum, more Latino, interpretatus est: quemadmodũ etiam Chaldæus ita vertit: *Opera, quæ non erant digna fieri, fecisti mecum*: & in capite 18. eiusdem libri dixit Abraham Deo: *Non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.* id est, Non æquum est, nec decens, vt tu facias tale iudicium. Et Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam*: id est, Custodire debẽt, & Matth. 16. dixit Petrus Christo Domino: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*; id est, Inconueniens est, & indecens, & iniquum, vt tu innocens ista patiaris. & Malach. 1. *Filius honorat patrem*, pro quo Hebraicè est, *Filius honorabit patrem*, quo significatur, filij esse officium, honorare patrem suum. Similiter igitur accipiẽdum est & hoc: *Non vocaberis vltra Iacob*: id est, non erit æquum, nec conueniens, ac decens: si spectetur fortitudo animi tui, vt posthac vocêris Iacob, sed vt appellêris Israel.

Ille ve

Ille verò erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus; libans super eum libamina, & effundens oleum, vocánsque nomen loci illius Bethel. VERS. 14. & 15.

32 DISPVTAT super his verbis Thostatus, An iste locus, quem nunc Iacob nominauit Bethel, sit idẽ atque locus ille Bethel, de quo proximè ante locutus fuerat; & in quo, ex Dei mandato, ędificauit altare DEO, quo in loco mortua, & sepulta fuerat Debbora: hic autem locus appellabatur alio nomine Luza: vbi Iacob, cùm fugiens fratrem suum Esau iret in Mesopotamiam, vidit in somno scalam è terra vsque in cœlum erectam, vt suprà Genes. 28. traditum est. Censet autem Thostatus, licèt dici possit fuisse eundem locum bis eodẽ vocabulo Bethelis à Iacobo appellatum, propter binam Dei apparitionẽ inibi factam sibi; priorem quidem cùm iret in Mesopotaniam; posteriorẽ autem hoc tempore. Probabilius tamen esse, fuisse diuersa loca; & hunc locum fuisse Hierusalem, qui non solùm propter istam apparitionem, verùm etiam quòd ibi futurum esset Dei templum, fuisse à Iacob prophetico spiritu appellatum Bethel, id est Domum Dei. Ad hoc autem persuadendum, Thostatus affert duas rationes. Primò enim, inquit, quotiescumque fit mentio supradictæ Bethel, adiungitur alterum eius nomen Luza, quo priùs vocabatur, vt patet suprà Genes. 28. & in hoc ipso capite paulò superiùs. Et in libro Iudicum c. 1. & in compluribus aliis locis: nisi fortè cum Moses loquitur de Bethel per anticipationem, narrans historiam Abrahæ; vt supra Genes. 12. & 13. In hoc autem loco præcisè nominatur Bethel, non adiuncto altero nomine Luza, quod est signũ non fuisse istius

4 Bethel, alterum nomen Luzam, & idcirco diuersum esse locum à priori Bethel. Ac mihi quidem videtur, Thostatus inquit, hîc accipi pro Hierusalem: Siquidem ex Bethel venisse Iacob in Bethlehem, & ibi in via sepeliisse Rachelem, narrat in hoc loco Moses. Distat porrò Bethlehem ab Hierusalem per duas leucas siue quatuor milliaria: At Bethel de qua suprà dictum est, distat ab Hierusalem per decem vel vndecim leucas. Adde quòd Rachel sepulta est in itinere quo venitur à Bethel in Bethlehem, vt hîc dicitur: sed non potest intelligi de itinere quo venitur à superiori Bethel in Bethlehem; Ergo, &c. quæ pluribus verbis persequitur Thostatus, & apud eum legi possunt.

An Bethel quæ hoc loco nominatur, fuerit Hierusalem.

At enimuerò probabilius videtur, eundem fuisse locum hîc & suprà

33 nominatum Bethel: nec cuius hîc fit mentio, eum fuisse Hierusalem. Hoc sensisse Beatum Augustinum, declarant verba eius in quæstione 116. in Genesim super hunc ipsum locum, quem nunc tractamus. Ponit enim ibi tanquam certum, & manifestum fuisse eundem omnino locum hîc & suprà nominatum Bethel: sed in dubium vertit, vtrùm erectio tituli lapidei, & libatio, & effusio olei, quæ hîc memorantur, fuerint eadem illa quę suprà Ge. 28. commemorata sunt; an verò diuersa fuerint, & idem bis in eodem loco diuersis temporibus Iacob religiosè peregerit. Sic enim ait

Refellitur Thostatus.

August. Iterúmne factum est hoc loco, quod suprà factũ fuerat, an iterum cõmemoratum est? Sed vtrumlibet horum sit, super lapidẽ libauit Iacob, non lapidi libauit: non ergo sicut Idololatræ solẽt aras ante lapides constituere; & tanquam dijs, libare lapidibus. Sic Augustinus. Idem arbitratur Caietanus: nisi quòd eandem quidem fuisse putat regionem loci, sed non eandem partem loci. Ad hunc enim modum scribit super hoc loco Genesis: Paulò superiùs locum altaris appellauit Iacob, *Bethel*, propter antiquam scilicet scalæ angelicæ visionem: nunc autem locum tituli à se erecti appellat *Bethel*. Quocirca *Bethel*, fuit nomen, à Iacob impositum duabus partibus illius loci, loci videlicet altaris, & loci tituli, secundùm diuersas rationes: nam loco altaris, ratione scalæ visæ: loco verò tituli, ratione diuinæ huius apparitionis & locutionis. Sic Caietanus. Ab istis auctoribus facit contextus narrationis Mosaicæ in hoc loco: talis enim est, vt non obscurè significet, postquam Iacob venit Luzam, cognomento Bethel, in eo ipso loco contigisse omnia quæ ibi narrantur, vsque ad profectionem eius in Ephratam, siue Bethleem. Nullam enim inter ista significat factam esse à Iacob mutationẽ loci, cùm tamen aliàs eius mutationes loci, & transmigrationes, distinctè & apertè, & nominatim in hoc capite exponat. His accedit, quod neque vspiã in Scriptura legimus, neque tradidit vllus eorum qui ante Thostatum, vel pòst de locis Terræ sanctæ accuratè scripserunt, Hierusalem fuisse vllo tempore appellatam nomine Bethel.

(margin: Caietanus.)

TERTIA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

VERS. 16. vsq; ad 21.

Egressus autem inde, venit verno tempore ad terrã, quæ ducit Ephratam: in qua cùm parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cœpit, &c.

ÆC verba nonnullas generant quæstiones, strictim à nob hìc tractandas. Harũ prima est super illis verbis, *verno tẽpore*, pro quo est Hebraicè *chibrath*, cuius vocis ambiguitas fecit, vt variè admodum hic locus exponeretur, & litigiosa esset inter hebraizantes disceptatio. Pagninus sic vertit: *Erat adhuc quasi milliare terræ, ad veniendum in terram Ephrath.* Translatio noua, quam habet Vatablus hoc modo: *Cùm abessent iugerum agri ab Ephrata*; Chaldaicè sic ad verbum: *Fuítque quasi stadium terræ, veniendi ad Ephratam.* Dauid Kimhi in libro radicum, tantum itineris ea voce significari putat, quantum à mane vsque ad prandij tempus commodè posset confici. Hoc secutus Caietanus, cùm memorasset supradicta illa verba Latinæ translationis: *Egressus inde verno tempore*: Iuxta Hebræum, inquit, habetur, *Et fuit*

(margin beside the first line of this paragraph: 34; margin beside "cutus Caietanus": Caietanus.)

fuit adhuc sicut prandium terræ ad veniendum in Ephrath. Nihil hîc dicitur de tempore, sed de distantia locali à Bethleem, tanto videlicet spatio terræ, quantum peragi solet, donec prandeatur. A tempore itaque prandij quantitatem interualli mensurauit. Sic Caietanus. Oleaster ita putat vertendum; *Et fuit adhuc multum terræ (id est, viæ) ad veniendum in Ephratã.* Lectio Græca hoc loco, oppidò quàm diuersa est. Sic enim habet; *Profectus Iacob de Bethel; fixit tabernaculum suum vltra terrã Gader. Et factum, dum appropinquaret in Chabratha ad veniendum in Ephrata, peperit Rachel. &c.* Sed illud *vltra turrim Gader* refert S. Hieronymus non vt in hoc loco positum, sed paulò inferiori, vbi etiam ista verba habentur in vulgata, & in Hebræo, nimirum versu 21. Illud autem Chabratha, positum est, pro voce Hebræa, *chibrath.* Oleaster.

35 Cæterùm iuuat indicare Lectori quid super hac re disputet B. Hieronymus, quid item Eugubinus, & Lippomanus, atque Oleaster, vt vel hinc appareat liquidò rectam esse hoc loco atque inculpabilem nostram Trãslationem Latinam. In Traditionibus Hebraicis in Genes. super hoc ipso loco ita scribit Hieronymus: Verbum Hebræum *chibrath*, in consequentibus vbi Iacob loquitur ad Ioseph: *Ego autem cùm venirem de Mesopotamia Syriæ, mortua est mater tua Rachel in terra Chanaan, in via Hippodromi, vt venirem Ephrata,* nescio quid volentes, Hippodromũ septuaginta Interpretes transtulerunt; & statim ibi, vbi in Hebræo dicitur: *Et sepelierunt eam in via Ephrata, hoc est Bethleem.* Rursus septuaginta pro *Ephrata* posuerunt, Hippodromum: cùm vtique si *Chabratha*, Hippodromus est, Ephrata, Hippodramus esse non possit. Aquila autẽ ita transtulit; Et factũ est, καθ' ὁδὸν τῆς γῆς, id est, in itinere terræ introiens in Ephrata. Sed melius est si transferatur, *In electo terræ tẽpore, cũ introiret Ephrata.* Porrò vernũ tempus significat cùm in florem cuncta rumpuntur, & anni tempus electum est: vel cùm transeuntes per viam, carpunt, & eligunt ex vicinis agris quodcumque ad manus venerit, diuersis floribus inuitati. Sic Hieronymus. Non solùm igitur ita vertit Hieronymus, vt habet Latina Translatio, sed ita Latinè verti oportere verba Hebraica, demonstrauit exposita ratione. S. Hieronym.

36 Eugubinus in Recognitione Pentateuchi super hoc loco, atque ipsum secutus etiam ad verbum Lippomanus in Catena, cùm prænarrassent varias expositorum interpretationes illius vocabuli Hebræi *Chibrath*, à nobis paulò superiùs commemoratas; subdunt causam tantæ diuersitatis interpretationum, fuisse ambiguitatem vocis *Chibrath*: quæ vel potest accipi tanquam ex duabus vocibus coniuncta, vel tanquam vnius duntaxat vocis rationem habens; quemadmodum apud nos dictio *sustineamus* potest accipi tanquam vna vox à verbo Sustinere, vel tanquam ex tribus vocibus composita, videlicet *sus, tinea, mus.* Similiter *Chibrat*, si coniunctè legatur, significat interuallum siue spatium, puta vel vnum milliare, vel aliud quid simile. Si autem legatur disiunctè, vt littera *Caph* non sit litteta substantialis huius dictionis, videlicet *Chi, berath*, significat, circa ver, vel circa viriditatem; cùm ager pascuus est, & cibum dat terra, à Eugubinus & Lippoman.

terra, à verbo *barah* descendens, quod *cibare* significat. Prior opinio quibusdam non valdè placet, quia dicunt non habere simile, vnde *chibrath* significat spacium, nisi forrè ductum à *chabir* quod significat *multum*, vt significetur multum terræ, siue itineris fuisse vsque ad Ephratam. Aben-Esra vtramque lectionem & interpretationem eius vocis & refert & approbat.

Oleaster. Oleaster porrò similiter prænarratis eiusdem vocis Hebrææ variis interpretationibus, ex suo sensu subtexit verba, quæ hîc subieci: Non miror, quòd isti in tales inciderint expositiones, cùm noluerint significationem radicis eius vocis attendere. Constat autem *Chabar* esse per se radicem, & significare *multum esse*, vt patet Iob 8. & 15. & 31. & 34. & Isaiæ 16. Talis autem significatio optimè quadrat in vocem *Chibrath*, hoc loco positam. Moses enim rationem voluit reddere cur sepulta fuerit Rachel in via, & non potius intra vrbem Ephrata: dicit autem ideo factum esse, quoniam adhuc multum erat terræ, id est itineris ad veniendum in Ephrata. Quare sic vertendum fuit; *Et fuit adhuc multum terræ ad veniendum in Ephrata.* Et mirum est, istos vertisse milliare: cùm neque *Barach* neque *Chebir*, quę radices eius nominis ab istis ponuntur, vspiam significare videantur, milliare. Sic Oleaster. Cuius interpretationem excludere videntur, quæ de

Borcardus. loco, & situ sepulcri Rachelis prodidit memorię Borcardus in Descriptione Terræ Sãctæ in Prima Parte, capite septimo, numero quinquagesimo sexto his verbis: Scias sepulcrum Rachelis non esse in ciuitate Bethleem, sed foris iuxta viam, quæ ducit Hebron ad dexteram, ad iactum vnius arcus extra Bethleem. Non igitur ex loco, vbi sepulta est Rachel, multum terræ, siue itineris supererat, vsque in vrbem Ephrata, sicut habet interpretatio Oleastri.

Vicissitudo bonorum & malorum in hac vita mortalibus solennis & vtilis est.

Altera quæstio locum habet circa illa verba: *Cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus, periclitari cœpit.* Vers. 17. Sed ante alia scire conuenit, 38
vel ex hac historia, & exemplo Iacob, sicut etiam omnium temporum, atque omnium gentium frequentissimis experimentis comprobatum est, res mortalium, gaudij & tristitiæ, dolorísque ac voluptatis, & spei ac timoris vtili quadam vicissitudine ac temperamento constare, nullíque in hac vita solidum, & sincerum, & perpetuum gaudium contingere, sed tristitia subinde doloréque dilui, atque interrumpi. Ecce, Iacob, duodecimo filio in prouecta senectute auctus, ingenti lætitia & voluptate affectus est: sed mox dilectissimæ vxoris interitu, quasi dirissimo quodam doloris telo percussus est. Scitum igitur illud Euripidis dictum est, meritóque celebratum:

Euripides in Iphigenia.

Gaudere, atque dolere necesse est:
Mortalis enim es. Sin tu nolis,
Tamen eueniet. Sic diis placitum:

Causæ difficultatum & dolorum quæ mulieribus in pariendo contingunt.

Sed quæritur, vnde mulieribus in pariendo tanta difficultas, & dolor, 39
& nonnunquam mors etiam accidat, sicut Racheli contigisse narratur in hoc loco. Complures causas eius rei licet afferre. Primò namque id potest accidere ex angustiis vteri, vel eius alia quapiam affectione mala. Deinde potest

id euenire ob grandiorem solito fœtus magnitudinem, aut frequentiorem, & validiorem eius in vtero agitationem, vel ob aliam eius sinistrã, & aduersam affectionem. Adhæc, si partus adueniat mulieri grauidæ, cùm ea graui aliquo tenetur morbo. Duas præterea causas licet adiungere ex Aristotelis doctrina; vt quarta causa sit, desidiosa nimis vita mulieris. Quinta verò, si nimio longiorem in enitendo moram trahat. Ponam hîc verba Aristotelis ex libro quarto de Generatione Animalium, capite sexto. In ferendo, inquit, vtero, homines cum ceteris animalibus dissident. Cum enim cetera plurimum temporis valeant corpore, cum ferunt vterum: mulieres magna ex parte ægrè degunt. Cuius rei causa aliqua, vel ad vitam referri potest. Cum enim mulieres vitam otiosam, & sellulariam quandam degant, plus contrahunt sibi excremẽti. Nam quibus gentibus solitum est, vt mulieres suscipiant labores, ijs nec vterus tam difficulter gestatur, & partus facilis est. Denique quibusuis locis, mulieres, quæ laborare consueuerunt, faciliùs pariunt: Labor enim excrementa consumit, quæ in mulieribus otiosis augentur. Cúmque parturigo laboriosa sit; labor, & exercitatio actæ vitæ facit, vt spiritum possint retinere: in qua re facilitas partus conciliatur. Sed maximè causa est, quòd cùm ceteris, aut exigua purgatio, aut nulla manifesta fiat, mulieri plurima euenit. Quæ cum per vteri gestationem desierit, infestat atque perturbat: quippe cùm etiam nõ grauidis, nisi purgationes fiant, ægritudines contingant. Paucis verò quibusdam mulieribus euenit, vt prægnantes meliùs corpore valeant: videlicet iis, quarũ in corporibus exigua continentur excrementa, quæ absumi possunt cũ alimento, quod fœtui ministratur. Sic ibi Aristoteles. Et in libro primo de Animalibus, difficultatem ait pariendi etiam accidere propter dilationem longiorem. Nam & nunc, inquit, mulieres, si in partu vel oscitando, vel aliqua huiusmodi causa retrahunt, difficiliùs pariunt. Et lib. 7. scribit Plinius oscitationem in enixu, lethalem esse mulieribus.

Aristoteles. *Plinius.*

40 Tertia quæstio nascitur ex illis verbis: *Egrediente anima præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij sui Ben oni, id est, filius doloris mei: Pater verò appellauit eum Beniamin, id est, filius dexteræ.* Vers. 18. Quæritur, cur nomen Ben oni, id est, filius doloris mei, adeo displicuerit Iacob, vt id confestim abiecerit, & pro eo posuerit nomen Beniamin, quod significat filium dexteræ? Nimirum ex profanis iuxtà sacrísque historijs cognoscere est, veteribus illis hominibus magno studio, & curæ fuisse, nomina imponere pulchra, & apta rebus ipsis, & præclarum quid atque faustum præsignantia, & quasi promittentia, nomina verò inamœna, & triste quid, vel absurdum significantia, & tanquam infaustum quidpiam portendentia, vehementer exhorruisse, & prorsus repudiasse. Strabo lib. 13. de Theophrasto scribens: Theophrastus, inquit, priùs appellabatur Tyrtanus, quem Aristoteles magister, eius mutato nomine nominauit Theophrastum: simul prioris nominis absurditate offensus, simul etiam eius linguæ facundiam significare volens. Triste igitur & infaustum Patriarchę Iacob visum est nomen Ben oni à matre

Speciosa nomina imponere filijs, aliísve rebus curæ fuit Veteribus. *Strabo.*

fff

impositum; vt quòd acerbissimum casum coniugis in enixu eius filij extinctæ perpetuò sibi repræsentaret, & idcircò mutauit in nomen Bēiamin, futuræ habens fortitudinis, & prosperitatis significationem. Nomen enim *dexteræ*, in sacris litteris significat interdum robur, & prosperitatem, & honorem. Veterum opinio fuit, præsertim apud Romanos, fortunatos eos fore, qui, enecta in partu matre, nati essent: Sic aiunt priorem Africanum esse natum: Sic etiam primus Cæsarum, à cęso matris vtero appellatus est.

De germana porrò significatione atque interpretatione istorū nominum *Ben oni*, & *Ben iamin*, præter ea quæ tradit Sāctus Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis in Genesim super hunc locū, Oleaster hæc scribit: Dictio *On* significare videtur fortitudinem, & laborem, quòd in labore ostendatur hominis fortitudo, vnde ita posset hîc verti: Vocauit nomen eius Filium laboris, id est, in cuius partu multùm laborasset mater: vel Filium fortitudinis, quòd fuisset matre fortior, & qui mortua matre superuixisset. Quare autem pater vocauerit eum Filium dexteræ, duplex potest assignari ratio. Altera, quòd ex eo cognosceretur, adhuc in ipso esse robur, & fortitudinem generandi filios; solet enim robur, dexteræ vocabulo signari: Secunda, quia pueri vltimo nati, solēt esse ferè semper ad dexteram patris sui, quòd eos teneriùs amare, & maiorem curam eorum habere videantur. 41

Oleaster

Quid sit vocari filius dexteræ.

Cęterùm hanc historiam de morte Rachelis in partu Beniamin, & vtroque eius nomine sic allegorizat Rupertus lib. 8. in Genesim capite 15. Quemadmodum suprà, inquit, dictum est non carere mysterio, quòd mors Debboræ, quæ nutrix Rebeccæ fuerat, commemorata sit, tacita ipsius Rebeccæ morte: sic & nunc sciendum, non frustrà mortem Rachelis inueniri, cùm Liæ mors scripta nō sit: Quid enim Rachel, nisi primitiuam ex Hebræis; & quid Lia, nisi collectam ex Gentibus signat Ecclesiam? Moritur ergo Rachel, & mors Liæ silentio premitur: quia videlicet Synagoga palam per infidelitatem, à vitæ gratia excidit. Ecclesia verò Gentium viuit per fidem vsque in finem seculi. Et notādum, quòd Rachel in partu obijt; nam Synagoga tunc mortua est, quādo Christum & eius Apostolos emisit, *Quæ enim assumptio*, inquit Paulus, *nisi vitæ ex mortuis?* Vnde Rachel egrediente anima eius præ dolore, vocat filium suum Ben oni, id est, filium doloris mei: doluit enim, id est, inuidit; & dolenda sorte inde mortua est, quòd ex ipsa, vita assumpta sit. Pater autem vocauit eum Beniamin, id est filium dexterę: quia profectò ille est filius, Apostolorum Chorus, quem consedere fecit cum Christo ad dexteram suam in cælestibus.

Ruperti allegoria.

Rom. 11

Ephes. 1.

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Mortua eſt Rachel,& ſepulta in via,quæ ducit Ephratam,hæc eſt Bethleem.Erexítque Iacob titulum ſuper ſepulcrũ eius: hic eſt titulus monumenti Rachel vſque in pręſentẽ diem. VERS. 19. & 20.

42 EPHRATA, & Bethleem (ait Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum)vnius vrbis duo ſunt vocabula, ſub conſimili tamen interpretatione:ſiquidem Ephrata,interpretatur *frugifera*; Bethleẽ, *domus panis* vertitur,propter eum panem,qui de cœlo deſcendiſſe ſe dicit. Idem in libro de locis Hebraicis: Bethleem , inquit, ciuitas eſt Dauid,in ſorte tribus Iudæ,in qua Saluator natus eſt;in ſexto milliario ab Aelia, id eſt , Hieruſalem,contra meridianam plagam, iuxta viam quæ ducit Hebron,vbi & ſepulcrum Ieſſe , & Dauid oſtenditur,& mille circiter paſſibus procul eſt turris Ader, quæ interpretatur *Turris gregis*,quodam vaticinio paſtores Dominicæ natiuitatis conſcios antè ſignificans. Sed & prope eandem Bethleem , regis quondam Iudææ Archelai tumulus oſtenditur,qui ſemitæ ad cellulam noſtram è via publica diuertentis principium eſt. Vocabatur autem Bethleem,& filius Ephrata,id eſt,Mariæ,vt in Paralip.libris pleniùs legimus. Sic eo loci S.Hieronymus. Et idem paulò infrà,Ephrata, inquit, eſt in tribu Iuda,licet plerique malè exiſtiment eſſe in tribu Beniamin ; eſt autem iuxta viam,vbi ſepulta eſt Rachel,quinto milliario ab Hieruſalem , in eo loco,qui à ſeptuaginta vocatur Hippodromus. Legimus Ephratam in Paralipomenon libro,ſicut ſuprà dictum eſt. Sic Hieronymus.

S. Hieronym. — *Ioannes 6.* — *Matth. 2.* — *Luc 2.* — *Luc 2.* — *1. Paralip. 1. cap. 2.*

43 Eſt autem de origine iſtorum nominum Ephrata & Bethleem quæſtio & diſceptatio Thoſtati cum Lyrano. Lyranus enim ſecutus Rabbi Salomonem , ait, vrbem iſtam fuiſſe appellatam Ephratam ab vxore Caleb ſic nominata,vt legitur 1. Paralipomenon cap. 2. Fuit autem ille Caleb,filius Heſron,qui cum auo ſuo Iuda,& proauo Iacob patriarcha deſcendit in Aegyptum,vt habes Geneſis quadrageſimo ſexto. Poſtea verò iſtam ciuitatem putãt vocatam eſſe Bethleem,quòd poſt eam ſterilitatem,quæ contigit in tempore Elimec mariti Noëmi, & tempore Ruth,extitit ingens frugum copia; ibíque quaſi horreum cõſtitutũ eſt propter tritici abundantiam;vnde traxit nomen Bethleem,quod ſignificat *domum panis*. Sic iſti. Sed enim vtrũque dictum iſtorũ, manifeſtis, vt videtur ſibi,argumentis refellit Thoſtatus. Nã illud nomen Ephrata nõ potuit imponi ei vrbi,niſi poſt ingreſsũ Hebræorũ in terrã promiſſionis: in quam neque Caleb, neque vxor eius Ephrata ingredi potuerunt. Heſron quippe pater ipſius Caleb,& ſocer Ephratæ, deſcendit cũ

Diſputatio Thoſtati cum Lyrano ſuper origine nominum Ephrata, & Bethleem.

Iacob in Aegyptum, ex quo tempore vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, tranſierunt quindecim & ducenti anni, vt etiam nos oſtẽdimus in tertio Tomo noſtro in cap. 15. Geneſ. ſuper illis verbis: *Et ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis*. Ab egreſſu porrò Hebræorum ex Aegypto, vſque ad ingreſſum eorum in terram promiſſionis, prætererunt anni quadraginta peregrinationis eorum in deſerto. Ergo ab ingreſſu Heſron in Aegyptum, vſque ad introitum Hebræorum in terram promiſſionis, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ponamus autem Heſron annis viginti poſt ſuum in Aegyptũ ingreſſum, genuiſſe filium ſuum Caleb: ex quo ſequeretur ab ortu Caleb vſque ad ingreſſum Hebræorum in terram promiſſionis, tranſiſſe annos ampliùs ducentos triginta. Non igitur iſte Caleb, nec vxor eius Ephrata intrare potuerunt Terram promiſſionis; nemo enim in illa ætate tamdiu viuebat; quare vocabulum *Ephrata*, non eſt impoſitum ab vxore iſta Caleb. Præterea, iſtud factum eſſet aliquandiu poſt mortem Moſis; cùm tamen vtrumque nomen eius loci non ſemel Moſes in hoc libro commemoret. Nec firmum eſt quorundam reſponſum, Moſem ſpiritu prophetico prænoſcẽtem futura iſta nomina eius loci, per anticipationẽ vſurpaſſe. Non enim oratio hæc, & Scriptura Moſis, prophetica eſt, ſed hiſtorica, tradita Hebręis, qui tunc viuebant: quibus ignota prorſus fuiſſent iſta nomina, vtpotè tali ſpiritu prophetico carentibus.

Atque hoc ipſum argumentum valet contra alterum dictum Lyrani & Rabbi Salomonis, affirmantium, nomẽ Bethleem poſitum eſſe ei loco propter copiam frugum quæ accidit tempore Ruth: ſi quidem id accidit plus ducentis annis poſt mortem Moſis, vt hoc loco argumentatur Thoſtatus. Non igitur tale nomen notum fuit Moſi; aut ſi notum fuiſſet, vt ipſi dicũt, per propheticum ſpiritum, erat certè prorſus ignotum omnibus gentibus eius temporis: præſertim verò Hebræis, quibus hæc ſcribebat Moſes. Concludit igitur Thoſtatus, tam nomen Ephrata, quàm Bethleem, fuiſſe antiquius, non ſolùm Moſis, ſed etiam Iacobi ætate. Sic ex Thoſtato. Cuius tamen argumentatio non admodum valida eſt. Poteſt enim fieri, vt nomen Bethleem multo poſt mortem, Moſis tempore impoſitum ſit ei vrbi, eius autem commemoratio, quæ hîc ponitur, non ſit à Moſe tradita, illa dicũt verba: *Hæc eſt Bethleem*, & item infra Geneſis 48. *Iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine appellatur Bethleem*: ſed adiuncta ſit à ſapientibus Synagogæ, qui auctoritate ipſius, & diuino afflatu pleni, libros Moſis concinnarunt, expoſitis quibuſdam quæ propter vetuſtatem iam erant obſoleta, & in alia nomina iam fuerant commutata, qua de re memini non ſemel in ſuperioribus tomis in Geneſim me monuiſſe Lectorem. In ſuperiore loco prioris libri Paralipomenon, nominatur quidam Salma pater Bethleem, & Caleb nepos prioris Caleb, de quo paulò antè diximus: hic terram promiſſionis iurauit, & potuit ex nomine auiæ ſuæ Ephrata ſimile nomen imponere vrbi; quæ dicta eſt Bethleem; iſtius enim Caleb, etiam in octogenaria ætate, propemodum incredibile robur corporis & vigor animi

animi memoratur in libro Iosue, capite 14.

44 Circa illa verba: *Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via, quæ ducit Ephrata*, aduertat Lector tum ex hoc loco, tũ ex altero loco, qui est infra sub finem capitis 49. apertè perspici, Rachelem aliquanto tempore obijsse priùs quàm Liam. Hinc enim apparet Rachelem esse mortuam priusquam Iacob perueniret in vrbem Hebron, quò tendebat ad patrẽ suum Isaac. At illi dicitur, Liam fuisse sepultam in Hebron cũ Abrahã, & Sara, & Rebecca; nempe postquam Iacob venerat iam Hebron, & aliquandiu mãserat apud patrem Isaac. In maiori chronologia Hebręorum traditur Rachelem mortuam esse, ex actis 36. ętatis suæ annis, cùm nupsisset Iacobo, agens 22. annum, & in eius matrimonio mansisset annis quatuordecim. Sed hoc falsum est, mansit enim cum viro suo Iacob in Mesopotamia tredecim annis, quia statim vt transactum est primum septennium seruitutis, data est in potestatem Iacob, Genesis 29. hic autem per annos viginti moratus est in Mesopotamia: à discessu autem ex Mesopotamia vsque ad mortem Rachelis anni nõ minùs decem fluxerunt, vt suprà ostensum est: mansit igitur cum viro annis viginti tribus. Quare si, cùm nupsit, erat viginti duorum annorum, eam, cũ obijt, fuisse annorum ampliùs quadraginta necesse est. Illud itẽ falsum est, quod in eadem chronologia traditur, Rachelem, & Liam fuisse gemellas eodem partu editas: quippe suprà Gen. 29. apertis verbis dixit Moses Rachelem minorem fuisse natu, Liam verò sororem fuisse maiorem.

Liam aliquãto tempore esse mortuam post obitum Rachelis.

Erratum maioris chronologiæ Hebræorum.

45 Quæri etiam potest super eo quod hìc dicitur, Iacob erexisse titulum super sepulcrum Rachelis: cur id fecerit Iacob. Sed nimirum declarare voluit ea re Iacob amorem suum, quo Rachelem coniugem flagrantissimè ac perseuerantissimè dilexerat: simúlque apud posteros memoriam tam caræ vxoris, in perpetuum, quantum in ipso erat, prorogare. Duabus enim rebus, eorum qui mortui sunt, memoriam in futurũ prolatare, & quodammodo immortalem facere possumus: primò magnifica eis condendo sepulcra, aliáve nominis eorum præclara monumenta statuendo. Fuisse autem, Troianis etiam temporibus, apud Ethnicos morem faciendi mortuis sepulcra, sepulcralésque titulos, non obscurè indicat Homerus, cuius sunt illi versus Latinè redditi:

Cur Iacob erexit titulum super sepulcrũ Rachelis.

Vt te sepeliant fratres, & sodales
Sepulcro, & titulo: est enim hoc præmium morientium.

Hodiéque dicuntur Iudæi simile quid facere in sepulcris suorum, insculpentes ea verba quæ Abigail dixit Dauidi, vt legimus primo Regũ cap. 25. *Sit anima tua ligata in fasciculo viuentium apud Dominum Deum tuum.* Verumenimuerò mortuorum memoria, & nomen, ac fama perpetuatur maximè ingenij operibus, cum disertissimis scriptis, sempérque mansuris, vel historijs, vel carminibus, eorum virtutes factáque celebrantur. Sic Achilli & Aeneæ quodammodo immortalitatem dedêre Homerus & Virgilius. Disputari posset hoc loco, qualis fuerit ille titulus, quem Iacob erexit super sepulcrum Rachelis: verùm super ea re disputatum à nobis est suprà, cũ explanaremus verba illa capitis 28. *Tulit*

Iacob lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Borcardus in prima Parte c. 7. numero 56. tradit super sepulcro Rachelis erexisse Iacob pyramidẽ pulchram nimis: & in eius basi duodecim disposuisse pręgrandes lapides, secundùm numerũ filiorũ suorũ. *Borcardus.*

VERS. 21. 22. 23. Egressus inde Israel, fixit tabernaculum trans Turrem gregis. Cúmque habitaret in illa regione, abijt Ruben, & dormiuit cum Bala vxore patris sui: quod illum minimè latuit. Erant autem filij Iacob duodecim, &c.

QVOD hîc dicitur de habitatione Iacob trans Turrim gregis, 46
& legitur idem Hebraicè, & Chaldaicè; id nõ habent in hoc loco Græci codices, sed paulò suprà Versu 16. habent ista verba, alieno nempe loco, sic enim illic ad verbum habent habent libri Gręci: *Et profectus de Bethel, fixit tabernacula trans Turrim Gader.* Sed quis locus est iste *Turris gregis*, siue, vt est Hebraicè, *Turris Ader?* Soluit breuibus hanc quæstionem B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hunc locum, ita scribens: Hunc locum Hebræi esse volunt, vbi postea templum ædificatum est: & turrim Ader, turrim gregis significare, hoc est, congregationis, & cœtus: quod & Propheta Michæas testatur dicens: *Et turris gregis nebulosa, filia Sion:* Illóque tempore Iacob trans locum, vbi postea templum ædificatum est, habuisse tentoria. Sed si sequamur ordinem viæ, pastorum iuxta Bethleem locus est, vbi vel Angelorum grex in ortu Domini cecinit; vel Iacob pecora sua pauit, loco nomen imponẽs: vel, quod verius est, futurum iam tunc mysterium monstrabatur. Sic ibi Hieronymus, qui etiam in libro de locis Hebraicis ait, Turrim istam Ader mille passibus procul fuisse ab vrbe Bethleem. Neque verò Hieron. negat templum, vel vrbem Hierusalem appellatam quoque fuisse Turrim gregis; cùm id perspicuè dixerit Michæas supradictis verbis, quæ Hieronymus citauit, & ad eam sententiam interpretatus est in commentariis suis super Michæam: sed hoc tantùm negat Hieronymus, turrem gregis hîc nominatam, fuisse in monte Moria, vbi templum postea ædificatum est; patet enim fuisse prope vrbem Bethleem. Ergo nomen Turris Ader, seu gregis, in duobus locis dicebatur; & in eo qui erat prope Bethleẽ; & in ipso templo, siue vrbe Hierusalem. Templum porrò vocabatur Turris, quòd in modum, & figuram turris ædificatum esset. Dicebatur item, Ader, siue gregis; vel quòd illuc religionis causâ, cœtus & congregationes Hebræorũ in similitudinẽ Gregũ conueniebant; vel quòd eò ducebantur greges ouium ad immolandum Deo. Verùm turris gregis, de qua hîc agitur, erat campus pascuis vberrimus, & grandibus oleis refertus: in quo postea, in memoriam Angelici exercitus, qui pastoribus apparuit, quo tempore ortus fuerat Dominus noster in Bethleem, dicitur Helena mater Constantini ædificasse templum sub nomine Sanctorum Angelorum.

B. Hieronym.

Quæstio quis locus fuerit Turris Gregis.

Michea. 4.

Luc. 2.

Luc. 2.

Sed expendamus illa verba, *Abiit Ruben, & dormiuit cum Bala concubina patris sui, quod ipsum minimè latuit.* Vers. 12. Post illud: *quod ipsum minime latuit:* addiderunt de suo lxx. Interpretes: *Et malum visum est in oculis eius,* quæ nec Latini, neque Hebræi, neque Chaldaici codices habent. Non est dubium, quin per illud, *Dormiuit cum Bala*, significetur carnalis concubitus: ad id namque significandum sæpissimè talẽ phrasim vsurpat Scriptura. Atque ita debere intelligi, dubitare neminem sinit, quòd Iacob infrà Gen. 49. ob istud flagitium maledicens filio suo Ruben, dixit, *Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* Quocirca nugæ sunt, & meræ fabulæ, quod Rabbi Salomon, eiúsque assectatores quidam super hoc loco dixerunt, Ruben non vitiasse vxorem patris sui, sed lectum eius, quem Iacob trãstulerat in tabernaculum Liç matris Ruben, ex eo loco, Rubẽ indignabundum expulisse: atq; hoc in suam contumeliam accepisse Iacob. Istud porrò genus flagitij dormiendi cum Nouerca, etiam apud Ethnicos, turpissimum, & probrosissimum ducebatur. Audi B. Paulum 1. ad Cor. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gẽtes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Nec verò non rectè, & cum laude fecisse putatur rex Salomõ in Adoniam fratrẽ vindicans, quòd Abisaag Sunamitem paterni tori sociam, in vxorem postulauerit. **Locus Pauli 1. ad Corinth. 5.**

Et verò modestior multo quàm Ruben fuisse videtur Antiochus, filius Seleuci regis Asiæ, qui Stratonicæ nouercæ suæ insano captus amore, tacitus, vulnus occultum venis alebat, & cæco carpebatur igni, donec ob eam causam in grauissimum morbum incidens, à solertissimo medico Erasistrato causa morbi deprehensa est. Quid ego dicam de Hippolyto? cuius pudicitia, impotentissimæ libidini Phædræ nouercæ suæ assentiri nolentis, summis in tragœdia laudibus celebrata est? Ceterùm verisimile est, Iacob, post id temporis, remouisse à thoro suo Balam: & in perpetuum ab eius concubitu abstinuisse: quod etiam multis **3. Reg. 2. Antiochus. Erasistrat.**

47 post seculis fecisse legimus in 2. Regum cap. 20. Dauidem, decem suis concubinis à filio suo Absalon similiter vitiatis atque fœdatis. Erat autem eo tempore Ruben minor vigesimo quarto anno: hoc enim euenit ante venditionem Ioseph, qui tunc fuit sexdecim annorum Genes. 37. Ruben autem, septem tantùm annis maior natu erat, quàm Ioseph, vt ex cap. 29. & 30. Genesis colligitur. Mirúmque videri potest, Iacob ita dissimulasse illud facinus, vt nec filium, nec vxorem castigauerit. Verùm non omnia Iacob dicta, factáque scriptis à Mose prodita sunt. Non tamen impunè tulisse id Ruben, sed grauissimo supplicio, non ipsum modò, sed eius quoque posteros ob id esse punitos, supradicta in eum maledictio Iacob, manifestè demõstrat. **Cuius ætatis fuerit tunc Ruben.**

* * *

VERS. 16. **Hi ſunt filij Iacob, qui in Meſopotamia Syriæ.**

Cur hic memoretur numerus filiorũ Iacob.

V R hoc loco recenſuit Moſes numerum filiorum Iacob? 48
An ex occaſione flagitij, quod admiſerat Ruben? cuius fœditatem, atque indignitatem vehemẽtius exaggerare volẽs, oſtendit fuiſſe eum primum natu, & principem omnium filiorum Iacob. An, vt placet quibuſdam, vt latenter ſignificaret, poſt illud flagitium Rubem, Iacob abſtinuiſſe ſe à generatione filiorum, & coniugali concubitu? An quòd mox initio ſequentis capitis expoſiturus eſſet ſtirpem ac poſteritatem Eſau, voluit ante, omnem, quæ tunc erat, progeniem Iacob commemorare? Sed cur inter liberos Iacob, nõ memoratur filia eius Dina? An id factum ex conſuetudine Scripturæ, quæ in deſcribenda genealogia, non fœminarum, ſed virorum dũtaxat, mentionem facit? An eam conſulto hîc reticuit Moſes, propter fœditatem & atrocitatem caſus eius apud Sichimitas, cuius in illa fuiſſe non minimam culpam, negari non poterat?

Cur inter liberos Iacob nõ ſit nominata Dina.

Quomodo Bẽiamin numeratus ſit inter filios Iacob natos in Meſopotamia

Chryſoſt. Cyrillus.

Ceterũ illud plus habere videtur dubitationis, cur inter filios Iacob, 49
qui dicuntur ei fuiſſe nati in Meſopotamia, numeretur Bẽiamin, quem ex hiſtoria huius capitis conſtat, fuiſſe natum in terra Chanaam, prope ciuitatem Bethleem. Nec ſanè verum eſt, quod Chryſoſtomus homilia lx. in Geneſim dicit, idémque ſentire Cyrillum, fertur in Catena in Geneſim; Beniamin fuiſſe quidem natum in terra Chanaan, ſed eſſe tamen ſatum, & conceptum, in Meſopotamia, eo nimirum tempore, quo Iacob diſceſſum inde adornabat: hoc dico falſum eſſe. Poſt diſceſſum enim Iacob ex Meſopotamia, vſque ad ortum Beniamin, decem circiter annos præterijſſe, ſuprà oſtenſum eſt. Eodem modo iſtam opinionẽ S. Auguſtinus loco paulo infra citato refellit. Nos igitur dicamus, in illis verbis: *Hi ſunt filij Iacob, qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ*: Illud: *Hi ſunt filij Iacob*, referri debere ad omnes eius filios proximè memoratos. Illud verò *qui nati ſunt in Meſopotamia*, referendum eſſe ad omnes, excepto Beniamin, quem non fuiſſe natum in Meſopotamia, Lector ignorare non poterat, cum proximè ante dictum eſſet, fuiſſe natũ prope Bethleem. Sed illa promptior & planior eſt ſolutio, quæ B. etiam Auguſtino maximè probatur in Quæſtione 117. in Geneſim, morem eſſe Scripturæ, quod omnibus, præter admodum paucos, conuenit, id ſimpliciter, & generaliter attribuere omnibus; cuius moris, paſſim obuia ſunt legenti ſcripturam exempla.

S. Auguſt.

VERS. 27. & 28. **Venit autem Iacob ad Iſaac, patrem ſuum in Mambre, ciuitatem Arbee; hæc eſt Hebron, in qua peregrinatus eſt Abraham, & Iſaac. Et completi ſunt dies Iſaac centum octoginta annorum.**

Non

50 ON est verisimile, nunc primùm Iacob, postquam redierat ex Mesopotamia, visum fuisse patrem suum Isaac, cùm decem circiter annos, ex quo regressus fuerat ex Mesopotamia, mansisset in terra Chanaam. Tunc igitur primùm venit cum omni familia, stabili commoratione mansurus apud patrem suum. Verùm non abs re fuerit, vt hoc loco strictim indicemus totius vitæ Isaac Chronologiam. Isaac natus est, patre eius Abraham cētenario. Genes. 21. Quoniam autem Abraham natus ex anno ducentesimo nonagesimo secundo post diluuium, vt colligitur ex cap. xj. Genes. consequens est, Isaac esse natum post diluuium anno trecentesimo nonagesimo secundo. Et quia diluuium factum est anno millesimo sexcentesimo quinquagemo sexto à mundi creatione; hinc apparet Isaac fuisse natum anno, post orbem conditum, bis millesimo, & quadragesimo octauo; excessisse autem anno bis millesimo ducentesimo vigesimo octauo, obijt enim exactis vitæ annis, 180. Isaac porrò ductus à patre suo est in montem Moria, vt immolaretur Deo, annos natus, auctore Iosepho, viginti quinque, vel secundùm Hebræos in maiori sua Chronologia, triginta septem. Rebeccam duxit vxorem, anno ætatis quadragesimo, & per viginti annos nullam ex ea prolem suscipiens, denique cum sexagenarius esset, Iacob & Esau procreauit: vtrunque proditum est Genes. 25. Natus verò annos centum triginta septem, præter opinionem suam, benedixit filio suo Iacob, & primogenitum constituit, putans esse Esau, vt suprà ostendimus circa initium cap. 27. & iuxta idem tempus, misit filium suum in Mesopotamiam. Genes. 28. Ex eo tempore vsque ad obitum ipsius, per annos scilicet tres, & quadraginta, nihil de eo proditum est sacris litteris. Cum mortuus est Isaac, erat Iacob annorum centum viginti; quippe qui sexagenario Isaac natus fuerat, vt dictum est suprà Genes. 25. Et quoniam septimum & cētesimum circiter annum agebat, cùm post reditum ex Mesopotamia venit ad patrem suum, vt ex supradictis manifestum est; hinc apparet fuisse eum per tredecim annos cum patre suo. Falsum itaque est, quod traditur ab Hebræis in maiori Chronologia, Iacob tunc ministrasse patri suo per viginti duos annos. Illud denique hoc loco aduertat Lector, manifestam hîc esse hysterologiam, & in historia anticipationem. Siquidem hîc priùs narratur mors Isaac; posteriùs verò infra Gen. 37. memoratur venditio Ioseph, quæ tamen, tredecim annis, excessum Isaac antecessit. Etenim sexdecim annorum erat Ioseph cum est venditus, vt scriptum est Genes. 37. Iacob autem tunc erat septem & centum annorum, nempe genuerat eum, ætatis annum agens vnum & nonagesimum, vt suprà ostendimus, cum explanaremus caput 30. At verò cum excessit Isaac, annorum erat Iacob, vt paulò superiùs docuimus, centum viginti.

Exponitur Chronologia vitæ Isaac.

Genes. 22. Iose lib. 1. Antiquit.

⁂

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT TRIGESIMVM SEXTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Recensetur progenies, & posteritas Esau.

1 HÆ sunt autem generationes Esau, ipse
2 est Edom. Esau accepit vxores de filiabus
Chanaam: Ada filiam Elon Hethæi, &
Oolibama filiam Auæ filiæ Sebeon He-
3 uæi: Basemath quoq; filiam Ismael soro-
4 rem Nabaioth. Peperit autem Ada Eli-
5 phaz: Basemath genuit Rahuel: Ooliba-
ma genuit Iehus, & Ihelon & Core. Hi filij Esau qui nati sunt
6 ei in terra Chanaam. Tulit autem Esau vxores suas & filios &
filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & peco-
ra, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaam: & abijt in
7 alteram regionem, recessitq; à fratre suo Iacob. Diuites enim
erant valdè, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos
8 terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum. Habi-
9 tauitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. Hæ autem sunt
10 generationes Esau patris Edom in monte Seir, & hæc nomina
filiorum eius: Eliphaz filius Adæ vxoris Esau: Rahuel quoque
11 filius Basemath vxoris eius. Fueruntque Eliphaz filij Theman,
12 Omar, Sepho, & Gathan, & Zenez. Erat autem Thamna con-
cubina

cubina Eliphaz filij Esau: quæ peperit ei Amalech, hi sunt filij
Ada vxoris Esau: Filij autem Rahuel, Nahath & Zara, Sam- 13
ma & Meza. hi filij Basemath vxoris Esau. Isti quoq; erant filij 14
Oolibama filiæ Anæ filiæ Sebeon, vxoris Esau, quos genuit ei
Iehus, & Ihielon, & Core. Hi duces filiorum Esau: Filij Eliphaz 15
primogeniti Esau, dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux
Cenez, dux Core, dux Gatham, dux Amalech. hi filij Eli- 16
phaz in terra Edom, & hi filij Ada. Hi quoque filij Rahuel fi- 17
lij Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi
autem duces Rahuel in terra Edom: isti filij Basemath vxoris
Esau. Hi autē filij Oolibama vxoris Esau: dux Iehus, dux Ihe-
lon, dux Core. hi duces Oolibama filiæ Anæ vxoris Esau. Isti 18
sunt filij Esau, & hi duces eorum: ipse est Edom. Isti sunt filij 19
Seir Horrei, habitatores terræ: Lotam, & Sobal, & Sebeon, & 20
Ana, & Dison, & Eser, & Disan: hi duces Horrei, filij Seir in ter- 21
ra Edom. Facti sunt autem filij Lotan: Horri, & Heman. Erat 22
autem soror Lotan, Thamma. Et isti filij Sobal: Aluan, & Ma- 23
nahat, & Ebal, & Sepho; & Onam. Et hi filij Sebeō: Aia & Ana. 24
Iste est est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cùm
pasceret Asinos Sebeon patris sui. Habuítque filium Dison, & 25
filiam Oolibama. Et isti filij Dison: Hamdan, & Eseban, & Ie- 26
thram, & Charan. Hi quoque filij Eser: Balaan, & Zauan, & 27
Acan. Habuit autem filios Disan: Hus & Aram. Hi duces Hor- 28
ræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Di- 29
son, dux Eser, dux Disan: isti duces Horræorum qui impera- 30
uerunt in Terra Seir, Reges autem qui regnauerunt in terra 31
Edom, antequā haberent regē filij Israel, fuerunt hi: Bela filius 32
Beor, noménq; vrbis eius Denaba. Mortuus est autem Bela, & 33
regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra. Cúmque mortuus 34
esset Ioaab, regnauit pro eo Husan de terra Themanorū. Hoc 35
quoq; mortuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percus- 36
sit Madiā in regione Moab: & nomen vrbis eius Auith. Cúmq; 37
mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de Masreca. Hoc
quoque mortuo regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth.
Cúmq; & hic obiisset, successit in regnum Balanā filius Acho- 38
bor. Isto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar, noménqne vr- 39
bis eius Phau: & appellabatur vxor eius Metabel, filia Matret
filiæ Mezaab. Hæc ergo nomina ducū Esau in cognationibus, 40

41 & locis, & vocabulis suis: dux Thamna, dux Alua, dux Ieteth,
42 dux Oolibama, dux Ela, dux Phinō, dux Cenez, dux Theman,
43 dux Mabsar, dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperij sui. ipse est Esau pater Idumæorum.

PRÆFATIO.

ESCRIBITVR *hoc capite progenies, & posteritas* 1
Esau, amplitudine, ac potētia; regalis etiam dignitatis antiquitate, ac diuturnitate memorabilis: indicatur item regio circa montem Seir, quam & ille, & posteri eius, habitatione, simulq; dominatione tenuerūt: quæ postea ab Esau, cui erat etiam nomen Edom, appellata est Idumæa. Monet Sanctus Augustinus, quæ hîc S. August. *narrantur de multiplicatione seminis Esau post mortem Isaac, memorari per recapitulationem: ea quippe magna in parte, ante obitum Isaac facta sunt. Augustini verba sunt hæc in quæstione 118. in Genesim: Quod post narrationem mortis Isaac, narratur quas vxores Esau acceperit, & quos procreauerit, recapitulatio intelligenda est. Neque enim post mortem Isaac id fieri cœpit, cum iam essent tunc Esau & Iacob centum viginti annorum; quippe cum eos sexagenarius Isaac susceperit, & vixerit annos centum octoginta. Sic Augustinus. Ne verò Lector, aliquot locis hæsitet in lectione huius capitis, propter magnam nominum, quæ in eo recensentur, varietatem, atque obscuritatem; proponam ei perutile documentum hîc traditum à Caietano: Circa nomina propria (inquit Caie-* Caietanus. *tanus) tam mulierum, quàm virorum, quæ in hoc capite recensentur, aduertat prudens Lector, tantam esse varietatem, vt diuinare quodammodo oporteat. Vxores enim Esau alijs nominibus appellantur hîc, quàm fuerant appellatæ superiùs cap. 26. Et similiter parentes earum aliter hîc, atque ibi nominantur. Et quoniam personam aliquam constat multis nominibus nominari, & multis modis contigisse apud priscos rationem paternitatis & filiationis, etiam ante legem Mosis; ideò nullius Lectoris mens turbetur, sed accommodet sensum, vt melius ei videbitur: intelligendo scilicet vel de filio naturali, vel de filio legali, vel adoptiuo; fuisse namque in more atque vsu filiationem legalem, etiam ante legem Mosaicam, clarè ostendit historia Thamar, nurus Iudæ infrà capit. 38. memorata. Hæc Caietanus.*

Tulit autem Esau vxores suas, & filios, & filias, & omnem substantiam, & cuncta, quæ habere poterat in terra Chanaam: & abiit in alteram regionem, recessítque à fratre suo Iacob. Diuites enim erant valdè, & simul habitare non poterant, nec sustinebat eos terra habitationis eorum præ multitudine gregum. Habitauítq;. Esau in monte Seir, ipse est Edom. VERS. 6. 7. & 8.

2 Hic locus quæstionem habet: videtur enim hîc significari, primùm discessisse Esau ex Terra Chanaam in montem Seir, post mortem Isaac, & tunc ibi primùm sedem, & domicilium collocasse: At supra Genes. 32. cùm Iacob rediit ex Mesopotamia dicitur misisse nuncios, & munera Fratri suo Esau in montem Seir, vbi tunc ille habitabat: Et cap. 33. scriptum est, ex eo loco venisse Esau cum quadringentis equitibus obuiam fratri suo Iacob. Id autem contigit viginti tribus annis ante mortem Isaac. Siquidem tunc Iacob erat nonaginta septem annorum, vt suprà dictum est: cum autem mortuus est Isaac, natus erat annos centum viginti. Hanc quæstionem breuiter, sed subobscurè, soluens Caietanus, Complementum, inquit, facti, non initium narratur post mortem Isaac. Multis namque annis, viuente adhuc Isaac, Esau habitauerat in monte Seir, vt testatur occursus eius ad Iacob: sed completo officio sepulturæ paternæ, tanquam primogenitus, accepit facultates Isaac, & transtulit eas in Seir. Sic Caietanus. Significat itaque Caietanus, Esau, post mortem Isaac, completè & omnino recessisse à Terra Chanaam in montem Seir, non ampliùs illuc rediturum: nam antea licèt habitauerit in monte Seir, veniebat tamen in terram Chanaam visere patrem suum, præsertim autem post reditum Iacob, & cum de graui & periculosa ægrotatione patris audisset. Apertior est, & distinctior, & plenior solutio eiusdem quæstionis, quam tradit Sanctus Augustinus in quæstione 119. in Genesim, hunc in modum scribens: quæstio est, quomodo Scriptura dicat, post mortem Isaac, abscessisse Esau de terra Chanaam, & habitasse in monte Seir; cum veniente de Mesopotamia Iacob, legatur supra iam illic habitasse eũ. Proinde quid fieri potuerit, vt Scriptura nec fallere, nec falli credatur, in prõptu est cogitare, quòd scilicet Esau post discessum Iacob in Mesopotamiam, noluerit habitare cum parentibus suis: siue ex illa cõmotione, qua dolebat se benedictione paterna fuisse fraudatum: siue quòd videret vxores suas odiosas suis esse parentibus, vel ob aliam quampiam causam; & ita cœperit habitare in monte Seir. Deinde post reditum Iacob ex Mesopotamia, facta inter eos concordia, reuersus est & ipse ad parentes: & cùm mortuum parentem simul sepeliissent, quòd eos plurimùm ditatos Terra illa minimè caperet, abscessit rursus in Seir, & ibi propagauit gentem Idumæorum. Sic ibi Augustinus.

Quando primum iuerit Esau habitatum in monte Seir.

Caietanus.

S. August.

3 Dicamus igitur, Esau post discessum Iacob in Mesopotamiam, secessisse in montẽ Seir; post reditum autem eius, rediisse in terram Chanaam,

& adfuisse morienti patri, & vnà cum fratre suo Iacob curasse paternum funus; factaq; cum eo paternorum bonorum diuisione, vehementer esse locupletatos: cúmque præ multitudine gregum, & armentorum, terra, quam inhabitabant, angusta, & incommoda esset illis propter insufficientiam pascuorũ, simul etiam captum amore prioris habitationis, quæ exercito venandi, cui à pueritia deditus fuerat, opportunior erat; dereliquisse Terram Chanaam fratri Iacob, & priorem in monte Seir habitationem repetiisse. Quod profectò singulari consilio Dei, & prouidentia factum est, in vtriusque fratris vtilitatem. Si enim Esau mansisset in terra Chanaam, crebræ occasiones extitissent dissentionum, & rixarum inter ipsos, vel inter eorum pastores, ac seruos: quamobrem Esau, tum quòd iracundo esset ingenio, & feroci animo, tum reminiscens iniuriæ olim acceptæ, vehementer irritatus esset, atque vexasset fratrem suum Iacob. Nimirum consimili ex causa, legimus supra Genes. 13. fuisse Abraham, & Loth domicilio, & habitatione inuicem disiunctos, & separatos. Fuit prætereà id non solùm vtile Iacob, sed in rem quoque posterorum Esau. Etenim si Esau mansisset in terra Chanaam, posteri eius, qui numerosissimè multiplicati sunt, magnam eius terræ partem sibi vendicassent. Quocirca, venientibus postea Hebræis, id est, posteris Iacob ad eam terram possidendam, sicut Deus Abrahæ sæpiùs promiserat, necesse fuisset expellere posteros Esau, quod sine bello, & interitu eius gentis fieri non poterat: nolebat autem Deus posteros Esau, qui semen erant Abrahæ perire, ac deleri. Quapropter dedit eam mẽtem Esau, vt posthabita Terra Chanaam, præoptaret habitationem in monte Seir: iuuitque eum, vt Chorræos, antiquos eius regionis habitatores, sedibus illis exterminaret, sicut legitur in Deuteronomio cap. 2.

PRIMA DISPVTATIO.

Vtrùm Ana fuerit primus inuentor, & auctor generationis mulorum.

Super illis verbis,

Iste est Ana, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cùm pasceret asinas Sebeon fratris sui.

T olim fuit apud veteres, hodiéque apud recentiores litigiosa quæstio est in hoc loco, super Hebræa voce (Iemim) 3
quam Latinus interpres vertit aquas calidas, alij maria, siue stagna: Hebræi verò, atque hebraizantes asseueranter dicunt verti debere mulos. Hinc datur nobis occasio disputandi, an primus omnium iste Ana, generationem mulorum adinuenerit, equos admit

admittendo asinis. Ita vt ante id temporis, nullus in omni terrarum orbe mulus vnquam fuerit. Verũ primo loco de germana illius vocis Hebrææ notione disserendum est. Hebræorum, vt dixi, atque hebraizantium constans, & concors est opinio, ea voce significari mulos. Et hanc significationem putant Lyranus, & Caietanus aptiorem, & congruentiorem esse sentētiæ huius loci, propter verba illa mox adiuncta, *Cum pasceret asinas, patris sui*, quasi ex ea occasione, atque opportunitate, periclitari voluerit commixtionem equi cum asina, si qua fortè proles inde existeret. Tradũt præterea Hebræi, istum Ana fuisse manzer, id est spurium, ex damnato coitu natum, fuisse enim filium fratris sui Sebeonis, qui dormiens cum matre sua hunc genuerat filium, simúlque fratrem. Vt igitur ille fuit degener & illegitimus, ita conatus est in natura producere animal præter naturam. Chaldæus, pro mulis posuit *fortes*: idem haud dubiè significans; est enim mulus animal robustissimum. *Hebræi.*

Eugubinus in sua Recognitione Pentateuchi, super hunc locum, prorsus abijcit Latinam lectionem, & legi oportere mulos, præfractè contendit: nec dubitat dicere tam Hieronymum, quàm lxx. Interpretes ab Hebraica veritate discordare: neque vllam hìc de aquis calidis mentionem fieri, sed de eo, quod erat mirabilius, de origine scilicet generationis mulorum. Putet verò Hieronymi tempore, pro (Iemin) quod significat mulos, codices, quibus est vsus Hieronymus, habuisse, vel (Maijm) id est, aquas, vel (Iamin) id est, maria. Cur autem verterit (aquas calidas) ex Hebræo, ratio nulla reddi potest. Deinde reprehendit Eugubinus lxx. Interpretes, quòd vocem Hebræam (Iemin) perinde quasi esset nomen propriũ alicuius hominis, vt est Iacob, & Isaac, hìc retinuerunt, ita reddentes hunc locum: *Iste est Ana, qui inuenit Iamin in deserto, quando pascebat iumenta patris sui*. Sic Eugubinus. *Eugubin.*

4 Atenim longe diuersa est sententia Oleastri, qui se sermonis Hebræi, vt qui maximè, studiosum, peritúmque profitetur. Audi verba eius in Annotamentis eius super hunc locum: Impingunt hìc omnes (ait Oleaster) in vulgatum interpretem, quod pro Iemin, id est mulos, legerit Maijm, id est, aquas, & de suo addiderit *calidas*, & cum attexuisset super hac re S. Hieronymi verba, quæ nos paulo infrà memorabimus; Subdit: Vt autem ego etiam, quod de hac re sentio, dicam, arbitror hìc (Iemim) non mulos, vt moderni dicunt, sed maria significare. Moueor ad hoc, quòd radix vocis (Iamin) sit (Iam) quod in confesso est significare, mare. Neque obstat id quod nostri obijciunt, cum significat maria, scribi (Iamin) non (Iemin) nam varia punctatura in nominibus eiusdem radicis, non semper variat significationem. Et cùm hoc probasset Oleaster productis aliquot Scripturæ locis, adiũgit: Facit pro hoc, citata sentētia Hieronym. dicentis eisdē litteris scribi maria, quibus etia hic sermo. Est autem aduertendum, Scripturam hoc loco, inuentionem istius viri, quasi rarum quippiam enarrare. Non est autem rarum inuenire stagna in solitudine: quare eorum, qui interpretati sunt, vel aquas, vel stagna, reijcienda est interpretatio. Interpretari autem mulos, vt plerique, equidem non audeo. *Oleaster.*

Nusquam

Nuſquam enim in Scripturis eo vocabulo ſignificari mulos reperi: & propter paucos Hebræos, qui, vt ſæpe teſtatus ſum, coniecturis potiùs, quàm linguæ peritia ducuntur, non puto nomen iſtud à propria ſuæ radicis ſignificatione alienari debere. Exiſtimo igitur, iſtum Ana inueniſſe venam aquæ ſalſæ, quàm hîc mare Scriptura vocat, ſicut quamlibet collectionem aquarum. Etenim rariſſimum id eſt inuentu. Sic itaque verterem hũc locum: *Iſte eſt Ana, qui inuenit maria in deſerto*, id eſt, venas aquæ ſalſæ. Quod forſitan vſque ad illud tempus, neque viſum, neque auditum fuerat; & idcirco memorandum eſſe, Scriptori viſum eſt. Si autem Scriptura ſignificare voluiſſet mulorum generationem, non dixiſſet, inueniſſe hunc mulos, ſed generationẽ mulorum. Neq; talem generationem inuentam eſſe in deſerto, potius quàm in alio quouis loco, mirũ videri debebat; quod tamen Scriptura indicare hoc loco voluit. Hactenus ex Oleaſtro.

S. Hieronym.

5 Sed videamus quid ſuper hac re S. Hieronymus, quem nihil eorum latuit quæ ſuper hac quæſtione variè diſputantur, ſcriptũ reliquerit in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hoc loco. Multa, inquit, & varia apud Hebræos de hoc capitulo diſputãtur: apud Græcos quippe, & noſtros ſuper hoc, ſilentium eſt. Alij putant (Iamim) maria appellata, ijſdem enim litteris ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt. Et volũt illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationem reperiſſe, quæ iuxta idioma linguæ Hebrææ, maria nũcupentur; quòd ſcilicet ſtagnum repererit, cuius rei inuentio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas, iuxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina eſt, hoc vocabulo ſignari. Sunt qui arbitrentur, onagros ab hoc admiſſos eſſe ad aſinas, & ipſum iſtiuſmodi reperiſſe concubitum, vt velociſſimi ex his aſini naſcerẽtur, qui vocãtur (Iamim.) Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi, vt mulorum inde, noua contra naturam animalia naſcerentur. Aquila, & Symmachus hunc locum Ita trãſtulerunt; ipſe eſt Anas, qui inuenit τοὶς Ιαμεὶμ, quæ interpretatio pluralem numerum ſignificat. Septuaginta verò, & Theodotion ſimiliter tranſtulerunt, dicentes, τὸν Ιαμεὶμ, quod indicat numerum ſingularem. Hactenus ex Hieronymo.

S. Hieroym.

6 Hieronymus igitur Latinam lectionem huius loci & commemorauit, ſimulque originem, ac rationem eius indicauit. Nempe cum obſcura eſſet vocis Hebrææ ſignificatio, & ea vox, Punica linguâ, quæ valde affinis eſt Hebrææ, ſignificaret aquas calidas: prudenter ſanè Latinus Interpres itidem vertit: præſertim verò cum inuentio aquarum calidarum in ſolitudine rara eſſet, ac memorabilis videretur. Aquas porrò calidas equidem interpretor thermales, ſiue balneales aquas: quarum virtus, quod curandis vulneribus, mitigandis doloribus, ſanandíſque morbis perefficax & ſalutaris eſſe ſoleat, magno eſt in pretio, magnáque in celebritate hominum: prorſus vt tale inuentum, & ipſum inuentorem, & locum talium aquarum valdè nobilitet, & celebrem reddat. Nec opinionem Hebræorum de mulis tacuit Hieronymus, quam tamen minimè probabilem eſſe rectè argumentatus eſt Oleaſter. Laborant ſanè vehementer, ac ſudant

Hebræi

Hebræi in vestigando notionem vocis Iemim, provt significat mulos:sed planè incassum labor eorum omnis recidit;cũ in Scriptura nihil quod eis faueat reperire queant. Crebra est profectò in sacris litteris mulorũ men tio:verùm nusquam,ac ne semel quidem, sub isto vocabulo (Iemim:) quod magno est argumento,ista voce (Iemim) non significari mulos.

7 Illud prætcrea,Hebræorum interpretationem falsam arguit,quòd aiũt ipsi,Anam illum fuisse primum inuentorem generationis mulorum. Nõ igitur ante ætatem istius Anę fuerat vnquam in omni terrarum orbe mu lus, per annos scilicet amplius bis mille ducentos. Sedenim id pugnat cum veritate sacræ historiæ;& repugnat perfectioni ipsius mundi,si tandiu species perfecti animalis ei defuerit. Legimus iussisse Deum, cùm orbem conderet Gen. 1. vt terra produceret iumenta, & reptilia, & bestias secundùm species suas. Mulus autem censetur inter iumenta; exceptáq; potestate generandi,par cuiuis perfectorum animalium. Nec quia mulus non à sibi simili,sed ex diuersarum specierum commixtione procreatur,negandũ est fuisse in prima rerũ generatione procreatum,cum etiam animalia,quæ putri ex materia gignuntur, tunc fuisse creata affirmet S.Basilius hom. 7. in Gen. Quod si quis pugnet non fuisse tũc procreatum mulũ;certè tamdiu in mundo non esse factã eius generationẽ, nequaquã credibile est. Nã quod dicũt Hebræi,idémq; tradit Rupertus, generationem muli esse contra naturam,& fuisse diuina lege damnatam, & idcirco non esse factam à Deo, minimè verum esse puto. Ponam hic verba Ruperti ex capite vltimo primi libri Commentariorũ eius in Genesim: Fiunt,inquit,quædam animalia ex diuersa naturarũ permixtione, tanquã adulterina;vt de equo & asina,mulus; de hirco & oue nascitur Tityrus,quod hominum instinctu fieri, lex diuina vetat, dicens,vt scriptum est Leuit. 19. *Iumenta tua non facias coire cum alterius generis animãtibus.* Hoc primus fecisse fertur Ana,filius Sebeon,filij Esau, qui equarũ greges ab asinis fecit primus ascendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Verùm tamen & bestiæ,quæ sub hominum magisterio non sunt,contra naturam,diuersis ex speciebus permiscẽtur, vt Leo mixtus pardæ,generat Leopardum, & Lupus ceruæ commixtus, procreat Lynces. Tradũt Physici,viperã, nequissimum genus reptiliũ,& super omnia serpentini generis astutum, vbi coëundi cupiditate ardet, murænæ maritimæ copulam quærere:progressamque ad littus,sibilo sua præsentiam significare,nec murenam deesse, sed venenatæ serpenti, expetitos coniunctionis suæ vsus impertiri. Sic Rupertus.

Anam nõ fuisse primum generationis mulorum inuentorem.

S. Basilius.

Rupertus.

8 At ego sine dubitatione dixerim,falsum esse quod isti aiunt,generationem muli esse contra naturam. Si enim generatio muli contra naturã est,ergo similiter equi,bouis,Elephanti, & cuiusuis aliorum perfectorum animalium generatio,contra naturam esset:omnia quippe in generatione muli reperire est,quæ arguũt,& faciunt generationem naturalẽ. Principio, naturale est principium actiuum generationis muli, qui est equus,& principium passiuum eiusdem,quæ est asina,& vtrumque naturalem habet mutuæ coniunctionis appetitum. Semen itẽ equinum, quod

Generationẽ mulorum esse secundùm naturam.

vim habet efficiendi;& semen asininum, quod est tanquam materia; naturalia sunt, & naturalem habent potentiam, vt ex vtroque generetur mulus. Deinde, naturalia sunt instrumenta, quę deseruiunt generationi muli; locus item, vterum dico, & matricem fœmininam: modus quoque generationis, siue qui fit extrinsecus in ipsa vtriusque animalis commixtione: siue qui fit intrinsecus intra fœminæ vterum. Adhæc, tẽpus generationis muli secundùm naturam definitum est: à conceptu enim vsque ad partionem, certum & statum secundùm naturam tempus est sicut in aliis animalibus. Talis quoque generatio, vel semper, vel vt plurimùm succedit: atque contra naturam sunt, non sic, sed rarò eueniunt. Præterea mulus ipse, res quædam est naturalis, habens in se naturam, qualis definitur ab

Aristoteles. Aristotele, Principium motus in eo, in quo est. Et cum inter perfectas animalium species censeri debeat, per se intenta est à natura, vt quæ si deesset, genus ipsum, & vniuersitas animalium, completa, & perfecta non posset haberi. Nec verò obstat, quòd mulus non possit generare sibi simile, cum idem in plantis, & permultis animalibus insit, non enim istud pertinet ad rationẽ generationis naturalis, vt quod ista cõditione careat, iudicãdum sit, nõ fieri secundùm naturam. Neque huic rationi aduersatur, quòd mulus non generetur à sibi simili secundùm speciem: cũ idem accidat plantis, & aliis animalibus, quæ non ex semine suæ speciei, sed ex putri materia generantur. Ac licèt mulus non generetur à principio simili secundùm speciem vltimam, generatur tamẽ à simili secundùm genus

Aristote. quoddam proximum innominatum, quod est commune equo, & asino, & secundùm quod, mulus assimilatur vtrique principio suæ generationis: sicut tradit Aristoteles lib. 7. Metaphysic. textu 28. 9

Locus Leuit. 19. & Deute. 22. Auctoritas porrò diuinæ Scripturæ in cap. 19. Leuitici, quam nobis opponunt, nihil officit huic sententiæ: *Iumenta tua* (inquit eo loco Scri-

S. Thomas. ptura) *non facies coire cum alterius generis animantibus*. Sed horum verborum germanam interpretationem, & intelligentiam tradit S. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 6. his verbis: circa coitionem animalium diuersæ speciei, ratio litteralis triplex reddi potest. Vna quidem ad detestationẽ Idololatriæ Ægyptiorum, qui diuersis commixtionibus plantarum, & animalium vtebantur in seruitium planetarum, qui secundùm diuersas coniunctiones habent diuersos effectus, & super diuersas species rerum. Altera ratio est, ad excludendum concubitum contra naturam. Tertia ratio est, ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscentiæ: animalia enim diuersarum specierum non facilè commiscentur inuicem, nisi hoc per homines procuretur: in aspectu autem coitus animalium, excitatur homini concupiscentiæ motus: Vnde & in Traditionibus Iudæorum, vt

Rabbi Moyses. refert Rabbi Moyses, præcipitur vt homines auertant oculos ab animalibus coëuntibus. Figuralis etiam ratio huius præcepti fuit, ne iumenta, id est, populares homines coeant, id est, societatem, & commercium habeant cum alterius generis animantibus, hoc est, cum Iudæis, Paganis & Hæreticis: ne videlicet eorum commercio, & consuetudine, ad eorum quoque vitia, & errores pertrahantur. Hæc S. Thomas.

Caieta

Caietanus quoque super eodem Leuitici loco ita scribit: Perspicuum est isto Dei præcepto non prohiberi generationem mulorum: tum quia huiusmodi animalium vsus legitur apud Hebręos, sicut patet 2. Reg. cap. 13. & 18. & 3. Reg. cap. 1. & 18. & 1. Esdræ cap. 2. & apud Isaiam cap. 66. tum præcipuè, quia B. Paulus absurdum reputat 1. ad Cor. 9. quòd Deus legem statuat bobus. Quare hoc præceptum dupliciter intelligi potest, vel superstitiosè, vel parabolicè. Superstitiosè quidé, vt intelligatur prohiberi imitatio superstitionum Gentilium, vt quemadmodum in Euangelio dicitur: *Orantes nolite multum loqui, sicuti Ethnici faciunt*, ita intelligatur hìc prohiberi commixtio animalium diuersæ speciei: non absolutè, sed more Ethnicorum. Si verò parabolicus est sermo, sicut & ille: *Non alligabis os boui trituranti*: in promptu est ratio huiusmodi parabolæ: prohibetur enim ea similitudine, vt homo abstineat penitus à nouitatibus præter rationē: mixtio enim animalium, nouum parit animal, & neutrius speciei. Hactenus ex Caietano. Eòdem spectat quod Hebræi, tradunt, eundem illum Leuitici locum explanantes. Voluit, inquiunt, Deus isto præcepto vetare ne esset inter Hebræos perturbatio, siue confusio, sed vnitas perfecta, & caritas, & vt non esset inter eos mala lingua, simultas, & odium. Sicut enim Deus noluit species animalium ab Hebræis permisceri, & confundi: sic nec homines eiusdem fidei vult diuersum sentire. Sic illi. *Caietanus.*

SECVNDA DISPVTATIO.

An beatus Iob fuerit ex genere ac stirpe Esau.

Super illis ipsis verbis,

Mortuus est Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra. VERS. 33.

10 PERSOLVAM, & præstabo Lectori hoc loco, quod me promittere memini in tertio tomo meorum Commentariorum in Genesim, cum extremam fermè sententiam capitis xxij. explanarem. Disputaturus enim sum de genere, ac stirpe B. Iob, déque tempore, quo is vixit. S. Hieronymus in Epistola 126. quam scripsit ad Euagrium, duas super genere Iob refert opiniones, vnā quidem Auctorū Ecclesiasticorū, genus Iob accersentium ab Esau: alterā verò Hebræorū, originē eius repetentium à Nachor Syro, fratre ipsius Abrahæ. Vtri autē potiùs opinioni assentiretur ipse, nō indicauit eo loco. Super hoc autē loco Gen. memorās supradicta Scripturæ verba, sic ait: Hunc Iobab, quidā suspicātur esse Iob, vt in fine voluminis ipsius additum est. Contrà Hebræi asserunt, de Nachor eū stirpe generatum, vt iam suprà dictū est. Remittit igitur Hieronymus Lectoré ad id, *Prima opinio, Iob fuisse Syrum & de stirpe Nachor fratris Abrahæ.* *S. Hierony.*

quod ipſe annotauerat in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper extrema prope verba capitis 22. vbi & pleniùs ſuper hac re diſſerit, & affirmatè dicit, quid ipſe ſentiat. Cum enim memoraſſet quod ait ibi Moſes, primogenitum Nachor fuiſſe Huz, & Buz fratrem eius, ſubdit: de iſtius Huz ſtirpe Iob deſcendit, ſicut ſcriptum eſt in exordio voluminis eius: *Vir fuit in terra Huz, nomine Iob*: Malè igitur quidam exiſtimant Iob de genere eſſe Eſau: ſiquidem quod in fine libri ipſius habetur, ipſum fuiſſe quartum ab Eſau, & reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. Frater iſtius Huz, fuit Buz, quem Septuaginta Bauz transferre maluerunt. Et ex huius genere eſt Balaam ille diuinus, vt Hebræi tradunt, qui in libro Iob dicitur Eliu: primùm quidem vir ſanctus, & Propheta Dei, poſtea per inobedientiam, & deſiderium munerum, dum Iſrael maledicere cupit, diuino vocabulo nuncupatur: dicitúrq; in libro Iob: *Et iratus Heliu filius Barachiel Buzites*: De huius videlicet Buz radice deſcendens, ſic Hieronymus. Atque hæc eſt Hebræorum ſententia, vt refert vbique Hieronymus.

Secunda opinio Ra. Salomonis Iob fuiſſe Chananæũ.

Quanquam Rabbi Salomon vt memorat Thoſtatus ſuper caput 22. Geneſ. affirmat Iob fuiſſe Chananæum, & paulò antè quàm Hebræi terram Chanaan ingrederentur, illum eſſe mortuum. Nam pro eo quod nos legimus Numer. 14. *Et receßit ab ipſis omne præſidium*, Hebraicè legitur ad verbum: *Et receßit ab eis vmbra*: Interpretatur porrò iſte Rabbinus hanc vmbram fuiſſe Beatum Iob, cuius nempe meritis, quaſi quodã præſidio, & vmbraculo, ab ardore diuinæ iræ ac vindictæ, ne ſuis ex ſedibus pellerentur Chananæi, ad illud vſque tempus fuerant protecti: Sententiam quam dixi Hieronymi, & Hebræorum, ſecutus eſt Philippus Presbyter in principio Commentariorum ſuorum in Iob, quem Gennadius ſcribit fuiſſe optimum auditorem B. Hieronymi, & Commentarios in Iob ſimplici ſermone ſcripſiſſe. Acceſſit item huic opinioni Rupertus lib. 6. Commentariorũ in Geneſim, capite trigeſimo quarto, & Hiſtoria Scholaſtica capite quinquageſimo octauo, ſuper librum Geneſis, & Lyranus ſuper cap. 22. Geneſis, præcipue verò in primum caput Iob, vbi non dubitauit dicere, in huiuſmodi quæſtione credẽdum eſſe potius Hieronymo, & Hebræis, quàm aliis quibuſlibet.

Philippus Presbyter. *Gennadius* *Rupertus.* *Hiſtoria Scholaſtic.* *Lyranus.*

Tertia opinio Caietani nihil certũ eſſe de genere Iob.

Caietanus in primum caput Iob, incertũ eſſe ſcribit, vnde Iob genus duxerit, non ſolum ob varietatem opinionum, ſed eo maximè, quod ſuper ea re, nihil ex diuina Scriptura, quod probabile ſit, afferri queat. Audi Caietanum, ex qua gente paternum genus duxerit Iob, incertum eſt: nõ ſolùm ea ratione, quod alij ex genere Eſau, alij ex genere Nachor fratris Abraham illum generant, ſed potiſſimè, quòd nulla coniecturæ ratio, ad genus Iob habendum, ſuffragatur ex Scriptura ſacra. Nec id ex patria eius, quæ vocatur Huz, cõiectari poteſt. Fuiſſe autẽ regnum in terra Huz, patet ex xxv. Cap. Hieremiæ. Sita erat Huz in Arabia Petræa in confinio Idumeæ, ſicut colligitur ex verbis Hieremiæ Threnorum 4. *Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Huz*, hoc eſt, quæ extendis habitationẽ tuam, comprehendendo etiam terram Huz. Si quidem apud Hieremiam

cap. 25.

cap. 25. separatim nominantur reges terræ Huz, & Edom. Et quamuis multos homines nomine Huz appellatos in Scriptua legamus, videlicet vnum ex genere Chorræorũ, qui habitauerunt in monte Seir ante Esau, vt scriptum est Genes. 36. alterum, qui filius fuit Nachor fratris Abrahæ, vt dicitur Gen. 22. & multo priorem illis Huz filium Aram, filij Sem, filij Noë, ab hoc tamẽ vltimo rationabile est nominatam fuisse terrã Huz. Fuit itaque Iob Arabs, ex Arabia Petræa, ad differentiam tam Arabiæ desertæ, quàm Arabiæ Felicis. Hactenus Caietanus.

12 Cæterùm communis opinio est, præcipue verò Patrum, & Auctorum Ecclesiasticorum, Iob fuisse de stirpe Esau, & pronepotem ipsius: siquidem vt ex hoc cap. 36. colligitur, Esau genuit Rahuelem, hic Zaram, ex hoc natus est Iobab, qui putatur esse Iob. Quod enim in hoc capite dicitur: *Mortuus est Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ, de Bosra*: idémque ijsdem planè verbis, reperitur in priori libro Paralipomenon cap. 1. hoc plerique interpretantur de B. Iob. Et huius quidem sententiæ auctorem laudare possum antiquissimum, Aristæum, qui Iudaicam historiam scripsit, & in ea de Iob hæc prodidit: Iob filius fuit Esau, habitauítque in Idumæa, atque Arabiæ finibus: vir iustitia, & diuitijs præcipuus, tentatúsque diuinitus magnis calamitatibus: ad quem consolandum, tres reges amici eius, atque familiares conuenerunt. Hæc Aristæus, referente Eusebio in lib. 9. de Præparatione Euangelica, capite vltimo. Philo Iudæus in libro Quæstionum super Genesim, vt refert Thostatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, super illis verbis: *Mortuus est Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra.* Philo, inquam, vt refert Thostatus (nam ego talem eius sententiã in libris, qui nunc extant ipsius, adhuc reperire non quiui) tradit Iob fuisse regem Idumææ, & vxorem accepisse Dinam filiam Iacob. Ex quo licet existimare fuisse Iob, auctore Philone, Idumæum, ac de stirpe Esau. Idem proditum est ab Auctore Commentariorum in Genesim, tam longiorum, quam breuiorum, qui falsò nomen fert Origenis. Et Athanasius in Synopsi in commemoratione librorum sacræ Scripturæ, in li. 17. scribit Iob ex posteris fuisse Esau, quintum ab ipso Abraham. Eadem est Chrysostomi sententia, cuius in homilia 2. de Patientia Iob, hæc sunt verba: Scriptura dicit B. Iob fuisse de terra Huz, quæ erat prouincia Esau. Quo discas, quibus ex malitiæ Scholis, quintus veritatis fructus eruperit: nam Scriptura quintum ab Abraham facit ipsum Iob: Abraham quippe genuit Isaac, Isaac Esau, Esau Rahuelem, Rahuel Zaram, Zara Iob: successionem igitur ab Abraham per Esau habuit S. Iob. Sic Chrysostomus.

Quarta opinio, quæ est cõmunis, Iob fuisse de stirpe Esau.

Aristæus, apud Eusebium Cæsariensem.

Philo.

Origenes.

Athanasius.

Chrysost.

13 Consimilia tradit S. Augustinus lib. de Ciuitate Dei, cap. 47. Cuius verba, quòd præter id, quo de nunc agitur, egregiam quandam continent sententiam Theologicam, hîc libet adscribere: Homines, inquit, quosdã non terrena, sed cœlesti Societate, ad veros Israelitas, supernæ ciues patriæ pertinentes, etiam in alijs gentibus fuisse, negare non possunt Hebræi. Quia si negant, facillimè conuincuntur de sancto & mirabili viro Iob; qui nec indigena, nec proselitus, id est, aduena populi Israel fuit,

S. Augustin.

ſed ex gente Idumæa genus ducens ibi ortus,ibidem mortuus eſt. Qui diuino ſic laudatur eloquio, vt quod ad iuſtitiam, pietatémque attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquaretur.Quæ tempora eius, quamuis non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, tertia generatione, fuiſſe poſteriorem,quã Iſrael. Diuinitus autem fuiſſe prouiſum non dubito,vt ex hoc vno ſciremus, etiam per alias gentes eſſe potuiſſe,qui ſecundùm Deum vixerunt,eíque placuerunt,pertinentes ad ſpiritualem Hieruſalem. Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui diuinitus reuelatus eſt vnus Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus,qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemadmodũ nobis veniſſe nunciatus eſt:vt vnaeadémq; fides per ipsũ omnes in Deiciuitatẽ,in domum Dei, in Dei templũ prędeſtinatos perducat ad Deum.Sic Auguſtinus. Quod autem dicit Auguſtinus,in libro Iob haberi,fuiſſe eum tertium poſt Iſrael, ſiue Iacob, intelligendum eſt de lib. Iob ſecundùm tranſlationem 70. Interpretum, & Theodotionis; quæ ſub finem eius libri, habet id quod citat hoc loco Auguſt. quod tamen nec Hebraica ſcriptura,nec vulgata editio Latina continet.

Theodoretus.

Superiorum Auctorum adſtipulator eſt Theodoretus in quæſt.92.in 14
Geneſ.Vnde,inquit,Iob originem traxit? Ab Eſau.Hoc enim docet,quæ de eo ſcripta eſt hiſtoria.*Vir erat*,inquit,*in regione Huſitide*.hoc itidem demonſtrauit B.Moſes,deſcribens ſucceſſiones eorũ, qui regnauerunt poſt Eſau dicens:*Mortuus eſt Bala,& regnauit pro eo Iobab,filius Zaræ de Boſra.*

S.Gregorius.

Quæ omnia conſentiunt cum hiſtoria.Sic Theodoretus.Et B.Gregorius initio Commentariorum ſuorum in Iob hoc ipſum pro certo ſumit,cuius verba in ea diſputatione, quæ hanc proximè ſequitur, commemorabimus. Ad ſupradictos auctores adiungere oportet, quos citauit Hieronymus in Epiſtola ad Euagrium,quæ eſt 126. Hippolytum dico,Irenæum, Euſebium Cæſarienſem,&Emiſſenum,Apollinarium item,& Euſtathiũ. Thoſtatus etiam idipſum aliquot rationibus argumentatur ſuper 22.caput Geneſis.

Examinatur opinio Hebræorum & S.Hie. de Iob, quòd fuerit de gente Nachor.

Verùm nos conſideremus attentè,& diligenter penſitemus vtramque
opinionem,tam illam B.Hieronymi,& Hebræorum, quàm communem 15
Patrum proximè traditam,& expoſitam. Ait S.Hieronymus,malè quoſdam exiſtimare, Iob eſſe de genere Eſau, cum indicet Scriptura ipſum fuiſſe de ſtirpe Nachor.Principio nõ fuerunt quidã, id eſt,nõ pauci,nec minuti auctores,qui genus Iob retulerũt ad Eſau, paulò enim ſuprà percenſuimus ampliùs duodecim auctores,& antiquitatis,& doctrinæ,& ſãctitatis gloriã eximios.Et vbi obſecro,Scriptura indicat fuiſſe Iob ex ſtirpe Nachor? In cap.22.Geneſis,inquit Hieronymus,vbi Moſes filiũ Nachor primogenitum,appellat Hus: is verò conditor fuit terræ Hus, quæ patria B.Iob nominatur initio libri eius: à Nachor igitur originem duxit Iob.Verùm argumentatio hæc,parum firma eſt. Etenim tres homines diuerſis temporibus, nomine Hus appellatos reperimus in Scriptura, primùm in ca.10.Gen.filium Aram,& nepotem ipſius Sem: alterum,iſtum primogenitũ Nachor,Geneſ.22.tertium inter Horræos,ſiue Chorrhæos,

vt

vt legitur Genesis 36. Nulla igitur ratio est, propter similitudinem nominis Hus terram Hus, quæ fuit patria Iob, existimare conditam fuisse potius ab Hus filio Nachor, quam à nepote Sem, vel ab illo Chorræo. Immò verò ipsemet S. Hieronymus in suis Traditionibus in Genesim super caput 10. apertè, affirmatéque scripsit, conditorem terræ Hus fuisse illum Hus, nepotem ipsius Sem.

Deinde ait S. Hieronymus, Heliu, vnum de amicis Iob, & cum eo disputantibus, appellatum Buzitem, fuisse progenitum ex eadem stirpe Nachor, ex secundò videlicet filio eius, qui appellatur Buz, Genes. 22. Atqui 70. Interpretes faciunt ipsum ex terra Huz, & Idumæum, cap. 32. Iob. Nec illud non à vero remotum videtur, quod eodem in loco dixit Hieronymus, istum Heliu amicum Iob, fuisse Balam ariolum, qui maledicere voluit populo Hebræo, de quo scriptũ est Num. 23. & gladio interéptus est ab Hebræis proximè ante mortem Mosis, vt videre est Numerorum 31. Cùm enim B. Hieronymus super caput 36. Genesis, faciat Eliphaz, alterum de tribus illis amicis Iob, & socium ipsius Heliu, faciat, inquã filiũ Esau, necesse est, ipsum Heliu vixisse priusquã Iacob descenderet in Ægyptum. A descensu porrò Iacob in Ægyptũ, vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto fluxerunt anni ducenti & quindecim, vsq; ad mortem autem Mosis, quam paulùm antecessit cædes Balaam, fluxerunt anni ducenti quinquaginta quinque. Ex quo efficitur necessariò, si ille Heliu fuit Balaam ariolus, ipsum vixisse ampliùs ducentos, & quinquaginta quinque annos, quod in eo tempore nulli contigit. Opinio igitur Hebræorũ, quam sequi maluit Beatus Hieronymus, quàm antiquam, & communem Patrum sententiam, nulla probabili, & firma ratione nititur. *S. Hieronym.*

4 Altera sententia, quæ est communis Patrum, & veterum Auctorum, nititur, & probatur hisce argumentis. Principio, & in hoc cap. 36. Genes. & in 1. capite prioris libri Paralipomenon, perspicuè traditur, Iob, siue Iobab regnasse in terra Edom, & fuisse tertium ab Esau; dicitur enim fuisse filius Zaræ, Zaram autem genitus esse à Rahuele, filio Esau. Verùm rationem hanc infirmare, & labefactare conati sunt Lyranus, & Oleaster, affirmantes eum, qui Gen. 36. nominatur Iobab, fuisse hominem diuersum à Beato Iob, vt docet vtriusq; nominis Hebraica Scriptura, quæ admodum diuersa est. At Lyranus quidem in primum caput Iob, cũ memorasset opinionem facientium Iob ex stirpe Esau, subdit: Sed in hoc videtur magis credendum Hieronymo, & Hebræis, dicẽtibus descendisse Iob à Nachor fratre Abrahæ, quia fuerunt illi magis triti in talibus historiis, & genealogiis. Nec motiuum aliorum valet de similitudine nominis Iob, & Iobab: quia frequẽter contingit duos homines valdè diuersos, non modo simili, verùm etiam prorsus eadem appellari nomine. Supponitur etiam falsum, quòd prædicta nomina sint valdè similia, cum secundùm Scripturam Hebraicam sint multùm dissimilia, hoc enim nomẽ Iob in Hebræo incipit per Aleph, nomẽ verò Iobab per Iod. Sic Lyranus.

Examinatur communis sententia de Iob quòd fuerit de stirpe Esau.

Lyranus.

Simi

Similiter Oleaster super illis verbis huius capitis *36. Mortuus est Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra,* ita scribit: omnes ferè antiqui sancti arbitrati sunt hunc Iobab fuisse B. Iob, quem putant fuisse regem, vt hîc dicitur. Sed non sic esse, ostenditur ex discrimine nominis: nã hîc Iobab scribitur cum prima littera Iod, Iob autem prima littera est Aleph. Punctus etiam, seu vocalis Iobab, est cholē, prior autem Iob, est in Hebraico *Hiric gadol.* Sic Oleaster. Qui tamen subdit ex sacra Scriptura manifestum esse, Iob fuisse Idumæum, citans locum quendam Hieremiç ex 4. cap. lamentationum, qui paulò infrà exponetur. Sedenim ipsemet Oleaster paulo ante confirmauerat, non semper variam nominum scripturam, variam arguere eorum nominum significationem. Præsertim autem, cùm fieri potuerit, vt antiquum, & primum nomen fuerit Iobab, quod postea breuioris, simúlque dulcioris soni gratia, declinatum, ac demutatum fuerit in Iob.

Oleaster.

Altera ratio, qua communis hæc firmatur opinio, ducta est ex auctoritate translationis 70. Interpretum: quæ in extremo libri Iob addit nonnulla verba, quæ nec in scriptura Hebraica, nec in Latina editione leguntur: illis autem verbis apertè testatum est, eundem fuisse Iob & Iobab, qui fuisse dicitur hoc loco de progenie Esau. Verba illa, sunt huiusmodi: Hic interpretatione redditur ex libro Syriaco, in terra quidem Ausitide habitans, in finibus Idumeæ, & Arabiæ: & erat ei nomen Iobab. Cùm autem accepisset vxorem Arabissam, generat filium, cui nomen Erumon. Erat autẽ ipse, ex patre quidẽ Zara, de filijs Esau filius, matris autẽ Bosoræ: ita vt ipse sit quintus ab Abrahã. Et hi sunt Reges, qui regnauerunt in Edom; cuius regionis etiam ipse dominatus est. Amici autem, qui ad eum venerunt, Eliphaz de filijs Esau, Themanorum Rex: & Baldad tyrannus Sauchæorum: & Sophar rex Minæorum. Sic ibi habet translatio 70. Interpretum. S. Hieronymus non aliter scripturam hanc eludit, nisi dicendo, eam non reperiri in libris Hebraicis. Fuisse tamen eam magnæ auctoritatis apud Antiquos Ecclesiæ Doctores, eo manifestum est, quod eam cum honore citauit Origenes in Epistola ad Africanum: & Athanasius in Synopsi, & Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 47. & Chrysostomus Homilia 2. de Patientia Iob, & Theodoretus quæst. 92. in Genesim, hi omnes (inquam) vt partem S. Scripturæ, & libri Iob, agnoscunt, & citant. Quanquam illud videtur istius Scripturę fidem eleuare, quod in annorum numero, quos vixisse facit Iob, post depulsionem illius suæ calamitatis, multum discrepet à Scriptura Hebraica & Latina. Ait enim ipsa sub finem libri Iob, postquam illa calamitate liberatus est, vixisse annos centũ septuaginta, & omnes annos vitę eius fuisse ducentos quadraginta: at in libris Hebraicis, & Latinis, in eo ipso loco est, Iob post illam plagam vixisse annos centum quadraginta. 17

Examinatur scriptura 70. Interpretum in fine libri Iob, testãtum fuisse ipsum de genere Esau.

Athanasius. August. Chrysosto. Theodore.

Tertie ratio, communem sententiam valdè confirmans; hæc est: Ex initio libri Iob apparet, ipsius patriam fuisse Hus, vbi scilicet natus, educatus, & versatus fuit. Erat porrò Hus in regione Idumeæ, quod adeo perspicuè docet Hieremias, vt dubitandum nullo modo sit: in 4. enim ca. 18

Lamen

Lamentationum sic ait; *Gaude & lætare filia Edō, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet Calix, inebriaberis, atque nudaberis*: quibus verbis declaratur, Idumæos habitasse terram Hus tanquam regionis suæ partē. Hoc autem magno est argumento, B. Iob, gente Idumæum, & ex progenie Esau fuisse.

Hanc ipsam communem sententiam Thostatus anteponit opinioni Hebræorum, & B. Hieronymi, genus Iob repetentium à Nachor fratre Abrahæ. Super caput enim vigesimum secundum Genesis hunc in modum disputat Thostatus. videtur probabilius, Iob fuisse de genere Esau, & fuisse eum, qui dicitur Genesis trigesimo sexto, Iobab, & ponitur secundus rex in terra Edom. Primò, quia initio libri eius dicitur fuisse eū, præ cæteris Orientalibus, potentem & diuitem: Id verò aptè conuenit ei, si dicatur fuisse Rex in Idumæa: nam posteri Nachor in Mesopotamia, nec tantarum facultatum, nec tantæ potentiæ fuerunt. Secundò, quia ipsemet Iob non obscurè indicat se fuisse regali præditum auctoritate ac dignitate, sic de se ipso loquens cap. 29. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, senes assurgentes stabant, principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.* Et interpositis aliquot verbis, subdit: *Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cùmque sederem, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.* Tertiò, amicos Iob, qui cōuenerunt ad eum consolandum, fuisse reges, scriptum est in lib. Tob. cap. 2. & traditū ab Aristæo, vt suprà memorauimus, & proditum in Translatione lxx. Interpretum sub finem libri Iob, vt paulò superiùs dictum est. Cum igitur illi fuerint reges, & illum non modò amauerint vt amicum, sed vt auctoritate, & dignitate superiorem coluerint, ac reueriti fuerint, satis ea res magnum facit indicium, ipsum quoque Iob fuisse regem.

Argumenta Thostati ad probandum Iob fuisse de genere ac stirpe Esau.

Quartò, patria Iob, fuit terra Hus; hāc verò fuisse in regione Idumeæ, paulò antè ostensum est testimonio Hieremiæ. Quintò, tres illi amici Iob denominati sunt à tribus ciuitatibus, quæ erant in Idumæa: primus nominatur Eliphaz, Themanites; alter Baldad Suhites; tertius Sophaz Naamathites. De quarum ciuitatum situ, scriptum est in libro diuisionū Terræ Sanctæ. Certè ciuitatem Themā fuisse in Idumæa, perspicuè dicit Amos Propheta ca. 1. Sicut etiam Bosram, vnde fuisse dicitur Iob Gen. 36. Sextò, quia sepulcrū B. Iob etiā hoc tempore visitur apud Iordanē in magna planitie, in confinio Palestinæ & Idumeæ, & magno gentium illarū cultu ac religione celebratur. Septimò, qui faciunt Iob ex stirpe Nachor, infirmissima ratione ad id opinandum ducti sunt, quia nimirum primogenitus ipsius Nachor in cap. 22. Gen. appelletur Hus, & ab hoc argumentantur conditā fuisse terrā Hus, quæ patria fuit Iob: & Iob genus duxisse à Nachor patre istius Hus: at paulò superius demonstratū est, fuisse in regione Idumæa terrā Hus, & fuisse alios duos isto nomine Hus appellatos, à quorum alterutro origo terræ Hus aptè duci possit. Hactenus ex Thostato.

19 Huic equidem communi sententię, lubenti animo subscripserim. Multa me in eandem sententiam trahunt: in illam Hebræorum præter vnum

Auctor sequitur cõmunem sententiam supra expositã.

S. Hieronymum, prorsus nihil mouet. Trahit me in primis auctoritas LXX. Interpretum: cùm enim essent viri grauissimi, & sapientissimi, quod scripserunt de B. Iob, & libro eius adiungendum censuerunt; id puto eos exploratum & compertum, vel ex Maiorũ Traditionibus, vel ex probatis, quæ tunc extabant, scriptis habuisse. Huc etiam impellit me auctoritas diuinæ Scripturæ; non obscurè significantis terram Hus, quæ patria fuit Iob, pertinuisse ad regionem, & ditionem Esau, quam eius posteri non habitatione solùm, sed etiam dominatione tenuerunt. Mouet me plurimum etiam generalis consensus tot tantorúmque patrum, qui super ea re non obscurè, nec dubitanter, sed apertè, & asseueranter sententiam suam pronuntiauerunt, scriptisque prodiderunt. Ad extremum opinio illa Hebræorũ, quam sequi voluit S. Hieronymus, nihil habet, excepta vnius Hieronymi auctoritate, certum ac firmum, debiliq; admodum nititur fundamento, vt suprà ôstendimus: & paruam, vel ex sacra Scriptura, vel ex auctoritatibus nobilium Scriptorum, vel ex verisimilibus aliquibus argumentis, aut coniecturis, fidem, aut probabilitatem habet.

TERTIA DISPVTATIO.

De tempore, in quo vixit Iob.

Philo.

SI verum esset quod Philo scripsit, vt referũt Rupertus lib. 22
8. Commentariorum in Genesim cap. 11. & Thostatus in primum caput prioris libri Paralipomenon, Dinam filiam Iacob, fuisse vxorem B. Iob; hinc planè sequeretur, Iob fuisse æqualem patriarchæ Iacob. Et iuxta hoc tẽpus fuisse videtur Iob, secundùm Aristæum, cuius sententiam in superiori disputatione memorauimus: Facit enim Iob filium Esau fratris Iacob, nisi fortè nomine filij significare voluerit vnum aliquem de posteris Esau. Ad hæc autem tempora videtur ætas Iob, secundum B. Hieronymum esse referẽda. Scripsit enim ipse in suis Traditionibus in Genesim, super caput 36. qui in eo capite nominatur Eliphaz filius Esau, eum fuisse vnũ de tribus illis amicis Iob, eo ipso nomine appellatum in libro Iob cap. 2. Hinc autem efficeretur, Iob supparem fuisse Esau, & Iacob.

Aristæus.

S. Hierony.

Falso putatur Hieronymus, & creditur Beda in Iob.
Seuerus. Sulpitius.
Rab. Salomon.

Qui librum Iob fuisse aiunt compositum à Mose, quæ est communis 21
sententia, vt ait falsò putatus Hieronymus in Commẽtariis suis in Iob: necesse est istos facere Iob antiquiorem Mose. Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacrę Historiæ facit Iob synchronon Mosi. Idémque dicere debuit Rabbi Salomon, qui fecit eum Chananæum, & dixit fuisse mortuum, cùm Hebræi essent in deserto, & peterent Terram Promissionis. Idem quoque dicere oportuit S. Hieronymum, si ex suo sensu dixit, quod in Traditionibus Hebraicis super caput 22. Genesis scriptum reliquit. Ait enim ibi, Eliu Buzitem, vnum de tribus illis amicis Iob, fuisse Balaam ariolum, de quo scriptum est. Num. 23. quem in eodem lib. Num. 31. constat paulò antè Mosis excessum, fuisse gladio ab Hebræis interemptum.

22 Sanctvs Gregorius in principio Commentariorũ suorum in Iob, scribit floruisse eum post datam Hebræis legem,& antequam Hebræi haberent reges, tempore videlicet Iudicum. Id autem videtur Gregorius colligere ex hoc 36.cap.Genesis,vbi numerãtur reges,qui fuerunt in terra Edom,priusquam Hebræi haberent reges:inter illos autem reges terræ Edõ secundus numeratur Iobab. Qui autem proximè in regimine populi Hebræi antecesserunt reges,eos fuisse constat Iudices. At enim ex eo quod Scriptura significat,Iob fuisse ante reges Hebræorum, non videtur rectè concludi posse, fuisse illum tempore Iudicum, potuit enim esse;vel ante Mosem,vel tempore ipsius Mosis. Sed verba B.Gregorij ex capite primo Præfationis eius in Iob,huiusmodi sunt:Inter multos sæpe quæritur,quis libri Iob scriptor habeatur.Et alij quidem Mosem,alij vnũ quemlibet ex Prophetis scriptorem huius operis fuisse suspicantur. Quia enim in libro Genes.cap.36.Iobab de stirpe Esau descendisse,& Balæ filio Beor in regnum successisse describitur;hunc B.Iob longè ante Mosis tempora extitisse crediderunt:morem profectò sacri eloquij nescientes, quod in superioribus suis partibus solet breuiter longè post secutura perstringere,cum studet ad alia subtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab,priusquam reges in Israel existerent,fuisse memoratur.Nequaquam ergo extitisse ante legem cognoscitur,qui Israeliticorum Iudicum tempore fuisse signatur. Quod dum quidam minùs cautè considerant, Mosen gestorum illius,quasi longè antepositi,scriptorem putant.vt videlicet is,qui potuit ad eruditionem nostram legis præcepta edere,ipse credatur etiam ex Gentilis viri historia,virtutis ad nos exempla mandasse. Hæc Gregorius. Sedenim vehementer miror quomodo S. Gregorius ætatem Iob reijciat in tempora Iudicum Hebræi populi, cum Iob fuisse agnoscat eum,qui dicitur in hoc capite Iobab, pronepotem Esau. Ab eo namque tempore vsque ad tempora Iudicum,præterierunt anni ampliùs ducenti quinquaginta.

Expenditur opinio S.Gregorij aientis Iob floruisse tempore Iudicum Hebræi populi.

23 Cæterum nos,qui in superiori disputatione, auctoritatem lxx. Interpretum,& communem sententiam Patrum secuti cõclusimus, Iob fuisse eum,qui nominatur hoc capite Iobab, ex stirpe Esau,& tertium ab ipso; fuit enim filius Zaræ:cuius pater Rahuel, filius fuit Esau:nos,inquã,oportet consequenter,& conuenienter huic opinationi dicere,ætatẽ Iob incidisse in id tempus,quo Iacob vixit in Aegypto per decem & septẽ annos: ad id enim tempus,pertinere videtur tertia generatio Esau,in qua continetur Iobab. Ponamus itaque ortum Iob in eo tempore,quo Iacob cum omni familia sua descendit in Aegyptum;ex quo tẽpore vsque ad egressum Hebræorum ex Aegypto,duce Mose iam octogenario,excurrerunt anni ducenti quindecim,vt alio loco à nobis demonstratum est: & quod hinc est consequens,vsque ad ortum ipsius Mosis anni centum triginta quinque. Hinc porrò concludi potest, Iob peruenisse vsque ad ætatem Mosis,& per octoginta duos annos,Synchronon ei fuisse. Si quidem reperimus,Iob vixisse annos ducentos decem & septem.Etenim Deus post illam insignem calamitatem,reddidit B.Iob omnia quæ prius habuerat,

Auctoris sententia Iob fuisse circa id tẽpus,quo Iacob cum omni familia sua descendit in Aegyptum.

etiam duplicata, vt ſcriptum eſt ſub finem eius libri. Sicut igitur reddidit ei facultates duplicatas, ita credibile eſt reddidiſſe etiam annos duplicatos: ſed reddidit ei annos cētum quadraginta, vt traditur in fine libri Iob, ergo antea vixerat annos ſeptuaginta, tot enim annos, duplicato numero, continent centum quadraginta. Sed his adijcere inſuper oportet annos toleratæ calamitatis, quos Olympiodorus & Suidas, aliiſque faciunt ſeptem annos. Exiſtet igitur tota ſumma annorum vitæ Iob anni ducenti decem & ſeptem. Si Iob igitur natus eſt eo anno, quo Iacob deſcendit in Ægyptum, vixit octoginta duos annos poſt ortum Moſis.

Olympiodorus Suidas.

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM SEPTIMVM GENESIS.

Ioseph adolescens sexdecim annorum, prope fuit, vt præ inuidia, & odio occideretur à fratribus suis: verumtamen Iudæ intercessione venditus Madianitis, ductus est in Aegyptum.

ABITAVIT autē Iacob in terra Chanaan, 1
in qua pater suus peregrinatus est. Et hæ sūt
generationes eius: Ioseph cum sedecim esset 2
annorum, pascebat gregem cum fratribus
suis adhuc puer: & erat cum filijs Balæ, &
Zelphæ vxorum patris sui: accusauítque
fratres suos apud patrem crimine pessimo. Israel autem dili- 3
gebat Ioseph super omnes filios suos, eo quòd in senectute ge-
nuisset eum: fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem 4
fratres eius quòd à patre plus cunctis filijs amaretur, ode-
rant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui. Ac- 5
cidit quoque, vt visum somnium referret fratribus suis:
quæ causa, maioris odij seminarium fuit. Dixítque ad eos: 6
Audite somnium meum quod vidi. Putabam nos ligare 7
manipulos in agro: & quasi consurgere manipulum meum &
stare, vestrósque manipulos circumstantes adorare manipu-
lum meū. Responderunt fratres eius: Nunquid rex noster eris? 8

aut subijciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum, at-
9 que sermonum, inuidiæ & odij fomitem ministrauit. Aliud
quoque vidit somnium, quod narrans fratribus ait: Vidi per
somnium, quasi Solem, & Lunam, & stellas vndecim adorare
10 me. Quod cùm patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eũ
pater suus, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti?
num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super ter-
11 ram? Inuidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus
12 considerabat. Cúmque fratres illius in pascendis gregibus pa-
13 tris morarentur in Sichem, dixit ad eum Israel: Fratres tui
14 pascunt oues in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo respon-
dente, Præsto sum, ait ei: Vade, & vide si cuncta prospera sint
15 erga fratres tuos, & pecora: & renuncia mihi quid agatur. Mis-
sus de valle Hebron, venit in Sichem: inuenítq; eum vir er-
16 rantem in agro, & interrogauit quid quæreret. At ille respon-
17 dit, fratres meos quęro, indica mihi vbi pascant greges. Dixít-
que ei vir: Recesserunt de loco isto: audiui autem eos dicẽtes:
Eamus in Dothain. Perrexit ergo Ioseph post fratres suos, &
18 inuenit eos in Dothain. Qui cum vidissent eum procul, ante-
19 quam accederet ad eos cogitauerũt illum occidere, & mutuò
20 loquebantur: Ecce Somniator venit, venite occidamus eum,
& mittamus in cisternam veterem: dicemúsque; fera pessima
deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.
21 Audiens autem hoc Rubẽ, nitebatur liberare eũ de manibus
22 eorum, & dicebat: Non interficiatis animam eius, nec effun-
datis sanguinem. Sed proijcite eum in cisternam hãc, quæ est
in solitudine, manúsque vestras seruate innoxias: hoc autem
dicebat volẽs eripere eum de manibus eorum, & reddere pa-
23 tri suo. Confestim igitur vt peruenit ad fratres suos, nudaue-
24 rũt eum tunica talari, & polymita: misérúntque eum in cister-
25 nam veterem, quæ non habebat aquam. Et sedentes, vt come-
derent panem, viderũt Ismaëlitas viatores venire de Galaad,
& camelos eorum portantes aromata, & resinam, & stacten in
26 Ægyptũ. Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest
si occiderimus fratrem nostrũ, & celauerimus sanguinẽ ipsius?
27 Melius est vt venũdetur Ismaëlitis, & manus nostrę nõ polluã-
28 tur, frater enim, & caro nostra est. Acquieuerũt fratres sermo-
nibus illius; & prætereuntibus Madianitis negociatoribus, ex-
trahen

trahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaëlitis vigin-
ti argenteis. Qui duxerũt eum in Ægyptum. Reuersúsq; Rubẽ 29
ad cisternam, nõ inuenit puerum, & scissis vestibus pergẽs ad 30
fratres suos, ait: Puer non comparet, & ego quò ibo? Tulerunt 31 32
autem tunicam eius, & in sanguine hœdi, quem occiderãt, tin
xerunt, mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc in-
uenimus: vide vtrum tunica filij tui sit, an non. Quam cum 33
agnouisset pater, ait: Tunica filij mei est, fera pessima comedit
eum, bestia deuorauit Ioseph. Scisísque vestibus indutus est 34
cilicio, lugẽs filium suum multo tempore. Cõgregatis autem 35
cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consola-
tionem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens
in infernum. Et illo perseuerante in fletu, Madianitæ vendi- 36
derunt Ioseph in Ægypto Phutipharo Eunucho Pharaonis,
magistro militum.

PRÆFATIO.

HINC facit initium Moses scribendi: enarrandíque historiam Ioseph: quæ per sequentia omnia capita, paucissimis exceptis, vsque in finem huius libri, ab eo pertexitur. Quæ variorúmne casuum Ioseph narratione, an multi iugis virtutis eius expositione, an insperatorum in vtramque partem euentorum commemoratione, iucundior Lectori, ac mirabilior sit, incertum est. Et alij quidem filij Iacob, non tam suis, quàm posterorum suorũ factis, atq; euentis nobilitati sunt: Ioseph autẽ, suis ipse rebus clarus, & prædicabilis fuit: ingenio nempè peramabilis; morũ probitate, ac virtutum præstantia venerabilis; magnis vtriusque fortunæ casibus memorabilis, & humana, & diuina sapientia, in omni æuo admirabilis. Verùm inter plurima eius viri, quæ summam laudem merentur & admirationem, quinque potissimum rerum eximiarum fulserunt insignia, castitatis, mansuetudinis, æquabilitatis & constantiæ animi in rebus aduersis pariter, & secundis, politicæ item prudentiæ, ac iustitiæ in regendis, ac administrãdis imperijs; ac demum cælestis sapientiæ in rebus occultissimis peruidendis, futurísque præuidendis. Verùm adhæc illustranda splendidam B. Ambrosij sententiam, & orationem adhibeamus. Librum ille suum, quem scripsit de Ioseph Patriarcha, exorsus est his verbis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi est. Ideoque digestam pleniùs accepimus seriem

riem Scripturarum, vt dum Abraham, Isaac, & Iacob, ceteròsque iustos, legendo cognoscimus, velut quendam innocentiæ tramitem, virtute eorum reseratum, imitantibus vestigijs prosequamur. De quibus mihi cū frequens tractatus fuerit, hodie S. Ioseph historia occurrit: in quo cum plurima fuerint genera virtutum, præcipuè fulsit insigne castitatis. Iustum est igitur, vt cùm in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem, in Isaac sinceræ mentis puritatem, in Iacob singularem animi laborúmque patientiā; ex illa generalitate virtutum in ipsas species disciplinarum intendatis animum: Nam licet illa sint diffusiora, tamen ista expreßiora sunt: eóque faciliùs mentem penetrant, quo magis scripta, & determinata sunt. Sit igitur nobis propositus Sanctus Ioseph tanquam speculum castitatis: in eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam splendet castimoniæ comes, nitor gratiæ. Vnde etiam à parentibus plusquam ceteri filij diligebatur; quæ tamen res inuidiæ fuit, quod silentio prætereundum non fuit. hinc enim argumentum totius historiæ processit: simul, vt cognoscamus, perfectum virum non moueri dolore vlciscendæ iniuriæ, nec malorum rependere vicem. Vnde, & Dauid ait: Si reddidi retribuentibus mihi mala. *Neque enim Ioseph meritus esset præferri ceteris, si aut lædentes læsisset, aut diligentes dilexisset: hoc enim plerique faciunt: sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum, quod Saluator docet. Iure ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, vt læsus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret, quod post Euangelium omnes didicimus, & seruare non possumus. Discamus præterea & Sanctorum inuidiam, vt imitemur patientiā: & cognoscamus, illos non naturæ præstantioris fuisse, sed obseruationis; nec vitia nesciisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam Sanctos adußit, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatores? Sic Ambrosius.*

Tribus autem de causis solius omnium Iacob filiorum, Ioseph copiosè ac diligenter perscripsit historiam Moses. Primò quidem, quod ex hac historia intelligitur, qua ex causa, & quo euentu filij Israel in Aegyptum venerint, tot tantísque miraculis inde liberandi: prædictum enim fuerat Abrahæ, semen eius oppressum iri in terra non sua. Occasio igitur, ob quā filij Israel deuenerunt in Aegyptum, fuit venditio Ioseph, eiúsque exaltatio. Deinde propterea Moses copiosè persecutus est historiam Ioseph, quòd ea omne genus virtutum referta sit exemplis: ideóque solus inter fratres suos dignus fuit Ioseph, vt vita eius post exempla Abrahæ, Isaac, & Iacob, omnibus veri Dei, & verarum, perfectarúmque virtutum

Genes. 15.

cultoribus, multum commendaretur, & in exemplum imitandum omnibus proponeretur. Huc adde, quòd Ioseph multis rebus insignem, atq; illustrem Christi typum, & figuram gessit: quocirca eius mores, actus, & virtutes & casus, distinctè & expressè, & accuratè declarare oportuit.

Habitauit autem Iacob in terra Chanaam, in qua pater suus peregrinatus est: Et hæ sunt generationes eius. VERS. 1.

3 CVM post hæc verba Moses non describat generationem Iacob, id est, progeniem, & posteritatem, vt de qua Paulo suprà Genesis trigesimo quinto, breuiter dixerat, enumerans, & nominans duodecim eius filios; sed proximè subiungat historiam rerum Ioseph, venditionem eius factam à fratribus enarrans: quæritur, quomodo dicat: *Hæ sunt generationes Iacob?* Caietanus ait: Illud, *Istæ*, vel, *Hæ sunt generationes Iacob*: Referendum esse, non ad proximè subsequentia, sed ad longè post memoranda de filiis, & nepotibus Iacob, tum Gene. 46. tum deinceps. Pronomen (Hæ) inquit Caietanus, demonstrat longè inferius recensendas generationes. Ita vt duo proponat tractanda: tum gesta, habitante Iacob in terra Chanaam; & huc spectat illud, *Habitauit Iacob in terra Chanaam:* tum generationes descendentes ab eo longè post enarrandas. Sic Caietanus. Sed profectò vis, & propria significatio illius pronominis (Hæ) vel (Istæ) exigit, vt verba illa, *Istæ sunt generationes Iacob*, referri debeant ad proximè subsequentia, nec ad longè remota commodè aptari possint. Rupertus huiusmodi quandam interpretationem affert. Non mirum si proponens Moses dicere de generationibus Iacob, vnius duntaxat historiam Ioseph subtexat. Licèt enim duodecim fuerint Iacob filij, in vno tamen Ioseph, suam Iacob generationem, id est, paternæ similitudinis transfudit pulchritudinẽ. Nam sicut pater ipsius Isaac ex sterili Sara, & ipse Iacob ex sterili Rebecca, naturam sterilẽ fœcundante gratia progenitus, & diuina benedictione donatus, patrum suorum vestigiis incessit: sic Ioseph nihilominus ex Rachele sterili, dono Dei susceptus est, futurus eiusdem benedictionis hæres; & solus ex omnibus filiis, paternorum morum, atque virtutum, perfectus imitator extitit. Quapropter solus etiam filiorum Iacob, dignus fuit, qui filius Israel diceretur, & cuius nomen posteritati commẽdaretur. Videat Lector Rupertum libro octauo Commentariorum in Genesim, capite decimo octauo. Verùm ista expositio, mystologica potiùs est, quàm historica, & litteralis. Illa est igitur multo probabilior interpretatio, vocabulo generationis, denotari hoc loco casus, euenta, & quæcunque contigerunt ipsi Iacob, & filiis eius. Non enim post hæc verba subtexit Moses genealogiam stirpis Iacob, sed potiùs tristia euenta, & miserabiles casus eius. Similiter acceptum est supra Gene. 6. nomen generationis, vbi dictum est: *Istæ sunt ge-*

Caietanus.

Rupertus.

Gene. 21.
Infra 25.

nerationes Noe. Talem vim significandi habet, & verbum gignendi, siue pariendi in libro Prouerbiorum capite 27. vbi scriptum est: *Ne glorieris de die crastina, quia nescis quid ventura pariat dies*: significatur enim non esse gloriandum ea de re, quæ futura est, cùm multa possint intercurrere, quæ euentum, atque effectum eius rei præpediant. Ergo sensus istorum verborum est: Ista sunt (scilicet mox subiungenda) quæ contigerunt Iacob in generationibus suis, id est, in filiis, plurimùm verò in Ioseph.

PRIMA DISPVTATIO.

Super ætate Ioseph, in qua is erat, cùm est venditus à suis fratribus.

Super illis verbis,

VERS. 2. Ioseph cum sexdecim esset annorum, pascebat gregẽ cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui.

QVOD Latinus interpres dixit, Ioseph fuisse tunc sexdecim 4
annorum, in libris Hebraicis, Græcis, & Chaldaicis est, fuisse ipsum decem & septem annorum. Verùm nihil negocij est, quantum ad veritatem vtriusque sententiæ, ista conciliare inter se. In promptu enim est dicere, Iosephi fuisse tunc decimum sextum ætatis annum iam expletum: fuisse autem decimum septimum tantummodò inchoatum: & Latinum Interpretem voluisse describere ætatem Ioseph ab annis eius iam completis; alios verò ab vltimo eius anno iam inchoato. Nempe frequens est apud Historicos, & Chronographos talis computádi diuersitas: vt alij annos duntaxat exactos percenseant, alij etiam inchoatos tantùm. Illud fortasse cuipiam videri posset plus habere dubitationis, vel admirationis, vndenam compertum fuerit Latino interpreti, annum decimum septimũ, qui signatur Hebraicè, & Grecè, & Chaldaicè, non fuisse completum, sed inchoatum: & cur maluerit hoc loco singulariter, & diuersè ab aliis ætatem Ioseph denotare per annum decimum sextum. Enimuerò subit nonnunquam animum meum existimare, in translatione Latina, quam longo Ecclesiæ vsu, & Tridentini Concilij auctoritate comprobatam habemus, quædam occulto instinctu, & afflatu sancti Spiritus esse posita, quorum certam rationem, non facilè sit humana inuestigatione reperire.

Quæstio super ætate Ioseph.

Cæterùm super ætate Ioseph, quæ memoratur hoc loco, quæstio oc- 5
currit minimè dissimulanda: Quomodo verum esse potuerit, vt post mortem Isaac (post eam namque hæc narrantur à Mose) esset Ioseph sexdecim annorum. Iacob quippe centum viginti annorum erat in obitu Isaac, ab eo

ab eo namque ſexagenario genitus fuerat, vt dictum eſt Geneſ. 25. Iſaac verò centum octoginta natus annos mortem obiuit. Iacob porrò anno ætatis ſuæ vno & nonageſimo, vt ſuprà docuimus, generat filium ſuum Ioſeph, à quo tempore vſque ad centeſimum vigeſimum annum ſuæ ætatis, in quem annum incurrit mors Iſaac, numerantur anni viginti nouem; tot igitur annorum fuiſſe Ioſeph, cum mortuus eſt Iſaac, neceſſum eſt. Nam ſi tunc fuiſſet Ioſeph ſexdecim annorum, cum Iacob intrauit Ægyptum, & reperit Ioſephum annorum 39. vt ſignificatur infra Geneſis 45. fuiſſet ipſe Iacob tunc annorum centum quadraginta trium: at ipſe, regi Ægypti de ſua ætate percontanti, reſpondit, annum ſe tunc agere centeſimum trigeſimum, vt ſcriptum eſt Gene. 47.

6 S. Auguſtinus in libro Quæſtionum in Geneſim in quæſtione 122. *S. Auguſt.* fuſè ac ſubobſcurè tractat hanc quæſtionem, & ſoluit. Nam cùm multis verbis cauſam difficultatis expoſuiſſet, ſubdit: Aut ergo eodem anno decimo ſeptimo, aut etiam aliquantò maior venit Ioſeph in Aegyptum, ac per hoc, ſi poſt mortem Iſaac venit, vtrolibet modo permanet quæſtio. Si enim decem & ſeptem annorum fuit poſt mortem Iſaac, quo tempore pater eius centum viginti fuit annorum; profectò anno eius trigeſimo nono, quando Iacob venit in Aegyptum, centum quadraginta duos annos idem Iacob agere debuit. Fuit autem tunc Iacob centum & triginta annorum, ac per hoc ſi decem, & ſeptem annorum Ioſeph in Aegypto eſt venditus, ante duodecim annos, quàm moreretur auus eius Iſaac, venditus inuenitur. Decem enim & ſeptem annorum eſſe non potuit, niſi ante duodecim annos mortis Iſaac; & in centeſimo octauo anno vitæ patris ſui Iacob. His enim annis cum adiecerimus viginti duos annos, quibus Ioſeph, vſque ad aduentum patris ſui, fuit in Aegypto, fient ætatis anni Ioſeph triginta nouem, & ipſius Iacob centum triginta; & ſic nulla erit quæſtio. Sed quoniam Scriptura poſt mortem Iſaac iſta narrauit, putatur Ioſeph poſt mortem Iſaac, decem & ſeptem annorum fuiſſe. Quapropter intelligamus de vita Iſaac, tanquam multum decrepiti ſenis, tacuiſſe Scripturam, cum iam de Iacob, & eius filiis loqueretur: viuo tamen Iſaac, decem & ſeptem annorum eſſe cœpit Ioſeph. Hactenus ex Auguſtino.

Manifeſta igitur eſt in hoc loco hyſterologia, id eſt, præpoſtera rerum *Auctoris ſolu-*
7 geſtarum narratio: poſt mortẽ enim Iſaac narratur venditio Ioſeph, quæ *tio quæſtionis,* tredecim annis eam præceſſerat. Sed enim quærat quiſpiam cur Moſes *& breuis, &* interuertere temporis ordinem voluerit? Nimirum dixerat ſuprà Moſes *aperta.* ſub finem capitis 35. Iacob poſt ſuum ex Meſopotamia regreſſum in terram Chanaam, veniſſe in vrbem Hebron ad patrẽ ſuum Iſaac: & quia nihil ampliùs ſcripturus erat de Iſaac, voluit concludere hiſtoriam eius, narrando mortem, & ſepulturã ipſius. Quoniam verò Eſau filius erat Iſaac, & vnà cum Iacob, patris funus fecerat, & ſemen erat Abrahæ, & quadãtenus pertinebat ad promiſſiones Abrahæ datas à Deo, de multiplicando eius ſemine: idcirco Moſes voluit curſim indicare progeniem, & poſteritatem Eſau; vt origo gentis, & principatus Idumæorum, de quibus & ipſe

postea non semel loquitur, & alibi crebra in libris sacris fit mentio, pernotesceret. His itaque, tanquam per digressionem, in capite 36. Genesis expositis, redit Moses hoc capit. 37. ad institutum narrationis cursum: & persequitur historiam eorum quæ acciderunt Iacob, postquam venerat Hebron, incipiendo à venditione Ioseph, quæ, dũ Iacob ibi moraretur, facta est, tredecim annis ante mortẽ Isaac. Sed cur signatè declarauit Moses ætatẽ Ioseph, dicens fuisse eum sexdecim annorũ? Chrysostomus huiusmodi reddit rationẽ. Quam ob causam, inquit, Moses annorum Ioseph numerũ designauit? vt scias ætatem adolescentiæ, non esse virtutis impedimentum: & quo pleniùs cognoscas adolescentis erga patrem suũ obediẽtiam, & in fratres suos beneuolentiam; illorum cõtrà, inhumanitatem, & crudelitatem in ipsum. Neq; enim eos à tanto scelere, quod designarunt in Ioseph, cohibere potuit beneuolentia qua ipsos prosecutus fuerat, & teneritudo atq; infirmitas ætatis, quæ debebat eos ad commiserationem prouocare. Immò verò istis ipsis rebus in eius inuidiam, & odiũ, & perditionem incitati sunt. Hæc Chrysostomus in homil. 61. in Genesim.

Verum, ni fallor, illud probabilius dictu fuerit, idcirco Mosen tam di- 8
ligenter signasse ætatem Ioseph, vt ex eo intelligi posset, quandiu ille calamitatem, & ærumnam pertulisset, nimirum per annos quatuordecim. Erat quippe sexdecim annorum, cum est vẽditus à fratribus: cum autem è carcere eductus est, & ad principalem dignitatem, & præfecturã Ægypti euectus, fuisse dicitur infra Genesis quadragesimo primo, annorum triginta. Omne igitur tempus intermedium quatuordecim annorum, in seruitute, ærumna, & calamitate transegit. Nec illud aut temerè, aut superfluè additum est à Mose, quòd post signatam ætatem Ioseph sexdecim annorum, adiũxit, *adhuc puer*: satis enim significata erat puerilis ætas eius ante, dicendo, fuisse eum sexdecim annorum. Non, inquit Rupertus

Rupertus. libro octauo Commentariorum in Genesim capite decimo nono: superfluit in hoc loco sermo Dei, dicens Ioseph fuisse sexdecim annorum, & fuisse adhuc puerum, quasi non semper talis ætas esset puerilis: sed voluit significare citam, & celerem iustitiæ, ac meriti Ioseph perfectionem, quæ continuo subtexitur: quocirca signatè vtrumque dictum est, & fuisse sexdecim annorum, & fuisse adhuc puerum. Continuò enim subditur, eum accusasse fratres suos crimine pessimo. Hoc nempè puer non fecisset, si non puritatis amorem, zelúmque iustitiæ iam tunc haberet: quod quidem in puero, vel adolescente, vt maximè laudandum est, ita rarum est, mirúmque. Sic Rupertus. Equidem reor istud ob eam quoque causam, fuisse adiunctum à Mose, vt significaret qualis fuerit in pueritia indoles Ioseph. Non ille pueritiam, & primam adolescentiam, inertẽ, atque otiosam, & vagam transegit: neque iocis, ludis, & delectamentis puerilibus, aliorum more, deditus fuit: sed duram & laboriosam, & in pastorali arte honesta, simúlque perutili exercitam, primam suam ætatem exegit.

Circa illud; *Et erat cum filijs Balæ, & Zelphæ vxorum patris sui.* Primò 9
notandum est, Balam, & Zelphã, quas suprà vocauerat Scriptura concubinas Iacob, hîc apertè & simpliciter vocari vxores eius: vt intelligatur,

fuisse

fuisse legitimas vxores, quanquam non fuerint matres familias, & principales vxores, sicut erãt Lia, & Rachel; & idcirco dictas esse alibi concubinas. Quanquam illud habuerũt istæ supra conditionem concubinarũ, quòd earum filij similiter vt filij Rachelis, & Liæ, participes fuerunt hæreditatis terræ promissionis, & suas ipsi quoque tribus condiderunt. Sed cur Moses dixit fuisse Ioseph cum filijs Balæ, & Zelphæ? Audi Rupertum loco proximè citato: Quod Moses ait, Ioseph fuisse cum filijs Balæ, & Zelphæ, insinuare voluit æmulationem fratrum Ioseph, qui nati erant ex Lia, cum quibus ipse versari non audebat. Illi enim cum essent de libera matre nati, grandiores spiritus gerebant, & Ioseph, filium dilectę Rachelis, & quam Iacob plusquam matrem ipsorum dilexerat, non ęquo animo aspiciebant: & insuper filios ancillarum despectui habebant, & pro seruis ducebant. Ioseph autem cum & ipse natus esset ex libera matre, & præcipua vxore, non despiciebat eos, quos à patre suo, filiorum loco haberi cernebat. Apparet igitur, & prudentia Ioseph declinantis inuidiam fratrum; & animi modestia, non propter ingenuitatem suam, & præcipuum amorem quo diligebatur à patre auersantis congressum, & consuetudinem filiorum Balæ & Zelphæ, sed cum illis libenter versantis. Hinc etiam liquet, vnde, aut quomodo vitia fratrum suorum nouerit Ioseph, quæ detulit ad patrem, videlicet quòd versaretur cum illis in pascendo grege. *Rupertus.*

SECVNDA DISPVTATIO.

Quodnam fuerit pessimum illud crimen, de quo Ioseph apud patrem accusauit fratres suos.

Super illis verbis,

Accusauítq; fratres suos apud patrem crimine pessimo. VERS. 2.

10 OPTIMAM Iosephi, verba hæc, indolem declarant: vt qui tantopere oderit, nec ferre potuerit vitia fratrum suorũ, sed emendationi eorum studens, simúlque consulens patris & familiæ suæ famæ, eorum vitia detulerit ad communem patrem: vt is, quasi prudentissimus medicus, efficacem, ac salutarem medicinam faceret. Nec potuit non esse iucũdissimum Iacobo tale Iosephi odium & detestatio vitiorum, talis ardor corrigẽdi fratres, tale studium, & cura paternæ & domesticæ famæ, ac demum tale officium defendi ad ipsum, quæ in rem, & honorem communem domus suæ videbat esse. Terentianus ille Demea, cũ duos haberet filios, Ctesiphontem probum, & frugi adolescẽtem, & Æschinem, nequam, & perditum hominẽ: audiens Ctesiphontem iurgio adortum esse Æschinem apud forum, & clarissima voce, & verbis grauissimis dixisse ei, Æschines, hęccine flagitia *In Adelph.*

facere te? Hæc te admittere indigna genere nostro? Non tu hoc argentū perdis, sed vitam tuam. Hæc, inquam, audiens Demea, & nimio gaudio lacrumans, saluus sit, inquit, spero: Similis est maiorum suorum. Similiter Iacob contemplans indolem, & mores, & facta Iosephi etiamnum in prima adolescentia, vehementer gaudebat, sperans eum virtutibus Maiorum suorum Abrahæ & Isaac egregiè responsurum.

Diuersitas lectionis 70. Interpretum.

Sed ante alia, lectio huius loci perpendenda est diligenter. Septuaginta Interpretes diuersam admodum, & penè contrariam in hoc loco reddidere sententiam: aiunt enim non Ioseph accusasse fratres suos, sed ipsū contra esse accusatum à fratribus apud patrem: nam eorum verba, Latinè reddita, huiusmodi sunt: *Detulerunt contra Ioseph, vituperationem malam ad Israel, patrem suum.* Nec subeat quempiam suspicari non ita vertisse Septuaginta, sed eorum codices esse corruptos: Expositores quippe Græci, hunc locum itidem legerunt, atque interpretati sunt; vt Chrysostomus homil. 61. in Genesim; & Theodoretus atque Isidorus Pelusiota, & alij, vt refertur in Catena Græca in Genesim. Quanquam Diodorus non dissimulauerit, in Hebræis libris contrariam esse lectionem, ita scribens, Aquila & Symmachus, & Syra editio pro eo, quod nos legimus *detulerunt*, habent *detulit*: significantes ipsum Ioseph accusare solitum fratres suos, quod non se probè, ac modestè gererent. Sic ille. Et eadē Theodoreti est sententia. Equidem miror, tantam diuersitatem lectionis Grææ ab Hebraica non animaduertisse S. Hieronymum, aut prætermisisse eam tradere in Quæstionibus suis in Genesim: cum in hoc genere obseruationum & annotationum soleat esse diligentissimus, & accuratissimus. Sed proculdubio lectio nostra Latina omnino consentiens cū Hebraica, & Chaldaica, & à plerisq; patribus vsurpata, & interpretata, pro vera, & germana, ac propria lectione huius loci censenda est. Quanquā lectio Hebraica ad verbum pro illis verbis, *Crimine pessimo*, habeat (*malam famam*) *Et retulit*, inquit, *ad patrem malam eorum famam.* Sed quia peccata, quæ creant infamiam, sunt pessima crimina; idcirco Latinus Interpres, sententiam ipsam spectans, pro infamia, posuit, crimen pessimum, præsertim cum Hebræi & comparatiuis & superlatiuis careant. Oleaster obscurum ait esse hunc locum propter ignorantiam propriæ significationis Hebræi vocabuli, quod hîc ponitur, *dibbah*, quod aliqui infamiam, seu famam malam; alij oblocutionem, siue bonam, siue malam significare dicunt. Certum est significare rumorem, seu rem; quæ auditur: & ex multis Scripturæ locis apparet, quod propriè significet oblocutionem, id est, rumorem, vel sermonem vulgo iactatum, siue bonum, siue malum.

Chrysostom. Theodoretus. Isidorus Pelusiota. Diodorus. Oleaster.

Quod fuerit crimen de quo Ioseph accusauit fratres. Caietanus.

12 Verùm existit quæstio, quod genus criminis fuerit, de quo Ioseph accusauerit fratres suos: Nam Moses speciem criminis tacuit, & tantùm significauit fuisse crimen infame, ac pessimum. Quocirca Caietanus, Quoniam, inquit, non dicit Scriptura, cuius criminis essent infames fratres Ioseph, sed insinuat huiusmodi infamiam innotuisse Ioseph, ex eo quod comes erat fratrum, ideo ignota remanet species criminis; genus autē eius scitur, quòd erat peccatum infame: & scitur quòd non omnes fratres, sed

filij

filij tantùm concubinarum delati ſunt: propterea enim Moſes verſatum eſſe Ioſeph inter illos narrauit. Sic Caietanus. Theodoretus in Catena ſignificat, nõ accuſaſſe Ioſeph de vno aliquo certo crimine fratres ſuos, ſed in vniuerſum indicaſſe, eos fuiſſe moribus improbis, & flagitioſa vita, & immodeſtè agere. Rupertus auctoritate illuſtrium virorum confirmat, peſſimum illud crimen de quo Ioſeph accuſauit fratres, fuiſſe vitium nefandum. Sic enim ſcribit lib. 8. Comment. in Geneſ. cap. 18. De quo crimine accuſauit Ioſeph fratres ſuos, quia non explicuit Scriptura, vagæ opinioni locus datus eſt: multa namque ſunt vitia, quorum conſummatum opus, peſſimum eſt. Aiunt tamen viri illuſtres, crimen Sodomitici fuiſſe ſceleris. Sic Rupertus. Verùm non videtur credibile, Patriarchas illos, & filios Iacob, tanti flagitij turpitudine cõtaminatos, & fœdatos fuiſſe. Præſertim cùm id temporis penè recens memoria eſſet exitij Sodomitarum in ea ipſa regione in qua illi verſabantur: vbi horrenda facies, & aſpectus cœleſtis vindictæ in illis locis, ingentem illis pauorem incutere potuit: vt quorum facta imitarentur, eorum quoque exitus perhorreſcerent.

Theodoretus. *Rupertus.*

Gloſſa Interlinearis crimen illud peſſimũ tripliciter interpretatur, vel
13 inceſtum Ruben, qui torum paternum fœdauit, dormiens cum Nouerca: vel beſtialem concubitum, & commixtionem cum iumentis: vel diſſidia, & iurgia & rixas inter fratres ſuos, filijs Liæ deſpicientibus, & inſectantibus filios ancillarum. Sed priores duas interpretationes refellit Lyranus. Negat enim poſſe intelligi accuſatum fuiſſe Ruben à Ioſeph: non ſolùm quod plurali numero vtens Moſes, indicauit non vnum aliquem fratrũ, ſed aut omnes, aut pleróſque eſſe accuſatos à Ioſeph, verùm ob id maximè, quòd, vt paulò infrà in hoc ipſo capite narratur, vnus omnium Ruben oppoſuit ſe fratribus volentibus occidere Ioſeph, obnixè conatus eripere eum manibus ipſorum, & reddere patri. Hoc autem ille tam ſtudioſè, & ſedulò non feciſſet, ſi fuiſſet à Ioſeph accuſatus de crimine peſſimo apud patrem. Nec verò fas eſt ſentire, Patriarchas illos tam irrationabili & inſana libidine fuiſſe inflammatos, vt cum iumentis miſcerentur. Sic Lyranus.

Gloſſa Interlinearis. *Lyranus.*

Atenim Thoſtatus ſatis propendet in hanc opinionem, affirmans vitium illud ſatis eſſe frequens, & familiare paſtoribus, extra vrbes & ſocietatem hominum verſantibus, quales erant filij Iacob. Nam cùm ſocietate, & congreſſu mulierum careant, & ſemper in conſpectu, & ad manus habeant omne genus pecora, & iumenta, procliues ſunt in iſtud vitium, & cum animalibus commixti & tutò, & pro libito veſanam libidinem ex ſaturant. Audiamus verba Thoſtati: Non valet, inquit ratio dicentium, tantam turpitudinem non eſſe tribuendam illis Patriarchis: fuerunt namque illi homines valdè imperfecti, & in iuuenili ætate, admodum flagitioſi. Hoc nempè indicat coitus Ruben cũ Bala vxore patris ſui, ipſo viuẽte: quantum enim fuiſſe putamus libidinis eius æſtum, quem ab eo flagitio, verecundia patris, & talis patris non reuocauerit? Iudas quoque cum nuru ſuo Thamar, tanquam cum meretrice, quanta libertate coiuit? cuius

Thoſtatus.

cuius filios Her, & Onam, qui semen fundebant in terram, antequam ad vxorem accederent, ne suscitarent semen fratri suo, pessimos fuisse, atque ob id esse à Deo interfectos, testatur scriptura Gen. 38. Sed quod scelus comparari potest malitiæ istorum filiorum Iacob, qui fratrem suũ Ioseph immerentem, atque innocentem, omni non solùm fraternæ caritatis, sed etiam humanitatis sensu prorsus abiecto, crudeliter interficere voluerunt; & pro magno beneficio duxerunt, condonata ei morte, vendere ipsum extaneis gentibus? Satis igitur probabiliter dici potest, crimẽ illud pessimum fratrum Ioseph, fuisse bestialem coitum. Hactenus ex

S. Thomas. Thostato. B. certè Thomas in 22. quæst. 154. art. 12. in responsione ad 4. sequens Glossam interlinearem, crimẽ illud pessimum fratrum Ioseph, non aliud interpretatur, nisi bestialitatis peccatum, ita scribens: Inter vitia, quæ sunt contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, quod consistit in sola omissione concubitus ad alterum. Grauissimum autem est peccatum bestialitatis, quia non seruatur debita species. Vnde super illud Genes. 37. *Accusauit fratres suos crimine pessimo*, dicit Glossa quòd cum pecoribus miscebantur. Sic B. Thomas, qui tamen istis verbis, non tam suam tradidit, quàm Glossæ citauit sententiam. Idémque tradit

Hugo S. Victo. Hugo Sancti Victoris.

Aucto. opinio. Ego ex tam multis, & variis interpretationibus, tres cęteris præferendas censeo, Primò quidem illam Theodoreti suprà expositam, & Diodori, qui putarunt, Ioseph non accusasse fratres suos de vno quopiam certo crimine, sed in vniuersum, quòd flagitiosam vitam agerent, & impuris, ac fœdis moribus essent, ita vt malè audirent apud alios, atque infames essent. Hoc enim significare videtur lectio Hebraica huius loci, quæ habet, Ioseph malam fratrum suorum famam detulisse ad patrem. Altera itidem interpretatio probabilis est, Ioseph accusasse fratres de intestinis odijs, & frequentissimis iurgijs, & amarissimis rixis, quæ erant inter filios Liæ, & filios ancillarum: Tertia quoque interpretatio magnam habet probabilitatem, Ioseph accusasse fratres, quod se vehementer odissent, & grauiter verbis iuxta, factísque insectarentur: nec aliam planè ob causam, nisi quòd dissimilis eorum esset, atque eorum vitia sibi displicerent: tum etiam, quòd ipse præ illis omnibus diligeretur à patre, quamobrem irreuerenter ipsos, & contumeliosè, & criminosè de patre loqui solitos. Hæc igitur probabilia cogitatu, & dictu videntur, & in quolibet istorum trium quadrat appellatio criminis pessimi, vt patet supradicta pensitanti. 14

Sed num rectè fecit Ioseph, accusando fratres suos de crimine pessimo apud patrem? Videtur enim speciem habere mali, accusare fratres suos: si quidem huiusmodi tanquam insignis, denotatur in Apocalypsi capit. 12. malitia Diaboli: scriptum enim ibi est: *Proiectus est accusator fratrũ nostrorum, qui accusabat illos, ante conspectum Dei, nocte, ac die.* Deinde non legitur ante denũciationem criminis, Ioseph priuatim, ac secretò admonuisse fratres sui criminis: qui autem non præmissa admonitione crimen aliorũ publicat, is, vt ait Augustinus, non corrector est, sed proditor. Corripe, 15

ait

ait Augustinus, delinquentem inter te, & ipsum solum, studens correctioni, parcens pudori. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Fortè enim præ verecundia incipiet defendere peccatum suum; & quem vis correctiorem, facis peiorem. Sic Augustinus. Similiter Hieronymus in caput decimum octauum Matthęi. Corripiendus, inquit, est seorsum frater, ne si semel pudorem, & verecundiam amiserit, permaneat in peccato. Multi enim studio boni nominis, & metu infamiæ, à flagitiis coërcentur; qui si publicatis suis flagitiis infamatos se videant, quasi rupto, & abiecto fręno, toto impetu, & libertate animi ruunt in flagitia. Sanè Thostatus refert opinionem Hebræorum, peccati arguentium & damnantium Ioseph, quod fratres suos de crimine pessimo accusasset.

August. Ser. 16. de verb. Domini. Matth. 18.

Hieronym.

16 Sed enim accusationem illam Ioseph non modo fuisse inculpabilem, verùm etiam laudabilem: minimè dubitandum est. Ipsa enim correctio fraterna, actus est caritatis, ac misericordiæ, tendés ad emendationem delinquentis, & remotionem peccati, & est spiritualis quædam eleemosyna tanto quidem præstantior, & vtilior, quàm corporalis, vt ægrotantem curare, aut pascere esurientem, quanto grauius, & perniciosius malum est animi peccatum, quàm corporalis morbus, aut fames. Verùm bonitas correptionis fraternæ potest corrumpi dupliciter: vel malo animo, & fine corripientis; vel indebito modo corripiendi. Debemus, inquit Augustinus, amando corripere, non nocendi auiditate, sed studio corrigendi. De neutro autem insimulari potest Ioseph. Quis enim inducat in animum, adolescentem ab omni scelere purum, atque innocentem, cupiditate nocendi fratribus suis, malignè concinnasse accusationem eorum, & ad patrem detulisse? sed præuia, inquies, defuit priuata, & secreta fratrum admonitio. Quî scis defuisse? Non est, inquies, à Mose scriptum. Quasi verò omnia illorum Patriarcharum facta, dictáque, sacrarum litterarum monimentis consignauerit Moses. At præmonitos fuisse fratres à Ioseph, affirmat hoc loco Thostatus, & ante Thostatū B. Thomas idem scriptum reliquit in 2.2. quæst. 33. artic. 7. in responsione ad secundum hisce verbis: De Ioseph credendum est, quod fratres suos quandoque admonuerit, licèt id non sit scriptum. Quanquam non erat necessaria præmonitio fratrum, cùm esset crimen eorum publicum, & ob id, illi iam essent infames: idcirco enim secundùm lectionem Hebraicam huius loci dicitur Ioseph, malam fratrum suorum famam detulisse ad patrem. Nec sanè peccata eorum in vulgus enunciauit, neque ad publicum iudicem detulit, sed ad communem patrem, vt is paterna caritate, & prudentia, & auctoritate eos corriperet, simúlque corrigeret, sine vllo eorum, vel spirituali, vel corporali detrimento, tempestiuam, & efficacem, & salutarem morbis eorum curandis, sanandísque medicinam adhibens.

Ioseph rectè ac laudabiliter accusauit fratres apud Patrem.

Augustin.

Thostatus. S. Thomas.

17 Equidem reor prudenter omisisse Ioseph priuatam admonitionē fratrum (si tamen eam prætermisit) quòd non dubiè putaret, eam non inutilem modò futuram fratribus, verùm etiam perniciosam, quòd illum, vel propter ætatem derisuri, & contempturi essent, vel maiori etiā odio ipsius

Quando & cur omittēda fraterna correctio aliquorum.

ne tale quid eueniat, veremur, tunc caritatis est omittere correctionẽ; impudentiæ, atque temeritatis adhibere. Enimverò super illis verbis Salomonis: *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Glossa sic ait, Nõ est timendum, ne tibi derisor, cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium, inde fiat peior. Valent mirificè ad confirmandam, & illustrandam hanc sententiam illa B. Augustini verba, quæ sunt in cap. 9. libri primi de Ciuitate Dei: Plerunque, inquit, ab iis, qui flagitiosè viuunt, docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis, & corripiendis malè dissimulatur, vel cùm laboris piget, vel os eorum verecundamur offendere, vel cum eorum inimicitias deuitamus, ne impediant, & noceant in istis rebus temporalibus, siue quas adipisci adhuc optat nostra cupiditas, siue quas amittere formidat infirmitas. Nam si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportuniùs tempus inquirit, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant atque auertant à Fide, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium caritatis. Sic Augustinus.

Prouerb. 9. Glossa ordinaria.

S. August.

TERTIA DISPVTATIO.

An principalis causa diligendi Ioseph præ cæteris filiis, fuerit Iacobo, quòd in senectute genuisset eum.

Super illis verbis,

VERS. 3. Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quòd in senectute genuisset eum.

Tres causæ ob quas Ioseph erat inuisus fratribus suis.

OPTIMI est historici, veras & proprias eorum, quos nar-
rat, casuum, & euentorum causas euoluere, ac declarare. Id 15
fecit Moses hoc loco, indicans, quibus ex causis incitati at-
que incensi fuerint fratres Ioseph in eius inuidiam, atque
odium: quin etiam ad voluntatem eius necandi tantopere incubuerint. Fuere autem tres causæ: prima, quòd ipsos apud patrem accusauerat de crimine pessimo. Altera, quòd plus omnibus diligeretur à patre: atque in præcipui amoris paterni signum fuisset ab eo singulari quadam, & præstandi veste ornatus. Tertia causa, fuit enarratio somniorum eius, quibus portendi videbatur, fore ipsum principem, & dominum fratrum suorum. Hoc autem exemplo erudiuntur in primis, ac docentur parentes, vt si quempiam filiorum suorum plus ceteris diligunt, quòd meritò ceteris amabilior sit, celent id, animóque inclusum cohibeant, aut certè ita moderentur, & temperent, ne ceteros offendant. Etenim plerunque vnius filij exuperantia amoris, aliorum filiorum contemptus reputatur: & nimius amor vnius, multorum creat inuidiam, & odium incendit, plúsq;

parens

parens nimium ostentando amorem, nocet filio, quàm si eum odisset. Ponam hîc disertam super hac re B. Ambrosij breuem disputationem, apprimè vtilium parentibus, refertam præceptorum ac documentorum. In libro de Ioseph cap. 2. ita scribit Ambrosius: Instruimur (exemplo scilicet Iacob, & Ioseph) qualis esse debeat affectus parentum, filiorúmque gratia. Amare liberos, dulce; & impensiùs amare, prædulce est, sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis: si aut nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio vnius, ceteros ab effectu germanitatis auertat: plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum; hæc ditior hæreditas liberorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Quid miraris, si propter fundum, aut donum oriuntur inter fratres iurgia, quando propter tunicam inter sancti Iacob filios exarsit inuidia? Quid ergo? reprehendendus Iacob, quia vnum cæteris præferebat; sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos diligant, quos plus credunt mereri: nec filiis resecare debemus studium plus placendi. Certè Iacob illum plus amabat, in quo maiora virtutum insignia præuidebat: vt non tam filium pater prætulisse videatur, quàm propheta mysterium: meritóque variam tunicam fecit ei, quo significaret eum diuersarum virtutum amictu fratribus præferendum. Sic Ambrosius. *S. Ambros.*

19 Sed perpendamus illa verba: *Israel diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quòd in senectute genuisset eum.* Erat Iacob vnius, & nonaginta annorum, cùm genuit Ioseph. Cùm enim intrauit Ægyptum, agebat annum centesimum trigesimum, cum Ioseph eo tempore ageret trigesimum nonum, vt infrà dicitur, & suprà non semel à nobis expositum est. Et quia omne tempus vitæ Iacob fuit centum quadraginta septem annorum, hinc liquet vixisse eum quinquaginta sex annis post generatum Ioseph. Quocirca genuit Ioseph in principio suæ senectutis. Nec sanè magna fuit temporis differentia, inter generationem Ioseph, atq; aliorũ filiorum: omnes enim filij Iacob (nisi vnus Beniamin) intra idẽ septennium generati sunt: Ruben quidem initio septennij: Ioseph autem, in fine, alij verò intermediis annis. *An verè dictum sit, Ioseph fuisse natum in senectute.*

Aristoteles libro septimo Politicorum, scribit seniorum parentum filios, & corpore, & mente esse imperfectos: ob ídque illud maximè tempus ætatis idoneum esse ad generandam prolem, in quo & robur corporis, & vis, ac vigor animi præpollet. Id autem esset definit in plurimis, circa annum quinquagesimum, vt Poëtarum quidam dixerunt, septenario numero ætatem dimetientes. Itaque hanc ætatem annis aliquot supergressi, à dando operam liberis vacare deberent, ne corpore pariter atque animo infirmam & imperfectam prolem generarent. Sic Aristoteles. Cuius opinionem refellit historia sancti Iacob, qui nonagenarius genuit Ioseph, & maior centenario procreauit Beniamin: quanquam dici potest, nec pauca quædam exempla contraria, veritatem generalium sententiarum & præceptorum euertere, quæ de his sunt, quæ vt plurimùm eueniunt: nec priscorum hominum longæuitatem cum posteriorũ hominum breuitate vitę comparandam esse. Enimuerò proportione *Aristoteles.*

totius vitæ, quam vixit Iacob, quæ fuit annorum centum quadragintā septem, ætas vnius & nonaginta annorum, in qua Iacob genuit Ioſeph, aptè reſpondet ætati poſteriorem hominum, quæ eſt circa quinquageſimum annum, quorum nempe vita, octoginta circiter annis determinatur. Ætatem porrò quinquaginta annorum, valdè commendat Ariſtoteles, vt diximus, tanquam generationi optimæ prolis maximè idoneam, & accommodatam.

Cæterùm perpendenda eſt cauſa, quam reddit Scriptura, cur Iacob ſuper omnes filios diligeret Ioſeph: *Eo quòd*, inquit, *in ſenectute genuiſſet eum*, 20
Nam cur, obſecro, in ſenectute geniti, amabiliores ſunt parentibus? In *Caietanus.* promptu cauſa eſt, inquit Caietanus, quare in ſenectute genitus, diligitur magis à parente: quia nimirùm diutiùs eſt ſeruaturus eſſe paternum. Geniti enim in iuuentute, non apprehenduntur, vt longè poſt vitam patris victuri: ſed in ſenectute genitus, apprehenditur, vt victurus longo tempore poſt mortem patris, ac per hoc diu conſeruaturus eſſe paternum. Sed obiicitur, quòd hac ratione debuiſſet Iacob magis diligere Beniamin. Solutio eſt, quòd Beniamin eo tempore non erat adultus, ſed Infans fortè trium annorum, ſi iam natus erat; ac per hoc non erat capax adhuc tantæ dilectionis, ſed velut imperfectum quid habebatur. Ioſeph autem iam adultus erat, & patri obſequentiſſimus, habens ætatem communem cum aliis fratribus adultis: & præter hoc, erat genitus in ſenectute paterna, no- *Philo.* nageſimo ſcilicet anno patris. Sic Caietanus. Philo in libro de Abraham, exponens cauſas, cur Abraham flagrantiſſimè amaret filium Iſaac, inter præcipuas hanc memorat: Aderat, inquit, & aliud vehemens amoris incitamentum, quod in ſenectute ei natus fuerat: nam ſerò natos impotentiùs parentes adamāt, vel quia diu deſideratos, vel quia nullam poſteà ſperant prolem, natura iam effœta, & ad extremum perducta terminum, vel quòd maximè gaudent, ac lætantur, ſe in ipſa ſenectute robuſtos eſſe, ac valen- *Oleaſter.* tes ad generandum. Oleaſter hanc reddit cauſam: Solent, inquit, ſenes amare puerulos, & eorum verbis ac iocis maximè delectari: & quia eos ſemper ad manus habent, vt huc, & illuc mittant. Sed iſtud in omnes filios competit, cùm ſunt paruuli, non tantùm in eos, qui in ſenectute patris geniti ſunt.

Atenim compluribus non eſt viſa præcipui amoris Iacob erga Ioſeph 21
princeps cauſa, fuiſſe, quæ hîc memoratur à Moſe, quòd eum in ſenectute genuiſſet, ſed alias fuiſſe grauiores, potioréſq; cauſas viſum eſt. Nam quantum ad ætatem Iacob, perexiguum fuit generationis Ioſeph, atq; aliorum fratrum interſtitium, horum quippe ortus omnium, vno ſeptennio contentus eſt. Quòd ſi illa fuiſſet, quæ ponitur à Moſe, aut ſola, aut principalis cauſa amandi Ioſeph, ob eam ſanè ipſam plus fuiſſet diligendus Beniamin, quem Iacob quindecim annis poſt Ioſeph, procreauerat. Verùm Iacobo, viro nempe graui, & ſapienti, ardentiores ad diligendum Ioſeph admouebant faces, eius præſtantia ingenij, & ſuauitas morum, & ſupra ætatem, virtutis ſtudium; quàm reſpectus, & contemplatio ſenilis ætatis ſuæ, in qua eum genuerat. Cur igitur ſolā hanc Moſes cauſam expreſſit? Quod hanc

hanc solam Iacob præ se ferret, atque obtenderet;tacitis aliis, potioribus quidem,sed quæ si proderentur,ingentem apud fratres inuidiam excitare possent. Chrysostomum audi in Homilia 61.hoc ipsum quod dixi, enarratè scribentem.Sunt sanè,ait Chrysostomus,amabiliores pueri,qui in senectute generantur,maiorémq; patrum beneuolentiam assequuntur.Sed vt intelligamus, non hoc solùm fuisse, propter quod Iacob super alios filios eum diligeret,docet nos Scriptura, post Ioseph, fuisse generatũ alium filium Iacob:quare si iuxta naturalem amorẽ,dilectio illa processisset, postremus natu, fuisset vtiq; magis dilectus, quàm Ioseph, vtpotè verè senectutis filius existens,& tunc natus,quando ad postremã senectutem venerat Iacob. Quid igitur est dicendum? superna quædã gratia fuit,quæ adolescentem amabilem reddebat, & propter animæ virtutem, cunctis præferri faciebat.Ideò autem in Scriptura,causa amoris, posita est ætas senectutis,vt non manifestè augeret odium fratrum; grauis enim hæc affectio est, & cùm animum incesserit, non prius eum relinquit, quàm in extremam inducat absurditatem;& lædens animam vbi nata est,ac residet,omnino aliter eum, cui inuidet, efficit,quàm vult,nempè clariorem, nobiliorem,illustriorem reddit.Sic Chrysostomus. *Chrysost.*

22 Iosephus causam tanti amoris Iacob erga Ioseph,facit præstantiam virtutis Ioseph; tacita causa,quam ponit Scriptura,quod filius esset senectutis.Sic autem ille scribit libro primo Antiquitatum: Iosephum è Rachele sibi natum, pater tum ob corporis præstantiam, tum ob animi virtutem, (erat enim prudentissimus)præ cæteris liberis amabat:is parentis affectus, odium,& inuidiam fratrum in eum procreauit.Philo in eo libro,quem inscripsit de Ioseph, siue de vita viri ciuilis, demonstrat Ioseph imaginem fuisse optimi, & præclarissimi viri ciuilis. Scripturus,inquit Philo, sum de vita ciuili:à qua vnus è Phylarchis nostris(Ioseph)maximè commendatur, qui è tenera ætate in eam incidit. Cœpit enim in hoc genere versari annos natus decem & septem,præfectus curandis gregibus, quæ disciplina,cum ciuili maiorem in modum conuenit. Et hoc est, opinor,cur Poëtæ, reges vocant pastores populi. Nam qui summus est in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpositus, approbata industria in minore negotio. Quemadmodum enim futuro Imperatori, necessaria sunt exercitia venatoria:sic admouendis ad curam Reipublicæ, propriè pastoralis ars congruit, velut præludium quoddam magistratus. Proinde cum Iacob in filio suo Ioseph generosum animum consideraret, & maiorem, quàm pro priuata fortuna, mirabatur, fouebátque, diligens eum præ cæteris filiis, atque eo magis quòd proles erat serotina, qui non exiguus est ad beneuolentiam stimulus: & quia delectabatur honestate pueri, accendebat eius ingenium accuratiore tractatione:ne premeretur diutiùs, sed quamprimùm elucesceret. Hactenus ex Philone: cuius egregias sententias super hac historia Ioseph, quod sæpenumerò commemoraturi sumus, iuuat præmonere hoc loco Lectorem, facere Philonem ciuilis viri perfectam esse imaginem, sanctum Ioseph; atque omnia,quæ narrantur à Mose de Ioseph, ea pulchrè accommodare *Iosephus.* *Philo.* *Ioseph perfecta imago viri ciuilis.*

ipſum ad oſtendendum, qualia eſſe debeant ſtudia, & inſtituta, quales item mores atque virtutes eius, qui perfectus vir politicus, ſiue ciuilis eſſe velit.

Rupertus. Verumenimuerò Rupertus, quod Scriptura dicit, propterea Ioſeph 23
fuiſſe maximè dilectum à Patre, quòd in ſenectute eius fuiſſet genitus; id non refert ad corporalem ſenectutem, ſed ad ſenectutem moralem, & ſpiritualem, qua præditus fuerat Iacob, cùm genuit Ioſeph. Sic enim ait in libro 8. in Geneſ. cap. 19. Sed valdè notanda eſt cauſa paternę dilectionis, quam Scriptura commemorat: *Eo quòd in ſenectute genuiſſet eum.* Numquid ſecundùm corpus ſenex erat, quando genuit eum, iuuenis autem, quando ceteri nati ſunt? Si quidem præter Beniamin, infra quatuordecim annos (melius dixiſſet Rupertus, infra ſeptem annos) cunctos genuerat. Reſtat igitur, ſenectutem illam hîc ſignificari de qua in libro ſapientiæ cap. 4. ſcriptum eſt: *Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani enim ſunt ſenſus hominis: & ætas ſenectutis, vita immaculata.* In illa itaque veraciter ſenectute Iſrael genuit Ioſeph, quia propter illam iuſtitiæ ſuæ ſenectutem, habere talem meruit hæredem. Nec enim vir iuſtus lætatur in multitudine filiorum, ſi mali ſunt, ſed in eo tantùm agnoſcit ſe patrem, ſi filium relinquat poſt ſe, qui iuſtitiæ hæreditatem conſequatur. Vnde eſt illud Sapientis, Eccleſiaſtici 30. *Mortuus eſt pater illius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim ſibi reliquit poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt, cum illo in obitu ſuo non eſt contriſtatus.* Dignam ergo ob cauſam Iacob diligebat Ioſeph: & tanquam perfecto, iámque pleno dierum, id eſt, virtutum, fecit ei tunicam polymitam, id eſt, virtutum artificis mira varietate diſtinctam, vſque ad talos pertingentem, videlicèt ob virtutum multiplicitatem, & iuſtitiæ perfectionem. Sic Rupertus.

Pro eo quod Latina Lectio habet: *Quòd in ſenectute genuiſſet eum*, ad 24
Paul. Burgē-ſis. verbum Hebraicè eſt: *Quòd filius ſenectutis ſibi*: Et eſt hebraiſmus, cuius hunc eſſe vult ſenſum Paulus Burgenſis, quòd eſſet ſenili prudentia, & maturitate & modeſtia, & affectuum ſedatione, & morum grauitate; hanc enim fuiſſe veram, & propriam cauſam, cur eum tantoperè dilexerit pater, non autem quòd in ſenili ætate genuiſſet eum. Vnde tranſlatio Chaldaica habet: *Iſrael diligebat Ioſeph, eo quòd eſſet filius ſapiēs ſibi*: apertè ſignificans nomine ſenectutis intelligi oportere ſenilem ſenſum, & prudētiam,
Sap. 4. iuxta illud, *Cani ſunt ſenſus hominis, & ſenectus venerabilis, vita immaculata:* Neque enim videtur eſſe cauſa ſufficiens, cur Iacob plus ceteris filiis diligeret Ioſeph, quòd genuiſſet eum in ſenectute: nam Beniamin multis pòſt Ioſeph annis natus, multo etiam ſeniore patre genitus eſt; & Iſſachar, atq; Zabulon vno tantùm circiter anno nati ſunt ante Ioſeph, vt ex cap. 13. poteſt colligi. Quare cauſa præcipuæ illius dilectionis potius videtur attribuenda ſapientiæ, ſeu moribus ſenilibus, qui iam quodammodo videbantur vigere in ipſo Ioſeph: ſiquidem licèt eſſet iunior ceteris, iam tamen ſtudebat correctioni fratrum maiorum. Illud igitur: *Quia filius ſenectutis eſſet*, idem valet, atque, quòd filius ſapiens, & prudens eſſet. Ex

eo autem

autem, quod subditur, *sibi*, intelligitur, vitia suorum fratrum Ioseph non publicasse, nec de correctione eorum egisse apud alium quempiam, nisi apud solum patrem, ad quem eorum correctio pertinebat, & ideo soli patri principaliter constat de sapientia ipsius Ioseph. Atque in hunc modum fermè disputat Burgensis.

25 At ego probabiliorem puto primam interpretationem, superiùs multis auctoritatibus confirmatam. Non equidem nego id quod habet lectio Hebraica *quòd filius senectutis esset*: Fateor esse Hebraïsmum: sed eius germanum intellectum esse dico, non quem tradit Burgensis, sed quem expressit Latinus Interpres, non enim aliud est, *filius senectutis*, nisi filius senili patre natus, & in senectute patris genitus: ad hanc enim sententiam solet Scriptura appellare filium senectutis, & filium iuuentutis, & virum adolescentiæ appellat vxor eum, qui se adolescentulam in matrimonium acceperat. Nec verum est quod ait Burgensis, natum esse in senectute patris, non esse causam sufficientem, cur pater tantopere dilexerit Ioseph: supra enim expositum est, istud esse grauem, & vehementem causam diligendi. Quibus adiici possunt breuissima verba Lyrani id ipsum confirmantis: Virtus, inquit, generatiua, in senectute debilior est: Et ideò tunc solent generari pueri magis defectuosi, & imperfecti. At Ioseph è contrario, erat fratribus suis gratiosior moribus, & corpore: ideóque videbatur hoc procedere ex speciali dono Dei, propter quod erat patri magis amabilis. Sic Lyranus. De Beniamin autem quod obiicitur, ita diluendum est; Beniamin fuisse tunc infantem vnius circiter anni: quamobrem non fuisse capacem talis dilectionis, quali Iacob prosequebatur Ioseph. Nam quod putant quidam non fuisse tunc genitum Beniamin, manifestè refelluntur à Mose: qui supra cap. 35. scripsit, Beniamin esse natum in ipso itinere, quò ibat Iacob in vrbem Hebron ad patrem suum Isaac: & in hoc capite non obscurè significat, cùm est venditus Ioseph, Iacob cum familia sua habitasse in Hebron. Vendito porrò Ioseph, quem Iacob extinctum putabat, totum amorem suum transfudit in Beniamin, adeò vt illius anima ex anima huius pendere diceretur: sicut dixit Iudas, illis verbis quæ memorauit Moses infra capite 44. *Si intrauero ad seruum tuum patrem nostrum, & puer defuerit: cùm anima illius ex huius anima dependeat, morietur, & deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos.*

Auctoris sententia.

Lyranus.

Fecítque ei tunicam polymitam. VERSV 3

26 EIVSMODI vestis signum erat præcipui amoris Iacob erga Ioseph. Pro voce, polymita, septuaginta posuerunt ποίκιλον, id est, variam, siue variegatam: Aquila interpretatus est, tunicam talarem: Symmachus, tunicam manicatam: siue quòd ad talos vsque descenderet, & manibus artificis mira esset varietate distincta: siue quòd haberet manicas; Antiqui enim magis vtebantur colobiis. Hæc Hieronymus in traditionibus Hebraicis super hunc locum Genesis. Colobium porrò, cuius hîc meminit Hieronymus, Græca

S. Hieronym.
Colobium.

Græca vox eſt, ſed à Latinis etiam vſurpata, ſignificans tunicam ſine manicis. Seruius Aeneidos nono ad illud:

Seruius. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mithræ,*

Cicero. Caſſianus. Tunicæ, inquit, veſtræ habent manicas, quod etiam Cicero vituperat, dicens, manicatis ac talaribus tunicis, nam colobijs vtebantur Antiqui. Caſſianus libro primo de habitu Monachorum cap. 5. ſcribit Monachos Aegypti colobijs lineis fuiſſe indutos, quæ non omnino manicis carebát, ſed hæ citra cubitum deſinebant, cuiuſmodi hodie in veſtibus ſacris dalmaticas, ſeu tunicellas videmus. Anſelmus. Anſelmus antiquus decretorum collector hæc tanquam ex Euſebio citat: A ſancto Siluestro, & Presbyteris eius, Colobiorum vſus ſumpſit initium, & Marcus, & Iulius, & Liberius eo ordine ſunt vſi. Poſt hos autem, Colobia in dalmaticas cõmutata ſunt: viſum eſt enim melius huic propoſito conuenire, quod accuratiùs magis aſpectibus placere valeat. Sic ille. Hæc ego de antiquo vſu colobiorum mutuatus ſum ex notationibus in Caſſianum doctiſſimi, & amiciſſimi viri Petri Ciacconij: cuius dum vixit, ſolertiſſimum ingenium, limatiſſimũque iudicium, & multiiugam ac perpolitam eruditionem amaui, & colui, diuturnáque eius conſuetudine familiariter iucundéque vſus ſum: vt mirum videri non debeat Lectori, ſi talis viri, & amici, quacumque data occaſione, memoriam in ſcriptis meis recolere, ac nomen celebrare ſtudeam. Petrus Ciacconius.

Vox *Polymita*, qua vſus eſt Latinus Interpres, græca eſt, compoſita ex πολὺ quod eſt multum, & μίτος, quod ſignificat liciũ, quaſi ex varijs & verſicoloribus licijs cõtexta. Erat igitur veſtis variè colorata, & vt placet quibuſdam, etiam variè picta & figurata. Plinius lib. 8. c. 48. de huiuſmodi veſtibus ſcribens: Colores, inquit, diuerſos picturę intexere, Babylon maximè celebrauit, & nomen impoſuit. Plurimis verò liciis texere, quę polymita appellant, Alexandria inſtituit. Phryges quoque, veſtes inuenerunt, quæ acu pingebantur, ex auro & coloratis filiis exprimentes hominum, & animalium effigies in veſtimento. Vocabãtur hæ veſtes barbaricæ. Artifices verò dicebãtur Barbaricarij, ſiue Phrygiones. Vnde eſt illud Apuleij lib. 7 de aſino aureo: In modum Paridis Phrygij paſtoris in barbaricis amiculis, humeris defluentibus, pulchrè induſiatus adoleſcens. Oleaſter aperiẽs notionem vocis Hebrææ, quam Latinus Interpres Græca voce expreſſit, dicens *Polymitam*, ita ſcribit: Dictio Hebraica, *Pas* ſeu *Paſas*, videtur propriè ſignificare partem, ſeu particulam: vt patet Pſalm. 71. Erit *Piſat bar*, id eſt particula frumenti in terra. Vnde videtur quòd tunica illa Ioſeph fuerit non ex diuerſis filis diuerſorum colorum, ſed ex diuerſis particulis diuerſicoloribus. Quare vertendum arbitror, Fecit ei tunicam partium, vel particularum. Idem nomen habetur lib. 2. Samuelis, cap. 13. vbi dicitur de Thamar, quòd erat induta talari tunica, & quòd ſciderit tunicam *paſſim*, id eſt, partium diuerſarum. Sic Oleaſter. Cui conſimilia ſcribit in catena in Geneſim Lippomanus. Latinus Interpres, quam hîc vocauit polymitam, paulò infra in hoc ipſo cap. appellauit talarem ſimul, & polymitã, dicens: *Nudauerũt eũ tunica talari, & polymita, &c.* 27

Marginal notes: Plinius. Apuleius. Oleaſter. Lippoma.

Sed

28 Sed quid iſta tunica Ioſeph polymita ſecundùm allegoricã intelligentiam ſignificat? Philo, qui facit Ioſeph, vt ſuprà diximus, imaginem perfecti viri ciuilis, multicolorem texturam illius veſtis pulchrè accommodat ad multiformem ſolertiam, & prudentiam, & induſtriam, quam in viro ciuili, & rectore populorum eſſe oportet. Sic enim in libro de viro ciuili, ſeu de Ioſeph ſcribit: Vita ciuilis, quæ graphicè depingitur, & præfiguratur in magno viro illo Ioſeph, quod Dei augmentum, ſiue additamẽtum ſignificat, appoſitiſſimè conuenit huic propoſito: eſt enim rerum naturæ velut auctarium quoddam, ciuilis adminiſtratio qua vtuntur populi. Etenim mundus hic, eſt velut magna ciuitas, vnam Reipublicæ formam, & vnum ius habens. Continentur autem edicto naturæ iuſſa de agendis, & vetita de non agendis. Ad id ius, alij alias leges, & inſtitutiones adijciunt: cuius varietatis cauſa, eſt ſeparatio aliarum gentium ab aliis, non ſolùm Græcorum à Barbaris: ſed & Barbarorum à ſe inuicem, & Græcorum à ſuæ nationis hominibus. Itaque meritò additamenta naturalis iuris, cenſentur inſtituta particularium ciuitatum. Nam leges oppidatim receptæ, ſunt appendices rationis rectæ à natura nobis inſitæ: ſicut & ciuilis vir, auctarium eſt hominis ſecundùm naturam viuentis. Nec alienum eſt à propoſito, quòd tunica varia veſtitus dicitur fuiſſe Ioſeph. Nempè rerum ciuilium adminiſtratio, res eſt multimoda, & varia; multas recipiens mutationes perſonarum, rerum, cauſarum, ſequeſtrorum proprietates, locorúmque, ac temporum diuerſitates. Quemadmodum enim gubernator nauis, pro varia ratione ventorum, variè etiam mutat nauigationis ſubſidia, non vno modo nauem dirigẽs: & medicus non ad omnes morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidem morbo, ſi is variet; ſed obſeruans intentiones, remiſſiones, repletiones, vacuationes, cauſarúmque mutationes, multa ad ſalutem variat, nunc hoc, nunc illud experiens: Sic opinor, & Reipublicæ moderator debet eſſe multiformis, & multiplex, alius in pace, alius in bello, aliter ſe paucis, aliter multis opponens aduerſariis; contra paucos conſtanter regens, multos verò flectens perſuaſionibus. Idem vbi periculum publicum poſtulat, ipſe rem aget: miniſteria verò, quæ labore tantùm indigent, permittet aliis. Hactenus ex Philone.

Philonis allegoria ſuper veſte polymita Ioſeph.

29 Verùm magis pia, & Chriſtiano viro aptior, & vtilior eſt allegoria, quam ſuper eadem iſta veſte polymita Ioſeph, tractat S. Gregorius in primo libro Moralium, exponens illa verba Iob capitis primi: *Sic faciebat Iob cunctis diebus vitæ ſuæ.* Vult autem Gregorius, veſte illa talari Ioſeph (ſic enim ille pro polymita legit, ſecutus interpretationem Aquilæ, quam memorat S. Hieronymus, & alij quidam patres ſecuti ſunt) ſignificatam eſſe perſeuerantiam in bene agendo vſque ad extremum vitæ, & ad vſque vltimum hominis ſpiritum. hanc enim eſſe virtutem, quæ cæteras omnes coronet, & ſine qua cæterarum virtutum labores & opera, quamuis præſtantiſſima, nullius gratiæ ac meriti denique ſint apud Deũ. Gregorij verba huiuſmodi ſunt: Incaſſum bonum agitur, ſi ante vitæ terminum deſeratur: ſicut & fruſtra velociter currit, qui prius quàm ad

Gregorij allegoria ſuper eadem veſte Ioſeph.

metam veniat, deficit. Ideo dicitur de reprobis Ecclesiastici 2. *Væ ijs, qui perdiderunt sustinentiam*: & veritas dixit Electis suis Luc. 22. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis*. Hinc Ioseph, qui inter fratres vsque in finẽ iustus perseuerasse describitur, solus talarem tunicã habuisse
Exod. 16. & Leuiti. 3. perhibetur. Nã quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cùm bona actio ante Dei oculos, vsq; ad vitæ nos terminũ tegit. Hinc est quod per Moysen, caudã hostiæ in altari offerre præcipimur, vt videlicet omne bonum, quòd incipimus, etiam perseueranti fine compleamus. Bene igitur cœpta, cunctis diebus agenda sunt: vt cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria, constantiæ manu teneatur. Hæc S. Gregorius.

QVARTA DISPVTATIO.

De inuidia fratrum Ioseph, & de inuidis, & detestandis inuidorum hominum proprietatibus.

Super illis verbis,

VERS. 4. Videntes fratres eius, quòd à patre plus cũctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.

PRÆCIPVA Ioseph apud Patrem gratia, & præstãtia virtutum eius, grauissimam in fratrum eius animis excitauit 30
inuidiam: inuidia odium inflammauit: ex odio, aduersus eũ exarsit ira: ira denique ad voluntatem necandi eum, ac demum ad venditionem eius impulit. Nihil profectò est fra-
Fraterna beneuolentia & cõcordia, quãtum bonum. trum inter se beneuolentia, & concordia, nec parentibus, nec ipsis fratribus, nec vniuersæ familiæ, aut iucundius, aut vtilius: nihil, vel ad sui cõseruationem, vel ad amplificationem rei familiaris, vel ad nominis, & famæ claritatem, ac celebritatem aptius, & valentius. *In tribus placitum est spiri-*
Locus Eccl. 25. *tui meo*, ait sapiens ille in libro Ecclesiastici cap. 25. *Quæ sunt probata coram Deo, & hominibus; cõcordia fratrũ, & Amor proximorum: & vir & mulier bene sibi consentientes.* Huc spectat luculentissimũ illud Dauidis præ-
Locus psal. 132. conium fraterni amoris & concordiæ in Psal. 132. *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*: id est, inter se amantes & concordes. Bonum dicit, significans vtile, & ad plurima conducens: iucundũ appellauit, quòd tali societate, & concordia nihil in humana vita optabilius, & dulcius esse videatur. Hanc suauitatem mox declarauit Dauid, cõ
Leuiti. 8. paratione eius cum pretiosissimo, & suauissimo vnguento, quo inunctus est summus Pontifex Aaron: vtilitatem verò significauit similitudine roris, vtilissimè fœcundantis terram. Denique vbi talis est fratrum concordia, istuc dixit Deum mittere benedictionem, id est, affluẽtiam bonorum omnium

omnium in hac vita: postea verò gloriam, & vitam sempiternam. Hanc ob causam Xenophon lib. 8. Cyropœdiæ, Cyrum regẽ iam morti proximum, facit cohortari grauissimis verbis filios suos ad mutuũ amorem, & cõcordiã, ita scribens: Qui ab vno semine nati sunt, & ab vna matre educati, quíque etiam in eadem domo creuerunt, eandémq; matrem, atq; eũdem patrem appellantes; quomodo non etiã inter se amantissimi, & familiarissimi, & coniunctissimi fuerint? Nõ igitur quæ dij fratribus ad mutuã beneuolentiã, & familiaritatẽ cõtulerunt: ea vos vnquã vana facere velitis: sed super his alia ædificãtes amicitiæ opera, insuperabilẽ facietis amicitiã vestrã. Qui enim fratris sollicitus est, simul etiã seipsum curat. Sic ille.

Cyri oratio hortãtis filios ad concordiã.

31 At verò ex aduerso, fratrum inter se odia, & contentiones, & insectationes, plùsne molestiæ & acerbitatis, an detrimenti, vel ignominiæ habeant, incertum est. Illud certum, acerbitate molestiarum, & dolorũ, damníque magnitudine, necnon & turpitudine dedecoris, atque ignominiæ, esse malum hoc, si quòd aliud, maximè auersandum, atque detestandum. Solent porrò inter maximè amicos, & sanguine coniunctos, quæ inardescunt odia, ea asperiora esse & implacabiliora, quàm quę inter extraneos: omnis enim mutatio, vt docent Physici, ex contrario fit in contrarium. Atque huius rei Aristoteles in lib. 7. Polyticorum capite septimo, nõ nullam esse, ait, rationem. Magis, inquit, irritatur animus contra familiares & amicos, quàm contra ignotos, si ab illis contemptum se, aut læsum putet. Quapropter Archilochus rectè, cum amicos incusaret, ad animum suum loquens, inquit: Nónne tu ab amicis transfixus es lanceis? Et hoc non sine ratione contingit: à quibus enim deberi sibi beneficium existimant, ab eisdem non solùm priuari beneficio, sed insuper lædi se censent. Vnde in prouerbio dicitur: Fratrum contentiones & iræ, sunt acerbissimæ; & qui se nimiùm amant, hi se nimiùm odio habent. Sic Aristoteles.

Cur inter fratres, & amicos interdum atrociora quã inter extraneos odia existant secũdum Arist.

32 Sed aggrediamur tractare disputationem hoc loco propositam super vitiosis inuidorum hominum affectionibus, & moribus, &, vt vocant, proprietatibus. Hîc tractatus non paruam affert vtilitatem, tum vt tali morbo affectos, statim agnoscamus, & fugiamus; nósque talium hominum fieri similes, vehementer caueamus: tum etiam vt illis, ac nobis etiã ipsis, si quando eiusmodi peste correptos esse nos atque corruptos contigerit, efficaciter, ac salutariter mederi possimus. Principio autem comparemus inuidiam cum odio; nam vulgo putantur esse admodum similes, & cognatæ affectiones animi, cum earum tamen sit multiplex, magnúmque discrimen. Ego carptim hoc loco, & strictim exponam complures differentias inuidiæ, atq; odij, de quibus in libro quem scripsit de Inuidia, disserit Plutarchus: vnde liquidò proprietates inuidorũ hominũ enotescent. Prima differentia, Improbitas, & malitia hominum, vel simpliciter, vel aduersus nos gignit odium eorũ: contrà verò, bonorũ abundantia, & insignis prosperitas aliquorum, creat aduersus eos inuidiã. Itaque malum est causa odij: bonum verò inuidiæ, illud per se, hoc per accidens, & ob prauam inuidentis affectionem. Et odium quidem semper

Plutarchus. Complures differentiæ inuidiæ atque odij & proprietates inuidorum quatuordecim. Prima differentia.

Inuidia similis ophthalmiæ.

definitur subiecto aliquo certo,& definito malo,in quod incumbit:inuidia autem videtur esse infinitum quippiam, & similis Ophthalmiæ,quæ est vitiosa oculorum affectio: sicut enim hæc omnibus rebus immodicè splendidis,& lucentibus offenditur,ac læditur,sic inuidia omnibus aliorum bonis,secundisque rebus acerbatur , & tabescit.

Secunda differentia. Germanic. Imperator. Mures oderãt Magi, Aethiopes, & Arabes. Inter Bruta esse odia, sed non inuidiam.

Secunda differentia. Odium concipitur etiam in bruta. Sunt enim, qui feles,cantharides , & serpentes oderunt. Germanicus quidem certè Imperator galli gallinacei,neque vocem, neque aspectum ferre poterat: Mures item Magi Persarum oderant , & interficiebant , & Deo inuisos esse dicebant:quos itidem,& Arabes omnes,atque Æthiopes abominantur.Sunt etiam inter animalia,sua cuique odia, exercéntque inimicitias, & atrocia bella , vt inter aquilas & dracones : probabile etiam est leoni exosum esse gallum;& murem elephanto; ob metum scilicet;quod enim timetur,id etiam odiosum est. At inuidia,solius hominis aduersus hominem est. Nam neque homines inuident brutis ; nec bruta , aut homini, aut inter se:neque enim de rebus secundis,vel aduersis, nec de bona,aut mala fama quippiam imaginantur,quarum rerum opinione exasperatur inuidia.

Tertia differentia. Odium potest esse iustũ, Inuidia nequaquam. Dictum in regem Spartæ Charilaum.

Tertia differentia. Odium aliorum sæpè iustum est:odisse improbos, & malignos,& bonum,& laudabile est, quinetiam si qui tales non oderunt,dignos esse odio eos ipsos iudicamus. Laudantibus multis Charilaum Spartæ regem,vt benignum,& mansuetum,modestúmque règem; collega eius contra, Quomodo,inquit,iste vir bonus esse potest,qui non odit improbos? Rectissimè igitur Dauid psalmo 138. *Nonne qui oderunt te,oderam,& super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos.* Itaque multi præ se ferunt,& verbis ostentant odium, quod gerunt tãquam æquum,& laude dignum. At inuidia nũquam iustè suscipitur,nec vt res iusta laudari potest.Quam enim peccat is,cui inuidetur,quòd bonis abũdet,quòd prosperos habeat rerum successus,vt proptereà ei iustè debeat inuideri? Quã etiam ob causam nemo fatetur se inuidere aliis,sed quantum potest,inuidiam celat animo , quamuis aliam prætendens affectionem animi,vel metum,vel odium,vel iram:quod est argumentum,inuidiam nunquam esse posse iustam & laudabilem,sicut esse possunt aliquo modo,& odium,& ira,& metus.

Quarta differentia. Inuidiosum esse laudi ducitur. Inuidentẽ esse,vitio semper vertitur. Themistocles.

Quarta differentia.Quò maior est improbitas, & malitia, eo maius fit odium:contrà,tanto magis crescit inuidia,quantò magis crescit vel bonitas,vel prosperitas eius cui inuidetur. Quare inuidiosum esse , ac talé,vt ei inuideatur à multis,laudabile ducitur & gloriosum. Celebratur enim Themistoclis dictum;qui dicebat,se,cum esset adolescens,nullum egregium facinus,& præclarum fecisse,eo quòd sibi tunc nemo inuidisset.

Quinta diff. Accusatores Socratis quàm inuisi,& exosi fuerint Atheniensibus.

Quinta differentia:Extrema malitia,& ad summũ perducta, nihil minuit odium,immò extremè auget:idque manifestum fit exẽplo calũniatorum,& accusatorũ Socratis,quos post eius necem, populus Atheniẽsis vsq; adeo inuisos,& exosos habuit,vt nemo illis,neq; ignem accenderet, neq; interrogantibus responderet,neq; in balneo aqua vteretur eadem,

sed qua

ſed qua lauiſſent illi,eam quaſi pollutam iuberent à miniſtris effundi: donec illi tam atrocis,& pertinacis odij publici impatientiâ ſeipſos ſuſpenderent. Proſperitatis verò exceſſus non auget inuidiam, ſed plerumque minuit,ac prorſus extinguit: Vnde ſolet vulgo dici,aliquem ſuperaſſe iam inuidiam. Et verò non eſt credibile,Alexandro Magno,aut Cyro imperij Perſarum conditori, poſtquam elati ſunt ad ſupremam fortunam, inuidiſſe quemquam. Sed quemadmodum Sol,quorum per verticē tranſit, in eos diffuſo lumine,aut nullam,aut exiguam vmbram facit: ita qui proſperitate elati,ſupra caput æmulorum eminent,ſplendore ſuo,eorum offuſcant,& obruunt inuidentiam. Odium verò exuperantiâ potentiæ,ac felicitatis inimicorum, minime minuitur: vt illum ipſum Alexandrum, cui nemo iam inuidebat,multi oderant, quorum denique petitus inſidiis occidit.

Nimius proſperitatis exceſſus obruit inuidiam.

Pulchra ſimilitudo.

Sexta differentia. Aduerſæ res & calamitoſæ inuidiam tollunt,aut certe diminuunt,odia verò nequaquam perimunt: nam etiam deiectos inimicos,& calamitoſos oderunt. Nemo autem inuidet miſeris,& calamitoſis; quinetiam ad miſerandum faciles ſunt inuidi. Odium itaque neutram fortunam relinquit,ſed vtramlibet inſectatur: inuidia,vtriuſque fortunę excellentiâ minuitur & elangueſcit.

Sexta differētia.

Septima differentia. Odium,& inimicitia tolluntur,vel vbi fides fit nō eſſe nos,à quibus putamus læſos: vel vbi quos,vt malos oderamus, bonos eſſe intelligimus: vel denique ſi quo inſigni ab illis beneficio affecti ſumus: vltima enim gratia,vt Thucydides inquit,tametſi minor ſit, tempeſtiuè tamen inita,poteſt maius etiam crimen diluere. Horum primum nō tollit inuidiam,inuidetur enim ei, à quo nihil iniuriæ, vel detrimenti acceptum eſt. Opinio item & fides probitatis aliorum non aufert inuidiam eorum,ſed auget, cùm rerum bonarum, vnde oritur inuidia, optima ſit virtus. Nec inuidiam extinguit beneficium,ab eo cui inuidetur, acceptū; quinetiam auget magis & irritat: hoc enim ipſis ægrè eſt, indigere ſe beneficentia aliorum, aliósque adeo præcellere, vt benefacere ſibi poſſint, itaque inuident illis; & voluntatem benefaciendi,& facultatem: quorum illa virtuti debetur, hæc felicitati. Pręclare igitur Baſilius: Inuidia,inquit, malum eſt intractabile,atque inſuperabile. Nam cum beneficentia,etiam qui infeſtiſſimi ſunt, faciat mitiores: inuidum tamen magis irritat,& ad odium inflammat quantóque magis beneficijs oneratur,tanto maiori,ex inuidia,premitur dolore, atque luctu. Et quibus deuincti beneficijs ſunt maximis, non ſolùm beneuolos ſe in illos, & gratos exhibere non cogitant: ſed contrà maligni,& inimici magis ſunt,& in illos vehemētiùs aſpe rantur. Quam igitur beſtiam immanitate morum non ſuperat inuidia? Quod animal tam agreſte, & truculentum eſt,quod ſua feritate non vincat? Canes educatione manſueſcunt; Leones obſequio & officio tractabiles fiunt,& obſequibiles; inuidi, ipſis officijs,& beneficijs agreſtiores,& inimiciores euadunt.

Septima differentia.

Thucydid.

Inuidus odit benefactorem ſuum.

Baſilius in homilia de Inuidia.

Octaua differentia. Valdè diuerſum eſt eorum qui oderunt, & eorum qui inuident propoſitum,& inſtitutum. Etenim eius,qui odit,animus eſt,

Octaua differentia.

& propositum, malè, si possit, ei facere quem odit; sic enim odium definiri solet, animi affectio, propositũ habens male faciendi, eiúsque occasionẽ vndecunque captandi. Hoc autem longè remotum est ab inuidia. Multi enim domesticis suis, & familiaribus inuident propter excellentiorẽ conditionem, & prosperitatem eorum, quos tamen perire, vel calamitatibus vehementer conteri nollent: tantum enim molesta ipsis est notabilis eorum prosperitas, & splendor, graue autem incommodũ, & perniciem eis accidere, non desiderant; contenti, velut excelsæ domus eam partem, quæ lumini officit, deiecisse.

S. Basilius.

Nona differẽtia inuidiæ.

Inuidi tormẽtum est prosperitas aliorum, Requies, & solatium, calamitas & miseria eorum.

Ex supradictis octo differentijs Inuidiæ, atque Odij, facile est animaduertere, & adnotare octo pariter Inuidiæ proprietates; quibus adijcere lubet tres, vel quatuor alias disertè tractatas à Beato Basilio in eo sermone, siue Disputatione, quam de Inuidia scripsit. Nona igitur sit hæc proprietas Inuidiæ. Vnicum inuidi solatium, & requies est, in summo mœrore, & dolore, quo intimis animi sensibus cruciatur & tabescit, cui inuidet, videre eum de gradu fœlicitatis ruere in calamitatem, & miseriam. Hic finis inuidiæ est, si miserum ex beato, & infelicem ex fortunato videat. Tum demum cùm eo fœdus iungit, & amicus efficitur, si lacrymantẽ videat, aut suos queritantem casus, & lugeat infortunium: libentiùs lugentem miseratur & solatur, quàm gaudenti, & florẽti collætetur vel applaudat. Diuitias miratur alienas, sed post calamitatem, iam amissas: formam & robur, sed post morbum laudat, & effert: præsentibus semper rebus, & saluis inimicus; amissis, & perditis, amicus & misericors. Quid igitur inuidia magis peruersum, & perniciosum? quæ est interitus vitæ, pestis naturæ, bonis omnibus aduersa, & Deo contraria. Nónne hæc Dæmonem instigauit ad perdendum primum hominem? Nónne impulit Cain ad fratricidium? Nónne hæc Saulem incitauit ad insectandum Dauidem, de se optimè meritum? Nónne Iudæos ad necem Saluatoris Mundi inflammauit?

Decima proprietas.

Inuidisse sæpe prodest ijs quibus inuidetur.

Gen. 39.

Decima proprietas. Inuidus inuidendo non solùm non lædit, sed plerumque clariorem & feliciorem facit eum cui inuidet. Fratres Ioseph, & inuidebant ei vehementer, & oderant eum. verentes enim illi, somniorũ, quæ narrabat, exitum, seruum fecerunt fratrem, vt ita nunquam eũ quasi dominum adorare deberent. Quod sanè contrà accidit: & diuino consilio, callidum eorum consilium in contrarium est mutatum. Nam per ea, quibus impediri diuinum propositum existimauerunt, ipsum potius promouerunt, & ad exitum perduxerunt. Nisi enim venditus fuisset, non venisset in Ægyptum, nec propter impudicitiam dominæ coniectus esset in carcerem, nec ibi ministrorum Pharaonis somnia veridicè narrasset: nec magnum illud somnium Pharaonis, quod eum valdè sollicitum, & anxiũ tenebat, cum admiratione ipsius Pharaonis explicuisset, atque ea ratione, principatum in vniuersa Ægypto adeptus esset: ac denique à fratribus suis, propter inopiam rei frumentariæ ad ipsum venientibus, adoratus esset.

11. Proprietas.

Vndecima proprietas. Inuidus sibi plurimùm; cui autem inuidet, nihil planè

planè nocet. Nihil mortalium animis, ait Basilius, inuidiæ affectu perniciosius contingit, quæ ante omnia ipsi nocet auctori, alijs verò quam minimum. Sicut enim rubigo est ferri quasi venenum: sic inuidia, quos possidet, eos conficit, atque consumit. Et quemadmodū viperas dicunt, rupto matris ventre nasci, sic & inuidia concipientem se animū rodere, & corrumpere solet. Non enim est aliud inuidia, nisi dolor de proximi prosperitate, faustóque rerum successu, conceptus. Omnia proximi bona, quæ per se gaudij ac lætitiæ materiam prębent, inuidum tristitia, & dolore opprimunt. Ex quo apparet, inuidum esse similem hominis nudi, qui omniū iaculis atque ictibus petitur. Hoc igitur solùm in hoc malo quispiam fortasse laudauerit, quòd inuidus, quanto in proximum vehementius incitatur, tanto sibimet maius asciscit incommodum. Quemadmodum enim sagittæ magna vi emissæ, si fortè in durum quodpiam, & repellens corpus incurrerint, in emittentem reflectuntur: sic inuidia tristitiam alijs nequaquam affert, solíque officit inuidenti. Scitè igitur ille:

Quantū inuidia noceat inuidenti.
Basilius.

Horat. libr. 1. Epist. 2.

Inuidia Siculi non inuenêre Tyranni
Tormentum maius.

Quanquam, iuxta vulgarem hominum opinionem, putantur inuidi nonnunquam nocere multùm alijs, vel ipso maligno obtutu. Sed, & qui morbo huiuscemodi sunt affecti, Basilius inquit, longè peiores venenatis iaculis existimantur, quòd illa per plagas virus inferunt, atque ita nocent, & paulatim quod infectum est, depascuntur: at inuidos, credunt nonnulli, non alijs modò rebus, sed oculis etiam nocere alijs. Vnde & corpora vegeta pubescentium, atque ætate, & forma florentium, & prosperam habitudinem inficiunt atque corrumpunt. Statim enim ex eorum luminibus, pernicie quadam defluente atque contaminante, videas contracta membra decore, ac pulchritudine flacescente, arescere, ac languere, & debilitari. Ego horum sententiam dimittam, vt vulgo iactatam, ac per mulieres vetulas longè latéque sparsam, multorúmque celebratam sermonibus. Illud dico, Dæmones omnis boni osores, postquam voluntates inuidorum viderunt, sibi esse omnino conformes, illis prorsus ad omnem suam libidinem, atque ita etiam illorum oculis ad instrumentum, ac ministerium propriæ voluntatis abuti.

Vulgaris opinio, inuidos, vel ipso visu, & obtutu nocere alijs.

Duodecima proprietas. Inuidus est magnus simulator, & vir duplex animo, aliud in ore promptum habens, aliud mente gerens. Nónne vides, inquit Basilius, quantum malum sit simulatio? Et hæc inuidiæ fructus est. Nam morum & ingenij duplicitas, ex inuidia plerumque hominibus accidit. Qui odium in recessu cordis retinentes, speciem caritatis ore ipso præseferunt: similes profectò saxis & scopulis marinis, qui modica operti aqua, magnum & cœcum, non obseruantibus exitium afferunt. Et cùm bona proximi animum inuidi vehementer feriant, premit tàmen corde dolorem, dissimilem animo vultum, & os induens. Simulat gaudium, & secum tamen tacitè rumpitur. Coràm, hilaritatem præfert, intus inuidiæ veneno captus, mœrore tabescit. Morbum interrogatus manifestare, séque inuidum accusare veretur: morbum in imo cordis sinu abrodentem,

Duodecima proprietas.
Inuidiæ comes, immò effectus est multiformis simulatio.

atque

atque consumentem viscera, mœstus fouet & alit. Itaque talis, nec medicum morbi sui, nec medicinam ad eum sanandum idoneam inuenire potest: licèt medicamentorum ad sanandum omne genus morbos tot referti sint libri. Cùm igitur ex inuidia nobis, tanquam ex stygia palude, tot tátáque dimanent mala, credamus Apostolo dicenti: *Ne simus inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes; sed magis boni, & misericordes; donantes inuicem, & honôre inuìcem præuenientes.*

Ad Gal. 6.

Ad superiores duodecim proprietates inuidiæ, adijciamus item duas alias à B. Gregorio indicatas, & luculétè tractatas. Decima tertia proprie- 34
tas. Inuidus, hoc ipso quod inuidus est, pusilli animi est, angusti cordis, & ingenij vilis atque abiecti. Inuidendo namque alijs, ostendit se illis minorem, & inferiorem esse: suámque paruitaté, & paupertatem prodit; quod enim inuidet, nec ipse habet, & habere veheméter concupiscit. Hoc Gregorius in lib. 5. Moralium super illis verbis Iob, capitis 5. *Et paruulum occidit inuidia*, declarat hisce verbis: Inuidere non possumus nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est, qui liuore occiditur: ipse enim sibi testimonium perhibet, quòd eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Hinc est quòd hostis callidus primo homini inuidendo surrepsit, quoniam amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnouit. Et Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prelatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit; & quem meliorem se esse exhorruit; ne vtcumque esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit: quia primogenitorum benedictione perdita (quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat) minorem se eo esse, qué nascendo præibat, ingemuit. Hinc fratres Ioseph transeuntibus Ismaëlitis ipsum vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne ipsis fieret ille melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc denique Saul, Dauidé, lanceam intorquendo persequitur: quem enim magnis augeri quotidie virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est, qui inuidia occiditur; quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

Decima tertia proprietas. *Inuidus pusilli animi & abiecti est.* *S. Gregorius.* *Genes. 3.* *Infrà 4.* *Gen. 27.* *Suprà 25.* *1. Reg. 14.*

Decima quarta proprietas. Affectio inuidiæ, talis est, vt ea quasi malis 35
imbuta venenis, non modò animum inuidentis vehementer conturbet, turpificet, & discruciet, sed forâs erumpens, corpus etiam insigniter deformet, & turpet, & affligat. Quamuis per omne vitium, quod perpetratur, ait Gregorius, humano cordi antiqui hostis virus infunditur: in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & ad imprimendam malitiæ pestem mouet. De eo namque scriptum est: *Inuidiâ Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Nam cùm deuictum cor liuoris putredo corrupit, ipsa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur: oculi deprimuntur: mens accenditur, & membra frigescunt: fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cúmque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cœco tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nihil lætum de proprijs iuuat, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam fœlicitas

Decima quarta proprietas. *Inuidia & animum, & corpus turbat, fœdat, affligit.* *Sap. 2.*

fœlicitas torquet aliena: quantóque extranei operis altiùs fabrica tollitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundiùs suffoditur: vt quo alij ad meliora ascendunt, eo ipso deteriùs illa ruat: quia ruinâ videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere surrexisse putabatur. Nam inuidia, cum mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: *Vita carnium, sanitas cordis; putredo ossium, inuidia.* Rectè profectò inuidia dicitur putredo ossiũ: quia per liuoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est, quædam etiam in actibus virtutum robusta perire. Sic Gregorius. *Prouer.14.*

36 Cæterùm sanando inuidiæ morbo quodnam idoneum, atque efficax remedium esse possit, ostẽdamus. Basilius, & Gregorius præsentissimum, atque vnicum esse remedium censent despicientiam bonorum omnium temporalium: vt persuasum sibi quisque habeat, certúmque, eiusmodi bona, nec magni pendenda esse, nec valdè expetenda. Id porrò facilè suum in animum inducet, si reputet secum, quàm sint fluxa, & caduca: quòd plerumque in pessimis hominibus abundantiùs insint: quòd ad bene viuendum, illis carere potius, quàm abundare conducat. Nempè difficillimum est, in magna eorum copia tenere se animum, ne vel in superbiam efferatur, vel ad voluptates effluat. Contemptio igitur istiusmodi bonorum prorsus arcet inuidiam: quæ ob eorum maximè in aliis exuberantiã existit. Sapienter enim illud à Salomone dicitur Prouerbiorum 28. *Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet,* quasi nimia diuitiarum cupiditas pariat inuidiam. Audiat Lector Basilium in eo, quem supra nominaui sermone, de inuidia ita differentem. Quid ergo nobis faciendum, vt hanc pestem animi ab initio euitemus: aut si eâ fortasse capti sumus, à nobis longè repellamus? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut vehementer expetendum putemus: non potentiam, non gloriam, non diuitias, non corporis nec sanitatem, nec robur, nec pulchritudinem: non enim in rebus fluxis verum bonum constituendum est, sed æternorũ bonorum participatio toto studio appetenda, omníque conatu consectanda est. Itaque nec diues inuidendus est propter diuitias: nec potens ob dignitatis atque honoris culmen, nec fortis ob corporis robur: nec eloquẽs ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutum rectè vtentibus, non autem veri boni, nedum felicitatis vim habentia. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vnquam humanum ac temporale admiretur, nihil vehementer concupiscat; huic dominari non poterit inuidia. Siquis verò ita gloriæ flagret cupiditate, vt omnibus excellere cupiat, nec vlli se patiatur cedere, maximam profectò inuidiæ occasionem, causamque præbebit. Sic Basilius.

Remedium inuidiæ esse cõtemptum bonorum temporalium.

Basilius in sermone de inuidia.

37 Consimilia Basilio, pleniore tamen oratione, concinit Gregorius sub finem libri quinti Moraliũ: ad hunc enim modum scribit: Sed cur hæc dicimus, si non etiã qualiter istud malum curetur, intimemus? Difficile est, vt hoc alteri non inuideat, quod adipisci alter exoptat: quicquid enim temporaliter percipitur, tantò fit minus singulis, quantò diuiditur pluri-

S. Gregor. de remedio inuidiæ.

bus:& idcirco desiderantis mentem liuor excruciat,quia hoc, quod appe
tit,aut funditus alter accipiens adimit,aut à quantitate restringit.Qui er-
go liuoris peste omnino carere desiderat,illam hæreditatem diligat, quā
cohæredum numerus non angustat:quæ & omnibus vna est,& singulis
tota:quæ tanto largior esse ostenditur,quanto ad hanc percipientiū mul-
titudo dilatatur. Imminutio ergo liuoris,est effectus surgens internæ dul
cedinis:& plena mors eius,est perfectus amor æternitatis. Nam cū mens
ab eius rei appetitu retrahitur,quæ accipientium numero partitur,tantò
magis proximum diligit,quantò minus ex profectu illius,sua damna per-
timescit. Quæ si perfectè in amore cœlestis patriæ rapitur,plenè quoque
in proximi dilectione sine vlla inuidia solidatur: quia cùm nulla terrena
desiderat,nihil est quod eius erga proximum caritati contradicat. Quæ
nimirum caritas,quid est aliud, quam mentis oculus?qui si terreni amo-
ris puluere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reuerberatur.
Quoniam autem paruulus est,qui terrena diligit,magnus verò,qui æter-
na concupiscit,potest etiam illud quod dixit Iob: *Paruulum occidit inui-
dia*, sic non inconuenienter intelligi, quòd huius pestis languore nō mo
ritur,nisi qui adhuc in desideriis infirmatur. Sic Gregorius.

Basilij documentum.

Non est in præsentia inuoluendum silentio prudens & salutare præce 38
ptum ac documentum,quod tradit S.Basilius:monet enim fugiendā esse
amicitiam & societatem,& conuictum hominum inuidorum:tum ne ma
teriam inflammādæ magis eorum inuidiæ suggeramus illis:tum ne quid
nos ex eorum societate detrimenti capiamus.Nimirum habere illud sem
per cordi,& memoriæ oportet, quod sapienter præcepit Salomon Pro-
uerbiorum capite vigesimo tertio.*Ne comedas*,inquit,*cum homine inuido,*

Locus ex cap. Prou. 23.

*& ne desideres cibos eius: quoniam in similitudinem arioli & coniectoris exi-
stimat quod ignorat. Comede,& bibe,dicet tibi,& mens eius non est tecum.Ci
bos quos comederas,euomes:& perdes pulchros sermones tuos.* Quem Latinus
Interpres appellat hoc loco inuidum,is dicitur ibidem Hebraicè, malus
oculo,vel malus oculus; quæ phrasis linguæ Hebrææ, significat mali-
gnum oculum & inuidum,qui aliena bona æquis oculis videre non po-
test:qualis fuit ille,cui dictum est à Domino in illa parabola Euangelica:
An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Vidimus suprà Genesis
vigesimo sexto,Philistæos inuidentes prosperitati Isaac,plurifariam ei no
cere conatos esse. *Ob hoc*, inquit Scriptura, *inuidentes ei Palæstini, omnes
puteos, quos foderant serui patris illius,obstruxerunt, implentes humo*:& quæ
sequuntur ibi. Sed ponamus hîc verba Basilij: Sapiens profectò fuerit,
ait Basilius, quicumque cum inuido minimè congreditur, & conuersa-
tur;nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet,quòd ex conuictu,re-
liquæ vitæ cōmercia vitari non facilè queāt.Quemadmodū enim aren-
tem syluam aut materiam quampiam,nobis curę est procul ab igne sub-
mouere:sic opus est (quoad fieri possit & liceat) inuidorum conuersa-
tiones à nostra amicitia repellere,vt extra venenatas eorum sagittas se-
curiùs agamus.Neque enim possibile est,vt hoc malo non implicemur,
si illi familiariter coniuncti fuerimus:quoniam ex sententia Salomonis:

Zelus ho

Zelus hominis ex socio ipsius. Et profectò sic res habet. Non enim Ægyptio inuidet Scytha, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente non ignotis, sed familiaribus, & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, amicis & fratribus. Et omnino, vt ærugo frumenti est vastatio: sic inuidia, amicitiæ pestis est. Sic Basilius.

Dixit Ioseph fratribus suis, Audite somnium meum quod vidi. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi consur- Vers. 17
gere manipulum meum, & stare: vestrósque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

39 IMPLEX adolescens, atque innocens Ioseph, nihildum suspicans mali de fratribus suis, narrauit eis duo, quæ sibi acciderant, somnia, vnum quidem de vndecim manipulis fratrum, adorantibus suum manipulum: alterum verò de vndecim stellis, & item Sole ac Luna ipsum adorantibus. Huius historiæ breuem, & paraphrasticam expositionem habent Philo, & Iosephus, quæ succincti, ac dilucidi commentarij vicem præstare Lectori potest. Philo sic Philo.
ait in libro de vita viri ciuilis, siue de Ioseph. Ioseph innocenter simplex, non intelligens domesticas fratrum inimicitias, viso somnio non irrito, id aperuit illis vt amicis, Vidi, inquit, messi me præpositum, & omnes nos in campo, ad colligendas messes præstò fuisse cum falcibus; ibi repentè meum manipulum erectum constitisse: vestros autem tanquam ex composito, accurrisse ad eum venerabundos, & reuerenter adorasse. Tum fratres illius, prudentiâ pollentes, & significatum somnij per coniecturas verisimiles vestigare idonei: Putásne, inquiunt, regem te fore nostrum & dominum? id enim ementita visione subindicas. Atq; ita odium illius magis ac magis accendebatur in eorum animis, & in dies augebatur quotidianis occasionibus. Sedenim Ioseph nihil suspicans, alterum illis magis stupendum somnium enarrauit, quod visus sibi esset videre venientem ad se Solem, & Lunam, & stellas vndecim, & ab illis adorari. Hoc pater audiens, demiratus, cum animo suo reputabat, de euentu præsagij sollicitus. Grauiter tamen obiurgauit filium, timens ne quid ille peccaret. Potéstne fieri, inquit, vt ego, & mater, & fratres adoremus te? Nam hoc, tuo isto somnio videtur significari: Caue ne istud in mentem tibi vnquam veniat: trade potius obliuioni nefarias visiones istas. Nam sperare, & expectare principatum inter domesticos, res abominanda est, me iudice: nec aliter iudicare puto ceteros, quibus æqualitatis, & cogitationis iura nota sunt. Veritus porrò Iacob, ne fortè præsentibus omnibus filiis, aliquid seditionis inter eos oriretur ex ingrata somniorum memoria, illos ablegat ad pascua, hunc domi retinet ad tempus: non ignarus quòd affectuum, & morborum animi, tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori sedando, & timori discutiendo perefficax: cuncta enim reddit meliora, etiam quæ non facilè sanantur. Hæc Philo.

Ioseph. Iosephus lib. 1. Antiquitatum commemorans somnium de manipulis, ait, fratres Ioseph audito eo somnio, licèt eius significationẽ satis coniectarent, nihil tamen dixisse. Sic enim scribit: At illi nihil tale Iosepho sunt interpretati, dissimulantes se intelligere: sed taciti precabãtur irritum fieri præsagium, ipsúmque maiori etiam odio prosequebantur. Verùm Deus aduersus eorum inuidiam contendens, alteram visionem Iosepho immisit, priore magis admirabilem. Vidit enim Solem cum Luna, & vndecim stellis descendere in terram, & adorare ipsum. Hoc somnium in præsentia fratrum nihil mali de illis suspicatus indicauit patri, rogans vt interpretari dignaretur, quod ei magnæ fuit voluptati. Præsagium enim somnij reputans, & sapienter euentum conijciens, gaudebat, eo quòd ingens filio portendi fœlicitas videretur: venturum videlicet olim tempus, quando tam à parentibus, quàm à fratribus dignus adoratione haberetur. Intelligebat enim per Solem ac Lunam significari patrem, ac matrem: quòd altera augeret omnia, & aleret; alter formam rebus, & vim inderet. Porrò stellarum nomine, fratres eius interpretabatur; tum propter numerum; tum quòd vim à Sole & Luna habeãt stellæ, sicut à parentibus filij. Et pater quidem talem interpretationem non imprudenter attulit. Fratres autem valdè contristauit illud præsagium, haud aliter sanè, quàm si alieno cuipiã hæc felicitas portenderetur, ac nõ fratri; cũ quo pariter omnib. fortunis frui possent, tã felicitatis, quàm generis socij. Sic Iosephus. 40

Somnia Ioseph quid præfigurauerint de Christo. Rupertus.

41 Ac prioris quidem somnij veritas manifesto euentu comprobata est. Fratres enim Ioseph. propter inopiã rei frumentariæ Ægyptum petentes, Iosephum Ægypti principem, & qui summam rei frumentariæ potestatẽ habebat, supplices, & venerabundi adorauerunt, vt infrà ca. 42. & sequẽtibus capitibus narrat Moses. De posterioris autem somnij veritate, & euentu, infrà dicetur. Ista porrò somnia Ioseph, licèt duo fuerint, quantum ad diuersitatem temporum, & similitudinum, quæ in vtroq; somnio figuratæ & ostensæ sunt: attamen quãtum ad significationem, vnum fuit somnium: idem nempè significans, exaltationem dico Ioseph supra fratres suos. Itaque de istis duobus somnijs rectè dici potest, quod ipse Ioseph dixit Pharaoni; de duobus item somnijs, quæ ei acciderant, vt legitur infrà Genesis 41. *Somnium*, inquit Ioseph, *regis vnum est: quod autem vidisti secunda, ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est: eo quòd fiat sermo Dei, & velocius impletur.* Et prius quidem somniũ Ioseph è terra, vel ex agro fuit, posterius verò somnium fuit è cœlo, quia videlicet adorãda à fratribus Ioseph fœlicitas eius, non de terra tantùm, sed de cœlo; non solùm ex hominibus, sed etiam ex Deo; immò primam & maximam ex Deo laudem erat habitura.

42 Verũ quia Ioseph permultis rebus figura Christi fuit, ostẽdamus somnium illud de manipulis, quidnam de Christo præfigurauerit. Quis est manipulus Christi, præfiguratus isto somnio (ait Rupertus libro octauo in Genesim capite vigesimo secundo) nisi ab ipsomet Christo seminata, & ad messem vsque perducta, & perducenda fides euangelica? Quid manipuli fratrum, adorantes manipulum Ioseph? Lectiones vtique sunt

legis &

legis & Prophetarum, quas Iudæi legentes, quasi manipulos colligunt & ligant. Ecce palàm omnibus est, & de toto mundi agro spectatur manipulus Christi stans. Et manipuli fratrum eius circumstantes & adorantes, id est, Euangelium, fida messis, & frumentum optimum, solum & vnicum Christi asserens imperium: omnes Legis & Prophetarum lectiones, illi testimoniorum præbent obsequium, debitúmque adorationis famulatū. Imitentur ergo fratres inuidi manipulos suos, faciántq; nunc, quod quandoque facturi sunt, eum adorando, cuius manipulum manipuli ipsorum iam adorant. Hæc Rupertus, qui præcedenti capite disputauerat, ista sōnia Ioseph fuisse admodum congruentia, & consona quibusdam parabolis Saluatoris nostri: habent enim somnia nonnihil conuenientiæ, ac similitudinis cum parabolis. Etenim sicut in somnio, ita & in parabola, dum aliud dicitur, aliud intelligitur: quemadmodum & aliud vmbra est, & aliud corpus, & tamen nonnumquam ex vmbra corpus cognoscitur. Sed nec illud dubium est, quin sicut in Ioseph commemoratio somniorum, ita & in Dominum nostrum expositio parabolarum, maioris odij seminarium fuerit, maiorísque inuidiæ fomitem ministrauerit. Et sicut per ista somnia significata est dignitas & potestas Ioseph supra fratres suos: ita Dominus per parabolas, maximè verò per illam de vinea locata agricolis, quam refert Matthæus 21. capite, præmonstrauit exaltationem suā. Nam quemadmodum eminentiam Ioseph præsignauit manipulus erectus, quē aliorum manipuli circumstantes adorabant: ita Dominus noster excellentiā suā finem parabolæ ostendit, dicens: *Nunquid legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*: Et sicut illi conijcientes quid sibi vellet somnium, vehementiùs inuidentes ei, interficere eum voluerunt: ita & Iudæi intelligentes intentionem parabolarum Christi, vehementiùs in eum incitati sunt: quærentésque eum tenere (inquit Euāgelista) timuerunt turbas, quia sicut Prophetam eum habebant: Hactenus ex Ruperto. *Psal. 117.*

43 Cæterùm quæritur, an Ioseph peccauerit, narrando somnia sua, quæ pertinebant ad gloriam, qua fratres suos antecessurus erat. Sanctus Bernardus in Tractatu de gradibus humilitatis, in explicando primum gradum, respondet, aut non peccasse; aut si peccauit, fuisse leue peccatum, & tot tantísque postea consecutis eius virtutibus ac benefactis obscuratum, & calamitatibus quas est passus, expiatum. Sic enim scribit: Ioseph, cùm præuidisset exaltationem suam, non tamen præsciuit sui venditionem, quamuis propior esset venditio, quàm exaltatio. Non quòd tantum Patriarcham in superbiam crediderim incidisse, sed vt eius exemplo pateat, quòd hi, qui futura præuident per spiritum prophetiæ, etsi non omnia, nō ideo tamen putandi sunt nulla præuidisse: Quod si quis contendat, in eo quòd somnia sua Ioseph, adhuc adolescentulus narrabat, quorum tunc mysteria ignorabat, vanitatem posse notari, ego tamen mysterio magis, siue simplicitati pueri deputandum arbitror, quàm vanitati. Quæ tamen siqua fuit, per ea, quæ passus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim quæ-

An Ioseph narrando somnia sua peccauerit per inanem gloriam. S. Bernardus.

dam aliquando de se per reuelationem iucunda monstrantur; quę etsi humanus animus absque vlla vanitate scire non potest, non minùs tamen ideo euenit quod monstratum est: sic tamen vt illa vanitas, impunita non sit, qua de magnitudine reuelationis, aut promissionis, in se vel leuiter exultauit. Sic Bernardus.

Tho. Anglic. Placet mihi, quod super hac re tradit Thomas Anglicus, tractans hunc locum. Ait, sicut illa somnia fuerunt Iosepho diuinitus iniecta, sic ad ea narranda fuisse eum diuinitus instinctum atque incitatū: vt tanta Ioseph exaltatio à Deo prædestinata, & perfecta esse intelligeretur, vt quæ multo ante fuisset per huiusmodi somnia mirabiliter præsignata, & prænunciata. Sūt hæc Thomæ verba: Nunquid malè faciebat Ioseph, talia somnia referendo, quibus portendebatur, ipsum, caput esse debere fratrum suorum, atque etiam parentum? Dicendum, quòd sicut eiusmodi somnia fuerunt ei missa à Deo, vt futura ipsius sublimatio pleniùs in postremum cognosceretur à Deo fuisse præuisa & præordinatą: ita ob eandem causam impellebatur ille à Deo ad referendum ea somnia fratribus, & patri suo. Vnde signanter Scriptura subdit: *Pater hoc audiens, rem tacitus considerabat:* tanquam vtique sentiens, magnum quippiam portendi, ac præsignificari. Dato etiam, quòd ex quadam pura, & innocenti simplicitate, huiusmodi somnia referret, nequaquam malè faciebat; & id absque vllo peccato fieri poterat.

QVINTA DISPVTATIO.

An Rachel mater Ioseph, tunc viueret, cùm is narrauit sua somnia: & quandónam pater, & mater Ioseph eum adorauerint.

Super illis verbis,

VERS. 9 & 10. Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & stellas vndecim adorare me. Quod cùm patri suo, & fratibus retulisset, increpauit eum pater, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?

HÆC verba duas ferunt quæstiones ardui explicatus. Prior quæstio est, An tunc Rachel mater Ioseph viueret, cùm is narrauit hoc somniū: id namque significat similitudo Lunæ, quæ adorabat ipsum; idémque Iacob apertè indicauit illis verbis: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* Contra verò iam, id temporis fuisse mortuam Rachelem, perspicuè ostendit similitudo vndecim stellarū, significans vndecim fratres Ioseph, inter quos numerari Beniamin necesse est: ergo tunc Beniamin viuebat: in cuius tamen enixu, & partione mortuam fuisse Rachelem, suprà Genes. 35. proditum

ditum est. Altera quæstio est hæc: Isto somnio prænotabatur, patrem, & matrem Ioseph adoraturos ipsum: at mater eius nunquam fuit in Ægypto, vbi adorandus erat Ioseph, sed multis annis ante descensum Iacob in Aegyptum, obijt in terra Chanaan. Iacob verò pater Ioseph nusquam legitur adorasse ipsum.

45 Rupertus primò conatus est vtramque hanc quæstionem secundùm historicum sensum explicare: sed cùm id non satis ei bene procederet, cōuertit se ad allegoricam interpretationem, quæ pertinet ad Christum. Rupertus. Verba Ruperti capite 22. lib. 8. Commentariorum in Genesim, huiusmodi sunt: Cùm Iacob sciret, matrem Ioseph Rachel iam obijsse, quo modo illam, quæ defuncta fuerat, adorare posse sentiebat? an matrem eius hîc appellat eam quæ supererat, vxorem suā Liam, quæ cùm esset matertera, id est, quasi altera mater, rectè mater eius appellari potuit? Pater autem eius, nusquam legitur quòd adorauerit eum nisi quando iurante Ioseph, quòd patrem conderet in sepulcro Maiorum Iacob adorauit fastigium virgæ eius, vt habet translatio 70. Interpretū Genesis 47. Quanquam melius Hebraicè est ibi quòd adorauit Iacob Deum, conuersus ad lectuli caput. Ergo pro parte totū ponitur, vt quia omnes fratres eū adorarunt, etiā vniuersa familia, & pater, qui caput eius erat, adorasse dicatur: vel intelligitur pater adorasse cœlestem gratiam filio donatam, pro filio gratias agendo: quod sine dubio fecisset mater, si adhuc vixisset. Quòd si cuipiam littera in hac parte infirma videtur, firmiter sciendum est, quòd iuxta spiritualem sensum, veritas istius somnij omnino est in Christo perfecta. Quis enim pater eius per Solem designatur, nisi anterior populus, de quo est incarnatus? Qui à die resurrectionis eius, in cœlesti regno, pro parte Electorum fulget sicut Sol. Et quæ est Luna, nisi præsens in Ecclesia, quę mutabilitati subiacet, & minùs lucet, quandiu peregrinatur in hac vita? Singuli autem Electorū stellæ sunt; secundùm se quidem, imperfecti, quasi in vndenario numero, sed eorū perfectio, est stella duodecima, stella, inquam, perfecta, & matutina, ipse Christus frater illorum. Omnes igitur adorant illum, Sol, & Luna, & stellæ omnes: cuncta cœlestia, vniuersa terrestria, maiora, & minora illum venerantur, & adorant. *Isa. 45. & Rom. 14.* *Mihi*, inquit, *curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua*. Hæc Rupertus.

46 S. Augustinus ingenuè fatetur, nullum se huius quæstionis idoneum reperire exitū, & solutionem secundùm historicum sensum, & ideo putat veritatem istius somnij Ioseph, non ex historia petendam, sed quærendā, & eruendam ex mysterio. Sic autem scribit Augustinus in Tractatu *S. Augustin.* Quæstionis 123. in Genes. Nisi in aliquo mysterio dictum hoc accipiatur, quomodo potest intelligi de matre Ioseph, quæ iā erat mortua? Immò nec in Aegypto cum Ioseph sublimaretur, putandum est somniū illud fuisse completū, quia nec pater eum adorauit, quando ad eum venit in Ægyptum, nec mater eius adorare eum potuit, vt quæ iam olim vita fuisset defuncta. In Christi ergo persona facilè intelligi potest, etiam de mortuis, secundùm illud quod dicit Apostolus: *Quia donauit* *Ad Philip. 2*

ei

ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Sic Augustinus.

Lyranus. Lyranus explanans hunc locum Genesis censet, quo tempore Ioseph habuit somnium, iam fuisse eo tempore mortuam Rachelem matrem eius: id autem probat dupliciter. Cùm enim Ioseph habuit illud somnium, & cum venditus est à fratribus, habitabat Iacob in vrbe Hebron, vt colligitur ex hoc ipso capite: at Rachel obijt in itinere, cùm Iacob iret Hebron ad patrem suum Isaac, vt suprà Genes. 35. scriptum est. Idem patet ex numero vndecim stellarum, quas vidit in somnio Ioseph: qui numerus constare non potest sine Beniamin: viuebat igitur tunc Beniamin; & quod necessariò consequens est, mortua iam fuerat eius mater, vt quæ in eius partu extincta sit, vt dictũ est Ge. 35. Quomodo igitur Iacob dixit: *Num ego & mater tua adorabimus te?* Respõdet Lyranus, ea verba dixisse Iacob, vt irritatos fratrũ animos in Ioseph complacaret & dimitigaret. Videlicet ostendere voluit illis verbis, vanum esse somnium, & pro nihilo ducendum; vtpote quod impossibilia & incredibilia contineret. Siquidem impossibile erat, vt mater eius, quę iã erat mortua, adoratura esset ipsũ: quòd autem ipse, qui pater erat eius, adoraturus ipsum esset, videbatur incredibile. Sed restat difficultas, quomodo verum fuerit somnium, si Luna, id est, mater Ioseph, non adorauerit ipsum? Respondet Lyranus, matrem non in se adorasse, sed in filio suo Beniamin, qui adorauit ipsum Ioseph. Vel secundùm Hebræos, mater Ioseph significatur hoc loco, non Rachel, sed Bala, quæ fuerat ancilla Rachelis: hæc enim, & quia vxor Iacob patris Ioseph, & quia lactauerat & nutrierat ipsum Ioseph, ritè potuit mater eius nominari. Hactenus ex Lyrano. Similiter Lyrano sentit Thostatus: eo tantùm dissonans, quòd per Lunam negat significari potuisse Rachelem, vtpotè quæ cùm iam mortua esset, non posset adorare Ioseph. Nam quod Lyranus dixit, adorasse eam in filio suo Beniamin, friuolum putat Thostatus: Sic enim Beniamin duas personas repræsentasset, & matrem in Luna, & seipsum in stellis, quod est absurdum. Arbitratur igitur Thostatus, per Lunam significari Balam ancillam Rachelis, & vxorem Iacob, quæ lactauerat, & nutriuerat Ioseph: atque hoc duplici nomine non ineptè dici poterat mater Ioseph. 47

Thostatus.

Caietanus. Caietanus primò exposita difficultate huius quæstionis, soluit eam ad hunc ferè modum. Probabilius existimat, tunc vixisse Rachelem, & fuisse tunc grauidam ipso Beniamin: atque ita bene consistere veritatẽ somnij, quantũ ad Lunam, & quantũ ad vndecim stellas. Secundo loco ait; Rachelẽ nunquã adorasse Iosephũ: ea quippe non iuit in Ægyptũ, sed multo tẽpore, priusquã Iacob descenderet in Ægyptum, obijt in terra Chanaan. Tertio loco existimat, si iã tunc natus erat Beniamin, & mortua Rachel, vt multis visũ est; per similitudinem Lunæ significatã esse vxorem Iacob, quæ non ineptè vocari poterat mater Ioseph. Verba Caietani sic se habẽt super hunc locũ Genes. Perplexa, inquit, surgit quæstio, an Rachel mater Ioseph viueret tunc: ex illis enim verbis Iacob: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* apparet quòd viuebat tunc. Idémque patet, quia Ioseph 48

dictus

dictus est filius senectutis, & dilectus super omnes filios; quo significatur, non fuisse alium minorem ipso, nec fuisse tunc natum Beniamin. Similiter si somnium ipsum spectetur, perplexitas occurrit. Nam Sol, & Luna, & stellæ vndecim (hoc est, pater, mater, & vndecim fratres) nodum faciunt insolubilem: eo quòd in natiuitate Beniamin mortua est mater Rachel. Quo fit, vt si stellæ vndecim, ergo non Luna: Et si Luna, ergo non stellæ vndecim. Solutio non habetur clara quoad vitam Rachelis tunc: verba tamen litteræ sonant magis, quòd Rachel viuebat; quamuis Moses ad terminandum historiam genitorum à Iacob, prænarrauerit natiuitatem Beniamin cum morte Rachelis. Ad nodum autem somnij soluendum, perpendere oportet, quòd siue viua, siue mortua fuerit tunc Rachel, nihil refert id ad verificationem somnij: constat enim, nunquam Rachelem veneratam esse Ioseph, vt quæ non descenderit in Ægyptum. Quoad visionem autem somnij possumus suspicari, quòd Rachel esset tunc grauida, & sic vidit patrem, & matrem, & fratres vndecim adorare se. Si autem tunc Beniamin iam erat natus, & Rachel mortua; per Lunam non Rachel determinatè, sed vxor patris in genere intelligenda videtur. Sic Caietanus. Sedenim Caietanus omisit solutionem secundæ quæstionis: non enim declarauit, quando, & quomodo Luna, & Sol, id est, mater & pater Ioseph, adorauerint ipsum.

49 Oleaster affirmatè dicit, vixisse tunc Rachelem, ídque probat iisdem ipsis argumentis, quibus vsus est Caietanus. Deinde disputat quomodo pater & mater Ioseph adorauerint ipsum. Et primò refert opinioné quorundam Hebræorum, aientium verè ac propriè Solem & Lunam adorasse Ioseph, non in persona ipsius, sed in persona Iosue, qui fuit de tribu Ephraim, & ex posteris Ioseph, sicut in libro Iosue scriptum est capite 10. Hoc refellit Oleaster, quòd Scriptura dicat Solem & Lunam obedisse voci Iosue, non autem adorasse ipsum. Et verò in illo somnio Sol & Luna non propriè, & pro se ipsis adorauerunt Ioseph, sed vt signa patris & matris Ioseph; quos esse ipsum adoraturos, illa similitudine significabatur. Verùm quomodo mater Ioseph adorauit ipsum, quæ tantò antè mortua est in terra Chanaan? Putant aliqui (ait Oleaster) intelligi debere Balam vxorem Iacob: sed neque hanc legimus adorasse Ioseph. Pater autem eius potest dici adorasse ipsum, quando per filios suos misit ei, tanquam Principi Ægypti munera, vt legitur Genesis 43. & sic in patre intelligi potest adorasse mater, cum vterque censeatur, eiusdem esse conditionis & rationis quantum ad subiectionem. Vel non est necesse, omnia quæ continentur in illo somnio, sigillatim verificari, sicut nec in parabolis. Vel illud, *adoraret*, cùm dicitur: *Vidi solem, & Lunam, & vndecim Stellas adorare me*: referri debet tantùm ad id, quod proximè antecedit, nimirum ad vndecim stellas, non autem ad Solem, & Lunam.

Oleaster.

Iosue 10.

Sed ponamus hîc verba Oleastri, prætermissis tamen iis, quibus probat tunc vixisse Rachelem: Sunt enim prorsus eadem, atque Caietani verba paulò superiùs commemorata. Multùm, inquit, placet mihi eorum opinio, qui dicunt tunc vixisse Rachelem, cùm illa somnia narrauit Ioseph.

Sed alius inſurgit nodus difficilioris ſolutionis, quomodo pater & mater adorauerint Ioſeph: nam nec pater legitur adoraſſe eum, nec mater adorare potuit, quæ mortua eſt priuſquam Iacob deſcenderet in Ægyptum. Quidam Hebræorum aiunt, verè ſolem & Lunam adoraſſe Ioſeph, non in propria eius perſona, ſed in Ioſue, qui fuit de tribu Ephraim, & de poſteris Ioſeph, vt ſcriptum eſt in libro Ioſue, cap. 10. Verùm quia ibi non dicitur Solem & Lunam adoraſſe Ioſue, ſed voci eius obediſſe, ideo non multùm illi ſolutioni tribuo. Alij dicunt, per matrem non Rachelem intelligi debere, ſed vxorem Iacob; præſertim autem Balam Rachelis ancillam, quæ nutrierat Ioſeph, velut filium. Sed neque iſta Bala legitur adoraſſe Ioſeph. Iacob autem poteſt dici adoraſſe Ioſeph, quòd per filios miſerit ei munera, tanquam dominanti in Ægypto, vt legitur infrà capite 43. quod quidem ſignum fuit non ſolùm obſeruantię, ac reuerentiæ, verùm etiam nonnullis ſubiectionis, & adorationis. Et ſic in patre dici poſſet etiam mater adoraſſe: quippe quæ reputatur in ſubiectione, idem cum patre. Aut dici poſſet, non eſſe opus, omnia quæ in illo ſomnio oſtendebantur, poſtea verificari: ſed ſatis eſſe, ſi maior pars eorum quæ ſomniauerat, vera fuerint. Præſertim cùm primum ſomnium de manipulis nihil habuerit ad patrem, vel matrem pertinens, ſed tantùm ad fratres. Poſſet etiam dici, vidiſſe Ioſeph Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim; ſed non quòd omnia iſta adorarent ipſum, ſed ſolùm ſtellæ vndecim. Hactenus ex Oleaſtro.

Auctoris ſententia.

Mea ſententia (indicabo enim breuiter Lectori meum quoque ſuper 50
hac quæſtione iudicium) duplex eſt. Ac primò quidem licèt Ioſephus primo libro Antiquitatum, & complures Hebræorum, ad quos inclinare videtur etiam Thomas Anglicus, & item Caietanus atque Oleaſter, opinantur, cùm hæc ſomnia narrabat Ioſeph, vixiſſe Rachelem matrem eius: ego tamen aſſentior potiùs Sancto Auguſtino, & Ruperto, & Lyrano, atque Thoſtato, affirmantibus tunc mortuam fuiſſe Rachelem. Hanc enim opinionem eſſe probabiliorem, magno eſt argumento quòd tunc Iacob habitabat in vrbe Hebron, vel circa; in hoc namque capite paulo infrà dicitur Ioſeph à patre miſſus de valle Hebron ad fratres ſuos, viſitatum eos: Rachelem verò mortuam fuiſſe, antequam Iacob perueniret ad vrbem Hebron, perſpicuè oſtendit ſuprà Moſes capite trigeſimo quinto. Quo autem id apertius, & certius ſit lectori, curſim exponam iter Iacob ex Meſopotamia vſque in Hebron; notatis locis ad quæ in eo itinere veniſſe Iacob, & in quibus aliquantiſper manſiſſe memoratur in Scriptura. Principio, profectus ex Meſopotamia dicitur Geneſis trigeſimo primo, veniſſe in montem Galaad, ibíque comprehenſus eſſe à Laban. Hinc venit ad locum nominatum Mahanaim, Geneſis trigeſimo ſecundo. Hinc ad torrentem Iaboc, eóque traducto, ad locum dictum Phanuel, Geneſis trigeſimo ſecundo. Inde venit Sochot, poſtea tranſiuit in Salem vrbem Sichimorum: ibíque habitauit iuxta oppidum, Geneſis trigeſimo tertio. Inde venit in Bethel. Ex hoc loco egreſſus venit ad terram, quæ ducit Ephratam, ſiue Bethleem; & ibi Rachel in enixu Beniamin, egit animam. Egreſſus inde Iacob fixit tabernaculum trans turrem gregis,

gis. Ex quo loco discedens, denique venit ad Isaac patrem suum in Mambre, ciuitatem Arbe, quæ est Hebron. Hæc autem omnia disertis verbis ita, vt à me commemorata sunt, in trigesimo quinto capite huius libri prodita sunt. Intelligit, opinor, Lector ex hac breui descriptione itineris Iacob ex Mesopotamia in vrbem Hebron, Rachelem esse mortuam priusquam Iacob venisset in vrbem Hebron: vbi iam habitabat, cùm ea, quæ hîc narrantur de somniis Ioseph contigerunt.

Verba porrò illa Iacob, quæ videntur huic sententiæ aduersari: *Num ego, & mater tua adorabimus te?* quibus apertè indicari videtur tunc in viuis fuisse Rachelem: equidem commodè sic exponi & intelligi posse reor vt est traditum à Lyrano, & Thostato. Illa enim verba dixit Iacob, simulans irrisum, & contemptum illius somnij Ioseph; & ostendere volens esse vanum, & futile, atque inconsistens: quo scilicet aliorum filiorum aduersus Ioseph excitatum in animis odium & indignationem sedaret, ac minueret. Hæc igitur est illorum verborum sententia: Somnium istud est vanissimum, & pro nihilo ducendum; vt quod rem impossibilem & incredibilem demonstret. Nam quòd ego qui sum pater tuus, sim adoraturus te, quis non videt esse incredibile? Quòd autem mater tua, quæ iam est mortua, sit adoratura te, prorsus est impossibile.

Altera sententiæ meæ pars, hæc est; Quæstio secunda, quam proposui-
51 mus suprà de adoratione Iosephi à suis adhibenda, facillimum habet exitum, quantum ad fratres eius; nec difficilem, etiam quãtum ad patrem. De submissione fratrum Ioseph, coram eo, & adoratione scribit infrà Moses, cap. 42. his verbis: *Cùm adorassent eum fratres sui, &c.* Et adiungit Moses, tunc Ioseph recordatum fuisse somniorum suorum: id autem est, tunc cognouisse eum, quod ante ignorauerat, illis somniis significatam esse dignitatis & potestatis suæ super fratres suos excellentiam. Et in cap. 43. Moses narrat, iterum eos pronos in terrã, & incuruatos adorauisse Ioseph. Quomodo autem pater adorauerit eum, facilè potest expediri; si dicamus tunc adorasse per filios, cùm munera misit ei vt principi & domino, & iussit filios nomine suo eum reuerenter & honorificè salutare. Interrogati enim à Iosepho fratres eius de patre ipsorum, an adhuc viueret, ita respõderunt; *Sospes est seruus tuus pater noster, & adhuc viuit; & incuruati adorauerunt eum.* Tota igitur quæstio versatur in matre, quæ non adorauit eum: non sanè Rachel quæ ante venditionem eius iam fuerat mortua: nec Lia, quæ secundùm Hebræos in Maiori Chronologia, obiit eo ipso anno, quo Ioseph est venditus. Alias verò vxores Iacob, Balam, & Zelpham, nusquam legimus adorasse Ioseph. Quod autem quidam dicunt, illud de adoratione Ioseph, referri debere tantùm ad vndecim stellas, id est, fratres eius, non autem ad solem & Lunam, id est, ad parẽtes eius; eo fit improbabile, quòd ista ratione, superuacuè, ac frustra, in somnio ostensa esset similitudo Solis, & Lunæ. Cùm enim finis esset, significare futuram adorationẽ Ioseph, si Sol & Luna, id est, parẽtes eius non adorauerunt eum, nihil ipsi pertinebant ad somnium; quod videtur dictu absurdũ de somnio diuinitus misso, & ad significandã pręcellentẽ Ioseph futurã dignitatẽ pręcipuè institutio.

Quid igitur dicemus? Mihi sanè videtur, planissimam fore illius somnij sententiam, & interpretationem, si dicatur, eo somnio id significatum esse, Ioseph euectum iri ad tantum dignitatis & potestatis fastigium, vt comparatione conditionis & status, in quo erant fratres & parentes eius, ab illis meritò adorabilis & adorandus foret. In tantum enim Rex Ægypti, honore ac potentia extulit Ioseph, vt ipsum honorari & adorari iusserit ab omnibus, etiam principibus Ægyptiorum. Itaque sicut fratres eius, cùm in Ægypto adiissent eum, nescientes esse Ioseph, maxima submissione & reuerentia adorauerunt eum, ita quoque pater eius, si conuenisset eum in Ægypto, ignorans esse filium suum Ioseph, proculdubiò venerabundus adorasset eum. Idémque dicendum est de matre eius Rachele, si tum vixisset, vel de aliis vxoribus Iacob, quas nonnulli putant nomine matris esse appellatas. Portendebatur igitur eo somnio tanta honoris, & imperij Ioseph sublimitas futura, vt habito eius respectu & ratione, venerandus, & adorandus foret non solùm ab hominibus, qui essent eiusdem conditionis, cuius erant fratres, & parentes eius; sed ab aliis etiam longè honoratioris & præstantioris conditionis. Verùm pergamus ad alia.

VERS. 11.

Pater verò rem tacitus considerabat.

ETSI Iacob, vt placaret filios vehementer in Ioseph incitatos, visus est illudere atque aspernari somnium illud Ioseph, 52
vt quod rem quampiam incredibilem atque impossibilem significaret: ipse tamen postea tacitus somnium illud animo reputabat & pensitabat. Pro eo quod Latinus interpres vertit *considerabat*, Græcè & Hebraicè est verbum significans Latinè *obseruabat*, videlicet, aut expectans somnij exitum, aut animo disquirens & examinans, an pro vero & diuino, an potius pro futili & vano, vt pleraque sunt somnia, habendum esset. Et verò, duplex illud somnium, idem significans, fidem facere videbatur veritatis & certitudinis: Illustris quoque in posteriori somnio, Solis & Lunæ, & Stellarum repræsentatio, eximium quidpiam ac splendidum præmonstrare, non temerè existimari poterat. Considerabat prætereà Iacob virtutes Ioseph, & prudentiam supra ætatem; quæ opinionem afferebant, illum à Deo electum, destinatúmque ad egregia & insignia munera & facinora: ídque Deum multo antè præsignificare voluisse, ne postea, cùm eueniret quod fuerat præmonstratum, aut fortuito contigisse putaretur; aut humano consilio, & industriæ assignaretur. Repetebat memoria Iacob somnia quondam sibi diuinitus oblata, quæ fuerant eorum, quæ ventura ipsi erant, certissima indicia; num igitur talia essent somnia Ioseph, volutabat animo. Enimuerò, somnia sicut variis ex rebus, causisque nascuntur, & homini accidunt: ita variè sunt æstimanda: plurima enim meritò contemnenda sunt; quædam prudenter obseruanda: nonnulla, etiam religiosè colenda, & honoranda.

S. Greg. de sex causis somniorum.

S. Gregorius lib. 8. Moralium, tractans illa verba Iob cap. 7. *Terrebis me* 53
per

per somnia, & per visiones horrore concuties, sex causas, vnde somnia nascantur, enarrat, ad hunc modũ scribens: exquirẽdum est, quot modis tangant animum imagines somniorum. Aliquando somnia, ventris plenitudine, aliquando inanitate, aliquando illusione, aliquando cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando cogitatione simul & reuelatione generantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus; subiuncta autem quatuor, in sacræ Scripturæ paginis inuenimus. Etenim nisi somnia plerumque à Dæmone per illusionem fierent, nequaquam Sapiens dixisset Ecclesiastici 34. *Multos errare fecerunt somnia, & illusiones vanæ.* Nec scriptum esset Leuitici 19. *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia.* Quibus verbis, cuius sint detestationis, ostenditur, quæ auguriis coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusione procederent, Salomon non dixisset Ecclesiastes 5. *Multas curas sequuntur somnia.* Et nisi quandoque somnia ex mysterio reuelationis orirẽtur, Ioseph præferendum se fratribus per somnium non vidisset: nec Mariæ sponsum, vt ablato puero in Ægyptum fugeret, per somnium Angelus admonuisset. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel visionem Nabuchodonosor edisserens, à radice cogitationis inchoasset, dicens; *Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc, &c.* Ergo cùm somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficiliùs debet, quanto & ex quo impulsu veniant, difficiliùs elucet. Sæpe namque malignus spiritus his, quos amore vitæ præsentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit, & quos formidare aduersa considerat, eis hæc duriùs somnij imaginibus intentat: quatenus indiscretam mentem diuersa qualitate afficiat; eámque aut spe subleuans, aut deprimens, timore confundat. Sæpe quoque sanctorum corda afficere somnijs nititur vt ab intentione cogitationis solidæ, ad tempus saltem momentúmque deriuẽtur, quatenus ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians, quo eos vigilantes minùs superat, eo dormientes grauiùs impugnat. Qui tamen talia malignè agere superna dispensatione benignè permittitur, ne in electorum cordibus, vel ipse à passionis præmio somnus vacet. Hactenus ex Gregorio.

Matt. 2.

Dan. 2.

54 Cùm igitur sæpe à Deo mittantur somnia, disquirebat Iacob, an eius generis fuisset somnium, quod filio suo Ioseph contigerat. Et fit mihi credibile, valdè inclinasse eum ad existimandum, somnia illa fuisse ex Deo. Nec tamen dixerim, eum spiritu prophetico tunc intellexisse propriam illorum somniorum significationem, futuram dico Ioseph exaltationem. Si enim eam habuisset præcognitam, cùm postea ex filiis suis audiuit Ioseph dominari in Ægypto, non tantoperè miratus esset, nec adeo cunctatus esset credere. Sic enim ait scriptura Genes. 45. *Et nunciauerunt ei, dicentes: Ioseph filius tuus viuit, & ipse dominatur in omni terra Aegypti. Quo audito Iacob, quasi de graui somno euigilans, tamen non credebat eis.* Non item fidem habuisset filiis dicentibus, Ioseph fuisse interfectum. Nam cùm misissent ad eum tunicam Ioseph, sanguine tinctam; ille agnoscens eam

dixit: *Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Istorum porrò somniorum Ioseph intelligentia, nec ipsi Ioseph, nec alij cuipiam hominum, aut tunc, aut post, à Deo patefacta est: sed ipso euentu, rerúmque successu cum somniis omnino congruenti, veritas denique eorum somniorum cognita est, atq; comprobata. Id autem primus omnium animaduertit & compertum habuit ipse Ioseph, vt narrat infrà Moses capite 42.

VERS. 18 Qui cùm vidissent eum procul, cogitauerunt illum occidere; & mutuò loquebantur, Ecce somniator venit, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemúsque, Fera pessima deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.

PERPENDENDVM est illud: *Ecce somniator venit.* Istiusmodi 55
enim appellatio satis indicat, quàm illi fuerint aduersus Ioseph amaro & inimico, & infesto animo: somniatoris enim appellatio tum probrosa, tum criminosa erat. Sed cùm nomen *somniatoris* denotet frequentiam, & quasi habitum somniandi; Ioseph autem non alia retulisset somnia sua, nisi duo tantùm; quomodo appellarũt eum somniatorem? Respondet dupliciter Thomas Anglicus: vel quòd alia quoque somnia, præter illa duo, retulerit fratribus: hæc tamen duo specialiter narrata esse, quòd ea potissimùm inuidiam fratrum excitassent, atque incendissent. Vel potest, inquit, illud etiam dici, proprium esse inuidorum hominum, res augere supra verum: mens quippe inuida, etiam parua & pauca exaggerat, & multiplicat. Sic ille.

Thomas Anglicus

Dicemúsque, Fera pessima deuorauit eum. Verisimilis hîc erat ad patratum 56
scelus operiendum obtentus. Terra enim Syria, cuius pars est Palæstina, abundat feris, maximè verò vrsis, & leonibus, vt indicat Scriptura 1. Regum 17. & 4. Reg. cap. 2. Et Leuit. 26. pro magno bono promittit Deus ijs qui custodirent eius legem, liberationem terræ eorum à bestijs & feris. *Dabo*, inquit, *pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas bestias de terra.* Contrà verò pro ingenti malo & calamitate ac supplicio, minatur Deus violatoribus legis suæ, missurum se bestias in terram eorum. *Immittam in vos bestias agri* (ait Dominus) *quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertaq́; fiant viæ vestræ.* Hanc item ob causam tam frequentes sunt in sacris litteris similitudines ex Leonibus ductæ; & comminationes de bestiis in terram & regionem Iudæorum immittendis.

Et tunc apparebit quid ei prosint somnia sua. Immo verò, ô amentes & 57
stolidi homines, eo ipso consilio vestro, quo vel occidendo, vel vendendo Ioseph, facere irrita eius somnia conámini, ad præmonstratum illis somniis, & prædestinatum Iosepho principatum, atque dominatum maximè promouebitis, atque perducetis. Sic profectò est, vt dixit Basilius, inter alia

Basilius in sermon. de inuidia.

inuidorum ſupplicia, hoc eſſe admodum notabile,quod quibus conſiliorum ſuorum machinationibus, quoquo modo gloriam obſcurare, & impedire proſperitatem conantur eorum quibus inuident: his ipſis eam maximè illuſtrant atque amplificant: quin etiam nec volentes, nec ſcientes, ſunt illis tanquam adminiſtri & adiutores comparandæ & conſequendæ eorum felicitatis. Verùm luculentiſſimè ſuper ea re diſſeruit S. Gregorius libro ſexto Moralium: pertractans enim verba illa Iob, quæ ſunt in cap. 5. *Qui comprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilia prauorum diſſipat:* ad hunc modum ſcribit: Sæpe nonnulli humana ſapientia inflati, dum deſideriis ſuis diuina iudicia contra ſe conſpiciunt, aſtutis machinationibus reluctari eis conantur: & quo vim ſupernæ diſpoſitionis ad votum ſuum intorqueant, callidis cogitationibus inſiſtunt, & ſubtiliora conſilia exquirunt. Sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt: & Omnipotentis Dei cõſilio, dum reſiſtere nituntur, obſequuntur: quia ſæpe & hoc eius diſpoſitioni aptè militat, quod ei per humanum ſtudium friuolè reſultat. Sapientes ergo Dominus in ipſa eorum aſtutia comprehendit, quando eius conſiliis humana facta, etiam tunc congruè ſeruiunt, cùm reſiſtunt. Quod meliùs oſtendemus, ſi pauca in medium rerum geſtarum exempla proferamus. Ioſeph ſomnia viderat, quòd ſuo manipulo fratrum eius ſe manipuli proſternebant: ſomnium item viderat, quòd ſe Sol, & Luna cum reliquis ſtellis adorabant. Quæ, quia purè fratribus retulit, eorum corda protinus futuræ dominationis inuidia furórque percuſſit. Cúmque hunc ad ſe venire conſpicerent, malitiâ ſæuientes dixerunt: *Ecce ſomniator venit, venite occidamus eum, & videamus quid illi proſint ſomnia ſua.* Cúmque ſe domino eius ſubiici metuunt, ſomniatorem in puteum deponunt, eúmque Iſmaëlitis tranſeuntibus vendunt. Qui in Ægyptum ductus, ſeruituti ſubditus, luxuriæ accuſatione damnatus, merito caſtitatis adiutus, prophetiæ iudicio ereptus, omni Ægypto prælatus eſt: per ſupernam verò ſapientiam prouidus, frumenta congeſſit; & futuro periculo neceſſitatis obuiauit. Cúmque Iacob de alimentorum præparatione ſollicitus filios ſuos in Ægyptum miſiſſet, hi frumentorum diſpenſationi præpoſitum Ioſeph neſcientes, inueniunt: atque vt mererentur alimenta percipere, eorum diſpenſatorem compulſi ſunt pronis in terram ceruicibus adorare. Penſemus ergo geſtæ rei ordinem. Penſemus quomodo ſapientes in ipſa ſua aſtutia Deus comprehendat: Ideò venditus ab illis fuerat Ioſeph, ne adoraretur: ſed ideo eſt adoratus, quia venditus. Aſtu namque aliquid agere auſi ſunt, vt Dei conſilium mutaretur; ſed diuino iudicio quod declinare conati ſunt, renitendo ſeruierunt: & inde coacti ſunt Dei voluntatem peragere, vnde hanc moliti ſunt aſtutè mutare. Sic, ſic diuinum conſilium dum deuitatur, impletur. Sic humana Sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres Ioſeph, ne ſuper eos ille excreſceret: ſed hoc quod diuinitus diſpoſitum fuerat, cauendo, factum eſt vt eueniret. Hæc Gregorius.

S. Gregor.

Proſper

Prosper in libro de Promissionibus & Prædictionibus Dei, consilium 58
illud,& collocutionem inter se filiorum Iacob, conspirantium in necem fratris sui Ioseph, illustrem fuisse ait figuram conspirationis Iudæorum in Christi Domini necem. Horum enim simile consilium, & sermo memoratur in libro Sapientiæ, capite secundo: *Venite, occidamus iustum, quoniam insuauis est nobis. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat: videamus si sermones illius veri sunt, & tentemus, an succedant quæ ventura sunt illi.* Et quæ sequuntur. In illa quoque parabola Euangelica de vinea, Matth. 21. agricolæ de filio Domini vineæ, qui ad ipsos missus fuerat, dixerunt: *Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas.* Huc etiam spectat, quod in figura Saluatoris nostri dixit de se Hieremias cap. vndecimo: *Cogitauerunt consilia, super me dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.*

Locus Sapientiæ cap. 2.

Excutitur sententia Ambrosij, qui videtur excusare peccatum fratrum Ioseph.

Cæterùm Sanctus Ambrosius videtur fratres Ioseph à voluntate fra- 59
tricidij, tantóque, & tam immani scelere purgare velle: Scribit enim fuisse eos insignes viros, & populi Dei patriarchas; & ideo extra fidem esse, tantum eos scelus concepisse animo, & designasse voluisse. Putat igitur, quæ illi aduersus Ioseph & fecerunt & dixerunt, ea non ex proprio sensu ac voluntate dixisse ac fecisse; sed typum gerentes futuræ olim plebis Iudæorũ, tantò antè præfigurãtes quod populus Iudaicus in Christũ Dominum nostrũ impiè dicturus & crudeliter facturus erat. Atenim istiusmodi fratrum excusatio, & purgatio parum probabilis videtur. Nã quòd illi, ijs quæ dixerunt & fecerunt in Ioseph, præfigurauerint, nec volentes nec scientes futuram in Christum Dominum Iudæorum sæuitiã; id nec purgat, nec excusat, nec eleuat eorum inhumanitatem, atq; impietatem. Nempe, non eo consilio & animo, vt ista illi præfigurarent, tam impiè & crudeliter fratrem suum Ioseph tractarunt; sed inuidiâ & odio obcæcati, & in rabiem efferati. Et quamuis eo animo, & consilio istud fecissent, nihilominus tamen fratricidij criminis rei fuissent.

Proponam hîc Lectori consideranda Ambrosij verba: Nunquid & ipsi fratres tam impij erant (Ambrosius inquit) vt fratrem occiderent? Et vnde tantorum merita Patriarcharum, vt grex totius plebis, eorum vocabulo designaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & sceleris insignia? Sed etiam iusti, typo populi, non animi sui vitio laborabant. Ideo omnis inuidia, & parricidij meditatio per figuram, pietas per affectum. Et interpositis quibusdam, denique subdit: Compensatur ergo in Patriarchis inuidia per gratiam: qui & excusantur à culpa, & reuelationis munere consecrantur. Non enim tam culpabile est dixisse quæ plebis sunt; quàm beatum, vidisse quæ Christi sunt. Subierunt personam peccatoris populi, vt acciperent gratiam Domini Redemptoris. Certè culpam aboleuit gratia; gratiam culpa non minuit, & vt cognoscamus omne hoc de populo Iudaico, & de Domino Iesu mysterium esse: *Venite*, inquit, *vendamus Ioseph Ismaelitis.* Hactenus ex Ambrosio.

Audiens

Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum,& dicebat:Nõ interficiamus animam eius,nec effundamus ſanguinem;ſed proijcite eum in ciſternam veterem,quæ eſt in ſolitudine,manúſq; veſtras ſeruate innoxias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum,& reddere patri ſuo. VERS. 21.

60 VNC locum ita Philo enarrat:Fratres Ioſeph procul conſpicati eum venientem,mutuò ſe incitabant ad eum perdẽdum: tantum enim irarum conceperant, vt in cædem eius,ſi non omnes,certè plures conſpirauerint,volentes eum in barathrũ aliquod proijcere, ne deprehenderetur facinus. Sunt porrò in illis locis multæ ciſternæ admodum profundæ:itaque minimùm abfuerunt à fratricidio;quod ſolus fratrum maximus ægrè diſſuaſit, iubens abſtinerent ab inexpiabili ſcelere,& in vnam quampiam ciſternam eum proijcerent: de ſalute nimirum adoleſcentis cogitans,vt poſt aliorum diſceſſum, ipſe patri eum reſtitueret incolumem. Quo impetrato, veniẽtem complexus eſt. Cæteri hoſtiliter comprehenſum ſpoliant; ſpoliatum demittunt per funem in profundam foueam. Sic Philo. Philo.

61 Pro illo, *nitebatur liberare eum*, & Hebraicè,& Chaldaicè, & Græcè eſt (eripuit,ſiue liberauit eum.) Id autem ſic intelligendum eſt:Nõ quòd omnino liberauerit eum, ſed quòd liberauerit eum nece, quam ei volebant inferre:ſuadens potius proijcere eum in ciſternam, quàm interficere. Idque obtinuit:nam cum eſſet primogenitus,magnæ apud eos auctoritatis & venerationis erat. Ad hanc quoque ſententiam, interpretans hunc locum Auguſtinus in libro Locutionum Geneſis, cùm citaſſet verba hæc ſecundùm tranſlationem Septuaginta: *Cum audiſſet Ruben,liberauit eum de manibus eorum,& dixit, Non feriamus eũ in anima.* Subdit ipſe, Non ergo liberauit eum,& inde hoc dixit:ſed hoc dicendo,liberauit eũ. Priùs ergo dixit Moſes: *Liberauit eum:* & deinde breui recapitulatione, quomodo eum liberauerit,inſinuat. Cùm autem additur, *Non feriamus eum in anima:* vocabulo *animæ*,vita corporis animati ſignificatur:per efficientem denotando id quod efficitur.Secundum hoc videri poteſt etiam illud diabolo dictum eſſe de Iob: *Animam eius ne tetigeris*,id eſt: Ne occidas eum:Nam ſecundùm illam ſignificationem,qua natura animæ cõmemoratur,illud à Domino dicitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus,animam autem non poſſunt occidere.* Hactenus verba fuêre Auguſtini. S. Auguſt. Matt.10.

Ergo illud, *Non interficiamus animam eius:* Hebraiſmus eſt frequẽtiſſimus in Scriptura,& vel anima ponitur pro homine, vt ſit ſenſus: Non occidamus eum: vel anima ponitur pro vita,idémq; ſenſus eſt;Ne vitã illi eripiamus:id autem eſt,Ne interficiamus eum.Similem reddunt ſententiam,illa quæ crebrò leguntur in ſacris litteris: Quærere animam alicuius:Tangere animam: Inſidiari animæ: Ferre animam in manibus ſuis, id eſt,vitam viuere perpetuo mortis periculo propoſitam & obnoxiam.

Lippomanus ait, Sadducæos qui censebant mortales esse animos hominum, id argumentari solitos ex his verbis, *Ne interficiamus animam eius*: Sed ineptè profectò atque insipienter: Constat enim, phrasim esse, vt diximus Hebraicam, & nomine animæ significare, vel hominem, vel vitã: Eáque phrasi similiter Prophetæ vsi sunt, quos tamen Sadducæi, docere animos hominum esse immortales, non ibant inficias: Immò verò ob hãc causam scriptis eorum fidem non habebant, solos Mosis libros pro sacris colentes. Et vt de Prophetis vnum aliquod proferam exemplum, apud Hieremiam ita legitur cap.40. *Scito quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismaelem, filium Nathamæ percutere animam tuam.* Et paulò infrà: *Ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Iudæi, qui congregati sunt ad te.* Sane potuissent Sadducæi ex hoc ipso capite libri Gen. cognoscere immortalitatem animæ, per Mosem perspicuè indicatam: facit enim Iacob loqui verba illa: *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quibus verbis Iacob ostendit, superstitem esse Iosephi animam post mortem, & suam quoque fore.

Quod autem subiunxit Ruben, *Neque fundamus sanguinem, manúsque vestras seruate innoxias:* hoc dixit, ad vehementiùs compescendum eos, & 62
deterrendum à fratricidio; quasi admonens eos diuini iudicij, quo statim post diluuium sententiam mortis in eos pronuntiauerat Deus, quicũque humanum sanguinem fudissent: Dixit enim Noë & filiis eius, vt scriptũ est Gene. 9. *Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requirã animam hominis. Quicumque fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo*: Illud: *manus vestras seruate innoxias*: significat nihil esse quod magis inquinet, ac fœdet & exosum reddat hominem apud Deum, quàm crudelitatem in fratres, & humani sanguinis, præsertim autem fraterni effusionem. Propterea apud Isaiam dixit Iudæis: *Cum clamaueritis ad me, non exaudiam vos; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.*

Isa. cap. 1.

Dissensionem malorum hominum inter se, non parum aliquãdo prodesse bonis.

Sed illud hoc loco aduertendum est, quantũ profuerit Iosepho, vnius Ruben dissensio à ceteris fratribus: Nisi enim vnus ille dissensisset, actũ planè fuisset de Ioseph. Apparet igitur, sæpe malorum inter se dissensionem, vtilissimam esse bonis: contrà verò, magnam eorum concordiã esse bonis perniciosam. Quid enim mali non designassent filij Adam, cùm turrim illam Babel tanto studio & conatu, tantóque opere molirentur, nisi linguas eorum Deus confudisset, & inuicem distrahi ac segregari coëgisset? Quid mali tyrannus ille Abimelech non fecisset, nisi dissensio exorta esset inter ipsum & Sichimitas? Quanto maiorem Ecclesiæ Dei perniciem attulissent Hæreticorum sectæ, nisi tantopere essent inter se dissectæ ac diuisæ? Quapropter B. Paulus rectè hoc intelligens, quo faciliùs ex manibus Iudæorum, à quibus captus erat, euaderet; in publico Iudæorum concilio, prudenter curauit dissensionẽ inter Sadducæos & Phariseos excitare. Sic enim Actorum 23. proditum est: *Sciens Paulus, quòd vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in concilio: Viri fra*

Genes. 11.
Iudith 9.
Locus Act. c. 23.

Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo.

63 Orationem porrò suasoriam Ruben ad fratres suos de non interficiē do Ioseph, paucis verbis comprehensam & narratam à Mose, latiùs exposuit Ioseph primo libro Antiquitatum, crebris, aptísque, & grauibus ornans sententiis. In quo nimirum imitari voluit facundissimos Latij, & Græcię Historicos; qui disertas orationes, multifariàm inserendo historiæ, magnam eloquentiæ laudem meruerunt. Et quia non erit iniucundum Lectori, egregiam Iosephi orationem, vt ab eo scripta est, cognoscere; memorabo eam in hoc loco: Sic autem ille scribit. Ruben inter fratres suos natu maximus, videns eos conspirasse in necem Ioseph, conabatur eorum impetum retardare; docens, quantum facinus molirentur, ídque quantam ipsis inuidiam & infamiam pariturum esset. Nefas haberi, tam Dei, quàm hominum iudicio, cædem hominis etiam extranei, & ignoti: crimen autem necis fraternæ prorsus immane ac detestandū esse. Necem Ioseph, non ei solùm nocere: sed eo sublato, in patrem quoque eam iniuriam & calamitatem redundare; matrémque in perpetuum luctum, & diram orbitatem coniectum iri. Parentes eius respicerent, reputaréntque quantam eis calamitatem allatura esset mors filij, tum optimæ indolis, tum natu minimi. Quinetiam Deum reuererentur, spectatorem ac vindicem tam nefarij eorum contra fratrem consilij. Deum, si ab impio consilio desistant, accepturum eorum pœnitentiam, atque resipiscentiam: sin autem tam atrox consilium pergant explere, fieri non posse quin ab eis grauissimas parricidij pœnas exigat. Nihil Dei prouidentiam larere posse, siue in solitudine quid admittatur, siue in ciuitate: Vbicumque enim sunt homines, indubiè credendum ibi adesse Deum. Sed & propriam conscientiam, post tantum scelus admissum, grauem illis fore aduersariam: hanc nunquam recedere: nunquam tacere; siue bona sit, siue talis, qualis futura esset ipsorum, si fratrem interficerent. Addebat, fas non esse germanum fratrem occidere, etiamsi vehementer ab eo peccatum in illos esset; satius esse dare veniam amicis sicubi offendissent. Iosephum verò nihil in eos peccasse; quin tenera eius ætas miserationem potiùs merebatur, cuius & ipsos tutores ac protectores esse oportebat. Causa porrò cædis, scelus eorum vehementiùs grauabat: quòd ob inuidiam futuræ felicitatis ei vitam adimerent: cùm ea felicitate, propter fraternam cognationem frui etiam ipsis liceret. Debere ita eos existimare, ipsorum esse, quidquid prosperi Iosepho largiretur Deus. Proinde cogitandum, & grauiorem fore indignationem Dei, si eum, quem ipse omni dignum fortuna iudicasset, interimendo, materiam diuinæ beneficentiæ subtraherent. Hæc Ruben, & his plura commemorans, conabatur abstrahere eos à parricidio. Verùm se nihil proficere animaduertens, vidénsque eos ad cædem omnino incensos, suasit vt modum saltem necis mitiorem eligerēt: Sic enim & ipsos voti sui compotes fore, simúlque tam atrocis criminis probrum, & infamiam euitari posse.

Oratio Rubē ad fratres pro liberatione Ioseph, vti composita & tradita fuit à Iosepho lib. 1. Antiq.

Satius igitur esse temperare à manibus, & proiectum in proximum puteum illic extingui sinerent: vt saltem manus ab effusione fraterni sanguinis mundas seruarent. Hæc Ruben; cuius consilium & sententia placuit cæteris, ductúmque Ioseph, Ruben fune religatum demisit sensim in puteum; erat enim satis siccus: & postea iuit aliò quæsitum pascua. Hactenus ex Iosepho.

VERS. 23 Confestim igitur vt peruenit ad fratres suos, nudauerũt eum tunica talari, & polymita: miserúntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

Ab exordio vsque mundi sua cuique Sanctorũ fuit crux.

HIc iam incipit crux sanctissimi iuuenis Ioseph. Sua enim cuique Sanctorum, ab exordio vsque mundi, crux, quam ferant, destinata, & comparata est. Suam crucem habuit Abel, suam Noë, Abraham, Isaac, Iacob; suam item, & bene quidem grauem, & asperam habuit innocentissimus Ioseph, inter omnes filios Iacob diris calamitatum percussus ictibus, magnísque tentationibus conflictatus; aliis interim, qui sceleratissimi erant, tranquillè, prosperéq; degentibus. Verùm ita solet Deus seruos suos tractare: nam quo magis eos vult exaltare, hoc profundiùs deprimit, ac deijcit: & quibus præstantiora bona largiri constituit, eos pluribus grauioribúsque malis & ærumnis vexari & afflictari sinit.

Lyranus.

An Ioseph duas tunicas, an vnicã tantùm detraxerint.

Super illis verbis: *Nudauerunt eum tunica talari & polymita*: Hæc scribit Lyranus: in Hebræo sic legitur: *Et exspoliauerunt eum tunica sua, & tunica serica.* Ex quo videtur Ioseph habuisse duplicem tunicam, vnam simplicem, & alteram sericam; & vtrãque illi abstulerunt. Hebræi verò per simplicẽ tunicam intelligunt camisiam. Sic Lyranus. Verùm nec est Hebraicè, quod ait de tunica serica, sed ab Hebræis traditum est: nec potest colligi ex hoc loco habuisse Ioseph duas tunicas, eandem quippe vocem Hebræam, quàm paulò suprà verterat Hieronymus *polymitam*, hîc interpretatus est duplici nomine, vocans talarẽ, & polymitam: denotans priori vocabulo eius quantitatem, quòd erat prolixa vsq; ad talos: posteriori autẽ nomine, indicans eius qualitatem, quòd erat multicolor, siue vt interpretati sunt lxx. quòd esset varia. Vnam igitur vestẽ duntaxat ademerunt Iosepho: nec tamen inficior, pluribus eum vestibus fuisse indutum: nam neque putauerim eum fuisse planè nudum in cisternam demissum: & cùm vestem eius polymitam hœdi sanguine tinctam miserunt ad patrem, & eum vendiderunt Madianitis, non omnino nudum vendiderunt eum. 64

Qualis fuerit cisterna in quã demissus est Iosephus.

Rab. Salomõ.

Miserunt eum in cisternam veterem quæ non habebat aquã. Erant in illa regione multifariam complures cisternæ; & inter has quædam iam ob vetustatem rimosæ & destructæ, & quæ non possent ampliùs continere aquam: de quibus scilicet Hieremias cap. 2. *Dereliquerunt Dominum fontẽ aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Rabbi Salomon tradit, cisternam, in quam missus est Ioseph,

fuisse

fuisse plenam serpentum, & scorpionum: quod non est incredibile dictu, in tali solitudine, & in tali cisterna. Eius, quod in Ioseph à fratribus eius factum est, simile quid multis pòst seculis in Hieremiam prophetam factum est à Iudæis: *Tulerunt*, inquit Scriptura, *& proiecerunt eum in locum, & submiserunt eum funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum; descenditque Hieremias in cœnum.* Hierem. 38.

65 Quid porrò egerit Ioseph, quídve dixerit fratribus suis, cùm videbat ab illis se truculenter ac furibundè spoliari vestibus, & iri proiectum in cisternam, tacet in hoc loco Moses: Verùm ex his quæ infrà cap. 42. loquentes inducit fratres eius, facile est intelligere, Iosephum tunc multis precibus, multísque lacrymis obsecrasse eos, ne se fratrem suum perditũ irent; & tam misero, & cruciabili exitu, immerentem se atque innocentẽ deperire vellent. Nam cùm tunc Ioseph fratres suos, quibus erat ignotus, vehementer opprobrasset, atque accusasset, quòd obtentu rei frumentariȩ venissent, hostili animo exploratum terram Ægyptum, tunc illi recordati malorum quæ fecerant in Ioseph, & quòd miserandis eius precibus atque lacrymis nihil fuissent commoti, & ad commiserationem eius inflexi, dicebant inter se; *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius dum deprecaretur nos, & non audiuimus, idcirco venit super nos ista tribulatio. E quibus vnus Ruben ait: Num quid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius exquiritur.*

Et sedentes vt comederent panem, viderunt Ismaëlitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & resinam, & stactem in Ægyptum. Vers. 25.

66 Mirum, potuisse istos fratres Ioseph tam immani patrato scelere, imperturbato animo, & tranquilla mente consistere, nedum iucundè atque hilariter epulari. Verùm sic est, sic profectò est, vbi quis veterator fuerit in peccatis, aut vbi adeo sensum omnem humanitatis exuerit, ferinúmque induerit animũ, vt sanguinem humanum, non alienorum modò, sed etiam suorum profundere, pro ludo, iocóque habeat; is quo grauiùs peccat, hoc vehementiùs gaudet, exultat, triumphat. *Lætantur* (inquit Salomon) *cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Et alio loco, *Stultus per risum, scelus operatur.* Et alio item loco, *Non dormiunt, nisi cùm malefecerint: & non rapitur somnus ab eis, nisi cùm supplantauerint: comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.* Magna est crudelitas, innoxiũ hominem occidere: maior, etiam fratrem innocentem: maxima, ex miserabili fratris cruciatu & interitu delectationem & voluptatem capere. Deiectus in cisternam siccam Ioseph, in horas, mortem per inediam & sitim expectabat: & subinde flebilibus verbis fratrũ misericordiam & opem implorabat, sed illorũ aures per inuidiam obstructæ, eius voces non exaudiebant: quinetiam instructo Infrà 10. Prouerb. 4.

cōuiuio, inter epulas & pocula læti ac securi, fratris exitium nō curabāt.

Viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad. Non habitabant Ismaelitæ terram Galaad, eam namque tenuerunt Amorrhæi, priusquam Hebræi venirent in Terram promissionis: quam abstulit ei genti Moses, debellatis duobus eius gentis regibus, Og, & Seon, & assignauit tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse, sicut in c. 3. Deut. scriptum est, & Nu. 32. Habitatio autem Ismaelitarum, fuit ab Euila, vsque Sur, quæ respicit Ægyptum, vt scriptum est suprà ca. 25. hæc regio extenditur Oriētem versus, & est magis meridiana, quàm terra promissionis. Etenim desertum Sur coniunctum est Mari rubro, ex ea parte, qua Hebræi transierunt Mare Rubrum, cùm egrederentur ex Ægypto, sicut legitur Exodi 15. Incipit verò terra Ismaelitarum ab isto deserto Sur, & porrigitur ad Orientem vsque Euila: ita vt desertum Sur fuerit pars Occidentalis, pars verò Orientalis fuerit Euila. Ex quo apparet, terram Ismaelitarum fuisse magis Orientalem, quàm Terram promissionis. Extenditur autem ista regio per longitudinem solitudinum Arabiæ; & tota ista regio pertinet ad Arabiam: quo fit, vt Saracenos, qui ab Ismaelitis originem & genus duxerunt, appellemus Arabes, & linguam eorum Arabicam. Ergo illi viatores Ismaelitæ veniebant de Galaad portantes aromata, quorum ibi ingēs erat copia, & præcipua bonitas. Iter autem istorum ex Galaad in Aegyptum, erat per Dothaim, vbi morabantur filij Iacob. Siquidem Dothaim est aliquo modo cōtra meridiem terræ promissionis. Galaad verò, est ad orientem; Aegyptus verò ad meridiem: & iccirco iter Ismaelitarum ex Galaad in Aegyptum, rectum & conueniens erat per Dothaim. 67

Thostatus. *Portantes aromata, & resinam, & stacten in Aegyptum.* Pro istis tribus, quidam verterunt Opobalsamum, ceram, & lacrymam myrrhæ. Quidam Hebræi, vt refert in hoc loco Thostatus, dixerūt verba Hebræa significare ceram, & teriacham, & glandes, siue castaneas: quam interpretationem rectè Thostatus confutat. *Portantes aromata*; Putat Oleaster Hebræo vocabulo significari pretiosa quæque. Nā Hebræi dicunt esse à radice *Nachat* quod significat pretiosum vel desiderabile. Legitur enim in 4. libro, Reg. c. 20. Ezechiam ostēdisse legatis regis Babylonis, omnē suā domū, *Nechoto*, id est, rerum pretiosarum & desiderabilium; & subdit, argētum, & aurum, & aromata: vbi frustrà adderet, aromata, si *Nechat* aromata significaret. Quanquam significata istiusmodi nominū, Hebræis, & nostris ignota sunt, vt in Regulis admonuimus: ideo tam variæ in hoc loco sunt interpretationes, quare ad radices recurrendum puto. Sic Oleaster. Sed illud *Nechoto* S. Hier. in eo loco li. 4. Reg. vertit *domū aromatum*. lxx. verò ipsummet nomen Hebræum retinuerunt. Deinde verò Hieronymus non vertit aromata, sed pigmenta, vel vnguenta Et fieri potest, vt quòd olim, sicut etiam nunc, inter res maximè pretiosas, & desiderabiles haberentur aromata, idcirco nomen eorum interdum sumeretur in vniuersum, pro re desiderabili & pretiosa. 68

Resina. *Resinam*, Hebræa vox *Seri* descendit à *Sarar*, quod est stringere & ligare: & idcirco significat resinam, vt vertit noster interpres, quòd sit quasi ligamen 69

gamen quoddam ad colligandas, & conglutinandas fracturas membrorum,& vulnera. Est autem resina humor tenax, ex arboribus defluens, atque in eisdē hærens, stomacho cōducēs, & sanguinis reiectioni. In primis autē laudabatur quæ à terebintho arbore, terebinthina est appellata. Frequēs erat in Arabia, Iudæa, Syria, & Cypro. Sed resina terræ Galaad percelebris erat, quòd ibi copiosissima nasceretur & optima. Eius resinæ meminit Hiere. c. 8. cùm ait: *Nũquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei.* Idem cap. 46. *Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti, frustrà multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Ex his verbis liquet, Ægyptiós resinam potissimùm terræ Galaad emere solitos, vt non miretur Lector quod hîc dicitur, Ismaëlitas portasse resinam ex Galaad in Ægyptum.

Stacte quid. *Oleaster.*

70 Sequitur: *& stacten*, Hebræa vox *Lot*, inquit Oleaster, à *Lut* ortum habet, quod significat inuoluere & operire, & videtur significare aliquid inuolutum & opertum: quamobrem nonnulli castaneam, vel glandem interpretati sunt, vt Chaldæus: Alij stacten esse dicunt, quæ est myrrhę gutta. Nomen Arabicum *balot* castaneam, aut glandem significat: Nos etiam glandes (bollettas) vocamus. Sic Oleaster. Sed bene refellit istam interpretationem Thostatus in cap. 30. Exodi, vbi describitur significatū istius vocis Hebrææ, quod non potest in glandem, vel castaneam conuenire; dicitur enim, quòd in puluerem minutissimum contundebatur, & fiebat inde thymiama suauissimi odoris. Est autem stacte, teste Dioscoride, pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ & organo expressæ; à distillando sic dicta, quod Græci ϛάζειν dicunt, quòd à stillatitia duntaxat myrrha fiat, quam Theophrastus opponit factitiæ. *Dioscorid.*

SEXTA DISPVTATIO.

De venditione Ioseph, ac primò de gente, cui venditus est à fratribus suis.

Super illis verbis,

Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis: Qui duxerunt eum in Ægyptum. VERS. 28.

71 ARIE admodum loquitur Scriptura de ijs hominibus, quibus narrat venditum esse Ioseph. Non est dubium, quin venditus fuerit prętereuntibus tunc viatoribus, & negociatoribus, ex Galaad portantibus merces in Ægyptum: sed istos fuisse Ismaëlitas dixit Moses suprà versu 25. in his verbis quæ memorauimus in titulo huius disputationis. Fuisse item Ioseph venditum Ismaelitis, dicitur hîc versu 27. & 28. in capite 39. versu primo dici

dicitur emisse Iosephum Phutiphar Eunuchus de manu Ismaëlitarũ. At in extremo hoc capite, versu 36. scriptũ est. Madianitas vendidisse Ioseph Phutiphari Eunucho; ergo emerant ipsi eum à fratribus eius, non autem Ismaëlitæ. Videt, opinor, lector, Scripturam variè loqui de hominibus, quibus venditus est Ioseph, & qui vendiderunt eum in Ægypto, eos nũc vocans Ismaëlitas, nunc Madianitas. Constat autem diuersam esse gẽtem Ismaëlitarum, atque Madianitarum; vt quarum diuersæ fuerint regiones, diuersaque generis origo. Nam etsi vtraque gens primam originem acceperit ex Abraham: sed Ismaëlitę, per Ismaëlem filium eius ex Agar, quẽ genuit Octogenarius, Genesis 16. Madianitæ verò per Madian, filiũ eiusdem Abrahæ, quem genuit ex Cetura, anno ætatis suæ centesimo trigesimo septimo, Genes. 25. Videamus igitur quemadmodum ab aliis Auctoribus fuerit hæc quæstio explicata.

S. August. Sanctus Augustinus in quæstione 124. in Genesim, breuiter extricat difficultatem hanc, ita scribens: Quæritur cur Scriptura Ismaëlitas vocãs eos, quibus Ioseph venditus est à fratribus, mox eos appellet Madianitas, cùm Ismaël sit de Agar, filius Abrahæ; Madian verò de Cetura? An, quia Scriptura dixerat Gene. 25. Abraham dedisse munera filiis concubinarum suarum, Agar scilicet, & Ceturæ, & separasse eos ab Isaac filio suo, dimittens eos in terram Orientis; propterea vnam gentem ex vtrisque factam esse intelligere oportet? Sic Augustinus. Vult igitur Augustinus, quia vna gens erat Ismaëlitarum, & Madianitarum, promiscuè in Scriptura nunc hoc, nunc illo nomine appellari; quare non esse mirum, si emptores Ioseph, & venditores eiusdem in Aegypto, nunc Ismaëlitæ, nunc Madianitæ vocentur. 72

Gen. 25.

Auctor Historiæ Scholasticæ. Auctor Historiæ Scholasticæ super libro Genesis ita soluit eandem quæstionẽ ca. 87. Eosdem Scriptura vocat Madianitas, & Ismaëlitas. Madian tamen filius Abrahæ fuit de Cetura, Ismaël verò de Agar; & hos legitur Abraham separasse ab inuicem. Fortè separati priùs posteà redierũt in vnum, & facti sunt vnus populus, retinentes vtriusque parentis nomẽ. Vel certè vera est Hebræorum opinio, qui dicunt, Agar & Ceturam vnã, atque eandem fuisse mulierem, & ita fortè nunquam separati fuerunt ab inuicem. Sic ille. Verùm dupliciter fallitur. Tum quòd ait Madianitas & Ismaëlitas fuisse per Abraham ab inuicem separatos. Cùm non istud Scriptura dicat, sed potiùs separasse vtrosque Abraham ab ipso Isaac, & dimisisse eos ad plagam orientalem. Fallitur item, quod probat opinionẽ Hebræorum, dicentium eandem fuisse mulierem Agar & Ceturam: quã nos esse falsam demonstrauimus in Tertio Tomo super caput 25. nu. 9.

Thomas Anglicus. Thomas Anglicus hoc loco ait: Quia Ismaël & Madian, eiusdẽ patris filij fuerunt, idcirco nomen Ismaëlitarum interdum tribui Madianitis; & contrà. Vel fortasse, inquit, isti erant Ismaelitæ ex genere, Madianitæ verò habitatione, quia scilicet manebant in terra Madianitarum.

Caietanus. Caietanus eandem quæstionẽ ad hunc modũ enodat. Pro eo, inquit, quod Latinus Interpres habet: *Viderunt viatores Ismaelitas*, in Hebræo est, *Et viderunt: & ecce comitatus Ismaelitarum*. Vbi notandũ est, nõ solos

Ismaelitas

Iſmaelitas narrari, ſed comitatus Iſmaelitarum,erant enim diuerſarũ nationum mercatores ſimul incedentes;ſed vniuerſa ſocietas denominabatur ab Iſmaelitis:frequenter enim ſimilia accidunt. Sic ibi Caietanus. Et paulò pòſt ſuper illis verbis: *Prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, vendiderunt eum Iſmaelitis.* Moſes,inquit, tanquam ſynonymis vtitur in hac negociatione Madianitis atque Iſmaelitis. Narrat enim, Mercatores fuiſſe Madianitas,& Ioſeph vẽditum fuiſſe Iſmaelitis: quia reuera etiam Madianitæ denominabantur Iſmaelitæ à nomine comitatus. Denique ſuper extremis illis verbis huius capitis: *Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Aegypto.* Hinc (ait Caietanus) clarè apparet, negotiatores Madianitas, qui erant in ſocietate Iſmaelitarum, & Ioſephum emiſſe à fratribus eius;ipſúmq; poſtea vendidiſſe in Ægypto.Hæc Caietanus, putans emptores & venditores Ioſeph,propriè Madianitas fuiſſe: ſed quia illi erant in comitatu,& ſocietate Iſmaelitarum,ideo tam emptionem, quàm venditionem Ioſeph,Moſen attribuere etiam Iſmaelitis.

73 Non diſplicet mihi ſententia Caietani. Sed ego propoſitæ quæſtionis ſolutionem paulò diſtinctiùs atque explicatiùs,pleniúſque tradendã cenſeo.Mea igitur ſententiâ,bipartita eſt. Primùm aio, Scripturam nominibus iſtis Madianitarum,& Iſmaelitarũ, non rarò vti promiſcuè & indifferenter ad ſignificandam eandem gentem.Huius rei cauſam eſſe reor,duplicem iſtarum gentium inter ſe coniunctionem magnam; alteram,generis & ſtirpis;alteram,regionis & habitationis. Etenim vtraque iſta gens ex vna generis radice pullulauit,Abraham dico, per cuius duos filios,alterum Iſmaelem,& alterum Madian,iſtæ gentes proſeminatæ & progenitæ ſunt. Altera coniunctio earum fuit ſecundùm habitationem,vtraque enim genus incolebat regionem Arabię,& multifariàm permiſtas habebat ſedes & domicilia. Quo factum eſt, vt Iſmaelitæ ac Madianitæ vocarentur Arabes;ex terra videlicet quã incolebant. Philo ſanè,quos hoc loco Moſes Madianitas & Iſmaelitas vocat,appellat Arabes: & item Ioſephus primo libro Antiquitatum, hanc hiſtoriam narrans, nominat Arabes Iſmaelitici generis. Arabiam ego interpretor, quæ Hebraicè dicitur Chus,& Arabes, Chuſijm. Quæ nomina Septuaginta Interpretes, atq; eos ſecutus Latinus interpres,ferè interpretati ſunt Æthiopiam, & Æthiopes,haud dubiè intelligentes Aethiopiam Orientalem propinquã Aegypto, non autem Occidentalem longiſſimè remotam: huius enim duplicis Aethiopiæ auctorem laudant Homerum, & poſt eum, Herodotum etiam,Strabo,& Plinius. qua de re diſſeruimus nos in ſecundo Tomo noſtro in Geneſim lib.15.nume.29. Sed poſterioribus temporibus,nomen Aethiopiæ & Aethiopum,mutatum eſt in nomen Arabiæ & Arabum. Vide S.Auguſtinum in libro Quæſtionum ſuper Numeros, quæſtione 16.Atque hinc etiam dilucet,cur vxor Moſis,quàm fuiſſe Madianiten ex cap.2.Exodi manifeſtum eſt, in libro Numerorum cap.12. vocetur Aethiopiſſa,ſiue Arabiſſa.

Auctoris ſententia.

Cur Iſmaelitæ & Madianitæ,dicti ſint Arabes, ſiue Aethiopes.
Philo.
Ioſephus.

S. Auguſt.

Altera pars ſententiæ meæ,propiùs attingens quæſtionis propoſitæ ſolutionem,huiuſmodi eſt: Arbitror,comitatum illum ſiue turmã negotia-

An Ioseph venditus sit Ismaelitis, an Madianitis, an vtrisque.

torum siue mercatorum illorum, quibus venditus est Ioseph, fuisse mixtam ex Madianitis & Ismaelitis: Verùm præcipuè appellatam esse Ismaelitarum, aut quia illi plures numero essent, aut quòd essent mercium copiosiores, atque opulentiores. Nec solùm puto Madianitas coniunctos fuisse cum Ismaelitis in illo comitatu & societate, verùm etiam simul cũ illis concurrisse, tum ad emptionem Ioseph, tum ad venditionem eius in Aegypto: sed ita vt vtroque in negotio priores ac potiores partes fuerint Ismaelitarum. Ad hoc igitur denotandum & significandum, Moses, licèt emptionem & venditionem Ioseph præcipuè attribuat Ismaelitis, vtriusque tamen etiam Madianitas fecit particeps. Illud quoque in hac narratione Mosis animaduertere est, viatores illos & negotiatores tũc prætereuntes, cùm fratres Ioseph de eo necando deliberabant, Mosem primò appellasse Ismaelitas, mox verò Madianitas: quòd ille comitatus vtraque gente constaret, & propter earũ gentium coniunctionem, vt paulò antè dictum est, vtrolibet nomine appellari posset. Iudas porrò suasit fratribus suis vt venderent Ioseph Ismaelitis, tum quò præsenti eum morti eriperet, cæteris fratribus ad voluntatem necandi eum obfirmatè incumbentibus: tum etiam ratus, clementem ac liberalem ei fore seruitutẽ apud Ismaelitas & Madianitas, vt qui essent ei propinqua sanguinis necessitudine coniuncti. Isaac enim auus Iosephi, frater fuerat Ismaelis, & item Madian, à quibus Madianitarum & Ismaelitarum generatio processerat. Sed cur non potius Iudas seruauit Iosephum incolumẽ, & patri restituit? An quia diffidit id se consequi posse, cęteris fratribus concorditer ad perdendum Iosephum obstinatis, & ab eo proposito planè ineuocabilibus? An quia ipse quoque vrebatur inuidiâ Iosephi, & vir ingentis animi, habuit suspecta Ioseph somnia, tanquam præsagia futuræ fœlicitatis? Quocirca existimauit, per eiusmodi venditionem, & vitæ Ioseph, & timori suo pulchrè consultum & cautum fore.

VERS. 28

SEPTIMA DISPVTATIO.

De pretio, quo Ioseph venditus est.

Super illis verbis,

Vendiderunt eum viginti argenteis.

DE pretio, quo venditus est Ioseph, tam in sacris codicibus, quàm inter auctores non pauca videtur dissensio. Codices 75
Hebraici & Chaldaici, & Latinorum emendatissimi habẽt, fuisse eum venditum viginti argẽteis: sed in aliis codicibus legi, viginti quinque, in aliis, triginta, testes sunt Augustinus & Ambrosius; hic, in libro de Ioseph cap. 3. ille, in sermone de Tempore 81. Ambrosij verba sic habent: Quis igitur sub figura Ioseph venditus est

Ambros. Ad Phi. 2.

ditus eſt,niſi ille qui cùm in forma Dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo;ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens? Neque enim nos eum emiſſemus,niſi vendidiſſent ſui. Malè vendiderũt, peiùs emerunt. Vendiderunt negotiatoribus boni odoris,emerunt à proditoribus. Vendidit eum Iudas;emerunt Iſmaelitæ,qui ſignificantur Latina interpretatione, odio habentes Deum ſuum. Ideo alibi viginti & quinque aureis,alibi triginta inuenimus emptũ Ioſeph. Non enim omnibus vna æſtimatione præualet Chriſtus;ſed aliis minùs,aliis ampliùs. Fides ementis incrementum eſt mercis. Religioſiori, pretioſior eſt Deus: peccatori,pretioſior redemptor. Pluris & illi valet,qui plus habet gratiæ. Cui multa donata ſunt,pluris valet:quippe cui plus remiſſum eſt,plus diligit; ſicut de muliere illa peccatrice dixit Chriſtus. Interdum diuerſitates pretij,non ſolùm quantitatis habent,ſed etiam numeri expreſſionem: quale eſt illud: *Potuit hoc venundari denarijs trecentis*: quo numero,non quantitatis,ſed ſignificatio crucis videtur expreſſa. Ita hîc quoque diuerſitas vel viginti,vel triginta aureorum,vel argenteorum habet vel geminatæ,vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam vigintiquinque aurei Iubilei,qui eſt remiſſionis numerus, ſignificant pretioſiſſimam portionem. Sic Ambroſius,qui ſatis indicat variaſſe codices,& quantum ad numerũ pecuniæ, & quantum ad materiam eius, continendo vel argenteos, vel aureos:& vel viginti,vel vigintiquinque,vel triginta.

Luc.7.

Marc.14.

Similia ſcribit Auguſtinus, vt ea mutuatum eſſe eum ab Ambroſio, non temerè credi queat. Sic autem ſcribit:Ioſeph per conſilium Iudæ,triginta argenteis diſtrahitur:& Chriſtus per conſilium Iudæ Iſcariotis eodem numero venundatur. Quod autem à diuerſis tranſlationibus non æquali pretio Ioſeph ſcribitur venditus; ſed alij dixerunt, viginti argenteis,alij triginta,hoc ſpiritualiter ſignificatur, quòd Chriſtus non æqualiter ab omnibus credendus, aut diligendus eſſet. Deinde etiam nunc in Eccleſia alij eum plus diligunt,alij minùs. Ei quippè plus valet Chriſtus,qui maiori eum charitate dilexerit. Hæc Auguſtinus. Mirum autem eſt,nec ſatis diſpici poteſt, quid ſecuti fuerint lxx. Interpretes, qui hoc loco poſuerunt,Ioſeph eſſe venditum viginti aureis,cùm in Hebręo non ſint aurei,ſed argentei:valet autem argenteus quatuor drachmas:aureus verò,minimùm decem. Cur igitur argenteos mutare voluerint in aureos,& quæſiui ſæpe,atque etiam nunc in quærendo ſum. Neque hoc tantùm loco,verumetiam infra cap.45. pro trecentis argenteis,vt eſt Hebraicè,ipſi verterunt trecentos aureos. Hieronymus certè de hoc reprehendit & damnat tranſlationem Septuaginta,tum in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ſuper hunc locum;tum ſuper 26.caput Matthæi.

S.Auguſt.

Matt.26.

76 Sed enim longiùs à veritate lectionis Hebraicę diſceſſit Ioſephus,ſcribens venditum eſſe Ioſeph viginti minis. Mina Hebraica pendebat ſexaginta ſiclos,vt eſt apud Ezech capi.45. Et quoniam ſiclus, ſicut ſtater,& argenteus,pendebat quatuor drachmas, vt oſtendimus in tertio Tomo noſtro in Geneſim,ſuper cap.23.numero 29.hinc apparet,vnam minam Hebraicam valuiſſe viginti quatuor nummos aureos; & pretium viginti

Examinatur ſententia.

Ioſephi lib.1. Antiquitatũ de pretio quo venditus eſt Ioſeph.

minarum, quo venditus dicitur Ioſeph, fuiſſe quadringentorum octoginta aureorum: nimio ſanè maius, quàm eſt pretium viginti argenteorum, ſicut habet Hebraica & Latina lectio; id autem eſt, octo duntaxat aureorum. Sin autem Ioſephus non de mina Hebraica, quæ pendebat ducentas quadraginta drachmas, vel, vt diximus, viginti quatuor aureos, ſed de mina vel Attica, vel Romana locutus eſt, multo minus erit pretium.

Diuerſitas ſententiæ Plinij, & Celſi quantum ad pondus drachmæ, & minæ.

De mina enim Attica in lib. 21. ca. vltimo, ad hunc modum ſcribit Plinius, Mna, quam Noſtri minam vocant, pendet drachmas Atticas centũ. Drachma Attica (ferè enim Attica obſeruatione Medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Sic Plinius. Verùm apud Cornelium Celſum lib. 5. cap. 17. & Scribonium Largum, drachmæ argenteæ, quæ Romani denarij ſunt ſeptem, vnam faciunt vnciam. Quare in libra, quæ duodecim vncijs conſtat, octoginta quatuor drachmas numerari neceſſe eſt. At verò drachmæ Atticæ, ſiue medicæ, octo, vnam efficiunt vnciam, quapropter in libra, drachmæ numerabuntur nonaginta ſex. Secundùm igitur æſtimationem Atticæ minæ traditam à Plinio, Ioſephus ſcribens venditum eſſe Ioſeph viginti minis, ſi de Attica mina locutus eſt, ſignificauit venditum eſſe ducentis aureis nummis; ſi tamen cuilibet nũmo aureo decem tantùm drachmæ argenteæ aſſignentur. Cur igitur Ioſephus in pretio venditionis Ioſeph tam longè diſceſſit à veritate ſacræ hiſtoriæ? Sanè vel erratum fuit Scriptoris, qui primus deſcripſit autographon Ioſephi; vel Ioſephus, in commendationem tanti Patriarchæ, nimio plus, venditionis eius auxit pretium.

Illud denique perſuaſum Lectori, certúmque ſit, ſinceram, atque integram, & planè veram lectionem huius loci, eam eſſe, quam habet Scriptura Hebraica, & noſtra editio vulgata Latina: in quibus eſt, Ioſeph eſſe venditum viginti argenteis, id autem eſt, octoginta drachmis argenteis, quæ faciunt octo nũmos aureos. Putamus autẽ par fermè fuiſſe pondus, & pretiũ drachmæ argenteę, atque eſt Iulij Romani atque Realis Hiſpanici. Licèt igitur venditio Ioſeph, figura fuerit venditionis Chriſti Domini noſtri, diſpar tamen vtriuſque venditionis pretiũ fuit, ſiquidem Chriſtus triginta argenteis venditus eſt: quæ res nonnullos fefellit, exiſtimantes, quia figura debet conguere cum re figurata, Ioſeph quoque venditum eſſe triginta argenteis, ſed reclamat Scriptura: nec eſt neceſſe, quæ in figuram dicuntur, ad amuſſim omnia competere, & quadrare in rem figuratam.

An ter Ioſephus fuerit venditus.

Opinio Hebræorũ diſcutitur.

Thoſtatus.

Fuit opinio quorundam Hebræorũ, quam refert hoc loco Thoſtatus, 77
ter fuiſſe venditum Ioſeph. Primùm à fratribus ſuis venditum eſſe aiunt Iſmaelitis: Secundùm, venditum eſſe dicunt ab Iſmaelitis, qui vendiderunt eum Madianitis: Tertiùm, venditum eſſe à Madianitis Phutiphari Enucho. Prima venditio apertè traditur in hoc capite, verſu 28. Et itẽ tertia in verſu 36. huius capitis. Secunda autem venditio concluditur neceſſariò ex prima & tertia venditione. Si enim Madianitæ vendiderunt Ioſeph Phutiphari, ergo prius emerunt eũ ab Iſmaelitis, quibus nempè primum venditus fuerat à fratribus eius. Sic illi. Verùm hanc in opinionem, falſam

falsam vtique istos adduxit ignoratio eorum quæ tractauimus in superiore disputatione. Docuimus enim in hac venditione & emptione Ioseph, pro eadem gente accipere Ismaelitas atque Madianitas oportere: eandémque sententiam habere, Ismaelitas fuisse emptores & venditores Ioseph, atque ipsos Madianitas. Non igitur ter, sed bis tantùm venditus est Ioseph, primùm enim à fratribus suis vēditus est Ismaelitis siue Madianitis, secundùm ab istis venditus est Phutiphari. Et pretiū quidem prioris venditionis manifestè traditur in hoc loco fuisse viginti argēteorum, de pretio autem posterioris venditionis, nullū in Scriptura fit verbum: sed non temerè crediderit quispiam fuisse multo maius. Solent enim isti, reuenditores vulgò dicti, præsertim puerorum, quos Latini Mangones appellant, multo semper cariùs vendere, quàm emerunt: in isto quippe māgonicus quæstus est positus. Et Ioseph ipse, ob eximia corporis & animi bona, virtutésque erat maximè vendibilis, & quantiuis pretij apud æstimatorem certè intelligentem, cupidúmque talium mercium emptorem.

Iustinus Historicus, siue dicere mauis Trogum Pompeium, cuius ille
78 historiam scitè prudentérque breuiauit, in libro 36. hanc Historiam Ioseph breuiter enatrans, scribit Israelem decem filiorum prouentu Maioribus suis clariorem fuisse: atque eorum minimum fuisse Ioseph. Cuius excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum, peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi percharus fuit. Verùm in paucis verbis, tria Iustinus peccauit in historia, cuius anima est veritas. Primò dicit decem fuisse filios Iacob; fuerunt autem duodecim præter vnā fœminam. Ait deinde, Ioseph fuisse minimum natu filiorum Iacob: sed eo non paucis annis posterior natu erat Beniamin. Illud denique nequaquam ferendum, quòd ait Ioseph per artes magicas sibi regis beneuolentiam & gratiam comparasse. Tantùm enim abfuit Ioseph à studio magicarum artium, quantum Iustinus à vera cognitione rerum Iudaicarum: in quibus eodem illo loco memorandis plurifariàm, & turpiter errat.

Iustinus narrans historiam Ioseph, tripliciter errauit.

Beatus Chrysostomus Homilia 61. in Genesim consideratè perpen-
79 dens, atque detestans fratrum Ioseph (qui eum viginti argenteis vendiderunt) auarissimam crudelitatem, crudelissimámque auaritiam, exclamat hisce verbis: O iniquam commutationem! ô damnosum lucrum! ô iniustissimum opus! Eum, qui vobis sanguine coniunctissimus erat, quem pater vester flagrantissimè amabat, qui ad visendum vos venerat, qui vos nec re vlla, nec verbo vnquam offenderat, vendere tentastis, & vendere hominibus barbaris, & in Aegyptū descendentibus? Quæ tanta insania? quis iste tam inauditus liuor? Si metu somniorū id fecistis, persuasi omnino euentura eius somnia, quæ fuit dementia vestra tentare impossibilia; & factis vestris bellum suscipere contra Deum, qui ei prædixerat, & præmonstrauerat illa? Quòd si eius somnia putastis vana, & dormientium deliria; cur istud fecistis, quod perpetuam vobis inurat maculam, & indeficientem patri vestro luctum afferat? sed ô grauem morbum, immò mentem sanguinariam! Nam qui se dat peccato, & nefarium opus aggre-

Chrysostomus

ditur, is obruitur à cogitationibus absurdis, neque ante oculos suos proponit sibi diuinum oculũ cernentem omnia, nec cernere vnquam quiescentem, aut conniuentem: neque reueretur naturam suam, neque attendit aut cogitat quidpiam, quod eum ad commiserationem possit inflectere. Hæc ipsa contigisse cernimus fratribus Ioseph: non cogitarunt esse fratrem suum, esse in tenera adolescentiæ ætate, esse patri charissimum, nunquam in terra aliena vixisse, neque conuersatum cum alienigenis: vẽditum porrò ab ipsis in remota regione, & inter barbaros habitaturum. Nihil horum cogitarunt illi: sed omni prorsus abiecta cogitatione honesta, vnum illud duntaxat curârunt, quemadmodum inuidiam suam explerent, & timori suo bene consulerent, & infortunium, quod illis somnijs portendebantur ipsis, quoquomodo auerterent. Et illi quidem mente, animóque fratricidæ erant: qui autem hæc ab eis passus est, omnia fortiter tulit. Custodiebat enim eum manus Domini, & omnia difficilia reddebat ei facilia, & leuia. Quando enim supernam gratiam habemus, etiam inter medios barbaros, & in aliena regione meliùs & commodiùs versari possumus, quàm qui domi suæ habitant, & quibus summa cura ministratur à multis. Contrà verò licèt domi nostræ versemur commodissimè, & omni commoditate frui videamur, si tamen superno præsidio destituti simus, infirmi & miseri sumus. Hæc Chrysostomus. Ad cuius extremam orationis sententiam firmandam, atque illustrandam, facit quod scriptum est in lib. Sapientiæ cap. 10. his verbis: *Hæc,* Sapientia, *venditum iustũ,* Ioseph, *non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant. Et mendaces ostendit eos, qui maculauerunt illum; & dedit illi claritatem æternam.*

VERS. 29. Reuersúsque Ruben ad cisternam, non inuenit puerum, & scissis vestibus, pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet; & ego quò ibo?

TVNC locum sic enarrat Iosephus libro primo Antiquitatum. Ruben (qui suaserat alijs fratribus, vt abstinentes à cæde Ioseph, demitterent eum in cisternam) noctu ad puteum veniens inscijs fratribus, seruare Iosephum voluit, sed eo frustrà sæpius inclamato, suspicatus, per suam absentiam, interemptum à fratribus, eos vehementer incusabat: Verùm cognito quid accidisset, lugere desijt. Sic ille. Verba porrò, quæ Ruben, non inuento in cisterna Ioseph, atque eum ratus occisum, ad ceteros fratres dixerit, non plura refert Moses, quàm pauca illa quæ in hoc loco scripta reliquit, *Ad fratres suos ait, Puer non comparet: & ego quò ibo?* Sed enim Philo in libro de Ioseph, longiorem illi, & planè patheticam orationem affinxit. Ea verò, vt ipse scribit, fuit huiusmodi: At natu maximus, qui abfuerat interim, intro

79

Oratio Rubẽ, non inuento Ioseph in cisterna, auctore Philone.

introſpexit ciſternam, nec vidit quem paulo antè ibi reliquerat; quocirca vociferabatur, & furibundus diſcurſabat, ſciſſis præ dolore veſtibus, capillos ſibi vellens, & quid accidiſſet, percontans. Viuítne, inquiens, puer, an extinctus eſt? Si non ſupereſt, ſaltem cadauer oſtendite, vt deplorando calamitatem, faciam leuiorem. Solatium erit videre vel mortuum. Cur mortuum quoque odio proſequimur? Certè mortuis nemo inuidet. Quòd ſi viuit, quò abijt? apud quos ſeruatur? nam me ſuſpectum non opinor vt etiam de mea fide dubitari debeat. Illis verò faſſis venditum, & pretium proferentibus, Bella, inquit, negociatio. Partiamur lucrum; & prædonum, quos malitiâ vincimus, referamus præmium. Egregia verò crudelitatis palma, quæ nobis meritò placet. Illi in alienos conſpirant, nos in domeſticos, & chariſſimos. Admiſſum eſt probrum maximum, inſigne dedecus. Maiorum noſtrorum probitatis monumenta nuſquam non extant: relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæq; maculas ineluibiles apud poſteros. Volat enim vbique fama, nuncia magnorum facinorum, non ſine admiratione laudabilium, & noxiorum vituperatione. Quomodo communis pater hunc caſum accipiet? Cui cetera beato felicique triſte affertis tædium vitæ? Illiúſne miſeri ſeruitutem, an noſtrã deflebit ſæuitiam? Noſtram vicem magis dolebit, ſat ſcio quando leuius malum eſt pati, quàm inferre iniuriam. Nam alterum ſubleuatur duobus magnis remedijs, ſpe, atque miſeratione. Alteri autem obnoxius, damnatur publico mortalium iudicio. Sed quid ego hæc clamito? præſtat ſilere, ne mihi quoque aliquid obueniat, quod nõ lubet dicere. Exaſperati enim eſtis implacabiliter, & palàm ſpiratis iracundiam. Et hæc quidem, ſecundùm Philonem, fuit Ruben oratio.

Tulerunt autem tunicam eius, & in ſanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt: mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui ſit, an non. VERS. 31.

80 STVLTAM fuiſſe illam fratrum Ioſeph diſſimulationem, futiléque conſilium, quo celare eos voluiſſe venditionem Ioſeph, narrat hoc loco Moſes, oſtendit Chryſoſtomus: Quid, inquit, decipitis voſmetipſos, ô inſenſati? Nam licèt patrem veſtrum decipere poſſitis, non tamen falletis Iudicem illũ qui decipi nequit. Non ignorabit quod feciſtis vos in Ioſeph, & quod ignorari vultis à patre eius, diuinus ille oculus, qui nũquam dormitat, quem maximè omnium formidare oportebat. Verùm ita ſe habet humana natura; immò ſic ſe habet multorum inſipientia, vt hominum timorem, & præſentis vitæ confuſionem maximi faciant; mente autem, & cogitatione non repræſentent ſibi terribile illud Dei tribunal, & intolerabilem pœnam. Sed hoc vnum curant, quemadmodum effugere poſſint humanam reprehenſionem & animaduerſionem: id quod & fratres Ioſeph egerunt, cùm patrem ſuum decipere voluerunt. Hæc Chryſoſtomus. *Chryſoſt. homi. 61. in Gen.*

De

De isto consilio fratrum Ioseph, imponendi patri suo, ad hunc modum scribit Iosephus lib. 1. Antiquitatum: Vendito Ioseph, fratres eius consultare cœperunt quomodo patris suspicionem à se alienarent. Placuit tandem, tunicam, qua indutus Ioseph ad eos venerat, quámque demittendo eum in puteum, detraxerant, laceratam priùs, sanguine hircino inficere, atque ita patri allatam ostendere, vt à feris deuoratum putaret. Quo facto venerunt ad senem non ignarum de infortunio filij. Aiebant autem, Iosephum neque vidisse se, neque scire quid illi accidisset, tunicam tamen illam inuenisse laceram, & cruentam: quamobrem suspicari se belluarum incursu perijsse illum, si tamen eam indutus tunicam domo exisset. Iacobus autem, qui hactenus leuius malum sperauerat, captiuúmque aliquò puerum existimabat abductum; opinionem hanc tunc abiecit, euidens argumentum necis, tunicam illam ratus. Sic Iosephus.

Iosephus.

Iosephi sententia examinatur.

Sed in Iosephi verbis nonnulla sunt obseruanda. Primò ait, tunicam Ioseph tinctam fuisse sanguine hirci: nostra tamen lectio Latina, & Græca, & Translatio, quam sequitur Vatablus, atque aliæ, præter vnum Pagninum, qui similiter vertit pro hœdo hircum, habent tinctam fuisse illã tunicam sanguine hœdi. Et à Iosepho, & Pagnino facere videtur Hebræa vox *sanghir*, quæ est hoc loco, quæ quidem vox significat hircum, vt videre est Leuitici 4. & alijs quamplurimis locis. Hœdus enim Hebraicè dicitur *ghedi.* Sed enim, cùm & Sanctus Hieronymus, & Septuaginta, & alij Hebraicè doctissimi interpretati sint hoc loco hœdum, scire conuenit, licèt *ghedi* hœdum tantummodò significet, *sanghir* tamen hircum quidem frequenter, sed nonnunquam etiam hœdum significare.

Philo.

Deinde Iosephus ait, vestem Ioseph missam ad Iacob, non solùm fuisse tinctam sanguine, sed laceratam etiam, & discerptam, idémque tradit Philo. Hoc non dicit Scriptura: sed admodum verisimile est, fratres Ioseph, quo certiorem patri fidem facerent, discerptum & deuoratum à feris esse Ioseph, de industria lacerasse vestem illam. Id quoque significant Hebræa verba: nam pro eo quod Latinè hoc loco legitur: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Hebraicè sic est ad verbum: *Bestia mala deuorauit eum. rapiendo raptus est Ioseph:* siue, *discerpendo discerptus est Ioseph:* Ad hæc, scribit Iosephus, ipsosmet filios Iacob attulisse vestem Ioseph laceratam & cruentatã ad Iacob. At contrariũ docet Scriptura illis verbis: *Tinxerunt tunicam eius sanguine hœdi, mittentes, qui ferrent ad patrẽ.*

Extremum denique Ioseph dictum animaduersione dignum est: ait enim ante nuncium filiorum suorũ de cæde Ioseph, ipsum Iacob sciuisse magnam quandam calamitatem & infortunium contigisse Ioseph, sed putasse eam fuisse seruitutem & captiuitatem, non autem interitum: Visa tamen tunica lacera, & cruenta, mutasse opinionem, certiorem videlicet factum de nece illius. Verùm nescio vnde id deprompserit, aut cognouerit Iosephus: Scriptura quippe nihil istiusmodi aut tradit, aut etiam subindicat. Immò verò totum illud negotium Iosephi inter solos eius fratres peractum est, vt nulla via, & ratione aliter peruenire ad aures Iacob, nisi per ipsosmet fratres Ioseph potuerit.

Mirum

38 Mirum dictu, sed fidem minimè capiens, mihi quidē visum est, quod super hoc loco tradit Rupertus. Ait, Iacob cognouisse humana ratione & coniectura, mendacium esse quod de necce Ioseph denunciabant sibi filij sui: sed putasse fuisse eum per inuidiā & odium ab illis interfectum. Verumtamen id altissima dissimulatione, perpetuóque silentio suppressisse: quòd videret prodere id, & manifestare nullius fore vtilitatis; & ingentis periculi & mali causam esse posse. Quid enim iuuaret tantum scelus exprobrare filiis, quos, vt par erat, tunc punire non poterat? Quinetiam inflammaret potiùs eos ad odium sui, & à se vehementer abalienaret. Verba Ruperti, è quibus sententiam eius, quam dixi, cognoscet Lector, huiusmodi sunt: Sed nunquid vel sic tam diligentem fallere potuerunt? Nam etsi Sancto illi viro, circa illud negocium præter humanam nihil adfuit coniecturam: numquid tamen totum eius spiritum, suæ fallaciæ tenebris obuoluere valuerūt? Ille namque dixit eis postea, vt scriptum infrà est Genesis quadragesimo quarto: *Vos scitis quòd duos filios genuerit mihi vxor mea, egressus est vnus, & dixistis, Bestia deuorauit eum.* Quid est illud, *Et dixistis?* nisi Summisistis eos qui dicerent mihi? Ergo illa fera pessima, illa bestia sæuissima, quæ, quantum in se fuerat, deuorauerat Ioseph, qualis esset, non omnino patrem latere poterat. Sed quid ageret? qualiter feram illam constringeret? quomodo de ventre bestiæ illius, quem deuoratum putabat filium, extrahi posse putaret? Tacendi potiùs & dissimulandi, quod coniicere poterat, tempus illi erat: ne si notam sibi illam feram, id est, filiorum audacem atque violentam inuidiam, querelis manifestis exagitaret, maiorem in rabiem dentes eius acueret. Itaque in acerbissimo dolore vim sibi faciens, & verba sua moderans, dicebat: *Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Nec hoc dicens, falsus, aut mentitus est. Talis namque filiorum summa in Ioseph sæuitia, feræ ac bestiæ vocabulo rectissimè æquiuocari poterat. Hactenus ex Ruperto.

Nona, & mira, sed minimè probabilis opinatio Ruperti li. 8. Coment. in Genes. cap. 21.

Verùm ista Ruperti opinatio nec vera est, nec verissimilis. Licèt enim Iacob sciret Ioseph esse inuisum fratribus suis: nulla tamen erat ratio existimare, odium illud in tam immanem euasurum crudelitatem, vt fratrem suum ipsi trucidarent, & se, communem ipsorum patrem, acerbissimo luctu, & dolore obruentes, in maximum vitæ discrimen præcipitarent. Nec sanè decebat patrem, tantæ apud filios auctoritatis atq; reuerentiæ, tam atrox eorum scelus perpetuò dissimulare, & silere: & non aliquando per occasionem, quæ plurifariàm ei offerri potuit, obiurgare eos, accusare, castigare, & ad pœnitentiam tanti criminis vrgere. Nec verò periculum erat vllum, ne illi à patre castigati ad odium eius & perniciem incitarentur. Immò verò illi credentes id esse patri patefactum, vt alia multa, per diuinam reuelationem, commoti fuissent ac pœnitentiam; ac sese ad pedes patris abiecissent, veniam ab eo suppliciter postulantes, & sui peccati meritum deprecātes supplicium. Præsertim verò sperantes, non parum iri placatum Iacob, cùm ex ipsis audiret non esse ocisum Ioseph, sed venditum, id enim dolorem, atque

indignationem patris, maiorem in modum extenuasset atq; eleuasset.

An Iacob aliquando reprehenderit filios de eo quod fecerant in Ioseph.

Sed quærat fortasse quispiam, num Iacob, vbi compertum habuit 84
scelus filiorum suorum in Ioseph, aliquando eos incusauerit, atque castigauerit. Equidem feror ad opinandum, nunquam id esse factum à Iacob. Nempe fit mihi verisimile, filios Iacob, vbi scelus eorum patefactum est, ingenti dolore ac pœnitentia captos, summo studio, ac submissione animi, atq; intimi doloris significatione petiisse veniam à patre. Ipse porrò Iacob, reputans secum, ac pensitans, quantum in bonum Deus peccatum filiorum suorum conuertisset, venditionem Ioseph, & seruitutem, & carcerem videlicet, in summam gloriam, & potentiam commutando; & per eum, sibi, suæque familiæ, multisque regnis atque gentibus, salutem afferendo; hoc, inquam, Iacob attentè considerans, non poterat adiicere animum, ad filios suos seuerè, asperéque castigandos: sed totus mente atq; animo intentus, & defixus in contemplationem, & admirationem, & prædicationem admirabilis consilij, & Sapientiæ Dei, qui ex occasione tanti mali, tantum boni effecisset, à filiorum obiurgatione, ac punitione temperandum sibi iudicauit. Nimirum illud ipsum animo suo volutabat, & de filiis existimabat, quod dixisse illis Ioseph infrà legimus cap. 45. *Nolite*, inquit, *pauere, neque vobis durum esse videatur, quòd vendidistis me tn his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Et cùm post mortem Iacob fratres eius vehementer timerent, ne tunc Ioseph vlcisci vellet iniurias ab illis acceptas, ille discusso penitus ex animis eorum metu, sic ipsos affatus est: *Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus conuertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in præsentia cernitis, & saluos faceret multos populos.* Hoc ipsum itaq; perpendens Iacob, facinus filiorum suorum perpetua obliuione delendum putauit. Quo factum esse reor, vt cùm Iacob in extremo vitæ suæ grauiter & asperè Ruben de incestu, ac Simeonem & Leui de cæde Sichimitarum accusasset, atque etiam maledictis defixisset: de peccato tamen filiorum suorum in Ioseph verbum fecerit nullum.

Genes. 45. *Genes. 50.*

VERS. 33. Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.

Oratio Iacob deplorãtis interitum Iosephi, ex Philone.

ERBA quæ Iacob dixit, visa tunicâ Ioseph concerpta & 85
cruenta; ideóque haud dubiè ratus, discerptum eum fuisse à feris, breuissimè narrat hoc loco Moses: sed ea longiori oratione Philo commemorat, quæ hîc ascribere, rectum putaui. Vbi perlatum est ad Iacob, inquit Philo, non quod verum erat, venditum esse Ioseph: sed commentum illud de absumpto eo à bestiis: ictus aures nuncio, simúlque oculos spectaculo (allata enim fuerat ei tunica Ioseph lacera, fœdúmque in modum cruenta) dolore turbatus, obmutuit per longum temporis spatium, nec caput quidem valens attollere

tollere suppressum tanta calamitate. Tandem repentè effusus in lachrymas, velut è fonte vbertim prorumpentes, plangebat, pectus & faciem percutiens, & scissis vestibus lamentabundus, talia loquebatur: Non tam mortem tuam, fili mi, doleo, quàm sepulchri iacturam. nam si tibi sepulchrum cõtigisset in terra propria, nec mihi defuisset solatium: officiosè assedissem ægrotanti ante mortem: impendissem morienti extrema oscula: clausissem morientis oculos: mortuum lauissem lachrymis: extulissem magnificè: nihilque de iustis atque etiam magnificis funeribus omisissem. Atque etiam si peregrè defunctus esses, dixissem ipsemet mihi, Persolutum est naturæ debitum. Noli tristari, viui habẽt suas patrias: mortuorum, omnis terra sepulchrum est: breuis æui sunt omnes homines. Nam qui maximè longæuus fuit, quanto tempore vixit ille, si ad æternitatem id conferatur? Vel si omnino moriturus eras per vim & insidias, leuiùs fuisset extingui manibus hominum, qui mortuũ saltem miserati, obruissent terra, & cadauer tumulassent: Aut, vt essent crudelissimi, quid amplius potuissent, quàm insepultum proiicere? Quem tamen mox viator aliquis præteriens, communis memor naturæ, miseratione tactus humasset. Nunc, vt fertur, immites & carniuoras bestias pauisti & saturasti meis visceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui, in huiusmodi miseriis abundè sum exercitus, certando, peregrinando, mercede seruiendo, dura ferendo imperia, & vsque ad vitę periculum exagitatus, à quibus minimè oportuit. Multa vidi, multa audiui, multa ium passus grauia, quibus ad patiendam eruditus perduraui. Sed nihil præsenti casu intolerabilius, qui totum animi mei robur subuertit, atq; prostrauit. Quis enim luctus potest esse maior, aut miserabilior? Vestis pueri ad patrem perlata est: ex ipso non membrum, non frustum, non vel minimæ reliquiæ: totum deuorauerunt bestiæ: nihil superest, quod sepulchro inferatur. Ac ne vestem quidem recepi, nisi vt ad eius aspectum recrudescat doloris memoria, ne vnquam tantæ calamitatis obliuio mihi possit obrepere. Sic ille sortem suam deplorabat. Hactenus ex Philone.

86 *Tunica filij mei est.* Heu nimium crudeles filij Iacob qui vestem Iosepho detractã, atq; hœdino sanguine pollutam, paternis oculis ostentari fecerunt! eo nimirum consilio, vt & à se scelus admissum mendaciter amolirentur, simúlq; vt paterna viscera, tanquam in re præsenti, vehementiùs dolore cõmouerentur. Miserationes enim, & lacrymæ non solùm dicendo, verùm quædam faciendo, interdum vehementiùs excitantur. Vnde & producere in publicum ipsosmet qui periclitãtur, squalidos atque deformes, & insuper liberos eorum ac parentes, in more quondam fuit in grauissimis causis, & iudiciis. Quemadmodum & illud factitabatur ab accusatoribus, ostendere cruentũ gladium, extractaq; de vulneribus ossa, & vestes sanguine perfusas, vulnera itẽ resoluere, & verberata corpora nudare. Quarum rerũ maxima erat vis, audientium animos vel ad odiũ & indignationẽ, vel ad commiserationem, & opitulationem inflammandi: Populum Romanum in rabiem & furorem

egiſſe dicitur in occiſores Caij Cæſaris, veſtis eius prolata in forum, ſanguine madens. Sciebant illi interfectum Cæſarem, corpus ipſum lecto impoſitum aderat: veſtis tamen illa ſanguinolēta, ita repræſentauit factæ cædis imaginem, vt non occiſus fuiſſe Cæſar, ſed tunc occidi in cōſpectu eorum videretur. Audiat Lector Dionem ſub finem libri 44. qui extrema verba orationis Antonij, in commiſerationem Cæſaris, & odiū occiſorum habitæ, refert huiuſmodi: Heu mihi, canos tuos ſanguine fœdatos! heu veſtem tuam laniatam, quam, vt videtur, in hoc ſolùm acceperas, vt in ea confodereris! Hæc Antonio perorante, populus irritatus primò eſt: deinde irâ vehementiùs commotus: tandē ita exarſit, vt percuſſores Cæſaris quæſitum ad necem irent. Sic Dio. Iulia quoque Cæſaris filia, & Magni Pompeij coniux, viſa Pompeij veſte aſperſa ſanguine, rata cæſum, ſubito metu exterrita concidit, partum inſuper, doloribus obortis, abegit: & paulò pòſt animam etiam expirauit. Hæc dixi, vt oſtenderem, magnam fuiſſe rationē, cur Iacob, viſa Ioſeph tunica diſcerpta, ac cruenta, tanto conflictaretur dolore.

Veſtis occiſi Cæſaris quā topere commouerit Populum Romanum.

Sciſſio veſtiū, quid apud Hebræos denotaret.

Sciſſiſque veſtibus, indutus eſt cilicio. Peruetus ceremonia fuit apud 87
Hebræos, dilacerare veſtes: quia priſci illi homines animum ſuum dolore diſcerpi, ac dilacerari teſtificabantur. Is autem dolor interdum ex ingenti quapiam calamitate luctúque naſcebatur: atque hoc modo legimus in hoc loco Iacob ſcidiſſe veſtes ſuas, & infrà cap. 44. filios eius: & Leuitici 21. vetatur ſummus Pontifex, vllum ob priuatum caſum ſuum, & dolorem, ſcindere veſtes: & Iob capite primo nunciata atrociſſima calamitate, quæ ſibi contigerat, fertur ſcidiſſe veſtimenta ſua. Nonnunquam dolor, cuius index & teſtis erat ſciſſio véſtium, oriebatur ex magna quapiam indignatione, atque criminis atrocitate: velut ſi quis impiè, & contumelioſè aduerſus Deum, vel loqui, vel facere quippiam auſus eſſet. Hanc ob cauſſam legimus Numerorum 14. Ioſue & Caleb ſcidiſſe veſtimenta ſua, & Matthæi 6. Caiphas dicens Chriſtum blaſphemaſſe, ſimiliter ſcidit veſtimenta ſua: & in Actis cap. 14. Paulus & Barnabas, aduerſus eos, qui ſibi tanquam Diis ſacrificare volebāt, ſcidiſſe veſtimenta ſua memorantur. Hunc morem ex Hebræis permanaſſe ad alias gentes, credibile dictu eſt. Id certè ſolenne quondam fuiſſe apud Perſas, quibuſcum verſati perdiu fuerant Hebræi, oſtendit Herodotus lib. 3. hunc in modum ſcribens: Perſæ, vt Regem Cambyſem vehementer lamentantem conſpexēre, vniuerſi tum veſtimenta reſcindere, tum effuſo ploratu vti.

Herodotus de Perſis ſcindētibus ſuas veſtes præ dolore.

Eugubinus in Recognitione Pentateuc.

Indutus eſt cicilio: Ponam hîc quoddam Eugubini non aſpernandum 88
ſuper hoc loco annotamentum: Quid refert, inquit ille, quod Hebraicè legatur, Iudutus eſt ſacco, quo etiam modo Chaldaicè legitur, & Græcè, cùm idem vtriuſque lectionis ſit ſenſus? Niſi fortè quiſpiam ſcrupuloſiùs iſta diſtinguere velit, quòd cilicium ex pilis equinis, aut ſimili alia materia cōſuatur, ſaccus verò ex canabo, & eo quod terra naſcitur. Sed facilè hæc confundūtur. Eſt autem Hebraicè *Sack*, quæ vox in plures alias linguas deriuata eſt: ſimiliter enim dicitur Græcè, & Latinè

(addere

etiam poterat Italicè, Hispanicè, Gallicè, Germanicè) Permulta enim vocabula Hebraica in ceteris linguis remanserunt. Quod præsertim in lingua Italica nos obseruauimus: nam vt omitt̃a multa alia, quem, meschinum Itali appellant, videlicet pauperem, & calamitosum; similiter Hebraicè dicitur *meschim*: Alma quoque lingua Punica, dicitur Virgo, sicut etiam Hebraicè, virgo inquam abscondita. Sic Eugubinus.

89 Saccum verò, siue cilicium induere solebant gentes illæ Orientales, quo declararent ingentem animi sui dolorem, susceptum vel ob insignem quampiam calamitatem acceptam, vel ob magnum aliquod scelus ab illis admissum, vt illo tam vili & abiecto habitu testificarētur demissionem & abiectionem animi sui coram eo, quem placare volebant, & ad sui commiserationē veniámque impertiendam commouere. Habemus præclara huius consuetudinis exempla duo in tertio lib. Regum, vnum de legatis Benadad Regis Syriæ; alterum de Achab Rege Israel. De illo ita scriptum est in capite vigesimo eius libri. *Benadad fugiens ingressus est ciuitatem, in cubiculum, quod erat intra cubiculum. Dixerúntque ei serui sui, Ecce audiuimus, quòd Reges Israel clementes sint: ponemus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediemur ad Regem Israel, forsitan saluabit animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, venerúntque ad Regem Israel, &c.* De Achab autem in vigesimo primo capite eiusdem libri, hæc prodita sunt: *Cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causâ; non inducam malum in diebus eius: sed in diebus filij sui inferam domui eius.*

Quænam gentes, & quam ob causam induebātur sacco siue cilicio.

90 *Lugens filium suum multo tempore.* Quanto tempore? nimirum per tres & viginti annos. Siquidem cùm Ioseph est venditus, erat sexdecim annorum, vt traditur hoc capite: cùm autem cognitus est à fratribus in Aegypto, atque id Iacob denunciatum est, erat Ioseph triginta nouem annorum, vt ex capite quadragesimo primo, & quadragesimo quinto colligi potest. Ergo à decimo sexto anno, vsque ad trigesimum nonum Ioseph, (quamdiu nēpe putatus est à patre mortuus) perdurauit luctus Iacob. Sed nunquid tam diuturnus luctus indecens fuit & culpandus? Minimè. Nam & amissio talis filij, qui patri quasi lumen erat oculorū, & baculus senectutis, atque ob eximiam indolem, egregiámque in ea ætate prudentiam, præstátésque virtutes, multo ceteris filijs amabilior erat: atrocissimum præterea genus mortis, quo credebatur à feris discerptus, & deuoratus; hæc inquam, meritò ingenti dolore paternum pectus ferire, atque oculos largo & diuturno fletu perfundere debuerunt. Ex naturali etiam corporis temperamento quibusdam accidit, vt promptissimi sint ad lacrymandum, & in lacrymando diu multúmque versari queant. Et quanquam dolor est causa lacrymandi; effusio tamen ipsa lacrymarum haud paruum est doloris leuamen. Contrà verò, lacrymarum violenta coërcitio & compressio, dolorem ipsum acuit ma-

Profusio lacrymarum doloris nonnullum est leuamentum.

gis atque contendit,& insuper valetudini nocet plurimùm:vt per effu-
Ouid. 5. Tristium. sionem lacrymarum,dolor ex animo effluere, & quodammodo exhau-
riri videatur. Non malè igitur poëta ille dixit:

Est aliquid,fatale malum per verba leuare:

Et iterum:

Strangulat inclusus dolor,atque exæstuat intus:
Cogitur & vires multiplicare suas.

Verùm super hac re Magnus Basilius in Homilia 4.de Gratiarum a- 91
ctione,disertè admodum,eruditéque disputat: cuius partem quandam
disputationis,varia & iucunda eruditione aspersam,& ad id,quod nunc
agitur,propriè pertinentem, ádscribere hoc loco, consentaneum fore
instituto nostro,gratúmque Lectori existimaui. Lacrymari contingit
S. Basilius. (ait Basilius) cùm particulæ cerebri concauæ, euaporationibus ex tri-
stitia collectis differtæ quasi per elices quosdam, canalésve per meatus
oculorum,pondus illius collectitij humoris egerunt. Vnde & post rerũ
tristium inexpectatam atque inopinatam delationem mox se in aures
insinuant sonitus quidam,& vertiginosæ reuolutiones,tenebrarúmque
ob oculos effusio: & iccirco caput obuerti videtur vi vaporum, quos
sursum versus remittit calor,qui se in imas partes retraxerat. Et quem-
admodum nubibus aer densatur in guttarum aspergines, sic & vaporũ
crassamentum in lacrymas resoluitur:hinc quoque mœrentibus, & in
luctu constitutis clam erepens nonnihil lætitiæ & iucunditatis obori-
tur:per fletum exinanito,eo videlicet, quod degrauabat caput. Huius
meæ rationis veritatem comprobat rerum quæ fiunt doctrix experien-
tia. Ipsi enim nouimus, nõ paucos calamitatibus deploratis vtique nec
curabilibus circumuallati,cùm repressissẽt per vim lacrymas,sibi tem-
perasse. Hi porrò in varios & immedicabiles morbos inciderunt, ceu
sunt apoplexia & paralysis. Alij verò in mortem prorsus collapsi sunt:
ac si fulcimento quopiam debili niterentur,subtritis, & diffractis eorũ
viribus immodico pondere tristitiæ. Hoc ipsum licet in flamma cerne-
re,quæ introclusione proprij fumi suffocatur, qui cum liberè nõ queat
egredi,implexam flammam suo ambitu opprimit. Non secus,illi con-
tingere asserunt in ea facultate,quæ in animali dispensat vitales
actiones,& moderatur:nimirum intabescere eam, &
extingui vehementiore acrimonia doloris,si
nulla ei ad exteriora perspiratio
concedatur. Hactenus
ex Basilio.

OCTAVA

OCTAVA DISPVTATIO.

An vox hebræa Sceol *, quam Latinus Interpres hoc loco Infernum, & alibi Inferos solet interpretari, semper in Scriptura, vt quidam contendunt, significet fossam vel sepulcrum, nunquam autem locum inferorum.*

Super illis verbis,

Descendam ad filium meum lugens in Infernum. VERS. 35.

ET olim quæsitum est, hodiéque inter sacrarum litterarum tractatores quæritur, An vox hebræa *Sceol* semper in Scriptura significet fossam vel sepulcrum: an etiam vsurpetur pro loco inferorũ, qui creditur esse in profundissimis terræ partibus; vbi sunt (varijs tamen disclusi locis) & supplicijs damnati æternis, & purgatorijs pœnis ad tempus expiandi: & vbi ante Christi aduẽtum Sanctorum animę detinebantur. Et primus quidem locus vocatur propriè Infernus: secũdus nominatur Purgatorium: tertius appellatur Limbus.

92 Duæ super hac quæstione sunt sententiæ. Vna est Hebræorum, & de Christianis, multorum in hac ætate nostra, maximè verò Hæreticorum affirmantium vocem *sceol* non significare aliud in Scriptura, nisi fossam, siue sepulcrum, & ex hoc falso argumentantium, Dominum nostrum non descendisse ad Infernum. Quam sententiam secutus Eugubinus in sua Recognitione Pentateuchi super hoc loco, illud *in Infernum* exponit fossam & sepulcrum. Nequid (inquit) prauum hoc loco suspicemur de Iacob; quòd ipse vir Deo amicissimus, dicat se descensurum ad inferos. Vbicumque igitur Hieronymus ac Septuaginta *Infernum* interpretati sunt, ibi est Hebraicè *Sceol*, hoc est fossa, siue sepulcrum. Neque enim ea voce significatur locus, vbi sceleratorum animas recipi Antiquitas opinata est. Is enim locus à recentioribus Hebræis *Gehenna* vocatur: quod nomen videntur à nobis accepisse, cùm in Veteri Testamẽto nusquam inueniatur vox, *gehenna*, locum animarũ quæ damnatæ sunt æternis supplicijs, significare. Qua de re Rabbi Moses Aegyptius in lib. de Resurrectione hoc modo scribit: Suppliciũ, quo scelerati cruciabũtur, asserunt esse gehennam: Quem locum dicunt esse flãmis ardentẽ, vbi vnà cũ corpore sunt cõburẽdi impij, nõ vno quidẽ suppliciorũ genere, sed adeo varijs & exquisitis, vt longũ sit referre. Sic ille. Quare nõ propriè *Sceol* significat inferos. Et Aben-esra hoc loco reprehẽdit editionem Chaldaicam, quæ vocem *Sceol* vertit in Gehennam: citátque varia Scripturarũ loca, è quibus cognoscitur *Sceol* sẽper significare sepulturam, vt est ille apud Isaiã: *Quia nõ infernus cõfitebitur tibi*: Et ille apud Iob capite

Prior sententia Hebræorũ, & Hebraizantium, & Hæreticorum.
Eugubinus.
Rab. Moses.
Rab. Abẽesra.
Isa. 38.

capite 26 *Nudus est infernus corā illo.* Vtrobiq; enim sine dubio, de fossa vel sepulcro habetur sermo. Hæc diximus, nihili faciētes, quæ de hac re somniauit Nicolaus de Lyra: verè enim figmēta sunt, quæ de Limbo scribit hoc loco. Hæc Eugubinus, valdè profectò imprudenter; nimis audacter, & oppidò quàm imperitè, vt ex ijs, quæ paulò infrà disputaturi sumus, manifestum erit. Somnia verò, & figmenta vocat Lyrani, quæ scribit hoc loco, cùm ea veram & catholicam doctrinam contineant. Verba Lyrani super illis verbis: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*, sunt huiusmodi: Hebræi exponunt, in foueam vel sepulcrum: Catholici autem meliùs exponunt dicentes, *in infernum*, id est, ad Limbum Sanctorum Patrum, qui locus est superior pars inferni. Sic Lyranus, eadémque est Theologorum sententia.

Lyranus.

Caietanus. Ad hanc item Hebræorum opinionem Caietanus mentem suam, & assensum appulit. Hunc enim locum Genesis, quē tractamus, exponens, sic ait, Dictio interpretata *infernum*, fossam, seu sepulcrum sonare dicitur, & hoc quadrat sensui germano. Manifestatur enim quid fuerit, Iacob renuere consolationem, videlicet velle perseuerare in luctu vsque ad tempus sepulturæ propriæ: hoc enim significatur dicendo: Descendam tristis in sepulcrum, ad filium meum iam defunctum eundo. Sic Caietanus. Vatablus exponit etiam sepulcrū, vel fossam, & ait, ista verba continere Hebraismum, cuius hic sit sensus: Mortuo filio meo, non possum ampliùs viuere, sed lugendo ipsum, moriar. Itidem interpretatur Lippomanus in Catena: Et istorum verborum talem hunc facit sensum: Hæc res mihi finem vitæ afferet; nec, quoad moriar, finem lugendi faciam. In eadem fuisse opinione Pagninum, declarat eius translatio; locum enim hunc ita vertit: Descendam ad filium meum lugens in sepulcrum. Nec ab ea opinione abhorruisse videtur, vir multo illis antiquior Albinus, discipulus Bedæ, & magister Caroli Magni; in Quæstionibus enim suis in Genesim super hoc loco sic ait: An etiam inferni nomine sepulcrum significauit? Quasi diceret, In luctu manebo, donec me terra suscipiat, sicut illum recepit sepulcrum. 93

Vatablus. *Lippoman.* *Paninus.* *Albinus.*

Paulus Fagius Scriptor prohibitus. Paulus Fagius, damnatæ memoriæ scriptor (qui Paraphrasim Chaldaicam in Pentateuchum, appositis ad eam nonnullis Annotamentis, interdum parum Catholicis, explicauit) non solum arbitratur vocabulo *Sceol* non aliud significari nisi sepulcrum, verum etiam Hæreticorum nostri temporis adstipulator, de Christi ad inferos descensu, indoctè, atque impiè disputat. Exponens igitur illud, *in infernum*, Siue, vt legit ipse *in foueam*, subdit: Id autem est in sepulcrum, quasi dicat, Filio meo Iosepho mortuo, non possum ampliùs viuere. Vocatur autem Hebræis sepulcrum *Sceol* à *Sachal* id est, petendo, eo quòd semper petat, & nunquam satietur, iuxta illud Prouerbiorum 30. *Tria sunt, quæ non saturantur*, & inter ea numeratur infernus, vel potiùs sepulcrum, eo quòd non saturatur cadaueribus; & capite vigesimo septimo dicitur Infernus, & perditio nūquam saturari: quibus verbis significatur animæ & corporis dissolutio, & ipsa mors, cui omnes homines obnoxij sunt. Nō igitur 94

Sceol

Sceol) in hoc loco significat infernum, id est, locum pœnarum, & damnatorum: ad hunc enim non descendit Iacob: sed potiùs ad communem illum statum omnium defunctorum, tam piorum, quàm impiorum hominum: idq; multis ex sacræ Scripturæ locis manifestum est. Hinc facilè intelligitur articulus ille fidei nostrę, qui est in symbolo, in quo de Christo dicitur: *Descendit ad inferos*: quo sine dubio significatur, Christi mortem non fuisse fictitiã, sed veram; & illum verè fuisse mortuum, & sepultum, communémq; illum defunctorum statum pro nobis peccatoribus degustare voluisse. Christus igitur descendit ad inferos, quia post mortem depositus est in sepulchro, & anima eius non est derelicta in inferno, id est, in sepulchro. Nomen enim animæ significat vitã naturalem, & sensitiuam, quæ Hebræis vocatur *Nephech*, qua Christus per mortẽ priuatus fuit in triduo, quo iacuit corpus eius in sepulchro. Ergo illud: *Non derelinques animam meam in inferno*, quod ex Psal. 15. citauit de Christo Petrus Act. 2. non aliud significat, nisi hoc: Non permittes corpus meũ manere in sepulchro priuatum vita naturali semper; sed vitã illã post triduũ restitues mihi. Ad hãc fermè sentẽtiam iste Fagius.

Oleaster, quantum ad significationem vocis *Sceol*, assentitur Fagio, *Oleaster.* legit enim ipse, non vt nos habemus, *Lugens in infernum* sed, *lugens in sepulchrum*, & vult illud, *in sepulchrum*, esse dictũ pro, vsque in sepulchrum: vt sit hic sensus; Lugendo filium meum, descendam ad sepulchrũ: vel, Quousque sepeliar, lugebo filium meum. Verùm quãtum ad interpretationem Articuli Fidei de descensu Christi ad inferos, confictam à Fagio, Oleaster, vt vir Catholicus, non solùm dissentit ab illo, sed eum acriter oppugnat. Ostendit enim apertè, interpretationem eius aduersari textui. Nam ipse ait, per descensum ad inferos significari Christum fuisse verè mortuum, & sepultum: in Symbolo autem Apostolico sic est: *Crucifixus, mortuus, & sepultus, Descendit ad inferos*: Aliud igitur est, descendisse ad inferos, & aliud fuisse mortuum, & sepultum: nam si esset idem, cùm iam dixisset, *mortuus, & sepultus*, superuacuè, absurdéque pòst adiungeretur: *Descendit ad inferos*. Sic Oleaster. Ad extremum, Hæretici nostri temporis, qui negant animam Christi, post mortem eius, descendisse ad inferos, cùm vrgentur à Catholicis sententia illa Dauidis: *Non derelinques animam meam in inferno*: Præfractè contendunt, vocem Hebræam *Sceol*, quæ Latinè illic reddita est *Infernus* significare sepulchrum, non autem locum subterraneum animarum. Atque hæc de priori opinione satis dicta sint. *Hæretici nostri temporis.*

96 Altera est sententia exploratæ certæq; veritatis, vocem Hebræam *Sceol*, & Latinam ei respondentem *infernus*, & in hoc loco Scripturæ, & alibi sæpenumero significare non fossam vel sepulchrum, sed locum inferorum, & subterranea loca, in quibus sunt animæ post mortem. Hanc sententiam multis & grauibus auctoritatibus & rationibus comprobare volumus. Principio, Septuaginta Interpretes vocem (*Sceol*) & hoc loco, & alibi exprimunt voce gręca ᾅδης; quæ vox significat locum inferorum, nec apud vllum auctorem Græcum probatum inuenitur *Vera & catholica sententia.* *Septuaginta interpret.*

vſurpata pro ſepulchro, quod & à Septuaginta, & ab aliis declaratur
Paraphraſis Chaldaica. voce Græca τάφος. Paraphaſis etiam Chaldaica vocem Hebram *Sceol*, vertit in Gehennam, quod nomen in ſepulchrum nullo modo conuenit.
S. Hieronym. & S. Hieronym. vocem *Sceol* vbiq; reddit *infernus* ſiue *inferi*: non autem Sepulchrum: erat autem Hieronymus Hebraicè doctiſſimus: Qui in Epiſt. 119. quam ſcripſit ad Dardanum, hunc ipſum locum Geneſis citans ſic ait: Hæc eſt, vt diximus, terra viuentium, in qua ſanctis viris bona Domini præparantur, quam ante aduentum in Carne Domini Saluatoris, nec Abraham, nec Iſaac, nec Iacob, nec Prophetæ, nec alij iuſti viri conſequi potuerunt. Deniq; & Abraham, licèt diuerſis locis, cum Lazaro videtur apud Inferos: & Iacob vir iuſtus dicit: *Lugens & gemens deſcendam in infernum:*
Luc 16. Sanguis Chriſti, clauis Paradiſi eſt, dicentis ad Latronem: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Sic Hieronymus.

S. Auguſt. S. Auguſtinus in quæſt. 126. in Geneſim, tractans hæc ipſa verba Ia- 97
cob: *Deſcendam ad filium meum, lugens in infernum*, pro certo ponit, nomen inferni hîc locum inferorũ ſignificare: & ſuſcitat quæſtiunculam, Cùm Infernus ſit locus pœnarum, quibus inibi puniuntur mali; quomodo ſanctiſſimus vir Iacob dixit ſe illuc deſcenſurum; & putauit eſſe illic filium ſuum Ioſeph? Auguſtini verba ſunt hæc: Solet eſſe magna quæſtio, quomodo intelligatur infernus; vtrum illuc mali tantùm, an etiam boni deſcendere ſoleant. Si autem tãtùm mali, quomodo Iacob ad filium ſuum ſe dicit lugendo velle deſcendere? Non enim in pœnis Inferni eum eſſe credidit. An perturbati & dolẽtis verba iſta ſunt, mala ſua etiam hinc exaggerantis? Sic illo loco Auguſtinus. Et in libro 12. de Geneſi ad litteram, cap. 33. ſimiliter exponit verba illa eiuſdem Iacob, quæ ſunt in cap. 42. Geneſis: *Deducetis canos meos cum dolore ad in-*
2 Cor. 2. *feros.* Videtur Iacob (ait Auguſtinus) timuiſſe, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, vt nõ ad requiem beatorũ iret, ſed ad inferos peccatorum. Neque enim paruum animæ malum eſt triſtitia; cum Apoſtolus cuidam tam ſollicitè timuerit, ne maiore triſtitia abſorberetur. Sic Auguſtinus: qui licèt tam in hoc loco, quàm in Epiſtola 99. ambigere videatur, an locus in quo erant poſt mortem animæ Sanctorum, ante Chriſti, ſecundùm carnem, aduentum, eſſet in Inferno, an alibi, & poſſet vocabulo inferni, vel inferorum appellari: ipſemet tamen in libro 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. affirmat, animas Sanctorum fuiſſe in inferno, loco tamen longè à tormentis impiorum remoto, hunc in modum ſcribens: Non abſurdè credi videtur, antiquos etiam ſanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos tamen fuiſſe: donec eos inde ſanguis Chriſti, & ad ea loca deſcenſus erueret.

Gloſſa Ordinaria. Gloſſa Ordinaria ſuper hoc loco Geneſis, cùm retuliſſet Auguſtini 98
verba, adiungit hæc: Credibile eſt, apud infernũ quædam loca ſecreta, & minùs pœnalia ante paſſionem Domini fuiſſe, ad quæ etiã Sancti deſcendebant: quia nullus paradiſum ingredi poterat, donec Chriſtus
Rupertus. romphæam igneam amoueret. Rupertus lib. 8. in Geneſ. cap. 25. ſic ait

ſuper

super hoc loco: Quia Iacob mortuum esse putabat filium suum Ioseph, omnes autem mortui, quamquam iusti, ante Christi aduẽtum descendebant in infernũ: idcirco dixit: *Descendam in infernum ad filium meum.* Pro eo vt diceret; Cum vita mea finiam pręsentem luctum, nec nisi moriendo cessabo lugere filium meum. Historia Scholastica in enarratione libri Genesis cap. 87. super hoc loco: Erat, inquit, tunc in Inferno quidam locus Sanctorum longè remotus à locis pœnalibus: qui ob quietem & separationem ab aliis, sinus vocabatur, sicut dicimus sinum maris. Appellatus præterea est sinus Abrahæ, quia etiam ibi Abraham fuit in expectatione vsque ad aduentum Christi. Lyrani perspicua est sententia ex his, quæ suprà diximus disputantes in Eugubinum. Exponens enim hunc locum, ait: Per infernum Hebræi exponunt foueam vel sepulchrum: sed meliùs Catholici interpretantur Limbum Sanctorum Patrum, qui est superior pars inferni. Lyranum secutus est Thostatus, & Thomas Anglicus. Ac ne sim longior, eadem est sententia Theologorum: qui demonstrare volẽtes ante Christi aduentum, etiam viros sanctissimos post mortem descendisse ad loca inferni, nec patuisse cuiquam ad cœlestem gloriam aditum: id cõfirmant tum aliis Scripturæ locis, tum maximè his verbis Iacob: *Descendam ad filium meum lugens in infernum.*

Historia Scholastic.

Lyranus.

Thostatus.

Thomas Anglicus.

Theologi.

99 Cæterùm firmiorẽ huic sententiæ, certiorémq; fidem astruunt complures loci Scripturæ: in quibus liquidò cernitur, vocem Hebræã *Sceol,* & Latinam *infernus,* ei respondentem, positam esse non pro sepulchro, sed pro loco inferorum. Primus locus sit in lib. Num. cap. 16. vbi de interitu Datham & Abiron ita scriptum est: *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderúntque viui in infernum: operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hoc in loco Latinum nomẽ Inferni, & Hebręum *Sceol,* tam Epiphanius in Anchorato, quàm Hieronym. in 4. cap. epist. ad Ephes. intellexerunt de loco damnatorum: & sanè fuit vterque percallens Hebrεæ linguæ, ídque res ipsa loquitur. Nam cùm terra dehiscens, & profundissimam faciens voraginem, eos penitus absorbuisset, non potest intelligi, eos descendisse in sepulchrum. Quocirca Pagninus, qui hoc in loco Genesis verterat sepulchrum, non est ausus illi vocem *Sceol,* interpretari sepulchrum, sed vertit, infernum. Et itidem habet Translatio Vatabli. Quin etiam Oleaster ibi fatetur, vocem *Sceol,* interdum significare, infernum, & hanc significationem, ei loco aptiorem, & conuenientiorem esse.

Locus Num. cap. 16.

Epiphan.

Hieronym.

Alter locus est in Psal. 9. in illis verbis: *Cõuertantur peccatores in infernum.* Quem locũ exponẽs Genebrardus (cuius anima requiescat in pace: nuper enim de obitu eius allatum est) ita scribit: Hîc *Sceola* in *Deras* exponitur *Gehinnon,* id est, Gehẽna. Thalmudici dicunt To, He, fini additũ esse, ad significandũ, quòd non solum ad infernum descendunt, id est, Gehennam, sed etiam ad infimum Inferni gradum. Hæc cõtrà Nouatores, qui *Sceol,* pro sępulchro solent exponere. Sic Genebrardus.

Genebrardus.

Locus Psal. 15

Tertius locus insignis,& percelebris,est in Psal. 15. vbi sunt illa verba: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Quæ verba dicta esse de Christi resurrectione, testis est Beatus Petrus in Actis Apostolorum, cap. 2. Christi enim Domini post mortem eius, triduo fuit anima apud inferos, & corpus iacuit in sepulchro: sed die tertia ascendente ex inferis anima, & iterum vnita corpori, cui nihil corruptionis acciderat, à mortuis Christus resurrexit. Hisce verbis Dauidis apertè dicitur, animam Christi fuisse in inferno, nec ipsa tamen fuit in sepulchro, sed corpus eius: ergo nomen (inferni) &(Sceol) non potest hîc accipi pro sepulchro, sed pro loco inferorum. Non enim obscurè Dauid verbis illis distinguit animam à corpore, & infernũ à sepulchro: nam de illa dicit: *Non derelinques animam meam in inferno:* De corpore autem, quod erat in sepulchro: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Et hoc manifestius fit ex lectione Greca. Nam in Actis Apostolorum cap. 2. verba illa Petri, quæ Latinè ita leguntur: *Quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem*, Græcè sic habẽt: Ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν: Id autẽ est Latinè, Neq; derelicta est anima eius in inferno, neq; caro ei⁹ vidit corruptionẽ. Liquet igitur animã significari hoc loco, tanquã rem distinctã à corpore, ipsam videlicet animã rationalẽ.

Duplex Hæreticorum Cauillus refutatur.

Sed audi quæso, & ride satis Heræticorum super hoc loco cauillum. 101
Quidam enim eorum aiunt, cùm hîc dicitur: *Non derelinques animam meam in inferno*, nomen animæ positum esse pro vita naturali, & sensitiua, qua viuit corpus humanum, & homo ipse, & qua priuatur per mortem. Illorum igitur verborum hanc esse volunt sententiam: (Non derelinques vitam meam in sepulchro) id est, non sines corpus meum perpetuò vita priuatum iacere in sepulchro. Sic isti. Equidem nõ inficior, interdum nomen *animæ* in Scriptura poni pro vita: sed ita in hoc loco accipi, id ergo pernego: Si enim ita acciperetur, falsam redderet, & absurdam sententiam. Si enim *anima* hîc ponitur pro vita; ergo animam Christi descendisse in infernum, idem erit, atq; vitam eius naturalem, & sensitiuam, quam isti volunt signari vocabulo animæ, descendisse in sepulchrum. Post mortem igitur Christi, vita eius descendit in sepulchrum: sed quid absurdius? Mors enim est priuatio vitæ: quomodo igitur post Christi mortem, vita eius superstes descendit in sepulchrum?

Disceptatio an in Scriptura nomẽ anima interdum significet corpus siue cadauer.

Verùm alij, qui argutiores ostentare se voluerunt, cõmenti sunt, in 102
illis verbis: *Non derelinques animam meam in inferno:* Vocabulo animæ, significari corpus, siue cadauer; vt sit sensus: Non derelinques corpus meum in sepulchro. Poni autẽ animam pro corpore, argumẽtantur illi ad hunc modũ: Certum est, poni nomen hominis pro anima, vt cũ dicitur; Homo est intelligẽs, mortalis, ad imaginẽ Dei factus. Sicut etiam manifestum est, poni nomẽ hominis nonnunquã pro corpore. Vt cùm dicitur homo constare quatuor elementis, vel homo sepeliri. Illud itẽ manifestũ, animam sæpe vsurpari pro homine, vt cũ dicitur, septuaginta animas, quæ fuerant egressæ de femore Iacob, ingressas esse cum eo in Ægyptum.

Aegyptum. Nec dubium est, corpus, vel carnem poni pro homine, vt cùm dicitur: *Videbit omnis caro salutare Dei:* Et illud: *Verbum caro factum est.* Ponitur etiam corpus vel caro pro anima, vt Ioelis 2. *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem,* id est, super omnẽ animam; neque enim caro diuini spiritus capax est. Cùm hæc itaque sic habeant, consequens est, vt anima quoque possit pro corpore poni: nec solùm possit, verumetiam posita sit in sacris litteris. Nam in Leuitico cap. 21. vbi nos legimus versu primo: *Ne contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium suorũ:* Hebraicè sic est ad verbum: *Super animam non contaminabit se in populis suis:* Et infra versu 11. nos legimus: *Ad omnem mortuum non ingredietur*, pro quo in Hebræo est: *Ad omnem animam mortui non ingredietur:* Quibus in locis manifestum est, nomen animæ positum esse pro corpore siue cadauere: hoc enim tangendo, efficiebatur Sacerdos immundus, & pollutus, secundùm legem Mosis. *Luc. 2.* *Ioan 1.*

103 Atenim istiusmodi argumentationem facile est dissoluere; & quidem tribus modis. Primò, licèt interdum nomen animæ poneretur pro corpore, sic tamen poni hoc loco, nec ipsi probant, nec probari potest: talẽ quippe significationẽ supradicta verba Dauidis, & B. Petri prorsus excludũt. In illis enim verbis propriè & apertè distinguitur anima à corpore, siue à carne: Sic enim dixit B. Petrus: *Neque anima eius derelicta est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem:* Vides animam & carnẽ hoc loco tanquam duas inter se diuersas res commemorari? Deinde, si anima significaret hîc corpus, vel cadauer; ergo nomen inferni non significaret infernum propriè dictum, sed sepulcrũ; neque enim corpus Christi descendit ad inferos, sed iacuit in sepulcro. Et isti quidem annuunt hoc: sed renuunt & reclamãt lxx. Interpretes, qui eo loci pro illo, *in Inferno*, hábent εἰς ᾅδου. vox autem ᾅδης nusquam apud bonos auctores inuenitur pro sepulcro, sed pro loco inferorũ, vt suprà etiã ostensum est. *Solutio eius rationis qua probatur animam poni pro cadauere.*

Iam verò ad locum illum Leuitici, in quo illi se iactant, & exultant, & quasi parta victoria triumphant, doctè respondet Genebrardus in expositione illorum verborum psalmi xv. *Non derelinques animam meã in inferno.* Duo, inquit, sunt hoc loco insignia Recentiorum errata. Primum est, quod vocem *Sceol* interpretantur sepulcrum, cum propriè significet infernum animarum, vt libro tertio de Trinitate ex Talmudicis, & Rabbinis docui. Secundum erratum est, quod animam poni dicunt pro corpore, &, vt impuriùs loquitur Beza, etiam pro cadauere: allegantes locum quendam ex capite 21. Leuitici. Verùm illic Hebræa vox *Nephesh*, id est anima, non ponitur pro corpore, sed per Synecdochen pro homine mortuo: vel potiùs per metonymiam pro hominis mortui funere sumitur, pro cuius anima fiebat supremum illud officiũ: vbi est mysteriũ curæ antiquæ viuorũ pro mortuorũ animabus. Moses itaque animam appellauit illic officiũ supremum, peractũ pro mortuo: neque respexit corpus, siue cadauer: non enim eius causâ illa parentalia tãsolénitet fuissent peracta. Quid igitur est? *Ob animámne cõtaminaretur Sacerdos?* Hoc nempe, ob mortui hominis funus, & exequias, in quibus *Genebrar.* *Locus Leuit. cap. 21.*

pro anima eius parētabatur. Similiter Leuit. 19. versu vigesimo octauo, Hebraicè sic est: *Incisionem ob animam non facietis in carne vestra.* Latinus autem Interpres sic habet: *Super mortuo ne incidatis carnes vestras*, id est, pro mortui anima. Namque istis locis, vt dixi, anima non simpliciter significat mortuum, sed animam mortui, pro qua ista peragebantur. Nimirum, & olim Amorrhæi pro requie animarum se incidebant, putantes id prodesse ipsis: & Romani pro ijsdem februabant, & diem animarum celebrabant. Sic *pollutus anima* dicitur Aggæi 2. versu decimo quarto, id est, tactu hominis mortui, cuius funus agebatur. Vnde non reperitur in hac notione nomen animæ, nisi quando agitur de funeribus, & exequijs: quasi illa fierent propriè propter animam, & in fauorē animæ, non autem corporis. Hoc pluribus explicare libuit, vt illuminarem Mosis sententiam, paucis perspectam, & ab illis corruptam, ac nefariè ad sanctissimum Christi corpus translatam: quod proinde, cadauer, ausi sunt, per suum Bezam, nominare, citatis Leuitici locis, nihil cum hoc commercij habentibus. Hactenus ex Genebrardo.

Locus psal. 138. Quartus locus est in psalmo 138. in quo sunt illa verba Dauidis. *Si* 104 *ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Vbi opponuntur inter se duo loca distantissima tum inter se, tum à superficie terræ vbi habitant homines. Vnus locus est distantissimus secundùm altitudinem, quod est cælum; alter locus est disiunctissimus secūdùm profunditatem, qui est infernus. Liquet igitur non posse accipi hîc nomen inferni pro sepulcro, quippe quod parum distat à superficie terræ, & longissimè abest à profundissimis terræ locis. Et sic interpretantur hunc locum Psalmi, doctissimi Rabbini Hebræorum Kimhi, & Aben Esra. *Rab. Kimhi. Rab. Aben-Esra. Matth. 11.* Simile huius est illud Saluatoris nostri dictum in vrbem Capharnaum: *Et tu Capharnaum nunquid vsque ad cœlum exaltaberis? vsque ad infernum descendes.*

Locus Prouer. 15. & Iob 26. Quintus locus complectitur duas sententias Salomonis de inferno; 105 quarum prior traditur Prouerbiorum cap. 15. *Infernus, & perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum?* Cuius sententiæ similis est illa Iob cap. 26. *Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.* Argumentatur Salomon eo loco, Deum nosse corda hominū, à maiori ad minus; quasi diceret, Maius est multo & difficilius nosse locū inferni, atque eos qui in eo sunt; vt, quòd ibi sint, quomodo sint, quid agant, patiantúrve. Sed hoc apertissimè nouit Deus (id enim significat illud: *Infernus coram Domino est*: Et illud Iob: *Nudus est infernus coram eo.*) Ergo multominus ambigendum est, Deum nosse corda filiorum hominum. Hîc non potest intelligi vocabulo *inferni* sepulcrum: nā quantæ obsecro difficultatis est nosse sepulcrum, & quod in sepulcro conditum est, vt ex eo tantopere commendari deberet cognitio Dei?

Locus Prouer. cap. 27. Altera sententia eiusdem Salomonis est in cap. 27. vbi sic est: *Infer-* 106 *nus nunquam impletur:* Et cap. 30. inter ea, quæ sunt insatiabilia, numerat infernum. Hoc dictum Salomonis si de sepulcro acciperetur, non est verum, immò esset futile, ac ridiculum. Sepulcrum enim facilè & citò

impletur,

impletur, non enim eſt capax niſi vnius cadaueris, aut paulò plurium, quæ quoad abſumpſerit, alia nō poteſt capere. Ridiculum itaque eſſet; ad denotandum ampliſſimam capacitatem, comparare eam ſepulcro, cùm in promptu eſſet capacitas & inſatiabilitas maris, quod omnia flumina, omnéſque aquas recipit, nec tamen redundat, vt initio Eccleſiaſtes traditum eſt. At verò in locum inferni, in quem deſcendunt animæ poſt mortem, belliſſimè quadrat ſententia illa Salomonis. Cùm enim tot millia animarum ab initio vſque mundi receperit, nec dum tamen capacitas eius impleta eſt, ſed in poſterum totidem, atque etiam plures capere poteſt.

207 Sextus & vltimus locus continet verba illa Iacob quæ nunc tractamus, *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.* Quorum verborum, vt quæ vera eſſet, & germana ſententia, manifeſtum lectori certúmque faceremus, in hanc ſuper Hebræa voce *Sceol*, & Latina *Infernus*, cum quibuſdam malè hebraizantibus, concertationem deſcendimus. Illorū porrò verborum, recta & plana conſtructio atque ordinatio, hæc eſt: Lugens deſcendam in infernum ad filium meum Ioſeph. Et eſt ſenſus, Propter hūc acerbiſſimum filij mei caſum, maximo cum luctu moriar: Et ita deſcendam in locum inferni, in quem deſcendūt omnes mortui, & vbi eſt filius meus Ioſeph, qui iam mortuus eſt. Secundùm hanc ordinationem verborum Iacob, & ſententiam, liquet nomine inferni nō poſſe intelligi ſepulcrum: nam neque omnes mortui deſcendunt in ſepulcrum; & Iacob putabat Ioſeph non fuiſſe conditum ſepulcro, vt quē dilaceratum à beſtijs, & deuoratum credebat. Atque hac ratione nomē inferni hoc loco intellexerunt omnes ſuperiorum temporum, atque etiam huius temporis, præter admodum paucos plus nimio hebraizā-tes, Catholici tractatores huius loci. Eſt porrò friuolum & leue argumentum illud, quod quidam opponunt huic interpretationi. Aiunt nomine inferni ſignificari ſemper locum damnatorum. Quod tamen verum non eſt: nam etſi ſuper ea re nonnunquam ambigere viſus eſt Auguſtinus; apertè tamen & affirmatè in libro 20. de Ciuitate Dei capite 15. ſequens communem Theologorum ſententiam, diſtinguit apud inferos loca pœnarum, & loca quietis, diuerſa inibi faciens receptacula & manſiones bonorum, & malorum. Sed enim animas Sanctorum, & ſinum Abrahæ fuiſſe in locis ſubterraneis ante Chriſti aduentum, ſubtiliter & exactè diſputare, non eſt huius loci, neque inſtituti noſtri. S. Auguſtin.

* * *

NONA

NONA DISPVTATIO.

De viro Aegyptio, qui emit sanctum adolescentem Ioseph; An is verè fuerit Eunuchus.

Super illis verbis,

VERS. 36. Madianitæ vendiderunt Ioseph in Aegypto, Phutiphari Eunucho Pharaonis, magistro Militum.

IDERE est in hac historia Ioseph eximium diuinæ pro- 108
uidentiæ exemplum; Ioseph enim, principem Ægypti futurum, per ignominiam, ad gloriam; & ad dominationē, per seruitutem prouexit. Nimirum ea ratione illustrior existit Dei potentia per contraria perducētis, quò destinauit seruos suos. Idque non parum Iosepho profecturū erat ad æquitatem dominationis: nam quo postea ciuiliori & clementiori animo imperaret alijs, herili priùs subiectus est imperio, & quod posteà princeps acturus erat, id priùs seruiendo didicit: suis enim ipse malis, ærumnísque variè doctus & exercitus, vsu compertum habuit, quemadmodū similibus affectos malis tractare deberet. Hanc ob causam elegantissimus Poeta simúlque prudentissimus, Didonem Tyro profugā, & alienis in terris nouas condentem sedes, Troianos itidem profugos & errabundos, alloqui facit hisce verbis: *Virg. Aen. 1.*

Me quoque per multos similis fortuna labores,
Iactatam, hac demum voluit consistere terra:
Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Verùm supradicta verba Mosis tres ferunt quæstiones. Harum prima 109
est, Quomodo verum esse possit quod hîc dicitur, Madianitas vēdidisse Ioseph Phutiphari Ægyptio; cùm suprà dictum sit in hoc ipso capit. Ioseph fuisse à fratribus suis venditum, non Madianitis, sed Ismaelitis. Et infrà initio c. 39. scriptum sit, istum ipsum Phutipharem emisse Ioseph ab Ismaelitis. Sed istam quęstionem supra copiosè explicuimus in Disputatione 6. super hoc c. 37. Altera quęstio est, Quomodo iste Phutiphar emptor Iosephi, dicatur fuisse Eunuchus, siue Spado, vt habent Septuaginta, cùm infra cap. 39. memoretur istius Phutipharis vxor, quę Iosephum incitauit ad flagitium. Ego varias Auctorum super hac quęstione opiniones, & super voce Eunuchi interpretationes exponam, ac denique meam quoque Lectori sententiam indicabo. *An Phutiphar, qui emit Ioseph, fuerit Eunuchus.*

S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, super hoc loco, & præsenti quæstione ita scribit: Quæritur quomodo hic, qui dicitur Eunuchus, posteà vxorem habere dicatur. Tradūt Hebræi, emptū ab isto Phutiphare fuisse Ioseph ob nimiam pulchritudinem, in turpe scilicet ministerium: & à Dño, virilibus eius arefactis, postea electū esse illum *S. Hieronymus ex traditione Hebræorum.*

illum, iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Heliopoleos: & huius filiam esse Asenech, quam postea Ioseph vxoré accepit, vt traditur infrà Gen. 41. Sic Hieronymus. Varabli translatio noua pro *Eunucho Pharaonis*, habet *Cubiculario Pharaonis*, & verò nomē Eunuchi primò dictũ est à custodia cubilis, vt vox ipsa Græca indicat. Pagninus vertit *Principi Pharaonis:* similiter habet translatio Chaldaica: cuius explanator Fagius, Hebraicè, inquit, vocem *Saaris*, quam Eunuchum interpretantur, cēsent non semper vulgò dictum Eunuchum, id est, castratũ significare, sed aliquando principem, & Præfectum: & hac significatione eam vocem accipi hoc loco. Vnde & Paraphrastes Chaldæus, eā vocem per *Rabba* transtulit, quod dominum & principem & magistrum significat. *Fagius.*

Caietanus putat significari, istum hominem fuisse ministrũ Pharaonis. Sic enim scribit hoc loco: Eunuchi nomen æquiuocum esse, patet ex eo, quòd istum infrà dicitur habuisse vxorem, quæ adamauit Ioseph. Vnde autem huiusmodi æquiuocatio acciderit, nescio: perinde tamen dictus est Eunuchus Pharaonis, ac si dictus esset, minister Pharaonis. *Caietanus.*

Nec dissimile est quod hoc loco tradit Lyranus. Eunuchus (ait ille) aliquando accipitur pro castrato: aliquando verò pro ministro vel seruo alicuius Principis: talis autem vocatur Eunuchus, eo quod debet esse castus & honestus: & hoc modo accipitur hîc: vt infrà cap. 40. pincerna regis & pistor, similiter vocātur Eunuchi. Idem sentit Thostatus. Sed is præterea argumentatur, Phutipharem illum, cui venditus est Ioseph, non fuisse verè, & vt vulgò accipitur, Eunuchum: quòd cũm tria sint genera Eunuchorum, in nullo eorum generum iste Phutiphar recenseri queat. *Lyranus.* *Thostatus.*

Eunuchus tripliciter, Thostatus inquit, accipi solet. Est Eunuchus à natiuitate impotens, & necessitate castus, quantum ad actum. Alius est à seipso, vel ab aliis castratus. Tertius est, qui voluntariè propter Deum, & regnum cœlorum, quodammodo castrauit se, amputatis omnibus concupiscentiis, & desideriis carnis. Sed nullo istorum modorũ Phutiphar erat Eunuchus. Non primo modo, quia talis Eunuchus non potest generare, Phutiphar autem generauit filiam, quam duxit Ioseph vxorem; & ob hāc ipsam causam nec secũdo modo potuit dici Eunuchus. Nec tertio modo fuit Eunuchus, tum quòd iste modus, apud Hebræos potius, & in sacris litteris celebris sit, quàm apud alias gentes: tũ quòd ex Traditione Hebræorũ, iste Phutiphar libidinosissimus fuerit. Appellatus igitur est Eunuchus, id est, minister, vel seruus regis: generaliter enim ministri omnes Dominorũ & Principum, vocari possunt Eunuchi: quéadmodum infra Gen. 40. pincerna & pistor regis Pharaonis appellātur Eunuchi. Sic Thostatus. *Thostatus.*

Oleaster, licèt dubitanter loquatur, existimat Hebræam vocē *Saris*, significare potiùs custodem domus aut personę, quàm Eunuchum propriè dictum, ad hunc modum scribens super hoc loco Genesis: Tam nostri, quàm Hebræi vertunt hîc vocem *Saris* Eunuchum: sed statim excitatur quæstio ab omnibus, (vtinam tam bene soluta, quàm mota) qualiter hic fuerit Eunuchus, quem constat habuisse vxorem, quę deperibat Iosephũ. Hanc quæstionem Rabbi David in libro Radicum soluit, dicens, eum, vi- *Oleaster.* *Rabbi David.*

rilem quidem habuisse neruum, sed amputatis testiculis, quod genus
Eunuchorum etsi seminare nequit, concumbere tamen potest. Alij dicũt,
eam vocem non solùm significare Eunuchũ, sed Principem. Verùm ob-
stare videtur illud quod legitur libro 4. Reg. cap. 24. vbi sic est; *& Princi-
pes eius (& Sarisau) id est Eunuchos eius:* Vbi si secũdo loco *Principes* ver-
tas, inutilẽ facies repetitionẽ. Mihi verò videtur dictio Hebræa significa-
tre custodẽ domus, aut personæ: fieri tamen potuit, vt tales etiã essent Eu
nuchi, & quòd ea dictio vtrũq; significet, res nondũ mihi planè certa est,
quæ cũ fuerit, indicabo, interim vtamur cõmuni expositione. Sic ille.

Auctoris sententia.
Locus Matt. c.19 diligenter explicatus.
Varia genera Eunuchorum.

Ego meam quoque aperiam Lectori sententiam. Tria tradi in sacris li- 110
teris Eunuchorum genera ignorare non potest, nisi qui earum litterarum
planè indoctus est ac rudis. Etenim Saluator noster id docuit verbis illis
quæ refert Matth. cap. 19. *Sunt Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt,
& sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos ca-
strauerunt propter regnum cœlorum.* Natiui Eunuchismi faciunt quidã duo
genera: alios enim nasci Eunuchos, virilitate priuatos, sicut nonnulli sine
oculis, vel auribus, vel alio quopiam morbo nascuntur; alios verò dici Eu-
nuchos naturaliter, quòd ob præfrigidam eius partis constitutionem im-
potentes sint rei venereæ. An prioris generis sit nunc aliquis Eunuchus,
aut fuerit vnquã, qui sine virilibus à natura factus sit, nec inficiari ausim,
nec affirmare. Equidem non memini legere apud vllum auctorem: nam
Plinius, qui ca. 2. lib. 7. multiformes, & monstrosas hominum, apud varias
gentes, figuras, & species, copiosè commemorat; de istiusmodi Eunuchis
nihil. Quanquam, cur natura in hominum genere, sicut alia monstra, si-
militer huiusmodi Eunuchos, per quandam in operando aberrationẽ (vt
loquitur Aristoteles) generare uon queat, non satis video.

Aristote.
Quadruplex finis castrandi homines.

Alterius generis Eunuchorum, quod fit ab hominibus, quadruplex fa
ciẽdi finis est. Castrantur enim homines, vel ad diuturniorẽ alienæ libidi
nis patientiã, conseruato puerilis formæ decore: vel quo puerilis vocis in
canendo tenuitas, & suauitas diutiùs seruetur: vel morbi cuiuspiã inibi sæ
uientis, nec aliter curabilis, propulsandi gratiã: vel quo puerorũ & mulie-
rum custodia istiusmodi hominibus tutò demandari possit. Fuisse autẽ va

Paulus de variis modis eunuchizandi homines.

rios modos castrandi, siue (vt Græcorum modo loquar) Eunuchizandi,
discertè Paulus Ægineta docet illis verbis: Faciendi eunuchismi erant cõ-
plures modi. Quidam fiebant excisione testium: quidam veretri etiã cum
testium amputatione, qui mingebant per fistulam æneam, vt nunc quoq;
quibus ob morbum ea pars secta est. Quidam etiam fiebãt testiculorum
attritione. Ea verò erat, puello in balnea demisso, paulatim testiculos at-
terere vsq; dum velut dissipati euanescerent, atque ita contorquere, vt ve
na, quæ alimentum illis defert, velut nodo interciperetur, atque ita illi ta-
bescerent. Itaque erant Eunuchi, vel solis testibus excisis, vel etiam cum
veretro, vel testibus attritis. Sic ille.

Locus Deute. cap. 23.

Et hosce porrò Eunuchismi modos etiam diuina Scriptura indicat in
cap. 23. Deut. verbis illis: *Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis te-
sticulis, & abscisso veretro Ecclesiam Domini.* Nec solùm in hominibus Eu-
nuchismum

nuchiſmum auerſabatur lex Moſis,verũetiam in animalibus quæ offeréda erant Deo. Sic enim Leui. 22. *Omne animal,quod vel contritis vel truncis,vel ſectis,ablatiſque teſticulis eſt,non offeretis Domino:& in terra veſtra hoc omnino non facietis.* Hinc porrò enoteſcit ,antiquiorē eſſe rem, quam quidam putant,eunuchiſmum:principes enim auctores eius quidam faciũt reges Perſarum,& Medorum:cùm eius tamen , vt iam pridem factitati, & vſitati,mentionem faciat lex Moſis:haud paulò ſanè gentiũ illarũ imperiis vetuſtior. Ammianus Marcellinus lib. 14. primã Eunuchiſmi originem refert ad Semiramidem Nini vxorem,& reginam Aſſyriorum,hanc enim ait,primam omnium,mares caſtrare cœpiſſe.

Antiquitas Eunuchiſmi.

Ammian. Marcelin.

111 Cæterùm varia olim Eunuchorũ apud Principes munera, & miniſteria fuerunt. Et vt taceã infandum corporis obſequiũ, & ſeruitium alienæ libidinis,tria Eunuchorũ miniſteria memorantur in lib. Eſther ca. 1. & 2. Alij enim dicuntur fuiſſe principes conſiliarij regis , & qui faciē eius videbãt,cum quibus ſcilicet præcipua Imperij Rex cõmunicabat,& quorũ in rebus arduis,& conſiliũ exquirebat,& ſequebatur ſententiam:& hi ſeptem numero erant. Alij dicũtur fuiſſe cuſtodes & adminiſtri Reginæ & concubinarũ Regis. Commemorantur item alij duo ianitores Palatij Regis,vel,vt eſt Græcè,cuſtodes corporis Regis. Quartũ miniſteriũ Eunuchorum erat,cuſtodē eſſe,ac præfectum cubiculi Principis, quo munere apud Holofernē,functũ eſſe Vagao Eunuchũ,legimus in libro Iudith ca. 12. Quintum miniſteriũ:curam gerere & cuſtodiã theſaurorũ Principis: Legimus in Actibus Apoſtolorũ ca. 8. Eunuchũ baptizatum à Philippo, fuiſſe ſuper omnes gazas reginæ Candacis. Sextũ miniſterium: eſſe belli duces & principes militiæ regũ. Nam & Rex Iudæorum Sedechias principem militiæ ſuæ habuit Eunuchum,vt Hieremias atteſtatur cap. 52. taliſque fuiſſe apud Pharaonem hic Phutiphar, de quo nunc agitur,perſpicuè dicitur ſecundùm trãſlationem Latinã in fine huius ca. 37. vbi vocatur magiſter Militum;& initio cap. 39. vbi appellatur Princeps exercitus Pharaonis. Apud Ochũ quoq; Perſarum Regē plurimũ auctoritate & potentia valuiſſe Begoa Eunuchũ,& Diodorus Siculus narrat lib. 16. & lib. 11. Antiq. tradit Ioſephus. Septimum miniſteriũ:cuſtodem eſſe corporis Principis: Xenophon lib. 7. Cyripædias memoriæ prodidit, Cyrum cenſuiſſe,Eunuchis potiſſimùm,quaſi multis de cauſis fidiſſimo hominũ generi,cuſtodiam,curámq; corporis ſui credi oportere. Octauum miniſterium:puerorum cuſtodes,educatores,rectores item,primarúmq; litterarum & diſciplinarum doctores fuiſſe Eunuchos,docet Plato lib. 3. de legibus. Ob hæc igitur miniſteria Eunuchorum, maximo illi in pretio & honore apud reges erãt. Herodotus quidem certè in Vrania ſcribit,apud omnes barbaros,pretioſiores,& honoratiores fuiſſe Eunuchos , non caſtratis hominibus,fidei gratiâ videlicet.

Octo Eunuchorum olim apud Principes munera & miniſteria.

Diodorus. Siculus. Ioſephus. Xenophon.

Plato.

Herodotus.

112 Eunuchos porrò,licèt impotentes eſſent peragendæ rei venereæ,eius tamen ſenſu,atq; cupiditate nequaquã caruiſſe,vel vnũ illud B. Auguſt. teſtimoniũ perſpicuè demonſtrat atque confirmat. Is enim lib. 6. cõtra Iulianum Pelagianũ cap. 14. ita ſcribit : Nam vtique concupiſcere, viuentis

Eunuchos nõ carere ſenſu, & libidine voluptatis venereæ.

Auguſt.

ſentientiſque naturæ eſt:ita vt non deſit cōcupiſcentia, quam ſpadonum quoque caſtitas frænet: minùs quidem illa laborioſa, quia vbi materiam, de qua operetur, non inuenit, minùs aduerſus eam libido conſurgit. Eſt tamen, pudicéque comprimitur: ne concumbendi, quamuis irritus ipſe conatus in eam turpitudinem veniat, propter quam, Caligonum, Valentiniani iunioris Eunuchum, gladio nouimus vltore punitum, meretricis confeſſione conuictum. Neque enim in libro Eccleſiaſtico adhiberetur inde ſimilitudo, atque diceretur: *Videns oculis, & ingemiſcens, quaſi ſpado complectens virginem, & ſuſpirans*, niſi & ipſi mouerentur concupiſcentiæ carnalis affectibus, licet deſtituti carnis effectibus. Sic Auguſtinus. Eôdem ſpectat illud Terentianæ Pythiæ;

Terentius in Eunuc.

Ego iſtos (Eunuchos) *audierã*, inquit, *amatores eſſe mulierum; vel maxumos: Sed nihil poteſſe.*

Verùm reuertamur ad Phutipharem emptorem Ioſephi, qui dictus 113
eſt hoc loco ſecundùm Latinam tranſlationem, Eunuchus, cùm tamen & habuerit vxorem, & filiam genuerit: cuius exſoluendæ quæſtionis gratiâ, ad breuem de Eunuchis diſputationem pauliſper digreſſi ſumus. Quærebatur igitur, quomodo verè appellari potuerit Eunuchus. Nam multifarius Eunuchiſmus ſuprà expoſitus, iſti haudquaquam aptari poteſt. Duplex igitur ſoluendæ quæſtionis ratio ad præſens occurrit. Vel enim ſequenda eſt Traditio Hebræorum, quam hoc loco memorat, nec improbat Hieronymus, affirmantium, iſtum Phutipharem, quòd obſcœnè cogitaſſet de Ioſepho, arefactis penitus à Deo virilibus factum eſſe Eunuchũ. Hoc ſi admittimus, dicamus neceſſe eſt, vocatum eſſe hoc loco Eunuchum per Anticipationem: nã quo tempore emit Ioſeph, eo tempore nõ erat Eunuchus, ſed poſtea in cuſtodiã pudicitiæ Ioſeph, factus à Deo eſt Eunuchus. Quod ſi Lector in hac Traditione Hebræorũ minimè acquieſcit, ſequatur licèt opinionem Lyrani, Thoſtati, Caietani atq; aliorũ. qui tradunt Eunuchi nomen ambiguæ ſignificationis & vſurpationis eſſe: nã & pro eo qui caſtratus eſt vſurpari, & pro principali miniſtro apud Regẽ, ſiue in eius Palatio, ſiue extra, ſiue domi, ſiue militiæ, etiãſi caſtratus non fuerit. Nã quia Eunuchi principalia, & intima, necniſi fideliſſimis credẽda regũ miniſteria, & negocia tractabant, propterea factũ eſt, vt poſtea, qui eadẽ munera obirent, nomẽ Eunuchi retinerent, etiamſi verè nõ eſſent Eunuchi. Verùm ad alterã huius diſputationis quæſtionẽ pergamus.

Reſponſio ad principalem quæſtionem, quomodo Phutiphar dictus ſit Eunuchus.

Altera quæſtio, ſuper his verbis: *Magiſtro militum*, tractanda eſt. Vo- 114
catur Phutiphar hoc loco ſecundùm Latinam tranſlationem vulgatam, Magiſter militum: at lxx. Interpretes Græcè vocant eum Ἀρχιμάγειρον, id eſt, principem ſiue præfectum coquorum: ſic enim interpretantur Philo in libro de Ioſeph, & Ioſephus in libro primo Antiquitatum, & Sanctus Ambroſius in libro de Ioſeph. Sed enim B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Gen. ſuper hoc loco cenſet, legendum eſſe potiùs: *Princeps exercitus, vel bellatorum*, quod idẽ eſt atque, *Magiſter militum*, ſicut habet Latina Tranſlatio. Sic enim ſcribit: In pleriſque locis Archimagiros, id eſt coquorũ principes, pro Magiſtris exercitus, Scriptura commemorat,

Secunda quæſtio, An Phutiphar fuerit Magiſter militum, an præfectus coquorũ Pharaonis.

Philo. Ioſephus. Ambroſius. Hieronymus.

pæ

μαγειρεύειν quippe, Græcè interpretatur occidere. Venditus est itaque Ioseph Principi exercitus & bellatorum Pharaonis. Sic Hieronymus: in cuius sententiam videtur satis propendere Augustinus. Nam cùm in Quæstione 127. in Genesim citasset Lectionem Græcam huius loci: *Vendiderunt Ioseph Petrefæ Spadoni præposito coquorum,* subdit: Nolunt quidã præpositum coquorum interpretari, qui Græcè *Archimagiros* dicitur: sed Præpositum militiæ, cui esset potestas occidendi. Sic enim appellatus est etiam ille, quem Rex Nabuchodonosor misit, penes quem potius inueniretur primatus fuisse militiæ. Sic Augustinus. *S. Augustinus*

Super vocis Hebrææ *Tabach* significatione, quam vertit Latinus Interpres Magistrum militum, disserit in hunc modum Oleaster; Ex nostris quidam putant fuisse eum principem militiæ: alij præfectum coquorum: alij laniorum, id est, qui plectendorum hominum damnatorum curam habet: Verbum Hebraicũ *tabach* significat mactare, aut potius rem mortuam, aut morituram scindere, vt 1. Regum 25. *Victimam meam, quam* tabach, *id est, iugulaui tonsoribus meis.* Constat igitur, verbum istud significare idem quod laniare, aut iugulare. Sed an vox *tabach* significet eum, qui animalia iugulat, siue laniat, vel potius qui homines, certum non est: Nã 1. Regum 9. legitur Samuelem dixisse *catabach,* id est, lanio, siue coquo, qui carnes decoquendas laniat; vt partem carnium meliorem seruaret Sauli. Apud Hieremiam verò cap. 39. dicitur de Nabuzardan, quod fuerit princeps *tabachim,* id est, militum: constat enim fuisse eum Principem militiæ, vt ibidem dicitur. Mihi autem videtur quòd iste Phutiphar fuit princeps laniorum, non quidem coquorum, sed eorum qui homines plectebant, & iugulabant, potuit tamen simul etiam esse princeps militiæ. Etenim de Banaia legitur 3. Regum cap. 2. quòd fuerit princeps militiæ Salomonis, qui tamen missus ab eo est ad occidendum Ioab. Quare crederem, tunc temporis munus laniandi reos demandatum fuisse principibus militiæ, & hoc significare voluit Chaldæus vertens hoc loco, Principem interfectorum. Sic Oleaster. A quo non discrepat Caietanus, ita scribens: In Hebræo est, *Principi occisorum*: Sed in dubium vertitur, an sit sermo de occisoribus hominum, quales sunt ministri iustitiæ, qui carnifices vocantur: an de occisoribus animalium, qui lanij appellãtur. Consonat autẽ magis ministerio Pharaonis, vt iste intelligatur Princeps exequentium iustitiam in criminibus, potius quàm princeps laniorum. Primum enim officium, Regia cura exigit, alterum verò in nulla apparet curia. Sic Caietanus. *Oleaster.* *Caietanus.*

116 Lyranus nostram translationem cum Græca Septuaginta Interpretum, & cum expositione Hebræorum componens atque concilians, sic habet super hoc loco: Pro *Magistro militum,* Hebræi exponunt, Magistro carnificum: verbum enim Hebræum, propriè significat *mactare,* vel *laniare.* Atque hoc quidem potest competere militibus, qui homines interficiunt in bello, & hunc sensum sequitur nostra translatio: Competit etiam carnificibus, siue laniis, qui mactant animalia, & hunc sensum sequuntur Hebræi, & in idem redit dictum Ioseph, appellantis Phutipha- *Lyranus.*

Eugubinus. rem principem coquorum. Hæc Lyranus. Audiamus etiam Eugubinum: cuius, vt ferè solet, vestigijs insistit Lippomanus in Catena. Affirmat, Hebræam vocem significare, occidere, ac mactare: hoc autem & ad mactationem animalium, quod est laniorum, vel coquorum, & ad occisionem hominum in bello, quod est militum, aptari potest. Ex quo diuersitas existit Latinæ translationis, & Græcæ: Hæc enim vertit, Principem coquorum; illa, Magistrum militum. Huiusmodi porrò ambiguitatem vocis Hebrææ, etiam declarat Aben Esra, his verbis: Inuenies hanc vocem tam ad occisionem referri, quàm ad id quod spectat ad culinam. Et verò pro vtraque interpretatione sunt idoneæ rationes. Infrà enim legitur: *Et tradidit eum in custodiam Principis Harabachim:* id est, militum, seu carnificum: nam coquorum Principem, custodiam habuisse carceris, absurdum dictu videtur. Rursum cùm Phutiphar dicatur fuisse Eunuchus, è genere videlicet hominum imbelli, & effœminato; non est credibile, fuisse etiam à Rege præfectum militibus. Videtur igitur is fuisse præfectus Regis sicarijs, & carnificibus, quíque dãnatorum hominum plectendorum curam haberet. In hanc fermè sententiam Eugubinus.

Verùm nobis sequenda est, tuendáque Latina lectio huius loci, quæ 117
Eximia laus B. Hieronymi habet, *Magistro militum:* Ea quippe placet Beato Augustino, & confirmatur Sancti Hieronymi auctoritate, viri sanè Hebraicarum, & sacrarum litterarum diligentissimi atque doctissimi: qui ob eam causam, testimonio ipsius Ecclesiæ adeò laudatur, vt is fuisse dicatur in exponendis sacris Scripturis, Doctor maximus, diuina prouidentiâ datus Ecclesiæ. Dices: *Auctoris sententia, & defensio Latinæ translationis.* Ergo lxx. Interpretes errarunt hoc loco, qui verterunt Archimagiro, id est, Principi coquorum? Minimè verò. Nam vox *Archimagiros* propriè significat principẽ occisorũ: μαγειρεύειν quippe, interprete Hier. Latinè est occidere. Sed nomẽ occisorũ, trifariàm potest intelligi. Vel enim sunt occisores hominũ in bello, quales sunt milites: Et in hãc sententiã Latinus Interpres vertit, *Magistro militum:* vel sunt occisores hominum propter eorum crimina, tanquam publicæ iustitiæ administri & executores, quam interpretationem secuti sunt Hebræi, & multi de nostris, suprà memorati. Vel sunt occisores animalium ad coquendum, & comedendum, vt sunt lanij & coqui: cui expositioni Philo, Iosephus, & Ambrosius institerunt. Cùm igitur vox *Archimagiros*, qua vsi sunt Septuaginta Interpretes, tres istas significationes & interpretationes capiat, Translatio Septuaginta Interpretum lectioni nostræ Latinæ aptari commodissimè potest: præsertim autem cùm Sanctus Hieronymus affirmet, Archimagiros pro Magistris exercitus in plerisque locis diuinam Scripturam commemorare.

Allegorica & Tropologica expositio huius historiæ secundũ Philonem. Non est in præsentia nobilissimæ huius Historiæ Ioseph prætermittẽda interpretatio partim Allegorica, & partim Tropologica. Et allegorica 118
quidem duplex est; vna Philonis, politica: Altera, Beati Ambrosij, Theologica. Philo faciens Sanctum Ioseph tanquam imaginem quandam & figuram fuisse viri ciuilis, vt suprà pluribus exposuimus, quòd Ioseph sit venditus à fratribus, quòd putatus sit à bestijs deuoratus, & quòd in

Ægyp

Ægypto venditus ſit cuidam Eunucho, & principi coquorum; hæc inquam, Philo per allegoriam accommodans ad virum rerum ciuilium tractatorem, & adminiſtratorem, hunc in modum diſputat in libro, qui de Ioſeph, ſiue de vita viri ciuilis inſcribitur. Rectè dicitur, ciuilem hominem vendi. Nam qui auram populi captans, concionaturus, locum ſuperiorem aſcendit; ſicut venalitij ſeruus fit ex ingenuo, propter honores vtique, quos ambit, addicens ſe innumeris dominis. Idem à feris circumuentus inducitur: quòd homini ciuili inſidiatur immanis beſtia, vana gloria; corripere, ac deuorare tales ſolita. Sed emptores Ioſeph eum reuendunt, quoniam non vnus eſt dominus tractantium Rempublicam, ſed vulgus, alijs poſt alios dominis ſuccedentibus. Qui autem tertiò venduntur, hi nequam mancipiorum more mutant Dominos, non ferendo priores propter faſtidium, vt rerum nouarum cupidi. Qui emit Ioſeph in Aegypto, dicitur fuiſſe Eunuchus, & princeps coquorum. Nam emptor hominis ciuilis, quod eſt vulgus, reuera Eunuchus eſt. Et videtur quidem habere genitalia, ſed vi generatiua deſtituitur, quemadmodum qui ſuffuſos habent oculos, orbati ſunt eorum efficacia, non valentes cernere. Sed quænam eſt ſimilitudo inter vulgum, & Eunuchos? quòd vtrique ſteriles Sapientiæ, virtutem tamen approbant. Cùm enim confluit promiſcua multitudo hominum, loquuntur vt oportet, ſed ſapiunt contrariè, poſthabendo ſyncera fucatis, & legitima prauis, ſtudentes ſolùm exiſtimationi tuendæ, verámque honeſtatem negligentes. Hinc, quod mireris, ſequitur vt Eunuchus vxorem habeat. Nam vulgus deditum eſt concupiſcentiæ, ſicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit, facítque omnia: in conſilium clã & palam hanc adhibens, & in rebus minimis æquè ac maximis, rationi verò nuſquam obtemperans. *Philonis allegoria.*

Rectè quoque princeps coquorum vocatur emptor Ioſeph. Nam vt coquus nihil aliud curat, niſi inutiles ac ſuperuacaneas ventris voluptates: eodem modo populus dat ſe totum oblectamentis aurium, per quæ mentis intentio relaxatur, & neſcio quo pacto eneruatur anima. Quid autem inter medicos & coquos interſit, quis non videt? Illi, quicquid ad ſanitatem conducit, etiamſi moleſtum ægroto, & ingratum videatur, & conſulunt, & magno ſtudio comparant. Hi contrà ſuauia tantùm curant, & vtilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciuitate leges, & magiſtratus legitimi, & ſenatores, ac iudices prouidentes communi ſaluti ac ſaturitati: cupidinarijs autem, iuniorum & vulgi turba eſt ſimilis, qui ſecuri de commodis, præſentem tantùm voluptatem venantur. Hactenus *Allegoria. S. Ambro.*
119 ex Philone.

Beatus Ambroſius in lib. de Ioſeph, ca. 4. hanc ipſam Hiſtoriam Ioſeph allegorizat, ſed ad Chriſtum Dominum accommodando. Ductus eſt, inquit, in Aegyptum Ioſeph, & emptus à Præpoſito coquorum. Non eſt otioſa perſona, quæ cruda ciborum coqueret: vt epularentur animi, videlicet fidei ſuauitate: nullus enim cibus ſcientiâ & doctrinâ dulcior.

Erat antè in Ægypto cruda perfidia, quam nullus diuinæ cognitionis ardor,& verę scientiæ cupiditas mollierat,non eloquia Domini ignita decoxerant. Venditus est Ioseph in Ægypto,quia Christus venturus erat ad eos quibus dictum est, *Peccatis vestris venditi estis*: Et ideo suo sanguine redemit quos propria peccata vendiderunt, chirographum sustulit, fœneratorem remouit, exuit debitorem: Vnus exsoluit quod ab omnibus debebatur. Non licebat nobis exire seruitio. Suscepit hoc ille pro nobis, vt seruitutem mundi repelleret, libertatem Paradisi restitueret, gratiam nouam, consortij sui honorem relinqueret. Hoc de mysterio.

Isaia 58.
Colossens.3.

Idem autem eodem in loco adiungit moralem eiusdem historiæ tractatum;ex Ioseph exemplo illustria & salutaria proferens in medium documenta,& solatia ijs,qui vel ex conditione sua, vel ex infortunio aliquo seruitute premuntur.Et Ambrosij quidem moralis super hac historia Ioseph disputatio his verbis ab eo tractatur: Cæterùm quòd ad moralem pertinet locum,quia vult Deus omnes saluos fieri,dedit per Ioseph etiam ijs qui sunt in seruitute,solatium; attribuit magisterium,vt discerent etiã in vltima conditione posse mores esse superiores, nec vllum statum immunem esse virtutis, si animus cuiusque cognoscat carnem seruituti subditam esse, non mentem: multósque seruulos esse dominis liberiores, si in seruitute positi,à seruilibus putent operibus abstinendũ. Seruile enim est omne peccatum, libera est innocentia. An seruus non est auarus qui pro exiguo pecuniæ lucello seipsum auctionatur? Nónne & ille seruus est qui seruit libidini? Suis enim ardet incendijs, & peccati sui facibus exuritur. Suscipit omnes metus: insidiatur somnijs singulorum, & vt vnius cupiditate potiatur, fit seruus omnium. Nihil tam speciale seruitutis est, quàm semper timere. Contrà verò in quauis conditione seruitij ille semper liber est qui amore non capitur, neque auaritiæ vinculis tenetur,neque alligatur timore criminis,qui securus spectat præsentia, quem futura non terrent.Nónne videtur hic tibi in seruitute dominari,ille autem in libertate seruire? Seruiebat Ioseph,regnabat Pharao,sed beatior illius seruitus, quàm regnum huius: Denique tota Aegyptus collapsa esset fame, nisi rex seruili consilio suum regnum subdidisset. Habent igitur vnde glorientur originales seruuli,Seruiuit & Ioseph. Habent vnde se consolentur,qui ex libertate in seruitutẽ aliqua necessitate venerint.Habent quod imitentur,vt discant conditionem mutari posse,non mores,esse in vernulis libertatem, & in seruitute constantiam. Habent etiam domini quod per seruulos bonos sperent. Abraham filio suo per vernaculum inuenit vxorem: benedixit item Deus domum Aegyptij propter Ioseph, ita vt dominus omnia sua in seruuli manum traderet gubernanda. Sic Ambrosius. 120

Ambrosij Tropolog.
1. Tim.2.

BENE.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM OCTAVVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Memoratur coniugium Iudæ cum muliere Chananæa; & in filios inde natos Dei vindicta: incestus præterea Thamar cum socero suo Iuda, & mira duorum filiorum eius procreatio.

EODEM tempore descendens Iudas à fra- 1
tribus suis, diuertit ad virum Odollami-
tem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam 2
hominis Chananæi, vocabulo Sue: & ac-
cepta vxore, ingressus est ad eam. Quæ 3
concepit, & peperit filium, & vocauit no-
men eius Her. Rursumque concepto fœ- 4
tu, natum filium vocauit Onan. Tertium quoque peperit, 5
quem appellauit Sela, quo nato, parere vltrà cessauit. Dedit 6
autem Iudas vxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.
Fuit quoque Her, primogenitus Iudæ, nequam in conspectu
Domini: Et ab eo occisus est. Dixit ergo Iudas ad Onan fi- 7
lium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt 8
suscites semen fratri tuo. Ille sciens nō sibi nasci filios, introiēs 9
ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi, fra-
tris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus,

10 quòd rem detestabilem faceret. Quamobrem dixit Iudas
11 Thamar nurui suæ, Esto vidua in domo patris tui, donec cre-
scat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut
fratres eius. Quæ abiit, & habitauit in domo patris sui. Euo-
12 lutis autem multis diebus, mortua est filia Sue, vxor Iudæ: qui
post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores
ouium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites in
13 Thamnas. Nunciatúmque est Thamar quòd Socer illius ascẽ-
14 deret in Thamnas ad tondendas oues. Quæ depositis vidui-
tatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu, sedit in
biuio itineris, quod ducit Thamnam: eo quòd creuisset Sela,
15 & non eum accepisset maritum. Quam cùm vidisset Iudas,
suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum
ne agnosceretur. Ingrediénsq; ad eam ait: Dimitte me vt co-
16 eam tecum: nesciebat enim quòd nurus sua esset. Qua respon
dente: Quid dabis mihi vt fruaris concubitu meo? dixit: Mit-
17 tam tibi hœdum de gregibus. Rursúmque illa dicente. Patiar
quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod pol
18 liceris. At Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit:
Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes.
19 Ad vnum igitur coitum mulier concepit: & surgens abiit: de-
positóque habitu quem sumpserat, induta est viduitatis vesti-
20 bus. Misit autem Iudas hœdum per pastorem suum Odolla-
mitem, vt reciperet pignus, quod dederat mulieri; qui cùm nõ
21 inuenisset eam, interrogauit homines loci illius: Vbi est mu-
lier quæ sedebat in biuio? Respondentibus cunctis: Non fuit
22 in loco isto meretrix. Reuersus est ad Iudam, & dixit ei: Non
inueni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, nunquã
2 sedisse ibi scortum. Ait Iudas: Habeat sibi, certè mendacij ar-
guere nos non potest: ego misi hœdum quem promiseram: &
24 tu non inuenisti eam. Ecce autem post tres menses nuncia-
uerunt Iudæ, dicentes, Fornicata est Thamar nurus tua, & vi-
detur vterus illius intumescere. Dixítque Iudas: Producite
25 eam vt comburatur. Quæ cum duceretur ad pœnam, misit ad
socerum suum, dicens: De viro, cuius hæc sunt, cõcepi: cogno-
26 sce cuius sit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis mune
ribus, ait: Iustior me est: quia non tradidi eã Sela filio meo. At-
27 tamen vltra non cognouit eam. Instante autẽ partu, apparue-
runt

runt gemini in vtero:atq; in ipsa effusione infantũ vnus protu lit manum:in qua obstetrix ligauit coccinum,dicẽs:Iste egredietur prior. Illo verò retrahente manũ, egressus est alter:dixítq; mulier; Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocauit nomen eius Phares. Postea egressus est frater eius,in cuius manu erat coccinum:quem appellauit Zara.

PRÆFATIO.

1 *ANte alia dignum quæri videtur,cur Moses, qui proximè orsus fuerat historiam Ioseph, mox eam, abrupto narrationis filo,omittens,interposuerit historiam cõiugij Iudæ, & generationis filiorum eius:præsertim autem, cùm de nullo aliorum filiorum Iacob,nisi de Ioseph,Moses talia commemorauerit.Verùm scire conuenit,vt hanc historiã scriberet Moses,causam fuisse nobilitatem tribus Iuda,super alias omnes populi Hebræi tribus;ex qua scilicet tot tantíque Reges,atq; adeo Meßias ipse, generãdi erant:cuius admirabilis prima origo ex incestu nurus cum socero, primáque filiorũ, non sine miraculo,generatio,visa est Mosi haudquaquã reticenda. Nec ad eam historiam memoriæ prodendam, non diuino consilio, & prouidentia incitatus est Moses:nimirum eius contemplatio plurimum valere debebat ad deprimendam Iudæorum arrogantiam,de sui generis claritate mendaciter gloriantium, quorum tamen prima generis primordia fœdißima,& sanè quàm pudenda, & probrosa fuerunt. Non puduit eos dicere CHRISTO Domino nostro, vt est in Euangelio Ioannis capite octauo:* Nos semen Abrahæ sumus,& nemini seruiuimus vnquam. *Et paulò infrà:* Nos ex fornicatione non sumus nati. *Sed vtrumque apertum fuit & insigne mendacium. Nam & sæpißimè seruierunt gentibus, tam vicinis, quàm longinquis; & prima nobilißimæ tribus eorum origo, ex alienigena muliere fuit, & ex incestu nurus cum socero. Valet etiam id ad commendandam CHRISTI Domini humilitatem, qui vt pro peccatoribus turpißima morte affici,ita ex turpißimis peccatoribus secundùm carnem genus ducere non erubuit. Sunt præterea quædam in hac Historia permira, & cognitu salubria, & memoratu dignißima. Sed cur statim post inchoatam historiam Ioseph,hanc subtexuit Moses? Videlicet,*

Cur Moses, historiam incestus Thamar cũ Iuda, scriptis prodere voluerit.

quæ narrantur in hoc capite trigesimo octauo, ea post venditionem Ioseph suprà expositam euenerunt. Moses itaque volens ordinem sequi temporis, quo res gesta erat, narrata venditione Ioseph, proximè Historiæ huius expositionem adiunxit: maximè verò, quòd postea historia Ioseph, vsque in finem libri continenter fermè pertexenda erat.

PRIMA DISPVTATIO.

Super quæstione perardua, & admodum perplexa, de tempore quo euenerunt quæ narrantur hoc Capite.

Super illis verbis,

VERS. 1. Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis, diuertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Viditque ibi filiam hominis Chananęi, vocabulo Sua, & accepta vxore ingressus est ad eam, &c.

ILLA verba: *Eodem tempore descendens Iudas à fratribus* &c. 2
obscurissimam, & implicatissimam quæstionem continent. Nam illud, *Eodem tempore*, significat circa tempus, quo venditus est Ioseph: idque duplicem habere intellectum potest, vel paulò ante venditionem Ioseph, vel post. Quæritur an quæ narrantur hoc capite, euenerint ante venditionem Ioseph, an post. Verùm duo antè constituenda sunt, quæ pro veris, & certis haberi debent. Primò ponendum est, quæ narrantur hoc capite 38. gesta esse ante ingressum Iacob cum omni familia sua in Ægyptum. Hoc enim dupliciter manifestum est; tum quia quæ narrantur hoc capite, acta sunt in terra Chanaan, ad quam vtique Iuda post ingressum cum patre suo in Ægyptum, nequaquam est regressus: tum etiam quia memoratur infrà Gene. 46. Iudas intrasse in Aegyptum, cum duobus filiis suis Phares & Zara; horum autem generatio narratur in fine huius capitis. Illud quoque ponatur hîc tanquam certum, à tempore, quo venditus est Ioseph, ad id temporis, quo Iacob intrauit Aegyptum, vocatus ab ipso Ioseph, præterisse annos tres & viginti. Etenim Ioseph sexdecim natus annos est venditus, Gene. 37. cùm autem Iacob intrauit Aegyptum, agebat Ioseph ætatis annum trigesimum nonum, quod ex capite 41. & quadragesimo quinto Genesis planè colligitur. Illic enim dicitur Ioseph fuisse triginta annorum, cùm à Rege præpositus est Aegypto. Inde secuti sunt septem anni vbertatis: Et post hos, septem alij sterilitatis, & famis; quorum secundo anno, qui fuit trigesimus nonus Ioseph, Iacob vocatus à Ioseph, intrauit Aegyptũ, vt traditur Gen. 45. A tempore itaquę venditionis Ioseph, vsq; ad tẽpus ingressus

Quantum tẽporis interfluxerit inter vẽditionem Ioseph & ingressum Iacob in Aegyptum. Gene. 41.

ingressus Iacob in Aegyptum, fluxêre viginti tres anni. Sed hisce duabus sententijs constitutis, reuertamur ad propositam quæstionem.

3 Quærebatur suprà, an quæ narrantur hoc cap. 38. euenerint ante venditionem Ioseph, an post: vtrumcumque enim dicatur, magnis id est implicatum difficultatibus. Nam si antè; cur non etiam antè Moses exposuit hanc historiam? Id enim exigebat ratio temporis, idque poscebat rectus scribendæ historiæ ordo, atque id si fecisset Moses, inchoatam historiam Ioseph non statim interrupisset: sed, quod erat aptius & commodius, vniuersam ad vsque finem continente serie pertexuisset. Sin autem post venditionem Ioseph contigerunt, quæ memorantur hoc capite, quî fieri potest, vt intra viginti tres annos (tot enim à venditione Ioseph, vt proximè dictum est, ad ingressum vsque Iacob in Aegyptum computantur) omnia facta sint, quæ hîc commemorantur, coniugium Iudæ, generatio successiua trium filiorum eius, adulta eorum iam ætas, & matura coniugio, quod alius post alium inijt, viduitas Thamar, & diutina mansio eius in domo paterna, quoad filius Iudæ adolesceret in ætatem matrimonio idoneam, firmámque; posthæc incestus Thamar cum Iuda, & inde generatio duorum filiorum.

Hæc omnia intra viginti tres annos non videntur geri potuisse. Hanc sanè ob causam B. August. quæst. 128. in Genes. super hac quæstione pluribus disputans, denique eo propensior est, vt hæc ante venditionem Ioseph gesta existimet. Quomodo, inquit, hæc omnia intra viginti duos annos fieri potuerint, meritò mouet. Nisi, vt fortè solet Scriptura per recapitula tionem, aliquot annos ante venditum Ioseph hoc fieri cœpisse intelligi velit. Et paulò infrà sub finem eius quæstionis subdit hæc: Nisi fortè credimus (& hoc enim fieri potuit) mox vt adolescere Iudas cœpit, eum incidisse in amorem eius quam duxit vxorem, nondum vendito Ioseph. Sic Augustinus. B. August.

Sedenim istam difficultatem, quam tantopere exaggerat Augustinus, non magni negotij esse videtur explicare. Posito enim, historiam huius capitis sequi ordine temporis venditionem Ioseph, licet, quæ narrantur hoc capite, intra viginti tres illos annos inter venditionem Ioseph, & ingressum Iacob in Aegyptum, omnia concludere ad hunc modum: Quo anno venditus est Ioseph, eodem ipso Iudas duxit vxorem, filiã Sua Chananæi, & sub finem eius anni, genuit primum filium, cui nomen Her, & inde alios duos successiuè. Her decem & septem annos natus, duxit Thamar vxorem, id est, anno post coniugium patris decimo octauo: sed quia pessimus erat, occisus est à Deo sub finem anni eius decimi octaui. Initio anni decimi noni successit in coniugium eius alter filius Iudæ, vocatus Onan, qui ob nequitiam statim eodem illo anno perijt. Tunc coacta est Thamar expectare, donec Sela, tertius Iudæ filius, magis adolesceret: ponamus id tempus fuisse duorum vel trium annorum, tunc enim Sela fuisset annorum circiter viginti, maior nempè prioribus suis fratribus: expectauit igitur Thamar vsque ad vigesimũ secundũ annũ à coniugio Iudæ. Tunc videns se frustrari spe habendi Selam maritum, quæsiuit per simu-

lationem concubitum Iudæ,& inde duos filios gemellos generauit,anno videlicet vigesimo secundo post coniugium Iudæ. Anno postea vigesimo tertio expleto,intrauit Iuda cum duobus filijs in Ægyptum. Hinc,opinor, aduertit Lector,difficultatem exagitatam à B. August. eo modo quo diximus,dissolui posse.

Ardua,& primori aspectu inexplicabilis quæstio.

Atenim est altera difficultas multo impeditior, multóque perplexior. 5
In hoc enim ipso libro Genesis infrà ca. 46. vbi memoratur ingressus Iacob in Ægyptum cum omni familia sua, traditur, Iudam intrasse tunc Ægyptum vnà cum filio suo Phares,& duobus eius filiis,suísque nepotibus,Hesron,& Hamul. Hos cùm genuit Phares, non potuit esse minor anno decimo sexto: sed ipse genitus fuerat,vt paulò antè ostensum est,anno circiter vigesimo secundo post coniugium patris sui Iudæ cum muliere Chananæa, vt narratur in exordio huius capitis 38. Ergo à coniugio illo Iudæ,quod fuit post venditionem Ioseph, vsque ad ingressum Iudæ cum filijs & nepotibus suis in Aegyptum, fluxissent anni triginta octo, duo scilicet & viginti vsque ad ortum Phares, & anni sexdecim vsque ad generationem filiorum eius: cùm tamen suprà demonstratum sit ex ipsa Scriptura,non plures viginti tribus annis computari à venditione Ioseph, vsque ad ingressum Iacob in Aegyptum.

Si quis autem,vt hanc euitet difficultatem,dicat coniugium illud Iudę fuisse ante venditionem Ioseph,annis quindecim,tot videlicet vt summa illa viginti trium annorũ à venditione Ioseph vsque ad ingressum Iacob in Aegyptum firma consistat: is profectò,vt fertur prouerbio,

Incidit in Scyllam,cupiens vitare Charybdim.

Sic enim necessum erit dicere,Iudam cùm illam duxit vxorem,quinque dũtaxat fuisse annorũ. Etenim Iudas quatuor tantùm annis prior natu erat quàm Ioseph,vt colligitur ex cap. 29. & 30. Genes. Siquidem Iudas natus est anno vndecimo,quàm pater eius Iacob venerat in Mesopotamiam: Ioseph autem anno decimo quarto iam exacto. Ergo si Ioseph erat sexdecim annorum,cùm est venditus,vt dicitur Genes. 37. erat tum Iudas viginti annorũ: quare si quindecim annis ante venditionẽ Ioseph inijt coniugium illud cum muliere Chananæa,necesse est initum esse cõiugiũ,& ex eo generatos filios Iudæ anno ætatis eius quinto: hoc autem non solùm incredibile dictu,sed impossibile factu est; nisi quis ad diuinæ Omnipotentiæ miracula temerè confugiat. Siue igitur istud Iudæ coniugium locetur ante venditionem Ioseph,siue post; vtroque sanè modo inextricabilis,vt videtur,existit quæstio.

Auctoris solutio duplex superioris difficultatis.

Duplex mihi ad præsens occurrit exsoluendi huius nodi via,& ratio, 6
quam breuibus dicam Lectori. Primò dicendum est, duos illos filios Phares,Hesron & Hamul,qui memorantur Genes. 46. non fuisse natos ante ingressum Iacob in Aegyptum,sed aliquot post annis. Cur igitur isti numerantur ibi inter ingredientes in Aegyptum? quia etsi non per se, in suo tamen patre,qui verè ingressus est Aegyptum,etiam ipsi existimantur intrasse. Hoc namque modo,enumeratis Moses eo loco filijs & nepotibus Liæ,subdit,eos fuisse genitos in Mesopotamia: quod tamen falsum est de

filijs

filijs Iudæ generatis in terra Chanaam, vt dicitur in hoc capite: Immò de filijs Ruben, Simeonis, & Leui, idem dicendum eſt: cùm enim Iacob diſceſſit ex Meſopotamia, Ruben erat annorum tredecim, Simeon duodecim, Leui vndecim, Iuda decem, in qua ætate, non eſt credibile iam eos generaſſe filios: quam fortaſſe ob cauſam ſuprà Geneſ. 35. vbi recenſetur progenies Iacob, ſoli numerantur eius filij, nec vllius eorum nominatur filius. Ergo quod dicitur de filijs & nepotibus Liæ, ab ea genitis in Meſopotamia, interpretandum eſt de filijs quidem Liæ, per ſe atque immediatè, de nepotibus autem eius, mediatè, & in eorum patribus, qui nati fuerant in Meſopotamia. Ad hunc ſcilicet modum ſoluit iſtam quæſtionem Auguſtinus in quæſtione 151. in Geneſ. Magna, inquit, quæſtio eſt, quomodo triginta tres animæ ex Lia genitæ fuerint in Meſopotamia: niſi quia illa locutio confirmatur, tanquam ibi omnes ortæ ſint, quarum parentes ibi orti ſunt. *Auguſtinus.*

7 Quod autem inter eos, qui ingreſſi ſunt in Aegyptũ vnà cum Iacob, & recenſentur à Moſe infrà Geneſ. 46. aliqui fuerint ibi commemorati, nondum tunc nati, ſed multis pòſt annis; manifeſtum facit commemoratio filiorum Beniamin eo loco poſita. Numerat Moſes decem filios Beniamin; ſic enim Hebraica & Latina lectio appellat: quos tamen omnes non fuiſſe à Beniamin proximè genitos, ſed quoſdam fuiſſe nepotes, & pronepotes eius, perſpicuè demonſtrat lxx. Interpretum in eo loco tranſlatio. Nam licet ſecundùm Hebraicam & Latinam lectionem Geneſ. 46. Bela & Gera, & Ared, nominentur filij Beniamin; attamen Septuaginta, qui hæc diſtinctiùs & enucleatiùs deſcripſerunt, Belam faciunt filium Beniamin; Geram autem, filium Belæ, & nepotem Beniamin; Ared verò, filium Geræ, & pronepotem Beniamin. Beniamin porrò, cum intrauit Aegyptũ, vigeſimum tertium annum ætatis non excedebat; ſiquidem natum eſſe oſtendimus ſuprà, eo anno quo Ioſeph venditus eſt, aut iuxta. Non potuit igitur fieri, vt Beniamin intra viginti tres ætatis ſuæ annos, & filiũ habuerit & nepotem, ac pronepotem: ſed neceſſe eſt nepotem & pronepotem, aliquot annis poſt ingreſſum eius in Aegyptum eſſe natos.

8 Altera eiuſdẽ quæſtionis enodandæ ratio indicata nobis eſt à B. Aug. Is enim quæſtione vltima in Geneſim docet, per ingreſſum Iacob in Aegyptum, non eſſe illud tantùm tempus præcisè intelligendum, quo ipſe primùm intrauit; ſed quoad ipſe vixit in Aegypto poſt ingreſſum, per annos ſcilicet decem & ſeptem. Vel potiùs per illum ingreſſum Iacob intelligere oportet omne tempus, quo vixit Ioſeph poſt ingreſſum patris, per annos nempe vnum & ſeptuaginta. Nam quia Ioſepho vocante, & procurante apud Regem, Iacob venit in Aegyptum, & ibi humaniter acceptus à Rege, ac liberaliter tractatus eſt, atque in optimo Aegypti ſolo collocatus: idcirco ſignificatio & vſurpatio ingreſſus Iacob in Aegyptum extenditur vſque ad finem vitæ Ioſeph. Et hac ratione Auguſtinus ſoluit difficultatem, qua vehementer premi videtur tranſlatio lxx. Interpretum in cap. 46. Geneſis: vbi omnes animas quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in Aegyptum, tradunt fuiſſe ſeptuaginta quinque,

cùm

cum Scriptura Hebraica, septuaginta solùm enumeret. Sed illi addiderũt ei numero quinque, partim nepotes, partim pronepotes Ioseph, haud dubiè natos post mortem Iacob. Ex quo argumentatur Augustinus, per ingressum Iacob in Aegyptum significari omne tempus, quod ab ingressu Iacob protẽditur vsque ad finem vitæ Ioseph. Idem traditur ab ipso in lib. 16. de Ciuitate Dei sub finem, ca. 40. Atque hæc sunt, quæ super proposita quæstione, in præsentia dicere habui.

SECVNDA DISPVTATIO.

De peccato Her primogeniti Iudæ, quem Scriptura dicit fuisse nequam in conspectu Dei.

Super illis verbis,

VERS. 7. Fuit Her primogenitus Iudæ, nequam in conspectu Domini: Et ideo ab eo occisus est:

RIMA quæstio hîc tractanda est, quodnam fuerit peccatum 9
Her: Scriptura enim nullum eius peccatum nominatim exponit, contenta dicere in vniuersũ, fuisse eũ nequam in conspectu Domini. B. August. lib. 22. contra Faustum cap. 84. significat peccatum eius fuisse crudelitatis & sæuitiæ, dicens fuisse eum malignum & sæuum. Cùm enim duo sint genera hominum, vnum nocentium alijs; alterum, prodesse alijs nolentium: prius genus hominum significatum esse ait, per filium Iudæ, nomine Her, qui erat malignus, & sæuus: posterius autem genus hominum, esse figuratum per alterum filium Iudæ, vocatum Onan, qui ne gigneret filios fratri suo mortuo, accedens ad vxorem, ante fundebat semen in terram. Sed huius opinionis suæ sectatores non habuit Augustinus. Alij coniectant, fuisse peccatum contra naturam, quod admittebat, abutens vxore extra vas muliebre. Coniectura istorũ, huiusmodi est: Iste dicitur fuisse nequam in conspectu Dei, & idem dicitur suprà Genes. 13. de Sodomitis: *Homines Sodomitæ* (inquit Scriptura) *pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis:* Sed præualuisse videtur Traditio Hebræorum, quam plerique Nostrorum, etiam sequuntur. Aiunt isti, Thamar fuisse pulcherrimam fœminam, eámque perditè adamatam esse ab Her. Qui quo diutius illibata eius pulchritudine frui posset, sciens per grauidationes, & partus deflorescere decorẽ, & venustatem muliebrẽ, in congrediendo cũ Thamar, effundebat semen extra vas illius, ne grauidari posset. Hoc secutus Caietan. Quæ fuerit, inquit, malitia Her, non dicit Scriptura: Sed Hebræi tradunt, malitiam eius fuisse studium impediendi imprægnationem vxoris, propter nimiũ amoris ardorem erga illã: Vnde & significanter appellatur malus in oculis Iehouah,

Quod fuerit peccatum Her. — *S. Augustinus.* — *Traditio Hebræorum.* — *Caietanus.*

hoc

hoc eſt, fontis eſſendi, ſeminando enim ita, vt generatio non ſequeretur, malè merebatur de fonte eſſendi. Sic ille. *Caſſianus.*

10 Caſſianus peccatum iſtud Her, ſpeciem facit fornicationis, nominatam à Theologis mollitiem, & à B. Paulo immunditiam. Scribit enim in cap. 11. Collationis octauę de peccato Onam, qui frater fuit Her, (ſimile autem fuiſſe peccatum vtriuſq; creditur) ad hunc modum: Fornicationis tria ſunt genera. Primum, quod per commixtionẽ ſexus vtriuſque perficitur. Alterum, quod abſque fœmineo tactu fit, pro quo Onam, filius patriarchæ Iudæ à Domino percuſſus legitur. Hoc in Scripturis ſanctis immunditia nuncupatur, de quo Paulus ad Coloſſ. 3. *Mortificate*, inquit, *membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, &c.* Et ad Epheſ. 5. *Fornicatio, & immunditia nec nominetur in vobis.* Tertium genus fornicationis eſt, quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Euangelio Matth. 5 *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Hæc Caſſianus.

Immunditiæ verò peccatum, cenſetur à Theologis peccatum contra naturam, quòd repugnet ordini naturali actus venerei, ordinati ad generationem prolis. Peccatum enim contra naturam, vt docet S. Thomas in Secunda Secundę quæſt. 154. art. 11. plurifariàm poteſt fieri. Vel ſi abſque omni concubitu, cauſa delectationis venereæ, pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiæ; quam quidam mollitiem vocant. Vel ſi fiat per concubitum cum re non eiuſdem ſpeciei, quod vocatur beſtialitas. Vel ſi fiat per concubitum cum non debito ſexu, vt maris cum mari, vel fœminæ cum fœmina, vt Apoſtolus ait ad Romanos primo, quod appellatur vitium Sodomiticum. Vel denique ſi non ſeruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut quantum ad alios monſtroſos & beſtiales concumbendi modos. Inter iſta autem peccata contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, poſt hoc verò eſt vitium Sodomiticum, & poſt hoc eſt, cùm non ſeruatur debitus modus comcumbendi. Magis autem peccatur, ſi non ſit debitum vas, quàm ſi ſit inordinatio ſecundùm alia pertinentia ad modum concubitus. Hæc ex Beato Thoma in prædicta quæſt. artic. 11. vt diximus, & item 12. *S. Thomas Quomodo peccatum immunditiæ ſit peccatū contra naturam.*

11 Altera quæſtio eſt, quibus modis peccauerit Her, & quàm multiplici prauitate actus eius deformatus fuerit. Videtur peccaſſe quinq; modis. Primò quidem, peſſimo genere intemperantiæ. In coniugio enim, poſthabito proprio eius fine, ſolum ſpectauit & quæſiuit ſenſum, atq; guſtum, &, vt in Scholis loquimur, fruitionẽ delectationis ac voluptatis venereæ. Atque id non fecit repentina quapiam & vehementi perturbatione animi correptus & incitatus, vt facere ſolent incontinentes, ſed conſulta opera, firmoque propoſito, atque ex electione; talem ſibi videlicet, homo nequiſſimus, coniugij finem, fructúmque proponens. Deinde peccauit, magnam Deo ipſi iniuriam faciens, qui in humana natura vtrumq; ſexum cõdidit, & omnia quæ ad generationem prolis, *Her peccaſſe grauiter quinque modis.* *Geneſ. 1. & 2.*

non solùm necessaria, sed etiam vtilia generãdæ proli futura erant, copiosissimè & aptissimè, & ordinatissimè eidem naturæ indidit; & vt legitimè fieret generatio prolis, statim in exordio mundi Matrimonium instituit, edicens, vt per illud crescerent & multiplicarentur, ac replerent terram. Her igitur, quantum in ipso fuit, tam sanctam Dei & vtilem institutionem frustrabatur.

Genes. 8.

Ad hæc, maximam vxori suæ Thamar iniuriam & contumeliam faciebat, præpediens eius fœcunditatem, priuansq; eam ingenti bono, & gaudio & ornamento, quod ex generatione prolis mulieribus accedit: nec ea, vt coniuge vtens ad generationem prolis, sed tãquam vilissimo scorto abutens ad turpissimam voluptatem. Præterea, sibi ipse iniuriosissimus & nocentissimus erat, adimens sibi, quo nihil in humanis bonis optabilius homini accidere solet: quid enim optabilibus ijs qui sunt in coniugio, quàm multæ ac pulchræ prolis parentes fieri? Per filium enim pater, etiam mortuus, quodammodo viuit, ac seipsum propagat: *Mortuus est pater*, inquit Scriptura; *Et quasi non mortuus esset: similem enim reliquit sibi.* Et Aristoteles perfectum esse censet vnumquodq; in viuentibus, cùm sui simile potest producere, & alio loco naturalissimum esse dicit operum in viuentibus, quæcumque perfecta sunt, facere aliud, quale ipsum, vt ipsi semper & esse diuino participent, prout possunt: omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcumque agunt secundùm naturam. Et quia nihil contingit corruptilium, idem & vnum numero permanere, permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum. Sic Aristoteles. Postremò, ingenti damno afficiebat genus humanum, quantum in ipso erat, planè destruens illud ac tollens de medio, quippe qui coniugio, ad propagationem humani generis instituto, non ad hunc finem vtebatur, sed ad inanem tantùm, & sterilem, & obscœnam voluptatem. Celebris est illa B. August. sententia in lib. de bono coniugij cap. 16. Quod est cibus ad salutem corporis, hoc est concubitus (coniugalis scilicet & legitimus) ad salutem humani generis. His itaque modis grauissimè peccauit Her.

Eccles. 30.
Arist. lib. 4. Meteor. & 2. de Anim. Text 34.
S. August.

Quid est illud frequens in Scriptura in cõspectu Dei vel coram Deo.

Tertia quæst. Quid est illud, *Fuit nequam in conspectu Domini.* Thostatus interpretatur *in abscondito*, quoniam, inquit, nequitia eius non patebat aliis, sed solus Deus, præter ipsum & vxorem eius conscius illius flagitij erat. Et idcirco Deus occultè occidit illum, tali tamen plaga, quæ satis indicaret, mortem eius non ei naturaliter contigisse. Atenim idem Thostatus super illis verbis cap. 13. Genesis: *Sodomitæ erant pessimi coram Domino nimis*: contrario modo exponit *Coram Domino*, videlicet pro eo quod est, palàm: & publicè sine vllo pudore, atque hominum, Deíque respectu, sicut dixit Isaias: *Quasi Sodoma peccatum suum prædicauerunt, nec absconderunt.* Ast ego obseruaui in Scriptura, aliquid dici esse tale, siue in laudem, siue in culpam, *coram Deo*, quod sit verè, & simpliciter, & maximè tale. Nam cùm Deus perfectissimè cognoscat res omnes, & vt ipsæ sunt, ita de ipsis sentiat ac iudicet: idcirco cum aliquid dicitur 12

dicitur esse tale coram Deo, significatur id esse verè, & simpliciter, & maximè tale. Ad hanc sententiam Nemrod dictus est Genes. 10. robustus venator coram Domino. Lucas cap. 1. ait Zachariam & Elizabeth fuisse iustos ante Deum, & filium eorum Ioannem, fore magnum coram Domino: & apud Ionam cap. 1. dicitur Hebraicè, Niniue fuisse ciuitas magna Deo, siue coram Deo. Verùm super hac re nos pluribus disseruimus in Tertio Tomo nostrorum Commentariorum in Genesim super cap. 13. num. 34. & 35. Ergo dicitur Her fuisse nequam coram Deo, id est, verè, atque vt ita loquar, perfectè nequam. Illud porrò quod adiungit Moses: *Et idcirco occisus est à Deo*: significat non morte naturali occidisse, sed tali genere mortis, vt satis appareret id ei vindictæ, & supplicij causâ fuisse diuinitus illatum. Nec temerè crederet quisquam, ad eum modum illum fuisse occisum, quo narratur in libro Tobiæ cap. 6. septem viros Saræ fuisse interfectos per Dæmonem. Scriptum enim ibi est, Angelum Raphaëlem dixisse Tobiæ: *Ostendam tibi qui sunt, quibus potest præualere Dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Dæmonium super eos.*

13 Quarta quæstio, Quid mulieris fuerit illa Thamar, quæ nupsit filiis *Qualis mulier fuerit Thamar.* Iudæ: ex qua gente fuerit, cuius conditionis, quibus moribus? Huic ego quæstioni respondebo verbis Philonis, quæ sunt in libro eius de *Philo.* Nobilitate. Hanc nobilitatem, inquit Philo, non solùm viri Deo chari, sed etiam mulieres æmulatæ sunt, oblitæ ruditatis, ac simulachrorum quæ coluerant, institutæ verò ad vnius Monarchæ notitiam, cuius solius imperio mundus regitur. Thamar nata fuit in Palęstina Syriæ, educata in patria cultrice multorum numinum: vbi omnia plena erant statuis, & delubris, & id genus cæteris superstitionibus. Sed postquam ei contigit, velut è profundissima caligine paruum quendam splendorem veritatis aspicere, capitis sui periculo ad pietatem transfugit, nihili pendens vitam, si non daretur bene viuere: rectam autem vitam in eo sitam censebat, si daretur colere adoraréque vnum Auctorem rerum omnium. Hæc duobus deinceps fratribus, ambobus scelestis nupserat; priori, puella; posteriori verò, ex decreto iudicum, quia prior sine liberis decesserat. Ea porrò mulier, seruata vitæ integritate, tum ipsa in bona existimatione fuit, tum posteris suis omnibus nobilitatis exordium præbuit. Et quamuis alienigena esset, fuit tamen ingenua, nec fortè obscuris natalibus. Sic Philo.

TERTIA DISPVTATIO.

De peccato alterius filij Iudæ, cui nomen Onan.

Super illis verbis,

Dixit Iudas ad Onam filium ſuum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non naſci ſibi filios, introiens ad vxorem fratris ſui, ſemen fundebat in terram, ne filij fratris nomine naſcerentur; & idcirco percuſſit eum Dominus, eo quòd rem deteſtabilem faceret.

PRIMA quæſtio hîc agitanda eſt ſuper illis verbis: *Ingredere ad vxorem fratris tui, vt ſuſcites ſemen illi.* Cùm enim 14
fuerit hoc præceptum per legem Moſis datum Hebræis, vt traditur Deut. 25. quî fieri poteſt, vt iſta lex ſiue præceptum, plus ducentis triginta annis ante legẽ Moſis iam vigeret, & vim haberet obligandi? conceſſu enim omnium prima Lex à Deo hominibus data fuit, quæ per Moſen lata eſt. Sed breue reſponſum eſt: non fuiſſe id ante legem Moſis præſcriptum & præceptum lege aliqua ſcripta & lata diuinitus, ſed ex more & conſuetudine & traditione Maiorum; quam tamen ex diuina inſpiratione primam habuiſſe originem non temerè exiſtimatur. Nimirum voluit Deus, Patriarchas illos populi Hebræi multa obſeruare eorum, quæ poſtea per legẽ præſcribenda eorum poſteris eſſent: quo ſcilicet maiorum ſuorum exemplo, molliora ipſis, & leuiora legis præcepta fierent. Enimuerò diſtinctionem animalium mundorum & immundorum ad vſum ſacrificandi obſeruatam legimus Geneſ. 8. ſtatim poſt diluuium: erectionem item altarium ex impoſitis lapidibus, atque eorum vnctionem & quaſi conſecrationem, factam legimus à Iacob Geneſ. 28. & ab eodem votiuam decimarum oblationem: hæc autem omnia per legem Moſis, multis pòſt ſeculis ſancita & conſtituta ſunt.

Verùm non abs re fuerit verba illius legis de ſuſcitando ſemine demortui fratris hîc adſcribere, cum breui quadam eorum interpretatione, quo apertiùs eius legis, & qui ante legem erat, antiquiſſimi moris æquitatẽ, & honeſtatẽ agnoſcamus. Verba illius legis in cap. 25. Deut. huiuſmodi ſunt. *Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti, nõ nubet alteri: ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo, & primogenitũ ex ea filiũ nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael.* Fuit in hac lege mentio de fratribus cohabitantibus, vt bene Caietanus exponit, quia frater cohabitans, prius obligabatur ad hoc officium, quàm frater, non cohabitans, tanquam maiore vinculo coniunctus defuncto. Quod autem dicitur, vt primogenitus ex ea vxore natus, nomine fratris mortui cenſeatur

seatur, id pertinet ad vetustissimum morem denominandi filios ex patribus, vsque adeo, vt quorundam virorum illustrium propria nomina ignoraretur, quòd vulgo non alijs quàm patrum nominibus appellarẽtur. Et quia hoc præcipuè obseruare studuit Antiquitas, idcirco filius primò natus ex fratris mortui vxore, ritè cogebatur seruare illius nomen, quando & illius quoque fiebat hæres. Signatè autem nominatur non filius absolutè, sed primogenitus: lex enim meritò exigebat, vt primogenitus eius qui duxerat vxorem fratris defuncti, sicut illius futurus erat hæres, ita legalis filius eius censeretur, & nomen eius ferret. Reliquos autem filios ex eadem vxore susceptos, liberum putat Caietanus fuisse patri, vel sibi eos, vel fratri mortuo arrogare.

15 Sed duo isti legi siue cõsuetudini opponi possunt. Primò videtur inhonestum atque indecẽs, vt mulier quæ facta erat vna caro per cõiugiũ cum vno fratre, ea iungeretur similiter alteri fratri; & ille reuelaret turpitudinem fratris sui. Similia enim, aut etiam minora, vetita reperimus per legem Mosis. Sic enim legimus Leuit. 18. *Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non reuelabis, eo quòd sit caro matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur.* Si talia igitur coniugia, taléisque concubitus turpes censentur, similiter censeri deberet coniugium fratris cum vxore fratris sui, cùm in hoc non minor cõiunctionis ratio sit, quàm in illis. Immò verò coniugium hoc fratris cum vxore fratris mortui, conceptis verbis eodem in loco Scripturæ interdictum est. *Turpitudinem,* inquit, *vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui est.*

Duæ obiectiones contra illã consuetudinem & cõtra legem.

Verùm istas duas obiectiones benè soluit Caietanus: priorem quidẽ super caput hoc 38. Genesis hisce verbis: Nisi fuisset mos vt defuncto fratre sine liberis, Leuir acciperet fratriam in vxorem, non dixisset Iudas hæc verba. Sed arbitrati sunt Antiqui, quòd modica læsio honoris mortui fratris, quæ interuenit in hoc, quòd vxor eius effecta vna caro cum ipso, cognoscitur à fratre, vincitur à maiori bono, immò à beneficio in ipsum. Magnum siquidem beneficium censuerunt conferri mortuo sine liberis, si frater mortui, vices mortui ageret cognoscendo relictam vxorem ad suscitandum semen mortuo. Et hinc patet, non incœpisse tempore Mosis legem hanc, quæ à Mose scripta est Deutero. 25. Sic ibi Caietanus. Posteriorem verò obiectionem idem soluit super caput 25. Deut. ad hunc modum scribens: Recole prudens Lector, Leuitici 18. inhibitum esse connubium cum relicta fratris vxore, fuisséque punitum Leuit. 20. Sed, vt ibidem dictum est, ibi est sermo de connubio inter Leuirum & fratriam, in genere: hoc autem in loco sermo est de connubio inter Leuirum, & fratriam, in vno duntaxat euentu. Et propterea lex ista non aduersatur legibus illis: siquidem secundùm legem Mosis illicitum erat tale connubium, absolutè loquendo; licitum autẽ, immò præceptum, in euentu, quo frater defunctus fuisset sine filio: quia Leuir ad exercendum officium fratris sui defuncti, tanquam vices eius

Solutio superiorum obiectionum ex Caietano.

gerens,iungebatur fratriæ. Ac per hoc non solùm cessabat ratio legis
promulgatæ in Leuitico,iniuriâ videlicet defuncti fratris, sed officium
potiùs præstabatur fratri defuncto. Hæc Caietanus.

Philo refellitur.

Philo, vt ex verbis eius paulò suprà memoratis manifestum est, si- 16
gnificat,istud de suscitando semine fratris mortui, non solùm in more
apud Hebræos fuisse,sed fuisse id temporis institutum atque legē Cha-
nanæorum, in quorum regione tunc Iudas versabatur. Scribit enim,
Thamar,mortuo sine liberis primo marito, decreto iudicum illius ter-
ræ nupsisse fratri eius,vt suscitaret semen fratri suo. Sedenim extremum
hoc dictum Philonis dupliciter refellitur. Etenim narratio ipsa Mosis
in hoc loco apertè demonstrat, quòd Thamar nupserit secundo fratri,
id factum esse auctoritate,sententiâ,& voluntate Iudæ; non autem de-
creto,& præcepto iudicum. Deinde, si res ista pendebat à iudicio, &
decreto iudicum; cùm Thamar vidit non dari sibi in cōiugium Selam,
tertium fratrem,vti oportebat,& promissum à Iuda fuerat; adijsset ipsa
iudices, egissétque vt sibi daretur Sela,etiam recusante Iuda: nec illa
confugisset ad turpe illud consilium & commētum, per simulationem
meretriciam concumbendi cum Iuda vt ex eo filios susciperet, quando
non poterat ex Sela.

Vter fratrum peior fuerit Hér ne, an Onan.
S. Augustin.

Altera quæstio breuibus tractanda est circa illa verba: *Idcirco percus-* 17
sit eum Dominus,quòd rem detestabilem faceret,vers. 10. Vter fratrum plus
& grauiùs peccauerit, Hér ne, an Onan. S. Augustinus lib. 20. contra
Faustum,cap. 84. significat peiorem fuisse Her, quàm Onā: illum fuisse
malignum & sæuum, & peccasse nocendo: hunc autem peccasse, pro-
desse & iuuare nolendo. Non sunt, inquit Augustinus, nisi duo genera
hominum,inutilia generi humano:vnum nocentium,alterum prodesse
nolentium,& si quid boni habent in hac terrena vita,perdentium & tā-
quam in terram fundentium. Et quoniam in malo peior est qui nocet,
quàm ille qui nō prodest:ideo prior frater dictus est malignus & sęuus;
de altero autem dictum est, quòd fundebat semen in terram. Atque
idipsum indicāt eorum nomina. Siquidem Her interpretatur, *Pellicius*,
qualibus scilicet tunicis induti sunt primi homines,& in pœnam dam-
nationis sunt eiecti ex Paradiso. Onā verò interpretatur *Mœror eorum*,
eorum nempe,quibus nihil prodest, cùm habeat vnde prodesse queat,
sed id potius perdat in terrā:maius porrò malum est ablatæ vitæ, quod
significat *Pellicius*,quàm non adiutæ,quod significat *Mœror eorum*. Sic
Augustinus.

Auctoris sententia grauius fuisse peccatū Onan quàm Her.

Verùm probabilius videtur,grauiùs peccasse Onan quàm Her. Hoc 18
enim indicat Scriptura ipso modo loquendi,quo vtriusque factum de-
notat:grauioribus enim verbis arguit factum Onan,quàm Her. Nam
Her,appellat nequam; Onan verò detestandum,quòd rem detestabilē
faceret;hoc autem grauioris criminis nota est, quàm illud. Deinde,
Onan, fratris sui vindicta ob simile peccatum deterreri debebat à pec-
cando:ex quo licet æstimare quanta fuerit malitia Onan, qui tam re-
cēti fratris supplicio ante oculos eius posito,à simili, vel etiam maiori

pecca

peccato non se abstinuerit. Hac sanè ratione Daniel Regem Baltasarē grauiùs peccasse ostendit, quòd contemptor fuisset Dei; eo quòd à tali impietate cohiberi & deterreri debuerat, exemplo patris sui Nabuchodonosor, quia aliquot antè annis propter similem impietatem, ex altissimo humanæ prosperitatis gradu, in profundissimam calamitatum & miseriarum abyssum deiectus fuerat. Cùm enim Daniel commemorasset, quantam in calamitatem & miseriam pater eius ob superbiam & impietatem præcipitatus esset, subdit hæc: *Tu quoque filius eius Baltasar, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia: sed aduersus Dominatorē cœli eleuatus es, &c.* Præterea grauiùs peccasse Onan quàm Her, licet argumentari ad hunc modum: Her peccauit inordinata libidine delectationis venereæ, vt suprà expositum est: at Onan peccauit maligna inuidia fraterni boni, ne primogenitus suus videlicet assignaretur fratri suo. Tantáque erat malitia eius, vt ne fratri attribueret primogenitū suum, ipse se omnino priuaret liberis: & ne ex parte prodesset fratri, ex toto nocebat sibi: excepto namque primogenito, ceteri, quos generasset, filij, ipsius erant, nec eos quoque assignari fratri, aut in more tūc erat, aut postea lege sancitum est.

Dan. c. 5.

19 Ex hoc facto Onan semen fundentis in terram, quidam coniectarūt, natum esse poëticum illud figmentum de prodigioso Ericthonij ortu, quem ferunt ex semine Vulcani in terram profuso esse generatum. Rationem huius fabulæ breuiter exponit Lactantius in lib. primo, qui est de Falsa Religione. Habebāt Aethnici inter tot deos suos, Deásque fœdissimis contaminatas flagitijs, duas tantum mulieres Deas, quas virgines fuisse iactabant, Palladem dico, & Dianam. Verùm ne illas quidē illibatam seruasse virginitatem, docet Lactātius eo loco his verbis: Sed ne illæ quidem virgines illibatam castitatem seruare potuerunt. Vnde enim putemus Erichthonium esse natum? An ex terra, vt Poetæ videri volūt? At res ipsa clamat. Nam cùm Vulcanus Dijs arma fecisset, eíque Iupiter optionem dedisset præmij quodcumque vellet postulandi, iurassétque, vt solebat, per infernam paludem, se nihil ei denegaturū: tum faber claudus, Mineruæ nuptias postulauit. Hic Iupiter Optimus Maximus, tanta religione constrictus abnuere non potuit. Mineruam tamē monuit repugnare, pudicitiámque defendere. Tum in illa colluctatione, Vulcanum in terram profudisse aiunt semen, vnde sit Erichthonius natus, ídque illi nomen impositum ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ χθονός, id est, ex certamine, atque humo. Sic Lactantius: nam cetera, quæ super ea re persequitur Lactantius, potest Lector ex eo loco requirere. Sed quia ex semine Onan fuso in terram, nihil esse natum legimus, non videtur fabula Ericthonij cum facto Onan probabilem conuenientiam habere.

An fabula de ortu Erichthonij originem habuerit ex hac historia Onan. Lactantius.

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

An concubitus Thamar cum Iuda fuerit peccatum; nec ne?

Super illis verbis,

VERS. 19. Ad vnum igitur coitum mulier concepit.

RES ipsa nihil secundùm disciplinamT heologicam habere 20
videbatur difficultatis, nisi obstitisset auctoritas grauissimorum Doctorum, tam Iudam, quam Thamar, vel certè ipsam Thamar à peccato vindicantium. Ac Thamar quidem, primò non leuiter peccauit, simulans se meretricem, & libidini transeutium expositam: tali namque specie atque ornatu, Iudam vehementer ad peccãdum incitauit. Meretricius quippe habitus, locíque ipsius atque temporis opportunitas, magnam ad excitandam libidinem, patrãdumque flagitium illecebram habuerunt. Deinde cõcubitus ille nurus cum socero, non solùm malus, sed etiam pessimus, atque detestandus fuit. Neque prauitatem eius diluit, quòd non ardore libidinis, sed cupidine prolis eum cõcubitum Thamar appetierit. Etenim si opus quod fit, genere suo malum est, etiamsi optimum ob finẽ suscipiatur, & fiat, non propterea moraliter bonum erit; bonum enim constat ex integra causa: nec bonum erit, si de ijs, quæ requiruntur ad bonitatem actus moralis, vel vnum quidpiam defuerit. Alioqui nullum esset flagitium, non furtum, non homicidium, non sacrilegium, quin facere id liceret ob bonũ finem, vt ad largiendam eleemosynam, ob seruandam vitam corporalem, vel spiritualem, vel ob consequendum bonum aliquod publicum. At reclamat Apostolus, docens, Non esse facienda mala, vt inde bona eueniant. Erat sanè bona cupiditas habendi prolem, qua Thamar flagrabat; si tamen eam recta via, & legitima ratione habere voluisset: at eam ex soceri concubitu expetere, turpe, nefarium, execrandum fuit. Satius enim fuisset nunquam matrem fieri, quàm sic fieri matrem, etiam numerosissimæ, ac pulcherrimæ prolis: nõ enim factũ aliquod cẽsetur bonũ, quod ex eo magnum quodpiã bonũ secutum est: sed quia ipsum bene, atque vt oportebat fieri, factum est.

Ad Rom. 3.

Nec illud arguit non peccasse Thamar, quòd Iudas de ea dixerit: *Iustior me est*, quasi eam iustam fuisse istis verbis significans. Nam rectè S. 21
Hieronymus, & Augustinus, illud, *iustior*, interpretantur (minùs mala & culpabilis.) Minùs autem mala iudicatur Thamar, quàm Iudas, quòd illa marito sibi promisso, & debito fraudata, & flagrans cupiditate suscipiendi prolem ex stirpe illa à Deo benedicta, ad illud faciendum est adducta. At verò Iudas, & perfidiosus in Thamar fuit, non dando ei Selam maritum, vti promiserat, atque ex more debebat: neq; appetiit eius

Quomodo intelligẽdum sit Thamar fuisse iustiorẽ quàm Iudam.

con

concubitum desiderio prolis, sed turpis ardore libidinis. Adscribam hic verba Hieronymi, & Augustini. Ille in Traditionibus Hebraicis in Genesim sic ait: In Hebræo est: *Iustificata est ex me*, non quòd iusta fuerit, sed comparatione illius minùs malè fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo. Hic verò lib. 22. contra Faustum cap. 62. hoc modo scribit: Magis illam, quàm se iustificatam esse pronunciauit Iudas, quòd ei filium suum, maritum coniungere noluisset: qua destitutione compulsa, illo modo potius, quàm nullo modo, posteritatem non aliunde quàm ab eadem stirpe conquireret. In qua sententia, non eam iustificatam, sed magis quàm se iustificatam dicens, non ipsam laudauit, sed in sui comparatione præposuit: desiderium scilicet habendæ prolis, quo ducta illa se socero supposuerat, minùs culpans, quàm libidinosi concubitus ardorem, quo ipse velut ad meretricem victus intrauerat. Sicut quibusdam per Ezechielem dictum est: *Iustificastis Sodomam*, id est: tantum peccastis, vt vobis Sodoma comparata, iusta videatur. Sic Augustinus.

S. Hieronym.
S. August.
Ezech. 16.

22 Iudam porrò in illo cum Thamar concubitu peccasse, nulla dubitandi ratio esse potest: nam & factum ipsum per se malum erat, & mala facientis intentio. Nempe meretricius concubitus per se malus est: Iudas item nulla, vel in speciem honesta causa impulsus est ad concubitum Thamar; sed improba & libidinosa mente, accedens ad eam, quam putabat meretricem, sola explendæ libidinis causâ. Nec prauitatē facti Iudæ eleuat, quòd postea tantopere is à Iacobo laudatus fuerit, omnibúsq; fratribus suis longè prælatus, quinetiam à Deo electus, vt ex eius stirpe generaretur Messias. Non enim propterea nō peccauit Gedeon, quòd à B. Paulo laudatus, & inter Sanctos recensitus fuerit: nec Dauidis adulterium, & homicidium, non fuit peccatum; quòd is postea amplissimis laudibus à Deo commendatus, maximísq; beneficiis cumulatus fuerit: nec ideo putandum est non peccasse B. Petrum, quòd postea Princeps fuerit Apostolorum, simulque pastor ac rector Ecclesiæ. Nimirum priora hominum peccata, ritè per pœnitentiam expiata, nihil obstant dandis à Deo postea beneficiis. Nec factum Iudæ propterea malum non fuit, quia per illud, sacrum quodpiam, magnúmque mysterium præfiguratum & significatum sit: id enim non volente ac designante Iuda factum est, sed ordinante Deo: cuius tanta est bonitas & potentia, vt mala hominum facta ad ingentium bonorum effectionem & significationem ordinare possit, & verò soleat.

Iudam excusari non posse à peccato.
Genes. 49.
Ad Hebr. 11.

23 Possunt ea quæ diximus firmari auctoritate B. August. eiúsque grauissimis ac verè Theologicis sententiis, verbisq; illustrari. De peccato igitur Thamar ita scribit: At illa (Thamar) quæ socerum fefellit, non carnis eius concupiscentia, nec meretriciæ mercedis cupiditate peccauit; sed ex ipso sanguine prolem requirens, ex quo duobus iam fratribus nupta, tertio quoq; denegato, habere non potuit; patri eorum, socero suo, fœcundandum corpus fraude subiecit, pignore quidem mercedis accepto, quod non tamen ad ornamentum, sed ad testimonium

S. August. 22. contra Faust. cap. 62.
Quòd Thamar peccauerit.

reſeruauit. Meliùs quidem ſine filiis remaneret, quàm ſine iure matrimonij mater fieret: Longè tamen alia intentione peccauit, quòd filiis ſuis patrem prouidit ſocerum ſuum, quàm ſi eum ſibi cõcupiſſet adulterum. Neque verò cùm eam Iudas iuſtiorem quàm ſe pronuntiauit, quaſi iuſtam laudauit, ſed vt minùs culpabilem ſibi præpoſuit: quæ quia in procreandis filiis ordinatam ſocietatem non cuſtodiuit, meritò culpabilis inuenitur. Quòd ſi laudata ab illo fuit, quid mirum ſi mulier peccatrix ab homine peccatore laudata ſit? Sic de Thamar Auguſtinus.

Auguſt. docet peccaſſe Iudã.

Idem Auguſt. eodem loco ſuper peccato Iudæ ad hunc modum diſputat: Cõſulta, inquit, æterna illa lex, quæ ordinem naturalem conſeruari iubet, perturbariq; vetat, non niſi propagationis cauſâ ſtatuit hominis concubitum fieri: & hoc nonniſi ſocialiter ordinato connubio quod nõ peruertat vinculum pacis. Quocirca proſtitutio fœminarum non ad ſubſtituendam prolem, ſed ad ſatiandam libidinem propoſitarum, diuina atque æterna lege damnatur: omnem quippe dehoneſtat emptorem turpitudo venalis. Quapropter Iudas etiãſi grauiùs peccaſſet, ſi nurum ſciens, cum ea cõcumbere voluiſſet: tamen eum, quantum in ipſo erat, deformiter cum meretrice cubaſſe, non dubium eſt. Hæc Auguſt. cap. 61. eius libri. Cap. autẽ 63. ſubdit hæc: Sed (inquiunt) Manichæi) iſte Iudas, qui cum ſua nuru cõcubuit, inter duodecim Patriarchas computatur. Quaſi verò & ille Iudas, qui Dominum prodidit, non inter 12. Apoſtolos numeratus ſit, & cum eis ad prædicãdum Euangelium miſſus. Sed reſpondent illi, Iſte Iudas poſt tale facinus, laqueo ſuo peremptus, & Apoſtolorum Collegio exemptus eſt: ille verò Iudas, poſt tantam turpitudinem, inter fratres ſuos à patre ſuo præcipuè benedictus, & ſuper omnes laudatus eſt. Immo verò (ait Auguſt.) hinc expreſſiùs apparet, non ad ipſum, ſed ad Chriſtum, qui ex eius tribu prænuntiabatur ſecundùm carnem venturus, illam pertinere prophetiam. Et idcirco magis flagitium eius diuina Scriptura tacere non debuit, ſicut non tacuit, vt in verbis patris eius, quibus poſt illud dedecus tantoperè laudatur, quia ipſe non agnoſcitur, alius requiratur. 22

Etiã per mala hominũ facta prophetia ſignificat futura aliqua bona olim gerenda.

Deinde Auguſt. in c. 83. diſputat, quamuis facto illo Iudæ præfiguratum & præſignificatum fuerit ingẽs quoddam bonum futurum: non proptereà tamen id non fuiſſe culpandum, & damnandum: non enim prophetica illa ſignificatio facta eſt Iudæ peccantis intentione, ſed Prophetæ ſcribentis. Neque enim Iudas (ait Auguſt.) cùm ad Thamar concupiſcentia victus intraret; hanc ſuæ libinis intentionem gerebat, vt inde aliquid ſignificaretur, quod ad ſalutem hominum pertineret: ſicut nec Iudas ille qui dominum tradidit, hoc intendit, vt aliquid inde gereretur quod ad eandem ſalutem hominũ pertineret. Ad ſignificandum porrò per hominum facta, bona deinceps facienda, nihil intereſt, ſi facta illa quibus ea ſignificantur, bona ſint, an mala. Quid enim mea intereſt, cùm volo aliquid legendo cognoſcere, vtrum ex minio reperiam ſcriptos nigros Æthiopes, & ex atramento candidos Gallos? Verumtamen, ſi non ſcripturam, ſed picturam talem viderem, ſine dubitatione reprehenderem: ita in factis hominũ, quæ ad imitandum, vitan- 23

dúmve proponuntur, magni intereſt, bonáne an mala ſint. Quæ autem ad ſignificandũ ſcribuntur, ſiue dicuntur, nihil refert quam laudem reprehenſionémve mereantur: ſi modò habẽt aliquam rei, de qua agitur, neceſſariam præfigurandi cõgruentiam. Ergo factum Iudæ ſecundùm illius libidinem malum fuit: ſed illo neſciente, magnum bonum ſignificauit. Hoc autem quod de Iuda diximus, non ſolùm ad illud eius factum, ſed etiam ad cætera valeat, ſi qua occurrerint mala opera hominum, quibus bonum aliquod à narrante prophetatum eſt. Poſthæc Auguſtinus cap. 84. declarat, quidnam boni præfiguratum & ſignificatum ſit malo illo Iudæ facto. Hactenus ex Auguſtino: cuius ſententiam vniuerſa Theologorum ſchola magno aſſenſu complexa eſt.

Thamar & Iudam non peccaſſe, an verè ſenſerint Ambr. & Chryſoſt.

26 Atenim, perilluſtres in Eccleſia Chriſti, venerandæque auctoritatis Doctores S. Ambroſ. & Chryſoſt. in contraria fuiſſe videntur ſentẽtia. Chryſoſt. certè in homil. 62. in Geneſim, dupliciter expurgat factũ illud Thamar; tum quòd non libidine voluptatis venereæ, ſed honeſto prolis amore incenſa id fecerit: tum quòd id faciendo, deſeruierit, neſciens, diuinæ diſpẽſationi & ordinationi; ex tali facto magnum quoddam bonum ſignificare, immò elicere volentis, generationẽ dico Meſſiæ, & myſticam ſignificationem duorum populorum, Hebræi & Gentilis. Verùm iſtas rationes, vt infirmas, & leues, ſuprà confutauimus. Verba Chryſoſt. huiuſmodi ſunt: Thamar furari voluit ſoceri concubitum, & ex illo filios procreare, non libidinem explere concupiſcens (abſit hoc) ſed diſpenſatio erat, quod fiebat. Nullus itaq; audiens hæc, condemnet Thamar: nam, vt dixi, diſpenſationi illa miniſtrauit; & ideo nullam inde meretur reprehenſionem, ſicut nec ipſe Iudas criminibus fuit obnoxius. Ecce enim hac via procedens, inuenies ex pueris inde procreatis à Iuda, Chriſtum ſecundùm carnem genus ducere. Præterea duo iſti filij per eum nati, duorum populorum figura fuerunt, & prædictio quædam vitæ Iudaicæ & ſpiritualis. Sic Chryſoſt. Sed enim alibi Chryſoſt. non obſcurè Thamar arguit & damnat peccati. Quippe homilia prima in Matthæum, Thamar & Bethſabee, mulieres appellat de peccato celebratas. Et homilia tertia, commixtionem illam Thamar & Iudæ, vocat turpe adulterium.

Chryſoſt.

2. Reg 11.

Ne igitur tantũ Doctorẽ, contraria ſuper eadem re ſcripſiſſe, & aperiſſimum peccatũ non vidiſſe putemus; hoc potius modo mentẽ & ſenſum eius interpretemur. In eo quod fecit Thamar, duæ res conſiderari poſſunt; vel ipſum per ſe factũ, quod haud dubiè malum fuit; nec à peccato vindicandũ: vel perſonæ facientis animus, conſilium, intentio; quę cùm directa fuerit ad bonum finem, inculpata fuit, & honeſta, & per quam ſi non à toto, ſaltem à tanto, vt loquuntur, facinus Thamar excuſari poſſit. Chryſoſtomus itaque de Thamar diſſerens, non illud prius, ſed poſterius hoc tantùm conſiderans, excuſat illam, & laudat.

Theodoretus.

27 Ad hoc autem quod dixi de mente Chryſoſtomi probandum & perſuadendum, non parùm valet ſententia Theodoreti, qui ſtudioſiſſimus fuit Chryſoſt. ſectator, & non raro velut breuis quidam interpres. Is

enim quæst. 94. in Genesim, vnde laudari, aut excusari possit factum Thamar, hisce verbis ostendit: Quare Thamar ornata meretricio habitu socerum decepit? Nempe illustre nimis erat genus Abrahæ, propter eam quam colebat pietatem. Quod probè sciens Thamar, studebat ex ea progenie liberos procreare. Cùm igitur socer non eam desponsasset filio suo postremo, metuens ne decederet, quemadmodum & fratres eius; coacta est illa furari procreandæ sobolis occasiones, eo quòd illas palàm sumere prohiberetur. Preterea redarguit illa socerum suum; qui cùm minimè temperans esset, eam tamen seruare temperantiam cogeret; quod & ille confessus est, dicens: Iustiorem illam esse, quàm se. Indicant porrò quæ secuta sunt, sobolis causâ, non voluptatis, illud eius fuisse commentum. Neque enim postea vel Iudam, vel alium quempiam attigit, sed contenta fuit vocari mater eorum, qui ex illo semine nascerentur. Sic Theodoretus.

Ad eundem opinor modum interpretanda sunt, & an sanũ rectúm- 28
S. Ambrosius. que intellectum accommodãda, quæ similiter vt Chrysost. de Thamar scripsit B. Ambros. in lib. 3. Commentariorum in Lucam. Nam exponens verba illa Lucæ ca. 3. *Qui fuit Phares, qui fuit Iudæ*, ita scribit: Non otiosè vtiq; huius mulieris Euangelista nomen inseruit. Nam si veris intendas animum, non hæc mulier tam famosa, quàm iusta. Non enim temporalis vsum libidinis requisiuit, sed successionis gratiam concupiuit. Erat enim deforme, liberos non habere: quod etiam legum ciuilium fuit auctoritate mulctatum. Promiserat eam filio suo Iudas, sed diu pactarum fœdera distulerat nuptiarum: & per moram promissi defunctus est sponsus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis, ante Christi aduentum, vernabat gratia. Dolens se sine filiis remansisse, dolum studio generationis commenta est; & Iudam consilio præuertit, vt ei se offerret ornatam, postquam defunctam eius cognouit vxorem. Vides vbiq; mulieris vitam probam; quòd non alienum præripuit thorum; non meretricio studio, quasi meretrix adornata est. Non enim vagam captauit libidinem; sed diu soceri fraudata promissis, ex ea familia quam delegerat, conuerso dolo, fructum voluit successionis adipisci. Quis itaque castior? illa, quæ tamdiu expectauit promissum, an ille, qui amorem ferre non potuit oblatum? Illa, quæ spõsi familiam non refugit; an iste, qui meretricem putauit? illa, quæ oram sui corporis volentibus non permisit ad copulam; an iste, qui quod studio cœpit erroris, ad successionis gratiam, castitatem mulieris consummauit? illa, quæ filios non habebat, & tempus conceptionis, coniugij mora timebat excludi; & quæ grauitatem maturioris elegit ætatis: an iste, qui ætatem adolescentioris adamauit? Ille vnius horæ impatiens, qui annos à puella exegerat castitatis. Deniq; illa numquam postea virum experta est; amictúmque viduitatis sumpsit à coitu. Sed non ita istam defendimus, vt illum accusemus: Immò vtrumque excusamus: non autem nos, sed mysterium ipsum, quod copulæ illius fructus expressit: generauit enim mulier Phares & Zaram; & cætera, quæ deinceps subtexit Ambrosius.

Sed

29 Sedenim animaduersione dignum est, quod in istis verbis dixit Ambrosius; Selam Iudæ filium, cui desponsata fuerat Thamar, obijsse diem suum, priusquam Thamar facinus illud cum Iuda faceret; immò illius potissimùm morte adductam esse ad id faciendum. Hoc ego dictum Ambrosij, haud scio an discrepet sacrę historiæ, tum in hoc loco, tum alibi. Hic dicitur vers. 14. Thamar eo voluisse ornatu meretricio fallere Iudam, quòd iam creuisset Sela, & non eum dedisset sibi maritum. Si autem tunc mortuus fuisset Sela, hoc ipsum potiùs illa dixisset, & causata esset. Et vers. 26. idipsum non obscurè significauit Iudas, dicens: *Iustior me est, quia non tradidi eam Selæ filio meo*: quod non dixisset Iudas, si iam decessisset Sela. Deinde infrà cap. 46. numerantur quinque filij Iuda, Her, Onan, Sela, Phares, & Zara: quorum duo dicũtur fuisse mortui, Her & Onan, in terra Chanaan, ante discessum Iacob in Ægyptum. Non igitur ibi mortuus fuerat Sela. Et Numerorum 26. sic est: *Fuerunt filij Iuda per cognationes suas; Sela, à quo familia Seleitarum; Phares, à quo familia Pharesitarum; Zares, à quo familia Zareitarum*. Vixit igitur Sela post illud facinus Thamar; & aliâ ducta vxore filios procreauit, & numerosam reliquit progeniem. Præterea, si iam tunc mortuus fuisset Sela, soluta fuisset Thamar vinculo matrimonij eius, atque idcirco fuisset extra potestatem Iudæ: non igitur Iudas ius & potestatem habuisset iudicandi & condemnandi eam, vti fecit. *Animaduersio in quoddam dictum B. Ambrosij.*

Rabbi Simeon Iochai in Commentarijs Pentateuchi, quos Zoar præscripsit, liberat Thamar omni crimine: ait enim non explendæ libidinis gratiâ id egisse eam, sed pio quodam instinctu, nempe vt ex Iuda, expectatum Messiam conciperet. Sed istud nihil habet verisimilitudinis: non enim mulier alienigena, & recens ascita in Hebrææ gentis familiam, scire potuit tunc mysterium illud de Messia generãdo ex Iuda: id enim nec ipse Iudas; nec alius mortalium quispiã tunc nouerat. Etenim primitus à Deo reuelatum id fuit beato Iacob, cùm iam moribũdus prophetico afflatus Spiritu, illustrissimum illud de Messia ex Iuda stirpe generando vaticinium edidit. *Refellitur sententia Simeonis Iochai.*

QVINTA DISPVTATIO.

An iusta fuerit sententia Iudæ, Thamar damnantis pœna ignis.

Super illis verbis,

Dixitque Iudas: Producite eam vt comburatur. VERS. 24.

37 TRIBVS ex rebus æstimari posset iniqua sententia ista Iudæ: primò, quòd nullam videtur ille habuisse potestatem iudicandi & damnandi capitali pœna, atque absoluendi: tum quòd pœna combustionis videtur impendio grauior delicto Thamar: ac demum quòd iniquissimum videatur,

Prima quæstio, An Iudas legitimam potestatem habuerit damnandi, & puniendi Thamar.

Thostatus. Burgensis. Caietanus. Oleaster.

mulierem grauidam, priusquam pariat, morti addicere. Tractandæ sunt itaque in hac Disputatione tres quæstiones, quarũ prima hæc est; Quánã auctoritate, & potestate Iudas dãnauerit pœna capitali Thamar, cũ ea potestas pertineret ad Principem; & Iudices eius loci, in quo Iuda aduena erat & peregrinus. Huic quæstioni tribus modis responsum ab Auctoribus reperio. Thostatus, Paulus Burgensis, Caietanus, Oleaster, aliíque putant potestatem illam fuisse delatam Iudæ à Chananæis, inter quos versabatur, tum ob præstantem eius prudentiam, atque virtutem multis in rebus spectatam illis, probatámque: tum quòd propter matrimoniũ quod fecerat cum filia viri Chananæi; cui nomen Sua, qui eius loci princeps erat, aut certè primarius, magno erat ibi in honore, nec iam vt alienigena, sed tanquam Chananæus habebatur.

Thomas Anglicus.

Si hoc responsum non persuadeatur Lectori, propterea quòd præter fidem videatur, Chananæos, gentẽ vtique impiam, sceleratámque, tantam detulisse potestatẽ homini alienigenæ & peregrino, & diuersæ admodum religionis, morúmque: accipiat secundùm hoc respõsum traditũ à Thoma Anglico Dominicani ordinis, viro docto & pio. Hic ait: Verba illa Iudæ: *Producite eam vt comburatur*, non esse verba hominis, sua auctoritate iubentis eam comburi, tanquam pro imperio quod in eam haberet: sed esse verba requirentis, & volentis publicam iustitiam exerceri in Thamar. Sic enim ille scribit: Non oportet intelligere, Iudã dixisse iubendo, vt combureretur; sed potiùs requirendo iustitiam ab ijs, quorum intererat. Idcirco autem requisiuit iustitiã aduersus illam, quòd insignem sibi & filijs suis videbatur Thamar iniuriam fecisse.

Si neque hoc responsum Lectoris explebit animum, tertium hoc fortasse non displicebit ei. Opinantur quidam, nec ego ab ea opinione abhorreo; fuisse id temporis in more apud illas gentes, vt qui princeps erat, capútque totius familiæ, in eos qui eius familiæ sub illius gubernatione essent, plenam, & absolutam, vitæ iuxtà, necísque potestatem haberet: quemadmodum apud multas gentes, viro in vxorem adultéram animaduertere, ius & potestas erat. Iudas porrò caput erat familiæ, ad quam Thamar tanquam nurus eius pertinebat.

Cur damnata fuerit Thamar pœna cõbustionis.

Altera quæstio est, An pœna combustionis, qua Thamar damnata 31
est, fuerit iusta. Videtur enim nimio acerbior & atrocior fuisse delicto. Thamar enim simplicis fornicationis apud Iudam accusata fuerat. *Nũciauerũt Iudæ* (ait Scriptura) *dicentes, Fornicata est Thamar nurus tua*. Simplex autem fornicatio non meretur pœnam cõbustionis: nec apud vllã gentem tanto vnquam supplicio punita est. Hebræi facilè hoc expediunt: Tradunt enim Thamar fuisse filiam Sacerdotis Melchisedec; quẽ ipsi fuisse putant Sem filium Noë. Lex autem erat, Sacerdotis filiam in stupro deprehensam flammis exuri debere: Sicut traditur Leuitici 21. vbi sunt hæc verba: *Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur*.

Vana & futilis traditio Hebræorum.

Verùm istiusmodi traditio Hebræorum friuola & futilis, & prorsus explodenda est. Primò falsum est quod assumunt isti, Melchisedec fuisse eandem personam atque Sem, quod nos

nos euidenter argumentati sumus in 3.tomo Comment. nostrorum in Genesim, super cap.14.& numero marginali 65.

Sed esto, fuerit Melchisedec, Sem: nihilominus istam traditionem funditus euertet ratio temporum, & veritas sacræ Chronologiæ. Sem námque vixit post diluuium quingentis annis, vt scriptum est Gen.11. hoc autem factum Thamar, euenit plus quingentis & octoginta annis post diluuiũ: erat igitur mortuus Sem, amplius octoginta annos priusquam Thamar hoc fecit. Non igitur illa, quæ puella erat, filia Sem esse potuit. Quod autem dixi de obitu Sem ante octoginta annos, hoc modo colligitur ex Scriptura. A diluuio vsque ad ortum Abrahæ, numerantur anni 292. Genesis 11. Ab ortu Abrahæ, vsque ad generationem Isaac, centum anni, Genesis 21. Ab ortu Isaac, vsque ad generationem Iacob, anni sexaginta, Genesis 25. Cùm autem contigit quod hîc narratur de Thamar & Iuda, Iacob annum agebat centesimum & propè trigesimum, vt ex iis, quæ disputauimus suprà in 1. Disputat. super hoc caput, manifestum est: Istorum verò annorum summa est 580. Præter hęc, illud quoque vanitatem Hebraicæ illius traditionis ostendit, quòd filiam Sacerdotis stupri conuictam, comburi debere, fuit aliquot sæculis post istud factum Thamar lege Mosaica præscriptum & sancitũ. Quare etiamsi Thamar fuisset filia Sacerdotis, non propterea oportuisset eam comburi: sed deberent Hebræi probare, etiam ante legem fuisse istud in vsu & obseruantia apud illas gentes.

32 Lyranus & Thostatus, & Thomas Anglicus, argumentantur, crimen Thamar nõ fuisse simplicem fornicationem, sed adulterium: erat enim iam desponsata & coniuncta Selæ filio Iudæ, secundùm illam legem, siue consuetudinem de suscitando semine fratri mortuo sine liberis. Putant autem isti, coniunctionem Thamar cum Sela, fuisse instar matrimonij per verba de præsenti contracti, & iam rati, sed nondum consummati. Audiat Lector Thostatum: Thamar non damnabatur ad ignem propter simplicem fornicationẽ, sed propter adulterium. Sicut enim mulier per matrimonium iuncta viro, & ab eo cognita, si alio cũ viro misceatur, plectitur capite: ita si solùm despõsata sit viro per verba de præsenti, & necdum ab eo cognita, si ab alio cognoscatur, plectenda capite est. Thamar autem desponsata erat Selæ filio Iudæ, non quidem per verba, sed per mandatum legis, siue consuetudinis, de suscitatione seminis, quæ vetabat, vxorem defuncti sine filiis, matrimoniũ inire cũ alio, nisi frater mortui respueret eius coniugium, sic enim obseruatum fuisse colligitur ex c.25. Deut. & c.4. libri Ruth. Sela porrò nõ detrectauerat coniugium Thamar, neque pater eius Iuda: quocirca obnoxia erat Thamar matrimonio Selæ, & peccans cũ altero viro, tanquã adultera puniri debebat. Sic Thostatus: cui consonat Thomas Anglicus. Licèt, inquit, Thamar non esset actu copulata Selæ, erat tamẽ in spe, & fortiori vinculo, quàm sit contractus spõsalium. Nam eadem lege, qua post vnum fratrem secũdo nupserat; ordinatum erat, vt nuberet tertio.

An crimen Thamar fuerit adulteriũ.

Thostatus.

33 Verùm istorum Auctorum opinionem confutat P. Burgẽsis in additione

Burgensis.

tione ad Postillas Lyrani, super hoc caput trigesimum octauum Genesis. Non videtur, ait ille, Thamar commisisse adulterium propriè dictũ: neque ob id debuisse tali morte puniri. Siquidem mulieres quæ erant alligatæ fratribus, siue cognatis mariti sui defuncti, si alij copularentur, licèt illicitè fecissent, non tamen morte puniebantur secundùm legem: alioqui Noëmi non consuluisset nurui suæ Ruth, vt remaneret in terra Moab, & ibidem cum alio contraheret, vt dicitur in libro Ruth; erat enim ligata ipsi Booz, vel alij cuipiá de cognatione mariti sui. Nec sanè fuisset excusata Thamar ab occisione, si fuisset adultera, propter hoc, quòd non fuerat data in matrimonium Selę: non enim propterea excusatur mulier ab adulterio, quòd vir suus nolit ei reddere debitum. Et quamuis illa fuisset adultera, non tamen merebatur comburi, sed alia leuiori pœna puniri: pœna enim combustionis in solas filias Sacerdotũ fornicantes, siue adulterantes constituta erat, vt patet Leuit. 21. Illud igitur, quod à quibusdam Hebræis traditur, verisimilius est: Iudã fuisse in loco illo quasi Principẽ, & potèstatem habuisse iudicandi, & damnãdi, non secundùm aliquas leges scriptas, sed pro arbitrio, & iudicio suo: quod ex eo apparet, quòd à principio statim eam damnauit; & vbi resciuit eius innocentiam, statim etiam absoluit. Sic Burgensis. 33

Auctoris sententia.

34 Etsi Burgensis opinionem illud præterea adiuuat, quòd Iudas statuerat de non dare Selam in matrimonium Thamar, immò dedit ei aliam vxorem: ex quo videbatur Thamar soluta vinculo matrimonij quo fuerat alligata Selæ: illud tamen valdè pugnat contra Burgensem: si enim ita fuisset, vt ipse ait, iam Thamar nihil pertinuisset ad Iudam, nec obnoxia fuisset eius potestati, eiúsque sententiæ & damnationi. Neque Iudas ostenderat, nolle se dare ipsi Selam in matrimonium; neque causa non dandi ei Selam, vsque ad illud tempus, fuerat voluntas dandi ei aliã vxorem; sed consilium & voluntas longè differẽdi tempus matrimonij, quo scilicet magis adolesceret, & robustior fieret Sela; ne propter infirmitatem ætatis idem ei contingeret quod acciderat fratribus eius. Cur igitur, dicet aliquis, Iudas post hæc non dedit Selam maritum ipsi Thamar? An quia visum est indecens ac turpe, vt filius eam mulierem duceret vxorẽ quæ cum patre mixta fuerat, atque ex eo filios genuerat? Verùm, cur si tanquam adultera damnata est, non potiùs supplicio lapidationis, quod secundùm legem decretum fuit in adulteram, Deuter. 22. quàm pœna ignis damnata est? Sed lex illa Mosis nondum erat lata: & iudicium illud, & damnatio facta est, aut secundùm mores & instituta illius regionis, & gẽtis: aut quia Iudas caput erat familiæ, secũdùm proprium eius arbitrium ac voluntatem. Is autẽ indignitate flagitij maiorẽ in modũ cõmotus ac perturbatus præcipitauit sentẽtiam & atrociorẽ, quàm æquum erat, pœnam statuit. Probabilis itaque videtur opinio Lyrani, Thostati, & Thomæ Anglici, quam suprà exposuimus.

An fuerit iniquum, morte damnare Thã

35 Restat tertia quæstio; An illa damnatio Thamar prægnantis, & fœtum iam animatum gerentis vtero, fuerit iniqua & crudelis? Caietanus, & Lippomanus in Catena non dubitant dicere, istam Iudæ sentẽtiam fuisse

fuiſſe nimis ſæuam & iniquam. Et meritò. Nec laborandum eſt in excuſando Iudam ab iſto peccato, ſicut nec excuſamus eum à peccato Fornicationis cum Thamar, nec à peccato perfidiæ non ſeruando quæ promiſerat nurui ſuæ Thamar; nec à peccato venditionis Ioſeph, cuius fuit ille auctor. Quòd autem capitalis damnatio Thamar, tunc grauidæ, nō expectato eius partu, fuerit iniqua, tribus modis probari poteſt; auctoritate diuinæ Scripturæ, ratione, & nobiliſſimarū ac prudentiſſimarū gentiū inſtitutis & legibus. Scripturæ ſententia euidenter cōtraria eſt ſententiæ Iudę in Thamar. Deus enim per Ezech. c. 18. ait: *Anima quæ peccauerit ipſa, morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater nō portabit iniquitatem filij: Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij ſuper eum erit.* In his verbis ponitur *anima* pro homine, vt ſæpe fit in Scriptura. Apertè igitur Deus hiſce verbis declarat, vnūquemq; puniri debere pro peccato ſuo, non autem pro alieno: nec filiū portare debere iniquitatem patris ſui, id eſt luere pœnas peccatis patris ſui meritas debitáſque: ſolet namque non rarò in Scriptura vocabulum iniquitatis vſurpari, non ſolùm pro culpa peccati, ſed etiam pro reatu pœnæ, cui obnoxium eſt peccatum.

mar vnà cum filio quo erat grauida.
Caietanus.
Lippoman,

Locus Ezechielis cap. 18.

Romanorum, Athenienſiū, Aegyptiorum lex de ſupplicio mulieris grauidæ differendo vſque ad partū eius.

Hanc naturalem æquitatem ſecuta eſt lex Moſis, vetans, pro peccatis parentum, occidi filios innocentes. Verba legis in cap. 24. Deuter. huiuſmodi ſunt: *Non occidētur patres pro filijs, nec filij pro patribus: ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur.* Contrà fecit Iudas: damnādo enim Thamar ad ignem, voluit etiam filium in vtero eius contentum, ob matris peccatum, cuius ille particeps nullo modo erat, necare. Idem quoq; confirmatur hac ratione: pœna, ſi iuſta eſt, neceſſariò reſpondet culpæ antecedēti: nam vbi nulla eſt culpa, ibi pœna eſſe non poteſt niſi iniuſta: in filio autē Thamar nulla fuit culpa, nulla igitur ei debebatur pœna: quare æquali ſupplicio matrem atque filium, id eſt, nocentem atque innocentem damnare planè iniquum, & ſæuum & barbarum fuit.

36 Eius porrò iniquitatis & inhumanitatis, atque crudelitatis magnum eſt argumentum, quod id ipſum gentium inſtitutis atque legibus repudiatum, atque interdictum fuit. Etenim prægnantis mulieris vltimo ſupplicio damnatæ, pœnam Romanorum legibus differri quoad peperiſſet, Romanæ antiquitatis peritis ignotum eſſe non poteſt. Hoc enim teſtatur Clemens Alexandrinus lib. 2. ſtromatum: Idq́ue Quintilianus ſcitè accommodat ad argumentum eius Declamationis, cui titulus eſt *Prægnans Adultera.* Nec verò proprium hoc ius fuit Romanorū: eo namq; antea vſos eſſe Athenienſes, indicio eſt, quòd mulierem prægnantem, veneficij apud Areopagitas accuſatam, cùm capitis damnanda eſſet, de concilij ſententia ſeruata fuit quoad partum edidiſſet. Hoc enim litteris mandauit Aelianus libro quinto de varia hiſtoria, cuius hæc ſunt verba, Areopagitæ veneficam mulierem captam non priùs morte mulctabant, quàm edidiſſet id quod conceperat, cùm capta fuit. Atque ita innocuum infantem à ſupplicio liberantes, eam quæ meruerat, puniebant. Idipſum fuiſſe in more atque legibus veterum Aegyptiorum, tradit Plutarchus in libro de ſera Numinis vindicta.

Clemens Alexandr.
Quintilianus.

Aelianus.

Plutarch.

Quocirca execranda fuit Claudij Imperatoris crudelitas, quẽ ne supplicio quidem prægnantium mulierum abstinuisse, Dion.lib.57. prodidit; cùm tamen iuris sanctio non capitalem modò pœnam sumi, sed ne quæstionem quidem de prægnante haberi patiatur. Est præterea lex vigesima octaua in Titulo de statu hominum, Digestorum libro primo, his verbis: Imperator Adrianus Publio Marcello rescripsit: liberam, quæ pręgnans vltimo supplicio damnanda sit, liberum parere, & solitum esse seruari eam, dum partum ederet. Est item Lex tertia in Titulo de Pœnis lib.48. Digest. in hanc sententiam: Prægnantis mulieris damnatæ pœna differtur, quoad pariat. Ego quidem, & ne quæstio de ea habeatur, scio obseruari quandiu prægnans est. Ex his liquidò apparet, sententiam illam Iudæ fuisse iniquam.

Dion. Cass.

Instante autem partu, apparuerunt gemini in vtero: atque in ipsa effusione infantum vnus protulit manum: in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens: Iste egredietur prior.

EXPLORATE cognosci potuit, tum ab ipsa prægnante, tum ab obstetrice, duos esse intra vterum infantes, partim ex diuerso motu, quem simul illi diuersas partes versum faciebant; partim ex mutua collisione, qua se inuicem agitabant, ac trudebant in vtero. Fuit igitur consimilis generatio horum infantium, generationi Iacob & Esau: nam & illos inuicem collisos esse intra vterum, & quasi concertasse, vter egrederetur prior, supra narrauit Moses Gene. 25. & vtrobique partus prodigiosus fuit: sicut enim illic, Esau priùs egredientem proximè subsecutus est Iacob, plantam pedis eius tenens manu: ita hic vnus manum extra vterum protulit, quasi prior egressurus: sed statim retrahens manum, & quasi primatu natiuitatis cedens, locum alteri dedit prius nascendi. 37

Oleaster.

Circa illud, *In qua obstetrix ligauit coccinum:* Oleaster huiusmodi facit adnotamentum, Meo iudicio, inquit, *Sani* non est à *Sen*, quod est dés, & ebur, sed à *Sanah*, quod est duplicare: & significat, aut duplicatum colorem, id est, valdè intensum, vel duplicatum filum, quæ significatio mihi arridet magis. Sic enim accipitur Prouerb. 31. *Omnis domus eius induta est Scanim, id est duplicibus:* Et secundo Samuelis capite primo: *Qui indere faciebat vos Scanium*, id est, duplicatis, scilicet vestibus potiùs, quàm coccineis. Vnde hic posset verti: *& ligauit super manum eius duplicatum* scilicet *filum*, quæ mihi videtur germanior lectio. Sic Oleaster. At enim omnes verterunt coccinum; Septuaginta, & Hieronymus, & Interpres Chaldæus, & recentiores Interpretes: filum enim coccineum, insignior erat nota distinctionis quam vtique obstetrix facere volebat.

Thostatus.

Thostatus, exponens vocem illam *Coccinum*, quod ait fuisse filium valde nigrum, Coccus, inquit, est nomen serici, quod postea ad ruborem, vel nigredinem valdè tingitur, ita vt color ille non facilè diluatur. Iccirco Deus quasi pro miraculo, dixit apud Isaiam, capite primo: *Si fuerint peccata* 38

Locus Isai. cap. 1.

peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: id est, si fuerint ita nigra, vt est coccus bis tinctus, dealbabútur vt nix. Et quod hîc sumatur coccinum pro nigro, clarè ostendit quod proximè adiungitur tãquam quid diuersum: *Et si fuerint rubra vt vermiculus, erunt quasi lana alba.* Sic Thostatus. Verùm falsus est dupliciter, putans, coccum esse sericum, & coccinum sumi pro valdè nigro: vtrumque enim falsum est. Coccum porrò Græcis vniuersè significat granum, sed propter excellentiam, vsurpari solet pro grano valde rubro, & rotundo, cuius vsus est in tingẽdis vestibus. Est autem arbuscula, in qua nascitur coccus, similis ilici. Plinius libro 9. cap. 41. Coccum, inquit, Galatiæ rubens granum, circa Emeritam Lusitaniæ, in maxima laude est. Anniculo grano languidus succus: idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti vires, neque senescenti. Et in libro 21. cap. 8. Cocci colorem esse ait, qualis micat in rosis, gratius nihil traditur aspectu. In his granis seu coccis, parui & nigri vermiculi gignuntur, optimi odoris, qui paulò pòst coccis exeuntes, & præstanti vino albo inspersi, móxque arefacti, contunduntur in puluerem, rubefaciendis lanis laudatissimum. Hebræis vermis hîc dicitur Tholaad, nomine communiter omnibus vermibus conueniente: de quo est illud Isaiæ capite primo: *Et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Vestes autẽ coccineæ, nobilium erant atque diuitum: vt patet secundo Regum primo, Threnorum quarto, & Matthæi vigesimoseptimo.

Quid sit coccum, & lapsus Thostati.

Plinius.

Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocatum est nomẽ eius Phares. Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellauit Zara. VERS. 28 & 29.

HVNC locum exponens sanctus Hieronymus in Traditionibus in Genesim: Pro maceria, inquit, diuisionem Aquila & Symmachus transtulerunt, quod Hebraicè dicitur Phares. Ab eo igitur quòd diuiserit membranulam secundinarum, diuisionis nomen accepit. Vnde & Pharisæi, qui se quasi iustos à populo separauerant, diuisi appellabantur. Nomen autem Zara, interpretatur *Oriens*: qui sic dictus est, quia primus apparuit, vel quia plurimi iusti ex eo nati sunt, vt in lib. Paralip. continetur. Sic Hieronymus. Est porrò Maceria, paries ex lapidibus temerè congestis, sine calce aut luto cõstructus, quo circũquaq; vineæ claudi solent. Græcè est φράγμα, id est sepes & repagulũ. Hebræa hoc sonant ad verbũ: Quare propter te, vel super te, diuisa est diuisio? Chaldæus diuersè admodum vertit hunc locum, sic nimirum, *Quàm multa tibi fortitudo est, vt præualueris?* Vocabulo igitur maceriæ, vel sepis, vel diuisionis, significatur membrana, qua intra vterum obuolutus & contectus est fœtus: hanc rumpendo, & ruptam trahendo secum forâs, exit fœtus ex vtero: quam membranam Latini vocant secundas, vel secundinas. Germana igitur horum verborum sententia, hæc est: Cur membranã qua operiebaris, rupisti, vt prodires ante fratrem tuum? Sunt

Hierony.

autem hæc verba obſtetricis, ægrè ferentis præreptum eſſe Zaræ à Phares exitum ex vtero,& conſequenter ius primogenituræ.

SEXTA DISPVTATIO.

De Allegorica expoſitione eorum, quæ ſuper generatione Phares & Zara, hiſtoricè tradita ſunt à Moſe.

ERMIRA fuit generatio Phares & Zara, non minùs quàm 40
Iacob & Eſau, & quantũ ad commixtionem parentum,&
quantum ad modũ generationis ipſorum. Quocirca Patres
haud quaquam dubitarunt, quin opertum huiuſmodi hiſtoria ingens contineretur myſterium. Ac de eo quidem conuenit inter omnes, iſtos fratres præfiguraſſe duos populos poſtea venturos, Iudaicum,& Gentilem: ſed vter frater, vtrius populi figura fuerit, diſcordant Patres. Iræneus, Chryſoſtomus,& Theodoretus, Zaram, figuram faciunt populi Gentilis, Phares autem populi Iudaici. Contrà verò

S. Irenæus. Cyrillus, Iſidorus,& Rupertus. Ponam hîc verba Irenæi, quæ propter vetuſtiſſimi & ſanctiſſimi ſcriptoris,& martyris auctoritatem, venerandam referunt veluti imaginem quãdam antiquæ illius eccleſiaſticæ doctrinę. In lib.4. aduerſus hæreſes ca.42. ita ſcribit: Hoc etiam per Thamar, Iudę nurum, typicè oſtenditur. Cum enim concepiſſet geminos, alter eorum prior protulit manum ſuam: vt cùm obſtetrix putaret eum primogenitũ eſſe, coccinum alligaret ſignum in manu eius. Cùm autem ille retraxiſſet manum ſuã, prior exiuit frater eius Phares,& deinde ſecũdus ille, in quo erat coccinum, Zara: clarè manifeſtante Scriptura eum populum, qui habebat coccinum ſignum, id eſt, eam fidem, quæ eſt in præputio, præoſtẽſam primùm in Patriarchis: pòſt deinde ſubtractam, vti naſceretur frater eius: Deinde ſic eum, qui prior eſſet, ſecundo loco natum. Hic eſt cognitus per ſignum coccinum, quod quidem eſt paſſio Chriſti,& initio præfigurata in Abel,& deſcripta à Prophetis, perfecta verò in nouiſſimis tẽporibus à Filio Dei: Oportebat enim quædã prænunciari paternaliter à Patribus, quædam autem præfigurari legaliter à Prophetis: quædã verò deformari ſecundùm deformationem Chriſti ab ijs, qui adoptionem perceperunt. Sic Iren.

S. Chryſoſt. Sed hoc ipſum apertiùs & diſtinctiùs tradit S. Chryſoſtomus in Homilia 62. in Geneſim, hunc in modum ſcribens: Quòd nõ temerè & ſine 41
cauſa hæc facta ſint, ſed quòd figuræ futurorũ fuerint, res ipſæ daclarãt. Non enim iuxta naturæ ordinem hæc facta ſunt. Quomodo enim erat poſſibile, vt poſtquàm Zara protuliſſet manum extra vterum, atq; ea coccino ligata eſſet, hanc ille mox retraheret,& daret poſteriori tranſitũ, niſi diuina quædam virtus hæc priùs diſpenſaſſet,& ſicut in vmbra quadam præfiguraſſet, quòd ſtatim ab initio, Zara (id autẽ eſt Oriens) figura eſſet

Eccleſiæ

Eccleſiæ & fidelium ante legem? Fuerunt enim ſicut Zara, qui manum protulit,& in ea coccinum habuit,Noë & Abraham, & ante illos, Abel, & Henoch; quibus magnum ſtudium fuit,vt placerent Deo. Poſtquam verò in multos propagati,multa peccatorum onera collegerunt, quo vel paruam aliquam conſolationem haberent, data eſt lex tanquam vmbra quædam,non peccata tollens, ſed tantùm demonſtrans. Verùm quia neque Lex eis profuit,ſed nihilominus peccatis immergebantur,adueniens communis Dominus noſter,ſpiritualem hác, & virtutibus claram vitam, humano generi largitus eſt,cuius figuram Zara implebat. Non igitur inconſideratè tranſeamus quæ in diuinis Scripturis ſunt prodita,neque ſuperficie tenus ſalutemus,ſed in profundum eorum penetremus: vt cùm diuitias ibi reconditas cognouerimus, glorificemus Dominum noſtrum qui cum tanta ſapientia diſpenſat omnia. Hactenus ex Chryſoſtomo. *Chryſoſtom.*

Chryſoſtomum ſequens,vt ſolet,Theodoretus,ponit hanc quæſtionẽ, quæ eſt num. 95. earum quæſtionum,quas in Geneſim ſcripſit: Quid indicabat quod Zaræ & Phares accidit? Ad quam reſpondens,ſubdit:denotabat duos populos,Phares populum Iudaicum,Zara verò Gentes, quæ crediderunt. Nam ante legem fuerunt etiam plerique pietatis alumni, ſecundùm fidem,non ſecundùm legem viuentes. Quocirca Zara tale vitæ genus demonſtrans,manum porrexit:permulti enim fuerant ante legem, vt diximus,pietatis & virtutis ſtudioſi. Funiculus autem coccineus Antiquorum ſacrificia denotabat: nam & illi ſacrificijs Deum placabant,vt Abel,Henoch,Noë,Melchiſedec,Abraham, Iſaac, & Iacob. Deinde cùm Zara manum retraxiſſet, egreſſus eſt Phares. Lex enim interceſſit media inter eos qui ante legem & poſt legem fuerunt. Quapropter B. Paulus *Rom. 7.* inquit: *Lex autem ſubintrauit,* docens etiam ante legem ſecundùm fidem iuſtificatos eſſe:& item ſplenduiſſe gratiam Dei. Sic Theodoretus.

42 At verò eandem Hiſtoriæ allegoriam contrario modo tractarunt,& expoſuerunt Cyrillus, Iſidorus, & Rupertus, Zaram facientes figuram *Cyrillus.* populi Iudaici:Phares autem,populi Gentilis. Cyrilli verba,vt memorantur in Catena in Geneſim, huiuſmodi ſunt: Quòd Phares prior egreſſus ſit,non obſcurum ſignum eſt,Gentes priùs ad fidem vocandas,quàm genus Iſrael. Coccinum verò ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem ſignat. Quis autem maceriam ſoluit,niſi Chriſtus? Iſidorus autem ſuper hoc loco ita ſcribit, Zara ſignificabat antiquum Iſraeliticum populum ſub lege con- *Iſidorus.* ſtitutũ: qui prior quaſi manum emiſit,quando dictis propheticis,& legalibus ſacrificijs natiuitatem, & paſſionem Domini in carne prænuntiauit. Sed inſtante partu manum ſubtraxit: quia adueniente plenitudine temporum,credere in Dei Filium noluit: & eum in præſenti poſitũ deſpexit: de quo tamen multa in poſterum prædixit. Phares porrò, qui interpretatur *diuidens*, priùs egreſſus eſt: quia poſtquam cæcitas in Iſrael facta eſt, plenitudo Gentium introiuit, & ſic poſtmodum Iſrael ſaluus erit. Sic Iſidorus.

Verùm huiuſmodi interpretationem enucleatiùs tractauit Rupertus c. *Rupertus.* 31. libri 8. Commentariorum in Geneſim ſuper illis verbis huius capitis:

Instante partu, apparuerunt gemini in vtero eius: Sic enim ibi scribit: Tempus est, vel dies partus, hoc tempus acceptabile, & hic dies salutis ab hora passionis Christi: cuius amaritudo (sic enim interpretatur nomen Thamar) id est, mors, omnem hominem, tam Iudæum quàm Gentilem ad æternam vitam parturiuit. Nam isti sunt duo Gemini, qui in vtero Thamar reperti sunt inter se discordantes, & quasi de priuilegio nascendi contendentes: quos Apostolus exæquare, & ad pacis concordiam formare cupiens, partim exterret minis, partim demulcet promissis: *Ira, inquit, & indignatio, & tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci. Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco: non enim personarum distinctio apud Deũ:* Sed quid præsignat quod in effusione infantium vnus protulit manum? Nimirum iste manum proferens, præsignauit Iudæum; qui primus Legẽ accepit, & cui primùm oportebat loqui verbum Dei. At ille repulit illud, & indignum se iudicauit æternæ vitæ. Manum ergo coccino ligatam citò retraxit, id est, conscientiam Christi sanguine pollutam auertit, alter protinus egressus est, quia Gentilis populus ad lucẽ Fidei venit, & Deo natus est: *Quare diuisa est propter te maceria?* Hoc illa profectò non à semetipsa dixit, sed verum prophetauit quod nunc palàm factum est. Cæcitas videlicet ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Hæc interruptio Israel, diuisio maceriæ est quã & significat Phares, quod interpretatur *diuisio. Alterum appellauit Zaram.* Quo nomine pellenda designatur cæcitas quæ contigit in Israel: vt post præsentem infidelitatis noctem, videat veram lucem, respiciens ad Orientem qui est Christus Dominus; Zara nanque interpretatur *Oriens.* Sic Rupertus.

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

TRIGESIMVM NONVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iosepho in Aegyptum ducto, prosperè fuit apud Dominum suum: Sed quia nefariæ libidini dominæ suæ assentiri noluit, apud dominum ab ea falsò accusatus, detrusus est in carcerem: vbi tamen apud Principem carceris gratiosus fuit.

IGITVR Ioseph ductus est in Aegyptum, 1
emítque eum Phutiphar Eunuchus Pha-
raonis, princeps exercitus, vir Aegyptius,
de manu Ismaelitarum, à quibus perdu-
ctus erat. Fuítq; Dominus cum eo, & erat 2
vir in cunctis prosperè agens: habitauítq; 3
in domo domini sui, qui optimè nouerat
Dominum esse cum eo: & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in
manu illius. Inuenítque Ioseph gratiam corã Domino suo, & 4
ministrabat ei, à quo præpositus omnibus, gubernabat creditã
sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant: benedixítque 5
Dominus domui Aegyptij propter Ioseph, & multiplicauit tã
in ædibus, quàm in agris cunctam eius substantiam: nec quid-
quam aliud nouerat, nisi panem quo vescebatur. Erat autem 6
Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. Post multos itaque 7

dies

dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: Dormi
8 mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad
eā: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid
9 habeat in domo sua: nec quidquam est, quod non in mea sit
potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es:
quo modo ergo possum hoc malum facere & peccare in Deū
10 meum? Huiuscemodi verbis per singulos dies & mulier mole-
11 sta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum. Accidit autem
quadam die vt intraret Ioseph domū, & operis quippiā absq;
12 arbitris faceret: & illa apprehensa lacinia vestimenti eius, di-
ceret, Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio fugit, &
13 egressus est forâs. Cúmque vidisset mulier vestem in manibus
suis, & se esse contemptam, vocauit ad se homines domus suę,
14 & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, vt illuderet no-
bis: ingressus est ad me, vt coiret mecum: cúmque ego succla-
15 massem, & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tene-
16 bam, & fugit forâs. In argumentum ergo fidei retentum pal-
17 lium ostendit marito reuertenti domum, & ait: Ingressus est
18 ad me seruus Hebræus quē adduxisti, vt illuderet mihi: cúmq;
audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebat, & fugit
19 forâs. His auditis dominus, & nimium credulus verbis coniu-
20 gis, iratus est valdè: tradidítque Ioseph in carcerem, vbi vin-
21 cti regis custodiebantur, & erat ibi clausus. Fuit autem Domi-
nus cum Ioseph, & misertus illius, dedit ei gratiam in conspe-
22 ctu principis carceris. Qui tradidit in manu illius vniuersos
vinctos qui in custodia tenebātur: & quidquid fiebat sub ipso
23 erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis: Dominus enim
erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

PRÆFATIO.

De laudibus castitatis Sancti iuuenis Io seph.

VO in sacris litteris traduntur perinsignia castitis exem-pla: alterum in Ioseph, virgineæ castitatis; alterum in Su-sanna, coniugalis pudicitiæ. Vtriusque porrò castitas perfe-ctè, duplici argumento explorata atque probata est: nam & vter

vterq; tutò sine metu pœnæ atque infamiæ peccare potuit: & nō peccare, sine maximo vitæ, ac famæ discrimine nō potuit. Sed illud maius in Ioseph, quòd ad peccandum plura & acriora habuit incitamenta, iuuenilē ætatē, secretum loci, opportunitatem temporis, securitatem criminis, flagrantissimam dominæ suæ voluntatem vltrò expetentis, atque adeo instanter flagitantis: cui nempe si assentiretur, ingentia sperare commoda potuit; si repugnaret, extrema timere mala debuit. Verùm de castimonia Susannæ disputatum à nobis est in 15. Commentariorum nostrorum libro in Danielem: nunc de sancto Ioseph dicendum. Insignis porrò & excellens castitas non solùm in populo Dei, verùm apud Ethnicos etiā magno semper in honore, & admiratione fuit: nam quo rarior hæc apud illos virtus, eo admirabilior & gloriosior habebatur. Pauca quidem sunt apud illos præstantis exempla castimoniæ; sed ea tamen summis celebrata laudibus in cœlum efferuntur: Ego aliquot, quæ memoratissima sunt, hic strictim attingam, vt ex comparatione pudicitia Ioseph clarius exsplendescat.

Aelianus libro tertio de Varia Historia, hæc singularis continentiæ atque eximiæ pudicitiæ memorat exempla; Amabœus, inquit, Cytharœdus, tanta fuit castitate, vt vxorem, quam formosissimam habebat, nunquam attigerit. Diogenes Tragœdiarum actor, similiter ab vxore perpetuò se abstinuit. Fuit in Clitomacho Pancratiaste tanta continētia, vt si forte canes coëuntes vidisset, continuò vultum auerteret, & si quis inter conuiuia impudicus sermo effluxisset, confestim illinc decederet. Idem libro decimo quarto de Architæ verecundia, & pudicitia hæc scribi?: Architas adeo modestus, & continens erat, vt verba parum decora abhorreret. Cùm autem aliquando nescio quid minus honestum cogeretur dicere, non potuit adduci vt id faceret, sed omnino reticuit: illud verò in pariete descripsit: ostendens se quamuis coactum, non tamen dixisse id quod maximè cogeretur dicere. Verùm memorabilius illud est, quod de Spurina quodam Etrusco, libro quarto prodidit Valerius Maximus in hæc verba: Cùm in ea regione excellentis esset pulchritudinis adolescens nomine Spurina, atque ob eam rem complurium fœminarum illustrium sollicitaret oculos, ideóque viris, ac parentibus earum suspectus esset, quo talem suspicionem amoliretur, oris decorem vulneribus confudit, deformitatémque, sanctitatis suæ fidem, quàm pulchritudinem formæ, irritamentū alienæ libidinis esse maluit. In lib. 6. facinus Hipponis fœminæ Græcæ mirè prædicat: nā cùm illa hostium classe esset excepta, in mare se, vt pudicitiā morte tueretur, abiecit. Cuius san-

Aelianus. Exempla castitatis apud Ethnicos. Amabœus. Diogenes. Clitomac. Archita.

Valerius Maximus.

Hippo.

ctitatis gloriam æternæ traditam memoriæ, Græcia laudibus suis celebrādo quotidie florentiorem effecit. Sic Valerius Maximus. Consimile fuit Lucretiæ facinus, Romanorum scriptis, nec satis iusta causa, & sine modo laudatum.

2 *Hæc sunt de insignibus castitate viris, & fœminis in antiquis Ethnicorum historiis prodita. nam quæ iactantur de continentia Bellerophontis & Hippolyti hîc prætereunda sunt, tanquam fabulosa Poëtarum cōmenta, fortasse ad similitudinem eorum, quæ in hoc loco narrātur de continentia Ioseph, ab illis composita & conficta. Et verò, aliquot sæculis antiquior illis fuit Ioseph: & qui ea cōmenti sunt Poëtæ, haud paulò Mose posteriores extiterunt. Hæc igitur exempla castitatis ab Ethnicis celebrata; si vera sunt, equidem digna esse commemoratione, & cōmendatione non abnuo, verùm ea nihil ad Ioseph; cuius profectò virtus quanto fuerit præstantior, in ipso tractatu & explicatu historiæ eius ostendemus. Nec sanè castitas Ioseph virtus quædā solitaria fuit, sed aliis pluribus, iisque clarissimis comitata & condecorata virtutibus. Rupertus certè docet in egregio illo facto Ioseph quatuor eminere ac elucere eximias virtutes: hæc sunt enim in lib. 8. Commentariorum in Genesim, cap. 33. eius verba: In hac tribulatione Ioseph, in hoc abscondito tempestatis discrimine, vbi vehementer exercitus & probatus est, quatuor agnoscimus virtutes eius, temperātiam, iustitiam, fortitudinem, prudentiā. Quid enim temperantius eo, qui non cuilibet, sed dominæ suæ dicenti,* Dormi mecum, *cùm adolescens esset, non inclinauit animū? Quid iustius eo quod ille dixit:* Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquā est, quod nō in mea sit potestate, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo possum hoc malū facere, & peccare in dominum meū? *Quid fortius ea perseuerantia, qua vsq; in finem cōstanter restitit dominæ sæpius, & instantiùs sollicitanti, sicut ait Scriptura:* Huiusmodi verbis per singulos dies loquebatur, & mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum? *Quid prudentius eo, qui cùm apprehenso à muliere pallio suo, ad flagitium cōpelleretur; relicto in manibus eius pallio, aufugit, & se forâs proripuit? tutius nempe iudicauit, vestimentū suum cum temporali dispendio excutere, & ignem procul à se abiicere; quàm silentio diu flammā fœmineam in sino suo alligare cum periculo animæ suæ. Rectè igitur hunc Psalmista virum nūcupauit, dicens:* Misit ante eos virum. *Hactenus ex Ruperto.*

Rupertus. Quatuor insignes virtutes Ioseph.

3 *Concludā hanc castitatis Ioseph laudationem breui eiusdē viri atq; eleganti*

eleganti præconio, quod S. August. in serm. 82. de Tempore scriptum reliquit: quanquã id ex B. Ambros. in lib. de Ioseph, c. 5. maxima ex parte, ijsdem planè verbis, nõ modò sententijs, sumptũ videtur. Sic autẽ scribit August. Sanctus & fidelis Domini famulus Ioseph, tribulationibus iustior ostenditur. Qui primò per inuidiã fratrũ, Ismaelitis in seruũ addictus; & ab eis venditus, à quibus se viderat adorandũ; deinde Aegyptio domino traditus, semper tamen ingenui animi tenuit bonitatẽ, docuitq; exẽplo suo & seruos, & liberos in peccãdo nõ conditione æquales esse, sed mente. Cùm esset facie decorus, & speciosus valdè, pulchritudinẽ suã nõ ad alienã deriuauit iniuriã, sed ad suã gratiam conseruauit: hoc se pulchriorem iudicans, si non dispẽdio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur: & illũ esse verum decorẽ, qui nõ alienos oculos captaret, nec mentes fragiles vulneraret. Magnus planè vir, qui venditus seruire tũc nesciuit; adamatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehensus, aufugit. Concupiscitur adolescens à domina, sed ad concupiscentiã prouocatus & rogatus, refugit. Illa, quæ in ceteris imperabat, vna hac in re blãdiendo humiliter supplicat. Sed ille nouerat videre quæ illa nõ videbat. Pulchrior erat intus Ioseph quàm foris, pulchrior in luce cordis quàm in facie corporis, quò illius fœminæ oculus non penetrabat, inibi sua ipse pulchritudine fruebatur. Intuens ergo interiorem pulchritudinem castitatis in speculo conscientiæ suæ, quomodo illam maculari, quomodo violari fœminea tentatione permitteret? Hæc Augustinus. Præconiũ castitatis Ioseph ex S. August.

Inuenit Ioseph gratiam corã domino suo, & ministrabat ei: à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domũ, & vniuersa quæ ei tradita fuerant. VERSV. 4

4 HVNC locum pulchrè ad hunc modũ Philo enarrat: Ioseph in Aegyptum abductus, & Eunucho in seruitutem traditus: cùm ante paucos dies, egregiæ honestatis, & generositatis magnũ dedisset specimen: cõseruis est præpositus, curator totius familiæ. Iam enim herus multis argumentis liquidò cognouerat, eũ non sine diuina prouidentia singula tum dicere, tum facere. Ergo in speciem ab emptore suo domui præpositus est; reuera autẽ à natura cõciliãte illi magnæ gẽtis ac regionis principatũ. Oportebat enim futurũ administratorẽ Reipublicæ priùs exerceri in rebus œconomicis: nã & domus est quædã parua ciuitas; & œconomia est velut cõpendiosa Respublica: sicut etiam ciuitas est magna quædam domus; & Politia est cõmunis quædã Oeconomia. Ex quo facilè intelligitur, eundẽ esse idoneum & aptũ dispensationi domesticæ, atque publicæ administrationi; quamuis hæc multitudine & magnitudine differant. Id quod etiã in pictura, & fictura videre est; *Philo in libro de Ioseph.*

nam bonus ſtatuarius vel pictor, ſiue coloſſeas magnitudines faciat, ſiue parua opera, eandem artem oſtendit. Sic Philo.

VERS. 6. **Nec quidquam aliud nouerat, niſi panem quo veſcebatur.**

HÆc verba poſſunt referri ad Phutipharem, & ad Ioſeph. Relata ad Phutipharem tripliciter exponuntur. Prima expoſitio eſt 5
Rabbi Salomonis. Rabbini Salomonis, qui nomine *panis* metaphoricè ſignificari putat vxorem: & vult hunc eſſe iſtorum verborum ſenſum: Phutiphar nihil rerum ſuarum curabat, omnia permittens curæ & induſtriæ Ioſeph; excepta vxore, quam ſolam in eius poteſtatem minimè tradiderat. Nam & hoc Ioſeph dixit dominæ ſuæ; *Ecce, omnibus mihi traditis, dominus meus ignorat quid ſit in domo ſua, nec eſt aliquid, quod non mihi tradiderit, præter te, quæ vxor eius es.* Quòd autem nomine *panis* nonnunquam ſignificetur in Scriptura mulier, probat iſte Rabbinus verbis illis Salomonis Prouer. 9. *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior*, quibus verbis ſignificatur vxor aliena, quam occultè quiſpiam cognouit. Verùm hæc interpretatio nimis dura eſt, & talis locutio tam allegorica à ſimplicitate & perſpicuitate narrationis hiſtoricæ longè videtur remota & aliena. Al-
Aben Eſra. tera expoſitio eſt Aben Eſræ, ſic interpretantis hæc verba; Phutiphar omnia ſua communicabat cum Ioſeph, præter panem, id eſt, cibaria, quæ nolebat habere communia cum Ioſeph: ſiquidem, & infrà dicitur Gene. 43. illicitum erat Aegyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putabant huiuſmodi conuiuium: Tertia expoſitio, quæ ſimplicior, & rectior, & apertior eſt, ideóque probabilior, huiuſmodi eſt: Phutipharem adeo curam omnem rerum ſuarum contuliſſe in Ioſeph, vt ipſe nihil prorſus curaret, niſi edere, & bibere: vt ſit Hebraiſmus, ſignificans, eum fuiſſe omnino vacuum à cura rerum ſuarum, nihílque earum ſollicitum.

Si autem verba iſta referantur ad Ioſeph, vt quidam putant referri debere, hanc reddunt ſententiam: Ioſeph cùm in poteſtate ſua haberet omnia bona domini ſui, cúmque multa ex illis deriuare poſſet in emolumentum ſuum, nihil planè ſumpſiſſe ſibi ex illis; ſed pro tam fideli, & induſtrio, & laborioſo ſeruitio ſuo, nihil mercedis accepiſſe præter quotidianum cibũ. Atq; hunc fuiſſe panem ſiccum, qui erat cibus ſeruorũ. Hoc autem Scripturam commemoraſſe, quò admirabilius eſſet quod mox ſubdit, eum fuiſſe decoro vultu, & eleganti facie, cùm tam pauco & vili cibo veſceretur: videlicet, ſimile quid contigit Ioſeph, eius quod accidiſ-
Danieli. 1. ſe legimus Danieli, & ſociis eius; qui leguminibus tantùm veſcentes, & aquam bibentes, pinguiores erant atque pulchriores quàm alij qui cibatu & potu regio nutriebantur. Ergo ſignificatur illis verbis, Ioſeph pro ſeruitute ſua & labore nihil mercedis præter diurnum & quotidianum
Ariſtot. cibum, ſeruis præberi ſolitum, accepiſſe. Ariſtoteles lib. 1. Oeconomicorum, cap. 5. qualis cibus potúſque præbendus ſit ſeruis, hunc in modum præcipit: Quoniam vini potus etiam liberos ad inſolentiam impellit, & apud

& apud multas nationes ingenui quoque ab illo se abstinent, vt Carthaginenses dum militant: patet, vini aut nihil, aut perparum dandum esse seruis. Tria verò cùm sint, opus, cibus, & castigatio; cibus quidem sine castigatione & opere petulantes reddit seruos: opus verò & castigatio sine cibo, violenta res est, & infirmum facit seruum. Restat igitur vt opus faciendum illi tribuat, & cibũ sufficientem: sine mercede enim dominandum non putant; merces autem serui, cibus est. Oportet item indulgere illis, & permittere singula secundùm merita, & cibum, & vestem, & quietem, & castigationem verbo & opere. Hæc Aristoteles. Cuius sententiæ mirè consona sunt quæ legimus in lib. Ecclesiast. cap. 33. his verbis: *Cibaria, & virga, & onus, Asino: panis, & disciplina, & opus seruo.*

Erat autem Ioseph pulchrâ facie, & decorus aspectu. VERS. 6.

6 VNC locum tractans Chrysostomus homil. 62. in Genesim: Mala bestia, inquit, est Diabolus: vt primũ enim vidit Ioseph gratiosum esse apud dominum suum, & in rebus aduersis clariorem fieri; fremit dentibus, & insanit, nec videre potest iustum in dies magis clarescere. Quocirca profundum barathrum effodit, & horrendum præcipitium parat, quo illum maximo, vt sperabat, damno præcipitet: & grauissimam tempestatem excitat vt violentum ille naufragium faciat: sed denique intelligit, & contra stimulum calcitrare, & in damnum suum recidere quæ parabat in exitiũ illius. ecce tibi, ex pulchritudine Ioseph occasionem capit perdendi eum, vnde subdit Scriptura: *Erat Ioseph pulcher specie, & formosus aspectu*: Hæc enim de eo narrat Scriptura, vt ostenderet pulchritudine adolescentis captam dominam eius, ad nefarium eius concubitum fuisse incitatam. Hæc Chrysostomus. *Chrysostom.*

Memoratur igitur in hoc loco insignis pulchritudo Ioseph, præter causam proximè dictam ex sententia Chrysostomi, duas alias ob causas. Ac primò quidem sic magis commendatur virtus castimoniæ Ioseph, qui tãta præditus pulchritudine, nihilominus studiosè, ac religiosè castitatẽ animi & corporis coleret. Pulchritudo nempe corporis plerumque magnum est castitatis periculum, & laqueus Diaboli, & illecebra voluptatis, & irritamentum peccati. Pulchritudo item superbiam gignit; superbia facit incogitantiam, & incuriam sui, & rerum cautè agendarum imprudentiam, atque negligentiam; negligentia porrò procliuitatem facit ad labẽdum in flagitia. Itaque pulchritudo corporis sine animi pulchritudine, quam facit virtus, non solùm hominem non decorat, verùm sæpe ingens occasio est maioris eius deformitatis & turpitudinis. Audi Salomonem Prouerb. 11. *Circulus aureus*, inquit, *in naribus Suis; mulier pulchra, & fatua.* Quam sententiam apertiùs ita reddiderunt lxx. *Sicut inauris aurea in naribus Suis, sic mulieri vecordi pulchritudo*: Cuius similitudinis, & comparationis hæc est vis & sententia: sicut annulus aureus positus in naribus Suis, non ornat, nec decorat Suem; sed contra Sus nitorem eius conspurcat & fœdat, rictu terram fodiendo, & nares cœno immergendo: *Cur memoratur pulchritudo Ioseph.*

ita mulier pulchra, sed improba, pulchritudinem corporis dedecorat & turpat, animum flagitijs inquinans. Haud talis profectò Iosephus fuit, in cuius pulchro corpore pulchrior animi virtus habitabat: nec tam hominibus ob corporis pulchritudinem, quàm Deo propter pulchritudinem animæ gratus & amabilis erat.

VERS. 7. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait, Dormi mecum.

Philo in libro de Ioseph.

HISTORIAM huius rei breuibus sic enarrat Philo: Postquã 7
Ioseph egregiam laudem in dispensatione herilis domus, omniúmque rerum eius consecutus fuerat, insidias herilis vxoris pertulit, insano amore correptę. Capta si quidem est adolescentis pulchritudine: & affectu indomito rabida, de stupro eum tentauit repugnantem validè, ac ne audire quidem tale sustinentem, propter innatam sibi, & continua meditatione confirmatam honestatem, atque temperantiam. Sed vbi crescente in dies flammâ cupidinis, atque incesta concupiscentiâ, continuè tentando, semper repulsam passa est mulier, tandem impotens animi, atque impatiens libidinis, ad vim conuersa, in adolescentis pallium manus coniecit; magna illum contentione trahendo in thalamum suum, robur videlicet dante affectione, quæ solet, etiam timidos & debiles, audaces & fortes facere. Sic ille.

Quando euenerit hæc tentatio Ioseph.

Post multos dies, id est, multo pòst tempore, quàm venditus fuerat Io- 8
seph Phutiphari Aegyptio, & magna cum laude fidei, & industriæ, & diligentiæ in domo eius versatus fuerat. Sed quot annis post eius venditionem euenit, quod hîc narratur? Decem fortasse vel vndecim circiter annis, vt quo tempore tentatus, & sollicitatus est à domina sua, iuuenis fuerit septimum & vigesimum circiter annum agens, nempe in ipso iuuentutis flore. Hoc autem colligi ex ipsa Scriptura posset ad hunc modum: Cùm venditus est isti Phutiphari, nondum expleuerat decimum septimũ annum, vt ex superiori cap. 37. manifestum est: statim autem post hanc tentationem dominæ suæ missus est in carcerem; vbi non multo pòst exposuit somnia pincernæ & pistoris regis Pharaonis, vt patet ex ca. 40. Genesis: post duos autem annos eductus est de carcere vt interpretaretur somnium Pharaonis, quo tempore 30. erat annorum, vt ex ca. 41. perspicuum est. Videtur igitur tentatio hæc castitatis Ioseph accidisse triennio fermè antequam è carcere educeretur, id autem est, anno ætatis suæ vigesimo septimo.

Iniecit domina sua oculos suos in Ioseph. Ecce tibi noua, & prioribus pe- 9
riculosior tentatio & vexatio Ioseph. Vixdũ respirauerat à prioribus malis, & malum aliud atrocius & formidabilius in eum inuadit. Non enim patitur Diabolus sanctos Dei seruos quietè agere, sed infestat & vexat eos identidem, vt assidua tentationis molestiâ inquietans ac perturbans eos, de proposito & studio colendæ virtutis detrahat: nam quo magis crescit

eorum virtus, hoc magis crescit eius inuidia, & cupido perdendi bonos. Sedenim tentatio Ioseph partim à Deo permissa est, quò magis exercita & probata eius virtus cresceret meritis & præmijs; & clarissimum eius castitatis exemplum maximo esset posteris ad eius virtutis studium cultúmque incitamento. Partim tentatio illa fuit à Diabolo, conante per muliebres lasciuias & illecebras, & dulcem carnis voluptatem sanctissimum iuuenem perdere. Vsus porrò est ad id perficiendum muliebri instrumento, sæpius nimirum expertus id sibi ex voto successisse: nam & per Euam perdiderat Adamum, & per speciosas mulieres, filios Dei: quam ob causam exitium hominum per diluuiū euenerat. Con similiter nunc ad expugnandum sanctissimi iuuenis animum adhibet dominam eius ad id efficiendum, & muliebri pulchritudine ac lasciuia, herilíque auctoritate, gratiáque præpotentem. *Genes 3. & 6.*

10 Sed perpendenda sunt verba illa: *Iniecit oculos in Ioseph.* Nimirum nisi mulier lasciua intentis oculis atque animo pulchritudinem Ioseph aspexisset, non eum tam insanè, ac perditè adamasset. Mors itaque ad eam per fenestras ascendit, & oculus eius deprædatus est animam eius. Non igitur Ioseph aspectum dominæ ambiuit, non se oculis eius obiecit; non aspectari & amari ab illa concupiuit: illa petulanter aspexit, illa lasciuos oculos in castum iuuenem coniecit impudenter. Rectè itaque B. Ambrosius hoc ipsum pensitans. Illa petulantibus, inquit, aspexit oculis; illius crimen solius est quæ male vidit; non huius, qui se malè videri noluit. Nec in eo quòd visus est, culpa est: non enim erat in potestate seruuli vt non videretur, maritus cauere debuit oculos vxoris. Sed quia hic nihil timebat de coniuge, arbitrabatur Ioseph testimonium esse castimoniæ, non remissionem iniuriæ. Discant etiam viri cauere oculos fœminarum: adamatur enim, etiam qui noluit amari: denique adamatus est Ioseph, qui amantem contempserat. Et bene Scriptura excusauit Ioseph, dicens: *Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph*, hoc est, non iste se ostentauit, nec cepit incautam: sed ista retia sua misit, & indagine sua capta est: laqueos suos sparsit, & suis ipsa hęsit vinculis. Sic Ambrosius. *Hiere. 9. Tren. 3* *Ambros. in li. de Ioseph. c. 5.*

11 Tria porrò procacis & lasciuæ mulieris tela sunt quæ vibrat in vecordes amantes. Primum telum est oculorum ipsius, alterum verborum, tertium assiduæ interpellationis, & sollicitationis. Hisce tribus telis voluisse dominam Ioseph animam eius confodere, non obscurè indicat Scriptura: nam de primo telo ait: *Iniecit oculos suos in Ioseph*: de secundo: *Et ait dormi mecum*, de tertio, *huiuscemodi verbis, per singulos dies loquebatur, & mulier molesta erat adolescenti.* De tribus autem huiusmodi telis eleganter Ambrosius: Prima, inquit, adulteræ oculorum tela sunt: secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere: Suppetit enim defensio, vbi adhuc liber est affectus, ideóque scriptum est, *Quia ille noluit.* Primùm igitur Ioseph congressione mentis superauit, tanquam scuto animi in se repellens irruentem: deinde sermone, tanquam hasta vibrauit, vt se illa reuocaret, *Et dixit vxori domini sui*, Rectè vxor domini, non ipsa Domina dicitur, quia non potuit extorquere quod voluit imperare. *Ambrosius.*

Nam

Nam quo modo domina, quæ seruulis incentiua libidinis præstabat? Ille Dominus, qui amantis non excepit faces; qui lenocinantis vincula non sensit: quem nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori, quàm criminosæ potentiæ eligere consortium. Ille liber, qui turpe credidit vicem gratię non referre. Sed tanquam beneficij herilis, & innocentiæ suæ debitor fugit crimen ingrati; peccatique labem, & culpæ contagium, quasi iustus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat: sed Ioseph non audiebat eam. Habes post prima verba quid caueas. Non solùm lubrica, sed etiam procax, & importuna, & petulans est libido, nec habet quod vereatur adultera, quæ dispendia pudoris priùs non doluit, insidiatur vt capiat. Hactenus ex Ambrosio.

Cic. ad Lucceiũ lib. 5. Epist.

Et ait, Dormi mecum: Verum esse animaduerto in hac muliere, quod 12
quidam festiuè dixit: Qui semel verecundiæ fines transierit, eum benè ac nauiter oportet esse impudentem. Adeóne mulier ista omnem penitus animo atque ore pudorem exuerat, vt tam apertis & obscœnis verbis, rem adeò flagitiosam & fœdam, atque probrosam à seruo suo flagitare non erubuerit? Sed quæ pudorem ex animo & oculis abiecerat, quid mirum, eam in verbis tam inuerecundam atque impudentem fuisse? Habes igitur in Domina Ioseph exemplum mulieris insigniter impudentis, & lasciuæ; cuius contemplatione admirabilior existit virtus castimoniæ & constantiæ animi Ioseph.

VERS. 8. & 9.

Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam, Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquam est, quod non in mea, sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

S. Bernard.

IOSEPH, cùm domum & omnia bona Ægyptij domini sui 13
sibi credita sciret (ait Bernardus sermone 13. in Cantica) dominam non ignorauit exceptã, & ob hoc non acquieuit contingere eam. Mulierem quippe nouerat gloriam esse viri, & iniquum sibi iudicauit, vice contraria, inglorium facere eum qui se fecerat gloriosum. Aduerit nimirum Ioseph, vir sapientiâ Dei prudens, virũ, vxorem suã fortiter, tanquam propriam zelare gloriam, sibíque ipsi retinuisse seruandam, non alij credidisse, & ideo manum ille ad non concessum extendere non præsumpsit. Sic Bernardus. Verùm super istiusmodi verbis Ioseph, pleniori ac luculentiori oratione disputat Sanctus Gregorius libro 30. Moralium cap. 18. vel secundùm aliam editionem cap. 9. hoc modo scribens: Ecce alius dum mundi huius successibus proficit, lenocinante cordis lætitiâ, tentari se luxuriæ stimulis sentit. Sed si Ioseph factum ad memoriam reuocat, in arce se castitatis seruat.

1. Cor. 11.

S. Gregor.

ſeruat. Qui cùm ſibi à domina cōſpiceret pudicitiæ damna ſuaderi, ait: *Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo ſua:* Quibus verbis oſtenditur, quia bona quæ aſſecutus fuerat, repentè memoriæ intulit; & malum quod ſe pulſabat, euicit: & quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cùm enim voluntas lubrica teneat in proſperis, hæc ipſa ſunt proſpera aculeo tentationis opponenda, vt eo rubeſcamus praua committere, quo nos à Deo meminimus gratuitò dona percepiſſe: & illatam gratiam exteriorum munerum vertamus in arma virtutum, vt ſint ante oculos quæ percipimus; & quæ nos alliciunt, ſubiiciamus. Quia enim voluptas ipſa in proſperitate naſcitur, eiuſdem proſperitatis eſt conſideratione ferienda, quatenus hoſtis noſter, vnde oritur, inde moriatur. Conſiderandum quoque eſt, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per fauorem vitæ nos abſorbeat vorago nequitiæ. Iram namque contra nos ſuperni Iudicis inextinguibiliter accendimus, ſi contra benignitatem illius, etiam ex ipſa ſua largitate pugnemus. Sic Gregorius.

14 Cæterum orationem Ioſeph tale flagitium recuſantis atque auerſantis, paucis verbis expoſitam à Moſe, Philo multis atque illuſtribus ſententiis exornans atq; amplificans, ad hanc fermè ſententiam ſcribit: Ioſeph præſentem importunitatem mulieris fortiter ſubmouens, in has liberas, & ſuo genere dignas voces erupit. Quid moleſta es? bonis moribus & legibus vtimur nos Hebræi. Aliæ gentes puberibus 14. annum ætatis egreſſis permittunt vſum ſcortorum: apud noſtrates, nulla eſt meretrix, capitali ſupplicio propoſito talem quæſtum exercentibus. Ante legitimam copulam, alios congreſſus cum muliere neſcimus: caſti caſtis, & virgines virginibus cōiungimur, nō voluptatis, ſed liberorum conquirendorum gratiâ. Qui ad hanc diem purus manſi, non incipiam ab adulterio leges contemnere, flagitio peſſimo, qui etiam ſi aliâs perperam educatus eſſem, & obſecutus ætatis cupiditatibus, aut veſtram imitatus laſciuiendi licentiam, non tamen deberem alieno inſidiari matrimonio; quod crimen, cui mortalium non cædæ vindicandum videtur? nam de cæteris diſſentire ſolent, in hanc ſolā omnes conſpirant ſententiam: ita vt vbique gentium, & terrarum, capitale ſcelus pronuntient adulterium, & deprehenſos, iniudicatos dedant ei qui læſus eſt, necandos. Tu verò quaſi res iſta per ſe parum damnata ſit, eam tertio ſcelere cumulas, cogens me non tātum ad adulterium, ſed etiam ad tori herilis iniuriam. An ideo in veſtras ædes veni, vt relictis ſeruilibus miniſteriis inebrier, & debaccher in ſpes domini mei, coniugium, familiam, cognationem eius adulterans? Atqui nō ſolùm officium ei, vt hero, ſed & honorē vt benefactori debeo, qui omnia ſua cōmiſit fidei meæ, nihil excipiens, niſi te, amorem ſuum. Hánccine igitur gratiam, vt illi referam, auctor es? Bonam ſcilicet gratiam, dignámque illius meritis. Herus me ex captiuo & extero, ſua benignitate libertum & ciuem reddidit, tractatū liberaliter: ego verò ſeruus domino iniuriam, ne captiuo quidem & extero tolerādam inferam? Et qua fronte potero poſt

Philo in lib. de Ioſeph.

admiſſum tantum ſcelus, illum aſpicere? Conſcientia, carnifex inteſtina, non ſinet me oculos in illum erigere, etiam ſi nemo alius prodat flagitium. Quanquam non deerunt qui prodant, præſtò ſunt enim latentes exploratores plurimi, quibus ſilere non licet. Taceo, quòd licèt factum nemo enunciet, vel ſentiat, ipſe meus ero proditor, colore, aſpectu, voce, detegens conſcientiam. Sed fac nullum delatorem fore; aſſidentem Deo iuſtitiam res cunctas inſpicientem non timebimus, non reuerebimur, non perhorreſcemus? Hactenus ex Philone.

Verumenimuero ponderanda ſunt; magnam enim habent empha- 15
ſim verba Ioſeph dominæ ſuæ libidini aſſentiri nolentis. Duabus enim rebus tanto ſcelere admittendo ſe prohiberi ait: primò quidem inſigni beneficentia domini erga ſe: cuius tot & tanta beneficia, ſi tanto maleficio rependat, ingratiſſimus & iniquiſſimus futurus ſit, & nullo non digniſſimus ſupplicio. Deinde, ab eo ſcelere deterreri ſe affirmat contemplatione ac reuerentia Dei præſentis in omni loco, cunctáque inſpicientis: cuius ſcientiam, vt nullum poteſt fallere peccatum hominis; ita nec iuſtitiam eius vindicem ſcelerum impunè poteſt effugere. *Ecce* *Chryſoſt.* *dominus meus, omnibus mihi traditis.* O gratitudinem animi! ait Chryſoſt. Enumerat beneficia domini ſui, vt doceat quantam ipſe gratitudinem & reuerentiam erga dominum & coniugem eius habere debeat. Num ego, inquit, famulus ſum? num peregrinus? num captiuus? Tanta fruor domini mei ſecuritate, vt omnia ſua in manum meam tradiderit, nullo excepto, præter te: & cum aliis omnibus ego præſim, tibi ſubiicior, quę extra meam es poteſtatem. Deinde, vt lethalem ei plagam inferret, & recordari faceret viri beneuolentiam, & perſuaderet ei ne tam ingrata eſſet erga coniugem ſuum, adiunxit, *Quæ vxor eius es.* Quibus verbis obliquè ac latenter admonuit eam conditionis ſuæ, & officij, & fidei, quam in vxorio contractu promiſerat, & debebat marito: Non enim vxor, auctore B. Paulo, poteſtatem habet corporis ſui, ſed vir.

Quomodo ergo poſſum hoc malum facere? Magnum nempe malum eſt adulterium: nam præter illicitæ voluptatis turpitudinem, eſt præterea cum ingenti coniunctum iniuſtitia, propter inſignem, quæ marito fit, iniuriam; violata ſcilicet vxore, qua nihil eſt illi cōiunctius. Eſt quoque in adulterio execrandum perfidiæ crimen, nefariè prodita fide coniugalis pudicitiæ. Eſt item magna iniuſtitia aduerſus mariti prolem. ſiquidem non rarò fit, vt ex adulterio geniti, pro veris mariti filiis habeantur: & adulterinus filius interdum cenſeatur primogenitus, ſitque bonorum hæres; legitimis filijs atq; hæredibus per ſummam iniuriam hæreditate fraudatis atque priuatis. Sed quid eſt illud, *Quomodo poſſum hoc malum facere?* Id enim perinde eſt, quaſi dixiſſet, Nullo modo poſſum facere. At enim Ioſeph libero erat præditus arbitrio, ad malum procliui, non ſolùm flexibili. Num iſtud dicens Ioſeph oblitus fuerat humanæ fragilitatis, atq; propenſionis ad peccandum, de qua nimirum dictum à Deo fuerat, vt legimus Gen. 8. *Senſus, & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Enimuerò in arduo eſt virtus,

tus, peccare autem in procliui & lubrico. Verè tamen illud dixit Ioseph: non quidem humanam libertatem, & natiuam eius ad malum procliuitatē abnegando, sed alia ratione, quam hìc paucis aperiemus. Hoc nēpe inter homines improbos atq; probos, & sanctos viros interest: quòd illis malè facere, promptū est, nec modò facilè, verùm etiam iucundū, *lætantur enim*, inquit Scriptura, *cùm malè fecerint, exultant in rebus pessimis, & per risum atque iocū scelus operātur.* Contra verò benefacere, est illis difficillimū, quin etiam quodāmodo impossibile. Sic enim de huiuscemodi hominibus loquitur Hier. c. 13. *Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.* At verò sancti viri promptissimi & velocissimi sunt ad faciendum bonum; malum autem facere, videntur sibi nec scire, nec posse: Simplices vtique in malo, & prudentes in bono. Tanta quippe ad bonum propensio eorum est, & auersio à malo; & ita per Dei gratiam stabiliti, & firmati in bono, & alienati à malo sunt, vt idem videatur ipsis fieri aliquid non debere, atque non posse. Vulgò etiam itidem loquimur: nam quem vnicè diligimus, de eo solemus dicere, Non possum ei non bene velle: contrà autem quem valdè odimus, dicimus non posse nos eum aspicere, nec humaniter alloqui: Hoc sanè modo Genesis 37. scriptum est de fratribus Ioseph: *Oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.*

17 *Et peccare in Deum meum.* Tria sunt quasi vincula, quibus viri Sancti fortissimè constrictos se, atque compeditos sentiunt, ne possint Deum offendere. Primum vinculum est reuerentia diuinæ maiestatis vbique præsentis, & cuncta cernentis. Sancti enim viri semper in conspectu Dei ambulantes, videntur sibi non posse non omnia castè sanctéque facere, & ne præsens numen vlla re offendant, ab iis omnibus, quæ displicent ei religiosissimè cauere debere. Contrà quàm faciunt homines improbi: de quibus dicitur Psalm. 53. *Non proposuerunt Deum in conspectu suo.* Et Psal. 9. *Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, auferuntur iudicia tua à facie eius.* Et de senibus illis accusatoribus Susannæ scriptum est Dan. 13. *Euerterunt sensum suum, declinauerunt oculos suos, vt non viderent Cœlum, neque recordarentur iudiciorum iustorum.*

De tribus vinculis quibus sancti viri tenentur adstricti, & cohibentur à peccando.

18 Alterum vinculum, quo ita fortiter sancti viri obstricti Deo tenentur, vt videantur sibi non posse in eum peccare, est recordatio beneuolentiæ ac beneficentiæ Dei erga ipsos, & beneficiorū eius, partim iam acceptorum, partim in futurum promissorum: Validissimum esse hoc vinculum, declarauit Dominus per Oseam cap. 11. illis verbis: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis:* Quid est, *traham eos?* num violenter? nequaquam; sed efficaciter mouebo eos, & omnino venire ad me, mihiq; adhærere faciam: sicut in quadam Oratione dicit Ecclesia: Et nostras ad te rebelles compelle propitius voluntates. Quid est, *In funiculis Adam?* id est, ijs funibus, quibus trahi solent homines. Est enim eo loco nomen Adā non propriū primi hominis, sed cōmuniter

ſignificans hominem: ſunt autem huiuſmodi funes & vincula, amor & beneficia, vnde ſubdit, *In vinculis charitatis*: Hoc etiam in vulgari ſermone vſurpari ſolet, vt cùm dicitur, Obligauit vel obſtrinxit me ſibi amore & beneficiis. Si autem Ioſeph propter aliquot beneficia, quæ à domino ſuo acceperat, adeo ſe obligatũ illi, atque obſtrictũ ſentiebat; vt ex animo diceret, ſe in eum peccare non poſſe; quanto magis videri nobis deberet impoſſibile in Deum peccare, cuius in nos tot & tanta

Actor.17. exſtant beneficia, prẹterita, præſentia, futuráq;? & in quo viuimus, mouemur, ac ſumus; & cuius eſt beneficium, quicquid boni, corpore, animóq; habemus?

Tertium vinculum, eſt timor Dei, quem generat in animis noſtris 18
contemplatio ſeueriſſimi iudicij, & inflexibilis iuſtitiæ Dei incredibili rigore vindicantis peccata, nec vllum relinquentis impunitum. Recordatio item iudiciorum Dei aduerſus multos peccatores, quos etiam in hac vita grauiſſimis & atrociſſimis ſuppliciis puniuit. Verùm ſuper omnia à peccando reprimit, & quaſi refrænat intenta conſideratio illius generalis atque horrendi iudicij, quo Deus poſt ſæculi conſumationẽ, mortales omnes iudicaturus eſt, & redditurus cuique ſecundùm opera eius. Quod quidẽ iudicium prohetica oratione graphicè depinxit Dan.c.7. Atque hoc probè intelligens Dauid, flagrantiſſimè optabat, atque obnixè petebat, hoc Dei timore non ſolùm conſtringi animum ſuum, ſed etiam configi carnes ſuas. *Confige*, inquit, *timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui*. De huiuſmodi porrò timore diuini iudicij, quo vehemẽter reprimimur à peccando, grauiſſimam & diſertiſſimam Magni Baſilij orationem lubet hîc adſcribere: quam equidem dum lego, ita motibus quibuſdam diuini timoris, pulſibúſque animum meum quati, afficique, atq; inhorreſcere ſentio, quaſi coràm iudicium illud ſpectarem. Verba Baſilij ſuper illo verſu Pſal. 33. *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos*, huiuſmodi ſunt: Cùm te appetitus inuaſerit peccandi, velim cogites horribile illud & intolerabile Chriſti tribunal, in quo præſidebit Iudex in alto & excelſo throno: aſtabit autem omnis creatura ad glorioſum eius conſpectum contremiſcens. Adducendi etiam nos ſumus ſinguli, eorum quæ in vita geſſimus rationem reddituri. Mox illis, qui multa mala in vita perpetrarunt, terribiles quidam & deformes aſſiſtent Angeli, igneos vultus præ ſe ferentes, atque ignem ſpirantes; ea re, propoſiti & voluntatis ſuæ acerbitatem oſtendentes: noctique vultu ſimiles, propter mœrorem & odium in humanum genus. Adhẹc, cogita profundum barathrum, & inextricabiles tenebras, & ignem carentem ſplendore, vrendíque vim habentem, ſed priuatum lumine: deinde vermium genus venenum immittens, & carnem vorans, inexplebiliter eſuriens, neque vnquam ſaturitatẽ ſentiens, atque intolerabiles dolores corroſione ipſa infigens. Poſtremò, quod ſupplicium omnium grauiſſimum eſt, conſidera opprobrium illud & confuſionem ſempiternam. Hæc time, & hoc timore inſtructus, animam à peccatorum concupiſcentia, tanquam fræno quodam reprime.

Locus pſalmi 118.

Memorabilis ſententia B. Baſilij.

rum-

Sic Basilius. Hoc igitur triplici funiculo & vinculo, quod difficile rumpitur, adeo se constrictum, atque impeditum sentiebat Ioseph, vt diceret se malum illud facere in dominum suum non posse.

Huiuscemodi verbis per singulos dies loquebatur, & mulier molesta erat adolescenti: & ille recusabat stuprum. VERS. 10.

20

IMPORTVNA res est mulier, nec acquiescens vnquam, quoad optatis suis annuatur, & satisfiat postulatis. Mulier enim libidinosa & lasciua facilè vincit etiã fortissimos, vel procacitate petendi, vel importunitate flagitandi. Perillustre habemus exemplum huius rei in Samsone, quem inuictum atque insuperabilem hostibus petulans illa muliercula Dalida assiduitate, atque importunitate precum vicit, & perdidit. Sic enim legimus in lib. Iudicum cap. decimo sexto: *Cùmque molesta esset ei* (Dalida) *& per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius* (Samsonis) *& ad mortem vsque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam,* &c. Aestima hoc loco, prudens Lector, robur virtutis, atque animi constantiam Ioseph. Iuuenis erat, quæ ætas feruore sanguinis, & ardore cupiditatum procliuis est ad libidinem: incitabatur, & sollicitabatur à domina sua, à qua, si ei assentiretur, ingentia expectare bona poterat: sin autem repugnaret, grauissimas calamitates & mala timere debebat. Nec semel tantùm, aut leuiter: sed vehementer, & instanter, & assiduè sollicitatus est. Etiam ingentes arbores magnis crebrísque percussæ ictibus concidunt: etiam durissima saxa minutissimis assiduè cadentibus guttis excauantur: quanto magis homo magnitudine, & assiduitate tentationum superabilis est: cuius caro non est ænea, vt inquit Iob, nec fortitudo eius est fortitudo lapidum? Hoc igitur exemplo Ioseph satis apparet, nullã esse nec iustam, nec idoneam, nec probabilem peccandi excusationem: non humanæ naturæ infirmitatem, non ad libidinem iuuenilis ætatis procliuitatem, non obiectas extrinsecus occasiones, non illecebras, non irritamenta, non magnas spes commodorum, non ingentem metum calamitatum, & malorum terrorem, non assiduam atque importunam sollicitationem: his enim omnibus grauissimè tentatus est Ioseph: & hisce quasi machinis vehementer appetitus, validè oppugnatus, diu multúmque vexatus, nec vinci potuit, nec de proposito colendæ castitatis, vel transuersum, vt aiunt, vnguem dimoueri. Malum igitur est peccare, sed peccatum exusando, aut eleuare, aut penitus à se amouere conari, insignis est prauitatis: quam abesse cupiens à se Dauid, precabatur Deum, dicens: *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.*

Iob 6.

Psal. 40.

VERS. 11. Accidit autem quadam die, vt intraret Ioseph domum, & operis quidpiam absque arbitris faceret: & illa apprehensa lacinia vestimenti eius diceret, Dormi mecum.

Vius rei, quam strictim attigit Moses, historiam, enu- 21
cleatiùs, pleniúsque, appositis quibusdam circumstantiis & illustribus sententiis, enarrat Iosephus 1. libr. Antiq. hunc in modum scribens: Mulierem semel data repulsa, magis etiam accendebat, quòd non putaret Iosephum repugnaturum: & non cessante morbo, secundas illi pergit admouere machinas. Ergo, publico festo instante, cuius celebritatem à fœminis quoque frequentari mos erat; fingit illa morbū apud maritum, captās solitudinem, & ad sollicitandum Ioseph opportunitatem. Quam nacta, supplex talibus eum blanditiis adoritur: Satius fuerat primis meis precibus cedere; ídque vel dignitati precantis deferre, vel amoris flagrantiæ, qua cogente, oblita me dominā esse, ad tam abiecta verba descēdi. Sapies tamen, si vel nunc cedes, & prius erratum corriges. Siue enim iterum rogari cupis, iam id facio nūc etiam vehementiùs quàm antea; nam & ad hoc simulaui ægritudinem, & festi lætitiam tua causa contempsi: siue priùs diffidebas, tentari te putans malitiosè; nunc certò potes argumento colligere, ex animo me agere, atque in eadem perstare voluntate. Quare aut elige meæ obsequi voluntati, & amanti morem gerere, maiora in dies commoda expectans, aut odium meum, & vindictam perhorresce, si meæ gratiæ, castitatis opinionem & studium antepones. Nihil ea te iuuabit, mihi crede, si ad maritum te deferam, & me de stupro à te appellatam dicam: quantumlibet tua veriora fuerint verba, mea tamen credibiliora erunt marito. Adhæc verba, lacrymásque verborū testes, nec blanditiis illici, nec miseratione flecti, nec terrore cogi potuit Ioseph, quo minus perstaret in suo tuēdæ pudicitiæ proposito: constantérque restitit intentanti iniustam afflictionem, malens acerbissima quæque perferre, quàm oblatis perfrui voluptatibus: non ignarus iusto se dignum fore supplicio, si quidquam tale in mulieris gratiam admitteret. Hactenus ex Iosepho.

Oratio dominæ ad Ioseph.

Accidit autē quadā die, vt intraret Ioseph domū, &c. Solitudo, & secre- 22
tū loci, permagnum est inuitamentum peccati, atque incitabulum libidinis. Mulier quædā incesto priuigni sui amore capta, talibus quibusdā verbis eum incitabat ad patrandum flagitium: Habes, inquit, solitudinis plenam fiduciam, hábes capax admittendi facinoris otium. Nam quod nemo nouit, penè non fit. Poëta etiam ille, turpium amorum doctor simul & medicus, docet solitudinem amantibus apprimè periculosam & noxiam esse tutiúsque esse in oculis omnium versari:

Apuleius de Asino aureo.

Ouidius.

Quisquis amas (loca sola nocent) loca sola caueto.
Quò fugis? in populo tutior esse potes.
Nam tibi secretos augent secreta furores.
Est opus auxilio? turba futura tibi est.

Hanc

Hanc ob cauſam Homerus honeſtas & pudicas matronas inducit cum magno famularum comitatu, & nunquã incomitatas ſoláſque incedentes: tanquam ſolitudo mulieris, impudicitiæ ſuſpecta ſit. Pro illo, *Operis quidpiã abſque arbitris faceret*. Chaldaicè eſt: *Vt inueſtigaret ſcripta rationis ſuæ*: Id autem eſt, vt tanquam diſpenſator, procuratórque bonorum herilium, exquireret & ſcrutaretur libellos dati & accepti. Non igitur ingreſſus iſte Ioſeph in domum heri ſui culpabilis eſt, vtpote officij ſui exequendi neceſſitate, vel diligentiâ factus.

Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egreſſus eſt forâs.

VERS. 12.

23 NON tam admirabile fuit, vt mihi videtur (ait Chryſoſtomus hom. 62. in Geneſim) tres illos iuuenes in mediis Babylonicæ fornacis flammis illæſos atque intactos permanſiſſe, quàm admirabile & rarum eſt hoc, quod de ſancto Ioſeph dicitur: qui ne retineretur veſtimentis ab illa polluta, & laſciua muliere, relictis propriis veſtibus in eius manibus, reſiliuit. Sicut autem tres illi pueri propter virtutis ſuæ præſtantiam, ſuperiores igne fuerunt: ita & hic, quia quod erat in ſe, offerebat Deo, & continentiæ certamina, magno robore, & conſtantia animi peragebat, idcircò inſuperabili præſidio Dei muniebatur: neque enim potuiſſet, niſi dextera Dei protectus, & adiutus, tantum certamen ſuperare, & ex retibus illius libidinoſæ mulieris euadere. Videre igitur erat admirabilem iuuenem, nudum quidem corporis veſtibus exire, ſed pretioſis continentiæ veſtimentis pulchrè indutum atque ornatum, & quaſi ab incendio illæſum effugere, nec ſolùm non aduſtum, ſed multo etiam clariorem ac ſplendidiorem factum. Sic Chryſoſtomus.

Chryſoſtom. Dan. 7.

Sanctus Hieronymus in lib. 1. aduerſus Iouinianum, hoc exemplo Ioſeph, qui apprehenſus pallio à laſciua muliere, reliquit ipſum in manibus eius, ne vel eam tangeret, vel ab ea tangeretur, docet, vel ipſum mulieris tactum, quaſi contagioſum & venenatum, eſſe viro fugiendũ, non minùs quàm rabidiſſimæ canis morſum. Verba Hieronymi hæc ſunt. Animaduertenda eſt Apoſtoli prudentia: Non dicit: Bonum eſt vxorem nõ habere, ſed: *Bonum eſt mulierem non tangere*, quaſi & in tactu periculum ſit, quòd qui illam tetigerit, non euadat, nempè quæ virorum precioſas animas rapit, & facit adoleſcentium euolare corda. Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit ſuper carbones ignis, & non ardebit? Quomodo igitur qui ignem tetigerit ſtatim aduritur: ita viri tactus & fœminæ, ſentit naturam ſuam, & diuerſitatem ſexus intelligit. Narrant & gentilium fabulæ, Mithram, & Erichthonium, vel in lapide, vel in terra de ſolo æſtu libidinis eſſe generatos. Vnde & noſter Ioſeph, quia tangere volebat eum Aegyptia, fugit ex manibus eius; & quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim virus ſerperet, palliũ quod tetigerat, abiecit. Hęc ex Hieronymo.

S. Hieron. 1. Cor. 7. Vel ipſum mulieris tactum, quaſi contagioſum, & venenatum, eſſe viro fugiendum.

Ioſephus

Oratio Ioseph reuocantis dominam suam à turpi proposito, & libidine, Authore Iosepho.

Iosephus lib. 1. Antiquitatum, egregiam refert orationem, qua vsum esse ait sanctum iuuenem Ioseph, à nefario illo proposito, turpíque libidine dominam suam reuocare conantem. Ipsam quoque mulierem, Iosephus inquit, admonuit sanctus iuuenis Ioseph officij sui, iurísque coniugalis ac consuetudinis: suadens, huius maiorem habere ratione͂, quàm momentaneæ libidinis: huic enim præstò esse pœnitentiam, quæ factum quidem doleat, infectum autem reddere non possit: adesse item continuum timorem, qui pro magno habeat non prodi suum dedecus. At coniugalis consuetudo voluptatem habet & honestam, & securam, & conscientiæ fiduciam, tam apud Deum, quàm apud homines. Quin etiam conducibilius illi esse affirmabat, si impolluta ipsa manens, haberet se herili iure subditum sibi, potius quàm flagitij communis conscium: satius enim esse conscientia rectè factorum, quàm peccati latebris fidere. His & aliis similibus verbis impetum mulieris retundere conabatur, eámque à praua cupidine ad rectæ rationis arbitrium reuocare. Ast illa vehementiùs instabat, & cùm verbis nihil proficeret, iniectis manibus, adolesce͂tem ad suæ libidinis assensum, atque obsequium cogere nitebatur. Ibi verò Ioseph intemperiem mulieris vlteriùs non ferens, relicta etiam interula, ex qua retinebatur, prosiluit ex cubiculo. Hactenus ex Iosepho. 24

De duplici allegorico tractatu historiæ huius, altero Philonis, planè philosophico & politico: altero Ruperti, Theologico.

PHILO beatum Ioseph, vt suprà non semel dictum est, facit ceu imaginem quandam viri ciuilis, qui versatur in administratione Reipublicæ, & publica tractat rerum ciuilium munera. Dominus Iosephi, significat populum, penes que͂ supremum est ius, & potestas & dominatio, vel ex toto, vel magna in parte. Vxor domini Ioseph, significat concupiscentiam, & libidinem animi, qua populus & vulgus hominum, plurimùm duci & regi solet; & qua vel maximè impellitur ad agendum, vel ab agendo reuocatur. Multa porrò incidunt inter administrandum Rempublicam, quibus tentatur & sollicitatur animus viri ciuilis; vt populo gratificari, & volu͂tati atque cupiditatibus eius obsequi studeat, omisso honesti, & recti, iustíque respectu ac studio: hinc enim multa sperari posse commoda, contrà verò timeri debere populi offensam, & quæ hanc consequuntur incommoda. At vir ciuilis, si bonus sit, & sincerus publici boni amator, & consultor, curatórque, quiduis perferre potiùs inducet animum, quàm contra fidem, co͂tra honestatem & iustitiam, & contra publicum bonum atque vtilitate͂ quidqua͂ agere vel dicere. Verùm hæc ipsa, quæ hîc perstrinximus, mirum dictu, quanto maiora & illustriora fiant amplitudine illa grauitatéq; Philonianæ orationis: ea verò huiusmodi est. 25

Quemad

Philonis pulchra disputatio allegorica super hac historia Ioseph, ex libro eius de Ioseph, seu viro ciuili.

Quemadmodum impudica illa mulier castum adolescẽtem Ioseph, ita concupiscentia virum ciuilem adamat, sic eum alloquẽs: Quid agis? prodi ad vulgus cum quo habitas: obliuiscere morum tuorum, studiorum, dictorum, factorúmq; in quibus educatus es: mihi obsequere, me cole, age quicquid mihi placitum fuerit. Nam hominem tetricum, tenacem propositi sui, veritatis amicum, rigidum, nunquam flexibilem, publica commoda tantùm spectãtem, nihil sollicitum quid iucundum sit auditoribus, non fero: sicut nec quorundam calumnias, quæ deferuntur ad vulgus, maritum meum, & dominum tuum. Videris adhuc nimis abusus libertate, oblitúsque te seruire tyranno domino. Si scires, liberos suum agere negocium, seruos autem alienum; intellexisses, omissa tua peruicacia, me concupiscentiam, domini tui vxorem, super omnia colendam, meóque arbitratu facienda tibi esse omnia, vt charus sis domino tuo. Atenim vir ciuilis, etsi non ignorat penes populum esse potestatem tanquam dominum; se tamen non profitetur seruum, sed liberum, suíque arbitrij & voluntatis. Itaque reclamans dicet, Populi fauorem aucupari nec didici, nec vnquam volui: sed magistratum mihi commissum bona fide gerere, vt bonum decet procuratorem, aut patrem beneuolum, absque dolo, & mihi semper inuisa simulatione. Hanc meam voluntatẽ perpetuò retinebo, nihil subtrahens, aut celans furis in morem; sed conscientiã velut in Sole ac luce aperiens; est enim lux, veritas. Nec me terrebit vllum intentatum periculum, ne mors quidem ipsa: mori malo, quàm simulare. Cur enim simulem? Si populus est dominus, ego certè ingenuus sum, qui cumprimis in ciuitatem optimam atque maximã, hunc dico mundum, ascribi cupio. Cùm enim nec muneribus, nec precibus, nec ambitioni, nec arrogantiæ, nec simulationi, nec luxui, nec timori, nec vlli affectui, aut vitio seruiam; cuius timere debeo dominum? An fortasse hominum? At hi potestatẽ in corpus meum, non in me habent. Ego verò me à potiore mei parte censeo: iuxta quam decreui viuere, parum sollicitus de mortali corpore, quod in conchæ modum, adhærens mihi, etiamsi conteratur à quopiam, non equidem feram ægrè molestis me affectibus animi exsolui, & effugere necessitatem grauissimam. Ergo si iudicandum mihi erit, iudicabo sincerè ac iustè: nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter misericordiam: sed omisso respectu miseriarum, incorruptè pronuntiabo quod iustum apparebit. In Senatu auctor ero sententiarum Reipublicæ, conducibilium, etiamsi parum iucundæ auditu fuerint. Pro concione quoque, si dicendum erit, adulationes relinquam aliis, veris atq; vtilibus vtens sententiis & verbis; increpans, admonens, castigans, non arrogantem atque insanam, sed sobriam, & grauem, & sinceram præ me ferens libertatem.

Si quis porrò tales castigationes non amat, reprehendat parentes, & tutores, & præceptores, & omnes curatores; hi enim suos liberos, pupillos, & discipulos obiurgare nõ desinunt, interdum etiam verberare: nec tamen sæuire illi, sed amanter castigare dicuntur. Indignum planè

facinus esset, si cùm fidei meæ com missa Reipublicæ administratio sit, in prouidendis comparandísque eius vtilitatibus, cederem cuiuis medicinæ professori. Ille quippe in ægroto, quem suscepit curandum, nullam splendoris fortunæ rationem habet: nec quòd pernobilis, aut prædiues, aut præpotens, aut etiam rex sit: vnum hoc spe ctat quomodo seruare queat hominem, ac si fortè opus esset viderit sectione, vel vstione, secat vritq; principem suum ac dominum, seruus ipse, atque eius omnino subiectus potestati. Ego, qui non vnum virum curandum suscepi, sed integram ciuitatem, laborantem morbis impendio grauioribus, contractis ex multiplici concupiscentia, quid agere debeo? Num prodita & deserta vtilitate publica, huius, vel illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne seruo quidem decora? Emori præstat, quàm loqui ad gratiam, dissimulata veritate, & publica vtilitate neglecta. Vsurpandum est hîc dictum illud Poëtæ Tragici.

Accedat ignis, accedat & gladius.
Combure carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore: nam prius vel sidera
Terram subibunt, terra vel scandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hanc tam virilem mentem ab omnibus alienam, & inuictam affectibus, non fert in viro ciuili dominus populus: sed hominem amicum atque beneuolum, pro inimico arripit: nec tam illum, quàm seipsum afficit pœna grauissima, videlicet inscitia: quippe qui non didicit id, quod in omni vita vtilissimum est, vtiliter imperata, libenter facere; vnde imperandi quoque scientia discitur. Sic Philo.

Ruperti allegoria.

Rupertus verò hanc eandem historiam, allegoricè transferens, & 26 accommodans ad Christum & Synagogam, mulierem Ægyptiam, quæ pulchritudinem Ioseph carnaliter & turpiter adamauit, interpretatur Synagogam Iudaicam, vaticinia Prophetarum de imcomparabili pulchritudine & magnificentia Messiæ, & de amplissimis bonis, quæ allaturus erat populo suo, carnaliter intelligentem, & Messiam expectantem, tanquam regem quempiam opulentissimum & magnificentissimum, totique terrarum orbi dominaturum, & in terrena Hierusalem splendidissimè regnaturum, & Iudæos omnibus bonis terrenis cumulaturum. sed talem sensum carnalem, talémque sui expectationem, & amorem, & cultum, Christus Dominus aspernatur, & repudiat, & abiicit; & moribundæ Synagogæ relinquens tanquam pallium, quo tectus & velatus in Prophetarum vaticiniis, & cæremoniis legis occultabatur, egressus est forâs, id est, derelicta Synagoga se contulit ad Gentes, & in Ecclesia ex Gentibus collecta, in spiritu & veritate agnoscitur, adoratur, & colitur. Scribit autem Rupertus in libro 8. cap. 34. ad hunc modum: Rectè Scriptura dixit, Ioseph, (qui fuit Christi figura) fuisse pulchra facie, & decoro aspectu. Omne enim quod de Christo prædicat Scriptura, pulchrum ac decorum est, sed non absq; eo quod intrinsecus latet: Verbi gratiâ, illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à*

flumi

flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Et quicquid aliud eiusmodi de Christo canitur & legitur, decorum valdè & pulchrum est. Sed vnam eandémque pulchritudinem, aliter Synagoga carnalis, & aliter Ecclesia spiritualis intuita est. Illa, quam nihil delectat nisi quod in mundo pulchrum est; quæ dicitur concupiscentia carnis, & oculorum, & ambitio spiritus, & superbia vitæ; Illa, inquam, cùm legeret venturum Messiam, futurúmq; regem magnũ, & speciosum forma præ filiis hominum, totum hoc intelligebat carnaliter, sperãs eum temporaliter sessurum in solio Dauid, & corporaliter regnaturum in Hierusalem, & dominaturum vsque ad extremos terrarum terminos, cunctísque gentibus offerentibus ei munera, & auaritiæ Iudaicæ, sub tanto rege, seruientibus. Nimirum talia de Christo carnaliter sentire & spectare, id erat, petulantem mulierem incestos oculos in pulchrum Ioseph iniicere. Sed Christus istiusmodi carnalem intellectum non admittit: immò taliter intelligentem & sentientem, & expectantem Synagogam spreuit: effugiénsque cum suo viuificante spiritu, solam illi occidentem litteram reliquit. Bene igitur Ioseph relicto in manu adulteræ pallio, aufugit, & egressus est forás. Fugientis enim Christi, & à Synagoga recedentis fuêre verba illa: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:* Et, *Aufertur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus:* In argumentum ergo fidei, mulier illa retentum pallium ostendit marito reuertenti domum, & ait: *Ingressus est ad me vt illuderet mihi:* Sic illa Synagoga quasi pallium Christi ostendens coram Præside suo, vana protulit contra eum testimonia Scripturarum, quòd esset seductor & illusor, *Nos* (inquiunt) *legem habemus, & secundùm legem debet mori, quoniam filium Dei se fecit.* Et item: *Commouit vniuersam Iudæam, docens à Galilæa vsque huc, & dicens se Christum regem esse.* Pilatus verò, vel potiùs Cæsar, talis Synagogæ tunc maritus fuit, qualem per Eunuchum Ægyptium significari decuerat. Nam sicut illa, quæ maritum habet Eunuchum, nec verè maritum habet, nec à lege viri soluta est, vt cuicumque voluerit, nubat: Sic Iudæa tunc nec Deum verè colebat, qui se maritum eius per Prophetas sæpe vocauit: neque tanquam vidua siue virgo erat, quia Regem suum non habens Deum suum, adulando ambiebat quasi Cæsaris coniugium, dicens: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem.* Sic Rupertus.

Cant. 4. Psalm 71. 1. Ioan. 2. Psalm. 44. 2. Cor. 3. Matth. 23. Supra 21. Ioan. 19. Luc 23. 1. Cor 7. Roman. 7. Ioan 19.

27 S. Ambros. egregiũ hoc facinus Ioseph, exemplumq; singulare castitatis admirabundus, maximis effert laudibus. Magnus, inquit, profectò vir Ioseph, qui venditus, seruile tamẽ nesciuit ingenium; adamatus, non redamauit; rogatus, non acquieuit; apprehensus aufugit. Qui cùm ab vxore domini sui conueniretur, teneri veste potuit, animo capi non potuit; ac ne ipsa quidem verba diu passus est. Contagium enim iudicauit, si diutiùs moraretur; ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent. Itaque vestem exuit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuuiis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectus

S. Ambros. in lib. de Ioseph. cap. 5.

indumento pudoris: non est enim nudus, nisi quem culpa nudauerit. Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ postea latere non potuit; & cætera, quæ ibi persequitur Ambrosius.

VERS. 13. vsque ad 19.

Cúmque vidisset mulier vestem in manibus suis, & sese contemptam, vocauit ad se homines domus suæ, & ait ad illos: En introduxit virum Hebræum, vt illuderet nobis: ingressus est ad me: vt coiret mecum: Cúmq; ego succlamassem, & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam; & fugit forâs. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito reuertenti domum, & ait: Ingressus est ad me seruus Hebræus, quem adduxisti, vt illuderet mihi: Cúmque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebat, & fugit forâs.

LVRA, quàm hîc à Mose commemorantur, dixisse mulie- 28
rem illam, accusando Ioseph de intentato sibi stupro, refert Ioseph lib. 1. Antiquitatum, hîs verbis: Illa partim repulsæ dolore, partim metu, ne suam impudicitiam maritus cognosceret, decreuit prior Iosephum falsò deferrre, & hac ratione vindictam de eo sumere; dignum rata muliebri astutia, si accusationem præoccuparet. Itaque sedebat mœrens & perturbata, & dolorem suum ex frustata libidine verè natum, esse indignationem tentatæ pudicitiæ suæ simulabat. Marito autem domum reuerso, & ad hunc aspectum turbato, causámque sciscitante, Ne viuas, inquit, marite, ni scelestum istum seruum, cubile tuum violare conatum, digna pœna mulctaueris; oblitum, & qualis in ædes nostras venerit, & quanta beneuolentia, & gratia sit à te dignatus. Hic cùm ingratissimus habẽdus esset, nisi omnibus modis se modestum & frugalem gereret in domo tua: ne à coniugio quidem tuo iniuriam abstinuit, ídque die festo, obseruata videlicet absentia tua, vt facilè appareat, modestiam, quam priùs ille præ se ferebat, ab herili metu, non à recta indole fuisse profectam. Quod vt auderet, à te præter spem ac meritum indulgente, corruptus est. Videns enim omnia tua bona fidei suæ ac dispensationi esse credita, séque grandioribus seruis præpositum, æquum putauit vxorem quoque tuam attrectare. Sic illa: & vt verbis suis fidem astrueret, protulit tunicam Ioseph, quasi in colluctatione ab eo relictam. Hæc Iosephus.

Iosephus

Oratio mulieris apud maritum falsò accusantis Ioseph.

Ambros. in li. de Ioseph. 5.

S. Ambros. hoc ipsum enarrans, Iosepho, inquit, forâs egresso, mulier adulterij sui tentamenta vulgauit, exaltans vocẽ suam, eo quòd relictis vestibus Hebræus aufugerat. Ipsa igitur quod celare debuerat, prodebat, vt cõposito crimine læderet innocentem. Iustus autẽ accusare non nouit; & ideò impunè hoc mulier impudica faciebat. Illã igitur ego verè exutam dixerim, etiam aliena vestimenta seruantẽ, quę omnia amiserat

Dan. 13

amiſerat velamina caſtitatis: illum contrà ſatis ornatum, ſatíſque defenſum; cuius vox non audiebatur, & innocentia loquebatur. Sic Suſanna tacēs in iudicio, meliùs locuta eſt oraculo: & ideo Prophetæ meruit defenſionem, quæ propria voce auxilium non quæſiuit. Sic Ambr. *Dan.13.*

His auditis dominus nimiùm credulus verbis coniugis, iratus eſt valdè: tradiditque Ioſeph in carcerem, vbi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus. VERS.19.

29 PHVTIPHAR autem victus oratione ac lacrymis mulieris (ait Ioſephus) & coniugis amori plus æquo tribuēs; omiſſa ampliori veritatis inquiſitione, collaudatáque vxoris fide, audacis facinoris Ioſephum damnatum, in maleficorum carcerem coniecit: atque ob vxoris pudicitiam, tanto experimento ſibi probatam, magis ſibi placebat, teſtis etiam ipſe compertæ ipſius honeſtatis. Ioſeph porrò innocentiam ſuam Deo committens, neque ſe defendere curauit, neque rem, ita vt geſta erat, indicare: ſed vinculorum neceſſitatem tacitus ferens, vna ſe hac ſpe cōſolabatur & ſuſtentabat, nimirum potentiorem eſſe Deum iis qui ſe vincirent. Et ſanè ſpe ſua nequaquam fruſtratus, mox eius ſingularem erga ſe prouidentiam expertus eſt. Hæc Ioſephus. Super hoc ipſo loco diſſerens Ambroſius, ita ſcribit: Illum ego beatiorem dixerim, cùm in carcerem mitteretur, quia ſubibat pro caſtitate martyrium. Bonum enim munus pudicitia: ſed minoris meriti, cum periculum abeſt: vbi verò etiam ſalutis periculo defenditur, ibi pleniùs coronatur. Inaudita cauſa, inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioſeph mittitur: ſed eum Dominus nec in carcere deſerebat. Sic Ambroſius.

Ioſephus lib.1. Antiq.

Ambroſius vbi ſuprà.

Sed quærat fortaſſe quiſpiam, cur Dominus Ioſeph, credens illum tanti criminis eſſe reum, nō iuſſerit occidi: dignus enim ob tam audax & nefarium ſcelus capitali ſupplicio videri ei debuit. Reſpondet Sanctus Chryſoſtomus, Deum, qui erat beati Ioſeph tutor & protector, non eſſe paſſum id fieri, neque id venire in mentem domino Ioſeph: ſed animū eius demitigaſſe, & complacaſſe aduerſus Ioſeph, à conſilio & voluntate necandi eum prorſus auertendo. Poſſet etiam dici, illum indulſiſſe hoc ſingulari beneuolentiæ atque amori, quo diu multúmque dilexerat ipſum: maximè verò id cōdonaſſe multis, & magnis eius erga ſe officiis & meritis; quippe qui fideliſſimā ſibi, & liberaliſſimam, atque vtiliſſimam ſeruitutem multis annis ſeruierat. Verba ſuper hac re beati Chryſoſt. in hom.62. in Gen. hæc ſunt: Conſidera hoc loco Dei miſericordiam erga Ioſeph. Sicut enim à fratribus eum eripuit volentibus interficere ipſum: & primò quidem effecit, vt iuxta conſilium Ruben demitteretur in ciſternā, & poſtmodū ex conſilio Iuda negociatoribus venderetur, vt pręſignificatus euentus ſomniorū cōpleretur: ita & nunc ſuperna Dei manus barbarū ilium detinuit, ne in Iuſti cædem rueret.

Cur dominus Ioſeph nō iuſſerit eum occidi.

Chryſoſt.

Quid enim aliud prohibuisset hoc eum facere, cùm intelligeret attentasse eum violare thorum suum? Verùm omnipotens Deus tantam fecit illi exhiberi clementiam, vt iniectus in carcerem, etiam illic suam declararet virtutem, & sic ad principatum Regni perueniret. Si enim ille non credebat reum esse Ioseph, cur in carcerem coniecit? Si autem credebat verum esse quod vxor dixerat, tunc non carcere dignus, sed extremo supplicio, capitalíque pœna iudicandus erat. Verùm quando suum auxilium dextra superna ostendit, omnia fiunt leuia & facilia, & quantumuis feroces animi mansuescunt. Sed vide quanto silentio & lenitate animi, Ioseph benè sibi conscius innocentiæ suæ tulerit calamitatem illam. Scitis enim, eos, qui non sibi conscij vllius sceleris, tanquã rei condemnantur, magna sæpe vti confidentia, & dicendi libertate superbire, insurgentes cõtra eos qui insontibus crimen intentarunt. Non sic Ioseph, sed corde tacito, mens eius bene sibi cõscia, cõseruabat mãsuetudinem, & patiẽtiam, expectans Dei auxilium. Sic Chrysostomus.

Ioseph non solùm in carcere, sed etiam in vinculis & compedibus fuisse.

Ioseph porrò non solùm in carcerem esse detrusum, sed etiam durissimis vinculis & compedibus fuisse constrictum, liquidò intelligitur ex duobus Scripturæ locis: tum ex Psal. 104. tum ex cap. 10. libri Sapientiæ. Illic ita scriptum est, *Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius*, id est, ferreis illis vinculis & compedibus, aliísque calamitatibus anima & vita eius valdè afflicta & cruciata est. Hic verò sic est: *Hæc* (Sapientia) *venditum iustum* (Ioseph) *non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum; descendítque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum: donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos, qui eum deprimebant, & mendaces ostendit qui maculauerant illum, & dedit illi clariratem æternam.*

VERS. 21. vsque in finem cap.

Fuit autem Dominus cum Ioseph, & misertus est illius, & dedit ei gratiam in conspectu principis carceris; qui tradidit in manu illius vniuersos vinctos qui in custodia tenebantur: & quicquid fiebat, sub ipso erat. Nec nouerat aliquid cunctis ei creditis. Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

Quemadmodum se in carcere gesserit Ioseph ex Philone.

PPOSITISSIMA est atque grauissima, & disertissima 30
huius loci atque historiæ enarratio, quę est apud Philonem in lib. de Ioseph, ad hunc modum super hoc loco disputantem: Adolescens Ioseph ab insana amatrice apud herum accusatus criminis, quod in ipsam competebat, inauditus in carcerem ducitur, vbi tanta virtutis edidit exempla, vt etiam facinorosis illis miraculo esset, ad suæ calamitatis solatium credentibus eum sibi virũ esse datum. Nota est custodum carceris crudelitas; qui ingenio feroces, magis efferantur assuetudine, in dies crescente sæuitia, dum nihil boni vident

dent,nec dicunt, nec faciunt,ſed ſæua omnia atque violēta. Nam ſicut bene compacta corpora firmantur magis exercitatione, & robuſtiorē atque inuictam habitudinem acquirunt: ita ferox & immitis natura, occupata ſui ſimilibus ſtudiis, duplo fit durior,& inacceſſa miſericordia, qui vnus affectus bonus & humanus eſt. Et quemadmodum qui cum bonis viris habent familiaritatem, ex iocundiſſimo eorū conuictu in melius proficiunt moribus:ſic etiam,qui cum malis verſantur,affricant ſibi eorum vitia: facilè enim conſuetudo abit in naturæ ſimilitudinem. Degunt autem carceris cuſtodes inter plagiarios, fures,homicidas, adulteros, & ſacrilegos, aliorúmque ſcelerum turpiſſimis notis inſignitos; à quorum ſingulis nonnihil nequitiæ contrahunt,vt ex huiuſmodi collatione, & miſcellanea, vna quædam conficiatur ſceleſta malorum colluuies. At enimuerò cuſtos eius carceris, in quem innocens Ioſeph deiectus fuerat,honeſtiſſima indole adoleſcētis mitigatus, nō ſolùm ſecuritatem & otium ei præſtitit, ſed etiam vinctis omnibus eum præfecit, ita vt penes ipſum ſpecies noménque cuſtodis eſſet,rem autem & officium adoleſcenti cederet: id autem non parum carcere incluſis profuit, deinceps enim locus ille non tam carcer, quàm diſciplinæ mediatorium fuit.Omiſſis enim tormentis,quibus antea die,noctúque cruciari ſolebant,variis malis obruti,admonebãtur, atque erudiebantur ſermonibus & præceptis philoſophicis: ſed maximè ipſius doctoris exemplis vtiliſſimis. Poſtquam enim ſuam ipſe vitam, continentiæ cæterarúmque virtutum plenam, tanquam in tabula bene picta imaginem,ſpectandam illis in medium poſuit;conuertit etiam eos,qui videbantur inſanabiles,inueteratis nempè morbis animi affectos,ita vt iam damnarent vitam præteritam, exprimentes has voces reſipiſcentiæ: Vbi tantum bonum tamdiu latuit, à quo tamdiu aberrauimus? Ecce iam effulgente hoc tanquam in ſpeculo, noſtra dedeçora videntes erubeſcimus. Hactenus ex Philone.

31 In eandem fermè ſententiam ſpectat quod ſcribit B. Ambroſius, in libro de Ioſeph, cap. 5. hanc ipſam loci huius hiſtoriam pertractans: Inaudita cauſa, inquit, & inexplorata fide veri, tanquam reus criminis in carcerem Ioſeph mittitur, ſed eum Dominus nec in carcere deſerebat. Non turbentur innocentes, cùm falſis criminibus appetuntur, & oppreſſa iuſtitià detruduntur in carcerem: Viſitat Deus, & in carcere ſuos; & ideo ibi eſt plus auxilij vbi eſt plus periculi. Sed quid mirum, ſi viſitat Deus in carcere poſitos, qui ſeipſum in ſuis, in carcere incluſum eſſe memorauit, ſicut habes ſcriptum: *In carcere eram, & non viſitaſtis me.* Quò non penetrat diuina miſericordia? Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiam, vt qui fuerat clauſus in carcere, ipſe potiùs carceris clauſtra ſeruaret: cederet munere clauicularius, & incluſos omnes in poteſtatem eius committeret.Itaque Ioſeph non ſolùm carcerem non ſentiebat,ſed alios quoque carceris leuabat ærumna. Sic Ambroſius. *S. Ambroſ.*

32 Cæterum Rupertus allegoricè interpretans de Chriſto verba illa quæ hoc loco ſcripta ſunt de Ioſeph: *Dedit ei gratiam in conſpectu Principis* *Rupertis allegoria.*

Principis carceris, qui tradidit in manu illius vniuersos vinctos, &c. Disputat etiam hac in re, Ioseph insignem fuisse atque illustrem Christi figuram, ita scribens: Christo, qui propter peccata nostra descendit in carcerem mortis; scimus quia Deus Pater maximam gratiam dedit: Scriptum enim est quòd *Gratia & veritas per Christum facta est*. Et item: *Vidimus enim eum quasi vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis*. Dedit autem illi gratiam in conspectu Principis carceris, id est, in conspectu suo, qui solus potestatem habet vitæ & mortis. Quamuis enim secundùm historiæ veritatem, alius homo fuerit Rex Pharao, & alius qui sub illo Princeps erat carceris: attamen secũdùm spiritualem hunc sensum, vnus idémque, & altissimi solij Rex, & inferni princeps carceris est. Dici quidem potest Diabolus, sicut dicitur, princeps mundi huius: at non ita princeps est carceris, vt à carcerali pœna & vinculis sit ipse liber, quemadmodum liber erat ille cuius gratiam Ioseph innocens habuit: sed sic est Diabolus princeps carceris, vel præpositus mortis, vt principalem accipiat ipse damnationis sententiam. Idcirco autem in carcerem passionis, vt obediret Patris præcepto, descendit Christus; vt gratiam inueniret apud Deum, & misericordiam opportunam captiuis impetraret, diceretque, iuxta Prophetam: *Iis qui vincti erant, exite: & iis qui in tenebris, reuelamini*. Bene autem in Christo competit quod hîc dicitur de Ioseph: *Tradidit in manu ipsius vniuersos vinctos: & quicquid fiebat, sub ipso erat*. Hoc nimirum est, quod dixit ipse, priusquam traderetur passioni: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*. Omnia, inquã, & cœlestia, & terrestria, & inferna vt in nomine eius, sicut ait Apostolus, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Sed priùs infernorum, & deinde cœlestium, & post hæc terrestrium: prius enim ad inferna descendit, & mortuis vitam, vinctísque solutionem reddidit. Deinde cœlos ascendit adorandus ab omnibus, qui erãt in cœlo. Et post hæc, prædicatum est nomen eius Gentibus, vt adorarent eum omnes Reges terræ, & omnes gentes seruirent ei. Constat igitur quia princeps carceris vniuersos vinctos tradidit in manu eius: nec quidquam ille nouerat, cunctis ei traditis: Pater enim non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio; qui in iudicio nullius personam accipit, sed cum æquitate iudicans, & cum iustitia, reddit vnicuique secundùm opera sua. Hæc Rupertus.

Rupertus. Ioan. 1. Ibidem. Ioan. 14. Isaiæ 49.

* * *

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Ioseph in carcere præsidens carceri, & inter vinctos liber, interpretatur duo somnia, futurarum rerum præsagia; alterum pincernæ regis Pharaonis, alterum pistoris; mox euentu ipso veritatem interpretationis comprobante.

HIs ita gestis, accidit vt peccarent duo Eu 1
nuchi, pincerna regis Aegypti, & pistor,
domino suo. Iratúsq; contra eos Pharao 2
(nam alter pincernis præerat, alter pisto-
ribus) misit eos in carcerem principis mi
litum, in quo erat vinctus & Ioseph. At 3
custos carceris tradidit eos Ioseph, qui &
ministrabat eis: aliquantulum temporis fluxerat, & illi in cu-
stodia tenebantur. Viderúntque ambo somnium nocte vna 4
iuxta interpretationem congruam sibi: ad quos cum introis- 5
set Ioseph manè, & vidisset eos tristes, sciscitatus est eos, di-
cens: Cur tristior est hodie solito facies vestra? Qui responde- 6.7
runt, somniũ vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Di- 8
xítque ad eos Ioseph: Nunquid non Dei est interpretatio? re-
ferte mihi quid videritis. Narrauit prior præpositus pincerna- 9

10 rum,ſomnium ſuum: Videbam coram me vitem, in qua erant
tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores,
11 vuas matureſcere: calicémque Pharaonis in manu mea: tuli er
go vuas, & expreſſi in calicem quem tenebam, & tradidi po-
12 culum Pharaoni. Reſpõdit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſom-
13 nij; Tres propagines, tres adhuc dies ſunt: poſt quos recorda-
bitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinũ:
dabíſque ei calicem iuxta officium tuũ, ſicut antè facere con-
14 ſueueras. Tantùm memento mei, cùm bene tibi fuerit, & fa
15 cias mecum miſericordiam: Vt ſuggeras Pharaoni vt educat
me de iſto carcere: quia furto ſublatus ſum de terra Hebræo-
16 rũ, & hîc innocens in lacum miſſus ſum. Videns Piſtorum ma
17 giſter, quòd prudenter ſomnium diſſoluiſſet, ait: Et ego vidi
ſomnium; Quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput
meum: Et in vno caniſtro quod erat excelſius, portare me om
nes cibos qui fiunt arte piſtoria, auéſque comedere ex eo. Re-
18 19 ſpõdit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij: Tria caniſtra, tres
adhuc dies ſunt: poſt quos auferet Pharao caput tuũ, ac ſuſpẽ-
20 det te in cruce, & lacerabũt volucres carnes tuas. Exinde dies
tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuiũ
pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarũ, &
21 piſtorum principis. Reſtituítq; alterum in locum ſuũ, vt porri
geret ei poculum: alterum ſuſpendit in patibulo, vt coniecto-
22 ris veritas probaretur. Et tamen ſuccedentibus proſperis, præ-
23 poſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.

PRÆFATIO.

*IN Præfationis loco lubet hîc apponere breuem, ſed concin-
nam huius capitis, quaſi paraphraſticam expoſitionem, tra* 1
Ioſephus. *ditam à Ioſepho in primo libro Antiquitatum; ea quippe
dilucidiorem atque expreſſiorem faciet huius hiſtoriæ, ac
Moſaicæ narrationis intelligentiam. Ille autem ſcribit ad hunc modũ:
Cuſtos carceris, tum fidem & diligentiam Ioſeph in abſoluendis operũ
penſis conſiderans, tum formæ dignitatem; ſoluens eum vinculis, cala-
mitatem eius atque miſeriam aliquanto leuiorem reddidit; victu in-
ſuper commodiore quàm reliquos vinctos vti eum permittens. Cæte-*

rùm ijs

rùm ijs qui in eodem erant carcere, quoties labor intermitteretur, confabulantibus, ita vt solent, miseriarum socijs, & suæ damnationis causam inuicem percontantibus, pincerna regi charus, per iram ab illo damnatus ad compedes, familiaritatem cum Iosepho contraxit. Et quia sagacem & prudentem eum nouerat, visum à se somnium exposuit ei, orans indicaret, si quod subesset præsagium; simúlque deplorans suum infortunium, cui non satis esset mali, indignatio regis, nisi somnijs etiã per quietem turbaretur. Aiebat, se in quiete vidisse trium palmitum vitis vuas, è singulis palmitibus natas pendere grandes iam & vindemiæ tempestiuas, eásque se exprimere, subdente rege phialam, colatúmq; inde mustum, se regi obtulisse, atque illum perlibenter bibisse. Narrato tali somnio, rogabat Iosephum vt si quid scientiæ datum sibi à Deo haberet, interpretari eiusmodi visionem dignaretur. At Ioseph bono animo hominem esse iubet, & expectare intra triduum solutionem à vinculis, rege ipso ministerium eius requirente, ad quod ei denuò redeundum sit. Interpretabatur enim, vitem afferre fructũ mortalibus in bonũ vsum, quandoquidem eo conciliante, fides & amicitia inter homines sanciatur, & inimicitiæ dissoluantur, ad hæc molestiæ ac mærores: anxietatésque vsu eius discutiantur, atque in earum locum hilaritas & lætitia suc cedant. Scito igitur bonum tibi somnium oblatum; & significare, huius miseriæ tuæ remissionem intra tot dies, ex quot palmitibus fructum vindemiasti in somnijs. Tu verò memento mei, postquam euentus ipse faustam hanc prædictionem meam, veram fuisse comprobauerit. Neque enim nos in hæc vincula sontes coniecti sumus, sed ob virtutem ac modestiam, quasi malefici punimur: quòd potiorem habuerimus honorem domus, in qua versabamur, atque eius, qui nos huc detrusit, quàm propriam voluptatem. Alius verò quidam, regis pistoribus præpositus, & in eisdem vinculis degens cum pincerna, ex tam fausta Iosephi interpretatione bonam spem animo concipiens, cùm & ipse somnium vidisset, rogat vt eius significationem sibi etiam exponeret. Erat autem somniũ huiusmodi: Tria, aiebat ille, canistra super caput gestare mihi videbar: ex his duo plena erant panibus, tertium carnibus, & varijs edulijs, qualia regibus apparari solent. Tũ vidi deuolantes aues absumpsisse omnia, me licet vehemẽter arcente, nihil deterritas. His dictis, simile priori præsagiũ expectabat. Tũc Iosephus, cõiectura somnij facta, præfatúsq; quòd mallet ei lætiora prænuntiare, quàm quæ somnium portenderet; dixit, duos tantùm dies vitæ ipsi superesse; hæc enim significare canistra, tertia verò, cruci suffixum, ab auibus deuoratum iri, quas à se arcere nõ posset.

Nec aliter euenit vtrisq;, quàm fuerat à Iosepho prædictum. Ad præscriptam enim in somnijs diem rex natalitium epulum celebrans, præpositū pistorum in crucem egit: pincernam verò exemptum vinculis, pristino restituit ministerio, ac dignitati. Hactenus ex Iosepho.

VERS. 1. & 2. His itaque gestis, accidit vt peccarent duo Eunuchi, pincerna regis Aegypti, & pistor, domino suo. Iratúsq; cōtra eos Pharao, (nam alter pincernis prerat, alter pistoribus) misit eos in carcerem principis militū, in quo erat vinctus & Ioseph.

VANTO tempore postquam Ioseph coniectus est in carcerem, acciderint ea quæ narrantur hoc capite, incertum est. Sed verisimile fit, nō diu pòst, sed primo illo anno carceris Ioseph euenisse. Latina lectio initio capitis vocat istos, Eunuchos: quo nomine tamen nec Hebraicè, nec Chaldaicè, nec Græcè hoc loco appellantur. Verùm eos fuisse eunuchos, paulo pòst indicat Scriptura, ibi, *Iratus contra eos Pharao:* pro quo Hebraicè est: Iratus contra Eunuchos Pharao. Latinus igitur interpres, nomē *Eunuchi* paulò pòst Hebraicè positum, maluit in principio historiæ ponere, quò apertior esset narratio. Pro nomine *pincernæ*, LXX. Interpretes habent *Præpositum vinariorum*, super qua lectione hæc annotauit sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim: Pro principe vinariorum, Hebraicè scriptum est *mascheeh* illud verbum, quod in nomine serui Abraham suprà legimus Gene. 15. Nos autem possumus more vulgi vocare pincernam. Nec vile putetur officium: cum apud reges barbaros vsque hodie maximæ dignitatis sit regi poculum porrigere. Poëtæ quoque de Catamito & Ioue scriptitant quòd amasium suum huic officio mancipartit. Sic Hieronymus. Aduertendum autem est hoc loco eundem hominem hîc vocari principem militum, atque principem & custodem carceris. Ex quo licet intelligere, penes eundem hominem fuisse ista duo munera: idque ob id fuisse institutum, quo videlicet tutior esset custodia carceris, valido militum præsidio munita. 2

S. Hierony.

De vetustate muneris pincernarum.

Hinc porrò apparet quàm vetustus pincernarum vsus fuerit in mensis Principū: vt nō temerè quispiam crediderit, tanta eius muneris vetustate 3
adductū esse Homerū, vt ne Deos ipsos cœlestes pocillatorū obsequio in suis conuiuiis carere voluerit; Ganymedem Iouis pincernam faciens, cæterorum autem deorum Heben iuuentutis deam. De illo sic scribit:

Homer. Iliados y.

Egregius forma, raptus sublimis in auras,
A superis cœlo positus, diuûm inter honores,
Pulcher, vt ante Iouem misceret pocula mensis.

De hac verò, sic ait:

Ante Iouem interea Diuûm conuenerat ordo
Sydeream in sedem, cunctisque loquentibus, Hebe
Nectarios passim miscebat diua liquores.

Hanc

Hanc poëticam Homeri fictionem carpens in prima Tusculana Cicero, longè à diuina maiestate esse putat, nectare & ambrosia victitare, & à poculis ministros habere. Non enim, inquit, ambrosia Deos, aut nectare, aut iuuentute pocula ministrante lætari arbitror. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula administraret: non iusta causa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat; diuina mallem ad nos. Sic ibi Cicero. Veteres Medorum reges, auctore Xenophonte, pocillatores habebant miræ dexteritatis in vino infundendo & porrigendo, eleganter vinum administrando, & mundè infundendo, atque tribus digitis phialam ferendo: donec qui bibiturus erat, poculum aptissimè accepisset. Eosdem pocillatores, ait, vbi phialam impleuerint, ex illa in cyathum in sinistra manu fundere atque sorbere, vt si venenum infusum esset, ipsis obesset.

Cicer. Homerũ carpit.

Xenoph. libr. 1. Cirypæd.

Antiquissimus item pistorum vsus ex hoc loco cognoscitur: vt mirum sit, tandiu istorum ministerio caruisse populum Romanum. Audiat lector Plinium: Pistores, inquit, Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellũ, annis ab Vrbe condita super quingentos octoginta. Ipsi panem faciebant Quirites: mulierúmque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentiũ. Certúmque est, Atteij Capitonis sententia, tostum panem Lautioribus coquere solitos: pistorésque tantùm eos, qui far pinsebant, nominabant. Nec coquos verò habebant in seruitijs, eósque ex macello conducebant. Sic Plinius. Sed antiquitus apud multas gentes seruitium molendi tritici, panísque conficiendi & inferendi mensis, non virorum, sed mulierũ fuit; vt multis in locis indicat Homerus, & Plinius verbis proximè positis.

Pli. li. 18. c. 11.

Sed quid illi Eunuchi peccauerant in regem? Quia scriptura id tacuit, affirmare super eo quidquam, planè diuinare est. Nisi fortè lector audiat Hebræos, qui more suo nugantur, illos esse damnatos à rege, quòd in potu reperisset muscam, & in pane lapillum. Scilicet credibile est, adeo stultum, & barbarum, & crudelem fuisse illum regem, vt ex musca faciens elephantem, sicut dici solet, & ex vno lapillo olympum montem, ob leuissimam causam tam atroci eos supplicio damnauerit. Equidem crediderim, si libet diuinare, peccasse eos infidelitate, vel in regis vitam, vel in bona; aut luxuriosè prodigendo, aut auarè in suum emolumentum deriuando, vt infideles muneris & ministerij, quo fungebantur, dispensatores fuerint. Huic coniecturæ adstipulari videtur Philo scribens, eos à rege damnatos esse, quòd non rectè ministerijs suis fungerentur.

Numquid non Dei est interpretatio? Referte mihi quid videritis. VERS. 8.

TRIA his verbis significantur. Primò indicatur, somnia illa non potuisse sagacitate ac ratione humana exponi; sed eorum interpretationem ex Deo peti oportuisse. Significauit etiam Ioseph istis verbis, se non more aliorũ coniectorum, humanæ

solertiæ coniecturis, vel suggestu Diaboli; sed inspiratu, ac reuelatione Dei somnia illa interpretaturum. Illud præterea indicauit non fuisse antea sibi reuelatum, qualia ipsis somnia contigissent: alioqui vltrò ipse prænarrasset illis somnia eorum, quò nimirum maiorem apud eos interpretationis suæ fidem faceret: nec dixisset illis, vt scriptura refert hoc loco: *Referte mihi, quid videritis.* Illa porrò sententia Ioseph: *Numquid Dei non est interpretatio?* concordat cum altera eiusdem sententia, quam duobus pòst annis dixit Pharaoni, similiter somnium eius interpretaturus. Cùm enim ei dixisset Pharao: *Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audiui te sapientissimè conijcere*: respondit ei Ioseph: *Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni.* His quoque consona sunt, quæ Daniel regi Nabuchodonosori dixit enarraturus eius somnium: *Mysterium* (inquit) *quod rex interrogat, Sapientes, Magi, Arioli, & Aruspices nequeunt indicare regi: Sed est Deus in cœlis reuelans mysteria. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plusquam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est; sed vt interpretatio regi manifesta fieret.*

Genes. 41.

Dan. 2.

VERS. 14. Tantùm memento mei, cùm tibi bene fuerit: & facias quæso mecum misericordiam, vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere: quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum, & hìc innocens in lacum missus sum.

Discutitur opinio S. August. existimantis peccasse Ioseph, cùm verba illa dixit.

PVTAT S. Augustinus, cùm Ioseph illa verba dixit, peccasse 5
eum, plus nimio confidendo promissis, & gratiæ, & beneuolentiæ illius pincernæ, minorémque quàm oportebat, diuinæ prouidentiæ & auxilij spem & fiduciam habendo. Quapropter vt ab eo peccato per diuturniorem tribulationem purgaretur Ioseph, noluit Deus eum citò liberari carcere; sed liberationem eius in biennium vsque prorogauit. Quæ in hanc sententiam scripta reliquit Augustinus in Sermone quodam de tempore, qui numeratur 82. huiusmodi sunt: Quamuis serui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint; eos tamen sine minutis peccatis fuisse non credimus. Non enim mentitus est ille, qui dixit: *Non est mundus à peccato nec infans: cuius est vnius diei vita super terram.* Et beatus Ioannes, qui vtique meritis non erat inferior sancto Iacob, aut Ioseph, clamans dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quoniã igitur sine istis minimis peccatis Sancti non viuunt, volens Deus parua illa peccata in hoc mũdo igne tribulationis consumere, implet in illis quod ipse dixit: *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos caminus tribulationis.* Et illud: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit.*

S. Augustinus.

Iob 25. secundũ 70. Interpr. 1. Ioan. 1.

Locus Ecclesi. 27. & ad Heb. 12.

Hoc autem apertè licet intelligere in sancto Ioseph. Nam cùm Dominus esset cum eo, & gratiam ei apud dominum suum, & apud principem carceris dedisset, vt ait Scriptura Genesis 39. & 40. præuentus tunc est, vt à magistro pincernarum auxilium postularet, dicens ei: *Memento mei,*

cùm

cùm tibi bene fuerit, & supplica Pharaoni, vt educat me de isto carcere. Et quia nondum scriptum erat: *Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in homine,* cùm in omnibus Dei gratiam meruisset, subreptum est illi vt ab homine auxilium peteret. Pro qua re additi sunt duo anni, quibus adhuc teneretur in carcere. Tanquam diceret ei Deus, Ego tibi ostendo, vt magis à me, quam ab homine debeas auxilium postulare. Sine vlla enim dubitatione credendum, quòd pro castigatione sancti Ioseph non permisit Deus magistrum pincernarum recordari eorum quæ Ioseph exeunti ipsi de carcere supplicauerat. Et quia etiam ipse Ioseph, quamuis Sanctus, tūc sine peccato esse non poterat, ideo tanto tempore fuit in carcere clausus: vt in eo impleretur quod scriptum est: *Ego quos amo, arguo; & quos diligo, castigo.* Hæc S. Augustinus.

Psal. 117.

Apoc. 3.

Sed enim videtur mihi potuisse Ioseph illud dicere, & auxilium illud postulare à pincerna, sine vllo peccato. Etenim ad ingens aliquod malum à se propulsandum, vel magnum quodpiam bonum sibi comparandum (siquidem vtrumque honestum & iustum sit) vti hominum industria, beneuolentia, gratia, potentia, aliísve humanis artibus & præsidiis, & adminiculis, non culpandæ est ambitionis, sed laudandæ prouisionis & cautionis, probabilísq; prudentiæ. Talibus enim hominum adiumentis vsos esse legimus, nō solùm in veteri Testamēto Patriarchas & Prophetas, verumetiā in Nouo Testamento Apostolos, alióśque celebratissimæ sanctitatis viros. Huiusmodi namque adiumenta vel naturalia, vel humana, in ipsa prouidentia & prædestinatione diuina continentur, per quæ videlicet Deus, sanctos viros, ad prædestinatos effectus & fines promouere & prouehere sæpenumerò solet. Talium igitur rerum vsus, spem & fiduciā diuini auxilij nec tollit, nec minuit: quin potiùs exequitur & implet Dei prouidentiam ac prædestinationem, & spem ac fiduciam diuini auxilij (sicut à Deo fuerat destinatum) ad optatos effectus, & exitus perducit. Ioseph porrò, cùm illa verba dixit, peccasse, vel diffidentiâ diuini auxilij, vel nimia fiduciâ & confidentiâ humani adiumenti, nec probari potest, nec de tam sancto viro arbitrari fas est.

7 Sed quid est illud quod dixit Ioseph: *Quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum?* Ismaëlitæ siquidem, à quibus Ioseph in Ægyptum ductus est ex terra Chanaan (quam ipse vocat hîc terram Hebræorum, quòd in ea posteri Abrahæ, qui primus appellatus est Hebræus Genes. 14. Iacob dico, & posteri eius, tunc temporis versabantur, non eum furto sustulerunt inde, sed palàm, & certo pretio emptum à fratribus eius deduxerunt in Ægyptum. Non est profectò furtū istud Ioseph referendum ad Ismaëlitas: sed referri debet ad fratres eius, qui vendentes eum Ismaëlitis furtum fecisse dicuntur, ídque dupliciter. Nam hominem, nec iusta emptione, nec iure belli, nec vllius criminis reatu seruum factum, sed planè liberum atque innoxium capere ac vendere inuitum, furari est, vt loqui solet Sacra scriptura. Sic enim legitur Exodi 21. *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ, morte morietur.* Deinde Ioseph cùm nondum emancipatus esset, sed in iure ac potestate patris esset, & icci

Quomodo fratres Ioseph vēdentes eum, verè dicantur ipsum furati.

& iccirco esset velut possessio quædã, & res ipsius patris sui, quemadmodum scribit Aristot. lib. 5. Ethicorum de filijs nondum emancipatis; fratres eius auferentes eum patri suo, & vendentes alij, verè dicuntur furati eum: quid enim est aliud furtum, nisi rei non suæ, inuito eius domino, vel ablatio, vel retentio, vel alienatio?

Aristoteles.

VERS. 18. Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij: Tria canistra, tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharao caput tuum, & suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

ON temerè quispiam credat, Ioseph vrbanè, comitérque 8
præfatum esse aliquid ante somnij enarrationem; quò præliniret animum illius pistoris, cui acerbissimum casum, atq; exitium, somnio illo præmonstratum, denunciaturus erat. Nempe hoc fecit Daniel tristissimum atque calamitosissimum somnium Regi Nabuchodonosor enarraturus. Cùm enim rex somnium quod sibi acciderat exposuisset Danieli, subdit scriptura: *Tunc Daniel cœpit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi vna hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Respondens autem Rex ait, Balthasar, somnium, & interpretatio eius non conturbent te. Respondit Baltasar, & dixit: Domine mi somnium his qui te oderunt: & interpretatio eius, hostibus tuis sit.* Philo certè in lib. de Ioseph refert Ioseph ante somnij pistoris expositionem, ad præmulcendum eius animũ, huiuscemodi quædam esse præfatum: Vtinam tale somnium non vidisses, aut non enunciasses! aut si narrandũ erat, procul à meis auribus, ne exaudirem quod non liebt. Piget enim me infœlicitatis tuę nuncium esse; quia compatior miseris, memor communis sortis hominum. Sed quia somniorum coniectoribus veritas est necessaria, tanquam vatibus & oraculorum interpretibus nihil celabo: quandoquidem mendacium vbique fugiendum in sacris consultationibus etiam religio vetat admittere. Et hęc apud Philonem.

Dan. 4.

Philo.

Circa illud: *Suspendet te in cruce*, vel vt paulò pòst dicitur, *in patibulo*, 9
æstimet lector, quàm sit antiquum Crucis supplicium: immò primum omnium suppliciorum ad puniendos sontes, memoratur in Scriptura supplicium Crucis; ante hunc enim locum, nullius supplicij hominum facta mentio est. Hoc autem Crucis supplicium semper est habitum atrocissimum, simúlque ignominiosissimum. Quocirca beatus Paulus exaggerãs Christi Domini obedientiã, & humilitatem, dixit: *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.* Illa repetitio, *mortem autem crucis*, magnam habet emphasim: quasi diceret, non quamlibet mortem, sed turpissimam, & probrosissimam. Et in libro Sapientiæ cap. 2. inducuntur loquentes impij Iudæi, de morte qua Christum condemnaturi erant, *Morte*, inquiunt, *turpissima condemnemus eum.* Idem quoque apud Ethnicos de tali supplicio sensus & iudicium fuit.

De antiquitate atrocitate, atque ignominia supplicij crucis.

Locus Pauli ad Philippẽ. 2. & li. Sapiẽ. c. 2.

Virgi.

Virgil.

Virgilius patibuli mortem appellat informem, quasi dedecorem & probrosam,

Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.

Cicero 7. Verrina.

Hinc illa tantopere celebrata Ciceronis sententia, cum magna comploratione crucem Romani ciuis detestantis: Facinus est, inquit, vincire ciuem Romanum: scelus verberare: propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?

Locus Deuteronomij ca. 21.

Quamuis autem secundùm legem Iudæorum, qui suspensi fuerant in patibulo, eo ipso die deponi deberent; id enim præceperat Deus verbis illis: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno: nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem*, quamuis, inquam, hoc lege Mosis sancitum esset, & à Iudæis religiosè obseruatum, non itidem tamen obseruabatur ab aliis gentibus; sed suspensos in patibulo, relinquebant inibi vsque ad putrefactionem cadaueris, & lacerationem auium. Vnde hìc dictum est: *Lacerabunt volucres carnes tuas.* Atque huc spectat illud Theodori Cyrenæi percelebre dictũ, qui Lysimacho regi mortem minitanti non quamlibet, sed crucis, respondit: Terribilis hæc sit purpuratis tuis: mea quidem nihil interest, humine, an sublimè putrescam.

Cicero 1. & 5. Tusculan. & Valerius Max. lib. 6. ca. 2.

Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grãde conuiuium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis. Restituítq; alterũ in locum suum, vt porrigeret ei poculum; alterum suspendit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur. VERS. 20. 22. 23.

Antiquitas & amplitudo superstitiosæ consuetudinis natalem diem celebrandi.

Plato.

10 VIDE quàm sit antiqua superstitio hæc apud principes huius mundi, diem suum natalem ingenti magnificentia, luxúq; celebrandi. Fuit hoc in more apud antiquos illos Persas, totius Asiæ regnatores, vt meminit Plato in primo Alcibiade. Cùm primus natu, inquit, filius regi natus fuerit, & cuius regnum est futurum, natalem eius primo colebant omnes qui in regia sunt, & quibuscunque dominaturus est: deinde in reliquum tempus, eiusdem natalem diem omnis Asia celebrat, & sacrificat. Idem factitasse reges Medorum, qui ante Persas imperarunt Asiæ, intelligere licet ex primo libro Xenophontis de Cyropædia. A barbaris porrò transijt hæc superstitio ad Græcos; nec ad Principes tantùm, verùm ad Philosophos etiam, &, quod mirari est magis, ad eos maximè, ad quos minimè omnium pertinere videretur. Epicurum certè M. Cicero acutè ac festiuè incessit, quòd qui animos hominum faceret mortales, nihilque hominis post mortem superesse censeret, is tamen accuratè ac diligenter testamento suo sanxerit, vt hæredes ipsius aliquantum pecuniæ quotquot annis, ad natalem suum mense Gamelione celebrandum conferrent. Hæc ego, inquit Cicero, non possum

Persarum & Medorũ reges.

Xenoph.

Epicuri Vanitas.

Cice. lib. 2. de finibus.

dicere non esse hominis, quamuis & belli, & humani: sapientis verò nullo modo: Physici præsertim, quem se ille vult, putare vllum esse cuiuspiam diem natalem. Quid? veréne potest esse dies sæpius, qui semel fuit? Certè non potest. An eiusdem modi? Ne id quidem, nisi cùm multa annorum intercesserint millia, & omnium syderum, eôdem, vnde profecta sint, fiat ad vnum tempus reuersio. Nullus est igitur cuiusquam dies natalis. Atque hac ratione Cicero vanissimi hominis superstitionem confutauit.

Suetonius in Caligul. Idem moris fuisse postea apud Romanorum Imperatores, ex Romanis historiis notum est. Monstrum illud, & pestis humani generis, Caligula Imperator. Consulibus Romanis oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum. Refert Gellius Epistolam Augusti Cæsaris scriptam ad Caium nepotem in hanc sententiam: Aue mi Cai, meus occellus iucundissimus, quem semper mediusfidius desidero, cum à me abes, sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirũt meum Caium: quem, vbicunque hoc die fuisti, spero lætum & bene valentem, celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum: nam, vt vides, κλημακτῆρα communem seniorum omnium, tertium & sexagesimum annum euasimus. Sic ille. Amici etiam amicorum, quin etiam multo antè mortuorum hominum, quos videlicet maximè diligebant, & honorabãt, natalitium diem agebant. Plinius certè lib. 3. Epistolarum scribit, Silium Italicum vsque adeo Virgilij memoriam coluisse, vt natalem eius religiosiùs quàm suum celebraret. Neapoli maximè, vbi monimentum eius adire vt templum solebat.

Gellius. Augustus Cæsar.

Annus Climactericus.

Plinius.

11 At enimuerò neminem offendimus in sacris litteris, (quantum in præsens suppeditat memoria) laudatæ virtutis & sanctitatis virum, natalem suum celebrasse; sed id tantùm de duobus memorari regibus, Pharaone & Herode; altero Gentili, in hoc loco; altero Iudæo, sed improbo atque impio, apud Marcum capite sexto. Immò verò legimus sanctissimos viros conceptum & ortum suum multis & lacrymis deplorasse, atque etiã maledictis insectatos esse. Nota est querimonia illa Iob: *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo.* Et cetera, quæ ibi subduntur. Similis est comploratio & querimonia atque insectatio apud Hieremiam: *Maledicta* (inquit) *dies in qua natus sum: dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta.* Hæc scilicet sancti viri dicebant cum animo suo reputantes se conceptos & natos esse cum peccato, & naturâ filios iræ; & in hunc modum tanquam in ærumnosissimum & calamitosissimum exilium venisse plurimis & grauissimis doloribus ac miseriis obnoxios, cuius rei manifestũ esse signum ait Plinius, solum animalium hominem, cum planctu vagitúque nasci. Hominem tantùm, inquit, nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim, & planctum natura, nullúmque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Nec risus, etiam præcox ille & celerrimus, ante quadragesimum diem vlli datur. Et paucis interpositis; Itaque multi exstitère, inquit, qui non nasci optimum censuerunt, aut quàm ocissimè aboleri.

Locus Iob ca. 3, & Hier. 20

Plinius initio libri 7.

Sic

Sic Plinius.

Populus autem Christianus trium duntaxat natales dies festos agit,& religiosè celebrat,Christi Domini,Deiparæ Virginis,& Præcursoris Domini Ioãnis Baptistæ.Cur autem id faciat,& iusta & manifesta causa est. Nam,vt alia taceam ad ortum Saluatoris nostri celebrandum, Angelorũ exemplo documentóque incitatus est. Scriptum enim est, nato Domino dixisse Angelum pastoribus: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo,quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus:& subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantiũ Deũ, & dicentium,Gloria in altissimis Deo:&c.* de beatissima Virgine canit Ecclesia: *Natiuitas tua Dei Genitrix Virgo ,gaudium annunciauit vniuerso mundo:ex te enim natus est sol iustitiæ Christus Deus noster,* &c. De sancto præcursore Baptista Angelus dixit Zachariæ:*Vxor tua Elisabeth pariet tibi filium,& vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt,erit enim magnus coram Domino.* Cæterorum verò Sanctorum Ecclesia non ingressum in hunc mundum celebrat,sed egressum ex hoc mundo in cœlum,atque eum diem verè appellat eorum natalem:quippe qui non eos mundo miseros edit,sed cœlo parit beatos.

Cur natalis dies Christi Domini nostri, & Beatæ Virgin.& S.Ioannis Baptistæ celebretur.

Duo loci Scripturæ obiter exponuntur.

Luc.1.

De duplici allegoria huius historiæ: altera Philonis, quæ est Philosophica & politica: altera Ruperti, Theologica.

12 HILO super interpretatione duorum somniorum pincernæ,& pistoris,quam illis tradidit Ioseph, philosophica eruditione & grauitate disputans,docet,humanam vitam, résq; mortalium,somniorum esse simillimas: vt scitissimè dictum fuerit à Platone,hominum spes somnia esse vigilantium. Huiuscemodi autem somniorum idoneum esse ac peritum Interpretem,virum ciuilẽ, cuius imaginem & factis,& dictis,& moribus, & casibus suis tam prosperis,quàm aduersis insigniter gessit Ioseph.Scribit autem super hac re Philo ad hunc modum:Ego non dissimulanter dico ciuilem virum esse somniorũ interpretem:non quales sunt isti nugatores, & garruli,& mercenarij Sophistæ,quæstum facientes ex nocturnis somniorum ludibriis: sed qui magnum illud somnium,commune, publicúmque, atque vigilantium,non dormientium hominum exactè intelligat:id somnium, ne quid mentiar,vita hominum est.Nam sicut in somniorum visionibus videntes non videmus,audientes non audimus, loquentes non loquimur, deambulantes non deambulamus:sed cùm videmur talia facere,nihil tamen reuera tale facimus, mente scilicet inaniter,sine vllis veris obiectis,

Aelianus, de varia historia.

Philo.

Vitã hominũ, résque mortalium esse quasi somnia.

fingente ſibi ſimulacra rerum non exiſtentium tanquam exiſtẽtium. Eodem planè modo vigilantiũ imaginationes ſomniis ſunt quàm ſimillimæ: veniunt, abeunt, occurrunt, refugiunt, & priuſquàm comprehendantur, auolant. Diſquirat quiſque apud ſe, & domi ſuæ teſtimonium huius rei, etiam me tacente, inueniet, præſertim ſi fuerit ætate prouectior. Fuit ipſe primò infans, mox puer, tum adoleſcens, deinde iuuenis, poſtea vir, denique ſenex: ſed non ſimul iſta omnia. Nónne infans puero cedit, puer adoleſcenti, adoleſcens iuueni, iuuenis viro, vir ſeni, ſenectus morti? Ac ſingulæ quidem ætates decedendo, quaſi præmoriuntur; naturâ nos paulatim docente non timere mortem extremam omnium, quando facilè tulimus occaſum infantię, pueritiæ, adoleſcentiæ, iuuentutis, virilitatis; quę omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt. Quid aliæ res corporis, nónne ſomnia ſunt? Nónne pulchritudo momẽtanea, penè priùs marceſcit quàm floreat? ſanitas vſque adeo fragilis & tot morbis obnoxia: Robur per occaſiones plurimas expugnabile.

Quid de rebus externis dicam? ingentes opes ſæpe vna dies abſtulit: multi anteà honoratiſſimi, verſis rerum vicibus in viliſſimum venêre cõtemptum atque ignominiam; imperia Regum maxima, breui temporis ſpatio funditus ſubuerſa ſunt. Fidem meis verbis aſtruit Dionyſius quondam tyrannus Siciliæ, mox pulſus, & Corinthum profugus, ludi magiſter è tanto Principe factus. Atteſtatur & Crœſus rex Lydiæ, & regum ditiſſimus, qui ſperans deleturum ſe Perſarum potentiam, non modò propriũ regnum amiſit, & viuus ipſe in poteſtatem hoſtium venit, ſed minimum abfuit quin exureretur. Teſtimonium quoq; huic veritati humanorum ſomniorum perhibent, non ſinguli tantùm homines, ſed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria. Inſularum, atque continentis incolæ, Aſia, Europa, Africa, Oriens, & Occidens: nihil enim vſquam permanet ſui ſimile. Aegyptus quondam multas in gentes imperium habuit: nunc ipſa ſeruit. Macedones aliquandiu tanto floruêre imperio, vt iura toti orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias, quæſtoribus, tributi nomine, quotannis numerant. Vbi eſt illa Ptolemæorum familia, cuius ſplendor per ſingulos ſucceſſores, ad extremos terræ, mariſque terminos emicuit? Perſæ Parthis imperauerunt: nunc eis ſeruiunt; verſa rerum humanarum alea; Adeo inſtabilis & anceps eſt fortuna; rebus humanis tanquam in ſtatera pendentibus, & inæquali pondere nunc huc, nunc illuc vergentibus.

Dionyſius Tyrannus.

Crœſus.

Ptolemæorum familia.

Sic profectò eſt: tanquam altùm dormientes erramus, non valentes quicquam ratiocinatione vel penetrare, vel certò comprehendere, quòd omnia vmbris ſpectriſque ſint ſimilia. Et ſicut cùm pompæ traducuntur, prima quæque conſpectum prætereunt, & item in torrentibus, fallente viſum celeritate, vndæ præterfluunt: ſic vitæ humanæ negotia irrequietè currentia, licèt videantur manere, præterlabuntur tamen, nec pũcto quidem temporis in eodem ſtatu permanentia. Hoc ipſum etiam in cognitione & ſcientia cernere licet: nam & qui vigilant, quantum ad incertam rerum perceptionem attinet, nihil à dormientibus differunt; cùm ſeipſos fallant,

fallant, putantes se naturas rerum perspicere, quamuis interturbantibus scientiam sensibus per spectaculorũ, saporũ, odorum, sonorúmque illecebras; quibus inescatus animus, non sinitur rectè atque inoffensè per viã publicam veritatis progredi: itaque confusis altis cum humilibus, magnis cum paruis, obscuris cum lucidis, exoritur ingens quædam inæqualitas crassissimam animis caliginem atque vertiginem afferens.

13 Cùm igitur tanta in perturbatione atque obscuritate mortalium vita versetur, oportet interuenire virum ciuilem, tanquam doctum somniorũ interpretem, qui valeat humana somnia, visionésque hominum qui vigilare sibi videntur, diiudicare coniecturis verisimilibus, & persuasionibus rationi consentaneis, quid facere quemque oporteat, quid fugere, persuadere singulis. Sapiens igitur vir ciuilis, qui est optimus humanorum somniorum interpres, istiusmodi somnia vigilantiũ hominum prudenter exponat: & plerosque mortalium vanissimarum opinionum erroribus liberans, dicat: Hoc honestum est, illud turpe: hoc iustum, illud iniustum: hoc prudenter factum, illud fortiter: hoc piè & sanctè & vtiliter: ex aduerso, hoc factum imprudenter, timidè, impiè, ambitiosè, noxiè. Item hoc alienum est, ne concupiscas: hoc tuum, vtere eo, & caue abuti. Affluunt opes? impartire: nam diuitiarum pulchritudo non in arca, vel in crumenis est, sed in egentium auxilio. Pauca possides? caue inuideas diuitibus: nempe inuidum pauperem nemo quisquam miserabitur. Honoratus es? fuge insolentiam. Ignobilis es atque humilis? noli despondere animum, nec ad vilia abijcere. Omnia tibi ex sententia, votóque succedunt? cogita fortunæ inconstantiam, mutationémque time. Offendis sæpius? bene sperato: nam res humanæ mutantur in contrarium. Solæ res cœlestes, Sol & Luna, cæteráque astra, & cœlum vniuersum, perpetuò manent eædem, veris definita regulis, ordinatis motibus, aptis & inter se optimè congruentibus. Contra verò res terrenæ sunt perturbatæ, incompositæ, inordinatæ, & quas profundissimis tenebris mersas esse licet dicere. Si quis igitur velit res ipsas propriùs atque interiùs inspicere, comperiet cœlum esse diem sempiternum, vmbræ ac noctis prorsus expers, illustratum videlicet inextinguibilibus purissimísque splendoribus. Et quanto apud nos sunt potiores vigilantes dormientibus: tanto in hac mundi vniuersitate cœlestia terrestribus præstant; vt quæ insopita vigilant propter certas & irrequietas vires, nunquam frustratas suis effectibus. At verò terrestria & humana, etiamsi paulisper excitentur, & tanquam expergiscantur, rursus degrauata in somnum decidunt, deficiente visu animæ: vt errare necesse sit, & passim offensare. Hactenus ex Philone.

Quemadmodum vir ciuilis optimus sit interpres humanorum somniorum.

14 Sed Ruperti super eadem historia disputatio allegorica multò est diuinæ Scripturæ congruentior, & profundissimum Theologiæ mysterium circa prædestinationem ac reprobationem hominum propriè attingit. Ait Rupertus historiam duorum istorum eunuchorum, perinsignem fuisse figuram incomprehẽsibilis iudicij Dei super hominum, aliorum quidem electione, aliorũ verò reprobatione; quod homines insipientes atq; impij

Ruperti allegoria ad mysterium prædestinationis, & reprobationis hominum pertinens.

accusare & reprehendere non verentur. Erant illi duo Eunuchi eiusdem regis serui: peccauerant in eundem Regem: vtrisque Rex iratus est: ambo detrusi sunt in carcerem: & ambo mortis supplicio erant obnoxij: eorum tamen alterum carcere liberatum Rex in suum ministerium, pristinámq; dignitatem restituit: alterum prosequens odio, dãnauit, & suspendio puniuit. Vterque supplicium merebatur: neuter gratia Regis dignus erat: Rex tamen nec gratiam, nec supplicium vtrique tribuit æqualiter, sed cui voluit, gratiam; & cui libuit, supplicium; neque in eo quisquã meritò iudicium Regis reprehendere potest. Consimili ratione, cùm omnes homines propter peccatum originale peccatores essent, atque inimici
Ephes. 2. Dei, vt Paulus loquitur, naturâ filij iræ, & rei mortis æternæ: eorum tamẽ quosdam ab æterno Deus diligens, elegit ac prædestinauit in vitam æternam, alios verò in illa perditionis massa dereliquit, ac perire denique permisit. Omnibus debebatur supplicium, nulli gratia: Fuit igitur misericordiæ diuinę, quorundam misereri; fuit iustitiæ, alios derelinquere & sinere in perditionem ire.

Locus Exo. 23 Ad Rom. 9. Verba Ruperti super hac re huiusmodi sunt. Equidem ab eis qui iudicia Dei scrutari & reprehendere audẽt, quale est illud dicentis ad Mosen, *Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit*, de quo dicere solent: *Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat*: Ab istis inquam diuinorum iudiciorum scrutatoribus & reprehensoribus quærendum est in lectione huius historiæ, An Pharaonem quoque de eo quod fecisse dicitur illis Eunuchis, reprehendere velint? Ambo quippe in eum peccauerant: ambobus iratus ille fuit: ambos in carcerem misit. Exinde recordatus amborum, alterum eorum restituit in pristinum gradum; alterum in patibulo suspendit. Ecce, & hic rex misertus est cui voluit; & clemens fuit, in quem sibi placuit. Poterat vtrique peccatum condonare & remittere supplicium, quoniam aduersus ipsum vterque peccauerat. Hoc namque iudici concedit iustitia, vt factam sibi iniuriam donet cui velit: & hęc donatio non solùm non est reprehensibilis, verùm etiam valdè laudabilis. Communem ergo iram vtrique infligere, vel communem vtrique poterat exhibere clementiam: neutrum tamen, pro sua potestate, facere voluit; sed medium tenens, iram quidem erga alterũ: erga alterũ verò clementiam ostendit. An hoc in illo rege quisquam meritò reprehendat? Minimè. Nam sicut clementia honor est Principis; sic & honor regis iudi-
Psal. 98. cium diligit. Siquidem vbi totum punitur, regia seueritas crudelitate polluitur: vbi verò totum remittitur, facies maiestatis sine metu disciplinæ contemnitur.

Quis porrò nesciat mundum vniuersum, totámque humani generis massam sic fuisse in manu Dei, tanquam duos illos reos & vinctos in manu Regis? Etenim ex quo pater omnium Adam peccauit, vniuersi eius posteri propter illum rei fuimus & vincti. Ergo duo sunt rei, sed vnus assumitur, & alter relinquitur. Tu igitur, ô homo, quis es, vt respõdeas Deo,
Rom. 9. cùm Pharaoni similiter facienti respondere non possis? Quoniam omnes rei, & omnes sunt vincti; ánnon habet potestatẽ Deus, contra quẽ reatus

admissus

admiſſus eſt,ſaltem æquè vt Pharao, vni donare offenſam, ab alio autem pœnam exigere? Immò,quoniam homo,qui per gratiam factus fuerat ad gloriam imaginis & ſimilitudinis Dei, per ſuum ipſe peccatum factus eſt lutum;non habet Deus poteſtatem,vt ait Apoſtolus,quaſi figulus,de eodem luto facere aliud vas in honorem,& aliud in contumeliam? Non enim dixit Paulus; Non habet aurifex ſeu argentarius poteſtatem facere de eodem auro,ſiue de eodem argento,aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam, quia id fortaſſe indignum poſſet iudicari: ſed à figulo luti argumentum ſimilitudinis competenter ſumpſit.Figulus namque luti nihil luto dignitatis adimit,ſi ex ipſo faciat vas in contumeliam,cùm ipſum per ſe lutum vile, & quaſi contumelioſum ſit: multum autem illi dignitatis confert,ſi faciat ex eo vas in honorem, & gloriam: *Et nunc Domine* (ait Iſaias) *pater noſter es tu,& nos lutum:& fictor noſter; & opera manuum tuarum omnes nos.* Lutũ ſumus, non ſolùm quia de luto facti ſumus,quod ad querelam noſtram non pertinet: verumetiam quia cum argentea ratione,vel aurea plaſte noſtri Dei ſimilitudine ſplendeſcere debuimus, parente primo noſtro peccante,omnes cum illo in lutum recidimus,& mortales facti ſumus. Quod vtrumque vir ſanctus Iob dolens, dixit: *Comparatus ſum luto, & aſſimilatus ſum fauillæ, & cineri.* Obſtruitur itaque omne os: nihil enim Deus adimit eis, quos eſſe vaſa contumeliæ permittit, quia ſuo vitio lutum facti ſunt: facit autem gratis quod non debuit, cùm ex vaſis contumeliæ aliqua commutat in vaſa honoris & gloriæ.

Ibidem. *Locus Iſa. 64.* *Iob. 30.*

Ad hæc Rupertus adijcit, eandem hanc hiſtoriam duorum Eunuchorum *Locus Luc. 23.*
15 fuiſſe præterea figuram eius quod euenit Chriſto Domino in cruce inter duos latrones pendenti. Sicut enim Ioſeph in carcere,& inter duos vinctos poſitus, vni eorum fauſtum prædixit ſucceſſum,alteri exitioſum: ita Dominus in cruce pendens inter duos Latrones, alteri Paradiſi fœlicitatem promiſit, alterum in ſuo peccato dereliquit. Verba Ruperti ſic habent. Pulchrè Ioſeph duorum medius vinctorum in carcere, & vtrique ſomnij ſui congruam proferens interpretationem, in hoc quoque figura eſt vel vmbra Saluatoris noſtri, qui duorum medius in cruce latronum, vtrique iuxta fidem, vel meritum ſuum dignam dedit ſententiam. Et illic quidem figura, hîc autem exemplum eſt: ſed vtrobique myſterium latet. Nam ſicut pincernam Pharao reſtituit in priſtinum miniſterium, & honoris gradum: magiſtrum autem piſtorum ſuſpendit in patibulo: & ſicut latronum alter confitens, Paradiſum cum Domino introiuit, alter verò non credens mortuus eſt in peccato ſuo: ſic per Chriſti paſſionem Gentilis populus in gratiam recipitur, & Iudaicus in iram miſſus eſt. Vnde Apoſtolus huic, tanquam pincernæ poculum regi ſuo laudis porrigenti, vel tanquam latroni Paradiſum introëunti dixit: *Vide ergo bonitatem, & ſeueritatem Dei: in eum quidem qui cecidit, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate*: & cætera. Quod autem Ioſeph eloquio DEI inflammatus, vt

Ad Rom. 11. *Pſal. 104.*

vt dixit Dauid, occulta somniorum, quæ nemo aperire potuerat, solus interpretatus sit, id quoque ad mysterium & typum Filij Dei pertinet: super *Luc.24.* quem septiformis Spiritus adeo requieuit, vt Prophetias omnes adimpleret, sensúmq; Apostolis suis ad intelligendas diuinas Scripturas aperiret. *Locus Apo.4.* Nimirum ipse est Agnus ille, quem vidit Ioannes in Apocalypsi, qui librum signatum, quem nemo aperire, & signacula eius soluere potuit, solus aperuit, & quæ in eo continebantur, manifestauit. Atque hæc est allegorica Ruperti super hac historia disputatio.

* * *

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM PRIMVM GENESIS.

Ioseph eductus è carcere, sapienter interpretatus est duo Pharaonis somnia futuræ in Aegypto septennis abundantiæ, & postea totidem annorum sterilitatis præsagia: quam ob causam valdè honoratus à Rege, & annonæ in vniuersa Aegypto præpositus est; ductáque vxore Aegyptia, duos filios procreauit.

POST duos annos vidit Pharao somnium. 1
Putabat se stare super fluuium, de quo 2
ascendebant septem boues pulchræ, &
crassæ nimis: & pascebantur in locis palu-
stribus. Aliæ quoque septem emergebant 3
de flumine, fœdæ, confectǽque macie: &
pascebantur in ipsa amnis ripa in locis vi-
rentibus: deuorauerúntque eas, quarum mira species, & habi-
tudo corporum erat. Expergefactus Pharao, rursum dormiuit, 4
& vidit alterum somnium: septem spicę pullulabant in culmo 5
vno plenæ atque formosæ: aliæ quoque totidem spicæ tenues, 6
& percussæ vredine oriebantur, deuorantes omnem priorum 7
pulchritudinem. Euigilans Pharao post quietem, & facto ma- 8
ne, pauore perterritus, misit ad omnes coniectores Aegypti,
cunctósque sapientes: & accesitis narrauit somnium, nec erat
qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum 9

10. 11 magiſter, ait: Confiteor peccatum meum: Iratus Rex ſeruis
ſuis, me & magiſtrum piſtorum retrudi iuſſit in carcerem
principis militum: vbi vna nocte vterque vidimus ſomnium
12 præſagum futurorum. Erat ibi puer Hebræus eiuſdem ducis
militum famulus: cui narrantes ſomnia, audiuimus quicquid
13 poſtea rei probauit euentus. Ego enim redditus ſum officio
14 meo: & ille ſuſpenſus eſt in cruce. Protinus ad Regis impe-
rium eductum de carcere Ioſeph totunderunt: ac veſte muta-
15 ta, obtulerunt ei. Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat:
16 quæ audiui te ſapientiſſimè coniicere. Reſpondit Ioſeph; Abſ-
17 que me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni. Narrauit ergo
18 Pharao quod viderat: Putabam me ſtare ſuper ripam flumi-
nis, & ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, &
19 obeſis carnibus, quæ in paſtu, paludis virecta carpebant. Et ec-
ce, has ſequebantur aliæ ſeptem boues in tantum deformes
20 & macilentæ, vt nunquam tales in terra Aegypti viderim: quę,
21 deuoratis & conſumptis prioribus, nullum ſaturitatis dedêre
22 veſtigium, ſed ſimili macie & ſqualore torpebant. Euigilans,
23 rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium: ſeptem ſpicæ pullula-
24 bant in culmo vno plenæ atq; pulcherimæ. Aliæ quoq; ſeptem
tenues & percuſſæ vredine oriebantur è ſtipula: quæ priorum
pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus ſom-
25 nium, & nemo eſt, qui ediſſerat. Reſpondit Ioſeph: Somnium
Regis vnum eſt: quæ facturus eſt Deus oſtendit Pharaoni.
26 Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem vberta-
27 tis anni ſunt, eandémq; vim ſomnij comprehendunt. Septem
quoque boues tenues, atque macilentæ, quæ aſcenderunt poſt
eas, & ſeptem ſpicæ tenues & vento vrente percuſſæ, ſeptem
28 29 anni venturæ ſunt famis. Qui hoc ordine complebuntur. Ec-
ce ſeptem anni venient fertilitatis magnæ in vniuerſa terra
30 Aegypti: quos ſequentur ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, vt
31 obliuioni tradatur cuncta retrò abundantia: conſumptura eſt
enim fames omnem terram, & vbertatis magnitudinem per-
32 ditura eſt inopiæ magnitudo. Quod autem vidiſti ſecũdo, ad
eandem rem pertinens ſomnium: firmitatis indicium eſt, eo
33 quòd fiat ſermo Dei, & velociùs impleatur. Nunc ergo proui-
deat Rex virum ſapientẽ & induſtrium, & præficiat eum Ter-
34 ræ Aegypti: Qui conſtituat præpoſitos per cunctas regiones:
&

& quintam partem fructuũ per ſeptem annos fertilitatis, qui
iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea: Et omne frumen- 35
tum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſeruetúrq; in vrbibus.
Et præparetur futuræ ſeptẽ annorum fami, quæ oppreſſura eſt 36
Aegyptum, & non conſumatur terra inopia. Placuit Pharaoni 37
cõſilium, & cunctis miniſtris eius: Locutúſq; eſt ad eos: Num 38
inuenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit? 39
Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi Deus omnia quæ lo-
cutus es, nunquid ſapientiorẽ & conſimilem tui inuenire po-
tero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperiũ cun- 40
ctus populus obediet: vno tantùm Regni ſolio te præcedam.
Dixitq; rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce, conſtitui te ſuper vni- 41
uerſam Terram Aegypti: tulítq; annulum de manu ſua, & de- 42
dit eum in manu eius: veſtiuitque eum ſtola byſſina, & collo
torquem auream circumpoſuit. Fecítque eum aſcendere ſu- 43
per currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes co-
ram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ
Terræ Aegypti. Dixit quoq; Rex ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: 44
abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pe-
dem in omni terræ Aegypti. Vertítq; nomen eius, & vocauit 45
Lingua Aegyptiaca, Saluatorem mundi: Dedítq; illi vxorem
Aſeneth filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Egreſſus 46
eſt itaq; Ioſeph ad terram Aegypti (triginta autem annorum
erat quando ſtetit in conſpectu Regis Pharaonis) & circuiuit
omnes regiones Aegypti. Venítque fertilitas 7. annorum: & in 47
manipulos redactæ ſegetes cõgregatæ ſunt in horrea Aegypti.
Omnis etiam frugum abundantia in ſingulis vrbibus condita 48
eſt. Tantaque fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæqua- 49
retur, & copia mẽſuram excederet. Nati ſunt autem Ioſeph fi- 50
lij duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aſeneth filia
Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Vocauítque nomen 51
primogeniti, Manaſſes, dicens: Obliuiſci me fecit Deus om-
nium laborum meorum, & domus patris mei. Nomen quo- 52
que ſecundi appellauit Ephraim, dicens: Creſcere me fe-
cit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur tranſactis ſeptem 53
vbertatis annis qui fuerãt in Aegypto: cœperũt venire ſeptem 54
anni inopię: quos prędixerat Ioſeph: & in vniuerſo orbe fames
præualuit, in cũcta autẽ terra Aegypti, panis erat. Qua eſuriẽte 55

56 clamauit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus il-
le respondit: Ite ad Ioseph: & quidquid ipse vobis dixerit, faci-
te: crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuítque
Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Aegyptiis: nam & illos
57 oppresserat fames. Omnésque prouinciæ veniebant in Ægy-
ptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

VERS. I.

Post duos annos vidit Pharao somnium.

VNDENAM isti duo anni sunt computandi? Iosephus computat ab eo tempore, quo missus est in carcerem Ioseph: censet enim biennio duntaxat fuisse eum in custodia. Sic enim scribit libro primo Antiquitatum: Iosephum, post biennij tempus in miseria carceris exactum, nihilque interim ab ingrato pincerna adiutum, Deus eripuit tali via ad libertatem, & principalem dignitatem perstructa. Verùm probabilius dictu est, quod ab aliis traditur, illos duos annos putari debere ab eo tempore, quo, secundùm interpretationem Ioseph, pincerna restitutus est ministerio & dignitati suæ; pistor autem suspẽsus est in patibulo: Hoc enim non obscurè indicat, si quis attendat animum, contextus narrationis Mosis, exordium huius capitis cum extremo antecedentis perspicuè connectentis atque coniungentis. Opinantur Hebræi, propterea liberationem Ioseph è carcere in biennium esse prolatam, quòd ille maiorem quàm oportebat, spem ac fiduciam posuisset in beneuolentia & gratia, & promissis illius pincernæ. Quorum opinationi apertè suffragatur Sanctus Augustinus in sermone de tempore 82. Cuius verba paulò superiùs super illis verbis capitis 40. *Tantum memento mei cùm tibi bene fuerit:* commemorauimus, nec probauimus tamen. 1

VERS. 14. 15. 16. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph, totonderunt, ac veste mutata obtulerunt regi. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audiui te sapientissimè coniicere.

Philo in lib. de Ioseph.

HÆC pluribus verbis eleganter appositéque Philo & Iosephus enarrant. Philo ad hunc modum, Rex, inquit, his auditis, iubet properè acciri iuuenem: ministri attonsum post longam carceris illuuiem, & detractis sordidis pannis, eleganter vestitum, ceterísque nitoribus expolitum, ad regem introducunt. Qui primo aspectu iudicans hominem ingenuum & honestè natum, (elucent enim in ipsa facie notæ ingenij & animi hominum, non omnibus tamen conspicuæ, sed solis perspicaces mentis oculos habentibus) 2

habentibus) Præſagit, inquit, mihi animus, non ſemper in obſcuro & operto fore quod tegitur ſomniorum ambagibus: præ ſe fert enim hic iuuenis ſapientiam, qui veritatem tanquam lumen tenebris inferens, aperiet, & ſua ſcientia, noſtratium ſophiſtarum inſcitiam deteget atque abiget: Hæc Philo. Conſimilia fermè Ioſephus: Cõfeſtim, ait, iuuenem accerſitum rex, manúque apprehenſum comiter his verbis alloquitur: Bone iuuenis, quandoquidem te prudentem indicio famuli mei te agnoui, enarra ſomniorum meorum præſagia, quemadmodum illi prudenter ac verè narraſti, rem gratiſſimam facturus mihi. Caue autem vel metu quicquam ſupprimas, vel ad gratiam ac voluptatem loquaris, ſed vera omnia, etiam ſi fortaſſe non læta nec grata mihi futura, liberè ac fidenter eloquere. Hæc Ioſephus.

3 *Vidi ſomnia, nec eſt, qui ediſſerat:* Tradit Ioſephus, Pharaonem in ſomno non ſolùm duas illas viſiones habuiſſe, verùmetiam interpretationem earum viſionum: poſtea tamen expergiſcẽtem atque euigilantem, ſomniorum quidem meminiſſe, interpretationis autem eorum nõ eſſe recordatum. Verba Ioſephi, hæc ſunt: Pharao cùm eadem nocte in ſomno duas viſiones vidiſſet, pariterque interpretationem earum, hanc oblitus, ſola ſomnia retinuit memoria, nihil lætum, vt cõiicere ipſe poterat, ſignificantia: conuocatíſque prima luce doctiſſimis Aegyptiorũ, interpretationem requirebat. Sic Ioſephus. Sed quod ait, habuiſſe Pharaonem ſomniorum interpretationem, id profectò ex ſuo ſenſu finxit ipſe, cùm nec tradat id, nec ſignificet vllo modo Scriptura: quin potiùs contrarium ex verbis ipſius Pharaonis intelligi poteſt. Is enim bis loquens de ſomnio ſuo, ait, ſe vidiſſe ſomnium, de interpretatione autem eius, quam habuerit, nullum facit verbum, nequaquam taciturus, ſi eam habuiſſet: præſertim verò poſt enarrationem ſomnij traditam à Ioſepho, quam cum interpretatione, quam prius ipſe habuerat, & poſtea oblitus fuerat, omnino congruere admirabundus laudaſſet. Nec id Moſes ſcribere prætermiſiſſet, cùm ad maiorem interpretationis Ioſeph fidem & approbationem id faceret plurimum.

Cæterùm Pharao illis verbis ſuis: *Quæ audiui te ſapientiſſimè coniicere:* Satis indicat, ſe non habuiſſe Ioſeph tanquam diuinum vatem, qui diuinitus prophetico ſpiritu afflatus futura prænoſceret: ſed vt hominẽ ſolertiſſimum atque ſagaciſſimum, qui per idoneas atque probabiles coniecturas acutè diſpiceret ſomniorum ſignificationes, & prudenter interpretaretur: iuxta veterem illam ſententiam, *Qui bene coniicit, hunc tu vatem optimum perhibeto.* Atque hæc Pharaonis de Ioſeph exiſtimatio permanauit ad poſteros. Eadem namque multa poſt ſæcula, fuit apud Ethnicos Scriptores opinio, quorum vnus, & celebratiſſimus hiſtoriarum ſcriptor Trogus Pompeius, in lib. 36. memoriæ tradidit, Ioſephũ magicis artibus fuiſſe eruditum, atque adeo in exponendis ſomniis excelluiſſe, vt artem quoque interpreandi ſomnia condiderit. Ponam hîc ſententiam eius, quemadmodum eam Iuſtinus breuiator Trogi, Latinè reddidit. Loquens enim de Ioſeph à fratribus ſuis vendito, A quibus,

Cic. lib. 2. de Diuinatione.

Ethnici ſapiẽtiã Ioſeph tribuerunt magicis artibus. Iuſtinus.

inquit, deportatus in Aegyptum, cùm magicas ibi artes percepiſſet, breui ipſi regi percharus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat & ſomniorum primus intelligentiam condidit: nihílque diuini iuris humaníque ei incognitum videbatur: adeo, vt etiam ſterilitatem agrorum ante multos annos prouiderit, periiſſétque omnis Ægyptus fame, niſi monitu eius, rex edicto ſeruari per multos annos fruges iuſſiſſet: tantáque experimenta eius fuerũt, vt nõ ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur. Sic ille.

Ad hanc porrò de ſe hominum opinionem diſcutiendam, Ioſeph 4
dixit Pharaoni verba illa: *Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni,* quorum hic eſt ſenſus: Nõ mihi arrogo hanc ſapientiam, vt ex me ipſe interpretari poſſim iſtiuſmodi ſomnia: Dei eſt hoc opus, non humanæ ſapientiæ: is per me, quaſi per organum ſuum, declarabit tibi ea quæ faciunt ad regni tui ſalutem. Atque ita Ioſeph occaſionem libenter cepit regem Aegypti adducendi in cognitionem veri Dei, quem ipſe colebat. non igitur negat Ioſeph, ſe interpretaturum ſomnia, cùm id mox fecerit: ſed ait, eam interpretationem, ſine naturali vel humana ſolertia & ſagacitate ſua futuram, totámque ex Dei reuelatione prouenturam. Atque hunc ſenſum clarè paraphraſtes Chaldæus expreſſit, ſic reddens hunc locum: *Non ex mea ſapientia, ſed à facie Domini reſpondebitur pax Pharaoni.* Septuaginta interpretes ita verterunt: *Sine Deo non reſpondebitur ſalutare Pharaoni.* S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis ſuper hunc locum Geneſis ſcribit, in Hebræo ſic eſſe: *Sine me Deus reſpondebit pacem Pharaoni.* Symmachum autem, more ſuo, apertiùs tranſtuliſſe, *Non ego, ſed Deus reſpũdebit pacem Pharaoni.* Declarauit itaque Ioſeph, ſe non more aliorum coniectorum, ſed per Dei reuelationem ſomnium illud interpretaturum. Hinc porrò liquet, Ioſeph antequam veniret in conſpectum Pharaonis, ſciuiſſe per diuinam reuelationem, quale ſomnium accidiſſet Pharaoni, & quid ſignificaret in futurum: alioqui non tam fidenter ac certò dixiſſet Regi, Deum proſpera ſibi reſponſurum: id eſt, ſomnio illo ſuo præmonſtrata eſſe proſpera, quæ illi ventura erant.

S. Hieron.

Cur Ioſeph nõ vltrò expoſuit ſomnium Pharaoni antequã ab eo narretur: ſicut Daniel Regi Nabuchodonoſor.

Sed cur (nam hoc fortaſſe ſubibit Lectoris animum) Ioſeph non vltrò dixit quale ſomnium cõtigiſſet Pharaoni, priùſquam id Rex narraret: id enim maiorem fidem interpretationi, quam traditurus erat, aſtruxiſſet: ídque poſtea fecit Daniel Regi Nabuchodonoſor, vt legitur Danielis 2. Sed meritò id non fecit Ioſeph: tum quia Nabuchodonoſor oblitus fuerat ſui ſomnij, & ideo neceſſe fuit in mentem ei reuocari à Daniele: At Pharao bene recordabatur ſomnij ſui: & idcirco ſuperuacaneum fuiſſet id prænarrari à Ioſepho. Tum etiam quòd ſomnium Nabuchodonoſor ſignificabat ea quæ longo pòſt tempore futura erant: quare veritas interpretationis Danielis non potuiſſet tunc euidens & certa fieri regi, niſi per expoſitionem ſomnij quod ſolus ipſe habuerat, & prorſus fuerat oblitus. Somnium verò Pharaoni ſignificabat id quod mox futurum erat: vbertas enim illa ſeptennis, illo ipſo

anno

anno incœpit,id eſt, ſtatim poſt interpretationem ſomnij. Veritas itaque interpretationis Ioſeph, mox cognoſcenda & comprobanda erat.

PRIMA DISPVTATIO.

An ſomnium illud Pharaonis fuerit propheticum, & ob id vocari ipſe poßit Propheta: & an illa fertilitas, & ſterilitas ſeptennis, naturaliter facta ſit, an præter ordinem naturæ.

Super illis verbis, VERS. 25.

Reſpondit Ioſeph: Somnium Regis vnum eſt: quæ facturus eſt Deus oſtendit Pharaoni.

5 X illis verbis: *Quæ facturus eſt oſtēdit Pharaoni*, liquet ſomnium illud Pharaonis fuiſſe propheticum: apertè enim ſignificatur, & fuiſſe à Deo miſſum Pharaoni, & ad præſignificandum futura que Deus ipſe facturus erat. Non tamen idcirco propriè dici poteſt Pharao fuiſſe Propheta: quòd eius ſomnij ſignificationem per ſe non intellexerit, ſed à Ioſeph acceperit, cui potiùs nomen Prophetæ conuenit, quòd per Dei reuelationem ſomnium illud Propheticū intellexerit, & interpretatus fuerit. Bene hoc declarat S. Auguſt. lib. 12. de Geneſi ad hūc modum ſcribens: Quibus ſigna per aliquas corporalium rerum ſimilitudines demonſtrabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nōdum illi erant Prophetæ: magíſque propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidiſſet, quàm ipſe qui vidiſſet. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere prophetiam, quàm ad illum ſpiritum, qui eſt vis quædam animæ inferior mente, in quo rerum corporalium ſimilitudines exprimuntur. Itaque magis Ioſeph propheta, qui intellexerat quid ſignificarent ſeptem ſpicæ, & ſeptem boues, quàm Pharao qui eas vidit in ſomnis. Huius enim ſpiritus informatus eſt vt videret; illius mens illuminata eſt vt intelligeret, ac per hoc, in illo erat lingua in iſto prophetia, quia in illo imaginatio rerum, in iſto imaginationum interpretatio. Minùs ergo Propheta eſt, qui ſola ſigna rerum ſignificatarum per corporalium rerum imagines videt: magis verò propheta eſt, qui ſolo illarum intellectu præditus eſt: ſed maximè Propheta eſt, qui vtroque præcellit, vt & videat in ſpiritu corporalium rerum ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, ſicut Danielis excellentia tentata & probata eſt: qui Regi & ſomnium quod viderat, dixit; & quid ſignificaret, aperuit. Nam & ipſæ corporales imagines in ſpiritu eius expreſſæ ſunt; & earum intellectus reuelatus eſt in mente. Sic ibi Auguſtinus.

Somnium Pharaonis fuiſſe propheticum, nō tamē Pharaonem Prophetam fuiſſe, ſed interpretē eius ſomnij Ioſeph.

S. Auguſt.

Gregorius. Consimilia scribit Gregorius : explanans enim verba illa Iob, quæ sunt in cap. 13. *Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula:* Ita scribit in lib. 11. Moral. In illo videbat Iob assistentia quæ in tempore secutura erant, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt; sed cuncta simul ante eius oculos assistunt. Et quia ea ipsa quæ ventura erant, alia esse vidit in operibus, & alia in dictis; ideo rectè subiungitur: *Et vidit oculus meus, & audiuit auris mea:* Sed vtilitatem ista non habent, si intellectu carent. Vnde congruè subditur; *Et intellexi singula.* Cùm enim aliquid ostenditur vel auditur, si intellectus non tribuitur, prophetia minimè est. Vidit enim Pharao per somnium, quæ erant Aegypto ventura: sed quia nequiuit intelligere quod vidit, propheta non fuit. Sic aspexit Baltasar articulum manus scribentis in pariete, sed propheta non fuit, quia intellectum rei quam viderat, non accepit: Vt igitur B. Iob prophetię spiritum se habere testetur, non solùm vidisse se, & audisse, sed etiam intellexisse omnia asserit. Hæc Gregor.

Daniel 5.

S. Thomas. Horum Doctorum vestigia insequens S. Thomas, in eandem sententiam præclarè disputat, in Secunda Secundæ quæst. 173. artic. 2. Docet enim, quemadmodum in humana doctrina cernere est duas res, & repræsentationem in intellectu intelligibilium rerum per species intelligibiles; & item iudicium intellectus, de rebus sibi eo modo repręsentatis; & hoc posterius multo præstantius est priori, vt quod principaliter & doctrinam pariat, & hominem faciat scientem ita rem sese habere in prophetia. Est enim in ea repræsentatio imaginum & similitudinum, per quas figurantur & significantur futura; & est intelligentia istiusmodi significationum, & hæc propriè facit prophetam, nec sine ea quispiam propheta propriè dici potest. Quocirca subdit hæc verba B. Thomas: Horum duorum principalius est primum in prophetia, quia iudicium est complementum cognitionis. Et ideo, si cui diuinitus fiat repræsentatio aliquarum rerum per similitudines imaginarias, vt Pharaoni & Nabuchodonosor; aut etiam per similitudines corporales & visibiles, vt Baltasar: non est talis censendus propheta, nisi illuminetur eius mens ad iudicãdum. Sed talis apparitio est quiddam imperfectum in genere prophetiæ: vnde à quibusdam vocatur casus prophetiæ, sicut & diuinatio somniorum: Erit autem propheta etiamsi solùm illuminetur intellectus eius ad diiudicandũ ea quæ ab aliis imaginariè visa sunt, vt patet de Ioseph qui exposuit somnium Pharaonis. Verùm sicut Augustinus dixit lib. 12. super Genesin ad litteram, maximè propheta est, qui vtroque pręcellit, & videns corporalium rerum significatiuas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligens: & cætera, quæ ibi S. Doctor deinceps persequitur. 6

Illud præterea ex verbis eisdem illis Ioseph: *Quæ facturus est Deus ostendit Pharaoni,* planè intelligitur, septennem illam abundantiam, & postea septennem quoque sterilitatem Aegypti, à Deo singulari quadam & propria ratione esse factam: id enim clarè ostendit illud: *Quæ facturus est Deus.* Atque idipsum significauit Dauid in Psalmo 104.

com

commemorans hanc historiam, ait enim: *Vocauit (Deus) famem super terram: Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph:* Dixit autem, *Vocauit famem*, secundùm phrasim Hebraicam, pro eo quod est, misit, vel fecit esse famem: quale est illud etiam Pauli ad Rom. 4. *Vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* Sed enim dubitari posset, an illa fertilitas & sterilitas Aegypti sit à Deo facta modo naturali, & per causas naturales; an præter modum, & ordinem, cursúmq; naturæ. Diceret fortasse quispiam, factam fuisse illam fertilitatem & sterilitatẽ ab ipso quidem Deo, sed modo tamẽ naturali, & ordine. Deus enim, qui ex omni æternitate cõstituerat, vt illo tempore esset vbertas illa & fames: cùm creauit mundum, ita seriem & ordinem causarum naturalium, tam cœlestium, quàm sublunarium instituit ac disposuit, vt illo tẽpore causæ naturales efficientes abundantiam in Aegypto per septem continuos annos cõcurrerent: & postea per totidem annos cõuenirent causæ naturales, famem in Aegypto afferre solitę. Hac itaque ratione liquet, fertilitatem illam, & sterilitatem Aegyptiacam, fuisse profectam à Deo, fuisséque tamen modo naturali, & secundùm ordinem naturæ factam.

Quæstio an illa vbertas, & sterilitas Ægypti naturaliter an præter naturam sit facta.

8 Verum contraria opinio propior veritati, & sacræ Scripturæ conueniẽtior videtur. Etenim diuina Scriptura euẽtum illius vbertatis & famis, tanquam peculiare quoddã factum Dei, & quasi miraculũ quoddam singularis prouidentiæ diuinæ circa Ioseph & Iacob commemorat & prædicat. Quod si illud factum esset modo naturali, & per causas naturales, sicut expositũ est, potuisset fertilitas illa & sterilitas per astrologicas, & physicas rationes & coniecturas præuideri ac prædici; contrà quàm in hoc loco nõ obscurè Scriptura indicat. Et verò, præter ordinem, & modum, atque cursum naturæ est, maximam abundantiam rerum omnium in eadem regione per septem continuos annos perdurare: & post eam proximè, per septem alios continuos annos summam sterilitatem, & famem subsequi. Ceterùm quò melius intelligatur quemadmodum illa septennis vbertas & sterilitas à Deo facta sit; scire conuenit, Nili inundationẽ causam esse in Aegypto tum abundantiæ, tum sterilitatis, sed contraria tamen ratione. Exundatio enim Nili moderata, causa est abundantiæ; nimio aut parcior, aut contrà exuberantior, sterilitatis causa est. Audi Pliniũ; Nilus, inquit, certis anni diebus, auctu magno, per totam spatiatus Aegyptum, fœcundus innatat terræ. *Plin. lib. 5. c. 9.* Causas huius incrementi varias prodidêre: sed maximè probabiles Ethesiarum eo tempore ex aduerso flantium, repercussum vltra ora acto amne: aut imbres Aethiopiæ æstiuos, iisdẽ Ethesijs nubila illò ferentibus è reliquo orbe: auctus Nili per puteos mẽsuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum sexdecim: minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent, tardiùs recedendo: hæ serendi tẽpora absumunt, solo madente; illæ non dant, sitiente. Vtrumq; reputat prouincia. In duodecim cubitis famem sentit: in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim securitatem: sexdecim delicias. Maximum incremẽtum fuit ad hoc æui, cubitorum

decem & octo, Claudio Principe: Minimum, quinque, Pharſalico bello, veluti necem Magni, prodigio quodam, flumine auerſante. Sic Plinius. Fecit igitur Deus præter vim, & modum, & ordinem naturæ, vt illo tempore incrementum Nili per ſeptem continuos annos fieret vltra ſexdecim, vel decem & octo cubita: vnde tanta illa fertilitas Aegypti ſecuta eſt. Contrà verò, vt per annos ſeptem proximè ſubſequentes, perexiguus Nili eſſet auctus; infra duodecim cubita, aut etiam quinq; ex quo ſummam famem accidere neceſſe fuit.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cur duo Pharaonis ſomnia fuerint; cùm idem vtrolibet ſignificaretur.

SED quid eſt illud quod dixit Ioſeph: *Somnium regis vnum* 9
eſt? Scriptura enim duo fuiſſe narrat ſomnia, diuerſa & temporibus, & viſionum diſſimilitudine. Verùm ſic profectò res habet. Fuit vnum ſomnium ſecūdùm rem ſignificatam, vtroque enim ſomnio ſignificabatur vbertas, & ſterilitas futura: fuerunt autem duo ſomnia ſecundùm diuerſitatem temporum, & diuerſitatem ſignorum, quibus idem ſignificabatur. Sed cur Deus geminauit ſomnium, ſi vtroq; idem ſignificabatur futurum? Quatuor rationes afferri poſſunt. Principio, id valuit ad certiorem faciendam fidem futuri euentus ſomnij, vt omnino futurus crederetur. Licet enim in Dei verbis & dictis, reſpectu ipſius, æquè certum ſit vnicum & ſimplex dictum eius & promiſſum, quàm ſi millies idem ipſum diceret atque promitteret, cùm ſit prima & ſumma veritas, prorſuſque immutabilis: attamen reſpectu noſtri, non itidem res habet. Nos enim plus credimus hominibus idem ſæpiùs affirmantibus aut promittentibus, quàm ſemel dicentibus: & plus credimus, ſi verba & promiſſa iureiurando firment, quàm ſine iureiurando. Ex quo fit, vt Deus ſermonem ſuum accommodans ad conditionem naturæ noſtræ, quod certiſſimum à nobis haberi vult, aut ſperari, id multiplicata denuntiatione & promiſſione tradat, aut iureiurando adhibito confirmet. Et quia ſæpè Deus aliquid futurum prædicit promittendo, aut comminādo; non abſolutè, ſed conditionaliter; quod non eſt implendum niſi poſita conditione, quam ponere, in voluntate & poteſtate hominum eſt: ex quo fit vt eiuſmodi prædictiones diuinæ nonnunquam prædictum non habeant effectum; cuius generis prædictionum exempla reperies apud Hieremiam cap. 18. & apud Ezechielem. Quoniam igitur non paucæ ſunt huiuſmodi prædictiones conditionales, ne fortè quiſpiam exiſtimaret prædictionem futuræ vbertatis, & ſterilitatis in Aegypto, ex iſto genere prædictionum eſſe, geminatum eſt ſomnium, idémque bis præfiguratum, vt omnimoda euentus futuri certitudo declararetur.

Cur Deus non vnum, ſed duo ſomnia idem ſignificantia miſerit Pharaoni.

Deinde

Deinde tales geminatæ locutiones vel visiones in Scriptura interdum significare solent celerem rei euentum, id est, non longinquum, sed iam propinquum & instantem. Quod etiam in vulgari consuetudine loquendi aliquando vsurpatur: quem enim instanter vocamus, & festinè ac citò venire volumus, geminatione vtentes, dicere solemus, Petre Petre, veni veni. Ergo geminatione somnij significabatur propinquus atque instans euentus rei: nempè paulò post illud somnium, atque eius interpretationem, septennis illa vbertas incœpit. Atque has duas causas geminati somnij ipsemet Ioseph reddidit Pharaoni illis verbis: *Quod autem vidisti secundo, ad eãdem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est: eo quòd fiat sermo Dei, & velociùs impleatur.*

Tertiam rationem Lyranus reddit huiusmodi: Per vtrumque somnium coniunctè, id est, per boues & spicas significari debuit fertilitas & sterilitas terræ. Duplex enim est causa fertilitatis terræ, tum bona seminatio, quam faciunt bona & multa tritici grana; quam denotabant spicæ illæ multiplices & plenæ: tum bona terræ aratio, & cultura; cui deseruiunt in primis & conducunt boues validi, & arãdo idonei: quod præfigurabat visio pinguium boum. Contrariæ autem res sunt causa sterilitatis; mala nimirum sementis, quam significabant spicæ illæ siccæ, & vẽto vrente percussæ, quæ vel nulla, vel perpauca & vitiata grana tritici suppeditare poterant in vsum seminandi: & item mala terræ aratio & cultura, quod prænotabatur illo in somnio priori, per vaccas illas macilentas & imbecillas. Quarta ratio hæc traditur à Thostato. Fertilitas terræ pertinens ad vsus humanæ vitæ, duabus in rebus potissimùm est posita, in frugibus, & in animalibus. Et sicut inter fruges, quantum ad victum hominum, principatum tenet frumentum; sic inter animalia deseruientia humanæ vitæ, primo loco censeri debent boues propter coria ad integumentum, & carnes atque lac ad esum, præcipuè autem propter arationem terræ atque culturam. Aptissimè igitur fertilitas & sterilitas terræ per istas potissimùm duas res, boues dico & spicas triticeas, duobus illis somniis præfigurata est.

Lyranus. *Thostatus.*

Nunc ergo prouideat Rex virum sapientem, & industrium, & præficiat eum terræ Aegypti, qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, seruetúrque in vrbibus. VERS. 33. & 34.

10 VLCHRE locum hunc enarrat Philo. Nam cùm commemorasset quemadmodum Ioseph interpretatus fuisset illa somnia, subdit eum postea tale quoddam consilium, ad occurrendum futuræ fami, dedisse Pharaoni. Hæc sunt, dixit Ioseph, quæ somnia præmonent; sed mihi nũc quoddam suppetit remediũ, quod in tantis malis salutem afferre queat. Vrbiũ ac re-

gionum exitialis morbus est fames, cuius vires oportet frāgere, ne nimirū ingrauescens, deleat incolas. Succurrendum autem huic periculo est, ad hūc modum. Ex septem annorū fertilitate, quod supererit hominū satietati, hoc est, quinta pars, reponatur oppidatim, vicatímq;, non transportando fruges aliò longiùs, sed vbi demetuntur, ibi asseruādo in vsum eius loci hominum. Eas porrò fruges cēseo cum suis spicis & manipulis condendas, non autem trituratas nec purgatas: ídque quatuor ob causas faciendum arbitror. Quarum vna est, ne citiùs vitiatæ nudētur suo tegmine: altera, vt per singulos annos renouetur pristinæ copiæ memoria, rusticis triturantibus, & fruges euentilātibus. Tertia, ne iniri possit frumenti numerus, dum incertum est, quātum spicæ, manipulíque contineant, ne animus colonos deficiat reputantes quantum absumptum sit; sed securitate non minùs quàm cibo se sustineant: spes enim alit cumprimis, graue penuriæ malum subleuans. Quarta causa est, vt & iumentis condatur pabulum, quibus aristæ, paleæque, purgamenta frugum, pro alimento sunt. Hęc cura committenda est viro prudenti, nec auaro, qui possit sine inuidia & reprehensione exequi munus hoc, tanta dexteritate, vt nihil populo de fame futura suboleat; durum est enim iam antè ægris animis spem in futurum adimere. Si quis porrò causam sciscitetur, respondeatur, oportere sicut in pace parātur quæ belli tempore futura sunt ex vsu; sic in frugum copia prospicere in futurum inopiæ; incertum autem esse quando bellum, vel fames immineat, quídve futurum tempus ferat. Parādum igitur maturè subsidium, ne desit cùm tempus postulauerit. Sic Philo.

Quatuor causæ cur fruges non purgatæ, sed in spicis & manipulis cōdendæ, & cōseruandæ essent.

Quātæ principibus curæ esse debeat publica annona.

Sed perpendamus illa verba, *Prouideat Rex virum sapientem, & industrium, & præficiat eum Terræ Aegypti.* Multum interest prudentis & boni 11
principis præcipuam annonæ publicæ rationem & curam suscipere ac gerere: nempè huius incuria ac negligentia multa populis incommoda & ingentia fert mala; nec rarò etiam magnas in plebe turbas & seditiones suscitat, agitátque in furorem populos aduersus rectores, atque inuisum reddit Principem, & exosum. Est igitur in Republica principalis cura, prouidere & comparare, quibus abundè populo victus suppetat; ne fruges deficiant, ne plebs fame tabescat, ne frumētarij vel suppressione frumenti, vel enormitate pretij, esurientes pauperes opprimant, enecéntque. Romani quondam in primis publicæ annonæ rationem habere oportere censentes, eius procurandæ vnúm quempiam de principibus Reipublicæ viris præfectum creabant. Primus autem præfectus annonæ (vt scribit Liuius) creatus est, L. Minutius; eo videlicet tempore, quo tāta Vrbem inopia inuasit, vexauítque, vt multi ex plebe, ne diutina fame cruciarentur, capitibus obuolutis, sese in Tiberim præcipitauerint: Est enim miserrimum genus mortis, fame mori.

Præfecti annonæ apud Romanos.

Liuius.

Huiusmodi verò præfecturam maximi fuisse momenti atque dignitatis apud Romanos satis argumēti sit, eam Pompeio Magno, post exactos maris piratas, debellatúmque Mithridatem, atque Orientem Romano Imperio subiugatū, trésq; orbis partes gloriosissimè triūphatas,

Procuratio annonæ quantæ Pompeio gloriæ fuerit.

fuisse

fuiſſe delatam;nec minus ei quàm ſuperiora, gloriæ addidiſſe. Is verò annonaria expeditione ſuſcepta,cùm magnam frumenti vim ex Lybia, Sardinia, & Sicilia collectam ad eſurientem Vrbem mari cõportaret, ingenti oborta tempeſtate,nautíſque timore cunctabundis, inſcendẽs nauim,& anchoram euelli iubens,exclamauit,Nauigãdi neceſſitas eſt, non viuendi neceſſitas. Lubet hìc adſcribere verba Plinij ex Panegyrico,quibus hæc cõfirmari atque illuſtrari poſſunt. Sic ille ſcribit: Inſtar ego perpetui congiarij reor affluentiam annonæ. Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quàm pulſus ambitus campo, exactus hoſtis mari, Oriens triumphis Occidénſque luſtratus. Nec verò ille ciuiliùs, quàm parens noſter, auctoritate, conſilio, fide recluſit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit: diuerſáſque gentes ita commercio miſcuit, vt quod gentium eſſet vſquam, id apud omnes natum eſſe videretur. Nunc ſine vllius iniuria omnibus vſibus noſtris annus exuberat: quippe, non vt ex hoſtico raptæ, perituræque in horreis meſſes, nequicquam queritantibus ſociis auferuntur: deuehunt ipſi, quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit; nec nouis indictionibus preſſi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus, quicquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem, vendentémque conueniat: inde hìc ſatietas, nec fames vſquam. Aegyptus alendis, augendíſque ſeminibus ita gloriata eſt, vt nihil imbribus cœlóque deberet. Siquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, niſi quas ipſa deuexerat: tantis ſegetibus induebatur, vt cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura, certaret. Hæc inopina ſiccitate, vſque ad iniuriam ſterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alueo ſeſe ac languidè extulerat, ingentibus licèt, etiam tunc, ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi palanti amne conſueta, alto puluere incanduit. Fruſtrà tunc Aegyptus nubila optauit, cœlúmque reſpexit, cùm ipſe fœcunditatis parens contractior & exilior, iiſdem vbertatem eius anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam cohibuiſſet. Neque enim ſolùm vagus ille expanditor amnis intra vſurpata ſemper collium ſubſtiterat atque hæſerat, ſed ſupino etiam ac detinenti ſolo, placido ſe mollíque lapſu refugum abſtulerat, necdum ſatis humentes terras reddiderat arantibus. Hæc Plinius: cuius longiorem paulò hìc retuli orationem, vt ex ea cognoſceret Lector proprias Aegypti fertilitatis, & ſterilitatis cauſas: de quibus paulò ſuprà diſputatum eſt. *Plinius.*

12 *Et quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis cõgreget in horrea.* Æſtima quanta fuerit illa ſeptennis abundantia; cui dempta quinta parte, nihil, non modò defuerit ſatietati Aegyptiorum, ſed etiam ſuperfuerit. Sed cur quinta pars reſeruata eſt, & non potiùs medietas; Non enim quinta pars ſufficiens videtur futura fuiſſe victui Aegyptiorum in ſeptem annos. Sed reſpondendum eſt, ſatis illam quintam partem fuiſſe: nam etiam in tempore illius ſterilitatis, aliquantulum ſerebatur & metebatur. Si quidẽ iuxta ripas Nili aliquanto ſpatio propter

modicam Nili exundationem ſeri & meti aliquid poterat: nam & de bobus macilentiis dictum eſt ſuprà, quòd paſcebantur in ipſa amnis ripa, in locis virentibus. Sed quia iſtud perexiguum erat, reſpectu totius Aegypti, idcirco ducebatur pro nihilo, & Ioſeph dixit, per totum illud ſeptennium, nec ſeri, nec meti potuiſſe. Deinde diuites & potentes viri, tempore fertilitatis ingentem copiam cibariorum reſeruauerant in ſubſidium futuræ ſterilitatis, vnde non ſolùm ipſi, ſed complures alij ſuſtentabantur. Adiice, quòd tempore famis multò parciùs viuebatur quàm tempore vbertatis, neceſſariis tantùm degendæ vitæ cibariis cõtentis hominibus. Verùm quærat fortaſſe quiſpiam, quemadmodum frumenta conſeruari tunc potuerint per quatuordecim annos, nimirum à primo anno vbertatis, vſque in vltimum ſterilitatis. Reſpondendum eſt, idcirco potuiſſe conſeruari, quia frumenta non condebantur antè triturata, & à paleis purgata, ſed reponebantur faſciculi ſpicarum cum ſuis ſtipulis, & ita perdiu conſeruari poterant, quòd ille naturalis eſſet locus frumenti. Quanquam falſum eſt, fuiſſe frumenta reſeruata in quatuordecim annos, ſed tantùm in ſeptem. Nam quæ primo anno vbertatis colligebantur, ſeparatim reponebantur in vſum primi anni ſterilitatis: & quæ in anno ſecundo fertilitatis collecta ſunt, ſeorſim reponebantur in victum ſecundi anni ſterilitatis; & ſic deinceps in aliis annis.

VERS. 33. vſque ad 44. Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius: Locutúſque eſt ad eos, Num inuenire poterimus talem virũ, qui Spiritu Dei plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantùm Regni ſolio te præcedam. Dixítque rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam Terram Ægypti: tulítque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius; veſtiuítque eum ſtola byſſina, & collo torquem aureum circumdedit. Fecítque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ Terræ Aegypti.

Philo.

VLCHERRIMVM huius hiſtoriæ tractatũ explicatúmque, tum litteralem, tum allegoricum tradit Philo, in eo, quem ſæpe commemorauimus, libro, qui ſcribitur De Ioſeph, ſiue de viro ciuili. Sic autem ille ſcribit: Rex audita ſomniorum interpretatione aptiſſima, & veritati maximè congrua, ſimúlque 13

múlque consilio, vt apparebat, in futurum vtilissimo, familiaribus suis accitis, submissa voce dixit: Num inueniemus talem hominem afflatũ diuinitus? Cúmque videret eis suam probari sententiam, conuersus ad Ioseph propè stantem ait, Propè est, quẽ quæri iubes: non longè quærendus est homo iste, quem dixisti, prudens atque industrius, qui tua exequatur monita: tu is es: nec enim sine numine hæc videris locutus. Hic præfecturam palatij mei suscipe, simúlque totius Aegypti procurationem. Nec est, cur quisquam hanc meam facilitatem accuset, quasi digniorem se iudicans. Nam excellentes naturæ non habent opus ad experimentum longo tempore, nec indocilem vsus disciplinam desiderant, sed incunctanter se rebus ingerunt: & pręsens status morã non patitur, imminente necessitate, cui ocyus prospiciendum est. His dictis, eum proregẽ instituit, vel Regem potiùs, relicto sibi solo Imperij nomine, potestatem illi cedens, nec quicquam nõ deferens ei quod ad honorem eius pertineret. Dedit quippe regium ei annulum signatorium, vestem augustam, torquem auream, currúmque secundum à regio: atque ita iubet eum per vrbem circumuehi, præcedente præcone, atque indicante noui magistratus electionem. Nomen quoque nouum indidit ei, quod Interpretem significat linguâ vernaculâ, & vxorem dedit, filiam clarissimi apud Aegyptios viri, qui Solis gerebat sacerdotium. Atque hæc acta sunt circiter annum ætatis eius trigesimum. Ecce quales sint euentus piorum virorum: impelluntur illi quidem sæpe, & declinantur, non tamen corruunt, sed firmiter stant, ne supplãtari queant. Quis enim expectasset, intra vnam diem, è seruo Dominum, è vincto principem omnium, è carcerarij vicario, proregem fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominiâ in summum honorem commutata? Facta sunt tamen hæc, & fient sæpius, quando Deo placuerit: modò subsidat aliqua probitatis scintilla in anima, quam necesse est per occasionem candescere. Hæc Philonis disputatio ad historicum huius loci tractatum pertinet.

14 Allegoricam porrò eiusdem historiæ interpretationem subdit hanc Philo: insignia honorum, & ornamenta quæ Rex contulit in Ioseph, figuram gerunt & imaginem eorum quæ viro ciuili contingunt. Dicitur Ioseph in secundum à regio currum ascendisse, & qui Rempublicam tractat, secundus à Rege habetur, cùm nec priuatus sit, nec Rex, situs in amborum confinio, priuato ciue potior, regia potestate inferior: subiectus, tanquam Regi, populo, cui per omnia vult gratificari bona fide ac sedulò. Fertur autem sublimis, seu sella curuli, cùm à negotiis, tum à multitudine in altum elatus, præsertim cùm magna pars, uáque succedunt ex sententia, nemine reflante, aut opponente se, sed vt in nauigatione, Deo omnia gubernante salutariter. Annulus à rege datus, insigne est fidei magistratum inter & populum intercedentis. Cæterùm torques aurea non ad gloriã solùm, sed & pœnam pertinere videtur. Quandiu enim administranti Rempublicam res ciuiles bene procedunt, placet sibi honoratus à ciuibus: cùm autem aduersitas accidit

accidit non volenti, quod damnandũ esset; sed fortuitò quod meretur veniam; nihilominus tanquã iniecta in torquem manu trahitur; quasi eum sic increpante populo domino suo: Hanc torquem donaui tibi, ornamentum quidem in prosperitate, sed quasi vinculum & catenam in aduersitate. Hactenus fuère Philonis verba, quæ commemorata sunt.

15 Admirabilem hanc, quam in Ioseph cernimus, metamorphosin, subitámque in contrarium commutationem rerum, vt eodem die ex seruo & clauso in carcere, in principem & dominum Aegypti, summóque honore ac potestate præditum euaserit, scitissimè Dauid cecinit in Psalmo 104. illis verbis: *Vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum. Misit Rex, & soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum. Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ: Vt erudiret principes eius, sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.* Consimilia traduntur in libro Sapientiæ cap. 10. vbi hæc scripta sunt de Ioseph: *Hæc* (Sapientia) *venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum. Donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersus eos qui eum deprimebant: & mendaces ostendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam.* Circa illud dictũ Pharaonis: *Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?* annotauit B. Augustinus, iam tertiùm in diuina Scriptura vsque ad hunc locum, esse insinuatum Spiritum sanctum. Augustini verba in quæstione 134. in Genesim, huiusmodi sunt: Ecce iam, nisi fallor, tertiò insinuatur nobis in hoc libro Spiritus sanctus, id est, Spiritus Dei. Primò in exordio huius libri, cùm dictum est: *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Secundò cùm dixit Deus Noë: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt.* Et tertiò nunc, cùm Pharao dixit de Ioseph, esse in illo Spiritum Dei. Nondum tamen legimus, nec inuenimus nominatum Spiritum sanctum. Sic Augustinus.

Augustin.

16 *Tulitque annulum suum de manu sua, & dedit eum in manu eius.* Hinc videntur argui posse falsitatis, ac refelli duo Plinij dicta. Primùm ait, tempore belli Troiani non fuisse vsum annulorum: cùm hoc loco mentio fiat annuli Pharaonis, traditi Iosepho: id verò factum est non minùs sexcentis annis ante bellum Troianum. Deinde scribit vsum annulorum in signando non fuisse apud Aegyptios: atqui Pharao annulum suum tradidit Iosepho, ob id præcipuè, vt eo, quæcumque signaret ille, tanquam regia mandata & iussa haberentur. Ponam de vtroque verba Plinij, quæ sunt in cap. 1. lib. 33. Nec Iliacis temporibus, inquit, vllos fuisse annulos video: nusquam certè Homerus dicit, cùm & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet; & conditas arcis vestes, ac vasa aurea & argẽtea, & ea colligata nodi, nõ annuli notâ: sortiri quoque contra prouocationes duces non annulis tradit. Fabricam etiam deum fibulas, & alia muliebris cultus, sicut inaures in primordio facti-

De antiquitate vsus annulorum: & dictum quoddã Plinij excutitur.

tasse

tasse sine mentione annulorum. Idem paulò infra: Non signat annulis Oriens, aut Ægyptus etiam nunc, litteris contenta solis. Idémque tradit Strabo de Indis lib. 15. Nec commissi, nec depositi iura vlla habent Indi: nec testibus indigent, nec sigillis; sed verbis, aut litteris simpliciter credunt. Annulorum porrò vsus præcipuus fuit duplex: tum in digitorum ornamentum, ac dignitatem personæ: vnde apud Romanos, equester ordo à plebe, annulorum insigni distinguebatur. *Strabo.*

Verùm frequentissimè vsus annulorũ fuit signãdi gratiâ, vel epistolas, vel mandata, vel edicta, résque pretiosas, quas intactas esse volebant. Alexander Magnus post debellatum Darium, & Asiæ imperium comparatum, duobus annulis signandi gratiâ vtebatur. Litteras enim suas in Europam scriptas veteris annuli sui gemmâ obsignabat: quas verò in Asiam mittebat, & ad gentes quæ sub Dario fuerant, his Darij annulus imponebatur: vt appareret vnum annulum duorum tantorum Regum nõ capere fortunam. Erat item annulus signum deliberatæ voluntatis & imperij, quo signata exequi oporteret. Quocirca cum Babylone iam moribundus Alexander interrogaretur ab amicis, quem imperij sui designaret hæredem: respondit, Optimum. Idem, sexto pòst die præclusa voce, exemptum digito annulum Perdicæ tradidit: quæ res præiudicium quoddam successoris ab eo designati videbatur esse: nam etsi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen, talíque indicio videbatur electus. Ergo annulus à Pharaone datus Iosepho, signum fuit non solùm principalis cuiusdam honoris ac dignitatis; sed auctoritatis insuper atque potestatis; vt quæcunque eo signata ab illo essent, pro Regis mandatis iussísque acciperentur ab omnibus. *Curtius lib. 6.*

Vestiuitque eum stola byssina. Byssus est tenuissimi atque candidissimi genus lini, olim maximo in pretio & honore ac delicijs habitum, & dignitatis atque honoris gratiâ principibus viris, & sacerdotibus vsitatum, & in rebus sacris ac diuinis adhiberi solitum, in cuius postea locum successisse videtur purpuræ vsus. Erant huiusmodi byssinæ ac lineæ vestes apud Ægyptios præcipuæ dignitatis, è quibus maximè constabat Sacerdotalis vestitus. Scribit Plinius, fruticem in Ægypto gigni, quem alij gosipon vocant, plures xilinon, & ideo lina inde facta, xilina vocari: ex quibus vestes Sacerdotibus Aegyptiis gratissimæ sunt. *Et collo torquem aureum circundedit.* Inter ornamenta quibus barbaræ gentes in bellis quondam vsitari solebant, torques aureas fuisse legimus, quas collo, ostentandæ opulentiæ gratiâ, circundabant. Gallos Romanum Capitolium oppugnantes aureis torquibus candida sua colla obuincta habuisse, memoriæ proditum est. Vnde Virgilius, *Byssinæ vestis vsus.* *Plin. lib. 18.* *Aurei torquis vsus.*

Virgatis lucent Sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur. *Virgil. lib. 8.*

Celebris fuit apud Romanos Titi Manlij Romani pugna contra Gallum: quem ille, Romanos ad singulare certamen superbè prouocantem, singulari virtute occîdit; torquémque, qua ornatus erat, detractam illi, etiamnum sanguinolentam, sibi in collum indidit. Ex quo ille, posteriq;

eius cognomentum Torquati promeruerunt. Darius Perſarum Rex prælium conſerturus cum Alexandro, exercitum habuit purpura, argentóq; & auro præfulgentem; & milites, quos Perſæ vocabant immortales, aureis in collo torquibus inſignitos, barbaræ opulentiæ inſignia, & ad maturandam victoriam acerrima Macedonibus incitamenta.

Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum: Secundũ videlicet, ad oſtentationem dignitatis & gloriæ. Vocabatur autem ſecundus currus, quòd Rex duos haberet præcipuos currus: vnum, quo ſolus ipſe veheretur: alterum quem aſcendere iubebat eum quem præ cæteris honorare volebat, quíque proximus ipſi erat dignitate, ac poteſtate in regno ſuo; & quẽ, cùm rex dabat ſe in publicum, & cum magnificentia prodibat forâs, ſolum omnium in curru comitem habebat. Aſſuerus Mardochæum iuſſit aſcendere, non ſuper currum, ſed ſuper equum ſuũ. Et fortaſſe antiquioribus temporibus & apud reges Aegypti potior erat vſus curruum, quàm equorum: contra verò poſterioribus temporibus & apud Reges Perſarum maioris videtur fuiſſe honoris, equo pulchrè ac magnificè ſellato, ornatóque, quàm curru vehi.

Aſſuerus. Eſther 6.

Quænam olim honorum inſignia hominibus de ſe bene meritis Principes dare ſoliti ſint.

Animaduertat Lector quænam fuiſſe doceat Scriptura apud Princi- 18
pes, antiquis illis temporibus, honorum inſignia, & decora, & ornamenta, quibus homines maximè honorari & decorari ſolebant. Hoc loco, legimus ſanctum Ioſeph fuiſſe honoratum à Pharaone annulo regio, & ſtola byſſina, & torque aurea, & curru regio ſecundo, & vt clamante præcone, omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Aegypti. Non diſſimili honoris genere ab Aſſuero eſſe affectum legimus Mardochæum in libro Eſther cap. 6. in quem collatus à rege multiplex honor enarratur hiſce verbis eo loco: *Homo quem rex honorare cupit, debet indui veſtibus regijs: & imponi ſuper equum, qui de ſella regis eſt: & accipere regium diadema ſuper caput ſuum: & primus de Regis principibus ac Tyrannis teneat equum eius; & per plateam ciuitatis incedens, clamans dicat: Sic honorabitur, quemcumque rex voluerit honorare.* Et apud Danielem capite quinto ſcriptum eſt, Regem Baltaſarem edixiſſe: *Quicunque leget Scripturam hanc, & interpretationem eius manifeſtam mihi fecerit, purpura veſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.* In prioris libri Machabæorum c. 11. proditum eſt, Antiochum Regem filium Alexandri, miſiſſe Ionathæ honoris cauſâ vaſa aurea in miniſterium, & dediſſe ei poteſtatem bibendi in auro, & vt purpuram indueret, & haberet fibulam auream. Eſt autem fibula propriè ornamentum cinguli ad veſtem ſubligandam, quod oſtendit Virgil. ille verſus,

Virgil. lib. 4. Aeneid.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

TERTIA

TERTIA DISPVTATIO.

Quid significat Hebraica dictio Abrech.

Super illis verbis,

VERS, 34.

19 Clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent.

Quid significet vox hebræa abrech.

PRo illo *genu flecterent*, Hebraicè est *abrech*, quod omiserunt Septuaginta Interpretes: sic enim verterunt hunc locum: *Et clamauit ante eum præco, & constituit eum super omnem terram Aegypti.* Symmachus, ipsum Hebraicum nomen retinens transtulit: *Et clamauit ante eum, Abrech,* sed dictio ista Hebraica variè accipitur, & exponitur. Quidam interpretantur *genu flectere.* vti vertit Aquila, & habet nostra translatio Latina. Alij, *Pater Regis,* vt habet paraphrasis Chaldaica. Multi *Pater tener,* quemadmodum interpretatur S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis super hunc locum, cum quo satis concordat Thargum Hierosolymitanum, sic exprimens sententiam huius loci; *Et ecce præconizabant coram Ioseph, & dicebant: Viuat pater regis, qui est princeps in Sapientia, & tener in annis.* Audiat Lector annotamentum quoddam Oleastri super hoc loco, minimè aspernandum. Dictionem, inquit, Hebraicam *abrech* quidam compositam arbitrantur ex *ab,* quod est *pater.* & *rech,* quod est *tener,* quasi vocarent eum patrem tenerum: patrem quidem, propter sapientiam; tenerum autem, propter iuuentutem: cum quo congruit quod infrà dixit Ioseph, se constitutum esse à Deo quasi Patrem Pharaonis. Alij verò simplicem putāt esse dictionem, & futurum verbi *barach*, quod significat *benedicere,* & hunc esse sensum *benedicam,* id est *benedicite,* Thargum vertit hoc loco *Pater Regis.* Et quia *barach* significat etiam genu flectere, ideo priores sic verterunt. Ego istis subscribo, vnicam dictionem esse putans, & hūc esse sensum, *& clamauerunt, ante eum genu flectam,* vel dicebatur illis *genu flectite,* si tamen vertas *benedicam*, non prohibeo. Vltimò verti posset, *eleuatio tua,* ab *auar,* quod est *eleuare,* cui expositioni congruit quod proximè sequitur: *Et præposuit eum super vniuersam terram Aegypti.*

Thargum Hierosolymitanū. *Oleaster.*

Verba porrò Sancti Hieronymi in Traditionibus Hebraicis in Genesim super hoc loco huiusmodi sunt: Aquila transtulit, *Et clamauit in conspectu eius ad geniculationem.* Symmachus ipsa Hebraica verba retinens, ait: *Et clamauit ante eum, Abrech.* Vnde, mihi videtur non tam adgeniculatio, quæ in salutando vel adorando Iosepho accipi potest, intelligenda; quàm id quod Hebræi tradunt dicentes, Patrem tenerum ex hoc sermone transferri. *Ab* quippe, *pater* dicitur; *rech,* delicatus, siue tenerrimus: significante Scriptura, quòd iuxta prudentiam quidem Pater omnium fuerit: sed iuxta ætatem, tenerrimus, adolescens, & puer. S.Hieron.

hhhh 2

Quomodo S. Hierony. à Traditionibus in Genesim, nonnunquam discrepat à vulgata translatione Latina.

Sic Hieronymus. Sed enim obijcere quispiam posset, Si translatio Latina huius libri, est, vt creditur, Beati Hieronymi, in qua ille vocem *abrech*, vertit *genu flectere*, quomodo idem in Traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc interpretationem improbans, vertendum potius censet, *Pater tener?* Responderi potest dupliciter, vel Hieronymum mutasse sentẽtiam, quod vno loco dixerat, in altero loco corrigendo. Potior tamen habenda est sententia quam secutus est in translatione Scripturæ; cùm ea translatio tot Patrum suffragiis, & vniuersalis Ecclesiæ auctoritate comprobata sit. Vel dici potest, translationem huius libri, licèt maxima ex parte Hieronymi fuerit, in ea tamen remansisse quædam permixta ex antiquissima quadam editione Latina, quam Sanctus Hieronymus in caput quadragesimum nonum Esaiæ, communem: Augustinus lib. 2. Doctrinæ Christianæ, Italam; S. Gregorius in Epistola dedicatoria Moralium ad Leãdrum, Veterem appellant. Ex quo fit vt in Latina translatione sacrorum librorũ, quam accepit Ecclesia à B. Hieronymo, multis in locis quædam sint aliter, quàm interpretata fuerant à Hieronymo, ibi relicta ex Veteri illa, & communi, & Itala translatione. Atque hanc opinionem etiam secuti sunt Auctores Præfationis, quæ præposita est Bibliis Sixtinis Romæ nuper editis.

S. August. S. Gregor.

QVARTA DISPVTATIO.

De nomine illo Saluatoris mundi, *quo Ioseph vocatus est à Pharaone.*

Super illis verbis,

VERS. 45. Vertítque nomen eius, & vocauit eum linguâ Aegyptiacâ, Saluatorem mundi.

IGNIFICATVR his verbis, Pharaonem, nomen Hebræũ, quod erat Ioseph, & quo antea vocabatur, mutasse in aliud nomen, quod erat Aegyptiacum, significans Saluatorem mundi: quoniam ipse per sapientiam, & industriam suam seruauerat à famis exitio vniuersam Ægyptum, complurésque alias prouincias. Pro illo *Saluatorem mundi*, in libris Hebraicis sunt duæ dictiones *Zaphanat*, *Phaanecha*, quas voces quidam interpretati sunt *Saluatorem mundi*, sicut habet nostra translatio Latina, & ita exponendũ censet S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim. Plerique tamen interpretati sunt, Absconditorum interpretem, siue reuelatorem: quòd obscura somniorum præsagia sagaciter intellexisset, & prudenter interpretatus esset; & hoc modo intelligendas esse illas duas voces putarunt Philo in libro de Ioseph, & Iosephus 1. lib. Antiquitatũ, & alij Rabbini, & Chrysostomus atque Theodoretus, super hũc locum, & S. Augu

& S. Aug. in Quæst. 134. in Geneſ. eandémque interpretationem habet Paraphraſis Chaldaica, & tranſlatio Pagnini, ac Vatabli. Idémque ſignificaſſe creduntur Septuaginta Interpretes, qui pro illis duabus vocibus ſubſtituerunt vnam hanc *Pſomthophanech*, quam Patres interpretantur Occultorum interpretem.

22 Huius porrò varietatis cauſa eſt, quòd illæ duæ voces poſſunt accipi vel tanquam voces Ægyptiacæ, & ita ſignificant, Saluatorem mundi; vel tanquam Hebraicæ, & ſic denotant Abſconditorum reuelatorem, & manifeſtatorem. Oleaſter ſuper huiuſcemodi varietate hæc ſcribit: Rabbi Abraham in commentarijs ita dicit: Si dictiones illæ ſint Ægyptiæ, neſcimus earum ſignificationem. Thargũ vertit, *Vocauit eum virum, cui abſcondita ſunt reuelata*. Rabbi Salomon, Abſconditorum expoſitorem. Mihi videtur, ſi dictiones ſint Hebraicæ, nullum eſſe dubium, quin prior *saphanath* ſignificet occultum, à *Saphan*, quod eſt abſcondere & occultare. De ſignificatione verò ſecundæ dictionis magis dubitatur, quòd ea ſolùm hoc loco reperiatur, Rabbini tamen, & omnes alij putant ſignificare reuelatorem. Et poſtquam nulla eſt alia coniectura, ad venandam propriam eius ſignificationem, tenenda eſt communis ſententia. Sic Oleaſter. Verùm in iſtiuſmodi rebus, ante omnes credendum eſt B. Hieronymo, qui ſuper iſta re in Traditionibus Hebraicis in Geneſim ad hunc modũ ſcribit: Licèt Hebraicè abſconditorum repertorem ſonet; tamen quoniam ab Ægyptio imponitur, eius linguæ debet habere rationem. Interpretantur igitur duæ illæ dictiones ſermone Aegyptio (Saluator mundi) eo quòd orbem terræ ab imminenti famis excidio liberarit. Hæc S. Hieronymus. Sed enim cùm in textu ſcripturæ huius loci dicatur, vocatum eſſe lingua Aegyptiaca, Saluatorem, nullus videtur fuiſſe locus opinandi, duas illas dictiones fuiſſe Hebraicas: ſed neceſſe fuit exiſtimare, fuiſſe Aegyptiacas. Verùm, ſciat Lector, verba illa, *Lingua Aegyptiaca*, quæ ſunt in Latina Tranſlatione, non eſſe in aliis libris, nec Hebraicis, neç Chaldaicis, nec Græcis: ſed appoſita eſſe à Latino Interprete, quo apertiorem faceret ſententiam Moſis in hoc loco, ſecundùm eam opinionem, quam ſecutus eſt B. Hieronymus.

Oleaſter.
Rab. Abrahã.

22 Sententiam autem & interpretationem earum dictionum traditam à Sancto Hieronymo vehementer approbat & commendat Eugubinus in Recognitione Pentateuchi, ſuper hunc locum ita ſcribens: Voces, quæ in Hebræo ponuntur hoc loco, & quas Septuaginta non interpretatas omiſerunt, quaſi eorũ ſignificationes ignorarent; aut Aegyptiacæ, aut Chaldaicæ ſunt. Aben Eſra fatetur ignorare ſe quid propriè ſignificent, Sanctus tamen Hieronymus interpretatus eſt *Saluatorem mundi*, dicítque eas Hebraicè ſignificare, Abſconditorum repertorem: ſed non eſſe eas interpretandas Hebraicè, ſed Aegyptiacè. Et ſanè ipſarum litterarum forma videtur externa, non autem Hebraica. Itaque veriſimile eſt, Beatum Hieronymum diligenter ſuper ea re requiſiuiſſe, atque eo modo reddidiſſe. Cui etiam gratiæ plurimæ ſunt habendæ, quòd rem obſcuram, & ab ipſis Septuaginta ignoratam, & ab Hebræis,

Eugubinus.

nobis aperuerit. Sunt autem hæ voces corruptæ apud Septuaginta Interpretes: nam pro illis posuerunt ipsi *Psomthophanech*, nisi fortè consultò eas immutarunt, quòd ex Aegyptijs intellexissent apud Hebræos potiùs esse corruptas: quod mihi non fit verisimile. Sic Eugubinus.

Rupertus. Rupertus lib. 8. cap. 40. docet honorum insignia & ornamenta in Ioseph collata, ignominijs & ærumnis, quas antea perpessus fuerat, aptissimè respondere: atque ea ratione voluisse Deum, mala quibus ille fuerat affectus, pluribus, maioribúsque bonis compensari. Pro compedibus, inquit, in quibus humiliauerant pedes eius, torquem auream accepit: pro seruili nomine & habitu, regium portat annulum: pro carceris humilitate, super altum sedet imperij currum. Sed hoc ipsum mille annis ante Rupertum obseruauerat, & scriptum reliquerat Philo: cuius in libro de Ioseph hæc sunt verba: Quis expectasset, intra vnam diem, è seruo Dominum; è vincto, præstantissimum omnium; è carcerarij Vicario, Proregem fieri: & regiam inhabitare pro carcere, & ex ignominia extrema, in supremum honoris culmen ascendere? Quemadmodum autem Ioseph sicut alijs plurimis rebus, sic etiam in hac sua exaltatione illustrem Christi gesserit figuram: & quòd quatuor illa ornamenta Ioseph à Rege collata, annulum dico Regium & stolam byssinam, & torquem aureum, & regiũ currum præfigurauerint quatuor maximi honoris & dignitatis insignia, quę Christo Domino post passionem & resurrectionem ipsius à Deo Patre donata sunt, disertè Rupertus disputat libro proximè commemorato à capite 40. vsque in finem eius libri. 23

Psal. 104.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

VERS. 45. Deditque illi vxorem Aseneth, filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos.

Philo. HVIVSMODI coniugium eò fecit Rex Pharao, quo maiorem in modũ honoraret Ioseph: erat enim ille Phutiphar, vt tradit Philo, inter Aegyptios honoratissimus atque clarissimus. Putauit etiam hoc nouo beneficij vinculo, magis sibi deuinctum atque obligatum fore Ioseph, & propter vxoris & filiorum, necessitudinúmque vincula, retentum iri eum in Aegypto, natalísque soli, suæque gentis amorem in Aegyptiacam gentem, résq; commutaturum. Verùm grauis hoc loco existit quæstio. Nam suprà Gen. 39. scriptum est, virum Aegyptium, qui emit Ioseph ab Ismaëlitis, & qui postea eum in carcerem detrusit, eodem nomine Phutipharem fuisse appellatum: Quæritur itaque an ille fuerit hic ipse qui dicitur hoc loco fuisse socer Ioseph. Duæ super huiusmodi quæstione sunt opiniones. Hebræi 24

An hic Phutiphar socer Ioseph fuerit ille

bræi tradunt fuiſſe eundem hominem: Hebræos ſequitur S. Hieronymus, cuius opinioni ſubſcribunt Rupertus, Hiſtoria Scholaſtica, & Thoſtatus. Verba S. Hieronymi hæc ſunt: Notandum autem quòd domini quondam, & emptoris ſui filiam vxorem acceperit, qui ad id locorum pontifex Heliopoleos erat: Neque enim abſque Eunuchis idoli illius eſſe antiſtites: vt vera illa Hebræorum ſuper eo, quod antè iam diximus, ſuſpicio comprobetur. Suſpicionem autem iſtam Hebræorum paulò ſuprà idem retulerat Hieronymus illis verbis; Tradunt Hebræi, emptum fuiſſe à Phutiphare Ioſeph, ob nimiam pulchritudinem, in turpe miniſterium: & à Domino virilibus eius arefactis, poſtea electum eſſe iuxta morem Hierophantum, in pontificatum Heliopoleos: & huius filiam eſſe Aſeneth, quam poſtea Ioſeph vxorem acceperit. Sic Hieronymus. Si hæc vera eſſet opinio, æſtimet Lector quanta fuerit gloria Ioſeph: cui tradere filiam ſuam glorioſum duxerit is, qui antè pro ſeruo eum emerat, & tot annos habuerat, & vt grauiſſimi criminis reum in carcerem detruſerat, pro magno beneficio, non eum ſupremo ſupplicio afficiens.

ipſe, qui emerat eum ab Iſmaelitis.

Prima opinio Hebræorum. S. Hieronymi, Ruperti, Hiſt. Sbolaſtic. Thoſtati.

25 At verò contrà ſentiunt complures alij. Philo certè, atque Ioſephus hāc hiſtoriam diligenter commemorantes, tanquam de diuerſo homine loquuntur, haud dubiè, ſi eadem fuiſſet perſona, non tacituri rem adeo memorabilem, & ipſi Ioſeph perhonorificam atque glorioſam. S. Auguſtinus multis verbis ſuper hac ipſa quæſtione diſputat; multíſque allatis rationibus in hanc denique videtur opinionem eſſe propenſior. Nam & rationes affert, quibus oſtendat probabilius eſſe, non fuiſſe eundem hominem, earúmque rationum ſolutiones ab aliis traditas accuratè refellit: Licèt ad extremum dicat, contrariam opinionem, non tanquam ſacræ Scripturæ repugnantem, eſſe damnandam. Itidem ſenſit Lyranus: quanquam propter Hieronymi reuerentiam, ſoluit denique rationes opinioni eius contrarias. Idémque arbitrantur Oleaſter & Lippomanus, & Haemerus. Adſcribam hîc verba S. Auguſtini ex Quæſtione 136. in Geneſim. Quæri ſolet, cuius Petephre (ſic enim legit Auguſtinus, Tranſlationem lxx. Interpretum ſecutus) filiā duxerit Ioſeph, vt cū illius, cuius fuerat ſeruus, an alterius. Sed credibilius exiſtimatur fuiſſe alterius: nam de illo cur non credatur, multa ſunt, quæ moueant. Primùm, quia non id tacuiſſet Scriptura, cùm ad Ioſeph non paruam gloriam pertineret, vt domini ſui filiam duceret vxorem. Deinde, quomodo Spado filiam habere potuit? Sed reſpondetur; quomodo vxorem habere potuit? poſtea igitur creditur abſciſſus, vel caſu vulneris, vel propria voluntate. Adhæc, quòd ille eſſet princeps coquorum, vel, vt alij interpretati ſunt, princeps militiæ: hic autem, Sacerdos Heliopoleos. Quanquam etiam hîc reſponderi poſſet, duos illum honores habuiſſe, & Sacerdotium Solis, & militiæ principatum. Sed enim nimis incredibile videtur, eum, qui præpoſitus fuit cuſtodiarum carceris, fuiſſe præpoſitum officij Sacerdotum. Præterea non ſimpliciter dictum eſt, fuiſſe eum Sacerdotem Solis, ſed in ciuitate Solis, quæ vocatur Heliopolis, hanc verò vrbem, dicitur,

Secūda opinio Auguſt. Lyrani, Lippomani, Oleaſtri, & ipſius Auctoris.

dicitur, amplius viginti millibus à ciuitate Memphi, quæ tunc regia erat, abesse. Quomodo igitur deserto officio sacerdotij sui, potuit strenuè regi seruire in militiæ principatu? Accedit etiam, quòd Aegyptij Sacerdotes perhibentur nunquam seruisse, nisi in templo deorum suorum, nec aliud quodpiam officium exercuisse. Verùm si fortè tūc aliter fuit, credat quisque quod placet. Non tamen est quęstio cuius exitus sit clausus, siue vnus fuerit ille Petephres, siue duo: quodlibet enim horum quisque existimet, non est fidei periculosum, nec contrarium veritati Scripturarum Dei. Sic Augustinus.

Lyranus porrò super eadem re huncin modū scribit: Dicunt Hebræi, 26
quos sequitur Hieronymus, istum Phutipharem fuisse illum qui fuerat dominus Ioseph, de quo suprà Genes. *39.* scriptum est. Et cum propter pulchritudinem Ioseph, intenderet abuti eo ad turpe vitium: Dominus eum infrigidauit; quam ob causam à principatu militiæ postea translatus est ad pontificatum Heliopoleos, ad quem nullus promouebatur nisi castratus, vel simpliciter infrigidatus: attamen iste genuerat antea filiam dictā Aseneth. Sed contrà hoc videtur, quòd in Hebræo nomen istius Phutipharis habet vnam litteram plus, quàm eius nomen, de quo est suprà: habet enim litteram *Ain* in fine, quam non habet præcedens, & ideo videtur esse alius homo à prædicto. Si quis tamen velit sequi dictam opinionem, potest dicere ad hoc, quòd idem nomen proprium solet aliquando variari in Hebræo, & Latino, maximè in fine, ex aliqua additione vel subtractione, sicut suprà dictum est super caput trigesimum sextum. Sic Lyranus.

S. Chrysost. At verò S. Chrysostomus in homil. *63.* in Genesim, apertè affirmatéq; tradit hunc fuisse ab illo diuersum hominem, hæc sunt enim eius verba: Vt Rex accumulet honorem Ioseph, dat ei filiam Petephre in vxorem. Deinde quia eiusdem nominis erat iste cum eo qui fuerat dominus Ioseph, adiecit illud *Sacerdotis Heliopoleos*. Hæc Chrysostomus. Sed quænam est nostra sententia? Equidem lubentiùs ad hanc Chrysostomi & Augustini opinionem assensum meum fidémque applicuerim. Nam etsi video neutram sententiam nec manifestis Scripturæ testimonijs, nec admodum certis rationibus aut probari, aut improbari posse, probabilioribus tamen argumentis, suprà expositis, secundam hanc opinionem subnixam esse censeo.

An Phutiphar socer S. Ioseph fuerit propriè sacerdos. Cæterùm illud hoc etiam loco indicandum videtur, quæ fuerit illa ci- 27
uitas Heliopolis, cuius sacerdos fuisse dicitur socer Ioseph. Quanquam, non desunt qui pro Sacerdote legant principem: sicut habet Pharaphrasis Chaldaica, & versio Pagnini ac Vatabli. Siquidem vox Hebræa *cohen*, licèt frequenter in Scriptura significet Sacerdotem, nonnunquam tamen significat Principem, siue primarium virum, qui sacerdos non fuerit, idque perspicuè colligitur ex lib. 2. Reg. ca. 8. Qua de re nos disseruimus in 3. Tom. Commentariorum nostrorum in Genes. super cap. 14. nume. marginali 50. Atenim istum socerum Iosephi, fuisse Sacerdotem,

præter

præter auctoritatem Latinæ ac Græcæ lxx. Interpretũ translationis, confirmatur auctoritate Philonis & Iosephi; quorum ille in libro de Ioseph, hic in libro primo Antiquitatum asseueranter id tradunt.

Quæ ciuitas fuerit Heliopolis in Ægypto.

Sed redeo ad id quod proposuerã dicere de ciuitate Heliopolis. Sciat
28 Lector, pro illo Græco vocabulo *Heliopolis*, quod Latinè significat *ciuitas solis* in Hebræo esse ciuitas *On*. De hac autem voce *On* S. Hieronymus in libro de locis Hebraicis hæc scribit: *On*, vrbs est in Aegypto, quæ Heliopolis Græcè dicitur, id est ciuitas Solis; quam ædificauerunt filij Israel; sicut lxx. Interpretes arbitrantur. Alioqui id in Hebræis voluminibus non habetur; & rectè profectò: siquidem antequam Iacob ingrederetur in Aegyptum, iam erat extructa ista ciuitas, quæ & sacerdotem habuit Petephrem patrẽ Aseneth, vxoris Ioseph. Hoc modo Hieronymus. Si Lector nosse cupit vbinam lxx. Interpretes dixerint Heliopolim fuisse extructam ab Hebræis: sciat id esse traditum ab illis in 1. cap. Exodi. Sic enim ibi legitur in eorum Translatione: *Et ædificauerunt filij Israel ciuitates munitas Pharaoni, Phithom, & Ramesses, & On, quæ est Heliopolis.* In quo fortasse quispiam memoriam lxx. Interpretum desiderare posset: Nam cùm ipsi in hoc cap. xlj. Gen. dixerint, socerum Ioseph fuisse sacerdotem Heliopoleos; erat igitur iam in eo tempore Heliopolis, ante ingressum Hebræorum in Aegyptum: quomodo postea in principio Exodi, tãquam obliti eius quod priùs scripserant, dixerunt Heliopolim fuisse ab Hebræis extructam in Aegypto? Nisi fortè, aut duæ in Aegypto fuerint eiusdem illius nominis vrbes: aut illa ipsa fuerit priùs casu aliquo euersa, & posteà denuò Hebræorum labore ædificata.

S. Hieron.

Est quoque apud Ethnicos scriptores vrbs Heliopolis percelebris in-
29 ter clarissimas Aegypti vrbes: de qua in hunc modum Strabo in lib. 17. scribit: Est in aggere ingenti posita, & Solis templum habet, & Mneuim bouem, qui in septo quodã nutritur, & ab Heliopolitanis pro deo Deo habetur, vt Apis à Memphitis. Vidimus in Heliopoli domos amplas, in quibus Sacerdotes habitabant: immò ferunt hanc vrbem fuisse olim Sacerdotum domicilium; hominum vtriq. Philosophiæ & Astronomiæ deditorum: nunc is ordo, & studium defecit. Hęc Strabo. Borcardus in extremo libello suo de Terra sancta, vbi breuem Ægypti descriptionem ponit, hęc tradit de Heliopoli: Heliopolis est opulenta, & diues, sed immunita: omnes enim villæ in Ægypto immunitæ sunt, præter Alexandriam, & Babyloniam. Abundat autem Heliopolis omnibus mundi delicijs: Cassia fistula ibidem in magna quantitate crescit: inde ad sex leucas est Babylonia, ciuitas admodum grandis, benè munita, & sita in Nili littore aquilonari. Hinc ad quinque leucas sunt pyramides triangulæ, sublimes, quæ credũtur fuisse horrea Ioseph, & iuxta illas sunt ruinæ ciuitatis Thebææ; ad duas leucas inter Heliopolim & Babyloniam medio ferè loco est hortus balsami, longitudinis, iactu duorum arcuum; latitudinis autem, iactu lapidis, habens terrã ferè albã: rigatur hortus ille ex paruulo fonte, sed vbere, in quo fama est, B. Virginem puerum Iesum compluries lauisse, pániculósque eiusdem mundasse, cùm esset in Aegypto propter metum Hero

Strabo.

Borcard.

dis. Est item eo in loco lapis, super quem dicitur eosdem pānos exsiccasse: Atque hæc omnia Christiani iuxtà Saracenique venerantur. Hæc Borcardus, & alia quæ inibi subijcit.

SEXTA DISPVTATIO.

De ætate, in qua erat Ioseph, cùm eductus è carcere, totius Aegypti Præfectus & princeps constitutus est.

Super illis verbis,

Vers. 46. Triginta autem annorum erat, quando stetit in conspectu Pharaonis.

Iosephus. Philo. IOSEPHVS lib. 1. Antiquitatum, ait, annum illum trigesimum ætatis Ioseph fuisse iam expletum. Philo scribit in libro de Ioseph, fuisse annum circiter trigesimum. Illud *circiter trigesimum* idem valet atque *propè trigesimum*, & ideo potest tripliciter intelligi. Vel quòd propè absfuerit ab inchoando trigesimo anno, vel quòd propè absfuerit ab explendo iam inchoatum. vel quòd ab eo iam expleto proximè absfuerit. Sed quæritur, cur hoc loco diuina Scriptura signanter expresséque voluerit indicare ætatem Ioseph, in qua fuit ad tantam gloriam euectus. Respondendum est huic quæstioni, ob quinque causas id esse factū à Scriptura. Primùm, vt manifestum fieret quanto tempore Ioseph in seruitute ac calamitate versatus fuisset, per annos videlicet quatuordecim: tot enim anni præterierant ab anno decimo sexto ætatis Ioseph, in quo venditus fuerat à fratribus, vsque ad trigesimum annum exaltationis suæ. Deinde, vt notesceret quanto longior & maior fuerit prosperitas eius, quàm ærumna & calamitas: & quàm abundantem & cumulatè Deus labores atque ærumnas eius compensasset: siquidem calamitas eius durauit annis duntaxat quatuordecim, prosperitas verò per annos octoginta. Ab anno enim trigesimo deinceps per totam vitam, id est vsque ad annum centesimum decimum, quo mortuus est, Gene. 50. in perpetua tranquillitate, gloria, ac prosperitate fuit. Et hoc præfigurabat id quod sanctis viris in hac vita contingit: quorum nempe labores, & passiones in hac vita perbreues sunt; præmia verò in altera vita, sempiterna. Sic Paul. dixit: *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*: Et idcirco vt idem Paulus dixit: *Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur.* *Locus 2. ad Cor. 5. & ad Ro. 8.*

Tertia causa fuit, vt hinc tria cognoscerentur, ad Chronologiam Ioseph & Iacob pertinentia. Horum primum fuit, quando Iacob intrauit Aegyptum, fuisse Ioseph triginta nouem annorū. tunc enim iam transierant septē anni vbertatis, & duo sterilitatis, cuius reliqui erant alij quinq; anni, vt ipse dixit fratribus suis, Gene. 45. Alterum est, Ioseph fuisse generatum

ratum à Iacob annum agente vnum & nonagesimum. Si enim Ioseph erat triginta nouem annorum, cùm Iacob intrauit Aegyptũ, vt diximus; eo autem tempore Iacob erat centum triginta annorum, vt ipse dixit Pharaoni Gene. 47. sequitur fuisse Ioseph ab eo generatum, cùm is ageret nonagesimum primum annum. Tertium est, Iacob venisse in Mesopotamiam anno suæ ætatis septuagesimo septimo, & inde regressum esse in Chananitidem anno nonagesimo septimo. Hoc ita patet. Ioseph natus est vt diximus, anno ætatis Iacob nonagesimo primo; & natus est decimo quarto anno postquam venerat Iacob in Mesopotamiam, vt colligitur ex ca. 30. Genesis, & ibi à nobis ostensum est: post genitum autem Ioseph, mansit in Mesopotamia sex alios annos, vt ipsemet Iacob dixit socero suo Laban Gene. 31. ex his manifestè concluditur quod diximus.

Quarta causa cur memorata sit in hoc loco ætas Ioseph, illa fuit, vt appareret qualis vir & quantus fuerit Ioseph, cuius in iuuenili ætate, clarissima iam extarent plurimarum, maximarúmque virtutum facinora, & exẽpla: eximiæ nimirum mansuetudinis aduersus inuidiam & malitiam fratrum suorum: singularis fidei, & industriæ, & prudentiæ in regenda heri sui domo ac re familiari augenda, & administranda: prædicandæ omni æuo castitatis in auersando tantâ constantiâ animi stupro dominæ suæ: insuperabilis patientiæ in tolerando ignominiam & miseriam carceris, in quem innocens, & ob virtutis studium fuerat detrusus: diuinæ sapientiæ in exponendis somnijs à Deo profectis, & futurarum rerum præsagijs: admirabilis prouidentiæ in prospiciendo, & comparando salutari remedio aduersus septennem famen in Aegypto futuram: rarissimæ demum fœlicitatis, eo viro, intra vnum diem ex abiectissima & miserrima seruitutis & carceris conditione, in altissimum honoris gloriæ, principatus ac potentiæ fastigium sublato. Ferunt Iulium Cæsarem, cùm venisset Gades, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuisse, quasi pertæsum ignauiam suam; quòd nihil dum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset. At Ioseph in minori ætate, verarum, & solidarum, maximéque insignium virtutum, factis, exemplisque admirabilior, & gloriosior, & quodammodo inuidiosior fuit. *Insignia virtutum Ioseph.* *Suetonius in Iulio Cæsare.*

Huc spectat quod à Chrysostomo scriptum est in Hom. 63. in Genesim, cùm hunc ipsum locum Genesis explanaret. Ne temerè, inquit, putemus assignatum esse numerum annorum Ioseph; sed hinc discamus negligenti virtutem nullam esse excusationem. Quid enim? Obtendet iuuentutem? Ecce ille non solùm iuuenis erat, sed etiam pulcherrima specie, & formosissimus: & quasi in ipso iuuentutis flore seruus & captiuus factus est, nimirum decem & septem annos natus fuerat venditus, & in Aegyptum deductus. Deinde in ipsa fornace iuuentutis, calumniata est eũ petulãs domina eius, & neq; sic superata est fortitudo iusti. Deniq; in carcere multo tẽpore ærũnosus fuit; verùm ibi quoq; mãsit quasi adamas non solùm non factus infirmior, sed in dies robustior: habuit enim roborantẽ se supernã gratiam. Hæc Chrysostomus. Ioseph itaq; virtute animi, *B. Chrysost.*

Ariſtoteles.

egregijſque factis tranſcendit ætatem, ſuperauit annos, vicit communia iuuenum, & quaſi naturalia vitia. Quæ pluribus verbis perſequitur Ariſtot. lib. 2. Rhetoricorum. Horatius verò in arte poëtica paucis hiſce verbis ſcitè indicauit:

Horatius.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibúſque, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper:
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris:
Sublimis, cupidúſque, & amata relinquere pernix.

Quænam ætas hominis matura & idonea eſſe incipiat regendo, & docendo.

Quinta cauſa fuit, vt hoc exemplo Ioſeph ſignificaretur quænã ætas hominis iam matura eſſe inciperet, atque idonea publicis, atque grauiſſimis obeundis muneribus, vel regendi alios, vel docendi, vel etiam prophetandi. Certè Dauid in hac ætate fuit, cùm iniuit regnum populi Hebræi, vt legitur libro 2. Reg. cap. 5. Eiuſdem ætatis fuit Ezechiel, cùm diuino afflatus Spiritu vaticinari cœpit; vt ipſemet tradit in exordio prophetiæ ſuæ. Præcurſor Domini Ioannes Baptiſta, & ipſe Mundi Saluator Chriſtus Ieſus hac eadem præditi ætate prædicare populis cœperunt. Immò verò diuina Scriptura quaſi maximam populorum calamitatem, & atrociſſimam diuinæ iuſtitiæ, ac vindictæ animaduerſionẽ memorat, rectores populorũ eſſe pueros. Et, quod mirère magis, Salomon ipſe, qui puer admodum, & vt creditur, duodennis cepit imperium, hoc ipſum cõfirmauit in lib. Eccleſi. cap. 10. ita ſcribens: *Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & principes mane comedunt.* Idémque legere eſt apud Iſaiam cap. 3. vbi inter alia mala, Deus quæ interminatur Hebræis, & hoc memorat dicẽs: *Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.*

Pulcherrima diſputatio B. Gregorij de ætate, qua præditus eſſe debet Chriſtianus doctor & prædicator.

Ponam hoc loco doctiſſimam B. Gregorij ſuper hac re diſputationem, 32
huc ex Homilia in Ezechielem ſecunda tranſpoſitam. Tractans enim prima illa verba libri Ezechielis; *Et factum eſt in trigeſimo anno*, ad hũc modum ſuper ea ætate diſſerit Gregorius. Quod Ezechiel in trigeſimo anno ſpiritum Prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis conſiderandum: videlicet quia iuxta rationis vſum doctrinæ ſermo non ſuppetit, niſi in ætate perfecta. vnde & ipſe Dominus anno duodecimo ætatis ſuæ in medio doctorum ſedens, non docens, ſed interrogans voluit inueniri: vt enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo interrogare homines dignatus eſt in terra, qui per diuinitatem ſuam ſemper Angelos docet in cœlo. Quod Moyſes quoq; ſub allegoriæ myſterio admonet dicens, *Non arabis in primogenito bouis*: Primogenitum bouis accipimus, in infirma ætate, primi noſtri temporis bonã operationem: in qua tamen arandum non eſt. Cum enim prima adhuc ſunt adoleſcentiæ vel iuuentutis noſtræ tempora, nobis à prædicatione ceſſandum eſt, vt vomer linguæ noſtræ proſcindere nõ audeat terram cordis alieni. Quouſque enim infirmi ſumus, continere nos intra nos metipſos debemus, ne dum tenera bona citiùs oſtẽdimus, amittamus. Nam & arbuſta plãtata ſi priùs in terra radicata non fuerint, manu tacta citiùs areſcũt: at, ſi ſemel radicem fixerint, manus ea tangit. & tamen nihil officit: venti impellunt,

Luc. 2.

Locus Deut. 15.

nec ta

nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes, si impellantur, e-ruuntur, nisi à suo priùs fuerint humore siccati. Mens itaque quousque ab humore prauitatis suæ non fuerit perfectè exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet; ne priusquam plenè percipiat, perdat soliditatem suã, ne impulsa ruat, ne velut arbustum sine radicibus, dum plus quàm tolerare valet, concutitur, arescat.

Ad exemplum ergo non sunt ostendenda nisi quæ firma sunt: siquidẽ priùs conualescere debet mens & ad vtilitatem proximorum postea demonstrari, cum iam nec per laudem eleuata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam etsi Timotheo dicitur: *Præcipe hæc, & doce: nemo adolescentiam tuam contemnat:* Sciendum tamen est quòd in sacro eloquio nonnunquam adolescentia vocatur iuuentus. Vnde scriptum est, Eccles. 11. *Lætare iuuenis in adolescentia tua:* Profectò igitur vt ostendatur cuius auctoritatis sit in prædicatione, ætatis solidæ esse describitur, quatenus cum vita & Spiritu omnia quæ ad prædicandum congruunt, concordare videantur. Nec contra hæc quempiam mouere debet quòd Hieremias atque Daniel prophetiæ spiritum pueri perceperunt: quoniã miracula in exemplum operationis non sunt trahenda. Omnipotens enim Deus & linguas infantium fecit disertas, & ex ore infantium atque lactentium perfecit laudem. Sed aliud est quod nos de doctrinæ vsu atque disciplinæ dicimus, & aliud quod de miraculo scimus. Hactenus ex B. Gregorio.

Hiere. 1.
Dan 13.
Quæ miraculo fiunt, nõ esse trahenda in exemplum operationis.
Psal. 8.
Sap 10.

33 Explanationem huius capitis terminabo, adijciens tanquam eius clausulam, quæ super historia huius capitis prodidit Paulus Orosius: videntur enim memoratu digna, neque cognitu iniucunda Lectori futura. Arguit ille partim inscitiam Romanorum scriptorum, qui hanc historiam Ioseph, admixtis pluribus mendacijs, insincerè prodiderunt: partim malitiam Aegyptiorum; qui tantam Iosephi sapientiam, & tot eius tantáque in Aegyptios merita, inuidia, odióque gentis Hebrææ, & ne id redundaret in contemptum Aegypti sacerdotum, atque sapientum, omnino suppresserunt. In libro igitur primo Historiæ suæ, cap. 8. ad hunc modum scribit Orosius: Ante annos conditæ vrbis mille & octo, fuisse primùm in Aegypto insolitam, fastidiendámque vbertatem; deinde iugem, atque intolerabilem famem, cui Ioseph, vir iustus & sapiens, diuina prouisione subuenit; Pompeius historicus, eiúsq; breuiator Iustinus tradiderunt. Et cùm commemorasset Orosius verba Iustini ex lib. 36. ea, quæ nos suprà ad numerum marginalem tertium retulimus, in quibus verbis, non pauca falsò de Ioseph & Moyse prodita sunt, cùm ea, inquam, verba commemorasset Orosius, subdit deinde: Sed quoniam hæc ipsa idem Moses, quem isti sapientem fuisse testantur, pleniùs, veriúsque, tanquam per se suósque gesta conscripsit, primùm eius fide atque auctoritate, quam etiam isti probant, ipsorum ignorantia corrigenda atque supplenda est: deinde sacerdotum Aegyptiorum fallax malitia confutanda est. Hi nempe euidentem iram, & misericordiam veri Dei memoriæ subtrahere conati sunt, particulatim expositione confusa: ne in contumeliam Idolorum suorum, cum

Paul. Orosius.
Iustinus.

meritò colendum ostenderent, cuius & consilio prænunciata mala illa, & auxilio euitata docuissent: vel fortè, vt indulgentiùs accipiamus, obliti sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit veri Dei seruus, & pro creatura Domini sui, piè intentéque sollicitus, prouisione, illi abundabant frugibus quasi sacerdotes, sed quia falsi sacerdotes erant, cum ceteris esurientibus nō dolebāt. Enimuerò, cui placet, obliuiscitur, cui dolet, meminit. Quanquam huius temporis argumentum, etiam historijs, factisque reticētibus, ipsa sibi terra Ægypti testis pronuntiat: quæ tunc reducta in potestatem regiam, restitutáque cultoribus suis, ex omni fructu suo vsque ad nunc, quintæ partis incessabile vectigal exsoluit. Hunc Ioseph, quem fecit Deus Ægyptijs conseruatæ salutis auctorem, quis credat ita breui eorum excidisse memoria, vt filios eius, atque vniuersam cognationem paulò pòst seruitio addixerint, laboribus afflixerint, internecionibus profligarint? Quamobrem non est mirandum, si nunc quoque aliqui reperiantur, qui cùm à ceruicibus suis impendentem gladium, prætento Christiano nomine, auerterint, ipsum nomen Christi, quo solo seruati sunt, aut dissimulent, aut infament: grauarique se eorum temporibus asserant, quorum meritis liberantur. Hæc Orosius.

* * *

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM SECVNDVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Filij Iacob maxima frumenti inopia, faméque oppreßi petunt Aegyptū, vbi frumenta vendi omnibus audierant: nec agnoscentes fratrem suum Ioseph, ab eo agniti, durè admodum tractantur: nec dimittuntur, nisi relicto, tanquam obside, fratre suo Simeone.

AVDIENS autem Iacob quòd alimenta 1
venderentur in Aegypto, dixit filijs suis:
Quare negligitis? audiui quòd triticum 2
venundetur in Aegypto: descendite, & e-
mite nobis necessaria, vt possimus viue-
re, & non consumamur inopia. Descen- 3
dentes igitur fratres Ioseph decem, vt e- 4
merent frumenta in Ægypto, Beniamin domi retento à Iacob,
qui dixerat fratribus eius: Ne fortè in itinere quicquam patia-
tur mali: ingressi sunt terram Ægypti cum alijs, qui pergebāt 5
ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaam. Et Ioseph 6.
erat princeps in terra Ægypti, atque ad eius nutum frumenta
populis vendebantur. Cúmque adorassent eum fratres sui, & 7.
agnouisset eos, quasi ad alienos duriùs loquebatur, interrogās
eos: Vnde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaam, vt 8
emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, 9
non

10 non eſt cognitus ab eis. Recordatúſq; ſomniorũ quæ aliquan-
do viderat, ait ad eos: Exploratores eſtis: vt videatis infirmiora
11 terræ veniſtis. Qui dixerunt. Non eſt ita, Domne, ſed ſerui tui
12 venerunt vt emerent cibos. Omnes filij vnius viri ſumus: paci-
fici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.
13 Quibus ille reſpondit: Aliter eſt: Immunita terræ conſiderare
14 veniſtis. At illi: Duodecim, inquiunt, ſerui tui, fratres ſumus,
filij viri vnius in terra Chanaan: minimus cum patre noſtro
15 eſt, alius non eſt ſuper. Hoc eſt, ait, quod locutus ſum: Explora-
tores eſtis. Iam nunc experimẽtum veſtri capiam, per ſalutem
Pharaonis nõ egrediemini hinc, donec veniat frater veſter mi
16 nimus. Mittite ex vobis vnum, & adducat eum: vos autem eri-
tis in vinculis, donec probentur quæ dixiſtis vtrum vera an fal
17 ſa ſint: alioquin per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. Tra-
18 didit ergo illos cuſtodiæ tribus diebus. Die autem tertio edu-
19 ctis de carcere, ait. Facite quæ dixi, & viuetis: Deum enim ti-
20 meo. Si pacifici eſtis, frater veſter vnus ligetur in carcere: vos
autem abite, & ferte frumenta quæ emiſtis, in domos veſtras:
21 Et fratrem veſtrum minimũ ad me adducite, vt poſſim veſtros
probare ſermones, & non moriamini. Fecerũt vt dixerat, & lo
22 cuti ſunt ad inuicem: Meritò hæc patimur, quia peccauimus
in fratrem noſtrum: videntes anguſtias animæ illius, dum de-
precaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit ſuper nos iſta
23 tribulatio. E quibus vnus Ruben ait: Numquid non dixi vobis:
Nolite peccare in puerum: & non audiſtis me? En ſanguis eius
24 exquiritur. Neſciebant autẽ quòd intelligeret Ioſeph: eo quòd
25 per interpretẽ loqueretur ad eos. Auertítque ſe parumper, &
26 fleuit: & reuerſus locutus eſt ad eos. Tollénſque Simeon, & li-
gans illis præſentibus, iuſſit miniſtris, vt implerent eorũ ſaccos
tritico, & reponerẽt pecunias ſingulorũ in ſacculis ſuis, datis
27 ſuprà cibarijs in viã: qui fecerũt ita. At illi portãtes frumẽta in
28 aſinis ſuis profecti ſunt. Apertóq; vnus ſacco, vt daret iumẽto
pabulũ in diuerſorio, contẽplatus pecuniã in ore ſacculi, dixit
fratribus ſuis: Reddita eſt mihi pecunia, en habetur in ſacco.
29 Et obſtupefacti turbatiq; mutuò dixerũt: Quidnã eſt hoc, qđ
fecit nobis Deus? Venerúntq; ad Iacob patrẽ ſuũ in terrã Cha
30 naã, & narrauerũt ei omnia quæ accidiſſent ſibi, dicẽtes: Locu
tus eſt nobis dñs terræ durè, & putauit nos exploratores eſſe

pro

prouinciæ. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec vllas moli- 31
mur insidias. Duodecim fratres vno patre geniti sumus: vnus 32
non est super, minimus cũ patre nostro est in terra Chanaan.
Qui ait nobis: Sic probabo quòd pacifici estis: Fratrẽ vestrum 33.34
vnum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris sumite, &
abite, fratrémq; vestrum minimum adducite ad me, vt sciam
quòd non sitis exploratores: & istum qui tenetur in vinculis,
recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis li-
centiam. His dictis, cùm frumenta effunderent, singuli repe- 35
rerunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritísque simul 36
omnibus, dixit pater Iacob: Absque liberis me esse fecistis, Io-
seph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Beniamin
auferetis: in me hæc omnia mala reciderunt. Cui respondit
Ruben. Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi. 37
Trade illum in manu mea, & ego illum tibi restituam. At ille, 38
Nõ descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater eius mor-
tuus est, & ipse solus remansit: siquid ei acciderit in terra ad
quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

PRÆFATIO.

Cur Ioseph tantopere celauerit patrẽ suum, vel seruitutis suæ in Ægypto, vel prosperitatis, & gloriæ statum.

ANTE *alia in expositione huius capitis tractanda, illud primo loco videtur inquirendum, cur nec Ioseph per illos tres & viginti annos, quibus, priusquam à suis esset agnitus, fuit in Aegypto, certiorem de statu suo fecit patrem suum, cùm non ignoraret, eum, ipsius causa, magno in mœrore & dolore versari: nec id ei Deus, qui toties ei apparuerat, & arcana sua patefecerat, vnquam indicauit. Sanctus Augustinus id factum esse ait singulari consilio & voluntate, ac dispensatione Dei, qui voluit tandiu Iacob in eius rei ignoratione versari, quo diuturniori mœrore ac dolore affligeretur, & per diutinam illam afflictionem, à quotidianis delictis, leuibúsque peccatis, quibus etiam sanctissimorum virorum vita non vacat, magis ac magis purgaretur, & tanquam aurum exploratum & purificatum igni, virtus eius purior & illustrior existeret; eiusq; augescerent in terris merita, & ampliora fierent in cœlis præmia.*

S. August.

Ponam hîc B. Augustinus super ea re disputationem, quam is in sermone 82. de tempore scriptam reliquit: ea verò huiusmodi est: In beato Iacob, fratres charissimi, & in sancto eius filio Ioseph, qui diligenter at-

tendit, rem nimis admirabilem Deum fecisse cognoscit. Primùm nō credo fuisse sine causa, quòd Dominus, qui se toties dignatus fuerat ostendere beato Iacob, per tot annos noluit ei indicare quòd Ioseph filius eius viueret, sed permisit eum longa afflictione consumi. Nec filius eius Ioseph, in proximo loco positus, permissus sit patrē suum facere certiorem, non solùm de vita sua, verùm etiam de honore & gloria. Ab eo enim loco vbi erat Iacob, vsque in Aegyptum, vix erant trecenta milliaria: & frequentissimè ex Aegypto in terram Chanaam, & hinc in Aegyptum magna fiebat hominum commeatio & concursus. Si quis dicat, Ioseph oblitum fuisse suorum, quòd paruus admodum ab illis discessisset; non verè hoc dicet, iam enim erat tunc sexdecim annorum: & tantum abest vt suorum oblitus esset, vt cùmprimùm vidit fratres suos, statim eos agnouerit. Nec dici potest, non habuisse eum facultatem vel opportunitatem mittendi ad patrem suum: nam vt non habuerit, dum fuit seruus; at per illos nouem annos, quibus summo honore & potestate regebat Aegyptum, non habuisse eum facultatem istam, nimis absurdum est dicere: sed occulto iudicio hoc Dominus fieri nō permisit, in tantum vt nec tunc se manifestaret fratribus suis, quando ad emendum triticum venerant ad ipsum: quinimmò durissimè ei loquens, & fratrem eorum in vinculis tenens, ad patrem suum eos cum ingenti dolore redire iussit. Attendite adhuc maius aliud miraculum: videte quemadmodum Ioseph, qui patrem suum nouerat pro se intolerabilem amaritudinem sustinere, adhuc & Beniamin ei fecit auferri, quo vtique facto nouerat eum multiplicem passurum esse dolorem.

Hæc ego sine Spiritus Sancti dispensatione facta esse non credo. Deus enim, cuius iudicia plerumque sunt occulta, nunquam tamē iniusta; qui beato Iacob noluit indicare filium suum viuere; ille etiam Sanctum Ioseph non permisit vt ei suam gloriam nunciaret, quinimmò impulit, vt Simeonem in vinculis tenendo, & Beniamin auferendo patris sui angustias cumularet. Hæc, fratres charissimi, si fideliter attendamus, cum grandi misericordia Deum fecisse agnoscemus. Ab initio enim mundi hoc Deus in Sanctis suis exercuit, quod in beato Iacob magna cum pietate compleuit. Quamuis enim serui & amici Dei capitalia crimina vitauerint, & multa opera bona fecerint, tamen sine minutis peccatis eos fuisse non credimus: quia non est mentitus ille, qui dixit: Non est immunis à peccato, nec infans, cuius est vnius diei vita super terram: *Et B. Ioannes Euangelista, qui meritis non fuit vtique inferior Sancto Iacob, clamat:* Si dixerimus, quia peccatum nō habemus, ipsi

Ab initio vsque mundi consueuisse Deum seruos suos per varias tribulationes à peccatis purgare
Iob. 25.
Secundùm translationem 70. Interpetum.

ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Et alibi scriptum est*, Iustus septies cadit & resurgit. *Quoniam igitur sine istis minutis peccatis Iacob esse non potuit, volens Deus illa parua peccata, in hoc seculo, igne tribulationis consumere: impleuit in eo quod ipse per spiritum Sanctum dixerat:* Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis: *Et illud*: Flagellat Deus omnem filium, quem recipit: *Et illud*: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. *Vt ergo sanctum Iacob Deus noster, velut aurum purgatum, in futuro iudicio præsentaret, priùs ab illo omnes maculas peccatorum absterſit, vt in eo ignis ille arbiter, quod exureret, inuenire non posset. Hæc B. Augustinus.*

1. Ioan 1. Prou. 24. Eccles. 27. Ad Heb. 12. Acto. 14.

3 *Theodoretus verò aliam eiusdem quæstionis solutionem tradit, aliámque causam reddit. Ait prædixisse Deum Abrahæ, posteros eius peregrinaturos in terra aliena, atque ibi durissima seruitute afflictatum iri: id verò eis contigit in Aegypto. Hoc Dei prædictum non esse completum, si Iacob sciuisset filium suum Ioseph viuere, & seruum esse in Aegypto: statim enim quantolibet pretio curasset eum redimi, & quamprimùm ad se reduci. Quocirca nulla tunc fuisset occasio ipsi & filijs eius transmigrandi in Aegyptum, & ibi posteris eorum eueniendi, quæ prædicta fuerant. Tandiu igitur voluit Deus statum Ioseph ignotum esse patri eius Iacob, quoad Ioseph summam apud Aegytios dignitatem & potentiam adeptus, patrem ad se cum omni familia accerseret: atque ibi eorum posteris mirandum in modum multiplicatis contingerent ea quæ diuino fuerant oraculo prænunciata. Verba Theodoreti hæc sunt: Cur tanto tempore nec Ioseph certiorem fecit patrem de seruitute sua, neque Deus id per reuelationem patefecit Iacob? Quoniam Deus secundùm quod Abrahæ prædictum erat, denuntiauerat ipsi Iacob descensurum ipsum in Aegyptum vnà cum filijs & nepotibus: qui si sciuisset quæ acciderant Ioseph, indubiè, misso redemptionis pretio, eum reduxisset. Hac de causa Deus non magnoperè curauit quòd Iacob valdè lugeret, quo videlicèt dispensationem suam adimpleret, atque ipsum Iacob eiúsque posteros, in iucundiore vitæ ratione postea constitueret: Nam & ipse Ioseph istam Dei dispensationẽ docuit fratres suos, dicens Genes. 45.* Vt viueretis misit me Deus ante vos. *Quod etiam Dauid cecinit psalmo 104.* Et vocauit, *inquit*, famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph, *&c. Atqui si Iacob seruitutem Ioseph nouisset, illum vtique redemisset: redemptus*

Theodore. Genes. 25.

autem carcerem nunquam intrasset, atque ita minimè interpretatus esset seruorũ Pharaonis somnia: hæc autem nisi esset interpretatus, minimè innotuisset Pharaoni: incognitus Pharaoni per somnia prophetiam non aperuisset: hoc autem non facto, regimen Aegypti non esset consecutus: quod nisi accepisset, minimè patrem suum cum tota familia duxisset in Aegyptum. Ergo à postremo euentu dispensationis diuinæ declaratur intentio. Sic Theodoretus.

Auctoris sententia.

Equidem non dißimulabo Lectori super hac re opinionem meam. Fit mihi quidem admodum verisimile, Deum per singularem aliquam reuelationem indicasse sancto Ioseph quod ipse fieri super ea re constituisset, & quemadmodum vellet vt Ioseph gereret se erga patrem & fratres suos. Prædixit enim fore, vt fratres eius, cogente fame, emendi frumenti gratiâ ad ipsum adirent; iußitque vt eos aliquantisper durè & asperè tractaret: quò videlicet per huiusmodi vexationem in veram criminis à se contra ipsum admißi æstimationem ac pœnitentiam adducerentur. Deinde verò vt se illis manifestans, patrem cum omni familia in Aegyptum accerseret: vbi & ipsi, eorúmque posteri longo tempore tranquillè ac prosperè mansuri erant. Ioseph igitur quæ in patrem, & fratres suos egit, ea, ipsum anteà inspiratum à Deo, doctúmque atque incitatum fecisse reor.

Thomas Anglicus.

Hanc meam opinionem reperi postea ante ducentos annos placuisse Thomæ Anglico, & ab eo proditam esse in breuibus illis suis Commentarijs in Genes. super hoc ipsum caput, hisce verbis: Vt plenius aduertas, Ioseph & in his & in alijs diuinitus esse motũ; nota inter cætera, valdè esse mirabile in illis viginti tribus annis, quibus in Aegypto fuit inscio patre, nunquam per litteras, vel per nuncios aliquid de se patri significasse, etiam postquam per nouem annos fuerat à Pharaone sublimatus super totam terram Aegypti; cum tamen non ignoraret quanto in mœrore pater eius propter ipsum versaretur. Ex quo patet expectasse Ioseph tempus ordinatum à Deo quo reuelaturus erat se ipsum: nam per spiritum prophetiæ sciebat se missum esse illuc pro salute suorum. Sic ille.

***

PRIMA

PRIMA DISPVTATIO.

Cur Ioseph toties fratres suos tum verbis, tum factis durè atque asperè tractauerit.

Super illis verbis,

Dúmque adorassent eum fratres sui, & agnouisset eos, quasi ad alienos duriùs loquebatur. VERS. 7.

4 HVIVS tantæ in fratres suos asperitatis Ioseph, duas causas affert S. Augustinus. Primò quidem in Sermone 82. de Tempore, huiusmodi causam reddit: Vt nimirum per huiusmodi afflictionem reducerētur in memoriam peccati sui, contra ipsum Ioseph tam impiè commissi, dignóque concepto dolore, eius, vti oportebat, pœnitentes, veniam à Deo deprecarentur. Quo factum est, vt postquam id cognouissent, ac verè doluissent, manifestauerit se illis, ingenti gaudio ac spe implens eorum animos. Sic autem scribit Augustinus: Cùm Ioseph sanctus vir esset, valdè affligit fratres suos, non quòd eos odisset, aut de illis vindictam sumere vellet: sed per huiusmodi tribulationem fatigatos, ad confessionem criminis, & ad medicamentum pœnitentiæ prouocaret. Denique cum ingenti dolore dixerunt illi, se meritò pati illa, quia peccassent in fratrem suum, videntes angustiam animæ eius. Et quia sciebat B. Ioseph, quòd fratribus suis parricidij crimen sine grandi pœnitentia indulgeri non posset; & semel, & secundò, & tertiò illos medicabili tribulatione, tanquam spiritali quodam igne decoxit: non vt se vindicaret, sed vt illos corrigeret, & de tam graui crimine liberaret. Denique priusquam peccatum suum confiterentur, & crimen quod admiserant, mutua inter se castigatione cōsumerent, nec agnoscendum eis se dedit, nec pacis osculum eis indulsit. Cùm verò illos pro peccato quod in ipsum admiserant, humiliter videret afflictos, deosculatus est singulos, & per singulos fleuit: & pauentium colla pio oculorū rore perfundens, odium fratrum charitatis lacrymis abluebat. Quod ergo Ioseph erga fratres exercuit, hoc etiam nos in illis qui contra nos peccauerunt, debemus implere, vt nō ipsos, sed peccata eorum studeamus odisse: & ita velimus secundùm culpæ merita durissima castigatione eos corripere, vt simul eos studeamus in veritate diligere. Hæc enim si facimus, fratres charissimi, implebitur in nobis illud quod scriptum est: *Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis Legem Christi.* Sic ibi Augustinus.

S. August. — Ad Gal. 6.

Idem porrò in quæst. 146. in Genesim, aliam eiusdem rei causam affert: hanc nempe, voluisse Ioseph differēdo manifestationem sui, & eos aliquandiu affligendo, plenius atque exuberantius facere gaudium, quo ipso mox cognito, eiúsque benignitatem ac munificentiā experti,

cumulandi erant. Hæc ſunt verba B. Auguſtini: Non negligenter conſiderandã puto tantam miſeriam in hac perturbatione fratrum Ioſeph: quos ille quamdiu voluit, terruit; & quanta voluit mora, protraxit: non eos vtique faciens calamitoſos, quorum tantæ mox futuræ lætitiæ exitum cogitabat. Totum quippe hoc quod agebat vt coram gaudiũ differretur, ob hoc agebat vt eadem dilatione cumularetur, tanquam non eſſent condignæ paſſiones eorũ in toto illo tempore quo turbabantur, ad futuram gloriã exultationis, quæ in eis erat reuelanda, fratre cognito, quem à ſe perditum fuiſſe arbitrabantur. Sic Auguſtinus.

Tertia cauſa cur Ioſeph durè & aſperè tractauerit fratres ſuos, huiuſmodi fuit; vt hac ratione de ſtatu patris ſui & fratris ſui Beniamin ex 5
eorum reſponſis certior fieri poſſet. Nam quia non vidit vnà cum ipſis veniſſe Beniamin, veritus eſt ne fortè vel occidiſſent ipſum, vel vendidiſſent ſimiliter vt in ſe fecerant: nouerat enim inuidum eorum ingenium, & præ inuidia malignũ & ſęuum. Quocirca non antè deſtitit eos affligere, quàm ad ipſum perduxiſſent Beniamin. Atque huius opinationis & coniecturæ auctorem laudare poſſum Ioſephum in lib. 1. Antiquitatum ita ſcribentem; Decreuit Ioſeph variè fratres ſuos tentare, quali mente eſſent præditi; nam & frumẽti emendi poteſtatem eis negauit, & pro ſpeculatoribus cõprehendi iuſſit. Dicebat. n. cõueniſſe eos è diuerſis regionibus, quãuis mutuã ſimularẽt cognationẽ. nam quî fieri poſſet, vt vir vnus priuatus, tot & tam inſignes filios nõ genuerit modò, ſed tales educauerit, quæ fœlicitas vel regib. ipſis rarò cõtingeret? Id verò faciebat ille, vt de patre ſuo cognoſceret, quóve in ſtatu, per ſuã abſentiam, res eius interim fuerint, præſertim verò quid de fratre ſuo Beniamin eſſet factum: ſollicitus enim erat, ne fortè & ipſum quemadmodum & ſe perdere voluerant, de medio ſuſtuliſſent. Sic Ioſephus.

Ioſephus.

Hanc eandem cauſam redddit Chryſoſt. in Hom. 64. in Geneſim, & ab eo mutatus etiam Theodoret. in quæſt. 100. in Geneſim, hæc ſcribens: Cur ſtatim viſis fratribus ſe duriorem præbuit? Memor Ioſeph eorum quæ in ipſum commiſerant, cùm nõ videret Beniamin vnà cum ipſis veniſſe; ſuſpicatus eſt tale quippiam etiam in illum eos perpetraſſe. At vbi cognouit illum ſupereſſe, tum veniã, tum omnimoda ſubuentione illos excepit. Ita Theodoretus. Horum quoque inſiſtentes veſtigiis Lyranus & Thoſtatus idem tradiderunt.

Chryſoſtom. Theodoretus.

Lyranus. Thoſtatus.

Sed abſolutiſſimè omnium (Scholaſtica licèt orationis breuitate ac 16
ſimplicitate) ſuper hac re diſputat Thomas Anglicus. Nam breuiter cõmemorans cauſas ab Auguſtino traditas, & à nobis paulò antè expoſitas, alias præterea ipſe de ſuo addit, ad hunc fermè modum ſcribens: Multiplex ratio poteſt reddi, cur Ioſeph non ſtatim ſe manifeſtauerit fratribus ſuis, immò eos, quaſi alienos, & tanquam exploratores durè tractauerit. quarum duas priores tradit Auguſtinus. Prima cauſa fuit, ad condignam quandam punitionem & purgationem criminis eorum contra ſe commiſſi. Secunda fuit, vt ex longa ſuſpenſione ac dilatione reuelationis ſuæ, per huiuſmodi duritiem vehementiùs occulta, ipſa

dein

deinde reuelatio pleniori gaudio cumularetur. Tertia fuit, vt beati Ioseph somnia, & sapientia, & super fratres suos magnificentia ab ipso prædicta, & ab illis derisa, & quantum in ipsis fuerat, extincta, pleniùs magnificaretur in illis & super illos: ob id fecit eos coram se incuruari, & contremiscere, & pro libito incarcerari: & quadam profunditate sapientiæ circumduxit eos quasi stultos, & malitiosos. Hoc autem voluit eis facere ad tempus breue, donec opportunè reuelaretur eis: interea enim eo ipso quod ille agebat, potentiam & sapientiam eius magis ac magis admirabantur & timebant, & de peccato suo præterito dolere ac pœnitere compellebantur.

Ioseph porrò in his omnibus, aliísq; memoratis in hac historia Mosis, diuinitus agebatur, & regebatur. Ob hanc enim causam, per viginti tres annos, quibus in Aegypto fuit inscio patre, nunquam per litteras, vel per nuncios aliquid de se patri significauit. Nimirum expectabat ille tempus ad id faciendum à Deo ordinatum: siquidem per spiritum prophetiæ sciebat se illuc missum esse pro salute patris sui: quãuis etiã illa sui occultatio non fuit absque ratione. Per hoc quippe consuluit modestiæ ac reuerentiæ fratrum suorum, nolens eorũ inuidiam, & malitiam, & crimen contra se cõmissum prodere in publicũ. Deinde placauit eorũ inuidiã, & cohibuit malitiã, qua fortasse potuissent instigari ad machinandũ aliquid cõtra vitã eius, si sciuissent illum viuere in magna prosperitate & gloria. Tertiò prouidit sapienter tempus idoneum honorificę ac salubris reuelationis sui; tẽpus videlicet in quo fratres sui necessitate pressi compellerentur venire ad ipsum. Longinquitas etiam tacitæ occultationis reddidit pleniorem & admirabiliorẽ gloriam reuelationis eius; ita vt ex hoc liquidò notesceret & venditionem eius, & exaltationem à Deo fuisse ordinatas. Præter hoc autem in his latebant multa futurorum mysteria. Hactenus ex Thoma Anglico.

7 Rupertus hoc exemplo Ioseph fratres suos asperè tractantis, quo in sui criminis cognitionem & detestationem venirent, docet Principes Christianos quemadmodũ & ipsi Iudæos suo imperio subiectos tractare debeãt: non quidẽ eos occidendo, sed durè tractando, & vexando, si fortè talis vexatio det illis intellectũ suæ cæcitatis, & parricidij Maiorum suorũ, quo tanta impietate ac crudelitate Dominũ occiderunt: atque ea ratione resipiscãt, & conuertantur ad Dominum. Ruperti verba sunt huiusmodi: Hoc exemplo, hodiéque dignũ est vti Principes Christianos erga fratres Christi Iudæos. Id autem est, non occidere eos, auctoritate Spiritus Sancti per Psalmistam ex persona Christi protestãte sic, *Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quãdo obliuiscantur populi mei: sed disperge illos in virtute tua.* Non ergo illos occidere debent, sed ad cognitionem sui reatus hoc exemplo Ioseph reuocare. Nam vt illi tunc adorauerunt Principem Aegypti, nescientes esse Ioseph quem vendiderãt: sic hodie Iudæi Christianis Principib. subiecti sunt, nescientes hoc modo se esse subiectos pedibus Christi, quem negantes patres eorũ crucifixerunt. Ergo sicut Ioseph illos in vltionẽ sui

Quemadmodum exemplo Ioseph, Christiani Principes tractare debeant Iudæos sibi subiectos, ex sententia Ruperti. Rupertus lib 9 Cõment. in Genesim cap. 4. Locus psalm. 58.

non

non occîdit, ſed pia tortura ad pœnitentiam compulit, vt dicerent: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum:* Sic & hodie Chriſtianos Principes non decet, vt captiuos, vinctóſque Chriſti Iudæos occidant; ſed vt multùm ad pœnitentiam compellant. Quod fructuosè, ſimúlque ſalubriter interdum à Sanctis Patribus actum eſt, ſcilicet vt patrimoniorum ſuorum ruſticos Iudæos ad Chriſtum venire minimè cõſentientes, tanto penſionis onere grauarent, vt ex ipſa actionis ſuæ pœna compellerentur ad fidem feſtinare: & è contrario, perductis iam ad Chriſti gratiam, penſionis onera protinus releuarent: quia etſi ipſi minùs fideliter veniunt, hi tamen, qui de eis nati fuerint, iam fideliùs baptizantur. Aut ipſos ergo, inquiunt, aut filios eorum ſalubriter l crabuntur. Sic Rupertus.

Quid cauſæ fuerit, cur Ioſeph non ſit agnitus à fratribus ſuis.

Sed quî fieri potuit, vt Ioſeph agnoſceret ſtatim fratres ſuos: ipſi 8
verò toties cum eo ſermocinantes non eum agnouerint? Id enim Scriptura dicit hoc loco: *Et tamen fratres ipſe cognoſcens, non eſt cognitus ab ab eis.* Reſpondeo, cauſam fuiſſe, quòd Ioſeph tunc valdè mutatus erat ab eo qui fuerat, cùm eſt venditus à fratribus. Mutatus quippe fuerat quinque modis: primùm ſtatura; tunc enim cùm puer eſſet ſexdecim annorum, erat paruæ ſtaturæ: nunc autem grandi & procera ſtatura erat, annum vtique nonum & trigeſimum iam agens. Tum facie; tunc enim fuerat imberbis, nunc autem barbatus erat. Præterea veſtitu, & ornatu: tunc enim puerili habitu, & more Hebraico, vel Chananæo vtebatur: nunc veſtitu & ornatu Aegyptiaco, eóque principali, qualis decebat totius Aegypti Præfectum ac Principem. Adhæc voce: tunc enim puerili fuerat voce tenui & acuta; nunc verò virili & graui, tum ob ætatem, tum ob dignitatis & maieſtatis ſuæ decentiam. Poſtremò, lingua & ſermone: tunc enim Hebraico ſermone vtebatur, nunc autem Aegyptiaco: immò diſſimulabat ignorantiam linguæ Hebraicæ, loquens per Interpretem cum fratribus ſuis. Ob has igitur quinque cauſas Ioſeph non eſt agnitus à fratribus. Quibus illud etiam poteſt adiici, nunquam venire potuiſſe in mentem fratribus Ioſeph, eum quem ipſi vendiderant & ſeruum fecerant, in tantam fuiſſe elatum gloriam & potentiam & magnificentiam, quanta præditum cernebant eum qui loquebatur ipſis.

Ioſeph porrò facilè potuit agnoſcere fratres ſuos, quòd in illis, partim nulla, partim exigua, neque notabilis facta eſſet mutatio. In habitu enim ac veſtitu, in ſermone item nulla erat facta mutatio: in ſtatura verò & facie & voce perexigua mutatio facta: ſiquidem cùm Ioſeph ab illis diſceſſit, iam erant grandes ætate ac ſtatura, & barbat . Rube n quippè non minor tunc erat vigeſimo tertio anno. Acceſſit eôdem, quòd Ioſeph videns omnes fratres ſimul, facillimè potuit eos agnoſcere, ex vno & altero in aliorum notitiam deueniens: ſi autem vnum quemlibet illorum ſeorſum vidiſſet, fortaſſe non tam facilè eum agnouiſſet.

Exploratores estis, vt videatis infirmiora terræ venistis. VERS. 10.

9 QVODNAM munus sit exploratorum, atq; vt id ritè obeant, quid facere eos oporteat, exactè describitur in lib. Numer. cap. 13. vbi narratur, quemadmodum Moses miserit duodecim viros ad explorandam terram Chanaam. Quæ autem ip sis circa terram illam speculanda, & obseruanda essent, huiuscemodi verbis docuit eos Moses; *Ascēdite*, inquit, *per meridianam plagam, cúmq; veneritis ad montes, considerate terram qualis sit, & populum, qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus: pauci numero, an plures: ipsa terra bona, an mala, vrbes quales, muratæ ne an sine muris: humus pinguis an sterilis; nemorosa, an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ.* Hæc Moses mandauit exploratoribus. Crimen autem exploratoris & speculatoris in regione aliena graue admodum ducitur, & odiosum, & supplicio vindicandum.

Quod sit munus exploratorum hostilis terræ.

10 Verùm quid est illud: *Vt videatis infirmiora terræ*: quidam illud *infirmiora terræ* interpretantur populum & vulgus, quod in Ægypto satis imbelle & infirmum erat, & cùm Nili inundatio teneret omnia, otiosum ac desidiosum: remissis enim operibus rusticis, epulis ac voluptatibus toto pectore indulgebat, vt scribit Diodorus Siculus. Imbelliam verò & ignauiam populi Aegyptiaci, testatur Photinus apud Lucanum lib. 8. cùm absentem Pompeium sic furibundus affatur:

Lucanus.

Quæ te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruaq; vix refugo fodientem mollia Nilo?

Ioseph itaque calumniam hanc intendit fratribus suis, insimulans eos, quasi exploratum venissent socordiam & ignauiam gentis Aegyptiacæ, quo eam traducerent in Syria, aliásq; apud gentes, non parum ea ratione incitando eas ad inuadendum & debellandum Aegyptios. Alij per *infirmiora terræ* significari & intelligi volunt patentes in Aegyptum aditus, & faciles introitus: quà videlicèt ab externis facilè inuadi & expugnari posset. Quanquam, vix aliam terrarum inuenire est, quæ hac ratione ita munita & impenetrabilis sit, vt Aegyptus. Pompeius à Cæsare victus, Lentulo Consule suadente, in Aegyptum se potissimùm contulit, maiorem ibi, quàm vspiam alibi securitatem sperans. Sic enim loquentem facit Lentulum lib. 8. Lucanus:

Quàm sit Aegyptus inaccessa, & vndique munita.

Syrtibus hinc Libycis tuta est Aegyptus: at inde
Gurgite septeno rapidus mare submouet amnis.

Iosephus lib. 4. de Bello Iudaico, quàm sit vndique munita & tuta Aegyptus, his verbis ostendit: Est Aegyptus, continenti inaccessa, & à mari importuosa. Ab occidente obiacent Libyæ arida: à meridie Syene est, quæ Aegyptum ab Aethiopia dirimit, & Nili cataractæ. Ab oriente ad Rubrum mare vsque pertingit. Boreale latus quod est Syria, vocatur pelagus Aegyptium, quod omne importuosum est. Aegyptus itaque omnis sic vndique vallata, & munita est. Hæc Iosephus.

Iosephus.

Sed germana videtur & propria expositio *per infirmiora terræ*, interpretari loca immunita atq; intuta, quæ facilè ab hostibus inuadi, & expugnari, & capi possent. Latinus certè Interpretes in hoc ipso cap. paulò infrà, quæ hîc dixerat *infirmiores terræ*, appellauit *immunita terræ*, lxx. Interpr. multo secus reddiderunt hunc locũ, appellantes vestigia terræ; cuius lectionis hic posset esse sensus: Exploratũ venistis per quæ vestigia, vel loca, vel vias facilè intrari possit in Ægyptũ. Verbum Hebræũ, quod Latinus Interpres vertit *infirmiora*, vel *immunita*, significat nuditatẽ, vacuitatem, deformitatẽ terræ. Ex quo sequitur necessariò ipsam esse infirmam & immunitam. Paraphrasis Chaldaica habet *rupturam terræ*, quo significatur terra inermis & immunita, & ad quam facilis hosti pateat aditus, faciléque sit expugnabilis.

SECVNDA DISPVTATIO.

An Ioseph mendacio peccauerit, dicens fratribus suis illa verba, Exploratores estis.

An excusari à mendacio possit Ioseph, cum dixit fratres suos, exploratores esse.

VAERITVR an Ioseph mentitus sit, vocans fratres suos Exploratores. videtur autem mendacium dixisse, & verò perniciosum: sciebat enim Ioseph falsum esse quod dicebat, ídque contra sensum animi sui loquebatur. Et vocans fratres suos exploratores, pessimi eos criminis insimulabat, atque infamabat, & quasi obnoxios supplicio arguebat; quod non ad officiosum vel iocosum, sed perniciosum mendacium pertinebat. Nos igitur ostendamus quid super hac quæstione arbitrati sint Doctores. 11

Qui authores dixerunt Ioseph esse mentitum.

Duas ego super hac re opiniones reperio. Vna est sententia quorundam, qui non dubitant dicere, Ioseph esse mentitum mendacio iocoso & ideo peccasse venialiter. Non enim est necesse ab omni mẽdacio excusare Ioseph; cum nec ipsos quidem Apostolos, multo vtique sanctiores quàm Patres veteris Testamenti ab omni peccato etiam veniali excusare sit necesse, verè confitente dilecto Iesu discipulo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*. Atq; hęc est opinio Lyrani & Thostati in huius loci Genes. expositione.

1. Ioannis.

Sed duo possunt contrà obiici. Primùm enim videtur fuisse mendacium perniciosum, pertinẽs scilicet ad infamiam fratrum, & ad supplicium eorum. Verùm non ita res habet. Nam Ioseph sciebat nullam ex eo venturam infamiam, aut calamitatem fratribus suis: cùm mox ipse manifestaturus esset veritatem. Deinde potest obiici, nõ fuisse simplex mendacium, sed fuisse periurium, quod omne, est peccatum mortale: firmatum enim est illud mendacium iureiurando per salutem Pharaonis dicto. At enim, secus res est. Nam illud iusiurãdum non est factum ad confirmandum illos esse exploratores, sed ad illud; *Nisi adduxeritis*

fratrem

fratrem vestrū minimum, vt probētur quæ dixistis vera esse, Exploratores estis. Id est, habebimini tāquā exploratores; vel potius refertur ad illud: *Non egrediemini hinc omnes, donec veniat frater vester minimus.* Sic enim habent verba Scripturæ: *Iam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat huc frater vester minimus.*

12 Altera est opinio multorum, & est fermè communis sentētia, Ioseph cùm illa verba dixit, non esse mentitum: quemadmodū autem illa verba non continent mendacium, variè exponitur. Prima expositio est Rabbi Salomonis, qui ait Ioseph non esse mentitum, sed vsum esse ambigua locutione, quam ipse secūdùm vnum verum sensum proferebat; fratres autem eius, & qui audiebant, secundùm alium sensum longè diuersum eam intelligebant, Ioseph enim vocans eos exploratores, apud se intelligebat, eos inquisiuisse diligenter & explorasse breuiorem, & tutiorem, atque commodiorem viam, qua ex terra Chanaan irent in Aegyptum ad emendum frumentum: Atque hoc sensu vocabulum illud Exploratoris, nihil habebat calumniæ, aut infamiæ, & veram, reddebat sententiam. At verò illi, nomen exploratoris acceperunt propriè, vt erat in communi loquendi vsu, pro eo qui hostili animo it exploratum atque speculatum terram alienam. Sic iste Rabbinus: quem sanè Lyranus & Thostatus meritò refellunt. Istam enim expositionem apertè verba quæ adiunxit Ioseph, excludunt, dicens: *exploratores estis, vt videatis infirmiora terræ, venistis:* & paulò pòst: *Aliter est: Immunita terræ huius considerare venistis.* Ecce, propriè accepit Ioseph nomen *exploratoris*, in malam vtique partem. Adiice, quòd hoc dixit Ioseph durè loquens cum fratribus, & asperè tractans eos, volénsque aliquantisper eos affligere: ad hoc autem nihil faciebat si per exploratores, intellexisset inquisitores bonæ viæ ex Chananitide in Aegyptum.

Variæ expositiones, quo modo Ioseph illa verba dicens, non sit mentitus.

Lyranus. Thostatus.

13 Secunda expositio eorū est, qui illud *Exploratores estis* interpretantur, habebimini, & vulgo existimabimini: quæ eius verbis vsurpatio non est in sacris litteris inusitata: in libro enim 3. Reg. cap. 18. Helias dixit; *Qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus*, id est, habeatur & credatur Deus. Hæc expositio sumpta est ex B. August. in libro Quæstionum in Genesim, quæst. 139. quam tradunt etiam S. Bonauētura in tertio Sententiarum, & Thomas Anglicus in Comment. huius loci.

Secunda expositio.

Augustin. S. Bonauent.

Tertia expositio est Gratiani 22. q. 2. c. *Quod autem*, qui eo Ioseph excusat à mendacio, quòd ait eum sic locutum esse non seriò, sed per iocum, vel iocosam simulationem, ob ídque non habendum esse pro mendacio. Hæc autem Gratiani expositio ex B. Augustino exprompta est: qui in Quæst. 145. simile aliud dictum sancti Ioseph hac ratione vindicat à mēdacio, quia non seriò, sed ioco dictum ab eo fuerit. Mendacia enim, inquit, à mendacibus seriò dicuntur, non ioco. Cùm autem quæ non sunt, tanquam ioco dicuntur, non reputantur mendacia.

Tertia expositio Gratiani.

Augustin.

Quarta expositio traditur etiam à B. Bonauētura in 3. Sent. Dist. 38. aiente, quāuis illa verba Ioseph speciē habeāt affirmandi & asseuerādi; verè tamē nō fuisse asseuerādo dicta ab eo, sed quasi tentando, & inqui-

Quarta expositio S. Bonauent.

rendo: ad eum videlicet modum, quo facere solent iudices. In iudiciis enim enunciationes loco interrogationum vsurpantur: interrogantes autem non mentiuntur: nihil enim censentur asserere, sed vt veritatem eliciant, pertentare. Ad hanc item expositionem adhæsit Thomas Anglicus, ita scribens respondendo ad præsentem quæstionem: Potest dici quod Ioseph in his & consimilibus non loquitur assertiuè, sed solùm tentatiuè & probatiuè: vt sub tali modo tentatiuo occasiones accipiat capiendi eos, & veniendi ad eorum secreta, quasi ad sibi ignota. Talis verò modus loquendi, potest aliquando ex rationabili causa assumi à Sapiente, & præcipuè à Iudice, potissimùm autem à viro prophetico, qualis vtique Ioseph erat. Sic ille.

Thomas Anglicus.

Quinta expositio Ruperti.

14 Quinta expositio est Auperti, qui ait Ioseph dixisse ista verba figuratè & impropriè, & per abusum aliarum vocum pro aliis, finitimarum tamen, & quantū ad significationem, aliquo modo consimilium. Nam vocauit eos exploratores, significare volēs fures. Dixit etiam, velle eos videre infirma & immunita terræ, significare volens peccatum eorum contra se admissum: quippe qui vidētes eum puerum infirmum, omníque humano destitutum pręsidio, dixerūt: *Venite, occidamus eum*, ad hoc respectu & fiduciâ infirmitatis eius adducti. Ponam hîc Ruperti verba ex cap. 3. lib. 9. Commentariorum eius in Genesim. Sic autem ille scribit: Ioseph in agnoscendis fratribus suis, imaginem gessit viri iusti simul & mansueti, ac per hoc figuram Filij Dei, qui in Cantico Epithalamij dicitur: *Intende prosperè, procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam.* Iustitiæ namque, & conuenientis fuit seueritatis, quòd peccatores fratres suos tandiu Ioseph flagellauit, & corripuit verborum suorum stimulis; clauísque acutis tandem cōfixi, donec peccatum suum cognoscerent, & dicerent: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Et crimen quidem eorum satis vicino, licèt non proprio nomine significauit, dicens: *Exploratores estis*, pro eo vt diceret, *Fures estis*: Nam fecerant furtum, immò sacrilegium, sancto Patri filium vnicè dilectum furati, & alienigenis vendentes. Proinde cùm enarrantes progeniem suam dixissent: *Minimus filius, cum patre nostro est, & alius non est super:* Continuò Ioseph adiecit: *Hoc est,* inquit, *quod locutus sum: Exploratores estis.* Ex eo enim quod dicitis vnum illum filium non superesse, apparet vos exploratores, id est, fures fuisse. Notanda porrò est loquentis Ioseph calliditas & prudentia: cùm enim dixisset: *Exploratores estis*, continuò verbum commutauit: non enim dixit, vt exploretis, sed, *Vt videatis infirma terræ, venistis.* Infirmitatem namque terræ videre venerant, scilicet quòd non adeo infirma esset etiam tempore famis, quin ipsa suo præsidio aliis terris subuenire posset. Aliâs autem & verè, quando Ioseph patris sui præsentiâ, cunctisq; arbitris destitutum videntes dixerunt: *Venite, occidamus eum*: Immunita terræ considerauerunt & inspexerunt: Proinde reducto in se digitulo, sine mendacio dicere potuit Ioseph: *Immunita terræ huius considerare venistis.*

Veritati igitur & iustitiæ assignādum est quod quasi ad alienos durè

Ioseph & asperè locutus est fratribus suis. Porrò mansuetudinis eius opera quis explicare possit? Inter illa ipsa seueritatis eius acta, & dicta fleuit;& tandem cuncta quæ potuit bona pro malis reddidit. Nó ignorabat rem fore difficilem, vt fratrem suũ minimum abstraherẽt à patre, & ad se adducerẽt: immò & ob eã ipsam causam id ab illis exigebat; vt ex rei difficultate laborantes, merita sua perpenderent, vt iam cœperãt, dicentes: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum:* qui & postmodum dicturi erant: *Deus inuenit iniquitatem seruorum suorum.* Nã sicut illi animam & corpus Ioseph cruciauerũt, scriptum enim est Psal. 104. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferrum pertransiit animam eius:* Sic ipse pius tortor, & per triduum humiliauit in compedibus eorum pedes; & propter illum fratrem minimum, sicut sequentia declarant, ferro trãsuerberauit animas eorum: vsque dum pietate superatus reputaret iam diuino iudicio esse satisfactum. Nam nisi ad hoc tenderet, poterat vtique primo intuitu fratrem se fratribus suis ostendere. Hactenus ex Ruperto. Mihi prior sententia minimè displicet. Ex variis autem posterioris opinionis expositionibus tertia expositio præ ceteris probatur.

TERTIA DISPVTATIO.

An periurium cõtineant verba illa quæ dixit Ioseph fratribus suis: *Alioquin per salutem Pharaonis, Exploratores estis.* Vers. 16.

15 IDETVR fuisse verum periurium: Quid enim est periuriũ nisi falsum iusiurandum? Falsum autem erat, fratres Ioseph esse exploratores, id verò ille & dixit, & iureiurando, per salutem Pharaonis facto, firmauit. Nonnulli putant, nullum fuisse periurium. Tum quia nullum est iusiurandum in quo Dei contestatio non exprimitur, sicut hîc nulla Dei mentio facta est; tum quia Ioseph quasi per derisum & contemptum dixit illud *Per salutem Pharaonis:* Salus enim & vita Pharaonis, vt cuiusuis mortalium, nullius est penè momenti, cùm sit res admodum fluxa, & caduca, & fragilis, & vt B. Iacobus dixit, sicut vapor ad modicum parens, & mox exterminandus. Quemadmodum igitur Socrates deierabat per anserem & canem & platanum; & Zeno per Capparim, in contumeliam scilicet, & derisum, & ludibrium Deorum, quos plerique colebant, vt interpretatur Tertullianus in Apologetico: ita Ioseph iurasse putandus est, per salutem Pharaonis, siue vt habet Hebraica & Chaldaica Scriptura, per vitam Pharaonis. Nam pro eo quod nos legimus: *Per salutem Pharaonis:* quemadmodum etiã habent lxx. Interpretes, illic est, *Viuit Pharao*: id est, Per vitam Pharaonis: sic enim solebant Aegyptij iurare, mutuati videlicet id ab Hebræis: quorum illa erat solennis iurandi formula, *Viuit Dominus:* Tradunt autem Hebræi, hodiéque

Hamerus in hunc locum Genesis.

Iacob 5.
Mos iurandi Socratis.
Tertullianus.

moris esse in Aegypto, vt si quis iuret per caput Regis, & non præstet, morte plectatur, nec permitti, vt vel auro, vel vlla alia re vitam suam redimat.

Verùm istam opinionem dupliciter falsam esse, tum quâ dicit nullum esse iuramentum, nisi expressè per Dei cōtestationem factum, tum quâ addit illud *Per salutem Pharaonis* dixisse Ioseph non seriò, sed ioco, immò per irrisum, & contemptum, facilè probari potest. Nam contra hoc posterius facit eximia virtus sancti Ioseph, maximè verò grati animi officium quod debebat Pharaoni, à quo tanto fuerat honore & gloria ornatus, tantísque cumulatus beneficiis, ingratissimi fuisset igitur, & iniquissimi animi, tāti benefactoris sui salutem & vitam pro cōtemptu & ludibrio habere. Audi quid in hanc sententiam scribat B. Augustinus: Quid est quod Ioseph vir tam sapiens, nec solùm hominum, inter quos viuebat testimonio, sed ipsa etiam Scriptura teste laudatus, ita iurat per salutem Pharaonis, non exituros de Aegypto fratres suos, nisi frater eorum minimus venerit? An etiam bono & fideli seruo vilis fuerat salus Pharaonis, cui fidem, sicut primitus domino suo seruabat in omnibus? Quanto enim magis ipsi qui eum in tanto honore locauerat, si illi seruauit fidem qui eum seruum emptitium possidebat? Quod si non curabat Pharaonis salutem, nunquid & periurium pro cuiuslibet hominis salute vitare non debuit? Sic Augustinus. 16

S. August.

Genes. 39.

Posteriorem verò illius opinionis partē, qua dicitur nullius esse pōderis iusiurandum quod expressam non habet diuini numinis contestationem, falsam esse ostēdunt verba Domini nostri apud Matthæum cap. 5. quibus vetat ille iurare non solùm per Deum, verùm etiam per cœlum, per terram, per ciuitatem Hierusalem, aut per caput suum. Iusiurandum igitur, etiam per creaturas non solùm rationales, sed irrationales, prout aliquid diuini numinis relucet in ipsis, fieri potest. Verissima enim, maximéque obseruanda est doctrina, quam super ea re tradidit B. Thomas in 2.2. quæst. 89. art. 6. Docet enim duplicem esse modum iurandi, vnum quidem, per simplicem contestationem, quâ scilicet testimonium Dei inuocatur: alterum verò per execrationem, cui subiicitur creatura aliqua, vt in ea diuinum iudicium exerceatur. Et in priori quidem iurādi modo principaliter inuocatur Dei testimonium: secundario verò etiam adhibentur aliquæ creaturæ non per se, sed ea ratione, vt in eis prima veritas manifestetur. Addit præterea S. Thomas, iusiurandum factum à Ioseph per salutem Pharaonis vtrouis prædictorum duorum modorum intelligi & accipi posse. 17

Egregia B. Thomæ doctrina de supplici modo iurandi.

Verba S. Thomæ huiusmodi fermè sunt: Duplex est iuramentum: vnum, quod fit per simplicem contestationem in quo testimonium Dei inuocatur. Et hoc innititur diuinæ veritati sicut & fides. Sicut autem fides per se quidem, & principaliter est de Deo, qui est ipsa veritas, secundariò autem de creaturis in quibus veritas Dei relucet: ita quoque iuramentum principaliter refertur ad Deum, cuius testimonium inuocatur: secundario autem assumuntur ad iuramentū aliquæ creaturæ, nō

secun

secundùm se, sed vt in eis diuina veritas manifestetur. Sic iuramus per Euangelium, id est, per Deum cuius veritas in Euangelio manifestatur: iuramus item per Sanctos qui hanc veritatèm crediderunt & obseruauerunt. Alter modus iurandi est per execrationem; in quo inducitur creatura aliqua, vt in qua diuinum iudicium exerceatur. Sic, quis iurat per caput suum, aut per filium suum, aut per aliud quidpiam sibi maximè dilectum. Sic Apostolus iurauit, 2. ad Corinth. 1. dicens: *Ego testem Deum inuoco in animā meam*. Quod autē Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, vtroque modo intelligi potest; vel per modum execrationis, quasi salutem Pharaonis obligauerit Deo: vel per modū contestationis, quasi cōtestando veritatē diuinæ iustitię ad cuius executionē Principes terræ cōstituuntur. Hactenus ex B. Thoma. Cui similia Thomas Anglicus: Iurauit Ioseph, inquit, per salutem Pharaonis, tanquam in Pharaone venerans regiam potestatem ipsi à Deo datam: & tanquam per quēdam notabilem Dei effectum, qualis profectò erat Pharaonis vita & salus, quę vtique secundùm Deum erat sibi chara, & amabilis, & venerabilis. Hunc autem modum iurandi signanter assumpsit Ioseph, quò magis occultaret se ipsis, magísque terreret eos per auctoritatem & familiaritatem Pharaonis, quam, tali iuramento vtens, habere se demonstrabat. Sic ille.

18 Tradamus igitur veram propositæ quæstionis solutionem. Sciendū est, bis iurasse Ioseph per salutem Pharaonis, & ad duas res diuersas comprobandas. Primùm ita iurauit, affirmans eos non egressuros inde, nisi priùs adducerent fratrem suum minimum, de quo dixerāt: hæc sunt enim eius verba: *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat huc frater vester minimus*: Et hoc iusiurandum seruatum est à Ioseph: non enim omnes tunc regressi sunt, sed vno eorum retento, cæteri dimissi sunt. Non enim dixit Ioseph, Nullus vestrum egredietur hinc; si enim id dixisset, non vtique iusiurandum fuisset completum: sed indefinitè dixit, *Non egrediemini hinc*: ad cuius sanè veritatem sententiæ, satis est non omnes esse regressos, sed vnum eorum remansisse. Ac primò quidem ostendit Ioseph velle se vnum tantùm eorū regredi, vt adduceret Beniamin, cæteris apud se retētis: sic enim dixit eis, *Mittite ex vobis vnum, & adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis, vtrum vera an falsa sint*. Postea tamen, quo se ostenderet cum illis clementer atque humaniter agere, satis esse sibi dixit, si vnus eorum remaneret, cæteris regredientibus. *Deum*, inquit, *timeo: si pacifici estis, frater vester vnus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis: & fratrem vestrum minimum ad me adducite, vt possim vestros probare sermones, & non moriemini*. Huiusmodi solutionem S. Augustinus in quæst. 139. in Genesim tradit hisce verbis: Annon est periurium? tenuit vnum eorum donec veniret Beniamin, & verum factum est quod dixerat: *Non exibitis hinc, nisi venerit frater vester*. Ad omnes quippe hic non potuit pertinere: quomodo enim ille venturus esset, nisi ad eum ducendum aliqui eorum rediissent? Sic ille.

Vera solutio propositæ quæstionis.

S. August.

Iterum

Iterum porrò iurauit Ioseph per salutem Pharaonis, confirmare vo- 19
lens illos esse exploratores: non quidem absolutè, sed ea cõditione, nisi adduxissent fratrem suum minimum; vt hoc scilicet experimento probari posset eos vera dixisse. Hæc autẽ sunt verba Ioseph: *Mittite ex vobis vnum, & adducat eum, vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis, vtrum vera, an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.* Sed qualis est ista consequentia & probatio, Si nõ dixistis vera de patre & fratre vestro minimo, ergo estis exploratores? Nam fieri poterat, vt & illi falsum dixissent, & nihilominus exploratores non essent. Verùm huius probationis vis in eo est: Si mendaces deprehendemini in his quæ dixistis de patre & vestro minimo fratre, meritò etiam profectò mendaces haberi debetis in eo, quod negatis vos esse exploratores: deprehensum enim mendacium vestrum vehemẽtem & admodum probabilem faciet suspicionem, & vt dicitur, præsumptionem, vos esse exploratores, & idcirco dignos esse pœna exploratorum.

S. August. Hanc quoque solutionem prodidit loco proximè citato S. Augustinus, affirmans illud, *Exploratores estis*, idem valere, atque, Meritò æstimabimini exploratores esse, & digni pœna exploratorum. Sic autem scribit: Quomodo hoc verum est, si non verum dicitis, exploratores estis: cùm etiam si mentiti essent, non tamen exploratores essent? Sed hoc est quod dixi ita dictum esse, *Exploratores estis*, quasi dixisset, Exploratorum pœna digni estis, hoc autẽ est, Exploratores deputabimini merito mẽdacij vestri. *Estis*, autem potuisse dici, pro habebimini, & deputabimini, innumeræ similes locutiones docent. Vnde est illa Eliæ, *Quicunque exaudierit in igne, ipse erit Deus.* Non enim tunc erit, sed tunc habebitur. Sic Augustinus. Similiter hunc nodum exsoluit Caietanus, ita scribens super hoc loco: In textu Hebræo non habetur: *Exploratores estis*, sed *Exploratores vos*, & subauditur, habebimini, scilicet ex vestro mendacio. Nam eo ipso quod obiectum illis fuerat esse eos exploratores, & ad talem obiectionem purgandam illi dixerant se habere fratrem minorem, si in hoc mentiti fuissent, reddidissent se suspectos quòd exploratores essent. Et sic verum iurauit Ioseph. Quod si nõ discerneretur per hoc veracitas eorum, haberentur ex proprio mendacio exploratores. Hæc Caietanus.

(3. Reg. 18. Caietanus.)

VERS. 17. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

Cur Ioseph triduana custodia fratres affixerit.

CVR tribus diebus, & non pluribus, vel paucioribus? Lyranus & Thostatus huiusmodi quãdam reddunt rationem: Voluisse Ioseph peccata fratrum suorum condigna pœna quodammodo punire. Illi tripliciter aduersus Ioseph peccauerant, primum deliberata voluntatte eum occidendi, cùm dixerunt: *Venite occidamus eum.* Gen. 37. Deinde in cisternam eum deiiciendo, vt inibi fame, sitique cruciabili admodum exitu periret. Adhæc cùm innocentem, & fratrem suum, quasi seruum sceleratum vendiderunt 20

alie

alienigenis. Hoc igitur triplex eorum crimen triduana illa custodia & afflictione, puniri quodammodo, expiaríque voluit Ioseph. Sic isti. Quid si, triduana illa carceris afflictione præfiguratum est salutiferum, & tripartitum Pœnitentiæ Sacramentum, in contritione, & confessione, & satisfactione consistens? Sunt qui putent ex hac trium dierum custodia, qua Ioseph fratres suos coërcuit, ductas esse tres illas causas & rationes, quas Philosophi in peccatis puniendis spectari, & obseruari præceperunt. Harum vna vocatur emendatio, cùm adhibetur pœna, castigandi & emendãdi gratiã: vt is qui deliquit attentior fiat in posterum, atque correctior. Altera nominatur Compensatio, vel satisfactio; cùm idcirco animaduertitur vt dignitati & auctoritati eius in quem est peccatum, satisfiat: ne prætermissa animaduersio contemptum eius pariat, & honorem eleuet. Tertia appellatur cautio vel exemplum: cùm punitur peccatum in cautionem & exemplum aliorum; vt cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Quocirca veteres exempla pro maximis & grauissimis pœnis dicebant. Verùm hac de re pleniùs disserit ex sententia Philosophorum. Gellius libro 6. capite 14.

Hamerus in hunc locũ Genesis.

A. Gellius.

Verùm quispiam fortasse quærat, cur Ioseph fratrem suum Ruben,
21 qui peccati aliorum fratrum consors & particeps minimè fuerat, pariter cum alijs fratribus in custodiam includi, & affligi, & puniri iusserit. Nimirum ille non solùm nihil in Ioseph peccauerat, sed optimè de illo meritus fuerat: siquidem & obnixè restitit fratribus necare volẽtibus Ioseph: & cùm absente ipso atque inscio ab illis venditus esset Ioseph, grauissimè tulit, & vehementer indoluit. Quinetiam nunc, audiente ipso Ioseph, exprobrauit fratribus suis crimen admissum in Ioseph, & ab eo se reuocare eos voluisse ostendit illis verbis, quæ in hoc ipso capite commemorantur à Mose. Sic enim est: *E quibus vnus Ruben ait: Nunquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerum, & non exaudistis me? en sanguis eius exquiritur.* Sed respondẽdum est, non potuisse Ioseph commodè aliter facere. Nam cùm Ruben esset in societate aliorum fratrum, si eum vnum Ioseph separasset à societate & participatione pœnæ aliorum; facilè indicasset se ipsum fratribus: ex eo namque in suspicionem venissent, ipsum esse Ioseph, de quo tam bene meritus fuerat Ruben. Ioseph porrò manifestationem sui longiùs differre volebat. Quòd si Ruben solus, & ab alijs fratribus seiunctus venisset ad Ioseph, haud dubiè illum Ioseph humaniter accepisset, benignéque tractasset.

Cur Ioseph fratrem suum Ruben & insontem & de se bene meritũ pariter cum alijs fratribus afflixerit.

22 Illud quoque vel admirationem, vel dubitationem Lectori afferre posset: Cùm vnus fratrum tanquam obses retinendus esset in Aegypto, cur Ioseph retineri iusserit Simeonem potiùs quàm Ruben qui erat primogenitus; vel Iudam, qui cęteris virtute, & auctoritate, & gratia antecellebat. Theodoretus ponit hanc questionem, quæ est inter Quæstiones eius in Genesim centesima secunda: Qua de causa, inquit, secundùm è fratribus, & non primogenitum recludi mandauit Ioseph? Respondet autem Quæstioni hunc in modum; Nouerat Ioseph animum ipsius Ruben, &

Cur Simeõ potius quã alius fratrum retentus fuerit à Ioseph in Aegypto.

Theodoret.

propè sciebat quanta defensione pro eo vsus esset apud fratres, & quantũ laborasset pro ipsius salute. Quia verò Simeon ipsi Ruben pro liberatione sui laboranti non adfuit, iure præcepit eum recludi. Nihilominus abeuntibus fratribus illum omni studio curauit. Sic Theodoretus. Ioseph itaque non retinuit Ruben, vel ob honorem, & reuerentiam primogenituræ; vel quia optimè fuerat de se meritus; vel ne eius retentio acerbior & cruciabilior esset patri suo. Nec retinui Iudam, tum quòd etiam ipse bene fuerat de se meritus; tum quia licet Iudas ob laudes, virtutésque corporis atque animi proprias ipsius præstabat cæteris fratribus; principatu tamẽ atque honore generationis & originis cedebat Simeoni. Retentus igitur est Simeon, quod secundùm Ruben, primus natu, ideóque honoratissimus esset fratrum.

Quanquam illa grauior, probabiliórque retinendi causa fuit (si vera tradunt Hebræi) quòd ipse inter fratres qui oderant Ioseph, & eum perdere voluerant, primas tenuit, vehementiórque ad id incitator & impulsor eorum fuit. In hanc certè opinionem propensior est Philo ita scribens *Philo.* in libro de Ioseph: Et fortasse maxima pars culpæ fuit in eo (Simeone) tanquam auctore nefariæ conspirationis; qui cohortem fratrum animauerit, & ad odium Ioseph incitauerit. Nam si fratri suo Ruben, bene, clementérque consulendi, (quo vno minor, cęteris erat grandior) suum adiunxisset suffragium, vix admissum fuisset facinus, præualente per consensum honore ætatis & ordine, præsertim verò in tanti momenti negotio. At ille maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in duram & crudelem sententiam discedere: tanta sanè contentione, vt eius ductu, hortatúque sine mora perpetratum sit impium facinus. Hoc igitur est cur ei soli ex omnibus fratribus iniecta fuisse vincula existimo. Sic Philo. Verba Scripturæ, quibus retentio Simeonis memoratur: hæc sunt: *Tollénsque Simeon & ligans illis præsentibus*, &c. Est autem verisimile admodum quod dixit Theodoretus, Simeonem fuisse à Iosepho, post abscessum fratrum, humaniter & benignè tractatum: non tamen ei se ipsum indicauit Ioseph, expectans videlicet ad sui manifestationem, meliorem occasionem atque opportunitatem.

***

QVARTA

QVARTA DISPVTATIO.

De admirabili quodam, maximéque salubri tribulationis effectu, qui est aperire, atque illuminare oculos animi: super illis verbis, quæ inter se grauiter dolentes dixerunt fratres Ioseph.

Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum: videntes angustias animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit super nos ista tribulatio. VERS. 22.

23 INTER complures alios salutares tribulationis effectus, atque fructus, ille præcipuus est, quòd aperit & illuminat oculos animi, facítque multa tunc homines reminisci, & aduertere, & intelligere quæ rebus prosperis, vel obliuioni tradita erant, vel non aduertebantur, vel pro nihilo ducebantur. Enimuerò prosperitas est sicut nimia pinguedo hebetans atque obscurans visum, vel est vt nimius lucis splendor præstringens aciem oculorum: est tanquam illud stercus hirundinis, quod Tobiæ oculos excæcauit. Ex aduerso autem vexatio dat intellectum, vt Isaias dixit cap. 28. *Quem enim docebit scientiam* (ait idem eodem in loco) *& quem intelligere faciet auditum? Ablactatum à lacte, auulsos ab vberibus.* Est tribulatio quasi ferrum, quod percutiens silicem humani cordis peccatis obdurati excudit ex eo atque elicit ignem, quo illuminetur & conualescat ad pœnitentiam: Est quasi lignum illud ab Elisæo proiectum in aquas Iordanis, ferrũ in profũdo aquarum demersum sursũ enatare faciẽs, ideſt, ex profũdo peccatorum hominem extrahens ad aspectum lucis, hoc est, cognitionẽ sui, & Dei. Est tanquam lutum illud, quo Dominus vnxit oculos cæci, vt videret. Est velut collyrium illud, de quo dixit Ioannes Apocalypsis 3. *Collyrio inunge oculos tuos, vt videas.* Vera est igitur illa celebris Gregorij sententia: Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Et illa B. Augustini: Tribulatio excitat torpẽtem, humiliat superbientẽ; purgat pœnitẽtẽ, illuminat cæcutiẽtẽ, coronat innocẽtẽ. Verè itaque similis dici potest tribulatio felli piscis, quo illiti Tobiæ oculi visum receperunt. Sic enim legitur Tobiæ c. 11. *Tũc sumẽs Tobias de felle piscis, liniuit oculos patris sui, & sustinuit quasi dimidiã horam: & cœpit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. Quam apprehendens Tobias, traxit ab oculis eius, statimque visum recepit.* Dicebátque Tobias, *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me: & ecce ego video Tobiam filium meum.*

Quibus rebus in Scriptura celebratis tribulatio comparari, & assimilari queat.

Tob. 2.

3. Reg. 2.

Ioan. 9.

B. August.

Tria porrò nos cognoscere facit tribulatio, & Deum, & nos ipsos, & hunc mundum. Prosperitas quippe obliuionem Dei parit, atque rerum diuinarum ignorationem, & contemptum. Quod bene ostendit Moses accidisse populo Hebræo dicens: *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit:*

Tria facit hominem cognoscere tribulatio

Locus Deuter. cap.32.

Roboam.

incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. In libro 2. Paralipomen, cap. 12. Roboam Rex Iuda, & populus eius præuaricati legem Domini, multis malis afflicti sunt: ac denique quasi oculos aperientes, dixerunt, Iustus est Dominus: & Dominus dixit: *Quia humiliati sunt, non disperdam eos. Verumtamen seruient ei* (Sesac Regi Aegypti) *Ut sciāt distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarū.*

Manasses rex in tribulatione resipiscit, & pœnitentiā agit.

Verùm ad id declarādum, probandúmque nihil grauius, atque illustrius exemplo Manassis Regis Iudæ, qui fuit impijssimus, & crudelissimus rex: quam ob causam captus ab exercitu Regis Assyriorum, vinctúsque catenis atque compedibus, ductus est Babylonem. De quo sic est in libro 2. Paralipomenon cap. 23: *Postquam coangustatus est, orauit Dominum Deū suum, & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum suorum, & cognouit Manasse quòd Dominus ipse est Deus.* Apud Danielem cap. 4. Nabuchodonosor, propter impietatem & superbiam eiectus non solùm regno, verùm etiam societate hominum, & in bestiam transformatus: denique ad se reuersus dixit: *Nunc ego Nabuchodonosor laudo & magnifico, & glorifico Regē cœli, quia omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradiētes in superbia potest humiliare.*

Antiochus Epiphanes

Luculentissimū item est exēplū Anthiochi Epiphanis memoratum in capite 6. prioris libri Machabæorum. Hic propter scelera in populum Dei crudeliter patrata, insanabili ac lethali morbo percussus à Deo, agnouit veram suæ calamitatis causam, dicens: *Nunc reminiscor malorum, quæ feci in Hierusalem, vnde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam, sine causa. Cognoui ego quia propterea inuenerunt me mala ista: Et ecce pereo tristitia magna in terra aliena.*

Hebræi. Psal. 106. Psal. 77. Psal. 82.

Locus Esai. cap. 20.

Filius. prodigus. Locus Lucæ cap. 15.

De populo Hebræo dicitur: *Clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur.* Et item, *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* &, *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Huc spectat illud Isaiæ, *Domine in angustia requisierunt te: in tribulatione murmuris, doctrina tua eis.* Confirmatur hoc ipsum exemplo filij prodigi, qui grauissima fame, & miserrimo porcorum seruitio vehementer afflictus, tum demum recordatus est patris sui dicens: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlum & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis: Et surgens venit ad patrem suum.*

Tres modi vocationis hominum ad Deum ex Cassiano.

Cassianus in Collat. 3. c. 4. tres ait esse modos quibus homines voca- 25
ri solent ad Deum. Horum primus ex Deo est; secundus per hominem; tertius ex necessitate. Ex Deo est, quoties inspiratio quædam immissa in cor nostrum, nonnunquam etiam dormientes nos ad desiderium æternæ vitæ ac salutis exsuscitat; Deúmque sequi, & eius inhærere præceptis cōpunctione saluberrima cohortantur. Sic legimus Genes. 12. Abrahā voce Dominica, de genitali solo, & totius cognationis affectibus, patrisque domo euocatū: dicente ei Domino, *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Alter vocationis modus est, quē fieri per hominē diximus

mus, cùm vel exẽplis quorundam Sãctorũ, vel monitis instigati, ad desideriũ salutis accendimur. Quo modo & ordine etiã in Scripturis Sãctis per Mosen filios Israel de afflictione Ægypti legimus liberatos. Tertius demũ vocationis modus est, qui ex necessitate descendit: cùm diuitijs mũdi huius, vel voluptatibus obligati, ingruentibus repentè tentationibus, quæ vel mortis pericula comminantur, vel amissione bonorum ac proscriptione percutiunt, vel charorum morte compungunt, ad Deum, quem sequi in rerum prosperitate contempsimus, saltem inuiti properare compellimur. Sic ibi Cassianus. Et sequenti capite hunc vocationis modum illustrat exemplo Abbatis Mosis: qui metu mortis, quæ ei propter homicidij crimen intentabatur, impulsus, ad Monasterium decucurrit: qui necessitatem conuersionis sic arripuit, vt eam in voluntatem prompta animi virtute conuertens, ad perfectionis fastigia summa perueneris. Hæc Cassianus.

Atque hic tertius modus vocationis per tribulationes & afflictiones, licèt inferior duobus prioribus dignitate sit, est tamen multo frequentissimus: plurimi namque per hanc viam ad salutem æternam perducuntur. Itaque in plurimos verè dici posset illud Apostoli: *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quocirca Dauid: *Conuersus sum*, inquit, *in ærumna mea, dum configitur spina.* Et Isaias cap. 26. *Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: Sic facti sumus à facie tua Domine, concepimus, & quasi parturiuimus spiritum salutis:* Et Baruc cap. 2. *Aperi oculos tuos, & vide, quoniam anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dabit honorem & iustificationem Domino.* Reputa cum animo tuo Lector, quod traditur in illa Euangelica parabola vocatorũ ad cœnam, & aduertes humaniter vocatos, & liberaliter inuitatos ad cœnam, nequaquam venisse: venisse tantum cæcos & claudos, & debiles, & compulsos intrare: Dauidi quoque fugienti Regem Saulem, traditur 1. Reg. 22. adhæsisse homines qui erant amaro & afflicto animo.

Vocatio hominum ad Deum per tribulatione est frequentissima.

1. Cor. 3.

Psal 31.

Luc. 10.

Sicut autem salutare est, flagellatum à Deo resipiscere, & ad Deũ conuerti: ita contrà malum est, & velut desperatæ emendationis & salutis, nõ commoueri flagellis, nec à peccatis remoueri. Vnde Hieremias cap. 5. *Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & noluerunt suscipere disciplinam.* Huc etiam facit illud quod Prouerb. 23. figurata oratione dictũ est: *Eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dices: Vulnerauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi.* Facit se Deus nobiscum velut mirabilem quendam mendicum: infligit enim ipse nobis vulnera, morbósq; mittit, vt saltem necessitate tracti, tali dolore molestiáque liberari, & amissam recuperare sanitatem cupientes, ad ipsum adeamus, & medicinam ab eo malorum nostrorum petamus. Est item velut magister noster, qui nos, tanquam insipientes pueros, verberibus cogit frequentare scholam virtutis, & addiscere iustitiam Dei: quod bene Dauid in se ipso expertus ingenuè fatebatur, dicens: *Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas,*

Locus Ps. 118

Tribulatio affert homini cognitionem sui.

Alterum porrò quod hominem facit tribulatio cognoſcere, eſt ipſemet homo, affert enim vtiliſſimam ſui cognitionem quam in proſperitate non habebat. Duas autem res facit hominem in ſe cognoſcere. Altera eſt vilitas & infirmitas conditionis naturæ ſuæ: & quàm fragilis ſit valetudo, robur, pulchritudo, aliæque corporis virtutes, quibus præſidebat, vanè gloriabatur, ſuperbè iactabat ſe cum aliorum contemptu, & ad patranda flagitia improbè abutebatur. Huiuſmodi enim res experimento docet tribulatio, quàm ſint fluxæ, fragiles, caducæ, ac nihili: & idcirco alia quærenda eſſe homini ſolidiora, & firmiora bona. Verùm illud præcipuè docet tribulatio cognoſcere hominem de ſe, an ſit æger, an ſanus, id eſt, bonus an malus: retegit enim, & repræſentat animo & virtutes, ſi quæ ſunt, & peccata atque vitia: in tribulatione enim liquidò apparet quàm bene vel malè animo affectus ſit quiſque. Eſt itaque velut illud ſpeculum Socraticum quod repræſentat æquè turpitudinem & fœditatem, atque pulchritudinē. Cùm igitur quiſquā vehementi aliqua tribulatione affligitur, ſtatim recordatur præteritorum peccatorum ſuorum, propter quæ meritò tunc ſe affligi credit. Quemadmodum qui graui morbo corripitur, ſtatim recordatur præteritæ intemperantiæ ſuæ in edendo & potando, vnde illum ſibi morbū contigiſſe putat. Et cùm quis ex inopinato captus à magiſtratu, ducitur in carcerem, ſtatim memoria repetit ſcelera priùs admiſſa, de quibus timet ſe accuſatum, & propterea tunc detrudi in carcerē. Clariſſimum huius effectus tribulationis exemplum habemus in fratribus Ioſeph, qui durè admodum, aſperéque tractati à Ioſeph, & in carcerē coniecti, confeſtim recordati ſunt ſceleris quod in Ioſeph admiſerant, ideóque ſe meritò illa pati confeſſi ſunt, dicentes: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrū, videntes anguſtias animæ illius, dū deprecaretur nos, & nō audiuimus: idcirco venit ſuper nos iſta tribulatio*: Et Rubē dixit illis, *Nūquid non dixi vobis, nolite peccare in puerū, & non audiſtis me? en ſanguis eius exquiritur.* Propter hæc autem verba, quæ præcipuum tribulationis effectum continent, hanc nos de Tribulatione diſputationem tractandam ſuſcepimus. Hoc etiam fatetur Dauid dicens: *Priuſquam humiliarer, ego deliqui:* Et Baruc cap. 3. *Quid eſt Iſrael, quòd in terra inimicorum es? Inueteraſti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum deſcendentibus in infernum?* Et continuò ſubdit tantæ calamitatis cauſam, *Dereliquiſti*, inquit, *fontem ſapientiæ: nam ſi in via Dei ambulaſſes, habitaſſes vtique in pace ſuper terram. Diſce vbi ſit prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus, vt ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas vitæ, & victus, vbi ſit lumen oculorum, & pax.*

Pſa. 118.

Plinius lib. 7. Epiſt. in Epiſt. ad Maxim.

Sanè quàm ſcitum eſt quod in quadam Epiſtola ſua ſcribit Plinius: grauem enim, & periculoſum morbum, quo quis vehementer afflictatur, plus valere docet ad excitandam in animo ægrotantis præteritæ vitæ ſuæ peccatorum, errorúmque ſuorum memoriā & pœnitentiam, ingenerandúmq; ſalubre conſiliū, firmúmque propoſitū & votū, correctiùs in poſterum viuendi, quàm omnia Philoſophorum præcepta, omnéſque de fugiendis vitiis, colendiſque virtutibus, eorum, quamuis ſubtiliſſimas &

doctissimas disputationes. Verba Plinij, quoniam memoratu obseruatúque digna sunt, vbet hîc adscribere. Sic autem ille ait: Nuper me cuiusdã amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum, aut auaritia, aut libido sollicitat? non amoribus seruit, non appetit honores, opes negligit: & quantulumcumque, vt relicturus, satis habet. Tunc Deos esse, tum hominem esse se meminit; inuidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: mollémque in posterum & pinguem, si contingat euadere, hoc est, innoxiam, beatámque destinat vitam. Possum ego, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus Philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi, mihíque præcipere: vt tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Hæc Plinius. *Sententia egregia Plinij quam vtilis animo sit vehemens corporis afflictatio.*

28 Tertia cognitio quam tribulatio parit homini, est ipsius mundi. Propterea verò tribulatio notificat homini mundum, quòd eum à mundo secundùm æstimationem & affectum quo ei penitus adhærebat, disiungit: antea enim mundo penitus immersus, liquidò videre eum non poterat. Nimirum vera est illa Philosophorum sententia: *Sensibile supra sensum positum, non facit sensationem*: hoc autem præcipuè verum esse constat in visu. Anaxagoras certè, suum illum, quem rerum omnium effectorem ac dominatorem faciebat intellectum, censebat esse oportere segregatum ab omnibus, vt omnia ordinare, & regere, & perficere posset. Etiã Aristoteles necessarium esse putauit vt intellectus noster non esset mixtus corpori, vt posset omnia cognoscere. Tribulatio igitur quia hominem separat à mundo, cui mixtus erat per affectum, facit vt eum possit cognoscere. Situla, qua ex puteo hauritur aqua, dum est intra aquam, non sentitur eius pondus, tametsi plena sit aqua: cum forâs extrahitur, tunc planè sentitur quàm grauis & ponderosa sit. Sed quænam de mundo docet hominem Tribulatio? Quinque videlicet, Quàm sit vanus, quàm fallax, quàm instabilis, quàm amarus, & quàm malus. *Tribulatio facit hominem recognoscere qualis sit hic mundus.* *Anaxagoras.* *Aristoteles.*

29 De mundi vanitate disserenti Salomoni super omnes credendum est: non solùm quòd de ea re librum scripsit, prænotatum Ecclesiasten, eiúsque libri argumentum simul & exordium posuit celebrem illam sententiam: *Vanitas vanitatum*, dixit Ecclesiastes, *vanitas vanitatum, & omnia vanitas*: verùm ob eam maximè causam, quòd ille omnia mũdi huius bona comparare sibi voluit, eáque periclitari qualia essent: quid autem possidendis illis atque perfruendis expertus sit, ipsemet sincerè confitetur, atque hisce verbis enarrat: *Dixi ego in corde meo: Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis, & vidi quòd hoc quoque esset vanitas. Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, Quid frustra deciperis?* Et quibusdã interpositis, paulò pòst subiungit hæc: *Omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in iis quæ præparaueram. Cúmque me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.* Meritò igitur diuina Scriptura, mũdi amatores, vocare solet vanitatũ amatores & sectatores. Vnde *Vanitas mundi.* *Locus Ecclesiast. 2.*

sunt

Psal. 118. *Psal. 4.* ſunt illa, *Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuè*; &, *Filij hominum vſque quò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Sicut in Comœdijs, & Tragœdijs, quæ aguntur, vera non ſunt, ſed imagines tãtùm & ſimulacra rerum: ad eundem modum habent ſe bona huius mundi: non enim talia ſunt, qualia putantur.

Ad hoc illuſtrandum facit quod B. Gregorius ſcribit in lib. 5. Expoſi- 29
tionis in caput 12. primi libri Regum, exponens illa verba, quæ populo Hebræo dixit Samuel: *Nolite declinare poſt vana, quæ non prodiderunt vobis.* *Præclara Gregorij ſententia de vanitate mundi.* Stultè, inquit, appetuntur bona ſeculi, quæ ab appetitoribus ſuis non poterunt diutiùs teneri. Et notandum, quia de futuro dicitur: *Non proderunt vobis.* Nunc enim prodeſſe videtur; ſed cùm in futuro pro eis puniri cœperint, tũc, quàm non profuerint, apertè intelligent. Vnde bene ſubditur: *Neque eruẽt vos, quia vana ſunt:* quaſi dicat, Idcirco vos non adiuuãt, quia cum mundo deficiunt, & poſt ſeculum non habentur. Multum quidem ſeculi bona durant, ſi cum amatore ſuo vſque ad extremũ vitæ eius permaneant: Poſt ſeculum ergo non proſunt quæ finem vitæ tranſire nõ poſſunt. In hac quidem vita ſuos amatores peccatis obligant: ſed tunc non eruent, vbi quidem per meritum ſunt, ſed per auxilium non ſunt. Qua in re cautè notandum eſt, quia eis temporalia bona non proderunt, qui poſt hæc declinare perhibentur. Poſt bona enim tẽporalia declinare, eſt in eorum appetitum defluere, amorémque illorum diuino amori præferre. Meritò igitur illis vana non proderũt, qui ea eo ordine quo condita ſunt, habere noluerunt. Sed quo fructu vana deſpiciantur, inſinuatur, *Et non derelinquet Dominus populum ſuum, propter nomen ſuum magnum.* Magnum vtique malum hæc vana poſt ſe declinantibus ingerunt, quia dum inordinatè terrena appetunt, à ſummo & omnipotenti Deo ad ſuſtinenda futura tormẽta deſeruntur. Qui autem pro eius amore hæc vana deſpiciũt, à veris malis eruuntur, & ex fide promiſſionis diuinæ mercedem accipiũt æternæ hæreditatis. Populum quippe Dominus facit, quem ad æternæ beatitudinis gaudia ſuſtollit. Ibi quippe reuelatâ maieſtatis ſuæ gloriâ ille præſidet, quem in mundo ab amore vanitatis per occultam gratiam aſſumptum tenet. Hæc B. Gregorius.

Inſtabilitas mundi. Inconſtantia porrò & inſtabilitas mundi non ſolùm rationis iudicio, 30
verùm omnium ſenſuum teſtimonio, & quotidianis experimentis atque exemplis compertiſſima & notiſſima eſt. Hinc illa in Scripturis: *1. Cor. 7.* *Præterit figura huius mundi*, &: *1. Ioan. 2.* *Tranſit mundus, & concupiſcentia eius.* Nec ſolùm boni & ſapientes viri inſtabilitatem mundi agnoſcunt; ſed ipſimet mundi amatores, licet ſerò ſibi cognitam apertè profitentur, & inutili pœnitentia ſe mundum dilexiſſe atque coluiſſe vehementer dolent. Audiamus, quemadmodũ ab ipſis vanitas & inſtabilitas mundi graphicè depingatur ijs verbis, quæ in lib. Sap. c. 5. memorantur illi dixiſſe, cùm eſſent in inferno: *Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertranſiit fluctuantem aquam, cuius, cùm præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius*

in

in fluctibus. Aut tanquam auis, quæ transuolat in aëre cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarũ verberans leuem ventum. Aut tanquã sagitta emissa in locum destinatum: diuisus enim aer, continuò in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius. Sic & nos, nati, continuò desinimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in Inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquam lanugo est quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnius diei, prætereuntis. Perpende quæso Lector, quàm multis & varijs, quàm appositius, idoneísque similitudinibus exposita sit vanitas, & instabilitas bonorum huius mundi, in quibus consectandis & comparandis, & perfruendis, homines impij omne studium, omnésque spes, summámque fœlicitatem suam collocauerant. Fertur, quendam cordatum & prudentem virum, cùm pluribus in dies, maioribúsque à Rege suo beneficijs afficeretur, interrogatum, quid amplius optare posset: Nihil aliud, respondisse, nisi clauum vnum: significare volentem, timere se volubilitatem illius rotæ, & mundanæ felicitatis, ne qui in summo erat rotæ, mox ad infima præcipitaretur: quocirca optabat clauum, quo in rotam infixo, eius volubilitatem sisteret. Huiusmodi autem instabilitatis mundi declinandæ gratiâ, pulcherrimam similitudinem reperiet Lector à Damasceno traditam in Historia Barlaam & Iosaphat, cap. 14, quam ego, licèt iucundissimam lectu, cognitúque ad alia tamen festinans, hîc memorare supersedi. *S. Damascenus.*

Nec sanè non aptissimè quispiam dixerit, mundum hunc similem esse maritum ob instabilitatem quæ accidit ei ex tam multis variísque ventis, quibus est obnoxiũ, identidẽ agitantibus & turbantibus ipsum: tũ ob grauissima pericula, per ipsum nauigantibus imminentia atque etiam instantia. Hæc autem pericula quatuor ex causis accidunt. Primùm ex procellis & tempestatibus, tum ex hostibus aut prædonibus; deinde ex fragilitate & grauitate, multísq; foraminibus quibus pertusa est nauis qua vehimur; id autem est corpus nostrum & vita mortalis, quam hîc agimus. Ac demum ex imperitia atque negligentia naucleri, id est, rationis nostræ, habentis tum lumen naturale intellectus, tum supernaturale fidei propter offusam terrenarum cupiditatum caliginem valdè obscuratum. Et quemadmodum mare sequitur motum Lunæ; ita mundus vanissimas vulgi, & insipientium hominum stultissimas opiniones & affectiones. Rectè siquidem scriptũ est: *Stultus sicut Luna mutatur.* Et quamuis plurima exempla instabilitatis mundi commemorari possint, nullum tamen videtur illustrius, & admirabilius, quàm exemplum Aman & Mardochæi; quod multis verbis in libro Esther luculenter enarratur. Nam ibi liquidò cernere est, incredibilem humanarum rerum, breuissimo tempore in contrarios successus vicissitudinem, ac volubilitatem. *Eccles. 27.* *Mundi amaritudo.*

31 Iam verò labores & molestias, atque amaritudinem huius mundi, quis, perinde ac res est, enarrare valeat? Laboriosum est atque amarum, bona mundi acquirere: amarius, iam parta tueri & conseruare: amarissimum,

vbi ea possidere & frui cœperint, citò, vel per mortem, vel alio quopiam
Ecclesi.41. casu, bonis, tanto studio expetitis & conquisitis, tantóq; labore cõparatis spoliari ac priuari. *O mors,* inquit Sapiens, *quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis!* Traditum est memoriæ, quendam ex olitore factum esse Regem: & cùm ex eo requirerent quidam, qua ratione prioris vitæ inopiam, & incommoda tolerasset; respondisse, Requirere potius deberetis, quẽadmodũ toleraturus sim acerbitates vitæ regię: Et cùm impositum sibi diadema regium, ponderando expertus esset, dixisse eum, Hui, tam graue hoc! Fingunt Poëtæ, Iouem duo habere dolia, vnum mellis, alterũ fellis: & de illo quidem guttatim distillare in terras, de hoc verò, largè & vbertim effundere. Hoc ipsum etiã confitentur amatores mundi, sed sera cognitione, atq; inutili pœnitentia, illorũ enim in libro Sapientiæ huiusmodi sunt voces: *Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus.* Prudentior istis Demosthenes: à quo pro breuissimi temporis voluptate, cũ ingens pecuniæ pretium deposceretur, prudenter futuram prouidens pœnitentiam, dixit: Non emo tanti pœnitere.

Scitum Demosthenis dictum.

Ergo verissimè in hunc mundũ dici posset, quod à Mose dictum est in Cantico suo. *Vua fellis, vua eorum, & botrus amarissimus. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Salomon in lib. Ecclesi. com-
Deut.32. memorans, quæ putantur bona huius mundi, subinde adiũgit in omnibus esse vanitatem, & afflictionem spiritus. Et ca. 10. eiusdem libri: *Labor, inquit, stultorum affliget eos: qui nesciunt ad vrbem pergere.* Sapienter hoc. Nã quod homines tantopere concupiscant, & consectentur bona huius mundi, prouenit tum ex naturali appetitu beatitudinis, tum ex ignorantia verę beatitudinis: quærunt enim eam, vbi non est, nec esse potest, ideóq; laborant incassum, & sese vehementer sine fructu macerant, & affligunt: *quia nesciunt ire in vrbem,* inquit Salomon: id autem est, quia aberrarunt à via, quæ directò tendit, & sine errore perducit ad veram beatitudinem, & ciuitatem Hierusalem, quæ in cœlis est.

Vnde cognoscatur euidenter amaritudo mundi huius.

Mundi porrò amaritudo multis & signis, experimentísq; explorata, & comperta est. Mundi enim mala, plurimis contingunt; bona paucissimis. Malum eius, multo plurimum, & copiosissimum est, & multiplex, atque diuturnum: bonum verò, paucum, & paruum & breue; malum per se obuium est, & expositum, & facilè aduenit, ægréq; propulsatur; bonum, difficiliter paratur, & facillimè perditur. Bonum denique mundi, est impurum, milléque permixtum malis; malum autem, purum est, & boni expers. Tribulatio igitur facit nos cognoscere mundi amaritudinem: quoniam sæpe oritur ex illis ipsis bonis mundi, quæ vel amissa dolorem nobis acerbum afferunt, vel per abusum eorum in sceleribus committendis, pœnis & suppliciis nos reddunt obnoxios. Sunt itaque simillima pulcher-
2.Reg 18. rimis illis capillis Absalonis: de quibus ille sæpius vanè ac superbè gloriatus, denique illis ipsis suspensus, miserrimè interiit.

Mũdi fallacia

Manifestat præterea tribulatio multiplicem mundi fallaciam; & quantopere

topere fallantur mundi amatores. Fallax enim est mundi gratia, fallax pulchritudo, fallaces diuitiæ, honores, voluptates: falsa spes, falsus amor, falsa promissa. Promittit multis, & dat paucis: promittit multum, & dat parum: promittit satietatem, & auget magis sitim: promittit gloriam, & sæpenumero causa est ignominiæ, & probrosissimæ mortis. Et quia peccatis est plenus mundus, peccatum autem, per voluptatis illecebram, fallacia est mentis; necesse est, mundum & fallacijs, & mendacijs, & dolis, & fraudibus esse refertum. Apostolus certè, peccatum esse fallaciam, ostendit illis verbis: *Videte fratres, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.* Ergo in stultos mundi amatores, qui eius fallacijs obducti, miserrimum statum suum non agnoscunt, verè dici posset quod scriptum est in Apocalypsi: *Dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Similes sunt Loth, amatores huius mundi: *Eleuatis Lot oculis,* ait Scriptura, *vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur, antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut Paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor. Elegitque sibi Loth regionem circa Iordanem.* Atenim deceptus est Lot specie illius amœnitatis: breui enim tota illa regio funditus subuersa & cœlitus exusta est; ipseque maximum in vitæ discrimen venit; nec ex tali exitio euasisset, nisi seruatus esset ab Angelo. Simile quidpiã accidit mũdi amatoribus, inanem eius pulchritudinem, & amœnitatem stultè consectantibus. Sæpe verò, etiam in hac vita, & ipsi aduertunt fallaciam mundi, & se deceptos esse cognoscunt, experti falsas fuisse spes suas, & de prosperitatis bonis, aut nihil, aut contraria potiùs mala reportasse; & contigisse sibi quod legitur apud Isaiam c. 29. *Sicut somniat esuriens, & comedit, cũ autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius, & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquã fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est.* Et cetera. Dum enim homines mundi amore capti tenentur, velut altissimum dormiunt somnum, expergefiunt autem plerũque instante iã morte, aut certè post mortem in infernum detrusi. Tunc enim inclamant illud quod est in libro Sapientiæ: *Errauimus à via veritatis.*

Locus Pauli ad Hebræos 3.
Locus Apoc. cap 3.
Genes. 13.

Extremo loco, tribulatio euidenter ostendit quàm malus sit hic mundus. Tria quippe sunt eius mala: Ignorantia, concupiscentia, & malitia. Propter ignorantiæ tenebras, comparatur Aegypto: propter fœditatẽ concupiscentiæ, nominatur Sodoma & Gomorrha; propter prauitatẽ & malitiam, sæpe appellatur nomine Babylonis. Quæ maior ignorantia, quàm, Deũ, mundi effectorem, & rectorem, & cõseruatorem nõ agnoscere? *Pater sancte,* ait Dominus: *mundus te non cognouit,* &, *In mundo erat, & mũdus eum non cognouit.* Si cognoscerent mundi amatores, Deum esse veracem, mundum verò mendacẽ; si Deũ esse omnipotentẽ, mundũ verò infirmũ; si Deũ esse immensum pelagus bonorũ, mundũ autem sentinã & cloacã malorũ, crederent vtique magis Deo quàm mũdo, eiq; seruire & placere potiùs quàm mũdo, studerẽt. Sed illi adeo sunt insipientes & vecordes, vt ita viuãt, quasi persuasum haberent, nullũ esse Deum. *Dixit insipiẽs in corde suo,* ait Dauid, *Non est Deus.* De fœdissimis porrò, quibus mũdus æstuat

Tria genera malorum quæ vigent atque regnant in mũdo.
Ioan. 17.
Ioan. 1.
Psal 13.

concupiſcentijs,nihil attinet dicere.Malitia item eius, & per ſe manifeſta eſt,eóque manifeſtior eſſe poteſt,quod Chriſtus Dominus, & Apoſtoli eius,de mundo,quaſi de re peſſima,& abominabili & execrata, loquuntur & præcipiunt. Audiat Lector aliquot,ſed celebres ſententias. *Ego*,inquit Dominus,*non ſum de hoc mundo: Mundus odit me: Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Et item illa. *Totus mundus in maligno poſitus eſt: Nolite conformari huic ſeculo: Chriſtus dedit ſemetipſum pro nobis,vt nos eriperet de præſenti ſeculo nequam. Adulteri,neſcitis quia amicitia huius mundi inimica eſt Dei? Quicunque ergo voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt,viſitare pupillos,& viduas in tribulatione eorum,& immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Fugite de medio Babylonis, & ſaluet vnuſquiſque animam ſuam.* Aduertat porrò Lector,in hac Diſputatione vſurpatum eſſe à nobis nomen mundi,non pro natura rerum, quæ ſunt in mundo,ſed partim,pro bonis temporalibus huius mundi,quæ multi ſtultè amant,& admirantur præferentes ea bonis æternis:partim pro hominibus mundi huius amatoribus atq; ſectatoribus,qui abiecto Dei timore,& amore,omnia ſtudia, & ſpes, & curas ſuas in diligendo & colendo mundo collocarunt.

Ioan.17. Infra 18. 1.Ioan 2. Rom.12. Tit.2. Gal.2. Iaco.4. Supra 1. Ierem.51.

Apud Damaſcenum,in eo,qui proximè dictus eſt, libro, Barlaam, ap- 34
poſitiſſima ſimilitudine arguit ſtultitiam eorum,qui mundum hunc, cuius proximè antè,vanitatem,& mala demonſtrauerat, perditè amant, & ſtultè colunt,poſthabito Deo, in quo vno eſt verum ac ſummum hominis bonum. Similitudo autem qua ille vtitur,huiuſmodi eſt; Quamobrem eos,inquit,qui tam peſtifero ac crudeli domino ſeruiunt, quive à bono ac benigno Deo per ſummam dementiam ſe ipſos remouentes, rebus præſentibus inhiant,nec futura vllo modo cogitant, verùm ad corporeas quidem voluptates ſine vlla intermiſſione ſeſe conferunt; animas autem ſuas fame confici,& innumeris malis conflictari ſinunt, hos ego homini à furētis Vnicornis facie fugiētis ſimiles eſſe cēſeo: qui cū clamoris ipſius ſonum atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipſi in prædam cedat,aufugit. Dum autem celeriter currit,in ingentem quandam ſcrobem ruit,ac ruendo manus extendens, arborem quandam arripit, eamque arctiſſimè retinet, atque gradu quodam firmatis pedibus, pacata deinceps omnia & à periculo aliena eſſe arbitratur. Reſpiciens autem,duos mures cernit,alterū candidum,alterū atrū,arboris illius, quam arripuerat,radicem perpetuò corrodentes, iāque penè eam amputantes. Atque inſuper,coniectis in illam ſcrobem oculis, horrendum draconem cōſpicit,aſpectu ipſo ignem ſpirantem,ac toruis oculis ipſum intuentem, horrendéque ipſi deuorando inhiantem. Ac rurſum in gradu illo, cui pedes ipſius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aſpidum capita videt,è pariete,in quo conſiſtebat prominentia. Rurſum autem oculos conuertens,nonnihil mellis ex arboris illius ramis fluere cernit. Quocirca calamitatum earum,quibus vndique obſidebatur,& vrgebatur,omiſſa conſideratione,nimirum quonam pacto externè quidem, vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiori autem

Pulcherrima ſimilitudo qua ſtultitia mūdi huius amatorum arguitur. Barlaam apud Damaſcenum cap.12. hiſtoriæ.

parte,

parte, acerbus Draco eum deglutire vehementer expeteret, ac rursus arbor ea quam arripuerat, iam iamque amputanda esset pedes deniq; ipsius quàm lubrico, & infido gradui inniterentur: horum, inquam, tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda seipsum occupauit.

Hæc eorum, qui præsentis vitæ ludibrijs intabescunt, figura est: cuius quidem explanationem protinus tibi exponam. Vnicornis igitur, mortis typum gerit, quæ semper mortalium genus persequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem, mundus est, qui omnis generis malis, ac mortiferis laqueis scatet. Arbor ea, quam compressis manibus tenemus, & quæ à duobus muribus indesinenter arroditur, cuiusque hominis vitæ curriculum est: quod quidem per diei, ac noctis horas absumitur & conficitur, ac paulatim ad excisionem accedit. Quatuor autem aspides, humani corporis super quatuor lubrica, & instabilia elementa constitutionem designant: quæ, cum immoderatè se habent, ac perturbantur, corporis compages dissoluitur. Ad hæc, Draco horrendum Inferni ventrem adumbrat, qui eos suscipere gestit, qui præsentes voluptates futuris bonis anteponunt. Mellis verò guttula distillans, mundi iucunditatem & dulcedinem significat, per quam ille amicos suos ludificans, eos saluti suæ prospicere minimè sinit. Sic ille.

***

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM TERTIVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Filij Iacob, absumpto quod ex Aegypto deportauerāt frumento, perseuerantéque fame in terra Chanaam, ducto secum Beniamin reuertuntur ad Ioseph, à quo perhumaniter tractati, lautóque conuiuio accepti sunt.

1 INTERIM fames omnem terram vehe-
2 menter premebat: Consumptísque cibis,
quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob
ad filios suos: Reuertimini, & emite nobis
3 pauxillum escarum. Respondit Iudas:
Denuntiauit nobis vir ille sub attestatio-
ne iurisiurandi, dicens: Non videbitis fa-
ciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vo-
4 biscum. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter,
& ememus tibi necessaria: si autem non vis, non ibimus: vir au
5 tem, vt sæpe diximus, denuntiauit nobis dicens, Non videbitis
6 faciem meam absque fratre vestro minimo. Dixit eis Israel: In
meam hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei, & alium habere
7 vos fratrem. At illi responderunt: Interrogauit nos homo per
ordinem, nostram progeniem, si pater viueret, si haberemus
fratrem: & nos respondimus ei consequenter iuxta id quod
fuerat sciscitatus: nūquid scire poteramus quòd dicturus esset,

Addu

Adducite fratrem vestrum vobiscum?Iudas quoque dixit pa- 8
tri suo, Mitte puerum mecum, vt proficiscamur, & possimus vi
uere, ne moriamur nos & paruuli nostri. Ego suscipio puerũ: 9
de manu mea require illũ, nisi reduxero, & reddidero eũ tibi,
ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercessisset dila- 10
tio, iam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit
ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis 11
terræ fructibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modi-
cum resinæ & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, &
amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, 12
& illam, quam inuenistis in sacculis, reportate, ne fortè er-
rore factum sit: sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum. 13
Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem, 14
& remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc
Beniamin: Ego autem quasi orbatus absque liberis ero. Tule-
runt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Beniamin: 15
descenderúntque in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph.
Quos cùm ille vidisset, & Beniamin simul, præcepit dispensa- 16
tori domus suæ, dicens: Introduc viros domũ, & occide victi-
mas, & instrue conuiuiũ: quoniam mecũ sunt comesturi meri-
die. Fecit ille, quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros 17
domũ. Ibíque exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, 18
quam retulimus priùs in sacculis nostris, introducti sumus; vt
deuoluat in nos calũniam, & violenter subijciat seruituti nos
& asinos nostros. Quamobrẽ in ipsis foribus accedentes ad di- 19
spensatorẽ domus, locuti sunt: Oramus domine vt audias nos. 20
Iã antè descendimus vt emeremus escas: quibus emptis, cũ ve- 21
nissemus ad diuersoriũ, aperuim⁹ saccos nostros, & inuenimus
pecuniã in ore saccorũ; quã nũc eodẽ pondere reportauimus:
Sed & aliud attulimus argentũ, vt emamus quæ nobis necessa- 22
ria sunt, non est in nostra cõscientia quis posuerit eã in marsu
pijs nostris. At ille respondit: Pax vobiscũ, nolite timere: Deus 23
vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis ve-
stris. nã pecuniã, quã dedistis mihi, probatã ego habeo. Eduxít
q; ad eos Simeon. Et introductis domũ, attulit aquã, & lauerũt 24
pedes suos, dedítq; pabulũ asinis eorũ. Illi verò parabant mu- 25
nera donec ingrederetur Ioseph meridie: audierãt enim quòd
ibi comesturi essẽt panẽ. Igitur ingressus est Ioseph domũ suã, 26
obtu

obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis: & adora-
uerunt proni in terram. At ille, clementer resalutatis eis, inter-
27 rogauit eos, dicens: Saluus ne est pater vester senex, de quo di-
28 xeratis mihi? adhuc viuit? Qui responderunt: sospes est ser-
uus tuus pater noster, adhuc viuit: & incuruati, adorauerunt
29 eum. Attollens autem Ioseph oculos, vidit Beniamin fratrem
suum vterinum, & ait: Iste est frater vester paruulus, de quo di-
30 xeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui fili mi. Fe-
stinauítque, quia cõmota fuerant viscera eius super fratre suo,
31 & erumpebant lacrymę: & introiens cubiculũ, fleuit. Rursúm-
32 que lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes. Qui-
bus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Ægyptij
quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim
Ægyptijs comedere cum Hebræis, & profanum putant huius-
33 cemodi conuiuium) Sederunt coram eo, primogenitus iuxta
34 primogenita sua, & minimus iuxta ætatem suam. Et miraban-
tur nimis, sumptis partibus quas ab eo acceperant: maiórque
35 pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet. bibe-
rúntque & inebriati sunt cum eo.

PRÆFATIO.

N Præfationis loco lubet hîc apponere pulcherrimam Sancti Gregorij moralem disputationem, super historia Ioseph, & fratrum eius tam superiori capite, quàm hoc 43. à Mose tradita. Disputat autem copiosè, piè, prudenter doctéque B. Gregorius de virtute Discretionis, & salubri temperamento seueritatis pariter atque lenitatis, quo vti debet Christianus aliorum hominum doctor & rector: ne vel seueritate nimia, quos erudit, & corripit, perdat magis, quàm corrigat; néve immodica lenitate atque indulgentia corrumpat potiùs quàm emendet, atque conseruet. Id porrò docet ille & confirmat exemplo beati Ioseph: qui primùm quidem fratres suos durè, asperéque tractauit, vt talis vexatio daret illis intellectum, & pœnitentiam quandam sceleris ab ipsis commissi: deinde verò humaniter, & blandè, & affabiliter & liberaliter eos accepit: exteriorem vtique aduersus ipsos obiurgationis asperitatem præferens, interiorem verò etiam tunc caritatis erga ipsos dulcedinem custodiens. 1

Verba B.Greg.hom.in Ezech.22.huc transposita,huiusmodi sunt: sæpe contingit,vt Doctor regulam disciplinæ,quam scit docere, nesciat tenere:cum aut nimio zelo motus, minùs se per mãsuetudinem temperat, aut nimia mansuetudine placidus,minùs se contra vitia per zeli stimulum inflammat. Magna enim consideratione debemus pẽsare quod scriptum est.In vasis enim templi inter coronas,& plectas,Boues, & Leones, & Cherubin exsculpta sũt:plectæ autẽ,ccordiæ vnanimitatẽ signãt: Cherubin verò plenitudo scientiæ dicuntur. Sacerdotes enim atque Doctores,inter coronas,& plectas,id est,inter fortitudinẽ boni operis,quo-ad victoriam currunt, & charitatis concordiam, qua à se vicißim non discrepant,per Boues,& Leones,atque Cherubin designati sunt. Quoniã inter plenitudinem scientiæ,quam habent,necesse est vt & Boum mansuetudinem habeant,& feruorem Leonum: quatenus in disciplinam, quam prædicant,& ex sancto Zelo accensi sint, & ex paterna dulcedine,tranquilli. Quibus etiam subter se lora dependeant,vt disciplinæ suæ retinacula,quibus ipsi ligati sunt,etiam subiectis suis sollicitè impendãt. Super eos enim lora dependere, est custodiæ vincula in subditis tenere. Quæ tunc rectè seruantur,cum nec boum mansuetudo, in Zeli feruore amittitur,nec Leonum terror,in mansuetudinem declinatur.Tãta quippe debet esse discretio,vt nec disciplina nimia, nec ipsa quoque misericordia sit remissa.Ne si inordinatè culpa dimittitur, is qui est culpabilis, in reatu grauius astringatur. Et rursus, si culpa immoderatè retinetur, tanto,qui corrigitur,fiat deterior, quanto erga se, nihil ex benignitatis gratia agi considerat: exhibenda itaque prauis est asperitas in ostensione:caritas in mente:vt & dura ostensio delinquentem coërceat: & caritatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.

Pulchra disputatio B. Gregorij de virtute Discretionis, doctoribus aliorũ atque rectoribus apprimè necessaria.

2 *Ecce dum hæc loquor,Ioseph animum pulsat, vt ad ostendenda, quæ dico,ipse testis veniat.Certè somnium,quod de profectu suo viderat,fratribus narrans,per hoc quod innocenter retulit, malitiæ contra se stimulos excitauit.Idem à fratribus venditus Ismaelitis, & in Aegyptum ductus,mira Dei omnipotentis dispensatione in Aegypto prælatus est.Cúmque in terra Chanaã fames exsurgeret, fratres ad Aegyptum venientes, Ioseph prælatum Aegypto repererunt, eúmque summißis ad terram ceruicibus adorauerunt:quem ne adorarent,ideo vendiderunt; adeo consilium Dei mutari non valuit. Tunc Ioseph spiritu discretionis plenus, cognouit fratres non cognitus:Sed memor culpæ,& remissor iniuriæ,mala fratrum nec reddere studuit,nec sine castigatione laxare. Nam suspecta voce,protinus dixit:* Exploratores estis, vt videatis infirmiora

Genes.37.

Genes.42.

terræ venistis. *O iaculum in corde! Peregrini venerant, famis periculum fugiebãt, frumenta quæ quærebant, non acceperant; & feriri, se insuper iactatione criminis videbant. Inter hæc ducuntur ad carcerem & post triduum, adhuc in eadẽ asperitate terrentur. Iam reditur ad cor: iam culpæ memoria pulsat animum: atque inter se inuicem loquũtur:* Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrẽ nostrum, videntes angustiam animæ illius, cùm deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit super nos ista tribulatio. *In his autem, cor Ioseph amore vincitur, secessum petit, soluit flendo, quod pietati debuit. Seuerus ad fratres reuertitur, vt cruciatas eorum animas à culpa liberaret. Posthæc, vnus relinquitur in vinculis, dimittuntur cæteri cum frumentis, vt vnus frater veniat, quem minimum habere se dixerant, qui* Genes. 44. *etiam postmodum venit. Vincebat mentem pietas, cum frater innocens videretur: sed permanebat in ostensione asperitas, vt fratres noxij purgarentur. Frumenta dantur: scyphus in sacco Beniamin absconditur; furti post eos quæstio mouetur. Mittitur vt reducantur in seruitutem; decernitur, apud quem scyphus fuisset inuentus: in sacco Beniamin inuenitur, tunc Beniamin reducitur: afflicti omnes fratres sequuntur. O tormenta misericordiæ! cruciat, & amat. Reuersi igitur, in terram cum lacrymis prostrati, veniam postulant. Memores enim, quid de illo patri* Genes. 45. *promiserant, mœrore intolerabili tabescebant. Tunc se vltra cohibere non valens pietas clausa, prorupit in medium, & excussit caritatis lacrymas de vultu seueritatis. Detersa est ira, quæ apparebat, & nõ erat: ostensa est misericordia, quæ erat, & non apparebat. Sic vir sanctus, facinus fratrũ suorum, & dimisit, & vindicauit. Sic in rigore clementiam tenuit, vt delinquentibus fratribus non sine vltione pius existeret, nec sine pietate districtus. Ecce hoc est magisterium disciplinæ: vt culpis & discretè nouerit parcere, & eas piè resecare. Qui autem discretionem spiritus non habent, aut sic dimittunt peccata, vt non corrigant: aut sic quasi corrigendo feriunt, vt non dimittant. Hactenus verba fuère B. Gregorij.*

Dixitque Israel: In meam hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei, & alium habere vos fratrem.

SVB finẽ superioris capitis Moyses narrauit primùm omnino recusasse Iacob mittere Beniamin cum reliquis filijs in Aegyptum: & dixisse verba illa acerbissimi doloris plena: *Absque liberis me esse fecistis: Ioseph non est super; Simeon tenetur in vinculis; & Beniamin auferetis: in me hæc omnia reciderunt.* Et paulò infrà: 3

Non

Non descendet, inquit, *filius meus vobiscum: frater eius mortuus est, & ipse solus remansit: si quid ei aduersitatis acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* Philo præter ista verba Iacob, quæ memorat Moyses, refert dixisse Iacob quædam alia, sed ad eandem tamen sententiam pertinentia. Sic enim scribit: Tunc senex (Iacob) gemitum trahens ex imo pectore: Quem ego primum, inquit, deplorabo filiorum meorum? Penultimúmne, sed primum, calamitatum ordine? An secundo genitum, qui miseria primo proximus, non prius mortem sensit, quàm vincula? An minimum natu, cui abominanda profectio suscipienda est; si modò proficisceretur: fratrum infortunio factus nihilo cautior? Interim ego membratim pereo: nam parentum partes sunt liberi. Modò numerosa, felicíque prole stipatus, ad orbitatem recido. Sic Philo. *Philo in lib. de Ioseph.*

4 Verùm quæri posset, quemadmodum verè Iacob dixerit illud filiis suis: *In meam hoc fecistis miseriam*: cùm illos non fecisse id, vt miserum redderent patrem suum, & historia ipsa planè ostendat, nec Iacob dubitare potuerit. Sed enim, dictum illud Iacob, non pressè ac propriè accipiendum est, sed iuxta vulgarem loquendi consuetudinem, quam non rarò sequitur Scriptura. Cùm enim ex facto alicuius personæ, aliquid euenit, etiam præter consilium, & voluntatem eius, vulgo creditur, & dicitur id factum esse ab illa persona; quasi ea voluerit, & designauerit illud. Verbi causa, ex peccato mortali sequitur pernicies & exitiũ animi: quanquam igitur, qui peccat, non intendit exitium animæ suæ, nec odit eam: attamen, quia facit id, ex quo animæ suæ exitium accidit, dicitur odisse animam suam, & voluisse ac quæsiuisse perditionem suam: ad quam sententiam interpretandum est illud, quod in Psalm. 10. scriptum est: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quanquam istic legendum esse putat Sanctus Hieronymus: *Odit anima sua*: Vt illud, *anima sua*, referatur ad Deum: hoc sensu: Anima Dei odit eum qui diligit iniquitatem. Sensus igitur illorum verborum Iacob: *In meam hoc fecistis miseriam*, hic est, Ex eo, quod vos fecistis, indicando isti Præfecto Aegypti, remansisse apud me fratrem vestrum minimum, factum est, vt ille iusserit eum duci ad se, quo abducto, ego fiam miser, timens illius interitum, vel captiuitatem. *S. Hieronym.*

Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: Sumite de optimis terræ frugibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modicum resinæ & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & amygdalarum. VERS. 11.

5 VNC lacum referens & enarrans Philo, ita scribit: Iacob cùm esset vir sapiens, reputans cum animo suo tolerabilius esse vnius filij incertum periculum, quàm tot filiorum, suámq; perniciem, quæ propter domum fame oppressam,

vitari non poterant, respondit: Cedendum est necessitati, vt video. Fortasse natura viam hac ratione munit ad melius aliquid, quod nondum præuidere mente sumus idonei. Ite, & minimum quoque fratrē, quando ita videtur, assumite. Verùm aliter eundum nunc est, quàm anteà. Tunc pecunia tantum opus erat ignotis, ad emendum frumentū euntibus, neq; vllam passis iniuriam. Nunc adiungenda sunt munera, tribus de causis: ad parandam præfecti annonæ gratiam, cui vos innotuisse dicitis: tum ad fratrem citius redimendum è vinculis: ac demum ad tollendam, quantum fieri potest, explorationis suspicionem. Proinde ex optimis, quæ nostra regio fert, ceu primitias, ferte isti homini: & duplex pretium, annumerato, quod retulistis proximè: fortassis enim per alicuius ignorantiam id accidit. Ego faustis precationibus abeuntes prosequar, commendans salutem vestram Seruatori Deo: vt & apud illius regionis indigenas, hospitibus conciliet gratiam, & vos restituat incolumes in patriam, vna cum fideicommisso, quod parenti debetis: tam priorem in vinculis relictum, quàm hunc, quem nunc abducitis adolescentulum, per ætatem, imperitum rerum omnium. Sic Philo.

Verba Hebræa, quæ Latinus interpres hoc in loco interpretatus est, 6
resinam, storacem, stacten, terebinthum, & amygdalas, tam Hebræi, quàm de nostri studiosi & periti linguæ Hebrææ, variè admodum interpretātur: quam varietatem strictim indicauit Caietanus ad hunc modum: Pro *resina*, alij theriacam, alij balsamum, alij terebentinam interpretantur. Pro *storace*, alij ceram, alij aromata intelligūt. Pro *stacte*, alij castaneam, alij masticem, alij guttam, seu florem myrrhæ exponunt. Pro *terebintho*, apud omnes lego Pineas. Et his iunguntur amygdalæ, vt in vulgata etiam editione habetur. Hæc Caietanus.

Caietanus.

Cur Iacob noluit cōmittere Beniamin, Ruben, sed commisit Iudæ.

Cæterùm quæri dignum est, cur Iacob ad dimittendum Beniamin 7
permotus fuerit potius oratione ac promissis Iudæ, quàm ipsius Ruben, qui anteà id petierat obnixè à patre, & vt videtur, grauiori se obstrinxerat conditione ad reducendum Beniamin; neci offerens, & quasi deuouens filios suos, nisi Beniamin reduceret ex Aegypto ad patrem suum. Hęc enim fuit oratio Ruben ad Iacob sub finem capitis quadragesimi secundi à Moyse commemorata: *Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituam. At ille: Non descendet*, inquit, *filius meus vobiscum.* Iudæ autem oratio & promissio mollior, ac leuior videtur fuisse: Sic enim locutus est patri suo, vt in hoc capite scribit Moyses; *Mitte puerum mecum vt proficiscamur, & possimus viuere, ne moriamur nos, & tu, & paruuli nostri. Ego suscipio puerum, de manu mea require illum. Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercessisset dilatio, iam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis.* Videtur itaque grauius illud, quod dixit Ruben; *Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi:* quàm hoc quod dixit Iudas: *Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te*

omni

omni tempore: Iacob tamen, oratione Iudæ flexus est, non autem Ruben. Philo innuit causam huiusmodi, quòd Iudas potētior esset ad persuadendum: quoniā inter omnes fratres ingenio, animo, auctoritate, & facundia excellebat; & verba illa dixit patri non suo tantùm, sed aliorum omnium fratrum nomine. *Philo.*

8 Equidem reor, tres reddi posse eius rei valdè idoneas, & probabiles rationes. Primum enim Iudas, gratus, & carus erat patri, & propter eius prudentiam & grauitatem morum fidem eius dictis habebat. Ruben cōtrà, ingratus & inuisus erat patri, propter incestum ab eo admissum, violādo thorum paternum. Et hanc causam tradit Theodoretus quæst. 103. Quare, inquit, noluit Iacob committere Beniamin ipsi Ruben? Quoniam suspectus illi erat propter illegitimum congressum, & petulantiam in cubile patris commissam. Ignorabat autem Iacob quantum laborasset Ruben pro conseruando Ioseph. Sic Theodoretus. Deinde conditio, quam offerebat Ruben, necem dico filiorum suorum, erat iniqua, & absurda, & irrationabilis, & à Iacob nō solùm non accipienda, verùm etiam auersanda & execranda. Conditio verò Iudæ erat grauis, & rationabilis, & ad mouendum patrem perefficax. His adde, quòd quando Iudas illud dixit patri, erat maior frumenti inopia, vehementiórque fames, quàm antea fuerat, cùm Ruben dixit illud patri suo. Iacob itaque maiori permotus, victúsque necessitate, ne ipse cum omni familia periret, coactus est assentiri Iudæ, & dimittere Beniamin. *Genes. 45. Theodoret.*

9 Nonnulli hac ratione docent, tanto grauiorem fuisse conditionem, qua se patri obstrinxit Iudas, quàm Ruben, quanto grauior est pœna inseparabilis & perpetua, quàm temporaria & perfunctoria. Occisio enim filiorum suorum, quàm Ruben offerebat patri, breuis futura erat, citóque transitura: At verò pœna qua se obligauit Iudas, dicens: *Nisi reduxero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore*: Futura ipsi erat inseparabilis & perpetua: Quis autem non mallet breui & præsenti pœna, etiam mortis, semel defungi, quàm semper pauidam, & dolori obnoxiam vitam agere? Qui autem peccati reus est omni tempore, perpetua solicitudine & angore, & cōscientiæ trepidatione suspensam vitam agit. Scitum enim est quod ad hanc sententiam scripsit Ouidius: *Ouid lib. 3. de Pon.*

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.

Meritóque celebratur illud Senecæ: Nemo tam est timidus, vt pendere semper malit, quàm semel cadere. Origenes, more suo, hæc referens ad mysticam intelligentiam, docet præterea grauiorem fuisse à Iacob æstimatam conditionem, quam offerebat Iudas, quod hæc figuraret pœnam æternam, quam luunt perpetuò impij post hanc vitam; quippe qui sunt peccati aduersus Deum rei omni tempore. Conditio autem à Ruben oblata, significabat temporarias præsentis vitæ pœnas, quæ quantumuis graues & acerbæ sint, breuissimæ tamen ac nihili censeri debent, præ quàm sunt improborum pœnæ post hanc vitam. *Origenes.*

VERS. 22. vsque in finem cap.

Et ait: Ponite panes: quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Aegyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putãt huiuscemodi cõuiuium) sederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta ætatem suam, & mirabantur nimis, sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiórque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet. Biberúntque & inebriati sunt cum eo.

ISTORIAM huius conuiuij ad hunc modum enarrat 10
Philo: Viso Ioseph fratre suo vterino Beniamin, non valens affectum animi reprimere, priúsquam eum proderet, auerso vultu, & secedens quasi ad aliud negocium (nondum enim erat aperienda veritas) in quodam angulo effudit se in lacrymas. tum ablutus, & dolorem rationi subiiciens, ad hospites epulo accipiendos reuertitur, educto Simeone, quem in vinculis, tanquam obsidem illorum retinuerat: adfuerunt & alij conuiuæ, optimates nempè Aegyptiorum. Tractatio eorũ fuit iuxta morem cuiusque patriæ: durum enim visum esset, discedere à consuetis moribus, prȩsertim in conuiuio, vbi maximè cõuiuarum hilaritati, & iucunditati seruitur. Iussi deinde sunt iuxta ætatis ordinem sedere: nondum enim discumbendi mos receptus erat. Illi porrò mirabantur quod Aegyptij, non aliter, quàm Hebræi rationem ætatis haberent in honorandis hominibus, etiam in conuiuiis. Sic autem cogitabant secum: Fortasse hic Præfectus Aegypti, pro sua prudentia, non modò seriis & magnis rebus ad pacis, & belli studia spectantibus, inducit decorum ordinem, verùm etiam honestatem, & decentiam in istis leuioribus, & penè ludicris, quæ Aegyptij hactenus rudiores nesciuerunt. Nam in conuiuio, seruata grauitate, lætitia quæritur in primis. Interim cibi nõ valdè lauti, apponuntur, quòd Iosepho non liberet vti deliciis in publica penuria. Et hoc ipsum prudẽtes homines in laudem vertebant, vitari luxum intempestiuum, & inuidiosum: probantes consilium Ioseph, memoris, quid vel præsentem lætitiam, vel publicum statum deceret, & vtrique se accommodantis tempori. Fuit itaque opportunus, & minimè inuidiosus conuiuij apparatus, & quod ad luxum deerat, supplebatur hospitali comitate, lætis propinationibus, faustis ominationibus, ad hilaritatem hortationibus, & id genus iucundis inuicem confabulationibus: nimirum hæc ingenuis ac liberaliter educatis, gratiora sunt, quàm cibi potúsve lautitiȩ, non magni pendendæ, nisi apud istos epulones, & vanissimos luxus ostentatores. Sic Philo.

PRIMA

PRIMA DISPVTATIO.

Super conuiuio, quod fecit Ioſeph fratribus ſuis, & ſuper verbis Scripturæ proximè antè poſitis.

12 VIS fratrum Ioſeph in animum ſuum inducere potuiſſet, ſperare quod accidit eis, tantam videlicet tam breui tempore futuram viciſſitudinem rerum, tantámque in animo Ioſeph erga ipſos mutationem: vt quos ille anteà vt hoſtiles exploratores, durè, atque aſperè, criminoséque tractaſſet, eos nunc non modò humaniter & beneuolè acciperet, verùm etiam conuiuio ſuo dignaretur? Verùm ſuper eo cõuiuio quæſtiones aliquot curſim & carptim tractandæ ſunt.

Prima quæſtio, Quorſum Ioſeph illud cõuiuium inſtituerit.

Prima quæſtio: quem ad finem Ioſeph conuiuium illud fecit fratribus ſuis? Haud dubiè, vt oſtenderet ac perſuaderet eis, quamuis ſeuerè ac durè priùs eos tractaſſet, ſe tamen nec odio ipſos nec contemptui habere: cuius rei nullum poterat illuſtrius facere indicium & argumẽtum, quàm adhibendo eos conuiuio ſuo. Apud omnes enim gẽtes ſemper habitum eſt conuiuium, ceu illuſtre quoddam ſymbolum, pretioſúmque pignus amicitiæ & honoris, præſertim autem cõuiuia Principum. Romanos legimus agere quotãnis eſſe ſolitos conuiuia, quę Chariſtia appellabant, quibus intereſſe non licebat, niſi iis, qui ſanguine inter ſe iuncti erant, vel arcta propinquitate affines in huiuſmodi autem conuiuiis, amicos inuicem ſermones habebant, & amicitiam, temporis fortaſſe iniuria, vel alia quapiam cauſa diſſutam ſarciebant: ac ſi quod forte inter ipſos exortum eſſet diſſidium, mutua benignitate inuicem condonabant. Super qua re quod breuiter prodidit Valerius Maximus, hîc apponam. Cõuiuium, inquit, Maiores noſtri ſolemne inſtituerunt, ídque Chariſtia appellauerũt: cui, præter cognatos & affines, nemo interponebatur: vt ſi qua inter neceſſarias perſonas querela eſſet orta, apud ſacra menſæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur. Sic ille. Eôdem pertinent illi verſus Ouidij:

Chariſtia Romanorum.

Valerius Maximus lib. 2. cap. 1.

Ouidius lib. 2. de Faſtis.

Proxima cognati dixêre Chariſtia cari,
Et venit ad ſocios turba propinqua deos.
Dijs generis date thura boni: Concordia fertur
Illo præcipuè mitis adeſſe die.

Videtur igitur ſimile quodammodo fuiſſe illud conuiuium Ioſeph, ſimilíque de cauſa ab eo inſtitutum.

Secunda quæſtio de ordine conuiuarũ in ſedendo.

Secunda quæſtio, Quonam fuerunt ordine in illo conuiuio Ioſeph diſpoſiti cõuiuæ? Indicat hoc Scriptura illis verbis: *Quibus appoſitis, ſeorſum fratribus, Aegyptiis quoque, qui veſcebãtur ſimul ſeorſum: ſederuntq́; corã eo primogenitus iuxta primogenita ſua, & minimus iuxta ætatem ſuam.* Hinc duo licet cognoſcere, quæ ad ordinem illorum conuiuarum pertinent; alterum eſt, eos non in vna omnes menſa conſediſſe, ſed in tribus

diſtin

distinctis & separatis mensis: id enim apertè significatur illis verbis, *Seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, & seorsum Aegyptiis.* Erat igitur vna mensa principalis ad quam solus Ioseph sedebat, tanquam princeps & dominus. Vt ex hoc loco appareat, quàm sit antiquus mos & olim, hodiéque à Principibus vsurpatus, vt etiam in publicis conuiuiis non se Principes iungant & misceant cæteris conuiuis: sed pro dignitate ac maiestate sua, propriã habeant mensam, ad eámque soli resideant. Hoc autem fecit Ioseph, quòd idem antea factitare apud Aegyptios solitus esset; & vt hac etiã ratione occultaret se fratrib. suis, simulans Aegyptiũ se esse; ob ídque more Aegyptiorum, cum Hebræis considere in conuiuio nollet. In altera mensa erant Aegyptij: non sanè quilibet Aegyptiorum, sed viri honorati ac primarij, qui officij & honoris gratiâ, assectabantur Ioseph. De quibus illud quod dicitur: *Qui vescebantur simul,* dupliciter potest intelligi: vel vt illud *simul* referatur ad illud conuiuiũ, ad quod Ioseph primates Aegyptiorum inuitasset, quò magis honoraret fratres suos, & suam illis magnificentiam & maiestatem demonstraret. Vel illud *simul* denotat, illos Aegyptios, solitos comedere eo tempore, quo Ioseph comedebat, quòd essent viri in primis honorati; non autem de numero famulorum Ioseph, qui ministrabant eius mensæ, atque eo ministerio peracto, postea comedebant.

Tertia mensa fuit, in qua erãt fratres Ioseph; & hanc mensam Ioseph coram se apponi iussit, vt hîc narrat Scriptura, maioris nempè benignitatis declarandæ gratiâ; quo videlicet eos videre, & ab ipsis videri posset: & si quid sermocinari luberet cum eis (per interpretem vtique) id commodius & iucundius posset. Erant porrò fratres Ioseph, ordinati secundùm ordinem ætatis cuiusque (& hoc est alterum illud, quod ex supradictis verbis Scripturæ colligitur) vt prior natu, priori loco sederet; & minimus natu, vltimo loco. Primus itaque in ea mensa sedebat Ruben, vltimus autem, Beniamin: Et hoc Scriptura vocat in hoc loco, (sedere iuxta primogenita sua,) id est, vt quisque primogenitus fuerat, ita primo loco ibi sedebat. Atque hunc morem, priorem in conuiuiis locum maioribus natu deferendi, plenum videlicet vrbanitatis & modestiæ, ac reuerentiæ, etiam à veteribus Romanis religiosè custoditum esse, legimus apud Valerium Maximum eodem, quo proximè dictum est, loco. Senectuti, ait ille, iuuentus ita cumulatum & circumspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescentium communes patres essent. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris cuiuspiam aduẽtum discubitu præcurrerent: sublatáque mensa, priores consurgere eos, & abire patiebantur. E quib. apparet, cœnæ quoque tẽpore, quàm parco, & quàm modesto sermone; pręsentib. senioribus, soliti essẽt vti adolescẽtes. Sic ille.

Reuerẽtia iuniorum erga seniores, apud veteres Romanos. Valerius Maximus.

Tertia quæstio, cur Ægyptij auersabãtur conuiuia Hebræorum.

Tertia quæstio: Cur Aegyptij tantopere auersabantur societatẽ Hebræorum in conuiuiis, testante Scriptura, illicitum putasse Aegyptios, atque profanũ, comedere cum Hebræis? Quidã referũt hoc ad fastum & supercilium, & superbiam Aegyptiorũ, qui exteras gẽtes, & omnium 14

maximè

maximè Hebræos, vt ignobiles,& obscuros, vilésq; homines fastidiebant,atq; aspernabantur: cùm tamen ipsi Aegyptij propter impurissimos mores, & absurdissima instituta,legésq;,& vanissimas,atque execrandas superstitiones,omnium mortaliũ vanissimi, & contemptissimi haberi deberent. Dauid certè,propter has causas Aegyptios appellauit populum barbarum,dicens: *In exitu Israel de Aegypto,domus Iacob de populo barbaro* Verùm probabilius dictu fuerit,propterea Aegyptios tantopere abhorruisse à comedendo cum Hebræis,quòd Aegyptij nõ vescerentur carnibus pecorum;quin etiam pecora ipsa, quasi deos diuino cultu,& honore venerarentur, ob idque eorum occisionẽ perhorrescerent: Hebræi verò pecora mactarent,tum ad edendi,tum ad sacrificandi vsum. Hoc autẽ dupliciter probari potest ex ipsa Scriptura: primùm, ex hoc loco; vbi dicitur Aegyptios conuiuia Hebæorum habuisse pro illicitis & profanis: profana enim putabant, id est, impia, & contraria pietati & religioni suæ,qua ipsi colebant ea, pro diis, quibus occisis, & coctis vtebantur Hebræi pro quotidianis cibis. Deinde probatur idem ex cap. 8. Exodi: dicenti enim Pharaoni, vt Hebræi sacrificarent Deo suo in Aegypto,& non irent in desertum,respondit Moyses: *Non potest ita fieri: abominationes enim Aegyptiorũ immolabimus Domino Deo nostro. Quòd si mactauerimus ea quæ colũt Ægyptij corã eis, lapidibus nos obruẽt.*

15 Quæstio quarta super illis verbis: *Sederunt coram eo.* Vter mos antiquior fuit in conuiuiis, sedendíne, an accumbendi? In hoc enim Scripturæ loco, vt primùm mentio fit, quo statu corporis essent in conuiuio, dicitur in conuiuio Ioseph sedisse fratres eius; & supra Genes. 37. legitur,fratres Ioseph sedentes comedisse. Eundémque morem tenuisse veteres Romanos,& item Lacones atque Cretenses,in antiquis memoriis est proditum. Nam ad illud Virgilij:

Quarta quæstio vter mos in conuiuiis antiquior fuerit sedendine,an accumbendi.

Perpetuis soliti patres considere mensis.

Ita scribit Seruius: Perpetuis, inquit, mensis, id est, longis ad ordinem exæquatis sedentium. Maiores enim nostri,sedentes epulabãtur; quem morem habuerunt à Laconibus,& Cretensibus,vt Varro dixit in libris de gente Populi Romani,in quibus docet,quid à quaq; traxerint gente per imitationem. Sic ille. Idémque confirmat Isidorus libro Etymologiarum 20. cap. 11. Immo verò apud Homerum,Heroes inducũtur in conuiuiis sedentes, non accumbentes, vt notat Athenæus lib. 1. Et addit hunc morem, interdum etiam seruasse Alexandrum Magnum, qui aliquando quadringentos duces,in sellis aureis,& argenteis,veste purpurea stratis,sedentes,ac reclinatos conuiuio excepit. Sed hæc pleniùs apud amicum meum, doctissimúmque virum Petrum Ciacconium in aureolo illo libro suo de Triclinio Romano. Aetas porrò sancti Ioseph, ampliùs quingentos quinquaginta annos belli Troiani tempus antecessit: vt hinc satis appareat,quanta sit vetustas sessionis in conuiuio,vt qua vsos esse fratres Ioseph in conuiuio eius,proditum sit à Mose.

Seruius. *M.Varro.* *Isidorus.* *Athenæus.* *Petrus Ciacconius.*

Quinta quæstio,super illis verbis: *Et mirabantur nimis,sumptis partibus quas ab eo acceperant.* Quænam fuerunt partes illæ, quas fratres Io-

Quinta quæstio de partibus, quas Io-

seph dedit fratribus suis. seph in conuiuio acceperant ab ipso? Fuisse puto fercula quę apponuntur conuiuiis, & quos Latini vocant Missus. Quanquam nomine etiam partium appellari à Latinis Scriptoribus, ostendit Suetonius ita scribēs de Caligula: *Qua epulatione, equiti Romano contra se hilariùs, auidiúsq; vescenti, partes suas misit.* Fuisse autem olim solenne in cōuiuiis, eum qui inuitauerat, partes mittere ad conuiuas, præsertim honoratiores, sibique cariores non solùm præsentes, sed etiā absentes, apud Græcos & Latinos Scriptores legimus: de Cyro hæc scribit Xenophon lib. 8. Si apponeretur sibi suaue quid, non solus ipse id comedebat, sed impertiebatur etiam præsentibus. Frequenter etiam mittebat absentibus amicis de iis cibis, quibus ipse delectabatur. Quinetiam vbi cœnatum erat; reliquias omnes mittebat Cyrus de mensa sua. Traditum etiam memoriæ est, Regem illum percelebrem Lacedæmoniorū, Agesilaum, duplicē in conuiuiis partem accipere solitū: non vt ipse vesceretur vtraque, sed vt mitteret alteram amicis, sibi alterā reseruās. Dicebat enim, ideo Regi duplicari obsonia debere, nō satietatis suæ causā; sed vt quos vellet, sic honorare posset. Et Capitolinus, Pertinacis Imperatoris parcimoniam enarrans: Amicis, inquit, suis si quando de prandio mittere voluit, misit offulas binas, aut omasi partem, aliquando lumbos gallinaceos: fasianum, nunquam priuato conuiuio comedit, aut alicui misit.

Suetonius. Morem fuisse Principum, mittere partes aliis. Cyrus. Agesilaus. Pertinax.

Sexta quæst. Quot numero fuerāt partes datæ fratribus Ioseph, & de numero ferculorū in conuiuiis, apud Veteres.

Sexta quæstio: Quot numero fuêre partes illæ, siue fercula, & missus 17 dati fratribus Ioseph? Thostatus significat fuisse quinque, ídque coniectat ex eo, quod Scriptura dicit hoc loco, Beniamin quinq; partibus plus accepisse, quàm vnum quemlibet fratrum suorum: quasi cuilibet fratri datæ fuissent quinque partes, sed quia pars quælibet istarū quinque data Beniamin, erat duplo maior, quàm aliorum fratrum, ideò ad vltimum Beniamin quinque partibus superauit alios. Circa hoc autem fuisse magnam apud veteres Romanos, parcimoniam, ostendit Seruius super illum versum Virgilij:

Fit strepitus tectis, vocémque per ampla volutant.
Atria.

Augustus Cæsar. Scribit enim, Veteres Romanos, vt traditū est à Catone, & in atrio, & duobus ferculis epulari solitos. De Augusto quoq; Cæsare scriptum est, cœnasse eum ternis, vt plurimùm, ferculis, aut eum abundatissimè senis præbuisse conuiuium. Cuius frugalitati quantoperè cōtraria fuerit intemperantia, & luxus Elagabali demonstrat Lampridius ita de eo scribens: Exhibuit aliquando tale conuiuium, vt haberet viginti & duo fercula ingentium epularum, & per singula, manus, quasi iam comedissent, lauarent. Ex hoc prætera conuiuio Ioseph licet intelligere, antiquissimum fuisse morem in conuiuiis, non in commune vescendi, eadémque de patina conuiuas omnes cibum capiendi, sed singulis conuiuis singulas partes separatim & propriè assignandi. Verùm super hac re quæstionem doctè agitat in vtramque partem Plutarchus in lib. 2. Quæstionum Symposiacarum, quæst. 10.

Elagabalus. Antiquior mos singulis cōuiuis dandi singulas partes, quàm in commune vescendi. Plutarchus.

Septima quæstio, Quid

Septima quæstio super illis verbis: *Et mirabantur nimis, sumptis partibus,*

bus, quas ab eo acceperāt: maiorq́; pars venit Beniamin. Cur, aut quid mirabantur fratres Ioseph? Lyranus & Thostatus aiunt, illud miratos esse fratres Ioseph, quòd Ioseph quem ipsi credebant extraneum, & Aegyptium, & suorum morum atque institutorum planè ignarum, ita eos sedere fecisset, vt sedere ipsi in domo patris sui solerent: & quòd sine errore eos secundùm ordinem ætatis in sedēdo disposuisset. Sic illi. Quibus suffragari videtur Philo, ita scribēs: Iussi deinde sedere iuxta ætatis ordinem, mirabantur, quòd Aegyptij, non aliter quàm Hebræi, rationem ætatis haberent in honorandis hominibus; idque tribuebant prudentiæ Ioseph, qui non solùm seriis, & magnis rebus ad pacis, bellique recta munia spectantibus, sed etiam domesticis & ludicris, & conuiualibus decorum ordinem induxisset, cuius antea rudes, expertésque fuissent Aegyptij. Sic Philo. Contraria est sententia Caietani, arbitrantis, idcirco miratos esse fratres Ioseph, quod in accipiendis ab eo partibus, tanto superior ipsis fuisset Beniamin, licèt, tanquam natu minimus, vltimus in sedendo fuisset. Admiratio illa fratrum Ioseph, inquit Caietanus, non quadrat sessioni eorum ordinatæ secundùm ætatem cuiusque, non enim res hæc digna fuit admiratione: sed quadrat distributioni subiunctę partium, in qua Beniamin prælatus apparuit omnibus. Sic ille. Et hoc videtur congruere cum verbis illis Scripturæ: *Et mirabantur nimis, sumptis partibus, quas ab eo acceperant: maiórque pars venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet.*

admirarentur fratres Ioseph.
Lyranus.
Thostatus.
Philo in libro de Ioseph.
Caietanus.

19 Octaua quæstio: Quomodo intelligendum est, partē Beniamin tanto maiorem fuisse partibus aliorum fratrum, vt quintuplo excederet, sicut ait Scriptura: *Maiórque pars venit Beniamin: ita vt quinque partibus excederet.* Quatuor id modis potest intelligi. Primò, vt cuilibet aliorum fratrum vnum duntaxat ferculum apponeretur; Beniamin verò sex fercula. Sed hoc non est credibile: nimis enim illiberaliter tractasset fratres suos Ioseph in tam magnifico conuiuio, quo volebat & suam erga illos benignitatem, suámque magnificentiam declarare: in huiusmodi enim conuiuiis præcipua ratio multitudinis & varietatis ferculorū habetur. Quid quòd insignem fecisse videretur iniuriam fratribus, & præ vno Beniamin alios omnes contempsisse? Deinde existimari posset, paria quidem numero fuisse omnibus data fercula, verùm quodlibet ferculum datum Beniamin, fuisse quintuplo maius quodlibet ferculo aliorum fratrum. Verùm nec hoc est verisimile. Nam cùm quodlibet ferculum aliorum fratrum satis esset copiosum, pro magnificentia illius conuiuij nimis profectò superuacaneum fuisset, quolibet ferculum Beniamin fuisse quintuplo maius. Præterea cogitari posset, cuilibet cæterorum fratrū plura esse data fercula, verbi gratiâ, tria; at verò Beniamin tanto plura esse data, vt quinq; ferculis cæteros fratres excederet, verbi gratiâ data ei fuisse octo fercula. Et hoc sanè nihil habet absurdi. Ad extremum, existimari potest, cuilibet fratrum data esse à Iosepho quinque fercula, sed hoc discrimine, vt quodlibet ferculum Beniamin, duplo maius esset quolibet ferculo aliorum fratrum;

Quæst. octaua.
Quomodo intelligēdum sit partem Beniamin quintuplo maiorem fuisse.

ità vt totum quod datum est Beniamin, duplo maius esset quàm erat totum datum singulis fratribus, sed in eo tamen quod datum est Beniamin, quinque partes, siue medietates erant, supra id quod datum erat cuilibet fratrum eius. Quapropter verè dici potest, id quod datum est Beniamin, quinque partibus fuisse maius eo quod datũ est cuilibet fratrum eius: & item nihilominus verè dici potest, quod datum est Beniamin, id duplo tantùm fuisse maius, quàm quod singulis aliorũ fratrum datum est. Ex quo facilè intelligitur, Iosephum scribẽtem in 1. lib. Antiquitatum, vbi refert hanc historiam, Ioseph in illo conuiuio liberaliter tractasse alios fratres, sed Beniamin duplicibus partibus honorasse, non discrepare secũdùm rei veritatem ab eo quod Scriptura dicit hoc loco, Beniamin quinque partibus excessisse alios fratres: hac certè ratione dictum illud Ioseph Auctor Historiæ Scholasticæ interpretatur.

Iosephus.

Historia Scholastica.

Quæstio nona, cur ita præferre Ioseph voluerit fratrem suum Bẽiamin aliis fratribus.

Alexãder Polyhistor apud Euseb.

Lyranus.

Genes. 37.

Nona quæst. Cur id facere voluit Ioseph erga Beniamin, vt is quinq; partibus excederet alios fratres; Apud Euseb. lib. 9. de Præpar. Euangelica, cap. vlt. Alexander Polyhistor rationem reddit eius rei nequaquam hoc loco reticendam. Sic enim de eo scribit ibi Euseb. Quęstionem etiam mouet, cur in prandio quincuplas germano suo Beniamin partes Ioseph apponi iusserit. Respondet, propterea id factum esse ab eo, quoniam septem filios Lia patri eius pepererat (sex mares, & vnam fœminam) Rachel autem mater sua duos tantùm. Propterea Ioseph, quinque partes dedisse Beniamin, & duas ipse sibi accepisse: vt septem etiam ipsi partes, quot & Liæ filij, haberent, ne domus matris suæ minor videretur. Sic ille. Lyranus & complures alij putant id esse factum à Ioseph, vt tentaret animos fratrum suorum erga Beniamin, explorarétque num inuiderent ei, ægréque ferrent sibi prælatum esse in conuiuio, sicut inuiderãt sibi quòd plus ipsis diligeretur à patre. Sed quanquam hoc videtur satis probabiliter dici, contra id tamen facit, quòd postquam Ioseph iam se manifestauerat fratribus suis, & liquidò cognouerat in periculo Beniamin fuisse eos peramantes eius, & pro salute ipsius satagentes ac solicitos; similiter tamen illis prætulit Beniamin: cùm enim singulis dedisset binas stolas, Beniamin dedit quinas, & insuper argenteos trecentos. Similius igitur verò est id fecisse Ioseph, quòd Beniamin sibi coniunctior esset, & carior cæteris fratribus, cùm esset frater suus vterinus, & vnicus eodem patre matréque generatus: & quòd in sui locum successisset apud Patrem, quantum ad singularem amorem & curam eius.

Isto præterea facto Ioseph erga Beniamin, præfigurata est (secũndùm Ambrosium & Prosperũ) futura super omnes cœlestium donorũ in B. Paulo (qui fuit è tribu Beniamin) exuperantia. Is enim singulari quadã Apostolici muneris gratia, & cœlestis sapiẽtiæ præstãtia, & perpessione laborum, in prędicando Euangelio, & re Christiana per omnem terrarum orbem promouẽda, videtur alios excessisse ac superasse. Vnde ipse dixit: *Abundantius omnibus laboraui:* &, *Ministri Christi sunt: & ego (vt minus sapiens dico) plus ego.* Vide ipsum 1. Cor. 15. & 1. Cor. 11. & 12.

Decima

Decima quæstio, An ebrietas Ioseph & fratrum eius pertinuerit ad peccatũ ebrietatis.

Decima quæstio ſuper illis verbis: *Biberuntq́ , & inebriati ſunt cũ eo.* Nónne fuit notabilis intemperantiæ, tam immodicè in eo cõuiuio potaſſe Ioſeph cũ fratribus ſuis, vt ebrij fierẽt? Ebriis porrò accidit, quod ſibi contigiſſe Terentianus ille Cremes ebrius & ipſe confitetur.

In Eunuch.

> *At, at,* inquit, *hercle verba mihi data ſunt: vicit vinum quod bibi:*
> *At dum accubabam, quàm videbar mihi eſſe pulchrè ſobrius?*
> *Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.*

Sed nõ ita res habet, nec peccati ebrietatis accuſandus eſt Ioſeph. Verùm ſcire cõuenit, verbũ inebriandi, ſecundùm proprietatẽ linguæ Hebrææ ſæpenumero idẽ ſignificare, quod largè & abundãter, & hilariter, cirtra ebrietatis tamen vitium, bibere: ſæpéque transferri ad res etiam irrationales, ad ſignificandum ingentem copiam & abundantiã cuiuſpiam rei. Audi Beatum Hieronymum ſuper hac re ita ſcribentem: Idioma linguæ Hebraicæ eſt, vt ebrietatem pro ſatietate ponat. Sicut ibi: *In ſtillicidiis eius inebriabitur germinans*: haud dubium quin terra pluuiis irrigata. Sic ille. Ad eandam ſententiam, ſed latiùs & diſtinctiùs S. Aug. hæc ſcribit in quæſt. 144. in Geneſim: Solent, inquit, ebrioſi homines hinc ſibi adhibere teſtimonij patrocinium, non propter illos filios Iſraël, ſed propter Ioſeph, qui valdè ſapiens cõmendatur. Sed inebriandi verbum, & pro ſatietate ſolere poni in Scripturis, qui diligenter aduerterit, multis in locis inueniet. Vnde eſt illud, *Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti ditare eam*: Et quia in laude benedictionis hoc poſitum eſt, & tanquam donum Dei cõmemoratur, ſatis apparet ebrietatis vocabulo ibi ſatietatem ſignificari. Nam ſic inebriari, vt inebriãtur ebrioſi, nec ipſi terrę vtile eſt; quoniam maiore, quàm ſatietati ſufficit, humore corrumpitur: ſicut vita ebrioſorum qui non ſatietate ſe replent, ſed mergunt diluuio. Sic Auguſtinus.

S. Hierony. in traditionibus Hebraicis in Geneſim.
Pſal 74.
S. Auguſt.
Locus Pſalm. 74.

Verbum inebriãdi dupliciter in Scriptura vſurpatur.

Ergo verbum inebriãdi dupliciter in ſacris litteris vſurpatur. Interdum enim accipitur iuxta vulgarem conſuetudinem, ea ratione vt ponitur in vitio: ſignificat enim, in tãtum repleri vino, vt & corpus in ſenſu, & motu perturbetur; & animus in recto rationis vſu. Nimio enim vino ſumpto, & ſurſum vaporante, caput oppletur: & quia inde ſenſus & motus ad vniuerſum corpus deriuãtur, perturbato cerebro, neceſſe eſt motũ & ſenſum aut impediri, aut deprauari: inde eſt titubatio linguæ, & vacillatio pedum. Ac licèt intellectus noſter non ſit affixus organo, ſed incorporeus ſit atque immaterialis; indiget tamen in operando, obiectiuè, vt bene affecta ſit phantaſia; neceſſe enim eſt, auctore Philoſopho, intelligentem Phantaſmata ſpeculari. Hinc fit, vt nimio vini potu, perturbato cerebro, confuſáque phantaſia, functiones itidem mentis confundantur, & vitientur: quò pertinet illud celebre Ariſtotelis dictum: *Intelligere & ſpeculari marceſſit, aliquo interius corrupto, ipſum autem impaſſibile eſt.* Huiuſmodi porrò ebrietatis, notabilis turpitudinis effectus paucis verbis attigit Plinius, ita ſcribẽs: Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, labantéſque pedes, & (quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni, & inquies nocturna. Præmiúmque ſum-

Ariſtoteles lib. 3. de Anim. text 39.
Ariſtoteles lib. 1 de Anim. tex. 65.
Plin. lib. 14. cap. 22.

mum ebrietatis, libido portentoſa, ac iucundum nefas. Poſtera die, ex ore halitus fœtidi, ac ferè rerum omnium obliuio mórſque memoriæ. Sic Plinius. Verùm in huiuſmodi tam turpem, & dãnoſam, probroſamque ebrietatem incidiſſe ſanctum Ioſeph, nequaquam exiſtimandũ eſt.

Altero modo, & ſanè frequenter, verbum inebriandi, vſurpatur in 23
Scriptura citra vitium, prout ſignificat largè & copiosè, & cum magna animi iucunditate, & voluptate bibere, illæſa tamen mentis, & ſenſuum integritate: &, vt dixi, non ſolùm, ſic vſurpatur in hominibus, ſed etiam in rebus ratione carentibus: In Pſalmo enim 64. verbum *inebriandi*, hac ſignificatione vſurpatum ſæpiùs inueniet Lector. Hunc etiam intellectum habent illa: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ:* id eſt, replebuntur, & ſaturabuntur. Et, *Comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati.* Id autem eſt; Non eſtis, reſtincta ſiti, planè repleti & ſaturati: & item illud: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Id eſt, nolite repleri vino, vel largè & abundanter indulgere vino: ex eo enim ebullit & efferueſcit laſciuia, & libido: ſiquidem venter madens atque æſtuans vino, facilè deſpumat in libidinem: ſicut contrà, parcus vini vſus arcet libidinem: verum enim eſt illud comicum:

Aggæi 1. Pſalm. 35.

Locus ad Epheſ. 5.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Terentian. in Eunuc.

Ergo illud: *in quo eſt luxuria,* non refertur ad vinũ præcisè, ſed ad illud: *Nolite inebriari vino,* id eſt, repleri, quaſi larga & exuberans vini potatio parens ſit luxuriæ.

SECVNDA DISPVTATIO, quæ eſt Philonis.

An omnis ebrietas in vitio ſit, & omnino fugienda viro Sapienti.

QVOD hîc narrat Moyſes de ebrietate ſancti Ioſeph, & 14
fratrum eius, adduxit me ad voluntatem commemorandi hoc in loco diſputationem quandã Philonis de ebrietate, perpulchram ſanè, nec alienam hoc loco, & gratam Lectori futurã. Diſputat autem Philo in eo libro quem inſcripſit de Plantatione Noë, Vtrum omnis ebrietas vitioſa ſit, & fugienda viro bono, & ſapienti, an verò aliqua eſſe poſſit inculpabilis, nec Sapienti viro indecens: Eſt autem copioſa, & perquàm erudita diſputatio, & his fermè verbis ab eo explicata: Quæritur, inquit, vtrum Sapiens aliquãdo inebriabitur. Eſt autem duplex ebrietas, altera, vino repleri & madere, altera pro vino delirare. Super hac quæſtione diſſeruère multi ac nobiles Philoſophi: quorum alij negãt vel nimio mero vſurũ Sapientem, vel deliraturum ob pocula: hoc enim manifeſtũ eſſe peccatum: illud, peccati cauſam eſſe, vtrumque porrò boni viri officio contrariũ. Alij cõcedunt bono & ſapienti viro indulgere interdũ vino,

Philo. Duplex ebrietas.

ſed

ſed delirare præ nimio potu, nequaquam: Prudentiam enim eius ſuffi-cere propulſando, ſi quid nociturum videatur. Tantam enim Prudentia vim habet ad reſtinguendos affectus, ſiue feruenti amoris œſtro in-flammatos, ſiue multo vino calentes, vt his omnibus euadat illa ſupe-rior. Quemadmodũ & in profundo flumine, vel in alto mari vrinantes, partim pereunt, imperiti videlicet natandi, partim natationis gnari, ſi-ne periculo & labore ſurſum enatant. Similiter nimium vinũ, torrentis modo, inundans animam, nunc oppreſſam in imum vſque fundum ignorantiæ demergit: nunc à ſalutari eruditione ſubleuatam non po-teſt vllo modo lædere. *Pulchra ſimilitudo.*

Sed iſtorum Philoſophorũ alteri non ſatis animaduertentes cũ quã-to malo ſapientem ſuum componant, è ſublimi eum, tãquam aucupes, in terram detrahunt, vt in calamitates, quibus ipſi laborant, inducant. Alteri diuerſam temperãtiæ virtutem intuentes, fateri coguntur, quòd qui haurit vinum immoderatius, impos ſui factus, aberrabit facilè: nec manus folùm, ſicut athletæ victi, demittet; ſed ceruice quoque ac capite defluente, genúque labante, ac peſſum eunte toto corpore, pro-cidet. De hac igitur re præmonitus, non temerè in bibacitatis certa-men vltrò deſcendet: niſi fortè propter magnam vtilitatem, puta, ſalu-tem patriæ, aut honorem parentum, aut liberorũ, aliorúmque ſibi con-iunctiſſimorum ſecuritatem: aut, vt dicam in vniuerſum, ob ingens ali-quod & magni momenti, vel priuatum, vel publicum negocium. Nun-quam enim ſuſtinebit intra ſe recipere venenum mortiferum, niſi ad-modum iniquo tempore, per quod ex vita profligetur, tanquam ex pa-tria. Nam hoc vini venenum (ſic enim appellari verè poteſt) ſi non mortem, certè creat inſaniam, dicerem etiam mortem, cuius acceſſu præcipua noſtri pars, mens quodammodo interit. Nam quantum equi-dem intelligo, ſeparario corporis ab anima, quæ eſt mors, leuior du-cenda eſt, quàm alienatio mentis, & recti vſus rationis priuatio. Et, ſi cui detur optio, illa potiùs, quàm hæc eligẽda fuerit. Quapropter priſ-ci Græci artem vini parandi μαινομένην hoc eſt, inſanientem vocarunt, & occupatas hac arte Bacchas, Mænades dixerunt: quòd inſaniæ ac deſipientiæ cauſa ſit vinum immoderatè ſumptum. *Vinum venenum.*

25 Sed redeamus ad duas illas Philoſophorum opiniones de ebrietate ſuprà poſitas: alteris, ſapientem admiſſurum ebrietatem aientibus, al-teris è diuerſo id conſtanter perneganribus. Prior opinio his argumen-tis niti videtur. Quædam eſſe homonyma, alia ſynonyma vocabula conſtat: hæc funt multæ voces, ſed eandem rem ſignificantes, vt ſagit-ta, telum, ſpiculum; item ſcipio, virga, baculus. Homonyma vox, vna quidem eſt, ſed diuerſas admodum res ſignificans: vt vocabulũ canis, eſt homonymum: nam & terreſtre, latrans animal, canis dicitur, & ma-rina beſtia, & cœleſte ſydus, quod Autumnale Poëtæ vocant, quòd in-eunte autumno exoriatur, maturandis, perficiendíſque fructibus: Ari-ſtippus quoque, & Diogenes, atque horum diſciplinæ ſectatores, Cynici, id eſt, Canes dicti ſunt. Conſimili ratione, vinum, & merum,

& teme

& temetum, synonyma sunt idem significantia: nomen enim temeti apud Poëtas passim obuium est: quæ igitur hinc deriuantur, nõ re, sed voce discrepant, vt vini saturitas: & temulentia: quæ vtraque nimium vsum significant, multis de causis bono viro fugiendum. Qui si vino replebitur, pariter etiam temulentus erit, nec grauiùs lædetur, quàm si vino simpliciter expletus sit. Atque hæc est vna Philosophorum sententia de Sapientis ebrietate.

26 Altera verò aliorum Philosophorum sentẽtia talis est; Nostræ tempestatis homines, paucis exceptis, nihil priscorum hominum habere simile; sed verbis, & factis plurimùm ab illis discrepare, longissiméque distare. Nunc enim vsque ad animi atque corporis languorem potant, absque respiratione bibentes: & vltrò pincernas vrgent, & indignantur illis cessantibus, dum caldam, quam vocant, frigefaciunt, & deliramentum illud Homericum, scilicet potandi certamen conuiuiis suis repræsentant. In quo certamine vehementer conflictantur, auriculas, nares, manuum extremos digitos, & alias corporis partes sibi prærodentes inuicem. Atque hæc sunt, vt videmus huius nouæ, quæ nunc introducta viget, conuiualis lætitiæ, atque hilaritatis præmia. At prisci homines, omnis honestæ actionis initium à sacris faciebant, ita demum finem optatum sperantes. Et quamuis rei gerendæ tempus ægrè cunctationem pateretur; ante omnia tamen curabant, vt votis ritè peractis litaretur, pro lucro moram hanc reputantes: inconsulta enim celeritas nocet; cunctatio autem sæpè affert vtilitatem: scientes igitur quòd vini vsus magna cautione opus habeat, nec affatim, nec semper adhibebant vinum, sed decenter, & suo tempore. Peractis enim votis, & sacrificiis placato numine, post purificationem corporum & animarum, aquis abluti, & imbuti sacrarum legum cognitione, hilares & læti ad remissiorem victum se conferebant, sæpe ne domum quidem repetentes, sed in templis vbi sacra fecerant, permanentes, vt & sacrificij memores, & locum reueriti, sacrosanctum reuera celebrarent conuiuium, nec verbo, nec facto vllo peccantes. Ex hoc more natam aiunt esse vocem μεθύειν, quasi μετὰ τὸ θύειν, quia post sacra, demum prisci indulgebant poculis. Talis vsus vini, cui magis, quàm viris sapientibus conueniat, quibus nunc quoque debetur ea, quæ potationem præcedit, sacrorum operatio?

Nota Priscorũ temperantiam cum pietate cõiunctã.

27 Tertia ratio fit per diuersam etymologiam probabilis. Sunt enim quidam, qui putant huic rei non ideo tantùm esse datum istud nomen, quia soleat sequi, & fieri post sacra: Sed ἀπὸ τῆς μετέσεως, id est, à remissione animi. Relaxatur porrò insipientium ratio, & animus ad peccandum licentiùs: at eorum qui rectè sapiunt, potu vini relaxatur mens ad fruendũ tranquillitate atque hilaritate: fit enim vir sapiẽs, vino maceratus, seipso suauior: proinde ne hoc quidẽ modo errabimus si ei potationẽ cõcedemus. Huc accedit & illud, quod sapientia nõ est res dura, neque tetrica, neque deuincta cogitationibus tristibus, sed perpetua tranquillitate hilaris, plenáque gaudio ac lætitia; vnde sæpe prorumpit

in non

in non insulsos lusus & dicteria, coniuncta tamen semper cum grauitate sexta: quemadmodum in bene temperata lyra contrarij soni in vnam melodiam ritè consonant. Certè iuxta sacri Moysis opinionem, Sapientiæ finis, lusus & risus est non iste, quo pueri delectantur, sed quo homines cani, qui non tam consenuerunt tempore, quàm bonis consilijs. Nónne vides filium Abrahæ nominatum esse Isaac, id est, non risibilem tantùm, quod est commune omnium hominum, sed ipsum risum & gaudium? quem conuenit ludere cum tolerantia, quæ est vxor eius Rebecca, hoc enim Hebræis nomen istud interpretatur. Diuinum autem lusum, animo plebeio, non est fas videre; soli Regi licet, cum quo diu habitauit (etiam si non omni æuo) Sapientia. Is appellatur Abimelech, qui prospiciens per fenestram, id est, per apertum, & luciferum mentis oculum, Isaac vidit ludentem cum Rebecca vxore sua. Quod enim aliud negotium sapientem decet magis, quàm bene sentiendo & agendo gaudere, exhilarari & ludere cum honesta tolerantia? *Alludit ad historiã quæ narratur Gen. 26.*

28 Ex his concluditur, sapientem fore aliquando temulentum, quatenus temulentia conferet ad bonos mores, & afferet coniunctam vtilitati relaxationem: videtur enim vinum ea quæ cuique à natura sunt indita, augere, & intendere siue bona, siue mala sint, nam & hoc aliæ item res pleræque faciunt. Siquidem pecunia bono viro auctor bonorum est; malo autem contrà, ingentium est malorum seminarium. Gloria quoque insipiẽtis malitiam reddit illustriorem: sicut iusti virtutem, nobiliorem facit. Similiter & vinum infusum corporibus, malas temperat animi affectiones; bonas verò, benignas, & clementiores efficit. Certè nemo, non planè rudis Philosophiæ, nescit, è duobus contrarijs, si vnum plerisque conueniat, etiam alterum necessariò conuenire; vt album & nigrum sunt inter se contraria: si album bonis promiscuè malisq; cõuenit, & nigrũ itẽ vtrisque similiter cõueniet, nec solùm alteris: sobrietas autẽ & ebrietas contraria sunt inter se, sunt autem sobrietatis participes, vt Maiores docẽt, boni malique, vtrisque igitur etiã conueniet ebrietas: ergo inebriabitur etiã vir bonus absque vllo virtutis detrimento. Quod si tanquã pro tribunali, non solùm argumentis, sed etiam testibus vtendũ est, multos, & in primis laudatos, & medicos, & philosophos commemorare possumus, qui non verbis modò, sed etiam scriptis huic sententiæ suffragati sunt. Multos enim reliquerunt Commentarios intitulatos de ebrietate: quorum confessione constat, temulentiam non esse aliud, nisi potationem quãdam largiorem, hauriréque vinum largius, & abundantius solito, citra mentis tamen atque sensuum integritatis, rectíque vsus detrimentum, non obfuturum sapienti: etsi id faciat in tempore, & in loco, & quemadmodum, & quatenus oportet, nullo modo peccaturum. Hactenus ex Philone. Ex cuius disputatione licet intelligere, ebrietatem Ioseph, & fratrum eius, quam narrat in hoc loco Scriptura, fuisse talem, qualem Philo ait sapienti honestam, & vtilem nonnunquam esse.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM QVARTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Ioseph scyphum in sacco Beniamin abscondi iubet: quo mox, quasi furto esset sublatus, diligenter quæsito, & denique in sacco Beniamin inuento, eum tanquam furti reum detinere Ioseph volente, vehementer satagit & laborat Iudas apud ipsum, pro liberando Beniamin.

1 PRÆCEPIT autem Ioseph dispensatori
domus suæ, dicens: Imple saccos eorum
frumento, quantum possunt capere: &
pone pecuniam singulorum in summita-
te sacci. Scyphum autem meum, & pretiũ
2 quod dedit tritici, pone in ore sacci iunio
3 ris. Factúmque est ita. & orto mane, di-
4 missi sunt cum asinis suis. Iámque vrbem exierant, & processe-
rant paululum, tunc Ioseph accersito dispensatore domus, Sur-
5 ge, inquit, & persequere viros, & apprehensis dicito, Quare
6 reddidistis malum pro bono? Scyphus quem furati estis, ipse
est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessi-
mam rem fecistis. Fecit ille vt iusserat, & apprehensis per ordi-
7 nem locutus est. Qui responderunt: Quare sic loquitur domi-
8 nus noster, vt serui tui tantum flagitij commiserint? Pecuniam
quam

quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te
de terra Chanaam: & quomodo consequens est vt furati simus
de domo domini tui aurum vel argentum? apud quemcumq; 9
fuerit inuentum seruorum tuorum quod quæris, moriatur, &
nos erimus Domini nostri. Qui dixit eis: Fiat iuxta vestram 10
sententiam: apud quemcumque fuerit inuētum, ipse sit seruus
meus, vos autem eritis innoxij. Itaque festinatò deponentes in 11
terram saccos aperuerunt singuli. Quos scrutatus, incipiens à 12
maiori vsque ad minimum, inuenit scyphum in sacco Benia-
min. At illi, scissis vestibus, oneratísq; rursū asinis, reuersi sunt 13
in oppidum. Primúsque Iudas cum fratribus ingressus est ad 14
Ioseph (necdum enim de loco abierat) omnésque ante eū pari-
ter in terrā corruerūt. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? 15
an ignoratis quòd non sit similis mei in augurādi scientia? Cui
Iudas: Quid respondebimus, inquit, Domino meo? vel quid 16
loquemur, aut quid iustè poterimus obtendere? Deus inuenit
iniquitatem seruorum tuorum; en omnes serui sumus domini
mei, & nos, & apud quem inuentus est scyphus. Respondit Io- 17
seph: Absit à me vt sic agā, qui furatus est scyphū, ipse sit seruus
meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum. Accedens au- 18
tem propiùs Iudas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur
seruus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo:
tu es enim post Pharaonem dominus meus. Interrogasti priùs
seruos tuos, Habetis patrem, aut fratrem? Et nos respondimus 19
tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer paruulus, qui 20
in senectute illius natus est; cuius vterinus frater mortuus est:
& ipsum solum habet mater sua, pater verò tenerè diligit eū.
Dixistique seruis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos 21
meos super illum. Suggessimus domino meo: Non potest puer 22
relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur. Et 23
dixisti seruis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscū;
non videbitis ampliùs faciē meā. Cùm ergo ascendissemus ad 24
famulū tuū patrē nostrū, narrauimus ei omnia quę locutus est
dn̄s meus. Et dixit pater noster: Reuertimini: & emite nobis pa 25
rū tritici. Cui diximus: Ire nō possumus: si frater noster mini- 26
mus descēderit nobiscū, proficiscemur simul: alioqui, illo absē-
te, nō audemus videre faciē viri. Ad quę ille respōdit: Vos scitis 27
ꝙ duos genuerit mihi vxor mea. Egressus est vnus & dixistis, 28

29 Bestia deuorauit eũ:& hucusque nõ cõparet. Si tuleritis & istũ,
& aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cũ mœ-
30 rore ad inferos. Igitur si intrauero ad seruũ tuũ patrem nostrũ,
& puer defuerit (cũ anima illius ex huius anima pendeat) vi-
31 deritque eũ non esse nobiscũ, morietur, & deducẽt famuli tui
32 canos eius cũ mœrore ad inferos. Ego propriè seruus tuus sim,
qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens, Nisi re-
duxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempo-
33 re. Manebo itaque seruus tuus pro puero in ministerio domi-
34 ni mei, & puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum
redire ad patrem meum, absente puero, ne calamitatis, quæ
oppressura est patrem meum, testis assistam.

VERS. 2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit, in ore sacci iunioris. Et factum est ita.

Cur Ioseph furti calumniatus commẽtus est aduersus Beniamin.

Theodore.

QVAERITVR, quo animo Ioseph, quémve ad finem huiusmodi calumniam instruxerit aduersus Beniamin? Sed veram & propriam rationem exposuit Theodoretus. Cùm enim posuisset quæstionem hanc, quæ in numero quæstionum eius in Genesim est centesima quinta. Ad quid fabulam scyphi commentus est Ioseph? Respondet ipse hunc in modũ: Experiri volens Ioseph animum fratrum erga Beniamin, & liquidò nosse an Beniamin calumniã passum, ex animo, & acriter defenderent, ob id in eius saccum abscondi scyphũ imperauit. At vbi eos non tantùm illi patrocinari, sed etiam pro eo vehemẽter certare, ac seipsos offerre perspexit, personæ principis, & imperãtis deposita, fraternum vultum induit, & beneuolentiam ostendit; fratrésq; trepidantes, & tantùm non terram sibi dehiscere exoptantes, ipse bono animo esse iussit, dicẽs: *Nunc igitur ne timueritis: neque durum esse vobis videatur quòd vendidistis me: nam vt viueretis, misit me Deus huc ante vos.* I

Philo. Sic Theodoret. Idém que multo ante Theodoretum sensit Philo in libro de Ioseph ita scribens: Sed hæc omnia, quasi tentamenta quædam erant, Ioseph explorare cupiente animos fratrum suorum erga Beniamin. Verebatur enim ne quod inter eos intercederet odium, siue inuidia: vt in familijs sæpe accidit prognatis ex diuersis matribus, honore tamen inter se paribus. Ideo vt exploratores incusabat: nec dimisit eos, nisi obside retẽto, donec adduceretur sibi dilectissimus frater Beniamin. Quem, ob eandem causam, cæteris in conuiuio prætulit, interim obseruans singulorum vultus, ex his iudicaturus, si qua subesset inuidia. Cúmque vidisset gaudere eos, ac fauere honori pueri, tertium præterea experimentum commentus est, intentato furti crimine Beniamin, vt illorum pro eo curam & solicitudinem exploraret. Atque his argumentis

certò

certò persuasus, paternam familiam nequaquam seditione domestica impugnari, ratiocinatus est, quod in se fratres admiserant, non tam eorum perfidiâ accidisse, quàm prouidentiâ Dei prospicientis futurum, & ventura non minùs cernentis, quàm præsentia. Sic Philo.

2 Verùm hinc exoritur quæstiuncula: Num peccauerit Ioseph, furti arguens, & infamans innocentẽ Beniamin? Audiat Lector verã eius quæstionis solutionem à Caietano traditam. Quæstio est, inquit Caietanus, quo pacto excusetur Ioseph de peccato mortali, imponendo furti crimen fratri suo Beniamin innocenti. Sed solutio quæstionis est, nullam fuisse ibi calumniam formaliter; hoc est, ex intentione calumniandi: vt clarè patet ex eo, quod in fratris dilectissimi sacco poculum argenteum iussit poni. Intendebat enim Ioseph explorare an fratres sui parui facerent seruitutem Beniamin: calũnia igitur tantùm materialiter illic interuenit: quæ, quia cognoscebatur, quòd in malũ nullum Beniamin redundaret, vtpote intra breuissimum temporis spatium, immò verò statim veritate patefacta, in lucem prodiens, à peccato contra bonum proximi manifestè excusatur, quamuis officiosum mendacium interuenit. Hæc Caietanus. Ego, & à tali mendacio libenter vindicauerim sanctum Ioseph: non enim ista ex animo, & seriò, & asseuerando, sed tentando, & interrogando tantùm (vt facere iudices solent) facta, dictáque sunt.

An peccauerit Ioseph furti calumniatus Beniamin.
Caietanus super hunc locũ.

Pro vocabulo *scyphi*, Hebraicè est *geba*, de cuius significatione sic Oleaster: Verbum *Gaba* à quo *Geba* id est, scyphus, eleuare significat, *Geba* verò eleuationem, & inde collem, quòd sit eleuatus; vnde *Migaot* quòd Nostri tiaras seu mithras vertunt, quòd eleuatæ essent ad modum collis. Hinc etiam gabia, id est scyphus, non qualiscumque, sed qui formam collis habeat, vt puto, formam habebat, dimidiæ amygdalę, siue Indiani Coci. Hęc Oleaster. lxx. Interpretes pro ea voce posuerunt, Κονδι, Condy, super qua voce Hieronymus citans lectionem hanc lxx. Interpretum: *Et pone argentum vniuscuiusque in ore sacculi, & condy meum argenteum, mitte in sacculum iunioris*: Pro sacculo, inquit, Hieronymus, peronem, vel follem Hebræa habent: pro condy, id est, pro poculo, quod etiam in Isaia legimus, Aquila scyphum, Symmachus, phialam transtulerunt. Sic Hieron. Locus autem Isaiæ significatus hîc ab Hieronymo est apud eum, sub finem cap. 51. Nam pro verbis illis, quæ habet nostra translatio Latina: *Ecce tuli de manu tua calicem indignationis meæ*: apud lxx. si verbum de verbo reddas, Latinè est: *Ecce tuli de manu tua calicem ruinæ, condy furoris mei*: Vocem condy porrò, tradunt Grammatici non esse Græcam, quod indicat etiam forma eius nominis. Apud Athenæum, vbi de varijs poculorũ generibus disserit cum exemplis Græcorum Scriptorum, mentio fit eius vocis. Quanti autem opprobrij & infamiæ duceretur olim surripere scyphum Principis, satis liquet exemplo Dioxippi Atheniensis, qui per calũniam falsò accusatus quòd poculum aureum Alexandro Regi inter epulas surripuisset, cum coniectum in se oculorum, quibus vt fur ab alijs designabatur, ferre non posset, excedens conuiuio, literis conscriptis quæ Regi redderentur, ferro se interemit. Et Iunio Seruilio, qui in conuiuio,

Quid vox Condy.
S. Hierony. in Tradit. in Ge.
Athenæus.
Quàm fuerit probrosum scyphos Principũ furto tollere.
Curtius lib. 9.
Suetonius in Claud.

Claudij Cæsaris aureum scyphum furatus credebatur, in diem posterum ad conuiuiũ reuocato, calicem fictilem apponi iussit Cæsar: quod opprobrium, homini non planè impudenti, instar maximi supplicij esse debuit.

Antiquitas & honor scyphorum.

Inter vasa porrò argentea vel aurea Principũ, tenuisse primas scyphos, siue pocula, ex monumentis antiquitatis manifestum est: quorũ antiquissimus vsus vel ex hoc Scripturæ loco perspicuè cognoscitur. Apud Homerum in primis celebratur scyphus Nestoris, quem ille scribit aureis clauis fuisse interpunctum duplici fundo, quatuor velut auribus redimitũ: ad quarum singulas binæ columbæ aureæ pasci videbantur. Erat autem ille adeo grauis & ponderosus, vt repletus, vix è mensa ab alio quopiam moueri posset; quem tamen Nestor potaturus, facilè in manus tollebat. Memoratissimi quoque fuerunt duo scyphi Neronis, pretiosissimi, atque ei gratissimi, quos ille Homericos à cælatura carminis Homerici vocabat: eos autem, nunciata sibi exercituum defectione, per summam iram atque indignationem, solo illisit.

Homer. Iliad. λ. de scypho Nestoris & Neron.

Suet. in Nero.

PRIMA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendũ sit Ioseph augurari solitum in scypho argenteo. Super illis verbis,

VERS. 5. Scyphus quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet.

Prima quæst. de varia lectione & interpretatione huius loci.

HÆc disputatio tres habet quæstiones: quarum prima est, Quænã sit germana sententia illorũ verborum: *In quo augurari solet.* 5
Sciendum est, locum hunc ab Interpretibus variè reddi ex Hebræo, variéque exponi. Quidam vertunt *augurari*, sicut Latinus Interpres secutus lxx. Interpretes. Alij, *augures consulere:* Alij *tentare & probare*, Alij, *pro malo omine & augurio accipere.* Paraphrasis Chaldaica habet: *Et ipse inquirendo inquirit pro eo.* Aben Esra accipit pro tentare, & probare, hoc intellectu: Per hunc scyphum dominus meus vos tentauit, vt cognosceret num fures essetis. Rabbi Iona sic exponit, Cogitat herus meus amissionem scyphi, ex quo bibit, sibi esse malum omen, & augurium. Dauid Kimhi in libro Radicum, hoc modo interpretatur: Auguratur pro eo, id est, consulit & interrogat augures, vt sciat à quo sit sublatus, & vbi eum quærere debeat. Lectio Chaldaica, paulò suprà memorata hanc reddit sententiam: Dominus meus pro scypho sibi ablato, diligenter inquirit, vel inuestigando furem, vel consulendo augures, & diuinos. Nostræ lectionis Latinæ hæc est sententia, Ioseph in illo scypho, siue per illum scyphum, solitum auguria captare, id est, quærere notitiam, vel futurarum rerum, vel præsentium, vel preteritarum maximè occultarũ, quæque humano cõsilio ac ratione peruestigari nõ queant. Quid autẽ

pro

propriè significet verbũ Hebræũ, quod hîc Latinè interpretatũ est augurari, disputat Oleaster super hoc loco, quem Lector, si lubet, videre potest.

6 Altera quæstio est, An verà ac propriè Ioseph augurari soleret per illũ scyphum. Duplex est significatio tam nominis *Augurium*, quàm verbi *augurari*: altera propria; altera verò minimè, sed figurata & metaphorica. *Augurari* propriè significat diuinare ex auium vel volatu, vel cantu, vel pastu: hæc enim tria erant augurij genera, quæ in auium vel volatu, vel pastu obseruabantur. Huiusmodi augurum erat honoratissimum Romæ Collegium, in quod clarissimi Romanorum allegebantur: quorum dupliciter perinsignis erat honor & dignitas, tum propter summam auctoritatem & potestatem; tum quòd is honor non esset temporarius, sed perpetuus, nec quoad viueret augur, ei adimendus. Auctoritatem & potestatem augurũ demonstrãt verba illa xij. Tab. quæ refert Cic. lib. 2. de legib. sunt autem hæc: Quæ augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit: irrita infectáque sunto. Qui non paruerit, capitalis esto. Nec rarò factum est, vt augurum obnuntiatione præcipui magistratus etiam Consules se abdicarent magistratu. De perpetuitate autem huius magistratus, audiat Lector verba illa Plinij scribentis Arriano: Gratularis, inquit, mihi, quòd acceperim auguratum: iure gratularis: sacerdotium enim ipsum, cùm priscum & religiosũ est, tũ hoc quoq; sacrũ planè, & insigne est, quod nõ adimitur viuenti. Nam cætera, quamquam dignitate propemodũ paria, vt tribuuntur, sic auferuntur: in hoc, fortunæ hactenus licet vt dari possit. Sic ille. Videat Lector super hoc ipso eruditam Plutarchi disputationem in libr. Quæst. Romanar. quæst. 99. & antea, quæst. 72. & 73.

Secũda quæst. Quomodo hic accipiatur verbũ augurari.

Quanta esset Augurum auctoritas. Cicero.

Pli. li. 4. Epist.

Plutarch.

7 Altera significatio est verbi *augurari*, non propria, sed per translationẽ, vsurpando *augurari*, pro eo quod, in vniuersũ dicitur Diuinare, siue præsagire animo, & prædicere futura, quocumque id modo fiat. Hac significatione vsus est augurandi verbo Plinius scribens Cornelio Tacito: Auguror, inquit (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras. Similiter idem verbum vsurpauit Cicero scribens Cæcinnæ: Non ex alitis inuolatu (inquit) nec è cãtu sinistro oscinis, vt in nostra disciplina est, neq; tripudijs solistimis, aut somnijs tibi auguror, sed habeo alia signa quæ obseruem: quæ etsi nõ sunt certiora illis, minus tamẽ habent vel obscuritatis, vel erroris. Hoc item significatu Aristoteles primo libro Animalium scripsit, sternutamentum esse sacrum augurium sanitatis capitis humani, ita scribens: Sternutamentum quod flatus vniuersi eruptio est ex capite per nares, signum est augurale, & vnum ex spirituum omnium generibus sanctum & sacrum. Idémque dixit expresse in Problematum sectione trigesima tertia problem. 9. Sternutamentum, inquit, beneualere caput, posséque concoquere, naturale indicium est. Cùm enim capitis calor humorem, spiritúmque peruincit, tunc moueri solet sternutamentum. Quamobrem moribundos, interdum sternutatorio excitamus, tanquam si hoc affici nequeant, spes nulla salutis sit. Perinde igitur, quasi bonæ indiciũ valetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentũ adorant, benéq; augurantur. Sic Aristoteles: qui & augurari, & augurium sumpsit

Pli. li. 7. Epist.

Cic. l. 6. Epist.

Aristot. Cur sternutamẽtũ augurale signũ putetur sanitatis capitis.

ſumpſit pro naturali indicio,& pro eo quod eſt naturaliter indicare.Cùm igitur in hoc loco dicitur Ioſeph auguratus in ſcypho,non ſumitur augurandi verbum priori modo,ſic enim augurium non per ſcyphum,ſed per aues fiebat;ſed poſteriori modo ſumitur, pro eo quod eſt diuinare, ſiue proſpiciendo & prænunciando futura, ſiue præterita vel præſentia, quæ eſſent occultiſſima,penetrando intelligentia,;& alijs manifeſtando.

Cuiuſmodi fuerit illa diuinatio per ſcyphum.

Tertia quæſtio, Qua ratione diuinatio illa per ſcyphum fiebat apud 8
Ægyptios? Hoc,nec tradit,nec ſignificat Scriptura, nec ego reperi apud Herodotum,Diodorum,alióſque qui ſubtiliter mores,& inſtituta, & leges Ægyptiorum expoſuerunt. Sedenim talem diuinandi modum fuiſſe in vſu id temporis apud Aegyptios, non eſt dubitandum.id enim ſatis indicant verba illa Ioſeph: *An ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* Et apertiùs hoc habet tranſlatio lxx.Interpretum: *Non ſcitis quòd augurio augurabitur homo qualis ego?* ſignificans hiſce verbis,ſui ſimiles in Aegypto,id eſt, primarios ac principes Aegyptiorum, tali genere augurandi vti conſueuiſſe.Illa porrò diuinandi ratio per ſcyphum,ad Magiam pertinebat, cuius multas & varias ſpecies ſiue modos percenſet Plinius his verbis: Vt narrauit Hoſtanes,ſpecies Magiæ plures ſunt. Namque & ex aqua,& ex ſphęris,& ex aëre,& ſtellis,& lucernis,ac peluibus, ſecuribúſque,ac multis alijs modis diuina promittit:præterea vmbrarum,inferorúmque colloquia;quæ omnia,ætate noſtra Princeps Nero,vana,falsáque comperit.Et interpoſitis aliquot,ſubdit:Proinde ita perſuaſum ſit,inteſtabilem,irritam,inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis vmbras;ſed in his veneficas artes pollere,non magicas. Sic Plinius.

Variæ ſpecies, ſiue modi magiæ ſecundùm Plin.ex hiſtoria lib.30.c.2.

Iulius Sirenius libr. 9. de Fato, capi. 18.

Verumtamen ſcire cuperet Lector, quomodo per ſcyphum Aegyptij diuinarent.Dicam quod legi apud quendam ,minimè malum auctorem, Aſſyrios legimus,inquit ille,& Chaldæos,& Aegyptios, pelues aquis replere ſolitos(idem feciſſe eos in ſcyphis,non temerè exiſtimari poteſt) in quibus argenteas laminas,lapidéſque pretioſos certis characteribus ſignatos ponebant,& quibuſdam verbis pronunciatis, Dæmon aduocabatur: qui vocem inſtar ſibili,ex aquis edebat reſponſa eorum, de quibus conſulebatur,reddens.Ex nitidis etiam tersíſque rebus alijs,in quibus quæſitarum rerum imagines à Diabolo confictæ videbantur,antiquitus diuinabatur. Iulianum Imperatorem Apoſtatam,hoc potiſſimùm diuinandi genere vſum eſſe, quidam tradiderunt. Conſimile eſt,quod à quibuſdam hodie,vel in cryſtallis,& vitreis vaſis aqua repletis,vel in ſummis digitorū vnguiculis exercetur:in quibus rerum,quæ inquiruntur,ſpecies & imagines à Diabolo confictæ,à certis perſonis videntur. Huius generis fuiſſe videtur oraculum ex fonte Cereris in ciuitate Patras:in quo,iniecto ſpeculo,ægroto hilarior vel triſtior vultus oſtendebatur, & indidem ægrotis ſanitas,vel mors diuinabatur. In li.de Mirabilib.Mundi(qui Ariſtot.falsò adſcribitur) memoratur fons quidam Paliſcorum : in quo per dolum iurata,& tabellæ inſcripta,ſi ponebantur, continuò abſorbebantur,bona autem fide ac ſyncerè iurata ſupernatabant aquis. Sic ille.

Diuinatio ſuperſtitioſa vel potiùs fabuloſa in fonte Cereris,& in fonte Paliſcorum.

SECVN

SECVNDA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

An ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia? Vers. 16.

9 EX iſtis verbis minimè leuis exiſtit quæſtio, quomodo ſanctus Ioſeph iſtud dixerit, quòd non ſolùm erat mendacium qualecunque, ſed ipſi etiam valdè pernicioſum. Nam nec verũ erat, ipſum augurari ſolitum per ſcyphum, & cultorem haberi velle artis illicitæ & damnatæ, non vacabat peccato, ipſique apud viros pios infame ac probroſum eſſe poterat. Super hac quæſtione varias Auctorum opiniones percenſebo: ac denique breuiter ſententiæ meæ Lectorem faciam participem. Prima eſt opinio B. Auguſtini aientis, id Ioſeph dixiſſe non ſeriò; neque ex animo, ſed per iocum, ſiue per iocularem quandam ſimulationem: non tamen eiuſmodi iocum vſurpaſſe ſanctum Ioſeph, ſine ſenſu alicuius myſterij, iſtiuſmodi ioco velati & occultati. Hanc opiniõnem Auguſtini ſequuntur, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ in Hiſtoria Geneſis ſuper hunc locum, & S. Thomas in Secunda Secundæ quæſt. 95. artic. 7. Verba B. Auguſtini in quæſtione cxlv. in Geneſim huiuſmodi ſunt: Quæri ſolet, quid ſibi velit illud quod dixit fratribus ſuis Ioſeph: *Neſciebatis, quia augurio auguratur homo qualis ego?* ſed quia non id ſeriò, ſed ioco dictum ab eo eſt, vt exitus docuit, non eſt habendum mendacium: mendacia enim ſeriò à mẽdacibus aguntur, non ioco. Cùm autem quæ non ſunt, tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia. Nec verò Ioſeph ſic fratres ſuos ludificaſſet, nec tanta expectatione ſuſpendiſſet, niſi magnum aliquid iſto quaſi ludo ſignificaretur: nam neque ſapientię illius viri grauitate id condignum erat, nec Scriptura eiuſmodi commemoraret, vt in qua tanta ſit ſanctitatis auctoritas, & prophetandorum tanta intentio futurorum: quæ exequi modò non ſuſcepimus, ſed admonere tantùm voluimus, quod hîc oporteret inquiri. Nec porrò illud, vacare arbitror, quod Ioſeph non dixit, *Auguror ego*, ſed, *auguratur homo, qualis ego.* Quod ſi hoc dicatur eſſe genus aliquod locutionis, in Scripturæ corpore ſimile aliquid reperiendum eſt. Hæc B. Auguſtinus.

Prima opinio Auguſtini. Hiſtoriæ Scholaſtic. S. Thomæ.

10 Secunda opinio, non abſimilis, Theodoreti eſt, affirmantis, id Ioſeph dixiſſe per fictionem & ſimulationem quandam; quo videlicet faciliùs ea ratione perueniret eò quò intendebat. Nec ſibi Ioſeph arrogaſſe ſciẽtiam vel vſum augurandi, ſed eam tribuiſſe alijs viris ſui ſimilibus, id autẽ eſt proceribus & Principibus Aegyptiorum. Hoc autem modo ſcribit Theodoretus in quæſtione 104. in Geneſim: Quid hoc eſt: *Augurio auguratur apud ſe?* Qui volunt augere crimen furti apud fratres illos Ioſeph, vaticinij inſtrumentum poculum appellant. Quod etiam ipſe Ioſeph dixit: *Ignoratis:* inquit, *quod quiſquam augurando auguratur ſicut ego?* Hæc

Secũda opinio Theodoreti.

autem dicebat, non quòd vaticinio vel augurijs vteretur; sed sermonem effingens iuxta materiam subiectam Conuenit autem admirari exquisitam eius loquendi rationem. Neque enim vel simulando, augurij peritiã sibi passus est tribui, sed cuipiã alteri, cui summa imperij commissa esset, sicut fuerat sibi. Non enim dixit, *Auguror*, sed, *Augurando auguratur quisquam, sicut ego.* Sic Theodoretus. Extremam hanc Theodoreti admonitionem secutus videtur Græcus interpres in Catena Lippomani citatus. Qui locum hunc sic vertit: *An non noštis, quòd diuinando diuinat vir, qui similis mei est?* Et subdit, Hoc autem est, ac si diceret: An ignoratis, quòd viri excellentes, ac principes, qualis ego sum, ex huiusmodi rerum amissione, omina, & auguria captare solent? Sic ille. Nihil igitur de se Ioseph istis verbis dicit affirmatè, sed illud tantùm significat, summates Aegyptiorum, qualis ipse erat, solitos istiusmodi augurijs vti, & per ea, res vel amissas, vel sibi ablatas inquirere.

Græcus Interpres.

Tertia opinio Ruperti.

11 Tertia opinio est Ruperti, qui ait ista verba dixisse Ioseph seriò, & ex animo, suóque sensu: sed in eius verbis augurari, non propriè accipiendum esse pro superstitiosa auium obseruatione, vel alia quapiam Gentiliũ superstitione, sed in vniuersum pro eo, quod est diuinare, & futura præuidere ac prædicere: in quo neminem fuisse apud Aegyptios similem eius minimè dubium vel obscurum est: habebat enim spiritum propheticum, quo futura præuiderat, atque prædixerat. Verba Ruperti sunt hæc ex lib. 9. in Gen. 10. Augurari quidem, Gentilium est, & ex lege Dei illicitũ est: attamen rem diuinam, id est, futurorum intelligentiam, qua gratia ipse præditus, somniorum quoque verus erat Interpres, verbo augurandi rectè illum significasse non dubium est. Ergo quicquid hactenus in fratres suos egit, in præsens quidem aliquantula illis pœna fuit: sed reuera non tanquam augur, sed tanquam Dei vates, ex intuitu futurorum tunc illa gessit. Sciebat enim, quòd pro culpa suæ venditionis, seruituri essent Aegyptijs in tribus generationibus suis: generatione autẽ quarta reuersuri. Vnde moriturus ipse, dixit fratribus suis: *Post mortem meam visitabit vos Deus, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraham, Isaac & Iacob: asportate vobiscum ossa mea de loco isto.* Nec vacui, sed cum magna substantia, multóque auro & argento educendi inde erant. Benè igitur in prophetia trium generationum, quæ seruituræ erant in Aegypto, & ablationis auri & argenti Aegyptiaci, tribus illis diebus in custodia tenuit, & abeuntibus argenteum scyphum suum imposuit. Item in auspicio Aegyptiorum, qui fugientem Israel persecuturi erant, misit executores post illos, qui eos cum nimia turbatione, quasi ad iudicium reuocarent. Et sicut cantaturi erant filij Israel dicentes, *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est.* Ita rectè & ipse tristitiam fratrum inopinabili gaudio terminauit, dicens: *Ego sum Ioseph frater vester.* Sic Rupertus.

Genes. 15.
Infra 50.
Exod. 14
Exod. 15.

Quarta opinio Thostati.

12 Quarta opinio est Thostati affirmantis Ioseph dixisse illud fingendo, & simulando. Sed quia voluit talis à fratribus suis existimari, qualis reuera non erat, mentitũ fuisse eum, officioso tamen mendacio, ad inquirendam nimirum veritatem, quam nosse cupiebat, & ideo peccasse tantùm

venialit er.

venialiter. Fingebat & ſimulabat Ioſeph, iſtud dicens (ait Thoſtatus) loquens ſcilicet prout de illo exiſtimabant Aegyptij habentes illum præſtantiſſimum coniectorem futurorum per artem augurandi vel Necromantiæ, ſic enim dixerat illi Pharao, *Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat, quæ audiui te ſapientiſſimè conijcere*. Si quæras, an Ioſeph ita loquens ſit mentitus? Reſpondet Ioannes Galenſis non fuiſſe eum mentitum, quia oratio eius, cùm fuerit interrogatiua, nihil affirmauit, vel negauit, & ideo nec verum nec falſum ſignificauit. Sed hoc non valet: nam licèt oratio interrogatiua ſimpliciter & ex toto non affirmet vel neget, attamen ex parte, & prout pręſupponit aliquid, eſt affirmatiua, vel negatiua: Verbi gratiâ, hęc oratio, *An ignoras quòd Chriſtus mortuus eſt, & ſurrexit?* ſupponit Chriſtum mortuum eſſe, & ſurrexiſſe. Talis fuit oratio illa Ioſeph: *An ignoratis quòd non ſit mei ſimilis in augurandi ſcientia?* Idem Auctor reſpondet aliter, verbum augurandi hîc non ſumi propriè pro ſuperſtitioſa obſeruatione auiũ, & per eam diuinatione futurorum, ſed ſimpliciter pro præſcientia & diuinatione futurorum, quam ſine dubio Ioſeph per ſpiritum propheticum, & diuinam reuelationem habebat. Verùm neque hoc rectè dictum eſt. Ioſeph enim illa verba dicens, talis haberi voluit à fratribus ſuis, qualem verba eius propriè accepta ſignificabant, id eſt, augurem verè, ac propriè dictum. Dicendum igitur eſt, Ioſeph voluiſſe haberi à fratribus ſuis verè ac propriè augurem, & ideò mentitum eſſe: ſed quia tale mendacium neque illis fuit noxium, & ſibi conducebat ad inquirendam veritatem, quã noſſe cupiebat, idcirco fuit mendacium quodammodo officioſum, & veniale peccatum: à quo excuſare Ioſeph non eſt neceſſe. Hactenus ex Thoſtato. *Ioannes Galenſis.*

Atenim videtur mendacium illud fuiſſe pernicioſum ipſimet Ioſeph, bonam ipſius famam fœdans: velle enim haberi à bonis viris, & veri Dei cultoribus, quales erant eius fratres, illicitæ ac damnatæ, & diabolicæ ſuperſtitionis egregium cultorem, non eſt leue ac veniale peccatum, vt dicit Thoſtatus. Deinde, non bene refellit ſecundùm reſponſum Ioannis Galenſis, immo videtur eſſe admodum probabile. Dici enim poteſt, Ioſeph vſum eſſe oratione ambigua (quod ſine peccato interdum fieri licet) quam ſciebat fratres eius, atque Aegyptios, qui audiebant, accepturos ſecundùm vnum ſenſum à ſe non intẽtum, id eſt, de augurio propriè dicto: ipſe verò eam orationem intelligebat de augurio amplè dicto, prout ſignificat vniuersè quamlibet diuinationem, etiam licitam & ſanctam. *Diſcutitur opinio. Thoſtati.*

13 Paulus Burgenſis in Additione quadam ſua ad Poſtillas Lyrani ſuper hoc loco, ait ex textu Hebraico elici, ſententiam verborum Ioſeph fuiſſe hanc; Neſcitis, primarijs & principibus viris, qualis ego ſum, facile ac promptum eſſe conſulere augures & diuinos (quorum tunc in Aegypto magna erat tum copia, tum auctoritas) & per eos ſecreta & occulta omnia cognoſcere? Hinc igitur apparet, ſic intelligendo verba Ioſeph, nihil eſſe loci relictum quæſtioni. Verba Burgenſis ſunt hæc: In Hebraica littera non dicitur: *An ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* Sed ponuntur alia quædam verba, quorum hæc eſt ſentẽtia: An *Quinta opinio Pauli Burgenſis.*

ignoratis quòd homo mei similis facilè posset per auguria talia scire? Et hoc videtur magis consonum rationi. Fratres enim Ioseph non habebant, vnde scire deberent, Ioseph esse maximum augurem: sed bene poterant existimare, cùm ille tam potens esset, habere posse augures quoscunque vellet, quos de occultis consuleret: præsertim cùm in Ægypto multi essent coniectores & talium artium professores, vt ex multis Scripturæ locis perspici potest. Secundùm verò S. Augustinum & S. Thom. in 2.2. quæs.95. Ioseph istud dixit non seriò, sed referens ad id, quod vulgus Aegyptiorum opinabatur de ipso, credens Ioseph talium artium esse peritissimum. Sic Burg.

Sexta opinio Caietani.

Caietanus excusat Ioseph à mendacio pernicioso, quòd professio, & 14
munus augurandi, in illo tempore, & apud illas gentes non esset infame, sed honorificum: quocirca dicens Ioseph se esse augurem, non se ipsum infamauit. Vtrum autem excusari possit Ioseph ab omni mendacio, primùm dubitat Caietanus: verùm denique putat dupliciter excusari posse; primùm quòd per illa verba, non sibi attribuit scientiam augurandi, sed alijs sui similibus, id est, primarijs Ægypti viris eam attribuit. Deinde, quia *licet augurari* propriè dictum, sit illicitum; attamen amplè sumptum pro diuinare, quocumque id modo fiat, siue bene, siue malè, potest esse sine vitio, cùm bene fit. Ioseph autem & diuinabat futura, & bono modo diuinabat, nempe afflatus diuino spiritu. Verba Caietani sic habent: Quæstio est circa auguriũ, quod finxit & simulauit Ioseph, quo pacto excusari possit Ioseph à mendacio pernicioso in seipsum, simulando se esse diuinatorem in vase argenteo: est enim hæc species diuinandi inexcusabilis. Verùm solutio quæstionis est, quòd huiusmodi diuinationes tunc temporis infames non erant, sed honorabiles, & ideo non est aduersus propriam famam locutus Ioseph. Et quidem quòd ipse esset diuinator, testabatur diuinatio somniorum: vnde profitendo se diuinare, verum dicebat. De modo autem diuinandi, videlicet in illo poculo argenteo, an secundùm veritatem excusabilis sit, nescio, crediderim tamen excusabilem fuisse. nefas enim est putare, quòd aliquod inexcusabile, ex suo genere peccatum mortale, sibi ipsi imposuerit Ioseph. Idem Caietanus perpendens verba illa Latinę Translationis: *An ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?* subdit hæc, Iuxta Hebræum habetur: *An non nostis quòd diuinando diuinat vir, sicut ego?* non sunt verba præferentis se alijs, sed dicentis communem esse diuinationem sibi similibus: modestè significans, quòd Principibus, qualis erat ipse, non deesset diuinatio. Nec explicat, an per se, an per alios diuinet. Et quia diuinare nullum peccatum est, potest enim ex dono Dei, & quandoque beneficio naturæ sanctè fieri, ideo nihil illiciti de se protulit Ioseph. Sic Caietanus.

Septima opinio Lippomani.

Lippomanus in Catena sua in Genesim, prætermissa translatione ac 15
Lectione Latina huius loci, ex Lectione Hebraica, Grecáque, atque Chaldaica, conatur propositam difficultatem expedire. Sic enim scribit: Ab eo quod Latinus Interpres vertit, *An ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?* paulò diuersior est Lectio Hebraica, hanc fermè redden

senten

ſententiam: *Neſcitis,quòd augurio auguratur*(ſeu)*diuinando diuinabit vir qui ſicut ego* (vel)*ſimilis mei?* nec diſſimilem habet ſententiam translatio lxx.Interpretum,quæ ſic habet:*Non ſcitis,quòd augurio augurabitur homo, qualis ego?* quaſi dicat:Cogitandum vobis erat, me ob ſecretorum cognitionem à Pharaone celebratum nomine & officio,etiam veſtri furti conſcium me futurum: ideòque à tanto flagitio deſignando cauendum erat vobis,cùm id facilè perueſtigare ac deprehendere poſſit, quicunque mei ſimilis fuerit. Chaldaica lectio ſic habet: *Neſciebatis quòd inueſtigans inueſtigaret vir, ſicut ego?* Quibus verbis alter innuitur ſenſus, hic nimirum: Abſtinere vos debebatis ab hoc ſcelere, vel illud ſaltem cogitantes,quòd maxima in eo detegendo vſurus eſſem diligentia: quemadmodum facere ſolent mei ſimiles in perueſtigandis rebus ſibi furto ſublatis. Hinc igitur patet, ſine mendacio dixiſſe illud Ioſeph. Sic Lippomanus. Sed quia Lippomanus tacitam præteriuit lectionem Latinam,ſecundùm quam tamen præſens quæſtio potiſſimùm mota eſt,& in qua maximè verſatur difficultas,idcirco eius ſolutio mutila & imperfecta eſt,

16 Quod ego ſuper hac Quæſtione ſentio, non tam ſuperioribus ſententiis diuerſum eſt,quàm ex earum aliquot aptè compoſitum,atque conflatum. Arbitror equidem,cum Ioſeph dixit verba illa, nihil eum eſſe mentitum. poſſunt enim verba illa quatuor modis commodè ac verè ita exponi,vt mendacii nihil planè contineant. Primùm enim dici poteſt, Ioſeph dixiſſe illud non ſeriò,ſed per iocum,ſiue iocularem quandam ſimulationem:quæ autem ſic diſſimulanter & iculariter dicuntur,ea pro mendacijs nequaquam habentur: Et hæc eſt ſententia B. Auguſtini,& Hiſtoriæ Scholaſticæ,& S.Thomæ,vt ſuprà dictum eſt. Deinde poteſt dici,Ioſeph non eſſe locutum affirmatè & aſſeueranter, ſed interrogando; nec ſibi vendicando ſcientiam augurandi, ſed aſſignando eam viris principibus & ſui ſimilibus. Hæc autem fuit opinio Theodoreti,& Græci interpretis, & Ioannis Galenſis cum honore citati à Thoſtato, & item Cani in libro ſecundo de locis Theologicis cap. 4. Illud præterea dici poteſt Ioſeph dixiſſe illa non ex ſuo ſenſu, ſed ex opinione atque exiſtimatione omnium Ægyptiorum, qui videntes Ioſeph præ cæteris vatibus & coniectoribus Ægyptijs ſapienter occultiſſima interpretari,& futura præſagire, putantéſque id eum facere, more aliorum, per artes magicas,ad quas pertinet augurandi ſuperſtitio, laudabant eum atque prædicabant, tanquam peritiſſimum augurem. Atque hanc opinionem & ſolutionem attigit S. Tho. in 2. 2. quæſt. 95. artic. 7. Deinde illud etiam(quod videtur mihi quidem propius eſſe verò)dici poteſt,verba illa Ioſeph continere veriſſimam ſententiam,ſi verbum *augurandi* non ſumatur propriè pro eo quod eſt,ex obſeruatione auium diuinare, quomodo hîc non accipi,ſuprà euidenter oſtenſum eſt: ſed *augurari* ſumatur in vniuerſum pro eo quod eſt præſagire animo & diuinare futura,quocunque id modo fiat,ſiue per diuinum ſpiritum;ſiue humanum,ſiue diabolicum. Namque hac ſignificatione ſæpenumero vſurpari verbum augurandi, ſuprà demonſtratum eſt. Manifeſtum porrò erat, Ioſeph præſtantiſſimum eſſe habitum diuinato-

Octaua opinio Auctoris.

Oratio illa Ioſeph de ſua ſcientia augurandi quatuor modis vindicatur à mẽdacio.

Melchior Canus.

rem, propter quatuor ſomniorum veriſſimam interpretationem, & futuræ fertilitatis, ac ſterilitatis prædictionem. Veriſſimum igitur erat, neminem eo tempore fuiſſe ſimilem Ioſeph in ſcientia augurandi, id eſt diuinandi. Sed illud aduertat Lector, quàm prudenter & cautè locutus illa verba fuerit Ioſeph: non enim dixit neminem eſſe ſimilem ſui in augurando per ſcyphum, ſicut antea dixerat eius miniſter, id enim falſum fuiſſet, cùm ipſe non auguraretur per ſcyphum: immò ab iſta, & aliis hoc genus ſuperſtitionibus vehementer abhorrebat; ſed præciſè, abſolutéque dixit, non eſſe ſui ſimilem in ſcientia augurandi, id eſt, diuinandi.

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA

IN CAPVT

QVADRAGESIMVM QINTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Denique Ioseph manifestauit se fratribus suis: eósque remittens in patriam, suo & Regis Pharaonis nomine, patrem cum omni familia in Aegyptum accersiuit.

NOn se poterat vltrà cohibere Ioseph mul- 1
tis coram astantibus: vnde præcepit vt e-
grederentur cuncti forâs, & nullus inter-
esset alienus agnitioni mutuæ. Eleuauítq; 2
vocem cum fletu, quam audierunt Aegy-
ptij, omnísque domus Pharaonis. Et dixit 3
fratribus suis: Ego sum Ioseph: adhuc pa-
ter meus viuit? Non poterant respondere fratres nimio terrore
perterriti. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et 4
cùm accessissent propè, Ego sum, ait Ioseph, frater vester, quē
vendidistis in Aegyptum. Nolite pauere, neque durum vobis 5
esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus: pro salu-
te enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Bienniū 6
est enim quòd cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque an-
ni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisítque me 7
Deus vt reseruemini super terram, & escas ad viuendum ha-
bere possitis. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc mis- 8
sus

ſus ſum:qui fecit me quaſi patrem Pharaonis,& dominum v-
9 niuerſæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti. Fe-
10 ſtinate,& aſcendite ad patrem meum,& dicetis ei : Hæc man-
dat filius tuus Ioſeph : Deus fecit me dominum vniuerſæ ter-
ræ Ægypti : deſcende ad me,ne morêris : & habitabis in terra
Geſſen, eriſq; iuxta me tu,& filij tui,& filij filiorum tuorum,
11 oues tuæ & armenta tua,& vniuerſa quæ poſſides. Ibíque te
paſcam (adhuc enim quinque anni reſidui ſunt famis) ne &
12 pereas,& domus tua,& vniuerſa quæ poſſides.En oculi veſtri,
& oculi fratris mei Beniamin vident quòd os meum loquatur
13 ad vos.Nunciate patri meo vniuerſam gloriam meam,& cun-
cta quæ vidiſtis in Ægypto : feſtinate & adducite eum ad me.
14 Cúmque amplexatus recidiſſet in collum Beniamin fratris
15 ſui,fleuit:illo quoque ſimiliter flente ſuper collum eius:Oſcu-
latúſque eſt Ioſeph omnes fratres ſuos,& plorauit ſuper ſingu-
16 los:poſt quæ auſi ſunt loqui ad eum. Auditúmque eſt;& cele-
bri ſermone vulgatum in aula Regis:Venerunt fratres Ioſeph:
& gauiſus eſt Pharao atque omnis familia eius. Dixítque ad
17 18 Ioſeph,vt imperaret fratribus ſuis,dicens : Onerantes iumen-
ta, ite in terram Chanaam ; Et tollite inde patrem veſtrum &
cognationem,& venite ad me:& ego dabo vobis omnia bona
19 Aegypti,vt comedatis medullam terræ. Præcipe etiam vt tol-
lant plauſtra de terra Aegypti, ad ſubuectionem paruulorum
ſuorum,coniugum:& dicito : Tollite patrem veſtrum,& pro-
20 perate quantocyus venientes, Nec dimittatis quicquam de
ſupellectili veſtra:quia omnes opes Aegypti,veſtræ erunt : Fe-
21 cerúntque filij Iſrael vt eis mandatum fuerat.Quibus dedit Io
ſeph plauſtra, ſecundùm Pharaonis imperium:& cibaria in iti
22.23. nere.Singulis quoq; proferri iuſſit binas ſtolas:Beniamin verò
dedit trecentos argenteos cũ quinq; ſtolis optimis, tãtundem
pecuniæ & veſtium mittens patri ſuo,addens & aſinos decem,
qui ſubueherent ex omnibus diuitijs Aegypti:& totidem aſi-
24 nas decem,triticum in itinere,panéſq; portantes.Dimiſit ergo
25 fratres ſuos,& proficiſcentibus ait,Ne iraſcamini in via. Qui
aſcendentes ex Aegypto,venerunt in terram Chanaam,ad pa-
26 trem ſuum Iacob, & nunciauerunt ei,dicentes : Ioſeph filius
tuus viuit : & ipſe dominatur in omni terra Aegypti. Quo
27 audito Iacob,quaſi de graui sõno euigilãs,tamen nõ credebat
eis.Illi è contra referebant omnẽ ordinem rei. Cúmq; vidiſſet

plauſtra, & vniuerſa quæ miſerat, reuixit ſpiritus eius, & ait:
Sufficit mihi ſi adhuc Ioſeph filius meus viuit: vadam & vide- 28
bo illum antequam moriar.

PRÆFATIO.

PRAEFATIONIS *in hoc caput vicem implebit concinna enarratio huius hiſtoriæ à Philone poſita in eo libro, quem inſcripſit de Ioſeph. Is autem ſcribit ad hūc modum: Varijs iam & certis perſuaſus argumentis, atque experimentis à ſe prudenter factis Ioſeph, paternam familiam inteſtinis diſsidijs, & domeſtica ſeditione nequaquam impugnari; conuerſus ad reconciliationem, nec diutius diuturnam illam diſsimulationem, & ſui occultationem ſuſtinere valens, ſuccubuit denique amori, quo ardebat, fraterno. Ac ne fratribus propter veterem iniuriam obueniret aliquod dedecus, noluit primæ agnitioni quenquam Aegyptiorum intereſſe. Semoto igitur vniuerſo famulatu, repentè profuſis, tanquam è fonte, vbertim lacrymis, dextra, vt propiùs accederent, innuit, ne fortè verba eius exaudiri ab alijs aliquo modo poſſent. Tunc ſic eos allocutus eſt: Rem longo tempore tectam, & obliuioni, vt vos putabatis, mandatam, nunc reuelaturus, ſolus ſolos appello. Fratrē quem in Aegyptū vēdidiſtis, me ipſum præſentem nunc cernite. Ego ſum Ioſeph. Hac tam inſperata voce perculſis, & perterritis, & tāquam præ graui onere, vultus ad terram deijcientibus: Nolite triſtari, inquit Ioſeph; obliuionem omnium quæ aduerſum me patraſtis, lubenter ac liberaliter polliceor, nullo vobis deprecatore opus eſt. Mea ſponte in gratiam vos recipio, duabus de cauſis: tum propter pietatem erga patrem, cui plurimum debeo; tum propter naturaliter inſitam mihi atque perpetuò in omnes exercitam clementiam & humanitatem, qua omnes, præſertim ſanguine coniunctos complector. Meum porrò miſerabilem caſum atque calamitatem non vobis imputo, ſed ad Deum refero: qui me ſuorum beneficiorum difficillimis temporibus humano generi exhibendorum, miniſtrum atque executorem eſſe voluit: id verum eſſe, his, quæ oculis veſtris cernitis, credite. Totius Aegypti gubernatio mihi eſt commiſſa, Rex honorem mihi habet eximium, & quamuis ætate ſenior, me ſuum quaſi parentem veneratur. Color & obſeruor non tantùm ab indigenis, ſed à plurimis etiam gentibus, vel prouincialibus, vel liberis: omnes quippe opus habent meo ſubſidio*

Oratio, qua Ioſeph manifeſtans ſe fratribus vſus eſt, auctore Philone.

propter inopiam. Argentum & aurum; & quod his maius est, commeatus, apud me solum reponuntur distribuendi in singulos, quãtum cuique ad necessariũ vitæ vsum satis est, vt nec ad delicias supersit quicquam; nec ad famis remedium, atque etiam satietatis voluptatem. Quod non iactanter dico: sed vt intelligatis, neminem mortalium potuisse seruo tantam conferre fœlicitatem, & seruo quidem in carcerem detruso: nam & vinctus fui quõdam innocens, iniquè passus calumniam. Deus ille fuit, qui extremam calamitatem ac miseriam in summam vertit felicitatem; qui solus est Omnipotens. Id cùm mihi persuasissimum sit, non est cur vos quicquam timeatis: deponite omnem solicitudinem, & quantam maximam potestis, capite animis vestris lætitiam atque voluptatem. Nunc properè redeundum vobis est ad patrem, vt à vobis potiùs quàm fama tam lætum de me inuento nuncium accipiat: Solet enim fama velox esse, atque præcurrere.

Tum fratres certatin collaudabant Ioseph, alio aliam eius virtutem prædicante, clementiam, caritatem, & prudentiam: pietatem verò eius omnes, vno ore in cœlum efferebant, felicem euentum ad Deum auctorem referentes, & pristinos casus ferentes æquo animo. Nec minus illi mirabantur insignem eius modestiam ac patientiam: qui neque seruiens malè vnquam locutus est de fratribus suis, tanquam perfidis sui venditoribus: neque in carcerem detrusus, præ dolore vllum secretum effutiuit: neque tam longo tempore inter vinctos agens, vt miseri solent, suum detexit infortunium. Ac ne tunc quidem, cùm vel Eunuchis, vel Regi somnium interpretaretur, occasionem ceperit aperiendi suam ingenuitatem. Immò ne tunc quidem, cùm vicariam Regis potestatem accepit, vniuersæ præfectus Aegypto, quicquam de sui generis nobilitate indicauit: vt saltem ignobilitatis atque obscuritatis opinionem à se amoliretur, docẽs non vernam se esse, sed honesto & claro natum genere: verùm insidijs quorundam domesticorum in grandes ærumnas ac miserias deuolutum. Ad has laudes accedebat commemoratio & admiratio æquitatis, prudentiæ ac dexteritatis eius in publicis muneribus obeundis: Conferentes enim eum cum vulgata aliorum magistratuum arrogantia & imperitia, mirabantur ostentationis & pomparum in viro tam egregio contemptum: & quòd alienus ab omni maleficio tragico, quamuis potuisset ipsos mox in prima profectione agnitos opprimere, aut certè fame pereuntibus frumentum non præbere, adeo pœnam omnem ab ipsis abstinuerit, vt tanquam bene de se meritis daret munera, reddito frumenti pretio quod attulerant.

In

In tantum porrò, perfidiæ atque impietatis fratrum Ioſeph patratum quondam ſcelus latuit omnes, vt optimates Aegypti Ioſeph gratularentur fratrum ſuorum præſentiam, quaſi tum primùm veniſſent. Quibus illi hoſpitaliter ac liberaliter acceptis, rem indicarunt ſuo Regi properè, ita vt omnia plena eſſent gratulationibus, & publica lætitia: non aliter ſanè, quàm ſi felici quopiam frugum prouentu præſens fames in abundantiam eſſet commutata. Rex, cognito, patrem Ioſeph adhuc eſſe ſuperſtitem, & numeroſam illi eſſe familiam, hortatus eſt vt in Aegyptum vniuerſi commigrarent, vberrimã Aegypti partem eis ſe donaturũ pollicitus. Moxq́; Ioſeph multa carpẽta & plauſtra pretioſis veſtibus, multoq́; auro, & argento plena, præter frumenti copiã, & iumenta ad ſubuectionem vſui futura, multum item atque honeſtum dat famulitium, vt patrem ſecurè & commodè ad ſe deducant. Hactenus ex Philone.

Non poterant reſpondere fratres nimio timore perterriti. VERS. 3.

1 TIMOREM illis maximum faciebat tum conſcientia tanti ſceleris contra Ioſeph commiſſi: tum contẽplatio potentiæ Ioſeph à quo facilè quocunque vellet ille modo, & quantocunque vellet ſupplicio, puniri poſſent. Ingẽs porrò timor rigentes facit homines, ac ſtupentes, & taciturnos, & quaſi mutos. Cuius rei cauſam huiuſmodi reddit B. Thomas, ſanè quàm probabilem ex Ariſtotelis doctrina in Problem. trãdita, depromptam; Timor, inquit, prouenit ex imaginatione alicuius mali imminentis, quod difficulter repelli poteſt. Quod autem aliquid difficulter poſſit repelli, prouenit ex debilitate virtutis; virtus autem quanto eſt debilior, tanto ad pauciora ſe poteſt extendere, & ideo ex ipſa imaginatione quæ facit timorem, ſequitur quædam contractio caloris & ſpiritus, & hinc retentio vocis. Sicut enim in morientibus, natura propter virtutis debilitatem ad interiora ſe recipit: & ſicut in ciuitatibus, cùm ciues valdè timent externum hoſtem, retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt quantum poſſunt ad interiora, ita in timentibus calor cum ſpiritibus ad interiora contrahitur. Hoc porrò intereſt inter iratos, & timentes: quòd in iratis propter calorem, & ſubtilitatem ſpirituum, qui proueniunt ex appetitu vindictæ, interiùs fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora, & ideò congregantur ſpiritus & calor circa cor: ob ídque fit, vt irati reddantur prompti & audaces ad inuadendum. At verò in timentibus, ſpiritus mouentur à ſuperioribus ad inferiora propter frigiditatem, quæ craſſiores facit Spiritus. Hæc autem frigiditas accidit ex imaginatione defectus virtutis: Quocirca in timentibus non multiplicatur calor, & ſpiritus circa cor, ſed magis à corde refugiunt, ideóque timentes non promptè inuadunt, ſed magis refugiunt.

S. Thomas 1.2 q. 44 art. 5. docet cur timentes conticeſcunt.

Differentia iratorum, atque timentiũ.

Hoc item differunt timentes à dolentibus, quòd dolentes in vocem prorumpunt, timentes autem non emittunt vocem, sed magis redduntur taciturni. Cuius rei causam reddit hanc Aristoteles in Problematum sectione 27. Problemate nono: Quam ob causam, inquit, cùm & metus & dolor, quædam sit ægritudo, qui dolēt, clamant: qui metuunt, silent: An qui dolent suum retinent spiritum? Is verò vniuersus erumpens cum clamore emittitur: Metuentibus autem corpus refrigeratur, calórque ima petit, qui spiritum mouet. Quò igitur hic se contulerit, ibidem spiritum potissimùm excitabit: quapropter venter eorum qui metuunt, obcrepare solitus est. Vox autem est spiritus sursum versus elatus, partibus quibusdam, ceu instrumentis conficiendus & absoluendus. Causa verò cur homines dolentes suum retineant spiritum, est, quòd omnes inditis à natura præsidiis cùm affecti detrimento aliquo sumus, sine vlla cogitatione, naturali ductu & instinctu vti solemus. Idémque in cæteris omnibus videre est animantibus: aliæ namq; cornibus, aliæ dentibus, aliæ vngulis repugnant, seséque defendunt. Atqui dolores, vel omnes, vel plurimos calor adiuuat, quem profectò is auget, qui suum cohibet: calefacit enim caloris incitabula, contracto introrsus calore per spiritum, atque excoquit. Hactenus ex Aristotele. Multiplicatis itaque spiritibus introrsum atque calore, necesse est, vt emittantur per vocem, & quasi exhalentur: quapropter dolentes vix continere se possunt quin clament. At verò in timentibus fit motus interioris caloris & spirituum à corde ad inferiora, vt dictum est. Et ideo timor aduersatur formationi vocis, quæ fit per emissionē spirituum ad superiora per os. Et hinc fit, vt timor tacentes faciat: & item vt corpore membrisq; trementes reddat, vt disputat Aristoteles in supradicta Sectione, Probl. sexto & septimo.

Cur dolentes clamare, timentes autem silere soleant, ex Aristot.

VERS. I. & 6. Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti.

XTENVAT Ioseph, quoad eius fieri potest, peccatum fratrum suorum, vt eos prę nimio timore consternatos animis, omni liberet formidine. Iubet enim cogitare eos, non quid ipsi, quantúmve peccauerint; sed quantum in bonum conuerterit Deus ipsorum peccatum. Ex illo enim, licèt improbo eorum facto secutum erat, vt & ipse Ioseph maximam gloriam & potentiam adeptus esset; & vt ipsi, omnísque paterna familia, plurimæque gentes à miserrimo interitu famis, per ipsius prouidentiam & sapientiam conseruatæ fuissent.

Varia porrò fuerunt apud Veteres excusationū genera, quibus inuicē

vtebantur

vtebantur, si quid dissidij, vel offensæ, vel cuiuspiam detrimenti aut calamitatis exortum esset, cuius iam pœniteret, & obliuionem in perpetuum capere vellent. Non enim mala, quæ acciderant, ipsis assignabăt, & imputabăt, sed vel externis causis, vel superioribus principiis, à quibus res mortalium arcano consilio disponerentur, & ad fines, incogitatos homini destinarentur. Ab Homero inducitur Priamus sedens in mœnibus vrbis Troiæ, & ad se vocans Helenam, atque eam appellans caram sibi filiam: calamitatem verò belli Troiani, atque imminens exitium vrbis & imperij sui, nō imputans illi, sed fatis & Diis. Hæc enim verba illum cum Helena loqui facit: *Homerus. Iliados γ.*

---- Neque enim te diua malorum
Arguerim: superis fatis sors ista senectæ
Debita erat nostræ, & Teucris lacrymabile bellum.

Apud Græcos antiquitus prouerbij loco erat; Ate Homerica: quam ille Deam facit, noxas, & turbas, & dissidia, aliáq; mala inferentē atque immiscentem rebus mortalium, eámque dicit peracribus esse oculis, ac præuelocibus pedibus, insuperabili robore, inimicam, exitialémque mortalibus. Cùm igitur inter amicos vel sanguine iunctos mali quidpiam excitatum erat, quod sanare ac tollere vellent, ad istam Homericam Atem referebant, dicentes, non illorum hominum consilio, & voluntate id accidisse, sed Ates malignitate contigisse.

Ioseph igitur, vir scilicet pius, & res mortalium plerumque quidem occulto, semper autem iusto, rectóque Dei iudicio & consilio disponi, administrari, & geri probè intelligens, quod à fratribus suis contra se actum fuerat, arcano Dei cōsilio imputat: qui magna sæpe mala in longè maiora bona pro infinita sua bonitate, & sapientia, potentiáque mutare solet. Hoc enim proprium est diuinæ bonitatis & sapientiæ, vt ipsis etiam malis bene vtatur, conuertendo ea ad rectitudinem alicuius ordinis: nō enim potest hominum consilio aliquo, vel potentia impediri diuina prouidētia, sed qualitercunq; homo per malum recedere à Deo conetur, rursus per alium ordinem necessariò ad eum relabitur. Scitum enim valdè est meritóq; celebratum quod egregiè doctus & disertus Boëtius lib. 4. de Consolatione Philosophica, sub finē sextæ Prosę scriptum reliquit hisce verbis: Sola est diuina vis, cui mala quoque bona sunt, cum eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidă cuncta complectitur: vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem, licèt in alium, tamen in ordinē relabatur: nequid in regno prouidentiæ liceat temeritati. Naturarum quippe omnium conditor Deus, ad bonum dirigens, cuncta disponit: dúmque ea quæ protulit in similitudine retinere festinat, malum omne de rei publicæ suæ terminis, per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, vt quæ in terris redundare creduntur, si disponentem prouidentiam spectes, nihil vsquam mali esse comperias. Sic Boëtius. *Præclara Boëtij sentētia de efficacia diuinæ prouidentiæ, etiam mala vertentis in bonum.*

3 Super illis autem verbis: *Qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, & principem in omni terra Aegypti*, annotauit hoc

Caietanus: Voluit, inquit, Rex Pharao, vt Ioseph, quasi esset pater ipsius, curã haberet domus & regni sui. Itaque Ioseph relatiuè ad Pharaonem, fungebatur officio paterno: relatiuè autem ad familiam & domum Pharaonis, fungebatur officio domini: relatiuè autem ad terram Aegypti fungebatur officio Principis. Et hoc ipsum ab initio cõstituerat & decreuerat Pharao, cùm primùm exaltauit Ioseph: dixit enim ei, vt suprà Gen. 41. scriptũ est: *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: ecce constitui te super vniuersam terrã Aegypti vno tatùm regni solio, te præcedam.* Ex supradictis porrò verbis Ioseph, quib. dixit se esse velut patrem Pharaonis, quidam coniecturã faciunt, Pharaonem fuisse tunc adolescentẽ, cui Ioseph, vir nempe humanarũ & diuinarum rerum consultissimus, tanquam pater accesserit, à quo bene administrandi regni formulam acciperet, & cuius prudentia in dubiis & arduis rebus regeretur. Magnis namque principibus, ob ætatem cõsilio & prudentia minimè pollentibus mos fuit apud veteres viros adiungere scientiã rerũ humanarum præstantissimos; qui Principibus bene viuendi, & dicendi, & agendi magistri, & quasi patres essent. Apud Homerum legimus Achilli datum esse Phœnicem: Agamemnoni, fuisse Vlyssem, Nestorem, & Chalcantem: Dario Zopyrum: Epaminondæ Lysiã: Platonem Dioni: Aristotelẽ Alexãdro: Zenonem Antigono: Senecam Neroni. Quanquã illud, *quasi patrem Pharaonis*: nõ tam ad teneritudinem, atque infirmitatem ætatis Pharaonis, quàm ad excellẽtiam prudentiæ & sapiẽtiæ Ioseph referri debet: propter quam Pharao eum quasi patrem reuerebatur & obseruabat: eiúsque consiliis lubens regebatur, monitísq; eius & documẽtis, nõ secus ac paternis præceptis obtemperabat. Nimirum fortunati Principes, quibus probos ac prudẽtes habere consiliarios, & quasi vitæ, & sui, aliorúmque regiminis magistros contingit, & quorum ipsi sententias libẽter audiunt, & sequuntur.

VERS. 16. Et gauisus est Pharao, atque omnis familia eius.

CREDIBILE est, duas ob causas Pharaonem vehementer 4
esse gauisum: tum quòd valdè amabat Ioseph tam propter eximias virtutes eius, & naturales, & morales, & supernaturales, quàm propter summa eius in vniuersam Aegyptum merita: tum quòd audiens, fratres Ioseph esse viros ingenuos, & claro genere natos, & multis animi atque corporis virtutibus insignes, gaudebat deletam esse notam ignobilitatis atque obscuritatis Ioseph, quæ gloriam eius nonnihil apud Aegyptios infuscabat. An verò gaudium Aegyptiorum, præsertim verò magnatum & aulicorum Regis, fuerit verum, ac sincerum, an fucatum & simulatum, quo scilicet gaudenti Regi similiter & ipsi gaudentes gratificarentur, incertum est, meritóque in dubium verti posset. Nam si ex eo, quod fieri plurimum solet in aulis Principum, facere iudicium velimus de gaudio istorum Aegyptiorum, non temerè credi posset, illos non ex animo, sed fictè, adula-

An gaudium Aegyptiorum de aduẽtu fratrum Ioseph, fuerit verum, an simulatũ.

torum more (qui nunquam apud Principes desunt) vultu magis & in speciem gaudium prætulisse, quàm concepisse, ac gessisse animo. Mos enim est Aulicorum, alios inuidere aliis, sed iis maximè, qui ex humili conditione ad altissimum honoris gradum quasi repentè prouehuntur: obscurorum enim hominum vel repentina, vel nimis festinata ad honores prouectio semper inuidiosa atque odiosa fuit. Si tales fuère proceres Aegypti erga Ioseph, verisimile est, eos non seriò & sincerè, atque ex suo sensu lætatos esse, sed induisse vultu lætitiam, vt regi placerent. Est enim adulator propè vt speculum, quod omnium in se colorum atque formarum imagines accipit: adulator itidem eorum quibuscum viuit, affectus omnes in seipse simulat, & quasi effigiat, gaudens, dolens, irascens, metuens, denique ad omnia sese componens & transformans, vti affectum viderit, cui adulari in omnibus instituit. *Mos Aulicorum.*

Mihi tamen similius vero fit, gaudium illud Aegyptiorum syncerum & verum fuisse: atque hoc esse permagnum argumentum atque testimonium præstantissimæ virtutis & humanitatis, & suauitatis morum, & dexteritatis in agendo, & modestiæ in administrando imperio ipsius Ioseph: quòd homo alienigena, & vt putabatur, seruilis conditionis, subitò ad summam potentiam & gloriam, secundùm regem, elatus, omnibus tamen proceribus Aegypti, omnibúsque aulicis carissimus esset. Quis enim nesciat, quàm intestino odio inter se diffideant aulici, & quantopere inter se clam inuideant, & oderint; certatímque contendant primum obtinere apud Principem beneuolentiæ gratiæque locum? Thraso ille Terentianus, cùm singularem erga se Regis beneuolentiam & gratiam iactabundus prædicasset, mox de aulicis subdit: *Terentius in Eunuch.*

Inuidere omnes mihi: mordere clanculum.

6 Magnæ profectò virtutis & felicitatis est, vt cùm omnes honore ac potētia superes, omnibus tamen nihilominus iucundus & charus sis. Quibus autem artibus soleant istiusmodi homines aliorum suorum riualium & quasi competitorum non solùm inuidiam atque odium declinare, sed etiam beneuolentiam & gratiam demereri, paucis verbis docuit Simon ille Terentianus in persona sui Pamphili, hæc de eo dicens: *In Andria.*

Sic vita erat, facilè omnes perferre, ac pati
Cum quibus erat, cúmque vna his se dedere:
Eorum obsequi studiis, aduersus nemini:
Nunquam præponens se aliis. Ita vt facillimè
Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Ad hunc locum credibile est vitam suam instituisse Ioseph, vt Aegyptiis, cuiuscunque essent conditionis, bene volendo, benéque, quoad posset, faciendo, & fauendo, gratissimus esset omnibus, ideóque & gaudium eius verè gauderent, & lætissimo fratrum eius aduentu etiam ipsi vehementer lætarentur.

Ego dabo vobis omnia bona Ægypti. *Versu decimo octauo. Et paulò infrà Versu vigesimo.* Omnes opes Ægypti vestræ erunt.

ON fuit hæc promissio Pharaonis, vituperandæ prodigalitatis, sed perfectæ ac summè laudandæ liberalitatis. Illud enim cumprimis obseruandum est in liberalitate, vt beneficia potissimùm in eos qui digni sunt, & de nobis benemeriti, conferantur. Quis autem beneficentia Pharaonis dignior in Aegypto erat, quàm Ioseph? Aut quis meliùs de Rege, & regione vniuersáque gente illa meritus fuerat? Dederat Ægyptiis nō opem tātùm, sed consilium quo septennem famem depellerent: forétque Aegyptus sola frugibus abundans, ceterísque gentibus fame laborantibus, ac miserè pereuntibus, quasi horreum totius Orientis, quo scilicet ex vicinis regnis frumentatum veniebant plurimi. Adiice, quòd singulari prouidentia Ioseph, fiscus regis maiorem in modum auctus fuerat; omnísq; terra Aegypti possessioni regis atque dominationi, ipsis etiam volentibus ac lubentibus Ægyptiis, subiecta fuerat. Hæc omnia prudēter cum animo suo reputans, atque æstimans Pharao, non solùm in Ioseph tot tantorúmque bonorum auctorem liberalis esse voluit, sed in patrem & fratres eius, omnémque familiā, liberalitatis suæ fontes deriuari oportere iudicauit: indignū.n. censebat vt fame laborēt qui à fame liberauerant Aegyptum: neque honestū esse, vt famelici, more aliarum gētium in Aegyptum venirent frumentatum; qui aliis gentibus, vt eò frumēti emendi causa venirent, per Ioseph prestiterant: neque ferendum esse, vt illi bonis Aegyptiis frui non possent, qui eorum bonorū causa fuissent. 6

Lyranus. Thostatus. Est opinio Hebræorum, quam in hoc loco Lyranus, & Thostatus referunt, Pharaonē dicentē verba illa, *Omnes opes Aegypti vestræ erunt,* inscientē, sed à Spiritu sancto motū prophetasse spoliationem bonorum Aegypti, quā post ducētos & quindecim annos facturi erāt Hebræi, cū ex Aegypto, duce Moyse, discesserunt, sicut in lib. Exod. cap. 12. scriptū est. Pharao itaque dicēs illa verba, significare volebat, cognatos Ioseph omnium bonorū Aegypti fore participes. at Spiritus sanctus, qui eum ad talia verba dicenda mouebat, significare volebat, futuram post duo secula bonorū Aegypti spoliationē per Hebræos, quos seruitute Aegyptiaca liberaturus erat, sicut ipse prædixerat Abrahæ Genes. 15. Dictū igitur illud Pharaonis propheticum fuit, ipse tamen propheta nō fuit, quia non intelligebat verba quæ dicebat secundùm istā significationē. Quemadmodū Caiphas, vt est apud Iohan. ca. 11. dicens verba illa: *Expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat* prophetasse dicitur, quia Christus moriturus erat pro redemptione & salute humani generis, quia tamen ipse neque hoc intendebat, neque intelligebat, non propterea verè potest dici propheta. Et hæc quidem pro ista opinione Hebræorū dicta sint. Quā tamen non immeritò cōfutat Thostatus. Bona enim illa, quæ ab Aegypto recedentes Hebræi abstulerunt

Aegy

Aegyptiis nec tot, nec tāta fuēre, vt verè dici posset, abstulisse eos omnes opes, & omnia bona Aegypti. Siquidem Hebræi non habitabant sparsè per vniuersam Aegyptum, sed habitabant tantùm separatim in terra quadam, quæ vocabatur Gessen, & ab Aegyptiis qui mixti cum Hebræis inibi quoque habitabant, bona illa commodatò acceperunt, non autem ab aliis Aegyptiis, nisi fortè ab iis qui in vicino & proximo erant.

7 Super illis autem verbis: *Quibus dedit Ioseph plaustra & cibaria in itinere*. Versu 21. non est silentio inuoluendum B. Hieronymi vtile quoddam annotamentum. Sic enim scribit in Traditionibus in Genesim super hunc locum: Verbum Hebræum *zeda*, quod hìc omnes ore consono ἐπισιτισμὸν, id est, cibaria, vel sitarcia interpretati sunt; in Psalterio quoque habetur. Vbi enim nostri legunt *Viduam eius benedicens benedicam*, licèt in plerisque codicibus pro *vidua*, hoc est, pro Græca voce χήραν nonnulli legant θήραν, in Hebræo est *zeda*, id est, *cibaria eius benedicens benedicam*. Porrò θήρα venationem magis potest sonare, quàm fruges. Tametsi moris sit Aegyptiorum, θήρα etiam far vocare, quod nūc etiam corrupto vocabulo Aegyptij nūcupant atherā. Sic B. Hierony.

B. Hieronym.

Psalm. 131.

Dimisit ergo fratres suos: & proficiscentibus ait:
Ne irascamini in via.

8 QVAERITVR, cur Ioseph hoc solum abeuntibus fratribus præceptum dederit. Thomas Anglicus huiusmodi reddit rationem. Dixit hoc Ioseph fratribus probè sciens, vitium hoc rixandi & altercandi difficulter in via ab his qui faciūt iter, vitari posse. Concitatio enim corporalis motus, & lassitudo ac molestia corporis ex itinere, & communis libertas atque garrulitas iter facientium dant sæpe occasionem inuicem altercandi & rixandi. Sic ille. Verùm multo credibilius est, multóque cōuenientius & grauitati ac prudentiæ Ioseph, & ingeniis ac moribus fratrum eius, id quod à multis & grauibus viris proditū est. Nimirum prędiuidebat Ioseph, quòd indubiè futurum erat, vt fratres eius in reditu contenderent interse, & altercarentur super venditione sua, quis ipsorum magis, minúsve culpabilis fuisset, & idcirco magis minúsve timere sibi deberet à Ioseph. Enimuerò hoc pleriq; ingenio sunt, vt rectè factorum gloriam, quisq; ad se trahere, sibique vindicare studeat: si quid contrà perperàm, vel errore, vel stultitia admissum est, id quisque amoliri à se, atque in alios transferre conetur. Erant fratres Ioseph, quātum ad eius venditionem, non in eadem omnes causa: quapropter vt sibi quisque bene vel malè conscius erat, ita vel spem, vel metum animo concipiebat. Et Ruben quidem extra omnem erat noxam, quippe qui perpetuus fuerat salutis Ioseph defensor, & necis eius dissuasor ac detestator. Iudas verò, cuius permagna erat apud ceteros fratres auctoritas, vt Ioseph ab interitu assereret, venditionem eius, quasi minus malū, persuasit fratribus. Ceteri fratres, vno omnes calculo mortem Ioseph decreuerant: quocirca

Thomas Anglicus.

peiori erant conditione, maioriq; in metu. Hoc igitur cum prudentissimum virum Ioseph minimè lateret, vt rixarum ac iurgiorum quæ inter fratres excitari poterant, causam omnem præcîderet, sapienter, & amanter, & salubriter, abeuntes cohortatus est ad vitandas in reditu rixas & altercationes, colendámque mansuetudinem, & mutuam beneuolentiam.

Chrysost. Hoc autem quod diximus non obscurè significauit etiam Chrysost. hom. 64. in Genes. hæc ipsa verba perpendens. *Ne irascamini in via.* Vide, inquit, præclaram mentem Ioseph, & sanctissimos eius mores: non solùm ipse remisit iram, & iniuriam fratribus, & à criminibus eos liberauit: sed & ipsos admonuit, ne irascerentur in via, nec de his quæ fecerant, inter se contenderent. Nam cùm steterunt ante Ioseph, dixerunt: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum:* Et Ruben dicebat illis: *Nunquid non dixi vobis, Nolite peccare in puerum, & non audistis me?* Multo igitur magis verisimile erat quòd in via inter se altercaturi & rixaturi essent: propterea reprimens eorum iram, mutuámque contentionem, dixit eis, *Ne irascamini in via*: sed cogitate, quòd ego crimen vestrum, non pro crimine vindicauerim, sed gratuitò condonauerim: vos itidem decet super eo non inter vos rixari, sed mutua vos beneuolentia complecti. Quis pro dignitate admirari queat huius viri virtutem, qui nouæ legis philosophiam, tanto ante & perfectè cognouit, & cumulatè adimpleuit? *Matth. 5.* Nam quod Christus docuit discipulos. *Diligite inimicos vestros*: hoc ipsum Ioseph, & multo amplius fecit. Non enim solùm tantam declarauit charitatem erga eos qui se occidere voluerunt; sed omnia fecit, vt demonstraret eis quòd nihil in se peccauerant. Non vos, inquit hæc mihi fecistis, sed Dei erga me prouidentia hæc fieri disposuit, vt mihi somniorum meorum euentus cõcederetur. O sapientiæ excellentiam! O magnitudinem beneuolentiæ! ô dilectionis Dei largitatem! *Rupertus.* Sic Chrysostomus. Idem, sed breuibus, Rupertus: Ne, inquit, irascamini, aut rixemini, ne dum alius alio iustior, vel innocentior videri vult, & à se in alium crimen depellere contendit, inuicem prouocetis, & contra inuicem diuidamini. Sic ille.

VERS. 28. Cúmque vidisset plaustra, & vniuersa quæ miserat Ioseph, reuixit spiritus eius: & ait, Sufficit mihi, si adhuc Ioseph filius meus viuit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

SCRIPTVRA hoc loco ait, accepto nuncio de filio suo Ioseph, non solùm viuente, verùm etiam quodammodo regnante in Aegypto, tanto Iacob esse gaudio completum, vt 9
quasi ex mortuo reuocatus esse videretur ad vitam. Antea enim præ mœroris & doloris magnitudine, tanquam mortuus videbatur: postea verò in locum mœroris lætitia etiam maiore succedente, visus est reuixisse spiritus eius. Hanc ego in Iacob mutationem animi minimè miror: potiùs, eum tãto & tam repentino gaudio completum,

non defeciſſe ſpiritu, atque animam exſpiraſſe. Etenim in Romanis Annalibus ſcriptum legimus, quo tempore Cannenſis cædes Romani exercitus ab Annibale facta eſt, anum matrem, nuncio de morte filij allato, luctu atque mœrore affectam eſſe. Sed is nuncius verus nõ fuit: & filius eius, non diu poſt ex ea pugna in vrbem rediit. Quo repentè viſo mater, copia atque turba, & (vt Gellianis verbis vtar) quaſi ruina incidentis inopinati gaudij oppreſſa, exanimatáque eſt. Gell. li. 3. c. 15.

10 S. Chryſoſtomus pro eo quod nos legimus. *Reuixit ſpiritus eius*, ita citat hunc locum: *Reexcitatus eſt ſenex decrepitus, terram ſpectans.* Et ſic interpretatur: Quid eſt, *Reexcitatus eſt*? ſicut ignis in lucerna, quando deficit olei alimonia, & iam extinguitur; ſi parum quis olei infuderit, repentè quod extingui putabatur, clariorem emittit lucem: ita & ſenex ille præ triſtitia extingui videbatur: Sic enim de eo dixit Scriptura: *Noluit conſolationem accipere dicens, Deſcendam lugens in infernum.* Vbi autem cognouit quòd viueret, & quòd dominaretur in tota Aegypto, & vidit plauſtra, quaſi reaccenſus eſt, & iuuenis ex ſene factus eſt. Depoſuit mœroris nebulas, diſpulit cogitationum tempeſtatem, & in magna tranquillitate conſtitutus eſt. Hæc autem omnia eo deſtinabat ac diſpenſabat Deus, vt Iuſtus laborum ſuorum conſolationem acciperet, & particeps fieret fœlicitatis filij ſui: & præterea vt ſomnium impleretur illud, quod ipſe interpretatus dixerat: *Nunquid veniemus ego, & mater tua, & fratres tui, vt adoremus te?* Hæc Chryſoſtomus. Geneſ. 37.

11 Audiamus etiam ſuper hoc ipſo loco Geneſis breuiter ita diſſerentem Rupertum: Cùm eſt nunciatum Iacob, filium eius Ioſeph viuere, & dominari in omni terra Aegypti; ſubdit Scriptura, eum quaſi de graui ſomno euigilantem, non crediđiſſe tali nuncio. Quomodo autem tantæ rei pater nuncium acciperet, ait Rupertus, compendio Scriptura pulchrè ſic expreſſit, vt nullo verborum circuitu meliùs explicari potuerit, *Quaſi de graui*, inquit, *ſomno euigilans*. Qualis enim aſtat, qui de graui ſomno repentè excitatus, euigilat? Attonitus vtique, & ſtupidus ad intelligendum, vel ad reſpondendum, ſegnis & hebes, præmortuis ſenſibus. Vnde protinus cum necdum credenti referrent omnem ordinem rei, & ille vidiſſet plauſtra, & vniuerſa quæ miſerat, eadem proprietate vtens Scriptura dixit de eo, *Reuixit ſpiritus eius*; id eſt, Diſcernendi facultatem recepit, vt multitudinem gaudiorum ſuorum capere poſſet, & rationem habere cum eis ſciret: quorum nempe repentinus aduentus, imparatum, nihílque tale opinantem, magna inundatione oppreſſiſſet. Sic Rupertus. Rupertus lib. 9. in Geneſim cap 14.

12 Oleaſter illud, *Quaſi de graui ſomno euigilans*, ex Hebræo ita vertit: *Et ceſſauit cor eius.* Scilicet à naturali motu ſuo. Verbum enim Hebræum *pug* non plenè notum eſt Hebræis: ex variis tamen boníſq; cõiecturis, ſignificare videtur idem quod ceſſare & quieſcere. De quo Rabbi Abraham in Cõmentariis Habacuc primo, vbi hunc locũ citat, ita ſcribit: Omni tempore quo viuit homo, pulſat cor eius in medio ipſius. Sed quando dixerunt Iacob, Filius tuus Ioſeph viuit: tacuit cor Oleaſter. Rab. Abraham.

eius:&non pulſabat, quia territus conturbatúſque erat, vnde inferiùs dicitur, ſpiritum eius reuixiſſe. Sic iſte Rabbinus, referente Oleaſtro.

Paraphraſis Chaldaica pro *reuixit ſpiritus eius*, ſic habet ad verbum: 12
Hebræorum Commentum. *Quieuit Spiritus ſanctus ſuper Iacob patrem ipſorum.* Hoc exponentes Hebræi, tradunt ex eo tēpore, quo Iacob triſtari & dolere cœpit de amiſſo Ioſeph, vſque ad hoc tempus quo nuncium accepit de vita & potentia eius, non fuiſſe eum afflatum Spiritu prophetico. Cuius rei hanc reddunt cauſam: quòd Spiritus ſanctus non manet in hominibus triſtibus, & dolentibus, & ignauis: ignauum namq; reddit triſtitia & dolor: ſed in alacribus & ſtrenuis, & expeditis. Vnde vulgò apud illos hæc eſt iactata ſententia: Spiritus ſanctus non quieſcit niſi ſuper hominem alacrem. Atque ob hanc cauſam videre eſt, omnes fermè prophetas fuiſſe potiùs iuuenes, quàm ſenes: quòd iuuenes promptiores ſint & alacriores ad res peragendas: ſenes verò plerumque cunctabundi & tardi, & pigri ſunt. Excipere tamen oportet Moyſem, & Aaron, qui in ſenectute ſua, ſupergreſſi iam octogeſimum annum, diuino ſpiritu excellenter prædìti ſunt: Verùm hoc ſingulare quid fuit, & quaſi miraculo aſſignandum. Quoniam igitur Iacob ſupra modum triſtabatur de amiſſione Ioſeph, ideo per illud tempus deſijt in illo Spiritus prophetici operatio: ea verò redijt, cùm Iacob, audito, Ioſeph viuere & dominari, maximo gaudio completus eſt. Sic iſti Hebręi, quibus ſolemne eſt mira dicere ſine vlla ratione & probatione, & fabuloſis commentis mirandum in modum delectari.

***

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM SEXTVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob, adorato priùs, cõsultóque Deo, proficiſcitur in Aegyptum: quo, vnà cum ipſo intrauerunt numero ſexaginta ſeptem. Fit lætiſſimus Iacob & Ioſeph in terra Geſſen occurſus: præmonétque Ioſeph fratres ſuos, vt ſe non aliam niſi paſtoralem colere artem, apud Pharaonem profiteantur.

PROFECTVSQVE Iſraël cum omnibus 1
quæ habebat, venit ad Puteum iuramẽti:
& mactatis ibi victimis Deo patris ſui 2
Iſaac, audiuit eum per viſionẽ noctis vo-
cantem ſe, & dicentem ſibi, Iacob, Iacob;
cui reſpondit: Ecce adſum. Ait illi Deus:
Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui: noli 3
timere, deſcende in Ægyptum, quia in gentem magnam fa-
ciam te ibi. Ego deſcẽdam tecum illuc, & ego inde adducam 4
te reuertentem: Ioſeph quoque ponet manus ſuas ſuper ocu-
los tuos. Surrexit autem Iacob à Puteo iuramenti: tulerúntq; 5
eũ filij cũ paruulis & vxorib. ſuis in plauſtris quæ miſerat Pha-
rao ad portandũ ſenẽ, & omnia quæ poſſederat in Terra Cha- 6
naam: venítq; in Ægyptũ cũ omni ſemine ſuo, filij eius & ne- 7
potes, filiæ, & cũcta ſimul progenies. Hæc ſunt autem nomina 8

filiorum Iſraël, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum, ipſe cum libe-
9 ris ſuis. Primogenitus Ruben. Filij Ruben: Henom & Phal-
10 lu,& Heſrō & Charmi. Filij Simeō Iachuel & Iamin & Ahod
11 & Iachin & Sohar & Sauil filius Chananitidis.Filij Leui:Ger-
ſon & Cath & Merari. Filij Iuda:Her & Onan & Sela & Pha-
12 res & Zara. mortui ſunt autē Her & Onan in terra Chanaam.
13 Natíque ſunt filij Phares Heſrō & Hamul. Filij Iſſachar Tho-
14 la & Phua & Iob & Semron. Filij Zabulon : Sared & Elon &
15 Iahelel.Hi filij Liæ quos genuit in Meſopotamia Syriæ cū Di-
na filia ſua,omnes animæ filiorū eius & filiarū triginta tres.Fi-
16 lij Gad : Sephion & Haggi & Suni & Eſebon & Heri & Arodi
17 & Areli.Filij Aſer,Iamne & Ieſua & Ieſſui & Beria.Sara quoq;
18 ſoror eorū.Filij Beria : Hebel & Melchiel.Hi filij Zelphæ, quā
dedit Labā Liæ ſuæ.Et has genuit Iacob ſexdecim animas.Fi-
19. 20 lij Rachel vxoris Iacob:Ioſeph & Beniamin.Natiq; sūt Ioſeph
filij in Terra Ægypti, quos genuit ei filia Aſeneth filia Phuti-
21 pharis ſacerdotis Heliopoleos:Manaſſes & Ephraim:Filij Bē-
iamin: Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naaman & Echi &
22 Ros &Mophim & Ophim & Ared.hi filij Rachel quos genuit
23. 24 Iacob : omnes animæ, quatuordecim. Filij Dan : Huſim. Filij
25 Nephtali:Iaſiel & Guni & Ieſer & Sallem.Hi filij Balæ quā de-
dit Labā Racheli filiæ ſuæ:& hos genuit Iacob:omnes animæ
26 ſeptē. Cunctæ animæ, quæ ingreſſæ ſunt cū Iacob in Ægyptū,
& egreſſæ ſunt de femore illius,abſque vxoribus filiorum eius
27 ſexaginta ſex.Filij autem Ioſeph,qui nati ſunt ei in terra Ægy-
pti, animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ
28 ſunt in Ægyptū,fuêre ſeptuaginta. Miſit autem Iudam ante ſe
29 ad Ioſeph,vt nunciaret ei, & occurreret in Geſſen. Quò cum
perueniſſet,iuncto Ioſeph curru ſuo,aſcēdit obuiam patri ſuo
ad eundem locū : vidénſque eum,irruit ſuper collū eius,& in-
30 ter amplexus fleuit Dixítque. Pater ad Ioſeph: Iam lætus mo-
31 riar,quia vidi faciem tuā,& ſuperſtitem te relinquo.At ille lo-
cutus eſt ad fratres ſuos, & ad omnem domum patris ſui : Aſ-
cendam,& nunciabo Pharaoni, dicámque ei : Fratres mei, &
32 domus patris mei, qui erant in Terra Chanaam, venerunt ad
me : & ſunt viri paſtores ouium, curámque habent alendo-
rum gregum : pecora ſua, & armenta, & omnia quæ habere
33 potuerunt, adduxerunt ſecum. Cúmque vocauerit vos & di-
xerit:

xerit: Quod est opus vestrum? Respondebitis: viri pastores su- 34
mus serui tui, ab infantia nostra vsque in præsens, & nos & patres nostri. Hęc autem dicetis, vt habitare possitis in terra Gessen: quia detestantur Aegyptij omnes pastores ouium.

PRÆFATIO.

1 IOSEPHVS *libro primo Antiquitatum, enarrãs historiam huius capitis, hunc in modum scribit: Iacob cognito, non solùm viuere filium suum Ioseph, quem tandiu luxerat, verùm etiam cum magna gloria & potentia viuere, & secundùm regem, dominari Aegypto, facilè ista credidit: cogitans nimirùm magnificentiam Dei, & singularem erga se fauorem, tametsi aliquantisper, vt videbatur, intermissum: nec diu moratus, iter aggressus est, ad Iosephum properans. Vbi verò ad Puteum iuramenti venit, piè admodũ Deo sacrificium obtulit; eius nimirùm & consilium voluntatemq; super hac sua profectione nosse cupiens, atque eius etiam protectionem implorans. Timebat enim ne filiis suis, propter vbertatem Aegypti, eius regionis habitandæ amore captis, posteritas sua non rediret in Chananæam; iuxta Dei promissa, eam regionẽ occupatura: néve, inconsulto Deo, migratione præsenti facta, familia ipsius, clade aliqua afficeretur: ad hæc ne fortè ipse, priusquam Ioseph aspicere contingeret, ex hac vita excederet. Talia volutanti cum animo suo, & somno grauato, Deus per visionem astitit, eúmque bis nominatim inclamauit. Quo rogãte, Quisnam esset? An, inquit, non agnoscis Iacob, Deum, perpetuum tam tuum, quàm tuorum Maiorum protectorem simul & auxiliatorem? Qui cõtra patris tui propositum, principem te constitui familiæ; & cùm solus ires in Mesopotamiam, effeci vt coniugium nactus fortunatum, redires, & liberis multis, & facultatibus auctus. Incolumem etiã seruaui progeniem tuam: & quem amisisse videbaris Ioseph filiũ, ad tam sublime dignitatis fastigiũ euexi, vt nõ multùm à rege Aegypti differat. Nunc quoque in hoc veni, vt me ducem istius itineris tui habeas: vtq; tibi prænunciẽ, Te inter manus dilecti Ioseph è vita exiturum, & posteritatem tuam, per multa sæcula, potentem fore atque illustrem; occupaturámque terram, cuius ei possessionem & dominationem sum pollicitus. Hoc somnio bene animatus & confirmatus Iacob, fretúsque tanto Dei præsidio, multo lubentiùs in Aegyptum cum filiis ac nepotibus suis properabat: hi autem erant in vniuersum Septuaginta. Eorum nomina, cũ sint paulò duriora, nõ eram*

Iosephus.

hîc

hic adscripturus, nisi propter quosdam, qui nimis inscienter nos Aegyptios origine esse contendunt, non autem Mesopotamenos. Ergo Iacob filij fuêre duodecim; & cetera, quæ deinceps ibi subtexit Iosephus.

S. August.

S. Augustinus, quo tempore Iacob cum omni familia intrauit Aegy- 2
ptum, quid eo tempore in orbe terrarum insigne ac memorabile contigerit, paucis verbis admonet, & tradit lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 5. ita scribens: Secundo anno septennis sterilitatis Aegypti, quæ septennem fertilitatem proximè subsecuta est, Iacob in Aegyptum cum suis omnibus venit ad filium suum Ioseph, natus annos centum & triginta: cùm Ioseph ageret tunc triginta & nouem, ad triginta scilicet quos agebat quando à rege honoratus est, additis septem vbertatis annis, & duobus famis. His porrò temporibus Rex Argiuorum Apis, nauibus transuectus in Aegyptum, & cùm ibi mortuus esset, factus est Serapis omnium maximus Aegyptiorum Deus. Cur autem post mortem non Apis, sed Serapis sit, hanc reddit rationem Varro: Nam quia Arca, in qua mortuus ponitur (quod omnes iam σαρκόφαγον vocant, Græcè dicitur σόρος, & ibi eum venerari sepultum cœperunt, priusquam templum eius vllum esset exstructum, velut σοράπις. primò, deinde vna littera, vt fit, cõmutata, Serapis dictus. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem Serapidis deliciis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Quo boue mortuo, quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris eiusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus: mirum quiddam & diuinitus sibi procuratum esse credebant Aegyptij. Sed non erat magnum Dæmoni ad eos decipiendos, phantasiam talis tauri, quam sola cerneret, ostentare vaccæ concipienti, atque prægnanti; vnde libido matris attraheret quod in eius fœtu iam corporaliter appareret, sicut Iacob de virgis variatis, vt oues & capræ variæ nascerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus veris, hoc Dæmones figuris fictis facillimè possunt animalibus concipientibus exhibere. Hæc Augustinus.

Origo superstitionis Aegyptiorum citra cultum eius bouis, qui vocabatur Apis.

Genes. 30.

Vnde factũ sit, vt Hebrei paulò post egressum ex Ægypto, per turpissimam idololatriã caput vituli adorauerint.

Hîc ego lectorem animaduertere cupio, quoniã cùm Hebræi intrarũt Aegyptũ, atque ibi per annos paulò ampliùs ducentos cõmorati sunt, veneratio & cultus illius bouis Aegyptij, qui vocabatur Apis, recens erat, ideoq; apud Aegyptios valdè religiosa & percelebris: ex eo factũ esse, vt Hebræi, cùm egressi sunt Aegyptũ, & ad montem Sinai constitissent, in eã superstitionẽ, quã tantopere celebrari ab Aegyptiis viderãt, turpissimè prolapsi sint, caput vituli in similitudinẽ Apis diuino cultu adorantes.

Exod. 32.

Pro

Profectúsque Israel cum omnibus, quæ habebat, venit ad Puteum iuramenti. VERS. I.

3 DECLARANDVM primò est, quisnam locus fuerit, qui vocatur hîc, Puteus iuramenti. Deinde cur in eum locum Iacob potissimùm iuerit sacrificatum Deo. Puteus iuramenti, propriè vocabatur nomine Bersabee, vt ex capite vigesimo primo, & vigesimo sexto Genesis manifestum est. Illic enim scriptum est: *Idcirco vocatus est locus ille, Bersabee, quia ibi vterque iurauit.* Hîc autem sic est: *Et nomen vrbi impositum est Bersabee vsque in præsentem diem.* Vox porrò *Bersabee* composita est ex *ber* quod significat puteum, & ex voce *sabe*, quod significare potest tam septem, quàm iuramentum: quocirca vocem Bersabee interpretari licet, & Puteum septem, & Puteum iuramenti. Et fortasse ad vtrumque significandum tale nomen impositum est, quòd circa Puteum illum, vtrumque inter Abimelech & Abraham factum est. Nam & septem agnas electas Abraham dedit Abimelech, in testimonium quòd ipse fodisset puteum illum: & indè vocabatur Puteus septem. Et item iuxta eundem puteum, Abimelech, & Abraham inter se fœdus, adhibito iureiurando, percusserunt; ex quo appellatus est Puteus iuramenti. Ex illo autem puteo ciuitas similem traxit appellationem, vt & ipsa diceretur Bersabee. Erat autem illa ciuitas, vltima totius terræ promissionis versus Austrum, & iuxta Geraran metropolim Palæstinorum; & vicina magnæ illi solitudini, in qua diu oberrantes Hebræi versati sunt. Sed plura super hac ciuitate diximus in Tertio Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim super cap. 22. Num. 23.

Quis locus fuerit puteus iuramenti.

4 Verùm cur Iacob in eum præcipuè locum venit, vt ibi sacrificaret Deo, & de itineris sui successu eum consuleret? Duas causas reddit Thostatus. Etenim locus ille, ire volentibus ex vrbe Hebron, vnde Iacob discessit in Terram Aegyptum, quò ire volebat, est in recta via. Sed potissima causa fuit illa, quòd mutatio status in hominibus, res est permagni momenti; maximè verò si quis è terra sua cum omni familia transmigret in terram longinquam, & alienam. Quam ob causam Iacob, incertus & dubius de huius profectionis successu, ad solitum sibi confugit subsidium; id autem erat, ad consulendum Deum, fusis precibus ad Deum, ritéque ac religiosè facto sacrificio, quemadmodum aliâs sæpe fecerat, magnum semper Dei præsidium & solatium expertus. Quoniam autem locus ille, qui vocabatur Puteus iuramenti, sanctus admodum & religiosus erat; ibi quippe auus eius Abraham erexerat altare, & inuocauerat Deum, vt suprà dictum est Genesis vigesimo primo; ibi etiam pater eius Isaac, similiter Deum religiosè coluerat, vt traditum est Genes. 26. propter hanc igitur tantam eius loci religionem & sanctitatem, in eo potissimùm Iacob Deum venerari, & de profectione sua consulere voluit.

Cur Iacob Deũ inuocare & consulere voluerit potissimum in eo loco qui dicebatur Puteus iuramenti. Thostatus.

VERS. 16. Audiuit eum per visionem nocte vocantem se, & dicentem sibi, Iacob, Iacob: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Aegyptum: quia in gentem magnam faciam te ibi.

Quam vim habeat geminatio illa Iacob, Iacob.

LLA quę Græcè dicitur Anadiplosis, id est, Geminatio eiusdem vocis *Iacob, Iacob*, triplicem hîc habuit vim: primò, excitandi mentem Iacob, & aduertendi ad ea quæ dicturus ei Deus erat, quò attentiùs ea perciperet, tum declarandi magnam certitudinem, & firmitatem eorum quæ dicenda ipsi erant: ac demum demonstrandi celerem earum rerum euentum, effectúmque. Ad eundem nempe modum geminationem somnij, quod viderat Pharao, suprà Genesis 41. interpretatus est Ioseph.

Iosephus.

Noli timere. Cur Iacob tunc profecturus in Aegyptum timuerit, tres causas tradit Iosephus libro secundò Antiquitatum. Primam, ne posteri eius, terræ Aegypti vbertatis amore capti, reuerti nollent in terram Chanaam, cuius illis possessionem Deus promiserat: Alteram, ne tam numerosa familia, quam ducebat secum, insigni aliquo damno & calamitate afficeretur: Tertiam, ne prius ipse vita excederet, quàm dilectum filium suum Ioseph videre posset. Rupertus huiusmodi reddit causam. Iacob cùm haberet spiritum propheticum, præuidisse quàm duram, & asperam, & tyrannicam, simúlque diuturnam seruitutem in Aegypto sui posteri seruituri essent, quantáque difficultate ac labore essent ex Aegypto educendi, & ad possessionem terræ Chanaam perducendi. Neque enim ignorabat Iacob oraculum illud diuinum datum Abrahæ, vt suprà narrauit Moses capite decimo quinto. *Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua: & subijcient eos seruituti, & affligent eos quadringentis annis.* Et ad præsignificandam horrendæ illius seruitutis magnitudinem, præmissum fuerat: *cúmque sol occumberet, sopor irruit super Abrahã, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum.* Et paulò infrà: *Facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens.* Hoc igitur præuidens Iacob euenturum posteris suis in Aegypto, valdè timebat illuc proficisci. Supradictis causis hanc item licet adijcere: Timebat vehementer Iacob, ne sui posteri ob diutinam cum Aegyptijs conuersationem, in eorum impurissimos mores, & vanissimas, absurdissimásque superstitiones degenerarent. Quod autem subditur, *In gentem magnam faciam te ibi,* verissimè, cumulatissiméque completum est. Nam cùm non intrassent ex familia Iacob Aegyptum ampliùs septuaginta, adeo multiplicati sunt, vt cùm inde sunt egressi, eorum tantùm qui ad bellandum erant idonei, ampliùs sexcenta millia numerarentur, præter innumerabilem aliam multitudinem, eiusdem tamen generis & stirpis, mulierum, paruulorum & senum. Et hoc ipsum Dei beneficium reuocans in memoriam Hebręis Moyses dixit: *In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptum, & ecce nunc multiplicauit te Deus tuus, sicut astra cœli.*

Quomodo in gentem magnã multiplicati fuerint in Aegypto posteri Iacob.
Exod. 12.
Deut. 10.

Ego

Ego descendam tecum illuc: & ego inde adducam te reuer- VERS. 4.
tentē. Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

7 TRIVM rerum, quas Iacob vehementer timebat, Deus ei metum hisce verbis penitus adimit. Timebat ille, ne in illa trāsmigratione & profectione in Aegyptum, aliqua sibi suísq; calamitas accideret: Hoc remouet Deus, dicens, *Ego descendā tecum illuc.* Quid autem, comite, & custode, ac protectore Deo, mali potest timeri? Timebat præterea ne posteri sui, terræ Aegypti amore capti, nollent postea in Terram Chanaam reuerti: Hoc etiam amolitur Deus illis verbis, *Et ego inde adducam te reuertentem*; quod propriè ad posteros eius pertinebat. Illud demum metuebat Iacob, ne prius ipse moreretur in itinere illo, quàm perueniret ad cernendum fruendumque filium suum dilectum posset: sed hoc eum metu liberat illis verbis Deus: *Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.*

Ego descēdam tecum illuc. Qui hæc verba locutus est patriarchæ Iacob, is erat secundùm personam Angelus: prout autem repræsentabat auctoritatem eius, à quo missus fuerat, & cuius nomine ista loquebatur, appellatur in hoc loco Deus, & Deus fortissimus. Quapropter hoc: *Ego descendam tecum illuc*, si referatur ad personam Angeli, propriè accipiendum est. Angeli enim (licèt aliter quàm homines) mouentur ex vno loco in alium locum, descendunt de cœlo, & rursus ascendunt in cœlum, & perambulant terram: quare poterat etiam cum Iacob descendere in Aegyptum. Sin autem referatur ad Deum, cuius nomine & auctoritate ille loquebatur, non potest illud, *Ego descendam tecum illuc*, propriè accipi: Cum enim Deus vbique sit præsens, cœlum & terram, omniaque implens, non potest propriè dici, vel descendere aliquò, vel ascendere, vel aliquò ire: sed ista dicuntur figuratè de Deo, non secundùm ipsum, sed secundùm effectus ipsius. Nam quia Deus mansionem alicuius hominis in aliquo loco, vel descēsum eius ex aliquo loco, vel profectionem eius in aliquem locum, custodit & regit, atque adiuuat; idcirco dicitur Deus manere cum illo homine, & discedere cum illo, & proficisci cum eo: & hac itidem ratione dicit patriarchæ Iacob, se descensurum cum ipso in Aegyptum.

Illud porrò: *Et inde adducam te reuertentem*, dupliciter exponitur, vel de ipsomet Iacob, non quidem viuo; (nam post id temporis non ampliùs rediit in Chananitidē, sed mortuus est in Aegypto) verùm de ipso Iacob mortuo; corpus enim eius post mortem reportatum est in terram Chanaam; & sepultum in sepulchro Abrahæ & Isaac, iuxta Hebron, vt infrà traditur Genesis quinquagesimo. Hanc interpretationem multi sequuntur, quam tamen apertè verba illa excludunt, *Adducam te reuertentem*: hoc enim de cadauere Iacob aptè dici nequaquam potest; Reuerti enim est hominis viui, non mortui, qui portatur ab aliis. Altera igitur expositio commodior multo, & probabilior est, referri debere istud ad posteritatē Iacob, id est, ad Hebræos, quos post ducentos quindecim annos Deus

eduxit ex Aegypto,& reduxit ad terram Chanaã. Multa namque à Deo promissa illis Patriarchis,non ipsis, sed posteris eorum præstanda erant. exempli gratiâ illud,*Dabo tibi terram hanc*,quod dixit Deus Abrahæ Genesis decimo tertio,&Isaac Genes.26.&Iacob Genesis vigesimo octauo, non in illis tribus Patriarchis impletum est, sed multo post eorum mortem tempore in eorum posteris completum est.

Cæterùm diligenter consideratéque pensitanda sunt verba illa,*Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos*. Duplicem enim veterum morẽ circa morientes,hisce verbis tangit Moyses:alterum,claudendi morientiũ oculos;alterum,vt id fieret ab eo, qui mortuo coniunctissimus aut dilectissimus fuisset. Ac priorem quidem morem fuisse apud Romanos etiã sacrum,testatur Plinius libro 11.cap.37.ita scribens: Morientibus oculos operire,rursúsque in rogo patefacere, Quiritum magno ritu, sacrum est:ita more condito, vt neque ab homine supremùm eos spectari fas sit,& cœlo non ostendi nefas.Hæc Plinius.Eius autem consuetudinis satis profectò rectam & probabilem rationem Thostatus reddit huiusmodi,cùm mortuus est quispiam,membra corporis frigescunt, & rigescunt, atque obdurescunt; ita vt commodè flecti & plicari, & componi non queant.Ne igitur partes corporis post mortem hominis deformes essent, statim vt quis moritur,dum etiam tũc caloris aliquid est in corpore,clauduntur oculi eius à circunstantibus, & alia membra aptè componuntur; ne pòst cùm iam frigidum cadauer factum fuerit,beneflecti & plicari & componi possint. 8

Plinius.

Thostatus.

Cur morientibus claudantur oculi.

Posterioris autem moris,vt morientium oculi clauderentur à coniunctissimis & dilectissimis personis,multa,claráque extant apud Scriptores Ethnicos argumenta simul,& exempla.Hecuba Troianorum regina, & magnum humanæ infelicitatis exemplum,hoc,quasi magnum mortis suę solatium,à filio suo Polydoro exoptat,quem tamen ignorat, an is viuat; sed à filia sua Polyxene viuere eum cognoscit, & supremo claudendi oculos ei morienti,officio functurum promittit. 9

Morientibus oculos claudi solere à personis coniunctissimis.

Hecuba apud Euripidem.

Viuit,inquit,*premétque mortuæ tibi lumina.*

Virgilius lib.9.

Vt est apud Euripidem in Hecuba.Et apud Virgilium,Euryali mater plangit se filio occiso operire oculos non potuisse.

---Nec te tua funera mater
Produxi,pressive oculos,aut vulnera laui.

Ouidius in Epistolis.

Et apud Ouidium,Penelope reuocat suum Vlyssem in patriam; vt Laërti patri iam grandæuo, & morti proximo, supremum hoc persoluat officium.

Lucanus.

Respice Laertem,& iam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.

Apud Lucanum lib.3.in Bello Iulij Cæsaris contra Massiliam, Argus quidam lethaliter vulneratus,patrem suum ætate iam fessum, cum fortè vidisset,hoc ab eo erga se officium expetiit:

-----Tacito tantùm petit oscula vultu,
Inuitátq.patris claudenda ad lumina dextram.

Memora

Memorabile in hoc genere videtur exemplum cuiusdam fœminæ, cuius oculatus fuit testis Valerius Maximus, id commemorans hisce verbis: Fortè tunc euenit, vt primariæ dignitatis fœmina, sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinauit. Tunc igitur defusis Mercurio delibamentis, & inuocato eius nomine, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem: cupito haustu mortiferam traxit potionem; ac sermone significans, quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cùm iam visceribus eum, & cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremū opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tametsi nouo spectaculo stupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit. Hactenus ex Valerio Maximo. Illud igitur: *Ioseph ponet manus suas super oculos tuos*, idem valet, ac si diceret: Ioseph tibi morienti oculos claudet. Et hoc fecisse Ioseph minimè dubitandum; quanquam infrà Genes. 50. vbi narratur mors Iacob, fecisse id Ioseph, reticuit Moyses. Sic enim ibi scripsit de Iacob: *Collegit pedes suos super lectulum & obijt. Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens, & deosculans eum. Præcepitque seruis suis medicis vt aromatibus condirent patrem.*

Valerius Maximus lib. 2.

PRIMA DISPVTATIO.

De nominibus eorum qui vnà cum Iacob intrauerunt Aegyptum.

Super illis verbis,

Hæc sunt autem nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Ægyptum: ipse, cum liberis suis. VERS. 8.

10 COMMEMORATIO, quam facit in hoc loco Moyses, eorum, qui vna cum Iacob ingressi sunt Ægyptum, complures habet quæstiones ac difficultates, quas distinctè tractare & explicare conuenit. Prima quæstio est, de discrepantia, quæ videtur esse in 1. lib. Paralipomenon cap. 4. ab hoc loco Genesis, super numero & nominibus filiorum Simeonis: id autem apparebit, vtriusque loci verbis hic appositis. Hoc loco sic est: *Filij Simeon, Ismael & Iamin & Ahod & Iachin, & Sohar & Saul filius Chananitidis.* Memorantur igitur & sex, & his nominibus filij Simeon in hoc loco. At in 1. lib. Paralipomenon ca. 4. sic legimus: *Filij Simeon: Namael, & Iamin, & Iarib, Ara, Saul.* Hîc memorantur quinque tantùm filij Simeon, & longè diuersis nominibus. Hanc quæstionem ita soluit falsò nominatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in lib. Paralip. In libro, inquit, Genesi sex describuntur filij Simeon: hîc autem sextus filius tollitur, eo quòd nulla progenies de eo processerit: mutantur verò nomina quædam suis rationibus. In Genesi

Prima quæstio de filijs Simeō aliter hic atq; in 1. l. Paralip. memoratis.

ſcribitur *Iſmael* quod interpretatur, Mare Dei: in Paralipomenon vocatur *Namuel*, id eſt, loquens ſcum Deo. Alius in Geneſi dicitur Ohad, quod interpretatur Laudatio: in Paralipomenon interpretatur *Iarib*, id eſt litigans, quia de eius progenie exiuit Zambri, qui cum ſcorto Madianitide peccans, à Phineees peremptus eſt. In Geneſi nominatur *Iachin*, id autem eſt præparatio: in Paralipomenon appellatur *Zara*, id autem ſonat idem atque *ortus*. Saul verò, qui eodem nomine in vtroque libro cõmemoratur, in hoc loco filius eſſe Chananitidis tacetur. ſic ille Auctor.

Cur hîc memoretur Her, & Onan inter intrantes Aegyptum, qui multo antè mortui fuerant.

11 Altera quæſtio eſt ſuper filijs Iudæ habens tres difficultates: quarum prima eſt, Cur inter filios Iudæ & inter eos, qui ingreſſi ſunt Ægyptum, numerentur Her & Onan, cùm iſti multis annis mortui fuerint in terra Chanaan, ante ingreſſum Iacob in Ægyptum? Verùm iſti memorantur hîc non quòd de numero fuerint intrantium Aegyptum, cùm manifeſtũ ſit multo antè fuiſſe eos mortuos: Commemorantur autem, vt appareat quos filios iam genuiſſet Iudas ante ingreſſum Iacob in Aegyptum. Quòd autem iſti duo non pertineant ad numerum intrantium Aegyptũ, eo perſpicuè argumento patet, quòd paulò infrà dicitur poſteros Iacob ex Lia, id eſt, partim ex ipſa, partim ex filijs eius & nepotibus, fuiſſe triginta tres. At ſi commemorentur inter iſtos duo illi Her & Onan filij Iudæ, eſſet amplior numerus, nempe triginta quatuor.

Cur inter intrantes memorẽtur filij Phares, qui multis pòſt annis nati ſunt.

12 Altera difficultas eſt, cur memorentur hoc locò inter intrantes Aegyptum duo filij Phares, Heſron & Hamul, qui multis pòſt annis quàm ingreſſus fuerat Iacob Aegyptum, nati ſunt: Siquidem Phares natus eſt vel eo ipſo anno, quo Iacob ingreſſus eſt Aegyptum, vel vno tantùm anno antè quemadmodũ euidenter oſtẽſum eſt à nobis ſuprà ſuper c. 38. Gen. ad numerum marginalem 4. Non potuit autem Phares minor eſſe ſexdecim annis cùm genuit iſtos filios, ergo iſti, minimùm quindecim annis nati ſunt poſt ingreſſum Iacob in Aegyptum: ſcriptura porrò præmiſerat memoraturam ſe eorum nomina hoc loco, qui cum Iacob ingreſſi ſunt Aegyptum. Sedenim huius difficultatis duplex eſſe poteſt ſolutio, & vtraque à B. Auguſtino tradita. Primùm dici poteſt, iſtos, qui multò pòſt nati ſunt, dici ingreſſos Aegyptum; quia etſi non per ſe, in ſuo tamen patre Phares, qui verè intrauit Aegyptum, etiam ipſi exiſtimantur intraſſe Aegyptum. Similiter enim Moyſes paulò pòſt, enumeratis filijs & nepotibus Liæ ſubdit: *Ij filij Liæ, quos genuit in Meſopotamia*: cùm tamen manifeſtum ſit, filios Iuda non in Meſopotamia, ſed in terra Chanaam eſſe natos: idémque de filijs Ruben, Simeonis & Leui, aliorúmque filiorum Liæ dicendũ eſt. Sed quia ſex filij Liæ nati fuerant in Meſopotamia, iſtorum filij dicuntur eſſe illic nati, ratione videlicet ſuorum parentum. Sic

S. Auguſt.

Auguſtinus in quæſt. 151. in Gen. Altero etiam modo iſta difficultas ſolui poteſt, ſicut eam ſoluit Auguſtinus quæſt. vltima in Geneſim; per ingreſſum Iacob in Aegyptum, non eſſe intelligendũ præciſè tempus illud quo ipſe Iacob intrauit Aegyptum; ſed quoad ipſe vixit in Aegypto poſt ingreſſum, per annos ſcilicet decem & ſeptem: vel potiùs, intelligere oportet, omne tempus, quo vixit Ioſeph poſt ingreſſum patris ſui Iacob, per

annos

annos vnum & ſeptuaginta. Nã quia vocante Ioſeph & procurante apud Pharaonem, Iacob intrauit Aegyptum, & ibi humaniter ac liberaliter à rege tractatus eſt cum omni familia ſua; idcirco ſignificatio & vſurpatio ingreſſus Iacob in Aegyptum, extenditur vſque ad finem vitæ Ioſeph. vide eundem Auguſtinum in libr. 16. de Ciuitate Dei, ſub finem 40. capitis. *B. Auguſt.*

13 Reſtat tertia difficultas, cur Moyſes memorauerit filios Phares, non autem Zare & Sale, nam iſtos quoque generaſſe filios, & ſuam reliquiſſe poſteritatem, apertè demonſtrat liber Numerorum, recenſens vtriuſque iſtorum familiam. Reſpondendum eſt, id feciſſe Moyſen propter dignitatem & nobilitatem poſteritatis Phares, quæ ius & dignitatem primogenituræ inter poſteros Iudæ tenuit: & ex qua proceſſit regalis familia, cuius caput fuit Dauid, eiúſque poſteri plurimis anni regnum in ea obtinuerunt. Ex hac item familia & per ipſum Phares, genus & originem ex Iuda traxit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut oſtendit genealogia Chriſti à Matthæo deſcripta. *Cur hic per anticipationem memorẽtur filij Phares potiùs quàm Zare, & Sale.*

Tertia quæſtio ſuper illis verbis: *Omnes animæ filiorum eius & filiarum triginta tres.* Verſu 15. Poſteri Iacob ex Lia, tam filij & filiæ, quàm nepotes hîc numerantur triginta tres: cùm tamen ex nominibus eorum diſtinctè paulò ſuprà commemoratis, aut plures fuiſſe, aut pauciores neceſſe ſit. Nam ſi inter iſtos numerentur duo illi filij Iuda Her & Onan, erunt plures triginta tribus, nempe triginta quatuor. Sin autem ab iſto numero illi remoueantur, erunt tantùm triginta duo. Hoc autem, quò apertius Lector intelligat, ponam hîc diſtinctè numerum iſtorum poſterorum Liæ. Primò Ruben cum quatuor filiis, qui ſunt quinque. Secundò loco, Simeon cum ſex filiis, qui ſunt ſeptem. Tertio loco, Leui cum tribus filiis, qui ſunt quatuor. Quarto loco Iuda, præter Her & Onan, cum tribus filiis & duobus nepotibus, qui ſunt ſex. Quinto loco Iſſachar cum filiis quatuor, qui ſunt quinque. Sexto loco Zabulon cum filiis tribus, qui ſunt quatuor. His adde vnicam Liæ filiam, nomine Dinam. Iſtorum omnium ſumma, eſt duorum tantùm, & triginta, quod ſi iſtis addere velis duos illos, Her & Onan, præter quàm quod facies contra propoſitum Moyſis, cùm iſti multis annis ante ingreſſum Iacob in Aegyptum mortui fuerint, efficies numerum maiorem quàm tradit Scriptura, nempe triginta quatuor. Quæritur igitur quo modo benè conſtet iſte numerus triginta triũ poſterorum Liæ.

14 Placet mihi ſententia Caietani qui ex illis verbis, Scripturæ poſitis ſuprà in titulo huius diſputationis: *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, qui ingreſſi ſunt Aegyptum, ipſe cum liberis ſuis:* duo concludit ad præſentem quęſtionem pertinentia. Primò enim ex illis verbis, *qui ingreſſi ſunt Aegyptum*, concludit, hîc rationem mortuorum haberi non debere, quippe qui nec tũc, nec poſtea ingreſſi ſunt Aegyptũ, nec fuerũt in Aegypto: atq; ob hãc cauſã, duos illos filios Iudæ Her & Onan, qui multò antè mortui fuerant in terra Chanaã, à numero ingredientiũ Aegyptũ eſſe remouendos. Deinde ex illis verbis: *Ipſe cum liberis ſuis,* concludit, in hunc numerum *Quomodo cõputatio triginta trium poſterorum Liæ intelligenda ſit. Caietanus.*

rum triginta trium à Mose traditũ hoc loco includi debere ipsum Iacob: atque hac ratione bellè numerum istorum triginta trium constare. Verba Caietani hoc loco sic habent: Occurrit quæstio, quo pacto verificato littera hæc dicens: *Omnes animas filiorum & filiarum Liæ fuisse triginta tres.* Nam supputando supra nominatos in littera, reperiuntur triginta quatuor, comprehendendo duos defunctos filios Iuda Her & Onã: vel istis exclusis, tantùm triginta duo. Nec dici potest, non supputari Dinam: tum quia expresſè dicitur hîc *filiorum & filiarum eius*: tum quia paulò inferiùs clarè supputatur fœmina nomine Sara inter filios Aser, sumẽdo animas sexdecim, vt patet supputando. Solutio est, quòd verba ista Scripturæ non sunt intelligenda sola, vt sonant, sed vt pendent ex antecedentibus illis verbis: *Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptum, Iacob & filij eius.* Nam ex illo, *qui ingressi sunt Aegyptum*, excludũtur duo illi defuncti filij Iuda: ex illo autem, *Iacob & filij eius*, comprehendendus est Iacob in hac computatione. Et sic optimè subsistit illa summa triginta trium: adiunctus enim Iacob triginta duobus filijs viuis & Lia, efficit summam triginta trium. Sic Caietanus.

De discrepãtia quæ videtur esse inter lectionem Hebraicã, & Latinam, atque Græcam circa posteros Beniamin.

Quarta quæstio, super posteros Beniamin, qui in hoc capite comme- 15
morantur versu 21. Hebraica namque lectio, & Latina translatio memorant decem posteros Beniamin, & vocant eos, filios Beniamin. At lxx. interpretum translatio numerans item decem posteris Beniamin, non omnes facit eius filios: sed partim filios Beniamin, partim nepotes, partim etiam pronepotes. Licèt enim secundùm Hebraicam & Latinam lectionem, Bela & Gera, & Ared nominentur filij Beniamin, attamen lxx. interpretes, qui hæc distinctiùs, atque enucleatiùs tradere voluerunt, Belam quidem faciunt filium Beniamin, Geram verò filium Bele, & nepotem Beniamin, Ared autem, filium Geræ, & pronepotem Beniamin. Hinc porrò ardua existit quæstio, quomodo potuerit Beniamin id temporis habere nepotes & pronepotes. Siquidem Beniamin, cùm Iacob intrauit Ægyptum, vigesimum tertium annum ætatis suæ non excedebat: nempe fuisse eum natum, aut eo in anno, quo Ioseph venditus est, aut iuxtà id temporis, suprà ostensum est. A tempore autem venditionis Ioseph, vsque ad ingressum Iacob in Ægyptum, viginti tres anni præterierunt: tunc enim Ioseph erat sexdecim annorum, nunc autem triginta nouẽ. Non igitur fieri potest, vt Beniamin intra viginti tres annos ætatis suæ, non modò filium habuerit, sed nepotem etiam ac pronepotem: sed necessariò fatendum est, nepotem ac pronepotem aliquot annis post ingressum eius in Ægyptum esse natos. Huius quæstionis solutio hæc est: Concedendum est, nepotem ac pronepotem Beniamin, non fuisse tunc natos, sed per anticipationem hîc memorari, & dici intrasse Aegyptum non in se, sed in patre, vel auo, vel proauo, ipsum dico Beniamin, quemadmodum paulò suprà diximus de illis duobus filijs Phares, nominatis Hesron & Hamul, quos tunc non esse natos, suprà ostensum est. Et hoc modo soluit quæstionem S. August. in lib. Quæst. in Genesim, quæstione 151.

Quinta

16 Quinta quæstio super posteris Ioseph, qui commemorantur illis verbis: *Natique sunt Ioseph filij in terra Aegypti, Manasses & Ephraim*: versû 20. Hebraica, & Chaldaica, & Latina lectio duos tantùm hoc loco memorant posteros Ioseph, duos, inquã eius filios, Manasse & Ephraim. At trãslatio lxx. Interpretũ numerat septẽ, partim filios, partim nepotes & pronepotes. Sic enim habet: *Fuerũt filij Ioseph in terra Aegypti, Manasse & Ephraim. Fuerũt autẽ filij Manasse, quos peperit ei cõcubina Sira, Machir. Machir autẽ genuit Galaad. Filij verò Ephraim fratris Manasse Sutalaã & Taã. Filii autem Sutalaam Edem*: sic habet Græca lectio. Constat porrò istos filios & nepotes Manasse & Ephraim nondum fuisse natos eo tempore, quo tempore Iacob intrauit Aegyptum; Tùc enim Manasses & Ephrain maiores nono anno ætatis esse non poterant. Ioseph enim, cùm intrauit Iacob Aegyptum, erat triginta nouem annorum, vt colligitur ex verbis illis præcedentis capitis 45. *Adhuc quinque anni residui sunt famis*: ipse verò triginta erat annorum cùm vxorem duxit, & istos filios generauit, vt suprà Genesis 41. proditum est. Postea secuti sunt septem anni fertilitatis & duo sterilitatis; Sic enim ipse Ioseph dixit Genes. quadragesimo quinto, *Biennium est, ex quo cœpit fames esse in terra, & adhuc quinque anni restant*. ex his planè dilucet, tunc Manasse & Ephraim, cùm vix nouem fuerint annorum, non modò pronepotes aut nepotes, sed ne filios quidem habere potuisse: verùm istos longo tempore post ingressum Iacob in Aegyptum esse natos. De his namque scriptum est in extremo hoc libro Genesis: *Vixit Ioseph centum & decem annis: & vidit filios Ephraim vsque ad tertiã generationẽ: filii quoque Machir filii Manasse nati sũt in genibus Ioseph.*

Cur Septuaginta diversè ad modum cõmemorauerint posteros Ioseph quàm habeat Hebraica & Latina lectio.

17 At enimverò pro defensione Septuaginta Interpretum dici debet idem, quod paulò suprà diximus de posteris Beniamin: istos videlicet quinque posteros Ioseph esse hîc commemoratos à Septuaginta per anticipationem. Quamuis autem multò post fuerint nati, numerantur tamen inter intrantes Aegyptum, non solùm ratione parentum suorum, qui intrarunt; sed etiam quòd nomine ingressus in Aegyptum, accipiendum sit omne tempus, quo post ingressum Iacob in Aegyptum, vixit non solùm Iacob, sed etiam Ioseph, vt suprà docuimus ex sententia B. Augustini, quam tradit ipse in libro Quæstionum in Genesim, quæstione vltima.

Sed vnde istorum quinque nomina, quæ in libro Genesis non sunt prodita, septuaginta interpretibus comperta fuerunt? Haud dubiè, vel ex antiquis Hebræorum monumentis & traditionibus, apud quos scripturę continentes genealogias familiarum cuiusque tribus, diligentissimè custodiebantur: vel ex capite septimo prioris libri Paralipomenon, vbi nomina filiorum, & nepotum Manasse & Ephraim similiter fermè commemorantur. Credibile porrò est, istos quinque, licèt nondum essent nati, potissimùm commemoratos esse à septuaginta Interpretibus in honorem Ioseph, quo viuente nati sunt: Ioseph nempe vniuersam paternam in Ægyptum accersiuerat: & dum ipse vixit, pacificè & prosperè inibi fuit. Si quis dicat, videri plures Ephraim posteros fuisse natos viuente Ioseph, quàm qui memorantur hoc loco à Septuaginta: nam

extremis penè verbis huius libri ſcriptum eſt, Ioſeph vidiſſe poſteros Ephraim vſque ad tertiam generationem: hìc autem non memorantur niſi duæ generationes Ephraim: plures igitur quàm quinque memorari hoc loco debebant de poſteris Manaſſe & Ephraim. Sed reſpondendum eſt tres illas generationes ſic accipi oportere, vt prima generatio intelligatur eſſe ipſius Ephraim ex Ioſeph: ſecunda verò, filiorum Ephraim: tertia autem nepotum eius. Et hac ratione non reperientur plures poſteri Manaſſe & Ephraim, qui nati fuerint viuente Ioſeph, quàm quos hoc loco recenſuerunt lxx. interpretes.

Notabilis admiratio, & dubitatio S. Auguſtini ſuper numero poſterorum Ioſeph & Beniamin tradito à lxx. Interpretibus.

Miratur S. Auguſtinus, quomodo lxx. Interpretes in hoc loco facien- 18
tes ſummam poſterorum Iacob ex Rachele, dicant fuiſſe decē & octo, cùm reperiantur decem & nouem, octo videlicet Ioſeph, & poſterorum eius; & vndecim ipſius Beniamin & poſterorum eius; & cùm Ioſeph ſimul cum poſteris ſuis non ſint plures, quàm octo; Septuaginta tamen in eorum ſumma, dicunt fuiſſe nouem. Huius rei inexplicabilem putat eſſe Auguſtinus rationem ſecundùm hiſtoricum ſenſum; ſed confugiendum eſſe ad occultas rationes myſteriorum, quibus ſæpe conſecrati ſunt numeri in ſcriptura. Beati Auguſtini verba hæc ſunt in quæſtione 152. in Geneſim. Videndum eſt quid ſibi velit, quòd cum Ioſeph & filij eius non ampliùs quàm octo memorentur, Beniamin verò & filij eius ſimul, vnde cim reperiantur; non decem & nouē omnes, ſicut ſunt octo & vndecim, ſed decem & octo referantur in ſumma: & poſtea Ioſeph cum filijs ſuis, non octo, ſed nouem fuiſſe dicantur, cùm octo tantùm inueniantur. Hæc omnia quæ indiſſolubilia videntur, magnam continent ſine dubitatione rationem. Sed neſcio vtrum poſſint cūcta ad literam conuenire; præcipuè in numeris, quos in ſcripturis eſſe ſacratiſſimos & myſteriorum pleniſſimos, ex quibuſdam, quos inde noſſe potuimus, digniſſimè credimus. Sic Beatus Auguſtinus.

Quomodo hìc dicantur ſexaginta ſex ingreſſi Aegyptum, cùm mox ſubiūgat Moyſes fuiſſe ſeptuaginta.

Sexta quæſtio ſuper illis verbis: *Cunctæ animæ quæ ingreſſæ ſunt cum Ia-* 19
cob in Aegyptum, & egreſſæ ſunt de fœmore illius, abſque vxoribus filiorum eius, ſexaginta ſex: verſu 26. Quomodo dicantur fuiſſe ſexaginta ſex ingreſſi Aegyptum cùm paulò pòſt dicuntur fuiſſe Septuaginta? Si dicas hìc excludi Ioſeph & filios eius, qui iam erant in Aegypto; & tantùm numerari eos, qui vnà cum Iacob intrarunt Aegyptum; paulò autem infrà comprehendi Ioſeph & poſteros eius in illo numero ſeptuaginta: ſi hoc, inquam, dixeris, ne ſic quidem difficultates exhauries. Nam ſi illis ſexaginta ſex addas Ioſeph cū duobus filijs, nō ſeptuaginta ſex, ſed ſexaginta nouem hominum numerum efficies. Deinde iſtorum ſexaginta ſex, qui numerantur hoc loco non videtur numerus conſtare poſſe. Nam paulò ſuprà intrantes Aegyptum ex poſteris Liæ recenſuimus triginta tres, poſtea commemorati ſunt triginta quatuor, qui iunctis illis triginta tribus, efficiunt numerum ſexaginta ſeptem: non igitur ſexaginta ſex, ſed ſexaginta ſeptem fuerunt, excluſis hinc Ioſeph & filijs eius. ſuprà enim poſt illos trigintatres poſteros Liæ, commemorati ſunt Gad cum ſeptem filijs, & Aſer cum ſeptem poſteris, & Beniamin cum decem poſteris: & Dan

cum

cum vno, & Nephthali cũ quatuor. Horum summa est triginta quatuor; qui supradictis triginta tribus additi, efficiunt sexaginta septem.

Verùm solutio quæstionis hæc est: In hoc numero sexaginta sex non comprehendi Iacob, sicut diximus suprà comprehensum esse in illo numero triginta trium. Manifestè namque, numero illo sexaginta sex, Scriptura exclusit ipsum Iacob, cùm dixit: *Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressæ sunt de fœmore illius sexaginta sex:* Illud: *Egressæ sunt de fœmore illius:* prorsus excludit Iacob, & tantùm comprehendit eius posteros. At in illum numerum Septuaginta includitur Iacob. non enim ibi nominantur egressi ex fœmore Iacob, sed omnes animæ domus Iacob, cuius domus ipse caput erat. *Solutio quæstionis.*

20 Sed enim duas res in hac commemoratione eorum qui intrarunt Aegyptum cum Iacob, subit animum meum vehemẽter admirari. Primùm enim dignum videtur admiratione, cur sanctus Moyses inter eos qui Aegyptum intrarunt cum Iacob, numerare voluerit complures nondum tunc natos, sed multis pòst annis genitos, sicut de filijs Phares & de posteris Beniamin suprà dictum est: & cur istorum tantùm duorum, Beniamin dico & Phares, posteros tunc nondum natos, memorare voluerit potiùs, quàm aliorum, vt Ruben, Simeonis, Leui, & aliorum. Deinde illud etiam non caret admiratione, cur inter intrantes Aegyptum cum Iacob numerare voluerit Ioseph, qui viginti tribus annis ante ipsum venerat in Aegyptum, & duos item filios eius, qui nati fuerant in Aegypto, nec aliquando fuerant extra Aegyptum. Cúmque Moyses duplicem faciat enumerationem eorum qui ingressi sunt Aegyptum, vnam in versu 26. sexaginta sex hominum; alteram in versu mox sequenti 27. Septuaginta hominum: mirum videri posset cur in priori enumeratione excludere voluerit Iacob & Ioseph, duósque eius filios, in posteriore autem eos omnes includere. Hæc sunt, quæ nonnihil admirationis habent, & altiori atque subtiliori egent consideratione: quanquam omnia quæ sanctus Moyses in animo habuit, dum hæc scriberet, non sunt nobis comperta; nec nota esse necesse est.

SECVNDA DISPVTATIO.

De discrepantia, quæ videtur esse hoc loco, Lectionis Græcæ à Latina, Hebraica, & Chaldaica, super numero eorum qui in Aegyptum cum Iacob ingressi sunt.

Super illis verbis,

Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum fuêre septuaginta. VERS. 27.

21 VEMADMODVM hic numerus septuaginta intrantium Aegyptum congruat cum proximè superiore numero sexaginta sex, nec secum Moyses in istis duobus numeris pugnet, paulò antè declaratum est. Nunc igitur dicendum est de hoc

numero ſeptuaginta hominum, qui dicuntur intraſſe cum Iacob Aegyptum. Idem porrò numerus ponitur etiã initio libri Exodi, cùm dicitur: *Erant omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de fœmore Iacob, ſeptuaginta.* Et item ſub finem capitis decimi libri Deuteronomij, hæc dixit Moyſes populo Hebræo: *In ſeptuaginta animabus deſcenderunt patres tui in Aegyptũ, & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus ſicut aſtra cœli.* At verò lxx. Interpretes in hoc loco Geneſis poſuerunt ſeptuaginta quinque, diſcrepantes à Scriptura Hebraica: ſic enim habet eorum tranſlatio, ſi Latinè eam reddas, *Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum ſeptuaginta quinque.* Eundémque numerũ ponunt in principio Exodi. Quáquam in libro Deuteronomij ca. 10. nequaquam diſcordantes ab Hebraica Scriptura, ſeptuaginta tantùm commemorant. Beatus autem Stephanus apud S. Lucam, Actor. 7. numerat item ſeptuaginta quinque. Sũt enim hæc eius verba: *Mittens autem Ioſeph, accerſiuit Iacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam, in animabus ſeptuaginta quinque.* Hæc itaque cùm ſic ſe habeant, meritò quæritur, An tranſlatio lxx. interpretum in iſto numero diſcrepans ab Hebraica & Latina lectione, cenſeri mendoſa debeat, nec vindicari ab errore aliquo modo poſſit.

Opinio Eugubini.

Eugubinus in Recognitione veteris Teſtamenti ad veritatem Hebraicam ſuper hunc locum cap. 46. Geneſis, quem in manibus habemus dupliciter reſpondet propoſitæ quæſtioni. Primùm ait dici poſſe, numerum illum quinque additum numero ſeptuaginta, tam in Græca tranſlatione Geneſis 46. & Exodi 1. quàm apud B. Lucam Actorum 7. mendosè ac perperam eſſe adiũctum, inſcitia vtique vel incuria librariorum. Sed hoc eius reſponſum nullo modo eſt probabile: ſiquidem & olim, hodiéque omnes Græci codices ſic habuerunt, & habent, nec ante Eugubinum, ſuperiorum vllus Doctorum in Tractatu huius difficultatis, ad illud inſcitiæ librariorum aſylum confugit: ſic enim nihil eſſet negotij, quæſtiones omnes, quantumuis arduas expedire. Verùm illud maximè arguit improbabilitatem ſententiæ Eugubini, quòd Græca tranſlatio non ſolùm habet adiunctum illum numerum quinque ad ſeptuaginta, verùm etiam exponit, qui fuerint illi quinque, declarando quorum fuerint filij, & quibus ſinguli nominibus propriè appellarentur, totum autem hoc, confictum eſſe à Librarijs, & ſcripturæ inſertum, vltra omnem fidem eſt.

Alterum Eugubini reſponſum eſt, in hoc erraſſe lxx. Interpretes: verùm quia eorum tranſlatio apud omnes gentes inuulgata iam erat atque celebrata, magnæque auctoritatis, & venerationis; B. Lucam ſecutum eã fuiſſe propter inueteratam lxx. Interpretum apud omnes auctoritatem, nimio ſanè maiorem id temporis, quàm erat Lucæ auctoritas: ob ídque non auſum fuiſſe eum à lectione lxx. Interpretum diſcrepare. Sed hoc Eugubini reſponſum, priori multo peius eſt, nec ſolùm reprehenſione, ſed etiam deteſtatione dignum. Nam vt taceam quàm ſit imperiti hominis, tam inſigne vel mendacij, vel inſcitiæ crimen Septuaginta interpretibus, optimis nempe, ſapientiſſimiſque viris impingere: dicere etiam, B. Lucam, Scriptorem Canonicum, qui afflatu & ductu Spiritus ſancti ſcripſit,

Quàm ſit abſurdum, S. Stephanum, vel Lucã, falſã 70.

ſcripſit, falſum aliquid ſcripſiſſe, aut ſcienter, aut inſcienter, temerarium eſt, ne dicam impium: ſi enim hoc ſemel admittatur, continuò totius ſcripturæ fides & auctoritas labaſcet. *tranſlationem ſecutos eſſe.*

Ponam in hoc loco verba Eugubini, vt ex his etiam, non ſolùm noſtra commemoratione ſententiam eius Lector agnoſcat. Non diſſentit, ait Eugubinus, in illo numero Septuaginta à Latina tranſlatione Scriptura Hebraica. At Interpretes lxx. addunt huic numero, Quinque. Hæc corruptela, ſiue à Librarijs profecta ſit, ſiue ab ipſis Interpretibus, fecit vt etiã Actorum Apoſtolorum capite ſeptimo hîc locus malè legatur. Neque opinandum eſt S. Lucam, Hebraica, quomodo ſe haberent ignoraſſe: ſed vel hunc locum, vt ſe habebat eo tempore citaſſe, vel eandem ibi corruptelam, quæ & hîc, à Librarijs accidiſſe. Hæc ergo eſt eius nodi ſolutio: quem dicunt quidam ligaſſe potius, quàm ſoluiſſe Hieronymum, dicentem, quòd locus ille diſſentiat ab iſto in noſtra editione: vt ibi habeatur, Iacob deſcendiſſe cum ſeptuaginta quinque animabus, hîc autem cum ſeptuaginta tantùm. Verùm facilis erat ſolutio, ſi editio ſeptuaginta omnibus in locis eſſet animaduerſa, quippe quæ in commemorandis numeris ſit mendoſiſſima. Quòd autem non ſit profectus hic error à Septuaginta, indicio eſt, quòd ipſi in Deuteronomio hunc numerum ſimiliter ponunt, atque eſt ſecundùm Hebraicam veritatem. Neque illud eſt verum, quod ad excuſationem eorum affertur, Septuaginta, illos quinque addidiſſe per anticipationem: Alioqui & alia errata eadem eſſent ratione defendenda. Magis itaque pium & verum eſt, errorem agnoſcere, eúmque non Septuaginta, ſed Librariis adſcribere. Lucas verò, ſiue quòd Hebraicè neſciret, ſiue quòd ad docendos homines nihil referre putaret, ab Hebraica veritate alicubi diſſentire, & ſequi potiùs editionem Septuaginta, id temporis vbique recentiſſimam, maximáque in veneratione habitam, teſtimonium, vt erat iam vulgatum, citauit: quod & reliqui Apoſtoli fecerant magis iuxta editionem Septuaginta, quàm ex Hebraica veritate teſtimonia citando. Hactenus ex Eugubino.

21 Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, ſuper hac ipſa quæſtione breuiter diſputans, tria quæ ad eius pertinent explicationem, tradit. Primò enim numerum ſexaginta ſex intrantium Aegyptum cum Iacob priore loco poſitum à Moſe, docet non pugnare cum numero Septuaginta intrantium Aegyptum, qui paulò pòſt ab eodem Moyſe traditur: quòd in illo priori numero, nec Iacob, nec Ioſeph, nec filij eius comprehendantur: in poſteriore autem numero illi quatuor incluſi ſint. Verba S. Hieronymis hæc ſunt: Quòd excepto Ioſeph & filiis eius, ſexaginta ſex animæ de fœmore Iacob egreſſæ introierint Aegyptum, nulla dubitatio eſt: ita enim & paulatim per ſingulos ſuppputatus numerus approbat, & in Hebræis voluminibus inuenitur. Nam quod apud Septuaginta legimus, filios Ioſeph natos in Aegypto, fuiſſe nouem, ſciamus, in Hebræo pro nouem eſſe duos: Ephraim quippe, & Manaſſe, antequam Iacob intraret Aegyptum, & famis tẽpus ingrueret, nati ſunt in Aegypto. Hinc manifeſtum eſt, omnes animas, *Solutio quæſt.*

quæ ingreſſæ ſunt Ægyptum cum Iacob, fuiſſe ſeptuaginta: Sexaginta enim ſex cum eo ingreſſæ ſunt, & repererunt in Ægypto tres animas, Ioſeph ſcilicet, & duos eius filios: Septuageſimus autem, ipſe fuit Iacob. Sic Hieronymus.

Deinde B. Hieronymus oſtendit quomodo lxx. Interpretes diſcordãtes ab Hebræo, illi numero ſeptuaginta, addiderint quinque. Ait enim, illos quinque eſſe additos per anticipationem: non enim tunc iam erant in Ægypto, ſed poſtea nati ſunt; eos tamen lxx. Interpretes per anticipationem, vt diximus, hîc commemorare voluerunt. Nam quòd ille numerus ſeptuaginta, qui eſt in libris Hebraicis, ſit verus, atque incorruptus, conſtat, etiam ipſorum lxx. Interpretum auctoritate: hi namque in Deutero. cap. 10. poſuerunt deſcendiſſe in Ægyptum ſeptuaginta animas, ita vt eſt in Hebræo. Sed audiat lector ipſum Hieronymum: Illud, quod apud Septuaginta legimus: *Facti ſunt filij Manaſſe quos peperit ei concubina Syra, Machir, & Machir genuit Galaad. Filij autem Ephraim fratris Manaſſe, Sutalaam & Taam: filij verò Sutalaam, Edem:* Hoc, inquã, totũ eſt additũ. Siquidẽ id quod poſtea legimus, quaſi per anticipationẽ factũ eſſe deſcribitur. Neque enim cùm intrauit Iacob Ægyptum, Manaſſe & Ephraim in ea erant ætate vt iam filios generare potuiſſent. Hanc rem, ne videamur aduerſus Scripturæ auctoritatem loqui, etiam lxx. Interpretes in Deuteronomio tranſtulerunt, dicentes, quòd in Septuaginta animabus ingreſſus ſit Iacob in Ægyptum. Si quis igitur noſtræ ſententiæ refragatur, Scripturam inter ſe contrariam faciet: ipſi enim lxx. Interpretes, qui hîc poſuerunt ſeptuaginta quinque animas, per πρόληψιν, id eſt anticipationem, Ioſeph & poſteros eius commemorantes; ijdem in Deuteronomio ſeptuaginta tantùm intraſſe memorarunt. Sic Hieronymus.

Tertio loco, cur B. Lucas Actorum 7. referens numerum intrantium cum Iacob Ægyptum, dixerit fuiſſe ſeptuaginta quinque animas, ſequẽs nimirum lxx. interpretum tranſlationem, potiuſquàm Hebraicam Scripturam; huius rei duplicem Hieronymus reddit cauſam: vnam quidem ex ſua ſententia, & valdè probabilem, quòd Lucas Scripturam lxx. Interpretum tunc temporis apud gentes multo magis vulgatam, & celebratam, quàm Hebraicam, ſequi maluerit. Alteram verò cauſam reddit ex opinione aliorum non ſanè probabilem, quòd Lucas, vt qui proſelytus eſſet, Hebraicè non eſſet peritus, ſed Græcè doctus, Græcam Scripturam ſecutus citauerit. Sic autem ſcribit Hieronymus: Quod ſi è contrario nobis opponatur, quòd in concione Stephani ad populum, quæ eſt in actis Apoſtolorum, dicantur ſeptuaginta quinque animæ intraſſe Ægyptum, facilis excuſatio eſt: non enim debuit S. Lucas illius Scriptor hiſtoriæ, & in Gentes volumen illud emittens, ſcribere contrarium aliquid Scripturæ Septuaginta, quæ iam fuerat Gentibus diuulgata, quorum auctoritas illo tempore maior erat quàm Lucæ, qui ignotus & vilis, nec magnæ fidei in Nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter obſeruandum, quòd vbicumque Sancti Apoſtoli, aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, ijs plerumq; teſtimoniis abutuntur, quæ iã fuerant in Gentibus diuulgata.

uulgata. Licèt plerique tradant, Lucam Euangelistam, vt proselytum, Hebræas litteras ignorasse. Atque hæc est, super hac quæstione, Hieronymi sententia.

22 S. Augustinus tantum abfuit ab opinando, vllum esse in illo numero Septuaginta quinque, aut librariorum, aut ipsorum lxx. Interpretum errorem, vt eum numerum non sine afflatu Spiritus prophetici, nec sine mysterij alicuius significatione à lxx. Interpretibus positum esse arbitretur. Sic enim ait, Quæstione 152. Nec lxx. Interpretes mihi in hoc numero errasse videntur: qui propter aliquam mysticam significationem, quadam veluti prophetica libertate, horum numerum complere voluerunt. Et in quęstione vltima eiusdem libri: Vnde, inquit, constat certi mysterij causa, illum numerum septuaginta quinque Scripturam commendare voluisse.

An verò talis numerus secundùm veritatem historiæ constare possit, cùm illi quinque additi ad Septuaginta, dicantur intrasse cum Iacob, Ægyptum, qui multis post eius ingressum annis nati sunt, vehementer dubitar Augustinus in illa ipsa Quæst. 152. significans id videri inexplicabile atque insolubile. Neque enim dici potest, propterea illos quinque dici intrasse cum Iacob, quia eo viuente in Aegypto illi nati sunt: Iacob enim post ingressum Aegypti vixit annos decem & septem: quare in eius obitu Manasse & Ephraim maiores vigesimo sexto anno esse non poterant. Namque, vt suprà dictum est, cùm Iacob intrauit Aegyptum, isti nonum annum excedere non poterant. In ætate autem viginti sex annorum non poterãt Manasse habere nepotem Galaad, neque Ephraim ipsum Edem, qui inter illos quinque memorantur. Quocirca putat Augustinus omissa historiæ consideratione, ad mysterij rationem referri animum oportere: hæc enim sunt Augustini verba: hæc omnia quæ indissolubilia videntur, magnam continent sine dubitatione rationem: sed nescio vtrum possint cuncta ad litteram conuenire: præcipuè in numeris, quos in Scripturis esse sacratissimos & mysteriorum plenissimos, ex quibusdam, quos inde nosse potuimus, dignissimè credimus.

23 At enim idem Augustinus postea in Quæstione vltima eiusdem libri, hac ipsa re accuratiùs videlicet pensitata, adinuenit rationem quandam, qua intelligi & declarari possit quemadmodum illi quinque, licèt tunc nondum essent nati, verè tamen dici possint intrasse Aegyptum cum Iacob. Existimat enim nomen ingressus Iacob in Aegyptum, ad omne tempus, quo post ingressum Iacob vixit Ioseph, extendi oportere. Nam quia Ioseph auctor fuerat ingressus Iacob, & omnis familiæ eius in Aegyptũ, idcirco tempus illius ingressus pariter cum tempore vitæ Ioseph, deinceps prorogatum & finitum est. Illos porrò quinque esse natos viuente Ioseph, patet ex postremis fermè verbis huius libri Genesis. Sed ipsummet Augustinum hæc strictim à me dicta apertè docentem audiamus. Si quisquam, inquit, exigit quemadmodum etiam secundùm historiæ fidem verum sit, Iacob cum septuaginta quinque animabus Aegyptum intrasse,

intraſſe,dicemus,non illo vno die quo Iacob venit in Ægyptum,ingreſſum eius intelligi oportere:ſed quia in filiis ſuis plerumque appellatur Iacob,hoc eſt in poſteris ſuis, & per Ioſeph conſtat eum intraſſe Ægyptũ, introitus eius accipiendus eſt quamdiu vixit Ioſeph,per quem factum eſt vt intraret ille. Toto quippe illo tẽpore naſci & viuere potuerunt omnes qui hîc commemorantur, vt ſeptuaginta quinque animæ compleantur vſque ad nepotes Beniamin. Sic enim dicit Scriptura, numerans omnes poſteros Iacob ex Lia: *Hi ſunt filij Liæ,quos peperit ipſi Iacob in Meſopotamia Syriæ.* Inter quos tamen multi numerãtur nõ ibi nati:ſed quia illic parentes ipſorum nati fuerant, ibi eos perhibuit eſſe natos, quoniam cauſa qua naſcerentur ibi nata eſt, id eſt parentes eorum quos Lia ibi pepererat. Similiter igitur quoniam cauſam intrandi Iacob in Ægyptum præbuit Ioſeph, totum tempus, quo in Aegypto vixit Ioſeph, ingreſſio erat Iacob in Aegyptum, per ſuam videlicet progeniem, quo illo viuo propagabatur, per quem factum eſt vt ingrederetur. Hactenus ex B. Auguſtino.

Auctoris ſententia.

Meam ego Lectori opinionem,ſententiæ B. Hieronymi,& B. Auguſt. 24
Nullum eſſe errorem in illo numero 75.
conſonam, quadripartitò breuiter exponam. Primùm cenſeo,in illo numero ſeptuaginta quinque,nullum eſſe Librariorum erratum. Non enim tantùm ille numerus, quinque,additur ad ſeptuaginta, verum etiam diſtinctè,propriè,ac nominatim declaratur,qui fuerint illi quinque,& quorum fuerint filij ac nepotes. Sic enim legitur hoc loco in Græca Tranſlatione: *Fuerunt filij Manaſſe, Machir: Machir autem genuit Galaad: Filij autem Ephraim,Sutalaam, & Taam. Filij autem Sutalaam Edem.* Hæc autem omnia errore Librariorum fuiſſe inſerta Scripturæ,non capit fidem. Præſertim verò cùm talis erroris & mendæ nullum extet veſtigium, nullùmque vel ex vno aliquo Græco codice ſuppetat argumentum, & olim, hodiéque omnibus Græcis libris hunc numerum habentibus: nullóque ſuperiorum temporum doctore, de fide eius numeri dubitante.

Affirmo deinde, Septuaginta Interpretes in tradendo eo nume- 25
ro ſeptuaginta quinque,nihil prorſus erraſſe. Principio, nec S. Hieronymus,nec Auguſtinus,nec Auctor vllus, reuerendæ auctoritatis, ſuper hac re differens,aut dixit, aut dubitauit,aut ſignificauit,Septuaginta Interpretes in eo numero erraſſe. Adhæc, ſi erraſſent illi, non vtique S. Lucas, qui ſancto Spiritu mentem eius illuminante ac regente, ſcripſit, errorem illorum aut ignoraſſet, aut ſciens, voléſque ſecutus eſſet in Scriptura Canonica quam condebat: nec errorem B. Stephani,qui teſtimonium Septuaginta Interpretum in concionando ad populum vſurpauerat,mandaſſet ſcriptis, ad perpetuam nempe infamiam S. Stephani & inſignem Canonicæ Scripturæ iniuriam. Hoc,ſi impium eſt opinari, & illud item, vnde neceſſariò iſtud concluditur. Iam verò ſi lxx. Interpretes erraſſent addendo illos quinque ad numerũ ſeptuaginta, propterea id eſſet quòd illi quinque,tunc cũ Iacob intrauit Aegyptũ, non erant nati, ſed multo pòſt tẽpore generati ſunt. Atqui ob eandẽ causã dicendũ eſſet,

etiam

etiam S. Moysen errasse in illo numero Septuaginta, quos dixit cum Iacob intrasse Aegyptum: siquidem inter intrantes cum Iacob Aegyptum numerauit filios Phares, qui tunc non erant nati, & item complures de posteris Beniamin nôdum eo tempore generatos, vt suprà ostensum est. Quod si nemo, nisi planè impius, auderet Beatum Moysen erroris arguere; cuius est vel inscitiæ, vel impudentiæ, vel amentiæ, lxx. Interpretes, qui eadem in causa sunt erroris accusare atque damnare?

26 His addo, eos, qui vnà cum Iacob intrauerunt Aegyptum, (si presse ac propriè loquamur) fuisse sexaginta sex; & qui dux erat eorum Iacob, fuisse sexagesimum septimum. Et hunc quidem numerum tradidit Moyses in hoc capite, Versu 26. Ioseph namque tunc erat in Aegypto, ante 23. annos illuc ductus: Manasse verò, & Ephraim, nati fuerant in Aegypto, nec vnquam extra Aegyptum fuerant. Quod autem proximè post in Versu 27. adiunxit Moses, fuisse septuaginta qui ingressi sunt Aegyptum, ita scribendo, *Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuêre septuaginta*: Hoc inquam tripliciter licet interpretari. Primò vt illud *Septuaginta* non referatur ad illud *ingressæ sunt Ægyptum*, sed ad illud *domus Iacob*, vt sit hîc sensus: Omnes animæ domus Iacob erant tunc septuaginta. Et hoc apertius fit ex eo, quod scriptum est initio Exodi in hunc modum: *Erant omnes animæ eorum qui egressi sunt de fæmore Iacob, septuaginta: Ioseph autem in Ægypto erat.* Sed quia proditum est cap. 10. Deuteronomij, Patres Hebræi populi descendisse in Aegyptum cum septuaginta animabus; suppetit altera ratio interpretandi verba illa Mosis. Solet non rarò Scriptura, quod plurimis conuenit, immò omnibus, paucissimis tantùm exceptis, id quasi conueniret omnibus, generaliter enuntiare. Quoniam igitur ex numero illo Septuaginta, duo tantùm non erant ingressi Aegyptum, Manasse dico & Ephraim, cæteri autē sexaginta octo ingressi fuerant Aegyptum, idcirco Scriptura ingressum in Aegyptū omnibus illis septuaginta attribuit.

Tripliciter exponi posse, 70. fuisse ingressos Ægyptum.

Propriè loquendo non fuisse nisi 66. qui cum Iacob ingressi sunt Ægyptū.

27 Tertia ratio interpretandi verba illa, huiusmodi est, Eos qui tunc non fuerant ingressi Aegyptum, dici ingressos esse non quidem in se, sed in patribus suis qui tunc intrauerant Aegyptum: nempe Manasse & Ephraim in patre suo Ioseph: & item Hesron & Hallu in patre suo Phares. Nec dura Lectori, atq; insolēs huiusmodi locutio videri debet: est enim non infrequēs in Scriptura; quod ego tribus exemplis confirmabo. Apostolus enim ad Hebræos septimo scribit, Leui decimas dedisse Melchisedech; non sanè per se ipsum, quippe qui annos ampliùs cētum & quinquaginta post Melchisedech natus est; sed in proauo suo Abrahā, qui decimas obtulit Melchisedech, vt legitur Genes. 14. Deinde Moses Genes. 11. dixit, Arphaxad genuisse ipsum Sale: atqui secundùm translationem Septuaginta Interpretum, & secundùm B. Lucam in tertio cap. historiæ suæ Euangelicæ Arphaxad genuit non Sale, sed Cainan. Verùm quia Cainā fuit pater ipsius Sale, idcirco Arphaxad generādo Cainan, dicitur generasse. Sale ergo Sale memoratur quasi proximè genitus ab Arphaxat, non quidē in se, sed in patre suo Cainan. In

hoc prętérea cap. Genes. cùm Moses omnes filios & nepotes ac pronepotes Liæ commemorasset, mox adiunxit: *Hi filij Liæ, quos genuit in Mesopotamia: omnes animæ filiorum & filiarum eius triginta tres.* At enim, præter sex filios, & vnam filiam, natos in Mesopotamia, reliqui omnes generati fuerant in terra Chanaam: qui tamen ratione parentum suorum dicuntur nati in Mesopotamia.

Illud deniq; fit mihi verisimile, & Mosem inter intrantes Ægyptum 28
numerasse filios Phares, qui tunc non erant nati; & item lxx. Interpret. commemorasse illos quinq; partim nepotes partim pronepotes ipsius Ioseph; quòd ex Phares prouentura erat regalis progenies, quinetiam ipse Messias: Ioseph autem princeps fuisset fratrum suorum, & duas conditurus esset tribus, multósq; ex sua stirpe principes habiturus, sed non solùm ob hanc causam commemorati sunt illi qui nondum erant nati, verùm ob eam maximè causam, quòd isti nati essent in Aegypto viuentibus adhuc Maioribus suis qui Aegyptum intrauerant. Exempli gratiâ, viuente Phares nati sunt in Aegypto filij eius Hesron & Hallo: & viuente Beniamin nati sunt nepotes & pronepotes eius, qui commemorantur hoc loco: viuente quoque Ioseph nati sunt filij & nepotes Ephraim & Manasse, & filiorum eius.

Quanquam nostræ opinationi videtur illud aduersari, quòd Leui 29
tertius filiorum Iacob, quo tẽpore ingressus cum patre est Aegyptum, agebat ætatis annum 42. triennio quippe maior natu erat, quàm Ioseph. Is porrò vixit annos centum triginta septem, vt proditum est in libro Exodi, cap. 6. quapropter post ingressum patris sui Iacob in Aegyptum, vixit ipse per annos 95. in Aegypto: toto autem hoc tempore, ex tribus filiis cum ipso ingressis Aegyptum, Gerson & Cahath & Merari nullos suscepisse nepotes aut pronepotes, qui post ingressum eius in Aegyptum nati fuerint, est profectò difficile creditu. Si autem tales ei nepotes & pronepotes nati sunt, cur non sunt commemorati similiter vt posteri Ioseph & Beniamin, de quibus dictum est? Præsertim verò cùm Leui perinsignis fuerit persona, vtpote parens Leuiticæ tribus, penes quam solam fuit sacerdotium, & administratio diuini cultus. Verùm neque omnia resecari ad viuum necesse est: & nos huiusmodi quæstionum & difficultatum quasi Labyrinthos, aliis, maiori quàm nos sumus ingenio & doctrina, atque industria præditis, sine errore obeundos, atque perlustrandos, libenter relinquimus.

Numerosa posterorum ex vno homine viuente propagatio.

Plinius.

Nemini porrò mirandum accidat, potuisse Iacob, cum tot partim fi- 30
liis, partim nepotibus, ac pronepotibus Aegyptum intrare. Scribit enim Plinius lib. 7. cap. 13. Caium Crispum Hilarũ cum filiis nouem, nepotibus 27. pronepotibus 29. neptibus nouem (omnes erant lxx. quatuor, & ipse septuagesimus quintus) prælata pompa, immolasse in Capitolio. Verba Plinij hæc sunt: In Actis temporum Augusti inuenitur, vndecimo Consulatu eius, Lucioq; Silla Collega, ad tertium Idus Aprilis, C. Crispum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum filiis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus viginti septem, pronepotibus

nepotibus viginti nouem, neptibus nouem, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse. Hæc Plinius.

Ridiculum est quod de Manethone rerum Aegyptiacarum peruetusto scriptore refert Iosephus in priori libro aduersus Appionem. Tradidit ille, Pastores (sic autem Hebræi vocabantur ab Aegyptiis, quòd illi nō aliam tenere se artem, atque exercere professi essent apud regem Aegypti, cùm illuc primùm venerunt, vt scriptum est Genes. 46. & 47.) maxima multitudine venisse in Aegyptum: & subiugasse sibi Aegyptios, & regnasse inibi per annos trecentos nonaginta tres. Verùm quot sunt istius Auctoris verba, tot propè sunt in veritatem Historiæ peccata. Nam neq; venerunt in Aegyptum Hebræi cum maxima multitudine, sed pauciores septuaginta hominibus: neque sibi subiugarunt Aegyptios: sed contrà seruitutem illis durissimam seruierunt: neque regnarunt per annos trecentos nonaginta tres; cùm neque regnauerint vnquam ibi; neque manserint in Aegypto ampliùs ducentos quindecim annos.

Manethonis super Hebræis qui intrarunt Ægyptū, tria insignia errata.

Cúmque vocauerit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum? respondebitis, Viri pastores sumus serui tui ab infantia nostra vsque in præsens, & nos & patres nostri. VERS. 3.

31 CVR tantoperè cuperet Ioseph fratres suos à Rege Pharaone, & ab Aegyptiis haberi pastores; & vt tales, ab illis tractari, multæ fuerunt causæ, quas hîc ego carptim exponam: Primùm verebatur ne Rex faceret eos vel bellatores, vel aulicos, atq; ea ratione dissociarentur inuicem, & distraherētur. Deinde, ne permixti Aegyptiis, quibus præstabant multis animi corporisque virtutibus, eorum contra se inuidiam atque odium, insectationémque concitarent. Has duas causas attigit Iosephus, in libro primo Antiquitatum ita scribens: Percontatus est rex Iosephum, quibusnam studiis fratres eius potissimùm delectarentur; respondit, pastoralem artem callere eos, & nihil aliud exercere. Id autem eo consilio respondit, tum ne distraherentur inuicem, sed vt degentes vnà curam patris haberent. tum nequa illis æmulatio cum Aegyptiis interueniret, si circa eadem cum illis studia versarentur: nam ei genti non erat licitum greges aut pascua curare. Sic Ioseph. Ad hæc timuit Ioseph, ne fratres sui ex conuictu, ac familiaritate Aegyptiorum, impurissimis eorum moribus, vitiisque inficerentur; néve prauis eorum institutis corrupti, impiisque imbuti superstitionibus à sanctissimo veri Dei cultu quē maiores eorum religiosissimè custodierant, paulatim degenerātes abalienarentur. Ad extremum, eo consilio id fecit Ioseph, vt sui cùm se pastores esse profiterentur (quod genus hominum vehementer auersabantur Aegyptij) segregati ab Aegyptiis, separatim viuerent: terrámque Gessen colerent, quæ pascuis erat vberrima, & procul à Regia Aegypti, & in vi-

Cur Ioseph vellet suos haberi pastores.

Iosephus.

cinia terræ Chanaam;ob ídque ad futurum eorum olim ex Aegypto in Chananitidem regressum,opportunissima.

Laus artis & vitæ pastoralis ex S. Aug.

Hoc loco pastoralem artem & vitam, vt maximè honestam & quietam,atq; innocentem,& à multis magnisq; vitiis remotam,in illis Patriarchis commendari nobis acutè vidit, & consideratè perpendit B. Augu. ad hunc modum scribens in quæst.153. in Genesim. Cómendatur in Patriarchis, quòd pecorum nutritores erant à pueritia sua & ipsi,& parentes eorum. Et meritò:nam hæc est, sine vlla dubitatione, iusta seruitus,& iusta dominatio,cùm pecora homini seruiunt,& homo pecoribus dominatur. Sic enim de homine dictum est cùm crearetur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & habeat potestatem piscium maris volatilium cœli & omnium pecorum quæ sunt super terram.* Vbi insinuatur, rationem debere dominari irrationali vitæ. Seruum autem hominem homini,vel iniquitas,vel aduersitas fecit.Iniquitas quidem, sicut dictum est: *Maledictus Chanaam, erit seruus fratribus suis:*aduersitas verò,sicut accidit ipsi Ioseph;vt venditus à fratribus seruus alienigenæ fieret. Itaque primos seruos, quibus hoc nomen in Latina lingua inditum est,bella fecerunt.Qui enim homo ab homine superatus,iure belli posset occidi;quia fuit seruatus,seruus est appellatus: inde & mancipia sunt dicta, quia manu capta sunt. Est enim ordo naturalis in hominibus,vt seruiant fœminæ viris,& filij parentibus: quia & illic iustitia est hæc vt infirmior ratio seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & seruitutibus clara iustitia est, vt qui præcellunt ratione, excellant dominatione. Quod cùm in hoc sæculo per iniquitatem hominum perturbatur,vel per naturarum carnalium diuersitatem, ferunt iusti temporalem peruersitatem, in finem habituri ordinatissimam & sempiternam felicitatem. Nec mirum, pastores fuisse abominabiles Aegyptiis, in quibus vtique figura est præsentis seculi, in quo abundat iniquitas:quoniam abominatio est homini iniquo, vir iustus. Hæc Augustinus.

32

Notabilis sententia B. August. de prima origine & de iusta ratione seruitutis hominum.

Genes. 1.
Genes. 9.
Infra 57.

VERS. 34. Hæc autem dicetis, vt habitare posſitis in terra Gessen: quia detestantur Aegyptij omnes pastores ouium

Cur Ioseph tantoperè Hebræis tradi terram Gessem cuperet.

SATIS indicant hæc verba, quanti faceret Ioseph terram Gessen, quantóque studio habitari eam à suis curaret. Nec immeritò: optima enim erat alendis pecoribus,in quo erat omnis eorum res familiaris, omnisq; eorum vita exercebatur,atq; occupabatur.Erat præterea procul ab vrbe,& aula regia,nobilioribusq; Aegypti ciuitatibus,& propinqua terræ Chanaam: ob quas causas vehementer cupiebat Ioseph eam terrã suis tradi ad habitãdum. Nec putabat, regem eam denegaturum, aut ægrè eam concessurum; quòd fratres Ioseph essent pastores, ob ídque inuisi Aegyptiis:quos ne vel ipsi offenderent, vel læderentur ab illis,longè ab eorum conspectu 33

remo-

remouendos esse, conueniens videretur. In hac terra Gessen. Iacob petens Aegyptum, expectauit Ioseph, vt suprà dictum est versu 28. illis verbis: *Misit Iacob Iudam ante se ad Ioseph, vt nuntiaret ei, & ille occurreret in Gessen.* Erat enim Gessen quasi in introitu Aegypti venientibus è terra Chanaan, quocirca illic Iacob prestolari voluit occursum Ioseph, vt ibi ab eo doceretur de modo, quo gerere se apud regem, & Aegyptios deberet. In hac terra Hebræi habitarunt per ducentos quindecim annos: eáque omnium terrarum Aegypti, intacta fuit decem illis atrocissimis plagis Aegypti. Magna porrò Dei prouidentiâ, ingentiq; Hebræorum vtilitate factum est, vt terra Gessen Hebræis habitāda traderetur; quo videlicet illis expeditior atque securior inde in Chananitidem esset regressus. Si enim Hebræi habitauissent in extrema parte Aegypti, quæ remotissima est à terra Chanaan, & vergit ad meridiem, cùm terra Chanaan sit versus Septentrionalem plagam Aegypti, necesse fuisset, Hebræos in regressu eorum ex Aegypto in terram Chanaan pertrāsire totam fermè Aegyptum. Tunc verò Aegyptij insurrexissent aduersus eos, & voluissent eos vel opprimere, vel per vim detinere. Nā si cùm eos dimisissent, immò quàmprimùm abire compulissent, mox tamen adducti pœnitentia, armati eos vsque in terminos Aegypti, & per ipsum mare Rubrum hostiliter insectati sunt: quanto magis id fecissent, si necesse fuisset, Hebræos mediam fermè Aegyptum pertransire? Adiice, quòd cùm Hebræi suopte ingenio timidissimi essent, & Aegyptiorum in se crudelitatem diu multúmque fuissent experti, per medium eorum transire nullo modo essent ausi. *Exod 14.*

Pro terra Gessen lxx. Interpretes habent terram Ramesse, & vrbem
35 Heroum. S. enim Hieronymus in Tradit. in Gen. huiusmodi citat lxx. *S. Hieron.*
Interpretum lectionem super hoc loco; *Vt occurreret ei ad vrbē Heroum, in terram Ramesse.* Et subdit, in Hebræo: Nec habetur vrbs Heroum nec terra Ramesse, sed tātummodò Gessen (sic enim appellatur, quam nos vocamus Gessen) Nonnulli Iudæorum asserunt Gosen nunc Thebaidem vocari: & id quod postea sequitur, *Dedit eis; vt possiderent Aegypti optimam terram in Ramesse;* pagum Arsenoiten, sic olim vocatum, autumant S. Augustinus in Locutionib. in Gen. num. 88. cùm citasset lectionem lxx. Interpretum, quæ hìc habet vrbem Heroum, subiūgit hæc verba: Nescio vtrum nomen Heroum facilè in Scripturis reperiatur. Eugubinus in Recognitione huius loci arbitratur, ex errore non ipsorum Septuaginta, sed aliorū accidisse, vt hìc poneretur vrbs Heroum: cuius vrbis, inquit, quia neque sacer contextus meminit, neque Interpretes alij quicquam super ea re tradiderunt, fateamur necesse est additum id esse ab aliis siue peritis, siue imperitis, sicut etiam S. Hieronymus annotauit. Atenim nō esse istiusmodi lectionem ab aliis corruptā, sed germanam, & genuinam, ipsorum lxx. Interpretum, præter Augustinum & Hieronymum, qui vt talem commemorarunt eam, constat etiam auctoritate duorū antiquissimorum Scriptorū, Iosephi in 1. lib. Antiquitatum, & Philonis in libro de Ioseph, qui eam lectionem, non *S. August.* *Eugubin.* *Iosephus.* *Philo.*

autem nostram, quæ congruit cum Hebræa, secuti sunt.

Rupertus. Sed cur Aegyptij detestabantur pastores ouium? Rupertus causam refert ad Aegyptiorum arrogantiam & superbiam: nam quia Aegyptij vehementer gaudebant & gloriabantur multitudine equorum & curruum: iccirco humile genus pastorum cõtemnebant, & auersabantur. Ruperti verba in lib. 9. Commentariorum in Genesim, cap. 19. hæc sunt: Aegyptij detestabantur pastores; quia videlicet ipsi in equis & curribus superbiebant plus cæteris gentibus; & idcirco humile pastorum genus, veluti ignominiam despiciebant, & detestabantur. Sic Rupertus. Sed contra hanc sententiam obiicimus: Primùm, quia aliud est contemnere, & aliud detestari: Scriptura non ait, Aegyptios contempsisse genus pastorum tãquam humile, & vile, sed detestatos esse, nempe tanquam impij essent pastores, & religioni Aegyptiorum contrarij. Deinde, non omnes pastores detestabantur Aegyptij, non inquam, pastores equorum, asinorum, & camelorum, sed tãtùm per pastores ouiũ: quãquam vocabulo ouium hîc oportet intelligere & arietes, & capras, & boues atque vaccas. Erant præterea in Aegypto alia non pauca hominum genera non minùs humilis, & abiectæ conditionis, quàm erant pastores ouium. Non igitur humilitas conditionis pastoralis, causa fuit Aegyptiis detestandi pastores, sed alia eius rei quærenda causa est. 36

Vera itaque causa est, quòd in genere ouium, arietum, caprarum, & boum, Aegyptij numina aliqua haberent, quæ diuino cultu, & honore venerabantur: quapropter huiusmodi animalia non solùm occidere aut percutere non audebant, sed ea reuerebantur, atque honorabant: oderántque vehementer alienigenas eorum animalium pastores, qui ea occidere, & occisorum carnibus vesci sine religione vlla solerẽt. Sed obiiciet nobis quispiam, Si verum hoc esset, quod de Aegyptiis diximus, nulli profectò fuissent apud Aegyptios pastores ouium: at fuisse, satis indicant verba illa Pharaonis ad Ioseph de fratribus eius Gen. 47. *Si nosti eos esse viros indústrios, constitue illos magistros pecorum meorum.* Ad hoc responderi posset, nomine pecorum intelligi equos, asinos, & camelos: cuius generis animalium fuisse pastores in Aegypto, non est dubium. Verùm nos quis vrgere vehementer posset verbis illis, quæ paulò infrà in eodem capite leguntur, quibus dicitur, Ioseph dedisse Aegyptiis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis: Scripturæ verba sunt hæc: *Dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis, sustentauítque eos illo anno pro commutatione pecorum.* Dicamus igitur etiã Aegyptios fuisse pastores ouium & boum, non quidem ad esum ipsorum, vel vt ea in alium quempiam vsum occiderent: sed vel propter esum lactis & casei, vel propter lanam ad conficiendas vestes, vel in vsum agriculturæ ad arandam terram, vel oblectamenti gratiâ, aut honoris, sicut habentur canes & equi.

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM SEPTIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Introducitur Iacob ad Regem Aegypti, & benedicit ei: Datur Hebræis ad habitandum terra Gessen: Ioseph vniuersam terram Aegypti sub regis possessionem subiicit: Iacob, appropinquante morte, adiurat filium suum Ioseph de sepultura sua in terra Chanaam.

INGRESSVS ergo Ioseph, nũciauit Pha- 1
raoni, dicens: Pater meus & fratres, oues
eorum & armenta, & cuncta quæ possi-
dent, venerũt de terra Chanaam: & ecce
cõsistunt in terra Gessen. Extremos quo- 2
que fratrum suorum quinque viros con-
stituit coram Rege: quos ille interroga-
uit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ouiũ sumus 3
serui tui, & nos & patres nostri: Ad peregrinandum in terra 4
tua, venimus: quoniam nõ est herba gregibus seruorum tuo-
rum, ingrauescẽte fame in terra Chanaam; petimúsque vt esse
nos iubeas seruos tuos in terra Gessen. Dixit itaque Rex ad 5
Ioseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te. Terra Ægypti 6
in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare & trade
eis terrã Gessen. Quod si nosti in eis esse viros industrios, con-
stitue

7 ſtitue illos magiſtros pecorũ meorum. Poſthæc introduxit Io-
ſeph patrem ſuũ ad Regem,& ſtatuit eum corã eo: qui bene-
8 dicens illi,& interrogatus ab eo: Quot ſunt dies annorũ vitæ
9 tuæ? reſpõdit: Dies peregrinationis meæ centũ triginta anno-
rum ſunt,parui & mali,& non peruenerunt vſque ad dies pa-
10 trum meorũ,quib. peregrinati ſunt. Et benedicto rege egreſſus
11 eſt forâs. Ioſeph verò patri & fratrib. ſuis dedit poſſeſſionẽ in
Ægypto in optimo terræ loco, Rameſſes, vt præceperat Pha-
12 rao:& alebat eos, omnémq; domũ patris ſui, præbens cibaria
13 ſingulis. In toto.n. orbe panis deerat: oppreſſerat fames terram
14 maximè Ægypti & Chanaam. E quib. omnem pecuniã cõgre-
15 gauit pro vẽditione frumẽti,& intulit eã in ęrariũ regis. Cúm-
que defeciſſet emptorib. pretiũ, venit cuncta ægyptus ad Io-
ſeph,dicens: Da nobis panes: quare morimur corã te,deficiẽte
16 pecunia? Quib. ille reſpõdit: Adducite pecora veſtra:& dabo
17 vobis pro eis cibos,ſi pretiũ non habetis. Quæ cũ adduxiſſent,
dedit eis alimẽta pro equis,& ouibus,& bobus,& aſinis: ſuſtẽ-
18 tauítq; eos illo anno pro cõmutatione pecorũ. Venerũt quoq;
anno ſecundo,& dixerunt ei: Non celabimus dominũ noſtrũ
quod deficiẽte pecunia,pecora ſimul defecerunt: nec clam te
19 eſt, ꝙ abſq; corporib. & terra nihil habeamus. Cur ergo mo-
riemur te vidente?& nos & terra noſtra tui erim? eme nos in
ſeruitutẽ regiam,& prębe ſemina,ne pereunte cultore,rediga-
20 tur terra in ſolitudinẽ. Emit igitur Ioſeph omnẽ terrã Ægypti,
vẽdẽtib. ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis,ſub
21 iecítq; eã Pharaoni,& cũctos populos eius à nouiſſimis termi-
nis Ægypti vſque ad extremos fines eius,præter terrã ſacerdo-
22 tũ,quæ à rege tradita fuerat eis: quib. & ſtatuta cibaria ex hor-
reis publicis præbebãtur, & idcirco non ſunt cõpulſi vendere
23 poſſeſſiones ſuas. Dixit ergo Ioſeph ad populos; En vt cernitis,
& vos & terrã veſtrã Pharaò poſſidet: accipite ſemina & ſerite
24 agros,vt fruges habere poſſitis. Quintam partem regi dabitis,
quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibum
25 familiis & liberis veſtris. Qui reſponderunt; Salus noſtra, in
manu tua eſt: reſpiciat nos tantùm dominus noſter,& læti ſer-
26 uiemus regi. Ex eo tempore vſque in pręſentẽ diem in vniuer-
ſa terra Ægypti,regibus quinta pars ſoluitur,& factũ eſt quaſi
in legem,abſq; terra ſacerdotali,quæ libera ab hac cõditione
fuit.

fuit. Habitauit ergo Iſrael in Aegypto, id eſt, in terra Geſſen, & 27
poſſedit eã: auctúſq; eſt, & multiplicatus nimis. Et vixit in ea 28
decem & ſeptem annis: factiq; ſunt omnes dies vitę illius cen-
tum 47. annorum. Cúmque appropinquare cerneret diẽ mor- 29
tis ſuæ, vocauit filium ſuum Ioſeph, & dixit ad eum: Si inueni
gratiam in conſpectu tuo, pone manũ tuam ſub fœmore meo:
& facies mihi miſericordiã & veritatem, vt non ſepelias me in
Aegypto: ſed dormiã cum patribus meis, & auferas me de ter-
ra hac, cõdáſq; me in ſepulchro maiorum meorũ. Cui reſpon- 30
dit Ioſeph: Ego faciã, quod iuſsiſti. Et ille: iura ergo, inquit, mi-
hi. Quo iurãte, adorauit Iſrael Deũ, cõuerſus ad lectuli caput.

PRÆFATIO.

1 HISTORIAM *huius capitis Philo breuiter atque elegan-* Philo.
ter commemorat, hoc modo ſcribens: Hoc audito, Ioſeph propinquanti Iacob (non ſpeculatores & nuncios in itinere diſpoſuerat) circa regni fines occurrit obuiam. Cúmque conueniſſent circa vrbem, quam vocant Heliopolim, effuderunt ſe in complexus mutuos, vbertim veſtes rigando lacrymis: atque ita hærẽtes aliquantiſper, diutinum explebant deſiderium; & tandem vnà contendebant ad regiam. Ibi rex conſpicatus venerandam ſenis faciem, non vt præfecti ſui, ſed vt ſuum patrem excepit honorificè. Exinde poſt ſolemnia humanitatis officia donauit eis agrum vbertatis præcipuæ: & quia eius filios audierat eſſe pecuarios, facultatéſque illorum conſtare pecoribus, ſuorum quoque gregum & armentorum curam eos gerere voluit. Ioſeph porrò tanta fide vſus eſt in publicis illius regni negotijs adminiſtrandis; vt cùm ratio illorum temporũ plurimas ei occaſiones præbuiſſet coaceruandæ pecuniæ, potuiſſétque omnium ſui temporis facilè ditiſſimus euadere: adulterinis diuitijs veras prætulerit, & cæcis perſpicaces: totum argentum & aurum è frumenti pretio collectum, referens in theſauros regios, ne drachma quidem ſubtracta, contentus tantùm donis quibus eum rex liberaliter remunerabatur. Nec aliter quàm Aegyptum, omnémque eius regni prouincias, externas quoque gentes fame preſſas, vir hic nunquam ſatis laudatus curauit, paterna prouidẽtia diſtribuens illis alimenta, futuriſq; eorum neceſsitatibus proſpiciens. Nam ineunte anno egeſtatis ſeptimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis ſpes affui-

gebat) dedit hordeum & triticum ad ſementem, diligenter cauens ne quis hæc alium in vſum verteret, appoſitis etiam cuſtodibus ex optimatibus, qui ſationem obſeruarent. Sic Philo.

Iosephus. *Quòd autem in poſteriori huius capitis parte ſcribit Moſes, exponens quanta Ioſeph prudentia & æquitate, & quanta cum regis vtilitate frumenta vendiderit Aegyptijs extremè laborantibus fame, hoc Ioſephus in ſecundo libro Antiquitatum ſcitè enarrans, ita ſcribit: Fames in Aegypto creſcebat in dies, nullúmque remedium aderat, neque flumine agros rigante, neque vllis de cœlo pluuijs. Ioſeph autem frumenta non dabat, niſi numerata pecunia; quæ poſtquam defecit, pecudes ac mancipia pro frumento permutabant. Quibus autem agri erant, partem aliquam rerum in pretium alimentorum regi decidebant: cúmque ad hunc modum omnes eorum poſſeſſiones in ius regis deueniſſent, alius aliò migrabant, quo certius eſſet regis dominium: ſoli ſacerdotes immunitatem & agros retinuerunt. Poſtremò tanta fuit neceſſitas, vt non corpora ſolùm, ſed animos etiam illius gentis in ſeruitutem redigeret, ac nihil putarent turpe, quo victus parari poſſet. Poſtquam autem ceſſauit fames, & rigante flumine ad priſtinam terra fertilitatem redijt, Ioſeph regionis vrbes obeundo, conuocata per ſingulas multitudine, agrorum, quibus illi ceſſerant, vſum fructum illis reſtituit, hortatus vt non ſecus quàm proprios colerent: iuſsítque quintam partem fructuum regi pendere, quæ ei iure dominij deberetur. Illi inſperata reſtitutione agrorum læti, culturam eorum ſtrenuè aggrediuntur. Atque hoc pacto tum Ioſephi auctoritas, tum eius gentis erga regem beneuolentia non mediocriter creuit, & ius quintæ partis frugum etiam per Regum poſteros ac ſucceſſores permanſit. Hæc Ioſephus.*

VERS. 3. Extremos quoque fratrum ſuorum, quinque viros conſtituit coram rege.

SEPTVAGINTA Interpretes non habent illam vocem *extremos*: quæ vox, ob ambiguitatem, cum dupliciter accipi poſſit, duplicem item reddit ſententiam, duplicémque parit huius loci expoſitionem. Extremitas namq; dupliciter ſpectari poteſt, vel à parte ſuperiori; & idem eſt atq; primum & ſummum; vel à parte inferiori, & idem eſt atque infimum & vltimum: vtroque enim verſus dicitur extremitas. Ioſeph igitur ſtatuiſſe corã rege quinq; extremos fratrum ſuorum, dupliciter poteſt intelligi: vel vt elegerit quinque omnium ſuorum fratrum primos: primos dico vel ætate, vel formæ atque corporis præſtantiâ, vel loquendi facundiâ, vel agendi 1
pruden

prudentiâ, vt ex illis rex atque proceres Aegyptiorum, generis Ioseph nobilitatem atque claritatem cognoſcerent:& ad hanc ſententiam interpretantur hunc locum Lyranus, Thoſtatus,& Thomas Anglicus. *Lyranus. Thoſtatus. Thomas Anglicus.*

Poteſt etiam hic locus in contrariam ſententiam exponi, vt per *extremos* intelligamus infimos atque vltimos fratrum, vel ætate, vel aliis rebus proximè memoratis: ne rex videlicet, propter eorum præſtantiam vel corporis vel animi faceret eos vel bellatores, vel aulicos. Huius interpretationis auctores ſunt Hebræi, quos & Oleaſter & Hamerus, aliíque ſunt ſecuti. Et hoc mihi ſimilius vero fit: nimirum voluit Ioſeph, vt illi, vel ipſo corporis habitu, atque ipſa facie, fidem facerent regi, atque Ægyptiis ſe paſtores eſſe, & in paſtoralis vitæ laboribus exercitos à pueritia. Ergo mirari eſt hoc loco ſingularem prudentiam Ioſeph, omnia quæ futura eſſent in rem, atque in vſum fratrum ſuorum, ſolerter proſpicientis, diligentérque curantis. Non enim ſatis habuit, tradi fratribus ſuis ad habitandum terram Geſſen, optimam videlicet, & remotam ab Ægyptiis, ne profanas eorum ſuperſtitiones, impuriſſimoſque mores ſpectarent atque cōdiſcerent: verùm inſuper omni ſtudio atque cura egit ne fratres ſui regiæ aulæ insererentur, ſed magis domeſtico gauderent otio, & filiorum ſuorum cultum procurarent. Hanc itaque ob cauſam, extremos & infimos fratrum ſuorum in conſpectum regis adduxit: nempe, qui nec corporis dotibus multùm commendarentur, neque facie habitúque ipſo egregiam animi indolem præ ſe ferrent: ne rex ſcilicet ex vnius Ioſeph ingenio, & animo, virtutéque, de ceteris eius fratribus itidem exiſtimandum, iudicandúmque putaret. Caietanus diuerſum huius loci excogitauit interpretamentum. Sic enim ſcribit, Iuxta Hebræum habetur: *Et de extremo fratrum ſuorum accepit quinque viros.* Senſus eſt ambiguus. Crediderim tamen ego, maiores ex ſingulis vxoribus Patris, quatuor cum Iuda aſſumptos fuiſſe, & appellatos eſſe de extremo, hoc eſt, de extremitatibus primis cuiuſque vxoris. Sic Caietanus. *Hebræi Oleaſter. Hamerus.* *Caietanus.*

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Dies peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum ſunt, parui & mali: & non peruenerunt ad dies patrum meorum quibus peregrinati ſunt. VERS. 9.

2 SEPTVAGINTA Interpretes ſic verterunt hunc locum: *Dies annorum vitæ meæ, quos incolo, centum triginta anni puſilli & mali fuerunt dies annorum vitæ meæ, non peruenerunt ad dies annorum vitæ patrum meorum, quos dies incoluerunt.* Quam lectionem ſequens & exponens S. Auguſt. in quæſt. centeſima quinquageſima ſexta in Gen. Quid eſt, inquit, *B. Auguſt.*

quòd dixit Iacob Pharaoni, *Dies annorũ vitæ meæ, quos incolo*. Sic.n.habẽt Græci, pro quo Latini habẽt, vel ago vel habeo, vel si quid aliud: vtrum igitur ideo dixit *quos incolo*, quia in ea terra natus est, quam nõdum populus, diuinæ promissione hæreditatis acceperat, & ibi vitam ducens, vtique in aliena terra erat: nec solùm quando peregrinabatur in Mesopotamia, verùm etiam cùm ibi erat, vbi natus est? An potiùs secundùm

2. Cor. 5. *Psalm 38.*

id accipiendum est, quod ait Apostolus: *Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino?* Secundum hoc & illud in Psalm. dictum intelligitur: *Inquilinus ego sum in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei.* Similiter intelligendum est, quod deinde adiunxit Iacob: *Non peruenerunt ad dies annorum vitæ Patrum meorum, quos incoluerunt:* Nõ enim aliud voluit intelligi per illud *incoluerunt* nisi vixerunt: ac per hoc significauit, hanc vitam esse incolatum super terrã, id est, peregrinationis habitationem. Sed credo, Sãctis hoc potissimùm cõuenire, quibus Dominus videlicet, aliam patriã, cœlestem vtique, æternámq; pollicetur. Hæc Augustinus.

Iuxta hoc Augustini dictum extremum, est quod annotauit B. Hieronym. in Epist. cxxix. quam scripsit ad Dardanum; in Scriptura Habitatores terræ, appellari peccatores, non autem iustos, hos namq; ad-

Habitatores terræ vocari in Scriptura peccatores nõ autem iustos ex S. Hieron. *Ad Hebr. 11.* *Act. 7* *Locus.* *Apoc. 8.* *Psalm. 38.*

uenas & peregrinos, & incolas vocari solere. Ponã in hoc loco partem eius disputationis, quam super ea re illic tractat Hieronym. Illud quoque, inquit, sollicita mente tractemus, vt Scripturarum nos doceat auctoritas, sanctos non fuisse habitatores eius terræ, quàm Iudæi terram repromissionis autumant, sed fuisse tantùm incolas, atque peregrinos. Ex iusti viri legimus persona: *Aduena ego sum, & peregrinus sicut omnes patres mei:* vbicumq; autem habitator terræ legitur, si priora, & media, & extrema spectemus, liquidò scripturarum poterit hæc regula comprobari, semper habitatores terræ, peccatores appellari: de quibus in Apoc. scriptum est: *Væ habitatores terræ:* B. Stephanus dixit, Abrahæ, cui terræ Chanaam possessio à Deo promissa fuerat, ne vestigium quidem pedis eius terræ dedisse. Ac ne quis putaret quod non fuerat datum parenti, esse id posteris redditum. Apost. id refellit in Epist. ad Hebr. de Abraham, aliisque Patriarchis scribens. *Fide peregrinatus est in terra promissionis, quasi in aliena, in tabernaculis habitans cum Isaac & Iacob cohæredibus eiusdem promissionis: expectabat enim fundamentum habentem Ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus est:* & cum Sanctos aliquos commemorasset, denique adiunxit: *Iuxta fidem mortui sunt hi homines, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas expectantes & salutantes: & confitentes quia peregrini & aduenæ erant super terram:* Sic ex Beato Hieronymo.

Dies peregrinationis vitæ meæ: Iacob verè ac propriè dixit vitam suam 3
fuisse peregrinationẽ: non solùm quo modo Sancti omnes vocãt se peregrinos, etiã si in natali solo degant; quòd terram hanc non pro patria ipsi habeant, sed pro diuersorio vel potiùs exilio; & ad terrã illã semper viuentiũ lacrymantes atq; suspirantes omni studio & desiderio cõtendant: nõ solùm, inquã, ob hanc causam Iacob appellauit vitã suam peregrinationẽ, sed ob id, quòd etiã corporaliter coactus est frequẽter sedes

muta

mutare,& natalem terram relinquere. Primùm enim vt declinaret insidias fratris sui Esau, derelicta terra vbi natus erat, & paterna domo, abiit in Mesopotamiam, vbi per viginti annos seruiuit Laban, vt suprà narrauit Moses ca. 28. & seq. Inde discedẽs, venit Soccoth, & per vnum annum ac dimidium inibi habitauit: ex quo loco venit iuxta Sichem, demoratúsque ibi est annis circiter nouem, Genes. 33. vnde venit Bethel, & Ephratam, & denique Hebron, vbi erat pater eius Isaac. Ex quo loco, ad extremum inopia rei frumentariæ, faméque, demigrauit in Ægyptum. Vides igitur quàm instabilis fuerit habitatio Iacob, vt meritò vita eius dicta sit peregrinatio. Verùm perpendamus quod sequitur,

4 *Centum triginta annorum sunt*: Hinc liquidò cognoscuntur, & validè probantur quinque res, quæ sacram Chronologiam multùm illustrant, atque confirmant. Primùm hinc apparet, quoto ætatis Iacob anno, Ioseph natus fuerit: fuit enim is annus nonagesimus primus ætatis Iacob. Si enim tunc Iacob erat centum triginta annorum: Ioseph autem erat triginta nouem, vt colligitur ex cap. 41. & 45. Genesis, detractis triginta nouem annis Ioseph, ex annis centum triginta Iacob, reliqui sunt vnus & nonaginta. Hinc etiam liquet, Iacob fuisse septuaginta septem annorum cùm venit in Mesopotamiam: Ioseph enim natus est post aduentum eius in Mesopotamiam, expletis annis quatuordecim, vt colligitur ex cap. 30. Gen. & quia exacto priori septennio seruitutis in Mesopotamia, accepit Iacob vxores, ex quibus filios generare cœpit, vt videre in cap. 29. Genes. manifestũ est, consummationem coniugij Iacob, & primam filiorum eius generationem competere in annum ætatis eius octogesimum quartum. Præterea hinc quoque enotescit, cuius ætatis fuerint alij fratres Ioseph, cùm Iacob intrauit Aegyptũ: Siquidem omnes filij Iacob (præter vnum Beniamin) nati sunt in Mesopotamia intra secundum septennium seruitutis Iacob, vt colligitur ex supradictis in cap. 29. & 30. Genes. & Ruben quidem natus est in principio istius septennij, Ioseph autem in fine. Erat igitur Ruben septem annis natu maior, quàm Ioseph: sed Ioseph erat triginta nouem annorum, vt dictum est, quo tempore Iacob intrauit Aegyptũ; ergo Ruben tunc erat quadraginta sex annorum. Et quia Simeon vno fuit anno posterior natu, quàm Ruben, Leui autẽ duobus annis, Iudas verò tribus annis; hinc apertè cõcluditur, Simeonem fuisse tunc quadraginta quinq; annorum, Leui quadraginta quatuor, Iudam verò quadraginta trium, atque indidem subsequentium fratrum ætas comperta esse potest.

Ex ætate 130. annorũ in qua erat Iacob cũ intrauit Aegyptum, quinque res colligi ad sacrã Chronologiam pertinentes.

Cuius ætatis erant fratres Ioseph, cùm Iacob venis in Ægyptum.

5 Ex hac item ætate Iacob centum triginta annorũ apparet, quot anni præterierint à prima promissione, quam dedit Abrahæ Deus, vbi euocauit eum ex Chaldæa, vsque ad ingressum Iacob in Aegyptum: fuerũt enim anni ducenti quindecim, quod ita probatur: Erat Abraham cùm accepit à Deo primam illam promissionem, annorũ septuaginta quinque, hoc enim proditũ est Gen. 12. post viginti quinque annos genuit Isaac, nempe cùm esset centenarius, vt dictum est Genesis 21. Post id temporis annis sexaginta, Isaac genuit Iacob, vt legitur suprà Gen. 25.

Iacob porrò cùm intrauit Aegyptum, annorum erat centum triginta, vt in hoc loco traditur. Si ad hos igitur centum triginta annos Iacob addas illos viginti quinque Abrahæ, & illos sexaginta Isaac, conficies numerum illum quem diximus, annorum ducentorũ quindecim à promissione Abrahæ, vsque ad ingressum Iacob in Ægyptũ. Iam verò, cùm B. Paulus ad Galatas 3. scribat, quadringentis triginta annis post illam promissionem Abrahæ, datam fuisse legem Moysi in monte Sinai, tertio nimirum mense post egressum Hebræorum ex Ægypto, vt scriptũ est Exod. 19. hinc liquidò cognoscitur, ab ingressu Iacob in Ægyptũ, vsque ad egressum Hebræorum, duce Mose, ex Ægypto, annos duntaxat quindecim & ducentos effluxisse: Et quòd hinc necessariò consequens est, Hebræos non ampliùs ducentis quindecim annis in Ægypto mansisse, sicut nos etiam super ea re disputauimus copiosissimè in Tertio Tomo Commentariorum nostrorum in Genesim super caput decimum quintum, in Sexta Disputatione.

Sed quid est illud quod dixit Iacob de annis vitæ suæ, *parui & mali*? quomodo parui? an ipsius anni minores & breuiores fuerunt, quàm anni vel Isaac, vel Abrahæ? minime verò; totidem enim mensibus, totidémque diebus singuli constabant. Dicti sunt igitur parui, pro pauci, vt sit sensus, Numerus annorum vitæ meæ paruus & exiguus fuit, comparatus cum numero annorum quos vixerunt patres mei. Est autẽ vsitatum in Scriptura secundùm phrasim Hebraicam, diem & dies ponere pro tempore: Ergo dicere, Dies vitæ fuisse centum triginta annorum, perinde est, quasi dixisset, tempus vitæ meæ fuit centum triginta annorum. Verùm habet difficultatem quod mox Iacob adiungit, se nõ peruenisse ad ætatem patrum suorum. Nam vnde compertum erat Iacob, non pluribus in posterum victurum se annis, quàm vixerant patres sui? sed dicendum est, Iacob, quòd esset graui iam senio oppressus, ætatéque ante-actæ vitæ multis, magnísque laboribus, atque ærumnis cõflictatâ & contritâ, putasse breui se moriturum, & idcirco omnem vitam, ætatémque suam illis centum & triginta annis determinasse. Vixit tamen postea, decem & septem annis: & sic etiam verum fuit quod dixit, se non peruenisse ad dies vitæ patrum suorum: Si quidem pater eius Isaac vixerat annis centum octoginta: Abraham verò auus eius, centum septuaginta quinque, vt suprà traditum est Genesis 25. & 35.

Decem labores & dolores Sancti Iacob.

Verum cur dies suos vocat malos? haud dubiè significare voluit la- 7
boriosos, ærumnosos, calamitosos: hac enim significatione nomẽ Malum & Malitia, sæpe in Scriptura vsurpantur. Vt autem lector agnoscat quàm fuerit vita Iacob laboriosa, & ęrumnosa, cursim hic percensebo labores, & dolores quibus afflictatus est. Primus fuit, cũ ob insidias fratris sui Esau necẽ sibi molientis, coactus est patriã, domúmq; paternã relinquere, & solus ac pauper, &, vt ipse dixit, cum baculo suo longum iter vsque in Mesopotamiam pedibus conficere. Secundus fuit in Mesopotamia, vbi per viginti annos asperrimã seruitutem socero suo Laban seruiuit: auxítque miseriam eius iniquitas Laban decies mercedem

Genes 32.

eius

eius commutantis, vt traditur Gen. 31. Tertius fuit, rursus ingens metus fratris sui Esau venientis ad se cum quadringentis equis Genes. 32. Quartus, ob cædem Sichimitarum à filiis suis factam, timorémque finitimarum gentium, Genes. 34. Quintus, ob mortem dilectissimę vxoris Rachel. Sextus, ob fœdissimum concubitum filij sui Ruben, cũ vxore sua Bala. Gen. 35. Septimus ob venditionem Ioseph, propter quem, in luctu & mœrore fuit per viginti tres annos, Genes. 37. Octauus ob separationem à se, & abductionem in Ægyptum filij sui Beniamin, de cuius vel morte, vel captiuitate vehementer sollicitus & anxius erat. Nonus, ob Simeonem filium suum à Præfecto Ægypti in carcerem inclusum, atque in vinculis detentum. Decimus, quòd ob famis necessitatem cogeretur terram Chanaam derelinquere, & cum omni familia demigrare in Ægyptum, quã terram, gentémque, tam ipse, quàm Maiores eius, suspectam semper habuerant. Videt, opinor, lector, quàm verè dixerit Iacob, dies suos fuisse malos.

Sed quod ille dixit de se, idem profectò in omnes mortales verissimè dici potest: quorũ nempe dies & parui, & mali sunt. Verissima enim est illa Beati Iob sententia: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem statu permanet*: Et paulò infrà: *Breues dies hominis sunt, numerus mensiũ eius apud te est. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt:* Quatuor porrò sunt genera malorum, quibus mortalium vita circumuallatur, obsidetur, & oppugnatur. Sunt mala corporis, vt sitis, fames, nuditas, morborum multitudo & acerbitas, mortísque varij cruciatus. Sunt mala in rebus externis, quæ ad paupertatem & egestatem pertinent, vel ad ignominiam & opprobrium. Sunt item animi mala, vt vitia, & errores, & perturbationes animi, cuiusmodi est timor, tristitia, ira, anxietas, & hoc genus complura. Sunt demum mala quæ nos attingunt, venientia ex personis nobis carissimis & coniunctissimis, vt ex parentibus, filiis, vxore, fratribus, amicis.

Locus lib. Iob ex cap. 14.

Quatuor genera malorum circa mortaliũ vitam.

Ioseph verò patri & fratribus suis dedit possessionẽ in Ægypto, in optimo terræ solo Ramesses, vt præceperat Pharao.

8 AT Pharao præceperat dari fratribus Ioseph Terrã Gessen. sic enim paulò suprà scriptum est, ipsum dixisse Iosepho: *Trade eis terram Gessen:* & hanc ipsam terrã vehementer cupierat, & curauerat Ioseph dari fratrib. suis. hæc sunt enim verba Ioseph ad fratres suos, que supra sub finem capitis 46. posita sunt: *Hæc autem facietis, vt habitare possitis in terra Gessen*: Ipsi quoque fratres Ioseph hanc sibi terram dari petierunt à Rege, dicentes ei, vt in hoc ipso capite paulò superiùs proditum est: *Petimus, vt esse nos iubeas seruos tuos in terra Gessen*: Hæc igitur cùm ita se habeant, quomodo Ioseph dicitur tradidisse suis ad habitandum terram Ramesses, & pro ratione subditur, quia ita præcipisset Pharao. Vidit hanc difficultatem

An terra Ramesses, fuerit eadem, ac terra Gessen.

S. *August.*
Caietanus.
Thostatus.

tatem Sanctus Augustinus, sed eius solutionem quærendam Lectori reliquit. Sic enim ait in quæst. 157. in Genesim: Quærendũ est, vtrum terra Ramesses ipsa sit Gessen: ipsam enim petierant, & ipsam eis Pharao dari præceperat. Sic Augustinus.

Caietanus putat, Ramesses fuisse partem quandam Terræ Gessen, sed meliorem, & vberiorem cæteris. Idem tradit Thostatus: sed addit Ramesses fuisse ciuitatem multis annis post ingressum Iacob in Aegyptum ædificatam ab Hebræis in tempore durissimæ seruitutis qua premebãtur ab Aegyptiis, vt traditur Exod. 1. Quo igitur tempore Iacob intrauit Aegyptum, non erat ista ciuitas Ramesses, sed hîc per Anticipationem commemorata est. Sed enim cùm hunc librũ scripsit Moyses (si eum scripsit, vt multis visum est, post egressum populi Hebræi ex Aegypto, iam erat ædificata, erátque notissima Hebræis. Est itaque secundùm hanc opinionem illorum verborum hæc sententia: Ioseph dedit suis ad habitandum optimam terræ Gessen partem, quæ nunc Ramesses vocatur, ex nomine Ciuitatis quam ibi postea ædificarunt Hebræi.

Non solos Hebræos habitasse in terra Gessen, sed multos ex Aegyptiis.

Cùm autem in hoc loco dicitur terram Gessen esse assignatam Hebræis ad habitandum: nemo putet à solis Hebræis eam terram fuisse habitatam: nam & ante Hebræos illic habitauerant Aegyptij; & vnà cum Hebræis multi etiam postea habitarunt Aegyptij, ídque duplici argumento probatur. Iussit enim Deus, vt legitur Exodi 12. Hebræos sanguine agni paschalis immolati, tingere postest ianuarum suarum, vt eo signo domus eorum discernerentur à domibus Aegyptiorum, & Angelus percutiens primogenita Aegyptiorum videns domos sanguine tinctas, innoxiè eas transiret. Habitabant igitur in eodem oppido vel Ciuitate Hebræi mixti cum Aegyptiis. Deinde legimus Exodi 51. & 12. in festino illo Hebræorum excessu, quem Aegyptij vehementer vrgebant, Hebræos & Hebræas mulieres à vicinis Aegyptiis petiisse vasa aurea, & argentea, multámque vestem. Quid multa? cùm terra Gessen vberrima esset atque optima pascuis, non est credibile non fuisse eam habitatam ab Aegyptiis.

* * *

SECVN

SECVNDA DISPVTATIO,

De immunitate Sacerdotum Aegypti.

Super illis verbis,

Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecítque eam Pharaoni: præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: Et idcircò non sunt compulsi vendere possessiones suas. *Versu 22. Et paulò infrà versu 26.* Ex eo tempore vsque in præsentem diem in vniuersa terra Aegypti, regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem: absque terra sacerdotali, quæ libera fuit hac conditione.

6 EMORABILE fuit Christianis etiã Principibus imitandum, hoc regis Pharaonis erga diuini, vt putabatur, cultus administros sacerdotes, reuerentiæ, ac benignitatis, pietatísque exemplum. Cùm enim vniuersa Aegyptus extrema laborasset fame, comparandíque frumenti gratiâ cogerentur Aegyptij vendere possessiones suas, & se Regis addicere seruitio: soli omnium sacerdotes, à necessitate vendendi terras quibus donati à Regibus fuerant, soluendíque tributi fuêre immunes: quin etiam in summa omnium inopia, faméque, alimentis è publico sibi datis abundabant. Rectè igitur Caietanus: Hinc apparet, inquit, integritas Pharaonis, qui ne in tanta quidem omnium penuria subtraxit solita alimenta sacerdotibus, qui diuino cultui addicti, & speculatiuis scientiis intenti erant. Et Oleaster, Clamat, inquit, locus hic, publicos ministros Dei alendos esse à populis, præsertim verò à Rege: & quantæ Regibus curæ ministri sacrorum esse debeant, etiãsi aliunde habeãt, vnde se possint sustentare: quia nemo suis stipendiis militare debet. Thostatus in eandem sententiam grauioribus etiam verbis hæc scribit: Sicut nunc decimus à Communitate datis sacerdotes sustentantur: ita tunc licèt decimæ non darentur, in qualibet tamen Communitate statuebantur horrea frumentaria ex horreis Communitatis, vnde cibaria sacerdotibus sufficienter tradebantur. Nam quia sacerdotes erant personæ publicæ, administrantes cultum diuinum pro salute totius Communitatis, ob id ex bonis Communitatis sustentari debebant. Tantóq; fuêre tunc apud Aegyptios in honore sacerdotes, vt eis darent Reges terras ad habitandum & colendũ, & insuper cibaria ex publicis horreis

Oleaster.

Thostatus.

præberent;ne propter inopiam ad alias ſe negociationes conferre cogerentur. In quo Reges & Domini huius noſtri temporis admodum exprobabiles redduntur: quippe qui eccleſiis, in quibus Sanctiſſimus veri Dei cultus agitur, qui apud Gentiles non fuit, non ſolùm bona nõ conferunt; ſed etiam ab antiquorum principum deuotione collata, auferant miniſtris eccleſiaſticis; exactiones, extractionéſque, partim publicas, partim priuatas imponentes; Vt iam idem Rex, Epiſcopus, & Papa eſſe videatur: at valdè abominandum eſt vt filiorum ſeruituti patres ſubiiciantur. Hæc Thoſtatus, qui ante annos propè ducentos vixit.

Theodoret.

Nec diſſimile eſt, quod multis ſeculis antiquior iſtis Theodoretus pauciſſimis verbis ſcriptũ reliquit in tractatu Quæſtionis centeſimæ ſextę in Geneſim, his verbis: Sola terra ſacerdotum Aegypti à præſtando tributo quintæ partis frugum immunis relicta eſt: vſque adeo venerabantur homines impij eos, qui non erant dij: at verò ſacerdotes Dei viuentis non gaudent hac immunitate. Hæc Theodoretus.

Cur ſacerdotibus Ægypti data ſit immunitas, & victus ex publico.

S. Hieron. ex Cheremone.

Illis porrò ſacerdotibus Ægyptiorũ beneficium illud immunitatis 10
& victus ex publico propterea propenſiùs indultum eſt, quòd illi cõtinentiæ ac ſapientiæ fama & laude præter ceteros celebrarentur. Ac de inſigni eorum continentia ita ſcribit S. Hieronymus lib. 1. aduerſus Iouinianum: Cheremon Stoicus, vir eloquentiſſimus, narrat, Ægypti antiquos ſacerdotes, omnibus mundi negotiis, curíſq; poſtpoſitis, ſemper in templo fuiſſe, & rerum naturas, cauſáſque, & rationes ſyderum contemplatos eſſe: nunquam ſe mulieribus miſcuiſſe; nunquam cognatos, & propinquos, ac ne liberos quidem vidiſſe. Ex eo autem tẽpore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſemper abſtinebant, propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, maximéque propter appetitum libidinis, qui ex eo cibo & potu naſcitur. Raro veſcebantur pane, ne onerarent ſtomachum, & ſi quando comedebant, tuſum pariter in cibo ſumebant hyſopum, vt eſcam grauiorem, illius calore, decoquerent. Oleum in oleribus duntaxat nouerãt, ídque parum, propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Ouum etiã vitabant & Lac: quorum alterum, carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant, colore mutato. Cubile de foliis palmarum, quas Baias vocant, cõtextum erat: ſcabellum accliue & ex vna parte obliquum, pro puluillo in terra, capiti ſupponebant: bidui, triduíque inediam ſuſtinebant. Humores corporis, qui naſcuntur ex otio, & ex mãſione vnius loci nimia victus caſtigatione ſiccabant. Hæc de continentia veterum Ægypti ſacerdotum, ex Cheremone. S. Hieronymus.

Ariſtoteles inuentores rerũ Mathematicarum facit Sacerdotes Aegypti.

Erant præterea ſacerdotes Ægyptiorũ, inſignes admodum, & cele- 11
bres ſtudio & profeſſione ſapiẽtiæ; eius maximè, quæ ad cæremonias, ritúſque colendi Deos pertinebat, & ad ſcientiam mathematicarum diſciplinarum: immò inuẽtionem earum, ſacerdotibus Ægypti aſſignare videtur Ariſtoteles in princ. Metaphyſicæ, cùm ita ſcribit: Circa Aegyptum mathematicæ artes inſtitutæ ſunt: illic enim Gens ſacerdotũ vacare permiſſa eſt. Et Strabo lib. 17. ait, gentem Aegyptiorum trifariam

riam

riam esse diuisam; & alios quidem esse milites, alios agricolas,& alios sacerdotes: & hos exercuisse Philosophiam & Astronomiam, & cum Regibus diuersari solitos. Et Diodorus Siculus lib. 2. tradit, nobiles pueros,& adolescentes Aegyptiorum erudiri solitos à sacerdotibus,& ab his doceri potissimùm litteras, quæ appellabantur sacræ; & item doctrinam Geometriæ, Arithmeticæ,& Astrologiæ. Quòd autem sacerdotibus Aegypti etiam in ætate Herodoti & Diodori victus è publico daretur, atque ingentia suppeditarentur commoda, ex eorum scriptis manifestum est. Herodotus enim in Euterpe, siue libro secundo: Aegyptiorum, inquit, sacerdotes non exiguis afficiuntur cōmodis: nam neque aliquid è re domestica conterunt, neque erogant, sed singulis eorum quotidie cibi sacri cocti præsto sunt,& carnes bubulæ, & anserinæ satis abundéque suppeditantur: vinum quoque vineale traditur. Et Diodorus lib. 2. ad hunc modum scribit: Aegypti vectigalibus trifariam partitis, priorem eorum portionem percipit Collegium sacerdotum, magna apud incolas auctoritate, tum propter Deorum curam, tum propter doctrinam qua plures erudiunt. Hāc partem vectigalium: tum ad sacrificiorum ministeria, tum ad priuatæ vitæ commoda impartiuntur: neque enim Deorum cultum omittendum putant, neque publici consilij, & vtilitatis ministris, æquum censent vitæ commoda deesse. Adsunt enim sacerdotes, grauibus rebus, consilio atque ope ipsis Regibus, futura præuidentes ac prædicentes, tum per sacrificia, tum per astrorum peritiam, ex libris prȩterea sacris Priorum gesta referunt, vnde Reges discant, quȩ in rebus agendis prodesse queant. Sacerdotes itaque omnes in Aegypto immunes sunt, secundúmque post Reges, honoris & dignitatis locum tenent. Hactenus ex Diodoro.

Herodotus. *Diodorus.*

12 Sanctus Thomas in commentariis suis in epistolam ad Romanos super illis verbis capitis XIII: *Ideo & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes*: egregiè probat, libertatem Clericorum atque immunitatem, maximè cōsentaneam esse naturali æquitati. Vnde etiam, inquit, apud Gentiles liberi erant à tributis illi qui vacabant rebus diuinis. Legimus enim Genes. 47. quòd Ioseph subiecit Pharaoni totam terram Aegypti præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et infrà dicitur quòd in vniuersa Aegypto quinta pars soluebatur Regi, absque terra Sacerdotali, quȩ libera ab hac conditione fuit. Hoc autem omnino ȩquum est. Sicut enim Reges sollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus, ita ministri Dei in bonis spiritualibus. Et sic, per hoc quod Deo in spiritualibus ministrant, recompensant Regibus, quod pro eorum pace laborant. Hȩc Sanctus Thomas. *S. Thomas.*

VERS. 23. & 24. Dixit ergo Ioseph ad populos, En, vt cernitis, & vos & terram vestram Pharao possidet, accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis: quintá partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

ICET aliquis, Ad quem finem, vsúmve dedit Ioseph Aegyptiis frumentum ad serendos agros? Siquidem in septem illis annis sterilitatis, terra Aegypti neque arari, nec seri potuit; hoc enim dixit Ioseph fratribus suis, vt suprà Gen. 45. scriptum est: *Biennium est*, inquit, *quòd cœpit fames esse in terra, & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.* Verùm sciat Lector, in prioribus sex annis illius sterilitatis Ioseph non dedisse Aegyptiis frumentum ad serendos agros, sed tantùm in vsum cibi & victus; cùm enim terra propter summam siccitatem nihil posset gignere, frustrà terris mandata essent semina. In septimo autem, & vltimo illius sterilitatis anno, quem proximè consecuturus erat annus fertilis, prudenter Ioseph, atque opportunè semina dedit, quibus agri consiti copiosum insequenti anno frugum prouentum ederent. Atque hæc nostra sententia firmari potest auctoritate Philonis, ita scribentis: Ineunte anno egestatis septimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis spes affulgebat) dedit hordeum & triticum ad sementem: diligenter cauens, ne quis hæc in alium vsum verteret; appositis etiam custodiis ex Optimatibus, qui sationem obseruarent. Sic Philo. 13

Philo in libro de Ioseph.

An fuerit æqua lex exigere ab Aegyptiis quintam partem frugũ.

Sed num æqua fuit illa conditio siue lex, qua Ioseph obstrinxit Aegyptios vt quintam partem omnium frugum Regi quotannis tributi nomine darent? æquissimam fuisse, ac benignitatis plenissimam, eo patet, quòd Aegyptij omnem terram vendiderant Pharaoni, ac se ipsos quoque eius seruitio addixerant: quocirca, vt seruorum, sic Aegyptiorum bona omnia Regis erant. Insignis ergo fuit benignitatis, & suas quibúsque terras reddere, & remissis quatuor partibus prouentus frugum, quintam duntaxat exigere; faceréque de seruis pensionarios, & vt vocant, censuales. Cùm autem terræ admodum fertiles, colẽdæ alijs, pro medietate fructuum iustè tradantur: Aegyptus autem non solùm esset maximè fertilis, sed etiam terra eius sine magno labore coleretur, quantæ fuit liberalitatis, terras Aegyptiis colendas, non pro medietate, sed pro quinta solùm parte frugum tradere?

S. Greg. consideratè perpendens quod in hoc loco narratur, Ioseph non ante dedisse semina Aegyptiis ad serendos agros, quàm illi terras suas vendidissent Pharaoni, & seipsos seruituti eius dedissent, ex eo pulcherrimum excudit morale documentum: præclarè disputans, semen verbi Dei his dari vtiliter ad prædicandũ, aliis qui se suáq; omnia Dei seruituti addixerunt. Nã qui se à vitiis abstinẽt, suásq; frænãt cupiditates, vitámq; honestè, atq; innocẽter degunt, eos ait Greg. maximè ido- 14

neos

neos esse ad prædicandum aliis, persuadendúmque vitiorũ fugam, omniúmque cupiditatum castigationem, & vitę morúmque integritatem. Hæc autem sunt verba B. Greg. huc translata ex lib. 6. Moral. vbi tractat illa verba Iob cap. 5. *Visitans speciem tuam, non peccabis, & scies quoniam multiplex est semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.* Cum à vitiis caro restringitur, ait Gregorius, & mens in virtutibus exercetur, restat vt loquendo quisque doceat vitam alios, quam ipse moribus seruat. Ille nãque vberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmisit. Ille namque bene loquendi facundiã accipit, qui sinum cordis ad perfectè viuendi studia extendit, nec loquentem conscientia præpedit, cùm bona eius vita linguã antecedit. Hinc est quòd Aegyptij, Ioseph dispensante, cùm iuri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant, dicente illis Ioseph: *En, & vos & terram vestrã Pharao possidet: accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis.* Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cùm & sacro eloquio pascimur, & tamen ad quædam quæ in hoc mundo appetimus in nostris voluptatibus vacamus. Sed serui facti, etiam ad semen frumenta percipimus: quia dum plenè Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur. Hæc Greg.

TERTIA DISPVTATIO.

De Chronologia totius vitæ sancti Patriarchæ Iacob.

Super illis verbis,

Factique sunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta septem annorum.

15 ÆC Disputatio, aliquot discussis quæstionibus, explicabitur. Prima quæstio: Quoto anno post diluuium Noë natus est Iacob? Natus est Iacob anno post diluuiũ quadringentesimo quinquagesimo secundo. Hoc autem ita probatur: A diluuio vsque ad ortum Abrahæ, numerãtur in cap. 11. Genesis, anni ducenti nonaginta duo. Abraham centenarius genuit Isaac, Genesis 21. Isaac verò cùm sexaginta esset annorum, genuit Esau & Iacob, vt traditur Gen. 25. si igitur ad illos ducentos nonaginta duos annos, à diluuio vsque ad ortum Abrahæ, addas centum annos Abrahæ, & sexaginta Isaac vsque ad ortũ Iacob, efficies summam illam quam dixi, quadringentorũ quinquaginta duorum annorũ, quib. à diluuio exactis natus est Iacob. Quoniam autem ab exordio mundi vsque ad diluuium Noë, ex cap. 5. Genesis cõputantur anni mille sexcenti quinquaginta sex: qui additi supradictis quadringentis quinquaginta duobus, efficiunt numerũ annorum bis mille centúmque & octo: hinc apparet, Iacob natum esse anno post mundum conditũ bis 1108.

Quoto anno post diluuium, & post mundum conditum natus sit Iacob.

Secũda quæstio, cuius ætatis fuit Iacob, cùm petiit Mesopotamiam, 16
& ibi vxores duxit, & filios generauit, & post viginti annos regressus est in terrã Chanaam? Mansit Iacob in terra Chanaam, & in domo paterna, & ferè iuxta Hebron, per annos septuaginta septem. Annum itaque agens septuagesimum septimum, vt insidias fratris sui Esau declinaret, vxorémque acciperet non ex terra Chanaam, sed ex gentilibus matris suæ, & ex stirpe Nachor fratris Abrahæ, cuius posteri habitabãt in vrbe Mesopotamiæ, quæ dicebatur Haran; has inquã duas ob causas Iacob in ea qua dixit ætate petiit Mesopotamiam. Ibi post septẽnium, quo seruiuit Laban, accepit vxores Liam & Rachelem, & ex Lia primum filiorum genuit Ruben: Hoc autem tempus competit in annum ætatis Iacob quartum & octogesimum. Intra secundum autem septennium seruitutis generauit vndecim filios, & vnam filiam, quorum postremus natu fuit Ioseph, natus vtique anno decimo quarto post aduentum Iacob in Mesopotamiam, & anno ætatis eius nonagesimo primo. Deinde Iacob seruiuit sex annis socero suo Laban in pascendis eius gregibus: exactísque in Mesopotamia viginti annis, inde cum omni familia rediit in terram Chanaam; cùm ipse tunc esset annorum nonaginta septem: siquidem cùm venit in Mesopotamiam, fuisse eum septuaginta septem suprà dictum est. Hæc porrò vera esse ostendimus suprà in prima Disputatione huius capitis, super illis verbis: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt.* Expletis præterea decem annis, quibus partim in Soccoth, partim iuxta Sichem habitauerat Iacob, contigit immanis illa Sichimitarum cædes, vt à nobis demonstratum est supra in Præfatione super caput trigesimum quartum: & sub id temporis, quo pergebat ad vrbem Hebron, ad patrem suum Isaac, mortua est ipsi dilectissima vxor Rachel, & natus est Beniamin, vltimus natu filiorum eius: quo tempore Iacob, annum ætatis agebat circiter septimum & centesimum.

Diluuiũ Ogygis contigit eo tempore, quo Iacob versabatur in Mesopotamia.

Tertia quæstio, Quid in orbe terrarũ insigne admodum & memorabile accidit eo tempore, quo Iacob mansit in Mesopotamia? Duo per- 17
insignia, & memoratissima in eo tempore contigerunt. Primum enim, quo tempore Iacob versabatur in Mesopotamia, euenit Diluuiũ Ogygis, quod post illud Noëticum fuit maximum & antiquissimũ, & apud Græcos celebratissimum: quo diluuio terra Attica vsque adeo est vastata, vt per annos centum nonaginta nouem, vsque ad Cecropem, sine rege & penè deserta fuisse perhibeatur. De hoc Diluuio legenda sunt quæ tradit Eusebius lib. 10. de Præparatione Euangelica, cap. vlt. Et S. Augustinus in libro 8. de Ciuitate Dei, cap. 8. & quæ nos super eo Diluuio disputauimus in secundo Tomo nostrorum commentariorum in Genesim, in lib. 12. ad numerum marginalem 79. Incidit porrò Diluuium Ogygis in annis ætatis Iacob circiter octogesimum octauum; id autem probari potest ad hunc modum. Iulius Africanus in lib. 3. Annalium, multorum, atque nobilium Scriptorum auctoritate docet, Diluuium Ogygis præcessisse mille viginti annis primam Olympiadem.

Eusebius. B. August.

Iulius Africanus.

piadem. Nos autem in lib. 11. nostrorum Commentariorum in Danielem, in quæst. 2. argumentati sumus, initium Olympiadum concurrisse cum octauo anno regni Achaz regis Iuda. Si igitur ab octauo anno regis Achaz, retrò præteritos annos percurrens, computes mille viginti annos, istiusmodi computationem finies in anno ætatis Iacob octogesimo octauo. Ab octauo enim anno Achaz vsque ad tertiũ annum regni Salomonis quo cœptum est ædificari Templum, in 3. & 4. lib. Regum colliguntur anni ducenti octoginta tres. Ab ædificatione autem templi vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto, recensentur in 3. lib. Regum, cap. 6. anni quadringenti octoginta. Hinc autem vsque ad ingressum Iacob in Ægyptum, numerantur anni ducenti quindecim, vt suprà ostensum à nobis est. Denique, ab ingressu in Ægyptum vsque ad octogesimum octauum ætatis eius annum, computantur anni quadraginta duo: erat enim Iacob, cùm intrauit Ægyptum, centum triginta annorum, vt scriptum est in hoc quadragesimo septimo cap. Genes. Ex his verò numeris omnibus inter se iunctis, efficitur numerus annorum mille viginti, quibus Diluuium Ogygis, vt probauit Africanus, præcessit primam Olympiadem.

18 Ergo quod idem Iulius Africanus prodidit, vt refert Euseb. loco suprà citato, Ogygis Diluuium factum esse in ætate Mosis, quo tempore videlicet is eduxit Hebræos ex Ægypto, id profectò manifestæ falsitatis argui & conuinci potest: in eo namque Africanus nõ solùm contradicit veritati, sed etiã secum ipse pugnat, suásque prorsus euertit sentẽtias. Etenim ipse ponit initiũ Olympiadum in principatu Ioathan regis Iuda: à cuius regni initio, vsque ad principium ædificationis templi Salomonis, ex 3. & 4. lib. Reg. computãtur anni ducenti sexaginta. Hinc porrò vsque ad Mosem, Hebræorúmque ex Ægypto discessum, recensentur in 3. lib. Reg. anni quadringenti octoginta. Ergo Moses (secundùm Chronologiam ab Africano traditam) antecessit primam Olympiadem annis, duntaxat, septingentis quadraginta. At Diluuium Ogygis, auctore ipso Africano, mille viginti annis anteiuit primam Olympiadem. Ex quo concluditur, Diluuium Ogygis factum esse annis ducentis sexaginta ante Mosem. Verùm super hac re pluribus disputaturi sumus in primo Tomo Electarũ Quæstionũ, quem post hunc Quartũ Tomum in Genesim (beneuolente, iuuantéque Deo) in lucem efferemus: in quo quæstiones ad Chronologiam pertinentes, quatuor libris comprehensas, subtiliter, enucleatéque tractabimus.

Animaduersio in Iulium Africanum.

19 Quæstio quarta, Quodnã fuit magnum illud in cœlo portentũ, quod in ætate Ogygis & S. Iacob factum esse perhibetur? Proximè dictũ est, Iacob æqualẽ fuisse, atque vt Græci vocant, Synchronon Ogygis, quo regnãte Diluuiũ vulgò dictũ Ogygianũ accidit. In ętate igitur Ogygis, & S. Iacobi, ingens, maximéque admirandum in cœlo portentum cõtigit, stella namque Veneris visa est mutasse colorem, magnitudinem, figurã, cursúmque. Hoc quale, quantúmque fuerit portentum, S. August. primum verbis Marci Varronis, tum ex suo sensu declarat in lib. 21. de Ciui

De ingẽti portento quod in ætate Iacob visum esse in cælo traditum est literis.

Varro.

Marcus Varro. de Ciuitate Dei,cap.8.ita ſcribens: Eſt in Marci Varronis lib.quorum inſcriptio eſt *de Gente populi Romani*, quod eiſdem verbis,quibus ibi legitur,& hic ponam: In cœlo,inquit, mirabile extitit portentum: nam in ſtella Veneris nobiliſſima quam Plautus Veſperuginem, Homerus Heſperon appellat, pulcherrimam dicens, Caſtor ſcribit,tantum portentum extitiſſe,vt mutaret colorem,magnitudinem,figuram, curſum; quod factum ita, neque antea, neque poſtea fit. Id autem eſſe factum, Ogyge regnante, dicebant Adraſtus Cyzicenus, & Dion Neapolites *S. Auguſt.* Mathematici nobiles. Subdit poſthæc Auguſtinus ex ſuo ſenſu, Quid eſt,inquit,ita diſpoſitum ab Auctore naturæ cœli & terræ,quemadmodum curſus ordinatiſſimus ſiderum? Quid tã ratis legibus fixíſque firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio ac poteſtate quod condidit, ſtella præ cæteris magnitudine & ſpendore notiſſima,colorem,magnitudinem, & quod eſt mirabilius, ſui curſus ordinem, legémque mutauit. Turbauit profectò tunc,ſi vlli iam fuerunt canones Aſtrologorum,quos velut inerrabili computatione,de præteritis ac futuris Aſtrologorũ motib.conſcriptos habent: quos Canones ſequendo auſi ſunt dicere hoc quod Lucifero contigit, nec antea, nec poſtea cõtigiſſe. Nos autẽ in diuinis libris legimus etiã ſolem ipſum & *Ioſue 10. 4.Reg.10. & Iſa 38.* Lunã ſtetiſſe,petente hoc à Deo, Ioſue,donec certũ prȩliũ victoria terminaret:& retrorſum abiiſſe,vt regi Ezechiæ ad viuendũ anni 15. additi,hoc etiam prodigio promiſſione Dei ſignificarentur adiuncti. Sed iſta quoq; miracula,quæ meritis ſcimus cõceſſa Sãctorũ,quãdo credũt iſti facta,magicis artibus tribuunt. Sicut eſt illud,quod dixit Virgilius,

Virgilius. *Siſtere aquam fluuiis,& vertere ſydera retrò.*

Nam fluuium ſtetiſſe ſuperiùs, inferiuſque fluxiſſe, cùm Hebræi,duce Ioſue trãſirent Iordanẽ;& retrouerſum fuiſſe ſolẽ, regnãte Ezechia,in *Ioſue 3.* ſacris literis legimus. Quod autẽ de Lucifero ſcripſit Varro,nõ eſt illic dictũ alicui homini petenti id fuiſſe cõceſſum. Hactenus ex B. Auguſt.

Quæſtio quinta de ætate Iacob poſt Rachelis mortem,& ortũ Ben- 20
iamin, vſque ad extremum eius diem. Dictum eſt paulò ſuprà, Iacob fuiſſe annorum circiter ſeptem & centum,cùm natus eſt Beniamin. Eo ipſo anno, aut proximè venditus eſt à fratribus Ioſeph, ductúſque in Aegyptum: cuius Iacob,vt ipſe putabat, interitum, per tres & viginti annos incõſolabili luxit mœrore. Hoc autem ita probatur: erat Ioſeph ſexdecim annorum cum eſt venditus,vt traditur Geneſis 37. Sed natus fuerat anno primo & nonageſimo Iacob,vt ſuprà dictũ eſt: Ergo cùm Ioſeph eſt venditus,agebat Iacob annum ſeptimum,& centeſimum: finem verò fecit lugendi Ioſeph,cùm cognouit,eum viuere,& dominari in Aegypto,ſtatímque profectus eſt in Aegyptum, annos natus cẽtum triginta,vt ſcriptum eſt Geneſ.47 Iſaac porrò mortuus eſt,cum Iacob ageret centeſimum & vigeſimum annum: ſiquidem Iſaac vixit annos centum octoginta,Gen.35. Sexagenarius autẽ genuerat Iacob & Eſau, Geneſ. 25. Iacob poſt decem & ſeptem annos, quàm ingreſſus fuerat Aegyptum, inibi mortuus eſt, exactis vitæ annis centum quadraginta ſeptem,

ſeptem, vt in hoc ipſo capite 47. ſcriptum eſt. Reliquit filium ſuum Ioſeph quinquaginta ſex annorum: tot enim anni numerãtur à nonageſimo primo anno quo eum genuerat vſque ad centeſimum quadrageſimum ſeptimum, quo mortalitatem ipſe finiuit. Mors denique Iacob centum nonaginta octo annis præceſſit egreſſum Hebræorũ ex Aegypto; ortum verò ſancti viri Moſis, annis centum decem & octo. Hoc autem ex eo manifeſtum fit, quòd ab ingreſſu Iacob in Aegyptum, vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto ſuprà conputauimus annos ducentos quindecim: Moyſes autem octogenarius erat, cùm eduxit populum Hebræum ex Aegypto, vt proditum eſt in libro Exodi capite ſeptimo. In ætatem porrò Iacob quam egit in Aegypto, incidit ortus ſanctiſſimi Iob, qui admirabile fuit, omníque prædicandum æuo, patientiæ exemplum. Et quia ſuper ætate Iob copioſè diſputauimus ſupra in Tertia Diſputatione ſuper caput trigeſimum ſextum Geneſis, præcipuè verò ad numerum marginalem 23. idcirco eadem in hoc loco iterare ſuperuacaneum eſſet.

Mors Iacob, quot annis præceſſerit egreſſum Hebræorũ ex Aegypto, & ortũ Moſis.

QVARTA DISPVTATIO.

Cur Iacob tam curioſus & ſollicitus fuerit ſepulturæ corporis ſui in terra Chanaam, & An id laudabile fuerit.

Super illis verbis,

Si inueni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub fœmore meo, & facies mihi miſericordiam & veritatem, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis; & auferas me de terra hac, condáſque me in ſepulcro patrum meorum. VERS. 1.

21 DE cæremonia illa ponendi manum ſub fœmore, ampliſſimè diſputauimus in 3. Tomo ſuper caput 24. Geneſis, ad numerum marginalem 8. Verùm quæri dignum eſt, cur tantopere cupiuerit Iacob ſepeliri corpus ſuum in terra Chanaam. Duplex cauſa reddi poteſt, quarum altera eſt litteralis, altera verò eſt myſtica. Litteralem cauſam Theodoretus huiuſmodi reddit, Cur, inquit, mandauit Iacob ſepeliri corpus ſuum in Hebron? Non quòd de ſepultura valdè ſollicitus eſſet, vt quidam putarunt, ſed vt familiam ſuam conſolaretur, & doceret, Deum illos omnes traducturum ex Aegypto, & daturum illis terram promiſſam. vnde poſtea idem dixit ipſi Ioſeph: *En ego morior, & erit Deus vobiſcum, reducétque vos in terram patrũ veſtrorum.* Et Ioſeph inſtante iam morte, dixit fratribus ſuis: *Poſt mortem meam Deus viſitabit vos, & aſcendere faciet de terra quam iurauit Abrahã, Iſaac, & Iacob. Cúmque adiuraſſet eos, atque dixiſſet: Deus viſitabit vos: aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto, mortuus eſt, expletis centum decem vitæ*

Theodoretus. *Geneſ. 48.* *Infra 50.*

Oleaster. *suæ annis.* Sic Theodoretus. Placet mihi quod super hoc loco, & super eo quod nunc agimus, adnotauit Oleaster: quod proprijs eius verbis hîc ponam. Dulcis est, inquit, adeo patriæ amor, vt non solùm viui eam desideremus, dũ absumus, verùm etiam mortui, nõnisi in ea quodãmodo requiescere nos putemus. Quòd si altiùs rem hanc cogitatione repetas, hinc cognosces, quanti sit solatij, animã esse in Iustorũ & Beatorũ societate; cùm eis mortuis secundùm corpus sociari, tantopere ab ijs viris desideretur: Sic ille.

Auctor historiæ scholasticæ. Aliam reddit sanè permirã eiusdẽ rei causam Auctor historiæ Scholasticæ cap. 100. super lib. Gen. hoc modo scribens: Cura fuit sanctis illis sepeliri in terra Chanaã, in qua sciebãt Christũ moriturũ & resurrecturum, Genes 35. vt cum eo resurgerent. Distat verò Abrahamium (id est, locus ille vbi sepultus fuit Abrahã iuxta Hebron) à monte Caluariæ, triginta fermè milliaribus. Hæc ille. Hoc ipsum, sed pluribus verbis tradit Lyranus. Non solùm, Lyranus. inquit Lyranus, propter Abrahã & Isaac illic sepultos, desiderabat Iacob ibidem sepeliri; sed principaliter, quòd in illa terra redẽptio generis humani peragenda erat à Christo, qui in ea terra nasciturus, & conuersaturus, & moriturus, & resurrecturus erat: de quibus Iacob habuit fidẽ & notitiã aliquã. Forsitan etiã videbat in Spiritu, Christo resurgẽte, multos de mortuis cũ eo resurrecturos, de quorum numero etiam se fore sperabat. Sic Lyranus. Thostatus autem non solùm idem refert, & approbat; sed præterea illud adiungit, credi ab omnibus Catholicis, cùm Christus resurrexit à mortuis, vnà cum eo, tum alios, tum etiam sanctum Patriarcham Iacob resurrexisse.

S. August. significare videtur rationem cur Iacob tanto studio & cura teneretur sepulturæ corporis sui in terra Chanaam non esse petendam ex historico sensu, quem reddunt verba Iacob propriè accepta, sed ex mystico sensu, continente magnum quoddã mysterium verbis illis conuelatum atque opertum: id autem est huiusmodi; Sepultura corporis mortui figurat remissionem peccatorum: in Scriptura etiam idem est peccata sepeliri, & abscondi, & tegi à Deo, atque remitti ab eo, ac deleri. Hoc videre est in illis verbis Dauidis Psal. 31. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Ecce coniũguntur & consociantur inter se, peccata remitti & tegi à Deo. Et Prouerb. 10. *Vniuersa delicta operit caritas.* Iacob itaque tam studiosè mandans sepeliri corpus suum in terra Chanaam, propheticè significauit remissionem peccatorum humani generis peractum iri à Christo in terra Chanaam per mortem, quam ibi subiturus erat. Ergo tantoperè desiderare corpus suum sepeliri in terra Chanaam propheticè designabat desiderium remissionis peccatorum, & suorum atque vniuersi generis humani præstandam à Christo per mortem suam in ea terra obeundam. Et hæc quidem est summa sententiæ ac disputationis B. Augustini. Cuius verba, ne ea Lector desideret, hîc ponam.

August. Sic autem scribit Augustinus in Quæst. 161. in Gen. Quid sibi velit, à tãto viro tã sollicita corporis cõmẽdatio, vt nõ in Aegypto sepeliatur, sed in terra Chanaã iuxta patres suos, mirum videri posset, & quasi absurdũ,

nec conueniens tantæ excellentiæ mentis propheticæ, si hæc ex hominũ consuetudine metiamur. Si autem in his omnibus sacramenta quæramus, maioris admirationis gaudium ipsi qui inuenerit, orietur; cadaueribus quippe mortuorum peccata significari in lege, non dubium est: iubentur enim homines post eorum qualemcumque cõtactum purificari. Et hinc ducta est illa sententia; *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tãgit illum, quid proficit lauatio eius? sic & qui ieiunat super peccata sua, & iterum ambulans hæc eadem facit.* Sepultura igitur mortuorum, remissionem significat peccatorum: eò namque pertinet quod dictum est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Vbi ergo sepelienda erant hoc significãtia cadauera Patriarcharum, nisi in ea terra vbi ille crucifixus est, cuius sanguine est facta remissio peccatorum? mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata sunt. Dicunt autem, ab eo loco quod Abrahamium vocatur, vbi sunt illa corpora, abesse locum vbi crucifixus est Dominus, ferè triginta miliaribus, vt etiam ipse numerus significari intelligatur qui in baptismo apparuit ferè triginta annorum; & si quid aliud de re tanta, vel hoc modo vel sublimiùs intelligi potest. Dummodò non frustra arbitremur tales ac tantos homines Dei tantam gessisse curam pro sepeliẽdis corporibus suis: cùm esse debeat Fidelium ista securitas, vbicumque eorum corpora sepeliantur, vel insepulta etiam inimicorum rabie relinquantur; aut pro eorum libidine dilacerata absumantur, non ideo vel minùs integra, vel minùs gloriosa in eorũ resurectione futura. Hęc S. August. Cuius ista expositio, vt sit vera, & pia, & docta, sicut profectò est; eã tamen mysticam esse potiùs, & allegoricam, quàm litteralem, vel nobis tacentibus, per se lector facilè animaduertet. Neque enim recedẽdum est à propria significatione verborum, præsertim verò in historica narratione, nisi quid obstet aut veritati, aut pietati: quorum neutrum in verbis & mandatis Iacob de sepultura corporis sui ostendi potest. Cur enim Iacob etiam corporalem sepulturam sui cadaueris in terra Chanaã fieri potiùs, quàm in Aegypto vehementer cupiuerit, optima ratio, secundùm historicum sensum reddi potest: tum ea, quam à Theodoreto traditam suprà exposuimus, tum aliæ complures, quas infrà, cùm explanabimus illa verba Iacob, quæ sunt in c.49. *Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici:* afferemus.

Luc.3.

Expẽditur interpretatio S. Augustini.

QVINTA DISPVTATIO.

An homini Christiano sepultura corporis sui, vel aliorum, valdè optanda, & solicitè curanda sit.

22 X occasione superioris disputationis hæc in mediũ affertur: Sãctus Augustinus in lib.1. de Ciuitate Dei, in cap.12. & 13. satis accuratè super hac quæstione disseruit: cuius, si hoc loco distinctè, explicatéque sententiã exposuerimus, quod in hac disputatione proponitur, & quæritur, lectori planè cognitũ, exploratéq;

perceptũ erit Ac primò quidẽ Augnſt. doctè argumẽtatur, ſi vel neceſſitate quapiã, vel Infideliũ crudelitate ſepulturâ corpus priuandum ſit; nihil ob id quempiam mœrere, & dolere debere; quòd nihil in eo damni fiat, nihílque inde mali homini mortuo accidere queat. Ad id autem probandum, affert grauiſſimam illam Domini ſententiam, quam refert S. Lucas capite duodecimo: *Ne terreamini*, inquit Dominus, *ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete*: Si quidquam igitur obeſſet futuræ vitæ, vel noceret ei qui mortuus eſt, quicquid inimici eius in corpus ipſius, quã tumuis crudeliter facerent, vel relinquendo inſepultum, vel cremando, vel in mare demergendo, vel vſquequaque diſcerpendo ac dilacerando, vel obijciendo feris deuorandum: Si hæc, inquam, æſtimari deberent mala & damna mortui, nequaquam de iſtis dixiſſet Dominus, iſtos poſt interitum hominis nihil amplius habere quod in eum facerent: haberent enim multa & magna in eum facere. Sed quia iſtorum omnium neque ſenſus vllus eſt in cadauere; neque quicquam attingit animam à corpore ſeparatam; idcirco veriſſimè dixit eos nihil ampliùs habere quod faciant. Nam quôcumque corpus proijciant, aut quocumque modo deſtruant ac diſſipent; nihil obeſt id futuræ corporum reſurrectioni: non enim poſſunt ea vel in nihilum redigere, vel extra ambitum & complexum Cœli proijcere, nec obſtare potentiæ Dei, qui totum præſentia ſua implens mundum, nouit vnde reſuſcitet quod creauit. 23

S. Auguſtin. probat ex priuatione ſepulturæ nihil homini accidere mali, nihilque boni adimi.

Locus Luc. cap. 12.

Deinde idem argumentatur Auguſtinus ex contrario. Si aliquid prodeſt, inquit, pretioſa ſepultura impio, oberit pio vilis, aut nulla. Præclaras profectò exequias in conſpectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum: ſed multo clariores in conſpectu Domini vlceroſo illi pauperi miniſterium præbuit Angelorum: qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium ſuſtulerunt.

Lucæ 16.

24 Ad hæc, idem ipſum confirmat Auguſtinus, ipſorum etiam Ethnicorũ teſtimonijs & ſententijs. Sepulturæ curam, inquit, etiam eorum Philoſophi contempſerunt; quinetiam ſæpe vniuerſi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, alacres in eum profecti ſunt locum, vnde ſe numquam redituros ſcirent: & vbi poſtea iacerent, vel quibus beſtijs eſca fierent, minimè curauerunt. Verſiculus ille Mecœnatis in primis laudatus à Veteribus & celebratus eſt:

Mecœnas.

Nec tumulum curo, ſepelit natura relictos.

Plinius.

Plinius mirificè laudans, & vt maximè fortunatam ac felicem prædicans gentem Hyperboreorum; de eorum morte ac ſepultura ita ſcribit: Mors eis non niſi ſatietate vitæ; epulatis, delibutíſque ſenibus luxu, ex qua dam rupe in mare ſalientibus. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Sic Plinius. Quòd ſi licuit poetæ cuidam, ingenti approbatione, plauſúque dicere;

Lucanus lib. 7

----Tabéſne cadauera ſoluat:
An rogus, haud refert; placido natura receptat.

Cuncta

Cuncta sinu.
---Capit omnia tellus
Quæ genuit. Cœlo tegitur, qui non habet vrnam.

Si hæc, inquam, magno plausu dixit poëta, quanto minùs debent infideles de corporibus insepultis insultare Christianis: quibus & ipsius carnis, membrorúmque omnium reformatio, non solùm ex terra, verùmetiã ex aliorum elementorum secretissimo sinu quò dilapsa cadauera recesserunt, in temporis puncto reddenda & redintegranda promittitur?

25 Postrema Beati Augustini ratio ad id probandum, huiusmodi est: Si ea quæ sustentandis viuentibus sunt necessaria, vt est victus & amictus, quãuis cum graui afflictione desint; non frangunt tamen in viris bonis perferendi tolerandíque virtutem, nec eradicant ex animo pietatẽ, sed exercitatam faciunt fœcundiorem; quanto magis, cùm desunt ea quæ curandis funeribus, condẽdísque corporibus defunctorum adhiberi solent, nõ eos efficiunt miseros, in occultis piorum sedibus iam quiescentes? Quando igitur ista cadaueribus Christianorum, vel in illa magnæ vrbis (Romæ) vel etiam aliorum oppidorum vastatione defuerunt; nec viuorum culpa fuit, qui non potuerunt ista præbere: nec pœna mortuorum qui nõ possunt ista sentire.

Verùm obijciet fortasse quispiam, in Scriptura priuationem sepulturæ defunctorum instar magnæ calamitatis atque infelicitatis commemorari: *Obiectio.* Sic enim est in psalmo septuagesimo octauo: *Posuerunt morticinia seruorũ tuorum escas volatilibus cœli, carnes Sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam, in circuitu Hierusalem: & non erat qui sepeliret:* Sed ista commemoratio ad exaggerãdam potiùs crudelitatem eorum qui ista fecerunt pertinet, quàm ad declarandam infœlicitatem eorum qui ista perpessi sunt. *Solutio.* Quamuis enim hæc in conspectu hominum dura & dira videantur, sed pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius est. Proinde, inquit Augustinus, omnia ista, id est curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia mortuorum. *Psal. 115.*

26 Atenimverò, si facultas suppetat sepeliendi corpora defunctorum, maximéque Iustorum atque Fidelium, quibus, tanquam organis & vasis, ad omnia bona opera Spiritus Sanctus est vsus, eorum nullo modo contemnẽda & abijcienda est sepultura. Hoc Aug. probat quatuor argumẽtis: primóque argumentatur, vt vocant à minori ad maius, hoc modo: Si paterna vestis & annulus, aut si quid aliud huiusmodi est, tanto carius est posteris, quanto maior erga parentes fuit affectus; nequaquam profectò spernenda sunt corpora, quæ multo vtique familiariùs, atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent.

Deinde, hoc ipsum patet exemplo priscorum Sanctorum, quorum funera in Sacris literis legimus, officiosa pietate curata esse, exequiásque magnificè celebratas, prouisámque sepulturam. Quinetiam ipsimet San-

cti viri, dum viuerent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus, grauiſſima dedere mandata filijs ſuis, iure iurando etiam ad id faciendum obſtrictis: vt de Iacob traditur Geneſ. 47. & 49. & item de Ioſeph

Tob. 12. Ioan. 19. Geneſ. 50. Quid quòd Tobias inſigni pietate ſepeliendi mortuos, Deũ promeruiſſe, teſte Angelo, commendatur? Et in Euangelio laudabiliter commendantur, qui corpus Domini de cruce depoſitum, honorificè tegendum, & ſepeliendum curarunt. Sed enim ſupradictis vel argumentis, vel exemplis non id probatur, quòd inſit vllus cadaueribus ſenſus: ſed illud declaratur, ad Dei prouidentiam pertinere mortuorum quoque corpora; eíque placere talia pietatis officia, propter fidem Reſurrectionis aſtruendam. Quod ſi neque apud Deum perit quodcumque examinis hominum membris officium, diligentiáque perſoluitur: quantam fore apud Deum putamus remunerationem pro eleemoſynis, quas viuentibus & ſentientibus exhibemus? Sed pergamus ad alia. De tanto ſtudio & cura Iacob circa ſepulturam ſui corporis, egregiam Ruperti rationem vide infrà ad numerum marginalem. 29.

SEXTA DISPVTATIO.

De diſcrepantia lectionis Græcæ ſeptuaginta Interpretum, à Latina, Chaldaica & Hebraica lectione.

Super illis verbis,

VERS. vlt. Adorauit Iſrael Deum, conuerſus ad lectuli caput.

27 QVAM ſententiam habet loco Latina tranſlatio, eandem prorſus habet Paraphraſis Chaldaica & ſcriptura Hebraica: at Editio Græca Septuaginta Interpretum, longè diuerſam continet ſententiam. De hac igitur diſcrepantia & diſſonantia diſputationem hanc inſtituimus: in qua primò expendemus germanam ſententiam Latinæ lectionis; tum de diuerſitate lectionis Græcè diſſeremus. Quænam igitur eſt illorum verborum ſententia: *Adorauit Iſrael Deum, conuerſus ad lectuli caput?*

Caietanus. Caietanus ſic interpretatur: Senex Iacob, ait Caietanus, in lectulo iacens, ſuper caput lectuli ſe incuruauit, vel iuxta lectulum ſedens, ſurrexit, & non incuruauit ſe ſuper terram, quoniam difficile hoc erat ſeni, ſed incuruauit ſe ſuper

Oleaſter. caput lecti, gratias Deo agens. Oleaſter hunc ipſum exponens locum, Crediderim, inquit, ſenem incuruaſſe ſe ſuper ceruical, quod erat ad caput lectuli, & gratias Deo egiſſe, quòd adeptus eſſet id quod maximè cupiebat, vt ſepeliretur in terra & ſepulcro patrũ ſuorum. Et dictio Hebraica *Mittah* eſt à *Natah*, quod eſt extendere: & ſignificat lectum: vel quòd in eo extendatur homo iacens, vel quòd lectiſternia extendantur.

Lyranus. Thoſtatus. Lyranus & Thoſtatus ſic exponunt: Iacob adoraturus Deum, conuertit ſe ad orientem, videlicet verſus terram Chanaam, quæ reſpectu Ægypti erat Orientalis,

Orientalis, vetustissimus enim mos erat piorum hominum, adorare Deū, conuersos ad orientem. Sic nempe religiosi Iudæi orabant post factum templum Salomonis, spectantes terram Chanaam, & locum Hierusalem: idque vbicumque locorum essent, in remotissimis etiam regionibus, vt patet ex cap. 6. Danielis. Hoc porrò inde natum est, quòd Salomon, vbi tēplum ædificauit, suppliciter atque obnixè rogauit Deum, vt si Iudæi apud exteras & longinquas nationes manentes, conuerterent se versùs illud tēplum ad supplicandum Deo, ipse preces eorū exaudiret, votísque annueret; vt scriptum est in 3. lib. Regum, cap. 8. In deserto autem post factum Tabernaculum, locus in quo Hebræi orabant, non erat versus orientem, sed contra occidentem, vt colligitur ex cap. 26. Exodi, & 16. Leuitici. Sic isti. Verum multo antiquior istis Sanctus Hieronymus, in Traditionibus Hebraicis in Genesim, ita locum hunc interpretatur; Sanctus, & Deo dilectus vir Iacob, oppressus senectute, sic habebat lectulum positum vt ipse iacentis habitus absque difficultate vlla ad orationem esset paratus. *S. Hierony.*

Quid autem adorauerit Iacob, quinque reperio apud Auctores interpretationes. Prima est, istiusmodi adorationem Iacob factam esse in honorem Ioseph, eo quòd summum in Ægypto magistratum atque principatum gereret: atque ita censent completum fuisse somnium Ioseph, in quo visus erat Sol adorare ipsum. Debere autem parentes, cùm priuatam agunt vitam, honore cedere filijs suis, publico magistratu atque imperio fungentibus, eruditam Aulus Gellius refert disputationem Tauri Philosophi. Secunda expositio quorundam est Hebræorum, aientium, Iacob ea adoratione vsum esse in reuerentiam Diuinitatis in omni loco præsentis, sed quam ipsi præcipuè ad caput ægrotantis in lecto assistere superstitiosè opinantur. Tertia, hoc loco verbum adorandi positum esse pro collaudare, & gratias agere, qua significatione non rarò in scriptura vsurpatur. Vt sit sensus, Iacob pro eo quod impetrauerat à Ioseph vt se in sepulcro Maiorum suorum conderet, collaudasse eum, atque ei gratias egisse. Et hunc sensum expressit Thargum Hierosolymitanum; sic enim habet, Et laudauit, siue gratias egit Israël super caput lectuli. Quarta: nonnulli existimant, adorationem esse factam à Iacob, ob religionem iuramēti à filio suo Ioseph præstiti; quòd in iure iurando Dei cōtestatio & inuocatio fieret. Quinta expositio, nec desunt, qui *adorandi* verbum, hoc in loco accipiant & exponāt pro eo quod est simpliciter inclinare, vel incuruare corpus; quòd adorantes caput inclinare & corpus incuruare solerent: Vt sit hic sensus; Iacob senio confectus, morbóque grauatus, ob longum cum Iosepho sermonem habitum defatigatus, se rursus ad caput lectuli, requiem capturus, reclinauit. Hanc certè interpretationem secuta est noua translatio, quam habet & interpretatur Vatablus. Sic enim vertit hunc locum: *Inclinauit ergo Israel versus caput lectuli:* Harum porrò quinque expositionum mihi quidem tertia & quarta præ ceteris probantur. *Quinque expositiones huius loci. Genesis 27. A. Gel. l. 2. c. 2. Vatablus.*

28 Cur autē Iacob tanto studio & cura petierit à filio suo Ioseph sepeliri corpus suum in terra Chanaam, vbi erat sepulcrum Maiorum suorum; neque

neque contentus fuerit simplici affirmatione, vel promissione Ioseph, sed voluerit eum iure iurando firmare quod promittebat; huius, inquam, rei egregiam Rupertus in libr. 9. Commentariorum in Genesim, cap. 21. rationem reddit huiusmodi: Num, inquit, Iacob iurare iussit Ioseph, tanquã eius obedientiæ diffisus, nec aliter securus promissionis eius? Non vtique sic, sed rationem in eius ore ponere voluit, quam in transferendo patris corpore haberet coram Pharaone & seruis eius, compendio dicens: *Pater meus adiurauit me:* atque ita suspicionem fugeret, ne alienum ab amore Terræ Ægypti videretur animum gerere. Sed cur tantus Patriarcha ciuis Cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantoperè de corpore suo curauit, valdè sollicitus, quo loco puluis in puluerem, & cinis in cinerem reuerteretur? videlicet, quòd Terra promissionis donum erat Dei, qui eã terram daturum se posteris eius, & sibi, & Maioribus suis sæpiùs promiserat. Donum autem Dei, qualecumque sit, siue magnum, siue paruum; siue cœleste, siue terrenum; pro honore atque charitate dantis pretiosum est, & debet esse in oculis sapientis. Si ergo moribundus Iacob promissiones terræ quas acceperat, tanta cum gratiarum actione veneratus est, vt saltẽ mortuo corpore illam tenere cuperet: quanto magis viui possessores curare debuerunt, si qui in ea terra viuerent, vt non iratus Deus donum suũ ingratis rursus auferret? Exemplum enim viuis mortuus dedit, vt in spe patriæ cœlestis pignus amarent æternæ hæreditatis. Sic Rupertus.

Rupertus. *Genes. 50.*

Et hactenus quidem explicatio est Latinorum verborum: *Adorauit Israel Deum, conuersus ad lectuli caput*, quam Lectionem memorat Sanctus Augustinus, nec parum eam probat & laudat, cùm ait, secundùm eã lectionem, nihil esse loci quæstioni, cùm ea planissimam habeat sententiam. Sic enim scribit, tractando quæst. 162. in Genes. In Hebræo facillima huius quæstionis absolutio esse dicitur, vbi sic scriptum perhibent: *Et adorauit Israel ad caput lecti:* in quo vtique lecto senex iacebat, & ita positum habebat, vt in eo, sine labore, quando vellet, orare posset. Nec ideo tamen quod Septuaginta interpretati sunt, nullum, vel leuem sensum habere putandum est. Hæc Augustinus. 29

August.

Sequitur, vt deinceps Græcam lectionem, notabiliter discrepantem à Latina, Chaldaica, & Hebraica excutiamus, ac diligenter expendamus. Ea verò sic habet: *Adorauit Israel super summitatem virgæ eius:* quanquam super ista lectione variabant tempore Hieronymi & Augustini Codices Latini continentes translationem lxx. Interpretum Latinè redditam. S. Hieronymus sic legit: *Adorauit contra summitatem virgæ eius:* S. August. ait variè legi, vel in, vel ad, vel super: & item vel summitatem, vel fastigiũ, vel caput, vel cacumen virgæ. Et præterea pronomen illud *eius* in emendatis codicibus legi *suæ:* nam Græcè αὐτοῦ si leni spiritu scribatur, significat eius vel illius: sin autem spiritu aspero scribatur αὑτοῦ significat, sui, idem valens atque ἑαυτοῦ. 30

S. Hierony.

Ponam hîc verba B. August. ex tractatu quæst. 162. in Genes. quę sunt huiusmodi: Quod habẽt Latini codices: *Et adorauit super caput virgæ eius:* nonnulli codices emendatiùs habent *super caput virgæ suæ:* vel in capite

pite virgæ suæ, vel, in cacumine, vel super cacumen. Fallit enim eos verbum Græcum, quod eisdem literis scribitur, siue *eius*, siue, *suæ*: sed accentus (vel potiùs spiritus) dispares sunt, & ab eis qui ista nouerunt, non contemnuntur. valent enim ad magnam discretionem: quamuis & vnam plus literā habere posset, si esset *suæ*, vt non esset αὐτοῦ sed ἑαυτοῦ. Ac per hoc merito quæritur, quid sit quod dictum est. Nam si legamus *suæ*, facilè intelligitur, senem, qui virgam ferebat eo more, quo illa ætas baculum solet, vt se inclinauit ad Deum adorandum, id vtique fecisse super cacumen virgę suę, quam sic ferebat, vt super eam caput inclinando adoraret Deū. Sed quid est: *Adorauit super cacumen virgæ eius*: id est, filij sui Ioseph? An fortè tulerat ab eo virgam, quando ei iurabat Ioseph: & dum eam tenet, post verba iurantis nondum illa reddita, mox adorauit Deum. non enim pudebat eum ferre tantisper insigne filij sui, vbi figura magnæ rei futuræ præsignabatur. Sic Augustinus. S. August.

31 Ergo pro varietate illius pronominis *eius* vel *suæ* triplex intellectus Grecę lectionis existit: vel quòd Iacob virga sua nixus adorauerit Deum, vel quòd sumpta virga Ioseph, quam is gerebat ceu insigne sui Magistratus, super eius fastigium inclinans se, Iacob adorauit non Ioseph, sed Deū; & hanc interpretationem sequitur Augustinus. vel quòd osculando fastigium virgæ Ioseph ipsum adorauerit, id est, reuerenter honorauerit, vt primarium Aegypti Rectorem & Principem, atque ita completum fuerit somnium eius, in quo visus fuerat sol adorare eum. Et hunc quidē intellectum lectionis Græcæ secuti sunt Chrysostomus & Theodoretus. Ille quidem in Homilia sexagesima sexta in Genesim, explanans hæc ipsa verba: *Adorauit Israel ad fastigium virgæ illius*, hunc in modum scribit: Vide decrepitum Patriarcham adoratione sua honorem exhibere filio suo Ioseph, & re ipsa implere visionis eius euentum. Viderat enim solem, & Lunam (quæ significabāt patrē & matrem eius) adorare se. Verùm dicat quispiam, Quomodo mater adorauit eum, quæ iampridem defuncta fuerat? Sed enim perpetuus Scripturæ mos est, à magis principali totum significare. Quoniam igitur caput mulieris est vir, cùm caput adorauit, etiā totum corpus & hac ratione attigit; & sine dubio si vixisset illa, multo magis etiam adorasset illum. Hæc Chrysostomus. Cui simile Theodoretus, in Tractatu quæstionis centesimæ octauæ, ita scribens: Iacob cùm esset senex & infirmus, decumbebat in lecto: sed vbi filium aduentare audiuit, surgens sedit, & baculo nitebatur: dextráque apprehendens summitatem eius, & vultum conuertens versus filium, promissione de sepultura sui corporis à filio sibi facta, adorauit, inclinans caput ad virgam. Atque ita completum est somnium Ioseph, in quo viderat, Solem, & Lunā, & vndecim stellas adorare se. Sic Theodoretus. Nec discrepat Procopius. addens, in adorando virgam Ioseph, adorasse Iacob regnum Christi per illam virgam præfiguratum: multis enim rebus insignem Christi figuram atque imaginem prætulit Ioseph.

Genes.37. Chrysostomus. 1.Cor.11. Theodoretus. Procopius Gazæus.

32 In actis præterea secūdæ Synodi Nicenæ est Hadriani Papæ Epistola ad Constantinum & Irenen, in qua Pontifex docet non esse inhærendū Adrianus Papa.

Leontius.

picturarum & imaginum coloribus, ſed animum dirigi oportere in prototypa: idque probat exẽplo Iacob; qui virgam Ioſeph adorãs, non ipſam virgam, ſed cuius erat, filium ſuum Ioſeph ſpectabat. In eodem Concilio ex Leontij libro quinto Apologiæ aduerſus Iudæos profertur fragmentũ quoddam, in quo vindicat ille Chriſtianos Imaginum veneratores ab Idololatriæ ſcelere, exemplo ſimul & argumento Iacob Patriarchæ, qui virgam Ioſeph filij ſui adorans, non virgæ, ſed filio eum tribuit honorem. Quid plura? Sanctus Paulus in capite vndecimo Epiſtolæ quam ſcripſit ad Hebræos, locum hunc Geneſis ſecundùm interpretationem lxx. Interpretum, citans maximam ei interpretationi fidem, & auctoritatem, addidit: Apoſtoli verba hæc ſunt: *Fide Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit: & adorauit faſtigium virgæ eius.*

Locus Pauli ad Hebræos cap. 11.

Vnde nata ſit diuerſitas lectionis Latinæ, & Græcæ.

Tanta porrò diuerſitas Græcæ lectionis à Latina, ex ambiguitate vocis Hebrææ nata eſt: ea namque per ſe ac præciſè ſumpta, id eſt, punctis (quæ vicem præſtant vocalium) indiſtincta, ambigua atque indifferens eſt ad ſignificandum lectum, & virgam; pro varietate enim punctorum, quibus notatur, contrahitur ad propriè ſignificandum, aut virgam tantummodò, aut lectum. Si enim ſcribatur *Matteh*, ſignificat virgam: ſin autẽ *Mittah*. ſignificat lectum: priorem itaque ſignificationem eius vocis ſecuti ſunt lxx. Interpretes; poſteriorem verò Latinus Interpres; ſed paulo interuallo poſt, initio proximè ſequentis capitis 48. eandem ipſam vocem Hebręam ipſimet Septuaginta interpretati ſunt *lectum*.

S. Hieronimus

Excutitur animaduerſio S. Hieronymi in ſeptuaginta interpretationẽ huius loci.

Sedenim B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Geneſim, lectio 33
nem hanc lxx. Interpretum improbare videtur. Cùm enim memoraſſet eam hiſce verbis: *Adorauit Iſraël contra ſummitatem virgæ eius*, ſubdit: Et in hoc loco quidam fruſtrà ſimulant, adoraſſe Iacob ſummitatem ſceptri Ioſeph, quòd videlicet honorans filium poteſtatem eius adorauerit: cùm tamen in Hebræo multo aliter legatur, ſic nimirum: *Et adorauit Iſrael ad caput lectuli*, & paulò pòſt S. Hieronymus referens lectionem illam lxx. Interpretũ, quæ eſt initio capit. 48. *Et confortatus Iſraël ſedit ſuper lectulũ*, ſubiungit hanc cauſam; Cur lxx. Interpretes idem verbũ Hebræum aliter paulò ſupra, & aliter hîc ediderint, neſcio: hoc autem audacter dico, quòd ipſum verbum *mittah* quod ipſi hoc loco in lectulum tranſtulerũt, ſuprà, vbi dictum eſt Iacob adoraſſe virgam potiùs quàm lectulum nominauerunt. Sic B. Hieronymus.

Verùmenimuerò, ſi vox Hebræa ſine punctis ſumpta, vtriuſque ſignificationis, vt ſuprà oſtenſum eſt, capax eſt, neſcio cur tantoperè miratus ſit S. Hieronymus, conuertiſſe eam vocem lxx. Interpretes aliquando in virgam, & aliquando in lectum: nec video cur potiùs hoc loco in lectum verti debuerit, quàm in virgam, ſiquidem ſine punctis ea vox & ſcripta eſt à Moſe, & lecta eſt à Septuaginta, quinetiam à Hieronymo: vſus enim punctorum poſt eius ætatem inoleuiſſe videtur. Et verò auctoritas B. Pauli vtentis lectione lxx. Interpretum, multo præponderat auctoritatem Hieronymi, cogítque ſentire lectionem illã Septuaginta veriſſimã eſſe.

Cęterum nec diſſimulare poſſum hoc loco, nec ſatis admirari confidentiam,

dentiam,& audaciam Eugubini,quem ſecutus eſt Lippomanus, qui non eſt veritus dicere,Septuaginta,vocis Hebrææ deceptos ambiguitate, falſam hoc loco ſententiam reddidiſſe:audi ipſum:Septuaginta,inquit,æquiuocatione decepti ſunt.Nam eadem dictio ſine punctorum diſtinctione, & lectum,& baculum ſignificat:at ſi punctis diſtinguatur,nihil ambiguitati relinquitur loci.Si enim ſcribatur *mittah*,ſignificat lectum;ſin autem *matteh* baculum. Ergo cum hîc vertendum eſſet *ad caput lectuli*, ipſi *ad caput virgæ*,iuterpretati ſunt:quod quàm abſurdum, & non intelligibile ſit,ſatis eſt clarum.Eſſétque id mirum, niſi alia huiuſmodi penè infinita in eorum tranſlatione occurrerent.Sic iſte. *Iuſta reprehẽſio Eugubini. Lippomanus.*

At non ſic Auguſtinus,qui etſi laudauit Hebraicam lectionem,proximè tamen adiunxit,non ideo putandum eſſe,quod interpretati ſunt Septuaginta,aut nullum aut leuem habere ſenſum. Quantæ porrò temeritatis eſt,duos illos & lxx.Interpretes,viros nempe ſapientiſſimos,tot præterea Patres,qui eorum interpretationem ſecuti ſunt, reuerendæ profectò vetuſtatis,admirandæque doctrinæ,ac venerandæ ſanctitatis,ab vno Eugubino,imprudentiæ atque inſcitiæ damnari? Saltem cohibuiſſet eũ auctoritas B.Pauli,interpretationem illam Septuaginta vſurpãtis in commendationem fidei Iacob; niſi fortè non putauit Eugubinus epiſtolam illam ad Hebræos eſſe Pauli,aut ſcriptoris Canonici;aut certè nõ animaduertens hoc:per incogitantiam,atque oſcitantiam, præcipitauit iudicium & ſententiam ſuam in lxx.Interpretes. Si enim vox Hebræa ſine punctis, vt fatetur ipſe,indifferenter ſignificat lectum & virgam; ſine punctis autem legerunt eam Septuaginta Interpretes, cur eos dicit eſſe deceptos, quòd virgam potius hoc loco,quàm lectum tranſtulerunt, cùm vtralibet ſignificatio ad hunc locum Geneſis bellè quadret? *S. Auguſt.* *Ad Heb 11.*

Sedenim non eſt leue,nec pro nihilo ducendum, quod poſſet contra
35 ſententiam hanc obijci. Cùm enim aliud ſit adoraſſe Iacob ſuper caput lecti,& aliud eum adoraſſe ſuper virgam Ioſeph,nec potuerit vtrumque ſimul feciſſe Iacob,ſed alterutrũ tantummodò:cùm ſic,inquam,res habeat,neceſſe profectò eſt alterutram lectionem huius loci,id eſt, vel Græcam,vel Latinam eſſe falſam. Verùm non ita eſt:vtraque enim lectio vera eſt,& vtrumque factum eſt à Iacob. Poſtquam enim Ioſeph iurans cum inuocatione & conteſtatione nominis Dei, promiſiſſet patri ſuo Iacob, quod de ſepultura corporis ſui ab ipſo petierat;Iacob prehendens virgam de manu Ioſeph,& conuertens ſe ad caput lecti paululum inclinans corpus ac demittens caput ſuper virgam,adorauit;vel Deum,gratias ei agẽs quod voti ſui compos eſſet factus,vel adorauit,id eſt,extrema illa corporis inclinatione, ac colliſione honorauit filiũ ſuum Ioſeph propter ſupremam dignitatẽ & poteſtatem eius in Aegypto, & propter optatiſſimam, atque gratiſſimam ſibi datam ab eo promiſſionem. Vtrumque igitur fecit Iacob:nam & vertit ſe ad caput lecti, & inclinauit ſuper virgam Ioſeph: huius autem facti partim expreſſit Latina lectio,illud nimirum, de conuerſione ad caput lecti;partim expreſſit Græca tranſlatio, illud videlicet de adoratione Iacob ſuper faſtigiũ virgæ Ioſeph. Totum itaque factum *Obiectio,& obiectionis ſolutio obſeruãda.*

illud Iacob, per vtramque lectionem coniunctè sumptam integrè ac plenè declaratur.

Excutitur documentũ quodam S. Hieronymi.

In extremo huius disputationis loco videtur adnotandum, ex eo quod 36
Sanctus Paulus hunc locum Genesis citauit in Epistola ad Hebræos, non vt erat in Scriptura Hebraica, sed vt eum verterunt lxx. Interpretes, manifestum esse, non perpetuò verum esse documentum illud, quod tradidit S. Hieronymus in Epist. centesima quinquagesima prima, quam scripsit ad Algasiam, in Responsione ad secundam eius quæstionem, huiusmodi verbis: Vbicũque de veteri instrumento Euangelistæ, & Apostoli testimonia protulerunt; diligentiùs obseruandum est, non eos verba secutos esse, sed sensum, & vbi Septuaginta ab Hebraico discrepant, Hebræum sensum suis expressisse sermonibus. Sic B. Hieronymus.

At enim in quo discrepat hoc loco, vt vult Hieronymus, translatio Septuaginta ab Hebraica Scriptura; Apostolus Paulus non Hebraicam, sed Græcam lectionem lxx. citauit. Non me fugit afferri posse ad defensionẽ illius documenti, quod idem ipse Hieronymus scripsit in Traditionibus Heb. in Gen. super caput 46. his verbis; Illud generaliter obseruandũ est, quòd vbicunque Sancti Apostoli aut Apostolici viri loquuntur ad populos, ijs plerunque testimonijs abutuntur, quæ iã fuerant in Gentibus diuulgata, videlicet per translationem Septuaginta interpretum. Hæc S. Hieronymus. Sed hoc Hieronymi præceptum vel monitum non habet hîc locum: non enim Apostolus in concione ad populum, sed in Epistola grauissima, & doctissima ad Hebræos scripta, citauit testimonium illud ex libro Genesis, non secundùm Hebraicam, sed secundùm lectionem Septuaginta. Quanquam si, vt res est, loqui volumus, nec Paulus, nec Septuaginta in eo loco Genesis à sententia Scripturæ Hebraicæ discesserunt, ac discreparunt. Vox enim Hebræa, vt suprà dictum est, per se ac sine punctis scripta ambigua est, & capax vtriusque sententiæ, tam eius quam reddidit Latina translatio, quàm eius quæ per Græcam expressa est.

***

BENE

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVADRAGESIMVM OCTAVVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Iacob, iam morti proximus, duos Ioseph filios, Ephraim & Manassen sibi adoptat filios: quibus benedicens, Ephraim præposuit Manasse, & partem quandam hæreditatis, extra communem partem filiorum, donauit Ioseph.

HIs ita transactis, nunciatum est Ioseph, 1
quòd ægrotaret pater suus: qui assumptis
duobus filijs Manasse & Ephraim, ire per-
rexit. Dictúmque est seni: Ecce filius tuus 2
Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit
in lectulo. Et ingresso ad se ait: Deus om- 3
nipotens apparuit mihi in Luza quæ est
in Terra Chanaam. Benedixítque mihi, & ait: Ego te augebo 4
& multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: dabóque
tibi terram hanc, & semini tuo post te in possessionem sempi-
ternam. Duo ergo filij tui, qui nati sunt in terra Ægypti, ante- 5
quam venirem ad te, mei erunt, Ephraim & Manasses, sicut
Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos 6
genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum voca-
buntur in possessionibus suis. Mihi enim, quando veniebã de 7
Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso iti-

nere, erátque vernum tempus, & ingrediebar Ephratam, & se-
peliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur
8 Bethlehem. Videns autem filios eius, dixit ad eum: Qui sunt
9 isti? Respondit; Filij mei sunt, quos donauit mihi Deus in hoc
10 loco. Adduc, inquit, eos ad me, benedicam illis. Oculi enim Is-
rael caligabant præ nimia senectute: & clarè videre non pote-
rat. Applicitósque ad se deosculatus & complexus eos, dixit
11 ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper osten
12 dit mihi Deus semen tuum. Cúmque tulisset eos Ioseph de
13 gremio patris, adorauit pronus in terram. Et posuit Ephraim
ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israel: Manassen verò in
sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuítque ambos ad
14 eum. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput
Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manas-
15 se, qui maior natu erat, commutans manus. Benedixítque Ia-
cob filios Ioseph, & ait: Deus, in cuius conspectu ambulauerũt
patres mei Abrahã & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescen-
16 tia mea vsque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de
cunctis malis, benedicat pueris istis: & inuocetur super eos no
men meum, nomina quoque patrum meorum Abraham &
17 Isaac, & crescant in multitudinem super terram. Videns au-
tem Ioseph, quòd posuisset pater suus dexteram manum su-
per caput Ephraim, grauiter accepit: & apprehensam manum
patris leuare conatus est de capite Ephraim, & transferre su-
18 per caput Manasse. Dixítque ad patrem: Non ita conuenit, pa-
ter, quia hic primogenitus: pone dexteram tuam super caput
19 eius. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in
populos, & multiplicabitur: sed frater eius minor, maior erit
20 illo, & semen illius crescet in gentes. Benedixítque eis in tem-
pore illo dicens; In te benedicetur Israel atque dicetur: Fa-
21 ciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituít-
que Ephraim ante Manassen: Et ait ad Ioseph filium suum:
En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducétque vos ad
22 terram patrum vestrorum. Do tibi partem vnam extra fra-
tres tuos, quã tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

PRIMA

PRIMA DISPVTATIO.

Super illis verbis,

Qui extendens manum dexterã, posuit super caput Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse, qui maior natu erat, commutans manum. VERS. 14.

1 HÆc Disputatio duarum quæstionum tractationem continet. Ac primò quidem Theodoretus annotauit in veteri Testamento, immò etiam ab initio vsque mundi, apud priscos illos atque insignes viros, ferè minores natu filios maioribus fuisse antepositos. Animaduertendum est, inquit Theodoretus, passim Primogenitis præferri natu posteriores: etenim ipsi Cain præpositus est Abel, & ipsi Iaphet antepositus est Sem, cũ hic esset secundus, & Ismaëli prælatus est Isaac, & ipsi Esau antelatus est Iacob, & Iudas atque Ioseph antepositi sunt ipsi Ruben: & Ephraim cõstitutus est ante Manassem, Moyses quoque prelatus est Aaroni, & Dauid septem fratribus, licèt omnium esset postremus natu. Sic Theodoretus.

Theodoretus in quæst. 108. in Genesim. *1. Reg 16.* *Prima quæst.*

Verùm quæritur, cur ita factum sit, & permutatus ordo naturalis. Nõ sanè ob illorum hominum mala vel bona merita: nihil dum enim Iacob & Esau boni vel mali egerant, immò nondum nati erant, de quibus tamen dictum est à Deo: *Maior seruiet minori.* Nec de Manasse & Ephraim id potest dici, nihil enim de istis, vel insignis boni vel mali proditum est, vt ob id præferri alter deberet alteri. Immò verò posteritas & tribus Ephraim, non solùm peior fuit tribu Manasse, verum etiam Idololatriæ impietate alias tribus superauit; vt in qua post discessionem decem tribuum à tribu Iuda, idololatriæ scelus maximè viguit ac regnauit. Ex hac nempe tribu prodiit Draco ille, primúsque inuentor, & auctor publicæ Idololatriæ in Israel, Rex Ieroboam: cuius illud in Scriptura perpetuum est insigne, atq; elogiũ; *Qui peccare fecit Israel*, ardẽs enim insana regnandi libidine, nihil humani diuiníque pensi habens, primus in Dei populo publicæ idololatriæ architectus fuit, cuius deinceps, qui insecuti sunt reges, impietatẽ sequuti sunt, sceleribus scelera cumulãtes. Huius inauspica tũ regnũ Israelitis fuit maximarũ cladium & calamitatũ, supremiq; causa excidij. Ipsa porrò tribus Ephraim propter Idololatriã, aliáq; scelera adeo inuisa Deo fuit, execratáque sanctis viris, vt ob id credant nonnulli, Beatum Ioannem in Apocalypsi capite septimo, in commemorando Prædestinatos viros ex singulis tribubus populi Hebræi, tacitam præteriisse tribum Ephraim. Et illud auget admirationem, quòd cùm Ephraim præpositus à Iacob fuerit, ipsi Manasse, Beatus tamen Ioannes eo loci cùm propriè expresséque posuisset tribũ Manasse, adiunxit ibidem tribũ Ephraim, non

Genes 25. & ad Roman. 9.

non tamen ſub nomine Ephraim, ſed ſub nomine patris eius Ioſeph: cuius ſanè propria in populo Hebræo nulla fuit præter filiorũ eius Ephraim & Manaſſe, tribus; hinc igitur apparet, tranſlationem primogenituræ à prioribus filiis ad poſteriores non ob maiora aliorum præ aliis mala, bonáve merita eſſe factam.

Quadruplex myſterium.

Cur igitur id factum eſt? videlicet vt ea re quadruplex adumbraretur 2
& ſignificaretur myſterium. Primum fuit diuinæ electionis hominum ad gratiam, & ad vitam æternam, quam electionem nullo eorum hominum proprio merito, vel naturali, vel morali fieri, ſed gratuitò proficiſci ex benignitate, ac mera Dei voluntate, copiosè, grauiter, doctéq; diſputat Apoſtolus in cap. 9. eius, quam ad Romanos ſcripſit, epiſtolæ. Alterum myſterium fuit, vt ea ratione ſignificaretur quàm diuerſa ſint Dei iudicia hominum iudiciis ac ſententiis, vt verè in Scriptura dixerit Dominus, cogitationes ſuas non eſſe ſicut cogitationes veſtras, nec vias ſuas eſſe ſicut vias hominũ. Cuius rei perilluſtre habes exemplum in Dauide: qui natu minimus omnium fratrum cùm eſſet, ipſe tamen à Deo, poſthabitis cęteris omnibus, electus eſt Rex populi. Itaque cum Samuel iuſſiſſet venire ad ſe omnes filios Iſai, & veniſſet primus natu Eliab, putans eum deſignatum fuiſſe à Deo, Samuel dixit: *Num coram Domino eſt Chriſtus eius?* Sed reſpõdit Dominus Samueli: *Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius: quoniam abieci eum. Nec iuxta intuitum hominis ego iudico: Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Tertium myſterium, vt ſic pręnotaretur fore vt Gentilitas, quæ poſterior ad veri Dei cultum & gratiam vocata eſt, præponenda eſſet Hebræo populo, qui tanto antè à Deo vocatus, & electus fuerat, & idcirco Primogenitus Dei appellatus. Quartum myſteriũ fuit huiuſmodi: ſic præſignatum eſt id quod euenit in creatura intellectuali, quæ duplex eſt, Angelus & homo. Siquidẽ propter incarnationem Filij Dei, homo, qui nouiſſimus omniũ conditus fuerat prælatus eſt Angelo, qui primus fuerat creatus, ſecundùm illud Apoſtoli: *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.*

Iſa. 55.

Locus 1. Reg. cap 16.

Locus Apoſt. ad Hebr. c. 2.

Quinque modi tranſlationum rerum in ſignum ab vna perſona ad aliam in ſcriptura percelebres.

Sciat porrò Lector, Tranſlationem rei alicuius præſtabilis admodum, 3
atque inſignis, vna ex perſona ad aliam quinque modis eſſe factam, in ſacris litteris reperiri. Prima tranſlatio fuit Primogenituræ, è maiore filio ad minorem, vt Scriptura narrat de Eſau & Iacob, Gen. 25. & 27. & item de Ephraim & Manaſſe, Gen. 48. Secunda tranſlatio, fuit pontificalis dignitatis & poteſtatis, qualis facta eſt ab Abiathar ad Sadoc, vt ſcriptũ eſt in 3. Reg. cap. 2. Tertia trãſlatio, fuit nuptialis connubij, qualem à regina Vaſthi ad puellam Eſther eſſe factam ab Aſſuero, traditur in lib. Eſther c. 1. & 2. Quarta tranſlatio, fuit Regalis ſolij & principatus, cuius memorabile extat in ſacris litteris exemplum in Saul & Dauide: ab illo quippe ad hunc tranſlatio regni, cur & quemadmodum facta ſit, narratur in 1. Reg. cap. 15. & 16. Quinta tranſlatio, fuit primariæ dignitatis, & gratiæ & poteſtatis apud Regem, ab vna perſona ad aliam: talem eſſe factam tranſlationem ab Aman ad Mardochæum, in lib. Eſther c. 6. & 8. proditũ eſt: Quænam porrò ſub iſtis quinque Tranſlationibus hiſtoricis operta

lateant

lateant mysteria, euoluit exponítque Thomas Anglicus in breuibus Commentariis suis in Genesim, super hoc capite 48.

4 Altera quæstio tractanda est super commutatione manuum Iacob, ponentis dexteram suam super Ephraim minorem natu, qui sibi erat ad sinistrã, sinistram verò suam extendentis super Manasse maiorem natu, qui sibi erat ad dexteram. Quæritur itaque, cur istiusmodi cõmutationem manuum fecerit Iacob. Duplex reddi potest ratio, vna secundùm historicum sensum, altera secundùm intellectũ mysticum. Ac ratio quidem historica huiusmodi est: Nimirũ, ea re voluit declarare Iacob; prælatum iri Ephraim maiori fratri suo Manasse: sicut dextera præstantior habetur, quàm sinistra. Quod autẽ dextera potior & honorabilior apud homines habeatur, quàm sinistra, causa est in ipsa natura; quę dexteram tribus rebus præstantiorẽ fecit sinistra. Fecit enim robustiorẽ & agiliorem, fecit principiũ vnde proueniret motus animalis qui fit secundùm locũ, vt egregiè probat Aristot. in lib. de incessu animaliũ c. 4. & lib. 2. de cœlo, textu 8. fecit deniq; dexteram principale quoddã organum, atque instrumentũ omnium fermè operationũ hominis corporalium: nam quod dixit Aristot. manum esse instrumentorum instrumentum, id potissimùm in dexterã competit. Hinc igitur factum est, vt apud veteres, nomen dexteræ eximiũ quid & honorabile significaret. Quinetiam dextera, & fortitudinem, & fidem, & auxiliũ, & dignitatis ac dominationis excellentiam denotat: ideóque in danda fide porrigitur dextera; & in signum venerationis & subiectionis auersa appetitur.

Cur dextera habeatur quàm sinistra honorabilior.

Aristot.

5 In diuina porrò Scriptura octo obseruauimus dexteræ significationes, atque vsurpationes. Prima pro robore & fortitudine: vt Psalm. 10. *Dextera tua inueniat omnes qui oderunt:* & Psalm. 43. *Bracchium eorum non saluauit eos, sed dextera tua:* Secunda pro auxilio & adiutorio, vt Iob 14. *Operi manuum tuarum porrige dexteram:* Tertia pro exuperantia quadam honoris & gloriæ, vt Psalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dexteris meis:* & Matthei 25. dicuntur Electi in die iudicij collocandi ad dexteram Christi, & 3. Reg. cap. 2. Salomon, quo magis honoraret matrem suam, voluit eam sedere in throno ad dexteram suam. Quarta, pro fragrantia quadam eximij amoris, vt Canticorũ 2. *Dextera illius amplexabitur me:* Quinta pro diuinæ voluptatis ac dulcedinis exuberantia, vt Psalm. 15. *Delectationes in dextra tua:* Sexta vsurpatur pro eo quod est bonũ, & rectum, & sanctum. Contrà verò vocabulum Sinistræ, pro eo quod est malum & prauum, & peruersum, vt Prouerb. 41. *Vias quæ à dexteris sunt nouit Dominus; peruersæ verò sunt, quæ à sinistris sunt:* Vulgò etiam sinistrum vocatur quod malum est atque iniquum, vt sinistra suspicio, sinister oculus, & sinistrum iudicium. Septima, maxima bona, præsertim verò æterna, per dexteram significantur: per sinistrã autem, minima bona, & tẽporalia: hæc pulchrè indicauit Salomon illis verbis: *Longitudo dierũ in dextera eius: & in sinistra illius diuitiæ & gloriæ:* Per longitudinem dierum significauit vtique Salomon beatæ vitæ æternitatem; per diuitias & gloriam, humana & tẽporalia præsentis vitæ bona.

Octo significationes Dexteræ in Scriptura notabiles.

Locus Eccleſ. cap. 10.

Octauam ſignificationem Dexteræ continet illa Salomonis ſenten- 6
tia: *Cor ſapientis, in dextera eius: ſtulti, in ſiniſtra illius:* Proculdubio hæc Salomonis oratio figurata eſt: nam ſi propriè loquamur, & ſapientium & ſtultorum, atq; omnium hominum cor in ſiniſtra corporis parte eſt; & contra naturam eſſet, habere cor in dextera. Quid igitur Salomon illis verbis ſignificare voluit? Hoc nempe, ſapiētis viri cogitationes, & vota, & verba, omnéſque actiones dexteras eſſe, id eſt honeſtatis, innocentiæ, ac prudentiæ plenas: omnia eum facere prudenter, aptè, tempeſtiuè, atq; efficaciter, ac proſperè. Contrà verò ſtulti, & mens, & lingua, & manus, ſiniſtra ſunt; omniaq; facit incautè, ineptè, intempeſtiuè, atq; improſperè. Etiā vulgò quoſdā homines vocamus dextros, id eſt prudētes atq; induſtrios, in loco atq; tēpore omnia agētes: alios verò minimè dextros, id eſt imprudētes, ac ſtolidos, ineptoſq; atq; improſperos.

S. Hieronym. in cap. 10. Eccleſiaſtæ.

Verumtamen S. Hieronym. ſententiam hanc Salomonis explanans, ſapientem habere cor in dextera, interpretatur contemplari eum & ſapere quæ ſurſum ſunt, id eſt cœleſtia & æterna bona: ſtultum autem habere cor in ſiniſtra, ſapere quæ ſunt ſuper terram, id eſt temporalia tantùm bona expetere, atque ſectari. Ponam hìc verba B. Hieron. quæ ſunt huiuſmodi: Iuſtus ſiniſtri nihil in ſe habet, ſed totum in eo dextrum eſt. Et iudicante Domino mundum, agni erunt à dextris, hœdi verò à ſiniſtris. Et in prouerbijs ſcriptū eſt: *Dexteras via nouit Dominus; quæ autem peruerſæ ſunt, à ſiniſtris ſunt:* Qui ergo ſapiēs eſt, ſemper de futuro ſeculo cogitat, quod ducit ad dexteram. Qui autem inſipiens eſt, de præſenti tantùm ſollicitus eſt, quod poſitum eſt in ſiniſtra. Et hanc ipſam ſententiam ſecutus idem Philoſophus & Poeta ait:

Matth. 25. Prouerb. 4.

Virgil. in Æneid.

Dextera, quæ magni Ditis ſub mœnia ducit:
Hac iter Elyſium nobis: at læua, malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

Firmianus quoque noſter in præclaro Inſtitutionum ſuarum opere græcæ litteræ Y meminit, & de dextris ac ſiniſtris, hoc eſt, de virtutibus & vitiis pleniſſimè diſputauit. Nec putemus, huic ſententiæ illud ſcripturæ dictum eſſe cōtrarium: *Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram:* hìc enim pars dextera pro bona accipitur, ibi verò non tam dextera, quàm declinatio dexteræ accuſatur: ne videlicet, plus ſapiamus, quàm nos ſapere neceſſe eſt; quia virtutes in medio ſunt: & nimietas omnis in vitio eſt. Hactenus ex B. Hieronymo.

Rom. 12 Prou. 4.

Sed vt diſputationem noſtram referamus ad id, quod à primo doce- 7
re voluimus, collocare aliquē ad dexteram, alium verò ad ſiniſtrā, certum eſt ſignum & argumentum, illum præferri huic. Quanquam apud veteres Perſas contrariū fuiſſe morem, vſumq; exiſtimare licet ex verbis illis Xenophontis, quæ de rege Cyro hunc in modum ſcripta ſunt: Vbi veniſſent quæ ad cœnā eius vocati erant non fortuitò illos collocabat, ſed quē maximè honorabat, illū ad ſiniſtram ſuā ſedere iubebat; tanquam hæc magis obnoxia ſit inſidiis quàm dextera: ſecundum ad dexterā conſtituebat, tertium rurſus ad ſiniſtrā, quartū iterum ad dex-

Xenophon lib. 8. Cyropædias. Apud Veteres Perſas ſiniſtra honoratior ducebatur quàm dextera.

teram

teram ac si plures fuissent, eodẽ modo agebat. Videbatur enim ei pulchrum esse, si hoc pacto declararet, vt quẽque amaret. Sic Xenophon.

Hactenus exposita est ratio historica, & vt vocant, litteralis, illius commutationis manuũ Iacob super Ephraim & Manasse: deinceps ratio eiusdem rei mystica declaranda est: Ea verò fuit huiusmodi Iacob instinctu Spiritus Sancti, antepõnere volens Ephraim maiori fratri suo Manasse, extendénsque super illos manus suas, ita eas cõmutauit atque conformauit, vt figuraret signum & imaginẽ Sanctæ crucis ea re præsignificans mysterium crucis Christi, per quod Gẽtilitas præposita est Iudaismo: illa namque humilitatem Crucis deuota fide est amplexata, hic verò, vt grauissimũ scandalum impiè auersatus est. Hanc rationem pulchrè Rupertus explicat, in c. 24. lib. 9. in Genes. Sine dubio, inquit, transpositio manuum Iacob, Crucis expressit figuram. Numquid sic commutando manus, casu figurauit crucem? nunquid non poterat Manassen ponere ad sinistram suam. Ephraim verò ad dexteram? Poterat sanè: Sed propheta erat, & prophetico spiritu sciebat quòd per crucem componenda esset benedictio, quam venturus legislator daret, vel qua, in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Nam qui de Christo prædixerat: *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum:* num poterat nescire, quali torculari vua illa esset premenda, & vinum foret exprimendum? Ergo tanquam Propheta simul & Patriarcha, quemadmodum verbis prophetare potuit, Ephraim, qui erat iunior, maiorem futurum Manasse: Sic & manuum positione, Crucem Christi præfigurare sciuit: per quam vtique Iudaico populo seniori præferendus erat iunior populus Gentilis. Hæc Rupertus.

Conformatio manuum Iacob figurã expressit sanctæ crucis.
Rupertus.
Genes. 12. & 22.
Genes. 49.

Et ante Rupertum, Isidorus, ad eandem sententtam ita scripsit super hunc locum: Ioseph posuit Ephraim ad sinistram Iacob, Manasse verò ad eius dexteram. At Iacob, cancellatis manibus, mysteriũ Crucis præfigurans, translata in Ephraim dextera sua, & sinistra in Manasse, & sic Crucis similitudine super capite eorum denotata, futurum Iudæis scandalum, Christianis verò futuram gloriam præsignauit. Et seniorem populum Iudaicum, ex dextro sinistrum, iuniorem verò populum Gentilem, ex sinistro dextrum per crucis mysterium fore præmonstrauit. Sic Isidorus. Primùm igitur in hoc Scripturæ loco præsignatum est mysterium Crucis, quantum ad similitudinem videlicet & figuram eius, nam quantum ad rem ipsam, & mysterium in ipsa complectum, ante centum octoginta annos præfigurata fuerat crux Domini per illa ligna quę humeris suis portauit sanctus iuuenis Isaac, cùm à patre suo duceretur in montem, vt illis sacrificaretur Deo.

Isidorus.
Quando primum crucis mysterium præfiguratum sit.
Genes. 22.

* * *

SECVNDA DISPVTATIO,

Super illis verbis,

VERS. VLT.

Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

HÆC verba duas minimè leues ferunt Quæstiones. Prior 9
Quæstio est, quænam fuerit illa pars, quam Iacob extraordinariam dedit filio suo Ioseph. Posterior quæstio est, quomodo intelligendum sit, Iacob eam partem acquisiuisse sibi in arcu & gladio, id est, per ius & vim bellicam, cùm per omnem vitam fuerit vir pacificus, & à bellis abhorrēs. lxx. Interpretes ita verterunt hunc locum, sicut refert S. Hieron. in Traditionibus Hebraicis in Gen. *Do tibi Sichimam præcipuam super fratres tuos: quam accepi de manibus Amorrhæorum, in gladio meo & sagitta.* Subdit S. Hieron. Sichima, inquit, iuxta Græcam & Latinam consuetudinem declinata est: alioqui Hebraicè Sichem dicitur, vt etiam Ioannes Euangelista testatur, licèt ibi vitiosè, vt Sichar legatur, error inoleuit: Sichē porrò est nunc Neapolis, vrbs Samaritarum. Sic Hieronym. Vox Hebræa *Sichem* ambiguæ significationis est: nam vt est nomen proprium, significat vrbem Sichē cuius meminit suprà Moses Genes. 33, & aliubi frequens in sacris litteris est mentio. Si autem accipiatur vt nomen appellatiuum, significat Latinè partem: & sic interpretandā esse eam vocem, præter auctoritatem Hieronymi & Hebræorum, & Latinæ translationis, conuincit etiam adiunctum illud nomen *vnam*, quod de parte quidem aptè dicitur, & commodè; de vrbe autem Sichem non potest dici; absurdum enim esset dicere, do tibi vnam Sichem, quasi plures essent vrbes Sichem in terra promissionis.

S. Hieronym.

Trāslatio lxx. Interpretum super hoc loco.

Ioan. 4.

Atenim septuaginta Interpretes, retinentes nomen Hebræū Sichem, vel Sichima, videntur accepisse pro vrbe illa Sichem. Veteres certè Expositores de voce Sichem interpretati sunt hunc locum, affirmantes Iacob dedisse filio suo Ioseph vrbem Sichem, quam per arma filiorum suorum, in vltionem stupri Dinæ, occisis Sichimiis acquisierat. Nam facinus filiorum suorum, quasi suum reputat: quod, licèt primò detestatus sit, postea tamen intellexisse videtur id factum esse Dei voluntate. In hoc autem Iacob præcipuum amorem suum erga Ioseph ostendit; quod licèt Simeon & Leui auctores fuerint illius belli & victoriæ, non tamen eis, sed Ioseph eam vrbē in hæreditariam possessionem donauit. Et hæc est interpretatio & sententia multorum, vt Eūsebij, cuius verba citantur in Catena Lippomani super hoc loco, & item Chrysostomi, cuius verba legi possunt in homilia eius in Genes. sexagesima septima.

Prima expositio.

Eusebius. Chrysosto.

Sanctus Augustinus in quæstione 167. in Genesim, superiorem expo- 10
sitionem, atque opinionem Doctorum cōmemorans, non eam probat,

Secūda expositio, quæ est S. Augustini.

eo

eo maximè ductus argumento, quòd Iacob facinus illud filiorum suorum in vrbem Sichem, vehementer detestatus sit, non solùm tunc cùm est patratum, verùm etiã post hæc ipsa verba, quæ dixit filio suo Ioseph, cùm Simeoni, & Leui propter illud facinus maledixit, vt habes infrà Genes. 49. Quocirca putat Augustinus, intelligentiam horum verborũ Iacob in prophetico aliquo Sacramento contineri, quod fortasse fuit huiusmodi: Ioseph præcipuè Christum præfigurauit: datur Ioseph illa terra, vbi Iacob disperdiderat deos alienos, obruendo eos terra; vt per hoc intelligatur Christus possessurus fuisse Gentes, quæ renuntiantes diis patrum suorum, erant in ipsum crediture. Sic enim prædictum fuerat à Dauide inducente Deum patrem ita loquentem filio: *Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Genes. 35. Psalmo 2.

Verùm ne Lector Augustini verba desideret, ponam ea in hoc loco; Sunt autem huiusmodi: Quod Iacob dixit filio suo Ioseph, dare se illi Sichimam, quam ipse possederat in gladio & arcu suo: Quæri potest quemadmodum valeat ad litteram conuenire: emit enim centum agnis possessionem illam, non autem cepit eam iure victoriæ bellicæ. An quia Salem ciuitatem Sichimorum filij eius expugnauerunt, iure belli potuit fieri vt illa vrbs ei acquireretur? Iustum enim bellum videbatur aduersus Sichimitas, quia tantam priores iniuriam fecerant in eius filia contaminanda. Cur non ergo terram illam dedit filiis suis Simeoni & Leui qui eam per vim bellicam expugnauerant? Deinde, si modò ob illam victoriam glorians Iacob daret eam terram filio suo Ioseph, cur ei displicuerunt tunc filij, qui hoc commiserunt? Cur denique etiã nunc, cum filios suos benediceret, exprobrando, id cõmemorauit in factis eorum? Proculdubio igitur aliquod hîc latet propheticum Sacramentum. Nam & Ioseph præcipua quadam significatione Christum præfigurauit: & ei datur illa terra, vbi Iacob disperdiderat Deos alienos, obruendo eos terra: vt Christus intelligatur possessurus gentes diis patrum suorum renuntiantes, & credentes in ipsum. Hactenus ex Augustino. Genes. 34. Infra 49.

11 S. Hieronym. priorem quæstionẽ non tractauit, nõ enim apertè declarauit quænã esset illa pars quã Iacob dedit Ioseph. Posteriori autem quæstioni, qua quæritur, quomodo Iacob illam partem acquisiuisset in arcu & gladio, respõdet hoc modo: Iacob dicens partem illã possedisse in arcu & gladio, arcum & gladiũ vocauit iustitiã suam, per quã vtique meruit, vt peregrinus & aduena, interfecto Sichẽ & Hemor, de periculo liberaretur. Timuit enim, vt suprà legimus, ne vicina opida atq; castella, ob euersionẽ cõfœderatæ vrbis, aduersum se cõsurgerẽt: Sed Dominus nõ dedit eis potestatẽ vt nocerẽt illi. Vel certè sic intelligẽdum est: Dabo tibi Sichimã, quã emi in fortitudine mea, hoc est, in pecunia, quam multo labore & sudore acquisiui. Quod autẽ ait, *super fratres tuos*: ostendit absq; sorte dedisse eam tribui Ioseph: Si quidẽ eo loco sepultus est Ioseph, & Mausolæum eius ibi hodie cernitur. Sic Hieronymus. *Tertia expositio. S. Hieronym. in traditionibus Hebraicis.*

12 Auctor Historiæ Scholasticæ in cap. 101. Historiæ suæ super librum

Gen.ait,partem illam fuisse emptam à Iacob centum agnis, vt dicitur suprà Genes.33. Sed cùm propter necem Sichimitarũ debuisset illi auferri; Deo mirabiliter eũ protegente, terroremq; hostibus incutiente, semper eã in sua potestate habuit: & hoc est quod dixit Iacob, eã se in arcu &gladio possedisse. Verba illius Auctoris hęc sũt: Sanè emerat illã partẽ Iacob centũ agnis à Rege Hemor: Sed cũ propter necẽ Sichimitarũ debuisset illi auferri, semper tamẽ eã potestatiuè obtinuit. Sic ille.

Paraphrasis Chaldaica. Paraphrasis Chaldaica diuersè admodum cõuertit hunc locum: Sic 13
enim habet: *Ego autem dedi tibi partem vnam præcipuam super fratres tuos; quam tuli de manu Amorrhæi, oratione mea & obsecratione:* significatur hac lectione, illa verba Iacob, *In arcu & gladio meo*, non propriè accipienda esse, sed figuratè: & significare religiosissimas & ardentissimas preces Iacob, fusas ad Deum, quibus petebat seruari se ab hostibus: quod plane obtinuit, terrore Domini mirabiliter hostibus eius incusso, vt nihil contra eum facere, aut tentare auderent. Et hoc amplius, quòd per orationem itidẽ impetrauit à Deo, vt & vrbs Sichem, & ager Sichimitarũ in potestate sua esset, nec eius possessione spoliaretur, atq; priuaretur: Porrò hãc interpretationẽ secutus est Rabbi Aben Esra & Thostatus.

Nec videri cuipiam debet huiusmodi interpretatio vel dura, vel insolens: cùm ea sit rationi consentanea, & consuetudini sacræ Scripturæ satis cõueniens. Illud namque, per quod hostes siue inuisibiles, siue visibiles, in bello siue corporali, siue spirituali, debellantur atque profligãtur, quis appellare dubitet arma bellica? Per eleuationem manuum Mosis orantis Deum victi & cæsi sunt Amalecitæ, vt legitur Exod.17. Si quis igitur quærat quibus illi victi sint armis; nónne responderi verissimè potest, per illam orationem, & eleuationẽ manuum Mosis fuisse superatos? Sanctus quoque Apostolus docet panopliam quãdam Spiritualẽ, i. omnis generis armaturã, Christianis aduersus inuisibiles hostes perpetuò decertãtibus esse necessariam. Ad hunc enim modũ scribit Ephesiis: *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli: induti loricã Iustitiæ: calceati pedes in præparationem Euanglij pacis: in omnibus sumentes scutũ fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeã salutis assumite: & gladium Spiritus; quod est verbum Dei: per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu.*

Locus Apostoli ad Ephes. cap.6.

Rab. Salomon. Lyranus. Sexta expositio. Rabbi Salomon, quem sequitur Lyranus (fuit enim eius, tanquã sui 14
cõpatriotæ, vt ait Thostatus, valdè studiosus) six exponit hunc locum: Cùm propter cædem Sichimitarũ, vrbisq; excidium vehementer Iacob timeret incursum vicinarũ gentium aduersus se, cõfisus Dei auxilio & præsidio, armauit se, suósque, & stetit in porta Sichem, expectãs aduentum & insultũ hostiũ. Sed illi penitus à Deo pauefacti ac perterriti adoriri eum nõ sunt ausi. Atq; hac ratione obtinuit Iacob iure belli terrã illã, quod est acquisiuisse eã in arcu & gladio: Sichimitis, propter violationẽ Dinæ, & vitã, & vrbem meritò perdẽtibus. Fuisse porrò regionem illã Sichimitarũ post eorum cædẽ in potestate Iacob, claro est indicio, quòd filij Iacob deinde pascebant greges suos in Sichimis, vt legitur

gitur Genesis 37. tanquam in terra iuris & potestatis Iacob. Sic iste Salomon. Verùm meritò eum refellit Thostatus, quòd enim Iacob armauerit se, omnémque familiam suam, & fuerit in porta Sichem expectans aduētum hostium, nusquam traditum est in Scriptura, sed ab isto Rabbino, maximo fabularum & mendaciorum architecto planè cōfictum est. Deinde non propter istud diceretur Sichem acquisita in arcu & gladio, sed potius propter cædem Sichimitarū vrbísque euersionem antea factam à filiis Iacob. Ad hæc non erat decens neque conueniens modestiæ ac pietati Iacob, prædicare fortitudinem suam bellicam, síbíque victoriam illam arrogare, ac non potiùs eam tribuere Deo, qui eius auctor fuerat mirabiliter compescens hostes ne Iacob lædere, aut etiam aggredi auderent.

15 Caietanus vtramque quæstionem breuiter tractat & soluit. Priori quæstioni respondet, partem illam à Iacob datā Ioseph, fuisse prædium quoddam situm in Samaria iuxta Sichem, quod Iacob dedisse filio suo Ioseph testatur Sanctus Ioannes in Euangelio cap. 4. Posteriori autem quæstioni quomodo acquisierit eam partem Iacob in arcu & gladio, respondet Caietanus, istud factum Iacob nō esse proditum in Scriptura, sicut nec alia multa facta, & dicta illorum Patriarcharum. Fuisse autem istud facinus Iacob diuersum à cæde Sichimitarū, & vrbis Sichem euersione, patet dupliciter: nam illud narratur tanquam proprium facinus Iacob, hoc autem non eius fuit, sed filiorum ipsius: quod etiā vehementer ei displicuit, tātum abest, vt id sibi attribuerit. Deinde Iacob dixit se acquisiuisse eam partem de manu Amorrhæi: Sichimitæ verò non erant Amorrhæi, sed Heuęi, vt scriptum est suprà Genes. 34. Hæc est sententia Caietani. Verba eius sunt huiusmodi: Hebraica dictio, Latinè interpretata *partem*, & est nomen proprium loci Sichem, & est nomen, appellatiuum significans partem: hîc verò esse nomen appellatiuum testatur illud adiectiuum *vnam*. Æquiuocatio itaque eius nominis occasio fuit vt textus iste exponeretur de vrbe Sichem. Duæ igitur sunt quæstiones: vna, quæ fuerit illa pars data Ioseph: altera, quando & quomodo eam Iacob acquisierit iure beli de manu Amorrhæi. Et prima quidem quęstio aliqualiter nota est ex Ioannis Euangelio capite quarto, vbi dicitur prędium à Iacob datum Ioseph fuisse in Samaria iuxta ciuitatem Sichar. Secundæ autem quęstionis nullam penitus notitiam habeo, quia nullibi legitur Iacob pugnasse cum Amorrhęo. Verùm & hęc littera insinuat multas res à Patriarchis esse gestas, quas Moses tacuit. Significanter autem dixi nusquam legi Iacob pugnasse cum Amorrhęo, ad excludendum scilicet insultum aduersus Sichimitas factam non à Iacob, sed à filiis eius: Siquidem Sichimitæ non Amorrhæi, sed Heuæi erant, vt patet ex superiori capit. 3. Genesis. Sic Caietanus.

16 Andreas Masius in Commentariis suis in librum Iosue super extremis penè verbis capitis vltimi, ad numerum 32. tractat hanc ipsam quæstionem. Ac primò quidem refert aliquot expositiones huius loci *Octaua expositio.*

loci ab Hebræis traditas, quas nos paulò infrà cõmemorabimus. Tunc ait, satis videri sibi probabilem expositionẽ B. Hieron. suprà positam, qui illud *in arcu & gladio meo* interpretatus est *in fortitudine mea*; id autem est, in pecunia quam multo labore & sudore acquisiui. Deinde ostendit vehementer displicere sibi expositionem primo loco suprà positam, eorum qui putarunt, Iacob istis verbis significasse facinus illud filiorum suorum, cædem dico Sichimitarum vrbísque vastationẽ. Denique prodit sententiam suam; existimans Iacob primùm pretio emisse partem illius agri à filiis Hemor, in quo cum suis manere posse, vt scriptum est suprà Gen. 33. Deinde ex vicino agro expulisse Amorrhæos, qui eum per vim ceperant. Itaque quod Iacob dixit de arcu & gladio suo, non ad priorem emptionem à filiis Hemor, sed ad hanc quam dixi, ex vicino agro eiectionem Amorrhæorum referri debet. Verba Masij sic habẽt: Existimãdum est, Iacobum redemisse primùm pretio ab Hemoris popularibus exiguum fundum in quo cum suis manere posset, vt legitur Gen. 33. Deinde verò, paulatim ex vicino agro pepulisse Amorrhæos: quem illi agrum non iure, sed armis eripuerant Sichimitis, cùm Iordanem transmisissent populabundi. Neque enim Iacob ait se ab Hemor eum agrum arcu & gladio quæsiuisse; sed ab Amorrhæis: Hemor autem & Sichẽ fuisse Heuæos, sacris ipsis testatum est verbis, suprà initio cap. 34. Sic Masius.

Nona expositio.

Sunt præterea huius loci aliquot expositiones Hebræorum quas hîc 17 strictim attingam. Prima est, Iacob, tanquam vatem dixisse hæc verba per Anticipationem: vt illud *quam tuli*, dictum sit pro, Quam nepotes siue posteri mei accepturi olim sunt iure bellico, cum vniuersam expugnabunt Chananitidem. Nomen autem Amorrhæi posuit pro vniuersis terræ Promissionis habitatoribus, quòd omnium, propter insignem fortitudinem & corporis proceritatem, celebratissimi essent. Secunda

Decima expositio.

expositio; hunc locum esse intelligendum de Ioseph: cuius nempe filij duas partes in Diuisione Terræ promissionis accepturi erant: atque ita

Vndecima expositio.

videtur Ioseph accepisse partem vnam vltra fratres suos. Tertia expositio, gladium & arcum Iacob, diuinum fauorem intelligi oportere; quo nimirum ille apud Sichimitas gratiosus, agrum, in quo fixis tabernaculis consideret, obtinuit, haud magno pretio, cùm esset alioqui homo peregrinus, & qui plurimo pecore, grauis videri indigenis potuit adue-

Duodecima expositio

na. Quarta expositio, credibile esse, cùm Iacob filium suum Ioseph hoc agro donaret, proiectis illum versus, aliquot sagittis, gladióque protento, solemni quodam ritu Barbaros illos, specie tenus exuisse sua pos-

4. Reg. 9.

sessione, belli iure: similiter atq; Elisęi iussu, memoratur Rex Ioas, emissis sagittis, percussóque terræ solo, Syriam certa spe veluti debellasse.

Decimatertia expositio, quæ est Auctoris.

Ego meam super hac quæstione opinionem tribus propositionibus 18 breuiter comprehensam explicatámque Lectori aperiam. Prima propositio: Pars illa quam Iacob dedit filio suo Ioseph, & quam dixit tulisse de manu Amorrhæi in arcu, & gladio suo, non fuit vrbs Sichem, quasi eam filij Iacob, iure belli, stuprũ videlicet sororis vlciscentis, sibi

& patri

& patri suo iustè acquisierint. Hæc præpositio duplici ratione firmatur. Ac primò quidem constat, facinus illud filiorum Iacob in Sichimitas, fuisse iniquissimum ac sceleratissimum: nec vnum modò ac simplex fuisse peccatum, sed nouem habuisse secum complicata peccata, & contra omne ius & iustitiam bellicam fuisse patratum, & hoc quidem nunc demonstrare supersedemus, cùm id multis & manifestis rationibus sit à nobis suprà comprobatum, cùm explanaremus cap. 34. in disput. 1. & ad num. marg. 18. Si igitur factũ illud in Sichimitas fuit iniustissimum, non fuit profectò per illud factum vrbs Sichem iure belli acquisita ipsi Iacob: nec de illa vrbe, nec de illo facto filiorum Iacob potest intelligi quod ipse dixit: *quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.* Deinde illud facinus Simeonis & Leui in Sichimitas, & in eorum vrbem, Iacob tunc valdè improbauit, vt scriptum est sub finem cap. 34. Genes. illis verbis: *Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon & Leui: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus huius terræ. Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Quomodo igitur facinus illud, quasi suum fuisset, sibi Iacob tanquam gloriabundus assumeret? Ipse verò postquam hæc verba dixit Iosepho, & huiusmodi dono eum præ cęteris filiis locupletauit simul & honorauit; iam moribundus, in eo, quem cum filiis nouissimum habuit, sermone, facinus illud in Sichimitas vehementer detestatus est, grauissimisque verbis illius auctores Simeon & Leui accusauit, atque damnauit; nec ad se illud factũ vllo modo pertinuisse, nec sibi vlla ratione adscribendum esse cõtestatus est. Et verba quidem Iacob huiusmodi fuêre: *Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellãtia, in consilium eorum non veniat anima mea.* Et cætera quæ sequuntur. Quomodo filij Iacob acquisierunt iure belli vrbem Sichem, cum Iacob appellet eorum arma, *arma iniquitatis bellantia*? Aut quomodo Iacob factum illud, tanquam præclarum & gloriosum sibi attribuisset, cùm se ab illo fuisse alienissimum, & penitus abhorruisse contestatus sit? Genes. 49.

91 Secunda propositio. Pars illa, quam Iacob dedit Ioseph, non fuit nisi pars agri, quã multos ante annos, regressus ex Mesopotamia, & habitãs iuxta vrbem Sichem emerat à filiis Hemor, centum agnis. Sic enim scriptum est suprà Genes. 37. *Transiuit Iacob in Salem Sichimorum, quæ est in terra Chanaam, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ, & habitauit iuxta oppidum: emítque partem agri, in qua fixerat tabernacula à filijs Hemor patris Sichem, centum agnis, & erecto altari, inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.* Hunc agrum, siue fundum, siue prędium, esse à Iacob datum Ioseph, apertè indicat S. Ioannes in Euãgelio cap. 4. illis verbis: *Venit (Iesus) in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob filio suo. Erat autem ibi fons Iacob:* Et paulo infrà Samaritana dixit Domino: *Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius?* De isto fonte siue puteo ita scribit Borchardus in descriptione Terræ sanctæ in prima parte, cap. 7. num. 17. A porta Sichem Australi, quantum bis iacere posset ar- Borchard.

cus, est fons Iacob, super quem fatigatus ex itinere, sedit Iesus, ex quo petiuit aquam à Samaritana. Fons ille effosus est in via, qua tendimus in vrbem Hierusalem: supra fontem, ad dextram mons est præcelsus, habens duo velut capita; quorum vnum mons Garizim, alterum mons Hebal nuncupatur. Sic ille.

Fuisse autem agrum illum emptum à filiis Hemor eum ipsum qui datus est Ioseph à Iacob, satis manifestum eo fit argumento, quod in eo ipso potissimùm agro ossa Ioseph condita sunt à filiis Israel, cùm reuersi in Terram Chanaam, debellatis, exterminatisque antiquis eius terræ habitatoribus, possidere eam terram atque obtinere cœperunt. Sic enim legimus sub finem libri Iosue: *Ossa quoque Ioseph quæ tulerant filij Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus.* Nulla porrò erat ratio vt ossa Ioseph conderentur in eo agro quem emerat Iacob, potiusquàm in alio loco, præsertim verò in aliqua nobili vrbe earum quæ pertinuerunt ad sortem Ephraim filij Iacob, nisi quòd ager ille fuisset is quem Iacob donauerat filio suo Ioseph. Rectum enim iudicauerunt esse proceres Hebræorum, vt in eo potissimùm loco sepelirentur ossa Ioseph, quem locum ei Iacob singulari quodam munere, extra sortes & partes fratrum eius iam morti proximus donauerat. Nec temerè

Chimhi. profectò opinatur Dauid Chimhi, cumprimis nobilis Hebræorum doctor, Iacob sepulturæ causâ dedisse hunc locum Ioseph: quòd animum eius, quem ipse moriens, suæ apud cæteros filios auctoritatis & potestatis, curæq; quasi vicarium relinquebat; vellet modis omnibus à rerum Aegyptiacarum amore prorsus abalienatum, in promissæ terræ cogitationem & studium auertere.

Cur in scriptura perfrequẽs fiat mentio arcus & gladij.

Tertia propositio. Illud quod dixit Iacob, *In gladio & arcu meo*, dupliciter potest accipi, vel propriè, vel figuratè, ac metaphoricè. Si pro- 20
priè accipiatur, scire conuenit, solere diuinam scripturam ea locutione frequenter significare in vniuersum arma bellica, quòd apud illos veteres Hebræos, arcus & gladij præcipuus esset in bellis vsus. significatur etiam istis verbis ars & prudentia militaris, & item robur ac fortitudo bellica. Ad hanc sanè sententiam interpretandum est illud psalmi:

Locus psal. 43 *Non in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.* hoc autem est, Ego spem tuendæ salutis ac vitæ meæ non in meis armis, nec in mea prudentia vel fortitudine bellica locatam habeo, sed in Dei præsidio ac protectione. Legere item est in multis Scripturæ locis, conterere, vel confringere arcum, pro eo quod est robur ac vires bellicas frangere, & ad nihilum redigere. Præterea, esse arcu eruditũ & doctum, idem est in sacris litteris, atque peritum esse bellandi, & strenuum ac fortem esse bellatorem. Hinc itaque facilè est intelligere, quam sententiam habeat illud quod dixit Dauid in planctu quem fecit super nece Saul, &

Locus 2. Reg. cap. 1. Ionathæ. Sic enim scriptum est in libr. secundo. Reg. cap. 1. *Præcepit (Dauid) vt docerent filios Iuda arcum*: id est, vt docerent Iudæos disciplinam militarem, artémque bellandi, vt præualere possent Philistæis,

à quibus

à quibus tunc tanta fuerant clade profligati & cæsi.

Si propriè igitur accipiatur illud, *In gladio & arcu meo* erit hic sensus, Quem armis meis & bellica fortitudine ereptum Amorrhæis mihi acquisiui. Verùm id quando, & qua ex causa, siue occasione, & quomodo id factum sit à Iacob, nusquam traditum est in sacris litteris. Sed verisimile est quod dixit Masius, primò emptum fuisse eum agrum à Iacob; pòst, ex vicinio & cõtermino agro, quem per vim Amorrhæi Sichimitis eripuerant, Iacob eos vi bellica expulisse, atque ita priorem agrum amplificasse. Vel, eum ipsum agrum, cùm post discessum suum ex vrbe Sichem inuasissent atque occupassent Amorrhęi, Iacob armis suis, suorúmque, exterminatis illis, recuperasse suum agrum.

Sin autem illud *in arcu & gladio meo*, non propriè, sed figuratè ac metaphoricè dixerit Iacob, tribus id modis exponi potest. Duos modos attigit S. Hieronymus à nobis suprà expositos. Primò, vt per ea verba significetur iustitia Iacob, id est, innocentia, quòd ab illo scelere filiorum omnino alienus & mundus fuisset; & idcirco meruerit vt hostes eius, à Deo videlicet coërciti, nec ipsum, nec bona eius attingere auderent. Deinde, vt *per arcum & gladium* significetur fortitudo, id est, pecunia, quam Iacob multo labore & sudore acquisierat. Postremò, vt idem sit *in gladio & arcu meo*, quod, per orationem & obsecrationem meam; sicut vertit Paraphrasis Chaldaica: vt sit hic sensus; Cùm propter cędem Sichimitarum atque vrbis eorum euersionem in maximo essem periculo perdẽdi agrum illum, quem emeram, quin etiam vitam, omnémque familiam; arripui solita mihi, vsitatáque arma, ardentes dico ad Deum preces; quibus in tantum Dei benignitate profeci, vt & vitæ discrimen euaserim, & agrum illum adhuc obtinuerim, licèt inuitis, & atrocia minãtibus vicinis populis. Erant porrò illi populi, si propriè loquamur, non Amorrhæi, sed Chananæi & Phærezæi, vt dictum est supra Genes. 33. Verùm hìc vocabulo Amorrhęorum, significantur in vniuersum gentes illę septem habitantes, & obtinentes tunc Terram Promissionis. Causam verò eius rei, & paulò suprà indicauimus, & fusiùs exposuimus in tertio Tomo nostrorum Gommentariorum in Genesim, super caput decimum quintum, ad numerum marginalem 87.

*

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT

QVADRAGESIMVM NONVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Sanctus Iacob diuino prophetiæ spiritu plenus, iam morti proximus, prædicit filijs suis multa eorum posteris, longè pòst ventura.

1 VOCAVIT autem Iacob filios suos, & ait
eis: Congregamini, vt annunciem quæ
2 ventura sunt vobis. Congregamini, & au-
dite filij Iacob, audite Israel patrē vestrū.
3 Ruben primogenitus meus, tu fortitudo
mea, & principium doloris mei: prior in
4 donis, maior in imperio. Effusus es sicut
aqua, non crescas: quia ascēdisti cubile patris tui, & maculasti
5 stratum eius. Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellātia.
6 In consilium eorū non veniat anima mea, & in cœtu illorum
nō sit gloria mea; quia in furore suo occiderūt virū, & in volū-
7 tate sua suffoderūt murū. Maledictus furor eorū, quia pertinax
& indignatio eorū, quia dura: diuidā eos in Iacob, & dispergā
8 eos in Israel. Iuda, te laudabūt fratres tui: manus tuæ in ceruici-
9 cibus inimicorū tuorū, adorabūt te filij patris tui. Catulus Leo-
nis Iuda; ad prędā fili mi ascēdisti: requiescēs accubuisti vt Leo
10 & quasi Leæna, quis suscitabit eū? Nō auferetur sceptrū de Iu-
da

da,& dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, &
ipse erit expectatio gẽtium. Ligans ad vineã pullũ suum,& ad 11
vitem,ô fili mi,asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, &
in sanguine vuæ pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vi- 12
no,& dentes eius lacte candidiores. Zabulon in littore maris 13
habitabit,& in statione nauium pertingẽs vsque ad Sidonem.
Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem 14. 15
quòd esset bona:& terram quòd optima:& supposuit humerũ
suum ad portandum,factúsque est tributis seruiens. Dan iudi- 16
cabit populum suum sicut & alia tribus in Israël. Fiat Dan co- 17
luber in via,cerastes in semita,mordens vngulas equi,vt cadat
ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo, Domine. Gad, 18. 19
accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum.
Aser pinguis panis eius,&prębebit delicias regibus. Nephthali 20. 21
ceruus emissus,& dans eloquia pulchritudinis. Filius accres- 22
cens Ioseph,filius accrescens,decorus aspectu;filię discurrerũt
super murum. Sed exasperauerunt eum & iurgati sunt, inui- 23
derúntque illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius,& dis- 24
soluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus
potentis Iacob : inde pastor egressus est lapis Israël. Deus pa- 25
tris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi bene-
dictionibus cœli desuper,benedictionibus abyssi iacẽtis deor-
sum,benedictionibus vberum & vuluæ. Benedictiones patris 26
tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec ve-
niret desiderium collium æternorum: fiant in capite Ioseph &
in vertice Nazaræi inter fratres suos. Beniamin lupus rapax: 27
mane comedet prædam & vespere diuidet spolia. Omnes hi 28
in tribus Israël duodecim : hæc locutus est eis pater suus, be-
nedixítque singulis benedictionibus propriis. Et præcepit eis, 29
dicens:Ego congregor ad populum meum: sepelite me cũ pa-
tribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron He- 30
thæi,contra Mambre in Terra Chanaam,quã emit Abraham
cum agro ab Hephron Hethæo in possessionem sepulchri:vbi
sepelierunt eum & Saram vxorem eius : ibi sepultus est Isaac 31
cum Rebeca coniuge sua : ibi & Lia condita iacet. Finitísque 32
mandatis quibus filios instruebat,collegit pedes suos super le-
ctulum & obiit : appositúsque est ad populum suum.

PRÆFATIO.

Ovissima *verba quæ proximus morti Iacob dixit duodecim filiis, qui patriarchæ fuerunt, & parentes duodecim tribuum, ex quibus omnis Hebræus populus constabat; iampridem vsu receptum est, vt Benedictiones duodecim Patriarcharum inscribantur & appellentur; cùm tamen, vt verè monuit Ambrosius in libro de Benedictionibus Patriarcharum cap.2. & Ruffinus in libro eiusdem tituli ad Paulinum, nec non & Theodoretus in Quæstionibus in Genesim, quæst.vlt. minimè congruat is titulus cum ipsa oratione Iacob, per quam maledicitur primogenito Ruben, & item Simeoni ac Leui. Quamobrem Ambrosius, Prophetia, inquit, dicenda est oratio Iacob, non benedictio: siquidem, Prophetia, est denuntiatio futurorum; Benedictio autem, sanctificationis, & gratiarum votiua collatio. Declarant hoc ipsum verba quibus Iacob primò affatus est filios:* Cõgregamini, *inquit,* vt aunũciem quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. *Non enim dixit:* Vt benedicam vobis, *sed,* vt annunciem vobis que ventura sunt. *Illud quoque ad huius rei confirmationem valet, quod Moses post verba Iacob subiungit:* Hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis: *ergo quæ priùs locutus fuerat, non fuerant benedictiones, sed prædictiones.* 1

Ambrosius. Ruffinus. Theodoret.

Nec similis ratio est supremorum verborũ quæ Moyses proximè ante mortem suam locutus est filiis Israël, vt legitur Deut.33. ille enim apertissimis verbis benedixit singulis tribubus. Sic enim eo loco scriptum est: Hęc est benedictio qua benedixit Moses seruus Dei filiis Israël ante mortem suam. *Atque hæc quoque sententia est apud Hebræos Rabbi Abraham, & Aben Ezra. Quod autem cõmemorat hoc loco Thostatus, dixisse quosdam Iudæos, eorúmque Rabbinum Salomonem, Iacob paratum quidem fuisse benedicere filiis; sed recedente ab eo Spiritu Dei, incidisse in delirium, eóque factum esse vt quibusdam benediceret, aliis malediceret; ridiculum, absurdum, impium est. Sed vnde, inquies, communis de illo titulo sentẽtia originem habuit? Videlicet quia plerisque filiis Iacob bona & fausta denuntiauit, visum est orationem eius ex maiore parte posse benedictionem appellari. atenim bona quæ illis Iacob denuntiauit, non optando, & precando, quod est benedicere; sed prædicendo, quod est prophetare, locutus est.* 2

Thostatus in Gen. hoc loco.

Fuit

3 *Fuit olim non incelebris liber hoc titulo prænotatus: Oratio vel narratio Ioseph filij Iacob patriarchæ, apud veteres tam Hebræos, quàm Christianos nō parum habens auctoritatis. Eum librum vocat Origenes Mysticam orationem. Nec mirum placuisse ipsi; suffragari enim videbatur erroribus eius. Namque in secundo tomo explanationis Euāgelij Ioannis huius præcipuè libri testimoniis vtitur Origenes ad fidem astruendam opinioni suæ de incarnatione quorundam Angelorum, quos ille ad exemplum, & imitationem Christi assumpsisse humanū corpus & animum credidit. Et in tomis explanationis libri Geneseos, ex eo ipso libro demonstrare volens, omnes humanorum euentuum significationes & prænotiones in astris cœli tanquam in libris legi posse à peritis siderum inspectoribus, ad hunc modum scripsit: vniuersum cœlū est quasi liber quidam apertus omnia futura in se velut præscripta & prænotata continens. Quocirca in Oratione Ioseph sic intelligi potest illud quod Iacob dixit filiis suis; Legi in tabulis cœli, quæcumque contingent vobis & filiis vestris. Quæ verba ex illo ipso libro sumpta refert Eusebius libr. 6. Euangelicæ præparationis, & Procopius Gazæus in expositione primi capitis libri Geneseos.*

Origenes de incarnatione Angelorum.

Origenes putauit in astris prænotari omnia futura.

Verumenimvero eam orationem & scripturam abiicit Athanasius in Synopsi, & inter apocrypha scripta reiicit: nimirum nec astra præsignare possunt futuros euentus hominum, vt à nobis disputatum est in primo tomo Commentariorum nostrorum in Genesim, cap. 4. eius disputationis quam contra Astrologos scripsimus: & vt astra præsignificarent res futuras, Iacob tamen non per Astromantiam, sed diuino afflatu & spiritu, quæ commemorātur hoc loco prædixit. Nec illud ignoret Lector, Iosephum historicum Hebræum, qui in cætera Patriarcharum historia narranda minimè ieiunus est, extremam hanc orationem Iacob vix attigisse. In libro enim secundo Iudaicarum antiquitatum hoc tantùm de ea scribit: Iacob septem & decem annis in Aegypto exactis inter manus filiorum vitam finiuit, precatus eis priùs prosperitatem & abundantiam; & vaticinatus quòd singulorum posteri in partem possessionis Chananæorum terræ essent peruenturi: id quod factum est aliquanto pòst tempore. Hæc ibi Iosephus.

Athanasius.

Iosephus.

***

Genes. 49. Vers. 1. & 2. Vocauit Iacob filios suos,& ait eis, Congregamini vt annunciem quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Congregamini & audite filij Iacob;audite Israël patrem vestrũ.

Os fuit priscis patribus veteris Testamenti,cùm se præsentirent vicinos morti, conuocatis filiis & posteris suis vel amicis,aut quorum ipsi præcipuam gerebant curam, suprema verba loqui, quibus aut ventura ipsis prænuntiarent,aut salutaria bene viuendi præcepta & documenta traderent. Ac licèt primus omnium id fecisse legatur in sacris litteris Iacob patriarcha; credibile tamen sit idem fecisse Adamum, Noë, Abraham & Isaac. Sed quia nouissima illorum oratio nihil habuit insigne & notabile, vel ad prædictionem rerum futurarum, vel ad singularem aliquam posterorum eruditionem, ob eam,opinor, causam non est illa literis & memoriæ prodita. Licèt autem valdè insignis fuerit benedictio illa qua Isaac benedixit Iacob, vt narrat Moses Genes. 27. ea tamen nõ fuit nouissima,& imminente morte collata, vt hæc Iacob. Exemplum patris sui Iacob secuti sunt filij eius, duodecim dico Patriarchas populi Hebræi. Sanè ferebatur olim peruetustus liber hac inscriptione, *Testamentum duodecim Patriarcharum*. In eo multa erant prophetica oracula, graues item ad studium virtutis, Deíque cultũ exhortationes:nonnulla ex libro Henoch inserta vaticinia de iis quæ filiis & nepotibus duodecim Patriarcharum euentura erant, de futuris Hebræorum sceleribus & pœnis, de mundi Saluatore ab Hebræis occidendo,& de Iudæorum ob illius necis vindictam euersione, captiuitate, ac per omnes gentes vniuersúmque orbem terrarum dissipatione. Meminit huius libri Origenes homilia 15. in Iosue, & Procopius Gazæus in Commentariis suis in Genesim. 4

Testamentum patriarcharũ.

Origenes. Procopius. Gazæus.

Moyses quoq; sub finem vitæ suæ nouissima oratione quã habuit ad filios Israël,& benedixit illis, & vice testamenti multa reliquit futurarum rerum oracula & perutilia documenta: vt videre licet in extremo libro Deuteronomij. Idem fecisse Iosue, declarat liber eius cap. 24. idémque fecit Samuel 1. Regum, cap. 12. Dauid primi Paralipomenon duobus vltimis capitibus, Tobias cap. 3. & Mathathias primi Machabæorum cap. 2. Auctor porrò & conditor noui Testamenti Christus Iesus post nouissimam cœnam quam mortalis egit cum discipulis suis, ad mortem pergẽs, sermonem habuit bene longum ac planè diuinum, ac cœlestium oraculorum atque præceptorum refertissimum. Cuius exemplo incitatos, legimus idem fecisse magistros & patriarchas Monachorum ac Religiosorum hominum, Antonium dico, Benedictum, Franciscum, Dominicum, aliósque. 5

Animam hominis sub tẽpus mortis diuinatricẽ esse vetus opinio multorum, sed falsa.

Inoleuerat quidem olim apud multos satis graues & nobiles philosophos ea opinio, animum hominis, appropinquante morte, diuiniorẽ euadere,& vi quadã afflari & affici diuinãdi futura: vnde Xenophõ lib. 8. Cyrũ inducit vicinũ morti, affirmantẽ sub tẽpus mortis hominis animam esse diuinatricẽ: & Plato in Apologia, Socratem hæc loqui facit: 6

In illud, inquit, tempus incidi, quo homines maximè solent ventura prædicere, cùm iam morituri sunt. Sed ea opinio vana & futilis est, quanquã eam apud Ciceronem libro 1. de Diuinatione, Quintus Cicero eius frater multis exemplis probare ac firmare conatur: verùm ea vel fabulosa & conficta sunt, vel artificio & fallacia dæmonis composita. Nec verum est, animum hominis propinquante morte diuiniorem effici: quin potiùs cõtrà, quia tunc maximè deficitur corporis ac sensuum viribus, & morborum ac dolorum cruciatu vehementiùs conflictatur, languidior, confusior, atque obtusior fit ad intelligendum. Falsum quoque, tunc eum acriùs & veriùs prospicere futura. Quod si in aliquibus id contingat, id vel ad magnam prudentiam, & rerum ciuilium atque humanarum peritiã longissimo vitæ decursu ab illis comparatam, vel ad cœlestem Dei afflatum & instinctum referri conuenit. Verùm expendamus verba Iacob supra nobis ad explanandum proposita. *Cicero.*

7 In supradictis verbis Iacob bis ponitur verbum illud *Congregamini*, & illud *Audite*, scilicet ad maiorem emphasim & vim orationis, & ad maiorem captandam docilitatem & attentionem; significat enim non tãtùm congregationem corporum & attentionem aurium, sed intentionẽ mentis, & vt ita dicam, congregationem cogitationum, ne aliò diuertantur atque dissipentur. Quo indicauit Iacob, maximi momenti esse, atque eorũ plurimum interesse, quæ dicturus erat, ea ipsos percepta & cognita habere. Rupertus libro 9. Commentariorum in Genesim, cap. 25. ait his verbis denotari duplicem congregationem, & auditionem, alterã secundùm corpus, alteram secundùm animam: Et quia filij Iacob alij sunt filij secũdùm carnem, & alij secundùm promissionem ac spiritum, vt diuinè Paurus disputat ad Rom. 4. & 9. & ad Galat. 4. idcirco putat ipse hæc Iacob oracula & vaticinia, secundùm historiam quidem ad Synagogam; secũdùm verò allegoriam & sensum à Spiritu sancto principaliter intentum, ad Christi Ecclesiam pertinere. Pro illo: *Vt annuntiem vobis* Hebraicè est, *Enuntiabo vobis*: verùm significantius est verbum Hebræum. Namque *Vagath*, significat ante conspectum & ante oculos ponere: inde enim est præpositio *Vegeth*, significans coràm, & è regione. *Rupertus.*

8 Sequitur: *Quæ ventura sunt in nouissimis diebus:* Fuit igitur hæc denuntiatio Iacob, prophetia diuinitus ei data: nam futura contingentia nosse, solius Dei est. Habuit autem hanc Iacob, vt licet conijcere, non modò sensibili, nec per visiones imaginarias, sed per supernaturalem mentis illustrationem, quod est excellentissimum prophetiæ genus. Hæc autem prænuntiari, eo voluit Deus, vt cùm essent completa, intelligerent Hebræi, ea non casu, neque naturæ necessitate, sed Dei voluntate & ordinatione cõtigisse: præsertim autem vt haberent Hebræi certissimum & manifestissimum indicium eius temporis quo venturus erat Messias, videlicet cùm defecisse cernerent sceptrum de Iuda, & Ducem de fœmore eius.

Per nouissimos autem dies intelligere oportet posteriora tempora, quæ scilicet consecuta sunt id temporis, quo Iacob hoc vaticiniũ edidit: vt idẽ significet, *In nouissimis diebus* quod *in consequentibus vel futuris tem-* *Quid per nouissimos dies intelligere oporteat.*

poribus & sæculis. Certè quæ Iacob denuntiauit filijs suis, eorum quædam exitum habuerunt eo tempore quo duodecim tribus terram Chanaam sortitione diuisam posséderunt: ad hoc enim tempus spectat quod Iacob dixit de Simeone & Leui: *Diuidam vos in Iacob, &, dispergam eos in Israel:* Et illud de Zabulon: *In littore maris habitabit Zabulon, & in statione nauium pertingens vsque ad Sidonem.* Alia verò contigerunt tempore Iudicum, vt illud de tribu Dan: *Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel, Fiat Dan coluber in via, &c.* quis non videt pertinere ad Samsonem, qui ortus est ex tribu Dan & Iudex fuit populi Hebræi, quíque fréquenter ac variè occursans Philistæis vehementer eos afflixit atque contriuit? quanquam hoc vaticinium multi, & in primis clari Patres interpretati sunt de Antichristo, vti dicemus cùm ventum erit ad eius loci expositionem. Illud quoque quod de Iuda dixit Iacob: *Iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi ascendisti:* nemo est tam imperitus sacræ historiæ, vt non animaduertat esse id completum in regibus Iuda, præsertim autem in Dauide. Denique; illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium;* præmonstrat expresè tempus Messiæ. Exitus igitur & cōplementum huius prophetię Iacob diuersis admodum tēporibus accidit.

Iudic 13.

Nec solùm hoc loco nouissimi dies significant quod diximus, sed alijs 9
quoque multis locis: nobis vnum & alterum indicasse satis fuerit. Apud Danielem cap. secundo interpretaturus Daniel visionem statuæ, quam rex in quiete viderat, præfatus est illud: *Indicauit tibi Deus, ô Rex, quæ ventura sunt in nouissimis temporibus.* vbi illud *nouissimis temporibus* significat idem atque [posterioribus temporibus quæ tuam ætatem tuúmque imperium consecutura sunt.] Vnde quod hîc Daniel dixit: *in nouissimis temporibus*, paulò infrà quasi exponens dixit: *Deus ostendit regi quæ ventura sunt postea.* ergo idem est, *quæ ventura sunt in nouissimis diebus*, ac, *quæ ventura sunt postea* id est, post tuum imperium. Certè monarchia Persarum, quæ proximè subsecuta est Imperium Chaldæorum, exorta est tribus tantùm & sexaginta annis post visionem illius statuæ, cuius pectus & brachia argentea, monarchiam illam Persicam figurabant: at verò monarchia Græcorum significata per ventrem & fœmora ærea illius statuæ, minùs trecentis annis exstitit post visionem illius statuæ. Alter locus est in Nouo Testamento apud B. Paulum prioris Epistolæ ad Timotheum, capite quarto, & posterioris capite tertio; quibus locis prædicit fore vt in nouissimis diebus exurgant homines se ipsos amantes, deficientes à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, &c. nouissimi autem dies significati à Paulo, fuerunt tempora proximè subsecuta ætatem Apostolorum: namque homines illi à Paulo præscripti & præsignati, fuêre sectatores Simonis, & item Gnostici, aliíque similes hæretici. Quocirca B. Iudas in sua Epistola quam scripsit post excessum Apostolorum, significat, nouissimos illos dies prædictos ab Apostolis, sua ætate iam venisse.

Non

An nouissimi dies in Scriptura, significent dies fine tempus Messiæ. *Rabb. Dauid Kimhi* *Hieron.* *Lyranus.* *Thargum Hierosolymitanū.*

Non me fugit, Rabbi Dauid Kimhi super secundum caput Isaiæ affirmare, quoties in Scriptura nominantur nouissimi dies, vel dicitur, in fine aut in termino dierum, significari tempus Messiæ; idémque docuisse eo loco, & Michææ 4.B. Hieronymum, Lyranum aliósque nec paucos, nec minutos auctores: tempus autem Messiæ ac legis Euangelicæ propterea nouissimum appellari, quòd fuerit finis & terminus status Iudaici, quantum ad legem, Sacerdotium, & Regnum, & finis prophetiarum ac figurarum veteris Testamenti; & quia post legem Euangelicam non erat expectanda alia Lex, nec aliud sacerdotium, nec alia Sacramenta. Nō est omittenda interpretatio huius loci, quam habet Thargum Hierosolymitanum, quæ Latinè conuersa hanc reddit sententiam: *Congregamini & docebo vos finem reconditum, arcana & abscondita; & præmium quod manet iustos, pœnam item impiorum, atque felicitatem horti Eden quænam illa sit.* Sic est ibi. Secundùm quam interpretationem liquet, hanc Prophetiam Iacob non tantùm ad bona temporalia & terrena, verùm etiam ad spiritualia & sempiterna pertinere.

Suidas. *Permira quædam opinio Isidori Pelusiotæ.* *Isidorus Pelusiota.*

9 Isidorus Pelusiota, discipulus B. Chrysostomi, vir, in sua ætate, celeberrimi nominis, scripsit, auctore Suida, tria millia Epistolarum ad diuinæ Scripturæ interpretationē pertinentiū. Mihi tres duntaxat videre adhuc cōtigit Epistolarū eius libros, industriâ & diligētia eruditissimi Billij collectos, & Latinè redditos. In horum primo libro, & in Epistola trecentesima sexagesima quinta, & trecentesima sexagesima sexta, permirum quid, planéque paradoxum scribit. Ait enim, sanctum Iacob, eo consilio, atque animo, cùm iam proximus esset morti, cōuocasse omnes filios suos, vt eis futurum mysterium incarnationis Filij Dei, & descensus eius in terras ad redimendum genus humanum exponeret. Sed quia tantum illi mysteriū audire non erant digni, repentè Deus mentem eius mutauit: fecítque vt prorsus eorum quæ dicere parauerat, oblitus, non prænuntiaret illis futura, sed præterita, & iampridem gesta commemoraret. Hanc porrò suam opinionem firmat auctoritate testimonióque Isaiæ prophetæ. Verùm præstat Isidori verba hîc apponere, Lectori attentè consideranda, pensitandáque: ea verò sunt huiusmodi: Cùm Iacob, qui futura dicturum se promiserat, præterita tantùm filijs suis narraret; contra ea quæ pollicitus fuerat, haudquaquam incedebat: verùm Dei digito sensus ipsius tactus est, eíque vtile silentium indictum est. Nam cùm futuram ex ipsius diuinæ dispensationis incarnationem exponere constituisset; eorū, quæ proposuerat, obliuione captus est: commutatis videlicet ijs quæ nondum facta fuerant, cum ijs quæ iam præterierant. Nam tibi quidem, inquit Deus, quia mentem habes tanto mysterio dignam, non abs re ipsius quoque cognitio credita est: at isti minimè parem Patri suo pietatem habituri sunt. Isaias sanè ipsius Iacob hæsitantiam, & animi perplexitatem, eámque, in quam inciderat instituti sermonis interruptionem (dum alia, quàm quæ vellet, loqui iussus est) his verbis indicauit: *Ne dicas Iacob: Abscondita est à Deo via mea, & Deus meus abstulit iudicium, & abscessit à me.* Nihil enim Deus sancto Iacob, quem

Locus Isa. cap. 40. secundum Translationem Septuaginta.

chariſſimum habebat, eripuit, præter eam, de qua dixi, ipſius ad filios pollicitationem; ob pietatis reiectionem quam in ipſis fore proſpiciebat. Hæc Iſidorus.

Sed ego iſtam opinionem poſſum aliquot argumentis oſtendere nequaquam congruere ac conſentire cum ijs, quæ de nouiſſimo illo Iacob ad filios ſuos ſermone & vaticinio ſcripſit in hoc capite Moſes. Principiò vnde compertum fuit Iſidoro, Iacob voluiſſe tantùm exponere filijs ſuis myſteria venturi Meſſiæ? niſi fortè ex illis verbis quæ dixit eis Iacob: *Cõgregamini, vt annuntiem vobis quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus.* Putauit fortaſſe Iſidorus, per nouiſſimos dies non aliud intelligi debere, niſi tempus Meſſiæ, quòd ita ſæpè appelletur in Scriptura. Atenim paulò antè oſtenſum eſt, & in hoc loco, & alibi frequenter in Scriptura, per nouiſſimos dies ſignificari non tempus Meſſiæ, ſed in vniuerſum tempora futura poſt id temporis, quo illud dicitur; ſiue tempora illa ſint priora tempore Meſſiæ, ſiue poſteriora. Deinde ait cùm Iacob vellet futura prædicere filijs ſuis, repentè mutata diuinitus mente, commemoraſſe tantùm præterita. Sed hoc eſſe falſum narratio ipſa Moſis quæ in hoc capite traditur, apertè demonſtrat. Nam ex vndecim prophetijs Iacob hîc expoſitis, octo ſolas continent prædictiones futurorum: in tribus porrò, quarum vna pertinet ad Ruben, altera ad Simeon & Leui, tertia ad Ioſeph, licèt quædam memorentur præterita, adijciuntur tamen etiam quædam alia futura, nec illa præterita dicuntur, niſi in ordine ad futura. & hoc liquidò cernet Lector attentè prophetias illas conſiderans. Adhæc dicit Iſidorus, voluiſſe Iabob exponere filijs ſuis myſteria venturi Meſſiæ; ſed id facere prohibitum eſſe à Deo, quòd illi tantorum myſteriorum cognitione prorſus eſſent indigni. At in ipſis his prophetijs, quas hoc capite ſcripſit Moſes, multa extant prædicta Iacob de Meſſia. Tempus quippe aduentus eius, apertè præmonſtrauit, dicens: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt.* Meſſiam porrò, non Iudæorum modo, ſed Gentium etiam Saluatorem fore, perſpicuè indicauit Iacob illis verbis, *Ipſe erit expectatio Gentium.* Iam verò ſecundùm expoſitionem omnium fermè Patrum, verbis illis Iacob, *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum,* futura Meſſiæ ſanguinolenta paſſio & mors præfigurata eſt. Sicut etiam verba illa: *Ad prædam aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt Leo, & & quaſi Leæna: quis ſuſcitabit eum?* victoriam Meſſiæ reſurgentis adũbrãt, iuxta illud: *Vicit Leo de tribu Iuda.* Teſtimonium denique illud Iſaiæ, quo ſuam Iſidorus firmare opinionem voluit; non pertinet ad perſonam ipſius Iacob, ſed ad poſteritatem eius, & populum Hebræorum, qui ſæpenumerò in Scriptura, nomine Iacob & Iſrael appellatur. Valent autem illa verba ad conſolationem populi Hebræi: ne propter ingentes calamitates, maláque grauiſſima, quibus erat affectus & afflictus, putaret omnino ſe deſertum à Deo, & proiectum eſſe. Verùm quæ ſuper iſta opinione Iſidori hactenus diſputata ſunt, ſatis Lectori eſſe debent.

PRIMA

PRIMA PROPHETIA
De Ruben.

Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. VERS. 3. & 4.

11 IACOB in alloquendo filios seruat ordinem generationis & ortus eorum quantum ad primos quatuor & duos vltimos, quantum verò ad ceteros, minimè. Et ordo quidem generationis eorum, vt patet ex cap. 29. & 30. Geneseos, hic fuit: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephthali, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Ioseph, Beniamin. Miratur Ruffinus in libr. de Benedictionibus Patriarcharum, cur scriptura, quoties memorat duodecim filios Iacob, ferè diuerso eos ordine recenseat, vt videre licet Genes. 30.46.49. Numeror. 1.2.7.10.12.13.26.34. Deuterono. 27.33. Iosue 15. Orsus est igitur Iacob prophetiam à Ruben, quod is primus esset filiorum, *Fortitudo mea.* Dicitur qui erat primogenitus, fortitudo ipsius Iacob, quòd eum genuisset Iacob cùm erat valido corpore & florenti ætate, agens annum circiter octogesimum quartum, quæ ætas florens æstimari debet comparatione totius vitæ Iacob, quæ fuit centū quadraginta septem annorum. Vel dicitur fortitudo patris, quia in ipso apparuit virile robur & perfectio patris. Nam tunc demum vnumquodque perfectum est, cùm generare potest sibi simile, vt docet Aristot. lib. 4. Meteororum. Vel nominatur fortitudo, quia ipsum maximè decebat esse robur ac firmamentum patris sui, & quasi baculum senectutis eius.

Ruffinus.

Cur primogenitus dicatur fortitudo vel dolor patris.

12 *Principium doloris mei,* ita dicitur, quia Ruben ob incestum cum nouerca sua commissum, dolorem patri grauissimum inussit: vel quia ipse primum attulit laborem & solicitudinem patri vt rebus eius prospiceret. Sic enim naturâ comparatum est, vt parentes, statim vt genuerunt filios, cura incessat & sollicitudo consulendi ipsis, eorúmque rebus prouidendi. Vel, vt interpretatur Thostatus, primogenitus filius dicitur dolor patris, quòd in virginibus primus congressus nō sine dolore ac pœnitentia peragitur: id quod etiam dixit Plin. lib. 10. ca. 63. Homini tantùm, inquit, primi coitus pœnitentia, augurium scilicet vitæ à pœnitenda origine. Hanc interpretationem si admittimus, etiam illud intelligere licet, quanta fuerit Iacob castitas, qui ante primum vxoris congressum, iam grandis natu nullam mulierem attigerat. Pro his autem verbis, Pagninus & alij ex Hebræo ad verbum sic vertunt: *Principium roboris vel laboris mei.* Vox enim Hebræa *on* significat robur & laborem: opus enim robore est ad ferendū laborem. Chaldaicè est *Principium seminis mei:* Græcè est, *Principium vel caput filiorum meorum*, quomodo nominatur primogenitus Deutero. 21. Veruntamen in hac lectionum varietate eadem est sententia.

Genes. 35.

Thostatus in ca. 49. Genes.

Plinius.

Pagninus.

Prior in donis, maior in imperio. Supplendum est illud, *esse debebas.* & 13
his quidem verbis duplex tangitur prærogatiua primogeniti: quarum al-
tera pertinebat ad vtilitatem, significata illis verbis, *Prior in donis*; etenim
in diuisione hæreditatis paternæ, primogenitus præponebatur ceteris fi-
liis, accipiendo duas partes hæreditatis, & de bonis paternis dabantur ei
cuncta duplicia; hoc enim præceperat Deus Deuter. 21. *Dabit*, inquit, *pa-
ter primogenito suo de ijs quæ habuerit, cuncta duplicia, iste est enim principiũ
liberorum eius, & huic debentur primogenita*, atque hoc quidem seruauit
Iacob erga filium suum Ioseph, ad quem transtulit ius primogenituræ
Ruben quantum ad hoc: vide c. 48. lib. Gen. & cap. 5. lib. 1. Paralipom.

Altera prærogatiua primogeniti pertinebat ad honorem & dignitatẽ,
quæ significatur illis verbis, *Maior in imperio.* Habebat enim primogeni-
tus quasi regalem quendam principatum atque dominatum in omnes
fratres: id quod licet perspicere ex ijs verbis quæ dixit Isaac Genes. 27.
benedicens filio suo Iacob, eúmque constituens primogenitum.

Octo primogenitorum antiquitus, prærogatiuæ.

Octo porrò memorantur fuisse primogenitorum prærogatiuæ in po- 14
pulo Dei, etiam ante legem Mosis. Prima, Erant Sacerdotes, & idcirco
Leuitæ assumpti sunt vt essent Sacerdotes in cultu Dei loco omnium pri-
mogenitorum Israel, vt 2. c. Numer. traditur. Secunda: Primogenitus se-
debat primus in mensa, maiórq; portio ei dabatur: vide 42. c. Gen. Tertia:
Benedicebat ille alios fratres, & ipsi submittebant se illi, & adorabant eũ.
Quarta: Habebat imperium & dominatũ in fratres, vt Gen. 27. indicant
verba Isaac. Quinta accipiebat duplices partes paternorum bonorum, vt
traditur Deut. 21. Sexta: Primogeniti redimebantur quinque siclis, alij
verò filij minimè, tanquam illi specialiter essent Deo consecrati & addi-
cti. Septima: Vtebatur singulari quodam vestitus genere, id est, præ cete-
ris fratribus delicato & pretioso: quamobrem Iacob induit vestes Esau.
Octaua & vltima prærogatiua: Primogenitus singulariter benedicebatur
à patre iã moribundo: atque has ferè omnes prærogatiuas perdidit Rubẽ.

Paraphrasis Chaldaica.

vnde paraphrasis Chaldaica sic habet hoc loco: Tuũ erat vt acciperes tres
partes potiores prę fratribus tuis, sacerdotiũ, primogeniturã, & regnũ: sed
quia peccasti, data est primogenitura Ioseph, regnũ Iuda, sacerdotiũ Leui.

Varietas lectionum. Hieronymus.

Pro supradictis verbis, *Prior in donis, maior in imperio*, Pagninus vertit, 15
Excellentia dignitatis, excellentia fortis. Arias Montanus sic reddit: *Excel-
lentia extollendi, excellentia fortis.* B. tamen Hieronymus in Traditionibus
Hebraicis in Genesim ita transtulit ex Hebræo: *Maior ad portandum, &
maior robore*, Verùm multò dissimillima est lectio Græca, quæ, vt hîc re-
fert Hieronymus, sic habet: *Durus ad ferendum, & durus procacitate & in-
iuria.* Ruffinus ita legit: *Durus in conuersatione, & durus temerarius contu-
meliam irrogasti.* Romana editio Græca quæ ad fidem & veritatem vetu-
storum exemplarium censetur emendatissima, ita expressit: *Durus ad fe-
rendum, & durus peruicax fecisti contumeliam*: quæ verba nihil sanè fa-
ciunt ad declarandam dignitatem futuram Ruben, si is non peccasset;
sed valent potiùs ad exaggerandum peccatum eius: quasi dicat, ipsius
scelus fuisse valdè durum & intolerandum, ex maxima temeritate &

Ruffinus.

contu

contumacia natum, & cum summa patris iniuria atque contumelia coniunctum.

16 Sequitur: *Effusus es sicut aqua, non crescas.* Hierony. ex Hebræo habet. *Effusus es sicut aqua, ne adijcias.* Pagninus vertit, *Leuis sicut aqua.* Montanus, *Festinatio sicut aqua.* Verùm hæc omnia eôdem recidunt: sensus enim est, Non potuisti cohibere tam nefariam libidinem; sed præceps ruens ad scelus, effudisti eã, & vt ait Hieronymus, quasi aqua quæ vasculo non tenetur, voluptatis effusus es impetu. Ergo his verbis denotatur intemperantia libidinis Ruben; qui ne à nouerca quidem sua, patre adhuc viuente, temperare sibi, & libidinem coërcere potuerit. Ceterùm diuersa est apud Lyranum interpretatio horum verborum: Hoc interest, ait Lyranus, inter aquam & alios liquores, vt vinum, oleum, atramentum, quòd hi dum ex vase quo continentur, effunduntur, semper aliquid sui relinquunt inhærens vasi; vel substantiæ, vt mel; vel saporis, vt vinum; vel coloris, vt atramentum; vel odoris & pinguedinis, vt oleum; aqua verò effusa nihil horum relinquit, non saporem, non colorem, non odorem, sed omnino vacuum relinquitur vas. Putat igitur Lyranus eo significari, Ruben suo scelere perdidisse omnes prærogatiuas primogenitorum. Atenim Thostatus sic exponit: aqua effusa non attollit se super terram, sed ad decliuiora & humiliora loca terræ defluit: Sic Ruben, cùm propter ius primogenituræ extolli debuisset super ceteros fratres, propter scelus ab ipso admissum depressus & deiectus est.

Hiero. in traditionibus Hebraicis.

Lyranus.

Differentia liquorum.

17 Illud porrò quod subditur, *Non crescas*, prophetia est eius quod futurum erat, dictum enim est *Non crescas*, pro Non cresces. Quid est autẽ *Non crescas*? Non crescas dignitate, supereminendo aliis, vel non crescas propagatione familiæ, videlicet numerosè multiplicata posteritate. Atq; hic posterior sensus videtur conuenientior: namq; vt ex lib. Numer. licet animaduertere, tribus Ruben non ęquè ampla & numerosa fuit sicut ceteræ tribus, præsertim autem tribus Iuda. Quapropter etiam Moyses spiritu prophetico, vt est in Deuteronom. cap. 33. de tribu Ruben loquens: *Viuat*, inquit, *Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero.* Gręca lectio sic habet: Sicut aqua non efferuescas, vel vt alij legunt, non ebullias, id est, non extollaris, neque crescas, vt solet aqua bulliens, & efferuescẽs: vel non calescas ad multiplicandam prolem. Sic enim exponit Theodoretus.

18 Verùm quęrat aliquis, Quomodo Iacob, vir nempè sanctissimus, maledicat & imprecetur mala filio suo, cùm id ne in ipsos quidem inimicos fieri deceat? Sed facilis est responsio: Sępenumero quidem in sacris literis legi, sanctos viros mala esse imprecatos hominibus sceleratis: vide psalmo 34. 54. 82. 108. & Isaiæ cap. 2. Et ne credatur id fecisse eos perturbatione animi, vt ira, vel odio incensos, scire conuenit, eiusmodi orationes non fuisse sanctorum hominum imprecationes aut vota, sed prædictiones propheticas: quocirca verba optatiui modi declaranda sunt per verba indicatiui & futuri temporis. Sanè apud Isaiam, capite 2. pro illo: *Ne dimittas illis hoc peccatum*, lxx. Interpretes faciunt Deum ea verba loquentem: *Non dimittam eis hoc peccatum.* Præterea viri sancti intelligẽtes illa

Theod in Gen. q. 109 & vlt.

Sanctos imprecari mala hominibus sceleratis, quomodo sit intelligendum.

illa mala esse impijs æterno Dei decreto parata & constituta, conformãtes se ad eius voluntatatem, volunt id quod velle Deum norunt: quinetiã se ipsi offerunt & exhibent diuinę iustitiæ ac vindictæ ministros: sicut fecit Elisæus 4. Reg. c. 2. aduersus eos pueros qui ei illudebant & insultabant. Lege B. August. lib. 12. contra Faustum, ca. 33. Similiter beatus Petrus fraudem & perfidiam Ananiæ & Saphiræ repentina morte puniuit: & Paulus contumaciã Magi Elymæ prædicationi euangelicæ repugnantis subita cæcitate percussit. Adijce quod non ferè solent sancti imprecari mala spiritualia, sed tantùm corporalia, quæ scilicet futura sperant improbis, tanquam medicinam sanandis morbis animi, ac velut frænum coërcendis ac reprimendis eorum cupiditatibus, & quasi acres quosdam stimulos incitandis eorum animis ad studium virtutis, Deique cultum & legis eius obsequium. Vnde Dauid: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Et rursus: *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur:* & alio loco loquens de ipso: *Bonum,* inquit, *mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificatioues tuas.*

August. Act. 5.

Psal. 82. Psal. 77. Psal. 118.

Restant extrema illa verba huius vaticinij de Ruben explicanda: *Quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* Quibus verbis indicat Iacob iustam sibi fuisse causam maledicendi filio suo Ruben: Historia rei huius nota est ex cap. 35. lib. Genes. vbi traditur, Ruben dormiuisse cum Bala vxore patris sui, nec id latuisse patrẽ. In quo scelere multa erant implicata crimina, primum adulterij, violando alienam vxorem, tum incestus, constuprando nouercam suam; ad hæc summæ ingratitudinis atque irreuerentiæ & insignis contumeliæ aduersus patrem suum. Quocirca B. Paulus 1. ad Corinth. 5. exaggerans huiusmodi peccatum, vehementer obiurgat Corinthios, quòd tale peccatum non seuerissimè castigassent: *Auditur,* inquit, *inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes, vt habeat quis vxorem patris sui. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui id operatus est.* Et subdit, se decreuisse eum hominem tradere Sathanæ in interitum carnis. Pagninus sic vertit hunc locum: *Ascendisti cubile patris tui, tunc polluisti, stratus meus excisus fuit:* Et sic videtur legendum secundùm punctuationem Hebræorum; id est, inquit Kimhi, & Aben Esra, *A die quo tu polluisti stratum meum, stratus meus fuit excisus vel defecit:* quo significatur, post id temporis Iacob nunquam rem habuisse cum Bala, sed eam à suo thoro separasse. Simile fecit Dauid decem suis concubinis, congressu Absalonis fœdè violatis, vt est in 2. Reg. cap. 16.

Opinio B. Ambrosij expenditur.

Verùm Ambrosius lib. de Benedictionibus Patriarcharum ca. 2. hanc 17
nostram interpretationem, quæ verè historica est, vt falsam & ab Hebręis confictam improbat. Iudæi, inquit, putant Iacob dixisse hoc ad Ruben, quia cum concubina sua Bala concubuerat, & patrium thorum polluerat. Sed facilè refelluntur: hoc enim erat antè gestum. Iacob autẽ, nõ ea quæ gesta erant, sed quę ventura erant in nouissimis diebus, professus est se esse dicturum. Ergo Iacob videns, persequentibus Iudæis, futuram Domini passionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam,

quæ in

quæ incredula, nec legi Dei ſubdita, iugum Chriſti dura neſciens portare ceruice, auctorem vitæ non ſolùm ſcelere necis, ſed etiam ſacrilegæ inſultationis affecit iniuria. Sic Ambroſius. Sed profectò Ambroſij expoſitio myſtica potiùs eſt quàm literalis, vt manifeſtum eſt cuiuis eam perpēdenti. Nec eius refutatio noſtræ interpretationis firma eſt: Scelus enim Ruben iam pridem admiſſum hîc memoratur à Iacob, vt iuſtam eſſe oſtendat cauſam eius pœnæ ſeu vindictæ, qua eum punitum iri prædicit. Prophetia igitur Iacob, pœnam & vindictam Ruben reſpicit vt futurā; vt eius autem cauſam & meritum, narrat flagitium Ruben iam patratum. Non igitur ſecundùm hanc expoſitionem contra propoſitum & ſententiam ſuam fecit Iacob. Concludam hunc locum, ſubijciens quaſi paraphraſticam eius explanationem à Hieronymo traditam in Quæſtionibus Hebraicis in Geneſim. Senſus, inquit Hieronymus, loci huius eſt hic; Tu Ruben es primogenitus meus maior in liberis: & ſedebas iuxta ordinem natiuitatis tuæ, & hæreditatem quæ primogenitis iure debebatur, ſacerdotium ſcilicet & regnum accipere debebas: hoc quippe in portando onere & prævalido robore demonſtratur. Verùm quia peccaſti, & quaſi aqua quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu, idcirco præcipio tibi vt vltra non pecces, ſiſque in fratrum numero pœnam ex peccato luens, quòd primogeniti ordinem perdidiſti. Sic Hieronymus. *Hieronymus.*

18 Atque hiſtorica quidem huius vaticinij enarratio ita ſe habet. Myſtica porrò, id eſt, allegorica & tropologica quoque attingenda eſt. Allegorica triplex à Patribus traditur. Etenim Ambroſius & Iſidorus hanc prophetiam applicant ad populum Hebræum & Chriſtum Dominum. Nāq; in Exodo & apud Oſeam populus Hebræus appellatur filius & primogenitus, prior vtique in donis, & maior in imperio: multas enim magnaſque prærogatiuas à Deo accepit, quas priore parte Deuteronomij Moſes cōmemorat, & Paulus ad Rom. 9 eáſque nos fuſiùs explicauimus lib. quarto Commentariorum in Danielem ſuper illa verba Cant. trium puerorū: *Benedicat Iſrael Dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.* Is autem populus perdidit omnia Dei beneficia, & à Deo maledictus eſt, quia aſcendit cubile Dei, & ſtratum eius commaculauit, quia fuit contumelioſus contra carnem & corpus Chriſti, affigens illud cruci: Sancta verò illa Humanitas fuit quaſi lectus Diuinitatis. Si enim deliciæ ſunt Dei eſſe cū filijs hominum, quanto magis eſſe cum filio ſuo? de quo ipſe dixit: *Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Hunc lectum macularunt Iudei cùm Chriſtum occiderunt. *Allegorica interpretatio triplex. Ambroſ. Iſidorus. Dan. 3. Prou. 8. Matth. 3. & 17.*

Ruffinus ſequitur hanc interpretationem quæ pertinet ad populum Hebræum: ſed diſcordat eo quòd illud de cubili maculato & ſtrato polluto, non de Chriſto interpretatur, ſed de lege Moſaica, per quam Legem Deus in eo populo tāquam habitabat & requieſcebat. Eam porrò Iudæi legem macularunt quatuor modis: primò, non eam obſeruando; tum intelligendo eā tantùm carnaliter & ſecundùm literā quæ occidit, nō ſecūdùm ſpiritū qui viuificat: ad hæc cùm lex Moſis eſſet velut pędagogus, vt ait Paulus, pręparās & idoneū faciēs eum populum ad accipiēdā Chriſti *Ruffinus. Quatuor modis Iudæi polluerunt legem Moſis.*

gratiam, Iudæi prætulerunt legem gratię Christi, & maluerunt esse sub *2.Cor.3.* *Gal.3.* iugo legis quàm sub Christi libertate. postremò Iudæi vanè & superbè gloriabantur de externa legis obseruantia, nullo respectu, nullâque cura *Mat.9.& 23.* habita fidei, charitatis & iustitiæ: quę res precipuus erat legis fructus ac finis.

Glossa ordinaria. Tertia allegoria tangitur in Glossa, pertinens ad Luciferum vel Adamum. Etenim Lucifer fuit quasi primogenitus inter alios Angelos, amplissimis Dei muneribus super omnes ornatus; qui tamen effusus est sicut aqua, de sua felicitate sibi vanissimè placens, & superbissimè insolescens: quocirca effusus est de cælo nempe deturbatus ac deiectus, quia ascendit cubile Dei, honorem scilicet soli Deo debitum affectans: id quod significant *Esa.14.* verba eius apud Esaiam: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.*

Tropologia. Cęterùm secundùm tropologicum sensum, possunt hæc accommo- 23
dari ad Pseudoprophetas & hæreticos, vt facit Rupertus. Ruben quippe typus est Hæreticorum, qui videri in Ecclesia volunt tanquam primogeniti, gloriantes de Spiritu, de puro verbo Dei, de magnis donis eloquentiæ ac doctrinæ; atque ob id alios præ se contemnentes. Verùm quia lectum patris sui polluunt, id est, Ecclesiam, & conscientias simplicium ac rudiũ hominum falsis doctrinis maculant, meritò diuinis, & Ecclesiasticis maledictis, execrationibus & pœnis plectũtur. Simile quid dici potest in malos Prælatos Ecclesiæ, eósque magis quo sunt maiores: siquidem in populo Christiano Prælati, sunt velut primogeniti, honoribus, delicijs, omniúmque bonorum copia affluentes; verùm effunduntur sicut aqua, quia cùm ad amorem cœlestium rerum omne studium suum conferre deberent, terrenarum rerum cupiditatibus depressi, defluunt ad amorem & consectationem bonorum huius mundi. Hi maculant cubile Dei, hoc est, Ecclesiam suo exemplo dehonestant atque turpant, & tantæ dignitatis fastigium, exemplo vitæ valdè fœdant.

Quatuor documenta. Possunt hinc præterea quatuor elici perutilia documenta; primũ: Boni 24
patris esse flagitiosos filios asperè tractare, & pro meritis eorum castigare: nam qui talibus filijs indulgent, iusto Dei iudicio per ipsosmet filios grauiter puniuntur, vt contigit Heli pontifici & regi Dauidi: Alterum, vindictam admissi sceleris semper esse timendam, nam etsi sæpe lenta & *1.Reg.3.* sera, nunquam tamen irrita est. Ecce, sceleris, Ruben, post quadraginta an*2.Reg 18.* nos quàm fuerat ab eo patratum, & à Iacob dissimulatum, vindicta & pœna pronuntiata est. Tertium, quàm vili de causa sæpissime homines *Genes.25.* *Hebr.12.* peccando plurima & maxima bona perdant. Nonne Ruben omnia primogenituræ bona amisit breuissimæ voluptatis turpissima mercede? quẽadmodum Esau quoque edulio lentis vendidit primogenita. Quartum; *Genes.9.* quantum sit scelus & nefas, contumacem & contumeliosum esse in parẽ*2.Reg.18.* tes: cuius rei tria sunt perillustria in sacris literis exempla, vnum Cham filij Noe, alterum Ruben filij Iacob, tertium Absalonis filij Dauidis.

SECVN

SECVNDA PROPHETIA,
De Simeone & Leui.

Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum quia pertinax; & indignatio eorum quia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſraël. *Geneſ 49. Verſ. 5. 6. & 7*

25 AD intelligentiā huius prophetiæ, memoria repetere oportet hiſtoriam cædis Sichimitarum factam à filijs Iacob, præcipuè tamen à Simeone & Leui, quam narrauit ſuprà Moſes capite trigeſimo quarto huius libri. Hoc igitur eorum facinus, vt plenum iniquitatis, furoris & crudelitatis, deteſtatur Iacob hoc loco. Ac licèt omnes filij eius ad cædem illam faciendam concurrerint: quia tamen eius cædis faciendæ impulſores, auctores & principes fuerunt Simeon & Leui; propterea eos tantùm culpat, & incuſat Iacob. Signatè verò appellauit eos fratres, non quidem carne; namque ea ratione alij quatuor ſimiliter erant eorum fratres, eodem ſcilicet patre matréque generati; ſed fratres vocantur ſocietate, & concordia ſceleris. *Vaſa iniquitatis bellantia.* Vocabulum vas in Scriptura, prout varijs cum rebus iungitur, varias item habet ſignificationes; ſed in vniverſum ſignificat idem atque inſtrumentum: vnde vaſa bellantia vel bellica, ſignificant inſtrumenta bellica, id eſt, arma; & vaſa pſalmi, id eſt, inſtrumenta muſica. Abominatur igitur Iacob arma bellica, quibus iniquè vſi ſunt Simeon & Leui ad cædem Sichimitarum: nam, illud, *Vaſa iniquitatis,* Hebraiſmus eſt, pro, vaſa iniqua, vel iniquè adhibita.

26 Sed quæ & quanta fuit in ea cæde illorum iniquitas? Sanè multiplex & grauis admodum ac deformis. Primò, cædes illa facta eſt contra pacē datam & pactum initum cum Sichimitis: deinde per dolum & fraudem fecerant pacem, non ſincerè ſed ſimulatè, quo faciliùs ac vehementiùs homines inermes atque incautos opprimerent: præterea peccarunt contra ſuam ipſorum religionem, nam cùm ſuaſiſſent illis vt ritum Iudaicum circuncisionis ſubirent, nihilominus tamen eos iam ad Iudaicam religionem adſcitos interemerunt: ad hæc occiderunt eos cùm maximè circuncisionis cruciatu & dolore conflictarentur. his accedit, quòd non ſolùm interfecerunt Sichem qui auctor fuerat ſtupri, ſed omnes inſuper ciues, homines ſcilicet innocentes, nec eius flagitij participes: ad extremum, nō ſatis fuit neci dare homines, ſed præterea vrbem vſquequaque vaſtarunt & euerterūt. itaq; maior ſcelere vindicta fuit. Supra, in caput. 34 ad num. marginalē 18. oſtendimus nouē peccata filiorū Iacob in illa cęde notari. *Quàm multiplex & quàm grauis iniquitas fuerit in cæde Sichimitarum.*

Quæstio, an iusta fuerit cædes Sichimitarum propter verba Iud.

Locus Iudith, cap. 9.

Ceterùm existit quæstio, quemadmodum Iacob cædem illam Sichimitarum tantopere detestetur, cùm eam sancta illa mulier Iudith non solùm commendet, verùm etiam Deo auctore atque incitatore factam prædicet; Namque c. 9. libri eius in ea precatione quam habuit ad Deum, hęc dixit: *Domine Deus patris mei Simeonis, qui dedisti illi gladium in defensionē alienigenarum qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt fœmur virginis in confusionem, & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuisionem seruis tuis qui zelauerunt zelum tuum.* Ait igitur Iudith, Deum dedisse Simeoni gladium in vltionem Sichimitarum. nam hoc significat illud, *in defensionem alienigenarum.* frequens enim est Latino Interpreti, pro vlcisci, defendere; & pro vltione defensionem ponere, veluti ad Roma. 12. *Nō vosmetipsos defendentes, sed date locum iræ:* & Iudith cap. primo. *Iurauit per Thronum suū quòd se defenderet ab illis regionibus.* ait item Simeonem eo facto zelauisse zelum Dei, Deúmque non solùm approbando, sed etiam remunerando illud factum, dedisse illi quasi mercedem operis, mulieres & virginis in captiuitatem, omnémque supellectilem in prædam. 27

Magist. histor. Scholastic. Dionysius. Chartus.

Magister Historiæ Scholasticæ, & Dionysius Carthusianus super eum locum Iudith, viderunt hanc difficultatem, & ad hunc modum expediri posse putarunt. Cædes, inquiunt, Sichimitarum tripliciter cōsiderari potest: vel ex parte Dei, & sic iusta fuit, decuit enim Deum fœdissimum illud stuprum non inultum dimittere: vel ex parte Sichimitarum, qui quoniã de scelere vel ab ipsis, vel apud ipsos commisso nullam egerant pœnitentiam, digni profectò erant supplicio: atque hac duplici ratione cædes illa laudari potest & laudata est à Iudith: vel ex parte Simeonis & Leui, & sic planè iniusta fuit, quia cum dolo & contra datam fidem, & post fœdus ac pacem initam facta est; & hac ratione eam Iacob dãnat ac detestatur. Veruntamen, si quis consideratè perpendat supradicta verba Iudith, aduertet, hoc istorum responso nequaquam exhauriri propositam difficultatem. Dicit enim Iudith Simeonem zelasse zelum Dei, ergo videtur laudare cædem illam, etiam ex parte Simeonis. 28

Lyranus & Auctoris sententia.

Quocirca similius vero est responsum Lyrani, qui explanans verba illa Iudith, iubet nos in illa cæde duas res considerare; quarum altera, est zelus quo incensi sunt illi ad faciendam cædem; altera, est modus quem in facienda cæde tenuerunt. Zelus quidem fuit odium stupri sororis, quod iustum erat & laudabile, voluntas etiam vlciscendi tantum scelus, hoc est, vt non abiret inuultum & impunitum, & hoc quoque bonum fuit: denique studium repellendi iniuriam sorori illatam, quod erat honestum. Ac de his quidem laudatus est Simeon à Iudith. Atenim modus quo ista sūt executi, & ad effectum perduxerunt, prauus, peruersus & abominabilis fuit, id est, vt diximus, per dolum, & cum summa crudelitate. Quamobrem & cædem, & cædis auctorem meritò detestatus est Iacob. 29

Sed pergamus quæ sequuntur exponere, *In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea.* Sensus est: Absit, vt ego tanto sceleri vlla ratione assensus sim, & tam iniqui consilij participatione 30

fœda

fœdauerim gloriam meam. vel: Absit, vt factum illud ad laudem & gloriam meam pertinuisse putetur. Totum hoc eò spectat, vt demonstret Iacob, se neque tunc participem fuisse illius sceleris, & nunc ipsum detestari. Alij sic exponunt; Nolit Deus, vel, Auertat Deus, vt in concilium ac cœtum eorum aliquando veniat anima aut gloria mea: nam vt sunt temerarij & furentes, ne mihi quidem parcerent: quod ita diceremus Italicè: *Dio guardi la vita e l'honor mio dalle consulte & congregationi loro*. Vox *Consilium*, Hebraicè significat non modò consilium, sed quicquid occultum & secretum est.

Rabbi Salomon illud, *In consilium eorum non veniat anima mea*, ait spectare ad facinus Zamri qui inspectante Mose cum vniuerso populo intrauit lupanar vt coiret cum muliere quadam alienigena: quamobrem Dei zelo incensus Phinees, vtrumque gladio perfodit. Vide c. 25. Numer. Itaque pro consilio legit & intelligit Salomon secretum locũ, id est, lupanar: hoc ergo scelus præuidens Iacob spiritu prophetico, illis verbis abominatus est. fuit autem Zamri de tribu Simeonis. Quod autem subiungitur, *Et in cœtu illorum non sit gloria mea*, idem Salomon pertinere existimat ad seditionem illam quam Core, qui erat de tribu Leui, concitauit aduersus Aaron, arrogare sibi volens dignitatem & potestatem sacerdotalem: cuius rei Moses historiam scripsit c. 16. Numer. Sed enim cum ea interpretatione nequaquam consonant verba quæ proximè sequuntur: *In furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum*: quod ad historiam Zamri & Core minimè quadrat.

31 *Quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murũ.*
Illud, *virum*, vel dictum est pro *viros*, id est, Sichimitas omnes, posito sin-
gulari pro plurali; vel occiderunt virum, idem valet atque, fuerunt homi-
cidæ: vel potiùs singulariter dictum est, occiderunt virum, propter Si-
chem stupri auctorem, cuius vnius vlciscendi nimia cupitate, etiã ad alios
omnes eius ciues cædes illa grassata est. Illud *suffoderunt murum*, hanc ha-
bet sententiã: Tanto furore debacchati sunt, vt non contenti fuerint cæ-
de hominum, sed insuper vrbem vsquequaque depopulari, vastare ac de-
moliri voluerint. Suffodisse eos murum, in historia eius rei quæ supra nar
rata est cap. 34. non ponitur expresè, sed fortasse significatur illis verbis:
Simeon & Leui arreptis gladiis ingressi sunt vrbem confidenter, interfectisque
omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt. Illud, *Confidenter in-*
gressi sunt vrbem; significare videtur, audacter eos esse ingressos diruendo
partẽ aliquã vrbis: vel potiùs significatur aliis illis verbis proximè sequen-
tibus: *Quibus egressis, irruerũt super occisos cæteri fili Iacob, & depopulati sunt*
vrbem in vltionem stupri. Ex quibus verbis existimare licet, Simeonem &
Leui auctores fuisse cædis hominum, cæteros autem fratres eorum tan-
tùm direptionis & vastationis vrbis.

32 Pro illo, *Suffoderunt murum*, lxx. verterunt, *Subneruauerunt taurum*: nã
vox Hebræa *Sor*, frequenter vsurpatur in Scriptura ad significandũ taurũ
vel bouem: Est autem Subneruare, incidere neruos, id est, infirmare vires
& robur tollere. Per taurum significatur Sichem, qui ętatis iuuenilis cùm

esset, pollebat robore corporis. Hebræi significari putant Iosephum, ad quem occidendum primi omnium Simeon & Leui conspirarunt, & ceteris fratribus in eius necem conspirandi auctores fuerunt: nam licèt hoc in sacris literis explicatè non tradatur, est tamen valdè verisimile. neque enim minores fratres ausi essent tantum scelus tentare, nisi eius faciendi priores & maiores fratres principes fuissent.

Gen 37.

Ac non fuisse cędis eius auctorem Ruben neque Iudã, eo liquet, quòd Ruben adnixus est liberare Ioseph de manu aliorum fratrum, & Iudas vt necem eius auerteret, suasit eum vendi Ismaelitis: consequens igitur est principes eius sceleris fuisse Simeonẽ & Leui. Ad huius quoque rei confirmationem facit, quòd cùm Ioseph in Ægypto insimulasset fratres suos proditionis quasi essent exploratores, & idcirco vnus eorum relinquendus esset quasi obses in potestate Ioseph, relictus est Simeon, vt qui auctor fuerat conspirationis aduersus Ioseph, ipse præ ceteris eius sceleris pœnas lueret. Atque hunc in modum argumentatur Caietanus; cui etiã suffragatur Thargum Hierosolymitanum, sic habens hoc loco: *In ira sua occiderunt virum, & in voluntate sua vendiderunt Ioseph, qui assimilatus est boui.* Comparatus est autem tauro Ioseph, propter dignitatis & potestatis eius excellentiam primùm ipsi puero in somnis demonstratã, postea comparatam in Ægypto. Moses certè Deuter. 33. benedicens Ioseph, comparat eum primogenito tauri.

Ibidem. *Gen. 42* *Caietan.* *Genes 36.* *Infrà 41.*

Atenimuerò hæc interpretatio præterquam quod continet sententiã leuibus nixam coniecturis, etiam non congruit cum eo quod adijcitur, *Occiderunt virum*, non enim Ioseph ab illis occisus est. Dicitur porrò furor eorum pertinax, & dura indignatio, quia etiam post pacem factã, fœdúsque percussum perdurauit, neque exsaturari potuit mediocri pœna; nec nisi omnia funditus euertendo ac delendo expleta est.

Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel, His verbis continetur 33
prophetia Iacob pertinens ad pœnam sceleris eorum, nam superiora facinoris eorum expositionem simúlque detestationem habẽt: sensus autem horum verborum est: Quia, inquit, sceleratissimam isti duo coierunt societatem, idcirco non habitabunt simul in Terra promissionis, sed disiuncti erunt inuicem: quod ita euenit. Simeon enim non habuit separatam hæreditatem, sed eam accepit in medio tribus Iuda, vt traditur Iosue 19. tribus autem Leui dispersa erat per omnes tribus: nam quia nulla est data Leuitis hæreditas, assignatæ sunt illis ciuitates ad habitandum, sparsæ per alias tribus. Hebræi tradunt ex tribu Simeonis fuisse pædagogos & magistros puerorum populi Hebræi, qui victus parandi & lucri faciendi causa ceteras tribus peruagabantur in docendis & erudiendis pueris occupati. Cui traditioni adest Thargum Hierosolymitanum, in quo locus hic ita expressus est: Dixit pater noster Iacob, Non conuenit vt hæc castra simul sint: alioqui nullus populus, nullúmque regnum poterit consistere corã eis. Diuidam ergo tribum Simeonis, vt sint Scribæ & doctores legis in Synagoga Iacob: tribum verò Leui distribuam vt præsit concionibus, vel contentionibus inter filios Israel.

Ex tribu Simeonis fuisse pædagogos & magistros puerorum.

34 Verùm illud inquisitione & explicatione dignú est, cur Moses, Deut. 33. omnibus aliis tribubus benedicens, solá tribum Simeonis sine benedictione preterierit. Nec est probabile responsum eorum qui aiunt, quia Iacob maledixerat Simeoni, propterea Mosen noluisse eius tribui benedicere: namque ob eandem causam nec tribui Ruben, nec Leui benedicere debuisset Moses. Illud foret probabilius (siquidem verú esset) propterea indigná benedictione Simeonis tribum esse iudicatá, quòd ille eius tribus sator & parens, ad necem Ioseph inferendá præ ceteris incubuisset: sed quia hoc probari non potest, magná fidem non habet. Illud igitur verius dictu fuerit, quia non multo ante, vt est in lib. Numer. cap. 25. Zamri princeps tribus Simeonis, spectante Mose atque vniuerso populo, lupanar Madianitarum ingressus, cum quadam Madianite concubuerat, summo cum mœrore totius populi & principum indignatione, atque insigni Dei contumelia: quia etiam huius facinoris recens erat memoria, ad eius detestationem Moses ei tribui suam benedictionem impertiri noluit.

Dubitatio cur Moses Deut. 33. benedicens cæteris tribubus, præterierit tribum Simeonis.

Vera solutio.

35 Dicendú preterea nonnihil est (vt curioso lectori satisfaciamus) de varietate lectionis huius loci: S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc citat lectionem huius loci ex interpretatione Septuaginta interpretum: Simeon & Leui fratres consummauerunt iniquitatem adinuentionis suæ: In consilium eorum non veniat anima mea, in congregatione eorum non æmuletur iecur meum, quia in furore suo interfecerút homines, & in desiderio suo subneruauerunt taurum: quam lectionem ait discordare à veritate Hebraica quæ hanc reddit sententiam: Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis arma eorum. In arcanum eorum non veniat anima mea, & in conuentu eorum ne dissoluatur gloria mea: quia in furore suo interfecerunt virum, & in libidine sua foderunt murum. Significat autem his verbis, inquit Hieronymus, non sui consilij fuisse, quod illi Sichimitas fœderatos viros interfecerint, contráque ius pacis & amicitiarum, sanguinem fuderint innocentem, & quia quodá furore siue crudelitate rapti muros hospitæ vrbis euerterint. Illud, *Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel,* bene congruit cum euentu. Leui enim hæreditaté propriá non accepit, sed inter alias tribus, paucas vrbes ad habitandú habuit: Simeon quoque, vt est in libro Iosue, proprium funiculum non est consecutus, sed de tribu Iuda quiddá accepit. Et in 1. Paralip. ca. 4. scriptú est, cùm multiplicata esset tribus Simeonis, nec haberet possessionis locú, exisse in desertum ad quærendum sibi locum. Quidam prophetice, interfectos homines, Apostolos, & subneruatum taurú à Pharisæis, Christum interpretantur. Hactenus ex Hieronymo.

Varietas lectionis.

Hieronymus.

Iosue 19.

36 In Paraphrasi verò Chaldaica pro illo, *In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea,* sic est, In secretis eorú non fuit anima mea, & cùm congregarentur ipsi vt irent, non descédi de gloria mea. Sésus est: Nó consuluerunt me quádo consultarunt de occidédis Sichimitis, sed clá & ignorante me facinus illud & deliberarút & perfecerunt. Illud, *Non descendi de gloria mea,* variè potest exponi: vel, Non sum assensus illis, ne perderem gloriam & claritatem famæ quam vsque ad id

tem

temporis habueram; vel, Non recessi à Deo qui est gloria mea, vt tale quiddam contra illius voluntatem designarem; vel, Non sum deductus de sententia & proposito animi mei, probè sciens quid æquũ, iustum honestum & gloriosum factu esset aut non esset. Iam verò pro illo: *Occiderunt virum*, in Hebræo sic est: Occiderunt occisione, id est ingenté, atrocem horrendámque hominum cædem fecerunt: geminatio enim illa ad exaggerationem facit.

Expositio mystica.

37 Restat vt quæ ad mysticum vaticinij huius sensum & intelligentiam pertinent, carptim dicamus. Et allegorica quidem huius prophetiæ interpretatio eadem ferè traditur ab Ambrosio, Ruffino, Isidoro, Ruperto. Aiunt Iacob spiritu prophetico vidisse execrandum concilium in quo Scribæ & Sacerdotes de necando Messia deliberaturi erãt: doctores auté legis & Scribæ, vt placet Hebræis, erãt de tribu Simeonis; Sacerdotes autem de tribu Leui. Istos porrò narrant Euangelistæ concilium fecisse vt Iesũ morti traderét. & Dominus noster dixit: *Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte. Maledictus fuit illorum furor, quia pertinax,* nimirum toties vehementer cupiente & adnitente Pilato, Iesum, vt planè innocentem dimittere; illi contrà obnixè obstiterunt clamantes, Tolle, crufige eum. Nimis quoque dura fuit eorum indignatio, quia Barabbam homicidam dimitti, auctorem autem vitæ occidi flagitarunt.

Ambrosius. Ruffinus. Isidorus. Rupertus.

Matt. 20.

Rectè igitur de ipsis dicitur *Occiderunt virum, & suffoderunt murum,* id est, corpus eius flagellis, clauis ac lancea lacerauerunt atque perfoderunt: aut quia tãto scelere admisso meruerunt ipsi, vt prostratis mœnibus vrbs Hierusalem funditus euerteretur, & supremo ipsi opprimerentur exitio. Vnde sequitur: *Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel:* Desierunt enim, vt inquit Rupertus, esse veri filij Iacob, in eorum locum succedentibus, & hæreditariã promissionis benedictionem cernentibus, qui ad fidem Christi ex Gentibus conuersi sunt. Vel, Diuidam eos per ciuiles discordias & intestinas seditiones, quæ auctore Ioseph in vltimis libris Iudaicarum antiquitatum, & in ijs quos de bello Iudaico scripsit, antecesserunt bellum Romanorum aduersus Iudæos, & Hierosolymitanũ excidium. Sanè illud *dispergam eos*, verissimè contigit: namque eo bello victi captique per omnes terræ plagas miserrimè dissipati sunt: quod prędictum fuerat per Dauidem psal. 58. *Deus*, inquit, *ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos. Disperge illos in virtute tua.*

Ioann. 19.

Rupertus.

38 Licet prætera morale quoddam & perutile documentum ex hac prophetia capere, omnem scilicet immoderatam vindictam, etiam quæ videtur zelo iustitiæ concipiãt, suscipi studio repellendę iniuriæ & recuperãdi honoris, esse repudiandam atque fugiendã: sed illam tamen tam lege diuina quàm humana execrandã esse, quæ ad similitudinem illius vindictæ Simeonis & Leui his quoque circunstantiis insignita fuerit: Prima, si fiat per dolum & fraudem, maximè verò sub obtentu pacis & amicitiæ: Secunda, si aduersus homines incautos, inermes, & ad resistendũ inualidos: Tertia, si aduersus eos qui versantur in summis ærũnis & calamitatibus, aut

Morale documentum de reprimendo appetitu vindictæ.

aut magnis animi corporísve doloribus cruciantur: Quarta, si ea vindicta redundet in contemptum & iniuriam religionis: Quinta, si magnitudo vindictæ grauitatem sceleris, & iniuriæ mensuram excedat, nullóque respectu humanitatis barbara & ferina crudelitate sæuiatur.

TERTIA PROPHETIA.

De Iuda.

Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda, ad prædam, fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti vt Leo, & quasi Leæna: quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. *Genes. 49. Vers. 8. 9. 10. 11. 12.*

39 HÆc Prophetia, quam de Iuda edidit Iacob, & Moses posteritati literarum monumentis consignatam prodidit, vt est nobilissima & celeberrima, sic est aliqua in parte obscurissima & ad explicandum difficillima. Ex hac euidens firmumq; ducitur argumentum ad redarguendos Iudæos qui Messiam adhuc venisse negant: & perspicua ratione concluditur, dominum Iesum Saluatorem nostrum verum esse Messiam. Sed enim veritatem huius Prophetiæ cum ipso euentu, rerúmque successu comparare atque componere, valdè arduum & impeditum opus est. quò maiori studio & cura enitendum & perficiendum nobis est, vt quemadmodum fecimus in illa Danielis de Septuaginta Hebdomadis prophetia; ita quoque veritatem huius prophetiæ, quoad eius fieri possit, manifestam & planam lectori faciamus. Ac primò quidem singula verba subtiliter ac diligenter excutienda & ponderanda sunt, vt germana & propria eorum sententia, & vt vocant, literalis sensus enotescat, deinde sensus quoque mysticus indicabitur: postremò duas insignes admodum quæstiones tractabimus, alteram contra Iudæos, vtrum hæc prophetia denotet tempus aduentus Messiæ, alteram cum Christianis Doctoribus, quéadmodú hæc prophetia intelligéda & interpretáda sit, vt eius veritati euétus aptè respódeat.

Spectat porrò hæc prophetia ad laudem Iudæ vel potiùs posteritatis & tribus eius: nam in Iudam qui filius fuit Iacob, penè nihil competit eorum quæ hîc dicuntur. Prædicat autem Iacob quatuor excellentias Iudæ, primam honoris & laudis, quòd ipsum cæteri fratres laudaturi & adoraturi essent, alteram fortitudinis, quòd vt Leo hostes suos debellaturus esset: tertiam, principatus atque imperij diuturnitatis

eius vſque ad Meſſiæ aduentum, qui ex ea tribu generandus erat, quartam, incredibilis abundantiæ bonorum temporalium, maximè autem vini & lactis.

Matth.16. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Hebraicè eſt, Iuda tu diceris Iuda, & iuxta 40
nomen tuum quod ſignificat laudem vel confeſſionem laudis, continget tibi, nam te laudabunt fratres tui. Vide 29. cap. Geneſeos. Sic Dominus dixit Petro: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Paraphraſis Chaldaica ſic habet hoc loco; Iuda, tu confeſſus es & non erubuiſti; in te confitebuntur fratres tui. Quid illud fuerit, quod Iudas confiteri non erubuerit, difficile eſt diuinare. Quidam referunt ad factũ Thamar, quod ille non abnuit, ſed ſimpliciter cõfeſſus dixit, *Iuſtior me eſt*, &c. Geneſ. 38. Alij referunt ad liberationẽ Ioſeph à cæde quam ei ceteri fratres moliebãtur, Geneſ. 37. Vel illud; *confeſſus es, & non erubuiſti*, poſitum eſt pro futuro, confiteberis & non erubeſces, more ſcilicet prophetiarum, in quibus propter certitudinem præterita ponuntur pro futuris. Illud; in te confitebuntur fratres tui, intelligi poteſt, vel in te, vel propter te: vel ſimpliciter, Te confitebuntur ſiue laudabunt omnes fratres tui, & ex nomine tuo vocabuntur omnes Iudæi.

Iudith.1. *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum*: Hebraicè ſingulariter eſt, 41
in ceruice, ſenſus eſt: Subiugabis tibi inimicos tuos. Hoc impletum eſt in ipſa tribu Iuda ſtatim poſt mortem Ioſue: hanc enim monitu Dei ducem ſecutæ aliæ tribus debellarunt hoſtes ſuos: ſed euidenter ac perfectè cõpletum eſt in Dauide, ſicut patet legenti 1. & 2. lib. Reg. Id quod ipſemet de ſe confirmat pſal. 17. *Perſequar*, inquit, *inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterũt ſtare, cadent ſubtus pedes meos. Et inimicos meos dediſti mihi dorſum* (Hebraicè eſt, ceruicem) *Comminuam eos vt pulverem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Idem quoque cõtigit quibuſdam alijs regibus Iuda, vt Aſa, Ioſaphat & Ezechiæ. Chaldaicè ita eſt; Manus tua præualebit hoſtibus tuis, diſſipabuntur inimici tui, erunt vertentes verticem coram te, præuenient te petituri pacem tuam. Petere pacem tuam, vel ſignificat, honorificè & amanter ſalutare pacem; hoc eſt ſalutem, & omnia fauſta precando; vel ambire pacem alicuius vehementer optando in pace eſſe cum aliquo. Hanc quoque Iuda victricem hoſtium ſuorum fortitudinẽ ſignificauit Moſes Deut. 33. illis verbis, quibus benedicens Iuda dixit, Manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduerſarios eius erit. *Adorabunt te filii tui*: Hebraicè pro adorabunt, eſt, incuruabunt ſe tibi. Hinc apparet, ius primogenituræ pertinens ad honorem & poteſtatẽ, ex Ruben tranſlatum eſſe ad Iudam. ſiquidem Iſaac Geneſ. 27. vt primogenito dixit Iacob: *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filii matris tuæ.*

3 Reg.15. Infra 22. 4.Reg 19.

Catulus Leonis Iuda: Hoc poteſt conuenire etiam in Iudam qui filius 42
fuit Iacob, eum nẽpe tradunt fuiſſe omnium fratrum ſuorum fortiſſimũ & generoſiſſimum. Et in primo lib. Paralip. cap. 5. ſic eſt: *Iudas erat fortiſſimus*

tissimus inter fratres suos: de stirpe eius principes generati sunt. rectè autem comparatur Leoni qui est fortissimus animalium, & illis maximè terribilis, de quo scriptum est in Prouerb. *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum.* & Amos. 3. *Leo rugiet, qui non timebit?* Catulus porrò leonis etiam audacior est, vel vt cõtrariarum & validiorum virium inexpertus, vel vt acutioribus firmioribúsque dentibus instructus, vel vt cibi prædæque auidior. Nomen verò Catuli Leonis præcipuè conuenit in Dauidem de tribu Iuda generatum, qui etiamnum adolescens pugnabat cum leonibus & vrsis, eósque superabat, & Goliath gigantem, terrorem Hebræorum, deuicit. *1. Reg. 17. Ibidem.*

43 *Ad prædam fili mi ascendisti.* Hebraicè est, ex præda; verbum autem Hebræum propriè significat raptum, & dilaceratum, vt cùm leo bestiæ alicuius membrum discerpsit & rapuit sibi in cibum. Hieronym. legit, ex captiuitate: sed in idem recidit. Septuaginta verterunt *Ex germine*, quod nullam habet cum Hebræa & Latina lectione conuenientiam, nec video quem sensum reddat secundùm historiam; nisi fortè significatur, Iudam nihil degenerasse à maioribus suis, sed moribus factísque ostendisse ex sanctorum se ac fortium virorum stirpe generatum. Hoc loco paraphrasis Chaldaica hanc habet lectionem: Potestas erit in principio, & in fine magnificabitur regnum de domo Iuda, eò quòd à iudicio occisionis, fili mi, animam tuam abstinuisti: sensus est; Primò non erit plenum regnum in Iuda, sed magnificentia quædam, & potestatis atque imperij excellentia super alias tribus: processu tamen temporis iusti regni fastigium assurget: & hoc meritus est Iudas propter æquitatem & iustitiam qua vsus est, tum liberando nurum Thamar ab incendio; tum eripiendo innocentem Ioseph ex manibus fratrum interficere eum cupientium. *Hieronym. in Traditionibus Hebraicis. Genes. 30. Infra. 37.*

44 *Requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna: quis suscitabit eum?* Hebraicè est: Incuruauit se & accubuit: alluditur ad morem leonis, qui postquam rapuit prædam, incuruat se super crura (id enim Hebræum verbum significat) & cubat, nec vult surgere, licèt transeant alia animalia, quasi nullum timens. Pro leæna, Hebraicè est, Labi, significans leonem maiorem. Sed quia ea vox in plurali habet formam fœmininam, dici potest in singulari significari vtrumque sexum. S. Hieronymus ferè vertit leænam. Pro illo: *Quis suscitabit eum?* Hebraicè est: Quis surgere vel stare faciet eum? id est. Quis irritabit eum? quo significatur, subiugatis omnibus hostibus securè Iudam & tutò victurum. Nimirum ita contigit Dauidi post multas victorias, debellatis Philistæis, Moabitis, Ammonitis, Idumæis & Syris, vsque ad Euphratem: sed maximè sub Salomone pax floruit, lege quartum & quintum caput libri tertij Regum. Sensus igitur est: Profligatis hostibus in secura pace erit, nec quisquam eum lacessendo & irritando audebit ad bellum concitare. In Chaldaica paraphrasi ita legimus hunc locum: Quiescens habitabit in fortitudine sicut leo & sicut leæna, non est regnum quod commouebit eum. *1. Reg. 8. & 21. Paralip. 9.*

VERS. 10. Non auferetur ſceptrum de Iuda,& dux de fœmore eius.

VPERTVS lib.3 de victoria verbi Dei cap.9. ait hanc eſſe tertiam Dei promiſſionem datam homini de aduentu Meſſiæ. Nam prima expreſſa eſt ijs verbis, quæ Deus ſerpenti dixit Geneſ.3. *Inimicitias ponam inter. ſemen tuum & ſemen mulieris:& ipſum conteret caput tuum.* Secunda promiſſio data eſt Abrahæ Geneſ.22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Tertia promiſſio,& quidem prioribus multo expreſſior,per Iacob his verbis pronuntiata & mundo publicata eſt. 45

Eſter.5.&15. Pro, *Non auferetur*, Septuaginta habent, Non deficiet. Hebraicè eſt, Non recedet,à verbo *Sur*,quod ſignificat recedere, declinare, ſeparare. *Sceptrum*,Hebraicè *Sheueth* ſignificans virgam regiam, quale eſt ſceptrum,& qualis erat virga Aſſueri.In Pſalm.44. dicitur: *Virga directionis, virga regni tui*:ſignificatur igitur regalis dignitas & poteſtas,ideo Septuaginta verterunt: *Non deficiet princeps*,& Ionathas, *reges*. Solet nonnunquã in Scriptura nomen virgæ poni pro afflictione & oppreſſione, vt in Pſal. 2. *Reges eos in virga ferrea*:& apud Eſaiam, *Aſſur virga furoris mei*:& apud Paulum: *Quid vultis? In virga veniam ad vos,&c.* Verùm ea ſignificatio hîc locum non habet, vt manifeſtum eſt ex ijs quæ proximè ſequuntur, quæ declarant Iacob loqui de principatu & dominatu Iudæ, omnia illi læta fauſtáque & glorioſa prænuntiando. Nec verum eſſet non receſſuram fuiſſe à tribu Iuda virgam afflictionis vſque ad Meſſiæ aduentũ;cùm ea Tribus,regnantibus Dauide & Salomone,florentiſſima & feliciſſima fuerit. *De Iuda*,hoc eſt de familia,poſteritate & tribu Iuda, Onkelus & Ionathas verterunt,de domo Iuda.

Et dux, ſic etiam Septuaginta. Hebraicè eſt *Mechochech*, ſignificans eum qui facit ſcribere leges & decreta. hîc ponitur pro legiſlatore. idem nomen Pſalmo 59.Latinus interpres vertit regem,ibi *Iuda rex meus.* Eſt autem munus ſummi principis ac regis,ſancire leges, & decreta condere. Iſaias certè cap.33.tribus glorioſis nominibus Meſſiam inſigniuit, Iudicis,Legiſlatoris & Regis. *Dominus*,inquit, *iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos. De fœmore eius*, Septuaginta: De fœmoribus.Hebraicè ad verbum: *De inter pedes eius*, ſenſus igitur eſt:Ex ſemine vel ex ſtirpe eius.Onkelus & Ionathas habent: De filiis filiorum eius.S.Hieronym.honeſtati aurium conſulens, ne nominaret genitalia, quod proximum erat poſuit,De fœmore;& alibi dicitur,Ex vtero, etiam in viris,vt Geneſ.15.& 2.Reg.16.certè locus virilitatis,vt eſt inter fœmora,ſic eſt in imo ventris.

Donec veniat qui mittendus eſt. Illud *donec* expreſſiùs reddiderunt Onkelus & Ionathas:Ille quidem, non deficiet in ſeculum ſeculi vſque dum veniat Meſſias,hic autem, vſque ad tempus quo veniet. *Qui mittendus eſt*,Meſſias ſcilicet:nam hoc nomen expreſſè hîc Onkelus, Ionathas & Pagninus poſuerunt.Certè Meſſias hoc vocabulo, *Miſſus*, ſæpe inſignitur in Scriptura: nimirùm inter omnia quæ Deus miſit hominibus, Chriſti miſſio fuit maximè optata,& expectatata, promiſſa, & ſalutaris 46

hominibus. Hebraicè eſt *Shiloh* obſcuræ admodum & ambiguæ ſignificationis: nam prout varia ex origine ſeu radice ducitur, ſic ad varias ſignificationes applicatur. Etenim quia *Scil* filium ſignificat, quidam vertunt, donec veniat filius eius: intelligi volentes Meſsiam, Oleaſter reperit originem eius à *Scialah*, & ſignificari vult eo nomine quietum, ſecurum & pacificum, quo nomine Meſſias commẽdatus & nobilitatus eſt, tum apud Iſaiam, tum apud Zacha. c. 9. Eſt præterea *Shiloh* proprium nomen cuiuſdã loci, qui erat in ſorte vel in tribu Ephraim, vbi ductæ ſunt ſortes ſuper diuiſione terræ promiſſionis, Ioſue 18. mãſit quoque eo in loco arca Domini vſque ad Samuelem, vide Pſal. 77. & Hier. cap. 7. Eugubinus putat tempore S. Hieron. non fuiſſe ſcriptum *Shiloh*, ſed *Saliach*, vt loco litteræ *he* fuerit *chet*, & ita ſignificari, vt ipſe vertit, Miſſum.

Oleaſter. *1. Reg. 4.* *Auguſtin.* *Eugubinus.* *in Geneſ.*

47 Septuaginta verterunt: *Donec veniant quæ depoſita ſunt ei* Sic enim ſecundùm ipſos legit Auguſt. libr. 12. contra Fauſtum, cap. 42. & lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 41. Cyprianus lib. 1. contra Iudæos legit *Depoſita illi*. alia Lectio habet, *Donec veniat cui repoſitum eſt.* Sic legit Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Ambroſius, Leo Papa, & S. Hieronymus. Iuſtinus Martyr, & interpres Origenis vtrãque lectionem agnoſcunt: in Codicibus Theodoreti manuſcriptis, in vlt. quæſt. in Gen. bis eſt. *Qui reſeruatur*, vel *Quod reſeruatur* Hæc circa tranſlationem Septuaginta huius loci annotauit Flaminius Nobilius, quem ego virum propter magnam probitatem & doctrinam, & meam multorum annorum cum eo familiaritatem, amoris ſimul, & honoris cauſa libenter nomino.

Auguſtinus. *Cyprianus.* *Ignatius.* *Irenæus.* *Tertullianus.* *Ambroſius.* *Leo Papa.* *Hieronymus.* *Iuſtinus.* *Theodoretus.* *Flaminius Nobilius.* *Eugubinus.*

Opinatur Eugubinus, Septuaginta diuiſam legiſſe dictionem illam *Shiloh* in *Sci*, quod ſignificat relatiuum *quis, quæ, quod*: & in pronomen *Lo*, quod ſignificat, *ei* vel *ipſi*, vt ſenſus fuerit: *Donec veniat quod ei*, ſuppleuiſſe autẽ ipſos ſeptuaginta illud *repoſitum eſt*. Dicũtur autẽ repoſita, quę ſunt nobis valdè cara & pretioſa, & quia nihil erat carius aut pretioſius aduentu Meſsiæ, aut quod æquè illuſtraturum atque nobilitaturum eſſet tribum Iuda, idcirco dicitur: *Donec veniat quod eſt ei repoſitum.* Meſſias porrò erat repoſitus ſiue depoſitus in promiſsis Dei, in prædictionibus vatum, denique in multis figuris & ſignis, atque in omnibus penè ceremoniis Iudaicis.

48 *Et ipſe erit expectatio gentium*: Hebraicè eſt: *Et ei erit obedientia populorum*; Id eſt, obedient illi populi & accipient leges eius: quod in parte contigit Dauidi, vt de ſe ipſe teſtatur Pſal. 17. *Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi*: ſed omnino completũ eſt in Chriſto Domino, cui dixit Deus pater Pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*: Et pſalm. 71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.* Quamobrem pſalm. 44. fauſtis vocibus ei acclamatur: *Intende proſperè, procede, & regna.* Rabbi Salomon ait vocem Hebræam ſignificare congregationem populorum, & indicari multos populos ad eius ditionem & imperium aggregatum iri: quod aliquatenus euenit in principatu Dauidis, qui multas gentes parere ſibi, & tributum pendere coegit.

2. Reg. 12. Hiero. in Tradit. Hebraicis.

Hieronymus in vna littera ſenſum mutauit: nam vox *Ia* eſt à verbo *Iacha*, & habet prædictam ſignificationem. S. Hieronymus deriuaſſe eam videtur à *Chaua*, quod ſignificat expectare, & frequenter littera *He* ponitur in loco *Vau*, & tunc habet ſignificationem qua vſus eſt hîc B. Hieronymus, quod tamen propterea non probatur peritis linguæ Hebrææ, quòd talia nomina quæ fiunt per præpoſitionem literæ *Ioa* perquàm rara ſunt, nec ferè ſunt niſi propria nomina, quale non eſt in hoc: nec reperitur hæc vox alibi quàm in præſenti loco, & cap. 30. Prouerb. Onkelus habet, Et ipſi obedient Gentes. Ionathas, Subiicientur ei omnes reges terræ.

Quomodo Christus expectatio fuerit Gentium, cùm illæ nullam aduentus Christi notitiam habuerint.

Iuſti. martyr.

Cæterùm Latina Lectio hanc fert quæſtionem, Quomodo Meſſias 49 fuerit expectatio Gentium, cùm is ante ſuum aduentum nullo modo eſſet Gentibus cognitus. Namque apud Iſaiam cap. 65. (idémque vſurpatum à Paulo eſt ad Romanos decimo) de Gentibus loquens Deus, ait: *Inuentus ſum à non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant*. Eadem difficultas accidit loco illi Aggæi cap. 2. *Veniet deſideratus cunctis gentibus*. Tribus modis hic nodus ſolui poſſet; primo, vt ſoluit Iuſtinus in eo Dialogo quem habuit cum Thriphone Iudæo, interpretando hæc verba non de primo, ſed de ſecundo aduentu Meſſiæ, qui ſicut in primo aduentu fuit expectatio Iudæorum, ita in ſecundo aduentu erit expectatio Gentium quæ in ipſum crediderunt. Similiter eundem locum expoſuit Auguſtinus ſcribens libr. 8. de Ciuitate Dei, cap. 35. Iam verò, inquit, quod ſequitur: *Et veniet deſideratus cunctis gentibus*: de nouiſſimo eius expectatur aduentu. Vt enim deſideratus eſſet expectantibus, priùs oportuit eum dilectum eſſe credentibus. Idémque repetit cap. 48. eiuſdem libri. Non, inquit, prior aduentus eius deſideratus erat omnibus gentibus; non enim quem debebant deſiderare, ſciebant, in quem non crediderant. Sed hanc profectò Iuſtini & Auguſtini expoſitionem verba illa Iacob excludunt, quæ proximè anteceſſerunt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. donec veniat qui mittendus eſt*: quibus verbis manifeſtum fit, non de ſecundo, ſed de primo Meſſiæ aduentu Iacob loqui.

Auguſtinus.

Altera ratio explicandi hanc difficultatem illa eſt, cùm dicitur, Gentes 50 deſideraſſe & expectaſſe aduentum Meſſiæ, non eſſe propriam, ſed figuratam, & metaphoricam locutionem, qua ſcilicet illud ſignificetur, tantoperè Gentes indiguiſſe aduentu Meſſiæ in remedium malorum quibus oppreſſæ tenebantur, vt ſi nouiſſent ipſum, proculdubiò ardentiſſimè eius aduentum deſideraſſent atque expectaſſent. quemadmodũ frequens eſt cùm in ſacris, tum in profanis literis dicere, terram deſiderare vel expectare imbres, ſoles, ventos, ſignificando terram iſtiuſmodi rebus vehementer indigere, quò fructus optatos & expectatos hominibus ferre queat. Hac eius vocis ſignificatione vſus Moſes dixit terram promiſſionis expectare de cœlo pluuias, Deute. cap. 11. id eſt, indigere pluuiis, & eas in tempore accipere.

Nec ſanè tertia illa via diſſoluendæ huius quæſtionis repudiari debet, voca

vocabulum expectationis hoc loco esse positum pro spe & fiducia, & sẽtentiam Iacob intelligi debere de Gentibus iam ad Christi fidem conuersis: mos enim scripturæ est conuersos ex Gentibus ad Christũ etiam post conuersionem appellare Gentes; ad differentiam videlicet Iudæorum. Audi Paulum loquentem cum Gentibus iam Christi fidem amplexis, ad Ro. 11. *Vobis dico Gentibus, Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, &c.* Sensus igitur est: Non tantùm Iudæi, sed multò maximè Gentes Messiã recipient, atque in eo suam spem, omnémque fiduciam collocabunt: quemadmodum prædixerat Isaias ca. 11. secundùm translationem septuaginta: *Erit radix Iesse, & consurget qui sit princeps Gentium, & in eo Gentes sperabunt.*

Scriptura cõuersos ex Gẽtilismo ad Christum etiã post conuersionem, nominat Gentes.

51 *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinã suã.* His verbis & aliis proximè sequentibus prædicit Iacob fertilitatem eius regionis, quæ in diuisione terræ Chanaam sorte obuentura erat tribui Iuda. Tria verò ponuntur summæ fertilitatis eius terræ argumenta: primò quidem quòd tã grandes habitura esset vites, eásque adeo vuis onustas, vt posset asinus ad vnam vitem alligari, & ex illa sola vuis onerari, cui rei fidem facit quod prodidit Moses in libro Numerorum, cap. 13. Deinde tantam significat fore vini abundantiam, vt id non modò sufficiat bibendo, sed etiam supersit ad lauandas vestes: quod accipiendum est quasi hyperbolicè dictum, neque enim significatur vestes esse lauandas vino, sed indicatur abundè superfuturũ vinũ nõ ad bibẽdũ tãtùm, sed vt, quemadmodũ aqua vestes, sic eo lauari possint: postremò tãtam fore significat vini & lactis copiam, vt habituri sint homines oculos rubicũdos præ nimia potatione vini: idẽque assiduè & affatim lacte vescentes, habituri sint dẽtes lactei candoris.

Onkelus. Rab. Salomon.

52 Onkelus & Rabbi Salomon censent quidem hisce verbis demonstrari fertilitatem terræ Iuda, verùm aiunt ea verba non propriè, sed figuratè & parabolicè accipienda. Nam illud: *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam.* significat, tam iuuenes quàm senes in tribu Iuda futuros iustos, adhærentes legi & doctrinæ Dei. Itaque pullus significat filios, asina parentes: ligare, est adhærere: vitis, est lex; vinea, synagoga. Illud, *Lauabit in vino stolam suam*, significat principes Iuda vsuros pretiosis vestibus, ex pupura & serico quod sit tinctum coccineo colore: per oculos rubros à vino, significantur montes, ex quibus vsquequaque longinquus sit prospectus: qui montes in terra Iuda abundaturi erant vitibus & vino. Dentes lactei, significant colles, campos, loca spatiosa quę frumento abũdabunt, & propter vbertatem ac bonitatem pascuorum gregibus & armentis copiosa erunt. Quod si lectorem iuuat hanc interpretationem ex ipsamet paraphrasi Chaldaica cognoscere; hæc sunt eius verba: Circundabit Israel ciuitatem suam, populus ædificabit templum suum, erúntque iusti in circuitu eius, & factores legis iuxta doctrinam eius, purpura bona, erit vestimentum eius, operimentum eius, sericum tinctum coccino variísque coloribus: rubicundi erunt montes eius, in vineis stillabunt torcularia eius vinum, albicabunt campi eius frumento & gregibus ouium. Sic est ibi.

Sed

Sed paululum expendamus ſingula verba: *Ligans ad vineam pullum* 53
ſuum, & ad vitem aſinam ſuam. Hebraicè *gephe* ſignificat propriè vitem, & item locum in quo ſunt vites. Vox *guhir* ſignificat pullum, non quemlibet ſed aſini, & aliquando etiam muli, propter cognationem quam is habet cum aſino. Vox *Sorecha*, quam Interpres Latinus vertit vitem, ſignificat vitem optimam, nobilem, prçſtantem: poteſt etiam deflecti ad ſignificandum ramum ſeu palmitem, quemadmodum vertit Pagninus. Sequitur: *Lauabit in vino ſtolam ſuam, &c.* Thoſtatus, Burgenſis & Carthuſianus contendunt hæc verba ſecundùm literalem ſenſum non dici in tribum Iuda, nec ſignificare fertilitatem terræ ſortis eius, ſed intelligi debere de Meſſia. Cùm enim illud participium, *ligans*, ſit tertiæ perſonæ, non poteſt referri ad Iudam, de quo locutus fuerat Iacob in ſecunda perſona, ſed iungi debet cum eo quod proximè anteceſſit: *Donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* Sed hoc leue eſt, ſiquidem Iacob etiam de Iuda locutus eſt in tertia perſona, dicens, *Quis ſuſcitabit eum?* Et, *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Conſtat præterea, in prophetiis etiam in eodẽ ſermone frequentiſſimum eſſe tráſitum ex vna perſona in alias. nihil igitur prohibet, quinimò perbellè conuenit, verba hæc interpretari de ſingulari & eximia fertilitate ſortis Iuda, quæ cùm aliorum bonorum, tum lactis & vini feraciſſima fuiſſe dicitur.

Thoſtatus. Burgenſis. Carthuſiã.

MYSTICA VATICINII *de Iuda explanatio.*

EXPLANATO igitur primo loco literali ſenſu huius vaticinij, ſequitur vt ſecundo loco myſticam quoque, ſed breuem 54
& ſuccinctam eiuſdem prophetiæ intelligẽtiam & interpretationẽ tractemus. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Nomen Iuda, ſignificans confeſſionem ſiue laudem, mirificè conuenit Chrſto Domino, qui ab exordio vſque conceptionis ſuæ nunquam deſtitit confiteri & laudare Deum, quippe qui ſtatim vt mũdum ingreſſus eſt, ſe ipſe offerens Deo Patri, dixit, *Ecce venio, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam, Deus, voluntatem tuam.* Omnes autem electi, ſiue homines, ſiue Angeli, fratres Chriſti ſunt per gratiam adoptionis: ſicut etiam ipſe filius Dei eſt ſecundùm naturam, ſic illi per gratiam filij Dei facti ſunt. Quapropter appellatur ipſe primogenitus in multis fratribus.

Pſalm. 39. Hebr. 10. Rom. 8.

Laudari verò Chriſtum ab omnibus ſuis fratribus, licet intelligere ex 55
eo quod narrat Ioannes Apocalyp. cap. 5. vidiſſe ſe circa thronum Dei quatuor animalia, & viginti quatuor ſeniores, per quos omnes electi tam veteris, quàm noui Teſtamenti ſignificantur: & inſuper millia millium Angelorum, & hi omnes concinebant & celebrabant laudes Agni: quin etiam vidit omnem creaturam quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra dicentem, *Sedenti in throno, & Agno, Benedictio, honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum.* Vniuerſa item eccleſia tũ militãs, tum triũ-

phans,

phans Deum laudat per Christum Dominum, quemadmodum ipsamet canit Ecclesia: Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt potestates.

Verùm de quo nostrum hunc Iudam laudant fratres eius? De hoc ipso, inquit Rupertus, quod fecit ipsos fratres suos: cùm enim inimici essent Dei, per Christum facti sunt non tantùm amici, sed etiã hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: vnde Ioãnes primæ Epist. cap. 3. *Videte*, ait, *qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus:* & apud eundem in Apocal. cap. 5. mystica illa animalia & seniores laudant Agnum: *Quia*, inquiunt, *redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.* *Rupertus. Rom. 5. Infra 8.*

56 *Adorabunt te filij patris tui.* Lege Psal. 71. in quo multa Dauid cecinit de adoratione ac veneratione Messiæ, sed hoc ipsum expressiùs Paulus ad Philippen. 2. *Vt in nomine eius*, inquit, *omne genu flectatur cœlestium, terrestrtum & infernorum, &c.* Cum qua Pauli sententia Hebræa lectio huius loci conuenientior videtur, sic habens: *Incuruabunt se tibi filij patris tui:* sequitur: *Manus tua in ceruicibus inimicorũ tuorum.* Mirabiliter Christus omnes suos inimicos subiugauit, Diabolum, qui ei necem molitus fuerat: Iudæos, qui eum repulerunt: Gentes, quę ei cõtradixerunt. Itaq; illud Dauid in Psal. 109. magna in parte iã completũ est: *Confregit in die iræ suæ reges. Iudicabit in nationibus: implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.* & in Psal. 44. *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadēt in corda inimicorũ regis.* Hoc figurauit apud Dan. cap. 2. lapis ille percutiēs atque in puluerē redigens statuã, quæ regna mũdi huius repræsentabat. *Catulus Leonis Iuda.* Appellatur Christus, inquit Ambros. Catulus Leonis, vt intelligitur Christum esse filium suum cõnaturalē & consubstantialem Deo patri; sicut Catulus Leonis parenti suo leoni. Sed quia nomen catuli videtur significare paruum, quid & minus Patre, ne cui suspicio incideret Filium esse minorem Patre, ad eam suspicionem arcendam mox subditur: *Accubuisti vt Leo, & quasi Leæna.* *Ambros.*

Ad prædam fili mi ascendisti: Maximus prædator fuit Christus, & præ-
57 dandi causa in mundum venit: quocirca iussit Deus per Isaiam cap. 8. imponi ei nomen prædatoris; *Voca*, inquit, *nomen eius, Accelera spolia detrahere, Festina prædari.* Quàm multos Christus deprædatus est & rapuit de manu & faucibus Dæmonis! Hebraica lectio habet: Ex captiuitate ascendisti: quod pulchrè competit in Ascensum Christi. cùm ex inferno in terram, tum ex terra in cœlum: Ascendens enim in altum, captiuam duxit captiuitatem.

Requiescens accubuisti vt Leo. Requies & accubitus Christi, fuit mors eius & sepultura. *Ego*, inquit, *dormiui & somnum cepi, & exsurexi.* Mortuus est Christus vt Leo, quia fortitudinem suam plusquam leoninam in morte sua maximè declarauit: non solùm quòd moriens totum mundum concussit, tremefecit atque conturbauit; sed eò maximè, quòd mortem moriendo destruxit, & cadens ipse, diabolum prostrauit. Vnde Paulus. *Quod infirmum est Dei, fortius est*, inquit, *omnibus hominibus.* Sic *Psalm. 67. Ephes. 4. Psalm. 3. Matth. 27. 1. Cor. 11. Iudith. 16.*

etiam Samson, tum maximè demonstrauit robur suum, cum intra ciuitatem, quasi carcere quodam inclusus teneri videbatur: & cùm demolitus columnam, moriens ipse pariter hostes suos interemit.

Ruffinus mirũ refert de catulo leonis.

Refert hoc loco Ruffinus tradi à physiologis hanc esse catuli leonis naturam, cùm natus est, triduum dormire, tertio autem die, fremitu patris tremefacto cubili, excitari. Hoc bellè quadrat in triduum mortis Christi, & in eius resurrectionem, potentia Dei patris, cum magnò custodum sepulcri terrore factam. *Quis suscitabit eum?* Quasi dicat; non indiget aliena potentia vt resurgat. Propria auctoritate, ait Ambros. natus est, proprio arbitrio mortuus est, propria potestate suscitatus est. Et hoc ipse Dominus dixerat, *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.*

Matth. vlt. Ambrosius. Ioan. 10.

Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de fœmore eius: Non deficiet 58
regnũ Christi, quod est Ecclesia, nec regni eius princeps, qui est Pontifex summus, eius Vicarius: qui dicitur de fœmore eius, vel quia sicut filius succedit in dignitatem & auctoritatem patris, ita summus Pontifex subit vicem Christi quantum ad dignitatem & auctoritatẽ: vel quia scriptum est in Apocal. Christũ visum esse Ioanni habere in vestimẽto & in fœmore suo scriptũ: *Rex regum & Dominus dominantium*; inde summus Pontifex tantam habet dignitatis & potestatis vim & excellẽtiam.

Apoc. 19. & 1. Tim 6. Matth. vlt. Supra 16.

Donec veniat, qui mittendus est. Vsque ad diem iudicij stabit Ecclesia militans, & in ea summus Pontificatus: ideo Dominus dixit, *Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi*: & Petro dixit, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ipse erit expectatio Gentium.* Tota expectatio militantis Ecclesiæ est secundus aduentus Christi, sicut Paulus ait: *Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei.* Hæc itidem Ecclesiæ triumphantis expectatio est propter consummatam totius hominis felicitatem. Vnde Ioannes in Apocalypsi audiuit animas Sanctorum magno clamore expectantes Dei iudicium. Et responsum est illis, vt requiescerent & expectarent adhuc tempus modicum, donec conserui & fratres eorum complerentur.

Tit. 2. Apocalyp. 6.

Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam. Pullus signi- 59
ficat populum Gentilem, asina Iudaicum: vitis, est ipse Christus; vinea, Ecclesia quæ ex gentibus & Iudæis congregata est. Christus enim fuit lapis angularis coniungens vtrumq; parietem, & faciens vtraq; vnum. Duplex autem est ligamen fidelium, vnum ad vitem, id est, cum Christo per fidem, spem & charitatem; alterum ad vineam, id est, cum Ecclesia, per vnitatem, pacem, & concordiam: prius ligamen rumpunt Hæretici, posterius Schismatici.

Ephes. 2.

Lauabit in vino stolã suã: stola & indumentũ Christi, fideles sunt. legitur in Ecclesiasticis historijs, B. Petro Episcopo Alexãdrino visũ esse Christum cum veste lacerata, & dixisse; Vestis mea Ecclesia est, quã peruersis & impiis opinionibus Arius dilacerauit. hanc Ecclesiam lauit Christus suo sanguine, *Lauans nos à delictis nostris in sanguine suo*, vt legitur in

Ephes. 5.

Apoca

Apocalypsi cap. 1. & ideo lauit Ecclesiam, vt nec maculam, nec rugam habens vllam, pura, immaculata & sancta esset. Signare autem dicitur *In vino*, quia sanguis Christi fuit Ecclesiæ lauacrum, pretium, & potus.

Pulchriores sunt oculi eius vino: Paulus ad Ephes. 4. ait, Deũ dedisse Ecclesiæ Prophetas, & Apostolos, Doctores item & pastores ad ædificationem corporis eius quæ est Ecclesia, ne tanquam paruuli fluctuantes circumferamur omni vento doctrinæ. Oculi igitur Ecclesiæ, Prophetæ & Apostoli fuerunt: nam sicut oculi celsissima parte locati, regimen habent totius corporis; sic Prophetæ, & Apostoli, supremum docẽdæ, regendæ, tuẽdæque Ecclesiæ dignitatis ac potestatis gradum tenuerunt. Sed cur isti oculi dicuntur pulchriores vino? equidem quatuor in vino laudari video, colorem, odorem, saporem, vim præterea exhilarandi & roborandi. Talia quædam fuisse in Apostolis licet animaduertere: colorem quidem, sanctitatẽ exterioris vitæ & conuersationis: odorẽ, virtutum interiorum fragantiam: saporem, dulcedinem doctrinæ, prædicationis, & gubernationis: virtutẽ, exhilarandi & corroborandi, efficaciam eorũ & patiendi, & faciẽdi magna, in miraculis præsertim patrandis, quibus Ecclesiã maiorem in modum recreabant, atq; cõfirmabant.

Ephes. 1. & Coloss. 2.

Oculi Eccles. Prophetæ & Apostoli.

Quatuor in vino laudari.

Dentes pastores & Doctores Ecclesiæ.

Dentes eius lacte candidiores. Per dentes, nec ineptum nec alienũ fuerit intelligere pastores & Doctores Ecclesiæ. triplex porrò dentium munus est: conferunt enim ad comminuendum & conterendum cibum, sine quo attritu non posset is postea bene concoqui: vulgatum est enim, & fertur in primis apud medicos iuxta ac Philosophos, primam fieri in ore, ac per dentes cibi concoctionem. Deseruiunt, etiã dentes procudendæ linguæ ac formandæ locutioni & sermoni. Valent denique ad mordendum. Similiter triplex est, secundùm allegoricã intelligentiam, munus pastoris ac doctoris Ecclesiæ: primũ est loqui, id est, prædicare & docere, quæ plebem Christianam nosse non modò necesse est, sed etiam quoquomodo expedit: Deinde mordere, id est, castigare, reprehendere: Vnde Paulus dixit Timoth. *Prædica verbum, insta opportunè, importunè argue, obsecra, increpa:* Ad hęc, cibũ terere, & quasi pręmansum in os audientiũ ingerere: non quidem eundem, eodémque modo confectum & comparatum prębere omnibus, sed accommodatè ad singulorum habilitatem atq; captum. ideo Paulus dixit eidem Tim. *Solicitè cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem rectè tractantem verbũ veritatis.* Pro illo: *rectè tractãtem*, Gręca lectio significat, rectè scindẽtem: quibusdam enim solidior, aliis tenerior ac mollior, quibusdam copiosior, aliis parcior & scindendus & tribuendus est cibus.

Triplex munus & vsus dentium.

2. Timoth. 4.

Supra. 2.

Explicantur duæ disputationes, altera contra Iudæos, altera verò cum Christianis Doctoribus.

62 XPOSITVS est à nobis hactenus vaticinij huius de Iuda sensus, & intellectus, tã historicus quàm mysticus, restat vt extremo loco duas tractemus disputationes, quę ad eiusdẽ prophetię vim & veritatem penitus cognoscendã plurimum conferunt.

Sed ante omnia, duo prænotanda sunt quæ in earum disputationũ tractatu sæpius vsui nobis futura sunt. Primùm igitur scire conuenit, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, id est, ab eius morte, vsque ad id tẽporis quo defecit omnino principatus Iudaicus ad alienigenas translatus, præterijsse annos mille sexcentos nonaginta octo; vsque ad Messiæ verò aduentum, id est ortum Christi Saluatoris nostri, annos mille septingentos triginta quinque: qui numerus annorum ad hunc modum colligitur. A morte Iacob vsque ad egressum Hebræorum ex Ægypto anni fluxerunt centum nonaginta octo: namq; à promisione diuinitus facta Abrahæ anno ætatis eius septuagesimo quinto (vt scriptum est cap. 12. Genes.) vsque ad legem datam Hebræis per Mosem (Lex verò data est tertio mense qnàm egressi fuerunt Hebræi ex Ægypto) transierunt anni triginta & quadringenti (tot enim memorat Paulus cap. 3. Epist. ad Galat.) Iam verò à septuagesimo quinto Abrahæ anno vsque ad mortem Iacob, ex ipso libro Geneseos computare licet ducentos & triginta duos annos: ex quo manifestè cõcluditur, à morte Iacob vsque ad egressionem Hebræorum ex Aegypto, vel vsque ad legem datam, centum nonaginta octo annos excurrisse.

A tempore huius Prophetiæ, vsque ad Iudaici principatus defectionem præterijsse annos 1698 vsque ad Christi autem ortum 1735.

Rursus ab egressu Hebræorum ex Ægypto vsque ad ædificationem templi Salomonis transactos esse quadringẽtos atq; octoginta annos, in sexto capite libri tertij Regum proditum est: hinc porrò vsq; ad liberationem populi Hebræi ex captiuitate Babylonica factam primo anno monarchiæ Cyri, quingentos annos exactos esse, tertius & quartus liber Reg. apertè docent: à reuersione autẽ Hebræorũ ex captiuitate vsq; ad defectum imperij Iudaici transisse annos quingentos & triginta, eo liquet, quòd primus annus monarchiæ Cyri fuit etiam primus annus Olympiadis quinquagesimæ quintæ: imperiũ autem Iudaicum defecit occiso Antigono Iudaicæ stirpis vltimo Rege Iudæorum, & Herode alienigena imperium Iudaicum rapiẽte: quod euenit, teste Iosepho lib. 14. Iudaicarũ antiquitatũ, Olympiade 185. Coss. M. Agrippa & Canidio Gallo, quorum cõsulatus, vt constat ex fastis Capitolinis, competit in annum vrbis conditæ septingẽtesimum decimum sextum. à cæde autem Antigoni, & exordio regni Herodis pacifici vsque ad ortum Christi domini, id est, vsque ad annũ quartũ Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartę, triginta & septem anni pręterierunt. Ex hac igitur computatione satis apparet verum esse quod suprà diximus, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, vsq; ad id temporis, quo primùm defecit sceptrum Iudaicum, effluxisse annos mille sexcentos nonaginta octo: vsque ad Messię verò aduentum & ortum Saluatoris nostri, annos mille septingentos triginta quinque.

Iosephus.

Illud pręterea Lectorẽ ignorare nolumus, regimẽ populi Hebręi non 63 vnius semper modi fuisse, sed quadruplicẽ distingui posse formã gubernationis eius populi. Primùm enim suprema potestas & dominatus penes Duces fuit, Mosen dico & Iosue, per annos 66. nam Mosem quadraginta annis præfuisse populo Hebræo, sacris litteris testatũ est; Iosue autem

Deut. 29.

autem viginti ſex annos ferunt eiuſdem populi principatum tenuiſſe. Deinde fuit penes Iudices, i. ab Othoniele vſque ad Samuelem, per annos trecentos triginta: Adhęc penes Reges, à Saule vſq; ad Sedechiam, per annos quingentos tredecim: Nouiſſimè fuit penes Pontifices, hoc eſt, poſt reditum Hebræorũ ex captiuitate Babylonica vſque ad Herodẽ, per annos quingentos viginti. Hinc ſi detrahas centũ octoginta annos captiuitatũ quæ narrantur in libro Iudicũ, & captiuitatis Babylonicæ, itémq; annos decem interregni poſt mortẽ Ioſue, vt ſignificatur in libro Iudicum, & apertè traditur à Ioſepho, reliquum erit tẽpus omne, quod Iudæi principes habuerunt ſuæ gentis vſque ad Herodem, annorum mille trecentorum & decem. Atque his præmiſſis & cõſtitutis, aggrediamur primam diſputationem quæ contra Iudęos tractanda eſt.

Principatus Iudaicus fuit penes Duces. annis 66. penes Iudices annis 330. penes Reges 513. penes Pontifices vſque ad Herodem annis 520.

Ioſephus.

DISPVTATIO contra Iudæos.

Denotari hac prophetia Iacob, certũ tempus aduentus Meſſiæ, & ex ea concludi euidẽter iampridẽ veniſſe Meſsiã.

64 IVDÆI qui fuerunt poſt aduẽtum Chriſti, cùm à Chriſtianis, qui Meſſiam veniſſe, & hunc eſſe Saluatorem & Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendunt, cùm aliis diuinæ Scripturæ teſtimoniis, tum hoc vaticinio Iacob vehementer vrgerentur atq; premerentur: multiplici tergiuerſatione vim huius vaticinij eludere atque effugere conati, varias huius prophetiæ interpretationes cõfinxerunt, quibus apertam rectámque eius ſententiam quoquo modo infuſcarẽt atque peruerterent, has eorum commentitias expoſitiones volumus hoc loco commemorare, ac refellere breuiter, fideliter, diligenter.

65 Prima Iudęorũ interpretatio. Aiunt vocẽ Hebręã *Sheueth* quã Latinus Interpres vertit, ſceptrũ ſiue virgã, ſignificare hoc loco nõ virgam dominationis ac principatus, ſed virgam tribulationis & tyrãnicæ oppreſſionis. Vt ſit ſenſus: Non recedet à tribu Iuda vexatio & oppreſſio, quoad veniat Meſſias. Verùm hãc interpretationẽ falſam eſſe, liquet dupliciter: tum ꝙ poſt illud, *Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda*, ſubditur: *Et dux de fœmore eius*. Ergo loquitur Iacob de virga principatus & dominationis, non autẽ oppreſſionis, & vexationis. Quinimò videre licet, omnia quę Iacob in hac prophetia denuntiat tribui Iuda, eſſe fauſta, proſpera, & glorioſa. tum etiam perſpicuè falſum eſt nunquã receſſiſſe à tribu Iuda vexationem & tyrannicã oppreſſionẽ vſque ad Meſſiæ aduentũ: Siquidẽ ex libris Reg. palàm eſt, fuiſſe penes tribũ Iuda à Dauide vſque ad Sedechiam, per annos ferè quingentos, regalem principatum & imperium, & aliquandiu potentiſſimum etiam atque florentiſſimum.

66 Secunda interpretatio: non eum eſſe huius prophetiæ ſenſum quem iactant Chriſtiani, ſed planè cõtrarium: Neque enim ſignificatur, prin-

cipatum in tribu Iuda nunquam defecturum vsque ad Messiæ aduentū, sed illud potius significatur, post aduentum Messiæ, nullo tēpore deinceps sceptrum Iudæ defecturum: adueniens enim Messias restituet tribui Iuda regnum, ídque in posterum ita firmabit, vt nunquam deficiat. Sed ista expositione planè corrumpitur ac peruertitur sententia Iacob. Nam ipse ait, *Non deficiet sceptrum, donec veniat Messias*, isti exponunt, Non deficiet, postquam venerit: *donec autem venerit*, &, *postquam venerit*, valdè diuersa sunt, illud enim respicit futurum Messiæ aduētum, hoc autem, iam præteritum.

Rabbi Salomon. Tertia interpretatio Rabbi Salomonis. Cōcedit iste significari hoc 67
vaticinio, mansurum in tribu Iuda sceptrū, donec veniat Messias, negat tamen venisse adhuc Messiam, quia manet adhuc in tribu Iuda sceptrū & imperium. Sed vbi terrarum aut gentium sceptrum & imperium habet tribus Iuda? Respondet, in his regionibus quæ sunt circa Mediam, Assyriam, Babylonem, & circa montem Caucasum. Hanc opinionem, vt suo tempore à Iudæis vulgò iactatā memorat Origenes initio lib. 4. de Principiis. Sed quem non magis iuuet ridere istius hominis impudentiā & mendacia, quàm cōfutare sententiam? Esto, habeat sceptrum & imperium in illis regionibus tribus Iuda, multísque seculis habuerit, non propterea tamen non impletum esset vaticiniū Iacob, quippe qui loquitur de principatu & imperio quod trib. Iuda habitura erat in terra promissionis. Id quod planū est ex his quæ subiūgit Iacob de fertilitate terræ quæ sorte obuenit tribui Iuda in diuisione terræ ꝓmissionis.

Sed profectò impudentimū est, minimeq; ferēdū istius Rabbini mēdaciū de imperio tribus Iuda in illis regionib. Ex omnibus.n. historiis liquidò cōstat, ex eo tēpore quo Iudæi in captiuitatem ducti sunt, siue decē tribus primò, siue deinceps tribus Iuda, semper illas regiones sub alienigenarū regum fuisse imperio. Primùm enim fuêre sub Assyriorū & Chaldęorū imperio, tū sub Medorū & Persarū, deinde sub Alexandri magni & Gręcorū, postea sub Parthorū, ad hæc rursus sub regibus Persarū, hoc autē seculo partim sunt sub imperio Turcarum; partim sub eius qui vulgo appellatur Magnus Sophi, & est Persarum Imperator.

Quarta interpretatio. aiunt, verbum illumd *Shiloh* pro quo Latinus 68
1. Reg. 4. Interpres posuit: *Qui mittendus est:* significare vrbem Silo, in qua multo tempore fuit arca Domini, & in eadem vrbe primus rex Hebræorum Saul creatus est, & multis post annis inibi rex electus est Hieroboam, qui separauit decem tribus ab imperio regum Iuda; volunt igitur hunc esse sensum prophetiæ: Non recedet principatus à Iuda, donec veniat Shiloh, id est, donec in Silo vngatur in Regem Saul qui erat ex tribu Beniamin, in quem translatus est principatus ex tribu Iuda. Similiter donec veniat Shiloh, id est, Hieroboam, qui in ea vrbe assumptus est in regnum decem tribuum.

Sedenim istam expositionē falsam esse, multis argumentis conuincitur. Principiò, destruunt isti rectam verborum prophetiæ constructionem. Iacob.n. dixit nō defuturū sceptrū donec veniat Shiloh, quod nō

potest

poteſt intelligi de ciuitate, interpretari autẽ donec Saul aut Hieroboã aſſumantur in reges in ciuitate Silo, non eſt aliud quàm ex ſuo ſenſu nouam ſententiam adiicere prophetiæ Iacob. Quid quod falſum eſt, Saulem & Hieroboam creatos eſſe reges in Silo? Siquidem Saulem creatum eſſe regem in Maſphat, Hieroboam verò in Sichem, apertis verbis traditur in 1. Reg. cap. 10 & in 3. lib. cap. 12. Quomodo præterea quadrat in Saulẽ & Hieroboã quod ſequitur: *Et ipſe erit expectatio gentium?* Deniq; quod ab iſtis dicitur, ad Saulẽ trãſlatum fuiſſe imperiũ ex tribu Iuda, & tunc verè ſceptrũ Iuda defeciſſe, perſpicuè falſum eſt: Tũ quia proximè ante Saulẽ principatus Hebræi populi fuit penes Samuelem & Heli, alióſque iudices qui nõ fuerunt ex tribu Iuda: tũ etiã quia poſt Saulem, tantùm abeſt vt defecerit ſceptrum in tribu Iuda, vt maximè tunc imperium in ea tribu fundatum ſit per Dauidem qui ſucceſſit Sauli, firmatúmque ſit in poſteris Dauidis per annos fermè quingentos.

69 Quinta interpretatio quæ cẽſetur probabilior cæteris, per illud, *Qui mittendus eſt*, non ſignificatum eſſe Meſſiam, ſed Nabuchodonoſor Regem Chaldæorum, quem miſſum eſſe à Deo ad punienda ſcelera Iudæorum apertè prodiderunt Hieremias & Ezechiel. Volunt igitur hũc eſſe verum germanúmque huius prophetiæ ſenſum: Habebit tribus Iuda regale imperium, donec veniet rex Nabuchodonoſor: is enim regale imperium ademit tribui Iuda, capto, effoſsíſque oculis, ducto Babylonem rege Sedechia, poſt quem nullus deinde poſterorũ Dauidis, aut ex tribu Iuda regnauit apud Iudæros. *Hierem. 25. 27. 36. 50. 51. Ezech. 26. 4. Reg vltim.*

Atque hac etiam ratione vaticinium hoc Iulianum Apoſtatam & hoſtem Chriſtianorum intellexiſſe ex verbis quæ commemorat Cyrillus Alexandrinus lib. 8. eorum decem quos aduerſus illum conſcripſit, licet intelligere, quæ ſic habent: Quòd non deficiat princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, non de Meſſia vel de Ieſu dictũ eſt, ſed de regno Dauidis, quod ceſſaſſe conſtat in Sedechia, nouiſſimo poſterorum Dauidis rege Iudæorum. *Iulianus Apoſtata. Cyrillus. Alexandrinus.*

70 Verũtamẽ procul verò hãc eſſe interpretationẽ, eo maximè patet argumẽto, quod nullo modo cõpetit in regẽ Nabuchodonoſor, id quod proximè Iacob ſubiecit: *Et ipſe erit expectatio gentiũ*: tantũ.n. abeſt vt eũ Gentes deſiderauerint, & expectauerint, vt tanquã infenſiſſimũ hoſtem & tyrannum crudeliſſimũ vehementer oderint, eiúſque calamitatibus, infortuniis & exitio incredibiliter lætatæ ſint, quemadmodũ ſignificat Iſaias cap. 14. Quanquam autem Deus miſerit Nabuchodonoſor ad caſtigandos Iudęos, ſolus tamen Meſſias ſimpliciter & præciſè nominatur in Scriptura Miſſus vel mittendus neq; id nomen in aliũ quempiam dicitur, nedũ in iſtum regẽ impiũ, quẽ ſcilicet Azarias apud Danielem cap. 3. appellat iniuſtiſſimũ & peſſimum vltra omnem terram.

71 Sexta Interpretatio. Aiunt quidã vaticiniũ hoc pertinere ad Meſſiã, & ad perpetuitatem principatus in tribu Iuda vſque ad Meſſię aduentũ, verùm dicunt non eſſe prophetiam, vt vocant, prędeſtinationis, id eſt, abſolutè certam & omnino implendam, ſed eſſe prophetiam cõditionalem

nalem,quales sunt multæ cõtinentes Dei promissiones aut cõminatio-nes,quæ non simpliciter & omnino impleri debent, sed sub cõditione, quæ si abest,destinatum non habent exitum. Promiserat Deus Iudæis æternã terræ Chanaam possessionẽ & habitationẽ,sed sub ea tamen cõditione,si vicissim ipsi pietatem & iustitiã colerẽt, legémq; Dei custodirent:quod ipsi quia nõ præstiterunt, propterea diuini promissi participes nõ sunt facti. Similiter igitur Deus per Iacob promisit tribui Iuda principatũ vsq; ad Messiæ aduentũ;nõ tamen absolutæ,sed sub cõditione,si à Dei cultu & obseruãtia diuinæ legis nõ recederet,quod quia secus euenit,idcirco minimè peruenit ad effectũ hoc Dei promissum.

Atenim duo faciunt cõtra hanc expositionem: tum quod prophetiæ conditionales vel expressam habent illã cõditionem,vel ex aliis diuinę Scripturæ locis ea cõditio elici potest & cognosci:at vaticiniũ hoc Iacob neq; conditionem habet vllã,neque quod ea intelligi debeat conditionaliter,vspiam in sacris literis significatur. Dicere igitur,non esse prophetiam absolutã,est temere loqui,& pro suo arbitrio fingere quod sibi placeat. Accedit, quod sicut prophetiæ de aduentu Messiæ fuerunt absolutæ,& vt dicunt,prædestinationis, sic etiã prophetiæ omnes quæ denotabant varias circunstãtias aduentus Messiæ:exempli gratiâ, quòd esset futurus Messias ex semine Abrahę,ꝙ ex stirpe Dauidis esse generandus,quòd eum Virgo esset paritura, quòd nasciturus esset in Bethlehem. Quemadmodum igitur hæ prophetiæ fuerunt absolutæ, nõ autem conditionales, sic etiam hæc prophetia censenda est quæ tempus Messiæ aduentus ex defectu principatus in tribu Iuda cognosci voluit.

Esa.7. Matth 1. Michæ.5. Luc 1. Matth.1.

Nam licèt Iacob non expressè dicat principatum in Iuda tunc defecturum,cùm veniet Messias,perspicuè tamen significat,si quando contingat deficere principatum in Iuda, tunc certissimè aduentum Messiæ expectari oportere. Nam si non deficiet donec veniat Messias, ergo cùm iam defecerit,necesse est iam venisse Messiam. Quod si hoc vaticinium de tempore aduentus Messiæ non est absolutum,sed conditionale; consimili profectò ratione nobilis illa prophetia Danielis de tempore aduentus Messiæ; septuaginta hedomadis denotato ac definito, non absoluta,sed conditionalis fuerit.

Dan.9.

DISPVTATIO CVM CHRISTIANIS *Doctoribus, quemadmodũ veritas huius prophetiæ cum ipso euentu,rerúmque successu congruat atque consentiat.*

DISCVSSIS aqtue profligatis Iudæorum commentitiis interpretationibus, alterum & quidem grauius ac difficilius cum Christianis Doctoribus subeundum est certamen. Est enim valdè operosum & arduum liquidò ostendere, quemadmodum prophetiæ huius veritati euentus & res ipsa planè responderit. Hac in

re plu

re plurimi maximíque viri vehementer laborarunt ac desudarunt, quorũ tamen omnium vix vnum reperies (vt ex hac nostra disputatione Lector intelliget) qui scopum, veritatis attigerit; multos autem videre licet qui ab eo longissimè aberrauerint. Summa difficultatis huius in eo versatur, quòd populus Hebræus statim post egressum ex Aegypto & legẽ à Deo acceptam, principes gentis suę habere cœpit, dissimili tamen, diuersis tẽporibus, principatu. Nam primi principes eius populi, fuêre duces, Mosen dico & Iosue, qui summo cum imperio ei populo præfuerunt per annos sexaginta sex; quorum neuter fuit ex tribu Iuda, sed Moses ex tribu Leui, Iosue autem ex tribu Ephraim.

73 Deinde principatus fuit penes Iudices vsque ad Saulem primum regem per annos plus trecentos: toto autem eo tempore de tam multis, id est, quindecim iudicibus, duo tantùm fuerunt ex tribu Iuda, Othoniel & Abesam, per annos septem & quadraginta principatu defuncti. Post hæc imperium fuit penes Reges quorum primus fuit Saul ex tribu Beniamin: *1 Reg. 10.* post quem rex creatus est Dauid ex tribu Iuda, in qua tribu mansit rega- *2. Reg. 2* lis principatus penes Dauidis posteros vsque ad captiuitatem Babylonicam, per annos quadringentos septuaginta tres. Post reuersionem autem Hebræorum ex captiuitate Babylonica in patriam suam, vsque ad Herodem, per annos quingentos viginti summus Iudæorum principatus in manu fuit Pontificum qui erant de tribu Leui. Nam quod scripsit Iustinus libro trigesimo sexto, Iudæorum eosdem esse reges & sacerdotes, ad hoc tempus tantùm pertinet.

74 Ex hac igitur breui narratione apparet, cùm principatus Iudæorum ab egressu eorum ex Aegypto vsque ad Herodem steterit annos mille quingentos, ex toto eo tempore annos duntaxat quingentos viginti principatum habuisse tribum Iuda. Ergo ante Dauidem principatus Iudaicus extra tribum Iuda fuit per annos quadringentos; post reuersionem autem ex captiuitate, fuit etiam extra tribum Iuda, præter vnum Zorobabel, quantum ex sacris litteris potest intelligi, & fuit penes tribum Leui per annos plus quingentos vsque ad Herodem & ad Messiæ aduentum; quomodo igitur constare potest veritas huius vaticinij, quo significatur futurum in tribu Iuda principatum vsque ad Messiæ aduentum? Hic nodus valdè torsit viros doctos, qui nullum non mouerunt lapidem, vt commodam eius soluendi rationem aliquam inirent. Varias igitur adhibuerũt vias & rationes, quibus explicarent propositam difficultatem, & veritatẽ huius vaticinij aptè cum euentu componere atque concordare possent: quas nos ad præsens exponemus diligenter, & expendemus.

75 Prima est sententia Eusebij Cæsariensis libro octauo de Demonstra- *Eusebius.* tione Euangelica, & Diodori Tarsensis, vt citatur in Catena in Genesim. *Diodorus.* Arbitrantur isti Iacob non significare hac prophetia imperium populi Hebræi futurum penes tribum Iuda vsque ad Messiæ aduentum, sed illud tantùm indicasse, tribum Iuda comparatam cum alijs tribubus, fore semper illis dignitate & honore præstantiorem, etiam tunc cùm erat penes alias tribus principatus.

Idem significat Hugo Sancti Victoris in annotationibus in Genesim super hunc locum, ita scribens. *Non auferetur sceptrum*, id est, dominium quoddam; sicut quòd prima tribus Iuda intrauit mare rubrum, & prima obtulit oblationem in deserto, vbi constructum est Tabernaculum, & & huiusmodi alia quæpiam parua prælatio. *Donec veniat, qui mittendus est*; in Hebræo est donec veniat Silo, vbi Saul à Samuele inunctus est in Regem. Et est sensus, Vsque ad Saulem & post eum habebit Iuda principatum, quia eripuit Ioseph de manibus fratrum suorum. Sic Hugo.

Verùm hæc sententia non est probabilis: nam illud vocabulum, *sceptrũ* vel, vt Hebræa sonãt, virga regia, & vt verterunt lxx. Princeps, & illa vox *dux*, vel vt significant Hebræa, legislator, manifestè denotant summam principatus & imperij potestatem. Neque illud rationi cõsentaneum est, si supremum imperium diu fuerit continuatum in alia tribu, non fuisse eam, quo tempore principatu potiebatur, ceteris nobiliorem & honoratiorem: supremus enim principatus longo tempore continuatus in aliqua familia, facit eam multo nobiliorem cæteris quæ eo principatu carent. Quis igitur dubitet credere, cùm post reuersionem Hebræorum ex captiuitate Babylonica, per annos plus quingentos, Pontifices qui erant de tribu Leui, summum imperium obtinuerint, & plerique regalem maiestatem simul cum dignitate pontificia coniunctam habuerint, fuisse apud Hebræos eo tempore tribum Leui omnium nobilissimam atque honoratissimam?

Cyrillus. Alexãdrinus. Altera sententia Beati Cyrilli in lib. 8. aduersus Iulianum Apostatam. 75
Negat Cyrillus post captiuitatem Babylonicam defecisse sceptrum & & principatum in tribu Iuda, quinimò putat, statim vt Iudæi reuersi sunt ex Babylonica captiuitate, principem eorum fuisse Zorobabelẽ qui erat de tribu Iuda, vt apud Esdram & Zachariam videre licet: eúmque principatum deinceps in posteris eius vsque ad Herodem esse perpetuatum.

Sed pace tanti viri dictum sit, non videtur verum quod sumit. Nullus enim posterorum Zorobabelis summum habuisse principatum apud Iudæos legitur, vel in sacris literis, vel in historijs Iosephi: sed contra legitur, fuisse id temporis imperiũ eius populi penes Pontifices, qui erant de tribu Leui. Quid quod Cyrillo aduersari videtur Hieremias cap. 22. quippe qui prædixit nullum Iechoniæ posterorum (fuit autem Zorobabel nepos Iechoniæ) potestatem habiturum in Iuda. Hæc sunt verba Hieremiæ de Iechonia: *Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur, nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltra in Iuda.* Verùm vt daremus Cyrillo, à Dauide vsque ad Herodem fuisse principatum in tribu Iuda, non propterea tamen omnino expedita esset difficultas proposita: Quid enim Cyrillus diceret de eo tempore quo principatus Hebræorum ab egressu eorum ex Aegypto vsque ad Dauidem fuit penes alias tribus per annos fermè quadringentos, vt suprà diximus?

Liranus. Thostatus. Carthusianus. Tertia sententia Lyrani, Tostati, & Carthusiani hoc loco, quam alij 76
permulti sequuntur. Negant isti etiam post reditum Iudæorum ex captiuitate

uitate Babylonica tribum Iuda omnino perdidiſſe ſceptrū, & imperium. Nam licèt tunc principatus fuiſſe videatur penes Pontifices, ipſi tamen Pontifices paterno quidem genere erant ex tribu Leui, ſed materno erāt ex tribu Iuda: propter nobilitatem enim harum duarum tribuum mutua inter illas miſcebantur, & iungebantur connubia. Id quod planum fit exemplo Aaronis, qui primus fuit Pontifex: is enim duxit Eliſabeth vxorem, filiam Aminadab principis tribus Iuda, vt habes in libro Exodi capite ſexto, & poſteriori libro Paralipomenon traditur Ioſabeth filiam Ioram Regis Iuda, vxorem fuiſſe Ioiadæ pontificis. Ergo principatus Iudaicus, etiam quo tempore fuit penes Pontifices, fuit aliqua ex parte penes tribum Iuda, ex qua illi Pontifices genus trahebant maternum.

77 Sed hæc opinio facilem habet confutationem. Primùm, etſi aliquando Pontifices vxores ex tribu Iuda duxerint, ſemper tamen, aut plurimùm duxiſſe eos, nec iſti oſtendunt, cùm probare tamen deberent, nec ſanè oſtendi poteſt; quin contra ſolitum fieri, vt ex ſua tribu, quæ nobiliſſima erat, propter imperium vxores acciperent Pontifices, credibilius videtur. Sed eſto, ſemper aut plerunque Pontifices vxores ex tribu Leui duxerint, non propterea tamen difficultas tollitur: quippe ſecundùm hanc prophetiam ſceptrum fore prædicitur penes tribum Iuda; apud Iudæos autem nemo cenſebatur huius aut illius tribus eſſe propter genus maternum, ſed tantummodò propter paternum, quapropter genealogiæ illorum nonniſi per genus paternum contexebantur.

78 Nam ſi ſecus eſſet, ratio illa B. Pauli qua in epiſtola ad Hebræos cap. 7. argumētatur, Chriſtum Dominū non fuiſſe ſacerdotem ex tribu Leui, & ſecundùm ordinē Aaron, quia Chriſtus fuit ex tribu Iuda, ex qua nullus vnquam ſacerdotio functus eſt; hæc, inquam, Pauli ratio infirma eſſet: Namque ſic ei occurri poſſet, matrem Domini noſtri fuiſſe quidem ex tribu Iuda paterno genere, ſed materno ex tribu Leui, & idcirco Chriſtū participem fuiſſe vtriuſque tribus, & in vtraque tribu cenſeri poſſe. Sed illud meo iudicio aduerſus iſtius ſententiæ ſectatores non parum valet. Fatentur iſti ſceptrum fuiſſe penes Pontifices, qui paterno genere, id eſt, ſimpliciter erant ex tribu Leui, materno autem, id eſt, ſecundùm quid ex tribu Iuda: ergo ſceptrum, & imperium toto eo tempore nonniſi ſecundùm quid fuit penes tribum Iuda, ſimpliciter autem, & propriè fuit penes tribum Leui. Ex quo rectè concluderetur, prophetiam hanc Iacob, vel magis, vel æquè ſaltem pertinuiſſe ad tribum Leui, quàm ad tribum Iuda.

2. Paral. 22.

Nonnulli ætatis noſtræ, viri ſanè docti, & clari nominis ſcriptores, putauerunt, & ſcriptis prodiderunt, Machabæos, Iudam dico, Ionatham, & Simonem eiúſque poſteros, qui principatum ſummum in populo Iudaico vſque ad Herodem obtinuerunt, etiam paterno genere fuiſſe de tribu Iuda. Rectè enim illi pro ſua prudentia, & doctrina animaduerterunt, ſi Machabæi genus tantùm maternum duxiſſent ex tribu Iuda, id nequaquam facere, vt principatus tunc fuiſſe dicatur penes tribum Iuda, ſicut nos paulò antè oſtēdimus. Quod autē illi paterno genere fuerint ex tribu

Genebr. in Chronologia vbi de Machab.

Iuda,duplici argumento persuadere volunt,primò,a uctoritate B.Cyrilli, qui libro octauo aduersus Iulianum affirmat princip atum Iudaicum etiã post captiuitatem Babylonicam permansisse in po steris Zorobabelis, & Dauidis,vsque ad Herodem.Sed ego hanc Cyrilli opinionem paulo suprà,validè(vt opinor)confutaui.

Tum id maximè probare contendunt ex quibusdam verbis quę sunt in priore libro Machabęorum sub finem quinti capitis,vbi agitur de quibusdam Iudæis,qui inconsultè, ac temerè inito cum hostibus conflictu ceciderant.Et subditur:*Illi autem non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel.Et viri Iuda magnificati sunt valdè in conspectu omnis Israel,& gentium omnium vbi audiebatur nomen eorum.* Illud,*Et viri Iuda*,secundùm illos haud dubiè significat viros ex tribu Iuda, nec alios sanè,aut certè potissimũ,Iudã & fratres eius:erãt igitur illi de tribu Iuda.

An Machabæi paternum genus ex tribu Iuda duxerint

Sed non est hoc firmum argumentum:tum quia altera lectio eius loci sic habet:*Et vir Iudas,& fratres eius magnificati sunt. &c.* tum verò quia etiam secundùm eam lectionem nihil locus hic adiuuat eorum sententiam.significatur enim illis verbis,*Viri Iuda*,id est, qui sequebantur ducem eius belli Iudam,milites scilicet,& comites atque adiutores eius in eo bello;significatur,inquã,eos viros,qui cũ Iuda militabãt,propter egregia ab illis patrata facinora esse apud omnes magnificatos, & celebratos.

Enimuerò principatum Iudaicum non abuenisse Machabæis iure hæ- 79
reditario,quasi ipsi essent de tribu Iuda & ex Dauidis stirpe,sed delatum eis fuisse per electionem populi;nec simpliciter,sed quoad surgeret propheta,qui ex Dei sententia doceret quid facto opus esset, apertis verbis traditur in priore libro Machabæorum,in cuius cap.9.sic est:*Et congregati sunt omnes amici Iuda,& dixerunt Ionathæ, Nunc te hodie eligimus esse nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.* Et in capite 14. eiusdem libri sic legitur:*Iudæi,& sacerdotes consenserunt Simonem esse ducem suum,& summum Sacerdotem in æternũ,donec surgat propheta fidelis.*

Machabæi non iure hereditario,sed per electionem populi & ad tempus principatum acceperunt.

Certè Beatus Hieronymus super caput.21.Ezechielis non semel asse- 80
ueranter ait regnum Iuda,& Dauidis omnino finitum esse in Rege Sedechia,qui fuit vltimus ante captiuitatem Babylonicam,nec vltra fuisse : nã quamuis postea Machabæorum posteri,& regnum,& pontificatum obtinuerint;non tamen ipsis iure debitum fuisse,nec in ipsis locum habuisse prophetiam illam Iacob,*Non auferetur sceptrum de Iuda.* Non sum nescius,eundem Hieronymum super primum caput Sophoniæ scriptum reliquisse,vsque ad tempus passionis & mortis Domini nostri perseuerasse Reges Iuda de stirpe Dauid,secundùm illam prophetiam Iacob:*Non deficiet princeps de Iuda,nec dux de femoribus eius,donec veniat cui repositum est,& ipse erit expectatio gentium.* Verùm quod eo loco dixit Hieronymus & obiter,& in tropologica expositione,& ex aliorum fortasse,vt plerunque solet,sensu,non valdè curandum est:præsertim cùm id manifestè sit falsum.Nemo enim est,qui nesciat,multo ante passionem Domini,id est, per annos septuaginta,principatum Iudaicum esse ad alienigenas, quorum primus Herodes fuit,translatum.

B. Hieronymus.

81 Quod autem Machabæi paterno genere fuerint de tribu Leui, non de tribu Iuda, vt supradictis auctoribus visum est, adeo perspicuis verbis docet sacra Scriptura, vt neminem, qui animum modò aduertat ad eius verba, negaturum putem. Loquens in priore libro Machabæorum sub initiũ secũdi capitis de Mathathia, qui pater fuit Machabæorum, eiúsque genus indicans, sic ait: *In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis filij Simeonis, sacerdos ex filiis Ioarim*: id est, ex vice, & familia Ioarim, quæ inter viginti quatuor familias posterorum Aaronis, sorte prima exiit, vt habes 1. Paralip. ca. 24. & Iosephus idem narrans lib. 12. Antiquitatum, dicit eum fuisse sacerdotem ex vice Ioaribi.

Machabæos paternum genus ex tribu Leui traxisse docet Scriptura.

Ioseph.

Deinde B. Paulus, vt paulò suprà diximus, simpliciter ait, nullum vnquam de tribu Iuda seruisse altari: ex quo argumentatur, Dominum nostrum, qui fuit ex tribu Iuda, non fuisse sacerdotem secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. Et quia Deus in lib. Num. & alibi, grauissimis verbis, quin etiam pœnis vetuerat quenquam ministeria sacerdotum tractare, qui non esset ex tribu Leui, & semine Aaron, propterea non modò vetitum, illicitum & inauditum erat apud Iudæos, esse aliquem ex alia tribu, quàm Leui, vel Pontificem, vel etiam sacerdotem, vt id munus vel tractare, impium & execrandum haberetur, & nonnunquam miris à Deo prodigiis editis seuerissimè vindicatum esset, vt ostendunt exempla Dathan, & Abiron, & Oziæ Regis Iuda.

Hebr. 7.

Ps. 109.

Num. 16

2. Paral. 26.

82 Quarta sententia. Quidam aiunt, illud vocabulum *sheueth*, quod Latinus interpres vertit, sceptrum, alij virgam, nonnunquam in sacris literis significare tribum siue familiam: quod Oleaster probat ex illis verbis psalmi 70. *Tribum Ephraim non elegit, sed elegit tribum Iuda.* Vbi pro illa voce (tribum) Hebraicè est *sheueth*: hac igitur significatione eam vocem esse positam hoc loco: vt sensus prophetiæ sit: Non auferetur tribus Iuda, id est, Permanebit vsque ad Messiam.

Oleast.

Sed contra hanc interpretationem facit communis sensus Hebræorũ, & Patrum, paraphrasis item Chaldaica, translatio Septuaginta, & ferè omnes versiones, quæ vocabulo imperij, sceptri, regni, principatus, regalis virgæ, eam vocem expresserunt. Deinde secundùm istam expositionem, Iacob nihil dixisset eximiũ, aut singulare de tribu Iuda, sed quod in alias quoque tribus communiter, & æquè conueniat. nam (vt de aliis taceam) certè tribus Leui vsque ad Domini nostri aduentum, non secus quàm tribus Iuda permansit.

83 Quinta sententia Pauli Burgensis hoc loco, Galatini libr. 4. de Arcanis fidei, Ioannis Annij in Breuiario temporum Philonis, & Ioannis Lucidi in libro de Emendatione temporum, vbi agit de vita Christi. Affirmant isti, Moysen Dei iussu, vt proditum est Numerorum 11. instituisse Senatum quendam siue Collegium septuaginta virorum, quos delegit omnes ex tribu Iuda: & hoc collegiũ vocant isti, Sanedrin, penes quod erat summa potestas, & auctoritas circa ea quæ spectabant ad legem Moysi, siue moralia essent illa, siue cæremonialia, siue iudicialia. illi callebant, & apud se tenebant interiorem sublimiorémque intelligentiam Scripturæ, quam

Burgen.
Galat.
Anniius.
Lucidus.

vocabāt Cabala, quod verbum ſignificat Receptionem, quòd ea doctrina non per publicam diſciplinam, & ſcripta acciperetur, ſed per ſecretam traditionem ſpectatis probatiſque auditoribus commendaretur.

Io. Mirandul. Ioannes Mirandulanus, ait tale fuiſſe illud Collegium, quale eſt in Eccleſia Collegium Cardinalium, eóſque viros appellari ſolitos in ſacris literis ſeniores, quorum traditiones, & præcepta Iudæi ſumma obſeruantia reuerebantur, & cuſtodiebant. de his intelligi volunt, quod eſt in Pſal. 81. *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, &c.* & rurſus: *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes.* De hoc igitur Senatu qui totus, vt diximus, erat de tribu Iuda, cenſent iſti prophetiam hanc Iacob eſſe intelligendam: Siquidem penes hũc Senatum manſit ſuprema poteſtas vſque ad Herodem, qui paulò ante Chriſti ortum omnem ei ſenatui auctoritatem, ac poteſtatem ademit.

Sed in hac opinione multa ſunt animaduerſione & caſtigatione digna. 84
Principiò, deberẽt iſti oſtendere ex ſacra Scriptura, vel probatis hiſtoriis, talem fuiſſe vnquam in populo Hebræo Senatum, qualem ipſi depingũt, & permanſiſſe eum vſquẽ ad Herodem. Certè apud Ioſephum diligentiſſimum, & curioſiſſimum Iudaicarum rerum ſcriptorem, mirum de iſto Senatu ſilentium eſt: nec Philo quicquam prodidit; nam illud Breuiariũ temporũ, non veri Philonis fuit, ſed Philonis Anniani, id eſt, vel ab ipſo Annio, vel ab alio quopiam confictum, vt à nobis demonſtratum eſt lib. 12. Commentariorum noſtrorum in Danielem, quæſt. 1.

Verùm demus iſtis, talem fuiſſe aliquãdo ſenatum in populo Hebræo: 85
illud tamen non eſt eis concedendum, illum Senatum fuiſſe totum ex hominibus tribus Iuda. nam nec hoc iſti probant, nec eſt ſanè probabile: quin magis credibile eſt, ſi talis fuiſſet Senatus, eum non ex vna tribu Iuda, ſed ex omnibus fuiſſe delectum atque conflatum; quo ſcilicet cunctis tribubus ſatisfieret, vt omnium ratione habita, iudicia, & decreta illius Senatus propenſiùs, ac libentiùs omnes amplecterentur. Sic enim non ſemel apud Hebræos eſſe factum, replicantem ſacros annales, facile eſt intelligere. Quotieſcunque enim ex vſu illius populi fuit, certum aliquem numerum virorum prudentium & proborum deligere, vel ad res ciuiles prudenter tractandas & adminiſtrandas, vel ad grauiſsimum aliquod negociũ, & ad publicũ bonũ ſpectãs expeditè, & rectè conficiendũ, ſemper fuiſſe eos viros legimus non ex vna aliqua tribu, ſed ex omnibus electos.

Huius rei aliquot ſunt in ſacris literis exempla. Primum Exodi cap. 18. vbi narratur, Moſen ex conſilio ſoceri ſui Iethro conſtituiſſe ſuper populum principes, & iudices ex toto Iſraele. Alterum exemplum Numerorũ cap. 13. de duodecim exploratoribus miſsis à Moſe ad ſpeculandam terrã Chanaam, ex qualibet tribu vno eorum delecto. Tertium exemplum narratur ab Ariſtea, Ioſepho, & Euſebio de duobus & ſeptuaginta interpretibus ſacræ Scripturæ, quos rogatu Philadelphi Regis Ægypti miſit Eleazarus Iudæorum Pontifex, ſenos ex qualibet tribu omnium ſapientiſsimos diligendo, ad conuertenda ſacra Biblia ex Hebræo ſermone in Græcum: nec vſpiam legitur in ſacris libris tales aliquos ſeptuaginta viros ex vna tantùm tribu fuiſſe delectos. Nam quod iſti proferunt ex lib.

lib. Numero. de illis ſeptuaginta ſenibus quos delegit Moſes, eorum opinioni minimè ſuffragatur, quin potiùs refragatur. Deus enim iuſſit illos ſeptuaginta viros elegi de ſenibus Iſrael. Audis, de ſenibus Iſrael, non autem de ſenibus Iuda? Vocabulo enim Iſrael, antequam decem tribus ſpararentur à Iuda, vniuerſus populus Hebræus ſignificabatur.

86 Quid multa? liberaliter cum iſtis agam; fuerit ſanè iſte ſenatus in populo Hebręo vſque ad Herodis tempora, fueritque vniuerſus ex tribu Iuda: non propterea tamen propoſita difficultas circa hanc prophetiam exhauritur. Siquidem Iacob loquitur de ſceptro, & ſuprema poteſtate atque imperio, tale autem ſceptrum, & imperium nõ erat in iſto Senatu, ſed vel in Duce, vel in Iudice, vel in Rege, vel in Pontifice, penes quos in diuerſis temporibus fuit ſummus Hebræi populi principatus. Illi enim ſeptuaginta viri, erant tanquam conſiliarij Principis, & vt iudices populi, nec penes illos, ſed penes Principem erat ſceptrum & imperium. Similiter nempe, vt in regno Galliæ, ſub Rege Galliæ eſt, quod vulgo appellãt, Parlamentum: & in regno Hiſpaniæ ſub rege eſt, quod vulgo appellant Concilium Regium ſeu Concilium ſtatus: & Romæ, atque in Eccleſia ſub ipſo Papa eſt Concilium Cardinalium, & olim apud Romanos erat Senatus, tempore Imperatorum.

Sexta opinio Caietani hoc loco. Caietanus tractans hanc ipſam quam in manibus habemus quæſtionem, ad hunc modum ſcribit: (volo enim propria eius verba adſcribere, quo planiùs & certiùs eius ſententiam lector intelligat) Diſcurre, inquit, & diſcuto, Nouitie, expoſitiones omnes tã Hebræorum, quàm aliorum, & reperies nullã quadrare verbis illis Iacob: *Non auferetur virga de Iuda*, niſi hanc meam, hoc eſt, [Non auferetur penitus principatus de tribu Iuda, donec veniat Meſſias.] Ablatus ſanè fuit antea, ſed non penitus: impeditus eſt ad tempus principatus eius, ſed non totaliter deſijt, ſiquidẽ remanſit ſemper certitudo Meſſiæ naſcituri de tribu Iuda, ad differentiam reliquarum tribuum, quòd in reliquis tribubus potuit omnino deficere principatus, ita quòd nunquam ampliùs recuperaretur: in tribu autem Iuda quicunque & quotcunque acciderunt defectus principatus, ſiue Regalis, ſiue Ducalis, certa tamen erat ſpes principatum eſſe reddendum tribui Iuda.

Illud autem: *Donec veniat Meſſias*; non eſt ſic accipiendum, quaſi poſt Meſſiæ aduentum defecturus ſit principatus Iuda, immò tum maximè fir mandus erat & perpetuãdus in æternum. Verùm ſatis fuit tollere id quod poterat eſſe ambiguum: non enim poterat eſſe dubium, an regnum Meſſiæ futurum eſſet æternum, ſed an principatus Iudaicus vſque ad Meſsiæ aduentum futurus eſſet perpetuus: & ad hoc tollendum dubium prædixit Iacob, quamuis imperium Iuda non eſſet confirmandũ vſque ad Meſſiam, non eſſe tamen penitus auferendum, ſed certiſsima expectatione expectandum eſſe, vſquequò ex muliere tribus Iuda, naſceretur filius qui redimeret regnum Iſrael. Libra cæteras expoſitiones, & inuenies in illis multa falſa permiſta, & multa voluntariè & gratis dicta, huic autem noſtræ nullum occurrit offendiculum, & propterea præpono illam cæteris.

Atque

Atque hæc quidem Caietanus, cuius opinionis hæc eſt ſumma, dupli-
Caietanus. citer potuiſſe auferri ſceptrum de tribu Iuda, vel ſecundùm actum ad tẽ-
pus, vel omnino ſine vlla ſpe iterum aliquando ipſum recuperandi: priori
modo negari non poſſe aliquando defeciſſe ſceptrum Iuda; ſed poſte-
riori modo nequaquã defeciſſe: ſemper enim manſiſſe in tribu Iuda cer-
tiſſimam ſpem naſciturum ex ea tribu Meſſiam, qui principatum eius re-
pararet ac firmaret in æternum.

Refutatio Caietani. Verùm hæc ſententia Caietani, ſi rectè penſetur, paruam aut potiùs 88
nullam habere probabilitatem reperietur. primùm enim dubitari non po
teſt quin Iacob locutus ſit de principatu & imperio Iuda terreno & tem-
porali, non autem de ſpirituali, ſiquidem poteſtas verè ſpiritualis nunquã
fuit in populo Hebræo: neque enim lex Moſis, nec ſacerdotium Aaroni-
cum, nec ſacrificia, ceteræque legales cæremoniæ vim habuêre producẽ-
di vllum ſpiritualem effectum; vt ex illa diſputatione quam tractat Bea-
tus Paulus in Epiſt. ad Hebræos, perſpicuè licet cognoſcere. Et vt fuerit
talis poteſtas ſpiritualis in populo Hebræo, ea tamen non fuit in tribu Iu-
da, ſed in tribu Leui, penes quam ſolum erat ſacerdotium & Pontificatus.
Maneat igitur, Iacob eſſe locutum de terreno & temporali principatu Iu-
da. Talem autem principatum poſt captiuitatem Babylonicam omnino
perdidit tribus Iuda, tam ſcilicet quantum ad actum, quàm etiam quantũ
ad ſpem recuperandi, nunquã enim poſtea principatum recuperauit. Nã
Meſſias cùm venit, non reparauit terrenũ & temporale regnum Iuda aut
Ioan.18. Dauidis, ſed fundauit & firmauit ſpirituale, nempe Dominus ipſe teſtifi-
catus eſt regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, & Hiere. 22. cap. prædi-
xerat, neminem futurum ex ſemine Iechoniæ qui ampliùs regnaret & po
teſtatem haberet in Iuda, videlicet temporalem & terrenam. Dominum
Matt.1. autem noſtrum fuiſſe de ſtirpe Iechoniæ, non ſinit nos dubitare genealo-
gia eius quam deſcripſit Matthæus.

Illud præterea valdè officit ſententiæ Caietani, quòd ſecundùm eam, 89
iacere videretur cauſa Chriſtianorum, & contumacia Iudæorum exulta-
ret ac triumpharet. Etenim argumentatio qua Patres omnes vſi ſunt ad
conuincendos Iudæos de aduentu Meſſię ex hoc vaticinio Iacob contex-
ta, infirmiſſima eſſet ac planè nulla. Sic enim illi argumentãtur: Iacob va-
ticinatus eſt non defecturum principatum Iuda donec veniret Meſſias;
ſed defecit tempore Herodis, quo tempore natus eſt Ieſus; iam igitur ve-
nit Meſſias; nec is alius fuit quàm Dominus Ieſus. Hanc Iudæi argumen-
tationem facile, ſecundùm Caietani expoſitionem eluderent: dicerent e-
nim, tempore Herodis defeciſſe principatum Iuda quãtum ad actum, ſed
non quantum ad ſpem recuperandi: exſpectari enim ab ipſis adhuc Meſ-
ſiæ aduentum, qui principatum Iuda non ſolùm reparabit, ſed multo ma-
ximè amplificabit. Non igitur ex defectu imperij Iudaici qui contigit tẽ-
pore Herodis & Domini noſtri, conuinci poſſet iam veniſſe Meſsiam.

Adijce, quòd Caietanus non ſatisfacit difficultati quantũ ad illos qua-
dringentos annos ab egreſſu ex Ægypto vſq; ad Dauidem, qui principatũ
fundauit in tribu Iuda. Per illos enim annos principatus non fuit penes
tribum

tribum Iuda,sed penes alias tribus:quocirca non potest dici quod ait Caietanus,eam tametsi perdiderit,principatum quantum ad actum non tamen perdidisse, quantum ad spem recuperandi.

90 Septima opinio Melchioris Cani lib. 2. de locis theologicis,c. 11.in solutione quarti argumenti. Cùm tres de supradictis opinionibus eo loci breuiter commemorasset Canus,ex suo sensu subdit hoc:Nos,inquit,quibus consilium est alienas expositiones non inimicè aut insectari, aut repellere,faciliùs hunc nodum expediemus,si ex primo Machabæorum libro intelligemus,populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidisse non tanquam proprium & hæreditarium,sed ad legem depositi conseruandum,vt videlicet Israeliticam plebem interea tuerentur,donec surgeret propheta fidelis qui eos instrueret,vel quem de tribu Iuda venturum expectabant:qua ex re sceptrum de tribu Iuda non auferebatur, & præsertim quòd ipsa quoque tribus Iuda in hoc populi condictum & sententiam à principio saltem creditur consensisse.Ita Canus. *Melchior Canus.*

91 Verùm hæc opinio siue coniectura,multiplici patet confutationi.Primùm Canus,fortasse nolens, delabitur in opinionem Caietani à nobis paulò suprà confutatam:cogitur enim dicere quod ille dixit, tribum Iuda perdidisse principatam multis sæculis ante Messiæ aduentum; perdidisse,inquam,quantum ad actum siue quantum ad vsum;non tamen perdidisse quantũ ad proprietatẽ & ius,siue,vt ille dixit, quãtũ ad certam spem iterũ recuperandi.Ergo secundùm expositionẽ Cani,nõ posset hac prophetia Iacob peruinci contra Iudæos iam venisse Messiã propter defectũ principatus in tribu Iuda:diceretur enim,perdidisse tribum Iuda iampridem principatũ quantum ad actũ siue vsum;retinere tamen ipsum quantum ad ius & proprietatem quæ in aduentu Messiæ reducatur ad actum.

Præterea quid Canus dicet de Pontificibus qui ante Machabęos summum in populo Iudaico principatum post reditum ex captiuitate Babylonica obtinuerunt?neque enim probare potest,illis fuisse delatum communi eius populi consensu. Vnde porrò enotuit Cano, tribum Iuda consensisse in electionem Machabæorum ad imperium? Iam verò cùm per quadringentos annos ante Dauidem principatus Iudaicus fuerit penes Duces & Iudices ex alijs tribubus,quomodo ad explicandam hanc difficultatem interpretatio Cani valere potest?

Denique,vt dixi,ex hac prophetia non posset ostendi,tempore Herodis,quo natus est Dominus,venturum fuisse Messiam,& hunc fuisse Saluatorem nostrum,in quo vno vaticinium hoc Iacob, sicut omnia aliorũ vatum oracula,completum fuerit,quia nimirum tunc principatus Iudaicus defecit translatus ad alienigenas.Nam vel intelligitur defecisse quantum ad actum & vsum,& hoc non valet: Tum quia dicetur prophetiam Iacob intelligi oportere de defectu quantum ad ius & spem recuperãdi, tũ quia non primũ defecit tẽpore Herodis principatus in tribu Iuda, sed quingentis circiter annis antea. Vel intelligitur defecisse tũc,id est,tẽpore Herodis omnino,id est,etiã quantũ ad ius & spem recuperandi: sed hoc probari non potest, dicent enim Iudæi adhuc superesse tribui Iuda ius

& ſpem iterum obtinendi principatum, cùm ſcilicet venerit Meſſias, quē illi etiamnum venturum expectant. Verùm de aliorum opinionibus circa huius vaticinij intelligentiam & interpretationem ſatis adhuc fuerit à nobis diſputatum.

AVCTORIS IVDICIVM DE VERO ac germano huius prophetiæ Iacob intellectu & ſententia.

QVÆNAM igitur eſt noſtra ſententia? Breuiter dicam. Credo equidem vaticinium hoc intelligi debere in vniuerſum de ipſa gente Iudaica, quæ duodecim in tribus erat diuiſa: de tribu autem Iuda nonniſi ſecundùm congruam quandam applicationem, ſiue, vt in ſcholis loquimur, appropriationem intelligi debere, aut poſſe: vt hic ſit prophetiæ huius intellectus; futurum ſemper in gente Iudaica, & penes viros eius gentis principatum donec veniret Meſſias. Illud *ſemper* non ſignificat perfectā continuationē temporis, excludens omnem interruptionem; conſtat enim tempore captiuitatum amiſſum eſſe principatum abſolutum & planè liberū; ſed quia id contigit ad breue tempus, & rurſus poſtea recuperatus eſt principatus, idcirco illud pro nihilo ducitur. Semper igitur vſque ad tempus Herodis & ortum Domini noſtri, qui principatum tenuerunt in populo Hebræo, fuerunt ex ea gente & non alienigenæ, ſiue fuerint ex tribu Leui, vt accidit poſt reditum ex captiuitate Babylonica; ſiue de tribu Iuda, vt tempore regum à Dauide vſque ad Sedechiam; ſiue ex alijs tribubus, vt euenit poſt egreſſum ex Aegypto vſque ad tempora Dauidis. 92

Cur igitur, dicet aliquis, Iacob hanc prophetiam propriè de tribu Iuda pronunciauit, ſi non ei propriè conuenit, ſed in commune pertinet ad omnem gentem Iudaicam? Dicam de hoc paulò infrà, & cauſas eius rei valdè probabiles exponam. Sed priùs oſtendere oportet veram eſſe hanc interpretationem, & præ ceteris omnibus à Lectore amplectendā. Quod ſanè dupliciter poteſt demōſtrari. hæc enim interpretatio reddit prophetiam Iacob planam & facilem intellectu atque creditu, nihil continet abſurdi, nihil confictum habet, nihil gratis & temerè dictum, non inuoluitur difficultatibus quibus aliæ expoſitiones inexplicabiliter intricatæ ſūt, nullis premitur incommodis quibus aliæ omnes vehementer vrgentur; denique mirificè congruit & conſentit cum euentu, & ipſo rerum ſucceſſu. Siquidem quicunque ante Herodem tenuerunt apud Hebræos imperium, ex genere, & ſtirpe Iudaica fuerunt, primúſque alienigenarum Herodes non per electionem populi, ſed per vim & per auctoritatem & poteſtatem Romanorum, occiſis legitimis Principibus imperium Iudaicum ſibi vendicauit. 93

Confirmatur hoc ipſum præterea auctoritate vetuſtiſſimorū ſcriptorum Eccleſiaſticorum, & grauiſſimorum Patrum, qui ſimiliter vt nos hoc vaticinium intellexerunt & explanarunt; & idcirco nullam circa ipſum 94

moue

mouerunt quæstionem, nullámque senserunt difficultatem. Iustinus Mar
tyr in eo sermone quẽ habuit cum Tryphone Iudæo,& scriptis prodidit, *Iustinus Martyr.*
sic ait: Iacob patriarcha duos Christi aduentus prædixit,& in primo fore
ipsum passibilem; post quem, nec prophetam vllum vos habituros, nec
regem qui sit vestri generis (audis illud, vestri generis id est, ex genere
& stirpe Iudaica)& cùm Iustinus memorasset hoc vaticiniũ Iacob, sub-
dit: Certè non estis tam impudentes, vt negare audeatis prophetas & qua
lescunque principes nunquam vobis defuisse vsque ad aduentum Chri-
sti: sed postquam Christus Dominus in gente vestra exortus & necatus
est, nunquam prophetam habuistis nec habetis, immò ne regem quidem
proprium. Sic Iustinus. Vides igitur, quemadmodum Iustinus intellexe-
rit semper futuros principes generis & stirpis Iudaicæ, qualescunque illi
fuerint, id est, ex qualicunque tribu?

Verùm apertior est hac de re sententia Eusebij, qui libro primo Histo- *Euseb. Cæsariensis.*
95 riæ Ecclesiasticæ, cap. 6. ad hunc modum scribit: Eodem tempore cùm
Herodes primus extero & peregrino genere ortus Iudaicæ gentis regnũ
obtinuisset, prædictio Iacob, *Non deficiet princeps de Iuda,&c.* finem vi-
debatur consecuta; tantisper enim prædictio illa euentum non habuit,
dum sub principibus ex ea gente prognatis potestas esset, qui quidem ini-
tium imperij ab ipso Mose capientes, vsque ad Augusti regnum durauе-
runt, sub cuius imperio Herodes primus externæ gentis stirpe procreatus
Iudæorum principatum à Romanis adeptus est; ad quem cùm peruenis-
set regnum Iudæorum, pro foribus iam is adesse sentiebatur secundùm
Prophetæ oraculum qui futurus esset gentium expectatio: quippe ex illo
tempore principes qui successione vsque ab ipso Mose deriuata, Iudæo-
rum potirentur imperio, deficere ac prorsus euanescere videbantur. Nã
ante captiuitatem Babylonicam gens Iudaica subiecta fuit Regibus: ante
Regum verò tempora, Iudicibus: post reditum autem ex captiuitate Ba-
bylonica, Pontifices summam rerum administrarunt vsque ad Herodem:
ex quo tempore principes & Duces ex Iuda, hoc est, ex Iudæorum fami-
lia,& gente prognati, Rempublicam illam regere destiterunt: atque hoc
ipso tempore aduenit promissus à Deo Messias Saluator noster: vt in eo
completam esse prophetiam Iacob dubitari nullo modo possit. Hactenus
ex Eusebio, qui clarissimis verbis per principes ex Iuda, interpretatus est
principes ex gente & stirpe Iudaica, non autem ex peregrina & externa,
qualis fuit Herodes.

Consimili ratione Athanasium intellexisse hoc vaticinium non obscurè significant eius verba in libro de Incarnatione verbi; ait enim hoc vaticinio Iacobũ definiuisse tempus quo duraturum erat regnum Iudaicum, scilicet vsque ad Messiæ aduentum. Non dixit Athanasius, regnum in tribu Iuda, sed vniuersè regnum Iudaicum, id est, quod obtinerent qui Iudaica stirpe ac gente prognati essent. Idem sensisse B. Ambrosiũ non obscurè indicat ipse, in capite quarto eius libri quem edidit de Benedictionibus Patriarcharum: nam interpretans illud; *Non deficiet Dux ex Iuda donec ille veniat,* ait vsque ad ortum Saluatoris fidem regalis succes-

ſionis apud Iudæos integrã eſſe conſeruatã,poſteà verò per Herodẽ adulterata ſucceſſione prærogatiuam dignitatis amiſit. Ergo hoc ait Ambroſius ſignificaſſe Iacob;ſeruatum iri in Iudicibus & Regibus Iudæorum intemeratę ſucceſſionis hæreditatem,donec veniret Meſſias. Vult igitur Ambroſius propterea nõ defeciſſe ſceptrũ de Iuda vſq; ad Meſſiã, quod Iudæi vſque ad Herodẽ proprios & ſuę gentis principes ſẽper habuerũt.

Chryſoſtomus. S.Chryſoſtomus homil.67.in Geneſim exponens illa verba, *Non deficiet princeps in Iuda*:Manifeſtè,inquit,declaratur his verbis tempus quo aduenturus erat Meſſias:tandiu enim,ait Iacob,durabunt Iudaica & princeps Iudæorum,quoad ille venerit. Idem in eo libro qui inſcribitur:Demonſtratio aduerſus Gentes quòd Chriſtus ſit Deus.Scriptura,inquit,etiam tempus quo venturus erat,manifeſtauit,dicens:*Non deficiet princeps ex Iuda*,nam tunc comparuit,cùm iam deficerent Principes Iudaici, & ſceptris Romanorum ſubderentur.Beatus Auguſtinus libro 18. de Ciuitate Dei,capit.45. ita ſcribit de Iudæis : Deinde Herodem alienigenam regem habere meruerunt,quo regnante natus eſt Chriſtus:iam enim venerat plenitudo temporis ſignificata prophetico ſpiritu per Iacob , cùm dixit; *Non deficiet Princeps ex Iuda,&c.*Non enim defuit Iudæorũ princeps ex ipſis Iudæis vſque ad iſtum Herodem,quem primum acceperunt alienigenã regẽ.Theod.q. vlt.in Gen.explanans prophetiã hanc Iacob: Hoc,inquit,aduentus Domini indiciũ eſt clariſſimũ : cùm enim Chriſtus naſceretur,defecerũt Iudęorũ Reges,Principes ſacerdotũ , & Prophetæ, & imperabant Iudæis reges ex alia tribu. Vbi Theod. per aliam tribum (vt manifeſtum eſt conſideranti ſententiam eius) intellexit aliam familiam,ſtirpem,genus,id eſt,non ex genere & gente Iudaica.

August. Theodoretus.

Rupertus. Rupertus lib.9.Cõment. in Gen.cap. 29.tractãs hoc vaticiniũ Iacob 97
de Iuda,hũc in modũ ſcribit:Iã verò quaſi quæreretur quãdo ille Meſſias veniet,& quod ſignũ tẽporis aduẽtus eius,cõtinuò ſequitur:*Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda,&c.*Quãdo ablatũ eſt ſceptrum de Iuda?ex tũc videlicet, quãdo regnũ Iudæorũ Romanis tradẽtibus adeptus eſt Herodes alienigena patre Idumæo, matre ortus Arabica. Et Reges ſanè iãdudũ defecerãt à tẽpore captiuitatis Babylonicæ:Duces tamẽ qui erãt ex gẽte illa,perſeuerarũt vſq; ad cõtentiones Hyrcani & Ariſtobuli,qui ex cõmiſtis tribubus,ſacerdotali ſcilicet & Regia orti,Regnũ & Sacerdotiũ diſcordib' inter ſe animis diuidẽtibus cõtẽdẽdo,& inuicẽ pugnãdo, tãdẽ occaſionẽ porrexerũt Romanæ poteſtati;locũq; aperuerũt alienigenæ Herodi.Vnde prudẽter nõ tantùm dictũ eſt:*Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda* ; ſed additũ eſt,*Et dux de fœmore eius.*Tũc primùm ſublatũ eſt ſceptrũ de Iuda,quãdo tulit illud Herodes,qui vtiq; Iudæus non erat.Tũc autem Ieſus Chriſtus Dei filius in Bethlehẽ Iuda de virgine matre naſci dignatus eſt. Cũ ergo dixit,*Nõ auferetur ſceptrũ de Iuda,&c.*firmũ ſermonẽ propheticũ ſanctiſſimus Prophetarum Iacob quaſi lucernã in caliginoſo loco lucentem attollit,vt ſciat inquiſitor regni Dei,quando,vel ex quo certus eſſe debeat de aduentu eius quem laudare & adorare debeant omnes fratres eius.

Luc.2. 2.Pet.1. Gen.49.

Luc.2. Huic lucernæ ſeu prophetico ſermoni Simeõ ſenex attendens,cùm videret regnante alienigena ablatũ eſſe ſceptrum de Iuda,intellexit tempus

esse vt veniret, qui mittendus esset; & idcirco ianuas cœlorũ vnde vẽturũ illum sperabat, tandiu suspensa prece pulsare non destitit, donec responsũ acciperet à Spiritu sancto, non visurum se mortẽ, nisi priùs videret Christum Domini, & vidit: & sicut legebat in hoc Scripturæ loco; *Ipse erit expectatio Gentium*, ita credidit & confessus est eum esse lumen ad reuelationem Gentium. Vnde autem scire poterat Iacob illum fore Gentiũ expectationem? Ex Deo videlicet, non solùm quia propheta erat, sed quia etiam Deum Abrahæ auo suo promisisse meminerat, *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Idem Rupertus lib. 3. de victoria verbi c. 9. hoc ipsum, Genes. 22. paucioribus quidem verbis, sed non minùs apertis tradit; nam illud *non auferetur sceptrum de Iuda*, nõ intelligit ipse de tribu Iuda propriè, sed interpretatur, non defuturum principẽ ex Gente Iudaica. Hæc Rupertus. Apparet igitur ex supradictis auctoritatibus, illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*; Patres non intellexisse de vna tantùm tribu Iuda, sed in vniuersum de gente, stirpe & genere Iudaico. Ad veritatem igitur huius prophetiæ comprobandam satis fuerit ostendere, nunquam Iudæos vsque ad tempora Herodis habuisse reges alienigenas, sed habuisse semper Principes ex stirpe & gente Iudaica, qualicunque ex tribu illi fuerint.

98 Cæterũ aduersus hãc nostrã interpretationẽ in prõptu est sanè grauis Grauis obiect. & in speciẽ prævalida obiectio. Nã cũ Iacob nouissimo hoc sermone quẽ cum filiis suis habuit sigillatim, propriè ac distinctè quæ singulis filiis ac posteritati eorũ vẽtura erant prænũciauerit, ratio ipsa cogit credere cùm in hoc vaticinio alloquitur Iudã, propriè filium Iudam & tribũ eius alloqui, non autẽ vniuersè cũctum populum Iudaicũ: alioqui solus omnium filiorũ Iudas hoc sermone prophetico à Patre suo Iacob esset præteritus, neque hoc vaticiniũ ad singularem aliquam dignitatem & prærogatiuam tribus Iuda, potiùs quàm aliarum tribuum cuiuslibet pertinuisset.

99 Deinde in hoc vaticinio, quæ antecedunt illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, illa dico verba: *Iuda te laudabunt fratres tui, adorabunt te filij patris tui*, non in commune pertinent ad populum Iudaicum, sed propriè ad Iudam & eius tribum. Similiter verba illa quæ consequuntur, *Ligans ad vitem pullum suum, &c.* propriè denotant fertilitatem regionis in terra Chanaam, quæ tribui Iuda sorte obuenit: quare si prima & extrema huius vaticinij propriè spectant ad tribum Iuda, etiam illud quod inter hæc medium est: *Non auferetur sceptrum de Iuda*, ad eandem tribum propriè spectabit. Ridiculum enim & absurdum est dicere, Iacob primis extremísque vaticinij verbis allocutũ esse filiũ Iudam, mediis autem verbis deflexisse sermonem propheticum ad vniuersum populum Iudaicum. Et verò nulla ratio est cur Iacob loquens de tribu Iuda potiùs quàm de alia qualibet tribu, dixerit illud, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, si id non propriè & singulariter ad tribum Iuda, sed communiter atque indifferenter ad gentẽ Iudaicam pertinuisset. Præcipua igitur vis huius obiectionis in eo est, quòd nulla videtur esse ratio, si illud, *Nõ auferetur sceptrũ de Iuda*, nõ propriè spectat ad tribũ Iuda, sed in vniuersũ ad gẽtẽ Iudaicã, cur Iacob illud dixerit alloquens filiũ Iudam potiùs quàm alium quẽlibet filiorũ, & cur

potiùs adiungere illud voluerit cæteris quæ de Iuda dicebat, & applicare ad tribum Iuda, quàm ad aliam tribum.

Solutio obiectionis.

Verùm commodè reſponderi poteſt; cur id fecerit Iacob, tres afferri 100
poſſe cauſas valdè probabiles. Prima cauſa hæc eſt: prænouerat Iacob ſpiritu prophetico principatum Iudaicum futurum penes tribum Iuda, & longiſſimo tempore, & florentiſſimum atque potentiſſimum, fuit enim penes tribum Iuda per annos quingentos viginti. Nam primùm tempore Iudicum, per annos ſeptem & quadraginta fuit penes Othonielem & Abeſa, viros de tribu Iuda: poſtea à Dauide vſque ad Sedechiam, fuit penes eandem tribum Iuda per annos quadringentos ſeptuaginta tres, quo tempore imperiũ Iudaicum, maximè verò ſub Dauide, & Salomone ampliſsimum, florentiſsimum ac potentiſſimum fuit, præſtantiſsimíque reges claruerunt, bellica quidem gloria Dauid, ſapientia Salomon, ſanctitate ac pietate Ioſaphat, Ezechias & Ioſias. Rectè igitur Iacob vaticinium de principatu Iudaico præcipuè ad tribum Iuda voluit applicare.

Altera cauſa: præuiderat item Iacob eodem ſpiritu prophetico, fore ali- 101
quando, vt vniuerſus populus Hebræus à tribu Iuda nomen accipiens, non iam, vt antea, vel Hebræus, vel Iſraelita, ſed Iudaicus appellaretur: quod primum accidit auctore Ioſepho, poſt reditum ex captiuitate Babylonica. Etenim poſt id temporis omnes appellati ſunt Iudæi, & regio eorum nominata eſt Iudæa, & regnum Iudaicum: cuius rei fuit cauſa, quòd ex captiuitate non alia tribus redierit quàm tribus Iuda, mixta tamen cũ tribu Beniamin: & regio terræ promiſſionis quam tenuit poſt reditum ex captiuitate, plurimum ea fuit, quæ ad ſortem tribus Iuda pertinebat. Non igitur alienum fuit, quod Iacob de vniuerſo populo Hebræo vaticinabatur, id accommodaſſe ad tribum Iuda.

Ioſephus lib. 11. Antiquitatum.

Tertia cauſa, eáque, vt opinor, potiſsima & probabiliſsima, illa fuit: licèt 102
poſt reditum ex captiuitate Babylonica, qui ſceptrum & principatum tenuerunt, Pontifices fuerint de tribu Leui, ipſum tamen ſceptrum & imperium fuit in tribu, & ex tribu Iuda. Hoc vt planè intelligatur, ſcire conuenit, ex captiuitate ſolam tribum Iuda reuertiſſe in terram Chanaam, & item regionem quam tunc & deinceps vſque ad Herodem poſſederunt Iudæi, eam fuiſſe quæ aut tota, aut maxima ex parte ad ſortem tribus Iuda pertinebat; nam aliæ partes terræ Chanaam olim cæteris tribubus aſsignatæ, poſsidebantur id temporis à Samaritanis aliíſque gentibus. Præterea ciuitas regia & caput ac ſedes regni, vrbs erat Ieruſalem; quæ vrbs poſt Dauidem ad tribum Iuda pertinuit. itaque licèt perſona quæ tenebat ſceptrum, eſſet de tribu Leui, attamen ipſum regnum & ditio regni, & ciuitas regia, & ſubditi ei regno ad tribum Iuda pertinebant. Defecit igitur perſona de tribu Iuda ſemper principatum tenens, ipſum tamen ſceptrũ non defecit in tribu Iuda: nam illud quod ſubditur, *Et dux de fœmore eius,* intelligi poteſt ſub hac diſiunctione, nunquam defecturum de tribu Iuda vel Principem, vel principatum & ſceptrum. Etenim vel ipſi pontifices qui poſt reditum ex captiuitate ſummam in ea poteſtatem habuerunt,
quam

quamuis esset de tribu Leui, non tamen appellabantur Reges aut Principes Leui, sed Iuda.

103 Ponam exemplum cuiuis manifestum, quo res hæc nemini non clara & certa sit. Sceptrum & imperium, & vt vulgò dicitur, Corona Hispaniæ, abhinc circiter centum annos translata videtur ad personas Austriacæ familiæ olim extraneæ sanguini Hispanico, sed per connubiũ Ioannæ Ferdinandi Regis Catholici filiæ, & Philippi filij Maximiliani Imperatoris in regiam stirpem Hispaniensem insitæ: non ob id tamen verè dicetur defecisse sceptrum vel corona Hispanica; nam licet personæ fuerint extraneæ gentis & familiæ, ipsum tamen sceptrum eiúsque amplitudo & potentia dominationis, Hispanica est, manétque eadem corona Hispaniæ, etiamsi penes diuersi generis ac gentis personas fuerit. Quanquam hoc exemplũ eo deficit à vero, quòd qui de gente Austriaca imperiũ Hispanicũ tenuerunt, hodiéque felicissimè tenent, licèt paternum genus habeāt Hispanis extraneum, maternum tamen Hispanicum est, quod apud Hispanos ius habet hæreditarium; quocirca propter maternum genus debebatur illis iure hæreditario Hispanicum imperium. Esset igitur ad id quod agitur, magis accommodatum exemplum imperij Polonici; quod nuper vidimus post excessum nouissimi Sigismundi Regis, in Henricum Vallesiũ, & post hunc in Stephanum Battoreum Principem Transyluaniæ translatum, nec ob id tamen sceptrum, & regnum in Polonia tunc defecisse dici posset. Ad eundem igitur modum de sceptro ac principatu Hebręi populi, ac de tribu Iuda cogitare & sentire conuenit.

104 Illud porrò scire oportet, quo tẽpore cœpit Hebræus populus habere Principes suæ gentis, fuisse primum principatum non penes tribum Iuda, sed penes tribum Leui in Mose, & penes tribum Ephraim in Iosue, qui secundùm Mosen tenuit principatum: consecutum deinde est tempus Iudicum, qui vsque ad Saulem primũ regem fuêre quatuordecim; Horum primus Othoniel, & nonus Abesan fuerunt de tribu Iuda, ceteri ex aliis tribubus. Verùm eo tempore etiam sine principatu, summa erat in tribu Iuda dignitas & auctoritas; nam cùm forma gubernationis eius temporis esset Aristocratia, id est, optimatum dominatus in eo statu primas sine controuersia tenebat tribus Iuda. cuius rei clarum & certum est illud argumentum, quòd post mortem Iosue consultus Deus ab Hebræis, quem in gerendo bello aduersus hostes ducem ac principem sequerentur: respondit, vt sequerẽtur Iudam, sicut scriptum est in exordio libri Iudicũ. Quod autem eo tempore Politia Hebræorum Aristocratiæ formam haberet, testis locuples est Iosephus, qui libro sexto Iudaicarum Antiquitatum ad hunc modum scribit: Sub Mose & Iosue Optimates Rempublicã administrabant: post Iosue mortem, octodecim annos populus fuit sine summo magistratu, deinde rursus ad pristinam formam regiminis redierunt, eum qui belli sciẽtia & fortitudine præcelleret, supremum iudicem constituendo, quamobrem totum hoc tempus quo talis hic status durauit, appellauerunt Iudicum. Sic Iosephus.

Tẽpore Iudicum Politiam populi Hebræi fuisse Aristocratiam. Iosephus.

Sed

Sed vnus etiam nunc restat eximendus lectori scrupulus. Dicet enim aliquis; Cùm hæc prophetia Iacob euidentissimum & validissimum cõtra Iudæos de aduentu Messiæ præbeat argumentum, quî factum sit vt hoc vaticinio, contra Iudæos disputando, nec Dominus noster, nec Euãgelistæ, nec Apostoli vsi sint; quos tamen plurimis Vatũ oraculis & testimoniis vsos esse cõstat. Verùm in prõptu est causam reddere. ex hac enim prophetia illud tantũ cõcludi potest, quo tẽpore natus est Saluator noster, eo tẽpore venturũ fuisse Messiã: tũc enim primùm defecerat principatus, ex gẽte Iudaica translatus ad Herodẽ alienigenam: sed hoc Iudæi non negabant. Quin etiam pro certo habebant tam docti quàm ipsum vulgus, in proximo esse Messiæ aduentum. Vnde Samaritana dixit Ioan. 4. Scio quia Messias venit. At verò hominem illum qui dicebatur Iesus, filium Mariæ, & vt putabatur, Ioseph, illum inquam hominem verum esse Messiam qui expectabatur, quod Iudæi negabant, & aduersus eos vrgebant Apostoli; hoc inquam, argumentari & concludere non licet ex prophetia Iacob. Non igitur mirum, ea non esse vsum nec Christum Dominum, nec Apostolos.

Cur nec Christus Dominus, nec Apostoli, nec Euangelistæ vsi aliquãdo sint hoc vaticinio Iacob.

Summa igitur opinionis nostræ tres potissimùm res continet; primò enim arbitramur, Prophetiam hanc Iacob si vniuersè, & in commune intelligatur de ipso populo Hebræo, esse omnino verã, & hanc esse eius sententiam, Hebræos semper vsque ad Messiæ aduentum habituros ex sua stirpe ac gente principes: atque ita prorsus euenisse comperiet, siquis memoria repetat principes eius populi omnes à Mose vsque ad Herodem, atque hac ratione plerique Patrum eam prophetiam interpretati sunt. Deinde censemus, de nulla duodecim tribuum Israel propriè, vt ab aliis tribubus distincta est, verè dici posse in ea fuisse sceptrum & supremum imperium Iudaicum ab initio vsque ad Messiæ aduentum. Siquidem tribus Iuda (de qua id magis dubitari posset quàm de alia quauis tribu) à Moyse vsque ad Dauidem, per annos plus quadringentos triginta, non habuit imperium in eo populo nisi in duobus tantùm Iudicibus, Othoniele & Abesa, & in istis per annos duntaxat quadringenta septem. Post reditum autem ex captiuitate Babylonica & Zorobabelis principatum, vsque ad regnum Herodis, per annos scilicet ampliùs quingentos cum summo imperio præfuerunt Iudaico populo Pontifices, qui erant de tribu Leui.

Epilogus totius disputationis.

Tertio loco illud etiam affirmamus, licèt hæc prophetia non in vna tãtùm & sola tribu Iuda effectum suum ex toto habitura esset, verè tamen rectéque applicatam fuisse eam tribui Iuda potiùs quam alicui aliarũ tribuũ, duas ob causas, tũ quòd sceptrũ & imperium Iudaicum longissimo tempore, id est, per annos plus quadringentos septuaginta continuatũ fuerit in tribu Iuda, eóque tempore potentissimum & gloriosissimum fuerit: tũ quòd, etsi post reditum ex Babylonica captiuitate qui sceptrũ & principatum tenuerunt, Pontifices fuerunt qui erant ex tribu Leui, attamen ipsum imperium, &, vt vulgò dicitur, Corona, erat tribus Iuda. Namque & ipsum regnum, id est regio, quæ possidebatur, vel tota, vel

vel maxima ex parte ad ſortem tribu Iuda pertinebat, & qui ſubditi erant ei regno, homines erant tribus Iuda; hæc enim ſola, admixtis ſibi Beniamitis, reuerſa eſt ex captiuitate: Ciuitas quoq; regia & ſedes atq; caput regni, id eſt, vrbs Hieruſalem, à Dauidis vſque tempore pertinuit ad tribum Iuda. Quo factum eſt, vt poſt reuerſionem ex captiuitate Babylonica, & tota illa gens, Iudęorum nomine appellata ſit: & quamuis qui tenebant imperium eſſent de tribu Leui, attamen nec ipſum regnum dicebatur Leuiticum, ſed Iudaicum, nec principes appellabantur reges Leui, ſed Iuda.

Dicam hoc ipſum paulò etiam, ſi potero, expreſſiùs, & breuiùs; cupiens ſcilicet vt noſtra hæc opinio faciliùs in eorũ qui legent hæc, animis imprimatur, & penitus hæreat impreſſa. Prophetia hæc dupliciter intelligi poteſt: primò quidem in cõmuni de vniuerſo populo Hebræo: vt ſententia illorum verborum, *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c.* hæc ſit, Non deſinet populus Hebræus habere principes quorum imperio regatur ex ſua ſtirpe, gente, ac ſanguine, quouſque veniat Meſſias. Quocirca illud *de Iuda*, idẽ valet atq; *de populo Iudaico*, vel *de Iuda*, ſignificat propriè tribum Iuda; ſed poſita eſt pars illius populi nobiliſſima, pro toto populo: vt interdũ Hieruſalẽ vel Sion pro Iudæis, & Babylon pro Chaldæis in vniuerſum, & Samaria vel Ephraim pro regno decem tribuũ. Atq; hac ratione intellecta hæc Prophetia, ſimpliciter atq; omnino vera eſſe liquidò perſpicitur; à Moſe enim vſq; ad Herodẽ, imperium Iudaici populi, non alij quàm qui ex ſtirpe ac gente Hebręorum erant, obtinuerunt. Et hanc prophetiæ huius intelligentiam ſequuti ſunt ferè Patres qui ante mille annos fuerũt. Cur autem Iacob vaticinium, quod in vniuerſum pertinebat ad populũ Hebræum, tunc potiſſimùm voluerit pronũtiare, cum loquebatur de tribu Iuda, cauſas ſuprà expoſuimus.

Altera huius prophetiæ interpretatio eſt, non minùs quàm ſuperior probabilis, quinetiã planior ad intelligendũ, & ad credendum procliuior: totam hanc Prophetiam proprie ad tribum Iuda pertinere: & ſententiam eius eſſe hanc, Cùm tribus Iuda principatũ in populo Hebræo nacta erit, tenebit ipſum perpetuò, nec perdet vnquam quouſq; veniat Meſſias: quod ita planè euenit. Etenim primò adepta eſt regale imperium creato rege Dauide; ídq; tenuit in poſteris eius vſque ad captiuitatẽ Babylonicã. Poſteà, licèt perſonę tenẽtes in eo populo ſceptrum, fuerint Pontifices de tribu Leui; attamen ſceptrum ipſum atque imperium, & vt vulgo dicitur, *la Corona*, erat tribus Iuda: namq; ipſa regio & ditio eius regni, & ſubditi, & ſedes regni, & ciuitas regia erant tribus Iuda; quapropter appellabantur reges & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem ſceptrum & imperiũ Iuda, licèt Herodes quoque habuerit; quia tamen non habuit legitimè, id eſt, nec hereditario iure, nec populi conſenſu & electione: ſed iniquè ſibi delatum à Romanis, etiam per vim ipſe rapuit: idcirco verè dicitur regnante Herode ablatum eſſe ſceptrum de Iuda. Præſertim verò cùm lege Moſis vetitũ eſſet, ne quis alienigena (qualis erat Herodes) rex fieret Hebræorum. Sic enim ſcriptum

est Deut. 17. *Constitues regem tibi de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem, regem facere, qui non sit frater tuus.* Verùm contrà superiorem interpretationem nostram illud posset opponi, in vaticinio Iacob duo esse coniunctè posita, & nō ablatum iri sceptrum de Iuda, & non defuturum ducem de fœmore eius, donec veniret Messias: at post reuersionem Iudæorum ex Babylonica captiuitate, duces & principes eius populi non fuerunt ex tribu Leui, sed ex Iuda. Veruntamen hoc ita soluitur: illud *Donec veniat, qui mittendus est*, refertur ad illud priùs, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, non autem ad illud posterius, *Et dux de fœmore eius.* Solet enim scriptura, cùm plura coniunctè præmisit, extremo loco ponere aliquid, quod non ad omnia illa præcedentia, sed ad vnum aliquod eorum tantùm referatur. Cuius rei exemplū in promptu est ex cap. 15. Genesis. Dixit Deus Abrahæ, *Peregrinum erit semen tuum in terra non sua: & subijcient illud seruituti, & affligent illud quadringentis annis.* Hoc extremum, *quadringentis annis*, tantùm refertur ad illud primum, *Peregrinum erit semen tuum in terra non sua:* Nō autem ad illud, *Subiicient seruituti & affligent*, Si quidem seruitutem, & afflictionen Hebræorum sub Ægyptiis, etiam ducentis annis breuiorem fuisse, non semel suprà ostendimus, & in tertio Tomo super illud caput 15. & in hoc quarto Tomo non vno tantùm loco. Manserunt enim Hebræi quindecim & ducentis tantùm annis in Ægypto: in quibus per septuaginta annos, quibus vixit Ioseph post ingressum Iacob in Ægyptum, quietè ac feliciter fuerunt in Ægypto.

QVARTA PROPHETIA.

De Zabulon.

Genes. 49.
VERS. 13. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sidonem.

ZABVLON decimus fuit ordine generationis filiorū Iacob, 106
& sextus eorum quos genuit Lia. Huic præscribens Iacob sitū eius regionis, quā eius posteritas & tribus in sortitione & partitione terræ Chanaam possessura erat, significat eam fore maritimam & confinē Sidoni. Hoc quamuis exiguū & leue videatur; magni tamen intererat prædici, opulentam & abundātem fore sortem Zabulon, propter maritima commercia & mercaturæ negotiationem; scilicet vt intelligerent Hebræi, quā terram Chanaā ipsi obtinuissent, eā neq; casu obtigisse illis, nec humana prudentia & potentia, sed diuina gratia & ope: quippe cum animaduerterent, tot seculis ante, & promissum & prædictū eis fuisse, quam quæq; tribus eius terræ portionem, & cuius conditionis atq; qualitatis possessura esset, idq; cernerent tam distinctè, propriè atq; expressè per Iacob fuisse præsignatū: ideoq; nihil ipsi dubitarēt de eius terræ cōsecutione, neq; vbi eā adepti essent, vllā cum habitatoribus eius, vel ob metū, vel ob securitatē coirent societatem

cietatē, fœdúſve inirent. Quo fuit profectò deteſtabilior Iudæorū diffidentia & peruicacia, qui audita proceritate ac fortitudine habitatorū eius terrę, protinus deſperata eius acquiſitione, in Ægyptū regredi conſtituerunt, vt in lib. Numerorum, cap. 3. & 14. ſcriptum eſt. Nec minùs execranda fuit eorum ignauia qui Chananæis toties à ſe támq; mirabiliter profligatis, tamen turpis lucri pactione, contra Dei iuſſa pepercerūt, & vnà ſecū habitare, quos iuſſi fuerāt penitus exterminare, paſſi ſunt.

107 Sex expēdamus verba huius prophetiæ, & ante omnia varietatem lectionum quæ vix eſt notabilis. Pagninus ita vertit: Zabulō in portu maris habitabit, & erit in portu nauiū, & terminus eius vſq; ad Sidonem, vel, vt alij reddunt, Latere ſuo ad Sidonem pertinget; vel, vt habet Oleaſter, Ad ſinum marium habitabit, & ipſe ad ſinum nauium, terminus eius ſuper Sidon. Dixit autem numero multitudinis, *ad ſinum marium*, quia in ſinu ſiue portu, duo videntur quaſi maria; alterum quod ſinu concluditur, & alterum quod extra ſinum eſt. Septuaginta ſic habent: Zabulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauium, & pertendet vſque ad Sidonem. Paraphraſis Chaldaica huiuſmodi effert ſententiam: Zabulon in littore maris habitabit, ipſe ſubiugabit regiones nauibus, bonumque maris comedet, & terminus eius pertinget vſq; ad Zedon. In vocabulo *Zabulon* pulchra fit annominatio, ſignificat enim habitationem: pulchrè igitur dicitur, *Zabulon habitabit*. Pro vocabulo *littoris*, Hebraicè eſt, *Coph*, ſignificans & littus, & portum, & ſinum: ſignificatur igitur, regionem eius fore maritimam & portuoſam, vel ſinuoſam. Pro illo autem, *Et in ſtatione*, Hebraicè eſt eadē vox, quæ ſuprà, *Coph*, ducta à verbo *Caphaph*, quod ſignificat tegere, abſcondere ſeu protegere, quia portus protegit naues à furore ventorum, & idcirco naues appelluntur ad portum quo ſint tutæ ac ſecuræ, vnde ſeptuaginta verterunt, iuxta acceſſum nauium. *Varietas lectionum.*

108 Pro illo: *Pertingens vſque ad Sidonem*. Hebraicè ad verbum eſt: Et latus eius ſuper Sidon. vox Hæbræa *Iarech*, ſignificat fœmur & latus, & ponitur ad ſignificādum, plagam terræ Zabulon ſpectaturam Sidonē, id eſt, terminum eius fore verſus Sidonē. Verùm quia in lib. Ioſue ca. 19. cum ſubtiliter deſcribuntur fines & termini ſortis & regionis Zabulō, nulla fit mentio Sidonis quam tamen, cùm eſſet vrbs illa antiquiſſima & nobiliſſima, tacitā minimè prætetiſſet Ioſue: propterea exiſtimat Andreas Maſius in Cōmentario eius capitis, Sidonem non fuiſſe terminū ſortis Zabulō, neq; aliud ſignificare hoc loco voluiſſe Iacob, quàm poſteros Zabulon habituros ad mare, verſaturóſq; frequenter in portubus & naualibus, atq; mercaturā facturos apud Sidonios, & cum Sidoniis illam ipſam maris orā tenentibus, ac mercatoribus toto orbe celeberrimis: ex quo futura erat illius tribus Zabulon ingens opulentia & rerum omnium abundantia. Quod indicauit paraphraſis Chaldaica dicens, Subiugabit regiones nauibus & bonum maris comedet: ſimiliaque ſignificauit Moſes Deuteron. 33. cùm benedicens Zabulon dixit: *Lætare Zabulon in exitu tuo*, ſignificās Zabulonitas feliciter exituros in mare, & *Andreas Maſius.* *Locus Deut. cap 33.*

nauigaturos ad fora rerum venalium, rémque foris ac peregrè facturos. Subdit Moses: *Inundationem maris quasi lac suget, & absconditos thesauros arenarum*: non obscurè significans, per mare importatum iri in eius regionē multa & magna bona, tum ad victum eius, tum ad opulentiam.

Atque hæc fuit temporalis & terrena fœlicitas sortis Zabulon. Verùm 109
Insignia terræ Zabulon. tempore Christi Domini nostri habuit tria etiam ad laudem & decus insignia. Primùm enim in ea tribu fuit mons Thabor gloriosa Domini transfiguratione nobilitatus: fuit item ciuitas Nazareth ante alias vrbes clara & veneranda propter ortum Deiparæ Virginis, Conceptionem Domini nostri & educationem, multorúmq; annorum inibi habitationem: denique in ea terra Dominus noster exorsus est prædicare Euangelium, vt traditur Mat. 4. quamobrem quasi lętabūdus Isaias c. 9. dixit: *Terra Zabulon & terra Nephthali, via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Quibus verbis significatur, futuros per id tempus quo Messias prædicaturus illis esset Euangelium, Zabulonitas vitiosissimis atque corruptissimis moribus.

Matth 17. Luc. 1.

Locus Matthæi.

Nimirum animaduertere licet, ciuitates & gentes maritimas, pluri- 110
Maritimæ gentes ferè vitiosiores mediterraneis. bus atq; maioribus quàm mediterraneas vitiis esse obnoxias, tum propter superbiam quæ nascitur ex fiducia virium; sunt quippe maris præsidio munitæ; tum ob auaritiam, quòd ad lucra mercaturæ incumbunt: deniq; ob rapinas & prædas, ad quas opportunitate maris, & naualium commoditate inuitantur: adiice quòd cùm sint emporia & aduenarum receptacula, facilè peregrinis moribus, vitiis atque erroribus inficiuntur. Quapropter noluit Plato, ciuitatem, quam suę Republicæ designabat futuram Metropolim, esse maritimam, sed minimùm decem millia passuum mari remotam; habere tamen vicinum portum, vt ea ratione nec externis moribus prauis, aut vilibus facilè corrumperetur, nec omnino tamen vtilitate maris iucunditatéque priuaretur. Talem fuisse Hierosolymitanæ vrbis situm qualem desiderabat Plato, docet Eusebius libro 12. de Præparatione Euangelica cap. 27.

Plato.

Eusebius.

Allegoricam huius prophetiæ de Zabulon interpretationē copiosè 111
Allegorica expositio. Ambrosius. & eleganter tractat B. Ambros. in lib. de benedictionibus Patriarcharū, cap. 5. quam nos, quo plura breuiori oratione complectamur, non verbis Ambrosij, sed nostris, licèt minùs disertis exponemus. Hæc prophetia de Zabulon, secundùm allegoriam, præclarè ad Christi Ecclesiam accommodatur, in quam benè conuenit nomen Zabulon, significans habitaculū siue habitationem. Namq; in Ecclesiam verissimè dici potest illud quod in Psal. 30. *Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Est enim Ecclesia omnium fidelium & ipsius Dei habitatio in terris. Dicitur autē Ecclesia habitare in littore maris. Significat. n. mare, mundum tempestatibus & procellis vitiorū turbatum & agitatum, iuxta quē est Ecclesia: nā licet in mundo sit, nō est tamen de mundo, sed est in littore & in terra, firma scilicet & immobilis: pulsatur quidē fluctibus mundi,

Qualis sit Ecclesia Catholica.

sed

sed nō frangitur, quinimò quasi scopulus ipsos fluctus frāgit ac dissipat: similis domui fundatæ, non super arenam, sed super firmam petram, cuius insuperabilem firmitatem descripsit Dominus in Euangelio. *Matth.7.*

112 Est autem iuxta littus Ecclesia: prospicit enim Hæreticorū, Iudæorū & Paganorum naufragia, periculorum ipsa immunis & expers, & quasi prompta & parata & velut obuia excipiendis ex naufragio mundi ad securū ipsius portum confugientibus. Est præterea mercaturæ dedita: neq; enim aliud in terris agit Ecclesia, quàm spirituales merces inter Deum & homines tractare: in quam sanè veriùs competit quàm in Zabulonitas, quod Moses dixit Deut.33. *Lætare Zabulon in exitu tuo: inundationem maris quasi lac suges, & thesauros absconditos arenarum*, Id est; Fœlix eris & nimium fœlix Christi Ecclesia, cùm ex Iudæa ad Gentilitatem exibis: per totum enim orbem terra maríque dilataberis, & præcipuas mundi delicias diuitiásque possidebis. Suges lac gentium, & mammillâ regum lactaberis: accipies pro ære aurum, pro ferro argentum, pro lignis ac lapidibus ferrum. Quod autem subdit Iacob: *Pertingens vsque ad Sidonem*; non id vacat mysterio. Sidon enim significat venationem. Significatur igitur, Ecclesiam Christi nō solùm quia futura erat iuxta mare, habituram piscatores hominum, sed etiam venatores, id est, ex omnibus insulis & regionibus terræ continentis, innumerabiles ad eius magisteriū, cultum & obsequiū esse venturos. Quare huc accōmodari posset quod est apud Hierem. cap.16. *Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur eos: & posthæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle & de cauernis petrarum.* *Esa.49.& 60.*

QVINTA PROPHETIA.

De Issachar.

Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem quòd esset bona, & terram quòd optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factúsq; est tributis seruiens. *Genes.49.* VERS. 14. & 15.

113 PRÆNVNCIAT Iacob in diuisione terræ Chanaam tribū Issachar sortituram & fertilitate & amœnitate soli regionem optimam ac fœlicissimam; & idcircò deditos fore Issacharitas agriculturæ, adeóque natalis soli amantes ac tenaces futuros, vt quiduis passuri potiùs sint, quā se à sedibus suis abstrahi: quemadmodum clitellarij muli quātumuis onusti, si læta gramina, quæ carpāt, per iter nacti fuerint, nec ipso onere, nec etiā fustibus facilè propelluntur. Simile est illud quod de hac ipsa tribu dixit Moses Deut.33. *Lætare Issachar in tabernaculis tuis:* significans videlicet fertili eos amœnáque regione sua delectatos, libenter mansuros domi, nec ad externa loca negotiationis causâ profecturos. *Locus Deut. cap.33.*

Campus Esdrelon.

Argumentum bonitatis terræ Issachar, vel vnus campus Esdrelon, 114
maxima ex parte intra sortem Issachar contentus, esse potest: nullus enim eo per totam Chananæã terram locus est amœnior atque vberior, abundat enim frumento, oleo, vino, atque omnium rerum copia, quæ ad victum cultúmque hominum conferunt. Erant præterea in sorte Issachar montes Gelboe, propter cædem Saulis & Ionathæ maledicti, dirísque à Dauide rege affecti, quasi propter necem tantorum virorum inibi factam, digni essent qui perpenderent naturalem fertilitatem, & amœnitatem, qua proximè commendabantur.

Montes Gelboe.

Varietas lectionum.

B. Hieronymus in traditionibus Hebraicis in Genesim, hanc citat 115
lectionem huius loci ex Septuaginta Interpretibus: Issachar bonum desiderauit requiescens inter medios cleros, & videns requiem quia bona est, & terram quia pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum & factus est vir agricola. Subdit Hieronymus: In Hebræo ita legi, Issachar asinus osseus recumbens in terminis, & videns requiem quia bona est, & terram quia pulchra est, inclinauit humerum suum ad portandum, & factus est in tributum seruiens. Interpretatur autem appellari asinum osseum, quòd in cultura terræ & vehẽdis ad mare oneribus eorum quæ in suis finibus nascebantur, plurimum laboratus esset, regibus quoque tributa pensitaturus: Hebręos porrò tradere his verbis, per metaphorã significari quòd Issachar Scripturas sanctas die ac nocte meditans, plurimùm in earũ studio elaboraturus esset, & ideo omnes tribus ei seruituras, quasi magistro dona portantes. Paraphrasis Chaldaica huiusmodi habet lectionẽ: Issachar diues in facultatibus, & possessio eius erit inter terminos, vidítq. partem quòd bona erat, & terram quod fructifera erat, subiiciétq. prouincias populorum, & deleuit habitatores earum, & qui relicti sunt in eis, serui & tributarii eius facti fuerunt.

Sed expendamus sigillatim verba huius prophetiæ secundùm nostrã 116
lectionem. *Asinus fortis*, Hebraicè, asinus ossis, seu osseus, id est, magnorum & firmorum ossium: in quo est robur animalium. Oleaster ait vocẽ Hebræam significare dorsum seu spinã dorsi: & ideo vertit, *Asinus dorsi*, id est, habens robustum dorsum ad ferenda onera. Cur autem pro, *Asinus fortis*, Septuaginta posuerint, *bonum desiderauit*, vide hoc loco Eugubinũ. Onkelus reddidit: diues in facultatibus. *Accubans inter terminos* Septuaginta verterũt, inter cleros siue sortes: nãque Issacharitæ à meridie contermini erant Manassensibus, à septentrione Zabulonitis. Vel hoc dictum est, quia tribus Issachar intra nobiles admodum terminos interiacebat, habens ad occidentem mare Mediterraneum & montem Carmelum, ab Oriente verò mare Tiberiadis, quam etiã perluebat torrens Cison, non incelebris in Scriptura, quẽ humor partim ex monte Thabor, partim ex Hermon & Gelboe defluens geminum faciebat, altero alueo ad occasum in mare Mediterraneum, altero ad Ortũ in lacũ Genesareth decurrentem. Kimhi & Oleaster pro *inter terminos*, vertunt, *inter sarcinas seu onera*, affirmantes id propriè significari vocabulo Hebræo: significari autem asinum fortem, qui etiam cùm requiescit, non leuatur

Augustin Eugubin.

leuatur onere,sed sub eo quietem capit:eóque denotari Issacharitas in rusticis laboribus fore assiduos atque indefessos:adeo vt laborem & curam agriculturæ in loco solatij & quietis sint habituri. Vel illud:Cubabit inter terminos, significat fore vt Issacharitæ inter terminos suæ regionis consistant,nec externas negotiandi causa terras petant.

117 *Vidit requiem quod esset bona,& terram quòd optima.* Id est, elegit vitam quietam,qualis est agricolarum,vacuam nempe à periculis & molestiis tam bellicis quàm aulicis:ad quod vitę genus trahebatur bonitate soli, quod ei optimum,vel vt habent Septuaginta,pingue,siue vt propriè significat vox Hebræa,pulchrum & elegans sorte contigerat. De quieto ac fortunato agricolarum statu elegans est apud Virgilium secundo Georgicorum digressio quæ incipit:

O fortunati nimium,sua si bona norint,
Agricolæ.

Qua de re multa quoque & præclara Homerus libro 6. & 7. Odysseæ, Cato,Varro,& Columella in exordio suorum voluminum de re Rustica,Plinius libro 18.primis aliquot capitibus prodiderunt. *Et suppofuit humerum suum ad portandum*, vel secundùm Septuaginta, ad laborandũ. Perstat in metaphora de asino forti, & significat libenter Issacharitas subituros omnem laborem atque molestiam in cultura terræ propter vberrimos eius prouentus: vel quia abundabant bonis maximè vendibilibus & expetitis à mercatoribus,solebant ea, vel suis vel animalium humeris deportare ad mare,vt inde mercatoribus vẽdita exportarẽtur.

Virgilius.
Homerus.
Cato.
Varro.
Columella
Plinius.

Factus est tributis seruiens. Septuaginta diuersam reddiderunt sententiam,transferentes,factus est vir agricola. Paraphrasis Chaldaica contrarium planè sensum expressit:Subijciet,inquit, prouincias populorũ & delebit habitatores earum, & qui relicti fuerint, serui & tributarij eis erunt. Verùm cur præcipuè dicantur Issacharitæ futuri vectigales, triplex ratio potest adferri. Etenim cùm propter fertilitatem suæ regionis omniũ essent ditissimi, solebant à regibus plus ceteris tribubus onerari & grauari tributis. Ipsi quoque ne ab externis hostibus infestarẽtur,vel à suis regibus euocarẽtur ad militiam,vel ad aulã,& patrio solo, fertilissimo scilicet & amœnissimo,abscedere & abesse cogerẽtur,libẽter hanc redimebant vexationem largiendis muneribus & pensitandis tributis. Ad hæc,ex aliis tribubus plurimi seruiebant Regi vel in aula vel in militia, vel aliis quibuslibet muneribus regiis: quapropter vel immunitatem tributorum,vel remissionem à Rege mercedis loco cõsequebantur: Issacharitæ autem bellicum laborem ac molestiam,& aulicam ambitionem auersati,suísque bonis contenti,nec immunitatem, nec alleuationem vectigalium merebantur.

118 Hæc prophetia de tribu Issachar(ne intelligentiã eius mysticã omnino prætereamus)pulchrè aptari potest ad virum iustum,maximè verò humilem & mitem. Iusto enim bene conuenit nomẽ Issachar,significãs mercedem, cui enim merces in cœlis à Deo parata est nisi iusto? huic nempe per Isaiam Dominus:*Dicite*, inquit, *iusto quoniam bene; fructum* *enim*

Mystica interpretatio.

Esa. 3. Matth. 5. *enim adinuentionũ suarum comedet* : Et Christus in Euangelio: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* : *Beati mites, quoniam ipsi poßidebunt terram.* His consona sunt quæ de eadem tribu dixit Moses Deut. 33. *Lætare*, inquit, *Issachar in tabernaculis tuis*, quasi dixerit : Lætare, iuste, siquidem vt Dauid ait : Psalm.117 *Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum.* Psalm. 72. *Asinus fortis.* Quàm bene quadrat similitudo? *Vt iumentum factus sum apud te*, inquit Dauid, *& ego semper tecum*. Saluator noster vnũ Matth.21. omnium animaliũ insedit asinum: Et sanè nullo in hominum genere libentiùs quàm in humilibus acquiescit. Asinus est animal humile, mansuetum, totúmque hominis addictum obsequio & vtilitati: talis est erga Deum humilis & mansuetus. *Fortis*, Nihil est quod ad tolerãda mala quamlibet multa & ardua, magis hominem robustum firmúmque reddat, quàm humilitas & mansuetudo; nam qui de se humiliter sentit, is nunquam sibi putat iniuriam fieri, nec se indebita sibi atque immerita mala pati. Mansuetus porrò nullis iniuriis nullísque malis lacessitus commouetur, nedum ad iram vel vltionem incitatur.

Accubans inter terminos. Propterea iustus nunquam non est læto & 110
tranquillo animo, tam secundis rebus quàm aduersis, quia cubat inter terminos. Prospicit enim quis post hanc vitem finis bonorum & malorum futurus sit, cernítq; improbos breui voluptate sempiternũ emere dolorem; bonos contrà temporario labore cõparare sibi æternam felicitatem. In horum cõsideratione terminorũ conquiescens, nullũ detrectat laborem, nullũ periculum recusat, nihil sibi graue & acerbum vel intolerandum ducit. *Supposuit humerum suum ad portandum.* Duos habemus humeros, quia duplex est laboris genus: alij labores pertinent ad animũ, ad corpus alij, vir iustus vtrumque humerum supponit ad laborãdum, quia corpus pariter atq; animũ offert ad quoslibet labores pro Christi gloria & hominũ vtilitate perferendos. *Factus est tributis seruiẽs.* Iustus tributum debet & soluit, Deo, Proximo, & sibi : Deo tributum amoris, religiosi cultus, obedientiæ & patientiæ: Proximo, dilectionis, iustitiæ, cõpassionis, ac misericordiæ : sibi mortificationis & cõtinẽtiæ.

SEXTA PROPHETIA.

De Dan.

VERS. 16. 17. 18. Dan iudicabit populum suum sicut & alia tribus in Israël, Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo, Domine.

Iudith.13. RAEVIDENS Iacob, tribum Dan, quæ satis alioqui obscura & ignobilis futura erat, maiorẽ in modũ à Samsone 121
qui ex ea tribu fuit, illustratũ ac nobilitatũ iri, propterea vaticiniũ hoc de tribu Dan, totũ retulit ad Samsonem. Fuit

autem

autē talis reuera Samſon robore corporis ac fortitudine animi, qualē fuiſſe Herculē ambitioſo mendacio finxerunt Grçci. Et verò vtriuſque tempora non multū diſcrepant: namq; fuiſſe eos propemodū ſynchronos, indicat Euſeb. in Chronicis. A Latina lectione huius loci nihil diſcordat Græca, & Hebraica lectio; niſi quod pro illo, *Ceraſtes in ſemita*, Hieronymus legit, *regulus*, pro illo, *Salutare tuum expecto, Domine*, lectio quam ſequitur Ruffinus, & quam habet nouiſſima Septuaginta Interpretū editio Romana ſic habet: *Salutem Domini expectās*, quod refertur vel ad equitem, vel ad mordentem vngulas equi. Paraphraſis Chaldaica hanc reddit ſententiam: De tribu Dan eligetur & conſurget vir. In diebus eius redimetur populus eius, & in annis eius requieſcent ſimul tribus Iſrael: huius terror irruet ſuper populos, & cædes eius præualebit in Philiſtæis: Tanquam ſerpens & coluber quieſcet in via, & tanquam aſpis inſidiabitur in ſemita: interficiet robuſtos in caſtris Philiſtæorū, equites cū peditibus; eneruabit equos eorū & quadrigas, & deijciet aſcēſores eorū retrorſum. Redēptionē tuā expectabo, Domine.

Quæ poëtæ finxerunt de Hercule, ſimilia eorum eſſe quæ de Samſone narrantur, nec eorum tempora diſcrepare.

Euſebius.

Ruffinus.

122 *Dan iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus Iſrael.* Alluditur ad nomen Dan, ſignificans iudicare ſeu vindicare: nam Rabbi Salomon ſic interpretatur: Vltionem capiet populi ſui de Philiſtæis, vt cùm dicitur: *Dominus iudicabit populū ſuum.* Et ex hoc vaticinio & ſuperioribus atq; poſterioribus quibuſdam apparet agnominatione vocabulorum in his oraculis edendis delectatum eſſe Iacob. *Sicut & alia tribus in Iſrael.* Ex multis aliis tribubus fuêre iudices populi Hebræi, præter quatuor, Ruben, Simeonis, Gad, & Aſer. Putat quidē Caietanus Iephte, qui Iudex fuit, de Gad fuiſſe: ſed ſimilius vero eſt fuiſſe eum de tribu Manaſſe: ſiquidē is fuit (vt traditur in libro Iudicū) de Galaad, quæ terra cecidit in ſortē Manaſſis, vt habet Ioſue 17. Nam Barach, quē inter Iudices ac Duces populi Hebræi recenſet Samuel 1. Reg. fuit de tribu Nephthali.

Deut. 33.

Iudit. 11.

Ex qua tribu fuerit Iephte.

123 *Fiat Dā coluber in via, ceraſtes in ſemita, &c.* Illud, *fiat*, more prophetico poſitum eſt pro, fiet, vel erit: Hæc autē verba nonnulli exiſtimāt facere ad vituperationē tribus Dā, quaſi ea futura eſſet valdè aſtuta, inſidioſa, fallax & ſerpentina malitia pollens, cuius rei nonnullū extat argumentum in libro Iudicum, cap. 18. Sed verius dictu fuerit, ea verba referri ad Samſonem: qui comparatur colubro & ceraſti, vt ſignificetur quàm is fuerit terrificus & formidandus hoſtibus. Quemadmodum enim nemo audet ingredi per eā viam, & ſemitā quam ſcit à venenatis ſæuiſq; ſerpētibus obſideri: ita populū Hebræum duce ac propugnatore Samſone, nullus hoſtiū audebat infeſtare: aut quia, ſicut ſerpentes latent in viis, & inopinatò aggreſſi hominē feriunt mortiferè, ita Samſon incautos nec opinantes aggreſſus hoſtes, magnas ſæpe eorum ſtrages edidit.

124 Coluber Hebraicè dicitur, *nachash*, à verbo *nachash*, quod ſignificat augurari ſeu incantare; vel quia ſerpentes norunt incantatorum artes, & voces effugere, vt de aſpide proditum eſt Pſal. 57. aut quia per ipſum auguria & incantationes fieri ſolēt. De Ceraſte vide Pliniū lib. 8. c. 23. Eſt autē Ceraſtes, genus ſerpentis (auctore Solino c. 30.) præferēs qua-

Plinius.

Solinus.

Cerastes quale animal. drigemina cornicula, quorũ ostentatione velut ad escam illectas aues perimit: nam reliqua corporis tegens arenis, nullũ sui prębet indicium, nisi ex ea parte qua inuitatis ad pastũ auibus necẽ affert. B. Hieronym. pro Ceraste legit, Basilicus seu Regulus. *Mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Significatur astutia eius serpentis, etiã quos non tangit interimentis, sicut serpens mordens calcaneum equi, nec tangens equitẽ, deiicit tamen ipsum in terrã & occidit. Spectat autem hæc oratio ad extremũ facinus Samsonis, omniúmq; factorũ eius celeberrimũ, *Iudith. 16.* cùm colũnas theatri, quod Philistæorũ principib. erat cõpletũ, demolitus, tria millia eorum ruina oppressa, simul ipse occumbẽs, interfecit.

Locus perobscurus. Sed illud quod sequitur, perobscuram habet sententiã; *Salutare tuum* 125
expectabo, Domine. Hebraicè ad verbum est, salutẽ; Chaldaica paraphrasis habet, redemptionem; Alij, Saluatorem. Veruntamẽ perobscura est *Oleastri tres expositiones.* hæc sententia: & argumentum magnæ obscuritatis, est multiplex interpretandi eius ratio à Doctoribus excogitata. Oleaster tres huius loci expositiones ponit, sic enim scribit: Quemadmodũ solẽt senes & ægroti inter verba emittere suspiria, ita Iacob fecit; qui fessus inter tot verba, vocem illam emisit ad Deum: Salutẽ tuam expecto, Domine; id est, Spero quòd sanabis me; aut, Sana me, Domine, quoniam salutem tuam spero. Si verò sententiã cum præcedẽtibus iungere vis, tunc sensus erit: Quoniam hanc tribum Dan serpentina malitia præditam fore video; spero Domine vt me salues ab ea, quemadmodum de Simeone & Leui dixerat: *In consilium eorum non veniat anima mea.* Prior tamen expositio mihi magis germana literæ videtur. Est & tertia: Salutẽ tuam expecto, Domine, vt scilicet hæc mea vaticinia impleantur per Messiam qui est salus tua. Sic Oleaster. Verùm has interpretationes esse perquàm leues, vel me non dicente, per se Lector intelliget.

Quarta expositio. Alij existimant hæc verba Iacob continere precationẽ qua vsus est 126
Samsom, cùm siti admodũ fatigatus ac propemodum moribundus, potum à Deo postulauit. *Sitiens valdè Samson,* inquit Scriptura, *clamauit ad Dominum, dicens: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam, & en* *Iudith. 15.* *in siti morior, incidamq́; in manus inimicorum istorum, &c.* Vel potiùs verba illa referri debent ad nouissimas preces Samsonis, vt est in eodem lib. cap. 17. *Samson,* inquit Scriptura, *inuocato Domino, ait: Domine Deus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam, vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam.* *Quinta expositio.*

Hieronym. Rupertus. Lyranus. B. Hieronym. eúmq; secuti Rupertus, Lyranus, alijque cõplures pu- 127
tant Iacob prophetico spiritu contemplantem eximias & admirandas virtutes Samsonis clarissimáq; facinora, incidisse in eam cogitationem, num fortè Samson futurus esset Messias; Verùm quia intellexit, eũ post mortem non statim ad vitam rediturum, & post eius principatum nihilominus Hebræos ductũ iri in captiuitatem, liquidò agnouit nequaquam illum fore Messiã. Et idcirco protinus exclamauit, *Salutare tuum expectabo Domine*: quasi diceret, Alium ego exspecto Saluatorem populi mei, quàm vel Gedeonem, vel Samsonem. Adest huic expositioni

Thargum

Thargum Hierosolymitanum, in quo sic est ad verbũ hoc loco: Dixit Pater noster Iacob, Non expecto redemptionem Gedeonis, quæ est salus temporalis, neque redemptionem Samsonis, quæ est salus transitoria, sed expecto redemptionem Messiæ filij Dauid, qui venturus est vt adducat sibi filios Israel, cuius redemptionem expectat & desiderat anima mea. Sic ibi. eadémq; itidem habentur in paraphrasi Chaldaica editionis Complutensis.

128 Hanc interpretationem minimè probabilem esse censet Paulus Burgensis hoc loco: Non enim talis vel dubitatio, vel etiam suspicio Iacobi animum subire potuit: ei nempe notum erat, & ipse paulo antè significauerat, Messiam futurũ de tribu Iuda: non igitur Samson qui erat de tribu Dan, Messias esse poterat. Ac licèt maximi roboris fuerit Samson, haud magni tamen consilij & prudentiæ fuit; & quędam gessit satis inconsultè atque imprudenter, quæ in Messiam cadere non potuissent. *Paulus Burgensis.*

129 Est alia quędam huius sententiæ interpretatio. Iacob secutũ esse morem Prophetarũ; qui quoties loquũtur de persona aliqua, vel de re quapiam quæ illustrem vẽturi Messiæ similitudinem & imaginem gereret: repentè in eius vel desideriũ vel præconium, vel rerum ad ipsum pertinentium prorũpere solent. Samson porrò decẽ rebus Messiam mirificè præfigurauit. Primò, conceptio Samsonis, vt etiã Christi, fuit diuinitus per Angelũ parẽtibus nuntiata. Secundò, fuit Samson Nazaręus, id est, cõsecratus Deo ab infantia vsque ad mortẽ, nihil immundum aut quod inebriare posset bibẽs, vel comedẽs: neq; nouacula ascẽdit super caput eius. Tertiò, duxit vxorẽ Gentilẽ contra voluntatẽ parentum, prætérq; fas legis Mosaicæ, verùm Dei consilio & instinctu. Quartò, robur eius & fortitudo dicitur fuisse in capillis, præsertim verò in septẽ crinibus. Quintò, leonẽ in seórociter irruentẽ manibus suis in frusta discerpsit. Sextò, asini maxillâ occidit mille Philistæos. Septimò, petẽti à Deo potũ, ex maxilla asini ad bibendũ aqua scaturiuit. Octauò conclusus intra ciuitatẽ ab hostibus, media nocte surgens euulsas cardinibus fores ciuitatis cum postibus & seris in apicẽ montis, humeris suis deportauit. Nonò, trecẽtas vulpes caudis inuicem colligatas cum facibus incensis immisit in areas Philistinor, quæũ nõ segetes tantùm omnes, sed etiam vineas & oleas incendio perdiderunt. Decimò, duas columnas quibus domus Philistæorum principibus completa sustinebatur, suis manibus apprehendens atque conquassans demolitus est: eáque ruina moriens ipse plures hostium quàm dum vixerat interemit. Iacob igitur dum vaticinabatur de Samsone, quòd is multiplicem ferret similitudinem Messiæ, flagrans aduentus eius desiderio & expectatione, orationem suam erupuit in illa verba, *Salutare tuum expectabo, Domine.* *Sexta expositio.* *Samson decẽ rebus figuram fuisse Messiæ. Iudic. 13 14. 15. 16.*

130 Nec mihi non illa placet huius sententię interpretatio, Iacob lumine prophetico vidisse quo tẽpore populus Hebræus vehementrr ab hostibus Philistæis vexandus erat, missurũ Deum eo tẽpore Samsonem, virũ fortissimũ, qui afflictis rebus subueniret, & firmissimũ Hebræis aduersus hostes quasi propugnaculũ & præsidium futurus esset: nec eo tãtùm *Septima expositio.*

tempore id facturũ Deum, sed quotiescunq; illis magnis in periculis & angustiis versarentur, si piè ac fidẽter ad misericordiã Dei præsidiúmq; confugerent, missurũ Deum, qui eos periculis & malis eriperent, & ab hostibus defenderent: quod sæpe factũ esse, liber Iudicũ ostendit, tales enim fuêre Othoniel, Gedeõ, Iephte, aliiq; quos proptereà in eo libro Saluatores esse appellatos legimus. Iacob igitur hęc animo prospicientem atq; contemplantem, ex occasione Samsonis, de quo præcedentia vaticinatus erat, generalẽ illam sententiam pronuntiasse: *Salutare tuum expectabo, Domine*, quasi diceret, Non tantùm in illa persecutione Philistæorũ quos profligabit Samson, sed in omni alia persecutione hostili expectabo, id est, populus meus, cuius ego caput sum (nam loquitur de populo Hebræo sub nomine suo) expectabit vel expectare debebit salutare tuum, id est, abs te vel salutem vel saluationem & redemptionem, vel saluatorem. Ac mihi quidem hæ duæ postremæ interpretationes secundùm literalem sensum videntur omnium probabilissimæ.

Septima expositio.

Octaua expositio de Antichristo, & an ille futurus sit de tribu Dan.

Thostatus. Oleaster. Caietanus. Irenæus. Hippolyt. Ambros. August. Prosper. Theodor. Gregor. Andreas. Cesariens. Areta. Haymo. Richard. Anselm.

Restat vltima interpretatio multis probata celebratáque quæ hoc vaticinio dixit Iacob de tribu Dan, non tam ad Samsonẽ pertinere, quàm ad Antichristũ, etiam secundùm sensum historicũ, vel certè secundùm mysticũ intra corticẽ illius historiæ inclusum, & à Spiritu sancto principaliter intentũ. Sumunt autẽ istius expositionis auctores quasi certũ, de tribu Dan futurũ Antichristum. Hoc incertum esse dixit Thostatus: sed Oleaster longiùs procedens, etiã fabulosum esse ausus est dicere. sed quale obsecro est, vetustissimã in populo Dei traditionẽ, plurimorum, atq; in primis nobilium scriptorum auctoritate firmatam, scriptísque proditam, tanto fastidio ac supercilio reiicere? quanto cautior hoc loco Caietani fuit opinio, qui licet hoc non planè certum atq; indubitatum dicat, eo tamen posito, asseueranter dicit & euidenter ostendit, eiusmodi expositionem cum sententia verborum Iacob aptissimè congruere. 131

Hoc igitur vaticiniũ Iacob de Dan, intellexerũt atq; interpretati sunt de Antichristo Iren. lib. 5. aduersus hæreses, Hippolyt. Martyr in orat. de Consum. seculi, Ambros. in lib. de Benedict. Patriarch. c. 7. August. quæst. 22. in Iosue, Prosper lib. de Promissionibus & prædictionibus Dei, Parte 4. Theodoret. quæst. vlt. in Genes. Greg. lib. 30. Moral. c. 18. Deniq; super cap. 7. lib. Apocal. Andr. Cæsarien. & Areta, Haymo, Richard. Ansel. Rupert. & cõplures alij. Cùm enim eo loco Iohannes recẽsitis omnibus aliis tribubus Iudæorũ, solam in ea tribuũ enumeratione prætermiserit tribum Dan, id fecisse Ioannẽ dicunt Patres in odium ac detestationẽ Antichristi, quẽ ex tribu Dan futurũ esse cognouerant. 132

Neq; obest huic Patrũ opinationi quòd apud Ioannẽ eo loco in commemoratione tribuum, etiam tribus Ephraim præterita videatur, non enim præterita est, siquis rem paulò attentiùs consideret, sed ea significata est, siquis rem paulo attentiùs consideret, sed ea significata est per tribum Ioseph; siquidem non alia erat tribus Ioseph, quàm tribus Ephraim & tribus Manasse. Cùm igitur distinctè nominata sit tribus Manasse, cõsequens est, eã quę appellatur tribus Ioseph, nõ aliã debere 133

intelli

intelligi quàm tribum Ephraim. Verùm vtcũque sit, Antichristum esse futurũ de tribu Dan, licèt ex sacra Scriptura non possit euidenter ostendi, attamen propter antiquissimam eius rei traditionem, & tot ac tantorum Patrum consensum, fidem meretur.

134 Cæterum quomodo verba huius prophetiæ in Antichristum cõpetant, & Theodoretus quęstione vltima in Genesim, & S. Gregorius lib. 30. Moralium fusè ostendunt, nos hîc summatim cõprehedemus. *Dan indicabit populum suum*, Antichristum, qui ex tribu Dan futurus est, vt regem suum primi omnium studiosè sequẽtur Hebræi: *Erit autẽ, sicut coluber in via, & Cerastes in semita.* Per viam significantur filij huius seculi, latam voluptatum & vitiorum viam terentes; istis erit Antichristus quasi coluber in via, id est, pestifera doctrina, venenum erroris, & impietatis, lenocinijs & blanditiis voluptatum imbutum eorum animis infundet. Per semitam significantur homines arctioris & seuerioris vitæ: aduersus quos insurget Antichristus vt cerastes quadrigemina cornua ferens: Similiter Antichristus quatuor maximè rebus sectatores ac professores virtutis & pietatis seducere conabitur, primùm simulatione sanctitatis, tum ostentatione scientiæ & eloquentiæ, deinde mirabilitate prodigiorum quæ faciet: ad extremum terrore potentiæ suæ, ac tormentorum, quibus aduersantes sibi cruciabit, immanitate. Theodor. Gregorius.

135 *Mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Equus, animal est magni fastus & ambitionis, & alacre ad bella: qua re mundũ hunc designat calcaneus equi, extremum est mundi tempus quo vẽturus est Antichristus: mordere calcaneũ equi, est nouissimo illo mundi æuo atrocissimã persecutionem concitare: ascensores equi, Principes sunt mundi, bonis & deliciis eius affluentes, quos faciliùs cæteris in suam sententiã & obsequium pertrahet Antichristus. Retrorsum cadere, in solos cõuenit reprobos. Cadunt sanè boni aliquando, sed in faciem suam: nam etsi nonnunquam labuntur, lapsum tamen suum agnoscunt, & seriò pœnitentes errati sese prosternunt coram Deo, peccatum suum amarè flentes, & dicentes cũ Dauide: *Peccatum meum contra me est semper:* Mali verò retrorsum cadunt; nam neque quid, quantúmue peccauerint considerant aut æstimant, neque de resipiscendo ac resurgendo per veram pœnitentiam curant. Impius nempe, vt dixit Salomon, ambulat, & nescit vbi corruat. *Aliter bonos labi atque improbos.* *Psal. 50.*

136 *Salutare tuum expectabo Domine,* Iacob præuidens Iudæos pro Messia recepturos Antichristũ, sicut illis prædixit Dominus noster Ioã. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo, & illum recipietis.* Illum alium quem recepturi sunt Hebræi, Antichristum fore interpretati sunt Patres. Hoc igitur prouidẽs Iacob, & toto animi sensu abominatus, exclamauit, Absit hoc à me, non ego Antichristum recipiam, sed cùm ille venerit, tum ego expectabo Saluatorem, aduẽtus enim Antichristi, erit pręnuntius appropinquantis Christi ad iudicium: quo enim tẽpore Antichristus maximè desæuiet, veniet de cœlo Christus, & impium illum interficiet Spiritu oris sui, vt scribit Paulus. Quã uis igitur tempus Antichristi propter eius persecutionem tristissimum & acer- *Prou. 4.* *2. Thes. 2.*

& acerbissimum erit;hoc tamen afferet solatij Sanctis, quòd scient in proximo esse aduentum Domini.

Locus Deuter. c. 33.
Concludam hanc prophetiam de Dan, si adiecero breuissimã expositionem eorum verborũ quibus Moses benedixit tribui Dan, quæ verba Mosis trigesimo tertio capite Deut. sic habent: *Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.* Sic quoque vertit Pagninus. Sed alij pro illo, *fluet de Basan*, cẽsent ex Hebræo vertendum: Exiliet, vel, prosiliet: & verò ita verterunt Septuaginta. Horum verborum duplex est interpretatio. Altera est Lyrani & Caietani: Describitur, inquit Caietanus, situs fortis Dan; in ea nempe ciuitate quæ dicebatur Lachis, quã Danitæ de tribu sua appellauerũt Dan, vt proditum est in libro Iudicum capit. decimo octauo. Aiunt enim esse ibi fontem principium fluminis Iordanis, qui fons subterraneo meatu fluit ex quodam alio fonte qui est in terra Basan; & propterea dicitur quòd Dan saltabit de Basan. Aqua enim scaturiens in vno fonte, quæ occulto meatu procedens inuenitur, scaturiens in alio fonte, dicitur saltare de loco ad locum. Ita Caietanus. Similia scribit Lyranus. 137

Hanc interpretationem valdè adiuuat paraphrasis Chaldaica, quæ sic habet eo loco: Dã fortis sicut catulus leonum, terra eius irrigatur à torrentibus, qui fluunt de Mathanan. Appellat Chaldæus paraphrastes terrã Basan, Mathanã, non solùm ibi, sed vbiq. Cuius appellationis causam inuestigans Masius super caput duodecimũ Iosue, suspicatur eum litterã *Mẽ* posuisse pro *Beth*, quod etiã apud Græcos non est insolens; aut fortassis quia eius interpretis tẽpore sic vulgò appellaretur: Iam verò *Schin* in *Tau* conuertere, vsitatissimum est Chaldæis & Syris. Meminit quidem Eusebius in lib. de locis Hebraicis vrbis Mathanan, sed locatæ ad Arnonem, id est, extra Basanitidem. Quod autem suprà dictum est Iordanis fontem fuisse in Dan, confirmãt Hebræi qui hanc esse aiũt explicationem vocabuli Iordanis, *Iored min Dan*: id autem est, fluens ex *Dan*. Is locus postea nominatus est Panæas, sed Philippus Tetrarcha tẽpore Saluatoris nostri instauratã vrbem de Cæsaris & suo nomine Cæsaream Philippi appellauit, quæ abest à Sidone versus Orientem millia passuum circiter triginta quinque; & quia versus Septentrionem habet à tergo montẽ Libanum, quo terminabatur Chananæa regio, propterea sæpe in sacris literis Dan pro termino terræ sanctæ Aquilonari dicitur, sicut Bersabea pro Australi. 138

Masius. *Eusebius.*

Altera interpretatio est: In regione Basan robustissimos & rapacissimos fuisse leones; qui ex insidiis & improuisò sæpe in homines & iumenta prædæ causa exiliebant, Danitas igitur comparari leonibus prosilientibus ex Basan, quo significatur eos fore audaces, robustos, bellicosos violentósque & prædæ auidos pariter ac rapaces. Verùm pergamus ad alia.

SEPTIMA PROPHETIA.
De Gad.

Gad accinctus præliabitur ante eum,& ipſe accingetur retrorſum. VERS. 19.

140 ON multum differt à ſententia noſtræ lectionis Paraphraſis Chaldaica,quæ ſic habet : de Domo Gad caſtra armata erunt,quãdo tranſibunt Iordanẽ ante fratres ſuos , ibunt ad bellum,& cum multa ſubſtantia reuertentur in terram ſuam. Ita verterunt Septuaginta:Gad,tentatio tenebit eum , & ipſe tentabit eum iuxta pedes. Beatus Hieronymus refert hanc lectionem.Gad , latrunculus latrocinabitur eum,& ipſe latrocinabitur plantam.Pagninus hoc modo trãſtulit:Gad exercitum ſuccidet,& ipſe ſuccidet calcaneũ. Secũdùm Montanũ ſic legitur,Exercitus ſuperabit eum,& ipſe ſuperabit.tandem ſecundùm Oleaſtrum;Gad exercitus exercitabit eũ, & ipſe exercitabitur in fine,ſeu à tergo: Et ſenſus eſt:Licèt magnã difficultatẽ experturi ſint Gaditæ in debellandis Chananæis ; ad extremum tamen eos debellabunt,& eiicient de terra ad quam obtinendã prægredientur ipſi reliquos fratres ſuos. Videtur autem hic alludi ad nomẽ Gad,quod ſignificat congregare exercitum. Illud,*accinctus*,ſignificat armatum vel expeditum & ab omnibus impedimentis vxorum,liberorum,gregum, armentorũ,cetereq.ſupellectilis domeſticæ vacuũ:nã hęc omnia Gaditæ dereliquerunt ante trãſitum Iordanis in terra regum Og & Sehon, quam illis aſſignauerat Moſes in poſſeſſionẽ. Ac licèt id cõmune fuerit illis cũ Rubenitis & media tribu Manaſſe ; attribuitur tamen Gaditis, quia Iacob voluit Rubẽ tantùm increpare & incuſare ob ſcelus admiſſum. De Manaſſe verò ſicut etiã de Ephraim nullũ verbum hic facit Iacob,ſed de ſolo Ioſeph loquitur,qui fuit eorum pater. Illud porrò quod ſequitur,*Et ipſe accingetur retrorſum:*Hebraicè hanc reddit ſentẽtia:ipſe ducet exercitũ in veſtigio,ſeu per veſtigia,vel retrò ſiue à tergo.Id autẽ eſt;Poſtquã Gaditæ deuicerint Chananæos & terram eorũ fratribus ſuis ſubiecerint,tunc ipſi per eadem veſtigia ſeu per eandem viam reducent exercitum ſuum redeuntes in ſuam hæreditatem.

141 Verùm excutiamus ſententiã noſtræ lectionis. Putat Caietanus quæ hic dicuntur,referri ad Iephte,qui fuit primò dux latronum, tum electus Dux ab Hebræis,expeditiùs pugnauit contra Ammonitas:deinde coactus eſt etiã pugnare contra tribum Ephraim : lege hiſtoriam eius in libro Iudicũ,ca. 11. Probat autem Caietanus eũ fuiſſe de tribu Gad, quòd in capite quinto prioris libri Paralipomenon ſcriptum ſit,Gaditas habitaſſe in Galaad & in Baſan,Iephte vero fuiſſe ex Galaad,docet liber Iudicum capite vndecimo. Atenim ſimilius vero eſt fuiſſe eũ de tribu Manaſſis:ſiquidẽ in libro Ioſue ca. 17. ſcriptũ eſt terrã Galaad cecidiſſe in ſortem Manaſſis. Hieronymus igitur & plerique alij hãc volũt eſſe ſententiam huius prophetiæ , Gaditas expeditos & armatos ante alias

Caietanus.

An Iephte fuerit de tribu Gad.

alias tribus intraturos terram Chanaam, nec dimissuros fratres suos, donec debellatis hostibus possideant illi terram suæ quisque sorti assignatam: quo facto reuersuros post quatuordecim annos in hæreditatẽ suam, & grauissima bella cum finitimis sibi gentibus, feliciter tamẽ gesturos. Quocirca illud; *retrorsum accingetur*, sic exponitur; armati & acie instructa redibunt, vel onusti prædis opimis magnísque opibus reuertentur. Reuersio Gaditarum narratur in libro Iosue cap. 22. In priori libro Paralipomenon cap. 5. illustre Gaditis bellicæ virtutis testimoniũ perhibetur, appellantur enim viri bellatores scuta portantes & gladios, & tendentes arcũ, eruditíque ad prælia: & posthæc memoratur celeberrima eorum victoria de Agaræis parta, captis camelorum quinquaginta millibus, ouium ducentis quinquaginta millibus, asinorũ verò duobus millibus, hominum denique centum millibus.

Insignis victoria Gaditarũ.

142 Secundum allegoricum sensum hæc prophetia potest ad Christum applicari. Etenim vocabuli Gad duplex est interpretatio: significat enim accinctum, & expeditum, vt interpretatur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim, & quadrat in Christum cui dicitur: *Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissime*; & rursus: *Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem & præcinxit se*: Est autem præcingere, vestes deorsum prolixè demissas attollere, & ad medium corpus apprimere & adstringere. Multis porrò de causis sese accingunt vel pręcingunt homines; vel ad iter faciendũ; vel ad saltandũ; vel ad currendũ; vel ad laborandum; vel ad ministrandum, & seruiendum, vel ad luctandum aut pugnandum. Christus erat vestitus longissimis vestibus gloriæ & decoris, sicut dicitur Ps. 103. *Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento.* Christus autem in mundum venit pręcinctus vel potiùs exinanitus, præcisis omnibus huius mundi bonis & voluptatibus, pauper, humilis, & passibilis. Sic nempe conueniens fuit nostrum Dauidem, posthabitis Saulis armis, accinctum, cum baculo & funda procedere ad certamen contra Goliath.

Expositio allegorica. *Psal. 44.* *Psal. 92.* *Cur se præcingant homines.* *Philip. 2.* *1. Reg 17.*

143 Secundùm alios, Gad significat, exercitum congregare aut ducere: & Dominus noster appellatur Dominus exercituum. Eo nimirum ingrediente in cœlos interrogantibus Angelis, *Quis est iste rex gloriæ?* responsum est, *Dominus fortis, Dominus potens in prælio.* Significat præterea Gad, felicitatem: nam eo nato dixit Rachel, feliciter. Et quisnam obsecro felicior Christo? nam quâ Deus, felix est secundùm essentiam, & auctor omnis felicitatis: quâ est autẽ homo, etiã felicissimus fuit, is quippe ab exordio suæ creationis perfectam habuit felicitatẽ, quod alij cõtigit nulli, nec homini, nec Angelo. *Et ipse accingetur retrorsum.* Retro Christum est Ecclesia, quæ eum sequitur, credendo eius doctrinæ, sanctimoniam venerando, admirando prodigia & miracula eius exẽpla vitæ morúmque imitando, denique post ipsum crucem suam portando.

Psal. 23. *Genes. 30.* *Matt. 16.*

144 Ecclesia, verò accincta est & armata, & est terribilis tanquã castrorũ acies ordinata: cuius figura fuit lectulus ille Salomonis Canticorum 3. quẽ ambibant sexaginta fortes ex fortissimis Israel, omnes tenẽtes gladium,

Cant. 6.

dium,& ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super fœmur suum propter timores nocturnos. Figura quoque Ecclesię fuit turris illa Dauid quę describitur Canticorum 4. cùm inexpugnabilibus ædificata propugnaculis, ex qua mille pendent clypei, & omnis armatura fortium. Qualia porrò sint Ecclesiæ arma, præclare ostendit Paulus 2. ad Corinth. 10. *Arma*, inquit, *militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionē munitionum, consilia destruentes: & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam.*

145 Accipe paucis sensum moralem. Militia est vita hominis super terram: felix igitur qui semper est armatus & paratus ad pugnam contra tres hominum hostes, Carnem, Mundum, Diabolum. Oportet autem nos accinctos & armatos esse, tam antè, quàm retrò: Antè, vt longè prospiciamus in posterum peccata, in quæ labi possumus, & sedulò præcaueamus: Retro autem, propter præterita peccata quæ subinde repullulant, & ob longam consuetudinem animum reflectunt & retorquent ad mala semel derelicta. Vel accingi retrorsum, est à Deo instrui & armari aduersus insidias & tela inuisibilium hostium, quæ vitari non possunt sine Dei quadā singulari protectione, quam ipse pollicitus est Dauidi dicens: *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos*. Itaque accinctos nos esse oportet sicut dixit Dominus: *Sint lumbi vestri præcincti*, id est, exsolutos atque expeditos ab omnibus omnium terrenarum rerum curis atque cupiditatibus, quæ sunt velut impedimenta & onera atque vincula, quibus si fuerimus implicati ac præpediti, bene præliari non poterimus; quin per ea Dæmon faciliùs nos capiet & vinctos tenebit.

Tropologia. Iob. 7.

146 Reliquum est vt hîc quoque breuiter explanemus sententiam eorum verborum quibus Moses benedixit Gad Deuteron. 33. ita dicens: *Benedictus in latitudine Gad*, quia latissimam regionem in diuisione terræ Chanaam fortiùs possedit, vt patet ex c. 13. Iosue. *Quasi leo requieuit*; adeo formidabilis & terribilis erit hostibus, vt nullus eum irritare aut lacessere ausurus sit, non magis vtique quàm cubantem leonem. *Cepitque brachiū & verticem*. Adeo robusti & strenui gladiatores futuri sunt Gaditæ, vt vno ictu caput simul & brachium abscissuri sint. Fortasse est hyperbolica locutio, sicut in libro Iudicum ca. 20. de Gabaonitis scriptum est, fuisse eos tam peritos funditores, vt nunquam ictu aberrauerint ab eo quod sibi feriendum designassent, etiamsi tenuissimus esset capillus. Vel per verticem significantur principes ducésque belli, per brachia verò robusti bellatores & milites: & vtrosque Gaditæ vicerunt atque contriuerunt. *Vidit principatum suum*: cognouit se bellica virtute præstare cæteris, vel hūc habere laudis & gloriæ principatum quod in sua sorte, Mosis esset sepulcrū; & ideo subditur, *quod in parte sua doctor est repositus*. Vocabulo doctoris per excellentiam significatur Moses, qui sepultus est in monte Nebo pertinente ad sortem Gaditarum, quamuis quo loco eius montis corpus Mosis fuerit conditū, nulli mortaliū adhuc compertū fuit. *Qui fuit cū princi-*

Locus Deuteronomij cap. 33

Deut. vlt.

pibus populi, Gaditæ reliquas tribus transeuntes Iordanem comitati sunt armati, nec eos deseruerunt, quoad illi debellatis hostibus promissam sibi terram possederunt. *Et fecit iustitias Domini, & iudicium suum cum Israel*. Quod enim Gaditæ corā Dño, Mosi & reliquo populo promiserant, vt narratur Nu. 32. id plenissimè eos præstitisse, liquet ex 22. c. lib. Iosue.

OCTAVA PROPHETIA
De Aser.

VERS. 20. Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus.

HEBRAICE est, ex Aser vel de Aser. Vocabulo autem pa- 147
nis significatur omnis cibus & alimentum. Pro pingui, Hebraicum vocabulum significat pinguedinem ex oleo; quasi propter olei abundantiam omnis eorum cibatus futurus sit oleo delibutus: simile est quod de Aser dixit Moses Deu. 33. *Tingat in oleo pedem suum*: significans tantum ei superfuturum olei, vt possit etiam pedes oleo tingere, quemadmodum suprà dictum est de Iuda: *Lauabit in vino stolam suam*, & de se Iob dixit cap. 29. *Lauabam butyro pedes meos, & petra fundebat mihi riuos olei.* Sequitur in Prophetia Iacob, *Præbebit delicias regibus*, Id est, Terra eius procreabit res vsque eò delicatas & pretiosas, vt eas sibi reges tanquam summas delicias expetituri, & comparaturi sint. Alij legunt, & ipse fruetur delicijs regum, sic vertit Pagninus, & itidem habet paraphrasis Chaldaica. Et sensus est; Fruetur bonis terræ suæ optimis, talibúsque, vt vel ipsis regibus deliciarum loco futuræ sint, aut esse possint. Oleaster refert ad oleum, cuius feracissima erat regio Aseritarum. Præbebit, inquit, oleum ad conficienda pretiosa vnguenta, quibus reges pro summis delicijs vtuntur. Vsus enim vnguentorum apud Principes frequentissimus erat in regionibus Orientis; vnde habes in Psal. *Oleū peccatoris nō impinguet caput meū*, & referēte Luca Do-
Psal. 140. Luc. 7. minus dixit Pharisæo; *Oleo caput meum non vnxisti*. Vox Madam, à vocabulo Eden ducta, significat voluptatē & delicias, vel potiùs rē quæ parit voluptatem aut delicias: namq; est solēne Hebræis vti actibus pro obiectis, & contrà.

Moyses Deuteron. 33. postquam de Aser dixerat: *Tingat in oleo pedem* 148
suum, subiungit; *Ferrum & æs calceamentum eius*: Significans terram eius tribus, abundantem ac prædiuitem fore venis ferri & æris: cuius rei argumentum est Sarepta eius sortis ciuitas, à metalli officinis, id est, à purgandis conflandísque metallis appellata. Quantum porrò frumenti, olei, aliarúmque deliciarum inibi fuerit, proditum est ab ijs qui ea loca peragrarunt: namque inter alia fertur, vallem, Aser incredibilis esse amœnitatis omnísque generis fructuum frugúmque fertilitatis. Iosephus quoque li-
Iosephus. bro 4. de Bello Iudaico scribit ciues Giscalæ, quæ vrbs sortis fuit Aserita-
Hieronymus. rum, & secundùm B. Hieronymum, patria B. Pauli, plerósque omnes fuisse agricolas, atque in terrenis fructibus fortunas suas omnes locatas habuisse, quod sanè vbertatis certissimū est testimonium. Subdit præterea

Moses, *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua.* Significat Aseritas fore decoros atque robustos non solùm in iuuentute, sed etiam in senectute. Tulit enim Aser iuuenes formosissimos, virginésque pulcherrimas; & ideo suprà de eo dixit Moses *Benedictus in filijs Aser.* Id est omnes laudabunt Aser propter pulchritudinem, & decorem filiorum eius. *Et sic placens fratribus suis.* Scilicet propter filiarum pulchritudinem. Quidam tamen superiora verba sic putant ex Hebræo interpretanda: *Quot dies tui, tot animæ tuæ*; quasi diceret: Futurum est tibi omni tempore cum veteribus possessionum tuarum colonis perpetuum certamen.

149 Allegoria huius prophetiæ tam cōmodè, quàm quæ maximè, ad Christū applicatur. Aser significat diuitias. Et quis ditior Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei? quíque cùm diues esset, pro nobis egenus factus est, vt nos per illum diuites efficeremur. Rectè Ambrosius: Paupertas, inquit, Christi nos locupletat, humilitas glorificat, infirmitas roborat, mors viuificat, sepultura resuscitat. Et quis est panis eius, nisi caro ipsius? quam vocat ipse panem qui de cœlo descendit, qui verè cor hominis confirmat; vt quicunque eum manducat, viuat in æternum. Et est sanè panis pinguis, omnium scilicet diuinorum charismatum abūdantia refertus: pinguis autem ex oleo: nam præcipua ratio condendi sacramentum Eucharistiæ fuit immensa Dei erga hominem charitas & misericordia. *Memoriam enim fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus escam dedit timentibus se.* Ergo cum Dauide dicamus: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Hic panis delicias præbet Regibus; continet enim in se omne delectamentum & omnis saporis suauitatem. Sed enim deliciæ sunt non seruis peccatorum, qui amplexantur stercora suarum voluptatum tanquam delicias, sed Regibus qui suas regunt cupiditates, eásque rationi & legi diuinæ subiectas & obedientes tenent, quippe canunt illud canticum Apocalypsis, capite quinto, *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.*

Allegoria. *Coloss. 2.* *2. Cor. 8.* *Ambr.* *Ioan 6.* *Psal. 103.* *Ioan. 6.* *Psal 110.* *Psal. 62.* *Sap. 16.*

NONA PROPHETIA.

De Nephthali.

VERS. 21.

Nephthali ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

150 ARIAT lectio huius loci. Septuaginta, referente Hieronymo ita verterunt: Nephthali, virgultum resolutum, dans in generatione pulchritudinem: Vel, vt legit Ambrosius, vitis remissa porrigens in germine decorem. Hebraicæ Scripturæ, auctore Hieronymo, hæc est sententia: Nephthali ager irriguus dans eloquia pulchritudinis. significans quòd aquæ calidæ in ea nascuntur tribu; siue quòd super lacum Genesareth & fluēta Iordanis irrigua sit. Hebræi volunt propter Tyberiadem quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum & eloquia pulchritudinis prophetari. Quanquam verba Hebræa possunt verti, vt habet Latina lectio, *ceruus emissus*, quæ denotent temporaneas fruges & velocitatem

Varietas lectionum. *Ambros.*

terræ vberioris. Sed melius fuerit ad doctrinam Saluatoris cuncta referri; quòd ibi vel maximè docuerit, vt ex cap. 4. Matthæi & tertio Marci licet cognoſcere. Sic Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſ.

Triplex interpretatio. Noſtræ lectionis Latinæ triplex interpretatio eſt: quarum prima eſt Hebræorum exiſtimantium hæc verba ſpectare ad Barac, qui ex manda- 151
to Debboræ vatis ſimul & Iudicis Hebræi populi, collectis decẽ millibus ex Nephthalitis tribulibus ſuis, expeditè magnóque impetu inſtar ceruí ad bellum fuit contra regem Chanaam, & Siſaram eius belli ducem fugauit atque ad interitum compulit. Comparatur igitur ceruo emiſſo propter celeritatem eius in ſuſcipiendo, & conficiendo bello. Quod autẽ ſequitur, *Dans eloquia pulchitudinis*: ſignificat pulcherrimum Epiniciũ carmen ob victoriam partam ab ipſo Barac & Debbora decantatum. Verùm obijcitur huic interpretationi, Barac non promptè & alacriter, ſed cunctanter, timidè atque ignauè id belli ſuſcepiſſe: nimirum conteſtatũ, niſi periculi ſociam haberet Debboram, in id ſe belli nequaquam iturum, Cui Debbora reſpondit, ituram ſe quidem cum ipſo, verùm non ipſi victoriam, ſed ſibi aſſignatum iri, quo videtur tacitè timiditatem, ignauiam & tergiuerſationem eius reprehendere voluiſſe. Quanquam verba Barac in aliam poſſent verti & accipi ſententiam, vt ea ſcilicet dixerit Barac, non metu adductus, ſed religione quadam, quod ſperaret ſi Debbora fœmina Deo perquàm familiaris & cara, bello adeſſet, de victoria nullo modo eſſe dubitãdum. Namque Barac acerrimo animi impetu ad illud bellum cõtendiſſe, non obſcurè indicãt verba illa quæ ſunt in Cãtico Debboræ, Iudicum quinto, *Duces Iſſachar fuère cum Debbora, & Barac veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in præceps ac barathrum ſe diſcrimini dedit.*

Andreas Maſius. Altera noſtræ lectionis interpretatio eſt: ſignificari ſummam terræ 152
eius tribus fertilitatem & abundantiam, in qua illud etiam ſingulare erat, quòd in illa priuſquã in cęteris, fructus naſcebantur & matureſcebãt: & hoc ſignificat ſimilitudo cerui, emiſſi qui tãta eſt currẽdi velocitate & celeritate, vt curſu cęteras animantes facilè antecedat. Et quia ibi fructus ac fruges priùs naſcebantur, idcirco ex ipſis potiſſimùm deferebantur in templum oblationes primitiarum, propter quas ſacerdotes pulcherrimas Deo laudes concinnebant. Fauere huic interpretationi videtur paraphraſis Chaldaica, quæ ſic habet hoc loco: Nephthali, in terra bona cadet ſors eius, & poſſeſſio erit fructifera: laudabunt, & benedicent ſuper eos.

Tertia interpretatio eſt Andreæ Maſij in commentarijs ſuis ſuper c. 19 153
Ioſué; arbitrantis ſignificari his verbis Iacob, Nephthalitas in tuta atque vbere collocatos regione, exultaturos ſuaui libertate & deliciarum copia quarum ſors eorum referta erat futura: ſimiliter nempe vt ceruos, qui in herboſis amœníſque ſaltibus liberè verſantes paſcentéſque exſultim ludunt. Quod verò ſubdit: *Dans eloquia pulchritudinis*: denotat Nephthalitas in omni ſermone fore comes, blãdos, elegãtes, affabiles, & humanitatis atq; vrbanitatis gratia omniũ ſibi animos & ſtudia facilè cõciliaturos.

Locus Deut. cap. 33. Cum hac interpretatione ſatis congruere videtur quod dixit Moſes Deuter. 33. huic tribui benedicens: *Nephthali*, inquit, *abũdãtia perfruetur,*

& plenus

& plenus erit benedictionibus Domini, mare & meridiem possidebit. Cuius orationis extrema illa verba: *mare & meridiem possidebit*, eo difficilem habent explicatum, quòd Nephthalitæ procul mari Mediterraneo, quod occidentale Iudæis erat, & Meridie remoti, ad diuersam prorsus partem, Aquilonem dico & Orientem, habitabant. Chaldaicus quidem interpres non de mari Mediterraneo, sed de mare Tyberiadis interpretatus est. Verùm illa expeditior & planior est interpretatio, propterea Nephthalitas mare & Meridiem possessuros, dictum esse à Mose, quòd licet illi à locis maritimis & meridianis dissiti essent, tamen per societatem & commerciũ, & quòd apud omnes gratiosi essent, ab aliis tribubus essent participaturi quicquid apud illas boni haberetur. De his tribus expositionibus, cũ omnes sint aptæ ac probabiles, eã quisque deligat quæ sibi magis arriserit.

154 Secundùm allegoricam interpretationem refertur hoc vaticinium ad Christum, qui Euangelium in terra Nephthali prædicare orsus est: vnde doctrina eius quasi ceruus emissus, omnem terrarum orbem incredibili velocitate percurrit: & quia nihil Euãgelico pulchrius & lætius, vnde etiã nomen accepit; ideo subditur, *dans eloquia pulchritudinis*, id est, pulchra: Christi enim doctrinæ pulchritudo, vbi se ostendit, tantos in hominum animis excitauit & incendit amores, vt quò eam adipiscerentur atque tuerentur, innumerabiles omnia quæ possidebant bona, quin etiam sanguinem ac vitam profundere ac perdere non dubitauerint. Christus porrò rectè assimilatus est veloci ceruo, scilicet de eo scriptum est Cantic. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles. Similis esto, dilecte mi; capreæ, hinnulóque ceruorum.* Quid autem pulchrius Christo, cuius & formæ & eloquij pulchritudinem prædicauit illis verbis Dauid Psal. 44. *Speciosus forma præ filijs hominum. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Mira verò & inenarrabilis suauitatis plena de Christi formæ, vocis, & eloquiorum pulchritudine sub figura Sponsi, in Canticis celebrat Sponsa. *Allegoria. Matt 4. Esa. 9.*

DECIMA PROPHETIA
De Ioseph.

Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu. VERS. 22.

155 QVEMADMODVM supra Iacob in filio suo Iuda, ita nunc in Ioseph copiosus est laudum eius prædicator. Namque & illũ prophetico spiritu sciebat principem futurum populi Hebræi patrémque Messiæ: & hunc eodem spiritu nouerat caput fore duarum tribuum, multorúmque ducũ ac principum Hebrææ gentis parentem, multis item rebus ipsius Messiæ figuram. *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens.* Manifestè alluditur ad nomen Ioseph, significans incrementum, cuius magnitudo denotatur geminatione eiusdem sententiæ. Vehementer sanè Ioseph auctus est: nam in se ipso prouectus est ad principatum non modò fratrum suorum, sed etiam totius Ægypti:

& auctus est in sua progenie ac posteritate, quippe quæ duas numerosissimas tribus Israel, tribũ dico Manassis & Ephraim, amplexata est. Pagninus vertit: Ioseph vt ramus crescẽs. Mõtanus: Ioseph filius fructescẽs. Ratio huius varietatis est, quia vox Hebræa, *ben*, filium quidem significat, verùm cùm non iungitur cum relatiuo reali, vt dicunt Hebræi, id est, cum voce patris vel matris, alias habet varias significationes, & dicitur de paruulo vel paruula in variis rerum generibus. Hîc secundùm Kimhi, significat ramũ, & est in fœminino genere. Est autẽ ramus quasi filius arboris.

Pro eo autem quo Latina lectio habet, *decorus aspectu*, Hebraicè est, su- 156
per vel iuxta fontem, est enim integer sensus, Ioseph auctum iri ad similitudinem ramosæ arboris propter fluenta aquarum satæ: cuius arboris fertilitas describitur Psal. 1. & Ieremiæ 17. Et hanc sententiam expressit paraphrastes Chaldæus hisce verbis; Filius meus Ioseph multiplicabitur tanquam vitis quæ plantata est ad fontes aquarum: duæ tribus egredientur de filiis eius, & accipient partem, atque hæreditatem. De pulchritudine autem Ioseph scriptum est suprà, c. 39. *Erat Ioseph pulchra facie & decorus aspectu.* Fit autem mẽtio eius pulchritudinis, quòd ea fuit illi magna occasio tentationis & afflictionis, simúlque materies ingentis gloriæ.

Allegoria.

Cæterùm tota hæc prophetia de Ioseph apertissimè & aptissimè se- 157
cundùm mysticum sensum ad Saluatorem nostrum accommodatur. Et quidem Ioseph multiplicem Christi Domini prætulit figuram & imaginem, fuit ille Patri super omnes filios dilectus: fuit ab eo veste polymita indutus: venditus est à fratribus suis: ex seruitute atque carcere euectus ad summam dignitatem, ac potentiam: orbem à fame liberauit, & Ægypti Saluator appellatus est. Rectè autem dicitur Christus, filius accrescẽs, quippe qui super omnes potentia, sapientia, gratia & gloria creuit, de quo dixit Baptista: *Illum oportet crescere, me autem minui:* cuius auctus figura fuit lapis ille Danielis cap. 2. à primo quidem paruulus, sed mox in tantã excedens amplitudinem, vt omnem terram impleuerit; fuítque Dominus similis grano sinapis quod minimum est olerum; verùm in tantum crescit, vt prope adæquet magnitudinem arborum.

Ioseph figura Christi. *Genes. 37.* *Ibidem.* *Inf. 39. 40. 41.* *Ioan. 3.* *Matth. 13*

VERS. 23. Filiæ discurrerunt super murum, sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuiderúntque illi habentes iacula.

PRo illo: *Filiæ discurrerunt*, Hebraicè est, filiæ incedebat, in nu- 158
mero singulari, quia more Hebraico fit distributio in singulis, vt si dicas, Quælibet puellarum deambulabat per murum vel per alia loca vnde pulchritudinem Ioseph videre possent. Putat Rupertus hoc referri ad dominam Ioseph, posito numero plurali pro singulari, quæ amore eius capta, vbique eum videre gestiebat. Verbum *discurrendi* significat mulierem vagam atque petulantem, & per loca publica pererrantem qualis describitur Prouerb. 7. Pro illo, *Exasperauerũt*, Hebraicè est, *amaricauerunt eum*: & pro *Inuiderunt*, Hebraicè est, *odio habuerunt*: Pro, *habẽtes autem iacula*, Hebraicè est, *domini sagittarum*, quę locutio

Rupertus. *Genes. 29.*

cutio frequens est Hebræis etiam aliis in rebus, veluti, domini alarum, & domini pennarum dicuntur volatilia & pennata. Sententia horum verborum clara est: pertinet enim ad inuidiam & odium, quo fratres Ioseph insectabantur ipsum, adeo vt, sicut legitur suprà cap. 37. non possent illi quicquam pacificè loqui; & cùm procul viderunt illum, dixerunt: Ecce somniator venit, venite, occidamus eum, & videamus quid prosint ei somnia sua. Iacula verò appellat verba dura & aspera atque mortifera, quibus illum confodere & perimere voluerunt. Alij interpretantur hoc de domino & domina Ioseph, qui eum innocētem asperrimè tractarunt detrudētes in carcerē. Moris autem est in sacris litteris, verba dura, perniciosa & exitialia, per similitudinem nominare iacula aut sagittas, vt in Psalmis: *Psal. 56.* *Sagitta acuta, lingua eorum.* *Psal. 54.* *Allegoria.*

159 Quòd si mysticam huius sententiæ scrutemur intelligentiam, per filias discurrentes super murum, non ineptè intelligemus animas sanctas veteris Testamenti, quæ cupientes animo videre pulchritudinem venturi Messiæ, discurrebant super murum, id est, longè transcendebant humanā cognitionem quæ originem & fundamentum habet in sensibus corporis. Est enim corpus humanum quasi murus vndique circundans & concludens animum: istæ igitur spiritu prophetico pulchritudinem Messiæ per- *Mat. 13.* spectam habentes, eum videre cupiebant, sicut Dominus dixit: *Multi Pro* *Luc 10.* *phetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis*; & de Abraham, *Exultauit,* *Ioan. 8.* inquit, *vt videret diem meum: & vidit & gauisus est.* Fuisse autem Dominū à scribis & Pharisæis ex odio & inuidia vehementer exacerbatum, vel, vt est Hebraicè, amaricatum, id est, fœdissimis iniuriis & blasphemiis onustum vexatúmque, quinetiam felle amarissimo potatum, docet historia Euangelica. Linguæ autem eorum fuerunt iacula, quibus Christum ipsi, si non manibus suis, certè votis & clamoribus crucifixerunt, cùm tam instanter efflagitabant à Pilato, Tolle tolle, crucifige eum. *Ioan. 19.*

Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorū & manuum illius per manus potentis Iacob. VERS. 24.

160 LICET fratres Ioseph extremis eum malis opprimere voluerint, Deus tamen ea mala in maximum illius bonum gloriámque conuertit. Ergo sensus est; Arcus eius, id est, omne robur & præsidium eius, sedit, id est, locatum fixúmque fuit in forti, hoc est, in Deo, de quo scilicet scriptum est: *Quis similis tui in fortibus, Domine?* nam esse fortem, est proprium Dei *Exod. 15.* epithetum, de quo solet ipse frequenter gloriari, & à sanctis vehementer commendari. Quoniam igitur omnem fiduciam auxilij & præsidij sui Ioseph in Deo posuerat, idcirco omnia vincula quibus ipse vel à fratribus, vel ab Ægyptiis constrictus fuerat, dissoluta sunt. Pro quo Hebraicè est, *roborata sunt brachia eius*: & significatur annulus aureus, & armilla & currus, & alia principalia ornamenta quibus à Pharaone ornatus

& decora

& decoratus est, vt narrat Scriptura Genes. 41. Atque huc spectauit paraphrastes Chaldæus, sic hunc locum interpretatus: Quia seruauit legem in occulto, posuítque Fortem fiduciam suam, tunc positum est aurum super brachia eius, possedítque regnum & confirmauit. Hoc ipsum expresse dictum est in Psal. 104. *In seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in cōpedibus animam eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum, misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum. Constituit eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ: vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.* Similia horum traduntur in c. 10. lib. Sapient. *Sapientia*, inquit, *venditum Ioseph non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni & potentiam aduersus eos qui eum reprimebant, & mēdaces ostendit, qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam.* Hæc ibi.

Inde pastor egressus est, lapis Israel.

LLVD *Inde* tripliciter exponitur, Primò quidem, vt referatur 161
ad vincula & carcerem Ioseph, quibus ille solutus & ad principatum assumptus, pastor fuit Ægypti, dira fame eum liberans sua prudentia. Et *lapis Israel*, id est, firmamētum domus suæ, quippe qui patrem & fratres suos non tantùm famis tempore aluit, verùm etiam in optima Ægypti terra collocatos, quoad ipse vixit, & post mortem suam fama nominis sui longo tempore sustentauit. Alij illam vocem *Inde* referunt ad Ioseph, interpretantes, Iacob his verbis prædicere
3. Reg. 12. prodituros ex stirpe Ioseph, qui sint pastores & lapides Israel, id est, Duces, Iudices ac Reges. Ex Ioseph enim progenie fuesunt Iosue, Debbora, Gedeon, Abimelech, Iephte, Iair, & duo reges decem tribuum, Ieroboā, & Nadab: postquam verò diuisum est ac separatum regnum Israel, id est, decem tribuum à regno Iudæ, caput regni Israel fuit Ephraim. Tertio modo illud *Inde* sic exponitur, vt referatur ad manum & auxilium Dei fortis, cuius mentio proximè antecesserat: & significetur, quia Ioseph omnem suam spem in vno Deo locauerat, idcircò non modò eum cunctis malis & calamitatibus esse liberatum, sed insuper in tantam esse gloriam & potentiam elatum, vt non tantùm populi sui, sed aliarum quoque gentium pastor ac lapis existeret. Huic interpretationi adhæsit paraphrastes Chaldæus, hanc sententiam ita exprimens. Hoc contigit ei à conspectu Dei fortis Iacob, cuius verbo cibauit parentes & filios, semen Israel.

Obseruarunt Hebræi vocabulum *Euen*, pro quo Latinè est, lapis, esse 162
vocem mysticam, quia occultè & inuolutè continet duas dictiones: dicitur enim, *Euen*, quasi *au*, & *ben*, id est, pater & filius. Et verò Ioseph fuit lapis, qui sustentauit & patrem suum, & omnes eius filios fratrésque suos. Ad hunc locum spectat quod est de Ioseph in ca. 49. lib. Eccles. *Ioseph*, inquit, *princeps fuit fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi.*

populi. Rectè autem principes & rectores populorum, appellantur pastores: debent enim ita regere populos suos, vt pastor proprias oues; id quod Aristoteles libro 8. Ethicorum firmat auctoritate Homeri, qui Agamẽnonem, bonum scilicet iustúmque regem appellauit pastorem populorũ. Iam verò quàm aptè conueniat in Christum dominum vocabulum pastoris & lapidis, notius est quàm vt Lectori opus sit admonitione nostra, nedum explicatione. *Aristotel.*

Deus patris tui erit adiutor tuus, & Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberum, & vuluæ. VERS. 25.

163 LLVD *Deus patris tui*, significat Deum fore adiutorem eius tum propter propria eius merita, tum maximè propter merita patris sui: Illud *Omnipotens* Hebraicè est *Shaddai*, quod significat robustum, & fortem, à verbo *Shaddah*, quod est prædari & rapere. Est autem nomẽ hoc vnum de decem nominibus quibus apud Hebræos Deus vocatur: quæ nomina strictim exposuit B. Hieronymus Epistola 136. quam scripsit ad Marcellam, vbi nomen *Shaddai*, interpretatus robustum, & ad omnia perpetranda sufficientem. quanquã Oleaster putat eo nomine hoc loco potiùs significari beneficum seu munificum. Verba porrò quæ sequuntur, continent benedictionem Ioseph in abundantia omnium terra nascentium, & in fœcunditate animalium ac filiorum. Ad efficiendam verò copiam eorum, quæ terra nascuntur, duo maximè concurrunt, & conferunt, supernè quidem cœlum, infernè autem abyssus deorsum iacens. cœlum dico tam astriferum, vnde lumẽ, calor, variique siderum aspectus & defluxus; quàm cœlum aëreum, vnde imbres, venti, niues, rores. Per abyssum autem iacentem deorsum, intelligere oportet molem terræ & aquæ, quæ se inuicem complexæ vnũ globum efficiunt iacentem circa mundi centrum: Vocabulo autẽ abyssi iacentis deorsum nominantur, vel quia locatæ sunt circa centrum mũdi, locum omnium quæ sunt in mundo profundissimum; vel propter profunditates terræ & aquæ multifariàm impenetrabiles. bonitas verò & felicitas terræ in eo est, vt sit pinguis ac fertilis, acceptáque semina magno reddat cum fœnore: sit quoque copia terrestrium aquarum ex fontibus, fluminibus & lacubus, nec desint commoda quæ per mare deuehuntur. *Hieronymus.* *Oleaster.*

Sunt qui existiment Iacob his verbis præsignasse bonitatem cœli, &
164 terrę quam habiturę olim erant duæ tribus, ex vnius stirpe Ioseph proseminatæ Ephraim & Manasses: vt sit sensus; Progenies Ioseph habitabit in terra fertilissima, ob benignitatem cœli, frequentiam imbrium & roris, agros irriguos, numerosósque frugum prouentus, magnámque gregum & hominum fœcunditatem; id quod significatur illis verbis: *Benedictionibus vberum & vuluæ*: nã benedictio vuluæ significat numerosam generationem & sobolem; benedictio autem vberũ, optimã nutricationẽ atq;

educationem. Nonnulli arbitrantur his verbis quatuor res deſignari, ex
quibus ſolet vulgus homines aliquos laudare & quaſi beatos prædicare:
Solet enim dicere, Beatus dies, in quo ille natus eſt: beata terra quæ illum
tulit: beatus venter qui illum genuit: beata vbera quæ illum lactauerunt.
Allegoria. Cæterum benedictio hæc Ioſeph multo veriùs & cumulatiùs Chriſto 165
Domino contigit. Etenim ipſe ſuper omnes habuit benedictionem cæli
Matt.28. & terræ, quia ſuper omnes tam in cælo quàm in terra magnificatus & glo
rificatus eſt, ſicut ipſe dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.*
Illum in cœlo laudant Angeli, quòd eorum ruinas reparauerit atque im-
Zach.9. pleuerit: illum in terra laudant homines, quòd eos reatu peccati, neceſſi-
tate mortis & diaboli poteſtate liberauerit: illum in abyſſo, id eſt, in in-
ferno laudarunt ſancti Patres quos eduxit de lacu, in quo non erat aqua;
vel cœlum ſignificat in Chriſto animam eius & ſuperiorem animæ par-
tem: terra, corpus & carnem eius. Benedictus igitur fuit in cœlo deſuper,
quia ſecundùm ſuperiorem animæ ſuæ partem ab initio conceptionis ſuę
in cœlo fuit beatifica Dei viſione fruẽs: benedictus quoque fuit in abyſ-
Philip.2. ſus deorſum iacente, id eſt, in carne ſua quæ appellatur abyſſus deorſum
Geneſ.3. iacens, quod ſecundùm eam Chriſtus ſeipſum profundiſſimè humilia-
Ioan.6. uerit, & vt Pauli verbo vtar, exinaniuerit. 166

Duplex porrò fuit carnis Chriſti benedictio, altera, quòd ſine peccato
concepta eſt, nec vlla concupiſcentiæ fœditate inquinata, nec ſubiecta
maledictioni Adæ: altera, quòd caro eius vnita eſt Dei verbo, & inde fa-
Luc.11. *Eſa.7* cta eſt cibus hominum viuificus & præſtans immortalitatem. Benedi-
Matt.1. ctionem illam vberum & vuluæ Chriſti declarauit ſancta illa fœmina
Luc.1. dicens: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Triplicem porrò
benedictionem Chriſtus habuit in vtero matris; primam, quòd generatus
eſt ſine ſemine viri: alteram, quòd nouem menſibus geſtatus in vtero eſt
ſine vlla matris moleſtia: tertiam, quòd clauſo matris vtero & ſine eius
dolore editus eſt. Fuit item benedictus in vberibus, nam cùm ſit præter
naturam, virginem lacte impleri; ſanctiſſima tamen eius mater, cùm vir-
go eſſet, eum lactauit: quocirca Eccleſia canit: Virgo neſciens virum,
ſine dolore genuit filium, ſola virgo lactabat, vbere de cœlo plena. 167

Rupertus. Rupertus refert hoc ad Eccleſiam Chriſti ſponſam: vt Chriſtus be-
nedicendus ſit propter vbera & vuluam ſponſæ ſuæ; per vuluam intelli-
gendo fœcunditatem Eccleſiæ quæ innumerabiles filios Chriſto genuit.
Compara vuluam Eccleſiæ Chriſti cum vulua Synagogæ Moſis, hanc
dices ſteriliſſimam, illam fœcundiſſimam: cuius incredibilem fœcũdita-
tem prædixit Iſaias cap.49. & 60. Duo ſunt autem Eccleſiæ vbera, diuinę
benedictionis lacte pleniſſima, Verbum Dei & vſus ſacramentorum. De
Cant.1. his vberibus dici poſſet quod eſt in Canticis: *Inter vbera mea commorabi-*
Ibidem. *tur dilectus meus*; &, *Meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis opti-*
mis. nam licèt hęc dicta ſint de vberibus ſponſi, eadem tamen ſunt, diuer-
Infra.8. ſa ratione, vtriuſque vbera. Non fuère talia Synagogæ vbera, de qua di-
citur: *Soror noſtra paruula eſt, & vmbra non habet.* Habuit quidẽ Synagoga
etiã Sacramẽta; ſed quia erãt virtute propria inefficacia ſpiritualis gratiæ,
dici

dici poterāt vbera arentia & inania,habebat quoque diuinas Scripturas: ſed ante Chriſti aduentum erant illæ pleriſque clauſæ & veluti obſignatæ,nec ſugere ſuauiſſimum lac ſpiritualis intelligentiæ cuique datū erat.

Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius,donec veniret deſiderium collium æternorum: fiant in capite Ioſeph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos. VERS. 26.

167 EROBSCVRVS eſt hic locus,& obſcuritas eius varias ex ingenijs explanatorum interpretationes excudit. Prima interpretatio;Chaldæus Paraphraſtes ſic vertit hunc locum: Benedictiones patris tui addantur ſuper benedictiones quibus me benedixerunt patres mei, quas optauerunt principes qui à ſæculo fuerunt.Eſt autem hic ſenſus:Contingant tibi non tantùm eæ benedictiones quas in te nunc confero,verùm etiam omnes benedictiones maiorum meorum,quę tales fuerunt,vt eas ſibi accidere antiquiſſimi principes optauerint.Illud igitur, *Vſque ad deſiderium collium*, ſic videtur Chaldæus intellexiſſe,Tanti fuêre pretij,támque optabiles benedictiones maiorum meorum,vt eas colles mundi, id eſt maximi quique principes deſiderauerint.

Prima interpretatio. Paraphraſis Chaldaica.

168 Secunda interpretatio;Rupertus hanc putat eſſe huius loci ſententiam: Noli Ioſeph dubitare de efficacitate & effectu mearum benedictionum quas impertior tibi;ſiquidem benedictiones meæ confortatæ ſunt benedictionibus patrum meorum,id eſt, ex illis habent robur & efficaciam: nam quia maiores mei benedixerunt mihi,propterea ego quoque vim habeo efficacem benedicendi filijs meis;& ſicut benedictiones patrū meorum completæ ſunt in me,ita benedictiones meæ complebuntur in te, nec deficient,donec veniat deſiderium collium æternorum, id eſt,Meſſias deſtinatus ab initio mundi,ſiue ex quo ſunt colles & montes ſuper terram:vel deſideratus ab antiquis patribus,qui propter pietatis & iuſtitiæ ſublimitatem fuerunt inſtar collium & montium. Meſſias enim non à quibus libet expreſſè cognitus ac deſideratus eſt, ſed ab inſignioribus virtute & ſapientia viris,vt fuêre Patriarchæ & Prophetæ.

Secunda interpretatio. Rupertus.

169 Plerique tamen illud,*Confortata ſunt benedictionibus patrum eius*, accipiunt quaſi dictum comparatè: quam habet expreſſam comparationem lectio Hebraica quæ ad verbum hanc reddit ſententiam : Benedictiones meæ præualuerunt,ſeu fortes factæ ſunt ſuper benedictiones patrum meorum.Et ex hac lectione duplex interpretatio exſtitit, vt tertia interpretatio quam ſequitur Paulus Burgenſis,illa ſit:Benedictiones quas ego tribui tibi,maiores ſunt benedictionibus quas ego accepi à patribus meis.Iſaac enim,vt narratur hoc libro cap. 27. benedixit Iacob tantùm in rore cœli & pinguedine terræ,non autem in benedictione vberum & vuluæ,id eſt,multiplicatione prolis.Sed profectò vera non eſt Burgenſis

Tertia interpretatio Paulus Burgenſis.

ſententia:namque Iſaac cùm dimitteret Iacob in Meſopotamiam, benedicens ei, dixit: *Deus creſcere te faciat atque multiplicet, vt ſis in turbas populorum; & det tibi benedictiones Abrabæ, & ſemini tuo poſt te:* Sicut legitur hoc libro capite 28. Videtur præterea benedictio quam Iacob accepit à patre ſuo Iſaac, eo nomine fuiſſe maior benedictione quam ipſe tribuit filio ſuo Ioſeph, quòd per illam Iacob conſtitutus eſt primogenitus & dominus fratrum ſuorum, quam prærogatiuam non continet benedictio Ioſeph.

Quarta interpretatio.

170 Quarta interpretatio: ſignificari illis verbis benedictionem quam acceperat Iacob, fuiſſe maiorem benedictionibus quas acceperant maiores eius, vt Iſaac & Abraham. Et hoc dupliciter exponitur; ſiquidem Hebræi, vt Lyranus & Thoſtatus referunt, & patet ex Commentario Rabbi Salomonis, aiunt Deum plura promiſiſſe Iacob quàm promiſerat Abrahæ vel Iſaac: his enim tantùm promiſiſſe Deum poſſeſſionem terræ Chanaam, vt videre licet ex capite 13. & 26. libri Geneſeos; illi verò promiſiſſe dilatatum iri eum ad Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem; quo ſignificabatur dominatum vniuerſi orbis delatum iri poſteritati Iacob, maximè in aduentu Meſſiæ. Atque hoc indicauit Deus per Iſaiam capite 50. & 58. dicens: *Cibabo te hæreditate Iacob patris tui*, & non dixit, Abraham vel Iſaac. Verùm interpretationem hanc vehementer oppugnat hoc loco Thoſtatus. Et verò qui legat 28. & 48. caput libri Geneſeos, perſpicuè intelliget eandem planè factam eſſe Iacob promiſſionem terræ atque priùs facta fuerat Iſaac & Abrahæ. Nam illud, *Ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, Septentrionem*, non debet accipi ſimpliciter & vniuerſè reſpectu totius terræ, ſed habito reſpectu ad terram Chanaam, quomodo frequenter vſurpatur in ſacra Scriptura.

Rab. Salomon.

Quinta interpretatio. *Lyranus.* *Thoſtatus.*

Quinta interpretatio, cui potiſſimùm adhęret Lyranus & Thoſtatus: 171
Aiunt iſti, benedictionem quam acceperat Iacob, ea ratione fuiſſe maiorē benedictione Iſaac & Abrahæ, quod Iacob plures à Deo percepit reuelationes cœleſtium myſteriorum pertinentium ad Meſſiam, & ad æternam beatitudinē. Etenim ſcientia rerū diuinarū, & fides rerū cœleſtium in dies per interualla tēporū increuit, pluráque poſterioribus reuelata ſūt quàm fuerant prioribus. Sed hoc refellit Burgenſis: neque enim ait credibile eſſe Abraham inferiorem fuiſſe quàm Iacob, quantum ad excellentiam fidei & reuelationem myſteriorum pertinentium ad Meſſiam, ſcientiámque rerum diuinarum: cùm is propter ſingularem fidei præſtantiam maximè laudatus ſit à Moſe Geneſ. 15. meruerítque pater omnium fidelium appellari; in cuius ſinu dicebātur requieſcere omnes qui decedētes ex hac vita, ęternam ſalutem conſequebantur; de quo etiam Dominus noſter dixit: *Abraham exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt.*

Burgenſis. *Rom. 4.* *Luc. 16.* *Ioan. 5.*

172 Verùm vtcunque res habeat (neque enim omnia quæ hîc obiter incidunt, ad viuum nobis reſecanda ſunt) certè negari non poteſt, plurima Iacob, & horum non pauca, ſingularia beneficia diuinitus accepiſſe. Primùm enim cum is non eſſet primogenitus, reiecto primogenito Eſau, ius primogenituræ à Deo accepit: namque vt Paulus diſputat ad Romanos

Geneſ. 27.

nos nono, *Cùm nihil dum boni vel mali egissent Iacob & Esau, dixit Deus, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Deinde longè numerosiori prole quã patres eius multiplicatus est, quippe qui duodecim filios procreauit, è quibus vniuersa gens Hebræa proseminata est. Adhæc filiũ suum Ioseph (secũdùm regem) vidit supremum Ægypti principem ac dominum. habuit præterea complures, eásque valdè mirandas visiones; vt illius scalæ à terra vsque ad cœlum pertingentis & in ea residentis Dei, Angelorúmque sursum deorsúmque discurrentium, & illius Angeli cum quo luctatus est vsque ad auroram. Excelluit denique multiplici prophetiæ dono, nec tãtùm per visiones imaginarias, sed (quod summũ prophetiæ genus æstimatur) per solam mentis diuino suffusæ lumine illustrationem; vt in hisce vaticiniis animaduertere licet. *Genes. 28.* *Infra 32.*

Donec veniret desiderium collium æternorum.

173 PRO voce illa, *desiderium*, vox Hebræa, prout ex varia ducitur radice, significat & desiderium & terminum. Hebræi & Pagninus legunt terminum, ita hunc locum interpretantes: Benedictiones patris tui confortatæ sunt vsque ad terminũ collium sæculi: Quæ verba dupliciter exponuntur. Nã Kimhi ad hunc modum exponit: Benedictiones meæ permanebunt, & firmæ erunt quoad durabunt colles mundi. Rabbi Salomon hanc vult esse sententiam: Benedictiones meæ non concludentur intra vnam regionem Chanaã, sed diffundentur vsque ad omnes terminos montium & terrarum. Sin autem legatur *desiderium* ea quoque lectio duplicem habet explicationem: siquidem Chaldæus paraphrastes legens *vsque ad desiderium collium sæculi*, intellexit significari tantas fuisse benedictiones Iacob, vt etiam Regibus & Principibus mundi maximè optabiles essent. Latini ferè interpretantur de Christo: qui cur appelletur desiderium collium æternorum, suprà dictum est, cùm interpretationem Ruperti enarraremus. *Rabbi Dauid Kimhi. Rabbi Salomon.*

Est quoque alia interpretatio huius loci apud Thostatum super ca. 33. *Thostatus.*
174 Deut. vbi explanat ille benedictionẽ Ioseph traditam à Mose: refert enim verba hæc ad terram quæ sorte assignanda erat filiis Ioseph, Ephraim & Manasses, quæ abundatura erat montibus & collibus amœnissimis maximéque frugiferis; quamobrem dicuntur desiderabiles: quæ sententia valdè congruit cum verbis ipsius Mosis, sic enim ait benedicens Ioseph: *De benedictione Domini terra eius, de pomis cœli & rore atque abysso subiacente: de pomis fructuum Solis ac Lunæ: de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, & de frugibus terræ, & de plenitudine eius.*

Fiant in capite eius & in vertice Nazaræi inter fratres suos. VERS. 27.

175 OPTAT his verbis Iacob, vt bona quæ precatus est filio suo Ioseph, fiant super caput eius, id est, abundè atque cumulatè ei contingant. Vocat autem Ioseph Nazaræum fratrum suorum (quo modo eum quoque appellat Moses Deut. 33.) significãs

eum segregatum & separatum fuisse à fratribus: nam id apud Hebræos
Gen 37. significat vocabulum Nazareus. Fuit autem Ioseph iam inde à puero cùm esset in domo patris, separatus à fratribus suis, id est, ab improbis eorum studiis & moribus, cùm eos crimine pessimo apud patrem accusauit: & fratres vicissim ab eo separati erant, id est, alienati & auersi, ita vt non possent cũ eo pacificè loqui. Cùm autẽ à fratribus venditus, & in Ægyptũ ductus est, longo tempore ab illis fuit separatus. Ergo vocabulum Nazaræus ad presens commune est: specialiter autem apud Hebræos quidam appellabantur Nazaræi, qui ex voto certis quibusdam cæremoniis consecrati Deo, separabant & abstinebant se multis à rebus, quarum rerum vsus aliis hominibus non erat illicitus: huius generis erant, non tondere capillos, non bibere vinum, non accedere ad funera, nec tangere mortuos, etiã parentes, aliáque nonnulla quæ in ca.6.lib. Numeror. commemorantur.

Sunt qui putent hoc loco vocabulum Nazaræi significare præcipuum 176
decorem atque honorem, sanctitatísque professionem atque existimationem: tales enim apud Hebræos erant Nazaræi, vt indicant verba illa Hieremiæ Threnorum 4. *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores.* lxx. Interpres per vocabulũ *Nazaræi* intellexerunt principem, & ducem fratrum suorum, sic enim expresserunt hunc locum: Erunt super caput Ioseph, & super caput fratrum quorum dux fuit. In capite autem 33. Deut. vbi nos habemus, *Super verticem Nazaræi fratrum suorum*; ipsi verterunt: Super verticem glorificatus in fratribus: fuit enim tanquam princeps, & dominus fratrum, & ex eius stirpe prodierunt Principes, & Reges populi Hebræi.

Moyses porrò Deut. 33. præter illa, quæ similia dixit Iacob, addit hoc, 177
quod non videtur intactum esse prætereundum. *Quasi*, inquit, *primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua Rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit Gentes vsque ad terminos terræ*: Primogenitus tauri est pulcherrimus, simúlque robustissimus, ac violentissimus, quippe cui robur patris, vt pri-
Rhinoceros. mum, ita maximum tributum est. De Rhinocerote autem pauca hæc à
Plinius. Plinio lib.8.cap.20.& Solino cap.33. prodita cognoscat Lector: Animal
Solinus. esse buxei coloris, vnum in nare, ídque repandum habens cornu, quod subinde cautibus attritum, limatúmque in mucronem excitat præliaturus aduersus Elephantem, par ei propemodum longitudine, breuior tamen cruribus: in qua dimicatione, naturali eo telo aluum Elephanti petit, vt molliorem eius partem, solámque ictibus suis peruiam. Ergo primogeniti tauri & Rhinocerotis similitudine exaggeratur decor & pulchritudo regalis, robúrque ac fortitudo bellica in posteritate Ioseph futura, maximè verò in tribu Ephraim, quæ magnos principes ac Reges, & gloria virtutis militaris inclytos tulit. Quò spectat illud quod est in Psal. 59. *Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim susceptio capitis mei.* Et huic quidẽ interpretationi affinis est valdè paraphrasis Chaldaica quæ eo loco sic habet: Maior natu filiorum eius (id est, Ephraim primogenitus Ioseph) decorem habet, & magnalia, & quæ facta sunt à facie Fortis & Excelsi, cuius fortitudine interficiet populos vsque ad fines terræ.

VNDE

VNDECIMA PROPHETIA

De Beniamin.

Beniamin lupus rapax manè comedet prædam,& vespere diuidet spolia.

178 SEPTVAGINTA, referente sancto Hieronymo, sic habẽt: Beniamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad vesperã dabit escam. Nostræ lectionis quintuplex esse potest interpretatio : duas ponit Rabbi Salomon, nam ait vel esse prophetiam de Beniamitis, qui, vt narratur libro Iudicum cap. *Quinque interpretationes Rabb. Salomõ.* 21. prodeuntes ex vineis rapuerunt sibi in vxores filias Silo egressas more suo ad ducendos choros, quas postea distribuerunt inter se. Vel pertinere putat ad Saulem & ad Mardochæum & Esther, qui fuerunt ex tribu *Esther 2.* Beniamin. Saul enim mane comedit prædam, quia in exordio regni Israe *1. Reg. 9.* litici, cuius primus ipse rex creatus est, amplissimas egit prędas ex Amalechitis, aliísque Iudæorum hostibus : Vespere autem, id est, multis pòst sęculis ex eadem tribu Beniamin progenerati Mardocheus & Esther, contrito penitúsque deleto Aman, & eius sectatoribus, omnes eorum opes *Esther 8.* bonáque, liberalitate regia ad se transmouerunt.

179 Tertiam interpretationem Beatus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Genesim assignat Hebræis, quorum sententia est, hoc vaticinio Iacob insinuari templum Iudaicum in quo victimę immolabantur, ídque significari vocabulo lupi rapacis : quòd illud templum innumerabiles animalium victimas quasi deuoraret, & absumeret, ob ídque dicitur de eo, manè comedet prædam, quod animalia plurimùm matutino tempore immolarentur. Quod autem sequitur: *Et vespere diuidet spolia* : bellè quadrat ad hanc ipsam interpretationem: siquidem reliquiæ oblationum quæ factæ erant in templo ad sacerdotes pertinebant, quas ipsi partiebantur inter se. Quoniam autem templum Iudaicum, & vrbs Hierusalem in sortem Beniamin primò cecidit, vt videre licet apud Iosue capite decimo octauo, idcirco vaticinium hoc Iacob rectè competit in tribum Beniamin.

180 Et verò ad magnam eius tribus laudem faciebat, quod cùm in omni gente Hebræorum vnum duntaxat templum esset, id fuerit intra sortem Beniamin. Fauet huic interpretationi Chaldęus paraphrastes, apud quem sic est hoc loco : Beniamin in terra eius quiescet præsentia diuinitatis, & in possessione eius ędificabitur sanctuarium: manè & vesperi offerent Sacerdotes oblationes, & in tempore vespertino diuident residuum portionum suorum de reliquis quæ sanctificata sunt. Sic ille. Præsentiam autem diuinitatis appellat Chaldæus Arcam fœderis, eíque superimpositũ propitia

pitiatorium, vbi quaſi reſidens Deus edendis oraculis reddendiſque reſponſis præſentiam ſuam declarabat.

Ad hanc quoque interpretationem ſpectare videtur quod Moſes Deut. 33.de tribu Beniamin vaticinatus eſt: *Beniamin*,inquit,*amantiſſimus Domini*.Fuit nimirum Beniamin, quòd eſſet nouiſſimus filiorum & in ſenectute patris genitus,ei dilectiſſimus. Deus quoque ſingularem aduerſus eam tribum amorem ſuum oſtendit, cùm primum regem Iſraelititæ gẽtis delegit Saulem,nec ab ea tribu,ſi Saul non peccaſſet, regnum ipſe amouiſſet. Ex eadem tribu multa poſt ſæcula excitauit Eſther,& Mardochæum inſignes admodum charitate ſuæ gentis & animi magnitudine; & quòd admirabili prudentia populum ſuum à ſuprema internecione liberarũt ſæculorum omnium prædicatione digniſſimos.His accedit quòd in ea tribu iuſſit Deus ædificari templum,in quo vno tãtùm ſibi à Iudęis cultum adhiberi voluit. Sequitur apud Moſen:*Habitabit confidenter in eo*, id eſt,in Deo; cùm enim in terra ſua haberet templum,in quo Deus ſingulariter habitabat, ipſe quoque ſingulari protectione & præſentia Dei confiſus quaſi expers periculi lætus & ſecurus erat. Subdit Moſes: *Quaſi in thalamo tota die morabitur,inter humeros eius requieſcet*. Morabitur ſcilicet in templo quod vocabitur thalamus Dei. Alludit autem ad ſitum tẽpli Dei quod erat in ſublimi parte montis Moria, non tamen in eius vertice,ſed vt placet Hebræis, quatuor & viginti cubitos infra eius apicem. 181

Geneſ.35.

3. Reg. 10.

Quarta huius prophetiæ interpretatio videtur quidem allegorica potius quàm hiſtorica & literalis,ſed eam tamen plerique Patrum præ ceteris amplexati ſunt,Ambroſium dico, Hieronymũ,Chryſoſtomum,Ruffinum,Theodoretum,Bedam & Rupertum hoc loco,necnon & Auguſt. Serm.14.de Sanctis, qui eſt primus Sermonum eius de Conuerſione B. Pauli. Horum ſententia eſt, hanc prophetiam ſpectare ad B. Paulum,cuius duplex ſtatus, prior ante conuerſionem eius ad Chriſtum, poſterior autem poſt conuerſionem hic adumbratus eſt ſub lupi rapacis ſimilitudine,manè rapientis & diſcerpentis prędam, veſpere diuidentis ſpolia. Fuit ſanè Paulus ex tribu Beniamin,vt teſtatur ipſe in Epiſt.ad Rom.ca.11.& ad Philip.cap.3.Fuit lupus rapax,id eſt,vir ingenio acer & ardens,animo ferox,ore pariter atque opere potens ac vehemens. *Manè*,id eſt,priuſquã ad Chriſtum conuerteretur, rapiebat & comedebat prædam, fuit enim valdè contumelioſus,vt ipſe fatetur, & blaſphemus in Chriſtum,& atrox Chriſtianorum inſectator, atque, vt verbis vtar Lucę Actuum 9. ſpirans minarum & cędis in diſcipulos Domini. At veſperè, id eſt,poſtquam ad Chriſti fidem conuerſus eſt,diuiſit ſpolia, id eſt, fortiſſimus fuit Chriſti bellator, acerrimúſque Eccleſię propugnator, & plurimarum gentium quas ad Chriſtum conuerterat,victor ampliſſima retulit ſpolia. Rupertus per ſpolia intelligit eloquia Dei,ſicut eſt in Pſal.118. *Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Diuidebat autem hęc ſpolia,quia diuinarum rerum doctrinam pro captu audientium ac diſcentium tradebat,quibuſdam lac tantùm præbens,aliis ſolidum cibum. 182

Prophetiã de Beniamin pertinere ad S. Paulum,ſẽtentia Patrum.
Ambroſ.
Hieron.
Chryſoſt.
Ruffinus.
Theodoret.
Beda.
Rupertus.
Auguſt.

Nec

183 Nec in Paulum non aptè cõpetit quod in hoc ipso lib. Gen.c.35.de Beniamin proditũ est, Rachel matrẽ Beniamin cùm in eius enixu animam ageret, appellauisse eum Benoni, id est, filiũ doloris mei; at Iacob vocasse eum Bẽiamin, id est, filiũ dextræ. Enimverò vtrunq; nomẽ præclarè conuenit Paulo. Is enim perfidiosæ synagogæ quæ fuerat mater eius, magnorũ dolorum causa fuit, quinetiam interitus: at Christus imposuit ei nomen Bẽiamin, quod significat filiũ dexteræ. Vocabulũ *dexteræ* in sacris literis denotat robur & potentiam. quanta verò potentia polleret Paulus indicauit ipse cùm dixit: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Et quia conuersio B. Pauli fuit valdè miranda, & in qua Christus Dominus vim & potentiam suam clarissimè demonstrauit, & per quam Paulus repentè in magnũ Dei seruũ, egregiumq; prædicatorem Euangelij, & inuictum Ecclesiæ propugnatorẽ ac defensorẽ euasit, rectè de se Paulus illud dicere potuit: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* illud item: *Hæc mutatio dexteræ excelsi.* Denique hoc ipsum Dominus significauit, cùm Ananiæ de Paulo dixit: *Vade quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram gẽtibus, & regibus, & filijs Israel. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.*

1.Cor.3. Philip.4. Psalm.117. Psalm.76. Act.9.

184 Restat quinta & vltima interpretatio, quam libenter equidem ceteris omnibus, quod attinet ad sensum litteralẽ, prætulerim. Hanc sequitur Thostatus; sed multis ante eum sæculis in quæst. vltima in Genesim Theodoretus attigit. Reor igitur, Iacob figurata oratione significasse, fore Beniamitas fortes, robustos & bellicosos: id enim similitudo lupi rapacis indicat, qui cùm valdè vrgetur fame, audax & violentus est ad rapiendam escam. Illud autem, *Manè comedet prædam, & vespere diuidet spolia*: significat eos fore in bellis felices: profligatis enim hostibus onustos prædis diuitésque spoliis redituros. quamquam illud; *manè & vespere* designare potest celeritatem confecti belli, partæq; victoriæ. Greca lectio habet, *vesperi dabit escam*, quod refert Theodoretus ad bellum quod gessisse Beniamitas cum cæteris tribubus, narratur in libro Iudicum cap.20. in quo bello primùm illi bis victores fuerunt, sed ad extremum tamen victi, præda eorum fuerunt quos vicerant.

Quinta interpretatio quæ præ cæteris placet auctori. *Thostatus.* *Theodoretus.*

185 Verùm quàm fuerint Beniamitæ feroces, fortésq; bellatores, vel vno eo exemplo quod in libro Iudicũ cap.20. memoratur, manifestum esse potest. Cùm enim Beniamitę immane quoddã scelus à Gabaonitis qui ex ea tribu erant admissum punire noluissent; aduersus eos vindicandi eius flagitij causâ cęteræ omnes tribus arma rapuerũt, & ad quandringenta armatorũ millia coëgerunt: contra verò Beniamitæ aciem suam viginti quinq; mille & septingẽtorum virorum instruxerũt: cúmq; tam dispares numero vtrinq; essent copiæ, vt vni cuilibet Beniamittarũ sexdecim ex aliis tribubus opponerẽtur; tantũ in Beniamitis tamen robur animi; & virtus militaris fuit, vt duplici conflictu aduersarios profligarint: & priori quidem duo, & viginti millia, posteriori autem decem & octo millia ceciderunt. Tandem victi cæsiq; sunt, sed nõ virtute, verùm ex insidiis & per dolos militares. Gabaonitas porrò qui & ipsi erant

(vt diximus) Beniamitæ, narrat Scriptura, viros fuiſſe ſtrenuos & peritos, ita vt æquè ſiniſtra manu ac dextera præliarentur; tales verò funditores, vt lapides fundis iacerent ſine errore vllo vel ad tenuiſſimum capillum. Verùm quæ de Benedictionibus Patriarcharum à nobis hoc loco explicanda & diſputanda viſa ſunt, hîc finem habeant.

DE OBITV PATRIARCHAE IACOB.

VERS. 28. Hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixítq; ſingulis benedictionibus propriis, &c. *vſque ad finem capitis.*

HINC apparet ſuperiores non fuiſſe benedictiones, ſed prophetias rerum futurarum, vt ſuprà docuimus in principio 186
huius capitis: nam & quę dixerat Ruben & Simeoni ac Leui, obiurgationem potiùs & reprehenſionem quàm benedictionem continebant; & hîc non obſcurè ſignificatur, poſtquam ſuperiora locutus fuerat Iacob benedixiſſe eum filiis ſuis: vt ſi quid fortè in ſuperioribus animos aliquorum pupugerat, id ſubiunctis ad extremum ſingulorum benedictionibus valdè mitigaretur. Appellat autem proprias ſingulorum benedictiones, per quas conuenientia cuique aut etiam ventura bona precatus eſt; aut ſalutaribus quemque documentis erudiuit, ex quo magnam illis & vtilitatem & lætitię voluptatem accidiſſe non eſt dubitandum.

Sequitur: *Et præcepit eis dicens, Sepelite me cum patribus meis in ſpelunca* 187
duplici, &c. cur hoc de ſepultura præcipit aliis filiis, cùm id ipſum antea rogando petierit à Ioſepho, dicens ei; *Si inueni gratiam in conſpectu tuo,* Geneſ. 47. *facias mihi miſericordiā & veritatem, vt non ſepelias me in Ægypto, ſed dormiam cum patribus meis, &c.* Cur inquam, hîc quodammodo precibus vſus eſt, idem verò mandans cęteris filiis paternæ auctoritatis præceptum adhibuerit? An quia mandatis Iacob magis aſtricti erant cæteri filij quàm Ioſeph, quippe qui ſemper cum ipſo fuerant, & ab eo vxores & bona omnia aceperant; Ioſeph autem in Aegypto fuerat & nihil muneris à patre acceperat? An quia Ioſeph magno erat in honore ac dignitate cùm eſſet totius Aegypti gubernator; alij autem fratres priuatæ perſonæ erant? quare iuſtū erat illis præceptū imponere, huic preces adhibere. An quia funus Iacob valdè ſumptuoſum erat futurū, nec peragi ſine magnis impenſis poterat, quas Ioſeph ſuppeditaturus erat, & effecturus apud Pharaonē, & Principes Aegypti, vt nō ſolùm ſe ac fratres ſuos extra Aegyptum ire ad curandū funus ſinerent, verùm etiam magna pōpa & honorifico apparatu funus ipſi comitari & ornare vellent?

Cur Patriarchæ ſepeliri in terra Chanaā tantopere cupiuerunt.

Verùm quærat aliquis, Cur tantoperè cupiuerit Iacob ſepeliri in 188
terra Chanaam, vt id primùm ſibi interpoſito iureiurādo à filio ſuo Ioſeph promitti vellet, deinde idē quoq; à cæteris filiis ſuis fieri præciperet: idemq; ſub finē huius libri legitur, Ioſeph appropinquāte morte voluiſſe ſibi fratres ſuos promittere ac iureiurando firmare? Multas licet eius rei cauſas, ſi quis inueſtiget ſolerter, inuenire. Principiò cupiebant

bant illi corpora sua esse in ea terra, quam posteros suos sciebant possessuros & longissimo tempore habitaturos, in qua sola omnium terrarum orbis, verus Deus quem ipsi coluerant, publica & sincera religione coleretur.

189 Deinde, vt eorum sepulchra omnibus posteris essent fidei & pietatis quam ipsi erga Deum habuerant & professi fuerant, clarissima monumenta, & ad easdem virtutes maiorum suorum amplectendas & profitendas accerrima incitamenta. Ad hæc, vt essent diuinarum promissionum quas Deus ipsis & posteritati eorũ dederat testimonia: aspicientes enim horum Patriarcharũ sepulcra in terra Chanaam quam possidebant Iudæi, liquidò cernebãt quàm abundè & cumulatè promissa Dei Patriarchis data de possessione terræ Chanaam tradenda eorum posteris, in ipsis essent completa. Nec illud non flagrantissimam eius rei cupiditatem in animis eorum excitabat, quòd prophetico spiritu diuinitus impleti nouerant in ea terra Messiam nasciturum.

190 Accedebat & ille stimulus (si verum est quod refert Thostatus) illos celebres Patriarchas non latuisse, resurgente Christo domino post triduum suæ mortis ad vitam immortalem, vnà quoque multos de sanctis viris inibi sepultis cum eo resurrecturos (quod ita factum esse narrat Matthæus cap. 27.) de quorum numero se futuros esse sperabant. Quid plura? ad hanc terram Deus Abraham euocauerat, posthabito natali solo, omníque cognatione sua derelicta: hanc terram ex omnibus mundi terris delegerat quam daret possidendam populo suo, quem vt filium primogenitum diligebat: hanc denique postea magnis sæpe laudibus commendauerat: appellans terram egregiam, speciosam, excelsam, fluentem lac & mel; quam Dominus Deus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsque ad finem eius.

Thostatus. *Genes. 12.* *Deut. 11. & 12.*

191 Iam verò de illa spelunca in qua se Iacob sepeliri mandauit, scriptum est Genes. 23. ibiq; dictum, in ea sepultam esse Saram; in eadem autem sepultum esse, nusquam suprà expressè proditum est; sed quia cap. 35. traditur, in loco illius sepulturæ mortuum esse Isaac, & à duobus filiis suis Iacob & Esau sepultum ex eo ipso intelligitur, in ea ipsa sepultura esse conditum. Rebeccam porrò & Liam eodem loco sepultas esse, alibi quàm hic nusquam in sacris literis legitur.

Genes. 49. VERS. 32.

Finitísque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectum, & obiit.

192 QVÆ fuerunt illa mandata Iacob? Illa, opinor, quæ de sepultura sui corporis dedisse eum filiis suis scripsit Moses: nisi etiam iuuat credere, multa sanctissimum illum senem mandasse filiis suis pertinentia ad pacem & concordiam inter eos custodiendam, verúmque Dei cultum perpetuò conseruandum, atque Aegyptiorum, quibuscum longo tempore victuri erant, fugiendam idololatriam. Cùm autem dicitur Iacob collegisse pedes suos

ſuper lectum, ſignificatur, eum ſuperiora locutū ſedētem ſuper lectum, habentémq; pedes extra lectum dependentes: indicatur quoq; quanta animi quiete & tranquillitate, quantaq; corporis compoſitione & decentia ſeſe comparauerit ad mortem. Pro illo verbo *obijt* eſt verbū Hebræum ſignificans (vt annotarunt Hebræi) molle ac facilè dulcéq; genus mortis per lentam quandam reſolutionem & defectum paulatim labentis ſpiritus; planè contrarium ei quo intereunt multi, longo & moleſto morbo tabeſcentes; aut etiam robuſtos corpore, crudaq; ætate præditi, violenta morte rapiuntur.

Appoſitúſque eſt ad populum ſuum.

Quid ſit cōgregari vel apponi ad populum ſuum.

VPRA dixerat: *Ego congregor ad populū meum*: nunc Moyſes 193
ait eum obijſſe, & appoſitum eſſe ad populum ſuum: idémque ſuprà dictum eſt de Abraham & de Iſmaële cap. 25. & de Iſaac cap. 35. de Aaron quoq; in lib. Num. cap. 20. eiuſdémque libri cap. 31. idem proditum eſt de Moyſe. Quis autem fuerit populus ille, ad quem Patriarchæ illi dicūtur appoſiti, videtur obſcurū.

Hiſtoria Scholaſtica.

Magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ in cap. 114. hiſtoriȩ ſuæ ſuper librum Geneſeos interpretatur frequentiam & ſocietatem Angelorum, ita ſcribens: Appoſitus eſt ad populum ſuum, id eſt, ad Angelos, tunc certa ſpe, poſtea tandem in re. Notum quidem eſt, appoſitum eſſe Iacob ab Abraham & Iſaac patres ſuos, ſed tam pauci, populus dici non poſſunt. vel populus dicitur congregatio omnium ab Adam vſque prædeſtinatorum, qui erant in ſinu Abrahæ. Sic ille.

Luc. 16.

Eandem planè ſententiā habet Gloſſa interlinearis ſuper 25. & 49. 194
caput libri Geneſeos, quæ Gloſſa ſumpta eſt ex Auguſtino idem ſentiente atq; tradente in libro Quæſtionum ſuper Geneſim, quæſt. 268.

Auguſt.

Auguſtini verba, ſi ea lector noſſe auet, hæc ſunt: Ecce de Iacob iā quidem mortuo, ſed nondum ſepulto dictum eſt quòd appoſitus eſt ad populum ſuum: ſed ad quem populū appoſitus ſit, non in promptu eſt videre. Ex Iacob enim populus natus eſt, qui dictus eſt populus Iſrael: qui autem eum præceſſerunt, tam pauci iuſti nominantur, vt eos populum appellare cunctemur. Nam ſi dictum eſſet, Appoſitus eſt ad patres ſuos; nulla quæſtio fieret. An fortè populus eſt non ſolùm hominū ſanctorum, veùrm & Angelorum? populus, inquam, illius ciuitatis quæ de cȩlo eſt, Hieruſalē, ſicut Paulus ad Hebr. ſcribēs c. 12. *Acceſſiſtis*, inquit, *ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei Hieruſalem, & ad millia Angelorum exultantium.* Huic populo apponuntur, qui poſt hanc vitam placentes Deo fiunt; tunc enim dicuntur apponi, quādo nulla iam remanet ſollicitudo tentationū & periculū peccatorum: quod intuens ſcriptura: *Ante mortem*, inquit, *ne laudes hominem quenquam.* Sic eo loco Auguſtinus. 195

Eccl. 11.

Atenim verò Lyranus (ignorans, vt opinor, eſſe hāc, & Gloſſæ & Auguſtini ſententiam) oppugnat Magiſtrū Hiſtoriȩ Scholaſticȩ, quaſi vnicum, vel certè principem eius interpretationis auctorem: Non, inquit, verè dici poteſt, Sanctos illos Patriarchas appoſitos eſſe ad ſocietatem Angelorū; quippe cùm omnes deſcenderint in Limbū, nec ante Chriſti

Lyranus ſuper cap. 20. Geneſ.

aſcenſum

ascensum in cœlos, quisquam hominum in cœlestem ciuitatem, & angelicam societetem admissus fuerit. Nec valet dicere, illos esse appositos secundùm certam spē, licet non secundùm rem: similiter enim idem posset dici de iustis qui adhuc in terris versantur, saltē de prædestinatis & confirmatis in gratia: cùm tamen Scriptura id non dicat nisi de moriētibus vel etiā mortuis. Quamobrē Lyranus rectiùs dictu putat, populū illū ad quē apponebātur Sācti, intelligi debere omnes iustos quicūq; ab exordio mūdi fuerūt vsq; ad Iacob, qui vnà omnes erāt in Limbo, vt Adam, Abel, Seth, Enos, Noe, Sem, & Melchisedec, Abraham, & Isaac.

Paulus Burgēsis in Additione ad Postillas Lyrani huius loci ait, Apponi ad patres suos, scripturam ante Abraham de nullo hominum vsurpasse; ob eam causam, quòd, Apponi ad populum suum, significet mori vacuum & purum ab omni culpa quæ purgatorio igne sit expianda, & statim post mortem rectà & sine mora ire ad Limbum. Quanquam igitur iusti qui præcesserunt Abraham, ex hac vita decesserint cum gratia Dei, ferebant tamen maculas & sordes quorundam peccatorum per ignem purgatorium abstergendas: quapropter non est dictum illos esse appositos ad populum suum.

196 Verùm hoc satis inconsideratè videtur à Burgensi dictū, neque enim apponi ad populum suum, significat, sine omni prorsus culpa decedere: siquidem hoc ipsum Moyses supra capite vigesimo quinto dixit de Ismaele, quòd appositus sit ad populum suum: Ismaelem verò neque constat esse saluum, nec si saluus fuerit, credibile tamen est eum omnis expertē culpæ obiisse. Quis autē affirmare audeat, Noe post mortē nō rectà descendisse in Limbū, cuius sanctimoniā, & iustitiā nō minùs diuina Scriptura cōmendat, quàm Isaac & Iacob? de eo nēpe scribēs Moyses c. 6. *Noe*, inquit, *vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit, eique dixit Deus, Te vidi iustum coram me in generatione hac.*

197 Mihi nō displicet quod quibusdā Hebraicè doctissimis viris placuisse video, congregari vel apponi ad populum suum, dormire cum patribus, ingredi viam vniuersæ carnis vel terræ, phrases esse peculiares Scripturæ veteris Testamenti, quibus significetur idem quod, obire vel deserere statum viuentium, & transire seu pertinere ad statum defunctorū: sicut in nouo Testamēto, dormire vel obdormire in Domino, seu trāsire ex hoc mūdo: & apud Latinos excedere, decedere, vita defūgi, facto defungi, demigrare, exuere mortalitatē, vitā cū morte cōmutare. Theodoretus tamen quæstione quæ est vltima super Genesim, & Caietanus super 25. caput Geneseos aiunt ex eo quod Scriptura dicit de morientibus, eos congregari ad populum suum, manifestè significari, & necessaria ratione concludi immortalitatem animorum, quin etiam corporum certissimam spem resurrectionis aliquando futuram. Verùm super hac ipsa quæstione pleniùs & accuratiùs disseruimus in 3. Tomo nostro in Genesim, super cap. 25. in 8. Disputat. ad numerum marginalem. 63. *Burgensis.*

BENEDICTI PERERII COMMENTARIA IN CAPVT QVINQVAGESIMVM GENESIS.

ARGVMENTVM.

Narratur hoc capite funebris apparatus & pompa, quæ ad ſepeliẽdum Iacob adhibita eſt: item benignitas Ioſeph erga fratres ſuos, verentes ne poſt mortem patris, offenſam ab ipſis acceptam vlciſci vellet: ad extremum mors Ioſeph, exactis cẽtum & decem vitæ annis, & mãdata eius de oſsibus ſuis in Terram Chanaam, cùm ad eam proficiſcerentur, aſportandis.

1 QVOD cernens Ioſeph, ruit ſuper faciem
2 patris, flens & deoſculãs eum. Præcepítq;
ſeruis ſuis medicis vt aromatibus cõdirẽt
3 patrem. Quibus iuſſa explentibus, tranſie-
rũt quadraginta dies: iſte quippe mos erat
cadauerum conditorum; fleuítque eũ Æ-
4 gyptus ſeptuaginta diebus. Et expleto plã-
5 ctus tempore, locutus eſt Ioſeph ad familiam Pharaonis: Si in-
ueni gratiam in conſpeſtu veſtro, loquimini in auribus Pha-
raonis: eo quod pater meus adiurauerit me, dicens: En morior,
in ſepulchro meo quod fodi mihi in Terra Chanaam, ſepelies
me. Aſcendam igitur, & ſepeliam patrem meum, ac reuertar.
6 Dixítq; ei Pharao: Aſcende, & ſepeli patrem tuum, ſicut adiu-
ratus

ratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus 7
Pharaonis, cunctíque maiores natu Terræ Ægyptis: domus Io- 8
seph cũ fratribus suis, absque paruulis & gregibus atque armẽ-
tis quæ reliquerant in Terra Gessen. Habuit quoque in comi- 9
tatu currus & equites: & facta est turba nõ modica. Venerũtq. 10
ad Areã Arad, quæ sita est trans Iordanẽ, vbi celebrantes exe-
quias planctu magno atque vehementi, impleuerunt septem
dies. Quod cùm vidissent habitatores Terræ Chanaã, dixerũt; 11
Plãctus magnus est iste Ægyptijs. Et idcirco vocatũ est nomen
loci illius, Plãctus Ægypti. Fecerũt ergo filij Iacob sicut præce- 12
perat eis. Et portantes eũ in Terram Chanaã, sepelierunt eũ in 13
speluca duplici, quã emerat Abrahã cum agro in possessionem
sepulchri ab Ephrõ Hethæo contra faciẽ Mãbre. Reuersúsque 14
est Ioseph in Ægyptum cũ fratribus suis, & omni comitatu, se
pulto patre. Quo mortuo, timẽtes fratres eius, & mutuò collo- 15
quẽtes: Ne fortè memor sit iniuriæ quam passus est, & reddat
omne malũ quod fecimus, mãdauerunt ei dicentes: Pater tuus 16
præcepit nobis antequã moreretur, vt hęc tibi verbis illus dice
remus: Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorũ, & pecca 17
ti atque malitiæ quã exercuerũt in te: nos quoque oramus vt
seruis Dei patris tui dimittas iniquitatẽ hanc. Quibus auditis
fleuit Ioseph. Venerúntque ad eũ fratres sui, & proni adorãtes 18
in Terrã dixerunt: Serui tui sumus. Quibus ille respõdit: Noli- 19
te timere: num Dei possumus resistere volũtati? vos cogitastis 20
de me malũ, sed Deus vertit illud in bonũ, vt exaltaret me, si-
cut in pręsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos.
Nolite timere. Ego pascã vos & paruulos vestros, consolatúsf- 21
que est eos, & blãdè ac leniter est locutus. Et habitauit in Ægy
pto cũ omni domo patris sui: vixítque centum decẽ annis. Et 22
vidit Ephraim filios vsque ad tertiã generationẽ. Filij quoque
Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph. Quibus trãs- 23
actis, locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visi-
tabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terrã quã iura-
uit Abraham, Isaac, & Iacob. Cúmque adiurasset eos, atque di- 24
xisset: Deus visitabit vos: asportate ossa mea vobiscum de loco
isto: mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et cõ- 25
ditus aromatibus, repositus in loculo in Ægypto.

PRIMA DISPVTATIO.

De ratione sepeliendi mortuos apud veteres Aegyptios.

Super illis verbis,

Pręcepit seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem.

VERS. 2. RGO antiquitus apud Ægyptios, in seruorum loco habebātur medici. Similiter apud veteres Romanos primùm quidem nullo in vsu fuêre medici, tum inducti & asciti, satis humili in loco erant: verùm postea supra quàm credi possit, & opibus & honoribus aucti sunt. Lege Plinium in exordio libri 29. Videtur tamen hoc loco, non propriè vocabulum Medici esse positum: siquidem Medici officium est, corpus viuum, vel ex ægro facere sanum, vel sanum tueri; non autem mortuorum corporum condituras vel sepulturas tractare. Vetustissimus auctor Herodotus in libro secundo scribit, fuisse apud Ægyptios certum quoddã genus hominum ad condienda cadauera constitutum: idémque tradit Diodorus lib. 2. cap. 5. Qui funera, inquit, mortuorum apud Ægyptios curant, eo exercitio à maioribus tradito, funeris impensam domesticis demortui ferunt scriptam, sciscitãtes quanto velint sumptu celebrari funus. Tres enim sepulcrorum vel funerum erant species, sumptuosa, mediocris, & humilis ac tenuis. In primam, argenti talentum impendebatur: in secũdam, minæ viginti: tertia, per exiguo cõstabat sumptu. Eorum verò qui corpus mortuorũ curabãt, alij erant scissores, qui lapide quodã Æthiopico latus corporis mortui incidebant, quo aluum exinaniebant & purgabant: hi non solùm contempti, verùm etiam exosi & execrati erant apud Ægyptios: quapropter facta scissura, inde celeri fuga euadebant, validè insequẽtibus qui astabãt, lapidésque cum execratione in eos iacientibus, scilicet æstimantibus, amici corpus, vulnere illato, esse ab illis violatum. Alij erant corporum curatores, quos appellabant salitores, magna sanè in existimatione & honore. Septuaginta Interpretes, quos Latinus Interpres, vocauit medicos, appellarunt ἐνταφιαστὰς, id est, sepultores: quamquam nomen sepultoris non exprimit vim illius vocis Græcæ, vt annotauit B. Augustinus in lib. locutionum super Genesim: non enim illi sepeliunt, id est, terræ mandant corpora mortuorũ: sed id agunt illi, quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendis, vel siccando, vel inuoluendo & alligando: in quo opere maximè opera Ægyptiorum præcellunt; nec inuenit lingua Latina quemadmodũ propriè appellaret ἐνταφιαστὰς, Romani Libitinarios appellabant eos qui locabant aut vendebant ea quę ad pompam funebrem essent necessaria, vel qui curam habebant sepeliendorum funerũ, tracto nomine à Libitina Dea, in cuius æde asseruabantur quæ ad instructionem funebrium pompa-

Plinius.

Herodotus.

Diodorus.

pomparum erant necessaria. Habebant autem Libitinarij domi seruos, quorũ opera vtebantur ad polincienda, hoc est ad abluenda, vngenda, & consuenda cadauera, qui Polinctores nominabantur, à poliendis cadaueribus: Designatores autem dicebantur, qui ordinabant pompam funebrem, cuique locum & modum incedendi præscribentes.

2 Circa illud, *vt aromatibus condirent patrem*, monẽdus est Lector, quomodo hîc dicitur, Iacob & Ioseph fuisse aromatibus cõditos, eo modo neminem legi in Scriptura veteris Testamenti fidelium & cultorũ Dei fuisse conditum ac sepultum, nec ante Iacob & Ioseph, nec post eos vsque ad Asa regem Iuda, quem traditur lib. 2. Paralipom. cap. 16. post mortem, positum esse super lectũ suum plenum aromatibus & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, quæq́; super eum ambitione nimia combusta sunt. Mos igitur ille, primùm Aegyptiorum fuit, tum ab illis manauit ad cæteras gentes. Vsum certè lauandi & vngendi corpora mortuorum, fuisse Troianis etiam temporibus apud Græcos & Troianos, testis est Homerus in funere Patrocli, & Virgilius in funere Misseni Troiani, quinetiam idem moris valuisse à primo apud Romanos, Ennianus ille versus declarat: *Ennianus.*

Tarquini corpus bona fœmina lauit & vnxit.

3 Quemadmodũ autẽ Ægyptij defunctorum corpora aromatibus condirẽt, disertis verbis exponũt Herodotus lib. 2. & Diodorus libro item 2. Ante omnia, inquit Herodotus, incuruo ferro cerebrum per nares educunt, vt quamq; partem educentes, ita locũ eius medicamentis explentes. Deinde acutissimo lapide Æthiopico, circa ilia conscindunt, atque illac omnem aluum extrahunt: quam vbi repurgarunt, ac vino Phœnicio expleuerunt, rursus odoribus contusis reficiunt: tum omẽta complentes cõtusa myrrha pura & casia, & cæteris, excepto thure, odoribus, iterum consuunt. Vbi hęc fecerunt, saliunt intra abditum septuaginta dies, nam salire diutiùs non licet exactis septuaginta diebus. cadauer vbi abluerunt, sindone byssina, totum incisis loris inuoluunt, gumi illinientes, quo & ipsi glutinis loco plerumque vtuntur. Eo deinde recepto, propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in quam mox inferunt mortuum, inclusúmque thesaurizant, id est, reponunt. Sic Herodotus: secundùm quem, mortuorum corpora septuaginta diebus saliebantur apud Aegyptios. Diodorus verò scribit eos pretiosis vnguentis solitos vngere mortuorum corpora, dies ampliùs triginta.

Ratio cõdiendi cadauera apud Ægyptios ex Herodoto ac Diodoro.

4 Cur autem Ægyptij defunctorum corpora non cremauerint, vt apud multas gentes factitatum legimus, rationem reddens Herodotus lib. 3. Neq; apud Persas, inquit, neque Aegyptios moris fuit, cremari cadauera: apud Persas quidem, quoniam illi arbitrantes ignem esse Deum, nefas ducebant cadaueribus pasci Deum: apud hos verò, quod persuasum illi haberent, ignem animatam esse bestiam, & omnia quæ nascuntur, deuorare: & postquam deuorãdo fuerit expleta, vnà cum rebus deuoratis, ipsam quoq; emori; & idcirco non esse apud eos consuetudinis mortuos tradendi belluis, sed saliendi; tum ob id, tum ne humatus de-

Cur Aegyptij non cremarent cadauera, ex Herodoto.

uoretur à vermibus. Similiter, nec apud Romanos mos cremandi fuit vſque ad Scyllam, vt indicat Cicero lib. 2. de legibus, & Plin. li. 7. inde perduraſſe videtur vſque ad Antoninorum Imperatorum tempora, poſtea exoleuit; certè Macrobij tempore nullus erat. In populo Hebræo morem cremandi mortuorum corpora nunquam fuiſſe legimus. Apud Chriſtianos eiuſmodi mortis genus, probroſæ & infamis pœnæ loco, nefandæ libidinis, & obfirmatæ hæreſeos reis infligitur.

Cicero. Plinius.

Diuerſas autem variarum gentium tractandi poſt mortem corpora hominum conſuetudines & ritus, partim ſuperſtitioſos & fœdos, partim etiam immanes atque impios, magiſque feris quàm hominibus conuenientes, Silius Italicus libro Punicorum decimo tertio his verſibus breuiter, nec ineleganter expoſuit.

Varij mores Gentium in tractandis mortuorum corporibus ex Silio Italico.

----namque iſta per omnes
Diſcrimen ſeruat populos, variátque iacentum
Exequias: tumuli & cinerum ſententia diſcors.
Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obſcœnus conſumit corpora vultur.
Regia cùm lumen poſuerunt membra, probatum eſt.
Hyrcanis adhibere canes: Ægyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat vmbram:
Exhauſto inſtituit Pontus vacuare cerebro
Ora virûm, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid? qui recluſa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid? qui ſæuo ſepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Naſamones oris?
At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Oſſa (nefas) auro: & menſis ea pocula ſeruant,
Cecropidæ ob patriam Mauortis ſorte peremptos
Decreuêre ſimul communibus vrere flammis:
At gente in Scythica, ſuffixa cadauera truncis
Lenta dies ſepelit putri liquentia tabo.

Tranſierunt quadraginta dies: iſte quippe mos erat cadauerum condiendorum.

Hiſtoria Scholaſtic.

ETRVS Comeſtor Hiſtoriæ ſuæ ſuper Geneſ. cap. cxiiij. 6
hunc locum tractans, ita ſcribit: Mos erat Ethnicorum, corpora mortuorum incondita ſeruare nouem diebus, per ſingulos dies plangendo, eáque fouendo calida aqua, quo explorarent vtrum anima penitus egreſſa corpore, an tantùm in eo ſopita eſſet: condita verò, per dies quadraginta ſeruabant. Hebræis mos erat incondita ſeruare diebus ſeptem, condita autem diebus triginta. Seruauerunt igitur & ipſi corpus Iacob diebus triginta, more ſuo, quemadmodum more Aegyptiorum ſeruati fuerant dies quadraginta.

Itaque sub vtriusque gentis obseruatione propriæ consuetudinis, transierunt dies septuaginta. Christiani autem quia mortuos suos fide & virtutibus conditos credunt triginta diebus eos plangunt, id est, speciales Missas sub tot dierum numero pro ipsis celebrant. quidam tertiam diem maximè celebrant pro spiritu, anima & corpore: Alij septimam, quia transeunt mortui ad septimam quietis, vel pro septenario animæ & corporis: illa nempe triplici potentia rationali maximè insignitur, hoc autem quatuor ex elementis coagmentatum est. Sic ille.

Verùm ab illo numero quadraginta dierum quia pud Aegyptios in
7 conditura corporum transigebantur, discordare videntur tum Herodotus, tum Diodorus, vterq; lib. 2. suæ historiæ: hîc affirmans apud Aegyptios in vnctura cadauerum insumi dies ampliùs triginta: ille verò scribens post conditura, saliri corpora intra domus penetralia per dies 70. Sed nulla hîc subest, si quis attendat animum, discrepantia. Moses enim loquitur hic de vnctura & conditura corporum; sicut etiam Diodorus, qui dicens in ea transigi solitos dies ampliùs triginta, vel eundem quem Moses quadragenarium numerum significauit, vel certè ab eo proximè abfuit: Herodotus verò loquitur de consuetudine saliendi corpora, quę post eorum vncturam & condituram separatim adhibebatur. Quanquam non vana fuerit coniectura, morem curandi corpora mortuorum etiam apud eandem gentem Ægyptiacam, sæpiùs quantum ad locum, tempus & modum variasse, scilicet pro temporum & principatuum diuersitate.

An Herodotus & Diodorus discordent à Mose.

SECVNDA DISPVTATIO.

De more lugendi mortuos.

Super illis verbis,

Fleuítque eum Ægyptus septuaginta diebus.

VERS. 3.

NON est intelligendum, Aegyptios per septuaginta dies
8 continenter lacrymas fudisse, nam ne ipse quidem Heraclitus, etiamsi totus lacrymis exstillasset, tandiu lugendo esse potuisset. Vocabulo igitur *luctus* significatur totum id quod circa funus exhiberi solet: nempe cùm homines habitu, & persona, cultúque funebri amicti prodeunt: quod hodiéque apud Christianos solenne est; vt à morte, maximè propinquorum & charorum hominum, atrati pullatíque aliquandiu incedant. Quoniam igitur tanto tempore lugubrem illum habitum cultúmque gesserunt Aegyptij propter mortem Iacob, propterea mortem eius eo tempore luxisse dicuntur. Quemadmodum autem Aegyptij necessariorum suorum mortem lugerent, distinctè satis & enucleatè breuitérque narrant Herodotus & Diodorus, vterque libro secundo.

Quomodo Ægyptij mortuos lugerent.

Defuncto, inquiunt, aliquo domestico & necessario, præsertim alicuius momenti, omnis muliebris sexus familia caput sibi & vultus oblinunt luto. Deinde relicto domi cadauere, ipsæ per vrbem vagantes se plangunt, succinctæ, nudatísque mammillis: altera ex parte viri & ipsi expectorati se verberant, lugentésque, ciuitatem quoad mortuus sepeliatur, circumeunt, interim neque lauantur, neq; vinum aut cibum, nisi vilem sumunt, neque vestibus vtuntur splendidis.

Laudabilem esse luctum mortuorum si modicus sit. Cic. lib. de senectute.

Luctus porrò & planctus qui super mortuos fit, nisi extra rationem 9
modumq; procedat, inculpatus est: namque eum humanus & naturalis affectus exprimit homini. Solonis, vnius de septē Græciæ sapientibus elogium est, vt apud Ciceronē, inquit Cato, quo se negat velle mortem suam dolore amicorum & lamentis vacare. Ad hoc probādum satis argumenti esse debet consensus, &, quasi magistra, ducéq; naturâ, cōsuetudo omnium gentiū, præter nescio quas natalē hominis diem lacrymis excipientes; supremum autē, gaudio & lætitia prosequentes. Hanc maximè firmat consuetudinē diuinæ Scripturæ auctoritas, quæ lugeri mortuos non tantùm non vetat, sed iubet etiam: *Super mortuum*, inquit, *plora; defecit enim lux eius*: & rursus: *Fili, in mortuū produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundùm iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius, & fac luctum secūdùm meritum eius.* Certè Hieremias quibusdā improbis hominibus, pro magno malo, probro, ac dedecore, minatus est fore, vt mors eorū à nemine esset lugenda: *Morientur*, inquit, *grandes & parui in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque caluitium fiet pro eis, & non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis, ad consolandum super patre suo & matre.*

Locus Ec. 22. & 38.

Simulatus & conductus super mortuos luctus. M. Tul. Plato.

Atq; is quidē mos lugendi mortuos, adeo visus est Antiquis necessa- 10
rius, vt etiam alienos & histriones quosdam conducerent, qui simulatis lacrymis mortuos deplorarēt. Mulierū hoc potissimè munus erat, quas Romani Præficas, eiulantes, & lessum habentes appellabant, quarū Cicero lib. 2. de legib. mentionē facit: faciūt quoq; scriptores sacri. Eundémq; morem fuisse apud Græcos, Plato indicat in Minoe illis verbis: Antequam funus efferebatur, hostias mactabant, & Præficas accersebant. Vnde verò ea hominibus acciderit opinio, vt mortuos etiā fictis & conductis lacrymis deplorādos esse putarent, mihi quidē non liquet: nisi fortè eò spectauerint, vt sicut exordiū humanę vitæ à fletu ducitur, sic eius finem & interitum existimarint lacrymis cōsummari oportere.

Quandiu lugendi sunt mortui. Plutarc. in Numa.

Quanto autē tempore lugendi sint mortui, diuersa fuêre non tantùm 11
apud diuersas gētes, sed apud easdē quoque diuersis tēporibus instituta & consuetudines, Numa Pōpilius luctum qui super mortuos fit, certis ætatibus & tēporibus definiuit, vt puerū trimulo minorē nequis lugeret, maiorē ne plures menses quàm ille annos vixerat, neminē tamen vltra decē menses; quo spatio tēporis voluit post mortē viri abstinere viduas à secundis nuptiis. Nonnullos tamen eximios, & de Republica optimè meritos viros annuo luctu ornatos legimus, vt Iuniū Brutum

& va

& Valerium Publicolam & Augustum. In sacris literis non æquale tempus luctus traditur; nam hìc dicitur Ægyptios mortẽ Iacob primò luxisse septuaginta dies, cum autem peruenissent ad areã Arad, rursus plãxisse eum septẽ dies. In lib. Numer. c. 20. & extremo ca. Deuteronomij proditum est, Hebræos per triginta dies luxisse Aaron & Mosen. Notúmque est ex lib. 2. Paralipomenon cap. 35. quàm magno & diuturno planctu deplorata sit mors regis Iosiæ, super quã etiã Hieremias lamẽtationes edidit, quas cõplures annos à cãtoribus lugubri luctu decãtatas legimus: Iudã quoque Machabæũ & Ionathã magno diuturnóque planctu esse honoratos, docet primus liber Machabæorum cap. 9. 13.

12 Verùm Rupertus bene perpendẽs quod hìc scriptum est, Ægyptios septuaginta dies fleuisse Iacob, ad hunc modum scribit; Non est hoc imitandum exẽplum ijs qui se peregrinos & hospites super terram esse profitentur, qui hìc manentem non habent ciuitatem, sed futuram inquirunt. Nam quòd filij quoque Israel Mosen & Aarũ tricentis diebus fleuisse dicuntur, hoc ex Ægyptia consuetudine populo nondum erudito supererat, deinceps quippe melioribus paulatim assuefactus, ab illa superstitione desciuit, scriptura dicente; *Modicum plora super mortuũ, quoniàm requieuit: luctus autem mortui septem dies*: Planctus autem & fletus in huiusmodi non semper propriè dicitur: sunt namque & ludi funerei, qui planctus nomine significantur. Cæterùm veri planctus & veri fletus viris dignis mediocriter exhiberi conceduntur. Vnde & quidam Sapiens dicit: *Fili, in mortuum produc lacrymas, & fac luctum secundum meritum eius vno die vel duobus*: Nec mirùm, Ægyptios adeo fleuisse plãctu magno & vehementi, vt inde locus ille cognominatus fuerit Planctus Ægypti: Etenim verum est quod dixit Horatius:

Rupertus li. 9. Comment in Genes cap. 41. Numerorũ 20 Deuteronom. vlt. Eccles. 22. Eccles. 38.

Horat. in Artẽ Poetica.

At qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo, Sic
Derisor, vero plus laudatore, mouetur.

Hactenus ex Ruperto.

TERTIA DISPVTATIO.

Quomodo intelligendum sit, Iacob fodisse sibi sepulchrum in terra Chanaam.

Super illis verbis,

In sepulcro meo, quod fodi mihi in terra Chanaam. VERS. 5.

13
BSCVRVM habet intellectum, quomodo, vel quando Iacob sibi foderit sepulchrum in terra Chanaam: numquam enim tale aliquid proditum est in hoc libro, in quo tamen vniuersa eius peregrinatio memoratur, & ipsemet moriens, vt supra dictum est sub finem capitis 49. mandauit sepeliri corpus suum in spelunca duplici, quam in sepulcrum sui

ſuorúmque emerat Abraham ab Ephron Hethæo. B. Auguſtinus quæ-
ſtione CLXX. ponit dubitationem, quomodo verum ſit Iacob fodiſſe
Geneſ. 23. Lyranus. ſibi illud ſepulchrum; cùm id nuſquam alibi legatur, & locum illũ fuiſ-
ſe emptum & ad vſum ſepulturæ comparatum ab Abraham, perſpicuè
ſcriptum ſit in cap. 23. huius libri. Reſpōdet Auguſtinus, pro certo cre-
dendum eſſe, Iacob ſibi fodiſſe eo loco ſepulcrum, cùm id expreſſè hîc
dicatur: neque obſtare quòd alibi non fiat huius rei mētio; neque enim
omnia quæ geſta, dictáve ſunt à Patriarchis, neque eo ordine quo acta
ſunt, ſcriptis prodidit Moſes.

Quidā noſtri ſeculi diligentes & docti ſacrarum litterarũ explanato- 14
res putant, verbum illud *fodere* ſecundùm proprietatem & vſum ſermo-
nis Hebræi idem valere, atque, emere vel cōparare ſibi: hanc enim vim
habet apud Oſeam cap. tertio illud, *Et fodi eam mihi quindecim argenteis:*
id eſt mercede comparaui & poſſedi eam mihi. Et Deuteronomij cap.
ſecundo: *Aquam emptā haurietis & bibetis:* Hebraicè eſt, Aquas ab eis fo-
dietis argento. Putant igitur intelligendum eſſe de ſepulcro in Sichem,
quod ſibi Iacob deſignauerat in agro quē emerat à filijs Hemor, de quo
ſic eſt Ioſue vltimo; *Oſſa Ioſeph quæ tulerant filij Iſrael de Ægypto, ſepelie-
runt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem
centum nouellis ouibus:* Idémque proditum eſt in libro Geneſeos cap.
33. Verùm iſti lapſi ſunt, nō quidē per inſcitiā, ſed per incuriā atque inco
gitantiam. Iacob enim mandauit corpus ſuum ſepeliri non in agro Si-
chem, ſed in agro Ephron Hethæi quem Abraham emerat, vt ſub finē
quadrageſimi noni capitis Geneſis ſcriptum eſt; atque eo ipſo in loco
fuiſſe Iacob ſepultum à filijs ſuis, in hoc 50. capite confirmat Moſes il-
lis verbis, *Sepelierunt Iacob in ſpelunca duplici, quam emerat Abraham cum
agro in poſſeſſionem ſepulchri ab Ephro Hethæo contra faciem Mambre.*

Lyranus. Quemadmodũ igitur exſoluendus eſt hic nodus? Mihi quidē nō diſ-
plicet duplex eius ſolutio quam attingit Lyranus; Altera, vt hîc, fodere,
poſitũ ſit pro emere, namque hanc vim & ſignificationem habet id ver-
bum apud Hebræos, dicatur autē Iacob emiſſe eũ locum, quòd eũ eme-
rat Abrahā eius auus, cuius erat ipſe hæres, & iure hæreditario idē ipſe
in eum locum ius & poteſtatē haberet. Altera ſolutio eſt, vt propterea
dicatur fodiſſe ſibi ſepulchrũ, quia multo ante deſignauerat ſibi in eo
agro ce tum locum ad ſepulturam ſui corporis: erat enim ſpelunca illa
ampla & latè patens, multorúmque capax ſepulcrorum.

VERS. 10. Venerúntq; ad aream Arad quæ ſita eſt trans Iordanem.

Hieron. DE hac Area Arad B. Hieronymus ſcribens in lib. de locis He- 15
braicis, ſic ait: Area Arad, locus trās Iordanem eſt, in quo plā-
xerunt quondam Iacob, tertio ab Hierico lapide duobus
millibus ab Iordane, qui nunc vocatur Betagla, quod inter-
pretatur locus gyri, eo quòd ibi more plangentium circumierint in fu-
nere Iacob. Vocabulum autem Arad non eſt nomen proprium ſed cō-
mune ſignificans carduum & ſpinam grandiorem quæ nominatur rhā-
nus;

nus;vnde eſt illud in Pſalmo lvij: *Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhã-num:* quæ verba explanans accuratè Genebrardus, Rhamnus, inquit, eſt ſpina maior, quæ ſpeciem arboris ferè gerit, noſtris dicitur rubus, aculeis acutiſſimis & præduris in rectum extenſis, vnum è generibus ſentum aſperrimum, cùm ſpinæ ipſæ teneriores ſint. Fruticem ſpinis horridum facit Dioſcorides, duorúmque generum, album & nigrum ſemper virentem, Theophraſto, inſtar lauri, vt ſenſus ſit: Priuſquã ſpinæ veſtræ creſcant in menſuram, acutiem & duritiem rhamni, id eſt, antequam perueniatis ad prouectam ætatem, firmúmque robur, Deus vos perdet ac delebit: ſic Genebrardus. Ergo locus ille appellatus eſt area Arad, quòd eſſet illiuſmodi ſpinarum & rhamnorum ſepimento vallatus, vel illis ſpinis obſitus.

Genebrard. *Dioſcorid.* *Theophraſtus.*

15 Gloſſa interlinearis habet hoc loco, idémq. memorat Hiſtoria ſcholaſtica, aream illã fuiſſe eundem ipſum locum, in quo multis annis poſt, Hebræis contra Dominum in deſerto murmurantibus, multa eorum millia igne conſumpta ſunt. Quare planctus ille non tam ad mortem Iacob pertinuit, quàm ad lugendam Hebræi populi futuram & impietatem & cladem. Verùm huic interpretationi non conſtat ratio Chorographie: Siue enim loquamur de incendio Hebræorum quod narratur in lib. Numer. cap. 11. ſiue de eo quòd memoratur eiuſdem libri ca. 16. neutrius locus conuenit cum area Arad quæ erat trans Iordanem, vnde remotiſſima erant illa loca, vt manifeſtum eſt conſideratè legenti hiſtoriam Moſis in illis duobus locis.

Hiſtoria Scholaſtic.

16 Sed quærat aliquis, cur illum planctum & exequias ſeptẽ dierum nõ fecerint in duplici illa ſpelunca vbi ſepeliendum erat corpus. Reſpõdemus, Ægyptios & Hebræos noluiſſe tot dies manere in terra Chanaã, verẽtes ne fortè armata manu in eos irruerẽt Chananæi: in illa verò area Arad, cùm eſſet in principio terræ Chanaam, ſi quid periculi à Chananæis ingrueret, poterãt facilè tutóque pedem referre; quamobrẽ inibi ſeptẽ dies, peragẽdis exequijs cõſumpſerunt, quos in loco ſepulchri trãſigere debebant. Paululùm diuerſa, eòdem fermè ſpectantia ſcribit Auguſtinus quæſt. 171. in Geneſim: Quorſum, inquit, cùm irent ad ſepeliendum Iacob in ſpelunca duplici quæ erat contra Mambre, venerunt ad aream Arad quæ erat trans Iordanem, ibíque ſeptem dies luctum & planctum fecerunt? Prætergreſſi enim ſunt locum illum in quo mortuus erat, milia paſſuum, ſicut perhibent qui nouerant, pluſquam quinquaginta: tantum quippe ſpatij eſt plus minus ab eo loco vbi ſepulti fuerãt Abraham & Iſaac; & cum ipſis poſtea Iacob, vſque ad eum locum quò eos veniſſe narratur. Vnde peracto ſeptem dierum planctu, redierunt ad locum quem præterierant, rurſus Iordane traiecto. Niſi fortè quis dicat aliquorum hoſtium vitandorum cauſâ, per eremum eò veniſſe, qua via etiam Hebræos duxit Moſes ab Ægypto liberatos. Illo quippe itinere vt plurimum circumitur, & per Iordanem venitur ad Mambre. Vt autem trans illa loca ad orientem verſus tam longè iretur, & inde ad ea per Iordanem veniretur, ſignificationis cauſa factum eſſe

Auguſtin.

credendum

credendum eſt, quòd ad Iordanem venturus eſſet ad eas terras poſtea Iacob cum filijs ſuis.

Super eo autem quod dicitur luxiſſe ibi Iacob ſeptem dies, Neſcio, 17
inquit Auguſtinus, an in ſcripturis vſpiam legatur celebratum eſſe luctum alicui Sanctorum nouem dies, quod apud Latinos Nouendial appellant. Vnde mihi videntur ab hac conſuetudine prohibendi, ſi qui Chriſtianorũ iſtũ in mortuis ſuis numerũ ſeruãt, qui magis eſt in Gẽtiliũ cõſuetudine. At ſeptẽ dierũ luctus auctoritatem habet in Scriptura: ſcriptũ enim eſt: *luctus mortui ſeptẽ dierũ*: etenim ſeptenarius propter ſabbati ſacramentũ, præcipuè quietis indiciũ eſt: vnde meritò mortuis tãquam requieſcentibus exhibetur: quẽ ſane numerũ in luctu Iacob decuplauerunt Ægyptij, ſeptuaginta eum diebus lugentes. Sic Auguſtinus.

Nouend.

Eccleſ.22.

QVARTA DISPVTATIO.

De more ſepeliendi mortuos extra Vrbes.

Super illis verbis,

VERS. *13.* Sepelierunt eum in ſpelunca duplici quam emerat Abraham cum agro, in poſſeſſionem ſepulcri, ab Ephron Hethæo.

Thoſtatus. Vtrum ante Chriſtianos fuerit alicubi mos ſepeliendi mortuos intra ciuitates.

HAEC verba explanans Thoſtatus, ait ſignatè dici ſpeluncam illam emptam in ius ſepulcri, fuiſſe in agro & extra ciuitatem, quia nunquam fuit mos ſepeliri corpora mortuorum intra ciuitates, niſi apud Chriſtianos, qui intra ciuitatem & prope tẽpla habent loca in vſum ſepeliendi mortuos ſacrata, quæ appellant cœmeteria, & ſecundùm diſpoſitionẽ Eccleſiæ, pars aliqua pœnæ remittitur bonis fidelibus ibi ſepultis. Ex quo illud boni accidit, vt fideles qui Eccleſias viſitant propter vſum Sacramentorũ & celebrationẽ Miſſarũ atque horarũ Canonicarũ, conſpectis ibi mortuorũ ſepulcris, cõmoueantur ad preces pro illis apud Deum fundendas: quoniã *Sancta & ſalubris cogitatio eſt pro defunctis orare, vt à peccatis ſoluantur*: quemadmodum traditur lib. 2. Machabęorũ cap. 12. Hæc Thoſtatus, qui cætera quidẽ rectè, illud tamen non rectè, quòd putat, ante Chriſtianos nullo tempore, nulláque in gente morem fuiſſe ſepeliendi mortuos intra ciuitates, viuorúmque domicilia. equidẽ non inficior, id quod ait Thoſtatus, & antiquiſſimum, & in pleriſque gentibus vſitatiſſimum fuiſſe. Quocirca Seruius Sulpicius, vt ſcribit ipſe in quadam Epiſtola ad Ciceronem miſſa, ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem vt darent, impetrare non potuit, quòd religione impediri ſe dicerent, nec id antea cuiquam eſſet conceſſum. Idem moris fuiſſe apud Sicyonios, Plutarchus tradit in Arato.

Cic.lib. 4.Ep. Fam.

18

Plato

Plato verò libro secundo de legibus non modò in agris iubet mortuos sepeliri, sed agros etiam steriles nullíque alij futuros vsui destinat sepulturis, vt quæ sine detrimēto viuorum, recipit mortuos, ea potissimùm terra compleatur: quæ autem terra fruges ferre, vt mater cibos homini suppeditare possit, eam vetat mortuorum corporibus occupari: non enim esse consentaneum, vt mortui viuorum minuant vtilitates. His addit Cicero libro secundo de legibus, Athenis vsque ab ipso Cecrope, eum permansisse morem & ius, vt cùm cadauer terrâ iniectâ & obductâ esset cōditum, ea deinde fructibus obsereretur, vt sinus & gremium quasi matris tribueretur mortuo, solum autem frugibus expiatū viuis redderetur.

Plato.

Cicero.

20 Apud Romanos quoque intra vrbem sepeliri mortuos, lege xij. tabularū prohibebatur; in qua sic erat: Hominē mortuū in vrbe ne sepelito, ne ve vrito. Ex quo illa verba de mortuis in vsū loquēdi venêre, educere, efferre. Huic etiam rei fidem faciunt antiqua Romanorum sepulchra extra vrbem in agris iuxta vias publicas, Flaminiam præsertim & Latinam constructa, quorum inscriptiones & Epitaphia ferè appellant viatorem: erant præterea certis quibusdam signata notis, quot agri pedes, quódque sepulcrum teneret, significantibus.

Cur autem in id consenserint ferè gentes, vt extra domicilia viuorum mortui conderentur, tres potissimùm reperio causas: primam, ne tetro cadauerum odore & homines infestarentur, & aër corruptus pestilens & exitialis existeret: Alteram, vt illac transeuntes, ad clarorum hominum memoriam reducerentur & imitationem accenderentur: tertiā, ne ciues paterentur maiorum suorum monumenta grassari hostes; quocirca eos alacriori animo à mœnibus arcerent atque propulsarent.

Cur apud omnes fermè gentes extra ciuitatē sepelirentur mortui, tres causæ.

21 Non igitur inficias eo, sepulturas extra vrbes exstruendi morem fuisse antiquissimum, & à plerisque gentibus seruatum; sed illud equidem abnego quod affirmat Thostatus, sepeliri mortuos intra domicilia viuorū, ita proprium esse Christianorum institutum, vt ante Christianos à nulla gente vnquam vsurpatum sit: quin apud Romanos primùm in more fuit intra vrbem & domum corpora defunctorum condere. Namque hinc extitit religio larium, qui ea de causa domi ab illis colebantur. Idémque firmat Isidorus libro xv. Etymologiarum, capite xj. Diodorus quidem certè libro 2. de Aegyptijs scribens: sepeliunt, inquit, quisque suos vel in proprijs sepulcris, vel quibus ea desunt domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta: qui autem crimine aliquo aut fœnore sepultura pro hibentur, domi absque arca ponuntur; quos posteri ditiores facti, & debita atque crimina luentes, honorificè sepeliunt; gloriantur enim Aegyptij, parentes suos, maioresque magnificè sepultos esse. Quibus id quoque moris est defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori: summa eos qui non redimunt sequitur infamia, ob ídque sepultura priuantur. Aethiopas mortuos per vnum annum domi tenere, post id temporis extra vrbem monimentis condere solitos, testis est Herodotus libro 3. Postquam, inquit, mortuum arefecerunt, totum gypso inducunt, picturáque exornantes repræsentant quoad fieri potest, effigiem eius: deinde cippum

Quod etiam antiquitus mortui intra vrbes, & infra ædes religiosa sepelirentur.

Isidorus.

Diodorus.

Sepultura Aethiopum.

Herodotus

Plutarch.

ei è vitro quod apud illos multum est,& facilè effoditur, circumdant: in cuius medio mortuus interlucet,nihil odoris ingrati aut fœtidi exhibens. Hunc cippũ propinqui intra ædes annum tenent, offerentes ei omnium rerum primitias,hostiásque:anno exacto,efferunt,circáque vrbẽ statuũt.

Lycurgus voluit sepeliri mortuos intra ciuitatem, & prope templa.

Verùm nihil ad hanc opinionem vel muniendam, vel illustrandam aut 22
firmius,aut luculentius adferri potest,quàm institutum Lycurgi legislatoris,concessu omnium,prouidentissimi cautissimíque.Is, vt in Lycurgo tradit Plutarchus,omnem circa mortuos superstitionem sustulit,& sepeliri mortuos in vrbe,eorúmque sepulcra prope templa esse minimè vetuit,vt eorum aspectus condocefaceret iuuenes:non timere mortem, nec putare,inquinari homines,qui vel mortuum corpus cõtingerent, vel per sepulcra transirent;& vt recordatione virtutum, rerúmque à claris viris, quorum sepulcra intuebantur,gestarum,ad eorum imitationem incitarẽtur.Hanc Lycurgi de condendis corporibus sententiam,legémque veteribus Christianis placuisse certum est,qui mortuos intra viuorum domicilia condi terra,piè instituerunt,non quemlibet promiscuè ad vsum sepulturæ locum deligentes,sed aream consecrato templo vicinam, quem locum vocabulo Græco,appellarunt *cœmeterium*,nimirum voce fidei ac pietatis plena, resurrectionis videlicet spem testificante; declarantéque Dei omnipotentiam, qui tanta facilitate possit mortuos ad vitam reuocare,quanta potest quilibet nostrum,excitare dormientem. Cœptũ verò esse iam ante Augustini tempora fidelium defunctorum corpora inferri templis & prope Martyrum monumenta condi,vt Ecclesiæ precibus & sacrificijs,martyrúmque suffragijs mortui apud Deum iuuarentur, docet ipsemet Augustinus in capite quarto eius libri quem de cura pro mortuis agenda conscripsit.

August.

VERS. 9. & 20.

Quibus ille respondit, Nolite timere:Num Dei possumus resistere volũtati? vos cogitastis de me malum:sed Deus vertit illud in bonum.

IDETVR his verbis Ioseph excusare voluisse quod fratres eius aduersum ipsum fecerant,quasi non id ex eorum maleuolentia & malignitate profectum esset, sed potissimùm ex 23
Dei voluntate ac decreto accidisset;ac proinde iniquum esse propter id succensere se illis,quòd voluntate Dei, cui resisti non potest, constitutum esset;præsertim verò cùm id & ad ingentem sibi dignitatẽ atque gloriam,& ad illorum incolumitatem ac salutem profecisset. Videtur,inquam,hac oratione Ioseph,scelus illud fratrum eius,alioqui grauissimum,non tantùm eleuari,sed etiã excusari. Verùm multo secus esse videtur.Rectitudo enim & prauitas alicuius facti spectari atque æstimari debet ex consilio ac voluntate faciẽtis:non autẽ ex eo quod factũ ipsum, deinde,per accidens,id est præter mentẽ & voluntatẽ facientis cõsecutũ est.Certũ autẽ est,fratres Ioseph peruerso animo, pessimóque consilio & voluisse

Vnde rectitudo vel prauitas eorum quæ ab homine fiunt, æstimari debeat.
Gen. 37.

voluisse eum occidere,& in cisternam deiecisse,atque in finem vēdidisse Ismaelitis,scilicet id cupientes & agentes vt is vel è medio tolleretur, vel certè ad præmōstratam ei per somnia fœlicitatem, (quæ res eorū inuidiæ & odij in ipsum causa fuit) nullo modo peruenire posset. Neque Deus ad id faciendum eos vel coegit vel incitauit:in ipsis fuit & facere & non facere;& ad faciendum propria voluntate adducti sunt. Quod autē mala quæ machinati sunt Iosepho, in eius dignitatem & gloriam Deus cōuerterit;id non eorum virtutis & prudentiæ fuit, sed diuinæ bonitatis & potentiæ:cuius est, ex quamlibet magnis malis,& posse & velle maxima bona elicere:quemadmodū ex proditione ac venditione Iudæ & Iudæorum parricidio,summam Christi gloriam, & optatissimam humani generis libertatem,ac salutem extulit. Verissima quippe illa est de Dei prouidentia Boetij sententia:*Sola*,inquit,*est diuina vis,cui mala quoque bona sint*:cùm eis competenter vtendo,alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur,vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit,hoc idem,licèt in alium,tamen ordinem relabatur,ne quid in regno prouidentiæ liceat temeritati.

24 Affine est huic nostræ interpretationi,quòd Rupertus hæc ipsa verba Ioseph tractans libro ix. Commentariorum in Genesim,capite xlij. sic ait, Ingenitæ clementiæ laus est Ioseph, quòd auditis verbis fratrum suorum humiliter & dolenter veniam sceleri ab ipsis commisso implorātium,non solùm eis ignouerit;verùm etiam dolorem & fletum cum illis communicauerit. Sanctissimum profectò remissionis genus hoc est, ijs qui peccauerunt,non flentibus,sed tantùm confitentibus,solùm flere illum qui peccatis offensus indulget; & orantibus pro indulgentia, pias quoque reddere lacrymas cum venia. Attamen vbi mulcet pietas,illic pariter pungit veritas;ne sic de remissione eius qui læsus est,fratres gaudeāt vt à sollicitudine iudicij Dei mentis oculos claudant:*Nolite*, inquit, *metuere:num Dei possumus resistere voluntati?* Hoc planè pietatis est. Sed quod subdit:*Vos cogitastis de me malum,& Deus vertit illud in bonum:* hoc asperæ veritatis est. Vtile omnibus qui præsunt hinc exemplum sumendum est;vt citò quidem in se peccantibus remittant,& insuper bona pro malis retribuant, verùm de iudicio Dei peccatores nimiùm securos esse non sinant.

25 Ceterùm sentētia illa, *Num Dei possumus resistere voluntati?* multo aliter videtur esse in Hebræo,quam tamen variè admodum in Latinum sermonem conuerterunt interpretes. quidam sic: *quoniam nonne sub Deo ago?* id est, Si Deus qui dominus est,ignoscit delinquentibus,quanto magis ego seruus eius sub potestate eius cōstitutus,vobis debeo ignoscere? Alij hoc modo, *quod si in loco Dei ego?* quasi dicat, An sum ego Deus vt debeā ignoscere? si quid peccastis, veniam à Deo petite,cuius est peccata condonare. Alij verò ita: *nū pro Deo ego sum,vel vice Dei?* id est, Num Deus ego sum, vt potuerim dispositionē & ordinē rerū inuertere,& quod cōstitutū erat vt fieret impedire ne fieret. Et hæc lectio satis cōgruit cū nostra Latina quæ habet: *Nū Dei possumus resistere volūtati?* Caietanus hāc secutus lectio

Varietas Lectionis Heb.

Caietanus.

nẽ ex Hebræo: *quod si loco Dei ego?* ſenſus, inquit, intentus: quia ego partes Dei ago (rationem enim reddit quare nihil timere debeant) quia è regione diſponentibus vobis & Deo; vobis quidem aduerſus me malum, Deo, autem pro me bonum ad communem ſalutem; ego partes Dei ſequor, & ad id quod Deus fecit attendo, non ad id quod feciſtis vos. Ne autem arrogans videretur, noluit affirmatè dicere, *quia loco Dei ego ſum*, ſed per interrogationem, moderatus eſt ſermonem, dicens: *quod ſi loco Dei ego?* quaſi ingerendo, Quid diceretis, ſi ego vices Dei ago? modeſtè per hoc ſignificans, ſe Dei ſententiam & voluntatem, non illorum mentem & cõſilium attendere. Chaldaicè ſic eſt, *dixítque eis Ioſeph, Ne timeatis, quoniã ego timeo à facie Dei*, id eſt, quia ego Deum reuereor, qui vetat iniurias iniurijs, mala malis rependere; propterea nihil vobis à me timendum eſt. Et ad hanc ſententiam ſpectare videtur tranſlatio Septuaginta ſic habens: *Dei enim ſum ego*: hoc eſt, Dei ſeruus ego ſum, nihil contra eius voluntatem facturus ſum, quare nihil vobis timendum eſt.

Mendoſa Ioſephi narratio huius hiſtoriæ.

Non eſt hîc prætereundum, mendosè Ioſephum in libro ſecundo Antiquitatum hiſtoriam huius loci narrare; ait enim, fratres Ioſeph noluiſſe ex terra Chanaam, vbi ſepelierant patrem, reuerti cum eo in Aegyptum; veritos, ne ipſorum iniuriæ atque offenſæ memor, eos vti meriti fuerant, vlciſci vellet. Fratribus, inquit, recuſantibus cum eo reuerti, quòd timerent ne defuncto patre in ſe vindicaret, cùm non ampliùs eſſet in cuius gratiam d[illegible] rum veniam ſperarent: iuſſit eos, poſito metu, nihil ſuſpicari; & reductis ſecum, magnas poſſeſſiones largitus eſt; nec vnquam eos ſumma beneuolentia proſequi deſtitit. Verùm hanc Ioſephi narrationem falſitatis coarguit narratio Moſis, qui & timorem fratrum, & conſolationẽ Ioſeph, poſt reditum eorum in Aegyptum fuiſſe, docet perſpicuè illis verbis: *Reuerſus eſt Ioſeph in Aegyptum cum fratribus ſuis, & omni comitatu, ſepulto patre. quo mortuo timentes fratres eius, & mutuò colloquentes, Ne fortè memor ſit iniuriæ quam paſſus eſt*: & cætera quæ ſequuntur. nec eſt credibile, noluiſſe reuerti in Aegyptum, cum ibi vxores, liberos, omniáque bona ſua, vt ſcribit Moſes, reliquiſſent. 26

QVINTA DISPVTATIO.

De chronologia vitæ Ioſeph.

Super illis verbis,

VERS. 22. Vixit autem Ioſeph centum decem annis.

Chryſoſtom. Homilia. vltima in Geneſ.

CVR Moſes tam ſubtiliter, exactéque annos Ioſeph expoſuit? An (quemadmodum annotauit Chryſoſtomus) vt lector intelligeret, mala & calamitates quas nullo ſuo merito innocentiſſimus Ioſeph paſſus fuerat, quàm Deus abũdanter cumulatéque, etiã in terris, cõſecuta deinceps felicitate 27

citate compenſauerit? Ecce tibi, per annos quatuordecim in magnis periculis & ęrumnis verſatus fuerat, ab anno ſcilicet decimo ſexto quo venditus & ductus eſt in Ægyptũ, vſque ad annũ trigeſimum quo ex carcere ad pręfecturã Ægypti prouectus eſt. Verùm hinc vſque ad extremũ ſpiritum per annos octoginta, continua & illibata felicitate potitus eſt. Itaq; felicitatis tempus ſex fermè partibus laborum & miſeriarum tempora ſuperauit. Interrogatus Iacob à rege Ægypti annos vitæ ſuæ, reſpondit: *Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum ſunt, pauci & mali, & non peruenerunt ad dies patrum meorum quibus peregrinati ſunt:* Vixit autẽ poſtea Iacob ſeptem & decẽ annos. Quanto magis hoc dicere potuit Ioſeph; cuius vita breuior fuit quàm patris ſui Iacob triginta ſeptem annis; quam aui eius Iſaac ſeptuaginta; quàm proaui Abraham ſexaginta quinque? Quinetiam creditur, vitam, omnium ſuorum fratrum breuiſſimam vixiſſe: videtur enim, ſibi eos reliquiſſe ſuperſtites; quippe cùm moriens mandaſſe dicatur fratribus ſuis de oſſibus ſuis ex Ægypto tranſportandis in terrã Chanaam; omnes autem fratres Ioſeph, excepto Beniamin, grandiores natu erant quàm Ioſeph. Leui certè vixiſſe centum triginta ſeptem annis, in lib. Exod. ca. 6. proditum eſt. Sed cur tam breuis fuit vita Ioſeph? An quia viridem ætatem, eam dico quæ à decimo ſexto anno procedit vſque ad trigeſimum, maximis vitæ periculis atque calamitatibus contritam traduxit, reliquum autem vitæ ſpatium, vt ampliſſima cum dignitate, gloriáque, ita pariter grauiſſimis cum laboribus, & anxiis curis, quarum plena eſt, publicarum rerum & imperij adminiſtratio, peregit? Enimverò quod ait diuina Scriptura, veriſſimum eſt: *Omnis potentatus, breuis vita.*

Gen. 47. Ioſeph breuiorem vitã quã eius maiores, ac fratres etiã vixit.

Cur tam breuis vita Ioſeph.

Eccl. 10.

Chronologia vitæ Ioſeph.

28 Sed age, Chronologiam vitæ Ioſeph hoc loco paucis explicemus, Cùm Ioſeph eſſet ſexdecim annorum, venditus eſt Iſmaelitis & ductus in Ægyptum, Gen. 37. Inde per quatuordecim annos in laborioſa & periculoſa ſeruitute fuit, ſcilicet vſque ad trigeſimum annum, quo anno productus ex carcere ad ſummam ſecundùm Regem dignitatem ac poteſtatem in Ægypto euectus eſt, Gen. 41. Poſt id temporis vſque ad exceſſum ex hac vita, per annos octoginta cũ magna gloria & felicitate vixit. Vir, inquit Ioſephus, admirabili virtute præditus, in omnibus negociis prudẽtiſſimus, & ſumma poteſtate optimè vſus: quibus artibus factum eſt, vt neque genus externum, neque prior eius calamitas quicquam offecerit, quo minùs ille ad ſummã dignitatem eueheretur. Deceſſit porrò Ioſeph annis centum quadraginta quatuor ante egreſſum Hebræorum ex Ægypto, duce Moſe, & ante ortum ipſius Moſis, ſexaginta quatuor annis. Cuius temporis rationem facilè ad hunc modũ inire licet. Ab ortu Iſaac vſq; ad exitum Hebræorum ex Ægypto numerantur quinque & quadringẽti anni, vt oſtendimus in 3. Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, cùm explanaremus cap. 15. Geneſeos. Ab ortu autem Iſaac vſque ad ingreſſum Iacob in Aegyptum præterierunt centum nonaginta anni: namque Iſaac ſexagenarius erat cùm genuit Iacob, Geneſ. 25. hic autem annos triginta & centum natus erat, cùm intrauit Aegyptum, Geneſ. 47.

Ioſephus li. 2. Antiquita.

Restant igitur vsque ad exitum Hebræorum ex Ægypto anni ducenti quindecim. Ex his deme vnum & septuaginta ab ingressu Iacob in Aegyptum vsque ad mortem Ioseph exactos, erat enim Ioseph nouē & triginta annorum cùm Iacob intrauit Aegyptum, Genes. 45. Vixit autem vsque ad centesimum decimum annum, Gen. 50. Ergo post mortem Ioseph vsque ad exitum Hebræorum ex Aegypto superfuerunt anni centum quadraginta quatuor. Hinc detrahe octoginta annos Mosis, octogenarius enim erat. Moses cùm eduxit Hebræos ex Aegypto, Exod. 7. relinquentur sexaginta quatuor anni, qui inter mortem Ioseph & ortum Mosis interfluxerunt.

Thostatus.

Ex his apparet, lapsum esse Thostatū hoc loco in computatione huius temporis, affirmantem à morte Ioseph vsque ad exitum Hebræorum ex Aegypto excurrisse annos centum quadraginta sex; ad ortum verò Mosis, sexaginta sex; & illi quidem causa erroris fuit, quod à trigesimo nono anno ætatis Ioseph, quo anno ingressus est Iacob in Aegyptum vsque ad obitum Ioseph, id est, ad annos ætatis eius centum decem, non plures cōputat annos quàm sexaginta nouem, cùm manifestum sit vnum & septuaginta computari debere.

Quatuor mēdacia Iustini historici de Patriarcha Ioseph.

Lubet hîc adscribere quæ Iustinus historicus libr. 36. de patriarcha Ioseph vel inscienter, vel malitiosè, atque impudenter prodiderit mendacia: vt sub hoc exemplo intelligat lector quàm infideliter Ethnici tam Græci quàm Romani scriptores de rebus Iudaicis scripserint, vel ignoratione, vel odio, contemptúque gentis. Iustinus igitur de filiis Iacob siue Israelis loquens, ita scribit: Minimus inter fratres ætate Ioseph fuit, cuius excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptū cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi Regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit, nihílque diuini iuris humaníque ei incognitum videbatur: adeo vt etiam sterilitatem agrorum ante multos annos prouiderit: periisśetque omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius rex edicto seruari per multos annos fruges iussisset: tantáque experimenta eius fuerūt, vt non ab homine, sed à Deo dari viderentur. Filius eius Moses fuit, quem etiam præter paternæ scientiæ hæreditatem, formæ pulchritudo cōmendabat. Sic Iustinus, cuius in tam paucis verbis quatuor licet deprehendere mendacia, primum, quòd Iosephum facit minimum natu omnium fratrum, cùm post eum natus fuerit Beniamin. Alterum, quòd ait fratres propter excellentiam ingenij eius vendidisse eum, cùm causa venditionis fuerit, quòd præ cæteris diligeretur à patre, & se futurum principem fratrum suorum, diceret sibi in somnis præmonstratum. Tertium, quòd mira quæ dixit & fecit, assignat magicarum artium, quas excellenter ille callebat, scientiæ ac potentiæ. Quartum, quod filium eius facit Mosen, cum Ioseph, vt paulò suprà diximus, sexaginta quatuor annis mortuus sit ante ortum Mosis, constétque Mosen pronepotem fuisse Leui qui frater fuit Ioseph. Leui enim genuit Caath, ex quo ortus est Amran pater Mosis. 29

Quibus

Quibus transactis, locutus est Ioseph fratribus suis, Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam iurauit Abraham, Isaac & Iacob. Cúmque adiurasset eos, atque dixisset, Deus visitabit vos, asportate ossa mea vobiscum de loco isto. Mortuus est expletis centum & decem vitæ suæ annis. VERS. 23. 24. & 25.

30 CVR tantopere cõcupiuerint Patriarchæ sepeliri in terra Chanaam, suprà exposui aliquot causas sub finem c. 47. & 49. Cur autem Ioseph noluerit statim post mortem corpus suum trãsferri in terram Chanaam, sed differri eius translationem vsq; ad id temporis quo Hebræi ex Aegypto discederent, tres causas adferre licet: primam vt ea ratione vehementiùs firmaret spem fidémque promissionum Dei, qui promiserat tribus illis Patriarchis daturum se posteris eorum possessionem terræ Chanaam; & idcirco Ioseph noluit ante reditũ Hebræorum in terram Chanaam eò transferri ossa sua. Alteram, quia si fratres Ioseph tentassent corpus eius ex Aegypto transportare in terram Chanaam, valdè offendissent Aegyptios, quinetiam id fieri fortasse illi nõ essent passi, volentes apud se habere monumẽtum Ioseph, quem propter singularem eius sapientiam mirificè coluerant, & cuius memoriam, propter eximia eius in Aegyptios beneficia atque merita, magno honore & pietate conseruabant: Tertiam, quia præuidebat Ioseph, id magis fore ex vsu & vtilitate fratrum suorum, quibus sperabat Aegyptios, beneficiorũ quæ ab ipso acceperant memores, dum in eorum animis vigeret ipsius memoria forè beneuolos ac beneficos. Fidem porrò quam fratres Ioseph iureiurando firmatam ei dederunt, posteri eorum, cùm Hebræus populus ex Aegypto, duce Mose, egressus est, planè liberarunt, vt scriptũ est Exo. 13. *Tulit*, inquit Scriptura, *Moses ossa Ioseph secum, eò quòd adiurasset filios Israel dicens: Efferte ossa mea hinc vobiscum:* Nã licèt fratres Ioseph qui adstricti fuerant iureiurando, iampridem excessissent, quippe cùm à morte Ioseph vsque ad egressum Hebræorum ex Aegypto, centum quadraginta quatuor anni præteriissent, attamen quia fratres Ioseph id promiserant ei non suo tantùm nomine, sed totius etiam posteritatis suæ, iccirco eorum posteri, eodem illo iureiurando obligabantur, & id æquè atque illi obseruare debebant.

Cur Ioseph nõ mandauit fratribus suis vt statim post mortem suam corpus suũ transferrent in terram Chanaã.

31 Vbi autem ossa Ioseph sepulta sint in terra Chanaá, docet liber Iosue, in cuius extremo capite sic est: *Ossa quoque Ioseph quæ tulerant filij Israel de Aegypto, sepelierunt in Sichem. in parte agri, quam emerat Iacob à filijs Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus: & fuit in possessionem filiorũ Ioseph:* Sed cur ossa Ioseph reposita fuerũt in Sichem? Nimirum, illam agri partẽ voluerat Iacob esse Iosephi extra, sorté, solemne autẽ fuit priscis illis patribus, vt quisque in suam inferretur possessionem, quin etiam opinatur Kimhi, Iacob sepulturæ causâ dedisse eum locũ Iosepho, cùm eius animũ vellet modis omnibus ab Aegyptiacarum rerũ amore prorsus abalienatũ, in

Cur ossa Ioseph sepulta sint in Sichẽ.

in promissæ terræ cogitationem, amorémque traducere. Putat item hic Rabbinus, Iosephum sibi locum illum quo humari vellet, delegisse, fratribúsque suis de eo in mandatis dedisse. Verùm quia suæ opinionis nullã adfert rationem, fidem nequaquam meretur. Alij doctores Hebræorum scribũt, idcirco Hebræos existimauisse, Iosephi ossa in Sichem condenda esse, quòd eo ipso loco venditus ille fuisset à fratribus suis, & inde deportatus in Ægyptum. Atenim in lib. Genes. cap. 37. satis apertè significatur, non in Sichem, sed apud Dothain diuẽditum esse Iosephum, quò nempe greges suos ex Sichem abegerant fratres.

An ossa vndecim Patriarcharum sint asportata in terram Chanaam, & in Sichem sepulta.

Illud quoque in quæstionem vocari posset, an vt Ioseph ossa, sic etiam 32
cæterorum vndecim Patriarcharum extulerint in terram Chanaam Hebræi, cùm Ægypto profecti sunt. Ac ipsa quidem Scriptura de solius Iosephi ossibus asportatis ex Ægypto & sepultis in Sichem mentionem facit: de cæterorum autem Patriarcharum ossibus vel asportatis vel sepultis, nullum in veteri Testamento verbum fit. Et verò diuina Scriptura peculiarem causam reddit cur ossa Ioseph sint asportata; Quia, inquit, filij Israel de hoc ab eo adiurati, id ei promiserant, quasi nisi iureiurando illi essent adstricti, non fuissent id facturi. Cùm igitur talis causa non fuerit asportandi ossa aliorum Patriarcharum, probabile videtur ea non fuisse asportata. Verumtamen contraria sententia omnino probãda est. Etenim B. Stephanus Actorũ 7. testificatur, Patriarchas sepultos esse in Sichem, idémque confirmat B. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, & de Optimo genere interpretandi ad Pammachium. Ergo credibile est, sui quamque tribum Patriarchæ ossa asportasse in terram Chanaam, & sepeliisse in Sichem, vbi erãt condita Iosephi ossa, vt omnium duodecim fratrum & Hebræi populi Patriarcharum vnus locus ossa teneret. Quod autem dixêre quidam, ante egressum Hebræorum ex Ægypto, aliorum Patriarcharum ossa fuisse deportata in terram Chanaam, minimè fit credibile. Cur enim sepelirent in Sichem, ac non potius in Hebron, vbi primorum trium Patriarcharum ossa fuerunt sepulta? Nõ me fugit, Iosephũ lib. 2. Antiquitatum tradere vndecim Patriarcharum ossa fuisse condita in Hebron; Verùm super ea re nos accuratè disputauimus in 3. Tomo nostrorum Comment. in Genesim super cap. 23. ad marginalem numer. 49. & 56.

Hierony.

Iosephus.

Et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto.

NON est illatus sepulcro, sed ad similitudinem depositi, loculo 33
inclusus, vt in tempore exportari nullo negocio posset. Loculus autem significat capsam vel arcam siue conditorium, quo mortuorũ ossa & reliquiæ cõduntur, qua significatione vsus eo vocabulo est Pli. cũ de rege Pyrrho loquẽs ita scribit, Quorũdã corpore, partes nascũtur ad aliqua mirabiles, sicut Pyrrho regi pollex in dextro pede, cuius tactu lienosis medebatur, hũc cremari cũ reliquo corpore nõ potuisse

Plin. lib. 7.

tradunt: conditumq; loculo in templo. Caietanus verisimile putat, loculum illum, siue vt interpretatur ipse, thecam, fuisse marmoream: at enim mihi similius verò fit, fuisse ligneam, quo scilicet cùm opus esset, minori labore maioríque facilitate quocunq; libitum esset, transportari posset. Veteres Hebræi commentati sunt duas fuisse arcas vnà incedentes in deserto, alteram diuinitatis, alteram Iosephi, illam scilicet arcam fœderis; hanc verò, locolos quibus Iosephi ossa ex Aegypto asportabantur in regionem Chanaam. Vetùm cuius dementiæ est, conditorium mortui corporis, & arentium ossium, cum Dei sacrario comparare, vt ex æquo incederent? scilicet id religiosissimus Moses fecisset, aut etiam facere passus esset. *Caietanus.*

34 Non est hîc tacendum, quod prodidit auctor Historię Scholasticæ enarrans historiam lib. Exod. c. 37. Cõtigit semel, inquit, vt Nilus plus solito excrescens inundaret terram, vbi erat loculus ille Ioseph, eumq; locum aquis totum obrueret: obstricti autem fuerant iureiurando Hebræi, cùm Aegypto discederent, ossa eius vnà secum deportare. tunc igitur Moses scriptum in lamina aurea nomen Dei tetragrammaton in aquas ingessit, quibus supernatans lamina ferebatur, quoad stetit supra locum vbi erat loculus Ioseph: indéque sustulerunt Hebræi eius ossa: quæ prophetasse dicuntur difficultatem itineris quam perpessuri erant. Sed illud fabulosum ac ridiculum, quod nugantur quidam Hebræi, cum conditorium Ioseph non reperirent Hebræi, repentè illis astitisse ouem, quæ humano modo locuta eius conditorij locum demonstrauit, quocirca Hebræi secum multo tempore eam ouem duxerunt per desertum, appellantes ouem Ioseph, de qua intelligi volunt quod in psal. 79 scriptum est: *Qui deductis velut ouem Ioseph.* Verùm hæc & alia innumera Hebræorum figmenta, eo commemorari non est planè alienum, vt excæcationis eorum clarissimum sit argumentum, quòd mendacij, & falsitatis amantes, veritatem auersentur, nugísque ac fabulis mirificè oblectentur atque pascantur. *Historia Scholasticha.*

35 Quod autem legitur in libro Ecclesiastici cap. 49. ossa Ioseph post mortem prophetasse, non ita est accipiendum, vt credatur, ossa eius humano sermone locuta oraculum seu vaticinium aliquod edidisse; sed illud tãtùm significatur, cùm Moses asportauit ex Ægypto ossa Ioseph, tunc esse completum & re ipsa comprobatum vaticinium Ioseph, qui morti proximus, fore prædixerat vt aliquando Deus visitaret filios Israel, eductósque Aegypto in terram maioribus eorum promissam induceret: simulq; adiurauerat eos, vt tunc ossa sua eò secum asportarent. Quoniam igitur vtraque prædictio Ioseph completa fuerat, propterea dictum est ossa eius prophetasse. *Locus Ecclesiast. cap. 49.*

F I N I S.

Hunc quartum Tomum Auctor ipse primùm edidit Romæ, annum sexagesimum-tertium agens, & ab ortu Domini nostri, Anno 1598.

Laus Deo, & Dei Genitrici semper Virgini Mariæ.

INDEX

ALPHABETICVS

MEMORABILIVM RERVM ET VERBORVM, QVAE TRACTANTUR in hoc quarto Tomo.

Nota prioris numeri significat caput libri Genesis;secundi,paginam;postremi verò, siue is vnus sit,siue plures, significat numeros marginales adiectos ad Cõmentariũ illius Cap.

A

ALLEGORIA.

ANGELVS.

Augurium

D

E

ESAV.

IOB.

IOSEPH.

Chryso

ISAAC.

Isaac

L

M

Mandra

N

Purchri

SCALA.

Socra

V

Z

LVGDVNI,

Ex Typographia Claudij Morillon. Anno Domini 1600.

Ego Claudius Aquauiua Societatis Iesu Præpositus Generalis quartum Tomum in Genesim P. Benedicti Pererij tribus eiusdem Societatis nostræ Theologis commisi videndum, qui omnes cùm eum approbauerint, probo etiam vt possit imprimi, si ita placuerit Reuerendiss. D. Vicesgerenti, ac Reuerendiss. Patri Magistro sacri Palatij. Datum Romæ die nono Septembris. 1598.

Claud. Aquauiua Præp. Gen. Soc. Iesu

TOmum quartum Benedicti Pererij Commentariorum in Genesim, expositionem à cap. 25. vsque ad 50. complectentem, ex commissione Reuerendissimi Magistri sacri Palatij, qua potui diligentia, & attentione vidi, nihílque in eo bonis moribus dissonum, aut à fide Catholica alienum inueni. Sed omnia, disputationibus quibusdam ac difficultatibus ita referta, & Sanctorum Patrum sententiis, aliorúmque grauissimorum Doctorum dictis, eleganti, ac perpolito stilo ita exposita sunt, vt auctoris modestiam, ingeniíque acumen, ac in exponendis diuinæ Scripturæ difficillimis locis, ex longo vsu & exercitatione, diuersorúmque Auctorum lectione, comparatam sibi dexteritatem & singularem eruditionem plurimum commendent. Nam ne nouitate nimia Lectoris animum deterreat, aut ne veritatis fonte omisso opinionum riuulos consectetur (Hieronymum imitatus) aliorum grauissimorum Doctorum vestigiis inhærendo, suam quandoque sententiam statuit, & rationibus confirmat. Quapropter dignum censeo, vt in communem omnium vtilitatem, sanctæque vniuersalis Ecclesiæ, quæ vt Regina in vestitu deaurato, circundata varietate à dextris Regis assistit, ornamentum & decus, ac Concionatorum omnium, ad literalis sensus intelligentiam in primis quærendam, ingens commodum, typis, præló que mandetur.

Ego Fr. Michael Liot à Ribera ordinis Prædicatorum in Sacra Theologia Magister, ita manu propria fidem feci.

Imprimatur

P. Episc. Rauellen. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Dominicus Pag. Iustit. R.M.S.P.